

Andrejs
Upīts

Zaļā
zeme

Kultūrvēsturisks romāns

Sestais izdevums

Noskanējis grāmatu un failu izveidojis Imants Ločmelis
imantslochmelis@inbox.lv

RĪGA «LIESMA» 1987

44L7-44
Up 469

Mākslinieks I. ZVAGŪZIS

U $\frac{4702340200-75}{M801(11)-87}$ 28-87

© Priekšvārds,
izdevniecība «Lietuva»,
1987

ROMĀNA «ZAJĀ ZEME» TAPŠANA

Katrai grāmatai ir savs mūžs, savs liktenis — laimīgāks vai nelaimīgāks, isāks vai ilgāks, raibāks vai mierīgāks, izlīdzinātāks, saskaņīgs ar pašu dzīvi, tautas mūžu.

Romāna «Zajā zeme» tapšanas sākums ir dramatisks — 1943. gada 11. maijā ugunsgrēkā nodeg mājiņa, kurā Kstiņinā dzīvo Andrejs Upīts, un kopā ar visu iedzīvi, dokumentiem un grāmatām liesmās aiziet bojā jau iesāktais romāna manuskripts. Sieva, mazdēls, rakstnieks — visi vīri paliek ar to, kas mugurā, pat svārku Upītim vaļs nav. Vīriem ierāda citu māju, katrs kaimiņš iedod kaut ko dzīves sākumam. Andrejs Upīts sēstas pie galda, lai sāktu plašo darbu no gala. Jaunais, galīgais «Zajās zemes» manuskripts datēts ar 1943. gada 16. maiju, tā tad sākts jau plektajā dienā pēc ugunsgrēka. Un kā darbs palīdz dzīvot! «Lai tiktu vajā no lietuvēna, sakožu zobus — un sāku restaurēt romānu... Un tiešām, dažreiz palet 3—4 stundas, kad alzmirstu, ka esmu apdedzis trentelberģietis! Literārais darbs tomēr ir brīnīšķīgs līdzeklis!» — tā Andrejs Upīts 1943. gada 22. maijā rakstīja vēstulē Jānim Niedrem.

Sākumā mēģinājis tiešām restaurēt, t. i., pēc atmiņas otrreiz uzrakstīt agrāko romāna tekstu, rakstnieks ātri saprot, ka tas nav ne vajadzīgs, ne iespējams. Atsevišķi vārdi, teicieni rakstīšanas gaitā piepeši uzpeld no jauna un ierakstās tekstā, tomēr patiesībā viss top no jauna. Radošs darbs nepazīst atkārtosanos, doma pati tērpjas jaunos vārdos, atnās, tipi apaug ar jaunām detaļām, krāsaini iezalgotamies laikmeta kopējā gleznojumā. Saglabājies ir pats pamats — romāna sižets, cilvēki un darbības vieta, kurā atpazīstams rakstnieka dzimtais Skrīveru pagasts, kas romānā ieguvis Dīvajas vārdu, tāpat visa plašā, plūstošā dzīves aina, kas iezīmē latviešu zemniecības vēsturiskos likteņus apmēram divu gadu desmitu — 19. gadsimta 80.—90. gadu — garumā.

Tālākais liktenis romānam ir labvēlīgs. Darbs rit sistemātiski, katru dienu no pieciem vai sešiem rītā līdz pat pusdienai, un jau 6. decembrī Upīts Jānim Niedrem var rakstīt, ka no piecām «Zajās zemes» nodaļām ceturtā jau ir pāri pusei. Romāns pabeigts 1944. gada sākumā, istī nav zināms, kad, jo rokkrakstam datējuma nav.

Daži vārdi par manuskriptu, kas tagad atrodas A. Upiša memoriālajā

muzejā. Romāns rakstīts uz neparasta formāta papīra — 14,5 cm platām un 28 cm garām lapām (parastais rakstāmpapīrs ir ap 20×30 cm), ne velti Upīts runā par rokraksta slejām, kas katra atbilst apmēram vieni mašīnraksta lappusei. Turklāt papīrs ir nevis balts, bet sārtens, tikai ar 546. lappusi sākas baltas tāda paša formāta lapas. Upītim formāts un krāsa ļoti bijusi pa prātam, viņš īpaši par to pateicas dzejniekam Fricim Rokpelnim, ar kura gādību rakstāmpapīrs atsūtīts no Maskavas. Tāpat kā citos Upīša manuskriptos, šikā rokrakstā blīvi virknējas rindas, labojumu ir tik maz, ka liekas — tas ir īpaši veidots ūrraksts, ne pirmais un vienīgais rakstījums. Caurmērā astoņas stundas katru dienu tiek strādāts pie romāna, liktos — vajadzētu hūt nogurumam darba cēliena beigās, sākties pārrakstījumiem, labojumiem un svitrojumiem. Bet rokraksts ir tik līdzens un mierīgs, it kā tapis bez garīgas un fiziskas piepūles, te velti meklēt noguruma pēdas, tāpat kā to, ko sauc par teksta slīpēšanu, stilistisko apstrādi. Visi teikumi Upītim top jau gatavi, viņš raksta it kā pēc iekšēja diktāta, melnais darbs, radošās mokas, kas citiem rakstniekiem atspoguļojas manuskriptos, viņam ir norisinājies galvā, domās. Teksts tiek izsvērts un apsvērts jau pirms uzrakstīšanas, uz papīra tas klājas uzreiz gatavs, formā un saturā noapaļots. Lielais vieglums, radošo moku trūkums ir tikai šķietams — patiesībā rakstnieka smadzenēs norisinājies gigantisks darbs. Ieskatu Andreja Upīša radošajā procesā dod rindas no 1942. gada 20. maija vēstules J. Niedrem: «...uz vecuma dienām esmu palicis neciešams pedants, nevienu komatu, nevienu domu zīmi es nevaru ielikt neapsvēris, vai tur labāk nestāvētu punkts vai kolons. Neviena teikuma vārdu sastats man nav nejaušs, es viņus izmēģinu kā mūziķis savas skaņas uz klavieru taustiņiem, līdz viņš izdabū taisni to akordu, kas smeldz viņa smadzenēs. Un tā tas iet arvien tālāk līdz stāsta vispārējai konstrukcijai, līdz tēmas aptverei un sižeta izdomas ceļiem.» Taču uz papīra tas viss neatspoguļojas. Cik ārkārtīgi intensīvi strādā rakstnieka smadzenes radošā darba stundās, liecina, piemēram, fakts, ka traģēdija «Spartaks» tapusi turpat mēnesī. Arī «Zaļā zeme» rakstīta ļoti straujā tempā — deviņas autorloknes (ap 190 mašīnraksta lappušu) mēnesī. Paša Upīša numerācijā manuskriptam ir 690 lappuses, pēc pārnumurēšanas muzejā iznāca 704 — vietām autors ir kļūdījies lappušu apzīmējumā, dažviet tekstu papildinājis ar jaunām epizodēm.

Andrejs Upīts par «Zaļās zemes» tapšanu saka tā: «No mana pirmmeta atdarinājumā ir palikusies tikai fabula un notikumu shēma ar viņas tēliem, bet viss veidojums pavisam cits...» (Kopoti raksti, 20. sēj., 900. lpp.) Neviļus rodas jautājums, kāpēc rakstnieks tik stingri turējies pie sižeta, respektīvi — fabulas un tēliem. Atbilde uz šo jautājumu ietver arī skaidrojumu tik straujajam romāna uzrakstīšanas tempam. «Zaļā zeme» patiesībā ir sena iecere, kas aizmetnī bijusi jau 30. gadu sākumā, kad rakstīts romāns «Vecas ēnas» (1934), pēdējais no Robež-

nieku romānu virknes, bet hronoloģiski pirmais. Tas stāsta par Mārtiņu un Jāņa bērnību un laikiem ir visautobiogrāfiskākais starp Andreja Upīša lielprozas darbiem. Ipaši sākuma daļā, kur Robežnieces sejai lielā mērā ir paša rakstnieka mātes vaibsti, tāpat kā tēva — Robežniekam Savās atmiņās Andrejs Upīts tēvu raksturo kā lielisku stāstītāju, cilvēku, kas par katru ceļā redzētu māju zinājis pastāstīt, tāpat kā par katru pretimbraucēju vai kājāmgājēju, par katru vietu ceļmalā. Tādu «Vecās ēnās» redzam arī Robežnieku gan tad, kad abi ar Jāni viņi ieradušies glāzšķūnī pēc pudelēm, gan ziemā, kad brauc peļņā uz mežu. Abi vecie Robežnieki — māte un tēvs — vēl nav ieguvuši tos vaibstus, kas tos vēlāk pārvērs religiozos fanātiķos, sevis un savu bērnu izdzinējos, bezzemnieku ideāla «savs kaktiņš, savs stūritis» dēļ. Romāna «Vecās ēnas» pirmajās nodaļās jau aizmetnī ir visi «Zaļās zemes» sižetiskie pamatmeti ar galvenajām darbības personām. Ieklausīsimies vienā no Robežnieka stāstiem: «Tēvs zin pastāstīt, ka šitas (Vikulis — J. K.) vēl neesot tik traks kā nelaiķis tēvs. Ar tuvāko kaimiņu Mežteteru kā uz nažiem: katrs grib būt visur tas pirmais un pārākais, abi tos laikus brūtgana cilvēki: Mežteters uztaisījis pirmos atspēru ratus — gluži kā glāzšķūņa kungam, lakotus, ar zaļu strīpiņu gar malu. Vasarsvētkos ar tēm pirmo reizi baznīcā. Bet ko Vikulis? Pasta kalnīnā šis palaiž Mežteteram garām — melnais ērzelis, ragavās iejūgts, putās, bet pats ar trim pušiem sēd iekšā. Gar sliecēm uguns vien stiepjās.» (Kopotī raksti. 4. sēj., 113. lpp.) Ja Mežtetera vārdu apmaina ar Rijnieka, Vikuļa — ar Brīviņa, pieliek katram klāt pa divdesmit gadiem, ragavās triju pušu vietā atstāj vienu pašu Upīšu Mārtinu, tad šais dažos teikumos ir «Zaļās zemes» veselās divas nodaļas, sižetiski visspraigākās un dramatiskākās, tā romāna līnija, kas Brīviņu Vanagu padara par visu Dīvajās pagasta lepnumu. «Veco ēnu» pirmajās nodaļās Robežniekā iezīmējas dažas īpašības no Upīšu Mārtiņa, kurā, pēc paša rakstnieka izteikumiem, «Zaļajā zemē» notēlots viņa tēvs, pat nemainot vārdu un uzvārdu. Savukārt par Robežnieci «Vecās ēnās» un Osleni «Zaļajā zemē» kā par izcili strādīgu sievieti ir teikti vienī un tie paši vārdi — tā ir bijusi izslavēta linu plūcēja, kam dienā «tūkstots sauju, labos līnos pat tūkstots divi trīs simti bijis nieks». Robežnieku cikla ievadromānā sastopam jau Švehheimeru jeb dīvajiešu mēlē Svekāmuru. Te viņš gan ir kalējs, ne loku liēcējs kā «Zaļajā zemē». Arī Vikuļi, Mežteteri, Vilkudcbeš, glāzšķūnis, tāpat Vainēji ar dīvaino Vēveru Jorģi, kas lasa ecēdams, ir jau pieminēti «Vecās ēnās», bet mazā Andra vietā tikpat skanīgā balsī grāmatas saviem mājniekiem vakaros priekšā lasa Robežnieku Jānis. Lūk kā te jau redzam vēl neizvērstu vēlākās «Zaļās zemes» notikumu shēmu, fabulu un centrālās personas vismaz dažām sižetiskajām līnijām. Un citādi arī nevar būt, jo abi šie romāni ir par vienu un to pašu — rakstnieka dzimto Skrīveru pagastu, tur paša sastaptiem vai no tēva stāstiem jau bērnībā iepazītiem cilvēkiem. To, kas

tikai garāmejojot lezīmēts «Vecās ēnās», rakstnieks izvērsis plašā laikmeta gleznā un veselā ļaužu gūzmā Kstiņinā tapušajā monumentālajā epopejā. Pats viņš uzsver: «Nevienā manā darbā nav tik daudz istās dzīves kā «Zaļajā zemē». Tas ir mans pagasts 80—90-tajos gados, ko es tur tēloju vēstures aspektā un ar viegli saredzamu nolūku mūsu šīs dienas izpratnē un apgaismojumā. Deviņdesmit procenti no romānā redzamiem cilvēkiem ir restaurēti pēc jaunības atmiņā palikušiem tipiem un tēliem. Protams, tie nav uzskatāmi kā kaut kādi autentiski atdarinājumi un reālistiskas kopijas.» (Cīņa, 1950, 6. jūn.) Tieši tāpēc arī ne-mainās romāna pamatlīnijas, otrreiz atsākot rakstīšanu — tās patērkusl priekšā pati dzīve ar dzimtā pagasta cilvēku likteņiem.

Rakstnieks, kā jau ikviens mākslinieks, nekopē dzīvi, bet no tās rada jaunu estētisku kvalitāti — mākslas pasauli, kurā dzīve izeizaigojas jaunās krāsās, attīrīta no nesvarīgā, nebūtiskā, atklājas savās sociāli ētiskajās likumsakarībās — tāpat kā cilvēki un to likteņi.

Andrejs Upīts pats «Zaļo zemi» nosaucis par kultūrvēsturisku rož mānu, tā uzsvērdams darba epopejisko vērienu — vesela laikmeta atai nojumu latviešu tautas dzīvē. Šai virzienā darba gaitā iecere plešas plašumā pret autora paša gribu. Stāstīdams, ka raksta romānu ik dienas «ar normu un grafiku *à la* Emils Zolā», Upīts reizē runā par «Zaļās zemes» vēršanos plašumā un vērienīgumā. «Tikai vienas briesmas sāk mākt,» lasām vēstulē J. Niedrem 1943. gada 22. augustā, «viela veļas virsū kā lavīna, un es no viņas izmukt nevaru, viņu veļ 70.—90. gadu laikmets, manis paša apmestie meti, epopejiskais princips un arī sāktie cilvēki, kuri nevēlas palikt pusceļā. Romāns var iznākt — nesabīsties! — milzīgs, lokšņu skaitu vēl neparedzu...» Šis rindas no vairākiem viedokļiem ir ļoti interesantas. Vienkārt — tās ir piemērs jaunrades procesa visvarenajam spēkam — tas nav aprēķināms, nepakļaujas rakstnieka gribai, iepriekš apzinātam vielas un cilvēku likteņu ierobežojumam. Daudz ir šādu faktu par pasaules literatūras dižgariem, mazāk mēs esam tos vākuši un pētījuši par latviešu rakstniekiem. Andrejs Upīts te ir devis autentisku liecību par viena sava romāna tapšanu — cilvēki, kas iesākuši dzīvot savu dzīvi «Zaļās zemes» lappusēs, «nevēlas palikt pusceļā». Un autoram jāpakļaujas, mākslas darbs ir sācis dzīvot pēc saviem paša likumiem. Nepakļaujas arī viela, pati lauzdamās leikšā topošās grāmatas manuskriptā. Un tas ir otrs izteikums, kas svarīgs šē citētajā A. Upīša vēstulē. Acīmredzot tieši otrreizējās rakstīšanas procesā sācis realizēties epopejiskās tēlošanas princips, kas šai romānā izpaudies divos virzienos — kā atvērtība pret dzīvi un cilvēkiem un kā tēlojuma nepārtrauktība laikā. No atvērtības savkārt izaug autora it kā vienādā, neatslābstošā uzmanība pret visu notiekošo un jebkuru, pat gluži epizodisku romānā redzamo cilvēku, kā arī ilūzija par sižeta neierobežotību kādos kompozicionālos ietvaros. Rodas iespaids, ka dzīve rit pati no sevis, uz plašās laikmeta skatuves uznāk

cilvēki, darbojas, runā, pārdzīvo utt., bet autors tikai pieraksta visu, ko redz, dzird, it nemaz neļaujaukdamiem notiekošajā.

Bet varbūt kaut kas līdzīgs arī notiek. Tā rosīna domāt Andreja Upīša teiktais par traģēdijas «Spartaks» tapšanu: «Tad sāka atdzīvoties laikmeta fons — nē, ne fons, bet taisni ekrāns, uz kura aizplūbējās visas tās daudzās figūras tādā steigā un drūzmā, ka bij jāraksta ātri, ātri, lai paspētu pierakstīt visu, ko viņi tur darīja un runāja» (vēstule J. Niedrem 20. V 1942.). Iespējams, ka «Zaļās zemes» rakstīšanas temps kļūst arvien straujāks arī šī iemesla dēļ, jo, atsākot darbu, Upīts runā par 3 lappusēm dienā. Bet caurmērā iznāk sešas septiņas dienā. Sākumā ir uz pusī mazāk, bet vēlāk temps ir kāpinājies.

«Zaļās zemes» īpatnību ļoti interesanti analizē literatūrzinātnieks Harijs Hiršs grāmatā «Autora pozīcija romānā» (1981) un norāda, ka autora malā stāvēšana te ir tikai šķietama.

Citādi arī nevar būt — katrs literārs darbs ietver sevī autora «es», viņa koncepciju par dzīvi un cilvēkiem. Īpaši tāds darbs kā «Zaļā zeme», kuram autors devis apzīmējumu kultūrvēsturisks romāns. Par šāda tipa darbiem Andrejs Upīts raksta: «Kultūrvēsturiska episka sacerējuma tiešais nolūks ir uzgleznot plašu laikmeta kultūras ainu, zināma tautas vēsturiskās attīstības posma aptverošu satvaru ar tā ekonomiskās dzīves vērtību, ļaužu tikumiem un visas dzīves būtes (быт) atveidojumu. Atsevišķo cilvēku raksturojumi tur vajadzīgi tikai tik tālu, cik tie nepieciešami savā laika saimniecisko un sabiedrisko attiecību un satiecību apgaismojumam, vēsturisko apstākļu noteiktai šķiru, kārtu, profesiju, ģimenes, darba iekārtas un citu kopdzīves formu iztēlei.

Reālās dzīves īstenība un tās izaudzētais cilvēks ikviena laikmeta vērojumā sniedz tik pārbagātu vielu, ka viena kaut kāda literatūras žanra sacerējumā tas nebūt nav vispusīgi izsmeļams,» piebilst rakstnieks (Kopotī raksti, 20. sēj., 582. lpp.).

Protams, dzīvi vienā darbā, lai cik tas ģeniāls, neietvert, arī cilvēku daudzveidību ne. Bet pasaules, dzīves un ļaužu daudzveidība var un spēj ienākt literārā darbā neatkarīgi no tā žanra, jo vairāk lielajās formās, kuru vidū 19. un 20. gadsimtā tik liela vieta romānam. Būdam patiesi episks talants, Andrejs Upīts ir kļuvis par vienu no tiem latviešu romānistiem, kas savos darbos spēj parādīt dzīves un cilvēku likteņu daudzveidību un tā izveidot tautas likteņstāstu. Turklāt viņa radītie cilvēki ir spilgtas individualitātes ar savu vienreizējo garīgo pasauli un mūžu, ko nosaka un veido paša raksturs kopā ar laikmeta sociālekonomiskajām likumsakarībām. Un te ir romāna «Zaļā zeme» negaistošās pievilcības pamatu pamats. Andrejs Upīts neko nav vienkāršojis laikmeta ainā, tēloto cilvēku rīcībā, domās un izjūtās. Lieliski pārredzēdams — kā jau marksists — dzīves sociālo virzību 19. gadsimta 80.—90. gados, rakstnieks to arī nepārprotami atklāj pašas dzīves plūdumā un romānā tēloto cilvēku likteņos.

Dzīve samajā Ošu sapolī ar pārcllvēcisku darbu tikt par zemes īpašniekiem, no Valnejiem uz Rīgu aizbēg Ošu Andrs, tur glābīņu un jaunu dzīvi rod viņa māsa Anna ar mazo Martu, traģiski izskan romāna sākumā tik varenā un lepnā Brīviņu saimnieka dzīves novakars. Mantas, naudas vara sabradā Bērziņu Lienas un Zarēnu Kārļa mīlestību, tai tiek ziedots Bērziņu Lienas mūžs, laimīgs patiesībā nav neviens, visus liec pie zemes dzīve, un tikai retam ir spēks no jauna celties kājās. Un kur vēl Upīšu Mārtiņš, Leikartu Liba un Smalko Anna, pakulu Bērziņš, Bramanis, daudzie pagasta saimnieki, amatnieki, skolotāji, amatvīri, pat nabagmājas iedzīvotāji — kā tie pārmainās romāna gaitā! Visu viņu likteņos valdonīgi ielaužas vēsturiskā laika ritējums, neviens nestāv ārpus tā un nav no tā pasargāts.

Andreja Upīša romāns nepavisam nav Latvijas vēstures ilustrācija, arī pēlījums par tālaika sabiedrības šķirisko struktūru ne. Lai gan viņš to lieliski zināja un rakstā «Zaļās zemes» dramatisējums» (un ne tikai tani) ir runājis arī par šiem jautājumiem. Cītēju: «Zemnieku tautas sensenās ilgās pēc saimnieciskās neatkarības tad rod piepildījumu «sava kaktiņa, sava stūriša zemes» iegūšanā. Dzīņa pēc šī ideāla tajā vēsturiskās attīstības etapā vārda tiešā nozīmē apņem visu tautu. Turīgākajam, mazajam virsējam slānim to tiešām arī izdodas sasniegt, kamēr tā saucamie zemākie aplamās, maldīgās cerībās un tukšā ilūzijā nokļūst vēl lielākā atkarībā un smagākā jūgā, no kura jaunajai nabaga ļaužu paaudzei tos laikus ir tikai viena izeja — izlauzties laukā un meklēt brīvāku un labāku dzīvi pilsētā.» (Kopotī raksti, 20. sēj., 583. lpp.)

Andrejs Upīts vienmēr ir pratis loģiski formulēt literārā darbā tēlotā laikmeta būtību. Ne velti viņš bija arī izcils kritiķis, teorētiķis un literatūrzinātnieks. Bet literārajos darbos savas atziņas, domas, uzskatus, pārliecību, ideālus utt. prata ietvert pašā tēlojumā. Tā ir arī «Zaļajā zemē», šai vienā no viņa daiļrades augstākajām smailēm.

Nav šim romānam piemērojams kādreiz kritiķā tik populārais, patiesībā vulgārsocioloģiskais dalījums pozitīvajos un negatīvajos varoņos. Būdamis dziļi sociāls rakstnieks, Andrejs Upīts literatūrā necieta sociāli politiskas shēmas, plakātiskus tēlus. Kā visi lielie vārda mākslinieki, viņš bija par pilnasinīgiem, dzīviem cilvēkiem, kuru likteņos sociāli vēsturiskā īstenība pārvērsās mākslas patiesībā.

Katrā ļaužu nošķīrā romānā «Zaļā zeme» sastopam visdažādākos raksturus, kuros, tāpat kā dzīvē, ir vienkopus labais un sīktais, spēks un vājums; sociālā piederība nebūt nenosaka viņos visu. Piemēram tikai viena epizode — Brīviņš padzen no savām mājām skroderi Ansonu, pa durvīm ārā aiz viņa izlidinādamis šujmašīnu un kūpošo gludekli. Ja viss romānā tiktu novienkāršots līdz ahu šo personāžu sociālajam stāvoklim, tad autoram vajadzētu būt Ansona pusē — kā nekā tas ir lauku amatnieks, tāpat pusproletāriets, turpretī Brīviņš — pagasta lielsaimnieks, citiem vārdiem, budzis, darbaļaužu izsūcējs. Bet šie trīs sadursme

starp cilvēku un cilvēku, un tad var būt tikai tā, kā šai romāna epizodē, kur taisnība un autora simpātijas pieder étiski daudz pārkāpjam Brīviņam, nevis leksēji nelirajam skroderim. Atbildot uz literatūrzinātnieka Jāņa Upiša jautājumiem par «Zaļo zemi», rakstnieks ir rakstījis arī šādus vārdus: «Man no laika gala riebās šī budžu lamāšana vien, neparādot dzīvo cilvēku... Taisni tāpēc Veckrievīņu Krūmiņš (Romānā — Brīviņu Vanags — I. K.) taisni tāds, kādu to reiz bij» redzējis un kādu man sīki tēloja mans tēvs Mārtiņš Upīts. Ne dirātājs un ļaunu izdzinējs, bet ar cilvēciņām īpašībām...» (AUMM. Inv. № 25553) Brīviņš jau lecerēts kā sarežģīts raksturs, kas nepavisam nav raksturojams ar vienu vārdu. Un tāds ir gandrīz viss romāna personāžs — cilvēka sarežģītība kā daiļrades princips «Zaļajā zemē» realizējusies pilnībā.

Autoru pašu vēlāk nav apmierinājis romāna nobeigums ar Kalvīti Andru Rīgā. Jau bija dzimusi iecere rakstīt turpinājumu — romānu «Plaisa mākošs», kur tālāk izrisinātos abu Andru — Oša un Kalvīti — un Ošu Annas likteņi, viņiem iesaistoties proletariāta cīņā. Jau citētajā intervijā Jānim Upītim rakstnieks izsakās: «Nepareizi un ne visai labi toreiz gribēju beigās uzsākt pirmās ieskaņas «Plaisai». Nekas labs tur neiznāca, to man nevajadzēja darīt.» Ar šo autora uzskatu var strīdēties, ne rakstnieka patvaļa, bet dzīves likumības lauku proletāriešus aizvadīja uz Rīgu. Tuklāt nereti romānistu savus sacerējumus beidz tādējādi, ka paver ieskatu galveno varoņu nākamajā dzīves posmā. Upīts te nepārkāpj arī žanra likumības. Protams, autors vienmēr ir tiešs, kas būtu nemierā ar savu veikumu, arī tad, ja tas nerada iebildumus ne kritiķos, ne lasītājos.

Kad darbs uzrakstīts, jāsāk domāt par tālāko.

No Kstiņinas uz 40 km attālo Kļovu portfelī pa sniega klātu ceļu «Zaļo zemi» aiznes Anna Sakse. Tur to pārraksta ar rakstāmmašīnu viņas svaine tulkotāja Anna Ozola-Sakse. Kad 1944. gada pavasarī, tuvojoties Latvijas atbrīvošanas stundai, Andreju Upīti republikas valdība izsauc uz Maskavu, viņa galvenais vedums ir romāna manuskripts. Darbs, kas, tāpat kā luga «Spartaks», atbilst paša autora iecerei — parādīt plašajai padomju literatūras auditorijai, ka «strādājam arī kaut ko, kas noderēs tāpat rīt un parītdienai» (vēstule J. Sudrabkalnam 3. V. 1942.). Tieši domājot par «rīt un parītdienu», par savas tautas nākamību, rakstīts romāns «Zaļā zeme», tas it kā noslēdz visu, kas Andrejam Upītim bijis sakāms par latviešu zemniecību un Latvijas laukiem kapitālisma formūcijā, kura jau romāna rakstīšanas laikā aizgājusi pagātnē.

Romāna manuskripts ir Andreja Upiša lielā velte savai tautai, tās kultūrai, rakstniekam 1944. gada rudenī atgriežoties atbrīvotajā Rīgā. «Zaļā zeme» iznāk tikko savu darbu atjaunojušā literatūras apgāda VAPP izdevumā jau 1945. gada aprīlī. Pēc gada šis romāns saņem PSRS Valsts prēmiju — pirmais no visas latviešu literatūras. Jau

1947. gadā romāns izdots otrreiz ar etnogrāfiski precīzām un psiholoģiski saistošām Indriķa Zeberīņa ilustrācijām. Romānu daudz lasa, par to diskutē sabiedrībā. «Zaļā zeme» interesē Alfredu Amtmani-Briedīti, kas to grib iestudēt savā Drāmas teātrī. Andrejs Upīts pats izveido dramatisējumu, kas tiek publicēts atsevišķā izdevumā 1948. gadā un kļūst par pamatu tik slavenajam A. Amtmana-Briediša inscenējumam. «Zaļās zemes» pirmizrāde notiek 1950. gada 8. aprīlī. Inscenējums uz laiku laikiem ir iegājis Akadēmiskā drāmas teātra vēsturē kā izcils režijas meistardarbs ar ideāli sabalsotu aktieru ansambli, kurā pat epizodiskas lomīņas izgaismojas kā dārgakmeņi. 1951. gadā izrāde saņem PSRS Valsts prēmiju — jau trešā šai teātrī pēc A. Griģuļa lugas «Māls un porcelāns» un V. Lāča «Zvejnieka dēla» iestudējumiem.

«Zaļā zeme» ir visvalnāk tulkotais Andreja Upīša romāns. Atkārtoti iznācis krievu valodā, tulkots arī igauņiski, poliski, čehiski.

Latviski «Zaļā zeme» tagad iznāk sērijā «Klasikas bibliotēka», kurā iekļauti 19. un 20. gadsimta pasaules lielās prozas meistardarbi. Andrejs Upīša epejeja pilnam atbilst šai sērijai — tā lieliski pārstāv latviešu romānu kā nacionāli savdabīgu lielprozu, kas veidojusies kā savas tautas likteņa atainotāja, kā progresīvās, sabiedriskās domas paudēja un jundītāja, tā iegūdamā lielu nozīmi laikmeta ideoloģiskajās cīņās un sociālētisko ideālu izvirzījumā. Latviešu literatūrā romāns vispirmām kārtām ir bijis sociāla māksla, ne indivīda subjektīvā likteņa skrupulozs analizētājs vai filozofisku ideju risinātājs. Pārāk sarežģīta ir bijusi mūsu vēsture, pārāk sūra cīņa par visas tautas eksistenci, brīvību un nākamību, lai progresīvie rakstnieki stāvētu nomaļus. No indivīduāliem raksturiem latviešu reālistiskajā romānā veidojas tautas koptēls vēsturiski noteiktā laikā un telpā. Tā, kā Andreja Upīša «Zaļajā zemē», šai apbrīnojami bagātajā, krāsainajā, dzīvajā un dramatiskajā tautas dzīves tēlojumā, kam rakstnieka ģēnijs ir piešķīris nemirstību.

Tieši sērijas kopskatā latviešu literatūras nacionālā specifika kļūst labi ieraugāma, jaunas šķautnes iegūst arī Andreja Upīša monumentālā māksla, sabalsodamās ar L. Feihtvangers «Jūdu karu», B. Prusa «Faraonu» un citiem vēsturiskajiem lielprozas darbiem, kas iznākuši un vēl iznāks sērijā «Klasikas bibliotēka». Salīdzinot, satuvinot dažādu tautu un laikmetu mākslas darbus, viss nostājas savā vietā, iegūst istās krāsas un dimensijas. Nereti pārāk pieticīgi esam vērtējuši mūsu literatūru, kas ar savu oriģinalitāti godam spēj pastāvēt pasaules rakstniecības kopainā. Andreja Upīša «Zaļā zeme» ir tikai viens pierādījums šai patiesībai, latviešu romānistikā, kā pirmspadomju, tā padomju, ir vēl citi autori un darbi, kam istā vieta būtu sērijā «Klasikas bibliotēka», kur tie iecīnātu par mūsu romānu rakstniecības sazarotību, dzīves un cilvēku tvēruma daudzveidību un dziļumu.

Ingrīda Kiršentāle

PIRMĀ NODAĻA

Brīviņu gruntnieks Jorgis Vanags plaši atrāva Salakroga durvis un palaida pa priekšu sedlinieku Preimani. Tas pirmo pār sliksni cēla ceļgalā liko labo kāju un steigā gandrīz pakluptu, ja nepaguvis pašaut spieķīti klībajam loceklim palīgā. Muižas kaļķu dedzinātājs Bite mājās satvert pats pavērtu durvju malu: trijatā krogā sēdējuši, tāpēc kopā arī laukā jāiziet. Abi ar sedlinieku pagaidīja, kamēr Brīviņu kungs nokāpj no lieveņa.

Vanags gāja lieliem, mazliet pastīviem soļiem — jaunie zābaki pirmo reizi kājā, nebij vēl iestaigāti. Cietās zoles un papēži melni lakotām apmalām stingri klakšēja uz izmītām radžu plāksnēm, tās saļodzījās klinkstēdamas. Zemē Vanags nenokāpa, palika stāvam uz trešās — pēdējās pakāpes. Liels un plecīgs, paslēja tumšo bārdu, pataustīja, vai dzeltenais zīda lakats nav atšļucis no kakla, un skatījās Daugavai pāri uz Klidziņu.

Bite sarosījās: par to glāzi groka taču kaut kā jāpalkalpo.

— Pagaidiet, Brīviņu kungs, — viņš steigdamies pateica izdabīgi. — Stadalā ir slapjš, ko jūs bridīsiet ar tiem jaunajiem zābakiem. Es izbraukšu ratus.

Preimanis tūlīt ievēroja, ka Vanags kaut ko skatās Klidziņā, ar sainīti vienā, spieķīti otrā rokā piekliboja tuvāk iepakaļ. No otras pakāpes pat uz veselās kājas paslējies, tikko bij Brīviņu saimnieka augstumā.

— Redziet, — viņš ar slaidu meistara pirkstu rādīja pāri Daugavai, — pārcēlājs Leja taisa celtuvi.

Vanags pats bez rādīšanas tikpat labi redzēja laivas ar planku un dēļu gubām un kustošiem cilvēkiem ap tiem viņējā lēzenā krastā. Gabaliņu lejāk, pie pilsētiņas

pirmajām būdām, gar malu lēni augšup slīda laiva ar mazajā vējiņā šļauganu buru. Otrā, mazāka, patlaban izslīda ap līkumu pret Dīvajās muižas parku.

Vanagam Leja pats bij izrādījis savus darbus, tāpēc viņš zināja labāk.

— Divas celtuves taisa, lielo un mazo, uz divām laivām un uz vienas. Tā mazā, lai arī ledus iešanas laikā pavasari un rudenī var tikt pāri.

— Jā, jā! — sedlinieks piekrita bez ierunām. — Lai ledus laikā var tikt pāri. Uz lielās varēšot sabraukt sešus vezumus reizē. Un tādu virvi stiepjot Daugavai pāri. Es to apskatīju, turpat gul saritināta, man līdz šai vietai. — Viņš parādīja sev līdz kaklam. — Tādu velnu vēl nebiju redzējis: no tievām, smalkām drātīm, nav resnāka par mūsu vezumu virvi, bet briesmīgi stipra esot.

— Ko tad tu domā? — Brīviņu saimnieks atpurdēja pavirši, Preimaņa plāpāšanā maz klausīdamies. — Tērauds tev nav vis nekādi līni vai kaņepāji. Par viņu viņu sauc.

Sedliniekam acis aiz brillēm iemirdzējās par šo nedzirdēto vārdu, bakurētainais zods ar reto, sarkano bārdiņu paslējās.

— Par viņu, es jau arī saku. Briesmīgi smaga tāda viņa esot — man stāstīja Lodziņš, viņš to savā laikā dzinis augšā. No sarkanajiem spīķeriem divjūga orē veduši uz Daugmali. — Tad viņam kas cits ienāca prātā, pasmejās savu mazo smieklu. — Seši vezumi reizē uz celtuves, tas nu gan būs izmelots.

— Par ko tad izmelots? — Vanags atsaucās iepīcis, it kā viņu pašu turētu par mellī. — Tu redzēji, kas tās par laivām? Un kad virsū tilts ar lenteriem gar malu. Leja laikam gan zina, ko dara.

— Nu, nekāds lielais prātnieks vis nav, — sedlinieks pašapzinīgi noteica. — Visi Lejas tādi dieva doti. Bet, ja nauda, tad katrs ir gudrs. Kas tur bij — plīks puisis, kad aizgāja no Vikuļiem, bet tagad paskaties, kādus darbus strādā. Velns, kur viņš to naudu ņem? Pieci gadi, kā viņš te braukā ar tām laivām no vienas malas uz otru, un tagad paskaties — divas celtuves, māju būvē.

Augšā krastā patiešām bij saceltas stalažas, kas slējās augstāk pār Klidziņas nameļiem ar pelēkajiem šindelju un brūniem un zaļiem dakstiņu jumtiem. Sarkana siena jau labi paaugstu, šaipus ielai nokrautas ķieģeļu grēdas.

— Māju būvē... — Brīviņu saimnieks atkātoja, nu

jau pavisam noraidīdams. — Kad nedzer un nepīpo, tad var būvēt.

Viņš nevarēja pieļaut, ka kaut kāds amatnieķelis te spriedelē par bagātu cilvēku. Preimanis gan pazīstams, labprāt lipa pie tiem pašiem bagātajiem, bet aiz muguras bieži palaida skaudībai vaļu.

— Laba tā celtuve būs, — viņš vērsa valodu uz citu pusi. — Diezgan esam lauzījušies ar laiviņām, gadatirgos dažs tikai pēc pusdienas tiek pāri, kad pirmie jau ceļas atpakaļ. Un tāpat katru dienu. Klidziņa aug acīm redzami. Cik bodes tur bij pirms pieciem gadiem, un cik tagad ir? Vezumi ar precēm no stacijas, vieglie fūrmaņi uz katru vilcienu. Un tāpat mēs, tie mužiķi. Cik miežu un linsēklu vezumu rudenos neiet pāri?

— Un ies arvien vairāk! — sedlinieks jūsvoja, it kā pašam arī bijis kāds vezums, ko pārdot. — Katru svētdienu kāds saimnieks iet uz muižu kuntraku parakstīt. Iepērkas. Pēc divi gadi dzimtnieki vien vairs būs. Krūmus nolīž, plēsumus plēš — mieži un linsēklas nāks kā pa reni.

Vanags vai nu negribēja, vai nepaguva atbildēt. Vecais pakulu Bērziņš izbrauca no stadalas viņa ķēvi. Kaļķu Bite acimredzot nebij dabūjis neko piepalīdzēt, tikai pātagu nesa, atlocīdams paegļa kātam aptīto auklu. Saimnieku ieraudzījusi, melnā Maša nogrudzinājās — tas nozīmēja pārmetumu par ilgo, garlaicīgo gaidīšanu. Rati apstājās taisni pretī lievenim, aizvakarējā lietus pielijušā peļķē. Bite pieklupa sakārtot sēdamo maisu ar koši strīpainu lupatsegu. Druknaiss, apaļais pakulu Bērziņš, grožus no rokas neizlaiždams, pačāpoja dubļos gar aizjūgu, atsita loku taisnāk, paraudzīja, vai sedulkas siksna pietiekoši stīvi savilkta. Pātagu ratos nolīcis, Bite pamīņājās.

— Nu būs jāiet uz mājām, — viņš teica, — tā jau pusdienu pagalam. Kad man tas puika pavisam neizlaiž uguni ceplā krāsnī, tāpat kā viņdien. Uz blēņām vien, pagāns, sīt kauč vai nost.

— Ko tad tu tā staigā pa pilsētu piektdienas dienā? — Brīviņu saimnieks norāja.

Bite norāva kaļķiem noputējušo cepuri un sirdīgi izplāja uz plaukstas. Bārdele viņam bij pelēka, taisni kā pelniem piebirusi.

— Kad sieva dzen! Aizej tak, aizej, palūko, vai tās ādas nu reiz nebūs gatavas! Tā tas Trauberģis tās mums atkal līdz vēlam rudenim gērēs, pienāks ziema, kažoka

Bite

nebūs, ko mugurā vilkt... Trešo reizi jau eju — nav. Tas tikai smejas: tu ir vēr jociņģ kerl — uz siene laiks kaņoks grib šūt.

— Iršeniekam taisnība, — Vanags pasmīnēja, — tā iznāk, ka uz siena laiku. Un vai tad tu esi viens pats? Tāpat jau citiem arī vajag.

Un pablenza, kur pašam zem sēdamā maisa pabāzts izgērētu aitādu sainis.

Preimanis pirmais trausās ratos: viņam allaž jāmanās laikus, lai liko kāju, kā pienākas, novietotu gar ratu galdu labajā pusē. Vanags arī nokāpa lejā, jaunos zābakus piesargādams no dubļiem. Pakulu Bērziņa Liēna no Jurgiem Brīviņos par meitu, pieklājība prasīja, lai parunātu kādu vārdu ar veci:

— Nu, Bērziņ, ko tava slimniece? Tāpat vien?

Pakulu Bērziņš pagrieza apaļo, gludo seju pret Liepām turpat kalnā, ābeļdārzs nosniecās pa krauju lejup aiz Sallakkroga stadalas. Mīlīgais smaidiņš viņam neapdzisa arī tad, kad asaras bij acīs, likās ieaudzis kaut kur dziļi un pats plaiksnījās vaibstiem un ādai caurī.

— Tāpat vien, — viņš žigli attrauca, Brīviņu kunga ievēribas redzami aplaimots. — Guļ un gaida nāvi, ko tad vairāk.

— Jā, jā — ko tad nu viņa vairāk var.

Tiri jauneklīgi Vanags ielēca ratos un paņēma grožus.

Vienu kāju atstāja pār malu — nevis tāpēc, ka vietas bijis maz; iepirkumu sāini un prāvo, balto kuli Preimanis rūpīgi novirzījis vairāk savā pusē. Bet tāpēc, ka tā izskatījās brašāk, un varbūt arī tāpēc, ka tikko Klidziņā pie kurpnieka apāvis jaunos zābakus. Iedomāja kaut ko, pameklēja vestes kabatā, izvilka un pasniedza Bērziņam vara pieckapeiku. Pātaga tikai modes pēc ratos, Mašai tā nebij vajadzīga — tikko pierāva grožus, viņa sastiepās slaidos, spēcīgos rikšos. Rati ar gariem, darvu notecējušiem assgaliem izšļakstēja no dubļiem sausumā, kur putekļos sabrauktā grants jau kūpēja. Krodziniēks Čavars noskatījās pa logu pakaļ.

Pakulu Bērziņš pat paldies pateikt nebij paguvis. Jau nās vīzes līdz puspēdai mirka dubļos, pārsteigts un apmulsis smaidīja, nevarēdams acu atraut no vara rīpiņas. Plauksta turēja tik vārīgi, it kā tas bijis tauriņš, ko jābaidās saspīest.

— Cik tad šis tev iedeva? — Bite ievalcājās, kaklu sastiepīs. Pasniedzās un paņēma paskatīties. Pieckapeiks bij

vēl gluži labs, ērglis vienā pusē grubuļains, cipars otrā arī salasāms. Malā zaļš rūsas plankums, kā visa Istā Kli-dziņas nauda, smaršoja pēc silķu sālijuma. Bite lietpratīgi pasvārstīja sauja, pielika pie mutes pamēģināt uz zoba — nekādu vainu atrast nevarēja. Negribīgi atdeva atpakaļ.

— Man jau nemaz nevajadzēja, — Bērziņš smējās sīku un klusu smiekliņu, — vai nu es tādēļ. Tāpat, skatos, ka Brīviņu kungs piebrauc, — mums tur augšā viss tikpat kā uz delnas. Domāju, jānotek lejā, jāpieskata tā ķēve, kamēr pats viņā pusē.

— Dienas laikā neviens nenāks zagt, — Bite nopurdēja.

— Riktīgs zaglis nenāks, bet tāpat kāds grābulis var gādīt. Tīri jauna sedulkas sikсна, un tad Brīviņu kungam allaž ir laba pātaga. Kas man tur liels, kā smeļies, norīpo no kalna — atpakaļ, tad nu gan grūtāk. Un šis man — pieci kapeikil — tīri kauns. Vai man vajag?

— Tev jau nu nevajag, tas tiesa. Cik tu tirgus dienās te nesāņemi par zirgu vaktēšanu un atkal svētdienās pie baznīcas.

Bērziņš mēģināja saviebties, bet viņa apaļā sejā krunkas neradās, tikai smalds palika tā kā plānāks.

— Tā tik tu domā. Tie lielie tagad palikuši skopi, cits pat paldies nepasaka. Brīviņu Vanags, tas ir cilvēks.

— Jā, ar tiem mazajiem nav leņps. Kā pirmi: iemaisi, Čavar, kaļķu Bitem arī vienu glāzi, tas Zīvers viņu pie saviem cepliem žāvē kā buti... Tas Zīvers — tā viņš lielkungu saucl — Bite apbrīnodams nogrozīja galvu. — Un kāpēc nē? Kas viņam tāds Zīvers, kad pats Brīviņu dzimnieks un kungs?

— Ak tev arī vienu glāzi? — Bērziņš pārvaicāja un pasmējās. Kas tad nezināja, ka mantrausīgais Bite pats savā mūžā mēriņu šņabja nebij izsaucis, bet, ja cits izpirka, tad gatavs dzert, kamēr stīvs un mēms. — Tāpēc es skatos, ka tu esi tāds sarkans un runīgs, citādi tev vārdu ar knīpstangām nevar dabūt laukā.

— Sarkans? — Bite pataustīja, it kā tas sarkanums būtu apgrābājams. — Tas var gan būt. Man tāda jociņa galva: kamēr sēd, tad nē, bet, kā pieceļas kājās, tūliņ iesit... Bet ko tu stāvi tajā pančkā, brien tak laukā!

Tikai tagad Bērziņš attapās, kur iebīdis. Izkāpa malā un mēģināja nodauzīt, bet velti. Jaunās vīzes un baltie auti līdz puspēdai, no Brīviņa rīteņiem prāva šlakata līdz pusstilbam. Un viņš palaikam bij ārkārtīgi tīrīgs. Bet patlaban vēl tas pats pieckapeiks vairāk stāvēja prātā.

— Ja taisnība jāsaka, tad viņš man nāk pašā reizē, mātei nemaz vairs nebij trūkuma drapju, un bez tām viņa kunkst caurām naktīm.

— Tad ar trūkuma vainu viņa tev guļ?

Bērziņš atmeta ar roku, smaids bij palicis tāds valgans.

— Dieviņš viņas vainas zin. Kādu zāļu viņa pa šiem pusceturta gadiem nav izdzērusies! Pret trūkumu, vāju sirdi, delamo, iekšas audzējiem, pret ļaunas acs noskaidumu — ko tikai kāds zin pastāstīt, visu dzer iekšā. Zāļu, vārītu, raudzētu — sak, varbūt attrāpa. Bet attrāpīt nevar. Vasarā vēl neko, bet kā uznāk rudens ar vējiem un lietu — mums tas kaks tāds caurs — —

Viņš atkal bezcerīgi atmeta ar roku.

— Bet mirt negrib?

— Negrib un negrib. Reizēm uznāk gan tāds plēsiens, garu no āra vien rauj, domā, nupat, nupat beigas būs. Bet pāriet, un kunkst atkal. Vienreiz — tas bij taisni lielajā piektdienā — aizdzina mani pāri uz Klidziņu pēc Ercberga. Tik gudrs nācis, tik nenācis, pat lāgā aptaustīt nepaguva: šabu vakars, šim jāsteidzas, ka tiek mājās, pirms zvaigznes nav uzlēkušas. Bet pusrublis jāmaksā. Rubli man vajadzētu — viņš saka — pie jums te uz Liepām nokļūt grūtāk nekā Zinaikalnā uzkāpt. Elš vien un sviedrus slauka. Taisnība ir, nava jau tā kā saimniekiem, iejūdz zirgu un piebrauc pie durvīm klāt. Zāles trīsdesmit kapeikas — par to korteļa pudele gan, vēl tikai viņu nedēļu pabeidza dzert.

— Un paliek ar labāk?

— Vai nu daktera zāles nezināmas: kamēr dzer, tamēr tā kā labāk, kad vairāk nav, atkal krīt atpakaj. Bagātie, kas uz zālēm vien var turēties, — tie citreiz nodzīvo veselu mūžu... Trīsdesmit kapeikas — kur man ir tie kapitāli? Piecpadsmit salmnieks iedeva.

— Nu, gan tu to viņam atstrādāsi.

— Jā — viņš saka — uz rudens pusi, pie linu sukāšanas. Kas es par linu sukātāju...

Bite nicīgi pasmīnēja.

— Zemes strādnieka no tevis nekad nav bijis. Cik tu pie saimniekiem par puisi esi nodzīvojis — gadi trīs būs? Visu mūžu savvaļniekā nolēkājies, tāpat šo to nogrābājies, amata tev arī nekāda nav. Tāpēc tevi arī sauc par pakulu Bērziņu.

— Tāpēc nē, — Bērziņš kaunīgi atpurdēja, — tas nolādētais Milka mani iekrustīja. — Palamu visu mūžu nest

laikam nebij tik viegli, viņš nopūtās, smaidiņš ierāvās kaut kur grumbu vainagā ap acīm. — Kaut nu tik dieviņš man to slimo paņēmis, tad jau šā vai tā . . .

— Kad uznāks tas slapjais rudens, gan jau.

— Tik jau vēl ir tās cerības. Liepa arī ilgāk valrs negrib turēt. Kas man te ir — saka — lazarete vai nabagmāja? Rūmi aizņem, bet dienas kas atdien nav.

— Dēla tev nav, — Bite prātoja, — meitām tēvi nav jābaro, tu droši vien tiksi nabagmājā. Kas tur kaiš — kordelis, siltums, maize par brīvu, sava kapeika par zirgiem pie kroga, pie baznīcas.

— Jā, — Bērziņš tīri atplauka. — Vai nu mani tīri nelaidīs. Jālaiž būtu.

Kā visi skopie un rāvēji, Bite bij aplam skaudīgs. Ciest nevarēja, ka citam labi iet vai ka tam kaut izredzes uz labāku dzīvi. Vanaga groka glāze arī rādīja savu spēku, vaigu krumšņi virs pelēkās bārdeles taisni kvēloja.

— Nu, ar to ielaišanu dažreiz tā ir, kā ir, — viņš vilka caur baltajiem zobiem, ļaunām acīm vecajā zirgu vaktiekā noraudzīdamies. — Uz galvasnaudas parādniekiem valdišana diez cik labi vis neskatās. Vai tu vispār kādu gadu tiki maksājis?

Bērziņš paskrāpēja ar nagu zem biezās nozaļojušās, nobrūnējušās naģenītes.

— Vai nu es viens tāds . . . cik salmniekdēli tāpat nepaliek parādā. Runas vīros man Brīviņa Osis tāds pa drauga.

— Runas vīros! — Bite nospļāvās. — Aitu bars tie tavi runas vīri! Ko pagastvecākais saka, tas ir. Duraks tu biji, kad to savu Lienu atdevi pie Brīviņa, — vai tad tu nezini, ka viņi ar Rijnieku uz nažiem?

Bērziņš paskrāpēja ar otru nagu.

— Velns, kā man tas pavisam bij izgājis no prāta. Un tad vēl Rijnieks pats gribēja derēt. Bet visi saka: Rijniekos viņai būs bada maize — zemīte maza, un kā to pašu aprušina. Saimniece guļ līdz brokastlaikam, saimei vasaras vidū tauku putra. Pats ar tām pagasta darīšanām pa krogu vien, algu — pa divdesmit kapeikām, pa pusrublim, vairāk nevar dabūt. Brīviņos gaļa sešas reizes nedēļā, darbs — tas nu gan, bet par to kapeiku nevienam nenorāus.

Bite piepeši atpazās, ka Brīviņa groka glāze to bez kādas vajadzības tik ilgi noturējusi ar šo kroga zirgu

vaktnieku, ar šo nabagmājas veci. Viņš pazibsnīja nīkām acīm.

— Ko tu man te tik daudz stāsti par to savu Lienul Daudzina, daudzina — smuka, smuka!... Ne velna nav no tā smukuma, es viņu ar piedevām nemainu pret savu Māru. Pakulu Bērziņa Liena, tā vien viņu visi sauc... Kad tikai tas pagāna puika man atkal neizlaiž to krāsnī!

Bite nosplāvās un gandrīz vai tecīņiem devās pa lielceļu prom pret Salakkalnu. Pakulu Bērziņš atkal aiztipšīnāja ap stadalas stūri, piekapeiku cieši sauļā samiedzis...

Brīviņu Maša tālu vis neskrēja rikšiem. Uz līkuma, kur Daugavas lielceļš aizliecās taisni pār Dīvajas tiltu, gar ūdensdzirnavnieka Hardeļa kūtsgalu stāvajā dzirnavkalniņā augšā, bet stacijas un pagasta lielceļš spējā leņķī novērsās pa kreisi, viņa jau griezdamās pieturēja soļos. No kroga, protams, jāuzņem slaidi, tāds vispārējais zirgu likums. Bet še, kur avoksnājs tiklab kalna, kā upes pusē, ceļš pat vasaras vidū pamikls un aizvakar vēl krietni atlijis. Kad saimnieks ilgāk kavējies krogā, dažreiz šādas dabiskus iemeslus gan neņēma vērā, pat pātaga tad varēja pacelties no ratiem. Maša ar vienu aci pablenza atpakaļ — nē, šoreiz laikam nekādas briesmas nedraudēja. Tas otrais gan arī ratos, bet, ja viņi abi nekliedza un neplātījās rokām, tad stāvoklis nebij tik bīstams.

Sēdamo maisu iekārtodams, Bite bij domājis tikai par saimnieka ērtībām. Vanagam patiešām bij ērti, viņš sēdēja augstu, gandrīz jāteniski uz ratu galda, kreiso kāju ar jauno zābaku pār malu nolaidis. Preimaņa gals pavisam nogrimis un slīps, likās kājas ceļgals gandrīz vienā līmenī ar bārdiņu un jau tagad tā kā taisījās tirpt. Bet patlaban vēl sedlinieks neērtību necik nesajuta. Groka glāze un vēl šis tas Klidziņā darīja, kas viņu pienākums. Preimanis izliecās no ratiem paskatīties, vai nebrauc pretī kāds, kas varētu nodomāt: redz, kā Brīviņu kungs ved sedlinieku Preimanī — nevis ratu galdos priekšā, bet uz maisa blakus nosēdinājis... Neredzēja ne braucēju, ne kājām nācēju — pats sējas laiks, un pēcpusdienā vispār reti gadījās kāds Klidziņas gājējs.

Sedlinieks sakārtoja brilles un sagrieza taisnāk apaļo amatnieka cepurī ar stāvo drēbes nagu. Iesāņus visu laiku vēroja Vanaga seju, mēģinādams uzminēt, par ko tas domā un kā varētu trāpīt runu. Tā kā uzminēt neko nebij iespējams, novietoja savu saini uz veselā ceļgala, samek-

lēja balto kaļķīti un tabakas repi ar misiņa adatu aptināmās siksņas tievgali.

— Brīviņu kungs laikam nepīpo? — viņš apvalcājās, atbildi jau iepriekš labi zinādams.

— Maz, — Brīviņu kungs atbildēja, uz dzirnavu dabja pusi noskatīdamies, — un tad arī tikai mājās.

— Jā, jums ir tā lielā, likā, tā purcelana! — Preimanis priecājās un, it kā ko jauku atradis, pasmējās savu mazo smieklīņu.

Katrs dīvajietis zināja Preimaņa trejus smieklus. Lielie sākās spēji un spalgi kā sprādziens, stiprumā un izskaņā kā no jumta gala pa kāpnēm nokrita zemē, kur apdzisa. Līdz ganībām tos varēja dzirdēt. Pašu pirmo guldzienu tad parasti pavadīja spēcīgs plaukas blieziens pa kaimiņa ceļgalu, bet smējās tā viņš vienīgi sava paša jokiem. Vidējos tikai sētsvidū pie akas varēja saklausīt, un šis pats kaimiņš tika cauri ar iebuksnījumu sānos. Mazie daudz neko neatšķirās no tiem, kādus smējās kurš katrs dīvajietis.

Ar slaidu, lokanu meistara pirkstu kaļķīti piestampājis, sedlinieks vāza valā sērkokiņu cibu. Melnie sēra gali karstumā salīpuši kopā, uzmanīgi viņš knibināja ieņemtā robā.

— Tās ir nolādētas špickas: ko tikai drusku ciešāk pavilks, deg viss lērumš.

— Tā jau daža laba rija ir nopīpota, — Vanags atteica igni. — Veči ir prātīgāki, turas pie tām pašām šķiltavām.

Dzirnavu slūžām cauri lauždamās, Dīvaļa šalca tik spēcīgi, ka jārūnā pastipri, lai otrs varētu dzirdēt. Priekšā nozviedzās zirgs. Maša atsaucās kā pazīnam. Dambim pārbraucis, malējs ar trim malsiem vezumā netika stāvajā kalniņā. Salmā zirdziņš stāvēja sastiepies, kamēr braucējs pasvieda akmeni zem pakalējā riteņa. Preimanis piegrūda ar elkoni Vanagam.

— Tas ir jūsu pusgraudnieks Osis, — viņš ziņoja, it kā saimniekam pašam nebijis acu pierē. Vanags pieturēja.

— Švaks gan tev tas salnis, Jāni, — viņš teica, galvu nogrozīdams. — Lai nu ziemā ar to sauso sienu kā, bet tagad zaļā pavasara zālē varēja gan kaut cik atkopties.

Līdz pat vīzēm balts noputējis, Osis novilkā plaukostas malu gar palsajām ūsām.

— Kur šis atkopsies, kad diendienā arklā un ecēšā. Vecs vīrs, ko tur daudz vairs var prasīt. Pa saujaļ auzu sējas laikā vajadzētu.

— Trīs maišeji ratos, vai tas nu ir vezums. Nevajadzēs izkāpt palīdzēt?

— Nē, nē! ko jūsi! — Osis atvēcinājās abām rokām. — Viņš atpūtīsies, tad par abiem uzdzīsim gan.

— Ar pātagu! — sedlinieks iejaucās ar savu padomu. — Uzdod dievpalīgu, tad viņš vilks!

— Turi tu muti! Nemāci braucēju! — Vanags pikti uzbrēca. — Zirgu apgērbt tu zini, ne braukt!

Ķēve sāka soļot tālāk. Oša salnis katrā ziņā gribēja tikt līdzī savai mājiniecei, sastiepās pats bez skubinājuma. Pusgraudnieks piegula ar plecu pakaļgalā ratu dēlim, par abiem viņi tiešām uzlodzīja vezumu uz ceļa. Osis pārļaida plaukstu salnīša stūrainajiem krustiem.

— Mēs neuzvilksim! Kas to teica? — viņš pašapzinīgi pasmējās. Noņēma cepuri un izplāja pret ilksi, balts mutulis vien nokūpēja.

Kreisajā pusē Spruku kalna krauja zaļiem vilņiem novēlusies līdz pat šaurajai mukulāja joslai gar lielceļu. Pašā augšā svaigi spīdīgais bērzu lapotnis spilgtiem izciļņu apaļumiem un tumšām iežņaugu rievām izskatījās kā aiz smaguma zemē nogruvis mākonis. Palejā no lazdu sprogainā noklāja augšup slējās pusauga ošu leknās slotas un kļavu jaunās, vēl rūzganās pleznas. Ievas šajā dienvidaustrumu piegāzē jau pārziedējušas un izskatījās kā nosvilušas, tikai zemū, lielo koku pakrēslī, vēl spīdēja reši izkaisītas baltu ķekariņu pārslas.

Tālāk mālainā krauja vēl stāvāka. Paaudzes te braukušas garām šiem Spruku kalna sarkanajiem pauguriem, redzējušas tos kailus un neaiztiktus: ar arklū tur nevarēja rādīties, pat govīs, ceļgalus un purnus apdauzījušas, vairāk nemēģināja tur rāpties. Šopavasār stāvumos norakti līdzēni laukumīni, un tajos sastādītas potētas ābelītes. Egļu mietiņiem piesieti, tikko salapojuši kociņi taisnām, krusteniskām rindām kā zaļa tīkla audiem pārsedza šo sešas pūravietas plato, droši vien gadu simteņus gulējušo atmatu.

Meistara slaidais pirksts nicinoši pastiepa pret to.

— Vai tas Spruka nav pavisam traks! Itin kā zemes trūktu, kur dārzū stādīt. Kas šim tajā mālā augs? Vasaru sakalst kā ķieģelis, ar stangu neizlauzīs. Kā par gruntnieku ticis, tā nezīn, ko nu ķertu, ko grābtu. Visu pasauli tā kā tā nesagrābs.

Smieklū viņš šoreiz aiztaupīja, nogaidīdams, lai Brīviņš sāk pirmais. Bet tas nesmējās, kā likās, nemaz netaisījās.

— Ko tu zini runāt par zemi! — skanēja nicīga atbilde. — Mālā aug viss, kad tikai prot to apstrādāt. Tu domā, Sprukam nav galva? Par velti viņš mēslus noārdījis ap katru kociņu? Lai nesakalst par ķieģeli, lai saknēm vienmēr miklums. Redzēsi, pēc pieciem gadiem ziedēs un rudeni āboli būs. Sešas pūravietas — lielāks kā Ziveram muižā!

— Kas šim tos ābolus apēdīs... — Preimanis noņurdēja, kaļķīti pakšīnādams un dūmu mutulīšus kā baltus burbuļus citu pēc cita palaizdams gaisā.

— Kas apēdīs? Rīdzinieki apēdīs. Vai tu zini, cik Rīgā dod par pūru ābolu? No Klidziņas ar laivu var nolaist. Vai tāpat, iemetini ratos un ar vezumu — kas tās septiņdesmit piecas verstes ir lābam zirgam? Gruntnieki... Bet vai tu arī zini, ko tās izmaksas prasa? No katra mālu pagura, no katras atmatas tagad jālūko kaut ko izspiest.

Gruntniekiem arī vēl jālūko!... Sedlinieks nogrozīja galvu un pasmīnēja bārdiņā. Sēža nebij laba, maisa gals šļuka aizvien zemāk, klibās kājas ciska tirpa, arī veselo nevarēja lāgā izstiept, tur priekšā bij Brīviņu saimnieka sainis un baltā kule. Pa saīņa stūriem varēja saskatīt ūdenskliņģeru virteni, pastalu pāri, zilo mahorkas mārciņu, Žukova ziepju stieni un kaut kādu prāvu ripu, kas varēja būt cukurgalvas apakšējā daļa. Preimaņa ziņkāri visvairāk kairināja prāvā, baltā kule, viņš pataustīja to un nogrozīja galvu.

— Būtu tā kā milti un atkal tā kā nebūtu.

Vanags pat neturēja par vajadzīgu atbildēt, viņš šodien vispār bij neparasti domīgs un kluss.

Pārbrauca pirmajam Dīvajās tiltam. Upe, no kuras pagasts dabūjis savu nosaukumu, no šejienes pameta spēju likumu pret Jaunzemju kalnu, kur viņai pievienojās Brasla no pagasta otras puses. Līdz pat stacijai trīs verstes pamazām kāpdams, lielceļš līkumoja pa vītoliem, elkšņiem un krūmiem pieaugušo Dīvajās gravu, kas pati locījās ap kalniem ar liekņu spraugām un cūlājošiem avoksnājiem. Rikšiem te parasti brauca tikai Klidziņas vieglie ormaņi. Brīviņu Maša zināja savas tiesības, lai gan arī viņas lēnie soļi bij lieli un gaitīgi.

Pat spēcīgs vējš tikai mazliet noskārās Dīvajās gravā. Šodien saule karsēja spīvi un aizdomīgi. Šaurajā spraugā starp Mietānu kalnu un katla dibenam līdzīgo Kumelkalnu taisni cepināja. Vanags bažīgi atskatījās augšā pret vakariem.

— Vai būs lietus?

Preimanis sagrozīja brilles un kā īsts laikzinis vēroja debesis.

— Uz nogalvošanu. Kad tāda balta plēve velkas augšā.

Atkal nebij trāpīts, Brīviņu saimnieks saskaitās un atkliedza:

— Kur tā plēve ir? Tev pašam tajās brillēs viņa ir! Uz nogalvošanu... Galvotājs! Kad man puslauks auzu rītu ecējams.

Sedlinieks saknosījās kā apliets.

— Nava jau teikts, ka rītu taisni dienā — viņš jau var arī zem vakara vai pa nakti.

— Nu tad tā arī būtu teicis, — Vanags norūca bārdā.

Upe šalca tepat lejā, soļu piecpadsmīt no ceļa, bet saskatāma nebij. Krūmu saaudze zem prāvajiem, izstīdzējušiem baltelkšņiem zāles un apīņu piestīgota tik biezi, ka aitas tur varbūt izlīstu cauri, bet govys pat nemēģināja. Spēcīgi, gandrīz slāpējoši smaršoja svaigas, sveķainas lapas, ievziedu vītums, pavasara mikluma piesūcinātā zeme un darva no Klidziņas ormaņu assgaljiem.

Pārbrauca otram Dīvajas tiltam. Pulksteņupīte, nikni šņākdama, putas pa akmeņiem kuldama, gāzās iekšā lielajā. Labajā pusē vairāk atpakaļ palika Mietānu vecais ozols, apaugusi nogāze un vīrs tās kapsētas bērzu puduris. Pretī, Pulksteņa kraujas galā, augstu gaisā čurnēja Veczemītānu trīs pelēkās ēciņas ar milzīgu ceriņu krūmu. Taisni pret vakariem aiz Dīvajas slējās lazdām un eglēm noaugušais Sirdskalns ar trim priedēm virsotnē. Priede dīvajiešos rets koks, tāpēc neviens neaizbrauca garām, nenolūkojies šajās trijās zaļganpelēkajās cepurēs pāri eglāja tumšajai, robainajai mugurai.

Trešais Dīvajas tilts sašķiebies, izslaistītiem kokiem, pat lēnā Maša trūkdams un laipodama gāja pāri. Preimani nokratīja vēl zemāk, deguns gandrīz dūrās likajā ceļgalā. Pat Vanagam pārleistā kāja ar jauno zābaku jāieceļ ratos, lai atspēries paraustos augstāk uz maisa.

— Tīrais slazds, ne tilts! — viņš pukojās. — Riteņus bendē, tā tik skaties, ka zirgs neaplauž kāju.

— Kad Klidziņas ormaņi viņu maļ no rīta līdz vakaram. Tā ir gan kārtība: pilsētnieki brauc, bet ceļi un tilti jātaisa zemniekiem.

— Pagasts jau pagājušo vasar gribēja taisīt, bet lielskungs nedod kokus.

— Jā, tas ir ciets kā krams, ar plēšanu nekā nevar iz-

plēst. Nav vis vairs kā vecās preilenes laikā — tad tikai ar cirvi mežā un ņem, ko grib. — Tā kā Brīviņu kungs pats bij sācis, sedliniekam likās pienācis laiks pamatīgākai runai, klusēts tik neparasti ilgi, mēle nemaz vairāk nevarēja nociesties. — Kā viņu sestdien Veibānu Krēsliņš. Krāsne pavisam izjukusi, maizi vairs nevar izcept, virss deg kopā, bet apakšā garozas nemaz. Simts piecdesmit kļeģelus lūdz, mūrnieka nevajag, šim dēls pats drusku ķēpājas. Zīvers tikai pabola to savu stikla aci: — Nelon! nelon! — Tev, pagānam, nelon, bet rentnieks maizi lai rijas krāsni uz akmeņiem cep.

Kāda daļa Brīviņam gar tādiem Krēsliņiem? Viņš bij pagriezis galvu prom, skatījās Sirdskalna sarkanajā, mājas augstajā māla nobrukumā, pār kuru šķērsām pārsliņgusi veca, caura liepa, bet zem tās, dažu sakņu vēl turēts, ar galotni lejup zaļoja pakāries lazdu krūms.

No Veczemītānu piekalnes izlaidās vālodze, pārskrēja ceļam un, eglē iemetusies, nolocīja nedzirdēti skaņi un slaidi. Brīviņu saimnieks sarauca pieri un pavērsa aci augstāk. Nē, nē, tagad jau skaidri redzams, tā bālganā plēve nebij vis tikai Preimaņa brillēs. Nolādēts! Taisījās un taisījās atkal uz lietu!

Sedlinieks bij pamanījis ko citu. No liepas pacēlās liels, dzeltenpelēks putns un tūlīt atkal iekrita atpakaļ zaļajā kupenā. Piebikstīja Vanagam un pastiepa slaidu rādītāja pirkstu ar augšup paliektu galu.

— Pūcel Skaties, nolādētāl Gadiem tajā liepā dzīvo. Bijušas man mājas tuvāk, es viņai gan dzīvotul! Ap siena laiku bērni — aiz kājas pa vienam laukā un turpat pret celmu!

Vanags paraustīja plecus.

— Ko tad viņa tev dara?

Preimanis saduga, pat muti nepatapās aizvērt. Paurbināja zodu zem bārdeles.

— Taisni darīt, teiksim, neko... Bet kāpēc viņa pa naktīm tik nejauki blāuj?

Jākliedz bij, lai otrs dzirdētu. Pret nobrukumu Dīvaļa šļacās pār diviem radžu kritumiem un visu gravu pieplūdināja ar spalgu šalkoņu. Tikai kad pabrauca garām, varēja saklausīt putnu čaloņu Sirdskalna apaudzē.

Bet drīz to atkal pārmāca. Pretim brauca divi Klidziņas Vilkova puiši ar sāls maisiem, ziepju, tabakas un sērķoņu kastēm. Vienam vezumam apakšā pakavu dzelžu stieņi un salocītu stīpu buntas kratīdamies klinkstēja un

zvanīja nejauki. Abi braucēji gāja pa gludo kājceliņu, kaut ko, kā likās, pikti murmulēdami, zirgi turējās iebrauktā vidus sliedē. Ceļu griezt Klidziņas zirgi nebij ratuši, tāpēc Brīviņu Maša jau laikus novirzījās malā.

— Iedzīvojies tas Vilkovs, — Vanags prātoja. — Nezin vai būs desmit gadi, kā ar paunu ienāca no leišiem, un paskaties tagad: divstāvu māja, trīs pārdevēji bodē un pats pie kases, spīķeris — prasi, ko gribi, var dabūt. Visi tie mazie bodnieķeji no viņa ņem. Sēklas — kādas vēlies, vāczemnieku arklus sola. Četri zirgi, un tad vēl arī ar laivām dzen no Rīgas. Kažoks ar bebrādas apkakli.

— To mēs viņam esam uzšuvuši. — Preimanis pasmējās savu mazo.

Brīviņu dzimtnieks šajā smieklīgā sadzirda ubaga rokpeļņa skaudību pret bagāto un pats sajūtās apvainots.

— Un kas par to, ka mēs? Tu sev tādu vari uzšūt? Tava sieva pa vasaru brauc uz Ķemeriem? Nu tāpēc, ko tad tu runā! Ja ir, kam vajag un kas pārka, tad vajag arī to, kas var apgādāt un pārdot. Pēc zirga pats uz leišiem nebrouks, to tev mājās atved Rutkis. Vislabākās šveiciešu izkaptis var dabūt pie Matisona. Tabaku, cukuru un Maskavas miltus paņemi pie Vilkova. Meitiešiem Leipka ar paunu pienes klāt. Tā ir tāda tauta, kas prot, zemnieka cilvēkam tas nav dots.

Viņš runāja pārliecinoši, Preimanis palika domīgs, atbildēja tikai pēc brīža, un tad arī diezgan nedroši:

— Nu jau gan sāk rasties arī no zemniekiem. Kā tas pats Miežis. Ar mūrnieka ķelli staigāja pa aizlakstiešiem, bet nu bode stacijā.

— Kēms viņam ir, ne bodel — Brīviņu saimnieks pikti pārtrauca. — Bodnieks atradies! Kas šim tur tādā špicuku bodē var būt? Es pie viņa neesmu gājis un neiešu. Šodien pat Vasermanis Klidziņā smējās: pasaki tam Miežim, lai ķelli neizputina, pēc viena gada būs jānāk uz pilsētu jaunu pirkt.

Augoša dārdoņa pārtrauca sarunu. No stacijas lejup drāza četri vieglie ormaņi ar pasažieriem un viņu saiņiem. Zirgi vāji, kaulaini, pinkaini, aizjūgi apraustīti, savārstīti, kaut kā uzmesti un aizkabināti. Priekšējam baltinam striķa pavada atsējusies, kūlājās pa kājām, pakalējais melnītis klībs, lokš tam lēngājas, it kā nupat taisītos nogāzties uz kakla. Ratu galdiem pietaisīti spārni virs riteņiem, lai dubļus nesit virsū. Braucēji, piemetušies uz priekšējā stūra, raustīja, nūjināja, plītēja pātagām, viens, pat kājās

izslējies, velēja ar grožu likumu. Auļoja tā, it kā Klidziņā izcēlies ugunsgrēks un viņi trauktos to dzēst. Paunas un saiņi lēkāja, lēkāja pasažieri paši, pie ratu galdiem turēdamies. Maša, jau laikus pagriezusies pašā malā, kāpa lēnām, ausis piemiegusi, sniedzās iekost, kamēr tie auļoja garām. Arī viņas braucējs bij noskaities — pelēks mākonis kūpēja pa ceļu līdz pat stacijai, egļu audze labajā pusē noklāta gluži pelēka, aiz putekļiem un darvas elpu nevarēja atvilkt.

— Velni tādi! Brauc, it kā viņiem vieniem viss ceļš piederētu. Tu lieņi gar malīņu kā nerrs.

— Paši vainīgi! — sedlinieks sadūšojās. — Ja man bijis zirgs — es viņiem grieztu! Ar pātāgu pa acīm, vai braucēju rekte nezināma: pusceļš tev, puse man! No tā Rijnieka, no tā pagastvecākā, mums arī nekā nav. Vai tā ir kārtība: ceļu izmaļ, tiltus sabrauc, pagastam vienam jātaisa.

Brīviņš nošņācās.

— Rijnieks... No tā mataiņa nekad nekas nav bijis...

Valoda nu bij pavērsta uz to visvārīgāko vietu, Preimānis sagriezies vēroja, ko Brīviņu kungs vēl teiks, par Rijnieku runā nekad neiznāca īsa. Bet šoreiz Vanags sabozies klusēja. Stacijai tuvojoties, nāca šis un tas jauns, ko apskatīt.

No upes lejā aiz piegāzes līdz eglēm abpus ceļam pastaunga Brenfelda lauki. Tikai neliels gabaliņš kartupeļiem apstādīts, viss pārējais auzām nosēts — tiem desmit rikšotājiem zirgiem vajadzēja, ko silē bērt. Mēslu viņam staļos netrūka, lauks zaļš kā velēna, vējš jau sīkus vilnišus vēla pāri.

Iepretim egļu audzes galam, kas atsniecās līdz pat lielceļam, lielā gabalā sagāzti zemē atvestie baļķi un apses kluči jumta skaidu griešanai. Aiz sarkanām ķieģeļu grēdām slējās plēstu akmeņu un grants gubas, divi puikas vēl patlaban veda augšā no upes oļus un vieglāk ceļamus radžu gabalus. Te māju cels stikla fabrikants Greiners no Aizlakstes Glāzšķūņiem, turpat tālāk aiz divajiešu Brīviņiem. Aiz upes stāvā krasta kūpēja nežēlīgi, droši vien kāds no stacijas jaunajiem pūravietniekiem tur izracis bedri un dedzināja kaļķus mājiņas celšanai. Sirdskalna pakājē un tuvienē Divajas izgrauztās radzes plāksnainas un cietākas nekā tās, ko lauza muižas daļā pie Daugavas, bet sava tiesa tomēr iznāca arī no tām.

Ceļa vienā un otrā pusē vēl trīs četras baļķēnu, grants un puskieģeļu čupas — viens vīrs jau locījās ap saviem būvmateriāliem. Brīviņš pameta ar galvu.

— Pilsēta būvējas.

Preimanis iesmējās dārdoši.

— Badaciems būvējas! Nezin ko tas lielskungs īsti domā, salaizdams tos būdniekus te pie paša lielceļa. Visa pasaule brauc garām, taisni par apsmieklu.

— Kas tie par būdniekiem? — Vanags zobojās. — Tikpat kā dzimtnieki, mūža rente, kuntraks uz deviņdesmit deviņi gadi. Un Zīveram — kad tikai nākl! Kas šim maksās piecpadsmit rubļu pūrvieta?

— Zeme gan kā dārzs, Brenfelds no saviem staļļiem gadiem iemēslojis.

— Lecekte tur varētu būt, no vienas pūravietas cilvēks nedzīvos. Kam kāds amats, tie varbūt noturēsies, citi utis baros, badā apsprāgs.

Kurpnieks Grīns pats pirmais uzcēlis savu māju upes pusē. Patiesībā par māju to īsti gan nevarēja saukt: pusotra veca dzelzceļa gulšņa gara, papes lēvera jumtu, nezin kur izrautas skārda caurules skurstenīti. Lodziņā ielikts jauns zābaks, uz neēvelēta dēļa gabala vīrs stenderes ar zilu krāsu uztriepts arī kaut kas zābakam līdzīgs. Būda tik tuvu pie ceļa, ka slapjā laikā dubļi pa uzbēruma slīpo nogāzi notecējuši līdz pat sliksnim.

— Ja kāds Klidziņas ormanis aizķer ar assgalu, tad viņam tā pils čupā ar abiem zābakiem, — Vanags teica.

Preimanim pavērās mute lielajam smieklam, bet viņš apvaldījās. Durvis vaļā, tūlīt aiz tām Grīns sēdēja pie zema, amata piederumiem apkrauta galdiņa. Sīks un pelēks, priekšautu apsējies, plakanu akmeni uz ceļgaliem nolīcis, ar āmuru sirdīgi klapēja zoļādas gabalu.

Daktera māja upes pusē stāvēja veca, bet tīra, pelēki krāsota, baltiem loģa krustiem, vīnstīgām apaugušu verandu ar stikla durvīm. Mazliet tālāk otrā pusē, taisni pretī Lejassmeltēnu ceļa galam, Raudas krogs kā pārbraukts zirgs ar izliektu, zaļi nosūnojušu salmu jumta muguru. Četrrišu lodziņš šķībi sagriezies, aizvirtnis tam blakus vēl šķībāks. Stadalas galā pļaviņa ar bērziem, stīganie zari nostiepušies ar roku pasniedzami. No diķa nāca smaga dūņu smaka, trīs pīles valstījās aizgļotojušā ūdenī, ceturtā ar dzeltenu mazuļu vadu un lepns tēviņš zilām krūtīm gulēja zālītē.

Pie galīgi sagrauztas slitas kvernēja sarkanbrūns zir-

dziņš, galvu zemu nokārlis. Loks nogāzies uz kakla, lupat-sega pamīta zem kājām. Preimanis piebīkstīja Brīviņam.

— Viliņš tarkšina atkal!

Un palika pavisam līgms, kad ķēve pati griezās pie kroga, bet braucējs jāva.

— Izkāps ar drusku, — viņš mīlīgi paziņoja, — man tā maitas kāja pavisam notirpusi.

Tad nāca liela vilšanās, Vanags gan izkāpa pats, bet grožus pasniedza meistaram.

— Tu pasēdi, — viņš teica, — es tikai ienesīšu Raudam pirkumus, šorīt lūdza, lai atved.

Viņš izvilkā no maisa apakšas saini un iegāja krogā, labi pieliekdamies, lai nenodauzītu galvu. Durvis nejauki nočīkstēja, ar nošļukušo stūri izmītā sliekšņa renē ķerdamās.

Preimanis izrāva kaļķīti no mutes un tik nikni izdauzīja uz ratu galda, ka tikai pirmās šķiras lējums to varēja izturēt. Piestampāja ar kaudzi, velti uzrāva vienu sērkočiņu, otru — tikai ar trešo izdevās piekurināt. Pat ar to vēl lāgā nē, rati raustījās — ķēve sniedzās apsveicināt nošļukušo sarkanbēro.

— M-trr! — pīpmanis pārskaities izgrūda pār sakniebtām lūpām, neizlaizdams sērkočiņa galu, kas apsvilināja pirkstus. Sagrāba grožu pusi abām rokām un, ar veselo kāju atspēries, rāva tā, ka kaļķīša kāts nožņirkstēja lielajos, dzeltenajos zobos. — Nolādēts lops! Nevienu mirkli mierā nevar nostāvēt! Nēmis tikai pātagu, tad es tevi reiz izmācītu par zirgu!

Ķēve pablenza atpakaļ un noskurināja galvu, acīm redzami nemierā ar to, ka šādi tādi uz ceļa paņemti sāk viņu dīdīt un vēl sola ar pātagu. Pātagu sedlinieks gan neņēma — šitiem tuklajiem tik plāna āda, čūla līdz vakaram būs redzama. Un tad nevarēja arī galvot, ka Brīviņš pa logu nenoskatās. Bet tad pēkšņi sataisīja vienaldzīgu seju: Garanču vaļinieks Zvirbulis no stacijas puses gāja garām.

— Es te tikai tāpat pasēdu. Mēs ar Brīviņu kungu atbraucām, viņš ienesa Raudam pirkumus un tūlīn nāks laukā.

Zvirbulis tikai ar galvu pameta un atzģāja tālāk. Svārki no vienas vietas nolāpīti, vīzēm atplīsusi sloksne, soli sperot, sitās ap stilbiem.

Liels, kaulains, kumpu mugurā, Rauda sēdēja aiz letes pie galdiņa, pirkstu mutē iebāzis, taustīja zobu, kas viņam

droši vien sāpēja. Pie dibensienas novietojušies ratu meistars Ansonu Mārtiņš un Krastu pusgraudnieks Zemītis, prickšā viņem alus stops, no tā dzēra pārmaiņus. Bufetes galā, muguru pret sienu atspiedis, kūkoja Viliņš, retā, ruzganā bārda reizēm iemērcās peļķē ap tukšo kapara mēriņu. Mušu te nebij mazāk kā saimnieka kūtis. Rauda atraisīja saini, izkravāja uz letes ūdenskliņģerus un alusdesas struņķus. Desas paņņaudzīja sauļā — cietas bij, bet kur tad piektdienā, nedēļas beigās, lai ņem pavisam svaigas? Novietoja visu apakšā, plauktā.

Brīviņu saimnieks stingri piegāja Viliņam.

— Klausies, ko tad nu atkal kūko pašā sējas laikā? Brauc tak mājās, zirgs visu slitu būs nograuzis.

Tas pacēla platas, bet pavisam apmiņlotas acis, laikam gan nepazina. Paslēja resnu rādītāja pirkstu ar apdauzītu nagu. Sikā, nespodrā balstiņā nosvipsināja savu parasto:

— Cst! Trrr! Bokstoboj!

Vanags igni atvērsās.

— Nedodiet jūs viņam vairāk, — viņš teica, it kā tas tarkšīnātāis bijis viņam brālis vai rads. — Tā jau viņš te līdz vakaram kluknēs.

— Es nedodu, — Rauda atrūca. — Tikai vienu mēriņu paprasīja, naudas viņam arī vairāk nav. Pilnā jau piebrauca.

Tikai ar Brīviņu kungu viņam tik gara runa, citādi katrs vārds knīpstangām jāvelk no mutes.

— Tad jau droši vien ar vakardienas braucienu. Pie Salakkroga gan viņa bēro neredzēja. Varbūt aizlakstiešos bijis, tur viņam radi, un tad gar baznīckrogu.

— Man domāt, — Ansonu Mārtiņš ieminējās smalki, lūpu galus cieši sakniebdams, pats savas valodas izskaņu vērodams. — Man domāt, gar baznīckrogu gan: par Tamsāri te pirmiņ muldēja.

Tamsāre bij no igauniem cēlies baznīckrodzinieks. Ja par to, tad lieta pilnīgi skaidra, no kurienes Viliņš te gadījies. Tikai tagad Brīviņu saimnieks īsti ievēroja tos divus pie dibengaldiņa un piegāja klāt.

— Labi, ka satieku, — viņš teica ratu meistaram. — Man ar tevi jāparunā.

Ansonu Mārtiņš glaimots pacēla galvu: pats Brīviņu kungs nāca klāt un gribēja runāt ar viņu... Viņam bij paplata, gludi noskūta seja, nelielas, palsas ūsas un apakšlūpai pielīpis neliels spalvu kušķītis, ko divajieši dēvēja par splaudekli, ciķeli un tamlīdzīgos mazcienīgos

vārdos. Tādu greznumu te nēsāja vēl tikai Glāžšķūņu skrīveris, augumā un izskatā vispār Ansonu Mārtiņam mazliet līdzīgs.

Zemītis izkalpīgi piecēlās, paļaudams savu ķebli Brīviņu kungam.

— Tu izej, apkop to Viliņa zirgul — Vanags pavēlēja. — Citādi viņš sapīsies, ka atvarzot nevarēs.

Zemišam gan stipri gribējās dzirdēt, par ko tie te runās, bet Brīviņu dzimtniekam taču neklausīt nevarēja. Viņš izgāja atskatīdamies, vīzēm pa bedrainā klonā cieši ieauģušajiem olišiem spraukšīnādams.

Vanags apsēdās. Meistars pa to laiku bij paspējis pārbaudīt savu apgērbu: pataustīja zem zoda balto, ar kniepadatu sasprausto lakatiņu, nobraucīja zemāk virs autiem pārleistās brūnās pusvilnas bikses. Tad pacilāja alus stopu, lai gan zināja, ka tas tukšs.

— Tu gribi vēl? — Vanags apvaicājās.

— Nekaitētu, — Ansonu Mārtiņš atbildēja. — Pusdienā mājās ēdām tupeņus ar siļķi.

Rauda pagaidīja, kamēr atnes tukšo trauku, lēnām piecēlās, vēl lēnāk laida no mucīņas — lai vairāk putu ieplūst virs sasīlušā alus. Bet, kad ratnieks atnāca ar pilno stopu, Brīviņš bij pārdomājis citādi.

— Varbūt tu gribi stiprāku?

Ansonu Mārtiņam tā lieta vispirms jāapsver, viņš taču nebij tāds, kas tūliņ ķer, līdzko dod. Kamēr apsēdās, bija arī apsvēris.

— Pamēģinās, var būt, ka iet.

Un pie tam saviebās, rādīdams, cik negaršīgs tas stiprais un ka dzers viņš tikai saimniekam par patīku.

Likās, ka krodzinieks nepiegrīez ne mazāko vērību tam, kas krogā notiekas, tomēr ausis viņam laikam modras. Pastiepa roku pie loga stenderes, kur stāvā rindā uz nagliņām pakārti kapara mēriņi — stops, kortelītis, par desmit, par pieci un par trīs. Vanags pasauca par desmit. No nagliņas Rauda tomēr neņēma, bet to pašu, pie kura kvernēja Viliņš. Tā kā saucējs bij Brīviņu dzimtnieks, viņš rikojās smalki: vispirms ar spēcīgu vēcienu izlēja zemē lāsi, kas vēl varēja būt aizķērusies trauciņa dibenā, tad pielaida no enkuriša un, aiz osiņas turēdams, atnesa pilnu kā aci.

— Vai tev patlaban daudz darba? — Vanags vaicāja paklusu.

Ratu meistars nokrekšīnājās, nazi no bikšu kabatas vilkams.

— Man nekad netrūkst, — atteica lepmi, krūti izliecis. Viņš sacīja man — pēc grāmatas, nevis mun, kā tas skanēja dīvajiešu valodā. Bez viņa tā te vēl prata tikai bijušais pagastskriveris Suntužu Bērziņš un tad tie, kas ienākuši pagastā no pāliešiem vai junkuriešiem. — Man bij jānobeidz Silagailim — domāju šonedēļ, bet šonedēļ neiznāca. Tā uz otrdienu, trešdienu. Un tad šim pašam Zemīšam. Plijas virsū kā pats nelabais, koki jau no lieldienām kā atvesti.

— Ko tādām Zemīšam! Lai viņš pagaida! Bet man vajadzēs. Uz plaujas svētkiem — katrā ziņā, lai tur lūst vai plīst!

Ansonu Mārtiņš patlaban mizoja desu, trim pirkstiem turēdams, pārējos divus atliecis tālu nost, lai nenotraipās. Ar visu ādu viņš zakusku nekad neēda, kā tie citi. Uz acumirkli atturēja nazi.

— Jums, Brīviņu kungs, katrā laikā. Tikai es nezinu, kā būs, Zemīšam vajadzēs papriekšu, vecie pavisam pagalam, un mēslu vedamais laiks nāk.

Vanags piesita plaukstu galdam.

— Lai viņš toš savus mēslus ar cepuri nes! Es teicu: man vajag uz plaujas svētkiem!

Atgriezta desas ripuli naža galā uzdūris, ar otru roku mēriņa osu taustīdams, ratnieks nogrozīja galvu.

— Man domāt, — viņš teica, ieklausīdamies, kā izskanēja tas man, — man domāt, līdz plaujas svētkiem vēl tālu.

Bet Vanags piesita otrreiz, nu jau stiprāk.

— Necik tālu tas nav, — viņš noteica negrozāmi. — Vai nu nezināms, kā tev veicas ar to strādāšanu. Un kamēr Liepiņš man viņus sakals — —

Pieliecās pār galdu un turpināja klusāk. Dzelzasu ratus viņš gribēja, tādus kā Glāžšķūņniekam, melderim Ardeļim un vēl tikai Suntužu kungam. Nevienam to nevajadzēja zināt — līdz plaujas svētkiem.

Meistars iedzēra no mēriņa un saviebās tik drausmīgi, it kā tīrās sinepes ar pipariem noriis. Tā viebties vēl prata tikai Brīviņa paša priekšstrādnieks Upīšu Mārtiņš. Grūda gaļas desas ripuli kā prapi iekšā, lai neizskrien atpakaļ. Bet spēja doma tūliņ atkal apdzēsa saviebumu.

— Dzelzasu? — viņš pārvaicāja. — Tad tāpat kā Rijnieks. Tas Glāžšķūņu štelmakeram Drēviņam apsūtījis.

Brīviņam viens tikpat kā uz kājas uzmina.

— Ko tu te man bāz to Rijniekul Kas man daļas gar Rijnieku — lai viņš sev kaut karieti taisal

Viltīgs smaidiņš pavīda un atkal pazuda ratu melstara acu kaktiņos: Rijnieks droši vien taisīja uz pļaujas svētkiem, un Brīviņš nevarēja pielaist, ka tam vienam būs dzelzasu rati. Ansonu Mārtiņam tā lieta bij pilnīgi skaidra. Bet skaļi viņš teica:

— Saprotama lieta, lai viņš taisa kaut karieti. — Tad iedomāja kaut ko, ko Brīviņam katrā ziņā būs tīkami dzirdēt. — Koku pašam nav, pie Garanča bijis dēļus galdiem lienēt.

Vanags patiešām atplauka no tādas ziņas.

— Utuvanags tāds! Bet plātīties grib. Man klētsaugša pilna lietaskokiem, šis tas vēl no tēva laikiem. Tu atnāc citu svētdien un izmeklē, mēs jau nezinām, kādus tev vajag.

Ansonu Mārtiņš iedzēra vēl, viebās drusku mērenāk kā pirmo reizl. Desas ripuli gremodams, meklējās pīpojamo.

— Divus labus pusotracoļļa dēļus tur vajag, sešas pēdas garus. Bet Drēviņam jāved četrus: ja man kāds izpušierē — viņš saka — vai es skriešu tevi meklēt un kavēt darbu? Jā meistars esi — kā tu vari izpušierēt? Blēžojas, vairāk neko!

— Tie iršenieki visi ir zagļi. — Vanags ievilka labu malku no alus stopa. — Es ar viņiem nepinos. Es saku: Ansonu Mārtiņam tāds kolnists nevar ūdeni pienest.

Ratu meistars nobraucīja ūsas.

— Citu svētdien es aiziešu, tad redzēsīm, kas jums tur ir par mantu. Dzelzasīm neesmu taisījis, bet tik liela tā muiža nav. Suntužu kungs Rīgā pa vecam nopircis, aiziešu noņemt provi.

— Bet kad tik atkal nesāc plostot. Tu jau zini, kā tev iet, kad iesāc, tad nedēļām.

Ansonu Mārtiņam lepnums nepieļāva dzirdēt tādu nesmuku brīdinājumu, pinkulītis zem lūpas gan nokustēja. Izvilka paša taisītu liepas koka kārbīņu ar atveramu vāku, iekšā tur bij neredzēti smalki sagriezta tabaka. Paša pagatavota arī slaidā niedres iemute, galā ar izurbtu puļķīti aizbāzta. Ziepjū papīram noplēsa gabaliņu un sāka uzlīt papirosu. Tas bij smalks un sarežģīts darbs, pat Vanags brīdi vēroja, pirms turpināja pārrunu par dzelzasu sīkumiem.

Kad Zemītis atgrūda čērksstošās durvis, pa ceļu patlaban

garām gāja bodes Mieža sieva, pārbrauktuves sarga Kuģenieka meita, drukna, tumšu vīrietisku seju, biezām lūpām, galvirsū sagrieztu melnu matu cekulu. Gaišzilā kleitā un zābakiem kājās, izskatījās tieši no kungu sugas. Preimanis ķēra pie cepures naga un parāva to uz leju — dīvajiešu modē tas nozīmēja tikpat daudz kā pacelt pašu cepuri.

— Mēs ar Brīviņu kungu atbraucām, — viņš ziņoja. — Ienesa Raudam pirkumus un tūliņ nāks laukā.

Tā pasmaidīdama laipni pameta ar galvu.

— Gan jau viņš iznāks. Pasēdi vien, vai nu tev kur jāsteidzas.

— Ko viņš tur dara, kad nenāk? — Preimanis pikti novaicāja.

Bet Zemītis neatbildēja. Pats bij sapīcis par to, ka viņu izsūtīja laukā apkopt tā tarkšinatāja zirgu, bet iekšā Vanags tagad droši vien pasauc jaunu stopu alus. Viņš izlīda pa slitas apakšu un tuvojās bērīm, kas te kūkoja gluži tāpat kā viņa saimnieks krogā, tikai ar to starpību, ka viņš netarkšinjāja un acis viņam bij lielas un skaidras. Apaušus, protams, nomaucis, sapinies grožos.

— Stoj, mirla! — Zemītis iespēra pa reimatisma sallieltu kāju. Protams, spēriens ar vīzi nebij necik bīstams, tomēr bērīs drošības labad paturēja kāju paceltu un paslēja galvu tik augstu, ka spērājs, tikai pirkstgalos pacēlies, varēja uzgrūst apaušus pāri ausīm. Lādēdamies pasita loku taisni, izvilka saslapināto segu, uzsvieda sēdamajam maišelim. Pātāgu ratos ieraudzījis, uzblieza tā, ka zirgs salēcās un ar krūtīm tūkko nenolauza slitas aizpuvušo stabu.

Preimanis bij ļoti apmierināts, ka nu arī otrs tikpat muļķīgā lomā aiz kroga durvīm kā pats.

— Tā tas ir akurāt riktīgi! — viņš priecājās. — Gruntnieki šmorē pa krogu, pusgraudnieki uzpasē zirgus. — Bet, pamanījis, ka Krastu pusgraudnieks pabola baltas acis, aprāvās un turpināja nopietni: — Kas tad tur iekšā vēl ir? Ar ko mans Brīviņš tā ciemojas?

— Kas tur nu ir! Neviena nav. Tikai tas plēgurs, tas Ansonu Mārtiņš.

— Ā! man domāt! Ko tad šis — laiž atkal vaļā!

Zemītis pienāca tuvāk atvieglot sirdi.

— Tīrais posts un nelaime, kad ar tādu sapinas! No lieldienām viņš man taisa tos ratus, vēl ne galdus nav apēvelējis. Trešo reizi jau eju — būs, būs! — tik ir tās

dziesmas. Kur šim būs, kad mēslu laiks tepat pie durvīm. Un tad uz to krogu, tikpat kā uzburts. — Zemītis sastiepa kaklu un no sirds mēdījās: — Nāc līdzī, man tā kā jāaiziet pie Mieža pēc cukura. Rītā arī ir diena... Tev, tādām ēveles stūmējam, viņa ir, bet man vajag šodienu. Sieva tupeņus salikusi vaģās, līdz vakaram varētu apart. Pa nakti vai rītā būs lietūs.

— Uz nogalvošanu būs!

— Sējas laikā, darba dienā, sēdi krogā! Ar tādu dikaci pašam par plenci jāpaliek. Stops alus — desmit kapeikas. Pagājušo ceturtdien atkal stops, viņu svētdien mēriņš par pieci... No kurienes pavasara laikā tā nauda lai birst?

— Kad pats esi duraks. No Ansonu Mārtiņa neviens pirms pusģada nav sagaidījis.

— Kam tad lai dod? Drēviņam Glāžšķūņos? Tas jau tikai no dzimtniekiem ņem. Un man nav vesela vezuma dēļu, ko viņam vest. — Zemītis ieskatījās Brīviņa iepirkumos ratos un uz brīdi aizmirsa savu nelaimi. — Paskaties, kādu saini sapircis! Pastalas — tās droši vien Upīšu Mārtiņam, tas jau viņam tāds padelcis.

— Priekšstrādnieks no biksēm lien laukā, pats bez gaismas un tiem citiem kaklu lauž... Bet tu palūko, kas viņam tajā kulē varētu būt?

Zemītis pataustīja.

— Tā kā putraimi būtu, bet nava putraimi, tā kā milti, bet atkal nava.

— Nuja, ka nava. Es visu laiku domāju un nevarēju izdomāt.

— Kas tev ko domāt, paprasi Brīviņam pašam.

— Paprasi... Ir jau prasīts, bet kad nesaka.

Zemītis attapās, ka krogā viņu gaida, un metās uz durvīm. Sedlinieks sauca nopakaļ:

— Tu pasaki viņam, lai nāk laukā! Cik ilgi es te lai sēžu kā nerrs.

— Pasaki... — pusģraudnieks atņurdēja. — Saki tu pats! Kas tev ko nesēdēt — bet man tupeņi jāapar...

Krogā ap mazo galdiņu vērpās varens dūmu mākonis. Ansonu Mārtiņš izdzēris patlaban beidza viebties, uzķodas vairāk nebij. Piesita ar knipi mēriņam — tukšs gan. Vanags cēlās kāģās un noglauda bārdū.

— Tātad tā paliek: uz citu svētdienū.

— Man domāt, būs jāmēģina aiziet, — meistars pašapzinīgi atteica, paslepšus ielaida divus pirkstus vestes kabatā pagrābāt, vai tur nebūs vēl vienam mēriņam.

Zemītis sastiepa kaklu un palūkojās stopā — dibenā bij vēl — žigli piesēda uz siltā ķebļa.

Viliņš klanījās vēl zemāk, Vanags sapurināja aiz pleca.

— Brauc mājās! Vakars drīz būs klāt!

Viņš purināja dusmīgi, kā jau cilvēks, kam jāaizstāv saimnieku kārtas gods. Snaudējs galvu gan pacēla, bet acis nevēra vaļā. Arī pirksts nejaudāja lāgā paslieties, nočamstināja nespodri:

— Cst! Trrr! Bokstoboj!

— Tu viņu te neatstāj! — Brīviņš piekodināja Zemītim. — Jums iznāk pa ceļam — ieliec ratos un aizved mājās. Līdz pašiem Viliņiem — sētsvidū iebrauc, lai kāds tur saņem. Tās divas verstes gan kājām atnāksi atpakaļ.

Piepūties pusgraudnieks izlikās nedzirdam, ratu meistars atbildēja viņa vietā:

— Aizvedīs, aizvedīs, atstāt jau nevar.

Preimanis grieza ķēvi apkārt, līdzko Vanags parādījās durvīs. Nogarļajusies Maša rāvās rikšiem, saimnieks tikko pamanījās uzmost kāju assgalam un ietrausties ratos. Bet tālu vis neskrēja. Garanču vaļinieks Zvirbulis gāja atpakaļ uz stacijas pusi un sveicinādams parāva cepures nagu. Ķēve piestāja soļiem — saimnieks droši vien gribēs parunāties. Viņa nebij vīlusies.

— Šogad atkal pie saimniekiem neesi derējis? — Vanags novaicāja bargi.

Zvirbulis kaunīgi pabružāja degunu.

— Neiznāca, — viņš atbildēja nespodrā, kā iesmakušā balsī. — Tagad es strādāju pie būvmaņiem tepat stacijā. Viņpus sliedēm šupi taisām — tāda nojume un šķūnis būs, kur preces kraut.

— Kad pie būvmaņiem, ko tad tu pa ceļu vazājies?

— Mums stundu pusdienas laiks — kroņa būšana. Mātes zābakus aiznesu Grīnam pielāpīt.

— Un lielu naudu pelni?

— Sava iztikšana ir.

Laikam baidīdamies no tālāka izvaicājuma, Zvirbulis piespieda soli, vizēm atplīsusī sloksne kūlājās ap stilbiem. Sedlnieks piebikstīja Brīviņam.

— Kroņa būvmanis atradies!

— Ne Zvirbulis, bet zvirbuļu biedēklis, — Vanags no-teica. — Nezinu, kā tādu lupatlasī laiž stacijas tuvumā, kur sveši cilvēki apgrozās.

— No-o! — Preimanis nogrozīja galvu. — Uz svārkiem neskatieties, tam ir nauda. Abi ar māti sīkstī kā velni. Tie

zābaki viņai gan nelaiķa vecā Zvirbuļa, bet Grīnam lāpīt nes — kas to nepazīst, aptieķis, ne kurpnieks. Gan redzēsiet, viņš vēl uzcels māju tepat pie stacijas, pūravietu jau esot sācis izlūkot. Kas tādām ko nebūvēties, pats to lielo darbu prot, vecu slīperu stacijā, cik uziet.

— Visi sliņķi un dienas zagļi savilksies te stacijā, — Brīviņu saimnieks atkal nopukojās. — Zemi neviens vairs negrib strādāt — no kurienes tā maize lai nāk?

Upes pusē retajās eglēs un kļāvās savests būvmateriāls, Preimanis pasteidza ziņot, ka tur kāds vācietis, kāds vecs Rīgas dakteris, ceļšot divstāvu ķieģeļmāju, lai gan Vanags pats to tikpat labi zināja. Pārbrauktuves aizšķērši ciet, preču vilciens stāvēja uz sliedēm, gals vēl pāri Dīvajas tiltam.

Trīs braucēji jau gaidīja rindā. Pakaļējam liels, kaulains, acīm redzami vecs, pieradis pastazirgs, braucējs gulēja uz miltu vezuma, bezrūpīgi izlaidies. Turpretī vidējam jauns un tramīgs, jau uz tiem sarkanajiem vagoniem vien smailēja ausis. Saimnieks turēja to aiz apaušiem, piedraudēdams ar pātagas kātu, pats vēl vairāk satraucies kā tas viņa turamais. Pirmais pie aizšķērša Brīviņu Oša svainis, Silagaiļu pusgraudnieks Kalvics. Resnais zirgs ne, no kā nebijās, mēģināja pat iekost melnbaltām strīpām vīteniski nokrāsotā aizšķērša kokā. Kalvics pameta vezumu ar kaļķu maisiem un nāca šurp. Augumā stipri līdzīgs svainim, tikai ūsas tumšākas un garākas, dzeltenī, neapslēpjami priekšzobi spīdēja zem virslūpas, tāpēc likās, ka viņš vienmēr smaidītu.

Sarokojās ar tiem abiem. Kalvics jau nekautrējās ne no viena, vaļsirdīgs un vienkāršs pat ar visbagātākiem gruntniekiem. Totiesu jo vairāk viņš varēja ar Vanagu — viņa Andrs taču par ganu Brīviņos.

— Mūsu nāburgs Lazda arī rītu taisās uz muižu, — viņš bez kāda ievada uzsāka par to pašu, par ko tagad galvenā kārtā runāja viss pagasts.

— Iepirkties, — Vanags pamāja. — Tas jau nu var, par skrodeli pāliešos staigādams, naudu sarausis, ka nezin, kur likt.

— Jā, bet ar tām mājām gan viņam neiet nekā. Trešdien puisis aizgāja prom: nevarot izturēt, ar siļķi un suliņām vien barojot. Tagad tikai abi divi ar Miķeli vien. Pats vecais arī izgājis ecēt — kas šis par ecētāju ar tām tītavas kājām, rūpus vairāk kā stāvus. Labi vēl, ka nomaļa vieta un aiz meža, pasaule neredz.

Pats viņš mazlietiņ pasmējās, totiesu jo skaļāk Preimanis. Tā kā runa par saimnieku, kas taisījās dzimtniekos, Vanags palika nopietns.

— Vai tad šim tas Miķelis strādā ar?

— Kad jau mājās, tad strādā, bet cik tas ir? Viņnedēļ divas dienas pa Klidziņu plostojis.

— Vēlns zina, kur viņš to naudu ņem? Vecais šmorēšanai tak nedos.

Kalvics atmāja ar roku.

— Saimnieka dēls, kas to novaktēs. Vai šis nezina, kur tēvs to muķi glabā. Brauc uz sudmalām, sastop kādu Klidziņas fūrmani — puspūrs auzu uz priekšu vai atpakaļ. Un tāpat, kad siļķu Rupka vai teļu Dāvids iebrauc mājās. Klēti tak vienmēr neaizslēgsi.

Brīviņš bēdīgi nogrozīja galvu.

— Pleika un puteklis. Ja tēvs nē, tas jau nu tās Lazdas neizmaksās. Nu, ko tad tas tavs Silagailis? Vēl netaisās uz muižu?

— Taisīties jau taisās, bet nezina, kas tur iznāks. Vai tad mūsu Jorģis daudz labāks kā Lazdu Miķelis, abi lielie draugi. Sestdienas naktīm pa meitām, cauras svētdienas prom. Ar to pašu tauri daudzās apkārt, uz saspēlēšanu, pa ballēm.

Lokomotīve stacijā nosvilpa, vilciens sāka slīdēt atpakaļ, tiltam pāri, Kalvics aizsteidzās pie sava vezuma. Baidīgajam zirgam drebēja kājas, turētājam, jādomā, tāpat. Kad garām stūmās lokomotīve un tišām izgrūda kaut kur pār riteņiem sprakstošu sutas guldzienu, zirgs pieplaka, tad slējās stāvus, braucēju līdzī pasviezdams. Bet Kalvica vezums bij priekšā, tas otrais nelaida atpakaļ grūst, jāpaliek vien uz vietas. Puišis noņēma cepuri un noslaucīja sviedrus.

— Uz otrām sliedēm liks, — sedlinieks paskaidroja kā lielais zinātājs, — personu cuku no augšas laidīs garām.

Vāciešu būvēts dzelzceļš, visi apzīmējumi arī krievu laikos saglabājušies no vācu saknes. No augšas un no lejas — to rēķināja pēc Daugavas tecējuma.

Kuģenieks laida aizšķērsi augšā, spožo važu caur sauju lēnām slidinādams. Neliels, drukns, melnu, pinkainu bārdiņu, tumšbrūnu seju, sarkanzilu gurķa degunu un baltām acīm, viņš izskatījās bezgala nikns, itin kā tie četri viņu no miega izcēlušī un vēl pār kājām pārbraukuši.

— Brauc ātri! — nočerkstēja galīgi ierūsējušā balsī.
— Viņš nāks atpakaļ.

Rikšiem braukt pa pārbrauktuves dēļu paklāju aizliegts, lai nebojā sliedes. Kad jauneklim tramīgais zirgs stiepās lēksos, Kuģeniekam zilums no deguna pārplūda visai sejai, viņš kaut ko klicdza, karodziņu maksti gaisā kratīdams, bet tajā nežēlīgajā dārdoņā neko nevarēja saprast, un braucējiem par viņu arī vairāk nebij daļas. Sarga būdas galā piesaulē uz sola sēdēja Kuģeniece, bāla un sažuvusi, izsāpējušām acīm vienaldzīgi noskatījās pārbraucējos.

Preti stacijas ēkai pa kļavu starpu varēja redzēt jaunā šķūņa lēzenās spāres. Netālu no lielceļa Divajas Zīvers cēla milzīgu spīķeri, varenais akmeņu mūris ar sarkaniem ķieģeļiem divēju durvju aplocēs jau pusē, vismaz divdesmit cilvēki rosījās uz stalažām un lejā ap materiālu gubām. Taisni pretī upes pusē stāvajā piegāzītē pie paša lielceļa Miezijs no mietiem, žagaru pīteņa un piekrastes māliem uzmūrējis mazliet lielāku mājiņu kā Grīnam. Logā ieslieta izkopts un ziepju stienis, glāzē spalvaskāti un zīmuļi, bez tam tur bij vēl tecila un stikla pods ar ķeizarbonbongām. Pats bodnieks pirktas drēbes biksēs un vestē, abus ikšķus roku caurumos iemetinājis, stāvēja pie vaļējām durvīm. Tukls, nenodedzis, sārti balts kā nozīdīts, virslūpa biezi apliektām ūsām, palocījās sveicinādams. Vagnags atņemdams tikai bārdu mazliet pakustināja, rikšiem aizbrauca garām. Preimanim patlaban iznākusi liela skatīšanās, kur lielkungam spīķeri būvēja, — negribēja parādīt, ka viņam ļoti labas attiecības ar Miezi. Kritumkalna kraujā jaunā aptiekas ēka spīdēja tikko nokrāsotiem tumšdzelteniem dēļiem. Uz zaļa dēļa virs durvīm pat drusku baismīgi spīdēja liels zelta ērglis ar aptiekas uzrakstu krievu un latviešu valodā. Rokas bikšu kabatā sabāzies, iekšā aiz stikla durvīm stāvēja aptieknieks Feierabends un skatījās laukā — abi braucēji parāva cepures nagus pret to pusi.

Tūlīņ zem stāvā Kritumkalna Lielāru ceļš nošķīrās pa kreisi, pāri Divajai. Lielceļu šķērsoja Vaineļu grāvja tiltiņš, kā parasts, izslaistījis, prāvu, izlauztu robu, pasta rati to te bendēja kopā. Pat lēnā Maša raustījās un negribēja kāpt pāri, kamēr braucējs uzcirta ar pātagu. Saniknota viņa pārlēca lēksus un spītēdama gribēja rikšiem uzlaist viņas puses kalnā, bet tas tomēr neizdevās, stāvums bij par lielu.

Augšā vesela pūravieta apstādīta jaunām ābelītēm. Čupā sanesta ķieģeļu laužņa, vecu dēļu gabali, mieti un

kārtiņas. No pagrabīņa patlaban izlīda divi pāliešu ienācēji, brāļi Lupati, apgērbusies taisni saskaņā ar savu uzvārdu. Jorgis ar plaukstu izbraucīja garo, reto bārdu, acīm redzami tikko pusdienas ēdis. Kārlis pavērsa pretī tuklo, smaidīgo seju, bet Vanags pabruca garām pat nepaskatījies. Ciest viņš nevarēja šos skrandaiņus.

— Aplīpuši kā sērga visas ceļa malas, — viņš pukojās. — Drīz te caur staciju nakts laikā nemaz nedrīkstēs braukt. Dārznieki atradušies! Pūravietu labas zemes nokēzījuši. Cik rudzu nevarētu nokult no tāda gabala!

— O! Tie nav mācāmi! — Preimanis jūsvoja. — Redzēsiet, kas viņiem te pēc pieci gadī būs par dārzu! Uz tām lupatām nevajag skatīties, tās vairāk aiz skopuma nekā nabadzības.

Viņš daudz ko zināja stāstīt par abiem šiem savādniekiem. Vecī puīši, bet turējās kopā kā saauguši. Jorgis, tas būvmanis un saimnieks pa mājām, vārīja, lāpīja, gada laikā pat līdz pārbrauktuvei nebij aizgājis. Kad gadījās viena šķēlīte gaļas par abiem, viņi to piesolīja viens otram. — Ēd tu, Kārli, man negribas. — Nē, ēd tu, Jorgi, tev tas smagākais darbs. — Un tā gaļas šķēle palika nākamai reizei. Daudz joku ļaudis zināja par viņiem stāstīt. Kad pavisam pietrūka ko kost, viņi pakāra silķes asti diedziņā un svieda vārītu tupeni tai garām, kad trāpīja, to varēja ēst tikpat kā sālījumā apmērcētu. Kārlim savs amats. Vasaras laikā viņš salasīja zemenes, sabēra tūtēs un, groziņā salicis, nesa pārdot caurbraucējiem pasažieriem stacijā. Trīs kapeikas, piecas kapeikas par mazu saujīņu — cik naudas tur nesaņēma? Rudenī un ziemā, tad ābolus, tāpat kā Svīlpmozs no Klidziņas. Katram saimniekam lielāks vai mazāks dārzs, ko ar tiem āboliem varēja darīt, tāpat vien bērni un cūkas apēda vai vistas zemē izknābāja. Lupatu Kārlis apstaigāja ar maišeli — kurš tad neiebērs? Cits par velti, cits par kādām desmit kapeikām. Mīkstos, baltos un mazos cukuriņus, tos nu vēl tā, bet Kārlis labprāt ņēma arī cietos ziemniekus, tos praulus, kas tūliņ nomizoja zobus un kas tāpēc tā kā tā sapuva zālē. Viņam tāds pagrabīņš, kur visu ziemu varēja saglabāt, uz vasarsvētkiem lielākos pārdeva par kapeiku gabalā.

Sedlinieks tarkšēja līdz pat Garanču apstādītai olnīcai. Pusauga kļavas stāvēja divās garās rindās, vēl iebrūnganām, jaunām lapām, māju ceļš pakrēslī zem kokiem pavararī izdangātiem dubļiem. Osis taisni pretī otrpus ce-

lam tikko plauka, no trekniem, zaļiem pumpuriem laukā spraucās robainas spuras. Vanags pameta ar galvu.

— Es viņu te ieraudzīju Ikšķa resnu, bet paskaties, kāds tagad!

— Tagad ragavām slieci var cirst, — Preimanis piekrita.

Garanču Krūmiņš, viens no vispirmajiem dīvajiešu dzimtniekiem, bij liels koku mīlotājs. Lauku aiz olnīcas gar lielceļu un Rijnieku robežu nostādījis eglītēm, kas jau laba vīra augumā. Mājas patālu palejā, upes krastā, ērbeģa skaidu jumbā izbūvēts jauns, balts logs — augšistabu dēlam ietaisījis. Sedlinieks sāka stāstīt par Garanča jauno istabu un dēlu Mārtiņu, kas nedzēra un nepīpoja, bet par to bij liels glūņa uz meitiešiem. Brīviņš neklausījās. Viņš jau redzēja Rijnieku daļā pie lielceļa lielu baļķu blāķi, divi pāri bārdainu Latgales krievu tur zāģēja dējus. Pāri grantskalnu krūmiem viņpus upei pie Lielāru ceļa savesta otra būvkoku un akmeņu skrīne, arī balta planku grēda tur jau spīdēja. Būvējas, sātans! Bet nevarēja zināt, vai pats tepat kur neslaistās aiz eglītēm. Strādnieks jau nu nebij, bet ko varēja zināt, ar tām pašām pagiru dūsmām un saimnieces salamāts, tāpat kādu reizi izskrēja laukā. Vanags saraustīja grožus un slaidiem rikšiem laida garām.

Taisni kā pasaukts — Rijnieks tiešām bij turpat aiz Garanču eglītēm. Linus sēja. Teteris ar diviem zirgiem ecēja palejā, priekšstrādnieks Buķis staigāja ar sētuvī, pats saimnieks vilka bīrziņš, Zems un drukns, zeķēs iemauktām bīksēm, zābakiem nogrieztām tupelēm kājās, baltu kreklu mugurā. Seja viņam gludi noskūta, plato galvu divreiz platāku padarīja milzīgais, pelēkais sprogainu matu kūlis, vīrs kura cepure izskatījās kā pavirši uzmešta olas čaumala. Aiz muguras, saujā samiedzis, viņš vilka pakaļ garklāju kūlīti, pa vienam salmam izlaizdams taisnā strīpā.

Rijnieks neskatījās, pat galvu nepagrieza. Tomēr viņa iecirstajā, plakanajā zodā, stāvu atliektā mugurā un visā pārējā augumā bij tik daudz cieņas pret sevi pašu un tik liels nicinājums pret to, kas garām brauca, ka Brīviņu gruntnieks neizturēja. Tagad pats piegrūda Preimanim un teica tik skaļi, ka biržu vilcējs varēja dzirdēt, ja gribēja:

— Paskaties! matainis staipa zarnas pa lauku!

Tagad istā vieta Preimaņa lielajam smieklam. Bet pagastvecākajam acīs smieties — nē, tas bij par daudz pra-

sits. Viņš aizsita plaukstu mutei priekšā un drebināja plecus, lai Vanags vismaz sajustu, ka viņš smejas lieliskajam jokam.

Nē, Rijnieks nebij neko dzirdējis. Tomēr platā galva pagriezās — bet uz otru pusi, pret paša Buķi. Un braucēji sadzirda skaidri, pat pārāk skaidri:

— Paskaties! bārdainis ved no Klidziņas putraimu kullīti!

Buķis taisni zviedza, arī Teteris piebalsoja mazliet mērenāk. Ķēve droši vien bij tādā pārlicēbā, ka saimniekam ar kaimiņu parunājams prātīgs vārds, tāpēc spēji apstājās tikko kustošā solīti. Bet tikpat spēji sānus ķēra divi dzeloši pātagas cirtieni un pasvieda viņu stiepieniem. Viņa nolēkšoja pa Rijnieku kalniņu lejā un ceturto reizi Dīvajai pāri, uz tilta ratos gaisā palēcās Brīviņa nelaimīgā kule, sainis un sedlinieks, kas pēc tam noslīdēja tepat vai pašā ratu priekšā. Tikai pret Lapsēnu ceļa galu Vanagam izdevās savaldīt soļos pagalam apvainoto Mašu.

Preimanis patrausās atpakaļ uz maisa un iesāpus blenza Brīviņu gruntnieka sejā, gribēdams atkal uzminēt, ko patīkamu tam tagad varētu pateikt. Izmēģinājuma labad pašmējās savu mazo.

— Matainis — tas tik ir vārds, tikpat kā uzlīmēts! Ir gan jums izdoma, Brīviņu kungs! Viss pagasts tagad viņu tā vien sauc.

Trāpīts bij, vismaz ļaunā nesaņēma. Sārtums Vanagam vaigos pamazām apdzisa, vaigi atkal palika, kā bijuši. Tomēr iekšā viss vēl nebij norimies.

— Lielceļa malā bodi taisīš, otrā pusē dārzniekam māju. Taisni traks palicis, kā tos grantskalnus pārdeva. Nevar saprast, kur viņam tās sešas pūravietas vēl gadījušās? Vai tad nu bāņa kungi visu lauku neizmeklēja, kad vecajam Rijniekam atņēma to lielo gabalu?

— Laikam tak nebūs izmeklējuši. Divdesmit soļu plata tiesa palikusi starpā, kā naža mugura. Atkal no pirmās būdas šinas sāk vilkt, ar vāģiem vedīšot.

— Vai tad ar ratiem pa bāni... Bode... Saimniece jau viņam ir, kas bodē sēd, kūti kāju nav iespērusi. Dārzniecība... Ar sīpoliem varēs uz Rīgu braukt... Kad nauda pati nāk, tad jau var tā šķaidīties.

— Tēvs nodzēra vecos grantskalnus, dēls nodzērs jaunus, — Preimanis noteica svarīgi un paslēja bārdiņu: tagad bij trāpīts, Vanags atkal sēdēja kā jau Brīviņu kungs savos ratos ar tuklo, rāmo Mašu priekšā.

Tikko samanāmā, bet totiesu garajā Vīkuļu kalnā brauca ilgu laiku. No šejienes jau labi pārskatāmi Mežavilki šaipus un Brīviņi viņā pusē upei. Taisnību sakot, no Vīkuļu augstienes pārskatāma puse mežgaliešu pagasta šaipus dzelzceļa. Tālu, šķitās palejā, pret vakariem slējās Tupiņu vējsudmalas, akmeņu mūra tornis ar zaļu skārda galvu. Pret rītiem gar Brīviņu lielo ataugu, Aizlakstes meža malā Rīteru koku dzirnavas, bet taisni preti ziemeļos pāri krūmiem kā milzīga kūpoša šķuts slējās aizlakstiešu Glāžšķūnis ar savām divām melnām, saslietām lubu sienām.

Vīkuļu saimnieks Leja aizslāja pa savu tāpat kļavām apstādīto olnīcu. Kājas basas, bet mugurā baltādas kažociņš, no tā viņš pat vasarā nešķirās. Atgriezās, roku virs acīm pret sauli turēdams, skatījās, līdz sazīmēja, tad cāpoja tālāk. Tā tāda ģimene, kas nevienu nesveicina, bet, paziņu pretimnākam pamanījuši, pārmanījās uz otru pusi ceļam. Gulšēta gar olnīcu vismaz piecdesmit gadu veca, sazaļojusi, sapuvusi, vietām sabrukusi. Viens stabs uzgāzies ceļam, no sliedes redzams, ka visu pavasari ar likumu braukts tam apkārt.

Smēdes priekšā Liepiņš patlaban kala zirgu, puisis kalamo kāju turēja uz ceļgala. Pasta rati piegriezti vairāk malā, tajos zem melna saulesarga sēdēja veca saviebusies vāciete. Preimanis roka jau cēlās pie cepures naga, bet arī viņš aprāvās, redzēdams, ka Vanags brauc garām, nelikdamies zinīs. Uz ceļa palikušais zirgs bij dūsmīgs par to, ka vienam jātur dīstele, kas galvu vilka lejup, mēģināja iekost Mašai. Bet Brīviņu saimnieks uzklīdza tā, ka tas tūliņ palika rāms. Preimanis bij pārsteigts, bet arī lepns par tādu pārdrošību: pasta kunga Brenfelda zirgs un vācu cienmāte ratos... Jā, jā — to tikai latviešu gruntnieks varēja uzdrošināties!

Mežavilku ceļa galā Brīviņš pieturēja. Deviņi gadi vecais, glīti apģērbtais, bet pamatīgi nobridies un nosmulētais saimniekdēlēns bij uzdzinis kaķi oša galotnē un salkaltušām zemes pikām patlaban mēģināja notraukt to zemē.

— Pēter, ko tu tam kustonim neliec mieru? — Vanags stingri novaicāja.

Sedlinieks piebikstīja viņam.

— To jūs neaiztieciot, tas nevienam ceļu negriež.

— Tas nav mūsu kaķis, — puika tomēr atsaucās.

— Ak nav jūsu! Tad tik dod tam pagānam!

Preimanis trausās laukā. Mājas tepat redzamas, Maša neparko negribēja stāvēt, sedliniekam klibā kāja notirpusi, viņš paklupa un ceļa putekļos apkūpināja brilles. Soļus desmit pabraucis, Vanags izdzirda to nikni lamājainies: kaķi bombardēdams, saimnieka puika laikam uzbirdinājis zemes uz cepures. Vienmēr un visur viņam gādījās kāda klizma.

Brīviņu gruntnieks skatījās uz savām mājām stāvā krastā aiz vītoliem uz krūmiem pieaugušās upes gravas. Vienreiz pameta acis, otrreiz — nē, tur šķita kaut kas, ko viņš nekad vēl nebij redzējis. Apturēja ķēvi un paliecās pāri ratiem uz to pusī.

Erbeģim tikai lielais, vecmodīgais kuldās skurstenis paslējies augšup no ābeldārza zaļās kupenas piegāzē, vietām tam cauri jau vizēja piebriedušo pumpuru sārtenie plankumi. Lejpus zediņu sētas lielā, labā pļava kā zaļa villaine noklāta līdz pat Glāžšķūņu ganību krūmiem un Oša aploka mežņam. Upe ar pureņu dzeltenām apmalām izlocījās tai pāri, cauri krūmājiem Aizlakstes mežā, kur pēc verstēm četrām lielā tīreļa dumberājos viņai sākums. Acis it kā aptvarstīdamas pārskrēja kļavu, ošu un vīkšņu pudurim ap mājām līdz piekalnei pretim Mežavilkiem. Kā slīpi paslieta plauksta šis lielais lauks ar sūnaszaļo Jurgu miežu zelmeni. Tērces ieliekņa aiz tā nebij redzama, viegli viņnotais, palsi zaļganais rudzu lauks slaidā lokā pacēlās līdz tumšajai egļu un bērzu ataugai, kas aizsedza pusl apvāršņa stacijas pusē . . .

Kam piederēja visi šie zaļiziedainie Brīviņu plašumi? Un akmeņu leja, Spilvas pļava ar zirgaploku un visa Oša apstrādājamā sala līdz pat Aizlakstes mežam, ko no šejienes nevarēja redzēt? Vai viņš pats nebij tas Brīviņu gruntnieks un kungs, kā viņu jau sāka saukt? Kas viņu varēja nodzīt no šās zaļās zemes kā tos rentniekus un ņraudņiekus, kas katru pavasari kā gāju putni klīda krustušķērsu pa pagastu?

Silti šalkains vilnis izplūda pa visu augumu, šķita, līdz pēdējiem matu galiem. Iekšā kaut kas brieda, kaut kas slējās, kaut kas kā gaisā laisties taisījās . . . Kāpēc nē, jo vai tad viņš nebij Vanags ar stīprākiem spārniem un augstāku lidojumu nekā visiem citiem putniem?

Brīviņu kungs klusu noklēpojās tāpat krūtīs, cieši sa-kniebtām lūpām, un pārbrauca plaukstu melnajai, cietajai bārdai. Mašai bij apnicis, viņa iecirta kaklu un traucūs

spītīgos rikšos. Vanags pasmaidīja un ļāva — līdz māju ceļam, pa to jau nekad neskries.

Māju ceļš šajā vietā arī šķīra Brīviņu un Mežavilku īpašumus. Stūrī apaļš akmens robežu stabs ar kantainu, četrslaidā slīpi nokaltu galu. Lielceļa pusē tur iekalti divi lepni burti — J. un V. Tas nozīmēja Jāni Vanagu, viņa tēvu. Viņš pats bij Jorgis Vanags, bet dēls viņam Jēkabs Vanags... Tik drošs un pastāvīgs šis stabs, pa to nieku pārkalt nevajadzēs...

Brūno kārklu zari no sen netirītā grāvja liecās zem ass-galiem, kad saimnieks brauca. Bezdelīga spīdīgi zilu galvu iešļikstēdamās pacēlās no dubļu paltes un kā lode aizlaidās uz māju pavēstīt, ka saimnieks brauc... Rati rībēdami pārbrauca tiltam — piekto un pēdējo reizi pāri Dīvajai. Šī te bij viņa upe — viņš varēja aizdambēt to un nelaist tālāk! Sirdskalnam pavasaros neizbrucinātu māla krauju, Ardelim lejā apsusētu sudmalu diķis, bet Tupenim un Rīteram cauru gadu pietiktu ko malt. Lai aprunājas ar mani, es to varu... Vanags pasmējās tiksmīgi.

Kēve sastiepusies kāpa pa stāvo, akmeņaino, pavasara ūdeņu izgrauzto ceļa gravu gar dārza stādaigu sētu. Divas vecas ābeles pārliekušās tik tālu pāri, ka galva jāpieliec, lai ziedainie zari nenorauj cepuri. No vecajām kūtīm kalna malā, labajā pusē, vējiņš nesa spēcīgu, sīvu smaku, kas koda degunā un acis sakairināja miklas. Dārzā pa koku starpu pelēksnīja ērbeģa gals ar Oša istabas melno logu.

2

Brīviņu saimniece Līzbete vēlreiz piesita mustavas, tad nolika šaudiklu uz tumšā vadmalas audekla un atstāpīja rokas. Pamalsīja ar pirkstu skalū groziņā uz loga — trīs četras saivas tajā vēl bij. Bet tinēja, Ošu Tāle, pazudusi no istabas, tīta viņas ar tikko uzlikto dzijas gabalu un ratiņš stāvēja mierā, vārpstā palikusi puspietīta saiva. Saimniece piedraudēdama papurināja galvu.

Tad viņa izkāpa no stellēm, dusmīgi aiztrieca stāvam pielīpušās mušas un aizgāja pakalgalā pataustīt, cik kārtu riestuvei vēl palicis. Saimes galdu stelles aizbīdījušas no loga pie pašām durvīm, tur pat dienas laikā bij krēsls. Jaunnedēļ jābeidz katrā ziņā, apnicis te klabināties, un tad istabā apgriezties nevarēja aiz tām stalažām.

Durvis uz namiņu vaļā, tomēr istabā bij karsti. Priekšpusdienā cepa maizi, no krāsns mutēs vēl tagad šķita plūstam dvingaina ogļu versme. Uz siltā mūrīša gulēja krancainā Mince, bezgala gurdena un nolaidusies, galvu atmetusi, visas četras kājas gari izstiepusi. Līzbeta pakutināja viņai zem baltā kakla.

— Tad tev nu te jāsutinās — kas tagad kaiš ārā piesaulītē.

Kaķe izlikās cieši aizmigusi, acis nepavēra, tikai pakustināja virsējo ausi. Dibenkaktā iečikstējās gulta, saimniece sarāvās un pavērās turpu.

Brīviņu vecais saimnieks Tānis Vanags gulēja uz muguras, gari izstiepies, divām segām un tad vēl ar kažoku sasedzies. Lielā auguma izcilni tikko sazīmējami zem šā drēbiu slāna. Zilās kājas izlīdušas laukā un atspriedušās pirkstināja gultas galu, tā bij zīme, ka tūlīn sāks klepot. Pleci un varenā galva paslieta pret diviem pagalvja maisiņiem. No pusviru mutēs dvaša sēca, tumši svilpodama, vaigu kauli asām šķautnēm izspiedušies zem zemespelēkās ādas, acis melnajos dobuļos cieti aizmiegtas. Virs segas bij tikai garā, baltā bārda un baismīgās, zilidzīslainās rokas pmmnainiem, cieši sakrampētiem mirona pirkstiem.

Patiesim, ēlpa viņam sēca arvien stiprāk, tad viņš sāka klepot nespodri, vairāk tikai dvesdams, dvašu no āra raudams un aizvilkdamiēs. Segas virs krūtīm raustījās, it kā tur apakšā spārdītos kāds dzīvs aprakts kustonis, sakrampētās rokas augšup un lejup mētādams. Acis nevērās vaļā, bet galva pagriezās sāpus — viņš spļāva rīstīdamies, stenēdams, līdz ratiņam un Tāles ķeblim pa klonu sniecās riebīgais, raibais spļaudekļu plankums.

Līzbeta stāvēja atmetu galvu, piemiegtām acīm, sakostiem zobiem, zem priekšauta sažņaugtām rokām. Kā sa stingusi, kā pieaugusi, pakustēties nevarēja, lai gan ne labums lauza pakrūti. Trešo gadu — — jau trešo gadu šīs šausmīgās mokas un riebums, un vēl nebij beigās. un vēl nemira nost... Ap ziemassvētkiem domāja, nupat, nupat jau būs. Pavasara šķīdoni gaidīja, cerēja, to taču vairs neizturēs — nekā. Kauli, dzīslas un āda, bet milzeņa dzīvība tur turējās kā iekodusies.

Tikai kad vecis norima kraukāt un raustīties, viņa pati nodrebinājās un iegāja savā galā, saimniekistabā.

Istabiņa maza, bet kaļķiem apmestām sienām un kādreiz balsināta, arī neēvelētie trīnīšu griesti un tēstā sija bijusi balta. Saimnieka un saimnieces gulta plata kā laiva,

Laurai muižas galdnieka Kopa taisīta, pulēta oša koka, ar diviem spalvu spilveniem un zaļām dzīparu strīpām izaustu segu. Pāri pie sienas naglīnām un korķa ripulīšiem piesista mušu noraibota bilde — Skobeļevs baltā zirgā ar augsti paceltu zobenu, krievu karaspēks ar durkļiem un bumbām šķaidīja bēgošus turkus. Virs veco gultas sakaltis ozola vainags no pagājušā gada Jāņiem un saimnieka divstobrene, blakus galvgalim sienai piekārts brūns skapītis — krēslu zem tā varēja palikt, bet sēdēt tikai ar pieliektu galvu. Galdiņš apsegts ar linu palagu, uz tā nodriskāta grāmata — «Grāfa lielmāte Ģenoveva». Vecā mirte lodziņam aizēnoja visas četras rūtis, tikai pa augšas stūri varēja redzēt, kur Laura likājās savā puķu dārzā.

Saimniece patlaban gribēja atvērt skapīti, kad sētsvidū iegrabējās rati — laikam saimnieks atbraucis mājās. Līzbeta izgāja saimes istabai cauri namiņā, kur lielajā kuldā vēl spīdēja ogles un dzelzs kāsi virs tām karājās katls. Balti noberztie piena kubliņi, slaucenes un divi ūdens pilni spaiņi salikti rindā uz sola. Lopu ēdināmās baļļiņas un teļu dzirdināmie toverīši izplatīja skābu smaku. Smeļamais ķipsis nomests ejamā vietā taisni pa kājām, Līzbeta to paspera nost. Divdaļu durvīm augšējā puse vaļā, lai suta un smakas tiek laukā, gar to patlaban noslīdēja Mašas galva un izgrieztais, brūni krāsotais krievu loks. Viņa atgrūda arī apakšējo pusi un pārkāpa pār sliekšni.

Osiene stāvēja sētsvidū un, plaukstu virs acīm turēdama, skatījās, kur pāri krūmainajai Brīviņu papuvei kalnā aiz ozola redzami Ozoliņu lopi. Tā nogrimusi vērojumā, ka nemaz nedzirdēja saimnieku uzbraucam kalnā, satrūkās un iekliedzās, kad ķēve piegrūda purnu mugurā.

— Ko tu tā pēti? — Vanags pasmējās. — Vai stārķi atkal kaujas ap ozolu?

Osiene izskatījās vairāk apmulsusi nekā aiz tā satraucējuma vien. Pret sašļukušo vaigu kauliem paplauka sārti plankumi, viņa mēģināja pasmaidīt, pavērtā mute parādīja platu, melnu spraugu, kur izlūzuši trīs priekšzobi.

— Nē, — viņa stostījās, — bet Ozoliņu lopi atkal ir papuvē... Es skatījos... vai Anna vēl iet ganos...

— Tā tas ir, — Brīviņš teica, trausdamies no ratiem. — Saimnieks sader meitu, bet pašā karstākajā darba laikā jālaiž ganos. Vai tad viņai tas pirksts vēl vienmēr nav sadzījis?

— Nujā, ka nav. Papriekš bij augonis, nu tāds kā ēdājs piemeties, tas tik lēti vis nedzīst.

Aiz kāpostdārza stādīja tupeņus, Upīšu Mārtiņš un Galiņš apara. Vagas galā Galiņš iedūra arklu zemē un steigās uz mājām saņemt zirgu. Vanags bij ieraudzījis Līzbeti pie durvīm un pasauca palīgā ienest. Saimniece paņēma saini no ratiem, pats viņš no maisapakšas izgērētās aītādas un savus vecos zābakus.

— Ratus aizbrauc uz nojumi, — viņš teica Galiņam un piedūra baltajai kulei. — Tā lai paliek iekšā, to mēs vēlāk ar Mārtiņu paņemsim. Mašu sapin tepat lejā uz ceļa, lai noēd to lielo zāli gar stādaigiem.

Tikai saimes istabā viņš atgīdās, ka ādas tūliņ vajadzēja nest uz klēti: tās smirdēja tik skābi, ka taisni kaklā koda. Nosvieda uz sola pie galda, vecos zābakus pabāza zem savas gultas. Līzbeta saini atraisījusi Lauras gultā un kravāja laukā. Tur bij virtene kļiņgeru meitām un ganam, divi dzeltenmaizes kļiņiņi saimniecei ar Lauru, prāvs rūpulis no cukurgalvas rešgaļa, tabakas mārciņa saimniekam pašam — to viņš arī pasvieda zem gultas. Saimniece grozīja rokās pastalu pāri.

— Mārtiņam, — Brīviņš sacīja. — Pielīgts gan nav, ka jādod, bet viņš pa to sējas laiku diezgan rāvies.

— Vai nu šim tāpēc četras rokas, — Līzbeta ieminējās vairāk tikai modes pēc. Pārāk skopa viņa nebij un priekšstrādnieku labi ieredzēja.

Vecais priekšistabā atkal sāka pīrstināt gultu un dvest. Līzbeta pievēra durvis — ne tādēļ, lai nedzirdētu, slimais bij gandrīz kurls. Piere krunkās, viņa vaibstījās, it kā katrs klepojiens atdurtos kur iekšā.

— Vienmēr vēl tāpat teš? — Vanags ievaicājās, skatīti kravādamies.

— Es to vairs nevaru izturēt! — saimniece sūrojās. — Kraukājas un spļaudās kā lops. Sliktāka par cūkkūti mums tā istaba. Miris taču reiz nost, dzīvotājs tā kā tā vairs nav.

— Nu jau vairs ilgi nečiepstēs, — Vanags noteica, paceldams spirta pudeli pret logu, lai pārbaudītu, vai tā pilna. Izrādījās, ka pilna gan. — Garu no āra vien rauj.

— Nu, to nemaz nevar zināt, cik ilgi viņš vēl tā čiepstēs. Ko domā, šodien pats vēl izvilcīs ārā. Gultā atpakaļ tikt gan vairs nevarēja, Annai bij jāņem aiz padusēm. Vajadzēja tā, kā es teicu: pa vasaru klēti, lai meitas nāk uz istabu.

— Tev arī nemaz prāta nav! Klētī! Ko tad pasaule teiks! Brīviņi pat vienam vecam tēvam neļauj nomirt siltā istabā.

Līzbeta smagi nopūtās.

— Tā jau nu ir gan.

Kad vecais Brīviņš sāka kraukāt un splanāties, no namiņa durvju spraugā pašāvās taisni drausmīgs pelēku matu ērkulis, zem kura bij saskatāms smails putna deguntelis, liela mute ar diviem apakšlūpai pārliectiem zobiem un pat septiņus gadus vecai meitai nepiemērotu sīku zodu. Tad glumi kā zebiekste istabā ielavījās pati Osienes meita salāpītā parķa bruncī, dubļu zābakiem kājās un apskretušiem ceļgaliem. Dibendurvis no acīm neizlaizdama, uz pirkstgaliem aizmanījās stellēm garām, pavilka ķebli un ratiņu tālāk — viņai likās, ka vecis splanāms tīšām mēģina sniegt viņu. Tikai uz pašas sēdekļa maliņas varēja piemesties, citādi kājas nesniedza zemi. Pamina sāka klaudzēt, vārpsta spurkšēja.

Saimnieks ar saimniecei nāca laukā.

— Aha! nu mana tinēja arī reiz mājās! Kur tad tu atkal tā daudzies? — Līzbeta rājās.

— Jāpasaka mātei, lai uzdod drapes, — Vanags pasmējās un pa jokam paplucināja aiz auss stūrīša, kas nelaimīgā kārtā bij palīdis laukā no pinkainās kodeļas.

— Nu, ko ar tevi, palaidni, lai izdara — še tev arī, Andrs iztiks ar otru pusi.

Saimniece pārlauza klišeri un pasniedza. Kārums tik liels, ka Tālei aizmirsās pat roku nobučot. Lielie zobi pārādīja, ko viņi spēj, kad pagādījies tāds rets gardums kā vārīts, siksts ūdensklišeris.

Vanags gāja pie saviem dēstītājiem turpat aiz kāpostdārza. Pilnie maisi nostatīti gar olnīcas sētu, trīs meitas rindā gāja pa vagu, no groziem veikli mezdamas tupeņus nomērotā attālumā citu no cita. Leikartu Liba un Smalko Anna tā aizinuās pret pavasara sauli, ka tikai deguns un acis vien redzamas. Turpretī Lienai lakatiņš pat no kakla atslidējis uz pleciem un rokas līdz elkoņiem kailas. Vanags ar patiku noskatījās pakulu Bērziņa meitas smūdējā augumā — ne tāpēc, ka viņa locījās zemāk un ar lielāku dedzību kā tās divas. Arī tāpēc nē, ka justu kaut kādu netīru iekāri — viņš bij nosvērts vīrs, un daba viņam nekad nenesās uz palaidnībām. Bet ikkatram taču tikas paskatīties uz jauku sievieša cilvēku, tāpat kā uz labi sazēlušu druvu vai ziedošu ābeli. Brīviņu saimnieks

bij arī mazdruscīņš lepns uz to, ka taisni pie viņa dzīvoja tā smukākā meita visā pagastā, kā to daudzinaja un kā tas arī patiesībā bij.

Zemais, druknais Galiņš, kā parasts, nesteidzās. Paslinkais, resnais pelēcis apdomīgi cēla kājas pa uzraustās vagas mīksto vīli, uzmanīdams, lai neviena no viņa četrām nenoslīd un neuzmin izdabā iemestam tupenim. Viņa gājieni tiešām bij nevainojams, tomēr arājs arī tur vēl saskatīja kaut kādu trūkumu un gandrīz bez apstājas brīdināja un pamācīja. Tā tikai viņu abu pašu darīšana, neviens viņos arī neklausījās. Priekšstrādnieka Upīšu Mārtiņa lielais, stiprais melnis nebūt nevarēja uzmanībā mēroties ar pelēci, bet par to atkal viņi abi apara trīs vagas, kamēr Galiņš divas.

Priekšstrādnieks bij mazliet pārsteigts, kad viņam lika izjūgt un nākt citā darbā. Melni olnīcā izvedis, viņš pakasīja brūnajā, apaļiski apcirtajā matu vainagā aiz auss un teica:

— Viņas lielu gabalu piemētājušas, Galiņš viens līdz vakaram neapars.

— Tu domā, ka lietūs būs? — Vanags bažīgi vēroja debesis vakaru pusē.

Arī Mārtiņš paskatījās turpu. Saule palikusi nespodri sarkana, zem viņas plētās draudoši tumša josla.

— Pa nakti vēl nebūs un rītu vismaz līdz pusdienai. Bet mums jau lejasmalā pat izvagots vēl nav.

— Un auzu lauku arī līdz pusdienai nenoecēs. Vai tur nepietiktu ar divām kārtām vien?

— Bez trim nevar: māls sāks sakalst, tās pikas jādrupina, citādi graudi paliek pliki.

— Nelabais! Un taisni tagad viņam jālien ar to savu lietul — Brīviņš jau pavisam dusmīgi paskatījās tajā tumšumā zem saules. — Vienu dienu viņš nevar pagaidīt! — Bet tad ievēroja, ka priekšstrādnieks sien pineklīm jaunu mezglu galā, paraustīja plecus. — Es skatos, Mārtiņ, tev drīz būs tāpat kā Vikuļiem zirgi ar pavadām jāpin.

Upīšu Mārtiņš atlicās pavisam sakaunējies.

— Es jau vakar taisījos vīt, bet lūki nebij izmirkuši, Osienes bērni, tie rupuči, apgāzuši ķipīti, ritenis palicis sausā. — Tā kā tie rupuči, Osienes Katiņa un Pičuks, turpat kumurojās pa arumiem tupeņu dēstītājām pakal, nikni pakratīja tiem ar apaušiem. — Vai vilksieties laukāl Vagas vien izmīnāj!

Un, saimniekam pakaliedams, vēl mēģināja taisnoties:

— Kad Bramanim pieguļas nedēļa, tad vienam pie pi-
neklu višanas vien jāsēd. Pin kā bez nagiem, aiz ataugas
ganībās allaž kādu var pacelt.

Brīviņš lika viņam paņemt sētuvi no klēts. Saimnieku
klēts plata, bet zema, lielie, tukšie apcirkņi gandrīz līdz
pašiem griestiem. Maizes miltu un putraimu lāde viena
pati aizņēma pusi sienas, maisu vairs nebij daudz, saslais-
titi kur kurais — trijas meitu gultas aizņēma lielu daļu
telpas. Bagātai Leikartu Lībai tā skaistākā sega dzīparu
strīpām, spalvu spilvens, atliektā palaga mala paštaisītām
mežģinēm apšūta — gandrīz tāpat kā saimnieku Laurai.
Arī lāde viņai lielāka kā tām divām, brūni krāsota, mel-
nām, robainām apkalām, visi zināja, ka tā viņai palikusi
no nelaika vīra, lai gan pati apgalvoja, ka jau pūrā da-
būjusi līdzī no tēva. Bērziņu Lienai peļēkā sedziņa veca,
izgulēta, pagalvja maisiņam galā uzsūts ielāps, virs kāj-
gaļa pie sijas pakārti žāvētas gaļas gabali.

Ilgu laiku Mārtiņš nevarēja atrast no saknēm pīto sē-
tuvī, tikai gluži nejauši ieraudzīja to aiz Lauras jaunā
skapja uzbāztu. Lība, kas tad cits! Tai jau nekad nepie-
tika vietas, kur bāzt un glabāt. Viņš izbēra gultā visu, kas
tur bij, — dzijas un diegu kamolus, adiklu, lāpāmās ze-
ķes, požas un citus tamlīdzīgus niekus. Pa lievenīti aiz-
gāja gar Oša klētiņas galu un steidzīgi nokāpa pa kāp-
nītēm.

Saimnieks jau gaidīja rijas nojumē. Balto kuli nostatījis
stāvus un atsējis. Smaidīja, acis mirkšīnādams.

— Paraugi, kas tas ir!

Mārtiņš pagrāba pirkstu galiem sīkās, dzeltenās sēkli-
ņas un pabrīnījās:

— Bet tās taču ir dābola sēklas! Vai tad jūs arī gribat
mēģināt?

— Jāizmēģina ir, — Brīviņš noteica ļoti nopietni.
— Man tas jau sen bij prātā, bet jaunu lietu tik drīz ne-
var iesākt. Es skatos — vai muižas zirgus tā kopj kā mēs
savus? Kāpēc viņi danceniski vien iet? Tāpēc, ka spēka
barība redelēs.

— Tāpēc, ka auzas silē.

— Auzas ar, bet bez laba siena zirgs nevar iztikt. Cik
mums ir to labo pļavu? Te gar upmalu un tur, tērces
liekņā. Spilvas lejā — spilvas, pupulakšķi un trijkanšu
grīslis, ar to tu Mašai reni pār muguru vis nedabūsi.

— Vai nu mēs visu tā varam kā muižā, — priekšstrād-
nieks neticīgi noņurdēja.

Vanags atliecās ļoti taisns.

— Kāpēc mēs nevaram? Tāpēc, ka Zīveram četrdesmit pieci darba zirgi, bet man tikai septiņi? Ja viņš dēsta četrdesmit piecas pūrvietas tupeņu, tad man iznāk septiņas. Tik tur tās starpības, vai nē? Mēs vēl daudz ko varam, un daudz mums no muižas jāmācās. Tikai skaidru prātu vajag — jā, un naudas, tās ar.

Garklāju salmu kūlīti padusē pasitis, viņš gāja gar lauku lejā. Jurgu mieži sazēluši lieliski, leknākos klāņos jau griezās sprogaini. Pļavā līdz upei pavasara ūdeņi katru gadu nonesa lauku labumu, tur smalkā zāle, dābols un vanagzirņi auga griezdamies.

Līdz šai vietai Vanagam gadījās tikai reti atnākt, tāpēc viņš ar zināmu ziņkāri pārlūkoja savu īpašumu šajā pusē. Mežavilku stāvā piekalne noaugusi elkšņiem, lazdām un ievām, lejā pie pašas upes tās vēl ziedēja žirgti baltas. Šajā pusē krasta apaugušais stāvums sākās tikai netālu no ataugas, pret to vietu, kur viņā malā Mežavilku pļavas gals ar pussakritušu sienu šķūni. Divas lakstīgalas kā sacenzdamās dziedāja, viena Mežavilku, otra Brīviņu piekalnē. Vanags paklausījās un pamāja ar galvu: tai, viņa krūmājā, tomēr bij labāka balss.

— Dābolu gan sēj uz rudziem un agrā pavasarī, līdzko sniegs nogājis, — viņš teica Mārtiņam, — bet Vilkovs apgalvo, ka varot arī uz miežiem un vēl neesot par vēlu.

— Mūsu labākais lauks, te viss kas augs.

Priekšstrādnieks bēra sēklas sētuvē. Saimnieks sāka brist pār miežiem, pūlēdamies noiet taisni uz viņā pusē iezīmētu vietu. Salmi no kūliša vietām izslīda veselām šķipsnām, vietām nostiepās pa vienam, birzis miežu zemeņa galos iezīmējās skaidri. Kad saimnieks atkal pārnāca šajā malā, priekšstrādnieks nostājās gatavībā, ieplētis kājas sīkam, nomērotam sējēja solim.

— Nezin kā tad klāt, biežāk vai paretī! Es viņu nekad neesmu sējis.

Brīviņš pakasīja bārdā.

— Vilks viņu zin. Es domāju, klāj labāk pabieži, nevar jau zināt, kā īsti viņš dīgst, un tad kādu daļu sniegs droši vien izgulēs. Kūpenas dažu pavasari stāv līdz Jurgiem.

— Tas labākais lauks, — sējējs prātoja, — bet rudzi te vienmēr iznāk klāņaini.

No sākuma viņš soļoja pavisam lēni — sēklas tik sīcīņas, ka grābjamas pirkstgaliem, vienīgi no miežu lapīnu drebēšanas zīmējams, kur tās krita. Viņš bij pusgabalā,

kad Vanags otro reizi nāca atpakaļ, taisni lauka vidū viņi sastapās — triju biržu platums starpā, jārūnā skaļi, lai dzirdētu viens otru.

— Šite izaugs! — priekšstrādnieks kļiedza. — Lai tikai Osis līdz nākamai vasarai manās saurbt zeģenes: dābolu zemē nevar izzāvēt, jākrauj zārdos.

— Osis ir palicis tāds lēns, to ceturto tapu ecēšu man nepabeidza, — Vanags atkļiedza pretī.

Pusgraudnieks Upīšu Mārtiņam labs draugs — jāalzstāv, bet saimniekam arī pa prātam jāizrunā, tas nemaz nebij tik viegli.

— Gan viņš pabeigs. Pavasara laiks, tāpat jau savi lauki arī jādabū zem sēklas.

Pārmijās un aizgāja viens otram garām. Muguras sagriezušiem, kliegt vairs nebij nekādas nozīmes, jāpagaida, kamēr sastapsies nākamā reizē.

Nākamā reizē pirmais sāka Brīviņš. Par Osi vēl kaut kas bij ko teikt, viņš traucās, lai pagūtu izrunāt pēc iespējas vairāk.

— Es tā dzirdu — gribot iet projām, jaunu vietu meklējoties.

— Tas nu gan būs izrunāts! — priekšstrādnieks atsaukā ar visu krūti. — Tad es arī kaut ko būtu dzirdējis Kur tad šim būs labāk kā Brīviņos: tāda ganību platība, istaba vienam pašam, šogad pat trīs pūri rudzu no magazīnas izgalvojāt.

Tas bij trāpīts vietā, saimnieks palocīja bārdu.

— Jā, tos viņš šodien dzirnavās maļ. Māral vairs nebij ko maizi iejaukt. Neesot mierā ar to puspūravietu akmeņu, kas viņam jāizlauž.

Ar tiem akmeņiem tiešām tā bij, kā bij. Upīšu Mārtiņš nevarēja apgalvot, ka arī par to nav runāts, tāpēc viņš izlikās pēdējos vārdus vairs nesaklausījis.

Brīviņam acīmredzot vēl kas uz sirds, bet reizi viņš noturējās un pagāja garām, neko nepateicis. Nākamo vairs nevarēja noturēties, pasmējās nicīgi.

— Ja matainis dabūs zināt, ka mēs te sējam dābolu, droši vien skries uz Klidziņu pēc sēklas un arī klās iekšā. Tas jau nu necietīs.

Matainis — tā bij tēma, par to Brīviņos varēja vienmēr runāt. Priekšstrādnieks smējās divreiz skaļāk.

— Kur šis dabūs! Kas pie manis, tas tikpat kā kapā. Un vai viņam vaļas tagad par tādām lietām domāt? Būvējas. Bodi ceļot un otrā pusē pie Lielāru ceļa dārzniecību.

— Jā, dārzniecību. Ar sīpoliem uz Rīgu brauks. — Priekšstrādnieks smējās stiprāk un garāk, nekā viņam gribējās. — Naudu par grantskalniem esot dabūjis.

Garām bij, pēdējo teikumu tikko vairs sadzirdēja. Mārtiņš pagaidīja, kamēr satikās nākamo reizi.

— Astonus tūkstošus! — viņš kļiedza.

Bet Vanagam tas bij tikpat kā pa pieri trāpīts. Viņš pēkšņi apstājās un tikko nepalaida salmu kūlīti no saujas.

— Ko? Astoni tūkstoši par tām sešām pūravietām, kur pat lāga smilga neaug! Muldi, vairāk neko! Neviens jau nav tik traks, ka tādu naudu gāzīs taisni zemē.

Sējējam arī bij jāapstājās.

— Saka, ka pēc kroņa takses. Pagastvecākais tev visus caurumus atradis. Un pašam švāģers, tas prūsis, tas Krastu Barčs, vecs bāņa mašīnists, savā laikā ar kungiem kopā dzēris...

— Ne velna viņš nav dzēris! — Brīviņu kungs kļiedza pārskaities. — Rematisu, uz tās mašīnas braukdams, dabūjis, vairāk neko. Tīrais tenku grābšķis tu esi, arī vairāk nekas!

Viņš spēji aprāvās — aiz upes krastā kāds bij nokāšējies. Ieminējās klusāk un valdīdamies:

— Ko tu te ļļauj kā negudrs! Mežavilks atkal ložņā gar krastu un glūn caur krūmiem. Mūsu mājās neviens aiz pakšļa nevar iziet, ka viņš neredz.

Viņš sāka atkal iet, bet nu ātri, nevienādiem, strupiem soljiem, salmu sauju žņaudzīdams un raustīdams, birzs iznāca nesmuki likumota.

Upīšu Mārtiņš paraustīja plecu, lai gan sētuves smagumu nemaz nesajuta. Dīvainas lietas ar tiem lielajiem, ar tiem gruntniekiem. Ja divi pusgraudnieki vienās mājās nesatika, tad tas bij saprotams par sevi: abiem sievas, abiem bērni, viena plīts, cits citam uz kājas mina, karoti nevarēja mutē iebāzt, kad otram jau skauda. Tikpat dabīgi, ka arī trīs māju meitas nesadzīvoja necik sirsnīgi. Kā tepat Brīviņos. Bērziņu Liēna jauna un smuka kā velns un pie tam, kā daži apgalvoja, ceļējās ar Zārēnu saimnieka dēlu Kārli. Kā viņu ļāļ labi ieredzētu Smalko Anna, kurai kāju pēdas sagrieztas uz iekšu, gluži tītaviski gan nē kā vecajam Lazdam, bet tomēr aiz tām viņa gāja gumzaini un neglīti. Leikartu Lība gan turējās tā kā draudzenēs ar to, vismaz kad Lienai kur aizliekamā kāja priekšā. Bet slepen čukstēja saimniecei par tām abām, lai pati

būtu tā labā un pirmā. Sikā, grūtā dzīve šos mazos ļautiņus padarīja ļaunus un naidīgus citu pret citu. Bet kāda tēvzeme jādala tādiem lielmaņiem, tādiem dzimtmāju saimniekiem kā Brīviņam un Rijniekam? Jau vecie bij nerrojušies un plēsušies, bet šie jaunie taisni kā uz nažiem. Skauda viens otru, aprunāja, rīdīja puisus un paziņas, krogā cik dažu labu reizi nebij nonākuši tepat vai līdz kautiņam. Katrs gribēja būt tas pārākais, bagātākais, gudrākais, tas pirmais pagastā. Tīra, tukša goda pēc ēdās un plēsās. Un viss pagasts bij kā divās daļās pāršķirts, viena stāvēja Vanaga, otra Rijnieka pusē, bet abām viena pati vēlēšanās: lai tikai plūcas kā gaiļi, jo sīvāka cīņa, jo lielāki joki...

Protams, Upīšu Mārtiņš ar visu krūti bij sava saimnieka pusē. Tomēr nogrozīja galvu un ar dūri piesita sētuves dībenam, lai paliekas salec vienā malā. Tikai mazliet retak jāpalaiž, lai iznāk līdz galam. Iznāca. Taisni kā ar dzirklē m nogriezts iznāks dābollaugs! Lepns par savu labo darbu, viņš nosvieda sētuvī zemē, kur jau gulēja salmu kūliša paliekas. Pārlaida acis nošvīkotam, krietni nosliedētam gabalam.

— Akurāt trīs pūravietas, kā nomērots, — viņš paziņoja. Pa sešiem gadiem tā iepazinīs Brīviņu laukus, ka katru stūri varēja noteikt uz pēdas — vismaz pats tā apgalvoja.

Brīviņu saimnieks neatbildēja. Pierē liela, stāva krunka, viņš īgni skatījās pret vakariem. Saule jau vairāk kā stundu nebij redzama. Melns aizsegs bez apmalas un robežām noklājies gar visu malu, likās, ka nāk jau krēsla. Arī vējš cēlās. Vītoli Dīvajās gravā gan stāvēja tāpat pār upi noliekušies, sudrappelēkos cekulos ne lapa nekustējās, bet kalnā aiz tērces un rudzu laukā ataugas garākās egles locīja galotnes, pat še sadzirdams, ka šalca.

— Un tak viņš, nolādētais, grib mums aizliedēt to auzu lauku, — Vanags drūmi teica. — Tie tur tikai pusotras kārtas uzdzinuši.

Acis piemiedzis, priekšstrādnieks ilgi vēroja vakarus.

— Pa nakti nebūs, par to es galvoju — tas, kas tur visu dienu kāpj, ir tikai tukšais mākonis. Rītu — tad nu gan nevar zināt...

— Nevar zināt — kad jau ar roku sataustāms. Atzliedēt grib mums to auzu lauku. Tupeņi arī paliks neaparti, tīros dubļos tak neviens nerausīs iekšā.

Un nīknās acīs vēlreiz pārslīda tumšajai vakarpusei, meklēdamas to, kas tur noslēpies ļaunā prātā taisījās izjaukt visus sējas aprēķinus. Sestdienas vakarā un pilnā mēnesī beigtu, taisni tā, kā tas nepieciešami, lai augtu griezdamies. Bet tas tur negribēja noliegties, tas tur grasījās... taisni vai jākļiedz par tādu nenovīdību.

Piepeši tracis pavērsa viņus abus pret ozolu kalnā aiz tērces. Sīki saredzēt nevarēja, bet tāpat jau noprotams, kas tur notikās. Bramanis pa nogāzi atkal nobraucis par tuvū plavmalai un tad griezis pārāk spēji. Ecēšas sametušās, zirgi priekškājām iebrīduši leknajā ežmalas zālē. Sirmā ķēve zināja no piedzīvojumiem, kas tagad gaidāms, stāvēja tramīga, sasmailētām ausīm. Bet vienmēr izsalkušais laucis nebij varējis atturēties kārdinājumam, galvu zemē nodūris tā, ka sakas šļuka žokļiem pāri, mīkstajā zāles zelmenī ieklupis, droši vien neļāvās grožu rāvienam. Ecētājs patlaban nosvieda pātagu, ecēšām apskrējis, palēkdams gāza ar vienu dūri, ar otru. Bet, tā kā viņš bij leļpus ežai un laucis ēsmas pilno purnu pasītis augstu gaisā, zvēlieni sniedza tikai kaklu, un tam taču nebij nekādas nozīmes. Pārskaities Bramanis blāva tik briesmīgi, it kā zirgs neizplūcis zāli, bet viņam pašam kušķi matu no galvas — ne tikai Mežavilkos, pat Vīkuļos un Ozoliņos dzirdēja šos nejaukos lāstus.

Brīviņu priekšstrādnieks sarāva plecus līdz ausīm, tad savēcinājās abām rokām.

— Lops! Mežonis tāds! Ecēt neprot — vai tas kustonis vainīgs? Pašam vajadzētu pa galvu...

Attālums par lielu, Bramanis nedzirdēja vai izlikās nedzirdam. Arī Ošu Andrs ar abiem saviem bērājiem gabalīņu tālāk, pret kalnu braukdams, sauca kaut ko. Bramanis mitējās tikai tad, kad abi zirgi atkāpdams grasījās pakalkājām lemīt ecēšās.

Saimnieks gari noskatījās, bet neteica neko, nosvieda garklāju kūlīša paliekas un sāka solot mājup. Mārtiņš pārmeta sedulkas siksnā piekārtu sētuvī pār plecu un soļoja pakal, reizēm vēl atskatīdamies uz to mežoni ozola kalnā.

— Es jūsu vietā viņu sen būtu aizdzinis ratā, — viņš teica nospļaudams. — Par apsmieklu viņš mūs pataisa visiem nāburgiem. Iedauzījis, ne sirmajai, ne laucim vairs netiek klāt sakas uzmaukt kaklā. Pļāvēja tur arī nav, vai es nezīnu, kapājas ap ciņiem, kā čūskas sizdams.

— Bet par to tu redzēsi, kad jaunnedēļ sāksim grāvjus

tīrīt, — Brīviņš teica mierinādams, — tur neviens viņam lai nestājas blakus.

Priekšstrādnieks domīgi klusēja. Te jau nebij vērts vārdu tērēt. Neviens nebij gaidījis, ka Brīviņš salīgs to pēdējo, to zirgu bendi, to pasaules izēdāju un bļauku, ko neviens krietnāks saimnieks nepēma. Taisni nesaprotama lieta, kāda dulna iedoma uznākusi gudrajam Brīviņu kungam. Plēsies te visu gadu ar tādu mežoni un tad vēl piesargies, ka nedabū ar mietu pa galvu... Mārtiņš dusmīgi nosvieda sētuvī uz klēts lieveņa.

Saimnieks laikam nojauta viņa domas un mēģināja pārvērst uz citu pusi. Skaidienā locījās Osis, pameta ar galvu uz to pusi.

— Ecēšu pabeidz. Ko nu vairs palīdz, rītu man viņa tā kā tā vairāk nebūs vajadzīga.

Osis bij Upīšu Mārtiņam draugs, tāpēc jāaizstāv.

— Totiesu rudzu sējai viņas mums — kā ēst. Papuve māla kalnā, zaraines tikai veļ tās cietās pikas, pa virsu vien nograbina.

— Jaunu vietu nākamgadam klausinot, — Vanags apvainoti novilkta caur zobiem, — pie manis slikti. Lai jau — piesējis es viņu neesmu.

Upīšu Mārtiņam bij tāda nelāga seja, vai nu viņš meļoja, lielījās, vai gribēja ko slēpt, tajā visam padibenes redzamas cauri. Saimniekam aiz muguras iedams, pārbrauca plaukstu platajam, brūnajam, sarainajam žoklim, lai notrauktu to, kas tur droši vien atkal paplaiksnījās. Bet labāk tomēr pateica, ne īsti noliegdams, ne apstiprinādams:

— Ko nu jūs klausāt Leikartu Lību, kas viņu nepazīst. Caur sienu padzirdusi, pa durvju šķirbu palūrējusi — stāstīs kā no grāmatas.

Vanags neko neatbildēja, gāja tieši uz istabu. Mārtiņš nogriezās skaidienā pie Oša, kas patlaban pārskaitīdams krāva čupā gludi notētās oškoka tapas ecēšai.

Mazais Andrs pirmais sadzina mājās saimnieku lopus. Pa kūts durvīm laukā nākdams, sastapa Lienu ar slauceni, parādīja balti nomizotu, gludi nodarinātu eglītes nūju — tas bij jaunais kāts viņas mēslu ārdāmam sakumiņam. Ar visu steigu Lienai jāapstājas, jāpaliela un jāuzsmaida meistaram, tam to tikai vajadzēja, viņš palēkdamies aizskrēja uz istabu. Osiene nāca no aploka ar savām pustresšām govīm un deviņām aitām, kurām pa vidu maisījās baltgalvis teļš. Tāle bij palīgos, abi mazie ņerkstēja ol-

nicas galā, māte tikai sakliedza uz tiem, lai nelien lopiem pa kājām, sabuksnīt vai aiz matiem papurināt neiznāca laika. Pusgraudnieka kūtiņa turpat pieci soļi no klēts, sašķiebusies, maza un mušu pilna, mēsli gruva pa durvīm laukā, lai gan prāva guba jau no agra pavasara izmēzta ārā. Labu brīdi Osiene tur nikni klaigāja, pāra reižu nošmīkstēja rikste, tad palika klusu, slauktuve sāka skanēt.

Galiņš atveda savu pelēci un priekšstrādnieka melni pie akas, Ošu Andrs, ko sauca par lielo, lai būtu atšķirība no gana — radnieka Kalvica Andra, abus savus bēros. Bramanis atjāja sirmo ķēvi, ienīsto lauci aiz pavadas līdz raustīdams un klusu lādēdams. Maša jau labu laiku kā uzvilkusies sētsvidū, Upīšu Mārtiņš atpina to, pineklu aplika ap kaklu, palaida pie tiem citiem. Galiņam pieguļas nedēļa, tas aizgāja istabā paēst, zirgus dzirdīja lielais Andrs ar Bramani. Saimnieks, priekšstrādnieks un pusgraudnieks pie istabas durvīm vēroja tos. Oša salnīti Māra bij padzirdījusi turpat pie upes un ielaidusi atpakaļ aplokā.

— Smelamo spaini piebrazgā netīriem purniem, — Brīviņu saimnieks norūca. — Sen jau sili vajadzēja sasist.

— Zirgam purns nekad nav netīrs, — Mārtiņš aizstāvēja. — Teļš, tas grūž iekšā līdz dibenam, zirgs tikai lūpām dzer.

Osis bij labi dzirdējis pārmetumu un laikam sajūtās vainīgs.

— Visu laiku jau taisos, bet nekad neiznāk. Nu, kad pabeigs sēju, — dēļi mums ir, stunda darba, un gatavs.

Lielais Andrs turēja pilno spaini uz akas grodiem. Bramanis rāva Lauci aiz pavadas klāt, bet tas slēja galvu gaisā un kāpās atpakaļ, nekāda lamāšana nelīdzēja.

— Vai tā zirgu var padzirdīt, — Andrs zobojās. — Tu ej pie astes un stumi viņu, tad tā lieta ies.

— Tas jau nav zirgs, — Bramanis šņāca caur sakostiem zobiem, — velns viņu zina, kas tas ir par elles radījumu.

Velni un elles, tie viņam maisījās gandrīz katrā teikumā. Viņš steigšus sāka atmezglot sapinķējušos pavadas galu, bet priekšstrādnieks jau bij klāt un izrāva no rokas.

— Ej tu nost! — viņš uzkliedza. — Iedīdijis — lops baidās kā no zvēra. Prātam arājs esot...

Laucis izstrēba veselu spaini un gaidīja, kamēr izvelk

vēl. Arī viena acs viņam lauka, likās, ka ar to viņš visu laiku greizi blenž savā dīdītājā. Osis nogrozīja galvu.

— Tā tikai pielūkojiet, saimniek, ka viņš jums kādu zirgu pavisam nesabendē.

Bet saimnieks izlikās nedzirdējis brīdinājumu. Tīri nesaprotami iecietīgs pret visām Bramaņa mežonībām.

Galiņš bij pamanījies ātri iestrēbt vakariņas, uztrausās mugurā savam pelēcim. Brīviņu septiņus zirgus vienam aizjāt pieguļā aiz ataugas nebij iespējams, bet palīgu jau netrūka. Abiem Andriem tas no pirmā vakara tāds kā nenoronāts un nepielīgts pienākums. Lielais Andrs neatzina nevienu citu, tikai savu paša veco bērni, tam bij līdzens solis un tik uzmanīga gaita, ka gluži kā cilvēks prata pārļapot izlaistītam tērces tiltiņam. Mazais piegriezta sirmo ķēvi tuvāk akai, uz grodiem pakāpies, uzlēca veikli — te tik daudzi skatījās, jāizlieto visa prasme, lai nezaudētu cieši nodibināto zirga jājēja slavu. Ošu Tāle arī mīdījās turpat līdzās, priekšstrādnieks paķēra to aiz padusēm un uzmeta jaunajam bērnam mugurā, viņa prata jāt labāk kā kāds lempja puika viņas gados. Tēvs gan noņurdēja, bet stingri vis neuzstāja pretī: skuķis visu dienu nosēdējies pie saimnieces saivu ratiņa, lai nu drusku izvēdinās. Tāle aiz priekiem palēcās sēdus, pavadu turēja stīvi savilkto, it kā tāds nepieradināts kumeļš būtu valdāms, bet nevarēja nociesties ar mīkstā pinekla mezgloto galu jau iepriekš neuzvilkusi pa sāniem. Mašu tāpat vaļā palaida līdzī, tā soli nepalika atpakaļ un, pat gar rudziem iedama, ne reizes nebij mēģinājusi iekampt kādu muti. No priekšstrādnieka stāstiem visi kaimiņi pazina Brīviņu gudro ķēvi, kad gāja garām, Vanags smaidīdams paplīķēja tai pa apaļo, gludo gurnu.

Pie pusgraudnieka kūts Osienes Katiņa un Pičuks sāka blaut, roķeles sastiepuši, klupdami kluburoja pieguļniekiem pakaļ — viņi arī gribēja jāt tāpat kā Tāle. Izskrējusi pusgraudniece velti noklīdzēja pakaļ, skuķis bij savelējis bēro pa sāniem un lēkšos aizjoņoja visiem priekšā, matu kodeļa ērkuļaini plīvojās gaisā. Viņai domāto daļu dabūja mazie, skopošanās šoreiz nebij, it sevišķi tāpēc, ka labajai rokai līdzī raustījās arī kreisā un tad dārgās piena šaltis no slaucenes izlija zemē.

Kūts darbus paveikusi, Leikartu Lība steidzās uz ist. Saimniece ar Lauru rikojās namiņā, iekšā jau krēsla, bet viņa tomēr ieklupa stellēs un sāka aust gūtnēm, paminās čīkstīnādama un mustavas spēc

sizdama. Tik strādīga nemaz nebij, bet tādai pakalpībai vairāki dibināti iemesli. Vispirms — līgumā norunātas divas aitas, bet viņa Jurgos atveda trīs, šī nelikumīgā trešā skubināt skubināja arī uz neparastu čaklību. Un tad — kā gan citādi varēja palikt saimniecei tā labākā, paturēt tiesības šad un tad ieiet saimnieku istabā, pačukstēt Līzbetei par tām pārējām abām un par Osieni un pastarpām arī pati dabūt dzirdēt kaut ko no tiem augstmaņiem vien zināmās dzīves.

Redzēt vairs lāgā nevarēja, šaudīkla jau divas reizes bij aizķērusies metu spraugā un pārrāvusi dziļu. Bet nebij taču nekāda prāta mieru mest, kamēr saimniece neienāca un neredzēja, ka taisni viņa tā, kas te tā klabinās.

Bet Līzbete šovakar nebij labā omā. Ienākusi nolika lielo putras bļodu galdā un pavērsās gandrīz pikti.

— Liecies nu mierā, ko tur māžojies pa tumsu! Dziju vien sarausta, kur tādu pinkuļainu vadmalu lai liek?

Mazliet vīlusies un apjukusi, Liba izkāpa no stellēm, tomēr mēģināja smaidīt.

— Man, saimniecīt, viņa nemaz netrūkst. Un, ja pārtrūkst, mezgls tāds, ka galiņš nepaliks laukā.

— Zinu tavus mezglus, — saimniece atpurdēja un, it kā tos bumbuļus meklējama, īgni pārbrauca plaukstu Lības audumam.

Apvainota tā tikai nošņaukājās un izgāja palūkot, kas tur namiņā par traci.

Namiņā tas nebij, bet pusgraudnieka galā durvis vaļā, un tur nēmās Osiene. Tāds velna bērns, tāds kazaks pasaulē vēl nebij redzēts. Vai viņš tev kā cits meitieša cilvēks pataisīs lelli no lupatām — zeķi noadīt, pat to nevarēja un nevarēja iemācīt. Tikai uz tiem zirgiem kā paša nelabā uzburts, kamēr kādreiz kaklu nolauzīs. Pieguļā puisiešiem līdzī jādauzās, mājās nav kas bērņus pieskata, atkal tāpat salācotām, nemazgātām kājām līdzis migā...

Bet tur bij arī Upišu Mārtiņš, tas gāja Tālei palīgā. Viņš šoreiz tas vainīgais, viņš paķēris skuķi un uzsviedis zirgā. Noņēma Osieni žagaru bunti un aizsprauda atpakaļ aiz sijas. Tāle izšmauca namiņā un izberzēja acis, kas jau bij sagatavotas lielai raudāšanai. Neko iepriecināta viņa nelikās, ka pēriens šoreiz aizgājis garām. Nekur jau tas nepaliks, nākamo reizi atminēsies arī parādu, un tad iznāks vēl sīvāk — vai tad diezgan nebij piedzīvots...

Kad istabā saradās citi ēdēji, Bramanis, kā allaž, bij jau

priekšā un ņēmās šņākdams. Viņam vienam nolikta atsevišķa bļodiņa, kurā ieliet, viņš ēda tik sāļu, ka citi nevarēja turēt līdzī. Tupeņu putra jau tā bieza — viss pagasts zināja, ka Brīviņos darbs ir smags, bet par to baro labi, gaļu dod vai katru dienu — paskopā Līzbete tomēr sargājās izjaukt māju seno slavu. Bet Bramanim nekad nebija diezgan, karoti viņš smēla līdz bļodas dibenam, biežumus izcēla ar kaudzi, pret malu piešķiebis, vēl nokāsa šķidrumu. Gaļas gabalu šoreiz nebija, pa virsu peldēja sīki speķa sadzeltējuma apgriezu kunkuļi. Bramanis nozvejoja, cik varēja sasmaltīt, no cības piebēra puskaroti sāls, tad sāka strēbt, pār bļodiņu sagumis, karstu atpūzdams un elsodams. Lielais Andrs vienā pusē viņam un trīs meitas otrā turējās pēc iespējas attālāk, Bramaņa šņākšana katreiz maitāja ēstgribu. Upīšu Mārtiņš otrā pusē, Laurai blakus, reižu reižēm baltām acīm pablenza galdam pāri, jo biežāku riku maizes kukulim nošņāpa Bramanis, jo plānāku grieza viņš sev. Bet visi niknie skatieni un labā priekšzīme te neko nelīdzēja, tik svarīgā darbā Bramanis nebija iespaidojams, ne traucējams. Līzbete ar Lauru tikai gausi sniedzās ar savām karotēm pie bļodas, pēc dzeltenmaizes ar ogām tauku putra vairs nebija nekāds gardums. Arī saimnieks galdā galā strēba manāmi negribīgi, tomēr turēja līdzī — nevarēja taču ierādīt, ka ēdiens negaršīgs. Mazais Andrs sēdēja uz mūrīša pie savas bļodiņas, acis viņam kā zebiekstes skraidīja ap tiem pie galdā, pratējs viņa sejā lasīja spriedumu par pēdējo sikumu, kas tur bija vērojams.

Ar tādu skubu strādādams, Bramanis beidza ātri. Atgrūda maizes klaipu, nosvieda karoti tā, ka tā apvēlās riņķī, atstiepās pavisam taisns. Pārējās karotes apstājās, mutes tāpat — viņi gaidīja to, kam nenovēršami jānāk. Sakostiem zobiem un ciešām lūpām Bramanis norauģojās tā, ka priekšstrādnieks saviebās, bet jūtīgai Bērziņu Lienai nodrebēja pleci. Ūdens stops nolikts turpat līdzās, Bramanis izvilkā no bikškabatas tabakmakam līdzīgu maisīnu, ar lāpstīņu iebēra mutē baltu pulveri un uzdzēra virsū. Tikai uz tām zālēm viņš turējās — kopš tā laika, kad pie vecā Rijnieka, balķus vezdams, bija pārcēlies un sešas nedēļas nogulēja valstāms un ceļams. Upīšu Mārtiņš gan neticēja šim stāstam, pēc viņa domām, vainas cēlonis bija tas, ka Bramanis dzīvu sāli rija. Bet vairāk to nedrīkstēja atkārtot pēc tās pirmās reizes, kad tik tikko nedabūja ar tukšo bļodiņu pa pieri.

Zāles iebaudījis, Bramanis tūlīņ piecēlās un aizgāja uz klētsaugšu gulēt. Lienai māju nedēļa, viņa pasteidza noķopt nolieto galdu, uzlasīja zem sola nosviestās garozas, ko Lācis negribēja ēst, iznesa ārā Bramaņa bļodu un karoti. Palikušie tūlīņ sāka rīkoties nīprāk, pat Laura pasniedzās pēc maizes kukuļa un nogrieza sev vēl plānu šķēlīti. Tikai priekšstrādnieks nevarēja apmierināties.

— Tad nevar saprast, kur tāda suga pasaulē radusies, — viņš prātoja, plecus saraukdams. — Es drusku atceros veco Bramani, tas bij uz mata tāds pats, tikai neraugojās kā ūdens spaini izdzēris zirgs un pulveri nestrēba.

Acīm redzami Vanags atkal paredzēja jautājumu, kāpēc viņš tādu mežoni ieņēmis mājās. Pavērsa valodu garām.

— Nezin kur tas viņa Jānis pašlaik apmeties. Pavasarī aizgāja uz pāliešiem.

Tā kā Līzbetel visī radi tur, viņa allaž zināja labi par savu pagastu.

— Lupatos tikai mēnesi esot nodzīvojis, to lamāšanos un rupjības neviens nevar panest. Pie darba kā zvērs, bet, kad sāk pleikot, tad bez nedēļas mieru nekad nemet.

— Zemes darbs prasa cilvēku katru dienu, — Brīviņš piebilda. — Pat svētdienā vajag, kas par zirgiem gādā.

— Taisni tāds kā Bramaņu Jānis te vienu dienu ar Suntužu kunga zirgu pa lielceļu brauca garām, — ieminējās Lība. Arī Ošu Andrs teicās to it kā manījis pašu pagastā.

Upīšu Mārtiņš tomēr varēja arī aizstāvēt Bramaņa dēlu.

— Jāni lai neviens nepielīdzina šitam vecajam ķēmam. Kad pleikot sāk, nu, tad jau gan. Bet darbu prot ne sliktāk par mūsu pašu Osi. Lemesnīcu arklam uztaisīt, aramās sakas, izkopts kātu — padod tikai rokā. Un līnu kullstītājs pirmais pagastā, birkavu nedēļā, tas viņam kā likts. Pagājušo ziemu Rījniekos — —

Vanags nosvieda karoti.

— Rījniekos — — kas Rījniekam par līniem tajā vieglajā zemītē!

Augstajā pierē ar atdilušiem matiem atkal ievilkusies pazīstamā, stāvā grumba. Viņš strauji piecēlās kājās, roku zem bārdas pabāzīs, pastiepa vaļīgāk krekla apkakli.

Liena sāka novākt traukus. Lācis namiņā no ķipja plakšīnādams laka savu vakariņu devu. Ienāca Osis, tāds ne-parasti nedrošs, miņādamiens grozījās, ar plaukstas malu parausa palsās ūsas, ķerstīja valodu par šo to, skaidri

nomanāms, nevarēja pateikt, ko īsti gribēja. Brīviņš nožāvojās, viņam gribējās gulēt — jautādams pavērās pusgraudniekā.

— Es gribēju par tām auzām, — Osis beidzot atpata to, kādēļ nācis, — smagi, it kā lielu nastu celdams. — Ecēt es rīt beigšu, sēju man tas salnis vēl izturēs... Bet mēslu vezumā kā būs... Pavasaros zālē viņš man vienmēr atkopās, bet šogad nezin, kas ir, kas nav, pat tās ziemas pinkas neiet no muguras nost.

— Kas ir, — Vanags teica paīgni, — skaidra lieta, kas ir. Kad tu ar tām lielajām ziemas peļņām viņu bendē nost. Cik kubikas malkas Glāžšķūnim vien netiki izvedis. Un tad atkal ar pudelēm tos tālos ceļus.

Osis samīņājās, vainu apzinādams un neprazdams, kā īsti taisnoties.

— Ir jau tā, bet ko lai dara, naudas arī vajadzīgs... Bijušas labākas tās ganības — — Viņš apķērās un gandrīz vai mēlē iekoda. — Ganības ir labas, bet tik ciešā darbā ar zāli vien vecam lopam nepietiek, bez spēka barības nevar.

— Ahā! un tad tu gribētu auzas no manis?

Vanags pielieca galvu, atšķīra šķipsnu bārdas un pačamstināja lūpas, caur pieri noskatījās pusgraudniekā. Likās, nupat, nupat pateiks: Bet kā tad tas iznāk — tu klausinot labāku vietu, un nu tev auzas? Taču nesacīja vis, piemiegtajās acīs paplaiksnījās smīns: tomēr nevarēja vis iztikt bez viņa, tomēr bij jānāk un jālūdz! Arī to viņš nepateica, seja atkal palika laipni vienaldzīga.

— Cik tad tev īsti vajadzēja? Ar pūru pietiks? Nu ko, labāk jau tad ņem visus divus. Maišeli paņem un rītu ieber no mazā apcirkņa, tu jau zini.

Pusgraudnieks ar reizi atplauka.

— Sešus pūrus jūs man pavasarī izgalvojāt no magazīnas, bet nekas, rudenī atbēršu, es jau neesmu tāds...

Vanags plaši atmeta ar roku: sak, ko nu par to runāt, kas tevi nepazīst!

— Būs jau labi. Kad tikai nu, sātans, vismaz rītu līdz pusdienai neuztriecis to lietu. Tupeņi jāapar, kalna lauku jāpabeidz noecēt... Liksies uz auss, pagājušo nakti viena muša kā velna plēsta daudzījās apkārt.

Osis izgāja kā par pieci gadi jaunāks palicis. Namiņā jau pavisam tumšs, jāpastiepj rokas, lai ar pieri neieskrietu paša durvīs. Istabā uz galdā apgāzta poda dega

lampiņa. Māra vērpa, Upīšu Mārtiņš aizdurvē vija pineklus. Vakariņām putru vārot, plīts nokarsusi, no tās vēl tagad nāca manāma versme, apakšā spīdēja liela, sarkana ogle. Skābi smirdēja lopu dzirdināmie trauki, no tikko piekāstiem spainišiem vēdija svaiga, silta piena smaka. Logam sētsvidus pusē aizkrautas priekšā sagraustas stelles — laukā nest nebij vērts, Mārai tikai vēl jāpabeidz vērpt, tūliņ viņa gribēja likt iekšā kreklaudeklu, lai līdz mēslu ārdāmam laikam varētu veikt. Priekšstrādnieks savā kaktā daudz neko vis nevarēja redzēt, tāpat pa tumsu vien vairāk grābājās. Osis uz acumirkli piestāja tur.

— Tu, Mārtiņ, gan tos Brīviņus gribi stāvu bagātus pafaisīt, — viņš pasmējās. — Paskaties, Andrs guļ, Bramaņis klētsaugšā jau būs apgriezies uz otriem sāniem, viņš vēl te klabinās ar tiem saviem kāšiem.

— Nupat jau beigas, — Upīšu Mārtiņš atsaucās, apmeta kāsi vijuma galam, spēcīgi savilka mezglā pumpu galā. — Bez pinekliem nevar, citādi mūsu zirgi sāks vazāties pa pļavām un bradāt rudzu lauku tāpat kā Vīkuliem. — Ar kāju saraudams čupā pakulu paliekas, spalvas un lūku nodaras, piebilda klusāk, lai Māra nedzird: — Paša vaina, pagājušo svētdien noslinkoju. Aizgāju uz staciju pie Mieža — tabakas nebij. Un cik tad tur tālu Rauda — gadījās tas pats lempis Zeltiņu Jānis...

— Nu, kā tad, švāgeru būšana, — Osis pārtrauca. — Manies nu uz klētsaugšas, rītu ar gaismiņu tā kā tā būsi kājās.

Acīm redzami priekšstrādniekam gribējās vēl ko pastāstīt par savu svētdienas gājieni. Bet pusgraudnieks jau bij pagriezies muguru, viņš savistīja savus pineklus un pakulas vienā muskulī un izgāja.

Apaļā skārda lampiņa uz poda dibena bij petrolejas slapja. Stobra galā brūna, plīvoša liesmiņa vērpa līdz griestiem smirdošu dūmu grīsti, melns mākonis no augšas jau gulās vērpejai gandrīz uz pašas galvas. Aiz melnā lodziņa mājas galā vējš locīja ābeles zarus un plakstoši purināja izplēstai rūtij aizsegtu, ar skalu krustu piestiprinātu dzeltenā ietinamā papīra lapu. Ratiņš dūca, skarbi pļerkstēdams, vecajai spolei izlūzis liels robs, laikam tā vērpdamās sacēla to pretīgo troksni.

Osis uzmeta skatienu sievietei — dienu jau neiznāca vaļas skatīties. Likās, ka Māra sēd vairāk salikusi, kā parasts. Kauli un āda, tāpēc tik nedabisks izskatījās viņas lielais grūtnieces vēders. Plānie, deniņos jau iesirmie mati

uz pakauša savīti divās tieviņās žurkastlītēs. Piere vienās
sikās krunkās, deguns palicis smails kā putna knābis;
plankumi sejā saplūduši kopā, tā izskatījās tik dzeltena
kā vecās izdziedātās dziesmu grāmatas lapas. Kad viņa
pavēra muti apslāpināt pirkstu, tumši pavīda sprauga iz-
lūzušu priekšzobu vietā.

Osis gaidīja, kad viņa prasīs, kā izgāja saimniekgalā
Bet Māra šovakar bij drūma un klusa kā tas dūmu māko-
nis viņai virs galvas. Pusgraudnieks nopūtās un piegāja
gultai, kur šķērsām saguldīti visi trīs mazie bērni. Tāle
ieplētusies pavisam kundziski, tos divus vai plakanus sa-
spiedusi kopā. Tēvs aiz kājas pavietoja viņu tālāk nost
un uzvilka segu, lai neguļ pliki kā nolobīti sīpoli. Trīs
brūni prusaki satraucēti rindā aizskrēja pa sienu patver-
ties baļķu šķirbā. Andrs gulēja uz salmu maisa spraugā
starp gultas galu un plīti — plaukstas zem pakauša, kājas
maisā galam pāri uz grīdas. Pirmo gadu pie saimnieka,
bet pa vecai parašai nāca pārgulēt nakti sava pierastā
vieta. Ar visiem saviem deviņpadsmit gadiem tikpat cieši
atmiedzis kā mazie gulta, mute pusviru, kakls plaukstās
noērti saliekts, aprepējis kājas lielais pirksts raustījās, it
kā kāds to miegā zem pēdas kutinājis.

Osis nopūtās, pirmītējs jaunums bij pārgājis, pasa is-
taba allaž likās smacīga un drūma. Māra vērpā steidzīgi
galvu nodūrusi, plānās lūpas cieši sakniebusi, lielās acis
likās kā iegrimušas ēnainos dobuļos, Mākonis jau skāra
pierī, viņa reizēm pasvaidīja galvū un nikni nošņaukājās.

— Met nu reiz mieru! — Osis ieminējās Igni. — Petro-
lejas pudele pusē, tā jau pa vasaru vien izdedzinās.

Viņš iegulās gultā un sacēla kājas uz gala, lai paglābtu
no blusām. Brīdi palika klusu, tad palaida tādu nenot-
teiktu, šņācošu skaņu caur zobiem.

— Divi pūri auzu... kā nabags eji lūgties. Paņem
maišeli un ieber... tu jau nezagsi, tevi vienu var laist
klētī...

Gultas gals nonirkstēja tik spalgi, ka bērni aiz galv-
gaļa sakustējās, Katiņa pat iepīkstējās. Osiene nopūta
lampiņu, novilkta brunčus un pārtrausās pāri. Brīdi abi gu-
lēja klusu, bet pusgraudnieks vēl nebij ticis vaļā no drū-
majām domām.

— Kā nabags... — viņš atkārtoja un atmēta dūrē sa-
vilkto roku pār galvu. — Vai es viņam rudenī neatdošu?
Vai es viņam nekalpoju tā, it kā tas man būtu pieligts?

Kā dāvanu viņš man pamet. Saki vēl paldies, ka netur par zagli . . .

* Osiene tik klusa, ka pat elpu nedzirdēja. Pusgraudnieks aizturēja savējo klausidamies — varbūt aizmīgusi. Nē, aizmīgusi viņa nebij, negaidot ieminējās dobji, it kā segu mutei pārvilkusi:

— Saimnieku Ješka atkal slaistās Ozoliņu papuvē pie Annas.

Osis acumīrkli klusēja, kā negaidītu belzienu dabūjis, tad atsaucās nikni:

— Ko nu muldi! Kreicskolā mācības vēl nav beigušas, Ješka ir Klidziņā pie Lejas.

Bet Osiene nelikās tādu atspēkojumu dzirdējusi, turpināja karstāk, dvesdama, paļaudama vaļu tam, kas visu pievakari krājies:

— Kas tikai tur būs, kas tur būs! Ar labu godu tas nebeigsies . . . Kā suns katru nedēļu skrien to gaisa gabalu visiem kalniem pāri. Un viņa gatava pieņēmeja . . . Vai acu nav pierē un prātiņš putrā apstrēbts! Vai tad neredz un nesaprot, ko tāds kundziņš meklē? . . . Man šodien tā vien bij — paķert kādu koku un skriet turp, lai arī dienas laiks un visa pasaule redz un dzird . . .

— Vai tev prāts! — Osis sabijies nočukstēja.

— Un ko tad? — Osiene elsoja kā aizžņaugta. — Kad tas kauns un negods būs klāt, ko tad darīs . . . Šūrs un mielains ir tas nabaga ļaužu liktenis, kājām mūs min tie lielmaņi un vēl uzspļauj virsū . . .

Osis tā notriekts, ka vārdu vairs neattapa iebilst. Sieva brīdi valdījās, bet neizturēja, naidis, sāpes un izmisums izlauzās apslāpētā špācienā.

— Ja tu būtu tēvs . . . ja tu būtu vīrs kā citi . . . Teicis saimniecei — pašam saimniekam sacijis . . .

Osis atrāvās gultas malīnā, cik tālu iespējams.

— Ko tu runā! Saimniekam — es . . .!

Tā, it kā viņa to sūtījusi pārnest kaut ko pašam dievamkungam! Laikam arī pati bij apgūdusi savu neprātu, apgriezās pret sienu un palika klusu. Osis ilgu laiku klausījās, bet neko vairāk nesadzirda. Tikai jau pusmiegā laizdamies, samanīja, ka salmu pagalvja maisiņš viegliem grūdiņiem čaukst — laikam viņai raustījās pleci. Ārā vējš brīdinādams pakšīnāja ar ābeles zaru pret loga stenderi.

Sestdienas rītā laiks bij smagi samācies. Tumšpelēkā mākoņu sega likās noklājusies tepat virs māju jumtiem un koku galiem. Vēšais vējš nespēja to palocīt, tāpēc, dusmīgi purinādams, locīja vecās ābeles un klabināja sētas stādaigos samauktās slaucenes un piena spainīšus.

Lietus pilns bij piesūcies šis pārklājs, tūliņ, tūliņ sāks gāzt. Kad Brīviņu kungs kreklos un basām kājām iznāca sētsvidū, tāda sīka migliņa noplīvoja pār Divajas pieaugušo gravu. Eh, sātans, viņš īgni nodrebināja spēcīgos plecus, tomēr neļaus šodien nobeigt tos darbus!... Mārtiņš ar Galiņu steidza apart tupeņus, pat pelēcis soloja pa vagu ātrāk, nekā pieradis. Bet ko tas palīdzēja, kad, arī cieši dzenot, pat līdz pusdienai nevarēja beigt. Tāpat droši vien dzina arī lielais Andrs ar Bramani auzu laukā — tam nebij nekādas nozīmes, darba tur vismaz līdz launaglaikam.

Migla gan pārskrēja, vītoli šalkdami locījās pār upi. Bet tas droši vien tikai pirmais mēģinājums, pēc tam nāks otrais, un ar trešo sāks gāzt, ka balts vien šalks pa ceļa iegravu gar dārzu lejā, — bij jau piedzīvots. Brīviņš aizsita vaļā pamestās augšējās pusdurvis, pa kurām vējš trieca pelnus pāri kuldā vēl kvēlošām oglēm. Paspēra tālāk nost Lāča ķipi, ko Liena atkal aizmirsusi novākt zem sola. Istabā Līzbete samiegojusies un īgna sēdēja stellēs. Tāle vēl nebij uzcēlusies, bet vecis kraukāja un splāva līdz pat tītaviņām.

— Maita! — Brīviņš novilka caur zobiem, audējai garām iedams un baltas acis prom sienā pavēršdams. — Kraukājies un sprādzis reiz nost, tikpat jau dzīvotājs nav...

Līzbete neteica neko, tikai saviebās vēl vairāk un sprauda saivu šaudiklā.

Kā jau bij sagaidāms, nomigloja vēlreiz, bet trešo vairs nē. Pēc brokastīm mākoņi pat tā kā augstāk pakāpās, vējš tomēr palauza tur tādas kā gaisākas vagas, šalkoņa lejā palika rāmāka, kļavas atpurināja sakļautās, sagumzītās lapu pleznas. Dienvidū zirgus nejāja ganībās aiz ataugas, salaيدا tepat Spilvas aplokā, lai atstiepj kaklus. Paši paēda steigšus un nolikās turpat sētsvidū zem kokiem pusstundu pašlaucīties. Priekšstrādnieks bij devis vārdu šodien beigt sēju, turpat uz istabas sliekšņa piemeties, uztaisīja pīpi. Pat Bramanis zināja, ka jābeidz, lai

tur vai kas, rokas zem galvas salicis, cauri kļavas lapotnim skatījās gaisā un nurdēja, laikam lādēdams mākoņus, par kuriem tomēr vēl neviens nevarēja galvot.

Bet visas lielās bažas izrādījās veltas. Ap četriem, kad Upišu Mārtiņš pēdējās tupeņu vagas galā gavilējoši nokliedza tpru!, tā ka pat saimniece stellēs varēja dzirdēt, vējš spēji norimās un debess tikpat spēji sāka skaidroties. Stundu vēlāk Andrs, zirgu tāpat aramām sakām rātos iemetinājis, atveda ecēšas piesliet rijas pasienā līdz rudzu sējai. Viss mākoņu blāķis lēnānā nogrima aiz Glāžšķūņu un Aizlakstes meža, saule staroja spodri balta, bezdelīgas uzlidoja tik augstu, ka neizskatījās lielakas par spārēm.

Brīviņu priekšstrādnieks ienāca sētsvidū, starodams tāpat kā saule viņa brūnajā matu biezoknī — cepuri viņš nesa rokā. Pieres augšienei kā balta stīpa apkārt — apsega pasargātā, saules nenodedzinātā daļa. Ar maisa melno krekla piedurkni viņš norausa sviedru krelles un tad lielīgi atmata galvu.

— Nu, vai nav tā, kā es teicu?

Brīviņu saimnieks smaidīdams pameta ar galvu.

— Kas ir, tas ir, — viņš apstiprināja labprāt.

— Nu viņš var līt! — Mārtiņš smējās. — Visu nakti lai gāž. Taisnību sakot, tajā māla kalnā mums slapjums bieži vajadzīgs, kad sakalst pikā, nekā nevar iznākt laukā. Tā jau pagājušo ruden bij ar rudziem.

Sēja laimīgi nobeigta — sēstdienas vakars, pilns mēness — labāk vairs nevarēja vēlēties. Brīviņu ļaudis bij darījuši savu, lai tikai nu nemulķojas tas tur augšā. Bet tam jau arī nebij nekāda iemesla: Smalko Anna ik pārsvētdienām gāja baznīcā, Vanags pats ar sievu un meitu divreiz gadā pie dievgalda. Priekšstrādnieks arī nebij nekāds bezdievis, lai gan iemetējs labs un mute viņam gāja sā un tā. Bramanis — bet vai tad tas ar savu lādēšanos ņemams par pilnu? Un pie tam ligts līdz Mārtiņiem, pēc viena tāda vasaras puša un pasaules klaidoņa viņš taču nevērtēs visu Brīviņu saimi, tā būtu ne vien netaisnība, bet arī liela mulķība.

Vanags pašāvēģi un sirsnīgā uzticībā paskatījās zilajā augšienē virs galvas, tad ieminējās:

— Nu jau līdz vakaram vairāk nav ko iesākt, lai viņi pakrāmējas šo to, tu jau pats labāk zināsi.

Priekšstrādnieks zināja visu, kas mājās kuro reizi vāja-

dzīgs. Caliņš ar Bramani varēja sakašņāt pārno kaudžu vietas pie rijas un atnest salmus, kūts mēslu pilna līdz pusdurvīm, meitas, govīs slaukdamas, muka tajā zampā. Mārtiņš pats ar Andru pakapāja skujas, atsviezdami nost virsējos jau labi apkaltušos zarus un vilkdami no blāķa lekni sasutušos un appelējušos. Kad izmēzis kūti, pakaišu vajadzēs, līdz kamēr sāks rudzus kult.

Meitas čalodamas ar grābekļiem un slotām tīrīja sētsvidu, lopi, pāri iedami, pa nedēļu piegānīja visas malas. No ērbeģa plūda karsta plāceņu un kāpostu smarža. Saimniece klabinājās pa namiņu, Laura istabā mēģināja dziedāt, bet tik nepareizi, ka Anna pieliecās Lībai pie auss, lai Liena nedzird, un tad abas spieda lakatiņa stūrus mutei priekšā. Bet Osiene, ar putraimu vāceli no klēts steigdamās, pagāja garām, neuzkliegusi Tālei, kas, ar abiem mazajiem plosīdamās, vāļājās noslaucītā maurā. Papuves kalnā aiz ozola skaļi līgoja mazais Andrs, cenzdamies pārkliegt Kārļsonu Zarēnu ganu, kas tikko bij sazdzirdams krūmājā lejpus ataugas.

Brīvlīņu kungs viegliem soļiem, bet pavisam nesteigdamies, aizgāja palūkot, kāds izskatās tikko noecētais auzu lauks un vai rudziem tukšie klaņi tomēr nav kaut cik aizvilkušies. Viņpus Spilvas salas kalnā Osis trieca savu salnīti jau gar pašu aploka malu, arī tas šovakar gribēja beigt. Viss bij labākā kārtībā, Brīviņi šogad atkal pirmie mežgaliešos heidza sēju. Šogad — — vai Brīviņi kādu citu gadu — vai viņi vispār kaut kad un kādā vietā bijuši pēdējie vai otrā vietā?

Tumšajās acīs Vanagam laistījās smaids. Plauksta parastā vēciņā pacēlās un noglaudīja bārdu — šoreiz pat diviem lāgiem.

Sīkie darbi un apkopšanās tomēr ievilkās līdz krēslai — gluži kā lielo svētku priekšvakarā. Kad abi Andri un priekšstrādnieks, Mežavilku dambī izpeldējušies, pārnāca mājās, Bramanis jau šņāca pie galda. Kāposti vēl nebij uzlikti, bet silto griķa plāceni jau varēja arī tāpat bez piestrebās. Abām rokām vārīgi turēdams, saimnieks ienesa no savas istabas aizdedzinātu lampu un uzkāra naglā pie sienas virs Mārtiņa galvas.

Šī lampa bij tīrais brīnums — arī pirmā tāda pagastā. Uzdāvināja to Vanagam attālāks radnieks, Lejassmeltēnu Jorgis, arī Vanags, kas allaž pārveda no Rīgas kaut kādu neredzētu lietu. Tai bij astoņu līniju cilindrs ar iežmaugu

apakšā, dega balti un nekūpēja nemaz. Iekļautam stikla baseinam stīpiņa apkārt, bet mugurpusē spoža skārda ripa, nepiemiegtām acīm tajā nemaz nevarēja skatīties, visa istaba bij gaiša, no durvīm pat slimo veci dibenā saredzēja. Petrolejas gan, jādomā, dzēra daudz, Līzbete bažījās, vai rudenī, kad nāks tie garie vakari, ar pusstopu mēnesī iztiks.

Upīšu Mārtiņš nosēdās patālāk, lai saimniecei ar Lauru paliek vairāk vietas uz sola. Lielais Andrs ar meitām novietojās aiz Bramana tikai tad, kad Liēna bij ienesusi kāpostu un gaļas bļodas un saimnieks apsēdās galda galā. Mazajam Andram vakarinas noliktas uz mūrīša, pats viņš patlaban iesteidzās aizkusis un smieklu apvaldīdams, nepārprotami tadā pašā jutoņā pakaļ iešinauca viņa palīgs un palīda zem galda. Kur gaļa smarvoja, tur arī kauliem vajadzēja būt, to viņš zināja no piedzīvojumiem.

Kāpostus galdā ieraudzījis, Bramanis uzsvieda atlauzto plāceņa pusi krija vācelē sakrautā čupā un pagrāba sauja karoti. Katrs savējo tur apzīmēja ar kāta galā iegrieztu krustiņu, robu vai īpašu šņīpiņu. Bramanim nekādas zīmes nevajadzēja, viņam pašam sava, gandrīz apaļa un pamatīgi dziļa, to viņš nekad neaizmīrsa paņemt līdzi, Jurgos pie cita saimnieka aiziedams. Ar šo savu smeļamo viņš izzvejoja pēc iespējas vairāk biežumu un netaupīdams piebēra sāli. Tā kā gaļa šoreiz atsevišķā bļodā, viņš atsvieda nost mazākos gabalus, līdz kamēr izlūkoja to lielāko. Kreisās rokas ikšķim puse nost, rādītājam trūka beidzamā locekliša, tomēr gaļas gabalu viņš prata sažmaugt tā, ka tauki notecēja līdz krekla aprobei. Trīs nedēļas vecie bārdas sari pieputējuši tik melni, ka sirmums nemaz vairs nebija pamanāms, reizī reizēm paspīda tikai acu baltumi, kad viņš nošķaudīdamies pāri galdam pavērs priekšstrādniekā.

Upīšu Mārtiņš viebās, veltu mērenības un pieklājības priekšzīmi rādīdams. Šī priekšzīme nebūt nebija tik viegla, īsti saskaities, viņš dažreiz, tikai pusē paēdis, nolika karoti, bet vēlāk pieliekamajā kambarī nogrieza riku sausas maizes. Bramanim karote ilgā darbā pārplisusi, no bļodas līdz galda malai nolija prāva kāpostu taka. Tāpēc meitas ikreiz rūpīgi apsausināja karotes dibenu uz bļodas malas, lai viņām neviena lāse nenopilētu. Andrs drošības pēc strēba, šķērsām sagriezies, pat par skatīšanos vien Bramanis bij tā sabrāzis, ka otrreiz viņš to vairs negribēja piedzīvot.

Saimnieks šovakar ēda tik sirsnīgi, it kā arī pats visu dienu bijis laukā un palīdzējis sēju nobeigt. Gandrīz tā arī pasacīja:

— Labi, ka mums tā izdevās nobeigt sausā laikā.

Priekšstrādnieks to tikai bij gaidījis, lai saimnieks sāk, mēli mierā noturēt nācās visai grūti.

— Kad dubļos iemaisa, tad nav nekā, — viņš tūliņ atsaucās. — Kad es Jaunkalačos dzīvoju, mums reiz neaparti tupeņi tā aizlija vagās. Gāze gan bij branga, vēl otrā dienā ūdens ceļa grambās. Izauga labi, bet ko tas palīdz, kad visi ar tām baltajām pumpiņām. Kā pavasarī atraka bedres, tā tīrās mieles vien, puse pagalam.

— Nu jau atkal niekus melš! — Bramanis norūca.

Mārtiņš tikai nikni pazibsnīja acīm: ar to jau nebij vērts strīdēties. Un, kad Kupčās viņi lietū bij ieecējuši auzas, — usnas vien, usnas vien, meitas plāva ar cimdiem rokās, citādi kūļus nevar sasiet. Un tad vēl citās mājās. Viņš zināja tik daudz no saviem piedzīvojumiem un citu stāstiem, vajadzēja tikai vienu gadījumu aizkustināt, cili pati nāca nebeidzamā virknē. Skaits bij vajadzīgs arī tādēļ, lai pārliecinātu klausītājus, ka tikai viņam taisnība, ne tam rīmam tur otrā pusē.

Bet Bramanim patlaban nebij laika klausīties. Ar lielo gaļas gabalu viņš nejauki piekrāpies: kaula tur vairāk nekā ēdamā. Nikni nostenēdamies, pasvieda zem galda, un tūliņ tur sāka spraukšķēt Lāča zobi. Meitas saskatījās, Andrs ar krekla piedurkni slaucīja muti, gans uz mūrīša patlaban bij aizriņķis un klepoja sprauslādams. Bramanis meklēdamies pārlaida acis visiem, bet neko aizdomīgu nevarēja pamanīt. Noslaucīja nazi pie biksēm, aiztaisīja un sāka grābāt kabatu. Tad nāca lielā atrauga un galdā parādījās pulvera kulīte. Iedzēris pagriezās vairāk pret durvīm.

— Kad es to gadu Rijniekos dzīvoju, pa apsējībām bij vesela balle. Smorēts sivēna cepetis, plāceņi no Maskavas miltiem, alus.

Likās, ka Vanags to nemaz nav dzirdējis, Bramaņa nurdēšanā jau neviens nopietni neklausījās. Tomēr cēlās, gan nesteigdamies, bet taisni šajā nesteigā bij kaut kas tāds, ka visas acis pavērsās un noskatījās viņam pakaļ. Saimniece izgāja līdzī. Brīviņu saime sēdēja svinīgā gaidā, gandrīz tāpat kā svētdienas rītos pirms pātariem. Tikai priekšstrādnieks palicis nervozs, meklēja pīpi un tabakmaku, bet tāpat nepiebāzis pameta uz galda.

Saimnieks atgriezās ar spirta pusstopu, saimniece nesa trīs glāzes, tējkaroti un cukurbiķeri. Tēja nebij vārīta, saimnieks ielēja aukstu ūdeni no tā paša Bramaņa stopa, iemeta pa pieci graudi cukura un, visas trīs rindā nostatījis, sāka apmaisīt pēc kārtas — stiprumu drīkstēja pieliet tikai tad, kad pilnīgi izkusis.

Tas bij nopietni vērojams darbs. Karotīte tinkšēdama pieslētās stiklam, lampas baltajā spožumā dzirkstēdami, sīki burbuliņi kāpa augšup. Par daudz kārdinoši tas bij, priekšstrādnieks grieza galvu prom un trinās uz sola. Bet tomēr kāds varēja iedomāties, ka viņš stipri kāro, ka viņš nevar vien sagaidīt, kaut kas jārunā, gribēja vai nē. Bramanis bij ieminējies par Rijnieku, bez tā jau te retu reizi gadījās paēst. Un Mārtiņš pasita pakausi pret sienu, nicinoši nopukšēja, it kā tas nupat to teicis.

— Tu ar to savu Rijnieku... Vai tad tas ir alus, ko viņš tur brūvē, — tīrā susla, vairāk nekas! Trauki viņam ir, apīņiem gar upmalu visi elkšņi pilni. Bet kad meistara nav un iesalu neprot sagrauzdēt, kā pienākas. Paprasijuši mūsu Osim, tas parādītu.

Bramanim glāzes tinkšēšana atstāja pavisam otrādu iespaidu. Pelēkās acis nenovērsās saimnieka dancināmai karotītei, piemiedzās šauras un palika arvien nīknākas.

— Osis, tas tev tas lielais meistars! — viņš it kā atrēja pretī. — Kads tad uz lieldienām pašam bij izdevies? Ūdeni streb vai tādu alu, starpa nekāda.

Taisnība bij, uz lieldienām Osis alu pastiepis garāku, ne putu kādu, ne īsta rūgtunīta. Te neko lāga nevarēdams atspēkot, arī Mārtiņš sāka skaisties.

— Nu, tev vajag tādu kā latgaliešiem, valvarīņus klāt un tabaku, lai acis miedzas ciet. Ar divi stopi lai sētsvidū zālītē jānostiepjās.

Iedomājies par zālīti un nostiepšanos, spēji atcerējās kaut ko no sava neizsmelamā atmiņu krājuma. Par tiem pašiem Rijniekiem, nekur prom no tiem nevarēja tikt. Gan tikai par veco, sen mirušo, bet vai tas nebij viena alga?

Tāpat apsējībās tas bij kā šovakar. Pļēgurs vecais vēl labāks nekā šis matainis. Bet par to atkal saimnieks — trīs puiši uz tās mazās zemītes, zirgi kā blāķi, sēju katru gadu beidza reizē ar daugavlešiem. Togad pēdējo miežu lauku beidza, kad turpat kaimiņos Garanči vēl tikai maišīja augšā rudens arumu. Ar tiem priekiem saimnieks jau pievakarē aizlet uz krogu pēc pusstopa — toreiz vēl nebij Rauda, bet Vālodze. Ap launaglaiku mājās, nu, pro-

tams, pie Vālodzes paspējis drusku iebaudīt. Miežu lauks turpat palejā uz upes pusi, šis sēd pie loga un skatās, kur puīši ecē. Paliek garš laiks, sak, iemetīs vienu no tā paša pusstopa, no virsgala neviens jau nemanīs. Vienu, otru un trešo, tā, kamēr pudele tukša un jāiet pēc oļras, drusku vairāk kā verste, tas ir nieks. Bet ar to otro tiek tikai līdz sava ceļa galam, tad jāgriežas apkārt un jāiet vēlreiz. Miežu lauks ir noecēts, vakariņas paēstas, puīši sēd un gaida tās apsējības, bet nav ne brandvīna, ne saimnieka paša. Sametas krēsla, saimniece tīru uguni spļauj. Nu jau, upesjuris, atkal saticies ar kādiem brāļiem, pirms gaismas mājās nerādīsies. Puīšiem dūša pilna — sēd te par nerru, kamēr šis, pa dienu noslaistījies, ballēsies pa krogu. Ies pakaļ, atraus kā sprūdeni, lai arī šim izput tie prieki. Bet, kā nogriežas no lielceļa, tā turpat, taisni tajā vietā, kur tagad to bodi būvēs, grāvī zem kļavas viens kumurojas . . .

— Zem oša! — Bramanis iekliedzās, it kā kad priekšstrādnieks uzminis viņam uz pirksta.

Mārtiņam mute palika pusvārdā pavērtā. Gandrīz neticams tāds pārtraukums vissasprindzinātākā vietā. Bij jātrauc tālāk, lai pavīsam neizputinātu visu iespaidu.

— Un viens kumurojas zem kļavas — —

— Zem oša, tev saka! — Bramanis trieca galdā to pašu kreiso dūri ar pusikšķa. Skaidri redzams, šajā svarīgajā jautājumā viņš nepiekāpsies, lai tad noiet arī vai līdz pašam kautiņam. — Vai tad akls esi, kad tu Rijniekam tur kļavu redzējis? Astoni oši rindā gar ceļu.

Upīšu Mārtiņš sastulba. Tad nelabais viņu zina, varbūt ka tiešām arī oši, varbūt viņš sajauca ar kļavām gar Garanču olnīcu . . .

— Zem kļavas vai oša, kas nu viņam tur ir. Un tik stīvs, ka vai pār muguru jāstiepj mājās. Trīs pusstopi karstā laikā — — —

Bramanis atkal bij starpā.

— Divi pusstopi tur bij, nevis trīs, to vienu tu pats piemelo klāt!

Mārtiņam no apvalnojuma pat acis palika miklas. Piekāpšanās te vairs nebij.

— Trīs, kad es saku! Paprasi manam tēvam, viņš toreiz dzīvoja turpat Lielspurēs.

Uztraukumā aizmirsa, ka tēvam paprasīt vairs nevar vienkārši tāpēc, ka tas jau divpadsmit gadus gulēja Iecānu griķaitā. Bramanis palika arvien niknāks.

— Tavs tēvs bij tāds pats melis kā tu. Par tiem Jaunkalaču tupeņiem un Kupču auzām tu arī esi izdomājis. Usnas tur auga tāpēc, ka Kupčam nekad zirgu nav bijis un ar tiem kaķiem tak nevar saecēt. Un, kad tupeņu dobes neprot apmest un pagadās plika ziema, tad katram tur pavasarī tikai mieles vien būs.

Priekšstrādniekam sarainā seja kvēloja tumši sarkana. Lielāka apvainojuma nevarēja izdomāt kā apšaubīt viņa stāstu patiesību.

— Ko tu tāds zini par zemes darbiem, visu mūžu ap tiem saviem grāvjiem nokārpījies. Kā piestāja pie bāņa tilta mūrniekiem, tā pašam tūliņ nagi nost. Ķēms tāds! Vai tu ar zirgiem ko proti? Kāpēc laucim tā acs asaro? Pātāga tāda, ka pa ausīm var sniegt, — bende tu esi, ne arājs! Mutē padevies mans tēvs bij, bet goda vīrs. Kas tavējo nepazīna? Kas tas bij, kas vecajam Tupeņvilkam par trīs rubļi pielaida uguni pie rijas?

Upiņu Mārtiņš bezgala labsirdīgs, reti kāds viņu bij redzējis par tiesu saskaitušos. Bet pazemojums visas saimes priekšā par smagu, to viņš nevarēja paciest. Un, ja reiz saskaitās, tad aizmirsā mēru un visas robežas, mēli jau tā nekad nevarēja novaldīt.

Glāzes maisīdams, Vanags visu laiku bij smīknājis bārdā: saimniekam tikai par labu, ja puīši nav uz vienu roku, — tad uzmana viens otru, darbam pakaļ nav jāskatās. Bet patlaban stridiņš ievilkās par tālu — kam te vajadzīgi tie trīs rubļi un Tupeņvilka rija? Viņš bargi ieklepojās, pastūma tās divas glāzes, piesita savējo un pacēla.

— Tad lai iet uz kuplām auzām!

— Un uz labiem tupeņiem! — priekšstrādnieks līgsmi atsaucās. Naidis jau bij aizmirsts, viņam tas gāja ātri.

Bet Bramanis bij sažņaudzis glāzi sauļā tā, it kā gribētu saspīest plakānu. Pameta vēl baltas acis pāri galdam, pirmajā metienā nodzēra līdz pusei un nikni norēcās.

Ošu Andrs bij klausījies ausīm un acīm, lūpas viņam kustējās līdz Mārtiņa mutei. Visu nakti varētu tā nosēdēt, kad tas te sāka tos lielos stāstus. Tad atguvās, ka Laura taču sēd taisni pretī, steigšus noslaucīja slapjos mutes kaktus un piesarka.

Bet Brīviņu Laurai tāds pusgraudnieka puika bijis nebijis, viņa pat nepaskatījās uz to. Rokas uz galda malas zem plānā krūtīm savijusi, ar redzamu vienaldzību vai pat nicinājumu noklausījās abu puīšu strīdū. Nevarētu pat

apgalvot, vai viņa maz klausās, viņas skatieni vērtēdami un salīdzinādami slepus aplidoja tās trīs meitas otrā pusē.

Brīviņu Laurai visi iemesli vērtēt un salīdzināt. Viņu pašu par skaistuli neviens nedaudzināja, un to viņa ziņāja labi. Augumā tikai pus galvu īsāka par tēvu, citām bij tam gaužām līdzīga. Spēcīgi, mazliet uzrauti pleci un pastrups kakls, sievietei tā kā pārāk augsta piere, paplata, pakaulaina, iedzelteni tumša seja neizteiksmīgiem vaibstiem, kāpēc dažam likās augstprātīga, citam alkal īgna. Uz abām šīm īpašībām viņai pilnas tiesības — Brīviņu kunga meitai taisni nepieciešami būt lepna, un nopietnība, ko varēja arī noturēt par īgnumu, trīsdesmitajā gadā tikpat dabīga kā zināms pelēkums lapas zaļumā vasaras otrā pusē. Tumšie, cietie mati nebij sasukājami pavisam gludi, uz pieres vai aizausī allaž kāda šķipsniņa spītīgi šķīrās nost. Samtainās acis ar melnajiem uzaču puslokiem no mātes, no pāleniešiem, tur bij vairākas tādas čigāniem mazliet līdzīgas saimnieku ģimenes.

Leikartu Libu un Smalko Annu nebij daudz ko vērot: Sejas patiešām puslīdz labi paglābušās no saules, bet par to degumi abām spīdēja tumšbrūni, kā pavisam nevietā pielikti. Lībai tas plats ar neredzēti smailu galiņu, kas pie tam vēl mazliet noliecies pār skābo daudz pieredzējušās atraitnes muti. Annas garajā sejā redzamākais bij it kā izbrīnā apaļās acis un abi allaž redzami, pamišu saaugušie priekšzobi, aiz kuriem valoda viņai tīri patīkami švīpstēja.

Bet, Lienā paveroties, Laurai acīs pamirdzēja kaut kas paass, kā peļu vanaga dzeltenais nags. Kas tad šī par princesi, ka varēja staigāt vēl melnāk nodegusi kā tās pats Upišu Mārtiņš? Tagad pat — lakatiņš atšļucis, droši vien lai būtu redzami divās resnās bizēs sapītie, smagā grīstē līdz mugurai noslīgušie gaišie mati un auss, kurā gribējās iekniebt tā, lai asiņu piliens izlec. Elkonis atspiests galdā, nepieklājīgi ovālais zods atbalstīts plaukstā tikai tāpēc, ka jakas platā piedurkne tā atslīga lejup un līdz pat elkonim iznira kā no balta liepkaula grieztā roka. Un kā viņa prata turēt galvu paslietu, lai pret lampas ripu aizdzirkstī acu tumšzilās dzīles. Tur varēja teikt, ko grib, viss tas bij ar nodomu, ar aprēķinu — arī skumjums tajās acīs un tie divi sāpīgie iedobumi pie valgās mutes. Lai kaitinātu citus meitiešus un lai puisieši mestu viņai tādus skatienus kā patlaban tēvs. Vai tad tā paskatās vien — tā noglauda galvu, tā papaijā plecu, varbūt pat

pa to bezkaunīgi paslieto roku līdz elkonim. Vai viņš kādreiz bij uzkļiedzis tai, kā pienākas saimniekam un mājas valdniekam? Ko viņi visi kā cimdiem vien glaudījās ap to — pat mazais Andrs, tāds ganu puikas gnīda, izgriezta tai grābeklim kātu un nesa no ataugas meijas, ko piesliet klēti pie gultas...

Laura sakustējās, it kā sols pēkšņi sācis spiest, tumšā seja bij pavisam pagrimusi ēnā zem lampas. Bet apvaldījās un ļāva acīm atkal spīdēt samtaini, vienaldzīgi un lepnī. Kā pats eņģelis tu varētu būt, tomēr esi un paliksi pakulu Bērziņa meita. Kājas tu šovakar esi upē nomazgājusi baltas, bet rītu tev tā kā tā atkal būs jābrien Brīviņu kūts zampā. Tā pati jaciņa dzeltenām, nomazgātām puķēm, un elkonī ielāps! Un ko tev palīdz tas smukums un divdesmit gadi. Zārenu Kārli tu tik un tā nedabūsi. Pienāks divdesmit pieci, pienāks trīsdesmit, laimīga būsi, ja tas pats plēgurs, tas Bramaņa Jānis, gribēs vēl ņemt...

Upišu Mārtiņš patlaban rēķināja sējas nedēļas un strīdējās ar Bramani, kas gribēja uztiept, ka pēdējos linus vajadzējis sēt nedēļu vēlāk, lai visi nesanāktu reizē un pagūtu laikā noplūkt. Līzbeta bij jau aizgājusi gulēt, arī Laura piecēlās. Bet tad acīs atkal pazibsnīja kas dzeltens.

— Ko tu tur sēdi kā aizsnaudusies! — viņa uzbruka Lienai. — Vai galds visu nakti lai paliek nenovākts?

Liena pietrūkās kājās, cauri nodegumam piesarkumu tikko varēja saziņēt. Liba piekrizdama vēlīgi pamāja ar galvu: kā tad, viņai mājas nedēļa, bet sēd, it kā pašai groka glāze bijusi priekšā. Lielais Andrs cēlās tāpat piesarcis, kā kad tajā uzbrēcienā kaut kas domāts arī viņam. Mazais, ienesis savu maisiņu, zem zirga segas no mušām patvēries, gulēja gar mūrīti. Laura aizgāja ar tādu pašu stāvu grumbu pierē kā tēvam. Parasti viņa nekad nerājās ar meitām, pat runāja reti, uzbrēcieni šovakar paspruka pats no sevis, viņai bij mazliet kauns par to.

Liena noslaucīja galdu, lupatu uzmanīgi laizdama ar līkumu apkārt Bramaņa elkonim. Kad āra durvis aizvērās un Liena aizgāja pār sētsvidu uz klēti, priekšstrādnieks pārtrauca stāstu par neredzētiem Jurģu miežiem, kas viņam reiz izauguši Kupčās, un pameta ar galvu uz to pusi.

— Kas to varēja domāt, ka pakulu Bērziņam izaugs tāda meita.

Otrās glāzes iemaisīdams, Vanags pamāja.

— Krietns cilvēks, ne skubināma, ne pakal jāskatās. Palūk tepat — tikai ar slapju lupatu pāri, bet galds tikpat

kā nomazgāts. No Jurgiņiem, kamēr viņa mums te, sētsvi-
dus sestdienās tirs, atstiepies zālītē, kur patīk.

— Taisni kā purēnu zieds, kad pavasara ūdeņi tikko
noskrējuši, — Mārtiņš jūsmoja. — Un pakulu Bērziņa
meita!

Viņa atmiņu noliktavā durvis atkal pasprukušas vaļā,
viņš nevarēja — jāpastāsta, kā Bērziņš ticis pie tās pakulu
palamas, lai gan tie abi to zināja tikpat labi.

Tas bij toreiz, kad Bērziņš vēl jaunās dienās gadi trīs
pamēģināja pie saimniekiem strādāt. Zināms, nekas tur
neiznāca, tādu sliņķi un izēdāju neviens pat par vēderu
negribēja turēt. Bet toreiz viņš bij pie Suntužu kunga
tēva un aizbrauca ar linu vezumu pie Milka Klidziņā.
Milks toziem vairs nesvēra ar bezmēnu, atvedis no Rīgas
jaunmodes svarus, kur krauj zemē uz tāda galda, bet
bumbas liek uz ķēdēs pakārta plauktiņa. Tikai trīsdesmit
viens pods vezumā, kur mājās paši izsvēra trīsdesmit
četri! Bērziņš kā uguns un grib gudrāks būt par tiem ci-
tiem. — Vai man tie trīs podi būtu ūdenī iekrituši, kad
Daugava ir ciet un ledus pustrēšas pēdas biezs! Blēdis un
žuljiks tu esi, tev tie svāri nav riktīgi, zābaku purnu tu
pabāz tajā šķīrbā, korķi tu esi palicis tur apakšā! —
Milks nēko, tikai bārdū pašķirsta. — Mani svāri nē, bet
tev pašam kaut kas nav riktīgi. Paraudzīsim. Kāp vīrsū! —
Šis dumjā prātā uzlec, vēderu izgāzis: nu, nu! paraugi tad
ar! Liek lielās bumbas — Bērziņš nekust, liek mazākās —
nekust. Un beidzot trīs tās vismazākās, jā, tad var nosvērt.
Milks saskaita: pustrēšas mārciņas! — un nogroza galvu:
— Es teice, ka tev pašem nav riktīge! Ak tu pakule Bēr-
zine!

Tikai stāstītājs pats smējās savam stāstam. Bramanis
nicīgi nosprauslojās, Vanags pastūma tās divas glāzes un
pieskandināja savējo.

— Uz tiem jauniem dāboliem!

Upīšu Mārtiņš pat nedabūja saviebties, kā pienākas, sa-
jūsma par jauno glāzi bij pārāk liela.

— Uz tiem! Augs griezdamies, uz nogalvošanu! Un nā-
kamā pavasarī uz rudziem, desmit pūravietas, lai Osis
tikai pa ziemu sataisa zeģenes zārdiem.

Muižā dābolu bij mēģinājuši sēt jau vecā lielkunga
Rēmera laikā. Par zārdīšanu toreiz vēl neviens neko ne-
zinājis. Vagars, Suntuža tēvatēvs, vecais kunga Bērziņš,
domājis izkaltēt tāpat kā sienu. Izārda vālus, kad apvīst
vienī sānī, apgriež otru. Nedēļu tā viņā, bet nekā, zaļš kā

zaļš, mājā vest nevar, kaudzē mest arī nē. Un, kad nu uz-
nāk lietus un līst divas dienas no vietas, tad pagalam ir —
sīkās lapas un galviņas apbirst, un tos lielos kaulus vien
ne zirgs, ne govš negrib ēst. Tā arī pieticis ar to vienu
gadu.

Upīšu Mārtiņš smējās sirsnīgi, nokratīdams brūnos, bie-
zos, līdz kaklam apaugušos matus.

— Muļķa galvas ar visu to savu vagaru! Tik vienkārša
lieta nevienam nevarēja ienākt prātā.

— Neviena lieta nav vienkārša, kamēr tā sveša, — Va-
nags noteica domīgi. — Tagad tu rudenī klājienu kulā
nobrauc ar rulli — rullis dauza ar tām savām plankām,
zirgs, riņķī tecēdams, tāpat min pakaviem, tiem citiem
tikai tik daudz darba kā ar sakumiem apgriezt un izkra-
tīt, lai nobrauc otru kārtu. Bet klausīnieki muižas rijās
pazīna tikai spriguli, mūsu tēvi pašu mājās tāpat. Tagad
nams liekas, ka nieks vien bij tādu rulli izdomāt, bet
pamēģini saskaitīt, cik laika vajadzēja, kamēr pie tā tika?
Simts gadu, divi simti?

— Ērmīgi gan, — priekšstrādnieks pabružāja jau labi
satvīkušo degunu, — turpat acu priekšā ir, bet neprotas
ņemt un izlietot.

Bramanim bij tā, jo vairāk viņš dzēra, jo niknāks pa-
lika. Šo otro glāzi iztukšoja diviem paņēmieniem, acis vē-
rās ciet, viņam gribējās gulēt.

— Ne velnam neder tās jaunās modes! — viņš nobur-
kšēja, baltās acis bolīdams. — Kad ar spriguliem kūla,
kas par garklāju salmiem bij! Kādus jumbus varēja taisīt!
Paskaties to pašu Raudas krogam, vai kāds atceras, kad
to jūma? Baļķi sapuvuši, māja līkst kopā kā izdegusi
šķuts, bet jumbi stāv. Sūna pa virsu noaugusi kā velēna,
bet stāv, nevienu pilienu ūdens nelaiž cauri. Kas tagad
ir, kad ar to rulli samīca? Labi, ja desmit gadi, tad slien
tikai trepes klāt un kāp augšā lāpīt.

— Junkuriešos vienam saimniekam ir tāda ēvele, —
Mārtiņš teica, — piejūdz zirgu un griež riņķi, no apšu
klučiem skaidas griež. Apkāršo, noklāj ar tām un ar nag-
lām piesit — tad iznāk jumbi! Balts un līdzens kā palags.

Bramanis vīstīja dūri, it kā tas ar to savu skaidu jumbu
viņu tīšām gribētu kaitināt vai apvainot.

— Ilgi tas tur stāvēs tāds balts? Apšu koks mūžam nav
salma pretinieks. Un cik tās naglas vien neizmaksās? Mān
lai nestāsta! Kas pats ir muļķis, lai nedomā citus par du-
rakiem notaisīt!

Viņš atgrūda tukšo glāzi, pietrausās kājās un steigšus čāpoja laukā. Noskaities, zems, darba saliektu muguru, likām kājām, peļeks noskretis, it kā nupat no dūņu grāvja izkāpis. Arī priekšstrādnieks bij sakaitināts.

— Kas pats ir duraks, to vairs nevajag pataisīt! — viņš sauca pakaļ, lai Bramanis dzirdētu.

Bet āra durvis aizkrita blāksēdamas, Lācis aizkaucās, laikam uz celiņa nogūlies un kājas spērienu sānos dabūjis. Vanags mierinādams atmāja ar roku.

— Ar viņu nav vērts, to neviens vairs neizmācīs. Un nava jau viegli tiem vecajiem pierast pie jauniem laikiem un citas kārtības. — Slimais savā kaktā jau labu laiku bij stāipījies un sāka klepot smagi, kā tēsdams. Vanags turpināja klusāk, lai gan tas tā kā tā nedzirdētu. — Ko tas netika lamājies par to pašu kujamo rulli, par tapu ecēšām, par visu. Savādas galvas! Pats taču arī vairs nebrauca nekaltiem ratiem kā viņa tēvs. Kur tu tagad ar nekaltiem ratiem tiktu pa mūsu bruģēto lielceļu vai pa akmeņu ielu līdz stacijai.

— Nekur netiktu! — Upišu Mārtiņš atsaucās. Acis viņam sāka spīdēt, krekla apakle atpogāta vaļā, kakls sviedriem norasojis, otrā groka glāze rādīja savu iespaidu. — Kādas pārmaiņas es savā kaķa mūžā vien neesmu piedzīvojis!

— Un ko vēl piedzīvosī! — Arī Vanags bij manāmi iesilis un palika jūsmīgāks. — Vilkovs rāda vāczemnieku arkļus, seši gabali viņam spīķerī. Kāpēc muiža tagad ar tādiem vien ar? — viņš saka. — Vai Zivers nezina, ko viņš dara? Kāpēc jūs, tie mužiki, negribat pamēģināt?

— Muiža . . . — priekšstrādnieks smaidīja neticīgi. — Ziveram ir nauda, tas var. Vai nu mēs gluži visu muižai pakaļ izdarīsim.

Acīm redzami Brīviņu saimniekam tas vāczemnieks jau labi iegulis prātā, viņš atspieda elkoni galdā un pabāza plaukstu zem bārdas.

— Rušinām ar to pašu spīļu arkļu, bet kas tur iznāk? Kāpēc mums mieži svērēm pilni un auzām puse ušņu klāt? Tāpēc, ka viņām saknes kā burkāni, tos galus noskrāpē, bet no dibena aug vēl labāk. Un papuvē — cik mēslu ar to vērstuvi vien var apmest, ecēša nokaš malā, rudzus pļaujot, pinkuļi vien pinas izkaptī. Tāds vāczemnieks vēlēnu noklāj kā ar plaukstu, kas apakšā, tas satrun smalki, un labums tūliņ saknei klāt.

Mārtiņš klausījās smaidīdams un pavērtu muti. Taisni brīnumš, kādi jaunumi tagad radās pasaulē! Tomēr viņš nogrozīja galvu.

— Muiža — tā var ar vāczemniekiem un ar visu. Bet cik tāds vāczemnieks nemaksā? Kur mēs to naudu ņemsim?

Brīviņu kungam vairs plaukstas nebij zem zoda. Rokas savītas uz galda malas, lielais augums izslējies taisni, lampas rīpa meta dzirkstis tumšajās acīs.

— Muiža, muiža... Dzimtcilvēkiem un klausiniekiem muiža bij tāds bubulis un biedēklis. Rentes saimniekiem, tiem, zināms, arī tagad sestdienās jāstāv muižā uz trepēm un jāgaida, kamēr Zīvers pabāž durvis to kazas bārdu: Vainel Preiman lai nāk ēkš! Bet ko viņš gruntniekam var padarīt? Kad es bankai savas pavasara un rudens procentes nomaksāju, tad esmu tāds pats lielskungs kā tu. Teiksim: tev ir trīs tūkstoši pūravietu aramzemes, meži, kaļķu cepļi, krogi un sudmalas, man tas Brīviņu gabals — trīs simti piecdesmit. Tev ir deviņdesmit slaucamas govīs, četrdesmit pieci darba zirgi, kumeļu dārzs un teļu aploks, man sešpadsmit slaucamās un septiņi zirgi. Tev ir alus brūzis un dāres labībai, man graudi tāpat ar visu labību izkalst rijā. Lielumā ir starpība, vai tad es to gribu noliegt? Bet citādi starpība tikai tā, ka tu esi fon Zīvers, es vienkāršs latviešu zemnieks Vanagu Jorģis — tas ir uz papīra, to ar tinti uzraksta, bet mans Jēkabs ar naža galu māk izkasīt laukā. Vai es Brīviņos neesmu tāds pats kungs kā tu savā Dīvajās muižā? Vai man miežu nav, un vai mans Osis neprot alu izbrūvēt? Vai es savu ataugu nevaru nocirst un pārdot tāpat, kā tu Bundzi cērti nost? Kas man to var aizliegt?

Man — mans — — viņš šo vārdu izrunāja tāpat kā Ansonu Mārtiņš, iemācījies no Līzbetes, — pālieši vispār nekad neteica mun. Tas skanēja smalki un tik lepni, ka priekšstrādnieks sajūsmā atkal atsita pakausi pret sienu. Mute viņam jau vērās, bet Vanags nelāva, pašam kaut kas sakustējies un bij jāpasaka līdz galam.

— Vai es nevaru sakalt dzelzasu ratus, tāpat kā Glāžšķūņu Greineram? Domā, es ilgi to labību kulā ar rulli rullēšu? Kāpēc man nedrīkst būt kuļmašīna un vētijamā — pie Matisona Klidziņā var dabūt. Un junkuriešos viens meistars taisa linu maļamo, ar to dienā un nakti var izmalt tik, cik četri ar paisīklām izpaisa nedēļā. Kur mēs to naudu ņemsim, tu saki? Tad tā jau ir tā lieta, ka

tagad pie naudas nevar tikt, ja strādā pēc tēvutēvu parašas un ar veciem darba rīkiem. Cik viņiem tās naudas vajadzēja? Mans vecis zināja stāstīt, viņa tēvs teicies bagāts, ja pieci rubļi gadījies makā. Un cik man nav divi reizes gadā jāved uz Rīgu? Cik katru gadu neiziet algās vien? Šito pašu, — viņš piesita ar knipi tukšajai pudelei, — Rauda arī nedod par velti. Milzu nauda ir vajadzīga, bet viņu var dabūt. Brīviņu zemē viņa ir, vajag tikai prast dabūt laukā.

Upīšu Mārtiņš nevarēja acis novērst no saimnieka apgarotās sejas, ar visu varu novaldījās, nejaucies starpā. Pirmoreiz dzirdēja Vanagu tā lielāmies, tās divas groka glāzes, tās viņam to mēli locīja.

— Ko tāds muižas saimnieks, tāds rentnieķelis var? Maksa par aramzemi — cik pūravietu viņš pieplēš klāt, tik lielskungs renti virsū. Kuntraks uz desmit gadi, uz divpadsmit, dzīvo kā putns zara galā, rušina to pašu gabaliņu, ko tēvs savā laikā nolīdis. Kas mani var nodzīt no Brīviņu zemes? Vai man Spilvā akmeņu trūkst un Brīviņos visas mājas nevar būt mūra? Ja man desmit pūravietas dābola, tad sienu es varu govīm izbarot un sviestu uz Rīgu vest. Ja mašīna, ar ko linus malt, divdesmit pūravietas vaļ sēt — cik birkavu tur neiznāks, ko Milkam un Simkam vest! Vai tur nauda nenāks? Rijnieks ar saviem grantskalniem lai iet gulēt! Dzelzasu ratus taisa... Vai man dzelzasu aizliegti? Pēc pieciem gadiem federratos mēs brauksim!

Viņš piesita plaukstu galdam. Mārtiņš nevarēja noturēties, gāza ar visu dūri, tā ka pudele palēcās un saimniece savā istabā ieklepojās.

— Uz nogalvošanu brauksim!

Viņš staroja lepnumā un lielībā, it kā arī pašam kaut kas piederētu no Brīviņu bagātības. Bet vairāk nepaguva pateikt, Lācis ārā piepeši sāka neganti riet un aizskrēja uz klēts pusi. Saimnieks sarauca pieri.

— Atkal kāds pie tām mūsu meitām vazājas.

— Kā tad, ka vazājas, — priekšstrādnieks apstiprināja. — Bet varbūt čigāni lien pie Oša aitām. Iesim paskatīties, nevar jau zināt.

Brīviņš iegāja savā istabā un uzmata divstobreni plecā. Arā jauna mēness sirpis balti spīdēja taisni pār Mežavilkiem. Lācis bij apsēdies olnīcas galā un vankšēja negribēdams, tikai aiz pienākuma, laikam atzinis, ka uztraukties nav vērts. Tos no istabas iznākam pamanījis,

pārvietojās tālāk, taisni pretī klēts durvīm, un sāka dusmīgāk, aicinādams palīgā.

— Lielspuru Sīpols, — Mārtiņš noteica, — pie Lības velk. Jūs varētu gan vienreiz pieklapēt pie tām durvīm un novaicāt, ko tāds tēviņš te meklē svešās mājās.

Kad viņi tuvojās klētij, Lācis apklusā un, asti luncinādams, nāca pretī. Nevarēja jau zināt, rejams tāds Lības viesis vai nē.

— Ko tur nu vaicās, — Brīviņš atsaucās paklusu. — Tāpat jau cilvēkam savas padarišanas. Gōvs un divi bērni mājās. bez sievas nevar iztikt. Un pēc tās Lības mums nekāda skāde nav.

— Kas tur par skādi! Tik ir kā tā mīkstā mēle, ko saimniekiem pielīst. Ar darbiem, tad Lienai ūdeni nevar pienest.

— Lienai — ko nu par to runāt, Liēna ir zelts.

Tālāk Brīviņū kungs negribēja iet, nepieklājas taču rādīt, ka jauca savu gājēju privātā dzīvē. Bet Mārtiņš šovakar pavisam cildenā un jautrā omā — kaut ko vēl vajadzēja padarīt, kādu joku palaist, lai pašam un citiem ko smieties. Miņājās pretī klētij.

— Man tikai prāts aizlikt krampi priekšā un aizbāzt tapu. Rītu saimniecei būtu jānāk meitas laist laukā — tad redzētu, ar kādu seju šis laižas prom.

— Nerunā niekus! — saimnieks pikti apsauca. — Uz blēņām kā tāds puika. Liec tu viņiem mieru, nav tava daļa. Kāp augšā un liecies gulēt!

Upīšu Mārtiņš negribīgi, uzkāpa pa redeļu kāpnēm klētsaugšā. Lūka ciet, aiztaisījis, lai vēsums nenāk, lai rītu var sust līdz brokastlaikam. Atsvieda vaļā tā, ka vaļīgie dēļi nobrakšēja pret brodiņgalu, — tie tur apakšā lai arī jūt, kad Brīviņū priekšstrādnieks nāk gulēt! Parasti viņš bij bezgala labsirdīgs, pat glēvs, bet, kad tikai mazliet galvā, tad nezin no kurlēnes radās pavisam cits cilvēks.

Klētsaugšā stāvus varēja stāvēt tikai pašā vidū. Guļas vieta nospārē, pagalvis pasliets pret lietaskoku grēdu. Bramanis tāpat gulēja pretī otrā pusē. Mārtiņš nometās rāpus un taustījās dziļāk. Sagrābāja kaut ko, kam te nebij vietas un kas nedrīkstēja būt. Tas vienreiz iedomājais noauties, vīzes un autus nokrāvis taisni tur, kur priekšstrādniekam novietojamas savas kājas.

— Krauj tās lanckas taisni otram uz galvas!

Aizsvieda Bramana apavus pa roku galam un paklausījās, vai tas nesāks ko ņurdēt pretī. Lai tikai pamēģina,

dabūs manīt, ka tā lielā dūša un mute kādreiz arī jāapvalda. Bet nekas nebij dzirdams, Bramaņa vietā rēgojās tumšs nekustīgs muskulis.

Priekšstrādnieks atkrita guļus, uzrāva virsū kažociņu, bet tūlīņ atkal nogrūda nost, te jau tik karsts, ka dvašu nevarēja atvilkt, piere palika vēl slapjāka kā istabā.

Blēdis — tikai izliekas aizmidzis, noprot, ka tagad nav īstais laiks ielaisties ķiviņā. Dabūtu viņš dzirdēt visu par to, ka divos alpos izrij visu groka glāzi, par tiem trim rubļiem un nodedzināto riju, par plēgura dēlu, par visu ... Mārtiņš nospļāvās un apsviedās uz sāniem. Acis lipa ciet. Mežavilkos suns rēja miegaini, negribēdams. Bezdelīga tepat jumta čukurā aiz spāres gala pārklī pačaukstināja, aizklukstējās un aplkusa.

4

Liela un sarkani staraina saule tikko lida laukā no Aizlakstes meža, kad Brīviņu priekšstrādnieks pa redeļu kāpnēm šļūca lejā no klētsaugšas. Kamēr galva vēl snieca pār sliekšni, paskatījās atpakaļ. Bramanis vakarvakarā bij apsedzies ār svārkiem, pa miegiem tie nogrūsti nost, viņš gulēja, kamolā savilcies, un šņāca kā mašīna. Salst, maita, bet mosties nedomā. Mārtiņš pats tikai ar piespiešanos iztrausies no sienā iesildītās dobes, viņš vis tā nevarēja šļaucīties līdz brokastlaikam. Pēdējo nedēļu ar tiem karstajiem sējas darbiem neiznāca vaļas paskatīties, kā zāle aug pļavās un vai rudzu lauks kaut cik atkopsies pēc tam dziļajām kupenām kalna piegazē un ilgās pavasara plīksalas.

Pa ežu starp miežu un zirņu laukiem kāds jau aizgājis, rasas pelēkajā zālē notraukta zaļa svītra, tā nogriezās pļavā uz kreiso pusi, garām Mežavilku dambim un droši vien tālāk gar upmaļu līdz Vīkuļu laipām. Sīpols — kas tad cits te bristu pa to slapjo grīšļa vietu, kur pat lopu nevarēja lāgā iedzīt. Upīšu Mārtiņš bij īgns, it kā tās četras stundas pavisam bez miega novāļājis. Vēja nebij nemaz, vītoli stāvēja smagi pierasojuši, lakstīgala viņā pusē aizšmaukšinājās un aplkusa. Slapjums tik vēss, ka netikās pat pieliekties un uzlocīt bikses.

Protams, no avoksnāja arī šogad nebij ko gaidīt, trīs-kanšu zāle grabēja ap kājām, pat rasa tai negribēja ķerties klāt. Sausajā palejā auga labi, ap krūmiem vēl zie-

dēja baltās puķes, bet, kad tās nokaltis, saaugš arī ko plaut, te jau katru vasaru zāle līdz ceļiem. Dzeltēnā cīlavīņa izspurdza no cīņa un ielaidās miežu laukā. Mārtiņš pašķīra vanagzirņu staipekņus — kā tad, viņai tur perēklis ar sešām olām. Te nu vajadzētu piespraust meijņu, lai plāvēji neuzkāpj virsū, bet tad iedomāja, ka līdz siena laikam būs izperējusi un izvadājusi, un pameta tāpat.

Tērces liekņa vēl purēnu pilna. Te nemaz nebij ko skatīties, lietus no laukiem sanesa pietiekoši daudz labuma, slapjās vasarās smilga gar augšmalām sagāzās veldē. Priekšstrādnieks pārbrida pāri pie rudzu lauka. Jā, nekāda liela prieka nebij. Visa nogāze vienos klānos, tur jau riesās rudzu puķu zelmenis, bet gar malu lekni spraucās lāčcauzu dzeltenīgais zaļums. Nolādēts! Tam nekaitē ne kupenas, ne pavasara sals. Rokas pat dūrēs savilkās, mutē saskrēja siekalas no melnas, jēlas, skābi smaržojošās lācauzainās maizes. Atkal būs jābrauc uz daugaviešiem aizņemties sēklu — Brīviņu kunga vietā priekšstrādnieks jau tagad sajuta necienīgu pazemojumu.

Gar vakar noecēto lauku kalnup ejot, sirds mazliet atvilga. Rozas vidū rudzi bij puslīdz labi, arī nekrietno nezāļu te mazāk. Ja tos nopļaus atsevišķi, nokuls un spēcīgā vējā atvētīs, varbūt iztiks arī paši ar saviem graudiem. Un tūlīn Mārtiņš sajuta delnās gludo liekšķeres kātu, redzēja pelēko graudu šalti skrejam gar plaši atvērtajām, asa caurvēja pilnajām kula durvītiņām — smagā manta spraukšēdama atsitās pret dibena sienu un krājās gubā, kamēr sēnalainā cūku barība miksti nobira tepat ap kājām.

Pēdējā auzu sēja skaisti nostrādāta, sikās ecēšu šņīpas, kā pēc auklas novilkšanas, stiepās pār kalnu. Jauins un miksts tas Ošu Andrs vēl bij, bet ecēt prata. Cētras vārņas lēkāja pa arumiem un, galvas grozīdamas, lūkoja, vai nav kur vēl palicis kāds neaprušināts grauds. Māitais Priekšstrādnieks pagrāba zemes piku, bet tā vēl nebij pusceļā, kad tās rīmas jau salēca spārnos un bļaudamas ielaidās ataugā. Stārķa sieva sēdēja linsēklu kārtiņām un zeģenēm apslīeta ozola galā, dzelteno knābi pērķļa malai pārkārusi, pats tas saimnieks, slaidu loku apliecis, patlaban nometās blakus un, dedzīgi parkšīnādams, lielījās ar šarīta pirmo skrējienu. Viņa droši vien neticēja, knābis divas reizes pagrozījās no vienas puses uz otru. — Kur tu šogad perinātos, ja mēs ar mazo Andru neuzvilkuši jaunu riteni? — Upišu Mārtiņš pasmējās sevī. — Atceries,

kā pērnvasar bij, kad tev tas viens mazulis no šķībā pērkļa novēlās zemē un nositās!

Saule jau līda augšup gar Rīteru sudmalu izslieto spārnu. Atauga rīta pusē sāka pelēki kūpēt, bet apmalas smalksni reti lieli pilieni vēl bira paukšēdami. Trīs bērzi iznākuši no meža un nostājušies rindā, lielākajam resgalā pasarkana lāma notecējusi līdz zemei. Priekšstrādnieks pikti papurināja galvu: puika — kā pavasarī te sulas tecināja, lateku izrāvis, bet caurumu aizmirsis aizsist, koks par velti lai noasiņo. Viņš nogrieza elkšņa tapu un ar sprunguli iedzina vainā.

Tik lielas ataugas kā Brīviņiem pagastā otras vairs nebij. Augšgalā vairāk tikai egles, nogāzē līdz upmalas pļavai tās pārmākuši bērzi. Lai kāds dzērājs bij vecais Vagns, bet ataugu viņš taupīja — ragavām ilksi, pat to viņš neļāva nocirst savā mežā. Jā, taisni kā mežā sajūtās Upīšu Mārtiņš, apmalas sīkajām eglītēm un bērziņiem cauri izlīdis. Biezi saaugušie koki bij slaidi un augstu bez zariem, egļu un bērzu baļķus varēja gāzt no vienas vietas. Zaļibrūnā sūna apakšā kā līgans velteņa paklājs, staipekņu klāni savijušies sprogaini, zaķakāpostu lāmas glezņiem, baltiem ziedīņiem apkaisītas. Neviena oša, ne kļavas šajā galā nebij, tikai vecā goba, abu stumburu žākli plaši izplētusi, tos citus tālāk nost atbīdījusi, stāvēja viena kā resna, zaļu lakatu apsējusies saimniekmāte. Sausajā galotnē uzmeties, pelēkais dzenītis paipināja aizgūtnēm, upes pusē sirdīgi kala viņa lepnaiss, sarkanraibais vārda brālis. Visā ataugā spurkšēja un spiedza, svilpa un tinkšēja, pietika tikai uzmanīgāk palaist acis visapkārt, tūlīt jau ieraugāms kāds egles mizai meistariski pielipināts vai zarā iekārts perēklis. Reižu reizēm šo jauko troksni pārmāca pelēko strazdu neglītā stirkstoņa, un nupat, bļaudams un spārniem švikādams, pa egļu galotnēm savērpās vesels vārnu jūklis. Maitas tādas! — Mārtiņš pakratīja dūri gaisā. Saskrējušas te no visas pasaules! Vai tepat simts soļus tālāk aiz liekņas nesākās Lielspuru bērzi un aiz upes un pāri lielceļam pretī Vīkuļiem Lapsēnu egles, un vēl tālāk Robežnieku Andrienas un Jaunkalaču divas ataugas, un visas tās citas?

Viņā pusē sākās lazdas, sākumā pāreti, bet, jo tuvāk malai, jo ciešāk, beidzot jāšķir ar rokām, lai tiktu biežoknim cauri. Upīšu Mārtiņš saviebās, kad ledainie pilieni nobira taisni tajā visvārīgākajā vietā, aiz kakla mugurpusē. Lazdu audze spēji nobeidzās līdz ar piecus

soļus augsto māla krauju, miklajā ganību lejā nāca melnalkšņu un kārkļu krūmi ar dūņu un vijgriežu smaku. Te saule jau sildīja krietni, rasas tvaiki plivoja vieglā miglīnā. No tās izpeldēja Maša, sapītām kājām mudīgi pīrbīnādama. Protams, lazdas viņai nekas tik steidzīgi nebij meklējams, viņa tikai izlikās, droši vien, izdzirdusi savu braucēju nākam, ietaisījās ceļā pretī, lai pakasa zem krēpēm. Bet tā kā tas viņai pienācās pēc visām vecām parašām, vienaldzīgi pakrustoja asti un aizčāpoja tālāk. Aiz krūma iebubinājās lielais melnis. — Nekā man šoreiz nav tev ko iedot, — Mārtiņš teica, klātpieiedams un plecus paraustīdams. Bet tā nebij vis maizes garoza, ko viņš šoreiz prasīja, tur cita vaina: pinekls atkal noslīdējis zem vēzīšiem, tur viņam vārīgs, un viņš necieta. Mārtiņš pietupa pārpīt un manīja, ka tam taustās ap muguru. — Tu man tur negrābājies! — viņš to pikti sarāja. — Neredzi, ka man balts kreklis mugurā, un tad nezin kādas tev tās lūpas! — Otram krūmam laucis pārstiepis galvu ar lielajām ausīm un balto, glupjo aci. Pelēcis nogulies sausākā laukumīnā, kaklu atmetis, vēders izcēlies apaļš kā bumba, augšējā acs blēdīgi noskatījās garāmejošā pussaimniekā. Droši vien, kamēr pieguļnieks guļ, vai nu Ozoliņu rudziem piemanījies, vai turpat gar ežmalu pietempies līdz kaklam, tas jau nebij mātāms. — Nu, tu man, minkin! — Mārtiņš padraudēja viņam ar pirkstu.

Zirgu gana ugunsuru jau pa gabalu varēja saost. Augšā, sausajā norā, pie Ozoliņa rudzu lauka zem egles, kur pat tajās vēsākajās naktīs nemetās rasa. Kā visas laukmalā iesējušās, egle zema, aplauzīta, resnām žarvietu pumpām, nosveķojušiem iegriezumiem un šāvām. Ugunskurs izdedzis, tikai sprunguļu gali vēl kūpēja. Galiņš gulēja izstiepies, galvu saknes činkuram uzlicis, roka turēja uz vēdera puspītu vīzi, blakus attīts lūku ritenis. Pamodās tikai tad, kad priekšstrādnieks nosēdies izdauzīja pīpi uz pakalģala. Miegainās acis tūliņ pamirkšīnāja pret sauli.

— Tpi tu! — viņš nosplāvās. — Tīri sabiedēja. Kāds nelabais tevi dzen tik agrā svētdienas rītā?

Mārtiņš saprata arī to, ko Galiņš nepateica. Pārāk slinks nebij, ne skaudīgs, tomēr par draugiem saimniekus arī neturēja. Reiz, kad priekšstrādnieks svētdienā lāpīja aploka sētu, bij pateicis Lībai: tas Upīšu Marčs saimnieku grib stāvu bagātu pataisīt. Kad Osis to sacīja, tad tas bij pa jokam, bet Galiņš viņu no tiesas turēja par tādu saim-

niekam izdancotāiu un sienā skrējēju, Kas Libai teikts, tas tikpat ka saimniecei pašai, tāpēc tā viņu lāgā neieredzēja, un arī Mārtiņam nebij nekāds labs prāts. Atbildēja tikai pēc tam, kad bij uzmetis ogliņi pīpei un iekurinājis kārtīgu dūmu.

— Kas par agrumu! Dzirdi, lopi arī jau ganos.

Tepat aiz krūmāja papuvē patiešām šņāca govis un Andrs kļaiģāja. Patlaban viņš sparīgi uzsāka savu pirmo dziesmu — par miglu un rasu, kurā mirka kājas un rūsa arī neesošais vainadziņš.

Galiņš pastāstīja, ka vakarvakarā te pienācis Lielspuru Goba. Viņa saimnieks arī bijis muižā iepirkties. Upišu Mārtiņš pameta ar galvu: ko tad citu, par to jau vien tagad dzirdēja.

— Šogad mežgaliešos vairs nepaliks neviena rentes saimnieka, — viņš atsaucās, it kā pašam arī kāds labums, ja saimnieki iepirkās mājas par dzimtu.

— Ozoliņš nebūs pircējs, — Galiņš pameta ar galvu uz to pusi, kur pār krūmiem sāka laiski kūpēt Ozoliņu baltais skurstenis.

— Ozoliņš ir par vecu, un naudas arī nav. Bet gan jau gadīsies kāds cits, bešā nepaliks. Turpat Činos no nākamiem Jurgiēm atnāksot kāds kalsnavietis.

— Nevis kalsnavietis, bet vestienietis. Rīteru Lapsa stāstīja, tas zina.

— Kaņeps, kas iepirka Iecānus, arī ir vestienietis. — Upišu Mārtiņš izņēma pīpi no mutes, lai slaidāk var nosplauties. — Puzābakos un šķēru svārkos staigā, tīrais ķēms. Nav no tiem dīvajiešu saimniekiem nekā, paši nemāk iepirkt, visādus svešnickus salaidis savā pagastā.

— Nu ko tad tu tā skaidies, dīvajietis vai vestienietis tās mājas iepērk? Mēs abi tā kā tā saimnieki nebūsim — Jurģos paņem savu grunti uz muguras un aizej, pie kā salīdzis.

Tagad Mārtiņš patiešām sāka skaidies.

— Runā kā tāds muļķis! Tev, liekas, viena alga, pie latvieša vai vācieša esi salīdzis.

— Pavisam viena alga, — Galiņš labprāt apliecināja. — Man — kad tikai par daudz neizdzen un labi baro.

— Tīrais čigānu tikums! Ar Bramanieti tu esi vienā pārī liekams, tā jau cik gadu Klidziņā auklē Erberģa bērņus.

— Un tu domā, viņai nav vieglāk kā mūsu Libai un

Annai? Ar tupeņu grozu pa vagu nav jābrien, ar mēslu sakumiņu papuvē nedzen.

Priekšstrādnieks acumirkli neattapa vārdu, pat pīpi pakšīnāt pārstāja. Visvairāk viņu kaitināja Galīņa apaļās ačeles, kurās plaiksnijās tāds kā mazcienīgs smīns.

— Brīviņos tevi izdzen? Brīviņos tevi badā mērdē?

Galīņš neuztraucās. Viņš palaikam runāja maz, nestrīdējās pretī un aiz muguras arī neko nečukstēja. Bet tas nebij aiz laba prāta un bikluma. Mārtiņš jau no pirmās dienas nomanīja, ka sevī laikam turas gudrs, ar tādu kā iekšēju smīnu klausās un novēro visu. Tagad pat paņēma vizi un dzelteno kaula urķi, sāka palāpīt.

— Tie prātīgie saimnieki nekad nav slikti, — viņš teica aplinkus. — Ja ēst nedod, tad cilvēks strādātājs arī nav — iss rēķins. Ar to izdzišanu tāpat. Ko Osis no sava vecā salpa ar pātāgu var izdzīt — bet auzas lai piejauc kulē pie ekseļiem. Prātīgs saimnieks vienmēr paliek nostāk un izrādās labs, priekšstrādnieks lai riko. Un, ja gadās tāds pavieglāks, tāds sienā skrējējs, tāds, kas sevi turas par pussaimnieku, tad tas rītos bez gaismas ir kājās un vakarā migā lien tikai tad, kad vairs nevar redzēt. Pats pa priekšu, un tiem citiem jāiet līdzī, kā tad citādi. Ar groka glāzi tāds gruntnieks panāk daudz vairāk nekā ar lamāšanos un ārdīšanos.

Aplinkus tas gan bij teikts, bet trāpīja taisni kā ar pirkstu aci. Upīšu Mārtiņš bij paņēmis pārdegušu zāru ar kvēlošu ogli galā aizkurlināt apdzisušo pīpi, bet tagad nosvieda atpakaļ pelnos. Taustījās, taustījās, ko atkliegt pretī, bet neattapis pielēca kājās un steidzās prom. Pa gabaliņu, tāpat skriedams, pagrieza galvu atpakaļ.

— Zirgus vajag pārpīt! Pinekli nošļukuši, kājas visiem apgrauž! Cūku būsana!

Un skaitās vēl vairāk par to, ka bij noskaities un neprata savaldīties, uzbrēciens iznāca tik nespodrs un neiespaidīgs. Galīņš aiz muguras tikai nokrekšīnājās, priekšstrādniekam likās, ka tajā klepū arī paslēpts viltīgs smiekliņš skan līdzī.

Tikai pret papuvi viņš pamazām sāka apvaldīties. Pieci gadi netīrīti grāvji pieauguši kārkliem, gar malām jau aprāvās apsītes. Velna darbs, kamēr tos šogad dabūs tīrus! Lopi šnākdami ganījās skābenēm, usnām, pieneņēm un vārpati noaugušā laukā. Andrs dziedādams grieza lapainos zarus un vilka čupā, acīm redzami būdu gribēja taisīt, kur palīst, kad pie pusdienas saule sāks kveldēt.

Otrā pusē agrīnie līnī jau sāka griezt galus sprogās. Vēlinie lejāk līdz pļavmalai vēl tikai otrās lapās. Bet tad nosēts — bez vienas švikiņas, kā ar palagu noklāts! Lepnums par paša skaisti padarīto darbu galīgi pārmāca nepatīkamo piedzīvojumu ar Galīņu, ar to neciešamo glūņu. Upīšu Mārtiņš apstājās un pārlaida sajūsmīgu skatīcenu Brīviņu platībai, kuru pārstaigāja jau sesto gadu, bet ko pārskatīt tikai svētdienas rītos iznāca laiks.

Spilvas leja stāvēja ruzgani zaļa, vidus lieknā, kur vēl pirms trim nedēļām brūni pavasara ūdeņi plūda uz Dīvaju, zaķspilvas vēl nebij paguvušas saplaukt, puplakši un dzērvjkāji pelēksnīja šķidriem lāsumiem, pat purēni negribēja augt tajā dumbrajā. Tikai aiz šķūņa līdz laukmalai un Oša pļavai gar Ozoliņu robežu auga laba siena zāle ar grīšļa klaniem slapjākās vietās. Vakar tas dzeltenums vēl tikai drusku bij manāms, šorīt ugunspuķes spilgtiem, likumotiem rakstiem izaudušas visu labās zemes zelmeni.

Oša apstrādājamā Brīviņu sala kā pušu pārgriezta milzīga ola, nosviesta starp Glāžšķūņu ganībām un Rīteru liekņu, viņā malā no šejienes neredzama aizniecās līdz Aizlakstes mežam. Glāžšķūnis kūpēja kā milzīga, melna šķuts, vieglais vējiņš nostiepis pelēku dūmu mākonī līdz pat Rīteru dzirnavām. Mārtiņš pārbrida slīgšņai un apstaigāja šķūni. Visapkārt siena ārdāmā vietā smalkā zāle vēl nebij iespējusi izaugt cauri ķimeņu biežajam zelumam. Ķimenes — tās bij meiticšu daļā, priekšstrādnieks aplūkoja sašķiebušos ēciņu. Jumts katrā ziņā pielāpāms, pavasara vēji muguru noplēsuši pavisam spurainu, lieliem lomiem rēgojās kalli šķesti. Brodīngalos saslietie gubu žagari katru gadu jārauj nost, tīrā kauna lieta, ka Brīvinos šķūņa galu nevīžoja aizsist ar nomaļiem un ieeņgot tās pašas durvis.

Osim salā rudzi tādi paši kā pērn, uz pusēm ar lācauzām, skumšķaini, tieviem galiem, kā aizmīguši. Kas tur arī lai izaug, kad mēslu tik, cik no tā zirga un pustrēšām govīm. Un kad ar to pašu salni zemi nepaspēja izstrādāt, kā pienākas, un laikā neiesēja.

Saule jau sildīja krietni, zāles gali sausi, Mārtiņam arī bikšu gali sāka apžūt. Vai nu tomēr par agru uzcēlies, vai arī tās vakarvakara glāzes vēl rādīja savu iespaidu, bet galva tāda kā nespodra un kājas smagas. Viņš palīda zemi Osienes ābeles un nosēdies atspieda muguru pret cieto, vienā pusē pārplīsušo stumbru. Kā nošķelts lietussargs,

koks ar vienu pusi ieslīdzis rudzos, apakšā taisni jumts pār galvu, likumotie zari sapinušies dīvainā režģī, lapu sega tik bieza, ka tikai rets saules plankumiņš paņirbēja plūkaajā plienā, kur paspējis uzdīgt tikai izstīdzējis bezdelīgactiņu čemurs.

Te bij vēsi un klusi, rudzīši domīgi šņāca aiz muguras. Ābele šogad ziediem kā nobērta, pumpuri vēl tumšsarkani, bet dažas Mežavilku bites jau zuzēdamas un meklēdamās laidelējās apkārt. Pussaimnieks... sienā skrējās... Mārtiņam iezuzējās ausis, bet nu jau kā no tālienes, bez asuma un smeldzes. Nekādā sienā viņam nebij jāskrien... Galva spēji noklanījās — viņš atgūvās, ka visu laiku sūcis aukstu pīpi, un pārvietoja to bikšu kabatā.

Kaut kādas balsis tepat tuvumā viņu uzmodināja. Acis vēl gribēja aizlipt ciet, bet nu jau valrs nebij gulēšana. Tas, kas tur nupat runāja, katrā ziņā Osis, tik lēni, prātīgi un nespodri cits neviens nemācēja. Un, kas tur ierūcās pretī kā šņakstinādams un vārdus mutē apveldams, bij Mežavilku polis Dudinckis. Bet nu iekliedzās platgalvja Lapsa no Rīteriem, kad tas plēta muti vaļā, tad pa versti varēja dzirdēt. Brīviņu priekšstrādnieks izlida no ābeles un atkal iesprauda pīpi mutē — vai tad viņš bij gulējis? Tikai iznācis laukus apskatīt.

Zāļu nastu mugurā, pati salīkusi maziņa, Osiene laipoja pa dūksnājā samestiem kokiem uz mājām. Līdz brokastlaikam, kamēr bērni ceļas augšā, viņa katru rītu paganīja lopus un zirgu uz papuves un tad sadzina aplokā. Tāle neparko nebij piedabūjama stāvēt pie lopiem salas krūmājā, baidījās no Glāžšķūņu lielajiem suņiem, kas allaž te daudzījās apkārt, zaķus dzenādami. Osis tad mocījās ar to sētu — mietos sapītie žagari sakaltuši šļuka kopā un atstāja caurumus, aitas lida labībā un izmīņāja līnus, viennēr jānāk pārlūkot un izlāpīt.

Arī pallaban viņš stāvēja aploka malā aiz vakar pabeigtā auzu lauka. Cirvi elkonī iemetinājis, kūpināja pīpi un piemiegtām, smaidīgām acīm ar labpatiku noskatījās abos savos ciemiņos.

Rīteru Lapsa ar pilnām tiesībām nesa savu platgalvja palamu: galva viņam patiešām gulēniski tikpat plata kā stāveniski, ar šo pelnu pelēko, savelto matu ērkuli pat Rijnieka rota tikko spēja sacensties, cepure izskatījās pašā pakausī piesprausta kā sievām baznīcas aube. Mežavilku Dudinckis, ko dīvajieši pazina tikai kā Dudincki, bi-

jīs Aizlakstes mežā lūkus zagt un tikai garāmiedams apstājies atpūtināt plecus. Nastu uz resgaļa nostādījis, ar apņemtu roku pieturēdams, likās kājeles ieplētis, slāvēja ciņas gatavībā. Maisu drēbes bikses tīreļa dūksnās sabristas pāri ceļgaliem, drausmīgi netīrais krekls bez pogām, plikās krūtis sirmu kūlu noaugušas. Tāda pati kūla virs šaurajām, niknajām acelēm, kas novēršdamās dzēlās platgalvja Lapsā.

— Vīkuļ as nākamšēdien uz muižu iepirkties, — viņš stūrgalvīgi atkārtoja.

— Nekur viņš neies, tev saka! — Lapsa kļiedza, dūres vīstīdams. — Kur šim tā nauda radusies? Trīs dēli un brālis, tas glupjais Miķelis, mājās, bet nav kas zemi ar, pagājušo gadu rudzaitā izklātie lini apsnīga nesaņemti, pavasaros govīs kūti aiz astes ceļ augšā.

Osis smīnēdams pameta ar galvu.

— Jā, jā. Nevis Vīkulis, bet nikulis viņš ir.

Dudinckis parādīja dzeltenus zobus un nepiekāpdamies nošņāca caur tiem:

— Viņš pirkš, nauda viņam ir.

Osis pamirkšīnāja uzmudinādams.

— Var būt, ka ir ar, ko tur var zināt.

Viņam nebij lielāka prieka kā salaist ragos divus tādus. Likās, ka Lapsa nupat klups virsū ar tām savām dūrēm parādīt tiepšam, kur taisnība. Bet Dudinckis piesita plaukstu sāniem, kur pītai aukliņu jostai ādas makstī piekārtis lūku plēšamais duncītis. Upīšu Mārtiņš bij bramanīgs tikai tad, kad iereibies, skaidrā prātā bailīgs un glēvs pat tad, kad divi kaut tikai nopietni strīdējās. Dudincki jau nedrīkstēja aiztikt, ka nedabū pats, tāpēc viņš metās starpā pavērst Lapsu uz citu pusi.

— Nu, ko tad tavs saimnieks? Smiedamies nomaksā pavasara un rudens procentes. Tam sudmalās nauda birst, šis tikai maisu patur apakšā.

Lapsa visai negribīgi pameta strīdu neizšķirtu. Bet ne-taisnības un nekārtību pasaulē tik daudz, ka, ar kaimiņiem satiekoties, jātraucas apgūt pēc iespējas vairāk.

— Nieks viņam tur birst. Kamēr Ardelim ūdens turas dambī, viens otrs atbrauc samalt kādu maišeli lopiem. Tāds ar pilnu vezumu šopavasār nav redzēts.

— Putraimus pie viņa nevar taisīt, — Osis teica. — Kad stiprāks vējš, tad saberž taisni miltos, bet lēnākā atkal miežus tikai pušu pārtrauc. Vai nu neprot, vai tajā gaņģī

viņam kaut kas nav kārtībā. Tad jau Tupenis maļ daudz labāk.

Upīšu Mārtiņš Tupenvilku nevarēja ciest — no tā laika, kad tas bij nosaucis viņu par lielbnieku un plānā galdiņa urbēju.

— Tupenis — ar to lielo muti, ar to viņš maļ. Rīterim šogad ir mācīts zellis.

— Mācīts jau viņš varbūt ir, — Lapsa atsaucās, — bet kad nestrādā. Dienām plēguro, malēji izgaidās, izgaidās, nospļaujās un brauc prom. Bez korteliša jau labāk lai nerādās. Tāds pusprūsis ir, plātās — šis Jelgavā ar valčiem kviešus esot bīdelējis. Kviešu bīdelētājs!

Lapsa nopurināja tās savas pinkas — nupat jau atkal sāks gānīties, Mārtiņš pamanījās mesties priekšā.

— Un tev tā govs palika gan dzīva?

Lapsa palika klusāks, bet totiesu vēl īgnāks.

— Dzīva jau palika, bet labuma no viņas šovasar nebūs. Āda un kauli — piecas nedēļas asinssērgā, kas tas vairs par piena devēju. Es sievai labi teicu: nenēs tu no meža, tā tīreļa zāle nepieradušam lopam tikpat kā gīts. Ko tu dulnam meitiešam iestāsi! Puika varētu paplūkt tepat Zarēnu pļavā, ar rungu jau neviens tur klāt nestāv. Bet vai nu nezinašs: pa purviņu čūskas sist, to jā, visas egles izkāpelēt un bikses plēst — taisni zvērs, ne puika! Es nezinu, kas no tāda izaugs . . .

Osis vairs nesminēja. Paklausies tādā Lapsā, tad liekas, ka tu nedzīvo uz zaļas zemes, bet kaut kādā slīgšņā un dumbrājā — līdz kaklam un rāva patlaban smeļas mutē. Kuram tad tā sieva bij nezin kāda un tāpat bērni. Ko tas derēja, kad citiem izklāstīja visas savas nelaimes? Otrs tev tā kā tā palīdzēt neko nevar.

Viņš pagriezta muguru un sāka meklēt tabakas maku. Dudinckim visas tādas valodas vienaldzīgas, bez pašu māju laudīm viņš taču nevienu nepazīna. Pietupies samauca rokas lencēs, nostenēdamies pasvieda lekno nastu uz muguras un, vidū pārlicies, aizgāja pa Osienes pēdām. Ļenganie lūku gali nokārās galvai tālu pāri, likās, ka tā nav nasta, kas tā mīksti gurkst, bet nesēja paša kauli. Arī Lapsa atguvās, ka aizkavējies, un aizsteidzās gar aploku uz Aizlakstes meža pusi, kur pa robežu taisnākais ceļš līdz Rīteriem.

Mārtiņš smiedamies parādīja ar pirkstu.

— Paskaties, kur Otaļa atkal jauc laukā tavu jauno sētu!

Brūnā, niķīgā Otaļa bija paspraudusi tolo pieri tikko aizlāpītā pitenī un veikli ārdīja to laukā. Osis pakēra zaru un, uzmanīgi piezadzies, gāza divas reizes. Govs atlēca, vijgriežos sagulušās aitas spruka augšā un samuka krūmos, arī baltgalvis teļš piekumuroja kājās un paskrēja līdzī. Salmis stāvēja sapīts un vienaldzīgi noskatījās, kā saimnieks izdzenāja tos muļķa lopus. Otaļa jau gremoja laiski, ar asti mušas atdzenādama, it kā viņai pie visa tā trača nebijis nekādas daļas.

— Tas ir neizmācāmi spītīgs lops, — Osis sirdijās. — Pašai nekāda labuma, bet caurumu taisa tīšām, lai aitas lien labībā.

— No tā grīšļa tavās ganībās viņiem arī nav ko ēst, — Mārtiņš nogrozīja galvu.

— Tad tā jau tā lieta, — Osis piekrita. — Ko tas lielais gabals palīdz, kad krūmi tikai un purvs. Kur kādu klanu nolīž, tur vēl izaug zāle, bet vai tad pusgraudniekam prāts Brīviņu mežus tirīt?

— Prāta tur nav nekāda. Saimnieks jau dabūjis ost, ka tu citu vietu meklējoties.

Uz to Osis neko neatbildēja, varbūt baidījās, ka tas lielais plāpa neatstāsta.

— Ko tu tur saltu sūkā — še, iebāz no manas tabakas.

Viņi sapīpoja un sāka iet uz mājām, Mārtiņš pa priekšu, pusgraudnieks pakaļ. Osiene kalnā patlaban pazuda aiz klētīm — kā zirneklis ar savu pelēko pūsli mugurā.

— Tu to Māru varētu gan drusku pierāt, — priekšstrādnieks teica, — vai viņa vairs kāds nastu nesējs.

Osis nopūtās.

— Ko tur pierās, ko nē. Tik jau tie lopi dabū paēst kā līdz brokastlaikam papuvē. Kad to apars, tad vairāk nebūs kā tas, ko viņa ar nastu ienes kūtī.

— Bet plava būs nopļauta, un Tāle varēs ganīt tur.

— Jā, tad jau gan varēs.

Patlaban sākās pats tas Spilvas muklājs. Ceļa vietā kādreiz noklātie, riteņu apgrauztie koki izsleistījušies, šķēršām un krustām sagriezušies, priekšstrādniekam aizmetās kāja, viņš gandrīz paklupa.

— Te jau ir gatavā elle, kā tu domā ar mēsliem tikt uz to savu salu?

— Sausā laikā vēl kaut kā tiek, sacērt skuju un noklāj tajās dūkstis. Bet, ja pļegāž lietūs, tad bēdu dienas — ratus lauž kopā un zirgu bendē nosf. Varētu jau noklāt tiltu, tepat aplokā eglīšu diezgan, bet vai tad tam vienam

gadām ir vērts? Izstrādājies, izmoci, un ja tad Jurgos jāiet uz citām mājām...

— Tā jau ir, — Mārtiņš piekrita, — ja uz vienu gadu ligts, tad pusgraudniekam nav vērts. Kā tad bij tam pašam tavam švāģeram Kalvicam Veckalačos? Uzplēsa to sauso noru, kūtiņai jaunu juntu uzlika, bet tad saimniekam apprecas māsa, un mazmāja vajadzīga tai. Labi vēl, ka Silagaiļos pagadījās robs, citādi jāpārdod lopiņi, jāizputina visa iedzīve un jāiet atkal pie saimniekiem par pārinieku vai muižai par mežakalpinu.

— Tāds pusgraudnieks vai rentnieks ir kā putns zara galā. — Osis pasmējās. Smiekls viņam tāds viļņots, skumjš, kā kaut kur pašam krūlīs izskanēja un netikami iedzēla arī klausītājam.

Vina dzīve tāda, ka par to netikās ne runāt. Upīšu Mārtiņš labāk mēģināja vērst domas uz citu pusi. Nekāda patikama aina nebij šajā Brīviņu Spilvas lejā. Augšpusē ceļam gar laukmalu ganības un zirgaploks vienās dobēs un ciņos, tīrā bada dzīve lopiem. Leja līdz Dīvajai akmeņaina, ar retiem, lieliem melnalkšņiem, ne lāga pļava, ne purvs. Gar paša ceļa vietu kalmēm pieauguši linu mārkī, priekšstrādnieks nogrozīja galvu par tiem.

— Izfīrīt tos vajadzētu. Ar katru gadu vairāk aizsērē, lini rāvā mirkst trīs nedēļas un paliek sarkani.

Oša mārkis pieaudzis visvairāk, sloga akmeņi gar mālām iegrimuši pāri pusei.

— Ja man bijis līgums uz seši gadi, — Osis teica, — es viņu izsmeltu piecas pēdas dziļu. Dūņas uz salu, kur tas cietais pliens un baltā smilktiņa, tad redzētu, kādi rudzi tur aug. Te apakšā tāds tauks mālājs, lini kā sviestā mērcēti nāktu laukā. Taisnību sākot, notekas grāvi te vajadzētu pa vidu no Ozoliņu slīgšņas uz Dīvaju. Un vienu cauri manām ganībām — tu redzētu, kā pazūd zaķspilva un puļlakši, siens te sāktu augt.

— Domā, ka Brīviņš to nezina? Plāni viņam lieli, bet nepagūst. cilvēks. Mājas gēžas kopā, tās vispirms jāsteidz glābt. Tas vecais, maīta, visu nolaidis līdz pēdējam tūkstošim, dēlam galva ir, bet ar to vien nepietiek, naudas vajadzīgs.

— Lai man dod uz sešiem gadiem, es viņam to salu pataisīšu tādu, ka nepazīs, ar divi zirgi pār šo pašu Spilvu varēs braukt.

— Kāpēc tu neparunā? Var būt, ka dod arī. Vai tad tev vienam tas labums, pašam tāpat, kas zemē ielikts, to

projām līdzī neaiznesīsi. Labāku pusgraudnieku par tevi Brīviņš neatradīs.

— Kā lai es runāju — vai tad viņš pats neredz? let un lūgt — tas man tikpat kā cilpa kaklā.

— Patiešām, tu neesi tas cilvēks, kam jālūdzas. Un tad vēl bažijas, ka tu jaunu vietu klausīnot. Es tavā vietā gan apskatītos, vai tomēr pie tā paša Ozoliņa neiznāk labāk. Vecais gaužām labs cilvēks, un tad tava Anna tur šogad kalpo.

Osis atbildēja tikai tad, kad viņi bij jau olnīcā.

— Labs jau viņš ir, tur nav vārdam vietas, un pati tāpat. Ar mieru viņš būtu, pat uz seši gadi, bet neiznāk. Es esmu apskatījies un pārdomājis, ar Māru pārsriedām — nav nekāda rēķina. Tā Lauska mazmājiņa viņam jau trešo gadu stāv tukša, kūtiņai griesti iegāzušies, istabā krāsns pa pusei nojaukta — tas zvērs, tas Rīteru Lapsas puika, visā apkārtnē plēš nost visu, kur tikai var ielīst iekšā. Saimnieks neko nespēj, man pašam jāved baļķi un ķieģeļi, varbūt arī meistars pašam jāmaksā. Zemi viņš gatavs dot kaut trīsdesmit pūravietas, sliktāka nav kā man te tajā salā, lai arī nolaista un grāvji desmit gadus netīrīti. To visu vēl varētu, vai es vienu reiz vien saimniekiem postāžu par lauku esmu pataisījis. Bet ko tas palīdz, kad ganības tajās pašās Spilvas dūksnās. Sešas pūravietas kūdras, uz ciņiem viņam brūklenes un vaivarāji aug. Uz tām Māras nastām vien lopiem jāturas, vai viņa man nākamgad būs kāds plūcējs? Un jaunus tur klāt pieaudzēt nav ko domāt, to pašu telu nezin kā izvilks. Un sēklas pavasarim arī nav, no magazinas jāņem. Kas magazinas sēklu nepazīst, ko tur rudenī var gaidīt? ... Nav, nav nekāda rēķina.

— Nu tad jau nava gan, — Mārtiņš piekrita.

— Tas vēl nekas, ja viss nebijis uz tīri zila gaisa. Jau pavasara renti saņemdam, lielskungs teicis, lai taisoties, ka varot iepirkt, visu nabagu galu šis gribot izdot par dzimtu. Kur es to naudu ņemšu? — Ozoliņš saka. — Un kam mums diviem veciem cilvēkiem tos pēdējos mūža gadus plēsties, tā kā tā tās mājas svešam paliks.

— Vai tad par to dēlu neko vis nezin?

— Otrais gads, ne vēstules, ne kādu ziņu. Kā aizklīdis uz tiem kuģiem, tā kā ūdenī, varbūt nemaz vairs nav starp dzīvajiem, cik viņu tur tā neapslīkst jūrā. Un ja nu Ozoliņš ienāk cits saimnieks un pasaka, man pusgrauds nav

vajadzīgs, es pats. Ko tad tu, sabūvējies, izplēsies, nomocijies?

Mārtiņš smagi nogrozīja galvu.

— Jā... grūts liktenis arī jums, tiem pusgraudniekiem. Tad jau tev jālūko vien kaut kā iztikt tepat Brīviņos.

— Jālūko ir, citur jau nebūs labāk. Taisnību sakot, nava jau tā, ka pavisam nevarētu dzīvot. Ganības sliktas, bet par to atkal plašums, kur lopam izstaigāties, krūmi, lai dunduri nenoēd. Istaba arī pašam sava, nav kā dažam citam, pa divi pāri kopā, bērni kaujas, sievas ķīlidojas ap to vienu plīti. Saimnieks — sliktu vārdu nevar teikt, arī pusgraudnieku par cilvēku tura. Paņem maišeli un ieber — vai cits tevī vienu tā laistu savā klētī? Pavasārī no magazinas izgalvoja. Rudenī jauns zirgs tā kā tā jāpērk — vai Rutkis tev bez galvnieka uzticēs?

— Vanags pagalvos bez vārda runas. — Bet tad Upīšu Mārtiņš sparīgi nopurināja galvu. — Vai zini, tu pats arī esi tikai tāds jēra dvēsele. Ko viņš tev, to tu redzi, bet ko tu viņam? Pats skrāpējies ar zaru ecēsām, bet saimniekam nu būs četras tapeniņas. Vai tur zeģenes jātaisa vai sile jāsasit, vai baļļa jāstīpo — kas to visu padara? Cik reižu tu šogad esi dienvidū kaulus atstiepis?

Pusgraudnieks gandrīz dusmīgi atmāja ar roku.

— Par niekiem nu pavisam nav ko runāt. Nepataisīs, kad tepat mājās dzīvo un redzi, ka tur ir vajadzīgs un tur atkal. Tik lielās mājās katru dienu gadās kāda piekopsānās. Lieku laiku tas nekādu neprasa, kaulus, tos atstaiplīs zārkā.

— Muiža te ir, ne mājas, viņš pats jau lielās. Taisnību sakot, tai piekopsānai vien viņam te kādu večuku vajadzētu turēt, ja negadījies tāds dzeguzes kalpiņš kā tu, tāds vientiesis pusgraudnieks.

Tas nu arī lēnajam Osim bij par daudz, viņš sajūtās aizskarts, cieši nogrūda plaukstas malu gar ūsām.

— Labāku pakalpiņu par tevi nesameklēs. Pat svētdienas rītā tu nevari pāgult.

— Pa gulētu, bet man nenāk miegs, — Mārtiņš taisnojās, mazliet samulsis. — Par daudz pierasts.

Osis neklausījās.

— Tāds tavs rīts, tāds vakars, bet vai esi paprasījis, cik muižā maksā priekšstrādniekam? Muiža, jā — Brīviņam viņa ir, bet kas tev? Zābakus pa tiem sešiem gadiem neesi varējis uztaisīt. Nezin cik laimīgs, ja viņš tev atved

jaunu pastalu pāri vai kādu mārciņu tabakas. Vai tev pašam neiznāktu ko nopirkt?

Mārtiņš samulsa vēl vairāk — kā allaž, kad ar lielību vien vairs netika cauri. Atņurdēja kā kāds puika:

— Tāpat jau nošmorē diezgan...

— Cik tev iznāk, ko nošmorēt! Divi krekli tev ir, tie paši vairs neturētos, mugurā, ja Bērziņu Liēna neaplāpījusi.

— Liēna ir zelta cilvēks. Ja tās divas bijušas tādas, tad šogad Brīviņos — —

Bet šoreiz neizdevās parastais paņēmieni pārsviest valodu uz citu pusi un paslēpties no tā, ko nepatīkami dzirdēt, Osis noņēmiens pateikt līdz galam ar Māru tik bieži pārrunāto.

— Tagad nav runa par Brīviņiem, bet par tevi pašu. Cik ilgi tu domā šitā mētāties pa pagastu un taisīt tos saimniekus bagātus? Par diviem tu strādā, bet kas tev pašam no tā tiek? Saimnieks izmanto kā pēdējo duraku, par groka glāzi šis gatavs vai sienā skriet.

Upam Mārtiņš pat pietvika. Sienā — — šitas arī gluži tāpat kā Čaliņš, acimredzot viņi visi tā vien domā un aiz muguras runā. Bet pusgraudnieks neļāva arī dusmām pie-nācīgi izperināties.

— Tā skrandulāča, tā Garanču Zvirbuļa vērts tu neesi. Ko nu par Zvirbuli! Tas krāj naudu, pagaidi tikai, savu būdu vēl uztaisīs pie stacijas. Kad man bij trīsdesmit divi gadi kā tev, Anna jau gāja pie saimniekiem ganos un Andrs Mārai saivas tina.

Viss dzīves saturs Mārtiņam līdz šim bijis tas, ka viņu tur par pirmo pusi pagastā, apbrīno un liela. Un nu viņu pēla nost, acis par muļķi sauca — pielīdzināja tādām mēr-kaķim, tādām Garanču Zvirbulim! Ka pusgraudnieks runā viņa paša labā, to bij pārāk grūti aptvert — viņš tikai sajūtās pārāk dziļi apvainots un pazemots. Kakls aizžņaudzies, vārdi nespodri un sveši nāca laukā.

— Atbaidis, ar ko dižoties! Vai tavš Andrs un Anna tāpat nekalpo pie svešiem? Vai Tāle par to kāpostbļodiņu sestdienas vakarā visu nedēļu neklabina saimnieces saivu ratiņu? Un tu pats — vai tu šorīt neesi pirms manis kājās un ar cirvi aplokā? Ko tu vēl citu sienā skrējēju meklē?

Tas viss jau pareizi. Bet Osis neskaitās aplam un tūliņ nesauņēma ļaunā, viņš bij paradis reizēm arī apsvērt un runāt lēnā garā.

— Neko es nemeklēju, tikai redzu, kā tas ir. Un ir tā,

ka /mēs visi, kam zemes nav, esam piesieti pie tiem, kam
viena ir. Muižā vai pašu gruntniekiem, kur citur lai palie-
kam? Tomēr ir starpa, ir liela starpa starp to, kas es
esmu un kas tu, atver tikai acis un paskaties. Taisnība.
Katiņa un Pičuks man patlaban skraida plikiem vēderiem,
bet Māra pat vakaros pie lampiņas vērpj, un uz rudens
pusi mums visiem būs jauni krekli. Vai man bikses kād-
reiz ar sprūdzeni jāaizsprauž tā kā tev? Man ir sieva, kas
piešuj, kur vajadzīgs un ko pašam nemaz nav bijis vaļas
apskatīt. Viena gotiņa un viena aita mums bij, kad iesā-
kām kā precēts pāris pie saimniekiem. Un vai tagad
mums nav pustrēšas govīs un deviņas aitas, kad jērus
pieskaita klāt? Un rati, un zirgs, lai nu kāds? Un kad es
rudenī aprunāšu Rutkim jaunu — Andram pie Brīviņa
rubļi pieci vēl būs iekšā, Annai pie Ozoliņa mēs rēķinām
trīs. Tu domā, es netikšu pie zirga, kas vēl var auzas
saēst un seši maiši bez stumšanas uzvelk sudmalu
kalniņā?

Tas tā bij neapstridami, Upīšu Mārtiņš neattapās, ko at-
bildēt. Tikai bažīgi pameta acis uz mājām, kur sētsvidū
meitieši staigāja: Osis sācis runāt tik skaļi, ka tur var-
būt varēja sadzirdēt.

— Teiksim, te es tālāk nevaru tikt, tajā Brīviņu salā lo-
pus nevar teaudzēt, arī Ozoliņu pusgraudā nē. Bet vai tad
pagastā tik vien māju? Lejassmeltēnu Vanags turot rent-
nieku ar diviem zirgiem un sešām govīm. Un, kad tie
gruntnieki sāks plēsumus plēst un ganību krūmājus no-
līst, tad pienāks rentnieku un graudnieku laiki. Ar uguni
meklēs, kam ir spēks un kas var strādāt. Kad man divi
zirgi un sešas govīs, vai es pats no lielkunga nevaru uz-
ņemt mājas uz renti? Visi jau iepircēji un dzīvotāji ne-
būs — tas pats Ozoliņš nebūs, Vēveru Jorgis nebūs, cik
tādu nav. Un, ja man ir Andrs un Anna, ja Tāle var iet
ar govīm, Katiņa ar cūkām, bet Pičuks pietin sievai sai-
vas, — vai man gājēju par algu vajadzīgs?

Viņa iedoma laikam sniedzās vēl tālāk, daudz tālāk.
Vismaz acis sniedzās līdz Brīviņu kaņepju dārzam, kas tur
aiz skaidienas plētās kā bieza, sprogaina, maigi zaļa vil-
laine. Mārtiņam pašam nebij nekā, arī nākotne neko ne-
solīja, bet viņš jau paradīs skatīties līdzī citu tēlojumam,
it kā pašam tur arī kāda daļa klāt. Brīviņu pusgraudnieks
tomēr aizjūsvoja pārāk strauji un pārgalvīgi, iebilst tur
klausītājs neko nepatapa, bet, kad neveikli sametās, viņš
tikai ieklepojās brīdinoši.

Osis attapās pats, atķēra atpakaļ un turpināja apvaldījies:

— Teiksim, tas nu tā... dzīve nav dziesmu grāmata, kur perša nāk pēc peršas. Tu domā vienādi, bet var iznākt otrādi. Tomēr to gan es tev varu teikt: vienam pasaulē nav dzīve. Pēc desmit gadiem tev būs četrdesmit divi, vēl pēc desmit — — Jau tagad mugura liecas kuprī un krustus sāpe lauž — vai es nemanu, ka Māra šad un tad iedod savu zāļu pudeli ko ierīvēt? Vecums pielien kā zaglis, vienu dienu tikai apķeries, ka garozu vairs nevari saēst, un neviens saimnieks tevi pat par vēderu vairs negrib turēt. Un, ja tev arī vairāk nav kā viens pats dēls, tad vismaz nabagmājā neliek utis barot un ar kulīti pa pagastu apkārt vazāties.

Tagad viņi aplusa abi, pat acumirkli apstājās olnīcas galā, kā kādu baismīgu spoku gaišā rītā pēkšņi ieraudzījuši. Osis saraustīja plecus un pagaidīja, kamēr Mārtiņš pienāk pavīsam klāt.

— Svētais Zeltiņš vecs ķēms, tur nav ko runāt. Jānis — apdauzīts slinests, no tā cilvēka nekad nebūs. Bet Līze ir zelts, tādū meitu vajag tālu pameklēt. Manaī Mārai līnu gabalā pretinieka nav, bet Zeltiņu Līze arī viņai nem pāri. Un, kad sešām paminām aužams un ar nītīm netiek galā, tad viņa saka: ko tur tāda nieka dēļ Vēveru Jorģi vedīs, jāizskrien uz Randāniem paprasīt Līzei. Lauku vai mājās darbi, viss viņai šķiras. Tēvs, tas bībelnieks, mežakalpiņos mantu sarausis, lopus saaudzējis, govns un divas aitas Līzei ir drošas, gultu un galdiņu vecais pats uztaisījis, drēbes viņai pieciem gadiem pieaustas. Retam pašā sākumā tāda iedzīve kā jums būs. Barčam Krastos tikai tas Zemžanu Jānis, no nākamiem Jurgiem viens pārinieks nepieciešami vajadzīgs...

Upīšu Mārtiņš ne vārda nevarēja pateikt. Vai nu maz pats par to domājis — domājis un atmetis ar roku: e! kā būs, tā būs. Bet, kad pusgraudnieks te runāja tikpat skaidri un noteikti kā par tupēnu vagošanu vai par līnu mērķšanu, tad visu laiku karstumi lija pār muguru... Labi, ka Lauras puķu dārza sēta jau klāt, sētsvidū slaištījās meitieši, kaut ko atbildēt vienkārši nebij vairs iespējams.

Visas trīs meitas un Osiene sastājušās pulciņā un skatījās kokos. Vismaz desmit būrīši savilkti klavās un lielajā osī, apaļi no caura melnalkšņa un kantaini no dēli-

šiem sasisti. Katrai Brīviņu sievietei izraudzīts savs melno strazdu paris, ko tā ar sevišķu uzmanību vēroja mājās ierīkošanas darbos pavasarī un patlaban ģimenes barošanā un apsargāšanā. Osieni aizgādājamais allaž lēkāja pa vagu pakal, kur viņa bij pārrāpojusi dārzā, virzu un sūrenes izravēdama. Lībai tas pīprākais un niknākais, pāt zvirbuli nelaida tuvumā savai mītnei. Bet it sevišķi lepna bij Liēna uz to veco, kas katru gadu apmetās gobas caurumā un šogad skraidīja ar pakausī augšup izliektu spalvu. To viņam droši vien kāds izlauzīs greizsirdības kautiņā, bet izskatijās kā cīruļa cekulis un piedzimta dižciltības zīme.

— Palūk! Viņš ir noķēris slietu un nes sievai brokastīs! — Liēna rādīja.

Viņas strazds patiešām izskatijās tik brašs, ka tām citām pamodās kaut kas līdzīgs skaudībai.

— Nu, kas tad, ka nes! — Anna attrauca. — Tu domā, mans nē? Pēc vakarējā norasinājuma sliekas tagad stāipās pa visiem arumiem.

Sievu pabarojis, cekulainis atkal izlīda laukā, zarā uzmeties, grozījās, gludais, smalkām punktiņām nokaisītais svārks zilzaļi laistījās saulē.

— Cik viņš ir lepns! — Liēna jūsmoja.

— Tev jau viņš tāds gruntnieks tajā gobā, — Lība iemīnējās nicinoši.

Mārtiņš taču nevarēja paiet garām neiejaucies, kur sievietes mēloja.

— Vai gruntnieka dēls, — viņš piemetināja, neko nedomādams.

Viņš nedomāja, bet totiesu tās. Osiene pavērās viņā tīri dusmīgi, bet Lība ar Annu smīnēdamas saskatījās un pamirkšcināja viena otrai. Liēna piesarka tā, ka asaras sakāpa acīs. Mārtiņš tūlīn atpau savu vainu, bet pateikto atķert vairs nevarēja. Velns parāvis to mēli, nekur un nekad viņa neprata valdīties!

Labot neko vairs nepaguva, saimniece iznāca pa durvīm nopietna, gandrīz vai dusmīga.

— Nu, kas nu ir, kāpēc nenāk pie pātariem!

— Vai! Un es vēl tīru priekšautu neesmu apšējusi! — Lība tecīnus metās uz klēti.

Osis paraudzīja, vai kaklam apkakle labi aizpogāta. Mārtiņš pakasīja zem cepures un negribīgi gāja tiem citiem pakal.

Pirmdienas rīts bij samiglojies un vējains. Brīviņu priekšstrādnieks kāpa no klētsaugšas, nodrebinādams plecus zem sestdienas vakarā uzvilktā, pagaidām vēl tīrā krekla.

Saule vēl nebij lēkusi. Melnalkšņu galotnes Spilvas lejā kā saplucinātas skarainiem apveidiem slējās augšup no pelēkās miglas. Gailis kūti gari noplaukšņāja spārnus un kļiedza, rikli netaupīdams, laikam aizgulējies. Mežavilkos otrs atsaucās tikko sadzirdams.

Skaidienā jau vakar nosviests sauss baļķēns lielajai akmeņu laužamai svirai. Mārtiņš iegāja pusgraudnieka galā pēc cirvja. Osīene jau vērpa, degunu spolei pavisam klāt piebāzusi, citādi vēl neko nevarēja redzēt. Osis īgni kasījās, pie gultas uz ķebļa nosēdies kājas apaut.

— Ko tad nu — pa kungu modei, no rīta ar zābakiem? — Mārtiņš teica. — Kur tev cirvis stāv?

Cirvis stāvēja zem gultas, kātu viņš jau redzēja. Osis neturēja par vajadzīgu paradīt.

— Stilbi sasprēgājuši, velns viņu zin, no kā, rasa nejauki kož. Vēlāk, kad apradīs, sviēdis nost. — Viņš izdauzīja pret klonu dubļiem piekaltušo vīzi.

— Tad tu nu nevarēji viņas ārā iztīrīt, istabā jau tā nevar aiz mēsliem glābties. — Māra šorīt vēl īgnāka kā viņš pats. Nosvieda vīzi tāpat neizdauzītu, paķēra saskretušo autu un tina ap kāju.

— Tu ar tām savām pakulām nemaz neputinies, nē! Šodien laikam būs lietus?

— Nekāda lieta nebūs, — Mārtiņš notelca neapstrīdami un noliecās paņemt cirvi. — Vējš to miglu aiztrieks, pa dienu Spilvā cepinās kā uz pannas. Andr, trausies, nu trausies augšā, saule jau bāž ragus no meža laukā.

Andrs izlikās tik cieši aizmidzis, ka neko, it neko te nedzirdētu. Tas nekad neizguļamais miegs bij viņa lielākā nelaime.

— Tīrais posts ar viņu, — Osis rūca, kāju vīzē iegrūzdams. — Vai tad es visu mūžu tevi zvanīšu augšā!

— Nekas, — Mārtiņš nosmējās, — gan vēlāk sieva viņu uztrausīs.

Sviru apgludinādams un resno galu slīpi notēsdams, priekšstrādnieks vairāk reižu pablenza uz istabas durvīm. Pazvēla uz pleca, skaļi nosēkdamies, tā ka lai arī tur iekšā būtu dzirdams. Bet dusmas bij nevietā, Andrs iznāca

reizē ar māti, šķipeli pār plecu, saimnieka atdauzīto cirvi elkonī iemetinājis, lēnām, kā ar kāsi velkams, pa slapjo māuru kājas augstu cilādams, slāja pakal tam pussaimniekam, tam sienā skrējējam. Lība plikām rokām un pleciem iznākusi no klēts uz lieveņa, brunčus viduklī apkārtgriezdamā, iebēga atpakaļ. Gailis brēca aizsmacis, viņam laiks vest savu saimi ganībās.

Akmeņu lauzējiem Spilvā noejot, migla pabēga tālāk Oša aploka un Glāžšķūņu ganību krūmājā, iemērkdamā to kūpošā piena baltumā, kam pa virsu jau sāka plaiksnīties sārtens atsvīdums. Mārtiņš nesa, pavisam sāniski sašķiebies, ar abām rokām bomi augšup svērdams, lai tik traki nespiež plecu. Kājas gandrīz tecinus laipoja ap ciniem, akmeņiem un dobēm izlauztā klānī, zobi cieti sakosti, bet elpa tomēr svilpodamā plūda pa degunu, seja bij saviebusies vislielākajā saspringumā. Vēl neaizdzīta, neizgulēta miega īgnumā Andrs, ļauni smīnēdamas skatīties, kā kājas viņam reizēm salodzījās, slapjajā kūdras lāmā iegrimdamas. Kad tas, nikni noelsdamas, nosvieda svīru pie lielā, melnā akmeņa, viņš paraustīja plecus.

— Ko tu te svied, to jau nelauzīs, te vispirms uguns jākurina virsū. Tālāk, pie tām šķilām!

— Nem, nes tu! — priekšstrādnieks atkliedza un ar piedurkni notrauca rupjas sviedru lāses.

Andram palika drusku labāk. Slaukies nu, saimnieka baļkus nesdamas, zirga darbu darīdamas, bez gaismas visu māju augšām celdams... Priekšstrādnieks — kunga vaģars tāds!

Bet tas tikai no paša sākuma tā. Darbā vairs nebija nekāda skaišanās, tur viens neko nevarēja, jāliek plecs pie pleca un jāsten abiem reizē. Mārtiņš sāka atrakt kādu mazāku akmeni turpat izlauztā klāņa malā, Andrs aizgāja aplokā salasīt malku, ko uzkurināt uguni lielajam. Tādu milzeni nokarsēt un tad ar aukstu ūdens šalti saplēt šķilās, tas bij pievilcīgs darbs. Kurināt Andrs prata meistariski, labāk vēl kā tas lielība un viszinis. Sprunguļi kraujami pretvēja pusē un tā, lai cieši pa slīpumu velk pāri līdz viņai malai; ja karstums nav sniedzis pietiekoši dziļi, tad tikai šķelsnas atlec pa virsu un ar otro sārtu viņam grūti vairs ko padarīt.

Aprasotie sprunguļi sākumā negribēja lāgā degt, bet vējš, pietiekoši spēcīgs, uzpūta ar varu. Migla arī no krūmiem zuda ātri, augšā arvien redzamākas palika nespodrās, dzeltenās debesis, pāri Spilvai, garām šķūnim nostie-

pās halta, žirgta dūmu strūkļa, žirgi aplokā sapītām kājām virzījās turp, no piedzīvojumiem zinādami aizsargu pret mušām.

Četrus nelielus akmeņus Mārtiņš ar mazajiem bomīšiem viens pats bij izcēlis malā. Dobes tūliņ piesūcās brūnas kūdras putas pilnas. Viņš apstājās uztaisīt pīpi un, Andram pienākot, teica:

— Neaizmirsti pāra reižu aiziet un pārkraut, pareizi viņu nokarsēt, tur visa tā māka. Par stundām trim tas būs gatavs, kad saimnieks atnāks ar brokastīm, parādīsim viņam, kā akmeņus plēš. — Pasmējās, jau tagad pārdzīvodams tiksmi par saimnieka pārsteigumu, varbūt pat izbrīnu. — Šitie kamoli te ir nicki, nemaz netīk krāmēties ar tādiem. Un mūrniekiem arī plēstie labāki kā tādi apaļi, kur liek, tur pielīp, līdzienāku sienu var dabūt, un stūri iznāk pēc špores. — Tad viņš pamāja pār pērnrudden izlauzto gabalu. — Pērnrudden man bij Grunduļu Kārlis, tas tuntulis — tīrās mokas, ne palīgs. Ar akmeņiem ir tā: kad tu šķilu esi pasvērts un bomis vairāk neņem, otram ar savējo vajag būt klāt kā naglai, citādi atšjūk atpakaļ bedrē, un sāk tad atkal no paša sakuma. Un, kad ar nagiem veļ un nupat, nupat jau uz kantes, tad nežāvojies, tad piespied, līdz vēders sāk čikstēt, lai otram vienam nav jātur. Bet, kamēr šis izgorās, iztaustās. — ar bomi tikai tādām pa galvu, kad nav otra, tad lai arī nav, ja esi viens, tad vismaz zini, kā rīkoties. Ko domājies, vienreiz cimdus uzmaucis! Ap Mārtiņiem gan bij slapjš un vējš, sniegs sāka mētāties. Bet vai tad pie darba rokām jāsalst, un, ja salst, vai tev jāklusās, un, ja nagi pavisam stīvi. pieskrien pie ugunsкура apsildīt. — Tāds ķēms tu man te nerādies, — es viņam uzkliežu. — Ja tev pavisam kauna vairs nav, ej uz mājām, palīdzi Lībai tupeņus tīrīt, palūdz saimniecei, lai dod vilnu plucināt. Bet, kur jau cilvēka nav, tur nav, mūlāps bijis, mūlāps paliek.

Ošu Andrs noklausījās sakniebtām lūpām. Par Grunduļu Kārli runāja, bet kam tas bij domāts? Un viņš pameta slepenu, naida pilnu skatienu tajā pussaimniekā un sienā skrējējā.

Bet, kad sāka abi atrakt un veļt tos mazākos. tos apaļos un plakanos, tikai tad īsti samanīja, kāda nozīme tādām stāstam par Grunduļu Kārli. Viņš nebija mūlāps, nē, un negribēja, ka to sūta pie saimnieces vilnu plucināt. Vēders taisni gan nečikstēja, bet nagi arī nesala — migla pavisam izkūpējusi, vējš augšā ātri trieca prom nelielus,

baltus mākoņu pinkuļus, saule jau sāka manāmi sautēt, gluži patīkami, ja kāds tāds izvelams brālis pagādījās melnalkšņa pakrēsli. Spilva bij slapja, kad nomētās ceļos, kūdra iegrima žļurkstēdama, kreklis gan uzritināts pāri elkoņiem, bet rokas kā dubļu mūrniekam, sviedrus no acīm atraušot, abi notraipījās pēc velniem, taču smieties par otru nevienam nenāca prātā un nebij arī laika.

Pie pērngad saplēstā lielā priekšstrādnieks atkal apsēdās uz bomja uztaisīt pipi, Andru aizsūtīja pārkārtot ugunsroku. Šajā lietā tas nebij mācāms. Nostūma degošās un pārdegušās pagales tālāk nost, ar šķipeli notrauca kurināmā vietā atlupušās šķelsnas un zvirgzdus līdz ar oglēm un pelniem, lai uguns tiek tālāk klāt un sakarsē pēc iespējas dziļāk. Jauno sārtu sakrāva divreiz lielāku, dūmi nostiepās tālu Spilvai pāri, bet Ozoliņu skurstenītis lāgiem pazuda baltos mutuļos.

Arī Osis no paša rīta lauza savu puspūravietu aploka lejas galā. Tur gan drusku sausāks un akmeņi sāmērā mazāki, bet vienam šāds darbs nekad lāgā nevedas. Patlaban laikam homis, stiprāk piespiežot, izslīdējis, pats viņš pakritis sēdus un lādēdamies ķepurojās augšā.

— Tu aizej, palīdzi viņam izvelt! — Mārtiņš kliedza, ar lāpstu parādīdams. — Laikam kāds lielāks pagādījies.

Noskaities Andrs pārlēca sētai: jāvazājas lieki, kad pašam savs darbs darāms. Lietpratīgi apsvērdams, apgāja apkārt akmenim un tēvam, kas stāvēja, cisku pakasīdams.

— Jūs arī esat gatavs mūķāps! — viņš norāja to, labā skolā bijis. Gribēja vēl sūtīt, lai iet paprasīt mātei vilnu, ko plucināt, bet to tomēr nepateica. — Kāpēc jūs liekat apaļajā pusē un pret cini gribat velt? Te, zem tās kantes vajag parakt.

Tēvs klausīgi paraka zem kantes bedrīti, Andrs ielaida tur bomja galu un ar kāju pavēla klucīti zem tā. Diviem te nemaz nebij ko svērt, dēls sagulās uz bomja, tēvs paklupa uz ceļiem, piezvēlās ar krūtīm, un akmens apvēlās uz malas.

Andrs nosvieda bomi un paslējās pašapzinīgi.

— Tā vajag velt! — viņš pamācīja. — Ecēsām tapas aptēst, to jūs protat, cirvi pacilāt, jā, bet, kad pie akmeņiem, tad jānosplaujas.

Osis nēteica neko. Ko tur lai saka, taisnība vien, akmeņu laušana nebij viņa amats, apnicīgs un pretīgs, tīrās mokas, ne darbs. Un vēlīgi noskatījās dēlam pakā. De-

viņpadsmit gadi, zaļš un mīksts vēl. bet savā vietā pags tomēr. Nemaz nevar teikt, ka tur neiznāks cilvēks...

Priekšstrādnieks sparīgi atraka saplēstā akmeņa šķīlas. Pīpe apdzisusi, bet viņš to nemanīja, sūca vien tāpat aukstu, darbā nesamaniņa, cik stipri kožas zobi, kāts jau bij apdrupis pavisam isiņš.

— Tu paņem mazo bomīti un lūko izkabināt tās sīkās skambas no starpām, kamēr tie ķīļi tur iekšā, lielos nevar kustināt. Jālūko, ka dabūjam uz maļas, kamēr saimnieks nāk ar brokastīm.

Andrs sāka izkabināt ķīļus, Mārtiņš skrabinājās ap lielajām šķīlām. Mēle viņam arī ne acumirkli nestāvēja mierā.

— Nav nekāda prāta, kad tā rudenī saplēš un tad pa ziemu atstāj bedrē: pavasara šķīdoni viņš ar tām asajām šķautnēm sagrimst vēl dziļāk... Un tad nelaime vien zin, kas viņus te visās tajās lieknās tā saslānījis. Tu domā, tik vien ir kā tie, ko mēs te izlaužam? Pagaidi, lai te izrok grāvi cauri, lai zeme paliek sausāka un noplok — cits pēc cita izlidis laukā, pilns būs atkal. Es esmu redzējis, kur lielskungs Mežamietānu lejā pie Vākeļa taisa tos jaunus laukus lopu muižai. Kārta uz kārtas, nemaz nevar zināt, cik dziļi un kur viņi te rodas.

— Saka, ka viņi arī augot, — Andrs ieminējās.

— Gandrīz jādomā, ka aug, lai gan mazāku par šīto te neviens nav redzējis. — Viņš apgriezās un parādīja ar šķipeles kātu lielu, brūnu, gandrīz četrstūrainu un līdzenu, pēdas pusotras virs zemes. — Kad to saskaldīs, puskubika droši no viena paša.

— Kur Brīviņš tos akmeņus liks? — Andrs prātoja. — Agrāk esot veduši bānim — gar upes malu dobes vēl tagad nav aizaugušas. Bet nu jau kronim vairāk nevajag.

— Kronim nē, bet pašam vajag. Redzēsi, rudenī, kad uzsals, rausim kalnā, viss sētsvidus būs grēdām pilns. Kubiku pie kubikas, no kūtīm līdz kaņepu dārzam.

Acis viņam spīdēja vien, iedomājoties šīs smagās, taisnās — melnās, brūnās un pelēkās grēdas.

— Kronim... Kad pašam dzimta zeme un mājas brūk kopā. Tavs tēvs šopavasār palika vēl vienu stuti kārtiņai zem spāres gala, istabā pakausis jau pie sijām sitas. Bet Rijniekam četri krievi balķus zāgē, bodi cels un dārzniekam māju, dēļu blāķis jau sakrauts, ērbeģi apšūs, jūmtā augšistabu taisīs kā Garānčam. Vai Brīviņu kungs to var ciest? Tur tie akmeņi būs vajadzīgi.

Viņš pamirkšcināja smaidīgi piemiegtās acis. Ošu Andrs nosmējās locīdamies.

— Viens par otru, viens par otru! Redzēs gan, kurš tad kuram kaklu nolauzīs.

— Kaklu... Kaklu neviens nenolauzīs. Vienam matus, otram bārdu paplūkās, tik būs. Un pagastam sniekli, tas arī būs.

Viņi palika lielo sviru un diezgan viegli izcēla malējo, mazāko šķilu. Mārtiņš jūsmoja.

— Tāds bomis ir ko vērts! Protams, cilāt to grūti, bet, kad reiz zem šķilas, tad velk labāk kā divi vīri.

— Bet tad ir gan milzenis! — Andrs pabrīnījās. — Kad viss būs uz malas, cik te arī trūks no puskubikas.

— Tas te ir nieks, vai tādi vien plēsti un malā velti!

— Nu-u! — Andrs kā apšaubīdams novilkā.

Patiesībā tik niecīgs tas nemaz nebij, tikai izlikās. Upīšu Mārtiņam sejā kaut kas tā spraigani aizstarojās, acīm redzami iedomājies kādu no saviem neskaitāmajiem piedzīvojumiem un gribēja stāstīt par to. Piedzīvojumu — par to nu neko nevarēja galvot, bet stāsts allaž tik pievilcīgs, ka nemaz galu tam negribējās gaidīt. Tik uzmanīgs klausītājs katreiz vis netrāpījās, tāpēc Mārtiņš nekad nepalaida izdevību garām.

Viņi izsvēra otro šķilu un vēla to malā. Kamēr abi sagula uz bomja vai, krūtīm atspiedušies, cēla stenōdami, runāt nebij iespējams. Bet Ošu Andrs Mārtiņam pavisam cits palīgs nekā Grunduļu Kārlis, pietika tikai ar acīm pamest, pamāt ar roku — tas pratās bez teikšanas, mēlei bij vaļa garam, garam stāstam.

Viņš toreiz otro vasaru dzīvoja Kupčās. Kupčās ir labas mājas, skaistā vietā pie Braslas, viegla zeme, grantskalns, kādu pa pieciem pagastiem neatradīs. Bet ko tas palīdz, kad saimnieka nav. Tas sarkanbārdis Vītols tā: vienu dienu mājās, divas krogā, citādi neiznāk. No magazinas katru gadu — cik tikai dod, zirgiem kauli grab, divējas sakas par trim. Saimniece — skrodera Ādiņa māsa, sīksta kā velns, ne pati drīkst ēst, ne gājējiem dod, puīši mainās katru gadu, daži pat visu vasaru neiztur. Ēkas tādas, ka bail iekšā iet, teļi no kūts pa pasienu lien laukā, puse linsēklu vienreiz pa šķirbām iztecējusi klēts pagrīdē. Tagad nezin kas bij uznācis, sadomājis vest akmeņus, taisīt jaunu — ērbeģi, kūti vai stalli, viss viens. Vēl šodien akmeņu skrīnas olnīcā un gar sētmalēm nāt-rēm un kazenājiem picaugušas.

Sitādas akmeņiem pieaugušas liekņas Kupčās nav, bet toties upē — cik uziet. Kad pavasara plūdi noskrien un ūdens paliek tikai tajās lielajās dobēs, ņem, kādi patik, lieli un mazi tur gubām, tikai krasts pret Kupčām stāvs, ne lāgā ar zirgu, ne uzvelt var. Lejpus ābeļdārzam bij palicis tāds īsts milzenis, laba vīra augumā, skaisti zils, bilde, ne akinens. Redzams, ka kādreiz jau izmēģinājušies ar uguni dabūt pušu, ar ķīļiem mēģinājuši, bet atmetuši ar roku. Vītols cik reižu noskatījās, bārdu kasidams: manta būtu, bet, kad nevar paņemt, tā viņš man te sapūs, tāds gudrinieks jau negadīsies, kas viņu dabūs krastā.

Ar nolūku bij mērķēts vai nē, bet Upišu Mārtiņš to sajuta kā šaubas par savu gudrību un spēku. Veselu nedēļu — cik gāja garām, tik apstājās un prātoja, vai tad tur tiešām neko nevar darīt? Un sestdienas vakarā plāns bij gatavs.

Iznāca tik labi, kā pēc norunas. Svētdien Vītols tikai ap pusnakti pārtenteroja mājās, pirms brokastīm saimniece no mīgas neizbuksnīs. Pirmdienas rīts atgadījās gluži tāds pats ka šodien, no sakuma miglains, vēlāk saule, vējš taisni pa upes liekņu no ziemeļiem. Otrs puisis togad tāds Tiliks no Klidziņas, tāds pusleitis, pusigaunis, skaidri nevarēja zināt. Vīrs kā lācis, vaigi ļumēja vien, bet pirmā numura lempis, slinks un nejēga, laivinieks vai enkurnieks bijis, pie arkla vai izkopts, vienmēr izsutušiem nagiem, kasidamies un rūkdams trausās lejā, kad Mārtiņš to bez gaismas vilka no kūtsaugšas.

Kupčam toreiz pie rijas grēda oša malkas, divas vasaras kaltusi, skanēja vien. Tiliks stiepa stenēdams — vai tad nu reiz nebūšot diezgan? — Diezgan būs tad, kad es tev teikšu! — Mārtiņš smējās. — Tu tikai nes, kad tev sacīts. — Krāva pats — jāzina, kā kraut, lai vējš rauj pāri un nokarst līdz pašai serdei. Veselu sārtu riņķi apkārt, citādi tādām velnam neko nevar padarīt. Dūmi tādi, ka Krasti bij izskrējuši kalnā skatīties, vai Kupčās nav ugunsgrēks.

Upišu Mārtiņš nosmējās tiksmīgās atcerēs.

Vējš vilka pāri, ka labāk nevajag, bet stundas trīs tāds milzenis jākarsē, ja gribēja, lai tur kas prātīgs iznāk. Ar ķipīti vien neko nevar padarīt, bet pie akas saimnieces veļas skalojamais toverītis, lika Tilikam atnest to. Dobē piesmēla pilnu līdz malām, nesa abi pārliekušies. Akmens nokarsis tā, ka zalgo vien, pa gabalu versme sit pretī. Tilikam viena roka pie osas, otra acīm priekšā, sānus vien

griež. — Vai tu nesīsi, sātans! — Mārtiņš viņam uzbrēc. — Taisni virsū un pa vidu vajag uzgāzt, citādi viss darbs par velti. — Acis deg laukā... — šis kunkst. — Nelabais lavām acīm, bet tas akmens jādabū pušu! — Trauks jāceļ augšā līdz zodam, un, kā nu gāž, tā klidziņietis ar visu toveri rūpus akmenim virsū. Taisni kā lielgabala šāviens — dūmi, suta ar pelniem un oglēm. Tiliks bij atsprādzis soli pieci atpakaļ un bļauj: nu šis esot pagalam, nu šis esot beigts, nu šis esot kropls uz bērnu bērniem. Nomūrējies melns kā ķēms, tikai kad ar krekla piederkni norausa, varēja redzēt — uzači applaucēti, vaigam ādas lampata vaļā, gaudo: uz rudeni precēties taisījies, brūtes tēvam Klidziņā pašam mājiņa un divas kazas — kas pie šā, tāda lopa, tagad vairs nākšot. Mārtiņš sākumā arī bij noblijies — lai taču nebļaujot kā bāba, izdzirdēšot vēl mājas, uzači kur uzači, bet akmens esot pušu.

Akmens patiešām kā ar cirvi saskaldīts. Četri lakšķi, seši lakšķi, desmit lakšķi! Nu tikai klāt un velt augšā, lai viss ir krastā, kamēr saimniece nāks saukt brokastīs. Elles darbs tas bij, jāveļ taisni pret jumtu, šķilām šķautnes asas kā naži, ārmalas karstas kā uguns, bet te slaištišanās nav, ar nagiem un krūtīm jāliekas klāt, citādi nekust. Tiliks vēl ilgi šņaukājās un taustiņa savas vainas. Mārtiņam biksēm ceļgali pušu, krekls vienās lanckās, bet akmens līdz brokastlaikam krastā gan.

Bet šajā vietā Upīšu Mārtiņam sajūsma pārskrēja, seja aptumsa, balss aprāvās un ar reizi it kā iesmaka. Stāstam pilnīgi līdzī dzīvojis un gluži aizmirsies, arī Andrs attapās. Beigas acīm redzami citādas, nekā sākums lika gaidīt un kā Mārtiņam parasts.

Jā, beigas iznāca pavisam citādas. Ap brokastlaiku Kupča pats bij kājās, laikam kāds kaut ko papūtis. Papriekš aizslāja uz riju, tad atskrēja krastā. Vai viņš brīnījās, jūsmoja, uzslavēja? Nē — nepavisam un pagalam nē! — Lopi tādi! Razbainieki un postajnieki! Ar rungu jātriec no mājām prom! Kur viņam tā oša malkas grēda? Ar ko viņš tagad rijā tos linus kaltēs? Vai šitādi lempji slapjus jēgs izpaisīt? Uz lidzenas vietas un stāvus putina laukāl Veselu asi pirmās zortes ošu malkas ne par ko, zilā gaisā un vējā! Desmit tādi akmeņi nav to vērts! Lai viņš te sapuvis būtu, vai upē trūkums? Muižu var uzbūvēt, ne tādas Kupčas.

Velti Tiliks murkšēja par savu brūti un tām divām kazām. Velti Mārtiņš cilāja krekla krūtīm līdz bikšapmalei

noplēstu lancku, Vitols bij taisni dulns ar tām neizgulētām paģirām un dūsmām. Uzrāva zābakus un aizskrēja — uz Raudu, kur tad citur. Un saimniece pēc tā katorgas darba brokastīs galdā atkal to pašu zaļu silķi ar sīpollakstiem un nevāritām suliņām, lai ģēles ēd un jāžagojas līdz pusdienai. Utis pie tādas bada maizes varēja dabūt, tāpēc jau Kupčās neviens ilgāk par gadu nenodzīvoja...

Upīšu Mārtiņš bij tā pārskaities, it kā visu to vēl tikai vakar piedzīvojis. Pēdējā šķila bij paslieta uz dobes malas, viņš pieklupa klāt, pieķērās abām rokām, sastiepās gandrīz uz vēdera.

— Nu, ko nu gories! Nagu nav! — viņš uzbļāva tik nikni, it kā te nebijis Ošu Andrs, bet tas pats klidziņietis Tiliks.

Dziļi apvainots, Andrs nospļāvās un metās klāt. Dūsmās grūdiens bij tik straujš un neapsvērts, ka pats pavēlus līdzī, kad šķila meta kūleni, un nepaguva laikā atraut roku. Iebļāvās nelabi, atsprāga, ar labo roku saķēris kreisās plaukstu, zobus sakodis un sēkdams palēcās uz vienas kājas, pār dubļaino rādītāja pirkstu izplūda melnu asiņu bumbulis pari šķērsām notriektam nagam.

— Nu-u, — Mārtiņš pavērsa gluži baltas acis. — Kas nu ir? Pirksts nost? — Andrs tikai idēja caur degunu. — Ak tu lops gatavais! Vai tādām nevajadzētu ar to pašu bomi pa muguru! Vai tu neredzi, ka akmens veļas un nagi jāatrauj nost? Labi, ka vēl nav labā roka, tad liec tikai tādu nabagmājā iekšā.

Bet lamāšana nu par vēlu — viņš atrāva Andra roku paskatīties, kas īsti par vainu. Sarkana lāstekā nolija dubļos.

— Aha! Nags ir nost! Bet tas nekas, tiem četriem jau vēl paliek, ar ko taustīt. Nu, saspied, lai tā zupa mazāk noteik, kamēr es dabūju, ar ko apsiet.

Kas te bij ko dabūt? Pašam kājas basas, bet viņš atrāva Andram vīzi, noplēsa strēmeli saskretušam autam un izburzīja sauļā, lai paliek mīkstāka. Dūsmas jau pārskrējušas, viņš sāka iejusties daktera lomā. Andrs atkal bij sagrābis sauļā ievainoto pirkstu un turējās, zobus sakodis, asinis tecēja arī veselaj rokai pāri.

— Vai sāp arī? — Andrs tikai noīdējās. — Tas nav nekas. Jaunkalačos mums dzīvoja viens aizlakstietis, tāds pats lempis kā tu, paisīklās bij ieģrūdis nagus — diviem pirkstiem gali nost. Tev vajadzēja dzirdēt, kā tas bļāva, augšā lēkdams.

Izpēma pīpi no mutes, izdauzīja pelnus uz sauļas.

— Mājās tā lieta būtu vienkārša: pameklē tādu bie-zāku zirnekļa tīklu aiz sijas un uzklāj virsū, viņas tūlīn sarecē un netek vairs. Bet pīpes pelni arī dikti labi.

Viņš sagrāba asiņojošo pirkstu un paslēja uz augšu.

— Tā vajag turēt, citādi nobirst zemē un labuma nekāda.

Andrs bij aizvēris acis, pat tāds kā bālāks palicis.

— Vai tas briesmīgi nekodīs? — Arī zods viņam dre-bēja.

— Tāds kā joks! Kura zāle tad bez košanas? Jo vairāk kož, jo drīzāk sadzīs, veca lieta. Pēc taisnības pelēnes vajadzētu — papriekš uzžņaudz sulu virsū un tad pelnus. Bet kas tādēļ vien lai skrien uz olnīcu.

Viņš uzgāza pelnu sauju vainai, Andrs iebļāvās nelabi, uz vienas kājas palēkdami, laikam tāpat kā tas aizlakstietis Jaunkalačos. Mārtiņš tīri saskaitās.

— Ko tu bļauj kā traks, izdzirdēs vēl mājās, domās, ka kādam vai galva nost! Kāda karsta dzirkstele tur arī laikam gadījusies iekšā.

Andrs turējās visiem spēkiem, tikai sēca caur sakosti-
tiem zobiem, kamēr dakteris ar saviem neveiklajiem pirk-
stiem aptina cieto un stīvo lupatu.

— Šitādā darbā vienmēr tādu mīkstāku tīru lupatu va-jadzētu ņemt līdzi, — viņš prātoja. — Bet kauns prasīt, domās, ka tišām jau taisās uz tādu nagu apdauzīšanu.

— Vai man tas nags vēl pieaugs? — Andrs asarainām acīm kā lūgdamies skatījās uz tiem neveiklajiem sējēja pirkstiem.

— To nu nevar apgalvot, tas — kā kuro reizi. Kad ar visu sakni nost, kur tad šis vairs pieaugs. Tad paliek tādi tulči kā Bramanim.

Andrs nodrebinajās. Kā Bramanim... Viņam katru reizi pat ēstgriba pārgāja, līdzko pameta acis uz tiem Bramaņa nejaukiem strupņiem.

Pirkstu ārstēdami, viņi nemaz nemanīja, ka saimnieks ar brokastīm nāca pār Spilvu. Arī tas viņus neko nevē-roja, pārlūkodams, cik īsti tie te šorīt pastrādājuši. Tikai nesamo uz plakanā akmeņa novietodams, ievēroja, ka tē kaut kas noticies. Bet, kā pamanīja lupatu, kura pamazām piesūcās brūna, tā atlēca taisni, aizgriezās, pat plaukstu aizgrūda acij priekšā.

— Pē! Nelabais! Nu jau laikam atkal pirksts nost!

Tā, it kā viņi katru dienu pa kādam aplauzuši! Liela-

jam, spēcīgajam Brīviņu saimniekam piemita smieklīgi maziska īpašība — asinis viņš nevarēja ciest. Kad saimniece aizgāja uz kūti nocirst kādai vistai galvu, gulēja gultā, galvu segā ietinis, bet, kad rudenos barokli stiepa uz aizgaldas malas, bēga pavisam prom no mājas. Saime slepus smējās par tādu pakulu dūšu, pats viņš domāja, ka tur vainīga viņa slimā sirds.

— Nav nekas, — priekšstrādnieks mierināja, uz akmeņa malas novietodamies, — tikai nagu vienam aizplēsis. Pīpes pelnus uzbērām virsū, pēc nedēļas būs atkal vesels.

Solījums labs, bet Andrs tomēr ēda gariem zobiem un viebdamies, it kā arī mutes kustinājums aizskartu sāpīgo vietu. Toties sirsnīgāk ņēmās priekšstrādnieks — Bramanim priekšzīme tagad nebij jārāda. Tiesa kas tiesa, Brīviņos baroja labi. Māla bļodiņa diviem īsti prāva, cūkgaļas šķēles peldēja garšīgā krējummērcē ar smalki sagrieztiem jaunajiem sīpollakstiem. Maize gan sausi sabriedusi, bet no lācauzainiem miltiem tikai tāds meistars kā Brīviņu Līzete prata izcept. Podiņā ar nesamās auklas pasaini balti savarītas suliņas un divas karotes, ar ko piestrebt klāt.

Brīviņš nosēdies gabaliņu attālāk, muguru pagriezis, saviebies. Pirksts kur pirksts — viņam kas svarīgāks prātā.

— Kas tas nu vairs būs par strādnieku, — viņš īgni ieminējās. — Un šonedēļ bij tā dūšīgāk jāsarauj, lai kaut cik var dabūt virs zemes. Sāksies mēslu vešana, tad siena pļauja, rudzi ar turpat būs klāt, darbi sanāks gubā, kad tur vairs tiks pie akmeņiem.

Priekšstrādnieks nevarēja ciest jau aizdomas vien, ka viņam darbi sanāktu gubā.

— Tā nemaz nav, bomi lauzt un tāpat šķilai pieķert viņš var arī ar tiem četriem vien.

— Gluži labi es varu — kad tā atliec nost. — Andrs parādīja, kā viņš atlieks to satīto. Balss gan vēl drebēja, kā pielabinādamies viņš pavērās saimnieka mugurā.

— Šonedēļ, jūs sakāt? — Upišu Mārtiņš jau pacēla skālāk. — Atnāciet sestdienas vakarā, paskatieties, vai mēs vairs tālu būsim no upes! Šovakar atnāciet — saderēsīm uz mārciņu tabakas, ja jūs domājat, ka netiksim līdz lielajam elksnim.

Lielais elksnis, tas te bij vienīgais prāva baļka resnumā, no tiem citiem labi ja spāri varētu notēst. Saimnieks pameklēja acīm un nogrozīja galvu, labi zinādams, ka Mār-

tiņam arī tāds neticīgs galvas pagrozījums tikpat kā uguns klāt.

Patiešām, pilni piebāzti vaigi tam sāka kustēties steidzīgāk, nebij taču nekāda svētdiena, kad vaļas baroties nezin cik ilgi. Bet saimnieks sliktā omā, tā tik nepatīkama lieta — viņš ātri patvarstīja domās, ko tam lai pateiktu pa prātam.

— Kad te izvilks grāvi cauri, īsts baļķu mežs saaug. Trīssimts koku, tīra nauda.

Bet arī tādas izredzes Brīviņu kungu neko nesajūsmīnāja.

— Melnie elkšņi — cik tad par tiem maksā? Bijuši oši, pavisam cita lieta: riteņu lokiem, un kronis pērk vagonu būvei... Kas tagad ko maksā? Cik Milks pagājušo gadu deva par pūru auzu vai Simka par linu birkavu... Cik naudas nevajadzēs, kad sāks tās mājas būvēt — un jāsāk vien ir, nevar taču gaidīt, kamēr pavisam sabrūk uz galvas. — Bet tad piepeši apķērās: ko viņš te čikstēja, lie taču tā kā tā līdzēt nevarēja. Nopurināja galvu un cēlās kājās.

Priekšstrādnieks nevarēja sēdēt, kad saimnieks pats stāv. Viņš iesēja maizes klaipiņu un tukšo blodiņu tīrā pakulī aulīnā, uzsita plaukstu galdam, uz kura nupat bij ēduši.

— Taisni zēl plēst tādu kopā. Vajadzētu apziņot to jūsu radnieku, to akmeņu Vanagu, viņam te iznāktu skaists krusts.

— Akmeņu Vanagu es savās mājās vairs nelaīžu iekšā, — Brīviņš atteica. — Kā tad bij ar to lielo upmalā pie pirtīņas? Atnāca, izālējās, visu cūkaploku piegānīja, vēl zirgu iedevu ko aizvest. Solījās nokait man četrus stabīņus ceļa gabaliem — gaidi šodien. Rāvējs viņš ir, abi ar sievu.

Nekā šodien nevarēja trāpīt pa prātam. Mārtiņš jau taisījis pakasīt pakausi, bet tad atpata to lielo, kur uguns-kurs vēl mazliet kūpēja, steidzās turp ar šķipeli.

— Nu viņš būs gatavs! Andri, atnes ūdeni, parādīsim saimniekam, kā viņš plīst!

Rūpīgi notīrīja ogles, zvirgzdus un šķeltnes. Ķipsis no pagājušā rudens te mētājies, ūdens ar strauji tecēja cauri, Andrs tecīņiem steidzās no lielās dobes. Liet viņš vēl neuzdrošinājās, tas bij paša meistara darbs. Ar spēcīgu žvurkši uzķūpa sutas mutulis, nospraukstēja, noknakšēja, bet iespaidīgāka rībiņa nekāda nebij.

Brīviņš vīpsnādams paraustīja plecus.

— Nekas tur vis nebūs, tikai malku par velti izķēza.

Mārtiņam seja bij pastiepusies gara — vai tad patiešām nekas? Pat vārdu neattapa, ko pateikt. Bet tad klupa pie bomīša, pagrūda vienā vietā, otrā, trešā — kustējās, šķīrās, pavērās plaisas, akmens bij sašķēlies sešās — astoņās — desmit šķilās... Vislabākais šķēlums, taisni kā ar cirvi, pirmās šķiras darbs!

Meistars taisni staroja. Liels izslējies, krūtis izliecis, galvu atmetis, smejošām acīm skatījās saimniekā — jau tājums, lepnums, uzslavas kāre laistījās tajās acīs. Bet saimnieks šorīt pavisam savāds, pat taustāmā meistarība nelikās viņu necik sajūsminājusi.

— Jā, — viņš vienaldzīgi noņurdēja, vākdams traukus no plakanā sarkanā. — Tie zilie jau vienmēr viegli plīst. Ap šito nu gan dabūsi labi palēkāt.

Viegli plīst... Palēkāt... Mārtiņam pašam tikpat kā ķipi rāvas ūdens uzlēja. Platā, kaulainā seja atkal pastiepa gara, vilusies, dziļi apvainota. Un tas puika glūnēja caur pieri, droši vien smīnēdams...

— Ko tu skaties, nabags tāds! — viņš uzkiedza caur sakostiem zobiem. — Pēc malkas ej, ka var kurināt tam virsū!

Andrs nesteigdamies paņēma cirvi un slāja prom. Upīšu Mārtiņš miņājās kā uz adatām — nevarēja taču pieļaut, ka saimnieks aiziet, ne ar vienu vārdu nepaslavējis, varbūt pat neatzinis, kas īstenībā padarīts.

— Jūs domājat, tas man neplīsis? Tādu es vēl neesmu sastapis, kas man neplīst. Kad es Kupčās dzīvoju un vecais Vītols taisījās mūra kūtiš celt... Mums tur upē lejpus ābeļdarza bij viens tāds kā māja, galvu augstāks par mani, tāds pats sarkans — —

— Tas zilais, — saimnieks pārlabojā, jau gabalu prom, tikai galvu atpakaļ pagriezdam.

— Tas zilais — es jau saku — —

Bet Brīviņš neklausījās, basās kājas augstu cilādams, aizbrida gar ūdens pilnajiem mārkiem. Priekšstrādnieks noskatījās viņa platajā mugurā, nospļāvās, notricca bomīti zemē dūnās, šķipeli pagrābis, aizskrēja pie plakanā, šņākdams sāka rakt, dzelzs plāksne kā grauzdama žņirkstēja gar akmeni.

Ošu Andrs pārkāpa pār tēva pīteņa sētu aplokā un, zodu iecirtis, sirsniņi smējās pie sevis. Tad nedabūja vis šoreiz sviestu uz maizes! Sienā skrējējs, lielība un lidējs!

Jā — lidējs, taisni cauri izlīst saimniekam, gluži tāpat kā Leikartu Lība saimniecei... Aplēkāt, izkalpot kā pēdējais vientiesis, bagāto vēl bagātāku taisīt, bet pašam lāga krekla nav mugurā. Mājās pat paēst nedrīkstēja, lai arī Bramanis protas un neputina Brīviņus laukā... Kalpoja arī tēvs, māte par to kāpostbļodiņu sestdienas vakarā visu nedēļu lika Tālei saimnieces saivas tit. Tāpēc ka nevarēja citādi, ja Brīviņos nepatur, meklē tad citu pusgrauda vietu, un tur labāk nebūs... Bet ko viņi savā istabā čukstējās par tiem pašiem bagātājiem, par tiem dzimtniekiem, kas tagad posās mūra mājas celt kā muižā un dzelzasu ratus taisīt kā Glāžšķūņniekam...

Pirksts vairs tik traki nesāpēja, arī asinis vairāk nesūcās, laikam aprecējušas un piekalta lupatai. Tikai nejauki vārīgs bij, biksēm nedrīkstēja piedurt. Andram likās, ka arī tur priekšstrādnieks vainīgs, skrēja pats un tos citus dzina...

Malkas aplokā, cik uziet. Eglītēm apakšējie zari sakalšuši, cieti kā kauls, ogles no tiem skanēja vien. Baltie elkšņi purvā ilgi neauga, rokas resnuma un vēl resnāki pelēki stumbri slaistījās. Katrā pudurā, pat ar cirvja pietu piesitot, lūza nost. Tikai to pirkstu nekādi nevarēja nosargāt, vienmēr kaut kur piedūrās, un tad katru reizi priekšstrādnieks atkal nāca prātā.

Savāds cilvēks — no kurienes viņš tāds bij radies? Strādnieks, kādu tālu vajadzēja meklēt. Siena plāvējs, sējējs, linu kulstītājs — visā pagastā viņu daudzinaja. Pavisam bez miega, stiprs un izturīgs, bet tomēr tāds kā paviegls, likās, visvairāk tikai aiz lielības viņš te skrēja. Pēc uzslavas tik kārs kā kaķis pēc buldurjāna saknes, to jau no visiem tiem viņa stāstiem varēja dzirdēt.

Jā, tie stāsti... — Ošu Andrs pasmaidīja, — tie tomēr bij vairāk vērts nekā visas viņa sliktās īpašības. Stundām varētu sēdēt un klausīties, naktī pat miegs nenāca, kad viņš iesāka savu garo teiku. Nekad viņam nepietrūka, tik ilgi pa pagastu maisījies, pazina saimniekus un mazos ļaudis, pašus un viņu piederīgos, zināja katru garāmbraucēju uz lielceļa, nekļūdīgi pateica, vai tur rej Kalnazarēnu suns, Vīkuļos vai Lapsēnos lopus zvana mājās. Pa daļai to jau zināja viņi visi, bet aiz pašu darbiem un rūpēm neviens nepaguva tik sīki un pamatīgi sekot tam, kas notiek kaimiņos un pagastā.

Daudz Upīšu Mārtiņš bij piedzīvojis un pieredzējis pats, vēl vairāk dzirdējis no citiem. Bet kas tā par atmiņu,

kā viss tur uzglabāts un sakārtots — taisni kā grāmatu atšķīra valā. Māte, tā neticēja nevienam vārdam, cik reižu netika piegrūdusi ar elkoni: ko tu tur atkal klausies tos melus! Ciest viņa nevarēja šo muldoņu, šo plāpu, šo izdomātāju un meli.

Protams, bez meliem neiztika neviens no tiem pazīstamajiem stāstītājiem un lielbniekiem, bet Upīšu Mārtiņš atšķīrās no viņiem visiem. Ja noklausījās sedlinieku Preimani, gribot negribot jātic, ka pats viņš cēlies no ļoti augstas kārtas, sieva gan tikai tāda babulnieka, tāda Zirniša meita, bet tālākos un pavisam tālos rados visi lielie pagasta saimnieki. Daži, protams, lepmi un negribēja atzīt nekādu radniecību, bet viņš to arī nemeklēja, viņam no tiem neko nevajadzēja, viņam pašam savs amats, labs amats, kādreiz viņš bij pelnījis milzu naudu, lai arī tagad tādi bada laiki un pēc katras kapeikas jāsitas vai nost. Ne tiem pašiem saviem lepnajiem radiem, ne citiem bagalniekiem Preimaniņš ceļu negrieza, likumus viņš zināja, tiesā viņam neviens nevarēja pretim stāties. Visām savām trim kartam smiedamies, plaukslu kaimiņam uz ceļgala bliezdams, tēloja, kā viņš tos lielos vīrus satiesājis un kā tie vēlāk vai lūgties nākuši. Klausītājs nevarēja tikt gudrs, kad tad viņš ar ilenu sēdēja pie tām savām sakām un sedulkām, kad tā pastāvīgi staigāja pa tiesām. Viss tas gan bij noticis kaut kad sen atpakaļ, gadu un laiku Preimaniņš pats nevarēja pateikt, neviens cits arī neatcerējās agrāk kaut ko dzirdējis par viņa prāvām un uzvārām.

Ansonu Mārtiņš atkal meloja pavisam citādi — tā, it kā nemaz nemelotu un nolieļtos. Tā tas piederējās viņa smalkajai valodai un vispār izcilai personai. Savai amata prasmei un sasniegumiem viņš allaž tikai smiedamies pieskārs, ikkatrs taču zināja, ko viņš spēj. Vismīļāk viņš runāja par kungiem — par pasta kungu Brenfeldu, par Glāžšķūņu Greineri un muižas dārznieku fon Engelartu, par pašu fon Zīveru — nekad viņš neaizmīrsa pielikt šo fon. Stāsti par šiem augstmaņiem tik sveši un savrupi, ka neviens nezināja neko iebilst, ne apšaubīt, pat smieklam tur nebij vietas, tikai klausīties varēja un pabrīnīties — no kurienes viņš to visu ņēma.

Upīšu Mārtiņu atkal iedomājams vien, Ošu Andrs pašmējās. Neviens cits neprata melot tik plaši un tik sirsnīgi. Kaut kāds nieks jau bij visos stāstos par to, kā viņš izmulļojis saimniekus, paveikdams neticēto un pat

nedomāto. Katru nākamo reizi tāds notikums gan iznāca mazliet citādāks, bet par to plašāks un raibāks. Jo vairāk stāstīja vienu un to pašu, jo mazāk iznāca tas pats. Cilvēki mainījās lomās, kur sākumā bij pārinieka puisis, vēlāk nāca māju pusgraudnieks vai rentnieks, ko pirmo reizi saimnieks teica, atkārtojumā jau runāja saimniece. Pat tā gadījās, ka Tupeņos notikušais pārļābota veidā pārvietojās uz Garančiem vai Sprukām, — protams gan, tas varēja gadīties tikai ar mazāk svarīgiem notikumiem, tik smags priekšmets kā tas zilais vai sarkanais akmens vienmēr palika Kupču upē turpat leļpus ābelīdarza. Ja kāds jaunāks klausītājs uzrādīja pretrunas Upīšu Mārtiņa stāstā vai pat gribēja apšaubīt visu notikumu, nenovēršami izcēlās nikns strīdus ar lieciniekiem un pierādījumiem, kas dažreiz izvērtās vēl pievilcīgāks ka pats stāsts. Košu Andrs nekad neizrādīja nekādu neticību, bij taču tik lieliski dzīvot līdzī pasaulē, kur vienkāršs kalpapuisis bez lāga krekla mugurā parādījās tik gudrs un pašrādāja tādas darbus, ka tiem lielajiem un bagātajiem mutes palika vaļā. Kas tad tie galu galā bij par meliem, ja no tiem kaut uz brīdi palika vieglāk, saimnieka akmeņus laužot un ar aptītu pirkstu pā purvu krūmiem ložņānot?

Patiešām, tāds aptīts pirksts nesāpēja nemaz — kad tā turēja atliektu un nedomāja par viņu . . .

Vanags mazliet pakavējās pie līnu mārkiem: kad pagādījās garām nākt, jāpalūko, vai visiem slogi kārtībā un kur labāk varēs piebraukt ar vezumu. Bez tam Osiene ar zāļu nastu patlaban laipoja uz olnīcu, ar to sastapties beidzamā laikā nemaz nebij patikami. Acis viņai tik ļaunas, lūpas cieši sakniebtas, it kā ar varu valdītu, lai tur kaut kas nelabs nesprūkt pāri. Osis aploka stūrī sēdēja uz akmeņa, brokastis cibiņā līdzī. Maz tur vēl izcelts, diezin kā viņš to puspūravietu domā līdz rudenim veikt. Zemes strādnieks, ar cirvi patēst — to jā, bet pie akmeņiem vajag smagāku vīru. Uguns jau kūp gan, bet tās lielās šķilas tik pagūst izvēlt, cik pašai, lopus aplokā sadzinušai, garām skrejot laika palīdzēt. Cik laika — kad mājās bērni droši vien jau tagad saslējušies un ņemas pa savu galu tā, ka Lizbetei jāiet sabļaut . . .

Nav, nav no tiem Ošiem nekāl . . . Pār braucamo vietu iedams, Vanags īgni paspēra gareniski iegriezušos koku. Mēslu laiks klāt, ja vēl uznāk lietūs, kā viņš domā te ar vezumu tikt pāri? Lielīja, lielīja to Osi, bet nekāda manta vis tur nav . . . Skuķis, tas vēl šur tur noder, lai gan pa-

laidnis pirmā numura. Bet tie mazlē pa kājām vien daudzas kā vārdes, sētsvidum nevar pāriet... Un nu vēl trešais būs klāt — riktīgs čigāņu vezums mājās!

Brīviņu saimnieks nopurināja galvu, bet domas no Ošiem tik viegli nebij atraujamas — laikam tāpēc, ka acis negribēdamas parādīja olnīcā augšup kāpjošo zāļu nastu. Kas tur šovasar un rudenī vairs par strādnieku! Labi, ka pavasarī vēl aitas nocirpa, tur viņa tāds meistars, ka saimniece pat Leikartu Lību nelaida palīgā. Bet kur tai viņiem arī tā vēl būs kā Brīviņos? Tādu plašumu un vaļību nekādos Ozoliņos vis nedabūs. Vai Līzbete sestdienas vakaros neielej Tālei tādu bļodu, ka arī pašiem iznāko iestrēbt, un vai gaļas gabals kāpostos kādreiz mazāks kā Bramanīm? Vai kāds liedza tērcē purēnus paplūkt un tāpat tagad zāli papļaut rudzu grāvjos? Tomēr slikti vēl, tomēr vēl jaunu vietu meklējas...

Brīviņš aizmirsas paskatīties savos zirgos, kas slaistījās sadangātā, ciņainā aplokā. Malā izbridis, gāja pa līdzeni sadīgušo linu lauku, kur priekšstrādnieka sējumā pat meklēdams nevarēja atrast nevienu svīru. Bet viņš pat to nemeklēja, nekādi nevarēdams šorīt tikt valā no tiem pusgraudniekiem. Andra sazodītais sarkanais pirksts vienmēr vēl prātā... Nē, tas tomēr nebij tas galvenais. Kalnā aiz krūmiem Ozoliņu papuvē Ošu Anna klaigāja ar saviem lopiem... Nelabais, kas to tā iekārtojis, ka tiem babulniekiem, tiem ubagiem, vienmēr tās smukās meitas... Saimnieku dēlus dulnus pataisīja, visu dzīvi jauca kopā... Slānīt — cietumā salikt, palaidnes tādas!...

Brīviņu kungam stāvā krunka pierē ievilkusies neparasti dziļa. Atjaudās tas, ko Līzbete vakar gulēdama atkal bij bažīgi čukstējusi ausī. Kaut kur parēgojās Jēkabs ar divām sudraba stripiņām ap apaļo skolnieka cepurīti... Viņš nikni nošpācās caur degunu un pārsvieda brokastu traukus no vienas rokas otrā.

Tikai gar papuves malu pret kalnu nogriezies, aizmirsas Ošus ar viņu Annu un visas nepatīkšanas. Tepat no lejas Bramanis ar Galīņu sākuši. Krūmi izcirsti, laukā kārtīgās gubās sakrauti. Galīņš tādā darbā nebij mācāms. Bet viņš tikai sagatavotājs un palīgs, galvenais tas, ko strādāja Bramanis, un tur tiešām bij ko paskatīties. Grāvis pēc šņores norakts, taisns kā stīga, malas vienāda slīpuma un gludenas, dibens malā izgrebts pusapaļš, tikai ar Bramana paštaisīto šķipeli tādu varēja dabūt. Velēnas aizsviestas tālā izklaidā, lai vieglāk aparams, smalkā zeme nobērtā

visgarām pēdu no malas, ne collu tuvāk, ne tālāk. Bāsās kājas taisni prasījās pamīt šo spīdīgo, gludo celiņu — Brīviņš iekāpa grāvī un tiksmīnādamies platām pēdām plakšīnāja pret kalnu. Nē, slinkojuši tie nebij, tikai divas galvas rēgojās augšā aiz likuma, kur tie nosēdušies brokastis paēst.

Viņi ēda to pašu, ko akmeņu lauzēji, tikai mērces bloda uz Lienas paklātā priekšauta bij lielāka un gaļas šķēles biezākas, bet skābums nelielā krūzē, jo Bramanis taču nevarēja dzert. Tas pat galvu nepacēla, saimniekam pienākot, ar naža galā uzdurtu maizes kumosu šnākdams slaucīja blodu. Galiņš jau bij beidzis, sēdēja saviebies, vienu kāju pierāvis, otru grāvī savādi tālu atstiepis.

Brīviņš izkāpa malā un nospļaudamies atrāva kāju — zaļgansvītrotā brūna varde nolēca dibenā un izmisusi stāipījās garām kājām, velti mēģinādama uzķeparoties otrā pusē augšā. Tirais prieks atskatīties, kur grāvis kā nevainojami izstiepts iesms nostiepās pa piegāzi un ar smailo galu atdūrās Spilvā.

— Nekas, dūšīgi jūs man šorīt esat locījušies, — saimnieks nenocietās nepaslavējis, lai gan tas nebij gudri, tie varēja iedomāties, ka par daudz jau padarījuši.

— Jālokās ir, — Bramanis attrauca. — Bijis man vēl las otrs tāds, kā nav.

Kas tad Galiņam vainas? Lēns viņš bij, tomēr, ko darīja, tur pakaļ lai nelūko. Bet tad Brīviņš ievēroja tās savādi noliktās kājas. Tā pievilktā basa, bet izstieptā bez vīzes, abiem autiem notīta un ar kārkla mizas sloksni apsieta.

— Pagāns tāds! — viņš iekliedzās un apsviedās ar muguru pretī. — Tu taču esi to kāju nocirtis!

— Taisni kā bez nagiem šorīt strādā! — arī Bramanis uzbruka. — Kā naktī neizgulējies, kā snauzdams.

— Nava jau nekas liels, — Galiņš viebdamies mēģināja pasmaidīt. — Ar pašu cirvja stūrīti no lielā pirksta šķēršām pāri... Pelēņu zupu uzņaudzu vīrsū, pēc nedēļas dancot varēs.

— Dancotājs tāds! — saimnieks pavirzījās soli tālāk. Asinis gan nebij manījis, bet, jau iedomājot vien, dūša palika nelaba. — Viņam, zināms, nedēja nav nekas, bet man? Vai no tāda būs mēslu mēzējs?

— Pats nezīnu, kā tas tā gadījās, — Galiņš mēģināja taisnoties, savu vainu dziļi apzinādamies. — Tie pelēkie kārkli ir nejdzīga suga — likums paslepens, grāvī iegu-

lis, zālē ieaudzis, nemaz nevar zināt, kur viņam sākums, kur beigas.

— Kad acu nav pierē, — Bramanis strostēja. — Tu parausti viņu aiz galotnes, tad tūlīņ var redzēt, kur sakne turas.

Ko tagad vairs līdzēja labas pamācības, Galīņa kāja no tā vesela netika. Brīviņš atkal pārsveda brokasta traukus no vienas rokas otrā, karotes nograbēja tukšajā podiņā.

— Viens lauž pirkstu nost, otram kāja pušu... Lazarete, lazarete mājās! Kas tos mēslus vedīs, kas sienu pļaus! Velns, kur man šogad tādi nabagi vien gadījušies!

Un it kā par apstiprinājumu, ka tiešām tādi vien, saimnieku izdzirdusi, no Ozoliņa papuves puses atskrēja Bērziņu Liena. Piesarkusi, nokaunējusies novāca traukus, apsējās savu priekšautu, kur Bramanis jau bij paspējis uzlikt pāri lauku traipu.

— Es tikai biju atzskrējusi pie Ošu Annas, — viņa kerstījās taisnoties, bet tikai vēl vairāk samulsa. — Uz vienu mazu brītiņu...

Brīviņu kungs arī viņā pavērās nikni — pie Ošu Annas, pie tās palaidnes, ar to jau lielās māsas. Bet Lienu salamāt viņš nespēja, to varbūt varētu tikai Bramanis, kam acu nebij pierē. Atgīdās pat, ka arī ar tiem diviem pārsteidzies: vai tad visā pagastā nebij tāda slava, ka bagātais un gudrais Brīviņš nekad nebjaustās un nelieto rupjus vārdus? Ne vārdu vairāk neteicis, apvaldītā gaitā gāja prom, Lienas smuidrajā augumā skatīdamies.

Kamēr to varēja redzēt, dusmas atplaka un dūša palika rāmāka. Bet, kad viņš bij tērces lieknā, Liena pazuda aiz kalna, un īgnums uzmācās no jauna. Pēdējais auzu lauks māla kalnā jau pa vienu dienu sakaltis dzeltenpelēks, vārnas beidzamo graudu lasīja nost. Rudzi kā aizmiguši, ja dienas trīs četras vēl tāpat svelmē, vārpas sāks līst laukā, un ko tad tur rudenī varēja gaidīt? Bet tagad, kad varēja un vajadzēja, tagad viņš nelīs. Vanags īgni pavērās gaisā — neviena paša mākonīša vairs nebij, bezdelīgas laidelējās tikko saredzamas, sausais vējinš pūta no ziemeļrītiem, saule jau kveldēja skaudri. Nelīs, nelīs, par spīti viņš izsautēs un izdedzinās visul!

No sabrukušā tērces tiltiņa apakšas izskrēja čakste, laukmalā nometusies, lēkādama un asti kuļādama, brēca izmisusi. Vanags ar kāju pavalstīja izsleistījušos tilta kokus. Viena sija pušu, kā te ar mēslu vezumu tiks pāri.

Kad jābrauc būs, tad atgīdīsies, ka sataisīt vajadzēja. Mārtiņam tikai tā lielā mute, bet ar darbiem tāds pats kā tie citi. Par ko tos trīs rubļus vairāk saņem, par ko pastalu pāri, vēl nesēn mārciņu tabakas — vai tāpat savu glāzi groka neiemaisa ...

Brīviņu saimnieks manīja pats, ka šorīt viss tā tumši vien tēlojās prātā. Alz visa, kas acu priekšā, bij vēl cits talāks un ļaunāks, tas īstais, aiz kā sirds tik pilna, par ko negribējās domāt, bet kas tomēr kveldēja vairāk kā tā nekaunīgā saule virs galvas. Sētuve mētājās, uz klēts lieveņa nomesta, ābeldārzam sēta pret Lauras puķu do-bēm izlūzušiem stādaigiem, neviens nepratās piekopt. Maša atkal no ceļa gravas uznākusi sētsvida maurā, un Osienes bērni to apsēduši. Tāle viņai pina garās krēpes bizēs, Pičuks, parāpies zem vēdera, grābājās ap skretaino kārpu — viņa stāvēja nelaimīga, priekškāju pacēlusi, nedrīkstēdama pakustēties, ka neuzmin kādam. Saimnieks taisni aizsvilās.

— Vai līdīsiet laukā, vardes tādil Kad viņa liks pakavu virsū, tikai slapjums paliks tajā vietā! Kur tad Osiene — kad nomīs kādu, tad atkal būs bļaušana, tad atkal zirgs būs vainīgs!

Atkal! — It kā viņa te katru dienu kliegusi par kādām vainām! Osiene izskrēja no istabas, pārskaitusies kā pati nelabā. Velna bērni tādi, dzīvu viņas mūžu ēda nost! Ko tikai no acīm, to tūliņ tajās mūžīgās blēnās un palaidnībās! Cik reizū viņa nebij sacījusi un kodinājusi: nelien pie zirgiem! nelien pie zirgiem! ... Katru vārdu apstiprināja pļauka — mazajiem viena, Tālei divas, trācis kā pie Raudas gadatirgus kautiņā. Tāle pati iespruka istabā, mazos māte rāva aiz rokām, Pičukam kājeles tikai reizēm piedūrās zemei. Vanags tajā burzmā aizmirsa visu saimnieka cieņu un veco slavu, kratīja dūri pakaļ.

— Kur tādi pasaulē gadijušies? Riktīga čigānu banda! Tādi mazie, tādi lielie, cilvēks netiek pa ceļu garām!

Par tiem lielajiem nu nevajadzēja, tikpat kā ar pirkstu parādīja, ko viņš domā. Osiene durvīs atsveda galvu atpakaļ un pazibsnīja ar melnajām iekritušajām acīm, tikpat kā ar iesmiem sabakstīja. Vanags attapās tikai tad, kad bij jau pateikts un par vēlu, — labi, ka vēl novaldījās un nepateica to, ko jau noģidis vien viņš sarāvās. Pagaidīja, kamēr tie aizsita savas durvis ciet, tikai tad manījās iekšā.

Līzete nekustēdamās sēdēja stellēs, šaudiklu sauajā sa-

žņaugusi, vērās logā. Lūpas sakniebtas gandrīz tāpat kā Osienei.

— Ko tu viņu aiztiec! — dusmīgi nočukstēja. — Jau tā piepūtusies kā pūķis. Vakar teikusi Libai: ja tas mūsu Ješka vēl vilkšoties uz Ozoliņiem, viņa novaktēšot, viņa ar rungu, ar akmeņiem — kā suni, lai tad visa pasaule dzirdot. Traks cilvēks, ko tur var galvot.

— Lai viņa papriekš pievalda to savu meituli — Vanags atšņāca pretī. — Vai puika tur vilktu, ja šī nepieturējusi? Uz saimniekdēliem viņas visas kā uz medus. Vai mūsu Ješkam tādas vajadzīgas? Jāsmejas — bet kad pati karas kaklā. Tie Oši nevienam ceļu negriež.

Saimniece palocīja galvu. Par Ošiem, tur nu nebij ko teikt, bet ar to vien tomēr nepietika. Viņa pieliecās tuvāk un runāja vēl klusāk.

— Neaizstāvi mūsu Ješku, palaidies tajā pilsētā pagalam, nesmukas lietas daudzina. Kas viņu dzen to gaisa gabalu visiem kalniem pāri? Ko viņš meklē pie tāda plika pusgraudnieka skuķa? Taisni vai ieēdinājusi, labais gals tur nebūsi!

— Man Leja katru reizi stāsta... — Vanags teica pavisam notriekts. — Nestāsti! — es viņam atkliežu. — Pie tevis viņš kortelī, tev jālūkojas, lai nekādas nelietības nenotiek. Ja skolā gribi iet un par cilvēku tikt, tad sēdi pie grāmatām, nedauzies apkārt un nepļēguro! — Ko tad es varu, — Leja saka, — kad tu nē un kad skolotājus neklausā. Mans padoms ir tas, — viņš saka, — ņem tu viņu laukā un liec pie arkla, pie izkaptis liec un ar šķipeli grāvī, tagad vēl var, vēlāk būs par vēlu.

Šaudikla nošņirkstēja Līzbetes sauējā — spraudiņš bij pārlūzis, saiva saplakusi plakana. Audēja pati pagalam saviebusies, cita droši vien sāktu raudāt, bet viņa ar savu Lauru to neprata. Vecais sāka stāpīties un kraukāt, kas, nelabais, varēja galvot, vai tik kurls bij, kā izlikās, varbūt tomēr kaut ko te noklausījās.

Vanags ieskrēja savā istabā, durvis aizsīta ciet. Atrāva skapīti, pielēja labu ceturtdaļglāzi, izdzēra un iemetās gultā, kājām atspiedās galā tā, ka dēlis nobrakšēja.

6

Visu nedēļu saule dedzināja kā uzsūtīta. Vējš nāca no rītiem, no ziemeļrītiem, no ziemeļiem, tikai nakts tad atmetās saltas, bet ritu versme no brokastlaika saauga vēl

niknāka. Dīvajā palika klusa, akmeņi tur izcēlās līdz pat pavēderēm. Akā ūdens nokritās tā, ka visa kārts līdz vindaļai jāsabāž iekšā, kad gadījās veļas mazgājamā diena, vakarā jau tīri balts smēlās spainī. Dārzi izkalta un pieauga nezālēm, tādos pelnos jau ravēt nevarēja, kāpostiem sāka uzkrīst spradži, kaudams nespēja izkaut, tikai gurķi, tie auga griezdamies. Tupeņi dīga vilcinādamies, lakstiņi sīki un bāli. Pļavas saziēdēja, bet zāle bij īsiņa, lapainā nokalta un grabēja vien ap kājām. Vēlīnie mieži izdzeltēja, lini palika tieviem galiem un klāņaini. Papuve sakaltusi cieta kā ķieģelis, govīs cauru dienu baurēja, pa usnām un zirgu skābeņu ceriem brādādamas, ēdamā zālīte izkaltusi un izgrauzta ar visām saknēm. Līzbete dažreiz apstājās sētsvidū un klausījās, rokas sažņaugusi, galvu atmetusi, acis aizvērusi. Smaga nopūta ierāva vēderu un sacēla plecus uz augšu.

— Vai to var noklausīties, vai to var noklausīties! — viņa vaidēja. — Taisni nost mērdē tos lopiņus! Drīz jau nebūs vairs piena, ko pusdienā putrai pieliet.

Un tad viņa paskatījās augšā tādām acīm, ka, ja tur kāds bijis, tas nobītos un steigšus vien gāztu mākonī virsū. Un atgāza galvu vēl vairāk un nopūtās tik skaļi kā ar neciešāmām zobu sāpēm.

Ošu Andram apdauzītais pirksts gan lāgā negribēja dzīt, bet laušana tomēr veicās labi, dumbrājs izsusēja acīm redzami, akmeņi cēlās viegli. Sarkanais plakanais sen saskaldīts un izvelts, lielais elksnis tālu aiz muguras, upmalu ar roku varēja pasniegt.

Bet saimnieks nenāca skatīties un uzliet, istabā vien vairāk tupēja, tāpēc arī Mārtiņš bij palicis drūms un klusāks. Galiņš katru vakaru kliboja ar ūdensstopu pie tecīlas skaidienā, Bramanis lādēdamies trina šķipeli. Bij jau pavasaros piedzīvots karstums, bet šitādu elles versmi viņš gan redzēja pirmo reizi. Tas papuves kalnā jau vairs nebij māls, bet tīrā radze, taisni ar zobiem jāgrauž, ja vēl vienu nedēļu tā trīs, tad no šķipeles zoba tikai nodara paliks pāri. Tās bodē pirtās lielās viņš neatzina, viņam bij no oša šķīlas paša taisīta, zobu Liepiņš nokalis plānu kā naža ģelzi, kloķītis kāta galā jau nezin kuro gadu pārplīsis un ar vara stieplīti notīts — tikai ar to varēja strādāt, kā pienākas. Bet tagad tas vairs nebij darbs, tā bij cilvēku nerrošana un izsmiekls, nedēļu tur nobakstījās un netika no vietas. Pie vakariņu galda viņš lādējās tā, ka

pat Lācim bij bail list zem galda, tas vairāk turējās pie mūrīša un sava saimnieka tuvumā.

Brīviņu saimnieks tikai apstiprinādams pameta ar galvu.

— Ja vēl vienu nedēļu tā, tad atkal sausā vasara klāt. Uz Daugavu pēc ūdens nāksies braukt. Ne grauds varēs izaugt, ne salms, saimniekiem rudenī kulīte būs jākar plecās.

Upīšu Mārtiņam pavērās nute pastāstīt par sauso vasaru, bet tāpat atkal aizvērās. Par daudz smaga bij šī nedēļa, naktī klētsaugšā taisni slāpa nost, lūka visu laiku stāvēja vaļā, tomēr pat Bramanis noāva kājas un gulēja neapsedzies. Kaut kur Aizlakstes meža tīreļa pusē dega, trešdienas pēcpusdienā balts stabs pacēlās arī dienvidos, no Kurzemes siliem. Ganu Andrs papuvē cauru dienu dedzināja Galiņa sakrautās zaru gubas, pelnus viņš lietprātīgi izārdīja pa visu lauku, bet lopi dūmos labi paglābās no mušām un dunduriem. Apdūma visi Brīviņu lauki, liela un laiska saule brida pa sārtenu miglāju, pat tajā nakts melnumā nepaspējusi necik atdzist.

Ceturtdienas vakarā viņa iegrīma gluži melnā vālā, kas tur bij sabiezējis gluži nemanīts. Vēju visas šīs dienas nejuta, taču iespējams, ka vilka no turienes. Pirms gulētiešanas visi Brīviņu ļaudis pēc kārtas izgāja laukā un noskatījās pret vakariem. Sejās bij liela neticība, dažs pat galvu nogrozīja, lai gan slepus mazlietiņ cerēja — varbūt, varbūt tomēr. Neticību izrādīt prasīja zināma viltība: bij jau piedzīvots, ka dažreiz viņš par spīti parādīja, ka var gan, uznāca pēkšņi un taisni baltu gāza virsū.

Bet šoreiz arī diplomātija nepalīdzēja. Piektdien jau no brokastīm tveicēja nejauki, bet ap pusdienas laiku pat elpu lāgā nevarēja atvilkt. Lopus līdz četriem noturēja kūti un tad nodzina tepat lejā Spilvas ganībās, tanī māla kalnā taisni sakalst varēja. Andrs sadrūvējies staigāja apkārt savam baram, kas izmisuša vienaldzībā ne tikai bizot netaisījās, bet pat no kukaiņiem atkauties lāgā nevīžoja. Garu mēli izkāris, elsodams Lācis pa gabaliņu vilkās savam saimniekam pakal, rīkstes pasniedzienu tuvumā rādīties patlaban bij bīstami.

Brīviņu saimnieks ar priekšstrādnieku, abi kā pēc norunas sētsvidū pagrieza galvas uz ozola pusi, kur, pelēks nokūpējis, stāvēja pēdējo auzu lauks. Tikai reta vārna tur vairs nometās, atauga bij palikusi pavisam klusa.

— Neviena grauda tur vairs nav ko meklēt, — Brīviņš

novilka nespodri. — Gluži par velti tos četrdesmit pūrus esam zemē izkaisījuši, taisni asaras birst skatoties.

Taisni asaras nu gan nebira, bet tas bij teikts, lai taču tas augšā reiz prastos, kādu postu viņš te padarija. Mārtiņam balss gluži tāda pati apdzisusi.

— Gluži visu jau nu nebus norijušas, dziļāk un sausā zemē auzas var ilgi stāvēt. Vienreiz mums Jaunkalāčos — —

Saimnieka skatiens kā ar dzirklēm pārgrieza vēl lāgā neaizsākto stāsta pavedienu. Vālodze Divajas vītolos nolocīja atņēmdamās, Brīviņš pakratīja dūri.

— Gaudio, gaudio, maita tāda, tikpat neko nevar sagaudot!

Bet sestdien taisni pa dienvīda laiku nodunēja pīrmais pērkons. Pat Bramanis pakrēslī zem kļavas paslēja galvu no zālītes un sāka ausīties. Apakšā vēl neko nemanīja, bet koku lapotņi bij atdzīvojušies, goba šņāca izteiksmīgi, kļavas galotnē miegaini paplakšīnājās. Bet stundu vēlāk, lopus ganos izdzenot, Andram norāva paša pīto salmenīcu un pār sētu iesvieda kāpostos. Pār Lapsēniem taisni virsū nāca gluži melns, zibšnodams un dārdēdāms. Līdz ar pirmajām rupjajām lāsēm sāka kapāt krusa ledainiem, šķeltnainiem graudiem, par laimi pavisam reta un drīz pārskrēja. Arī vējš aizgāja līdzī lielajām šaltīm un pērkonam, lietus gāza vienā baltā straumē, no jumtiem vēlās mutuļiem, pa ceļa gravu lejup plūda vesela upe. Smalko Anna gribēja skriet pārdzīt lopus mājās, bet saimniece nosprieda, ka govīm tā labi izskalo skuteles no ādas un Andrs — tas jau gan kaut kā patversies sava paša lūdā.

Palika mazliet lēnāks, bet pietiekoši spēcīgi lija līdz pat vakaram. Brīviņu kungs tāpat vienos kreklos bij izgājis sētsvidū un grozījās tur, rādīdams, ka tas vēl nav nekas, ka vajag vēl vairāk, daudz vairāk un ilgāk. Līzbete tikai paskalījās pa logu, bet iekšā nesauca. Jumtlāses sīta lielus burbuļus, tātad tomēr solīja vēl. Lielais Andrs, kājās stāvēdams, grožu likumu ap galvu griezdam, atbrauca ar sēka vezumu, riteņi pat no līdzena maura baltu ūdeni šķieda gaisā. Mazais atdzina lopus kā no mārkā izvilkts, bet klaiņāja tik pašapzinīgi, it kā taisni viņš ar savu izturību pavedinājis līt tik ilgi un neatlaidīgi. Lācis pirmoreiz pēc šīm karstajām dienām izlaida likumu apkārt Osienes bērniem, kas brēkdami bradāja pa pančkā, bet māte aizgāja garām, it kā tie nemaz nebijuši saplucināmi un triecami istabā iekšā. Brunčus augsti uzspraudušas, meitas

ar slaucenēm skrēja uz kūti, taisni brīnums bij, Lība pirmo reiz tādos draugos ar Bērziņu Lienu, ka mēģināja to pat ieigrūst lielajā peļķē pie akas. Bramanis, pieguļai uzvilcis kažociņu un uzmaucis galvā ausaino cepuri, dzirdēja zirgus silē un klausījās, kā Upīšu Mārtiņš, vēl puikas gadus, tādā lietainā naktī apgulies pie sausa ugunsкура, bet rītā atmodies līdz pussāniem ūdenī.

Tumsai metoties, lietus piestāja, sacēlās pastiprs vējš, bet debess palika tāda pati melna. Kamēr vēl rikojās uz guļu, virs jumta sāka atkal čabināt, tomēr, kad naktī pamodās, pusmiegā jaudās, ka šņāc spēcīgi un neatlaidīgi, lejā plīkšēja žirgti, laikam lija visu laiku. Kad Mārtiņš rīta krēslā norāpās no kāpnēm, arī saimnieks jau stāvēja sētsvidū un, tikai priekšstrādnieku ieraudzījis, iošļūca atpakaļ istabā. Nav varējis gulēt, — Mārtiņš pasminēja sevi, — bez gaismas izlīdis skatīties, kādus brīnumus tas lietus pastrādājis.

Laikam tikai kada pusstunda, kā pārstājis, no jumta vēl lāsoja smagi, smagi, samiegojusies bezdelīga nule vēl izlaidās pa lūku un iekliegdamās apmetā likumu ap Oša kūtiņu. Brīnumu nebij, bet citādi Brīviņu lauki izskatījās kā vakar. Spīlvā visi seši mārkī saplūduši vienā ezeriņā, akmeņu dobes laistījās kā sudrabpelēks raibums, pa vidū kā pavasarī likumoja sekla straume. Dīvajā atkal šņāca sparīgi, it sevišķi lejpus Mežavilkiem, laikam tur dambis parants vajā. Tupeņu laukā vairs neredzēja nevienu pliku plankumu vagu mugurās, laksti pa vienu naktī pastiepušies garāki un sasprogājušies. Tomēr viss tas nebij nekas pret auzu lauku viņpus tērces aiz ozola. Pelēkā nokūlājusi roza palikusi koši zaļa, aizcietušies graudi ar skubu izlaiduši spēcīgus asnus, visa nogāze pēkšņi kā ar mīkstu vadmali noklāta. Stārķis staigāja, garos stilbus augsti cilādams un galvu grozīdams, droši vien no velēnām un dobuļu dibieniem izlīdušas, pa slapjo zelmeni jau rāpoja svaigas brokastis. Priekšstrādnieks līgsmi nopurināja galvu, viņam šķita, ka visu nedēļu nav šaubījies, zinājis noteikti un citiem teicis, ka svētdienas rītā būs taisni tā, kā tas patlaban redzams.

Vairāk dienvidos sagriezies, vējš trieca plānos mākoņus pāri Glāžšķūnim un Aizlakstes meža Lemešgalam, kas ar aso smaili iesniedzās dīvajiešu pagastā līdz pat Mežamietāniem. Virs Rīteru sudmalām izlijušie vāli sāka apsarkt, itin kā izkusa un palika manāmi plānāki — katrā ziņā skaidrosies, diena atkal būs saulaina un silta. Mārtiņš

nevarēja nociesties, jāaiziet tuvāk palūkot, kā tad īsteni sadīgušas tās auzas un vai līdzēni nosēts. No pielijušās ataugas sāka kūpēt laukā miglīņa, ūdens peļķēs likās pavisam silts. Dienvidu vējš miksti tinās ap kaklu un valējām krūtīm, priekšstrādnieks soļodams smaidīja, it kā ietu novērtēt, cik no tā auzu lauka rudenī sabirs viņa paša maisos.

Sorīt Brīviņos visi bij kādu pusstundu agrāk kājās kā citām svētdienām. Osiene tikko paspēja nomest kūlī zaļu nastu un atskriet uz istabu, kad saimniece sētsvidū uzsauca Upīšu Mārtiņam, lai velkas ātrāk, Anna tūlīn sāks pātarus. Saimes galdam uzklāts tīrs palags, ūdens krūze ar sviestapurēnu pušķi nolikta pašā vidū. Katrs sēdēja savā parastā vietā, tikai Smalko Anna, kā tā vadītāja, galā, saimniekam pretim. Vanagam mugurā linu kreklis ar pirkstām, sarkani izšūtām lentiņām ap apkakli un aprocēm. Mati gludi nosukāti, nelielais plikums pakausī spīdēja balti un svinīgi. Nekāds dievvārdnieks Brīviņu grūtnieks nebij, bet senso parašu atcelt arī negribēja, it sevišķi pēc tāda jauka lietus nekaitēja nodziedāt dažas peršas. Līzbete meldīju nevarēja noturēt, tāpēc Anna tā vadītāja. Balss viņai kā ērģeles, sprediķi lasīja, ne reizi nesamezdamās, tēvreizi noskaitīja skaļi, tā ka citiem pietika tikai lūpām nočamstināt līdzī.

Upīšu Mārtiņš gribēja būt svinīgi nopietns, bet, lāgā neizprazdams, kā to dara, bij it kā raudāšanai saviebies, Andrs otrā pusē košlāja lūpu un turēja acis galdā, lai citi nemanītu, ka tajās laistās šniekli. Laura sēdēja nepakustēdamās, lūpas sakniebusi, baltā muslīna jakā, mazu, apmargotu priekšautiņu aizsējusies. Šaurās, melnās acu spraudziņas pavīrsi un mazcienīgi pablenza Lienā, kas velti bij nopūlējusies savārstīt bizes cietā puslokā, lai tās vismaz svētā brīdī nepieklājīgi nešļuktu uz kakla.

Ošu ģimene novietojusies uz mūriša. Pats te allaž izskatījās tāds kā vainīgs, kā nokaunējies, nostūma plaukstas malu gar palsajām ūsām. Osiene visu laiku uztraukumā par bērniem — trokšņainas un citādi iespaidīgas audzināšanas pieraduši, tie ar nīknu vaibstu vai acu dzēlienu vien grūti noturami pienācīgā kārtībā. Tālei matu ērkulis uz ātru roku kaut kā pierāts, mute atkal valā, plātās acis kā pielīpušas Annas mutei, kas drīz sāks virāties un laidīs laukā tādas skaņas, ka noklausīties nevarēs, — ar kalšanu tādiem zvērēniem nejaudāja iekalt, kas ir dievvārds un kāpēc pātaros jāsēd ar bijāšanu un sirds

drebēšanu. Pičuks kā kaķēns saritinājies klēpī, māte nevarēja redzēt, vai tikai viņš nesāk atkal gulēt, un drošības labad, it kā izgludinādama, sarāva brunčus, puiku spēji augšup pasviezdama. Agri uzcelta, Katīna ar varu nopūlējās turēt acis vaļā, papēžiem atspērās mūrīti, lai nenošluktu, Osienes elkonim negribot jāieduras sānos — viņa dusmojās par to, ka bij saskaitusies un nekādi nevarēja nodoties svētrīta svinībai un tuvā dievvārda baigām gaidām.

Anna nolasīja divus panēmienus priekšā un atmeta galvu. «Ak, kaut man tūkstoš mēles būtu»... Viņa labi prata savu amatu un zināja, kas kurai svētdienai piemērots. Likās, ka Brīviņu saimes istabā visas sejas salīgojas un lodziņš aiz stellēm džinkstōdams dzied līdzī. Vecais gultā gulēja baltā krekļā un ar visu varu valdīja klepu aiz cieši sakniebtām lūpām. Tikai tās velna mušas neprātās kaunu, pašā svinīgākajā dziesmas vietā paslējās kāda nikna roka aiztraukt uzbāzīgo mūdzi no pieres vai deguna.

Istenībā bez Annas pašas te bij vēl tikai divi labi dziedātāji — lielais Andrs un viņa māte. Taisni neticami, kā Osiene paglabājusi savu jauno, skaisto balsi, kurā nepārprotami jaudās dziļa pārlicība un visa viņas sirds. Arī Andrs dziedāja skanīgi un ar patīku, pats sevī klausīdamies un cenzdamies pārspēt Annu. Osis tikai reizēm izlikdamies pakustināja usas, dibināti jāšaubās, vai viņš pat nopietni domāja dziesmas vārdiem līdzī. Lība tikai meldīju dūca, nevienu dziesmu, ne bausli, ne bibelperšu nebij varējusi iemācīties, pat tie divi nolasītie panēmieni neturējās prātā. Gandrīz vienādi bij arī Upīšu Mārtiņam. Andrs atkal tikko novaldīja smieklu, vērodams, kā tas acis nenolaida no Annas lūpām, nopūlēdamies savējās vārstīt tāpat kā viņa. Saimnieks rupjākās vietās pavilka līdzī, augstākos tonus nemaz nebij ko mēģināt. Arī Laura dziedāja mēreni, stipri uzmanīdamās, lai mute nepaveras neglīti plata.

Kad pātariem bij beigas un visi satupa zemē, tēvrcīzi skaitīdama, Osiene paslepeni trauca ar priekšauta stūri noraust bērniem degunus, lai, kā pienākas, saimniekam un saimniecei nobučo roku. Tālei Lizbete pasniedza mazliet promaizgriezusies, tās degunam nekad nevarēja ticēt. Osiene noskatījās caur pieri, augstmaņu lepnība šādā brīdī viņu aizskāra visvairāk. Tos savus trijus viņa vairs nepalaida vaļā, bij jau piedzīvots, vēlāk tad dzīdams

nevarēja sadzīt rokā. Tāli būdija pa priekšu, tos divus aiz rokām vilka līdzī. Vispirms savā galā — pēc susekļa un utu ķemmēm, tad laukā uz skaidienu, kur līdz baznīcīkam jāpaveic neatliekams svētdienas darbs.

Aiz durvim viņu sastapa Dērziņu Liēna, bikla un tā kā sakaunējusies, bet tāda jau viņa bij bieži un bez sevišķa iemesla.

— Andra māt, es jums gribēju ko lūgt... — viņa pacukstēja atskatīdamās, vai kāds nav tuvumā. — Vai es nevarētu to savu gultu nolikt jūsu klētī?

Osiene nelikās nemaz pārsteigta, acīm redzami par to jau agrāk runāts. Atsaucās tāpat klusi:

— Vai tad šām puīši vēl vienmēr nāk?

Liēna aplūkojās vēl vērīgāk un pieliecās tuvāk.

— Lībai vakarvakarā Sīpols atkal bij — ar visu lietu, slapjš kā no mārka, vēl tagad palte, kur uz apgāzta pūra sēdēja.

Osiene nopietni palocīja galvu.

— Ko viņš, cilvēks, bez sievas lai dara. Govs ir, aitas, abus skuķus utis ēd nost, nav kas apkopj. Vīkulis iepērkas, pusgrauda vieta viņam tur būtu droša.

— Visu nakti viņi tur bubinās — reizēm Lība sāk blaut, pavisam pārbiedē, taisni no gultas jālec laukā.

Osiene bij pilnīgi Sīpola pusē.

— Ak šī blauj? Jauna meita atradusies, ķēms tāds! Ko viņa īsti domā? Saimniekus gaida — Pazuļu Augustu izgaidījās, tad vienu tādu pašu atraitni no junkuriešiem. Nenāk, saimniekiem vajag drusku jaunāku — bijis vismaz tas purns kaut cik padevies. Tā tik lai pielūko, ka nepaliek sēdot ar visu to savu lielo pūra lādi. Sīpols, cilvēks, būtu gatavs ņēmējs, sievas viņam vajag kā ēst, ja tā pusgrauda vieta Vīkuļos aiziet garām, nezina kad atkal gadās cits robs.

Taisni uztraucās, it kā Sīpols viņai bijis kāds rads vai tuvinieks.

— Un ko tad tu pati ar — no gultas jālec laukā! Cik ilgi tu domā tā kā tāds eņģelis? Kad pašai sāks nākt, tad nevarēs vis nekur lēkt. — Bet, pamanījusi, ka Liēna sarsarkst kā uguns, palika atlaidīgāka. — Nu, ja nu tu īsti gribi, man jau nav nekas pretī, nemaz nē. Tikai noliec tā, ka pie miltu kastes var klāt tikt. Pusdienā, kad lopus sadzīs mājās, mazais Andrs lai palīdz aiznest, lielajiem puīsiešiem jau nepasē.

Ar visu to savu plostu viņa stūrēja tālāk prom uz skai-

dienu. Labu neparedzēdama, Tāle vilkās stīvi — kā ar veļa kaulu stilbos, māte teica. Bet nekas nepalīdzēja, Osiene apsēdās uz resnas pagales un iežmaudza viņu cieši starp ceļgaliem. Liekšķere te jau agrāk atnesta, uz dibena vislabākā sukāšana un kaušana. Skuķis jau laikus sakodis zobus, lai izturētu bez gaudošanas, līdz kamēr paliek galīgi neiespējami.

Ar susekli, tas bij tīrais nieks, taisni patīkami, kad tā izecē ādu. Tāle pati iegrūda pirkstus matos izskrāpēt vēl pamatīgāk. Māte nebij apmierināta.

— Kas tas ir, ka šodien tik maz birst? — viņa brīnījās. — Par mikstu tas suseklis, skapītī atlaudies, vienmēr vakarā jāliek uz plīts, tad viņš līdz rītam sakalst. Pagaid, pagaid, tūliņ ņemšu ķemmes!

Skuķis nodrebinājās, aizmiedza acis un mēģināja noslēpt aiz lūpām garos zobus. Īsās raga ķemmes baismīgi nospraukstēja gar ausi — nu jau sākās. Ar reto pusi vēl nekas, bet māte pārmaiņus allaž pagrieza arī biezo, tā čirksteja vien, it kā kozdamas tajos saros.

— Aha! Nu jau pavisam cita lietā! — Osiene nopriecājas, acis uz liekšķeres dibenu pamēzdama. — Es jau domāju, vai tad nu tik vien var būt!

Tāle turējās, turējās, šausmās pirmo īsto plēsienu gaidīdama, acis bij pavisam ciet, lūpa drobēja. Bet, kad ķemmes visā sparā šalkdamas aizmetās tajā visvārīgākajā pinkā uz kakla, atskanēja pirmais blāviens, un uz kumbra nobūkšēja pirmā dunka.

— Nebļauj, tu pagāns tāds! Tad nezin kur tak tu viņas tā vari savelt, pa kādiem velna caurumiem tev jāložņā! Lāčam ir pinkas, tomēr tak godīgākas kā šitāds vēja vērpsts ērkulis!

Bet tas bij tikai sākums. Osienes roka lietpratīgi locījās pa visiem skuķa galvas izciļņiem un kritumiem, nevienu dobuli nepameta neizskrāpētu. Uz ples un pakausī nekas, to varēja turēt, Tāle tad tikai idēja vien caur sakostiem zobiem, vairāk aiz pieklājības un drošības labad nekā aiz sāpēm. Bet, līdzko ķemmes nonāca tuvāk ausim vai pie kakla, vienmēr atradās kāds paslepens pinkulls, nāca spiedziens, dunka vai saskurinājums aiz tiem pašiem matiņiem, raudas un nikna sodīšanās. Pičuks vēl neko neapjēdza, notuples kravājās ar skaidām. Bet Katiņa stāvēja turpat klāt, pieliekusies šķobīja muti līdzī, kad Tāle viebās, un skatījās, kā lielas asaras tai slid pār vaigiem.

Pienāca arī viņas pašas kārtā, māte palaida lielo vaļā un aiz brunču priekšas pierāva viņu klāt. Ievadijums jau bij, Katiņa sāka idēt, līdzko māte pirmo reizi laida susekli pāri. Tāle žigli izbrūzāja acis, notupās, lai labāk var redzēt, rokas ap ceļgaliem aptvērusi, strīpainiem vaigiem smējās.

— Tas vēl nav nekas, pagaidi, kad ar ķemmēm sāks vīcot!

Kad sāka ar tām, tad vairs nelīdzēja ne skurināšana, ne dunkas, ne lamāšana, Katiņa brēca locīdamās, it kā viņai visu ādu plēstu nost. Divas reizes sukātāja pati apstājās, atpūtināja rokas un sirdi.

— Nu, ko ar tādu lai darā! Atkal pa malkas grēdu rāpojts, visas pinkas piedzītas sveķu pilnas! Ja tu neturēsi muti, ņemšu dzirkles un apgriezīšu visu to kodaļu, tad varēsi skriet pliku galvu kā puika.

Šis briesmīgais drauds drusku līdzēja, Katiņa ar plaukstu aizspieda muti, lai vismaz neiznāk tik skaļi. Uz klēti iedama, Liba visu laiku noskatījās smīnēdama. Osiene nikni pakratīja galvu pakaļ.

— Nīrgājies vien, saimnieka gaidītāja, redzēs gan, kā pašai būs! Kas Sīpola skuķiem tās galvas tīra? Tulzņas tev katru svētdienas rītu būs delnā.

Katiņa atstreipujoja noreibusi un gluži slapja, arī pati sukātāja norausa sviedrus no pieres. Nopūzdamās izplūca ķemmēs sadzītos matus un palaida balto kušķi pa vējam. Abi skuķi sastāja blakus skatīties, kā nu brālis ļaus. Pošu mokas alzmirsās tiksmē par tā trešā nelaimi, Tāle palēcās uz vienas kājas.

— Nu tevi dīrās, nu tik tevi dīrās!

— Pičīņ, panāc nu tu!

Pičīņ — — tā bij pavisam cita valoda un cita balss. Mazais vēl muļķis, neapjēdza draudošās briesmas, garaļā, noslampātājā parķa brunči brīvprātīgi ieslija starp mātes ceļgaliem. Taisnību sakot, kad tā sukā, tad tur pat tā iepinkšēšanās bij lieka — ar susekli vien vairāk un, ja ar ķemmēm, tad tikai ar reto pusi. Un mati arī tādi, ka tur nemaz vēl nebij kam savelties krietnās pinkās.

Liena nāca no kūts un apstājās, kad Osiene pacēla galvu.

— Nu jau būs cauri! Ar to puiku, tas tīrais nieks, bet skuķiem! Pavasara laikā tās kodaļas aug kā mežs. Nelaibais vien zin, kur viņi tā var savelt, taisni ar zirgu

skrāpi jāstājas klāt. Nostrādājies, skaisties, grēko svētā dienā...

Viņa smagi nopūtās, arī Liēna nezināja citu padomu kā tāpat nopūsties līdzī. Šaipus istabas durvīm parādījās Andrs, Osīene pamāja tam.

— Paņem dzirkles un panāc šurp, apšķērēs pie tās pašas vienas reizes, tev jau arī liecas apkaklei pāri.

Lielo Andru arī ņems priekšā — tas bij ko vērts, redzēs, kā šis bļaus! Visi trīs mazie stāvēja rindā skatīties, kā līelo šķērēs. Droši vien viņiem tēlojās kaut kas no tā, kā māte pavasarā cirpa saimnieka aitas — sasēja kājas un iemiedza starp ceļgaliem. Redzēs, vai šim arī sies! Viņi līgsmī saskatījās, smiekļus valdīdami. Pirms pātariem mutes visiem kaut cik apmazgātas, gludi sasukātiem matiem izskatījās pavisam sveši, pati māte tikko gribēja pazīt un pasmaidīja plati.

Andram bij grūti novietoties uz pagales, garās kājas jāsarauj likumā un jāapķer rokām, lai zodu var uzspiest virsu. Mazie nīrgādāmie mīpājās turpat priekšā — noskaitīes, draudedams viņš papīrdza zobus un sataisīja briesmīgas baltas acis. Bet neko daudz tas vis nelīdzēja, nebī jau māte, kas jokus neprata.

— Jāapgrīež ir, — māte teica, izlaīzdama pīrkstus caur taisnājiem matiem, kam galī bij baltī, bet virsū jau metās zeltainī pelēkī, — tikpat jau šodien būs jāaīziet uz Vainelīem. — Bet tad ir gan kūla! Dzīrkles nemaz negrīb nēmt.

Vecās, atstāipītās dzīrkles patīešām negrībēja lāgā nēmt, aīzmetās kādā pīnkā, asāis galī reizēm diezgan sāpīgī ledūra kaklā. Bet, ta ka tie trīs velnenī tur tikai gāidīja pavērtām mutēm un smieklos sprīgstošām acīm, viņš rādīja pavisam vienaldzīgu seju un salīka lūpas, it ka nupat varētu svīlpot, ja tikai grībējies. Gāidītais joks neīznāca. Tāle pamīrkšīnāja mazājiem un vēl paraustīja aīz rokas: ko te veltī laīku tērēt, leja Dīvāja šņāca un droši vien kūla putas ap akmeņiem, plāvā dobēs ūdens līdz zāles galīem. Jāīzmanto izdevīgs brīdīs — kad mātei acīm vaļās, tad tādas tālākas gāitās daudz grūtāk iespējamas. Un tā viņī nozuda no mātes apvāršņa, baltās galvas vien nokustēja ceļa gravā.

Smalko Anna īznāca no īstabas. Jaunie, strīpainīe brunči un platā, zilraībā jaka mugurā, kājās baltas diega zeķes un pastālas. Lakats apsīets tā, lai matus uz pīeres var pavīlkt laukā, nodegušo degunu nīkni berzējusi, tāpēc

tas spīdēja taisni vara sarkans. Lauras dziesmu grāmata mutautiņā vaļīgi iesieta, lai zeltitais krusts pa spraugu spīd laukā.

• — Mūsu ķesteris let uz baznīcu, — Andrs teica.

Osiene nicinoši noskatījās caur pieri.

— Ko tad — pagājušo svētdien bij mājas diena, tad nevarēja tikt. Liču Mārtiņš nenāk, tad jāskrien, lai vismaz pie baznīcas dabū redzēt. Traks meitietis. Ja jau nē-mējs bijis, Jurgos nelaistu vis prom.

— Liču Mārtiņš nevar precēties. — Tās svarīgākās lietas pagastā Andrs pārzināja tikpat labi. — Kamēr māte dzīva, neviena meita pie šā neles.

— Pie tās, zināms, neviena vedekla neizturēs. Tāpēc jau Mārtiņš arī palicis tāds maita. Baznīcā katru svētdien, bet, kura meita mājās, tā brūte. Šogad Pēterišu Minna — nu, tā nu nemaz nav manāma. Dulna un dulna tā mūsu Anna, taisni pakaļ skrien, viss pagasts jau smejas.

Anna nojauca nemaldīgi, ka par viņu runā. Pati kā skaida tā Osiene, lāga brunču nav mugurā, viens bērns vēl degunu neprata nošņaukt, kad otrs jau gaidās. Bet par citām — lai tad tuvumā nerādās. Viņa atmeta galvu un aiziedama nokāsējās, viņai viena alga, pilnīgi viena alga, ko tāda pusgraudniece rej pakaļ.

Andrs piecēlās un purināja matus no biksēm. Māte apgāja apkārt, aplūkodama savu darbu.

— Drusku paaugstāk patrāpījies, un pakausī tāds neliels robs, — viņa teica, galvu nogrozīdama, — bet tas nekas, drīz jau atkal apaug.

Andrs pataustīja, kakls likās neparasti plīks, vējš līda līdz pašai mugurai, biezā apgriezuma vīle, pat aptaustot vien, nelikās necik līdzena. Aitas apcirpt, to viņa prot, — viņš īgni nodomāja, — pie matiem meistara tur nav. Bijusi dūša, aizgājis pie Ansonu skrodera, tam pavisam cits nags. Bet ko tur nu daudz domāt — viņš atmēla ar roku un nogāja lejā: vakar tacī ielika murdu, varbūt lielais ūdens izskalojis kādu lidaciņu no paceres un ienes.

Cildenā jutoņā pēc tā jaukā lietus Upīšu Mārtiņš nevarēja norīmties mierā. Cirvi paņēmis, pie egļu zaru blāķa darināja stādaigus, sēta pret Lauras puķu dārzu izšķobījusies robiem un steidzīgi aizlāpāma. Līdz baznīcīlam nebija grēks, un vispār tādu pakapāšanos par darbu nevarēja skaltīt. Kapādams reizēm pameta acis uz istabas pusi — vai saimniece arī ievēro, ka viņš pat svētdienas rītā nestāv mierā.

Vanags izlīda pa durvīm un nāca taisni šurp. Aiz viņa slāja Vikulis baltā bezdrēbes kažociņā, liels un kaulains, kūkumu uzmetis, kaklu sastiepis, vienmēr tā kā pārsteigts vai izbrīnēts.

— Vīkuļu saimnieks grib dabūt no mums divējas aramās sakas. Es nezinu, vai mums ir tā, ka varam dot?

Priekšstrādnieks jutās glaimots par to, ka viņam jāzina, vai ir un vai var dot, un tūliņ iegrozījās lomā.

— Vai tad Vīkuļos sēja vēl nav beigusies? Mums jau visi lauki zaļi.

— Pēdējās auzas, sešas pūravietas, piekalnē aiz ābeļdārza, — Vikulis nobēra, mazliet pastostīdamies, gluži to pašu, ko saimniekam istabā. Vārdu jau nebij par daudz, un citādi izgrozīt tos arī nevarēja.

— Un aramās sakas paši nevar salāpīt? — Mārtiņš pa-
raustīja plecus.

Vanags paskatījās kaimiņā. Tas pagrozīja kaklu, bet acīm redzami nebij sagatavojies un uz reizes neattapa, kā to pateikt.

— Tām vienām viņiem sakkoks pušu un otrām jūgtu-
ves pagalam satūkušas.

— Otrām pagalam, — Vikulis steigšus apstiprināja.

— Mēs jau varētu, mums jau ir, — priekšstrādnieks teica, cienīgi pārdomādams, — bet vai tiem viņa zirgiem nebūs par lielām?

— Tās mazākās nebūs, un, ja tomēr ir, lai aptin zirgam maisu ap kaklu.

— Maisu var aptīt, — Vikullis piekrita.

Un manījās Mārtiņam pakal uz rijas nojumi. Tā viņi parādusi, pat uz baznīcu nekad negāja blakus, tikai rindā — Pricis pa priekšu, Mārtiņš, tas glupjākais, vidū, Ješka beidzamais. — Bet taisni kā zosis, — dīvajieši smējās.

Upīšu Mārtiņš sameklēja pelēca un mazā melņa sakas. Nevarēja pamest neizpētītu to, par ko visi tagad runāja.

— Runā, ka arī jūs taisoties uz muižu iepirkties?

— Jātaisās ir, — Vikulis attrauca, acis samirkšīnā-
dams, un pamazām šļūca laukā no nojumes. Mārtiņš vir-
zījās pakal — tā jau vēl nebij nekāda skaidrība.

— Jā, kad nauda ir, tad jau var. Un kad pašam darba spēks un sveši gājēji nav jatur. Saimnieces, tās jau nu vajag, bet Pricim sen laiks precēties...

Vikulis atņurdēja ko nesaprotamu un manījās tikai prom, kažociņš vien nograbēja. Sakas samaucis rokās līdz

pleciem, jūgtuves vilkās pa zemi — tā viņš tur aizgāja gar miežu lauku lejā uz upi. Tāds tēvs, tādi dēli, Lejas, īsi sakot, kas viņus nepazīna. Duraki un lempji, krietnam kalpa pulsīm jānosplaujas par tādiem. Bet ko tu padarīsi, viņiem bij Vikuļi, pat par dzimtu tos varēja iepirkt.

Upīšu Mārtiņš nospļāvās un griezās atpakaļ uz sētsvidu — tik gudrs prasījis, tik neprasījis. Vanags visu laiku bij stāvējis istabas priekšā un arī noskatījies pakal, tagad noglauđīja bārdū un gāja istabā. — Jā, tikama apziņa, kad kaīmiņš nāk pie tevis lūgt, kad tev ir un tu vari aizdot . . .

Andram bij laimējies, divas paprāvas līdakas un divas raudas izkratījās no murda astes. Atnāca, abās sauļās samiedzis, laimīgs un lepns. Taisni durvis viņš sastapa Lauru.

— Še, uzcep, jums jau pēc pusdienas būs ciemiņi.

Bet ta sapīkusi atvairījās.

— Kur nu bāzies ar tām savām zivīm, priekšautu no-smērēsi! Namiņā uz sola noliec, gan Liēna viņas notīrīs.

Vīlies un piesarcis, Andrs iekāpa namiņā. Leppa kā jau Brīvīna meita . . . Jel paldies pasacījusi, vismaz parādījusi, ka atzīst tādu pakalpojumu. Bet taisnība jau arī bij, tik balts priekšautiņš jāsarģa kā uguns.

Cieši gar ērbeģa sienu puķu dārzīņa redeļu vārtiņi, Laura iegāja pa tiem. Puķu dārzs bij viņas lepnums, visā pagastā to daudzīnāja. Šopavasār vēl uzstāja tēvam, lai cērt nost to veco, pārplēsto ābeli, kas dienvidu pusē aizēnoja sauli. Tagad visa mala mājas platumā tīra līdz pat kāpostdārzam, kur atstāta tikai stādaīgiem nepiepīta trijkāršu sēta. Lielas un mazas dobes, četrstūrainas, apaļas un sirdsveidīgas, starpās smalku granti nobērti celiņi. Patlaban gan vēl ziedēja tikai agrīnās ziemas puķes. No darznieka nestās lietūs izlocījis un ar zemi apsisis, aploču akmeņi vietām atskaloti un pat izšķobījušies, Andrs bij jāpasauc palīgā.

Izdzirdusi viņu tur Ošu Andru komandējam, Līzβete sarauca pieri, padomāja, tad arī pati iznāca paskatīties. Puķu dārza malā pie sētas divi milzīgi ceriņu krūmi, violetais jau pilnos ziedos, baltais vēl tikko plauka. Saimniece nosēdās uz gludi noēvelēta sola, ko Osis te pirms pāra nedēļām ierīkoja, un tikai pasmaidīja, kad kāda aizkavējusies un paslēpusies lietūs lāse nolīja uz kakla.

Ābeles šogad bij ziedu pilnas. Abām ar tiem mīkstajiem āboliem jau pusplaukuši, skābajām vēl

sarkani, lielām, treknām pumpām līdz zaru galiem. Ja neapmāksies, vakarā viss dārzs būs balts, krēslā smaršos tā, ka pat šos cerīnus vairs nemanīs. Ja pašā tajā ziedā neuznāk vētra ar nelāga lietusgāzi, tad ražai vajag būt. Cik tur nu mantas no tādiem āboliem, bet pa kādam uzkost var, ir arī ko ciemiņiem nolikt priekšā, skābos ziemniekus govis labprāt ēd... Viņa pacēla seju un paskatījās augšā. Nē, nē — lietu vairāk nevajadzēja, un viņš nebūs, debess nomazgāta spodra, taisni plaukstu gribējās pārvilkēt kā zila zīda lakatam... Brīviņu saimniece sakustējās tiksmē, it kā pašai kāds ar mīkstu roku noglaudis muguru.

Dzidrums tumšajās acīs neapdzisa arī tad, kad viņa tās nolaida zemāk. Laura stāvēja, vienu roku sānos iespridusi, pacelto zodu ābelēm pāri pagriežusi. Baltā jaka un apmargotais priekšautiņš taisni laistījās saulītē, melnie mati vizuļoja, lai gan viņa tos šorīt tikai mazliet ar krējumu iezieda. Brīviņu kunga meita — kam viņai tas liekals smukums vajadzīgs.

Izbeles acis noslida vēl zemāk. Uz ceļgaliem nometies, Ošu Andris parkārtoja puķu dobes aploci. Rokas dedzīgi stumdīja apaļo, no upes pašatnesto oli, bet seja pavērsās augšup uz Lauru. Tajā bij kaut kas — kaut kas tāds, kas Brīviņu saimniecei nepatika, viņa skali ieklepojās.

— Paskaties, Laura, kur viņš spārdās! Tavas lepkajas aplauzīs.

Laura paskatījās — Andra papēdis patiešām apdraudēja lefkoju četrstūri otrpus celiņa, viņa sarauca pieri, gluži kā tēvs tādās reizēs.

— Tāds kā lempis! Nevar pievaldīt tos savus garos kātus!

Brīviņu saimniece leņņi atslējās. Jā, par Lauru nebii jābaidās, viņa zināja, kas nienākas. zenu savas kārtas nenolaidīsies! Andrs it kā pieplaka un sāka vēl dedzīgāk valstīt kārtojamo akmeni.

Osiene nāca ar putrainu vāceli no klēts. (Pret kāpostdārzu apstājās un noskatījās pāri Spilvai uz salu, kur ābeles kronis sarkanbalti sirms stāvēja, rudzos nošķiebies. Līdz vakaram viņš būs gluži balts, rudenī āboliši kā krusa, divus pūrus tur dažu gadu esot nolasījuši. Kad tos pelavās izsaldē, paliek mīksti, brūni un suloti, bērni kā vilcēni uz tādiem. Arī Osienes acīs atmirtdza šārīta debess zilums.

Bet tas tūliņ atkal samācās, kad viņa izdzirda atzceriņu krūma Lauras skarbo vīrieša balsi. Tikai divi jau

bij, kam viņa tā uzkliedza — Liena un pašas Andrs. Pa redzeļu vārtiniem varēja redzēt. Andrs tupēja zemē pieplacis, kā kāds vagars iespriedusies, Laura noskatījās lejā, bet saimniece gozējās uz sola piesaulē un sminēja. Osienet tikpat kā iedzēla — ak tu mulka puika! Ak tu vientiesis beidzamais! Viņa ieskrēja istabā, nosvieda slauceni no blukšņa un ūdens spaini uzceļa vieta. Pasķinānājās pie plīts, izsteidzās atkal ārā un turpat uz slietņa sauca skaļi, acīm it kā skaidienā un tad ap kūtīm meklējama.

— Andr, u-ū! Kur tu esi? Nāc tūliņ šurp! — Un, kad Andrs parādījās vārtiņos, vēl skaļāk: — Plītij mazais riņķis iekrita pelnos, es viņu nevaru dabūt laukā!

Andrs šņākdams aizspraucās garām, pakēra dzelzs kāsi, pamaisīja pelnos un, osiņu tūliņ sataustījis, izcēla mazo riņķi malā. Ne vārda neteicis, paskatījās mātē tik nikni, cik vien mācēja, un gāja atkal laukā. Nu jau par vēlu, saimniece ar Lauru runādamās nāca namiņā. Osiene bēdīgi noskatījās pakal, rokas saņēmusi, nogrozīja galvu un smagi nopūtās.

Pēc pusdienas saule karsēja arvien spēcīgāk, pūta pastiprs, vienmērīgs vējiņš. Tā kā Lienai mājas nedēļa un galda apkopšana, Leikartu Lība paēda ātri un aizsteidzās uz klēti izvēdināt savas drēbes. Šopavasār tā bij jau otrā reize — viņa apgalvoja, ka šogad kožu esot visas malas pilnas. Vēdināšana, tā bezgala svarīga lieta, pie lādes notupusies, viņa saudzīgi krāva klēpi salocītos un satītos drēbju gabalus un nesa izstiept uz sētas kārts. Tad atsēdās pati uz lieveņa malas un glāstīgiem skatieniem milinājās ap savām mantām.

Tur bij baltu aītādu kažociņš ar gaišpelēku drēbi un valēta šaura jaka, ko paagrā rudenī baznīcā iet. Četrēji jauni brunči, četri pakulu palagi, rateni līnu dvieļi ar dzeltenām diedziņu bārkstīm, divi pirkti krekli ar pakulu pierietekļiem apakšā un paštamborētām mežģinēm ap kaklu — arī apakšbrunčiem mežģīnes gar malu. Divi lielie sedzami lakati, viens vēl no mātes mantots, un gluži jauna gultas sega ar zaļu dzīparu strīpām un notītas vilnas gabali. Atsevišķi vienā galā izkārtas drēbes, ar kurām saistījās plemaņa no agrākiem laikiem. Tautas tērps ar zīlu samta pieburu un baltām, savelkamām šporēm. Baltas vilnas brūtes kleita — nelaiķis Leikarts bij turīgs cilvēks un varēja to Klidziņā nopirkt. Arī viņa jaunais pusvilnas uzvalks stāvēja tāpat, taupīgs, kā visu mūžu

turējies, viņš bij novēlējis zārkā apģērbt to pašu apvalkāto pelēko, lai jaunais paliek Lības otrajam vīram. Arī pusvilnaina baķītis vīrieša drēbēm izritināts, bet zeķes un cimdi izklāti zemē zāļtē pie pašas sīkām mantām. Viņai acis palika valgas, noskatoties šajā pagātnes atceru un nākotnes izredžu krājumā. Tad iesteidzās pie lādes pārkravāt dibenā sīkākas mantas, kas nebij vēdināmas. Brūnā ietinamā papīrā sakaltis miršu vainadziņš, ar katru gadu tam lapas nobira vairāk, skumji čaukstēja puskaילו žagariņu pinums. Papīra kārbā Lība glabāja tās dārgākās lietas, tur bij divi zīda galvas lakatiņi, tik plāni, ka sauja varēja samiegt, daži sudraba dālderī, sudraba laulājams gredzens, sudraba sakta un zilbaltu kreļļu virkne... Viņa pārcilāja visu to, it kā pirmoreiz redzētu.

No klēts atkal iznākušai, Lībai acis līgsmi iespridzējās: Osiene no istabas šļūca uz šo pusi. Taisni tas jau bij vajadzīgs! Lai paskrien te garām šņākdama, zodu iecirtusi, izlikdamās, ka neko neredz, ka viņai pilnīgi un gluži viena alga, viens vezums mantu Lībai vai divi. Bet prieks tuliņ apdzisa: Osiene apgrēzās un pazuda atkal aiz durvīm. Nevarēja vis, par daudz grauza tā skaudībai.

Skaudība vien tā nevarēja būt, kas Osieni tā apsvieda apkārt un iedzina atpakaļ istabā. Namiņā viņa sastapa Lienu un sacirtās.

— Ej, ej! Lība atkal izkrāvusi savu paunu, visa sēta pušu lūst. Ej nu, ej pabrīnies!

Liena nepazina nekādu skaudību un nesaprata Osienes naidu. Šoreiz gan pašai bij klētī sava vajadzība, tomēr viņa neviltotā sajūsmā pataustīja Lības kažociņu.

— Tik mīkstiņas ādas!... Ar šo tev gan ziemā silti.

Lība glaimoti pasmējās.

— Ja vēl apsienu mātes lielo lakatu, kupenā var gulēt. Kad mēs ar Leikartu daugaviešos dzīvojām, es katru gadu turēju baltas aitas. Tur viņām neaug gara, bet toties sprogauna un mīksta vilniņa, laikam gaņības tādas. Un šitas lakats mātes pašas austeris. Viņa allaž teica: lakatam nekad nevajag savērt par grodu, un mustavas piesist ar mēru, vienu reizi tikai, divas nekad.

Par katru gabalu viņa zināja stāstīt tik sīki un ar tādu dedzību. Citā reizē Lienu klausītos neapnikusi, šoreiz viņai liela skuba. Viņa palīdzēja Lībai sarītināt pusvilnaina baķīti un visu sanest atpakaļ klētī. Nepacietīgi mīnējās, gaidīdama, kamēr tā aiziet projām. Pirkstgalos pacēlusies, māja mazajam Andram, kas tur locījās kūts priekšā.

Andrs patlaban varēja nākt, lapas cūkām bij sakapātas. Vakar kā šķītas, piesaulē jau apsīkstējušas, un grūstuvīs arī vairs nebij ass, jācērt visā spēkā, lai lien cauri līdz dibenam. Pa baznīclaiku jau nedrīkstēja strādāt, tikai kad pār Kārļsonu Zarēnu ataugu sāka zvanīt, varēja stāties pie kapājamās siles. Viņš atskrēja aizsies, nosvīdis, bet priecīgs, ka Lienai kas pakalpojams. Segu un gultas maisu viņa pati bij aizvākusi, lādīte tik viegliņa, ka pat klēpī nebij ko ņemt. Gultu ienesa par abiem — spraugā starp apcirķni un Osienes miltu kasti iznāca kā nomērīts. Kamēr Liēna ārā izpurināja segu un palagu, Andrs izmetās uz maisa izmēģināt, kāda viņai te būs gulēšana. Rudzi un žāvēta gaļa smaršoja pazīstami, viņš smiedamies izlēca laukā un noskrēja lejā uz upmalu. Bet, kad atkal uznāca ar jaunu bērziņu nastu, saimniece bij iznākusi sētsvidū un kļiedza dusmīgi:

— Andri! Lūk, kur brūtgans atradies! Tūliņ svied tās meijas nost un meklē rīksti rokā! Vai lopi līdz vakaram lai kūti stāv?

Andrs nosvieda savu nastu uz klēts lieveņa un sasarcis steidzās uz kūti.

Kad lopi bij izdzīti, Lība palika pie skuju blāķa pakravāt sacirstos egļu zaru sprunguļus — vismaz kamēr saimniece ārā un redz, cik viņa čakla. Bramanis tuntuļojās skaidienā, grabinādams sev izkaps kātu. Osis pa prātam nevarēja uztaisīt, viņš vienmēr meistaroja pats, lai gan cirvis un kalts nebij viņa darba rīki. Uz istabu iedama. Līzbete baltām acīm paskatījās tajā mežonī, tajā bezdievī. kas te visu baznīclaiku klabinājās par tīro apgrēcību.

Ar sprunguļu klēpi atliekusies, Lība palika stāvam un ostīja gaisu: kaut kur no lejas uzvēdīja svešāda smarša. Bet tūliņ arī tika redzams tās cēlonis. Vispirms ceļa gravā pret ābeldārza sētu uzkāpa balts dūmu mutulis, tad iznira Ansonu Mārtiņa jaunā, zilā cepure ar spīdoši lakotu nagu, un beidzot kalnā parādījās viņš pats. Šodien bij noskuvies sevišķi rūpīgi, to apliecināja arī prāvais iešnāpums šķērsām zodā. Kušķītis zem lūpas patlaban izskatījās sevišķi cienīgi, baltais kakla lakatiņš ar adatu sapsprausts. Kājās zābaki, bikses pārmauktas stulmiem pāri — vai nu tās par šaurām, vai stulmi par platiem, bet labi nestāvēja, ejot kāpa augšām un neglīti sakrokājās locītavās. Sētsvidū neviena nepamanījis, noliecās un žigli nobraucēja, kā pienākas. No svārkkabatas apzinīgi lūkojas laukā collu mērs. Papiross niedres iemutē, vēl tepat

lejā uz tilta iesprausts, kūpēja lieliski, tabaka ar piemaisījumu smaržoja jauki. Bramanis skaidienā aizklabinājās sevišķi spalgi. Ratu meistars diviem pirkstiem parāva cepures nagu.

— Lūdzu, vai saimnieks mājās?

Tas neturēja par vajadzīgu pat lāgā atskatīties.

— Te viņa nav, var būt, ka istabā.

Tagad arī Lību ieraudzījis, Ansonu Mārtiņš atkal parāva cepuri un palocījās — tikai ceļgaliem, auguma daļu virs tiem uz priekšu palīgodams. Lība glaimota, smaidīdama pameta ar galvu. Bet tai pavaicāt nepaspēja, pār slieksni iznāca Osis. Viņi dūšīgi sakratīja rokas, Mārtiņš palocījās atkal.

— Saimnieks ir istabā, ej vien iekšā, — Osis teica.

Bet ratnieks nepaguva neko atbildēt, aiz upes Mežavilkos pēkšņi sacēlās liels tracis. Preimanis iebļāvās kā plēsts: zagļi un laupītāji! Te jau aci rāva no pieres laukā! Te jau aiz atslēgas viss jātur, un tad vēl nebij droši. Tādas velna mājas viņš vēl savā mūžā nebij redzējis.

Ansonu Mārtiņš bij izņēmis iemuti un turēja starp rādītāja un garo pirkstu gaisā paslietu. Nogrozīja galvu un paraustīja plecus. Osis smējās.

— Ir gan tam rīkle, droši vien uz lielceļa arī var dzirdēt.

Bet tas tur aplusa tikpat spēji, kā bij iesācis.

— Sieva iegrūda istabā, — Osis paskaidroja. — Tā viņš tur gandrīz katru dienu bļautās. Es Mežavilka vietā gan tādu lērumnieku neturētu mājās.

Brīviņš tiešām bij istabā. Namiņa durvis vaļā, tomēr ratnieks ieiedams pieklājības labad piekļāvēja pie stenderes. Meistaru saņēma laipni, sarokodamies un klanīdamies viņš papirosu tāpat turēja pirkstos tālu atstieptu. Iznāca saimniece, un, kamēr ar to sveicinājās, savās durvīs parādījās arī Laura. Ratnieks bij ļoti mierā ar tādu saņemšanu, beigās pagriezās un palocījās arī pret gulētāju.

— Kā nu klājas saimniekpaņam?

Bet veçais Brīviņš pavērsa baltas acis un ieklepojās draudoši, Ansonu Mārtiņš atmanijās tālāk nost. Saimnieks bij apsēdies pie galda, meistars noņēma cepuri un aplūkojās, kur varētu to uzkārt. Vadža neviena te nebij, lampas uzkarināmo naglu viņš krēslā nepamanīja, novietoja tepat aiz riestuves uz saimnieces audekla. Lizbete

arī piemētās uz sola gala, valodu sākumā attapt nemaz nebij tik viegli.

Brīviņu saimniece apvalcājās, vai Ansonu Katrīna jau beļgusi kreklus aust un vai māte arvienu vēl tikpat dūšīga. Viņa bij dzirdējusi, ka Līnu jau gribot likt pie siena pļaušanas, pēc viņas domām, tik jaunu skuķi pirmajā gadā gan vēl nevajadzētu tā mocīt, it sevišķi, ja mājās tie trīs puikas un saimniekam pašam divi brāļi — vai tad amatnieki tāpat savā reizē nevarēja pieķert roku pie darba? Vai tas skroderis pa vasaru šuva arī vai tikai tāpat daudzējās apkārt? Uz rudens pusi viņiem te arī vajadzētu — saimniekam kažoku, Mārtiņam un Kalvicu Andram tās pielīgtās kārtas. Bet tas jau dzīvoja mēnešiem, kur ievests, ar mēli vairāk šuva kā ar adatu.

Jo tālāk viņa runāja, jo šķērsāk prom aizgriezās ratu meistars. Par sieviešu darbiem viņš nezināja neko, it neko, tos viņš vienkārši nebij ievērojis. Un par brāļi, par to plēgura skroderi, nemaz negribēja zināt. Kad Brīviņš ieminējās par sēju, tā bij cita lieta.

Jā, Ansonos bij beiguši ceturtdien. Auzas atkal labākajā laukā aiz kūts, bet griķus pie Muldiņu zemdegas, kur tās agrās miglas. Tāpēc jau plāceņus nevienu gadu tikpat kā nedabūja ēst. Mājas tēvs gan atstāja, bet saimnieka no tā Ansonu Jāņa nebij. Darbā arī tāds pamiksts, čikstēja ar tām savām krūtīm, puikām vien vairāk viss jopadara. Pusstopu uz apsējībām gan atvedis, tā kā skrodera nebij mājās, tad pa diviem vien... Viņš paplucināja kušķīti zem lūpas.

Vanags novēroja, ka viņš pablenž uz maizes klaiņu galdā un ausās, kur Liēna namiņā kaut ko čurkstīnāja uz pannas. Saskatījās ar saimnieci, kas slepeni pameta ar galvu.

— Es domāju — vai mēs vispirms neuzkāpsim klētsaugšā izmeklēt tos kokus?

Meistars acunīrkli pārlika.

— Man domāt, to varētu gan, nevar zināt, kā vēlāk patrāpās...

Un piecēlies pasniedzās pēc savas cepures.

Sētsvidū bij Upīšu Mārtiņš ar Osi, tos viņi pasauca līdzī. Ratnieks vispirms gribēja aiziet uz nojumi pie tiem vecajiem krāmiem. Collu mēru izvilcis, pārmeta ratiem šķērsām, tad gareniski un padomāja. Notupās pie pakalējās ass, tad pie priekšējās — tie trīs stāvēja rindā un nenovērsa acis no mērkoka. Atkal stāvus piecēlies, meis-

tars padomāja vēl garāk un pamāja ar galvu — nu viņam tā lieta bij skaidra.

Sakāpa visi klētsaugšā. Ansonu Mārtiņš pa roku galam atsvieda nost tās gulētāju panckas, četrpāpus pažobelē palidis, sāka izārdīt lietas koku blāķi. Egļu dēļus, oša, kļavas un ozola bluķus un šķīlas apcilājis, meta gubā, it kā tie viņam tīši par apvainojumu te nolikti. Visa augša piekūpa putekļu pilna, bezdelīgu pāris, izmisis brēkdams, šaudījās pa lūku ārā un iekšā.

Abas puses izvandījis, meistars atslējās taisni un paplēta rokas.

— Ko es lai daru ar tiem! Te nav neviena, kuram ar cirvi var stāties klāt.

— Nu, apskati vēlreiz, varbūt ka tomēr iznāk, — Brīviņš lūdza.

Pavilcinādamies ratnieks tomēr sāka vēlreiz apskatīt to pašu brāķi. Divi dēļi gandrīz, gandrīz tā kā noderētu galdiem, bet katram bij pa zaram, un, kad tādi atmirkst un atkal saulē sakalst, tad izkrit laukā un ratiem sānos paliek caurums. Beidzot tomēr izmeklēja otru divus, tie likās no Kueslīļa sūnekļa, sokļa koki, sveķalni, smagi un cieti, ēvele tādus gan lāgā negrib kost, tomēr, ja reiz ielikts, tad arī ir uz gadiem. No oša un kļavas klučiem šo un to atlasīja, bet pienācīga ozola rītenu spieķiem te nevarēja atrast un bērza ilksīm jau pavisam nē. Osis ieminējās, ka viņam varētu būt kaut kas noderīgs, un visi viņi sakāpa pusgraudnieka galā. Jā, tikai tagad atausa jausma, ka tādi dzelzasu rati nav pa jokam.

Kad arī Oša krājumi bij izvandīti un viss nepieciešamais beidzot sameklēts, viņi atgriezās sētsvidū. Upīšu Mārtiņš ar Osi palika iepakaļ un pasmīnēdami noskatījās, kā saimnieks ieveda istabā ratu meistarū, kam matos ieķēries pagars rudzu salms.

Liena patlaban nolika galdā bļodu ar cūkgaļas šķelēm un dzeltenī apceptiem zivju gabaliem. Ansonu Mārtiņš apmeta tikai vienu žiglu skatu, tad pagrieza muguru — viņam jau nekārojās, nepavisam nē!

— Nu tik sēsties klāt, Mārtiņ, nu tik sēsties klāt! — Līzbe te paskubināja.

— Gan jau piesēdiesies, — tas atbildēja gaužām vienaldzīgi, novietoja cepuri uz audekla, apsēdās Bramaņa vietā. Vēl arī tagad neskatījās bļodā, bet, iesāņus sagriezies, vēroja riestuvi. Ka viņam patiešām nekas cits nebij prātā, saimniece dabūja pārliecināties, ar glāzēm un pilnu

cukura biķeri atnākusi. — Nu jau jums, saimniec, audeklam tikai trīs četras kārtas vairs atlikušās, — viņš teica pataustīdams. — Tikpat kā beigas.

— Pavisam jau būtu beigas, — Līzbeta atsaucās sarūgtināta, — beigas, un tās klaugas pa durvīm laukā, apnicis karstā laikā, ka vairs nevar izturēt. Bet ceturtdienas vakarā šaudīklai izlūst robs, spraudiņš vairs netur iekšā, jāmet miers, kamēr sataisīs.

— Kas tur nu ko taisīt, ko netaisīt! Padodiet viņu man, iebāzīšu kabatā, rītu būs gatava, lai ganu puika pa dienvidlaiku aizskrien pakaļ.

Bet saimniecei bij citi nodomi.

— Ko nu — lielais Andrs pievakarē aizies tepat uz Vaineļiem, Osieniņai pašai arī vajag. Kas to gaisa gabalu līdz Ansoniem var izslaigāt. Un tad — vai no tevis var sagaidīt!

Ratnieks nepaguva apvainoties, Liena ienesa tējkannas, saimnieks nāca ar pudeli.

— Jāapslapina, — viņš smējās, — lai mums tie jaunie rati nečīkst.

— Dzelzs asis nečīkst, — ratu meistars atteica, — bet apslapināt nekait. Skaistas kannas esat nopirkuši.

Viņš pastiepa pirkstu pataustīt sarkanās rozēs uz kannu baltajiem vēderiem, bet apdedzinājis atrāva un uzpūta virsū. Tas bij pieklājības pēc: Brīviņu saimniece nežēlo, tīru uguni ceļ galdā.

Saimniece pacēla vāciņu un paskatījās mazajā kannā.

— Stipruma būs par maz. Paņem, meit, paciņu un pieber vēl.

Liena atnesa no skapiša zaļganpelēko Perlova tējas akteļi ar sudraba uzrakstu, diviem pirkstiem iebēra šķipsniņu, istabā sāka tīkami un smalki smaržot. Saimnieks ar patiku noskatījās viņas tīrajās, glitajās rokās — tāpēc tik labi smaršo, ka viņa iebēra. Meistars turēja zem sava goda interesēties par kalpu meitām, viņš pablenza sāpus, kur Laura kaut ko paklavājas aiz stellēm pie loga, un pataustīja, vai adata vēl labi turas kakla lakatiņā.

Priekšstrādniekam bij gadījušās tuvumā darīšanas un lielā steigā uznācis klepus. Laura smējās.

— Mārtiņš skrien pa sētsvidu, vai nepasaukt?

— Pasauc, pasauc, kā tad nu bez viņa! — Vanags arī pasmaidīja bārdā.

Laura paklabināja pie rūts. Upīšu Mārtiņš ienāca salocītiem grožiem rokās, tos viņš bij gribējis uzkārt pus-

graudnieka istabā pie sakām. Pārsteigts paplēta acis — nebij zinājis, pavisam nebij zinājis, ka te tiek dzerts, — un vīkšās atpakaļ uz durvīm. Bet saimniece jau nāca ar trešo glāzi, viņš pikti nosvieda grožus kaktā un negribēdams, pavisam negribēdams sēdās.

Vanags nemaz nevēroja šo parasto māžošanos, meta cukura graudus glāzēs, uzmanīdams, lai visās būtu vienādi. Saimniece ratu meistaram aiz muguras skatījās, it kā skaitīdama.

— Sešus, — Brīviņu kungs noteica, — tas ir mans mērs. Ja groks nav pietiekoši saldens, tad tas negaršo.

— Tad tas pēc velna garšo, — ratnieks apstiprināja un pataustīja lielo kumpu kaklā, — tad es viņu nemaz mutē negribu ņemt.

Upīšu Mārtiņš visu laiku trinās uz sola, runāt, runāt tagad vajadzēja, citādi izskatās tā, it kā nevar vien sagaidīt, kamēr izmaisa.

— Neņēmājs! Pastāsti labāk, kā tev tad bij, kad zie-massvētkos tīru spirtu iekampi no Ansonu Jāņa pudeles.

Ansonu Mārtiņam bij svarīgākas lietas nekā klausīties, ko tāds paisikla atkal klab. Viņš izkabināja apdegušo papīrosa pušķi, aizsvieda zemē pie krāsns un spēcīgi izpūta slapjumu no iemutes. Izvilka tabakas kārbu un papīra gabaliņu, lokaniem pirkstiem sāka uztīt jaunu.

Brīviņš bij saskatījies ar sievu, skatieniem un galvas palocijumiem sazinājies. Tad viņš sauca pa vaļējām durvīm namiņā:

— Lienīt! Pasauc šurp Andra tēvu!

Lienīt... Laura nicinoši savilka lūpas. Saimniece atnesa ceturto glāzi. Osis ienāca labprāt, redzami apmierināts, ka arī viņu iedomājuši, bez liekiem aicinājumiem piesēda Upīšu Mārtiņam blakus. Ratu meistars bij aizkurinājis un pāri reižu sparīgi ievilcis. Tagad elkonis atspiests galdā, roka ar izplestiem pirkstiem paslieta gaisā, rādītāja un garā galos šķērsām samiegts, kūpēja dzeltena papīra papiross. Pusgraudnieks paošņāja gaisā.

— Ko tu tagad jauc klāt? Krūzmētras tās nav.

— Nē, — Ansonu Mārtiņš atsaucās, — tās ir piparmētras. Jāņa Katrīnai šogad brangi paaugušas — ļauj gan: visu dārzu šai nopīpošot nost. Bet var jau pamanīties no rītiem, kad šī aiznes ganam brokastis. Vienu krietnu sauju uz mārčiņas, vairāk es nelieku.

— Vai agrāk tu neliki cēberīņus?

— Cēberīņi sāk ziedēt tikai uz rudens pusi, reizē ar viršiem. Un es viņus arī esmu atmetis: krūtis vairs netur, kad spēcīgāk savelk, mēli norauj jēlu.

— Un piparmētras, tās nerauj?

— Nē, tās nerauj, tikai vakarā sūrst gan.

Upīšu Mārtiņš pasmējās nicinoši.

— Kāds nelabais tevi dzen to zāli maisīt klāt, kad mēle sūrst?

Ratnieks paraustīja plecus par tādu muļķību.

— Bet dūms?

— Tas nu gan, — priekšstrādnieks piekrita.

Vanags ar karotīti pieskandināja pēc kārtas visām glāzēm. Notankšēja spodri, gatavs bij. Karotī nolika uz galda, traukā atstātu, to vlegli varēja aizķert ar piedurkni un apgāzt. Pacēlis savējo, pameta tiem ar galvu.

— Nu, abi Mārtiņi, lai top!

Tie abi vilcinādamies, kā ļoti negribēdami, kā tikai piespiestu izpildīdami, satvēra smagās, daudzām kantēm slīpētās glāzes. Vanags jau bij ievilcis malku, acis piemiedzis, vēroja viņus. Jā, kā tad! Iedzēruši tie viebās, kā cenzdamies pārspēt viens otru. Ratnieks vairāk tikai muti vien šķobīja, bet priekšstrādniekam arī acis samiedzās, it kā no tām asaras ar varu sprauktos laukā.

Līzbete iesmējās, arī saimnieks nevarēja novaldīties.

— Ir gan joki ar jums! Tā vien liekas, ka es jums tur sāl esmu piebēris!

— Vai tad tas arī nav gadījies! — Upīšu Mārtiņš iesaucās. — Kā muižas puīši reiz. Viliņam Salakkrogā — —

Pamanījis, ka ratnieks izceļ no bļodas zivs gabalu un sāk skrubināt, paņēma arī pats, to vismazāko, un uzkozdamis nobeidza negaro stāstu. Tikai pats tam nosmējās. Vanags pat raustīja plecus par tādu saimnieka nerrošanu, Līzbete īgni sarauca uzačus.

— Taisni par cūkām tie dzērāji paliek. Vai tādām vairs kāds prāts, sūrs vai sakts, visu gāž iekšā.

Brīviņu saimnieks gribēja zināt, vai Zemītis viņudien paklausījis un aizvedis Viliņu uz mājām. Ansonu Mārtiņš par to bij dzirdējis kaut ko, viņam likās, ka līdz pašām mājām nē, tikai līdz robežai.

— Es viņam! — Brīviņš dusmīgi pakratīja galvu, it kā Krastu Zemītis bijis viņa sulainis un tam bez ierunas jādara, ko pavēl.

Par Viliņiem vienmēr daudz ko runāt, arī Līzbete zināja. Kad viņš dienu pleikoja un vakarā nebij mājās, vai

tur citiem naktī kāda gulēšana? Saimniece, nabadzīte, cēlās piecas reizes, vai zirdziņš tāpat nekalst sētsvidū. Taisni brīnums, kā viņš vēl nebij galu dabūjis vai pa to elles ceļu, ar maisu vezumiem no sudmalām braukdams, kādu kāju aplauzis.

Ar vezumiem... Upīšu Mārtiņa seja atplauka, tā it kā nupat dabūjis uzdāvinātu kaut ko sen kārotu. Viņš traucās stāstīt, lai cits ar saviem niekiem neiejaucas starpā.

To viņš pats nebij pieredzējis, bet viņa tēvs. Toreiz beidzamo gadu dzīvoja pie māsas Jaunkalačos un paagrā rudenī aizbrauca uz lejas sudmalām. Vai tad nezināms, kāds vecais Kalacis, nekad nevar laikus izperināties, maisus piebērt un vezumā dabūt. Kamēr tēvs samaļ un sataisa putrimus, krēsla jau uz Mietānu likuma, bet pie stacijas eglēm — tikai ceļa baltumu drusku vēl jaudā saskatīt. Raudam garām nevar pabraukt, vismaz uzpīpot jāicīet, kamēr tiek uz Kritumkalna, akla tumsa. Lejā pie Dīvajas nobraucis, tēvs sāk ausīties: aiztarkšīnās, taisni kā Viliņš. Uz Lielāru ceļa tas nav, tēvs atmetina zirgam galvu pie ilkss gala un ies atpakaļ paskatīties uz lielceļa. Kā tad — bubina, Viliņu ķēve, no laukās pieres var pazīt. Vainēļa grāvis uzplūdis, tiltiņam divi koki iznesti, ratiem pakaļēji riteņi tajā spraugā, izvilkt nevar. Jupis zin, kas viņu dzinis pa lielceļu, kāpēc nav nogriezies pār Dīvajū, kur vajag. Pats arī novēlies šķērsām tai šķirbai, galva uz vienas malas, kājas uz otras, bet uz kājām miltu maiss, pakustēties nevar, guļ un lāgu lāgiem patarkšina. Kā tu dzīvu cilvēku atstāsi, līdz ritam var vēl noslikt un nosalt. Pēc lopīņa nomūrējies, kamēr dabūjis pašu no ūdens laukā un vezumu atpakaļ pie Dīvajas, pašam jau arī kājas nav diez cik drošas un nags ciets. Piemetinājis ķēvi pie saviem ratiem un tā līdz Robežniekiem, kur šim jānogriežas gar Tupenvilkiem, bet tēvam Jaunkalači turpat ar roku pasniedzami.

Brīviņu saimniece sašutusi plocus vien raustīja. Pālieši vispār nebij tādi dzērāji kā dīvajieši, un saimnieki, tie pienācīgi turējās savā kārtā. Tās pašas kārtas pēc arī Brīviņam nepatika tādi stāsti, bet vai nu Mārtiņam kāds muli varēja aizbāzt.

— Nu jau vairs netarkšīnās, — viņš teica. — No nākamiem Jūrģiem Augusts pārņem māju valdīšanu, tas ne dzer, ne pīpo.

— Taisnība, — Mārtiņš to varēja tikai apstiprināt. — No Augusta iznāks pavisam cits saimnieks. Vienos

gados ar Ošu Andru, bet jau tagad rīkojas kā nobriedis vīrs. Pagājušā rudenī tēvu pie Raudas sakratījis aiz krūtīm, kā sprūdzeni izrāvis laukā un iesviedis ratos.

— Kā tas tā savādi gadās, — Līzete teica pārdomīgi, — tēvs dienām tarkšina pa krogu, bet dēls ne dzer, ne pīpo.

— No slikta parauga mātās, — Osis sprieda, — lai gan gadās arī pavisam otrādi. Vai Suntužu Bērziņu kāds redzējis pilnā? Trīs glāzes groka — vairāk viņš nedzēra, arī skrīvera amatu pildīdams. Bet Arturs ko dara? Mārks, ne cilvēks.

Priekšstrādnieks atkal trinās vien, arī te viņam savs vārds sakāms.

— No tiem iznāk cilvēki, kas laikus pie arkla un izkopts. Bet skolās, tur izmācās tie riktīgie palaidņi. Kas šim ko nepleikot, kad tēvs bagāts un māte tikai — dēliņ, dēliņ...

Viņš spēji aprāva — Osis bij piegrūdis dunku sānos. Atgīdās pats, cik aplam izmuldējies, bet ko tur vairs varēja līdzēt? Vanags jau pablisināja baltas acis, taču pateikt neko nepaguva. Laura pie loga iesaucās:

— Sedlinieks klibo pa piekalni lejā!

— Nu, kur tad nu bez tā! — saimniece dusmīgi atmeta ar roku.

— Saodis, ka te groku dzer, — Osis pasmējās.

Ansonu Mārtiņš īgni paraustīja plecus un pavirzījās vairāk uz sola galu saimniekam tuvāk — to īlena vīru nevarēja galvot, ka neiespraužas vidū.

Saodis vai nē, bet pēc brītiņa klāt viņš bij. Pieklājīgi paklepodams, pārkliboja sliekšnim un izlikās pagalam pārsteigts.

— Ak jums ir ciemiņi! Ja zinājis, vai tad es būtu nācis!

Nācis vai nenācis — Brīviņu kungs nebija tas vīrs, kas kādu raidītu laukā. Strupī pameta ar galvu.

— Sēsties, nepļāpā tik daudz!

— Abi meistari blakus, — Upišu Mārtiņš izsmiedams piebilda.

Preīmanis vilcinādamies cēla klibo kāju solam pāri, izrādīdams, cik ļoti viņam negribas un ka viņš dara to tikai piespiests. Uz tām glāzēm viņš nemaz neskatījās, arī tad nē, kad Brīviņš sāka iemaisīt jaunas, nu jau piecas. Nopūlējās uzsākt sarunu ar to otro meistaru, bet tas bij atvirzījies vēl tālāk un ceļgalus pabāzis dziļāk zem galda,

lai pasargātu no pļaukām, kad klibiķis būs iedzēries un sāks lielo smieklu.

— Ko tu pirmāk tur tik briesmīgi ļļautijies? — Osis ievaicājās.

Sedliniekam rētainā, pelēkā seja pastiepās garāka, viņš sagrozīja brilles.

— Vai tad varēja dzirdēt?

— Kad tu sāc? Viss Lemešgals skan.

Preimanis uzsita roku galdā, sauja samiegtais kaļķītis bīstami nopaukšēja.

— Kā tur cilvēks lai neskaistas, kad tas razbainieks, tas saimnieku puika, tas Pēteris, taisni cilpu met kaklā, uz līdzenas vietas putina laukā! Es jau visu laiku skatos, ko viņš tos sivēnus dzenā pa sētsvidu, ar tādu tievu pātadziņu plītēdams. Un tad iešaujas nelaba doma, ieskrienu istabā — kā tad! Sešas sloksniņas man vakar sagrieztas, lai pirmdien var sākt lencēm platās slejas apšūt, nu tikai piecas vairs! Nezin kad te ielīdis, kad nē, vai tu zagli novaktēsi. Taisni sirds pa kaklu kāpj laukā! Jāmeklē jauns kortelis, vai tad es taisni par neru esmu nolikts tajos Mežavilkos.

— Tu jau vari gan kaut vasaras vidū, — Osis piekrita. — Kas tev, sievu un sivēnu iekrauj ratos, maišeli ar īleniem un nažiem pasit padusē, staigā kā kungs.

— Tad jau tevi nerro gan, — Brīviņš iebilda. — Nu, iemet vienu, lai dūša paliek spodrāka.

Sedlinieks iestrēba, garos pirkstus glāzei nikni apžmaudzis. Priekšstrādnieks jau sāka palikt sarkans. Osis smaidīja pie sevis, galdā skatīdamies un laikam klusu joku pārdomādams. Saimniekam acis bij nīprākas, ar patiku viņš vēroja, kā Preimanis skaišas. Ansonu Mārtiņš ilgi vilka no kabatas lielu, sarkanu lakatu ar baltām apmalas strīpiņām, vēsi un cienīgi noslaucīja pieri. Sedliniekam dūša nemaz nebij palikusi spodrāka.

— Un vai tad tik vien — katru dienu jaunas palaidnības izdomā. Tas pats mans nazis — ādai vajag asu, es viņu vienmēr noslīpēju, lai stāv kā nātre. Bet tad paskaties — visi zobi nost, uz tecīlas jāliek, jau šim bijis nagos pulķus griezt vai ko citu ... — Viņš pagrābāja turpat blakus pieslieto spieķīti. — Kā nupat viņudien. Es izeju paskatīties, kur Dudinckis jauno ķēvi pirmoreiz iejūdzis ecēšā. Apsēstos uz grāvja malas, spieķi, kā dulnais, palicis tālāk nost. Un, kā nu ceļos un gribu iet, tā man tā zirga vairs nav, kā ūdenī un pagalam. Man tūliņ iešaujas

prātā: ko tas puika, kā velna plēsts, svilpodams un augšā lēkdams, skrēja garām? Tad cits jau nu nebūs! Un tā arī bij, saimnieks vēlāk atradis arumos iesviestu. Bet kā es tikšu mājās no tā tālā lauka, no pašām Vīkuļu robežām? Labi, ka tas pats Dudinckis bij sameklējis vecu zveņģeli bez cilpas, tad ar to. Tas lielais gabals pa lielceļu, un ja nu kādu braucēju satiek — pēc kā es izskatos?

— Taisni pēc ķēma tu izskatījies! — priekšstrādnieks smējās kratīdamies, arī tie pārējie nevarēja novaldīties. Bet Prelmanis bij pārāk dziļi savu likstu aizņēmts.

— Kas no tāda iznāks, kad izaugs liels? Razbainieks, vairāk nekās, lai dievs nedod krūmos sastapt! Saimnieka dēls — taisni kauns pieminēt! Lai paskatās kaut to pašu mūsu Dudincki. Četri viņam ir, visi plikiem vēderiem, pazīt nevar, kurš puika, kurš skuķis, pati slimis cilvēks, pusakla — bet tad audzināšana! — Viņš paklākšinjāja mēli un pavisam sajūsnojās. — Tāda pletne koka kātā, es pats viņam sašuvu divām kārtām, lai labāk pielīp, karājas uz gultas stakles, cilpiņā pakārta, neviens nedrīkst aiztikt. Kā nāk no lauka mājās, neprasa, darījuši ko vai nē, sadzen tajā savā būdā, lai Vīkuļos un Glāžšķūņos nedzird, un tad tik visus pēc kārtas! Dažreiz gan, pagāns, ņem par daudz nikni — tas mazākais, kā Oša Pičuks, pletnei vēl par vieglu, tādu vajag ar smalkiem bērza žagariem, bet viņš neskatās, galva vai mugura. Pa aci trāpījis, naba-gam, jau otru nedēļu ciet un asaro, kad tikai neiztek pavisam. Bet tad ir kārtība! Dienvidū — čupā kā pelītes, nepīkst, nevienu netraucē. Dudinckis tišām noliek maizes riku uz galda un nosaka: nevlēs nedrīkst aiztikt! Un vakarā tāds pats, kā nolikts. Skābenes lasa pa sētmali, zaļu tupeni grauz, bet, kas aizliegts, to neaiztiek. Tā vajag, tā ir kārtība!

Viņš nosmējās mazo smieklu, bet tie citi neturēja līdzī. Saimniece īgni nopurdēja. Laura bij nosēdusies savā istabā, durvis atstājusi vaļā, lai var dzirdēt, — tagad sir-dīgi nopurināja galvu.

— Ko viņš tur stāsta par tādām mežonībām!

Bet Brīviņu priekšstrādnieks pat dūri pavināja.

— Ja es tur bijis — pašam tam polim ar mietu pa galvu!

Dudinckis pazīstams visā pagastā, par gadu ilgāk nevarēja nodzīvot, neviens saimnieks neturēja. No Vīkuļiem pagājušā vasarā ap rudzu pļaujas lalku pats aizgājis proļām ar tiem saviem bērniem un visām grabažām. Lie-

piņš neprata jokus — kāja gan izgriezta, bet nagi no dzelzs, kā jau kalējam. Bij vienkārši paķēris aiz krūtīm, pacēlis gaisā un sapurinājis kā salmu kūli: sak, ja tu man vēlreiz zirgu daudzīsi pa galvu, es tevi likšu pret sienu, tā ka slapjums paliks tajā vietā!

— Mūsu Bramani tā vajadzētu, — priekšstrādnieks iebilda un pablenza saimniekā...

Bet par Bramani Brīviņš nedzirdēja — arī par Vīkuļiem allaž bij ko runāt.

Pavisam apdauzīta ģimene. Pašam ar to kažoku visas skrūves gan likās kārtībā, bet pavisam pilnīgs tas arī nebij. Par brāli, to glupjo Miķeli, pat pasmieties nevarēja, tas jau nebij puikas vērts, taisni aiz rokas vadāms, ja neaizgāja pakal un nepasauca, trīs dienas ar ecēšu mals to pašu vienu laucinu. Trīs dēli, bet īsta cilvēka neviena, no sveša krūmos bēga iekšā. Pricim vajadzēja būt ap četrdesmitiem, bet apprecēties nevarēja, ar meitu runāt nedrīkstēja. Kur tādi Lejas bij pasaulē saradušies? Skolmeistars Saulītis, pats labs pleika, apgalvoja, ka tas no dzeršanas. Šitie gan mutē neņēma, pat pīpes nevienam nebij, bet agrākos laikos, kad muižā vēl brandvīnu dedzināja, viens Leja bijis par brūža puisl, bet tad dzēris stapiem kā alu. No tā tad Vīkuļi mantojuši mājas un glupjumu.

Par tiem Lejām vislabāk zināja Osis, bet Upīšu Mārtiņš viņam nepavisam negribēja piekrist.

— Pasakas, vairāk nekas! No dzeršanas neviens glupjš nepaliek. Cik mums Muldiņu nav pagastā — kāds dzer vai pīpo? Un tomēr tādi dieva doti vien ir. Pats tas Muldiņu saimnieks, tā liekas, nekas, kluss un bailīgs, bet, kad parunā, tūliņ redz, nekāda prāta nav. Saimnieks — katrs pusgraudnieks ir gudrāks par viņu.

Vanags atlicās taisnāk un noglauda bārdu, kurā paspīda dažas baltas stīdziņas. Osim par Muldiņiem bij citāds ieskats.

— Tā nu nevar teikt. Vai tas pats Kārlis nav labāks šmormanis kā tu un es, un vai kāds viņu par glupju var saukt?

— Kārlis! Ko tu to te bāz? — Mārtiņš allaž skaitās, kad tā jauca viņa stāstu. — Bet māsa, tā mežsarga Elkšņa sieva, vai to var par pilnu ņemt? Un tā otra, tā Reizniece, naudu rauš kā pūķis, vairāk par reizi dienā ēst nedrīkst, vīru ar stādaigu dzen no Raudas mājās.

— Nu, ja tam ar stādaigu neiet pakaļ, sen jau tās Luntes būtu nodzēris.

— Viņš dzer, bet vai mācītājam kādu gadu renti palicis parādā?

Reiznieks bij Vanagam labs draugs, viņš sarauca pieri, piecēlās un iegāja savā istabā, Līzbete līdzī. Upīšu Mārtiņš pārliecās galdam pāri un pamirkšņināja tiem citiem.

— Necieš, ka mēs par tiem saimniekiem tā. Visi tie bagātie turas uz vienu roku.

Sedlinieks Brīviņa aiziešanu saprata labāk un pasteidza iztukšot savu glāzi līdz dibenam. Karstā laikā jau šī pirmā bij labi iesildījusi, viņš atgrūda cepuri pakausī un pār plecu izlaida šļircienu uz klona. Tie te runāja kā lielie visziņas, it kā viņam nekas nebūtu sakāms.

— Nerunājiet tik daudz par saimniekiem, tie vien nav tie dzērāji un duraki. Vai starp sikmaņiem un babulniekiem tādu trūkums? Kur tad visa tā murmuļu Bērziņa pamilija? Jēkabs vēl neko, dzīvo pie saimniekiem un strādā, grāvju racējs tāds, ka Bramanim var blakus stāties. Bet Edvards — pleika un kauslis pirmā numura, Kārlis vazājas pa ceļiem apkārt, uz trako māju jāved prom. — Padzirdis Brīviņu atpakaļ nākam, pacēla balsi vēl skaļāk. — Un glupjā Pūpoliene, kas izģērbjas kā princese un staigā pa mājām, vai tā no saimnieku gājuma?

Viņš izrāva tabakas repi un, astes galu ar adatu sauļā samiedzis, pasvieda meistariski, tā ka tas aizvēlās būkšedams un atritinājās vaļā.

Nojauta viņu nebij vīlusi, Brīviņu saimnieks patiešām nesa jaunu pudeli, Līzbete sapīkusi palika durvīs. Ratu meistars izdzēra glāzi līdz dibenam un saviebās tik briesmīgi, ka katram bij skaidri redzams, kādas mokas viņam solīja tā otra. Upīšu Mārtiņš novilka piedurkni pār pieri, neprazdams un nemēģinādams apslēpt savu sajūsmu. Osīm visvairāk nepatikās tā sēdēt klusu un gaidīt, kamēr saimnieks iemaisa, bet steigā neko jaunu nevarēja sadomāt.

— Dudinckis tomēr apgalvo, ka Vikulis iešot un iešot uz muižu iepirkties.

— Dudinckis! — Mārtiņš nicinoši nostiepa. — Ko tāds polis var galvot vai negalvot. Mēs ar Vikuli šorīt izrunājāties smalki: jā — viņš saka — jāiepērkas jau būs, ko tad es viens tā, kad visi citi...

— Viņam brālis var naudu dot, — Vanags iebilda,

ieliedams brūno stiprumu no mazās kannas. — Vai tad Klidziņas celtuve mazumu ienes?

Upīšu Mārtiņam tas tikpat kā paša iedomāts.

— Gubām viņam tur nāk! Jā — tas kaula kažoks saka — brālis man dos, cik vajadzīgs, tūkstots, divi tūkstoši viņam nav nauda. Pricis man precēsies, būs jauna saimniece mājās. Vēl nevar zināt, vai ņems to pašu Lukstiņu Minnu, kas mums šogad, vai Briežu Annu, kas pagājušā gadā bij.

Zīmīgi pasmīnēdams, Osis nogrozīja galvu.

— Un to visu viņš tev tā izstāstīja?

— Vārdu pa vārdam, es neiešu melot! — Mārtiņš pat plaukstu uzsita galdā. — Ar citiem viņš tikpat kā mēms, bet mēs esam veci draugi.

Par saimniekiem un iepirkšanos, to Preimanis zināja vislabāk. Dūmu uzvilcis, nošļirkstināja pār plecu un pārtrauca priekšstrādnieku pašā spraigumā.

— Šogad visi divājiešu saimnieki iepirksies. Daugaviešos laikam tikai Egliši un Zāliši palikušies, tos lielskungs vēl nav saucis. No mežgaliešiem Lazda ies, Muldiņš, Silgailis taisās, dzird, ka Ķepiņu Dundurs ar.

No sliedes izsists, Upīšu Mārtiņš apklusā, tikai acīm iedzēla tam visīņam.

— Tam pašam Vilinam lielskungs divas ziņas sūtījis, — Osis iemetināja. — Bet ko šis var iet, kad pavasara renti vēl nav samaksājis.

— Tu nerunā, kad neko nezini! — sedlinieks viņu bargi pārtrauca. — Vienu ziņu un nevis divas. Pavasara rente nebij nomaksāta, bet tad šie divi ķērās pie lietas. Augusts izslaucīja visus apcirkņus, maisos iekšā un uz Klidziņu prom. Pati atkal to labāko govi un pērnējo teli Vulpim — kūts lai paliek tukša, klēts lai izslaucīta, bet rente lielskungam jāmaksā. Tam tarkšim vairs nedod, nevar galvot, vai šis Čavaram Salakkrogā tiek garām, abi paši aizbrauc uz muižu. Labi, Zīvers saka, es redzu, jūs man abi esat tie riktīgie saimnieki, tad tā arī paliek. Nākamo pavasar es tās Viliņu mājas pārdodu nost. Labi — viņš saka — kuntraks būs tam Pēter Viliņam, bet virčapte jums diviem, citādi jūs bankai nemaksāsi, un tā tikai divus termiņus gaida.

— Tu tur klāt biji? — Upīšu Mārtiņš nicinoši iebilda.

— Uz to pusi es arī esmu dzirdējis, — Vanags teica. — Nu, noprovēsim, kāds šitas būs iemaisīts.

Tagad viņi jau piesita nevilcinādamies, augstu paceltām glāzēm, tik sparīgi, ka Līzbeite aiz stellēm iesaucās, bažās par tiem dārgajiem traukiem. Iemaisīts bij labi, Mārtiņš pat pienācīgi noviebties aizmīrsa, ratu meistars iedzēris acumīrkli paturēja roku tāpat paceltu, novēroja, kā noiet dibenā, apstiprinādams palocīja galvu.

— Ar to iepirkšanos daudziem vecajiem saimniekiem būs jāaiziet gulēt, — Upīšu Mārtiņš pasteidza, kamēr sedlinieks nav iesācis savu. — Tāpat kā maniem radiem Jaunkalačos. Vecais blauka izmaksātājs nebija, pie vecās neviena meita nevarēja izturēt, no bankas pavēstes katru gadu, tirā kauna lieta. Nu Jānim rokā, un joku viņš neprot. Kad es esmu tas saimnieks, tad man lai nemaisās pa kājām. Vilkukalnā mājiņu ceļš, rentņiekam un veciem kur dzīvot, baļķi jau ziemā savesti. Vecene gaudodama un kladzinādama tekā pa pagastu apkārt: tikām visi radi krituši vīrsū, kamēr izmānījuši kuntraķu. Zelta kalnus solījuši, putna pienu — tagad uz pirtiņu viņus, Jaunkalaču saimniektēvu un saimniekmāti.

Viņš nosmējās sirsnīgi, savu krustmāti nevarēja iērdzēt no tiem laikiem, kad tur par vasaras pulsi kalpojis.

Ansonu Mārtiņš visu laiku bija nicinoši klausījies, ko tie tur melsa, pa visu grābstīdamies, pašu to sakli nezinādami. Nupat bij pēdējais laiks, ka arī viņš teic savu nopietnu vārdu.

— Visas mājas Zīvers nākamgad grib pārdot. Kas var, lai iemaksā pats, kas nē — būs no ārpagastiem, kam ir nauda.

Arī Brīviņš domāja tāpat.

— Alzlakstieši visi ir iepirkušies jau pirms pieciem gadiem, pālieši vēl agrāk, junkurieši... Mums tikai tie, kas paspēja vecās preiļenes laikā.

Ratu meistars palocīja galvu.

— Tie bagātākie un gudrākie, kā jūs paps.

— Abi ar veco Rijnieku, — sedlinieks metās starpā. — Sagādījās pie lielmātes reizē, katrs grib būt pirmais. — Man ir priekšroka, — Rijnieks saka, — Rijnieki pa trijām verstēm tuvāk muļžai. — Bet es pirmais zirgu plesēju pie slitas, — Brīviņš pretī, — ķēķa madāma var apļecināt, viņa skatījās pa logu... Madāmu piesauc par liecnieku!

Līdz ar lielo smieklu pirmā plauka trāpīja Ansonu Mārtiņa ceļgalu. Viņš izlikās to nemanījis, tikai kāju pavirzīja tālāk zem galda. Neviens cits nesmējās, Brīviņš nekad

nevarēja Istī izprast, vai šai stāstā viņa tēvam domāts glaims vai uzzobojums. Vecais sāka staipīties un klepot, laikam taču noģida, ka par viņu runā.

— Seši vien bij tie gudrie, — Osis leminējās, — par sviestmaizi toreiz dabūja tās mājas. Tā jau smejas: Sprukas tēvs Saukas tēvam nolaidis divas laivas linu uz Rīgu. Suntužu kunga vecais aiznesis divos gados turpat muižā ietaupīto algu. Bet tad nezin kas notika, citiem vairs nē, ar reizi aprāvās tā pārdošana.

— Par traku lielkungi esot izskaidrojuši veco preileni, — Upīšu Mārtiņš zināja pastāstīt.

Ar garo pirkstu pasniedzies, ratnieks notrauca papirosa galam pelnus uz galda, tad smalki nopūta zemē, daļa nobira sedliniekam uz biksēm.

— Ko tu runā, kad neko nezini! Vecais Rēmers nomīra vecpuiš, preilene viņam tikai tāda pusmāsa, muižu valdīt viņa varēja, bet īstas gruntes tur nebij, tāpēc iejaucās citi radi un aizliedza šai tās mājas pārdot. Kamēr iztiesā, kuram tā rekste, kuram nē — muižniekiem tāpat sava kārtība. Desmit gadu tiesājās, kamēr preilene nomīra.

— Astoņdesmit pieci gadi, — Osis teica, — kas tāds mērkaķis vairs par muižas valdītāju!

— Bij gan tos laikus saimniekiem dzīve! — Mārtiņš smējās. — Un tāpat muižā. Kur Suntužu vagars to lielo naudu sarausa?

Tas tā pagūtnēm iebilsts, ratu meistars vēl nebij beidzis. Sazin, cik viņš patlešām zināja, bet izteica taisni kā no grāmatas. Pagaidīja, kamēr tas levelk svarīgu dūmu.

— Man domāt, Dīvajas muiža bij parādos līdz ausīm, kad fon Zīvers viņu nopirka. Pašam spiež, tāpēc viņš arī plēš tās lielās iemaksas.

Tam Vanags gan neticēja.

— Kad pašam tā spiestu, tad neliktu sešiem vīriem rades lauzt, tad netaisītos jaunu pili celt.

— Visi radi viņam īgaunos, tādi nabaga vīreļi vien, muiželes un pusmuižīņas, vienam pat Valkā esot mājele ar dārzu. Bet mūsu Maks fon Zīvers ir lepns — paskatieties, kad viņš brauc, ratu stūrī atzvēlies. Par landrātu grībot tikt, viesi no Pēterburgas brauc, bet vecā pils kā tāds kovārņu pērklis Daugavas krastā, kā tur lai uzņem? Naudas viņam vajadzīgs.

— Tāpēc pie stacijas tās pūravietas pārdod, — Preimanis nenocietās neiejaucies starpā.

Ansonu Mārtiņš tikai vēl vairāk sagriezās šķērsu.

— Tāpēc Maks fon Zīvers pie stacijas izdod pūravietas mūža nomā, uz deviņdesmit deviņi gadi — dzīva nauda nāks no tiem mazajiem pleķīšiem.

• Vanags pamāja piekriždams: to jau viņš pats bij teicis.

— Tagad vairs nevar tā kā agrāk — Maks fon Zīvers saka. Nav vairs tie laiki. Tagad vajag tā, lai nauda nāk. Ar liniem muižai pavisam vairs neatmaksājas krāmēties, ar rudziem tāpat — cik tad pagājušo ruden maksāja pūrs? Cilvēku darba spēku vien nespēja noalgot. No Rīgas tā nauda nāk, Rīga aug, bet pilsētnieki tikai baltmaizi un kūkas vien ēd. Baltie milti nāk no Maskavas, no Rostovas nāk un vēl tālāk, tepat Zemgalē arvien vairāk sāk kviešus sēt. Un dābolu, lai govīm vairāk piena, un sviestu var pārdot.

— Atradis! Zemgalieši vien tie gudrie! — Mārtiņš izslējās un gribēja palielities, bet aprāvās no saimnieka dusmīgā skatiena.

— Tagad vajag mācēt — Maks fon Zīvers saka. Ar mežiem vajag, tur tā lielā nauda gul iekšā. Bundzi viņš cirīst nost, Kundravas nost un stacijas eglis . . .

Tas nu par daudz, tie cits par citu jaucās iekšā. Par stacijas eglēm nebij ko runāt, tāpat vējš katru gadu aplauza tos mīkstos kokus, mežiņš pats sadila acīm redzot. Arī par Bundzi neko nevarēja teikt, pašā pagasta vidū tāda audze patiešām nekā neizskatījās. Bet Kundravas — šo lielisko balķu mežu viņpus Aizlakstes Lemešgala līdz pašam tīrelim pagasta vistālākajā nostūrī! Tās bij taupījuši pat preilenes muižkungi, kas nekautrējās pārdot skaistos ozolus no muižas parka . . . Varēja jau melot, bet arī mēru zināt.

Ratu melstaram niedres iemute sadrebēja pirkstos, bet viņš turējās neizrādīt, cik dziļi ķer tāda mazcienīga neticība. Turpināja, it kā nedzirdējis, ko tie muļķi melš.

— Balķu mežs ir pašā spēkā, kad viņam septiņdesmit līdz astoņdesmit gadi. Ja eglēm ļauj pāraugt, no serdes sāk trunēt, un tad tur vairs tikai malka. Oši un kļavas tāpat. Visas tās skaistās apses Kundravās ir cauras, bites tur gan ieperinās, bet vērtība vairs nav nekāda.

Sava taisnība tur bij, ne Brīviņš, ne tie pārējie nevarēja apstrīdēt. Bet, ja tā bez jēgas noposta mežus, tad taču pagasts galu galā varēja palikt pavisam bez malkas.

Ansonu Mārtiņš palika nelokāms.

— Man domāt, fon Zīveram ir gan sava jēga. Kur vērts un atmaksājas, viņš ļauj, lai atkal ataug. Vecos mežus

iztīrīs, izgrāvos, sastigos, manta tur augs. Un tad — pavisam jaunus sēs.

— Mežus? Kā saimnieki kaņepes! — Sedlinieks nevarēja noturēt lielo smieklu. — Nu tu gan mūs taisni par durakiem gribi pataisīt.

Arī Vanags šaubīdamies nogrozīja galvu. Ratnieks paliecās tikai pret viņu — ar tādu Preinani strīdēties nebij vērts.

— Kad es jums saku, Brīviņu kungs! Fon Zīvers ar līnejalu novilcis taisnu strīpu gar meža malu, no Ķepiņiem līdz muižas laukiem — cits saka, ka vēl pāri tiem, līdz pašai Daugavmalai. Te man visur mežam vajag būt — viņš saka. Visas meža pļavas apdēstīs, visus ielokus apsēs. Zālišus un Eglīšus jauks nost — Zālītis jau norentējis pūravietu pie stacijas, Eglītis solās sūdzēties lai vai līdz Pēterburgai.

Par Zālišiem un Eglīšiem viņi visi dzirdējuši, kaut cik patiesības tomēr šķita ratnieka stāstā. Tas izlieca krūti un aplaida apkārt lepnu skatienu.

— Zemākās vietās egles, smilktājā priedes. Ar šķipeli parok dobīti un iemet sēklu — taisnās rindas, kā jūs savus tupeņus vagās. Tuvāk pie muižas ozolus — daugaviešiem, kam viņi tur pa krastiem aug, uzdots salasīt zīles, trīs rubļi pūrā. Miljonu ozolu es trijos gados gribu sastādīt — fon Zīvers saka. Pēc piecdesmit gadiem, ja es knapi rēķinu, katrs tāds ozols man būs trīs rubļi vērts. Par Dīvajmuižas jaunajiem mežiem vien trīs miljonus dos!

Trīs miljoni — — tie iesita galvā valrāk kā Brīviņa groks. Ko par to Zīveru galu galā varēja zināt, trakas lietas viņš te bij nodomājis. Salakas kalnā lopu muižu cēla, trīs rentes saimnieku mājas tur putināja laukā. Tepat Mežamietānos pie Braslas augšgala otru, Upīšu Mārtiņš, no Randāniem nākdams, pats redzējis, ka gar upmalu jau akmeņus lauž jaunajām kūtīm... Visus viņus pamazām bij pārņēmusi cildena sajūsma par muižas lielajiem darbiem, tā, it kā no tiem lielkunga miljoniem arī viņiem kaut kas apsoltis. Vanagam pašam acis dzirkstīja, plikums galvasvirsū bij norasojis un sasārtis, viņš sāka iemaisīt jaunas glāzes, tagad pa septiņi graudi meta iekšā. Istaba tabakas dūmu tik pilna, ka mušas meklēja glābiņu pie sijām vai pa vaļējām durvīm muka prom namiņā. Upīšu Mārtiņš mēģināja pastāstīt, kā aizlakstiešu Kviesis, kas dzēra arī viens pats, ja negadījās otra, dulnumā pilnu groka glāzi izgāzis uz galda, un vakarā visas mušas pie-

dzērušās gulējušas augšpēdu un tirinājušas kājas. Bet tāds siks joks tagad nevaldzināja, viņi paši lidoja liela laika un notikumu dūmakā un vilinošas nākotnes blāzma.

• Lēnajam, klusajam Osim šādās reizēs nezin no kurienes uzradās zobgalīga, ļauna patika pakaitināt kādu un divus salaist ragos. Brīviņš gan patlaban vēlīgi pastūma glāzi, kurā izkausēti septiņi graudi, un aicinādams pamāja kā tuvākam draugam. Bet pusgraudnieks pameta smīnošu mīrkli viņa piesārtošajā sejā.

— Bet tad nu gan puīšus, puīšus vajadzēs visās tajās muižās! Un meitaš pie lopiem. Nezin, nezin, kā tad saimniekiem būs ar tlem gājējiem.

Upišu Mārtiņš šādā stāvoklī neatgida provokāciju un neaptvēra, ko var runāt, ko nē.

— Jā, kas ir, tas ir, muiža vienmēr paliek muiža, — viņš iesaucās pilnu muti un atmeta ar roku, visus iebildumus jau iepriekš noraidīdams. — Tajā plašumā pavisam cits darbs, tur tevi nerausta no viena stūra uz otru, kā liecies vienā laukā, tā dienu, divas dienas, vēl trešā. Pusdienā zvans, pēc dienvidu zvans, aptin galvu un guli nost trīs stundas, kamēr ceļ. Zirgiem īpašs gans, puīšiem pa pieguļām nav jānīkst.

Vanags vēl nesaprata lāgā, ko priekšstrādnieks īsti melš. Paceltu glāzi rokā, galda malai pārlicies, skatījās nemīrkšošām acīm.

— Un priekšstrādnieks! — reiz straumē ticis, Mārtiņš jau lēti vairs nevarēja apturēt. — Kas priekšstrādniekam muižā nekait! No rīta izriks — tos pie tāda darba, tos tur, pats apstaigā pārlūkodams, vai kāds tur neķēmojas vai neslaistās.

Pusgraudnieks trīsinādamies smējās mazu iekšēju smieklu.

— Spieķīti rokā — uz mata kā Suntužu Bērziņš pie vecās preilenes!

Brīviņu kungam glāze noklaktēja atpakaļ galdā.

— Nu, tad manies tikai pie laika aprunāties, ka cits neatsteidzas priekšā!

Mārtiņš nokrita kā no plaukta. Sasodītā mēle! Vai tad nu viņš to tā bij domājis!

— Ko nu par mani! Es te Brīviņos kā nagla! Desmit gadu, divdesmit!

Bet Vanags tajā plāpā vairs neklausījās, viņa pašā kaut kas bij vareni sakustējies.

— Muiža, muiža... Latviešu gruntniekam tagad pašam savā muižā. Vai platības trūkst? Lukstus nevar nosusināt, ganības nolist, līdumus dedzināt? Mieži augš melni griezdamies. Uz trīs simts piecdesmit pūravietām es divas mazmājas varu uzbūvēt.

— Mazs pagastiņš, ar vārdu sakot, — Osis piebilda nopietni, par daudz jau nopietni.

Sedlīnieks piegrūda ar elkoni tam otram meistaram.

— Pusgraundniekam un rentniekam būs vietas pēc izvēles.

Vanags neļāvās traucēties.

— Kāpēc lielkungi var un mēs nē? Vai mums Vilkovs nepārdod dābola sēklas un Matisons vāczemnieka arkļus? Nauda gul zemē, vajag tikai prast dabūt viņu laukā. Līzbet, padod man pīpi!

Līzbeta atnesa porcelāna pīpi ar liko kātu un čibukā uzgleznotu zirga galvu. Kad jau pīpi prasa, tad patlaban ir pilnā. Un lielās te šodien šādiem tādiem. Garām liekdāmās, viņa pačukstēja pie auss:

— Taisiet tai ballet beigas! Nu jau iet tā, ka noklausīties valrs negribas.

Priekšstrādnieks pasvieda tabakas maku, Preimanis ratu meistaram garām pasniedzās ar uzrautu sērkociņu. Vanags papakšīnāja pāris reižu, bet lāga dūmu nedabūja, laikam nebij atzukurināts, kā pienākas.

— Jā, sviestam vienmēr ir cena, stacijas bufetē var pārdot, Klidziņā uz tirgus, uz Rīgu vest. Kad plavas nogrāvotas un siens, ko govīm reizi dienā nolikt priekšā. Kāpēc Brīviņos nevar būt divdesmit pieci slaucami lopi?

Līzbeta iegrūda viņam dunku mugurā.

— Valdies, lielība! Kur tad tu sabāzīsi tās divdesmit piecas? Šitām pašām ragi metas griestos.

Galvu atmezdams, ar pakausi krūtīs, Vanags atbīdīja viņu nost. Palika tāpat izstiepies bārdu paslējis.

— Nekur nemetīsies, zāle viņām būs, ar logu zem sijām.

Saimnieka sajūsma priekšstrādnieku pārnēma divkāršā mērā. Viņš iejaucās tik sparīgi un noteikti, it kā pats bijis Brīviņu pušelnieks.

— Būsi Nākamo vasaru uzlāisīsim ērbēgi, citu gadu kūtis. Vai mums akmeņu trūkst? Vai mēs ar Andru neprotam lauzt? Saimnieks saka: līdz upei jau nu gan šonedēļ netiksiet — — —

— Nodzīvojis gan vecais jums tos Brīviņus līdz pēdē-

jam, — Osis iejaucās. — Jumti — tos jau nu vēl varētu salāpīt. Bet kad sienas brūk kopā un spāres sāk šķiebties.

Līzbetei vārīgu vietu bij aizķēris. Viņa pameta dziļā naida pilnu mirkli uz veča gultas pusi un pat piemētās uz sola gala pusgraudniekam pretī.

— Neviens jau nezina, ko mēs ar viņu tos gadus esam pārcietuši. Elle tā bij, ne dzīve. Ne strādātājs pats, ne izriktotājs, saime slaistās pa mājām, saimnieks pa krogu. No bankas pavēstes, viss iet uz postu, āmurs tepat jau aiz durvīm, bet neatdod, gadu uz gultas, bet nagiem un zobiem pie tām mājām. — Un tad viņa vairāk nevarēja savaldīties, ļauni izmēdīja: — Lai ko, bet kuntraku es nedošu no rokām laukā, kamēr dzīvs — nē! Vai tad nav piedzīvots? Spruka savu veci ielika pirtīnā. Tuļķiene viratēvu nomērdēja badā... Badā šos mērdē! Vai tu tagad neesi paēdis labāk, kā kad pats bijis saimnieks? Vai tev krūze ūdens allaž nav pie gultas? Liena katru rītu atnes vēsu no akas. Vai tev sestdienās allaž tīru kreklu neuzvelk mugurā?

Ansonu Mārtiņš sparīgi nosvieda niedres iemuti galdā, uzbudinājies jau par to vien, ka kāds varētu ko sliktu teikt par Brīviņiem.

— Man domāt, lai katram saimniektēvam tāda apkopšana kā jūsu papam.

Slimais atkal sāka kraukāt un spļaudīties. Līzbete visu laiku viebās, it kā nelabums to māktu. Sedlinieks pamirkšņāja viņai.

— Nu jau vairs ilgi nečiepstēs, garu no āra vien rauj.

Līzbete neticēja: tā viņš jau no ziemassvētkiem rāva, bet mirt vis netaisījās. Nemaz jau nevarēja zināt, cik tur tās īstās slimības, cik izlikšanās. Viltīgs un slinks no laika gala. Kad vēl tikai gulšņāt sāka — kažociņš mugurā, pie kuldās, taisni ugunī līda iekšā, vasarā atkal piesaulītē, lai tur vai izcep. Citi tādi veči vel zarus pakapāja, pineklus novija, šo to — šitas tikai slaistījas kraukādams, ka citam taisni vēmiens nāca. Un tad vēl pasaule nekaunējās melst, ka vedeklas sliktas un neapkopj viratēvus! Vai šitam te ūdens krūze vienmēr nebij pie gultas un sestdienas vakaros tīrs kreklis mugurā?

Upīšu Mārtiņš nenocietās nepastāstījis, kā vecais Brīviņš tika pie tās slimības. Vēlā rudenī, kad lediņš jau sāka pārvilkt lāmas, kā nelabā vadāts, bij iemaldījies Vaīneļu purvā, Vēveru Jorģis pusstīvu rītā izvilka malā, no tās reizes tad arī sāka klepot un gulšņāt.

Brīviņu kungs dusmīgi atsvieda matus no pieres. Kāda daļa citiem gar viņa ģimenes lietām! Divus — trīs tādus tēvus viņš varēja izturēt!

Zivs cepetis bij apēsts, Preimanim naža galā uzdūrās cūkas gaļas šķēle, to viņš nicinoši atsvieda nost. Osim kaut kas paslepens prātā, viņš smīnēja, galdā skatīdamies.

Nē, nevarēja teikt, ka saimnieku dēliem apskaužama dzīve, kamēr tēviem mājas un valdīšana rokās. Kalpu puisis saņēma savu nolīgto algu un drēbju kārtu, tāds saimniekdēls dažkārt staigāja nolāpīts raibs un pat gadatirgus dienās nevarēja meitām izsaukt glāzi šēļķina.

Mārtiņam te daudz ko papildināt. Kuru tādu saimniekdēlu varēja pielīdzināt kalpa puisim? Tas tikai noskatās meitu, abi pliki, ne tur ko rēķināt, ne ko būt, saprecas un aiziet pāriniekos. Bet šis pats tad nedomā, māte meklē tādu, kas nav zem pašu kārtas un ir šai pa prātam. Un tā atkal nenāk, kamēr tēvam kuntraks un māte mājās tā rikotāja. Vai tad tajos pašos Jaunkalačos neredzēja, kā iet, kad dēlam sieva, bet abi pat algotiem gājējiem netiek turēti līdzī. Cik tādi vecpuiši saimniekdēli tepat diva-jiēšos, kā sirseņi dūkdami, nelaidelējās apkārt.

Preimanis iesmējās lielo un mēģināja piegrūst ratniekam, bet tas aizvirzījies par tālu un gudri sagriezies šķēršām.

— Un māju meitām nav glābiņš no viņiem! Ko nestāsta par to pašu Suntužu Arturu? Katrs daugaviešu ganu puika zin, ka Elkšņu Annai tas pirmais skuķis no viņa.

— Man domāt, sedliniekam mēle lokās kā sikсна. Kas gudrāks, uz citām mājām iedams, satin viņu ritenī un noliek uz krāsns stūra, lai apzūst.

Preimanis aizsvilās.

— Tāds ratnieks ēvelē no rīta līdz pusdienai un tad vēl līdz launagam. Bet vakarā paņem cirvi un pielīdzina.

Osis saberzēja plaukstas, seja viņam taisni staroja.

— Abi jūs esat pirmā numura meistari, bet kurš no jums bagātāks un labāk pelna?

— Man domāt, — ratu meistars teica, — man domāt, viņam sieva sivēnam utis lasa no sariem.

Sedlinieks trieca dūri galdā tā, ka niedres iemute tikko nenolēca zemē.

— Tevi Ansonu Katrīna baro! Pat tabaku nevari nopelnīt, visu puķu dārzu viņai nopīpo.

Osis mierinādams pasmējās līgsmi.

— Tabaku viņš nopelna, to nu nevar teikt, puķes, tās tikai smalkuma dēļ. Amats abiem ir, bet kuram tā labākā skola?

Ansonu Mārtiņš neturēja par vajadzīgu pat atbildēt, tikai pats sevī noņurdēja:

— Es divus gadus pie štelmahera mācījos...

Toties smagāk apvainots sajutās sedlinieks. Viņu gribēja pielīdzināt kaut kādam ratu taisītājam! Slaidu, lokanu meistara pirkstu piedūra krūtīm zem paslietās bārdeles.

— Es četrus gadus nomācījos muižā pie Štrauka. Tas bij me-eistars! Kolnists, bet amata pratējs. Divi mēs pie viņa strādājām, es un Smilga no junkuriešiem. Štraukam tāda siksniņa, vienā galā bumbulis kā mežābols un ciets kā akmens. Vienmēr pie rokas, it īpaši, kad šim pagiras un dūša švaka. Kā velk, ta zilums vai čulga uz dibena!

Osis ar Mārtiņu smējās sirsniņāk kā sedlinieks pats, atņiņas tomēr laikam nebij diez cik patīkamas.

— Bet pašam dažreiz arī neklājās labāk. Neliels vīrelis, tāds kā kupritis vis mugurā, bet madāma kā blāķis, kā nozīdīta, piens un asinis. Pilnā labāk lai nerādās acis — kā grābj, iemiedz starp ceļgaliem un ar sakkoku, ar āmuru — kas tikai gadās pie rokas. — Tu pasaules žūpa tāds, manu mūžu tu ēdi! Iršos mājiņu nodzēri, par galvasnaudas parādu bij jābēg prom. Bērni mājās mirst badu, Klidziņā ar mamzelēm pēdējo kapeiku notriec, draņķa gabals tāds!... — Vienreiz bij tāda lieta. Sēd šis, ar degunu galdiņu knābā, ilens lēkā kā skrīverim Zariņam spalvaskāts, beidzot nostiepjās turpat kaktā gar sienu. Mēs — zirgu ādu virsū, sakas ar lencēm pieslienam, tikko nolakoto loku priekšā. Ienāk madāma — kur meistars? Meistars uz Klidziņu pēc voiloka sedulkas spilvenam — mēs atbildam un vairāk neko, lai izguļas un bez pēriena tiek cauri. Lielisks cilvēks bij, tādu kolnistu vairāk nav. Citreiz, kad madāma vošūzī plotē kungiem kreklus, ienes pusstopu — to viņš glabāja ārā, malkas grēdā iebāztu, — iemet pats un mums dod. Iedzert var, puikas, — viņš saka, — tikai ar mēru. Ja mani jaunībā šād un tad tā ar bumbuļsiksnu, ja man bijusi tā skola, kas jums, pavisam cits vīrs iznāktu. Vai man būtu pa muižām jādauzās apkārt — pašam mājiņa Iršīnopā, sivēns un kaza — vai es to galvasnaudu nevarēju samaksāt! — Iemet un raud, asaras paukš vien, pašam koka tupelē birdamas.

Lielā smieklu brāzma pasvieda viņam galvu atpakaļ, tad nolieca uz priekšu. Pa kabatām meklēdamies, Ansonu

Mārtiņš bij aizmirsis pasargāt kāju — drausmīga plauka noblāksēja, viņš atrāva tikai pēc tam un taisni palēcās. Mēle samežģījās nejaukās dusmās, elkonis pats paslējās gaisā.

— Kad vilkšu pa vēderu, visa duka būs ciet! Uz Strenčiem šitādu lopu, vairāk neko!

Tie trīs smējās kā kutināti. Iemeslu lāgā vairs neaptverdams, sedlinieks pats arī līdzī. Saimniece piebikstīja nīknajam ratu meistaram.

— Ko tu tausties? Papīra vairāk nav?

— Nu, ka nav. Man bij, man vajadzēja būt, bet jupis viņu zin! — viņš nekad neteica — velns zina.

— Pagaidi, es tev iedošu, man ir.

Pat divi papīri viņai bij no pēdējā ziepju stieņa, virsējais ar rakstiem un zilo vaboli, apakšējais balts un plāns, tikko sataustāms. Mārtiņš bij taisni sajūsmināts, locījās pateikdamies.

— Tas ir pirmā numura, ziepju garšu dažreiz tikpat kā nemaz nemana — to es tikai pa svētdienām . . .

Plēsa, bet neparko nevarēja noplēst, pirksti taisni kā sapīti. Osis bij uzķēris īsto stīgu un vairs neatlaidās, meistarus kaitināt neviens neprata tik labi. Preimanim acis skatīdamies, viņš nogrozīja galvu.

— Neko lielu viņš no tevis nav vis izmācījis. Teiksim, sivēns tev ir un kazas, ko nodzert, nav bijis. Bet kā tad īsti ir ar galvasnaudu? Kad tu to pēdējo reizi maksāji?

Tā visiem amatniekiem tā vārīgākā vieta, pat Ansonu Mārtiņš satraucās, lai gan viņu pagaidām vēl neaiztika. Bet Preimanim tikpat kā uguni pielika, acis nelabi iezvērojās, viņš izrāva auksto kaļķīti no mutes un bezgala nīkni izšļirca pa platajā zobā iedīlūšo robu.

— Lai viņi iet pakārties ar savu galvasnaudu! Par ko es lai maksāju? Val pagasts man ko dod? Vai es no viņa ko prasū? Slims cilvēks, man pašam pabalstu vajadzētu. Taisni rīkļu rāvēji, kauna nemaz nav! Mani apšļakot! Vai man ir ko ķīlāt?

— Kā tad tev nav? — Osis ieminējās. — Vesels maiss ar amata lietām.

Sedlinieks uzsita dūri galdā.

— Amata lietas nav brīv apšļakot, karoti arī nē! Man lai nedomā, es likumus zinu! Lai pamēģina tas Sniedzes kungs! Tiesas vīrs — sikadielā es viņu iesēdināšu!

Sikadiela — tas bij guberņas cietums Rīgas Citadelē. Ar Preimani par tādām lietām strīdēties nevarēja, cik

viņš savā mūžā nebij tiesājies. Tomēr Osis negribēja atlaisties.

. — Bet tev ir sivēns, to viņš var apšļakot.

— Nekāda sivēna man nav! — sedlinieks atkliedza. — Manai Dārcai viņš ir — no Lapsēniem par linu plūkšanu, es ar lieciniekiem pierādīšu.

Galvasnaudas nemaksāšana bij tas vienīgais jautājums, kurā ratu meistars pilnīgi piekrita sedliniekam.

— Sievai galvasnauda nav jāmaksā, un sivēnu viņai neviens nedrīkst apšļakot. Pie manis tas Sniedzes kungs arī bij atnācis — dzelteno bārdu uzskājis, krekla apkakle ar aukliņu sasieta, cilpiņa galā, niedres štoks rokā. — Viņš izmēdīdams savilka lūpas un ķēmīgi sašķieba muti. — Kā tad nu bij, Mārtiņ? Tu esi tik lepns meistars, pelni to lielo naudu, bet galvasnaudas parāds trīsdesmit rubļi. Lūdzu, vai tu sāksi maksāt ar labu, vai es tev to ēvelbeņķi apšļakošu? — Lūdzu, lepns es esmu bijis, un lepns es gribu būt. Man nekas nav jāmaksā, un to ēvelbeņķi jūs man neapšļakosiet vis. — Kā neapšļakošu? Man ir palmakts. — Trīs palmaktis jums Zariņš var izrakstīt, bet tas ēvelbeņķis nav mans. — Kam tad viņš pieder, ja nav tavs? — Jānim viņš pieder, paprasiet, ja neticat. — Pasauc ar Jāni, šis jau zin kā no grāmatas: jā, mans tas ēvelbeņķis ir, es viņu no tēva mantoju un dodu Mārtiņam lietošanā. Paprasiet skroderam. Ko šis skroderam, tik gudrs prasījis, tik neprasijs, aiziet kā suns, asti pierāvis.

Viņš parādīja, kā smejas smalki, zodu nemaz nepatricinot. Osis bij aizvadījis joku tik tālu, ka pašam smieklī nemaz vairs nenāca.

— Tā ir gan kārtība: divi saimnieka brāļi, abi meistari, apaļi puīši, rubli katru svētdienu pie Raudas var atstāt, bet galvasnaudu nemaksā. Sedlinieks lielās pusrubli dienā pelnām, nekā viņam nav ko apšļakot. No pusgraudnieka, no rentnieka, no tiem vienmēr var piedzīt.

— Un no kārtīga puīša! — Upīšu Mārtiņš iesaucās, lepns, ka no viņa paša nekad nav nācies piedzīt ar tiesu. — Algu apšļako, un saimnieks samaksā.

Te arī Vanagam bij ko pastāstīt.

— Pie manis ar tām lietām lai labāk nerādās. Tagad, kad te pusvasaru nodzīvoja tas pats pļēgurs Bramaņa Jānis, atnāk Sniedze. Tā un tā: tu esi jauns, spēcīgs cilvēks, bet galvasnaudu nevienu gadu, nevienu pašu gadu. Kā tev nav kauna! Tagad mēs tev to algu apšļakosim. — Man

nekā nav ko apšļakot, — Jānis smejas, — es jau visu esmu izņēmis. — Prasa man — es neiešu savam puisim sliktu darīt, kad izņēmis, tad izņēmis, divas algas es jūsu dēļ viņam nemaksāšu.

Par tādu joku viņi visi sīrsnīgi nopriecājās. Upīšu Mārtiņš tomēr zināja arī otru pusi šai lietai.

— Mūsu saimnieks — ko nu par to runāt! Bet ja gadās tāds blēdis un žūliks kā Tupenis? Kā tad izgāja tam pašam sīkstulim Zvirbulim, kamēr vēl par puisi kalpoja? Naudas kā velnam, bet māte pēdējo kapeiku zeķē un zem gultas maisa. Atnāk tiesas vīrs, tā un tā: viņš galvasnaudu nemaksā, es viņam to algu gribu apšļakot. — Jūs jau zināt, kā Tupenis gvelš, ar to villaino mēli veldams. — Apšļakot? — viņš brīnās. — Kāpēc nē! Bet nezina vai viņam vairs būs, ko. — Kā nebūs? Mēnesi pēc Jurgiem, un nebūs? — Nu, vai tad jūs nezina, ka viņam nauda tikpat kā govij silķes galva. Bet paprasiet pašam. — Pasauc Zvirbuli — jā, izņēmis visu, saimnieks viņam neko vairs nav parādā. Bet patiesībā šis, bada dzeguze, pa visu vasaru tikai pusrubli, ko mātel ziepes un sali nopirkt. Un, kad nu Mārtiņš iet prom un prasa, kas nopelnīts, Tupenis uzsit viņam uz pleca un smejas: — Ak, Zvirbuli, tavu zvirbuļa galvu! Aizmirsis esi, ka mēnesi pēc Jurgiem visu biji izņēmis, mums tak ir drošs liecinieks. — Vecene gan skrien pa pagastu kliegdama, bļaudama, lamādāmās, bet Tupenis tik ar pirkstu pakrata: piesargieties, ka es jūs cietumā neielieku par blamierēšanos un goda laupīšanu.

Brīviņš bij saraucis pieri.

— Tā nu ir tīrā cūku būšana, visiem divajiešu saimniekiem par kaunu! Un tāds vēl par pagastvecāko taisījās! Bet galvasnauda galu galā jāpiedzen no visiem, tur neko nevar darīt. Ar ko pagasts lai algo skrīveri, skolotāju un kazaku, ja neviens negribēs maksāt? Ēkas jātur kārtībā, nabagi jābaro, par trako Pūpolu Rotenbergā katru gadu piecdesmit rubļu.

— Saimniekdēli papriekš lai samaksā! — ratu meistars teica, nekādi nevarēdams sagūstīt icmuti, kas žigli vēlās pa galdu. — Amatniekam arī trīs rubļi un četrdesmit kapeikas ir nauda.

— Riktīgs vārds! Tie lai maksā papriekšu! — Preimanis dižmanīgi atstūma cepuri pakausī. — Kāpēc Silagaiļu Jorģim trīs gadus gaida, bet man pie tā viena sivēna taisās klāt?

— Labos rados vajag tikt, — Osis pamācīja, — tad tavu sīvēnu neviens neaiztiks un Mārtiņam ēvelbeņķis būs drošs. Silagaiļu Jorgini gaida trīs gadus un gaidīs vēl trīs. Vai tad viņš nav pagastvecim māsasdēls?

— Un Zemžanu Jānis — kad tas ir maksājis? — ratu melstars noprasīja bargi, miglainām acīm visos pēc kārtas noskatīdamies. — Tāpēc ka pie Krasta, pie Rijnieka švāģera, kalpo.

— Jā, jā! Matainis savējos neaizmirst!

Vanags bij iesaucies tik aši un dzīvi, ka tie arī ar visām savām dulnajām galvām tika uzmanīgi. It sevišķi Upīšu Mārtiņš cildenā jūsmā vērojis, ko viņš varētu pateikt tādu, saimniekam sevišķi patīkamu. Par Rijnieku — protams, tikai par to! Bet arī ratnieks, droši vien sapratis to pašu, pasteidzās priekšā.

— Man domāt, pagastvecākā amats nav bodīte, kur apgādāt visus savus radus.

Priekšstrādnieks tikai vārdu sadzirda, saturu viņa galva vairs lāgā neuztvēra.

— Bodnieks atradies! Saimnieci liks aiz letes, tur viņai tā istā vieta. Bonbongu kārbas pati izēdīs, visus smalkos miltus bliņās izceps. Visas trīs māsas tādas pašas nergas. Jaunkalaču Jāņa Anna čikst ar slimu sirdi, lai vīramāte nedzen uz kūti pie lopicm. Barčiene Krastos tikai ar tamboradatu, visa kumode cakām un špicēm pilna, prūsis smaida vien: sak, vai mana sieva nav riktīga madāma?

Preimanis tik strauji saslējās un atmeta galvu, ka cepure noveltos pār pakausi, ja viņš to vēl pēdējā mirklī nesagūstījis.

— Ubags tāds, ne pagastvecākais! Vai mana Dārča nav Rijniecei rada — kāpēc mūs neatzīst? Es toreiz strādāju Rijniekos, kad šā dēlam krustabas. Visu nedēļu cep un vāra, vāra un cep — toreiz amatā vēl nebij, bet tāpat jau lepns kā pāvs. Es skatos un gaidu, sak, vai teiks, lai svētdien atnāku. Bet šī man sestdienas vakarā — plācenī un naud: aiznes Dārcai, tas ir labs, no baltajiem miltiem un ar rozīnēm, viņa jau tādu nedabū. Plācenī, bet uz krustabām nē! Pagaidiet, radi mīļie, es nodomāju, jūs vēl Preimani nepazīstat! Pirmās ādas sakas es viņam toreiz taisīju. Kuram zirgam uzmauc, tam līdz vakaram kakls caurs, un neko nevar darīt, svied tikai krāsni! — Sedlnieks smējās kratīdamies, līgodamies, pat asaras saskrēja acīs. — Šis mani pie pagasttiesas. Es viņam tās ādas tišām esot saķēzījis, amatu man vajagot noņemt, desmit rubļus

lai es samaksājot par skādi, cietumā mani vajagot ielikt uz dienu un nakti, pie ūdens un maizes... Mani cietumā! Tik gudrs vēl neviens nav izaudzis, kas mani var ielikt! Manu amatu, — es viņam saku, — vai tu arī zini, ka es četrus gadus pie Štrauka muižā esmu mācījies? No Rīgas lai izsauc meistarū, viņu neatradīs. Tā vaina ir tev pašam, mataini, — es saku. — Tu no Brempela tos ādaiņus pērc, tos ar tām trim kājām. Ar salmiem tu viņus baro, ribas var saskaitīt, kakli kā dzērvei, un voiloka spilvenu tev nav, ko sakās ielikt... Tiesas vīri kāšē un degunus šņauc, ērglis uz galda, smēties nedrīkst.

Preimanis pašam tikai tukša groka glāze priekšā, tāpēc viņš drīkstēja. Milzīgā sajūsmā gāza plauku, bet ratu meistarš ar visu dulnumu tomēr pamanījās atraut ceļgalu nost, roka smagi ķēra tikai sola malu. Stāstam pēc garā smiekla droši vien vēl sagaidāms turpinājums, tāpēc Osis pasteidzās priekšā.

— Ar katru gadu tā galvasnauda aug. Cik nesen bij trīs rubļi divdesmit — pērn trīs ar kvartu, šogad jau trīs četrdesmit. Nākamgad uz nogalvošanu pieliks vēl. Taisni ādu rauj nost. Matainis tikai plecus parausta: ko es tur varu, skrīvers sastāda aprēķinu, un vietnieku pulks nospiež. Vietnieku pulks — plurkšķi! rūcēji! jā — brālīši! Katrā sapulcē es viņiem to pasaku. Ko pagastvecis liek priekšā, tas ir.

— Vai tas matainis pagastam ir pielaulāts? — priekšstrādnieks kļiedza plātīdamies.

— Man domāt, kā ievēlēja, tāpat var nosviest, — ratnieks piekrita.

Vanags visu laiku bij klausījies un uzmudinādams tikai galvu palocījis.

— Nezin vis, kas tur izrādīsies, kad izkustinās laukā. Tāpat jau bij, kad veco Spruku atcēla. Pusgadu kungļi no Rīgas brauca revidierēt kasi, bet skaidrību nevarēja atrast. Ko tur atradīs, kad Suntužu Bērziņš par skrīveri un grāmatas tā sajauktas, ka pats Zālamans netiks gudrs. Abi zagļi un uz vienu roku, abus padzina reizē, bet kam tā skāde jāsedz? Pie galvasnaudas klāt, uz galviņām maksājiet ciet!

Tas tikpat kā zemes pika vistu barā. Galvasnaudas maksātāji un nemaksātāji, visi četri viņi sāka kliegt reizē. Osis gan klusāk par citiem, bet Preimanis, ar veselo kāju klonā atspērdamies, pat stāvus mēģināja uzslīeties.

— Vai Zariņš ir labāks kā Suntužu Bērziņš bij? Zagļi un blēži abi ar mataini! Vienreiz es ieeju pagasta kancelejā — sēd, galvas sabāzuši — —

Vanags atkal līgsmi pameta ar galvu — tagad mudinājuma vairs nevajadzēja. Piecēlās un, stellēm roku mazliet pieķerdams, virzījās uz dibenistabu. Līzbete gāja līdzī un pačukstēja nikni:

— Nedod tak tu viņiem vairāk! Cits jau tā ar godu netiks mājās. Muld, ka kauns klausīties!

Bet Vanags viņu stingri atbīdīja ar elkoni.

— Tu neko nesaproti!

Visu pudeli tomēr nenesa, nolēja tā, ka lai paliek tikai divām glāzēm. Kad viņš atnāca atpakaļ, tie tur izlikās neredzam ne pudeli, ne saimnieku pašu, tikai sedlinieks noturējās lielā sajūsmā nenodvesis:

— Brīviņu kungs — vot! . . .

Upīšu Mārtiņš kiedza pa visu istabu:

— Kāpēc Brīviņš tikpat labi nevar būt! Vai tas matainis pagastam pielauļāts?

Ansonu Mārtiņš bij palicis vēl lepnāks kā līdz šim.

— Man domāt, ,, pagasts ir iecēlis, pagasts var no-sviet.

— Tad pagasts reiz tiktu pie taisnīgas valdīšanas, — Osis notelca gan paklusu, bet neapstrīdami.

— Ko nu esi! — Vanags atsaucās pazemīgi, divas glāzes iemalsīdams. — Man tas amats nav vajadzīgs.

Priekšstrādnieks trieca visus piecus pirkstus galdā tā, ka nagi noklaukšēja taisni kā pakavs uz akmeņa.

— Jums nav vajadzīgs, bet pagastam! Jums nav matainis jāgrūž nost no krēsla, mēs viņu nocelsim, priekš tā mēs te esam!

Un nu sākās lielīšanās un plāni, kā viņi to izdarīs. Upīšu Mārtiņš kiedza pāri galdam, abi meistari bij aizmirsuši naidu, Preimanis bikstīja Ansonu Mārtiņam sānos, bet tas tikai tēloja, kā viņš domā lietu vislabāk izdarīt. Apvainotie galvasnaudas parādnieki, tas bij pagasta spēks, tie cēla un gāza vecākos un ievēlēja tiesas vīrus. Priekšstrādnieks vairāk cerēja uz saviem personīgiem draugiem, un to viņam bij daudz, Reinjankiņam vajadzēja tikai izmaksāt glāzi groka, daugaviešus viens pats apvārdos. Osim šķita, ka arī pagasta nabagi nav aizmirstami, utis tos ēda nost, pa mājām klizdami un ubagodami, tie lādēja katru vecāko un skrīveri. Preimanis apgalvoja, ka puse mežgaliešu saimnieku viņam rada, tur

pietika tikai vārdu pamest uz to pusi... Vanags klausījās pasmīnēdams, bet nedzirdēts viņam nepalika neviens vārds, ko tie te buldurēja.

Līzbeta bij aizslēgusi skapīti un atslēgu noglabājusi brunču kabatā. Arī saimes istabas durvis aizvērusi, lai pasaule nedzird tās muļķības. Tagad viņas jau otru reizi pavēlās, Osiene pabāza galvu un pikti māja savam vīram, apakšā gar brunčiem spraucās divas pinkainas kodaļas. Ratu meistars bij aizgājis dibenistabā un ar groka glāzi uzplijās Laurai. Kad tā viņu dūsmīgi un strupi noraidīja, apvainots atmeimuroja atpakaļ, izdzēra pats un, tukšo trauku galdā atpakaļ sviezdams, tikko paguva ceļgaliem atsisties pret solu, gribēja izvilkt mutautu un noslaucīt zodu, bet pagadījās viens zili raibs un otrs gluži balts papīrs, viņš skatījās platām acīm un nevarēja saprast, kas tādus te iebāzis kabatā. Preimanis gribējis iziet ārā, bet, kā pārcēlis liko kāju solam, tā palicis jāteniski — spieķītis nogāzies zem galda, to nevarēja sadzīt rokā. Osis mēģināja pārliocināt Mārtinu, ka, godīgi aprēķinot, galvas nauda varētu būt zem trīs rubļi, bet tas viņu turēja aiz piedurknes un kļiedza, ka viss Silagaiļu gals tikpat kā drošs, jo, Kalvicam pusgraudnieki klausīja un ar saimniekiem viņš arī varēja aprunāties.

Laura bij izgājusi ārā, no tiem dūmiem un ļļausšanās galva sāka sāpēt. Līzbeta jau sen pikti mirkšīnāja un māja Vanagam, lai taču ceļas reiz un taisa tai ballei beigas. Viņš pieslējās, muguru pret riestuvi balstīdams, un padraudēja ar dūri ratniekam.

— Bet tu pielūko, ka būtu! Uz ļļaujas svētkiem man viņus vajag gatavus!

— Jums, Brīviņu kungs... kad es reiz vārdu esmu teicis! Kā nagla!

Mēle palikusi pavisam mīksta un metās, kā par brīnumu, Ansonu Mārtiņš nu runāja skaidri divajiski, tāpat kā tie citi, visus smalkumus bij aizmīrsis. Silagailim viņš jau būtu nobeidzis, bet kad trešdien jāiet uz bodi. Katrīna pie tējkannas vien sēdēja, un viņam tas cukurs jāpērķ, taisni matus no galvas dzēra nost. Zemītis tiem pašiem vecajiem ratiem varēja pakaļgalu sagriezt ar klūgu, ne pa kādiem celmiem nebij vis jābrauc, un riteņi vēl gluži labi. Un ja nē — ar cepuri lai nes tos savus mēslus. Kad viņš Brīviņu kungam ir vārdu teicis — —

— Vai tu jau šodien gribi tos kokus līdzī, vai Mārtiņš rītu lemetinās ķēvi un aizraus?

Kas par rītdienul Ansonu Mārtiņš nevarēja līdz pusdienai slaistīties, kamēr atbrauks. Vēl šovakar viņš gribēja tos kokus pārzortēt. Jauni mēri, tur bij ko galvu palauzīt.

Priekšstrādnieks iemetināja ķēvi ratos un piebrauca pie klēts gala. Redeļu kāpnes palikušas nejēdzīgi stāvas un ļoganas. Visa klētsaugša savandīta, pats lielais gudrinieks nepateiktu, vai šie divi dēļi bij meistara izvēlētie vai tie tur. El Nelabais te lai zortē! Mārtiņš grāba tos, kas tuvāk, un laida lejā. Saimnieces vistas, kas tur kašnājās siena smeltē, izšķīda, pārbīlī bļaudamas, tad sāka kliegt Osienes Pičuks, arī tepat lejā klāt pielīdis un tikko paguvis atķepuroties sāņus. Oša galā viena ilksis bij atklīdusi tālāk, tā arī palika turpat nātrēs. Mārtiņš uzsvieda vezumā Pičuku un Katiņu, pats nosēdās par kučieri priekšā, kājas atspieda pret ilksim un slaidā riksī piebrauca istabas priekšā, kur jau pulcējās mājinieki bez Galīņa un Bramana. Osiene rādamās un bukūdama norāva bērņus no vezuma. Traks un dulns viņš bij, cik tur trūka, ka puikam kāja būtu nost starp tiem klučiem! Meistars pats vēl nebij iznācis, tēnterēja pa istabu, cepuri meklēdams, līdz kamēr nejauši ieraudzīja turpat uz audekla, kur nolīcis, tikai tālāk aiz riestuves pavēlusies.

Atsveicināšanās neiznāca tik pamatīga, kā Ansonu Mārtiņš to paradīs. Brīviņu kungam pa diviem lāgiem sakratīja roku, bet Osim aizmīrsa pavisam. Aplūkojās pēc Lauras, bet tā bij tikai pabāzusi galvu pār puķu dārza vārtiem, laukā neiznāca, un tā viņš palika neatvadījies no tās. Visas trīs meitas sagrāba viņu un ķērkdamas un smiedamās uzbuksnīja vezumā, meistars neattapa paraut cepures nagu un pateikties par godu vai skaisties par nerošanu. Nīdres iemute visu laiku bij mutē, ar lielām pūlēm viņš uzrāva ģenģerējošo sērkociņu, ievilcis pāra guldzienu sūru dūmu pa lūkšo cauruli, nodomāja, ka smēķis kārtībā, un sāka dūšīgi pakšīnāt lūpām.

Preimanis noklunkuroja pa ceļa gravu, no vienas malas uz otru svārstīdamies, ar spieķīti nikni priekšā un sānos bakstīdams un lādēdamies par gruntniekiem, kas novīžoja pat uz ceļa akmeņus izlauzt, cilvēku varēja taisnī par kropli pataisīt. Brīviņu saimniece atnesa no klēts prāvu kuli un rūpīgi novietoja uz lietaskokiem.

— Tu tikai pielūko labi, ka neizbārstās, — viņa piekodināja. — Tur ir rudzu milti un smuks vidusgabaliņš ga-

las — lai Katrīna nesaka, ka tu, mums strādādams, ēd Ansonu maizi.

Kučieris sēdēja, lepnī izstiepies, kā lielkungam uz bukas, tālu izstieptām rokām grožus stīvi savilcis. Seja bezgala svinīga, bet acīs laistījās smiekli, kad viņš atskatījās.

— Nu, kungs, pieturi tikai cepuri, tagad mana ķēve laidīs!

Un, abas grožu puses likumā pasviedis, spēcīgi iecirta ķēvei pa treknajiem, spīdīgi melnajiem sāniem. Pārskaitusies par tādu nepiedzīvotu aplamību, ka rikšiem triec pa stāvo krauju lejā, viņa nikni sakrustīja asti un sastiepās. Dārdēdams, grabēdams, lodzīdamies un meistarū augšup mētādams, lietaskoku vezums nodrāzās pa gravu. Tik traka ķēve tomēr nebij, lai arī pār tiltu skrietu, atskatījās pārmetoši un sāka čāpot prātīgi, lai pakavi neslīd uz apalajiem kokiem. Kučieris pameta galvu atpakaļ un palika pavisam vīlies. Miltu maiss nebij vis izputējis, kā droši varēja sagaidīt, pats meisters arī turējās, abām rokām klučiem pietvēries, niedres strupķis cieši samieģts lūpās, tikai cepure nošļukusi uz vienas auss, to viņš patlaban atgrūda taisni un trausa sēdamo vietu augstāk. Kad uzgriezā uz lielceļa, Mārtiņš palaida atkal rikšiem. Meisters klanījās gan, bet citādi turējās braši, miltu maisu drošības labad iemiedzis starp ceļgaliem, knaibīja vienā un otrā pusē, gaļas gabalu sataustījis, palika ļoti lepns.

— Mani lamāt, ubagi tādi! Cauru dienu pie tējkannas, cukuru vien nevar pienest... Vai es jūsu maizi ēdu? Man domāt, es ēdu pats savu maizi!...

7

Istabas vidū Osiene apsēja Andram savu balto lakatiņu ap kaklu un spēcīgi iebuksnīja pa muguru.

— Ko tu saliec to kūkumu kā Upīšu Mārtiņš! Tēvs, kad bij tavā vecumā, turējās taisni kā stīga. Vainelū Alma domās, ka kāds večuks nāk ciemos.

Viņa patlaban visai labā omā, arī Andrs bij priecīgs, ka reiz tiek laukā, uz Vainelūiem viņš gāja labprāt, no Vēveru Jorģa viņam nemaz nebij ball. Izstiepās taisns kā stīga un smaidīja, kamēr māte pārbaudīdama apgāja apkārt.

Vairāk neko nevarēja uzpucēt. Matus jau šorīt apgriezā, uz lieldienām nopirktā cepure vēl tikpat kā jauna,

svārki gan drusku apauguši, piedurknes pašas, bet tas neko nekaitēja, krekla aproces vēl bij gluži tīras. Vīzes apvārstītas gluži jaunām auklām, auti vakarvakarā izskatoti un izberzēti mīkstīni. Jaunās, stripainās pakulu bikses varēja būt garākas, bet vai tad viņa tām stārķa kājām līdz pašai zemei lai šuj, jau tā bail, cik drēbes izgāja.

Abas apdauzītās spoles ar aukliņu kopā sasietas, izlauztos gabaliņus Andrs iebāza kabatā. Saimniece ar abām savām šaudīklām ienāca namiņā pretī.

— Tad tu nu palūdz Jorgi labi diktī, lai ir tik labs un sataisa, viņš jau pats redzēs, kur tā vaina. — Arī šaudīklas saimniece sabāza Andram kabatā. — Svētdiena gan, bet viņš jau nesvēta un man ļaunā neņems. Uz klēts lieveņa es nolīku kulīti, to tu aiznes, nevar jau prasīt, lai cilvēks par velti strādā, līme arī maksā naudu.

— No manis pasaki viņam lielu, lielu paldies. Un Almal labas dienas. Bet tikai neaizmirsti! Vai neaizmirsīsi?

Osienei iemesls tā kodināt un nojautāt: lūdzu un paldies — tie bij vārdi, ko Dīvajas jaunatne varēja izrunāt tikai pēdējā bezizejas brīdī. Andrs arī patlaban atpurdēja ko lāgā nesaprotamu un virzījās ceļā, jo vakars vairs nebij nemaz tik tālu un līdz Vaineļiem arī taisnā ceļā rēķināja pustrēšas verstes.

Pa durvīm iziedams sētsvidū, viņš tūliņ ieraudzīja Prelmani kumurojamies viņpus upes krasta plikumā starp vītoli galiem un vecās ievas puduri. Nekur tālāk tas nebij ticis, dulnumā laikam mēģinājis aizšļūkt tepat gar miežu lauku un kāpostdārza malu, lai mājinieki neredz, klupis un cēlies, cēlies un klupis pa dubļaino, apīnīšiem pieaugušo ežmalu. Patlaban viņš atkal lādēdamies trausās kājās, cepuri gan uzsprauda galvā, bet kaut kā vēl trūka. uz vesclās kājas stutēdamies, ar spieķīti sirdīgi bakstīja zālē.

— Brillles viņam nokritušas! — Brīviņu saimniece iesaucās un pamāja Lienai. — Aiztec, bērns, pārbrien upei un pameklē. Bez brillēm viņš, nabags, ir pavisam akls — un ko tad Dārča atkal teiks.

— Ko tu smeijies! — Oslene uzbruka Andram. — Kā tev kauna nav par vecu vīru!

— Ko tad viņš dzer, kad nevar nest! — tas atsaucās un nīpri devās prom.

Kulīte bij uz klēts lieveņa, viņš tūliņ sataustīja putralmus, gabalu gaļas un pusripu siera. Svētdienas vakaram

gultu uzčubinājusi, Smalko Anna iznāca durvīs un noņirgājās:

— Nu ir gan uzpucējies kā brūtņgans! Kādu puķi vēl piespraud pie cepures!

Tas nebij tikai vienkāršs pazobojums, balsī un acīs viņai jaudās kas dziļāks un dzēlīgāks, no kā Andrs tūlīt pietvīka un pārskaitās.

— Piespraud tu pati! — Protams, tas iznāca tik puiciski un mulķīgi, ka Anna salocījās smieklā. Andrs bij jau paskrējis soļus desmit, bet galva griezās kā spole, meklēdama ko atcirst tādu īsti asu un arī pielipīgu. Un tad viņš nokliedza mīlīgi un lokani: — Vai Liču Mārtiņš šodien bij gan baznīcā?

Aha! Trāpīts, ka labāk vairs nevajag! Anna pati palika klusu, bet klētsdurvis noblākšēja drausmīgi. Tagad Andram laiks smieties, bet viņš iekoda apakšlūpu zobos, atmeta galvu, rijas jūmtā skatīdamies. — Vai es pirmais iesāku? — noteica sevī. — Ko tu aiztiec otru!

Tērces pļavā zāle jau bij līdz ceļgaliem, viens tāds lietus viņu raušus rāva augšā. Pēdējām auzām gali griežas sprogās, lejāk linu lauks ligojas kā viena velēna. Būs, būs šogad Brīviņu laukos raža. Dzelzasa rati smalki klabēs, kad viņi pļaujas svētdienā brauks uz baznīcu. Visi trīs — Laura vidū, melnais zīda lakats ar dzeltenām strīpām ap galvu, melno matu pinkulis uz pieres izvilīts laukā... Divaini prāti dažreiz! Linu laukā skatoties, viņam šķita, ka plauksta slepeni un viegli pārvelk tam zīda lakatam un arī pašam no tā kaut kur paliek gludi un silti... iesmieties varēja, bet viņš tikai nodūra acis un pakošlāja apakšlūpu.

Vislabāk būtu iet pa Bramaņa Iztīrīto papuves grāvi, bet tur rindām vien tupēja lielas, brūnas vardes izspiestām, glupjām acīm un kustošām pakaklēm. Bet pa pēdas plato, govju gludi nograuzto malu arī nebij slikti, nevienu zemes pīciņu Bramanis tur nebij atstājis. Izcirsto kārkļu čupas mazais Andrs jau veselām rindām nodedzinājis, tikai melni plankumi tur palikuši. Meistara darbs: pelni un visas sīkākās ogles izkliestas pār lauku, ja vēl kūtsmēslu iznāk pietiekoša kārtā un ar vāczemnieka arklu apar, tad te iezels citādi rudzi nekā šogad.

Labi, ka Ozoliņu lopi bij viņā pusē, Anna apsēdusies, laikam lasīja grāmatu. Labi, ka nav jāsatiek, mātes bērņus Andrs palaikam nevarēja lāgā ieredzēt. Vesels bars tādu vēkšu pa kājām maisījās, cik tur pūļu nebij ar vi-

niem, ēda kā zvēri, drēbes piešūt nejaudāja. Māsa — tā kā kauns vien bij, kad viņam to piedaudzināja. Un tad — plnās ar to uzpūtīgo slaistu, ar to saimnieku Ješku, ar to studentu... Andrs acīm taisni iekoda viņai, pēdējo reizi turpu paskatīdamies.

Taisnais ceļš uz Valneļiem te visiem zināms. Pāri Ozoliņu zemdegas pļavai — Zarēni palika patālu kreisajā pusē —, caur Kārļsonu Zarēnu ganību krūmiem un tad pret ataugas galu uz stacijas ceļa, tas gāja tieši cauri Vaineļu gabalam. Zemdegās dziļākās dobes vēl ūdens pilnas, arī uzmanīgi laipojot, vīzes paliek slapjas. Krēšļainā krūmmala zilgalvēm pieaugusi, tumšais zilums ar spilgto dzeltenumu tik košs, ka Andrs nevarēja nociesties nenoplūcis trīs tās skaltākās, bet atcerējās Annu klētsdurvis un nometa zemē. Smējēja tāda! Bet pati skrēja Liču Mārtiņam pakaļ...

Kārļsonu ganībām sētas apkārt nebij. Pa biezajiem elkšņu un krūkļu krūmiem likumodams un līzdams un aveņu klāņiem pārbrizdams, Andrs dzirdēja lopus kaut kur priekšā. Ganus sastapt viņš nu nepavisam negribēja, pasitās sāņus. Bet taisni tā uzbrida viņā pusē klajumiņā sagulušam aitu baram. Tās iebiedētas salēca kājās un kā no vilka atzmuka pie lielajiem lopiem. Divas raibas govīs pacēla platos purnus un dusmīgi nošņācās, vērsis ar pierē ap ragiem uzkārtu dēlīti, melnu mēli izkāris, nikni nobaurojās. No balsmīgā nezvēra vēl vairāk sāņus vairīdamies, Andrs tikko neuzmina lielai ganu meitai, kas, grāmatu lasīdama, sēdēja aiz krūma, kājas ar plikiem, vīzauklām apģītiem stilbiem pa versti izstiepusi. Brūns suns pielēca kājās un, kā velns sarus sacēlis, rēkdams pieguma klupt pie kājām. Ar vienu roku brunčus pār ceļgaliem nogrūzdama, ar otru gane sagrāba to velnu aiz kakla saites un pievāca klāt, tas palika nerrīdamies un baltus zobus spīdinādams, bet viņa iezviedzās tā, ka droši vien pašos Kārļsonu Zarēnos varēja dzirdēt.

Andrs aizmanījās sarkans kā burkāns. Nelaime viņu dzina uzskriet taisni virsū, labi vēl, ka tas suns nepieklupa klāt, pat rungu nebij nogriezis, it kā nezinājis par Kārļsonu Zarēnu nikno Brunavu. Un par ko tā lielā tā varēja smieties? Droši vien par to putraimu kuli. Kāpēc tad viņš to arī nesa pār plecu kā nezin kādu auzu maisu?

Norāva no pleca un pamiedza padusē. Nē, arī tā izskatījās tikpat ļempīgi. Tad iebāza roku kabatā pie mātes spolēm un piezmaudza nešļavu pie sāniem, tā bij gan la-

bāk. Mūžam kaut kas jānes, pat svētdienas dienā nevar pastaigāt, kā jaunam cilvēkam pienāktos.

Kārlsonu Zarēnu atauga nebij mazāka kā Brīvīnlem, tikai manāmi izretināta jau. Bet apmalas apaudzē spīdēja arī liepiņu sarkanie gali un pret egļu tumšo biezokni plētās veco kļavu glezni zaļās kupenas. Zarēniem dzīvoja meža baloži, kaut kur dziļāk domīgi dūca, laikam taisni priekš tiem apsēts tas zirņu lauks. Kārlsoni bij ienācēji no junkuriem, ratus taisīja garākus kā divājieši, linsēklas zārdīja uz tapu zeģenēm, miežus neslēja vistinās, bet krāva gubās ap zemē iespraustu maiksti. Ielīduši svešā pagastā — Andram nebij nekāda prieka par pūravietas desmit plato miežu lauku, kur neviena svēre vēl nebāza galvu laukā.

Līdz pat Vainējiem nesastapa nevienu pašu gājēju. Pret Salām gan priekšā uz ceļa parādījās večuks ar dzeltenu papīra vīstokli, droši vien siļķes nesa no Mieža, bet tas nogriezās un aizbrida gar Līču pļavmalu. Andram tas bij pa prātam, reti kad no mājām laukā ticis, viņš kautrējās no katra sveša cilvēka.

Vainēļu pļavas un ganības bij labajā pusē, tīreļa pēdējās notekas dūksnājā, kas puslokā apliecās kalnam un izbeidzās at purvu pie dzelzceļa, ņetālu no stacijas. Kalns ar abējām mājām, apaļiski nolaidens, sen jau slavens ar smilksmāla zemi, kur sevišķi labi auga tupeņi, bet zirņi padevās gandrīz tikpat mīksti kā daugaviešiem. Lekši sastādījuši jaunu ābeļdārzu, no Vainēļu klētiņas to atšķīra tikai divdesmit soļu platā atstarpa ar piecu kuplu ošu rindu. Ap Vainējiem pašiem koku nebij, tikai sētsvidū pudurī trīs vecas liepas, bet tik augstas, ka puspagastam pāri redzamas.

Ošu Andrs negāja līdz abēju māju kopējam ceļam, bet nogriezās taisni pa lauku kalnā. Viņam bij stipra cerība, ka Vēveru Jorgi ieraudzīs kaut kur laukā un tā nenāksies sastapt kādu svešu. Iet te varēja, kur patīkas, nogāze šaipus mājām neapsēta, pat arts te nebij vismaz trīs gadī. Pienenes saaugušās bieziem, kātainiem krūmiem, zirgu skābenes, usnas un vārpotne līdz viduklim, apakšā smalkā zāle bieza un lekna, acīm redzams zeme te laba, taisni brīnums, kāpēc viņš to pameta neapstrādātu. Tumši brūns telš gāja, galvu paslējis un ausis šķobīdams, divas trekņas govīs ēda šnākdamas, bet nesteigdamās, ar purnu skābenes izlocīdamas, meklēdamas to mīkstāko un labāko — kāpēc nē, te jau varēja gan izvēlēties. Brūnajai

lūka striķis piesiets ragiem apmestam pineklim, melnajai no kaņepāju auklīnām skaistām rozītēm pīti apauši kā zirgam. Tā paslēja galvu laukā no zāles, paskatījās glupjām, sirdīgām acīm un nošņācās brīdinādama. Pie mietiņa iesitamās vāles vietā smags oša koka āmurs ar gludi nodrāztu kātu. Vēveru Jorģis neko nedarīja tā kā citi.

Saimniecei taisnība, svētdienu viņš nesvētīja — viņā pusē, pašā dzelzceļa malā, kustējās divi bēri zirgi. Andrs apmeta likumu mājām un devās turpu. Šo pusi Vēveru Jorģis apstrādāja, lauciņi taisnām joslām stiepās no mājām līdz eglīšu sētai gar dzelzceļa ierakuma malu. Līnute nemaz neredzēja, rudzi biezi, tumši un līdzeni kā dēlis, auzas lekņas kā kāposti, griķu josla nostiepta kā sarkana lenta, papuvei mēsli jau ziemā uzvesti lielās gubās, miežus viņš patlaban vēl ecēja. Bet tas brīnišķīgais tas, ka vesela josla, gan šaurāka kā tās citas, nosēta kaņepēm un apstādīta pupām.

Zirgus ar ecēšām varēja labi redzēt, Vēveru Jorģi, kā par brīnumu, nē. Par Vēveru Jorģi viņu sauca pēc agrākā amata, patiesībā viņš bij Freimanis, sedlinieka brālēns tieši no tēva puses. Zirgi gāja uz dzelzceļa pusi, tikai pusjoslā ticis, Andrs saskatīja arī pašu ecētāju.

Nevis divas, bet tikai viena tapu ecēša, gan prāvāka nekā Oša taisāmās, stāvs arī nebij no krustotām, klūgu gredzeniem sasiētām trijkopu kārtiņām, bet no prāviem četrkanšu kokiem ar ieurbtām tapām. Abi zirgi piejūgti šai vienai, virsū nolikts piebāzts maiss, tam pāri uz vēdera izstiepies, Vēveru Jorģis ecēdams lasīja grāmatu.

Pie dzelzceļa eglītēm zirgi paši lēnām griezās apkārt. Nācēju ieraudzījis, Vēveru Jorģis pieturēja un piecēlās. Paprāva auguma un padrukns, mugurā kreklis ar atlocītām piedurknēm, bet kājās pusvilnaina bikses, lejas galā ar aukliņu apsietas. Galva plika, pelēkie mati īsi apgriezti kā vācietim. Patuklā seja neskūta, bet bez bārdas, tikai pelēku, retu pūcīņu apaugusi, mīlīgās acis pasmaidīja, mute laikam smaidīt nemaz neprata.

Vēveru Jorģis nelikās neko pārsteigts, laikam pieradis pie tādiem apmeklētājiem. Vienkārši padeva roku un tūliņ pats ieraudzīja, kas Andram nesams, nekādu garu paskaidrojumu nevajadzēja. Andram bij jāpatur grāmata, kamēr viņš savāca tās mantas.

— Ziemā, kad tev būs vairāk vaļas, atnāc pakal, es iedošu izlasīt, — viņš teica smalkā sieviešu balsi. — Brī-

num jauki stāsti. — Aplūkoja atspoles. — Šitā ir mana, tā nē, to Ansonu Mārtiņš būs taisījis.

Arī tā otra tāpat mežābeles koka, nobrūnējusi un gluda noslidināta. Bet kaut kas tur laikam tomēr nebij tā, kā vajadzīgs, Jorģis to pailgi grozīja, paspaidīja degunam allēkušo misiņa apkalas stieplīti, nogrozīja galvu.

— Nu, iesim uz mājām, tādi nieki vien ir, pusstundas darba. Vai tad tava māte kreklus vēl nav apmetusi?

Par aušanas darbiem visā pagastā viņš vienmēr sīki ziņāja, sievieši te tik bieži nāca ar šaudīklām, šķietiem, nītiem un citiem nepieciešamiem daiktiem. Spolēm izlauztos gabaliņus piemērodams, Jorģis gāja pa priekšu, Andrs pa pēdām pakal. Pameta aci grāmatiņā ar saviļātiem, nodriskātiem stūriem. Vāks noplēsts, bet priekšlapā bij uzraksts: «Šis un tas, svešs un pats.» Pavisam jocīgs nosaukums. Andrs atkārtoja vairāk reižu un tikko neiesmējās. Ar Vēveru Jorģi nebij tā kā ar citiem, šķita, gadiem kopā nodzīvots un sarasts.

Apartā zemīte te ar vienu pašu zirgu viegli apstrādājama. Bet mieži rūpīgi learti, nevienu pašu graudu nevarēja virsū ieraudzīt. Arumi mīksti un smalki, kājas grima taisni kā sūnā. Te tikai vienu kārtu ar ecēšu jānodzen, ne svēru, ne sūreņu, ne vārpotnes nebūs.

— Vai jums te viņš rudenī nenosals? Mums jau sāk riesties stiebros.

— Man te tajā kalnā salnu nav, — Jorģis atteica. — Un pļaušu reizē ar jums, manā zemē nogatavojas kopā ar daugaviešiem.

Sakņu dārzus pie mājām taisnās, ar šķipeli izmestās grēdās, tīrs izravēts, milzums griežņu, burkāni, gurķi un sarkanās skābējamās bietes, pat cigoriņus iesējis, tikai kāpostu neviena neredzēja. Aiz oša slapstijās skuķis sarkaniem matiem, pār Lekšu sakritušo gulsētu parēģojās sievietes galva, gar kūtiņas stūri glūnēja bārdains vecis baltām biksēm.

— Kaimiņi jums gan visai ziņkārīgi, — Andrs ieminējās.

Vēveru Jorģa zilpelēkajās acīs apdzisa smalds.

— Pavisam nelāga pamīlija. Savās darišanās es nevaru iziet, kad neglūn pār sētu. Pat es nevienu pagāna putnu neturu, bet viņi savas vistas tišām padzen uz šo pusi, lai man tos dārzus plēš laukā. Burkāni nav vēl lāgā aizmetušies, kad skuķis jau iekšā. — Spēji aprāvās, atģidies

ka pret savu parašu sācis žēloties un aprunāt kalmiņus, atmeta ar roku. — Ko šis var noplūkt, man jau pietiks.

Vainelu sētsvidus ap trim liepām milzīgi plats, taisni kā apcirpta plava, jaunā klētiņa, vecā kūts un ērbeģis katrs savā malā. Dzīvojamā māja nesen kā uzcelta, lieliem logiem un izbūvi jumtā, bet nepabeigta, otro durvju un logu caurumi vienā galā aizsisti dēļiem. Pie tām staigājamān uz soliņa sēdēja Alma, galvu nokārusi, rokām atspiedusies, plikās kājas ļekani nolaidusi. Andram kājas ar reizi palika smagas un sāka mesties zālītē — mātes labas dienas... tā kā jāsveicina būtu... Bet lielā galva ar kroplo, smailo pakausi nepacēlās, likās, viņa nemaz nepamana svešo, tā Andrs laimīgi tika garām.

Kēķī tikai puslogs iestiklots, te atradās ēveļsols, aiz tā un gar sienām saslieti un nokrauti dēļi un lietaskoki. Skaidas, klucīši un ripuliši pāri pustelpai. Plīts ar diviem caurumiem, tāda visā pagastā bij vēl tikai Krastu Barčam un Suntužu kungam. Pat skārda durvīņas priekšā — Andram mute paplētās aiz brīnumiem.

— Tā viņa man labāk deg, — Vēveru Jorģis paskaidroja, — un ogles nebirst laukā. Kuli noliec šepat uz sola, gan es viņu izbēršu. Vari ieiet istabā, kamēr uzsildu līmi un salāpu tos krāmus.

Istabā gluda, balta dēļu grīda, divi lieli, mušām apsēti logi un divas gultas ar skaistām zaļu dzīparu strīpotām segām. Viena uzklāta gluda, otram segas stūris līdz grīdai, palags saņurcīts pie pagalvja, šķērsām iesviesti sapluskāti brunči — tā tad bij Almas.

Telpa arī te piekravāta pāri pusei. No griestiem auklās karājās tikko nosmitētas nītis, sienai pieslieti divi šķieti ar baltiem ielāpītu zobu raibumiem. Turpat līdzās neredzēti liels ritenis ar pirksta tieviem spieķiem un smieklīgi mazu rumbiņu. Bet tas lielākais brīnums tomēr bij uz galda. Mazas, dzeltenas stellītes ar visiem piederumiem, līdz pēdējam sikumam tādas pašas kā lielās, tikai daudz skaistākas. Pat audekls no vissmalkākām linu dzijām ieriests un aizsākts, šaudikliņa zirņa pāksts lielumā ar pietītu saivu virs divi plaukstas platā auduma. Neredzēti jocīgs daikts! Andram taisni kutēja iekšā aiz pārsteiguma un sajūsmas. Cik ilgi Jorģis te nebij darbojies ar nazi, kalnu un varbūt ar vēl kādiem pavisam neredzētiem daiktiem, kamēr tādu nevajadzīgu spēļu lietiņu dabūja gatavu! Viņš pamēģināja četras pamīnas — kustējās visas, auklas slīdēja, ripas nočirkstēja, kā pienākas. Piesita

mustaviņas — nopakšēja gluži tā, kā kad Preimanis ar pirkstu piedauza piebāztam tabakas repim...

Andrs iesmējās ar visu krūti.

— Par manām stellēm smeļies? — Vēveru Jorgis valcāja pa vaļā pamestām durvīm, ap plīti klabinādamies.

— Kam jums tāds jociņš vajadzīgs?

— Tas tāpat, ziemas vakaros, kad nav ko darīt. Un tad šis un tas tur ir tāds — tu jau nesaproti, bet meitiešiem es varētu parādīt. Ja es tagad pēc šitām uztaisītu lielās, nītis ievērt varētu daudz vieglāk, riestuvei skalu starp kārtām vajadzētu mazāk, audeklu bomīti uztītu ar kāju, nebūtu katreiz jāliecas laukā un jāsniedzas pēc ripas... Bet tu paskaties manā grāmatu plauktā, es te drīz būšu pabeidzis.

Plaukts nebij piekārts sienai kā mātes trauku uzliekamais rijolītis vai saimnieku skapītis. Skaistu, brūnu ozola dēļu ar trim nodalījumiem, tas stāvēja Jorga gultas galā uz grīdas starp abiem loģiem. Ne bībeles, ne dziesmu un sprediķu grāmatu tur nebij, bet tādas mazākas, rūpīgi saliktas grēdās, dažas pat dzeltenu vai pelēku ietinumu pārīru aplocītas. Kādu retu jau māte bij no šejienes aiznesusi, to tad nelaida prom, kamēr mazais Andrs nebij iznēsājis pa ganiem, Liēna izlasījis un arī Laura pāra nedēļas nepaviļājusī pa savu galdu.

Ošu Andrs labprāt klausījās, kad māte lasīja priekšā, tikai beigās nevienai nebij dzirdējis: tas lielais miegs katreiz pārvarēja, lai kā turējās pretī, un, kad atkal ar varu pietrūkās, māte parasti jau dzēsa lampiņu nost, asaru noslaucīdama vai vismaz smagi nopūzdamās, likās gulēt, bet tēvs, mazliet samulsis, negribīgi ieklepojās. Visai šai lielajai krātuvei pieskarties Andrs neuzdrošinājās, tāpat pārlaida acis pāri, lasīdams uzrakstus virsējos vākos. «Grāfa lielmāte Ģenoveva», «Puķu kurvītis», «Tas ar acīm redzēts ceļš uz debesīm», «Jura Alunāna dziesmiņas», «Kara lielskungs Eistaķijus»... Atsevišķā kopā Vidzemes un Kurzemes kalendārs pa kādiem divpadsmit vai piecpadsmit gadiem, pelēkas grāmatiņas applēstām mugurām un nodriskātiem stūriem. Abos apakšējos plauktos žūkšņos sašūtas «Latviešu Avīzes», «Baltijas Zemkopis», «Mājas Viesis» un bilžainā «Rota»... Andram paspruka tāda pat nopūta kā citreiz mātei. Jauki jau būtu tā paņemt vienu, nosēsties pie lampiņas, aiziet citā pasaulē, aizmirst Brīviņus ar viņu akmeņaino Spilvas dumbrāju

nn mēslu pieaugušo kūti, kur drīz būs jābrauc iekšā žļaukstošie rati... Un Vēveru Jorgis to visu bij izlasi-
jis — ko visu viņš gan nezināja!

— Tās visas man no agrākiem laikiem, — Vēveru Jor-
gis ķēķī teica. — Kad tēvs vēl bij dzīvs un es amatu strā-
dāju, man allaž turējās nauda, no Māriņas un Miķeļa
tirgiem katru gadu piecas, sešas — dažreiz pat desmit pār-
nesu mājās. Tagad vairs neiznāk, laika arī nav, visa saim-
niecība vienam pašam uz kakla. Man tur plauktā bij div-
reiz vairāk, bet pamazām sadilst: grāmata jau nava sē-
tuve vai ēvele — kas paņem, atpakaļ vairs nenes.

Kad Andrs izgāja, spoles un šaudiklas, salāpītas un
glīti nobertzas, stāvēja rindā uz ēveļsola. Vēveru Jorgis
patlaban izbēra putraimus no kulītes skaisti izliektā krija
vācēlē ar lūciņa nodaru krusteniski piešūtu dibenu un vā-
ciņu, kam prievītei līdzīga, rakstaini iededzināta lentiņa
apkārt. Siera pusripai nolauza gabaliņu un ar patiku sa-
košlāja.

— Brīviņu saimniecei vienmēr padodas labs siers, —
viņš teica, — tikai es nezinu, kādēļ viņa to nepatur pāra
dienas sāls maisā, tad tas dabū pavisam citu garšu. — Ga-
ļas gabalu pavirši uzmeta sasietai kulītei. — To tu gan
nes atpakaļ, es gaļu neēdu.

Andrs pabrīnījās.

— Gaļu nē? Bet tas tak ir tik smuks vidsgabaliņš. Vai
jūs nekad neesat ēdis?

— Kā nē, kad jauns biju, tāpat kā citi un vēl vairāk,
bez maizes es viņu varēju ēst. Bet tad pamazām sāka rieb-
ties, pats nezinu, kā tas notikās. Cūka tak ir tik netīrs
kustonis, ko visu viņš neaprij. Reiz govs kūtī vistai bij
pārminusi kāju, šī, nabadzīte, ar tām sāpēm ielidusi aiz-
galdā pie cūkas. Un rītā — šai purns asiņains, bet aiz-
galdā spalvas un zarnas izstaipītas. Brr! ... No tā laika uz
gaļu paskatīties vairs nevaru.

Arī Andram gandrīz bij jānodrebīnās, tomēr uz brūni
apžāvēto vidsgabalu skatīties viņš varēja, pat ļoti labprāt.
taisni siekalas saskrēja mutē.

Viņi izgāja ārā. Alma sēdēja tāpat, likās, pat pakustē-
jusies nebij. Mušas rāpoja pa plikajiem, resnajiem stil-
biem, viņa tās laikam pat nejuta. Pa gabaliņu Andrs bikli
atskatījās. Viņa bij piecēlusies un gāja uz durvīm. Nē,
par iešanu to nevarēja saukt. Šļūca, kājas pa zemi stum-
dama, nedabīgi lielā galva klanījās katrā solī, visi locekļi
lengājās, it kā bez sakara pašiem un bez pietura mugurā.

Lielumā kā skuķis ap divpadsmit, piecpadsmit gādiem, neviens neteiktu, ka viņai jau divdesmit seši. Strīpainaļ jaikai viens stūris garāks par otru, mugurā kā pūslis uzceļes... Andram atkal bij jānopurinās kā pirmiņ Jorgīm, kad runāja par to pretīgo kustoni. Viņi gāja sētsvidum pāri uz aku. Vēveru Jorgis teica:

— Es feliēšu spaini ūdens un aiznesīšu govīm, mums iznāk pa ceļam, viņas man tur laukā piesietas.

Un aizgāja uz kūtiņas priekšu pēc spaiņa. Kūts viņam vēl vecāka kā Osim Brīviņos, durvis izšķiebušās, lielie pakši izpuvušiem robiem, gar jumta muguru slaistījās kaili šķestu lomi kā nodzītam zirgam ribas.

Pār Lekšu sētu atkal kaut kas slaistījās, arī Jorgis to redzēja, lai gan šķita nemaz neskatāmies.

— Tā viņi tur glūn. Darbdienās vēl drusku miers, bet, kad man kāds svešs mājās un svētdienās, tad tikpat kā zaldāti uz krauļa. Izošņāt grib, ko es nu atkal daru.

Andrs zināja, ka Vēveru Jorgis parasti tikpat kā nemaz nerunā, un sajutās glaimots, ka ar viņu tik vaļsirdīgs. Pats arī palika arvien drošāks.

— Citiem tas arī izliekas savādi, ka jūs svētdienā strādājat. Dažs saka, ka jums esot sestdienas ticība.

— Man nav ne sestdienas, ne svētdienas ticības. Es vispār neticu, ka viņš varēja būt tāds mūļķis un radīt mušas, utis matos un citus tādus mūdžus. Vecas sievas lai tic, priekš tā viņas ir. Man visas dienas ir vienādas, kad saule spīd, es strādāju, ja uznāk lietus, es guļu, slāpjumā sēklu necēju, tāpēc man ruzos nekad smilgas neaug.

Nu viņam vairs nesmaidīja acis vien, bet arī siko krunku vainadziņi ap tām. Tā, it kā viņš nebūtu tas lielais pagāns, kurā klausoties vien tādas vēsas nīrbas skrēja pār muguru. Reizē briesmīgi, bet arī kā tiksmīgi, kad viņš tā runāja.

Govju dzirdināmais spainis viņam bij liels, platu virsu, balti nodrāztām lazdas stīpām un tīrāks kā citam dzeramā ūdens trauks. Kēde, ar ko vinda piesieta akas staba mēlel, sāka klusi džinkstēt. Zeme zem kājām trīsēja, augumu līdzī trisinādama un zobus kutinādama. Pret dzelzceļa sarga būdu nosvilpa gari un kaucoši, vilciens pa ierakumu šāvās garām uz staciju, eglīšu spraugās paņirba lokomotīves skurstenis, baltu dūmu grīsti augšup vērpdam, paskrēja vagonu jumti ar maziem, melniem skurstenīšiem. Zirgi ar ecēsām bij apgriezušies, aiz gara laika plūkāja eglīšu skuļas.

— Vai viņi nemaz nebaidās no tā velna? — Andrs apvalcājās.

— Nē, pieraduši, cik reižu dienā viņš te nebrauc garām. Velna? Kāpēc velna? Vai tev bail no viņa?

— Šermuļi skrien pār muguru, kad viņš tā svilpdams un šņākdams drāžas garām. Mana māte saka: es tādā velnā nekāptu iekšā, lai kaut vai nosit.

— Vecie cilvēki tik ātri nevar pierast, bet, ka arī tu esi tikpat glups, to es gan nebūtu domājis. Paskaties, kas stacijā izbirst no tās cukas. Tiem nevienam nav bail, un tāpēc viņus sauc par pasažieriem. Klidziņā vien jau seši ormaņi pelnās ar vešanu. Cik dienu tev nepaiet, kamēr ar ratiem tieci Rīgā un atpakaļ? Zirgu nodzeni, pats nomocies. Bet tā — stacijā nopērc biļeti par trīsdesmit kapeikām, nosēsties vagonā uz sola un brauci kā kungs, par divām stundām esi Rīgā. Atpakaļ — kā patīk, cuka iet četrreiz dienā un naktī, pēdējā pienāk vienos pēc pusnakts.

— Tad jūs laikam gan bieži braucat?

— Ko nu bieži braukās, bet reizes trīs četras gadā iznāk. Ēvelei zobs vajadzīgs, kāds savādāks kaltiņš vai svārpsts — man jau viņi te dažādi, un Klidziņā nevar dabūt. Rīgā angļu magazinā pie Redliha vai ututirgū — ņem, kāds patīkas.

Andram tomēr vēl nebij lāga uzticības dzelzceļam un vilcienam. Vecākie ļaudis par tiem raustīja plecus un grozīja galvas, no Brīviņiem tikai saimnieks rudenī un pavasarī brauca nomaksāt procentes bankā, dažreiz arī Lauru ņēma līdzī, bet saimniece tad visu laiku staigāja nobēdājusies. Arī viņš patlaban nogrozīja galvu.

— Bet kā tad Sniedzes Lukstiņam pagājušā ziemā viņā pusē aiz likuma nobrauca kājas?

Vēveru Jorģis bij uzvilcis ūdeni un lēja tik sparīgi, ka šalte pāršļācās spainim pāri Andram uz kājām.

— Par tīro duraku tu paliksi, tajā meža kaktā dzīvodams! Pa bāni nevar vazāties kā savās mājās pa olnīcu. Un, kad pats piedzēries, bet vējš ar puteni pretī, nedzird, ka cuka nāk no mugurpuses. Vai tad uz bāņa vien galu var dabūt? Cik sen murmuļu Bērziņa Edvards bij novēlies no miltu vezuma un pats zem sava riteņa pārlauza roku? Vai Upīšu Mārtiņa tēvs Viliņu pusdzīvu neizvilka no Krituma tiltiņa? Un, ja man nepatrāpījies veco Brīviņu neļauši ieraudzīt lejā mukulājā, tur pie tā kārklū krūma,

Iecānu griķaitā viņš tagad staipītos un kraukātu. Taisni brīnums, ka tie žūpas vēl tik reti aplauž kaklus.

— Jūs nekad neesat dzēris?

— Kā nē! Jauns es biju pavisam traks, ar visiem lielākajiem plēguriem daudzījos, tas pats murmuļu Bērziņš man vienu laiku bij tīrais brālis, uz mūsu kūtsaugšas dažnakt lida pārgulēt.

— Tas bij toreiz, kad jūs vēl gaļu ēdāt?

— Gaļu ar... Bet brandvīnu es atmetu daudz agrāk. Tūlī, kā mums piedzima tā... tas... — Kaut kas laikam iespiedās rīklē, viņš nobraucēja kaklu un saguma, it kā lielais spainis jau bijis rokā un vilktu viņu šķībi. — Vienreiz jau cilvēks nāk pie prāta — no piedzīvojumiem un grāmatām, diemžēl lielāko tiesu tikai tad, kad jau par vēlu...

Kaklā vienmēr bij kaut kas, Jorģis braucēja to un skatījās prom, laikam uz staciju, kur lokomotīve smagi tusnīja. Andrs vairs lāgā nesaprata, ko īsti viņš domā.

— Bībeli es sen vairs nelasu, tur tik daudz muļķību, ka taisni jāsmejas. — Andrs gluži vai sastulba par tādu zaļmošanos un aprēcību. — Bet gadās arī pa gudram vārdam — ļoti gudri vārdi gadās. Tēvu grēki pie bērniem līdz trešām un ceturtaam augumam... — Viņš pameta ar galvu — laikam tai pašai lokomotīvei, kas tur sāka gari svilpt. — Lejas, cik viņu te nav, visi tādi apdauzīti, arī tam bagātajam Klidziņā saprašanas tikai ar mēru. Bet vecā Vīkuļa tēvatēvs muižā bijis par brandvīna vedēju — pusspaini ceļā uz Rīgu, otru pusi atpakaļ. Septiņi dēli un piecas meitas, pilna aizgalda. Puse apmirusi maza, bet sēklinieku palika arī no tiem, kas palika. Tup tagad savos Vīkuļos kā lempīgi pelēkie strazdi pārklī, trīs dēli uz baznīcu rīndā, kā vienā auklīnā uzvērti, ganu puikas ar pirkstu rāda pakaļ. Un tad Muldiņi, tādi paši cits citā. Viena māsa Reizniekam Luntēs, ar to šausmīgo skopumu arī nav ņemama par pilnu, otra mežsargam Elksnim, tā jau pavisam dieva dots cilvēciņš. Lai tikai pameklē agrākās paaudzēs, vaina būs tur.

Andrs klausījās pavērtu muti, nu te vairs nebija ne gala, ne malas. Kāda daļa te Lejām un Muldiņiem. Vēveru Jorģis laikam pats noprata, ka ar tādu velti prātīgu vārdu runāt. Tajās mīlīgajās acīs pavīda nepārprotama zobgāliba.

— Lempis gan, Andri, tu esi! Ūsas jau jāsāk dzīt, bet tā vien liekas, ka tev vēl vienmēr gribētos mātei pie brun-

čiem ķerties. Par vīru taču tā kā tā reiz jātiek. Arī savu glāzi var iedzert, par baptistu nav jāpaliek, es nesaku, ka visiem jābūt tādiem kā es. Visi nekad nav bijuši un nebūs vienādi, tāpēc jau pagasts ir pagasts, nevis kaut kāda altu aizgalda. Bet tu nekad nedari tikai tāpēc, ka citi visi tā dara. Ar to pašu glāzi jau vienmēr tā ir: aiz lielības iesāk, bet pamazām pierod, un, kad jau tiek par amatu, tad atstāt ir grūti. Nekad neklausies, ko citi saka: viņi tavu dzīvi nedzīvos, tev pašam vien jāzin par sevi. Domā, es nedzirdu, ko par mani runā? Lai viņi runā, man pašam ir sava galva, un svešu padomu es neprasu.

Lekšu pusē kāds iesprauslājās, Vēveru Jorģis pameta ar galvu.

— Nevar nociesties, nu jau pielīdis aiz oša, vai neda-būs ko noklausīties. Tas ir viņu vecis — paskaties, kur balta bārda kā kodaļa pielipusi aiz stumbrā! Un pie tam viņš ir tikpat kā pavisam kurls, taisni ausī iekšā jāklie dz, ja grib ko pateikt, bet lien tāpat kā tie citi. Nelaimīgi ļautiņi! Citi ar savu pašu raizēm netiek galā, viņiem vēl kaimiņu sētsvidus jāslauka.

Andrs paķēra mālu piku un cieši gar to osi aizsvieda Lekšu vīstām.

— Tiš, pagāni! Taisni acu priekšā plēš dārzu laukā!

— Vai tu tos noganīsi! — Jorģis atmeta ar roku un paņēma spaini. — Tad jau te vienam ar rungu cauru dienu jāstāv klāt. Iesim, līdz govīm mums viens ceļš. Bet tu savu kulīti esi aizmirsis, saimniecei nebūs ko strādniekiem launagu aiznest.

Andrs iegriezās ērbeģī, kulīti patiešām tā nevarēja pamest. Bet, sliksnim pārķāpis, palika kā atdūries.

Alma bij piegulusi ēvelbeņķim, mala iekļāvusies ļenganaajā vēderā kā pūslī. Abām rokām sakampusi gaļas gabalu, patlaban koda no tā lieliem, baltiem zobiem, izvalbītās acis pavērās pilnas tik stulba salkuma, ka Andram sagriezās vēmiens. Aizmirsis kulīti, viņš apsviedās un kā trenkts izmetās laukā. Tikai spaiņa nesēja panācis, nosplāvās, sirds drebēja riebumā un uztraukumā. Tišām meklējās valodu, lai dabūtu prom to, kas vēl vienmēr rēgojās acu priekšā.

— Šitādu lauku jūs turat atmatā. Te jau četri pieci gadi nav arts. Savādi izskatās tāds usnām apaudzis kalns.

Jorģis vispirms nolika spaini teļam, tas ieģrūda purnu līdz acīm, bet, biezumus dibenā neatradis, pakustināja asti un vienaldzīgi nogulās atkal zālē.

— Izskata dēļ es neko nedaru, — Jorģis teica. — Par tām usnām jau labie kaimiņi mani nosūdžējuši. Šopavasār muižā lielskungs man saka: — Kā tas ir, Jorge Freiman? Man teic, ka tev iekš to lauk usne vēn aug? — Un kas par to? — es viņam. — Vai es renti kādreiz esmu parādā palicis? Ja es kārtīgi maksāju, vai tad jums nav viena alga, rudzi vai usnas man tur Vainējos aug? — Šis padomā, padomā, tad paloka galvu: — Taisnība gan, tas man ir pilnīgi viena alga.

Arī brūnā govs dzēra negribēdama, it kā tikai saimniekam par patiku. Jorģis pakasīja tai zem kakla, tad noglauda muguru.

— Šī man ir tā labā, no viņas es allaž teliņu audzēju. Nu jau gan nāk gadiem pāri, kad tikai mums drīz nav jāšķiras, tad gan abiem asaras nobirs.

— Vai tad no tiem lauciņiem viņā pusē vien var dzīvot un renti nomaksāt?

— Tu jau redzi, kā es dzīvoju. Maz! — bet tāpēc es viņus izstrādāju. Tajos man usnas neaug un tukši lāsumi arī nepaliek. Citiem ir sausums, un tad atkal viņi lietū mirkst nost. Mana zeme ietur visu. Kad dziļi ar, smalki ecē un labi mēslo, viņai pavisam cits spēks.

Melnā govs tāpat tīra, gludi nosukātu spalvu un balti nomazgātu tesmeni, likās, istabā gulējusi, nevis pieaugušā kūti pirms mēslu vedamā laika. Nikna gan bij, šņāca, ragus mētādama, kamēr Andrs pagāja sāpus.

— Parasti viņa tikai svešiem nedodas rokās, — Vēveru Jorģis teica, nikno labinādams, — bet dažus neieredz un tuvumā necieš. Kaut kas viņai pie tevis nepatīk, un neko tur nevar darīt. Ar naidu viņai labāk nemēģini, kad saskaitusies, aiztur pienu, lāsi nevar izslaukt. Un rāgi mīkstī, pinekli nevar siet, pat kūti apauši jātur galvā.

Andrs turējās gabaliņu nost, saņēmis jaunā, ka tas lops viņu neieredz. Ko par tādu zvēru tik daudz runāt — viņš grieza valodu prom.

— Vai jūs tomēr labāk nevarētu turēt kādu svešu gājēju? Vienam pašam tak par grūti, ja šito pašu kalna malu uzplēstu, kādi micīti te augtu!

Jorģis pārsita govīm mietiņus tālāk, sākumā likās nedzirdējis, ko tas saka.

— Pa karsto laiku es viņas turu kūti, no desmitiem līdz pieciem, laukā nav nekāda labuma, ar mušām un dunduriem vien noplēšas. Bet toties vakaros ilgāk, zāle paliek

mikla un mikstāka, viņas pieēdas tā, ka tūsnīdamas iet mājās. No divām es izslaucu tik, cik cits no četrām.

Nosvieda koka āmuru un tikai tad atcerējās, ko Andrs teica.

— Gājēju, tu saki? Nē, vai tad svešs cilvēks nāks pie manis dzīvot? — Pameta bēdīgu skatienu uz mājām, un Andrs saprata, ko viņš domā. — Pats es izlieku kaut kā, bet kas svešam ēdienu vārīs un veļu mazgās? Un es pats arī negribu. Ja gadās kāds sliņķis, tad man priekš viņa jāstrādā, bet čakls puisis atkal baro mani. Ne šā, ne tā ne-iznāk.

— Kā jūs baro? — Andrs pabrīnījās. — Jūs viņam do-
dat ēst un algu maksājat.

Vēveru Jorģis pailgi skatījās kaut kur tālumā, laikam pāri pļavai, Jaungaranču kalnā, kur slējās neredzēti slaidi bērzi ar nelielu zaru kušķi galā un leļpusē linsēklu kārtiņām apslietu stumbru.

— Tas ir pavisam citādi, tikai par to neviens ne-
domā — ne saimnieki, ne gājēji. Jūsu Brīviņam ir dzimts-
mājas ar trīssimt piecdesmit pūravietām zemes, četrus
puišus viņš var turēt un trīs meitas. Tu domā, tādēļ tur,
lai viņus barotu un algu maksātu? Vai tas lielbnieks
Upīšu Mārtiņš tik vien nopelna, kā viņš saimnieka putrā
apstrebj un krogā nodzer? Divas algas viņš nostrādā, un
tā otra paliek saimniekam. Tāpēc Brīviņš var braukt tuklu
kķēvi, dēļu kreicskolā laist, meitu mājās bez darba turēt
un gadatirgus dienās krogā izmaksāt tiem ubagiem des-
mit stopus alus. Tāpēc viņš ir Brīviņu kungs un tu tikai
pusgraudnieka Oša Andrs. Tāpēc viņš savā laikā norak-
stīs mājas dēlam un pats svētdienas rītos ar spieķīti ap-
staigās Brīviņu laukus, apskatīsies, kā linī aug. Bet tu Jur-
ģos sakrausi vezumā savas siles un brauksi prom uz
Jaunkalačiem un Silagaiļiem, uz Suntužiem, kur nu tas pus-
grauds tev liksies labāks. Bet labāks viņš nav nekur, un
nākamgad tu krausi atkal un brauksi atkal un vecais Osis
klibos pakaļ un nodomās, ka viņam tomēr ir labāk, ka vi-
ņam nav jāstaigā pie vietniekpulka un jālūdzas, lai pa-
ļauj stūrītī nabagmājā kā Upīšu Mārtiņam un tiem citiem.
Tā tas būs, atceries manus vārdus. Un padomā, kāpēc tas
tā. Tāpēc, ka jūsu pusgraudu Brīviņu kungs ir aizvedis
Simkam un Milkam Klidziņā, uzkaļ par to sev dzelzasu
ratus un var ubagiem krogā izmaksāt desmit stopus alus.
Kur viņš ņem, ko bankai vest? Jūs viņam tos Brīviņus iz-
maksājat, tā ir zagta nauda, ko viņš ved.

Andram mute atkal bij pavērta, acis aizmīrsa pamirkštināties. Tagad viņš saprata, kāpēc šo Vainēļu rentnieku turēja par ķertu, par pusdulnu savādnieku, kam galvā kaut kas sagriezies šķībi.

— Vai jūs visu — to — no grāmatām esat izlasījis?

Vēveru Jorģis liegdams nogrozīja galvu.

— Manās grāmatās nekā tāda nav. Tās ir rakstījuši mācītāji, kungi, saimnieki un saimniekdēli. Bet piemini manus vārdus, reiz jūs rakstīsiet paši... Kad Upišu Mārtiņš sāks rakstīt — —

Upišu Mārtiņš — kas tikai ar pūlēm dziesmu grāmatā varēja saburtot un trīs ķeburīgus krustiņus vilka paraksta vietā. Tas nu pārāk jocīgi, to vairs nevarēja izturēt! Andram mute vairs nebij pavērta, bet plati vaļā, viņš smējās, kamēr asaras saskrēja acis. Bet Jorģis, likās, nemaz neredzēja.

— Tad jums visiem atvērsies acis, un tad būs slikti... Briesmas, kas tad sāksies!... Bet man nevarēs teikt, ka es arī esmu zadzis... Lai arī esmu jau lecānu griķaitā — es negribu, ka, tur garāmiedami, saka: te arī gul' viens maita... tas arī bij tāds pats zaglis...

Bet tad viņš piepeši attapās. Aprāvās un pavērās Andrā tik niknām un nicinošām acīm, ka tam smiekls aizķērās kaklā. Paķēra savu spaini, izlēja sausu un devās prom, basām kājām zirgu skābeņu cerus švīkādams. Pa gabalu vēl pakliedza atpakaļ:

— Labas dienas aiznes mātei un saimniecei!

Aiznes... vienmēr kaut ko nes — putraimu kulīti šurp, viņa labas dienas atpakaļ, svētdienas dienā! Smīnēdams un arī nožēlodams Andrs noskatījās pakaļ. Ko viņš te samuldēja, kaut pusi varētu atcerēties! Dulburis, ķerts cilvēciņš, mātei bij taisība: tās blēņu grāmatas — tās viņam sagriezušas galvu riņķī.

Palika tīri labi, apzinoties, ka pašam neviens nav sagrozījis, ka galva skaidra un viegla. Viņš gāja lejā, tišām kājas mētādams un nogāzes apaudzi bradādams. Bet, ceļam tuvodamies, ieraudzīja kādu nākam no stacijas puses un tikko neatsēdās zālē nogaidīt, kamēr paiet garām. Ar svešu cilvēku sastapties, tā bij visnepatīkamākā lieta. Bet tad nejauši ienāca prātā, ko Vēveru Jorģis nupat teica par ūsām un mātes brunčiem, un sakaunējās. Lai ir, kas ir, vai tad nu tīri apēdis.

Tas jau arī nebij nekāds ēdājs, bet tepat Kalnazarēnu Kārlis. Labs pažiņa, reizē abi pie Sauliša vienu ziemu

skolā nogāja, Kārlis gan pāra gadu vecāks un arī vāciski mācījās, bet nebij lepns un turēja viņu tā kā draugos. Augumā neliels, bet skaistiem, tumšiem matiem, kluss un kautrīgs, gandrīz kā Andrs pats, nemaz kā saimnieka un pie tam vēl pārmelderā dēls.

Kārlis nesa no bodes kaut ko zilā lakatiņā iesietu. Draugu ieraudzījis, pasmaidīja tik gaiši un sirsnīgi, ka nekādām bažām tur vairs nebij vietas. Roka sastrādāta tikpat cieta kā kādam kalpa puisim, Andrs jau zināja, ka viņš mājās tas lielais strādnieks, gājēji Zarēnos līga nelabprāt, saimniece gan nemaz nebij skopa un arī visādi laba, bet viņiem bieži pat maizei milti jāaizņemas no kaimiņiem, gaļu tur tikpat kā nemaz neredzēja, saimnieks lēns un labsirdīgs, bet teicās slims, un, kad drusku smagāk pārbrauca no mācītājmulžas vai dzirnavām, divas dienas necēlās no gultas, saimniece viņu dzirdēja ar ķimeņu tēju un aukstā ūdenī mērcētu dvieli lika ap galvu. Zarēnam bij slima māga, krogā viņš neko daudz vis nevarēja turēt, par divām trim glāzēm nekad vairāk nebij dzēris. Pati gan reizēm parēķināja: astoņos no rīta viņš izbrauca, tagad ir vienpadsmit naktī — tā kā par ilgu būtu trim glāzēm, arī cepuri ar trim lāgā nevarētu pazaudēt, bet slimu cilvēku taču nevarēja tirdīt, jau tā viņš reiz bij piedraudējis ar nomiršanu.

Kārlis pamanīja Andra apsiesto pirkstu un apvaicājās, kas par vainu, šis nieks viņus tūlīt atkal tuvināja, abiem kautrajiem un klusajiem divatā vien radās atceres un valodas kā citkārt Upīšu Mārtiņam. Zarēnu Kārlis reiz skolā tā bij savēris pirkstu durvīs, labi, ka kreisajai rokai, ar labo varēja rakstīt. Skola abiem vēl dzīvā atmiņā, lieli puīši viņi tajā gājuši, vēl tikko pirms trim četriem gadiem. Kad reiz runa par to, Andrs nekādā ziņā nevarēja tikt garām notikumam ar skolotāju Saulīti, par ko vēl šodien smējās viss pagasts. Saulītis reiz ienāca klasē krietnā dūšā, tas gan nebij nekas neparasts, bet todien istaba pagadījās sevišķi silta un viņš aizsnaudās, pie galda sēdēdams. Lielais palaidnis, stacijas Kūgenieka Edvards, klusiņām iebāza viņam kabatā krītaino tāpeles slaukāmo lupatu. Un kā nu šis, pamodies un siltumā un pagīrās nosvīdis, ķēra mutautiņu noslaucīties, tā notraipījās balts kā melderis, pēc gatavā nelabā. Tie divpadsmit neliēši rēca, vai no soliem neko iesākt, skrēja laukā pagalamam pāri, uz pagastmāju sūdzēties skrīveram. Bet tur kaut

kāda sapulce, viss pagasts sabraucis — var iedomāties to jautrību un smieklus, kad skolotājs ieskrēja izmālējies, kā ziemassvētku čigānos iedams. Aiz šī gadījuma un arī aiz citiem iemesliem mācītājs drīz pēc tam atlaida Saulīti no amata, tagad viņš bij piestājis skrīveram par tādu puspalīgu. Skolu lietās sagaidāmi lieli pārkārtojumi, kamēr jaunais krievu skolotājs nebij iecelts, skola pavisam slēgta, lielle puikas, kas negāja pie Bankina draudzes skolā, slaistījās kā teļi pa mājām un iztika ar to, ko mātes pie ratiņa ieboksterēja un kas jāiekaļ mācītāja pārklaušināšanai.

Saulītis pēc amata bij kurpnieks, par skolotāju palicis pēc tam, kad neviens saimnieks vairs nedeva darbu. Kā tādām lai dod, ja Sprukas zābakiem stulmi sašūti tādi, ka tikai dūri varēja iebāzt, bet kāju ne domāt? Un ja tam pašam Viliņam gluži labi padevušos ar dubultzolēm, austiņām un dzeltenu oderi vienkārši bij pārdevis Klidziņā un nodzēris? Toreiz pagasttiesa pērienu nepiesprieda tikai tāpēc, ka skrīveris Bērziņš aizrunāja. Saulītis pats prata tikai lasīt, rakstīt un rēķināt, vācu valodā visai stingri nejutās, tāpēc arī skolniekiem pārāk stingri neuzstāja. Bet Zarēnu Kārlis vienu gadu bij gājis arī draudzes skolā, tur pavisam cita mācība un stingrums. Bankins gan dzēra tāpat, bet bij ļoti gudrs vīrs, pat grāmatas rakstīja un klasē jokus neprata, vienmēr pīpe zobos un ādas kančuka aiz zābakstulma. Par draudzes skolotāju stāstu nebij mazāk kā par Saulīti. Ošu Andrs ar Zarēnu Kārli pārstāstīja viens otram, kā Bankins pa sprediķa laiku allaž prata nosnausties, izlikdamies notis lasām. Cik reižu mācītājs, nobeidzis un pārskaities, labu brīdi acīm šķīla zibeņus augšā uz luktu, līdz zvaniķis attapās un, no paminas atskrējis, iegrūda šim dunku sānos, lai laiž tak vaļā to mašīnu.

Zarēnu Kārlis draudzes skolā bij piedzīvojis arī šo to, ko Andrs vēl nezināja. Ja uzdots izmācīties tik grūtas lietas kā trešo ticības locekli vai no bībeles peršām lielo ūdens gabalu, tad protams par sevi, ka neviens nezinās. Ienācis skolotājs tikai pārļaiž baltas acis pāri — kā tad, visi klusi kā pelītes. Šis noliek pīpi uz galda, izvelk kančuku no zābakstulma un sāk slānīt — pēc kārtas, visus no vietas. Bet, kad pēriens ir cauri un šis sāk meklēties mutautu, ar ko noslaucīt sviedrus, pieslejas Silagaiļu Jorģis — garš kā stādaigs, divdesmit gadi, tās garās ūsas jau toreiz sāka dīgt, bet acis pilnas. Skolas kungs, tā un tā — viņš šoreiz esot iemācījies. Bankins kā uguns: ko šis te

melojot, uncvats tāds, tad jau viņa jaktssuns arī varētu izmācīties, tad jau trīs krusti būtu jāiegriež stenderē! Bet Silagaiļu Jorgis ņem un noskaita kā no grāmatas, balss gan dreb, bet neviens vārds nesametas. Puikām acis kā spoles, cits jau sprauslā — ko šis nu uz to varēs teikt? Bankins pakasa pakausi, pakasa bārdā, stāvoklis patiešām muļķīgs. Bet tad uzreiz pavīpsnā un pamet ar galvu: tev tas bij tāpat uz rokas, nākamai reizei, kad tu nebūsi izmācījies! Un sāk piebāzt pīpl, it kā nekas nebūtu bljis. Ko tu gudrai galvai padarīsi!

Andrs smējās, plaukstu vēderam piesīzdams. Bet nomaņija arī, ka draugam kas cits prātā, tikai nezin, kā dabūt valodu uz to pusi. Arī pats viņš nezināja, lai gan nojauta labi, kas tagad vajadzīgs. Kārļsonu Zarēnu atauga vairs nebij tālu. Tad saņēmies pateica, kā patrāpījās, pamuļķīgi gan iznāca.

— Liena šodien aiznesa gultu mūsu klētī: šām setdienas vakaros nāk puīši, un viņa nevar gulēt.

Kārlis blj pagriezis galvu prom, ausu gali viņam aizkvēlojās.

— Lai viņa nes... — viņš noņurdēja tikpat muļķīgi, gluži kā sapicis, lai gan droši vien visu laiku gaidījies.

Tā viņi klusēja abi līdz ceļa galam. Kad jau patlaban blj jāatsveicinās, Zarēnu Kārlis beidzot saņēma dūšu un, pagrābis no kabatas, iespieda Andram sauju.

— To tu iedod... pasaki, ka no manis. — Un aizsteldzās sasarcis, gandrīz tecīpus.

Andrs smaidīja, sauju aplūkodams. Trīs garenas bonbongas violeti aprakstītos papīrišos — kapeiku gabalā, tādas Miezim blj stikla podā uz loga. Skaties, kāds! Un tad vēl domā, ka citi neko nezin!

Bet tad iedomāja Kārļsonu Zarēnu ganus un piestāja apsišu pudurim nogriezt labu metamo. Taču, desmit soļus krūmājā pabridis, noprata, ka tas tagad nemaz nebij vajadzīgs. Lopi kalna pusē, Kārlis noliecās apglaudīt suni, kas luncinājās apkārt, un apstājās, laikam parunāt ar ganu meitu. Kaimiņu būšana, pa draugam...

Izgāja cauri ganībām un pārļaivoja zemdegai. Vakars brīnum rāms un spodrs. Tik viegli un jauki Andrs sen nebij sajuties. Sastapies ar labu draugu, pie tam vēl saimniekdēlu, kas nemaz nebij lepns, pavisam citāds kā Briņņu Ješka, kas staigāja, galvu ar šūlaino cepurīti izslējis, un izlikās nevienu neredzam. Un kabatā vēl trīs bon-

bongas, tās uzticēja viņam aiznest — šis svarīgais uzdevums taču tuvas draudzības un uzticības zīmel Andrs soļoja, krūtis izliecis, pacilāts un ligsns.

Saule jau skāra Lapsēnu ataugas galus, kad viņš apstājās kalna galā pie ozola. Brūns sermulīnš ar baltiem lāsumiem sānos iešmauca linsēklu kārtiņu un zeģeņu slietni un, galvu atpakaļ pabāzis, skatījās nīrbīgi spīdošām acelēm. Stārks augšā klusu paparkšīnāja sievai un sēka čabināties ap savu māju — bērnu pāris paaudzis lielāks, laikam paplašinājums nepieciešams. Brīviņu lauki gaišākiem un pavisam tumšiem zaļiem plankumiem nosniecās lejup. Spilvas plavā ugunspuķu dzelošais dzeltenums taisījās pārmakt zaļumu, viņā pusē gar salas malu kvēloja sveķeņu sarkanie plankumi. Tēva rudzi likās brūngani, lācauzu biežā saudze apakšā bij smaga un nemīlīga. Auzu lauciņam cauri vēl plaiksnījās arumu pelēkums.

Bet Ošu Andrs nopurināja galvu un aizraidīja domu, kura tagad nāca netaikā un nevietā. Zeme tik zaļa, dzīve tik plaša, mātes aptītais pirksts baltā lupatiņā gadrīz nemaz vairs nesūrstēja, drīz būs pavlsam vesels, un mēslu dakšas varēs cilāt kā nieku... Vasara nebij pa lāgu iesākusies, līdz rudens dubļiem vēl tālu, nauda pie saimnieka tiklab kā neaiztikta — ja tikai tēvam neiznāk kāda sevišķa vajadzība, zābakus varēs uztaisīt... No pašiem Jurgiņiem viņš glabāja šo cerību, tikai sacīt par to nedrīkstēja nevienam pašam...

Tērces tiltiņam pārļaiojis, viņš uzkāpa otrā kalnā un dziļi atvilka elpu. Lai nu patlaban gāja šā un tā, bet nākotne solīja tik daudz jauka un neparedzēta, ka taisni smieties gribējās. Laura patlaban iznāca no istabas un pavērsās uz puķu dārza vārtiņiem, viņas gludā, melnā galva sārtēni novizēja.

Liena kā saukta nāca uz klētiņu. Pa gabalu jau redzams, ka Andram kas svarīgs padomā. Platu smaidu sejā pāmirkšīnāja viņai, ilgi bāza roku svārkkabatā, vēl ilgāk vilka laukā. Viņa nevarēja vien sagaidīt, pat kāju piesīta.

— Nu, rādi nu žiglāk, tūļa tu tāds!

Andrs sniedza svinīgi, sauja neatplētās, līdz kamēr vērtīgais saturs varēja pārslīdēt Lienas rokā.

— To viņš lika tev atnest. Mēs satikāmies pie Vaineļiem un līdz Kārļsona ataugai nācām kopā.

Lienai nebij jāsaka, kas tas viņš tāds. Viņa pietvika tik laimīga un sārtā, ka asaras saskrēja acīs. Andrs nesmējās,

bij taču tuvi draugi un labprāt novēlēja viens otram visu labāko. Tāpat jau Kārlis neteica vārdā, kam lai aiznes, — viņš pats bij priecīgs un lepns, ka viņam vienam neslēpj to, ko patlaban laikam neviens cits vēl nezināja.

— To tu iedod viņai, pasaki, ka no manis, — tā viņš teica.

Katiņa ar Pičuku arī bij klāt un ķērās pie biksēm. — Man ar! man ar! — no tiem vilcēniem jau citu nekad nedzirdēja. Viņš sataisīja briesmīgu seju atbiedēt nost, bet tālu nekur tos vis nedabūja.

Liena nevarēja acis novērst pavērtai saujai, it kā tur nupat ielikta vesela bagātība. Piesārtums bij nozudis, no-degušā sejā palika smaids, kā tāda samtaina vizma ap pusplaukušiem ābelziediem. Bet tad viņa pamanīja lejā tos divus alkanos acu pārus un divas drausmīgi nosmulētas, kāri pavērtas mutes un iesmējās tik skaļi, it kā šodien pirmoreiz sastapusi tos nepieciešamos kārumniekus.

Vai tad viņai ar vienu pašu nepietika pārbagātīgi? Pame-ta tiem katram pa dārgam salduma gabaliņam un pasmējās vēlreiz, kad tie sāka kāri ziņšāt un tad skraukšīnāt zobiem. Notupusies ar priekšauta stūri noslaucīja skuķim degunu, bet Pičuku paķērusi sažņaudza tā, ka tas noelsās un ķepurojās vaļā.

Kad viņa piecēlās, arī Tāle, nezin kur gadījusies, bij klāt. Tā vis neskatījās lūgdamās, seja stingri nopietna, garie zobi iekodušies apakšlūpā — kad tiem abiem, tad arī viņai pienācās, noteikti, bez ierunām un uz vietas. Liena saprata viņas tiesības, un neatraidāmo prasījumu, bet — pašai taču tikai viena pati bonbonga vairs bij. Grūts jautājums, ko te tagad lai dara? Bet tad viņa pie-peši atplauka, kāpēc tad nepārlauzt uz pusēm! Un tad viņas abas sūkāja savu bonbongas pusi un saskatījušās pame-ta ar galvu viena otrai: tā pareizi un taisnīgi.

Ošu Andris apstājās pie puķu dārza vārtiņiem. Sirds tik pilna un plūstoša, ka katrā ziņā vēl kaut kas jādara, jā-runā, varbūt jāpastāsta par to pašu, kā nejausi sastapa veco draugu Kalnazarēnu Kārlī un nāca ar to līdz pat Kārlsonu ataugai. Arī tās šaudīklas varētu atdot viņai. Bet Laura bij noliekusi baltā ceriņa zaru un lauza ziedus, tie pa šodienu vien gandrīz pilnīgi izplaukuši, droši vien viņa gribēja tos ielikt istabā krūzē. Bet atskatījās tik asl, likās, pat īgni, ka sajūsma aprāvās, Andrs sakaunējās.

Saimniece namiņā paņēma šaudīklas un nopriecājās par Vēveru Jorģa lietpratīgo darbu. Lai arī pagāns un vispār

tāds drusku ķerts, bet meistars bij labs. Māte savas salāpītās spoles neko daudz neaplūkoja, vēroja Andru, divainā kārtā pat tāda kā mazliet uztraukta bij, vismaz ļoti ziņkāra, it kā viņš no Vainējiem varētu atnest nezin kādas jaunas vēstis. Tēvs gulēja gultā, reibums laikam pārskrējis, nomodā viņš bij, bet kluss un katrā ziņā sapīcis, kā allaž tādās reizēs.

Osiene, kā svētdienā, vakariņām izvārijusi sevišķu gardumu — piena putru ar rīvētām tupeņu klimpām, arī Andram jāpaēd tepat pie viņiem. Pretim nosēdusies, paslepšus vēroja ēdāju un gaidīja kaut ko. Andrs pat sapika, neliela jausma viņam bij par mātes ziņkāri, negadījās jau pirmo reizi.

— Tā jau bij, kā teica, — viņš ieminējās tikai tādēļ, lai ar tām savām acīm liek mieru. — Viņš šodien ecē. Divi zirgi priekšā, maiss uz ecēšas, pats guļ un lasa.

— Ko tas ērms! — māte pikti atsaucās, laikam tas nebij tas, ko viņa gaidīja. — No tām blēņu grāmatām, no tām viņš muļķa prātā palicis.

— Muļķa? Nu, kad jus būtu tik gudra! Ko viņš visu nav pārdomājis, taisni galva riņķī griežas klausoties.

— Tāpēc ka viņam pašam griežas. Dzīvo viens pats kā turks, divas gotiņas uz tās Vainēju platības, pats viņas slauc — taisni par apsmieklu visai pasaulei.

— Vai t jūs tās govīs esat redzējuši? Ar skrāpi nosukātas, tesmeņi līdz zemei, no divām viņš izslauc vairāk kā cits no četrām.

Māte saskaitās vēl vairāk.

— Lai viņš kaut spaini slauc! Ūdeni dzer, ja esi nabags, bet dzīvo tā kā visi, lai pasaulei nav par brīnumu.

Nu arī Andram dūša sāka apskrieties.

— Pasaule, pasaule! Ko jums pašai pasaule devusi, ko dos? Viņam viena alga, ko citi saka, viņš dzīvo un dara to, ko pats nodomājis.

Tagad arī Osis paslēja galvu un atspiedās uz elkoņa.

— Par gudru viņa izdomu gan neviens nesauks. Tā labākā kalna zeme jau piekto gadu skābenēm un usnām apaugusi, taisni žēl skatīties! Turējis puisi un meitu, visu varētu apstrādāt un dzīvot kā cilvēks. Tagad cik reižu — maize lejaukta, bet miltu nav ko apmīcīt, jātek uz Kārļsoņiem, uz Zarēniem lienēt.

— Un kas tad par to, ka lienēt? Vai viņš kādam nav atdevis?

— To nu nevar teikt, godīgs viņš ir caur un cauri, salmiņu otram parādā nepaliks. Kā toreiz — tas jau tik sen, es vēl puika biju un šis pa krogiem ar to pašu murmuļu Bērziņu dauzījās. Vecā Rutka naudas maku Klidzinā uz ielas bij parēlis. Bet Rutkis tikko ar zirgiem bijis Neretas tirgū, makā tūkstoš rubļu. Bērziņš kā spārnos: nu tik būs dzīve! Vāvere lai iet gulēt, Čavars Salakkrogā gulēt — nu tik mēs pie Šlosa pilsētas dārzā, uz klubu! Bet Vēveru Jorģis ne dzirdēt, aiznes Rutkam, sak, ko tu naudu pa ceļiem mētā, saki skroderam, ka zirgu kupča kabatas jāšuj dziļas. Rutkis šim rubli par atradumu, bet Jorģis atsviež pašam bārdā: vai tu mani par ubagu turi! Man tavas netirās naudas nav vajadzīgs... Savāds cilvēks tas Vēveru Jorģis ir.

Viņš paturēja galvu tāpat augšā, lai ar roku varētu pakasīt pakausi. Andrs sirsnīgi māja ar galvu.

— Zagt es negribu, viņš saka, man nevajag to, ko cits nopelna. Tāpēc viņš apstrādā, cik pats spēj. Zeme kā pūpēdis, kā kāpostdārzs. Viņam iznāk, renti lielkungam viņš nomaksā.

— Divas rentes tur varētu maksāt. Vainēlos ir ze-eme! Kādi zirņi viņam aug! Tupeņi kalnā un lini gar purva malu! Cik birkavu tur katru gadu nevarētu taisīt!

Tas tomēr nebij tas, kas Osienei vajadzīgs.

— Tāds taisītājs! Spoli salinēt, audeklu noaust, to jā, zemes strādnieka no viņa nav. — Nu, ko Alma? Vesela?

To viņa pavaicāja tā kā laipodama, šķietami nejauši, bet sevišķā, pasaldenā balsī.

Andram ar reizi pārgāja ēstgriba, viņš pameta bļodu pusē, nosvieda karoti uz galda, aizgāja un nostiepās gar plīti savā vietā.

— Vesela — kas šo raus! — viņš atburkšēja un tikai tad norija pēdējo, laikam kaklā palikušo kumosu. — Zaļu gaļu rij...

Osiene uztraucās un ķēra novākt galdu.

— Kas tad par to, ka kādu kumosīņu norij. Viņš to tak gluži badā mērdē, visa pasaule runā.

— Pats gaļu neēd, — Osis apstiprināja. — Taisni brīnums, no kā tāds cilvēks dzīvo. Meža braucējiem ziemu lai kas, bet tak maizes rika un sasalis cūkgaļas gabals ir kabatā. Bet Vēveru Jorģis sēd uz vezuma un braukdams uzkož ceptu griezni. Ceptā griezni esot vairāk spēka kā tādā sālītā gaļas gabalā. Spēkal Kad man no tās gaļas

dzert vien grības, bet šim ar to griezni trīs reizes jālec no vezuma un jāpagriežas ceļmalā aiz krūma. Ūdens vien tak vairāk ir tādā griezni.

Andrs apgriezās uz tās vienas auss, otrai pārlika roku pāri. Ar tiem jau nebij vērts strīdēties, pat klausīties nē. Galdu novākusi, Osiene ģērbās nost, bet, pat lampiņu nopūtusi un gultā iekāpusi, nevarēja noklust, talsni it kā iekaisa:

— Pie cita rīkotāja un citādā kopšanā viņa droši vien tiktu pavisam vesela. Tā jau nav nekāda slimība, ar laiku pāriet, un tad cilvēks tāds pats kā citi, aizlakstiešos esot bijis viens tāds gadījums. Locekļi visi veseli un prāts tāpat, ja saka kādu vārdu — lai dažs labs cits vēl izrunā tik prātīgi.

— Trīs zirgus uz tās zemes var turēt un divus pušus, kad visu plēš augšā, — Osis turpināja savu. — Un tā nemaz nav, ka tur pļavas nevar ietaisīt. Ja izrauj grāvi par to liekņu līdz Vaineļu strautam, es galvoju, pēc divi gadi tur viļņi un dābols augs.

— Saimniekincitai nemaz laukā nav jāiet, dārzus paravēt, istabu apkopt — ak vai! — mājās vienmēr tik daudz darba. Vai tad mūsu Laura ko strādā? Meita kā lāva, bet tikai tajā puķu dārzā vai pie kādas kalenderes sēd. Kas tur par sievu var būt, kas par saimnieci, stikla skapī turama. Un tad lepna! Nezin, kā slieties, kādas jakas vilkt, kādu priekšautu siet, ar purnu mākoņus rauš. Kas grūtāk augusi, no tās vienmēr drīzāk izņāks cilvēks.

— Un to nemaz nevar teikt, ka lielskungs Vaineļus nepārdos. Naudas viņam vajadzīgs kā ēst, pašam parādī tāpat jāmaksā. Ja tur gadās... ja tur nāk saimnieks, nevis tāds ēveles skrubinātājs, bet riktīgs zemes arājs — desmit birkavas linu katru gadul Procenti bankā, tas ir tīrais nieks.

Osiene bij gluži sajūsminājusies.

— Gruntnieks var visādi ierīkoties — ak, tā ir pavisam cita dzīve! Saimniecei nav kūtī jābrien, ne nēši jāņem plecos, parīko tikai meitas. Nekur pašai nav jāskrien, sēd krēslā, acīm pa logu pārskata, kur šās un ko dara... Andri, vai tu manas labdienas nodevi?

Abi viņi aizrūēja elpu un klausījās. Andrs šņāca svarīgi, lūpām papakšīnādams. Tad Osiene apgriezās pret sienu un gari nopūtās. Arī Osis pavēlās uz sāniem, viņa nopūtu nedzirdēja — bij pārlicis roku mutei pāri.

OTRĀ NODAĻA

Par zāli pļavā īstenībā var spriest tikai tad, kad sāk pļaut. Dažreiz smilga un lapainie kāti ir izstiepušies gari, šķiet, šogad būs siena bagātība. Bet zemāk izrādās tukšs, pa virsu vien nodzenājot, neko lielu nevar vis sapļaut. Un citreiz atkal apakšējais zēlums iznāk necerēti biezs, zāle līdz ceļgaliem un tik tauka, ka gandrīz vai zārdā jākrauj, lai dabūtu sausu. Un nemaz tas neatkarājas no saulaina vai slapjāka laika — Upīšu Mārtiņš bij pārliecināts, ka galvenā kārtā no tā, vai pavasara pārkoņi ierūc jaunā vai vecā mēnesī.

Tāpēc liča malā, izkapti padusē lemiedzis un ar akmens striķi drošības dēļ vēlreiz viegli nolaizdams gar zobu, viņš neteica neko, tikai piemiegtām acīm neuzticīgi noskatījās pāri līdz upei. Vienmēr labāk, kad mazliet šaubās un izliekas neticam, ja izrādās otrādi, tad pārsteigums un prieks lielāks.

Pirmā pļāvēja slava viņam pagastā no sāktiem gadiem, pats viņš to turēja vērtīgāku nekā laba sējēja godu. Tāpēc jau pirmā vēziena šņāciens laukmalas biežajā zēlumā pateica nepārprotami: skatieties, šitā vajag!

Un Brīviņu pļāvēji skatījās. Meitas ar padevīgu cieņu, pat nemēģinādamas iedomāties, ka te kāds varētu priekšstrādniekam līdzī tikt. Liena mazliet bēdīga pārlaida delnu savas izkaptis kātam: Osis to bij iztaisījis no sausas eglītes augumam piemērotā garumā, vieglīņu un gludu, ar baltu kļavas koka kloķīti kreisajā rokai un glumu bērza tapu labajā. Vecā, izmēģinātā izkaptis iesieta ar skaisti nomizotu ievas klūdziņu, iztrīta kā nātre, bet ko tas palīdzēja, ja pirmajā striķējumā zobu tā kā tā apraus. Arī Andram nebij nekāda labā nojauta, bez skaudības, bet gan ar vieglu žēlumu un drusku pašņacināšanas viņš vēroja meistara gaitu. Bramanlm tur nekas nebij ko vērot, tāpat jau zināja, ka tas lielībnieks, kā vienmēr, līdzis no ādas laukā — notupies, kātu ar ceļgalu pieminis, izslietās izkaptis galu saujā samiedzis, zobus sakodis un šņākdams, grieza ar aso duncīti tā, ka sīkās tēraudas skaidiņas zibēdamas bira pār roku. Tikai Galiņš lūkojās mierīgi, ne apbrīnodams, ne skauzdams. Vecs vīrs, viņš nemaz netaisījās visiem izskriet līdzī, acīs viņam pat pāplaiksnījās tikko pamanāms smīns.

Katram redzams, ka labākā pļāvēja slava Upīšu Mārti-

ņam nebij velti dota. Drukmais augums mazliet sakumpa, spēcīgās kājas mina soli pie soliša, ne par naga platumu viens nebij lielāks vai mazāks par otru. Rokas likās turam izkopts kātu pavisam vaļīgi, it kā pašūpodamas, pleci un mugura tikko manāmi atbalstīja slaido pusloka vēcienu. Tur jau bij tā lielā māksla — neļodzīties līdzī visiem gaņģiem, tikai rokām ļaut brīvu vaļu, lai vāla galā piere nav jānoslauka un krekls pat līdz pusdienai vēl netiek sviedriem melns.

Viņš bij ņēmis liča vidū, pašā platākajā vietā, pēdu sliedes, it kā arvien tuvāk un šaurāk saliekdamās, nevainojami taisni nostiepās līdz upmalai. Arī tas taisnums māksla, to iemācīties nevarēja, tas cilvēkam vai nu dots no paša sākuma, vai palika visu mūžu nesasniegts. Mārtiņš nogrieza pēdējo zāles činkuru krasta paceres pārkarē, izkapti noskaloja ūdenī, viegli pastrīķēja un sāka griezt atpakaļ. Jo tuvāk viņš nāca laukmalai, jo augstāk auga kopsitamais vāls, beidzot tiešām jau cēlās līdz pašiem ceļgaliem. Pēdējo griezienu pustukšā izliecis un dažas nesasniegtas smilgas apkapājis, pašapzinīgi paskatījās atpakaļ. Griezumš līdzens, kā ar nazi, bez paršņāpām un iecirtumiem. Pasvieda kātu uz augšu un aplūkodams turēja izkapti abām rokām. Tā bij gluži jauna, zili zvīņaina, balti pstrītu zoba drīksniņu gar malu.

— Kož ļabi, — viņš teica, ar išķī šķērsu vilkdams un asmeni pārbaudīdams. — Tikai zobs mazliet par zemu, vakarā būs jāpārsien. — Atskatījās vēlreiz un pasmējās. — Manta te būs Brīviņam, kad tikai laiks, ka var pa godam savākt. Nu, tad sastājas nu strīpā!

Viņš sāka otro vālu, citi stājās strīpā pakaļ. Galiņš, aiz tā Andrs, tad Lība, Anna un Liena. Bramanis miņājās vien, it kā nevarēdams sagaidīt, kad Liena pavirzīsies tik tālu, ka viņam rasies vieta. Atvēzējās, noelsdamies zvēla pirmo cirtieni tā, it kā viņam zāle nebūtu jānopļauj, bet ar sišanu jānosit. Ko viņš tur varēja darīt, pļaušana nebij un nebij viņa amats. Jau pēc desmit soļiem iešķēla kurmja raceklī, grāba zāles sauju noslaucīt zemes, strīķēja, strīķēja, lādēdams meitas, kas te pavasarī tikai noslaistījās ar grābekļiem, par pušiem kladzinādamas, nevīžoja nolīdzināt, kā pienākas. Kāda izkopts to varēja izturēt, ka dzīvi arumi jāpļauj.

Trešo vālu griezdams, arī priekšstrādnieks kļuva lādējās: Bramanis malu izgramstījis robu robiem, kā to lai noņem, ka pavāls nepaliktu apakšā. Skaļi rāties nebij

nozīmes, tas jau tā pārskaities, sāks vēl blaut, visus kaimiņus sacels kājās. Tikai Galīņš nesteigdamies puslīdz turējās līdzī, tos pārējos viņš sastapa taisni pusvālā. Andram jau melna strīpa bij no auss pār žokli un kaklu, Liēna turējās sasārtusi, apakšlūpu zobos iekodusi, — pārējās divas nebij ko vērot, tās pušu vis nerausies.

— Jūs divi — kad tiekāt malā, ejiet apļaujiet avoksnāju un apkapājiet ap krūmiem, tā kā tā tur strīpā nevar izstiepties.

Liēna pameta viņam tādu skatienu, kas bij vairāk vērts nekā paldies. Lība ar Annu arī bij apstājušās un saskatījās, Lība pasmīnēja dzēlīgi: kā tad! tas viens ir memmes dēliņš un draugs, to var lutināt, un tā — nu, tai jau tas smukais purns...

Brokastis iznesis, Brīviņu salmnieks nočāpoja lejā apskatīt plāvumu. Bramanis pirmais izstiepās uz vēdera nopļautā zālē, prāvu kušķi pabāza zem krūtīm, lai rokām brīvāka cilāšanās, pierāva blodu tuvāk, ar nazi smaltstīja biežāko gaļas šķēli. Biezākās šorīt nebij, viņš uzdūra divas plānākās, uz malas izcēlis, pablenza baltām acīm, vai kāds ko neiebildīs. Bet meitas rāmi pagaidīja, kamēr viņam tiek pirmajam, priekšstrādnieks pat nesēdās, ar visu augumu izrādīdams, ka gaida, vai taču tas rīma reiz nebūs apgādājies un nelaidīs arī citus klāt.

Brīviņu kungs staigādams krekšīnāja apmierināti. Sienīņš šogad būs, būs, kad tikai tas maīta neuzgrūdīs atkal kādu mākonī lietus taisni tajā laikā, kad patlaban sauss un bāzams. Un strādāts šorīt arī, līdz brokastīm gandrīz pie pašiem tiem avotiem, tas bij vairāk kā pietiekoši. Plāvumu viņš pazina. Tas te Mārītiņa vāls, no platuma vien jau redzams — taisni slidināties pa to varēja. Līdzēni plāva arī Lība, bet šauriņu, tā, lai sāni vakarā nav ar terptiņu jārivē. Bramanis, tas jau nebij plāvis, taisnī ar zobiem graužis. Vīņš paārdīja ar kāju — kā tad! pavāls kā kupena, kad nokasīs, tūliņ jālaiž lopi virsū, lai aitas nograuž un pasaulei nav jāsmējas par tādu šūlainu plāvu. Bramanis paglūnēja turp: redzēs, vai neteiks ko? Tad dabūs dzirdēt par meitām, kas te noslaistījās, par brūtganīem tērgodamas, un kurmjū raceklus atstāja kā arumus, par tiem diviem, kam lika kapāties ap krūmiem, kamēr citiem te tajā velna sazēlumā izkaptis jālauž nost — — daudz, daudz ko vēl dabūs dzirdēt.

Bet salmnieks, tīri kā zinādams, tikai bārdu paskurināja

un nokreksinājās vēl. Priekšstrādnieks pamirkšināja tiem citiem, pačukstēja:

— Nēmis tik un līcis pašu vālā, lai tauki izsvīst.

— Vai tad viņš var? — Galiņš nosmīnēja. — Viņam ir slima sirds.

— Ar visu slimo. Vai manai sirdij kāds prasa? Tāds man bij tas Jaunkalaču vecis. Atnāk — saule svelmē kā riņas krāsns, šim kažociņš mugurā, staigā un purkš: maītas tādi, vai tas esot brokastlaika pļāvums! Skābumu vairāk apstrebjot kā te tā labuma. — Mute jums liela, — es saku, — bet kā būtu, ja parādītu ar izkapti, pa priekšu? — Tu, šmurguli, domā, es savā mūžā neesmu pļāvis? — Domā, ko nu domā, bet parādīt vajadzētu. — Šim tas kā uguns. Nospļaujas, nosviež kažoku un stājas vālā. Nu — pļaut jau prot, kāpēc nē, nav nekāda grāmata, tēviņš liels un kaulains kā mans melnis, mana vāle arī nav šaurā, bet šis aiz lielības ņem pusotra platuma. Izpļauj vienu, nosviež izkapti: tā vajagot pļaut! — Vienu, — es saku, — saimniece ar mēli nopļaus. Mēs te esam no pulksten trījiem rītā un vilēsim līdz pusdienai, tā ir tā starpība. — Šim kauns tagad atlaisties, mēģina arī turēt līdzī. Bet es tikai uz papēžiem, lai nedabū apstāties, ne duku atvilkt, pašam, zināms, arī mugura melna un abas plaukstas tulznām pilnas, bet mans vecis kā nopeldināts, jau tā liks, bet nu deguns pie ceļgaliem, nikns kā velns, lādēdamies velkas uz mājām. Un tūliņ istabā sāk smaršot likora drapes pret sirdi, un vakarā vecā pie manas mātes pēc terptiņa pudeles — tēvam kā maizes kukulis sānos.

Šoreiz pat Bramanis nevarēja noturēties. Vanags no lejas aizdomīgi pagrieza bārdu, tomēr saprata gan, ka par viņu pašu nesmejas. Pienāca gluži sajūsmināts un vēlīgs.

— Šogad tā nav zāle, bet kāposti. Kad tikai nu bez lietus dabūtu zem jumta.

— Tērces lieknā nav sliktāk audzis, — priekšstrādnieks teica, — un gar upi zem ābeļdarza. Nākamziem zirgimums dancos. Zem jumta mēs šito dabūsim, līt viņš sāks tikai vecā mēnesī. Spilvas grīslim var līt, to vēl labāk ēd, kad paliek drusku pelēks.

— Un, kad kadu dienu slapjš, tad tik pie mēsliem! — Vanags paberzēja plaukstas, it kā viņam jau niezētu vien. — Rudzi arī nāks pļaujami, un cik tad tālu agrīnie līni — ka nesabrūk reizē.

— Nekur viņi mums nesabruks! — priekšstrādnieks

atsaucās, brūno matu kūlu atmezdams. — Pēc notim visu padarīsim.

Tie pārējie gan nemaz nejūsmoja viņlem abiem līdzī. Ošu Andrs slepus pataustīja delnu un pat nopūtās...

Glūži pēc notīm viņi tomēr nepadarīja. Līču pļavā saņēma zaļu kā dzīparu, bet pie novietošanas Upīšu Mārtiņam iznāca naidis ar saimnieku. Klētsaugšu piebāza pilnu kā aci, bet uz kūts Brīviņš šogad neparko neļāva. Griesti cauri un gāzoties iekšā — vai jau pagājušo ziemu siens neesot drusku kūpējis un Maša nesākusi klepot? Viņš negribot šitādu mantu pavisam sapūdēt. Mārtiņš apgalvoja, ka ķēve arī aizpagājušā ziemā drusku klepojusi, tas tāpēc, ka dikā vien stāvot un tauki apaugot ap sirdi. Vai tad viņš to kūtsaugšu gribot pavisam tukšu atstāt un lopus apakšā izsaldēt? Saimnieks tomēr nepieķāpās. Kūtij siltuma pietiks, ja tikai nelielu kārtiņu rudzāju noklās virsū. Labi notaisītā kaudzē siens stāvēja vēl labāk kā zem caura jumta.

Protams, kaudzi līča galā pie ataugas uzmeta labu, Leikartu Lība bij sen pazīstams meistars. Taisni pēc humiera — tikai viņa prata tādas taisīt. Un tā norēķinājusi, ka klēpis nepalika pāri. Kārts galā uzsprauda velēnu, četrus krustīm sasietus gubas žāgarus smailei pāri — lai vējš nejauc, kamēr vēl nav sagulies, un lai lietus notek lejā. Kad viņa pa augšup pasviestu striķi noslidinājās zemē, pat saimniece bij atnākusi paskatīties un papriecāties. Rokas zem priekšauta pabāzusi, viņa smaidīja un vēlīgi pameta ar galvu. Trīsdesmit piecas gubas, tas bij seši labi vezumi, nokrauts un nomīts tā, ka piliens tur nelidīs iekšā. Strupa un lepna, krūti izliekusi, stāvēja Lība pati un piemiegtu aci noskatījās savā celtnē.

Ūpmalā leļpus ābeļdārza sameta divas, drusku lielākas. Pēdējā aizlija puskrauta, mākonis savilkās tik ātri, ka pat visu llo, apkārt izārdīto siena blāķi nepaguva sasviest gubās. Brīviņš staigāja apkārt saskaities un nūrdēdams — viņš bij teicis, ka šodien vēl nevajag jaukt. Vālodze gaudoja jau otro dienu, mušas koda kā trakas, teļi divas reizes sabizoja mājās, vējš arī pa nakti nebij norimies, katrs bērns varēja pateikt, ka taisās uz lietu. Priekšstrādnieks gan neatcerējās, ka saimnieks būtu to teicis, bet pašam jau vajadzēja zināt, tāpēc viņš turējās tālāk nost un sadudzis neteica neko. Bezgala nikni paskatījās uz melno mākonī, kas mierīgi sēdās aiz Lemešgala, it kā tas Brīviņu labais siens viņam bijis nebijis. Norīkoja Bramani aplo-

kam sētu pielāpīt, Oša Andru ganībās pacirst zēgenes linsēklām, bet pats ar Galiņu aizgāja tupeņus vagot, pēc tā lietus tagad bij pati istā reize.

Aplam darīts arī tas, ka divās dienās nogāza visu Spilvas pļavu. Pirmajam pļāvumam vāli tikko izārdīti, kad sāka līt — pamazām, atsevišķiem mākoņiem, nosmidzināja un pārstāja, bet laiks turējās silts un bez vēja, rasa nenokrita ne dienu, ne nakti, jābaidās, ka rudziem nepieme-tas rūsa. Brīviņu kungs staigāja pats samācies, no rītiem sētsvidū izgājis, tik īgni paslēja bārdu pret slinkajiem, plānajiem mākoņiem, it kā aiz tiem paslēpies viņa ļaunākais ienaidnieks. Svētdienas rītā Smalko Anna pātaros bij uzšķfrusi dziesmu nodaļā par krustu un bēdām, Laura pirmo reizi viena rūca līdzī rupjā vīrieša balsī, meldīju nevarēja noturēt, nevēroja, ka aiz lielas piepūles pierē ievēlka tēva grumba un mute šķobās pavisam neglīti. Saimniece pati skubināja Annu uz baznīcu — varbūt, varbūt tomēr ievēro, ka te Brīviņos nav nekādi pagāni, kam visa tā lielā pļava jāpūdē kopā.

Bet visu svētdienas nakti mīgloja tāpat. Pirmdienas rītā Brīviņos sāka vēst mēslus. Galiņš papuvē gāza laukā ve-zumus, neviens cits neprata tik vienādi nomētāt lauku. Visas trīs meitas ārdīja, mazais Andrs ar pilniem ratiem brauca turp, tukšos, kājās stāvēdams, grožu likumu ap galvu griezdams, kā tīrais čigāns trieca atpakaļ. Pie lo-piem viņa vietā Ošu Tāle, gana no tās gan vēl nebij, līdz brokastlalkam saimniece jau trīs reizes bļāva lejā, ka aitas izbradā līnus. Pusdienā un vakarā atkal pusgraud-nieka istabā šmikstēja žaģaru hunte un mazie bērni gau-doja nelabi, bet otrā dienā gane nemaz gudrāka nebij pa-likusi.

Priekšstrādnieks ar Ošu Andru un Bramani kūti mēza. Sākumā viņi šad un tad vēl pasmējās, cits citu pamācī-dami un uzzobodami. Pēc pusdienas kūtī tikai smagie sa-kumi šņakstēja, kāds šņācoši noelsās, pārāk lielu cēldams un ar visu ceļamo pret ratiem paklupdams, Bramanis lā-dējās, savā stūrī locīdamies, zirgi ar purniem gandrīz ze-meī pieplaka, kamēr vezumu pielījušās kūtspriekšas zam-pai pāri izvilka sētsvidū. Otrā dienā Brīviņu saimnieks vairs nerādījās laukā, pat Mārtiņš nāca uz istabu paēst tik nīknām acīm, ka prātīgāk bij nēmaisīties pa kājām. Vakarā Osiene pukšēdama pārsēja Andram pirktu, kas atkal bij sācis asiņot, un sataustīja delnā trīs tulzņas kā paprāvas ērkšķogas. Pats viņš nerunāja nevienu vārdu,

tūliņ pakrita uz sava maisa: Mārtiņš viņu kūti pirmo reiz bij nolamājis par jēlmini, tās tulznas viņam esot no karotes kāta, tāds tikai pie ravēšanas un saivu tīšanas liekams. Trešdienā jau pirms saulrieta kūts bij tukša, tie trīs un mazais Andrs nobrauca lejā četrējus ratus Dīvajas lielajā dobē noskalot un palūkot, vai paši to lielo piemirdoņu nevar kaut cik noraust nost. Lielais Andrs bij pakritis uz akmeņa zem gobas un nemaz nevēroja, ka Laura aiziet uz puķu dārzu, mutei un degunam lakatu priekšā aizvilkusi — mājas, koku lapotņi, viss gaiss bij pilns tādas smakas, ka elpu rāva ciet. Osiene atnesa cūku ķipī siltu ūdeni un kaut cik apmazgāja, lai istabā vismaz var glābties gulēt. Paši viņi savu kūti iztīrījuši vakar līdz pusdienai. Osis šodien jau ara — tāds ķēpainis viens pats vairs nebij ciešams. Kad aizdedza lampiņu, Andrs vēl nebij aizgājis gulēt, uz galdiņa neaiztikta stāvēja saimnieces ienestā kāpostu bļoda, vesels pusklaips maizes un divi griķu plāceņi. Ēšana viņam nebij prātā, viņš sēdēja, lūpas sakniebis, neparasti pelēks, iekritušām, it kā padzisušām acīm. Osiene sarāja viņu, apguldīja un apsedza, lai gan istabā bij karsts kā pirtī. Kad viņam tās acis aizvērās, Osiene noskatījās gari, saņēma rokas tā, ka pirksti noknaukšējās, viņai izlauzās tik smaga nopūta, ko varētu arī saukt par vaidu. Ārā izgājusi, ieraudzīja Upīšu Mārtiņu, tas atvilkās pār sētsvidu tikko pazīstams, gandrīz tādu pašu kupri mugurā kā vecajam Līcim. Atsēdās uz akmeņa zem gobas, acīm redzami arī viņam šovakar ēdiens nebij prātā. Osienei sirds pārāk pilna, kaut kam vajadzēja pateikt ko asu, tādu, kas ķer labi dziļi, tikpat dziļi un sāpīgi, kā tas bij viņai pašai. Gāja taisni turp un nostājās Mārtiņam priekšā.

— Sēdi nu kā caur sienu izrauts! — viņa teica, bet manīja, ka vairāk tikai izpauž pati savu rūgtumu, mazāk iedzel tam. — Kādu muļžu tu te Brīviņos domā izkalpot? Vecā laikā viņi te veduši veselu nedēļu — tev pa trim dienām tā kūts jāiztīra. Vai ritu no jums kāds vairs būs strādnieks?

Mārtiņš uz to tieši neko neatteica, tikai pavērsa acis, kas Osienei krēslā likās ļoti bēdīgas, pastiepa kaklu un pačukstēja:

— Iedod man savu zāļu pudeli . . .

Pusgraudniece pieliecās tuvāk. Viņš pa šīm trim dienām bij bārdū apaudzis, palicis melnāks kā Bramanis, sarāvies sīks un nožēlojams.

— Mugura atkal sāp? Nu kā tad nesāpēs, kad tišu prātu bendē kopā. Zirga mugura, arī tā tādu sutu neizturēs.

Bet dusmas bij pāri. Viņa aizsteidzās pēc savām zālēm. Tās bij ļoti labas zāles, pati jau trešo gadu ar tām rīvēja savas kājas. Vārīts etiķis ar sāli un lozberlapām, tikai smirdēja šausmīgi, pašai rāva elpu ciet, kur tad vēl cietiem. Korteliša pudele pāri pusē, viņa atnesa to, priekšautā ietinusi, un iegrūda Mārtiņam tā, lai neviens nemanā.

— Nava jau nekas liels, — Mārtiņš teica, tāpat čukstēdams. — Lietainā laikā viņš man vienmēr lauž. Kad dabū drusku pagulēt un nekustas, tad drīz vien pāriet.

— Tu aizej aiz klēts, — Osiene atčukstēja, — meitas vēl ēd un neredzēs. Un smakas tagad pilnas malas, to arī nemanīs. Uz sauļas, un tad tikai rīvē, kamēr sāk sūrstēt, kamēr dedzīnāt sāk. Citreiz āda noiet, bet tas nav nekas.

Galvu grozīdama, viņa noskatījās, kā tas lielbnieks aizgāja salicis, pūlēdamies likt kājas pa zālīti tā, lai muguru nekustina . . .

Kamēr mēslus veda, Brīviņu saimnieks nedrīkstēja rādīties ar pudeli, tie visi tik klusi un nikni, ka viņš labāk nemaz nenāca no savas istabas laukā. Bet ceturtdienas rītā ļāva pagulēties līdz brokastlaikam, vēl ilgāk, līdz astoņiem. Brokastis atkal ēda nesteigdamies, ar patīku, kāds jau pasmējās. Tā katorga pāri, Brīviņos atsākās cilvēciģi darbi, kas kaulu vairs nelauza. Saimniece smaidīdama uzlika tējkannas, Laura iznesa cukura biķeri, saimnieks svinīgi nāca ar spirta pudeli. Un pats pirmais pacēla savu glāzi.

— Nu, tad lai iet uz tiem jaunajiem arkliem!

— Uz tiem gan! — priekšstrādnieks atsaucās piekrīzdams. Tāds pats melns kā vakar vakarā, acis mazliet iekritušas, bet turējās jau braši, Osienes zāles acīm redzami līdzējušas, un groka glāze brokastis — tie jau bij gatavi svētki.

Tie trīs jau bij papuvē, kad viņš iznāca no nojumes. Melnim aramās sakas kaklā, to viņš veda pavadā, plecā uz mestu, nesa jauno vāczemnieka arklu, kas šodien pirmo reizi iemēģināms. Tas nebij neko smagāks kā vecie lemešnieki, tomēr viņš to nesa neveiklāk, uzmanīgāk, it kā tur ko varētu viegli sabojāt. Kājas šļūca pa zāli, viņš sargājās spējāk pagriezt muguru, acīm redzami tur vēl šad un tad iedūra.

Saimnieks nesa grožus un jauno oškoka zveņģeli, kurai Liepiņš vēl tikko šorīt bij paguvjis uzkalt cilpu ar āķi. Visu ceļu viņš nevarēja novērst sajūsmīgās acis no jaunā, skaistā aramā rīka, kas spēja izdarīt veselu apvērsumu Brīviņu saimniecībā. Tikai galva ar plato velēnas vēlēju ausi un smailo, piekniedēto lemesi nekrāsota — turamās rokas ar skaistā likumā izliektiem apaļiem galiem koši zilas, koka dīstele gaišdzeltena, ar uzrakstu brūniem burtiem: *Rudolph Sakss*.

Trīs Brīviņu puīši, pa gabalu cits no cita, jau paspējuši pārdzīt sešas vagas papuvē. Mālājs smuki atlijis, lemeši ņēma viegli un dziļi, bet vērstuve bieži sarausa slapjos mēslus čupā, kas izkratāma laukā, arums, kā parasti, bij pinkuļains. Tagad viņi malā tikai apgriezta, pārcēla vērstuves, iedūra arklus zemē un nāca skatīties. Arī Osis ar Osieni atnākuši, pret rīju parādījās saimniece ar Lauru.

Upīšu Mārtiņš jūdza manāmi uztraukts. Cilpai dīsteles galā seši robi, kā lai zin, vai zveņģeles āķis iemetināms taisni pa vidu vai vairāk malā. Vai grieza lemeša priekšā pieskrūvējama augstāk vai palaižama lejāk, arī tai īsto dziļumu vēl nevarēja zināt.

Visi viņi vēroja, elpu aizturējuši, kad vāczemnieks žņirkstēdams iešķēlās papuvē. Arājs vēl neprata rīkoties, lemesis iearās par dziļu, grieza sarausa mēslus klēpī pret dīsteli, bet, kad paspieda balsta rokas vairāk uz leju, viņš izlēca un sāka slidēt pa virsu. Kad patrāpījās taisni tā, kā vajadzīgs, jaunā arkla labums tūliņ bij redzams: auss velēnu apvēla spīdīgu un glumu kā siksnu, mēsli neredzami pagula dziļi apakšā. Melnis savu zināja, gāja taisni kā pa stīgu, kas tur pakaļā notikās, tā nebija viņa darišana. Bet arājs vēl neattapa īsto soli, te viena, te otra kāja izspērās no vagas laukā uz malas, reizēm viņam jāaptur un jāiet kaut ko parīkot pie griezas vai zveņģeles.

Meitīši no tā visa neko nesaprata. Brīviņam bij grumba pierē. Bramanis nicinoši pagriezta sānus. Galiņam acis smīnēja. Arī otra, atpakaļarama vaga iznāca robaina un pinkaina. Mārtiņš izara malā mazliet saskaities un neapmierināts, bet acīm redzami noņēmies neatlaisties.

— Laikam ar viņu kā citādi jārikojas, — Brīviņš teica. — Svētdien jālūko sarunāt kādu no muižas puīšiem, lai atnāk ierādīt.

— Tu pārceļ zveņģeli vienu robu tuvāk pie malas, — Osis pamācīja. — Tā viņš tev par daudz velk vagā iekšā.

— Svied labāk nost un jūdz atpakaļ vecajā raģelī, — Galiņš iebilda pavisam zobgalīgi. — Muižā varbūt — mūsu laukiem tāds krāms par smalku.

Saimniece ieģrūda viņam dunku.

— Nemaiesies tu! Ko tu zini!

Mārtiņš tikai pameta baltas acis: saskrējuši brīnumus skatīties! Zvenģeli viņš neaiztika, bet jūgtuvi vagas pusē savilka mazliet iesāņu. Tad atskrūvēja griezu un piestiprināja gulus līdzās dīstelei.

— Tā ir domāta zāles velēnai — kad plēsumu plēs vai kad rudenī aparams. Mēsliem viņa neder.

Un sāka atkal dzīt. Tūliņ manāms, ka gāja pavisam citādi. Arājs vairs nelēkāja pa vagu, arkls slīdēja vienmērīgāk, velēna vēlās kā lenta, neviens salms nepalika augšā. Trešo vagu aizsācis, Mārtiņš parādīja, ka var turēt arī ar vienu pašu roku, bet ar otru gluži omulīgi pameklēt tabakas maku. Ceturtajā viņam jau pipe kūpēja mutē, viņš neielaidās nekādās sarunās, galva bij atmesta, mugura gandrīz pavisam taisna, kājas cilājās tik vingri, it kā visu mūžu tadam vāczemniekam vien pakaļ staigājušas. Arums klājās brūngani glums un spīdīgs, mēsli pazuda, it kā nekad te virsū nebijuši. Andrs skumīgi paskatījās uz savu spuraino strīpu. Brīviņu saimniekam grumbas vairs nebij pierē, viņš noglauda bārdu, acīm vēl vienmēr mīlinādamiem gar lielisko ārzemes rīku. Kad Mārtiņš atkal bij šajā galā un, uz sāniem piegriezis, viegli dzina arklu uz otru pusi, viņš teica sajūsmīgi:

— Nākamo gadu mēs te arsim ar četriem vāczemniekiem. Raģeli lai stāv maisīšanai un tupeņu vagošanai.

Sievietes, līgsmi čalodamas, gāja mājup: jaunais arkls solīja lielas pārvērtības Brīviņos. Līzbete lepmi noskatījās saimniekā, kas paceltu galvu gāja pa priekšu. Arī meitas kāpostdārzā gribēja zināt, kā jaunais arkls gājis, saimniece apstājās pastāstīt pamatīgi un sīki — tas bij notikums, kas jāzin katram Brīviņu cilvēkam.

Osiene iegāja savā dārzā. Sיעיןvieta zemes turpat līdzās saimnieku kāpostiem, bet neķēra vairs vecu vecajā dārza vietā — tāpat laukam atmērīts gabaliņš. Cik nāca te iekšā, tik atcerējās, ka viņa bij gribējusi dabūt aļz kūtiņas, kur tupeņi gan izauga milzīgi, bet ūdeņaini, slapjās vasarās arī kolieraini, auzas vienkārši sakrita veldē un sapuva. Cik pameta acis uz saimnieku trijām burkānu dobēm, tik iedūrās sirdī: pat tik daudz nenoliecās, lai arī pusgraudniecei izaug, vismaz bērniem ko

paraustīt. Vissāpīgāk, ka Brīviņi to nebūt nedarīja aiz skopuma vai nenovīdības, bet vienkārši tādēļ, lai būtu redzama starpība starp saimnieku un tādu iebūviešu dārzu...

Pirms notupās, Osiene vēl aplūkojās, kur Katiņa ar Pičuku bļautās. Bet tie bij lejā, olnīcas galā, laikam vilkās uz ganiem pie mazā Andra. Labi, tad vismaz kādu brīdi mājās miers no tām mūžīgām blēņām. Kad tikai neaizdauzās pie mārkiem, akmeņu bedres arī spīdēja melna ūdens pilnas — viņa noņēmās šad un tad pamest acis uz to pusi. Bet, kā notupās pupās, tā arī aizmirsā. Aiz siena, mēsliem un citiem lielajiem darbiem ravēšana vismaz par nedēļu nokavēta, virza sazēlusi gara un trekna, cūkām sakapāšanai gan lieliska, bet pupas palikušas sīciņas, taisījās jau ziedos, galotnes aplīpušas aizdomīgiem melniem putekļiem, droši vien šogad atkal smēceles noēdis. Rāpojamais celiņš atstāts par šauru, dēstījums par platu, nevarēja lāgā pasniegt cauri, viņa dusmojās uz Osi, kas nemaz vairs nejēdza art, aizmirsusi, ka pati taču pavasarī te visu to tā kārtoja. Neko nevarēja darīt, viņai tāda sirds, vienmēr meklējās, kur pieķerties, par ko kremsties, vienmēr kā tās akmeņu dobes melna ūdens pilna. Kā nebijis izgaisa prieks par vāczemnieka arklu un skaisto arumu, sakniebtām lūpām viņa rāva viegli pieaugušo zāli, nikni nogrieza zemainās saknes, tīrās galotnes meta ērti pagrābjamās čupās. Domas meklēdamās skraidīja no viena sliktuma pie otra, visur bij slapjas, dubļainas saknes, jo vairāk grieza, jo smagāka krājās guba. Neko nevarēja darīt, tāda nu reiz viņas daba...

Meitas turpat čivinājās, lāgu lāgiem iesmiedamās. Osiene atcerējās tos laikus, kad arī pati, tāpat smiedamās, ravēja Veckalaču saimnieces dārzu un domāja par Ošu Jāni, kas prata visādus darbus, daudz nedzēra, bij kluss un labi ieredzēts puisis un viegli varēja tikt par pusgraudnieku, ja tikai dabūja prātīgu, strādīgu sievu... Vai tās zvaigales zināja, cik pavisam cītāda izrādās gaidītā dzīve, ar nebeidzamu darbu, nabadzību, vīrzu pieaugušu siecīņvietu saimnieka laukmalā un mūžīgām raizēm par bērniem...

Saimniece bij iznākusi un sauca. Osiene piecēlās negribīgi un sagrīļojās, galva reiba, nelabumi spieda pakrūti. Bet Līzbete māja tik satraukta un noslēpumaina, ka ar reizi pārskrēja viss īgnums, viņa tikai pavirši notrauca zemes no brunčiem un steidzās pakaļ. Istabā pār slieksni pār-

kāpusi, saimniece atgriezās un rādīja, ka jālzta klusi. Abas viņas uz pirkstgaliem pārmanījās saimes istabai pāri, acis vecim nenovēršamas. Tas gulēja kluss, vēl garāks sastiepies, dzeltenbalts kā nobirusi lapa. Dibenā Līzbeta pacēla Osienei krēslu, pati piemētās uz gultas. Tā viņas abas tur palika ilgu laiku, kaklu sastiepušas, pirkstu zodam piespiedušas, pa vaļējām durvīm skatīdamās.

Vecais Brīviņš gulēja nepakustēdamies, tikai kažoks virs vēdera cēlās un krita, cēlās un krita. Un sažuvušie pirksti, kur vairāk nebij kā gari, pumpaini kauli, āda un zilas dzīslas, grābājās uz krūtīm, nemitīgi grābājās, it kā ko tvarstīdami un nejaudādami saķert.

Tad pusgraudniece nolaida rokas klēpī, palocīja galvu un pieliecās saimniecei pavisam klāt. Čukstēja tik klusi, ka slimais nedzirdētu arī tad, ja vispār vēl kaut ko dzirdējis:

— Jā... Nu jau nāk... Nu jau ir klāt!...

Līzbetai seja acumirkli apstarojas, čuksts vēl klusāks.

— Vairāk, ka dieviņš dos... — Bet tūliņ attapās, palika bēdīga un izspieda garu nopūtu. — Visu vasaru viņam ir tik grūti... Bet nevar vēl zināt... tā viņš jau divas nedēļas grābājas.

Nē, nē — Osiene to zināja droši. Viņa bij novērojusi veco Osi un Veckalaču tēvs kad mira. Tas pavisam citāds grābājums, tā, it kā kad kas viņam no iekšas listu laukā un pa pirkstu starpām bēgtu prom. Tas bij tas riktīgais. Tagad tikai jāgaida, kuru katru brīdi var nākt.

Līzbeta klausījās labprāt, kā pusgraudniece apstiprināja viņas pašas cerības, bet tomēr īsti droša vēl nevarēja būt. Pēc pusdienas viņi sēdēja abi ar vīru un vēroja tāpat. Bet, kad arī Brīviņš palocīja bārdu un izgāja tūliņ kaut ko parīkot, viņa atkal nopūtās, tikai šoreiz gan atvieglota, garāmiedama laikum pirmoreiz laipni noskatījās vecī, kas gulēja klušu un tikai grābāja, grābāja pa kažoka virsu. Ar sapratējas aci viņa pārlūkoja istabu. Stelles jau laukā, kad vēl to gultu izviedīs, lielajam goda galdam iznāks telpa, Brīviņu bēres taču nevarēja būt šādas vai tādas.

Brīviņš aiztrieca Tāli pēc tēva, kas salā ara savu papuvi. Paveda to tālāk pie skuju grēdas — tagad pat sētsvidū varēja runāt tikai pusbalsī, lai neaizbiedē to, kas allaž mīlēja nākt klušu un paslepeni.

— Tev, Jāni, vajadzēs iemetināt salni ratos, aizraut to iesala maišeli tepat uz Rīteriem, lai samaļ. Nu jau vecais tā kā taisās — ka nepaliekam uz bērēm bez alus.

— Tad jau jārauj gan. Baļļas un mucas jāaizveļ uz upi, būs jau izkaltušas, ka stīpas nenokrīt.

— Bet kad tikai viņš mums nesaskābst, laiks tagad tāds nolādami sutīgs, visu sienu pūdē kopā, pat naktīs nepaliek neko vēsaks.

— Par alu nav ko bēdāt: ūdens akā dziļi, kad mucas tur nolaiž, divas nedēļas stāvēs uz nogalvošanu. Ja tikai dzesināms kubulā nesaskābst, tā tā vienīgā rūpe.

Aikls jāpamet papuvē un jābrauc uz sudmalām, bet Osis neņēma ļaunā. Alus brūvēšana, tā viņam tā lepnākā lieta, un to viņš nekad nelaida garām. Iesals jau pagājušā rudenī riņā ar beidzamo kūrumsu sakaltēts, nevarēja jau zināt, kad vecis īsti brauc. Atlaidies Rītera zellis ar to lēno vēju tikai tā satraukti vien varējis — tas teikts ar savu gudrību, ja brūvējums nepadevās, tad tā nebij brūvera, bet iesala vaina. Krēslā vēla mucas un baļļas uz upi briedināt. Tas nu bij mazā Andra amats. Viņš nevarēja nociesties neuzgavilējis, kad strupais dzesināmais kubls kā milzīgs ritenis palēkdami ievēlās dobē, ūdeni visam tiltam pāri pārslākdams. Mazie bērni paši palēcīs plaukstas sizdami un bļaudami tā, ka kalnā visas kļavas noligojās, bet Osiene izskrēja pārskaitusies un kratīja dūri. Otrā vakarā namiņā saimnieku lampa pie sienas dega kūpošu garaiņu mākonī, tecināmā baļļa čurkstēja lietiski, mazais Andrs notupies kuldā karsēja akmeņus, brūveris pats smēla no siles spainī un nesa uz sētsvidū apsegto kublu, abas pumucas, jau izbrucinātas ar karstu ūdeni, gaidīja turpat zālītē. Osienes bērni, stopu siltas misas izdzēruši, aiz sajūsmaš ilgi nevarēja aizmigt — tas tikai bij jauki, kad mājās tāds slimis vecis, kas taisījās mirt!

Kad mucas ar divējiem jauniem grožiem bij nolaistas akā, Osis tikko noturējās, saimniekam uz pleca neuzsitis.

— Nu viņš manis pēc var braukt kaut rīt!

— Redzēsim, kā būs, — Brīviņš atteica apdomīgi.

Bet vecais Brīviņš nebrauca ne rītu, ne parīt, pat aizparīt vēl nē. Līzbeta jau bij nolūkojusi kaujamo avēnu un aitu, to, kas vēl pavasarī Spilvā uz akmeņa skambas aizlauza nagu un visu laiku kliboja ar aptītu kāju. Galerta sivēns nošķirts sevišķā aizgaldiņā, pirmajā dienā gan kvieca nežēlīgi, kad tos citus izlaida aplokā, bet drīz vien palika kluss un vispirms labi apošņāja, vai piens silē pietiekami silts, tikko kā no sļaucenes liets. Par garu laiku viņš arī nevarēja sūdzēties, jau no pirmā pavasara bē-

rēm turēto teli arī vairs nelaida laukā, lai nenobizojas pašā lielākajā dunduru laikā, tai papļāva sēku un dzirdēja trīsreiz dienā, lai cepeti var izšmorēt mīkstāku. Tele tomēr bij mazāk apmierināta ar tagadējo un sagaidāmo likteni: tikai pa nakts melnumu, kamēr lopi mājās, viņa bij klusu, līdzko palika viena, taurēja no rīta līdz vakaram, tā ka pat sivēns lāgiem uztrūkās no miega, galvu no sausiem pakaišiem izbāzis, vaicādams ieurkšējās. Mežavilku sievas, savā sētsvidū klausīdamās, pamāja ar galvām: jā, nu gan vecais Brīviņš reiz taisījās uz Ameriku, teļu jau baroja bērēm. Bet Brīviņu saimniece pati pāra reižu dienā pārskaitusies skrēja pie skuju gubas, paķēra stādaigu, un tad kūti krietnu brīdi nelabi blakšēja, tomēr iznākuma tur nekad nebij. Trīs podus balto miltu, mazo galvu cukura un divas mārciņas rozīnu lielais Andrs atveda no Mieža, raugs bij iebāzts krūzē un ielaists akā pie alus mucām — velns viņu zina, cik ilgi vēl būs jāgaida, citur nekur tādu mantu nevarēja paglabāt, ja saskābst, tad visi pīrāgi pagalam. Smalko Annai dziesmu grāmata jau uzšķirta gulēja skapītī, pati viņa dārzā vai kūtī allaž ausījās uz istabas pusi, lai tūliņ var skriet turpu, kad sauks.

Bet pagāja svētdiena, pagāja pirmiena un otrdiena, vecais Brīviņš vēl vienmēr netaisījās braukt. Pagalam mierīgs bij palicis, ne vairs klepoja, ne sļaudījās, pat pa kažoka virsu negrābājās, rokas taisni kā divi sazīlējuši sakārņi gulēja uz vēdera, bet, kad labi ieskatījās, varēja manīt, ka tomēr vēl vienmēr mazliet cilājas. Acis aizmiegta, tikai mute nu pavērta, reizēm taisni tā likās, it kā viņš pasmīnējis... Nāvi nedrīkstēja aizbiedēt, tas bij bīstamākais, tāds aiztraucēts mirējs tad dažkārt varēja mocīties nedēļām ilgi. Galdu iznesa ārā, saime ēda zem kļāvām, bez sevišķas vajadzības neviens nedrīkstēja istabā nākt, un, ja bij jānāk, tad tikai uz pirkstgaliem. Pat Osienes bērni tā nodrāvēti, ka retu reizi redzami sētsvidū, vairāk tikai tupēja vībotnēs kaņepju malā aiz skaidienas vai aizvilkās lejā ganībās pie mazā Andra izplosīties un izblauties. Lācim nezina kas uznācis, sāka pa vakariem gaudot, tā ka vajadzēja aizvest uz riju un ieslodzīt pelavu pūnītē, tur viņš gan vaimanāja vēl skaļāk, bet vismaz kaimiņus nebiedēja.

Vakarā apgulusies, saimnieks ar saimniecei ilgi klausījās, vai nesāks staipīties un stenēt, bet priekšistabā tikai pele grabinājās tajā vietā pie mūrīša, kur citkārt mazais Andrs gulēja. Dienu Brīviņš bij uzķāpis istabas augšā pa-

lūkot, vai viņa nav ietaisījusi midzeni tēva zārkā. Lienas gulta pārvietota atpakaļ pie tām divām, citur jau veco nevarēs nolikt kā Ošu klēti. Līzbeta piebāza muti vīram pie pašas auss.

— Man tā vien liekas, ka viņš nemaz vēl netaisās. Acis ciet, bet saki, ko gribi, viņš dzird un redz visu un smīknā.

Brīviņš brīdi padomāja, tad atčukstēja:

— Ko tur var zināt, tie apstākstējušie jau nekad lāgā nevar pamirt.

Rītā, kad Leikartu Lība bij ienākusi un sastieptu kaklu vēroja, vai pūš vēl, saimniece paraustīja viņu aiz piedurknes.

— Nu saki — vai tāds izskatās pēc mirēja? Tā tikai gaidi, ka pastieps vēl roku pēc ūdens krūzes.

Trešdienas vakarā pie akas Osis bij palicis domīgs, pār grodiem paskatījies, nogrozīja galvu.

— Šitā viņš man riktīgi to alu vēl saskābēs.

— Ko tur var galvot, — saimnieks atteica, — uz niķiem viņš jau vienmēr bij.

Lielo Andru visas šīs dienas kaut kas tajās gaidās un hažās kaitināja, kaut kas tur likās pretīgs. Viņš pavilka mazo tālāk nost no akas un pačukstēja, ļauni pavīpsnādams:

— Zini, ko es vecā Brīviņa vietā izdarītu? Es vienreiz paceltu galvu un pateiktu: kas tie ir par pātariem? Padod man šurp to kāpostu bļodu! ... Tad tik būtu joki!

— Tad būtu gan!

Bet saimnieks ar Osi paskatījās tik stingri, ka viņi aizsita plaukstu mutēm priekšā un apvaldījās.

Visnepatīkamāk bij Osienei. Saimniece noskatījās ar neslēptu pārmetumu: ko tad tā apgalvo ar platu muti, kad pati neko nezin! Viņa pilnīgi pārlicināta, ka ne pati, ne cits kāds te ne gaidījis, ne domājis, ja Osiene nenākusi un neapgalvojusi kā pats dakteris. Osiene patiešām dziļi apzinājās savu vainu, bet atzīt to tomēr nevarēja, mēģināja iegalvot pati sev un pārlicināt to otru, ka cerības nepavisam nav zaudējamas. Viņš gan smīn kā visi ļaunie un neticīgie, spītēdamies un pretim sperdamies, bet tas teļš par velti tur nebļauj un suns pelavu pūnē gan zin, ko viņš gaudo. Kustoņi tādās reizēs redz vairāk nekā cilvēks.

Beidzot ceturtdiena pierādīja, ka viņi redz pareizi. Īsi priekš pusdienas Brīviņu saimniece stāvēja sētsvidū un runājās ar Kārļsonu Zarēna māti, to atsūtījuši ar pudeli, aplam iedomādamies, ka Brīviņos jau kāda alus mucīņa

būtu izdzerta un viņa varētu dabūt raugu. Vecene bij pakurla, Līzbeta turēja plaukstu mutei aizliktu, lai neskan uz istabu, un kļiedza ausī:

— Mute viņam ir vaļā, bet zobi sakosti. Ticiet vai nē, vecomāt: septiņdesmit astoņi gadi, bet neviens pats zobs viņam vēl nav izlūzis!

Kārļsonu māte tikai pirmo pusi bij dzirdējusi. Atklie-dza, kā paradusi, rupjā vīrieša balsī, nemaz neapģizdama pati, ka kļiedz:

— Kad zobi ir ciet, tad viņš spītējas, lai dvēsele netiek laukā. Mums junkuriešos arī bij viens tāds nejauks vecis, gribēja mirt, bet nevarēja, kamēr atsauca Sikšņu Kaču, to zinātāju, lai notur pātarus.

— Jūs neticēsiet, māt, — Brīviņu saimniece palika pie sava. — Vēl pagājušo ruden tepat Mežavilku piekalnē bij salasījis un koda riekstus. Vai tāds vēl desmit gadu nevar sadzīvot? Sirds vesela kā zirgam.

— Atvediet tikai Saulīti, lai nolasa un nodzied! — vecā nokļiedza, atmeta ar roku un slāja prom, tukšo pudeli lakata stūrī īgni vīstidama.

Līzbeti kaut kas it kā skubināja atpakaļ istabā. Viņa aizsteidzās gandrīz tecīņiem un tūlī aiz sliekšņa manīja ko svešādu. Vecajam mute tāpat vaļā un acis ciet, likās, ka viņš smīn vēl vairāk. Bet rokas nošļukušas gar sā-niem, šī te šajā pusē sagražbusi gultas malu, it kā viņš gribējis atsperties un celties vēl sēdus. Paredzējumā un ar drebošu sirdi vedekla uz pirkstgaliem piezagās klāt, pataustīja un atrāvās — tā vairs nebij roka, bet tīrā ledus pika. Tad viņa pasniedzās pie pieres — pagrieza galvu nost un saknieba lūpas, lai atspiestu riebumu. Piere bij vēl saltāka, bez tam lipīgi mikla.

Brīviņu saimniecei kājas notirpa. Pa to mazo brītiņu, pa to īso, mazo brītiņu, kamēr viņa sētsvidū piecus vār-dus parunāja ar Kārļsonu māti! Vai tad viņa te nesēdēja vakar vai šorīt no paša rīta, gaidīdama, kad sāks mirt, un nu tas bij paklusām, viens pats — aiz spītības, tikai aiz tās! Bet tad viņa žigli apskatījās — neviena te tuvumā nebij. Visām tupeļu pēdām tagad uz klona plakšinādama, izskrēja laukā.

— Anna! Anna! — viņa kļiedza kā uz ugunsgrēku, riņķī griezdamās un meklēdama. — Skrien! Tētiņš mirst nost!

Anna izskrēja no klēts kā vējš, izspurušos matas zem lakatiņa atpakaļ bāzdama. Lība pie kūts nometa ķipi zemē un žigli apslaucīja kājas zālītē. No kāpostdārza steidzās

Liena un Osiene, tā pa ceļam paķēra savu Katiņu un Pičuku un rāva līdzī. Arī Kārļsonu Zarēnu vecene laikam bij ko sadzirdusi, pie pusgraudnieka kūtiņas apgriezās un čāpoja atpakaļ. Pa ceļa gravu kalnā kāpa paunu Leipka, zem savas smagās kastes gluži liks saliecies, ar garu nūju akmeņus ardams, viņu saņemt nevienam tagad nebij laika.

Pusgraudnieces pratēja acs gan tūliņ redzēja, ka nokavēts un par vēlu, bet kas viņai tur daļas, ja jau saimniece pati tā gribēja. Tā stāvēja, vienu plaukstu vēderam piespiedusi, ar lakatiņa stūri berzēja acis, kamēr tās palika gluži sarkanas. Laura, paguvusi apsiet zīda lakatu un svētdienas priekšautu, stāvēja savas istabas durvīs, lai nebūtu jāskatās mirējā, kas tad vēlāk varēja sapņos rādīties. Kārļsonu māte bij pielīdusi pavisam tuvu, tukšu pudeli rokās rīpinādama, grozīja galvu: acīm vajadzēja būt vaļā, tā ar aizvērtām mirt taisni nepieklājīgi. Pičuks ar Katiņu, mātei brunčos pieķērušies, ar vienu aci blenza katrs gar savu pusi, jau no dzīvā veča ar lielu, baltu hārdu viņiem vienmēr bijis tik bail, tagad pat lielie tik klusi un kā nobijušies, puika turējās, lūpu zobos iekodis, lai nebūtu jāšak blaut. Namiņā aiz vaļējām durvīm slaisitījās Leipka, slimās, noasarojušās acis blisinādams, paunu nolīcis ārā uz soliņa, tagad šaubījās par divām lietām: vai viņam ticība atļāva būt klāt, kur tāds svešnieks mira, un, kad tas būs nomiris, vai te vispār šodien iznāks kāda andele.

Smalko Anna stāvēja ar atvērtu grāmatu. Kad saimniece nekādu zīmi nedeļa, pati izsauca vārdus priekšā un uzņēma meldiju. No miršanas lai dziedam šo bēdu dziesmiņu. Pati viņa dziedāja sparīgi, tāpat kā svētdienas pātaros, bet tikai Osiene vēl kaut cik turēja līdzī. Saimniece lūpas vien kustināja, Laura pat to nedarīja. Leipka beidzot bij aprēķinājis, ka tādā dziedāšanā klausīties viņam nepieklājas, izgāja un, paunai blakus nosēdies, ar nūju atbiedēja Ošu Tāli, kura mīnājās sētsvidū, tāpat nevarēdama izprast, vai pēriens drīzāk gaidāms par to, ka viņa nokavēja dziedāšanu, vai par to, ja vēl tagad skrietu iekšā.

Kad dvēseles izvadišana bij beigusies, Kārļsonu vecene vairs negāja prom, nolīka pudeli uz loga — lai pielejojot, kad mucīņa bērēs būs izdzerta un mielas nostāsies dibenā. Uzstāja pameklēt mikstu vistas spalviņu un ilgī turēja to mirējam pie mutes un deguna, dzirdēt viņa nedzirdēja,

bet toties acis nīpras kā pelei. Jā, tagad tā lieta bij droša, vecais Brīviņš vairs nepūta. Tagad tikai jāveļ balla iekšā un jānomazgā.

Stundas divas viņa vēl palika, palīdzēja Osienei un Lībai nomazgāt un apgērbt veco Brīviņu — rauga vietā piemēla pudeli no ballas, miroņa ūdens taču tā drošākā zāle pret prusakiem. Āda un kauli vien vairs vecim palikušies, bet lielais augums tomēr briesmīgi smags, divas vien viņas to diezin vai izcilātu. Sanāca vīrieši no lauka un nolaida zārku no istabaugšas. Tas bij neredzēti garš, taisni kā vienkoča laiva, bet vecais pats gan zinājis labāk, ko taisa: ar zābakiem apguldīt ne ko domāt, pat ar baltajām diega zeķēm vien ceļgali mazliet jāsaliec.

Jaunajos, pelēkajos svārkos vecais Brīviņš izskatījās ļoti glīti. Mute jāapsien, kamēr vēl nav cieta, citādi visu laiku paliks vaļā. Balto lakatiņu apņēma ap zodu, uz galvirsas sasēja mezglā ar divām smukām austiņām — Kārļsonu māte te bij īstais meistars. Bet rokas pārāk ātri palikušas stīvas, tikai līdz vēderam tās varēja saliekt un dabūt kopā, augstāk neparko. Arī svēti saņemt un paturēt viņš tās negribēja, Kārļsonu vecā paprasīja dziedziņu un sasēja divus pirkstus cieši, tā ka cilpiņu nemaz nevarēja pamanīt, skaliņu krustiņš tad turējās labi.

Viņa negāja līdz, kad vīrieši aiznesa zārku uz klēti un saimniece paņēma no skapīša mārciņu sveču vēl neatplēstā zilā papīrā, — Osiene paaicināja savā istabā apriekt zobu, kas jau visu nedēļu sāpēja.

Pusgraudnieka klētiņā vecajam Brīviņam bij ērta gulēšana. Zārka galvgals nolikts uz miežu maisa, kājgals uz knūpu apgāzta pūra. Svece vienā pusē pielipināta uz apcirkņa malas, otrā uz miltu kastes stūra — tikai pagaidām, kamēr Liena aizskries pāri uz Mežavilkiem un atnesīs tos divus misiņa lukturus. Arī pats nomirējs tikai pagaidām šajā zārkā, kamēr no Klidziņas atvedīs pirktu, tas jau nolūkots un aprunāts. Viņš gan nebij gribējis ne dzirdēt par citu — dēļi zāgēti no paša ataugā cirstas egles, bet kas tādām vecām tiepšām visu lai klausu, Brīviņu kungs pasaules dēļ vien nevarēja citādi. Mārtiņš pie rijas jau jūdza ķēvi ratos.

Lizbete noskatījās, rokas saņēmusi. Ar to lakatiņu ap zodu un austiņām galvirsū viņš nemaz vairs nebij pretīgs, nē, drīzāk pat drusku jocīgs, likās, ka viņam zobi sāpētu. Bet viņa nepasmādīja, nē, lūkoja noturēt sevi no-

pietnā, sēri sāpīgā noskaņā un bij dziļi pārlicināta, ka tāda viņai arī ir.

Iziedama saberzēja vēl acis ar lakatiņa stūri, bet, tā kā Osis patlaban veda salni garām uz salu, pacēla priekšauta stūri un ilgi šņauca degunu. Mazais Andrs bij aizskrējis uz ataugu pēc meijām. Katiņa ar Pičuku slapstījās gar olnīcas malu, droši vien glūnēja atkal uz burkānu dobi, kas jau vakar likās aizdomīgi izšķirstītiem lakstiem. Saimniece sataisīja briesmīgu seju un piedraudējama šņauca, lai pusgraudnieks nedzird:

— Valkājaties, valkājaties te apkārt pa pašu dienasvidu! Gan vecaistēvs līdīs no klēts laukāl

Tas vilka labāk kā žagars, tie nelieši iespiedzās, viens otru aiz rokas raudami, aizskrēja un ielīda vībotņu cerā aiz skaidienas...

Miroņa raugos pirmā atsteidzās Preimaniete tepat no Mežavilkiem. Tikko dabūjusi zināt, kā no dārza cēlusies, pāri brizdama, zemainās rokas turpat upē apskalojusi, berzēja vēl gar brunčiem. Līzbetei blakus uz klēti iedama, vilka muti sāpīgās krunkās.

— Jā, jā... to jau varēja gaidīt, tas jau sen tā nolikts... Vairāk kā trīs gadi — kas jums nav bijis jāiztur? Kas tad viņam — guļ vien, bet jūs!

Brīviņu saimniece tikai panesīgi nopūtās.

— Nu kā tad — nu kā tad, mīļā, viņš aizgāja? Vai ilgi mocījās?

Nē, ilgi mocījies viņš nebij. No paša brokastlaika Brīviņiete sēdējusi klāt, ne solīti neatgājusi nost, manīdama jau, ka šis taisās. Varbūt dzert paprasa, vai ko. Bet šis neko, acis vaļā, tikai pirkstiņus vien kustina. Un tad viņa bij izgājusi uz vienu acumirkli — tikai uz diviem acumirkļiem, saņemt Kārļsonu Zarēnu māti. Un, kā atpakaļ, tā jau tūliņ redzams, ka tā stundiņa klāt — elpu no āra vien, pats dzeltens kā drēbe, mute vēl pakustas, bet parunāt vairs nevar. Dieviņš vien zin, ko viņš tai vēl griebēja pateikt, ko novēlēt. Un tad viņa bij pakliegusi Laurai: skrej, meitiņ, sauc meitas, pasauc puisiešus no lauka! Un, kamēr dziesmai otru peršīņu, tamēr šim acis veras, veras, kamēr pavisam ciet. Un rociņas saņemtās tā kā tagad, gluži tāpat kā tagad.

Sveču liesmiņas plivinājās, dienas gaismā tas izskatījās tik sveši un svinīgi, ka Brīviņu saimniecei acis nu patiešām palika miklas. Preimaniete stāvēja saņemtām rokām un noliektu galvu, bet acis žigli apskrēja visu, kas te ska-

tāms. Diezin vai lakatiņu apsējuši ap kaklu, zem tās bār-
das jau nevarēja redzēt. Diega zeķes gan, bet tik šķidras,
ka zilie nagi spīdēja cauri, dziļtņas bijis žēl. Misiņa krus-
tiņu varēja vecajam Brīviņam, pasacījuši tam pašam Le-
jassmeltēnu Jorģim, tas jau tik bieži braukāja uz Rīgu...

Andrs klētiņu skaisti izmeļojis, bērzi jau smaršoja
rūgtieni. Durvju maliņa atstājama vaļā, lai vēdinās, bet
plata arī nē, ka kāds svešs kaķis neielien iekšā. Līzbeta
rūpīgi nostiprināja krampī. Preimaniete atcerējās, ka tas
pats nelaiķis Preimanim reiz par divējām ādas sedulkām
apsolīja naudā un sieciņu kaņepju. Naudu gan atdevis.
bet kaņepes togad nepadevušās, nākamo ruden viņš tās
vairs neatcerējās. Bet lai nu — tur jau katram bij pierak-
stīts, tāpat jaunā, tāpat labā...

Pievakarē Brīviņš atbrauca ar jauno zārku. Mazliet
iedzēris bij, žirgts un kustīgs nolēca un piesita ar plauk-
stu uz vāka. Sievieši iznākuši aiz istabas durvīm apska-
tīt. Tas bij neredzēti grezns zārks, ar melnu drēbi apsists,
gar vāka malu visapkārt izrobota balta sloksniņa, nesamie
tverekļi un kājas ar sudraba papīru aplipinātas, virsū ap-
sudrabots krucifikss. Meitas elsoja vien no brīnumiem.

— Cik tad maksā? — saimniece apvaicājās paklusu.

— Seš rubļi! — Brīviņš tāpat atteica un pasmaidīdams
nobraucēja bārdu.

Arī Līzbeta tikko nepasmaidīja, bet vēl laikā atguvās.
Acis viņai sarkanas, bet augumā un visās kustībās sa-
vāds atbrīvots vieglums, tāds kā jaunāks nīprums pēc
ilgi nestas un nu tikai nomestas nastas.

Tāda pati žirgta, Leikartu Lība istabā mazgāja veča
kaktu — gulta izsviesta skaidienā, pagalam satrunējusi un
ķirmju saurbta. Tā tikai malkā saskaldāma. Lai gan draus-
mīgi netīrs, izrādījās, tas vecais lops reizēm paslepšus
splāvis arī otrā pusē aiz gultas — visa siena beržama ar
slotas stupu un pelniem un brucināma ar vārošu ūdeni.
Citā reizē Lība viebtos lādēdamās un runātu par vēmienu,
tagad vairāk domāja tikai par to, ka šoziem viņas gulta
stāvēs tajā labākajā istabas stūrī, taisni pretī logam, un
spilgtā gaismā tad jauki izskatīsies svētdienās uzklājamā
jaunā sega ar sūnaszaļajām stripām.

Lielais Andrs, spaini pa mucu starpu akā uzmanīgi le-
jup bīdīdams, teica tēvam:

— Tagad līdz svētdienai jūsu alus vairs nesaskābs.

— Uz nogalvošanu vairs nē! — pusgraudnieks atsaucās
dzīvi.

Mazais Andrs ar saimnieku pārsprieda ceļa apspraudīšanu. Ka spraužams līdz lielceļam, līdz Brīviņu robežai, tur viņi bij vienis prātis, tas jau vecu vecais likums. Bet saimnieks domāja, ka vasaras laikā pietiktu ar tādām prāvākām bērzu meljām, ataugā tādas mantas netrūka. Andrs tam bij stingri pretī. Vispirms aiz tilta, kur tie krūmi, meijas pavisam pazustu, sprausts vai nesprausts. Bez tam bērzi tik ātri novīst, tikai pašā svētdienas rītā varētu cirst, un arī tad līdz vakaram sakalstu lupatu lupatās. Vai tad Ošu aplokā eglīšu bij trūkums? Sestdien pēc pusdienas viņš lopus palaistu tajā akmenājā un sacirstu, vakarā abi ar lielo Andru iemetinātu zirgu tāpat aramām sakām ratos un uzrautu kalnā, ar vienu vezumu droši vien pietiktu. Te, sētsvida malā, viņš spraustu divas lielākas, lai izskatās tā kā vārti, pie lielceļa tāpat, iznāktu pavisam, pavisam jauki. Brīviņam beidzot bij jāpiekrīt, ka ar eglītēm iznāks gan jaukāk, tad tā arī palika.

Zirgi vēl dzēra pie siles, kad pa ceļa gravu kalnā uzsteidzās trakais murmuļu Bērziņu Kārlis. Garu bozi rokā, aizelsies, meklēdamies skatījās apkārt.

— Es nāku gar Glāžšķūņiem, — viņš trauca vienā laidā, steidzīgi, steidzīgi, — nāku gar Glāžšķūņiem un skatos: par krūmiem ceļas dūmi, Brīviņos deg. Jānāk skatīties, kas te deg.

Kas tad nepazīna Kārli un viņa degšanas rēgu, bet Vagns šoreiz nesaprotamā kārtā pārskaitās, pat sārtums pasitās vaigos, cauri bārdai. Uzkliedza, kāju piesizdams:

— Kas tev te deg? Tev pašam tajā paurī deg! Tūlīņ vācies laukā no mājām!

Uzkliedzieni neprātīgajam neatstāja nekādu iespaidu, viņš nesapratnē pavērās uz ērbeģa skursteni, kas patiešām kūpēja rāmi, tāpēc ka Laura namiņā patlaban vārīja putru vakariņām.

— Deg un nevar sadegt. Tas nav tas, — viņš teica, galvu nogrozīdams. — Pie Glāžšķūņiem es skatos, ceļas tādi biezi, tādi melni, tādi pasarkani — zils un sarkans...

Ošu Andrs bij izvilcis pilnu spaini uz grodiem.

— Nemuldi niekus! Nāc padzeries un ej!

Kārlis dzēra ilgi, kā zirgs vēderā guldzinādams, un pats laikam neattaptos beigt, ja Andrs neatcēlis spaini un neizlējis silē. Tad viņš vēl apskatījās apkārt un vēl nogrozīja galvu.

— Te viņš nedeg vis — tad tas būs kur citur.

Un aizgāja tikpat steidzīgi, kā nācis.

— Nav ne velna no tā mūsu pagastvecākāl — Vanags pukojās, īgni pakal noskatīdamies. — Tādu jau sen vajadzēja vest prom uz Rotenbergu. — Nosplāvās un iegāja istabā.

Osis paraustīja plecus.

— Taisni kā tāds puika, skaistas par muļķa cilvēku. Nu lai viņš vazājas un muld, ļaunu nevienam nedara...

Labi krēslā vēl dažas bij ieradušās mironu raugos. Ozoliņu vecā saimniece un tepat Mežavilciene. Kad Līzbeta veda kaimiņienes uz klēti, kukšu kukšiem atskrēja Lielspuru pusgraudniece Auziniete, skuži pie rokas līdz raudama. Vecais Brīviņš tagad patiešām gulēja lepnī. Meijas smaršoja taisni kā svētkos, baltās pieckapeiku sveces misiņa lukturos uz apcirkņa malas un kastes stūra plīvoja svinīgi, balti spīdēja zārka kājas un krucifikss uz zemē noceltā vāka, dzeltenī vizēja zellītais biķeris mironim uz krūtīm noliktās dziesmu grāmatas vākā. Auzinietei tā labā īpašība, ka viņa varēja raudāt katrā vajadzības gadījumā — tagad asaras bira kā pupas, viņā skatīdamies, arī skuķis sāka viebties, un pašai vecā Brīviņa vedeklai acis atkal palika valgas. Līks bērza zariņš meta ēnu pār gulētāja cieši savilkto muti, nevarēja redzēt, vai viņš smin vēl vai nē.

Kad viešņas bij diezgan izskatījušas, nopūtās un savilka lakatus ciešāk zem zoda, Brīviņu saimniece nodzēsa sveces. Uz lieveņa viņas vēl britiņu parunājās — klusu, lai netraucētu mironi. Tagad Līzbeta stāstīja pati, vaicājumu negaidījusi.

Viņš nomira mierīgi, pavisam mierīgi, nebij jau tā kā tiem, kas nezina, vai gadīsies tīrs krekls, ko uzvilkt mugurā, un vai būs kur apgulēt. Vakar jau visu dienu bij manāms, ka taisās, ne dzert vairs prasīja, ne kā, actiņas tikai tālumā vien, tikai tālumā vien. Šorīt ar gaismiņu viņa sēdēja pie gultas — kad pašai vajadzība iziet ārā, tad Laura klāt, tā ka lai nevienu, nevienu britiņu nepaliek viens — nevar jau zināt, varbūt viņš vēl ko gribēs pateikt, varbūt paldies par mīlo kopšanu. Un tad tā Karlsonu vecene kā dulna atskrējusi pēc rauga. — Ko jūs te nācāt! — viņa bij tai uzkliegusi. -- Varbūt viņš mums vēl līdz rudenim tā nogulēs, nava jau kā tādiem, kas bez apkopšanas un uzpasēšanas. — Tikai pus stundiņu, ilgāk viņa tur laukā nebij palikusi, kad izskrēja Laura, pārbiņusies, rokas trīs, pakliegt nevar: lai pasaucot meitas, puisiešus, lai saucot mājās, vectētiņš paliekot tāds mo-

dīgs! Un tad viņa bij ieskrējusi lekšā — dvašu no āra vien rāva, acīm redzams grib, bet nevar pamirt. Tikai, kad Anna uzsāka peršīņu, tad palika kluss un mierīgs. Un tad tā viņš nomira saliktām rociņām, saņemtām rociņām, kā tēvreizi skaitīdams...

Leikartu Liba ar Smalko Annu tonakt gulēja vienā gulta, cieši kopā salīdušas, — kā tad nē, kad mironis tepat aiz sienas pusgraudnieka klētiņā. Lācis pelavu pūnē gaudoja pavisam nelabi. Tikai Bērziņu Liēna kā likusies, tā šņāca, it kā viņai pie tā nebijusi nekāda daļa. — Jā, jā, — viņas čukstēja viena otrai ausī, — veciem ļaudīm taisnība, tām smukajām nekad nebij sirds krūtīs!

Osis ar Osieni istabā savā gultā tāpat nevarēja lāgā aizmigt. Pusgraudniekam tīkami apziņā, ka alus līdz svētdienai nekādā ziņā nesaskābs un bēriniēki nevarēs sacīt, ka Osis vairs neprot brūvēt. Mārai salmniece vakarā bij sacījusi, lai taisās uz kapiem līdzī, kas tad cits pie vārtiem izdalīs nabagmājas veciem sieru un pīrāgus? Kā viņa lai taisās, kad svētdienas brunči gan vēl labi, bet jaka tā novalkāta, ka taisni kauns mugurā vilkt? Un viņa sāka domāt, vai neaizskriet tepat pāri upei pie Preimanietes un nepalūgt to pašu garo rūtaino? Sedliniece gan resnāka, bet taisni tāpēc jaka tagad varēja iznākt pašā laikā. Un galu galā — kad uz muguras drusku ievelk, vēlāk jau diegu atkal varēja atārdīt vaļā...

Tad viņa piepeši izdzirda, ka bērni savā gultā arī vēl neguļ. Tāle droši vien atkal knaibīja mazos, tie knosījās un ņurkšēja. Viņa iespēra ar kāju pa gultas galu un, galvu pacēlusi, nočukstēja draudīgi:

— Vai negulēsiet, rupuči tādi! Tūliņ vecis līdīs laukā no plīts, tad jūs gan redzēsiet!

Un aiz kājgala ar reizi palika klusu, it kā tur neviena paša nebijis. Ahā! — pusgraudniece nodomāja. — Tā tas vecais Brīviņš arī turpmāk varēja labi noderēt.

2

Brīviņu Laura līdz šim nebij bijusi nekāda suņu barotāja, bet tagad ar putras ķipi skrēja Lācim pa sētsvidu pakal. Šajās divās dienās palicis tik lepns, ka taisni lūdzams, lai taču neapsmādē un vismaz paošņā, cik šoreiz piena pielietis klāt. Bet tāpēc sestdienas naktī viņš nemaz vairs negaudoja, un svētdienas rītā saulīte taisni pa zemi

riņķa. Labāku bēru dienu vecais Brīviņš nevarēja vēlēt. Laura bij pilnīgi pārliecināta, ka tas viņas un Lāča nopelns, bet Vanags to zināja labāk. Sētsvidū izgājis un gaisā paskatījies, pamāja ar galvu un noglaidīja bārdi: pilnīgi pareizi, nebija taču glabājams šāds vai tāds, bet Brīviņu pirmais gruntnieks Jānis Vanags.

Šādus vai tādus dīvajiešus parasti glabāja tā, ka Bankins vai mācītājs varētu ierasties kapos tūlīt no baznīcas un nebūtu lieki otru reiz jākustas laukā. Brīviņu kunga gods prasīja taisni šo izkustināšanu, tāpēc apbedīšana bija nolikta četros, no mājām tātad jābrauc taisni pustrijos. Bērinieki sāka sabraukt tūlīt pēc pusdienas.

Pārāk plašas bēres nebija rīkotas — nevarēja jau zināt — varbūt — — ka iznāk, ka gadās drīzumā rīkot citas godības, kuras nekādi nedrīkstēja iepriekš atzēnot... Lūdza tikai pašus tuvākos, lai gan izvēle bija ļoti grūta, dažu labu neielūgtu viegli varēja apvainot un tā iegūt ienaidnieku uz laiku laikiem. Līzbetei pāliesošs daudz radu nebija, viņa rēķināja, ka no turienes vairāk par četri zirgi neatbrauks. Pilnīgi cerams, ka svalnis Līdaks ar māsu Ģērdi nebūs nekādā ziņā: tāds babulnieks ar savu klibo baltīņu nekādi neiederējās Brīviņu bērs. Piecpadsmit sešpadsmit braucēju — vairāk arī nemaz nebija vajadzīgs.

Cerības uz Līdakiem nepiepildījās. Lienai kapija katlā vēl nebija pa lāgu savārijusies, kad baltīņš jau uzkliboja pa gravu sētsvidū. Ratiem assgali tik gari, ka kāds puika tur droši vien varēja piemesties. Sēdamais maiss plīks, pat segas Ģērdai nebija, ko uzklāt virsū. Tāpat Līdakam pašam nebija pātagas, viņš turēja lapainu bērza rīksti, kā meiju gaisā paslējis.

Līzbete, pa logu skatīdamās, sasita rokas un atgriezās pavisam notriekta. Bet Vanags tikai plecus paraustīja: ko tad viņš varēja tur darīt, ja sievai tik prasti radi. Nepieklājas taču lūgt un pateikt, lai nebrauc. Un galu galā tik slikti arī nemaz nebija, lai redz pasaule, ka viņi nekaunas no nabagiem radiem.

Upiņu Mārtiņš tas viesu saņēmējs, pāra čarkas saimnieks jau pirms pusdienas paspējis ieliet, viņš rīkojās sētsvidū braši un skaļi. Tas pāliesu būdnieks te pirmo reizi, ka neapmaldās Brīviņu platībā, — pārspilēti izslējies un cienīgi pakalpīgs, Mārtiņš gāja baltīņam pa priekšu, ar plašu rokas vēcienu norādīdams gulsētu gar kaņepju dārzu aiz skaidienas.

— Te piesiesim to tavu drēberī, lai nenoraujas.

Viņš pats paņēma Līdaka pakulu grožus, salocījis aizmetināja aiz aukliņu lencēm, likumu pavilcis, izvēra gulšētas spraugai un sasēja atvilceniski. Ar platu plaukstu uzplāja baltiņam uz muguras.

— Stāvi un nerausties!

— Nē, viņš man pat nepiesiets stāv, kur viņu atstāj.

Līdaks viegli izlēca no ratiem un attirpinādams piesita strupās, pastalās apautās kājas. Sapogātie, brūnie pusvilnainie svārki pazemajam augumam mazliet par gariem, iesarkanā bārdele uz augšu savelta — viņš noņēma cepuri un pārvilka plaukstu plikajam galvvirsam. Izskatījās omulīgs un pilnīgi apmierināts, ka atbraucis gan. Mārtiņš ar nepatiku nomanīja, ka Brīviņu plašumi to nemaz nepārsteidz un neizbrīno. Turpretī Līdaciene rāpās laukā vilcinādamās, it kā bijusi ratos piesieta un ar varu atvesta. Kustības un katrs vaibsts sejā rādīja: ko nu mēs, tādi nabadziņi, mēs jau tikai tāpat, garāmbraukdami uz mazu brītiņu... Upīšu Mārtiņš tūliņ ievēroja, ka šī Līdaku Ģērda tik gaužām līdzīga Brīviņu saimniecei, ka bez tās garās, biezās jakas samainīt varētu. Pat tie divi vecākie gadi nemaz nebij manāmi.

Līzbeite iznāca pretī, skāpi pasmaidīdama, abas māsas samulejas promskatīdamās, nekādas draudzenes arī jaunās dienās nebij, tagad starpība starp Brīviņu gruntnieci un pallošu mazmājnieci tik liela, ka nekāda radniecība tur nesmedza pāri. Tomēr neviens neteiktu, ka Līzbeite kaudas no savas prastās māsas. Laipni, pat pārāk laipni viņa tos abus nosēdināja pie garā goda galda, kas sniedzās gar sienu visai istabai pāri un kur jau saliktas kapijas krūziņas divās rindās, baltie ogu plāceņi un galerta bļodiņas. Vanags tāpat pieklājības pēc piemētās parunāt, viņam jāuzmana un jāiet saņemt, kad Mārtiņš sētsvidū sāks norīkot kādu jaunu atbraucēju.

Ģērda pati bij pamanījusies piesēst turpat pie durvīm tajā prastajā galā, viņas izskats katram rādīja: lai jau, lai jau tas augšgalā paliek tiem smalkajiem, mēs neesam tādi, kas lieņ! Līdakam viena alga, te vai tur, viņš ielēja tasītē un strēba gribēdams, pie tam stāstīja, kur braukdams novērojis gatavākus, kur zaļākus rudzus.

Tie tālīnie allaž ierodas pirmie. Nākamie atkal bij pāliesi, Lupats ar meitu un Līzbetes māte, kuru atveda vecīgais puisis Janka. Mārtiņš sētsvidū saslavēja Muguru saimnieci: viņa izskatījās jaunāka kā abas meitas. Mugurīenei tas acīm redzami nemaz nebij nepatīkami, viņa pa-

teica znotam, ka šogad Brīviņos gadījies isti nprsr priekš-
pūsis — tā pālieši sauca priekšstrādnieku. Un, kad viņas
visas trīs istabā bij blakus, tad tiešām tā pirmajā acu uz-
metienā svešnieks vis droši nepateiktu, kura Muguriene,
kuras viņas abas meitas. Vanags pavipsnāja: vēl Lauru
vajadzētu te līdzās, tad būtu četras tādas. Muguru sieviešu
zorte tāda, kas nepalika vecas. Viņas gan zināja arī to,
ko mēlgaļi mēlēja: viņas nekad neesot bijušas jaunas.

Mugurieni ar Janku nosēdināja pie paša augšgala. Viņa
gribēja zināt, kā Līzbetei veicas ar vadmalas audeklu un
vai aitām šopavasār tāpat paliek jēli nagi kā pāliešos. Nu
jau brauca cits citā, sagadījās pat pa trim reizē. Kalnaza-
rēnu kā pārmelderi un vedēju ar abiem dēliem novietoja
pašā galda galā. Liena bij sasarkusi kā uguns, pat roka
drusku trīsēja, kad no kannas ielēja kapiju krūziņās. Za-
rēns skumji pasmaidīja, garenā, gludā seja viņam, kā pa-
rasts, drusku sagurusi. Zarēniete nemaz nepacēla skaistās,
samtainās acis ar ogļmelniem uzaču lokiem, nesastrādā-
tiem, lokaniem pirkstiem laiski lupinādama rozīnu no plā-
ceņa gabaliņa. Tā kā Zarēni gandrīz katru dienu dzēra
mājās kapiju, Brīviņu saimniece turēja par pienākumu
nopelt savējo: viņa nebij gadījusies klāt, Lība, jau vien-
mēr tāda grābēja, pupiņas piestā grūzdama, aizmirsusi
vēlreiz pārsijāt ar astru sietiņu, tāpēc dibenā varēja ga-
dīties kāds biežuma krikumiņš. Otro pārmelderi Kalna-
smeltēnu un Lejassmeltēnu Jorģi novietoja blakus, Līz-
bete tūliņ piesēda Jorģim un mēģināja uzsākt sarunu, bet
tas sēdēja liels un tukls, mazliet atkārušos apakšlūpu un
prata tikai atšļupstēt jā un nē. Kad Liena bij ielējusi ka-
piju, viņš aizmirsas pat šo jā un nē, cukura gabaliņu pasū-
kādam, gari strēba un kā pārbiedēts noņēmis skatījās
Lupatu Zetā. Tur arī bij ko skatīties, ne velti Zetu dau-
dzināja pār trim pagastiem: tukla, piena balta un sārta,
sēdēja, veselīgi pasmaidīdama, mugurā gaiša zīda jaka ar
platiem piedurkņu pleciem, dzeltenajos matos leļpus pa-
kausim iepīts zaļas zīda lentas taurenis. Tēvs pasniedzās
un noņēma mugurai pielipušu pienenes pūciņu. Tikai
vienreiz Lejassmeltēnu Jorģis atvērsa acis un mēģināja
paskatīties pa logu, kad sētsvidū ierēcās viņa ērzelis un
Upīšu Mārtiņš, lielais Andrs un Osis tur sāka klaigāt.
Laura jau pirmiņ bij sasveicinājusies, tagad iznāca no di-
benistas tā, it kā visu laiku nebūtu ne reizes paskatīju-
sies pa durvju šķirbu, un cēli piesēda pretī. Patlaban
ieradās arī Ansonu Mārtiņš, zābakstulmiem pārvilkām

Bīksēm, ar kniepadatu saspraustu kakla lakatiņu, pakauša plīkumam pārsukātiem matiēm. Apsveicinādamies klanījis tiem, kas sēdēja gar sienu, un arī tiem, kas šajā pusē ar mugurām pretī. Aplūkojies novietojās blakus Lupatu Zetai un atskatījās, vai Liēna nenāk ar kapijas kannu. Steļu tagad nebij, kur cepuri nolikt, viņš paturēja to rokā, tad nolika uz galda, bet, kad tā neizskatījās labi, novāca līdzās uz sola, tikai uzmanīdams, ka kāds neuzsēstos virsū. Jaunkalaču vecis ar veceni tomēr arī ieradās, lai gan tikai tā aplinkus un goda pēc aicināti un neviens Brīviņos nedomāja, ka tādi arī te brauks. Bet vecis nebij aizmirsis, ka ar veco Brīviņu reizē bijuši pātaru mācībā un viens otra kāzās, vecene atkal gribēja parādīt, ka viņi abi vēl nebūt nav tik pamesti un aizmirsti, ka sveši viņus vēl joprojām cieni, lai arī pašu dēls un vedekla netur saņa vietā. Jau no ratiem kāpdama, vecā paguva izstāstīt Upīšu Mārtiņam, ka Jānis taisni nerrodams un par izsmieklu līcis iejūgt viņiem šito spalvaino, pusaklo bērku. Istabā ienākot, cita pavadoņa nebij, tad viņa to pārstāstīja vēlreiz savas pašas vecim, tas tikai galvu locīja un paretam atburkšēja: jā, jā. Abi ar saviem lielajiem augumiem likās tūlīņ aizņemam pusistabas, vecenei nēle taisni kā malku skaldīja pāri visai telpai, tā ka tie cēti uz acumirkli apklusā. Līzbeta īgni sarauca pieri, bet Vanags tikai parastīja plecus.

Viņam cita rūpe: vai Suntužu kungs būs vai nē? Suntužu Bērziņš jau ar savu cēlo izskatu vien katrām godībām par rotu un lepnumu, nemaz neskaitot līdzī to, ka bijis skrīveris, smalki runāja un rakstīja vāciski, zināja likumus un tika turēts par to gudrāko cilvēku pagastā. Vanags pat izgāja sētsvidū paskatīties. Nē, Suntužu kunga vēl nebij. Mārtiņš mierināja, apgalvodams, ka tas droši vien braukšot tieši uz kapiem, cik tad viņam tur bij tālu.

Tagad kapija smaršoja visam sētsvidum pāri un vēl tālāk. Lienai jau palīdzēja pati godību saimniece, stacijas pārmijnieka Rimšas sieva Tija, ar lielo, zaļo krūzi cienīgi kāpdama no namiņa istabā. Tur jau kūpēja pīpes, istaba sāka pildīties ziliem dūmiem, kņada palika arvien skaļāka. Jaunkalaču vecā skaldīja visiem pāri.

— Tā ir tāda pērga, kādas pasaulē otras nav, — viņa kļiedza Lidaku Ģērdai, kas Jaunkalaceni nemaz nepazina. — Vienās drapēs, vienās mūžīgās drapēs, taisni dulnam jāpaliek no tām smakām!

Osis bij ienācis un ieminējies, vai nebūšot laiks taisī-

ties uz klēti — esot jau gabaliņš, kamēr tiks līdz kapiem... Istabā ar reizi aplusa: patiešām, vecais Brīviņš taču gaidīja klēti, kā viņi to tā varēja pavisam piemirst?

Bet tikpat piepeši izrādījās, ka uz klēti tomēr vēl nevar iet vienkārši tāpēc, ka izvadītājs Saulītis vēl nav ieradies. Tagad sarunas vairs nevedās, bērnieki palika bažīgi, ka nenokavē un mācītājs neierodas kapos pirmais. Kas tad Arpu nepazīna, viņš varēja saskaisties un aizbraukt pavisam projām, kā tas bij gandrīz noticis vecā Sprukas bērēs, kad Liepu Liepa viņu tikko vēl noķēra Pulksteņkalniņa likumā.

Saulītis iesteidzās gan tāpat taisns, bet aizelsies, nopūtējušiem zābakiem, atšļukušu kakla lakatiņu. Cepuri viņš jau ceļā bij noņēmis, atsukātie, pasirmie mati pajukuši, lielā, plikā pierē un gaļīgais deguns vienos sviedros, virs pupas lielās kārpas vaiga kreisajā pusē šūpojās spīdīga lāse. Tūliņ visiem tika zināms, kas par nelaimi: viņš bij aizmirsis paņemt dziesmu grāmatu un no Pulksteņkalniņa likuma skrējis atpakaļ — no svešas grāmatas viņam nekad neizdevās tik labi. Tagad tā bij kabatā un viss kārtībā — viņš piesita kreisajā pusē. Gan jau vēl paspēs laikā, kapsēta nebij zaķis, nekur neaizbēgs. Mācītājs varēja arī brītiņu pagaidīt, nekādu sprediķi viņš šodien tā kā tā netaisīs.

Tomēr jāpasteidzas bij. Vanags ieveda Saulīti dibenistabā. Ja jau bērnieki dzēruši kapiju, tad izvadītājam bez tam pienācās arī kāda lāse no skapiša, bez tās viņam balss nekad lāgā neskanēja. Iznāca viņš vēl taisnāks, gandrīz atpakaļ atgāzies — tas nebij aiz leņuma, bet vienkārši aiz cieņas pret svarīgo uzdevumu, kas viņam te pildāms. Aiz āra durvju sliekšņa kāja mazliet aizmetās, tāpat uz klēts lieveņa tikko nepaklupa, tikai Līzbete pamanījās pakert zem paduses un saturēt — tas tāpēc, ka viņš, te pirmo reizi kāpdams, vilka dziesmu grāmatu no kabatas, kas nemaz nenācās tik viegli.

Pusgraudnieka klēti smaršoja bērzi. Sievietes sastāja cieši ap zārku, Līzbete un Laura pašā priekšā, vīri spiedās gar sienām un apcirkņiem. Saulītis bij atvēris dziesmu grāmatu ar bieziem, melnu ādu aplipinātiem koka vākiem, balsi iekārtodams, novilka plaukstu pār kakla kumpu. Garais, bakurētais Lielspure stāvēja blakus, tāpat pret pūli pagriezies, Inga stingri blakus, abi ar tēvu viņi turējās par nesalīdzināmi pārākiem un izcilie preti citiem, visi divājieši bij tādos pašos ieskatos. Līzbete

berzēja acis melnā, bārkstainā lakata stūrī, kas jau gluži sapurcīts. Vecais Brīviņš gulēja, it kā viņam gar visu to nebijis nekādas daļas. Luktura gals meta ēnu pār viņa muti, nebij redzams, vai viņš vēl smīn vai nē.

Saulīšam sviēdri nosusējuši, bet seja mazliet pietvīkusi un mugura atliekusies vēl taisnāka. Balss viņam patiešām lieliska, resna kā Lejas celtuves tauva, zemākās vietās taisni sprakstēja — taisnību sakot, tikai šīs balss pēc mācītājs Harfs viņu tik ilgi cieta skolotāja vietā. Bērēs Saulīša balss spraksti taisni satricināja sirdis, tāpēc ne tikai saimnieki, bet pat turīgākie rentnieki un gaudnieki aicināja viņu. Lienai, jau pirmo peršu dziedot, nobira divas tik pēkšņas asaras, ka viņa pat nepaguva paķert priekšauta stūrī. Vēlāk arī Mežavilciene un Osiene sāka šņaukāt.

Ošu Andrs bij palicis ārā — palīdzēt Mārtiņam, bet galvenā kārtā gan tāpēc, ka tik lielā pūlī viņš sajūtās pavisam neērti un zināja, ka nenoturēs bērēs nepieciešamo bēdīgo seju. No Mežavilkiem aizņēmušies lielo labības vedamo ori, mazle ratī vecā Brīviņa zārkam par iesiem, un tajos grūti iejūgt pāri zirgu. Osis bij uztaisījis baltu bērza dīsteli, Mašai un lielajam melnim braucamās sakas ar ādas lencēm, Upīšu Mārtiņš taisni šai vajadzībai novijis jaunas kaņepāju jūgtuves un svinības labad uzsējis divējus grožus, tos viņš nepalaida vajā visu laiku, kamēr veco Brīviņu iznesa un novietoja uz ores. Tās pašas svinības un pagodinājuma dēļ arī abi pārmelderi pieķēruši roku zārkam. Laura to pārklāja ar gluži jaunu, tikko kā no skapja paņemt un atļocītu gultas segu, bet tā, lai sudrabortais eņģelītis ar palmu zaru zārka galā visu ceļu paliktu redzams. Upīšu Mārtiņš uzsēdās zārka galam, pašapzinīgi izslējies, rokas ar abējiem grožiem izstiepis. Viņa lepnā seja nesolīja neko labu, Vanags nožēloja, ka bez laika sačarkojis, viņš varēja iztaisīt tādu pašu joku kā viņreiz ar ratu meistarū. Ošu Andrs jau sēdēja zārkam vienā pusē, kājas pār ores malu nolaidis. Otrā pusē tāpat novietoja Kalnasmeltēnu Vili — abiem pačukstēja pieturēt zārku, lai nevalstās, un uzmanīt, ka braucējs turas prātīgā bērū solī. No grožiem vien Maša jau manīja, ka braucējs dūšā, un kašņāja ar kāju, arī melni padarīdama nemierīgu.

Bet Mārtiņš izrādījās sava uzdevuma augstumos. Savaldīja zirgus svinīgā bērū solī, ceļa gravas galā apturēja pavisam, lai bērnieki var sasēsties un sarindoties, kā pie-

nākas. Kalnazarēns kā pārmelderis aizbrauca priekšā, viņam nekas nebij pretī, ka arī Ansonu Mārtiņš piesēst — saimniece pavirzījās valrāk uz vidu, ratu meistars pār-laida kāju pār malu un vispār bij lepns, ka brauc pirmajos ratos: viss pagasts tagad varēja redzēt viņa tuvās at-tiecības ar Brīviņu kungu.

Pašā pēdējā brīdī gar kūtsgalu no upes atkliboja Prel-manis, tikai tagad paspējis izrauties sievai, kas to visu laiku turēja ciet. Kalnasmeltēnam, kuram tikai tas puika ratos, bij jāskatās uz otru pusi ābeļdārzā, tad nav brī-nums, ka viņš neredzēja sedlinieku, kas uz acumirkli pie-stāja ratiem un vaicājoši paslēja bārdeli. Veckalači paši bij trīs, Galiņš ar Annu varētu saspiešties ciešāk kopā, bet Osis to nepielaida. Arī viņš pusdienā iemetis dažas čarkas, tāpēc atkal uz niķiem. Aiz rokas aizrāva meistarū pašā rindas galā pie Lidaka ratiem un gandrīz celšus iecēla tur.

— Pāliesiem tie garie rati, — viņš smējās, — trijiem akurāt kā nomērīts.

Lidaks labprāt pastūma kušķīti siena, lai meistaram priekšā labāka tupošana. Bet Ģērda pasmējās tā, ka pa-šam tam lepnākajam te vajadzēja sajust kā naža asmeni sirdī, ja tajā kņadā vispār kaut kas būtu sadzirdams. Tā-pat nedzirdēts izskanēja rūgta izsmiekla pilnais sauciens:

— Vediet tikai šur! Vai te vēl nav kāds tāds ar vienu kāju vai roku?

Bet Kalnazarēns palaida zirgu pa gravu lejup, visa rinda sāka kustēties, un tūlī arī iestājās bērēs nepiecie-šamais svinīgais klusums, kad pātagu cilāt nepieklājīgi un pat zirgi valdījās nosprausloties. Saimnieces sēdēja cēli, melniem zīda lakatiem ap galvu, pat pašu vīri ar cieņu nablēza viņās. Līzbete savējo bij uzvilkusī zemu pierēi pāri, lai neredz tās saraudātās acis, Laura palūkojās vēr-tēdama un pavilka vēl zemāk.

Divas prāvas egles patiešām kā vārti stāvēja uz Brīviņu robežām — žēl, ka mazais Andrs pats neredzēja, cik skaisti bērnieku rinda pa tiem izbrauca uz lielceļa. Bet savukārt atkal labi, ka viņš ar saviem lopiem tik dziļl Dīvajās liekņā un braucēji nevarēja dzirdēt, kā visa at-auga līgojās no viņa nebēdīgās dziesmas. Vismaz vecais Brīviņš neko nedzirdēja, ar Lauras jauno segu apsegts un trim brūklenāju vainagiem apvīts.

Mežavilkū ļaudis sētsvidū staipīja kaklus, galvenā kārtā vērodami, kā tajā rindā izskatās viņu saimnieks un salm-

niece. Bet Pēteris bij uzrāpies olnīcā uz gulsētas, savu ienaidnieku beidzamajos ratos ieraudzījis, smējās, baltus zobus spīdinādams un ar nekaunīgu pirkstu tiem citiem rādīdams. Vikulis ar vecāko dēlu Prici gaidīja ceļa galā, kamēr rinda pabrauca garām. Pricis izskatījās tāds, ka labprāt lēktu laukā no ratiem un paslēptos aiz smēdes. Lapseni vai visi izskrējuši pašā lielceļa malā, Upīšu Mārtiņš, izslējies taisns kā stīga, rokas pēc iespējas garākas izstiepis, rādīja, ka tikai ar pūlēm savalda tos Brīviņu zirgus. Četri zāģeri pie Rijnieka kokiem kurināja uguni zem steķī pakārtā katliņa, braucējiem viņi nepiegrieza ne mazāko vēribu. Bet tas, kas turpat līdzās baltā krekliā zālītē uz muguras atmeties un ceļgalus pret lielceļu saslējis, bij Rijnieks pats. Galvu viņš nepacēla un nepakustējās, tik vienaldzīgs viņam bārdainis ar visām viņa bērēm. Tišām te izlaidies kā vepris, lai kaitinātu, — Vanags tūliņ saprata, bet izgudrēm ar pātagas kātu parādīja Līzbetei: pamatu mājai gan ieracis, bet tāpat vien arī stāvēja, laikam to naudu no kroņa tik viegli vis nevarēja dabūt... Aptieknieks Feierabends stāvēja aiz stikla durvīm, rokas bikšu kabatās sabāzies, vienaldzīgi noskatījās apvītā zārkā un garajā braucēju rindā. Kalnasmeltēnu Augustam šoreiz nenācās lēkt laukā un ar pātagas kātu dauzīt pret šķērskoku, lai Kuģenieks nāk laukā no būdas un laiž pāri. Miezis, savas būdas priekšā iznācis, vēl klainījās sveicinādams, kad strīpainais šķērsis jau paslējās gaisā. Par tādu uzmanību Vanags, sliedēm pāri braukdams, parāva aiz cepures naga, un Kuģenieks izņemuma kārtā atsveicināja pretī.

Aiz stacijas eglēm pārmeldera zirgs pats negriezts pavērsās pa ierasto baznīcas ceļu. Te jau tūliņ tika redzams, ka Brīviņu bēres nebij nieka notikums pagastā. Pa kājceliņu pāri Veczemītanu vecainei un gar grantsbedrēm taisni uz kapsētu steidzās bieza rinda jaužu, visvairāk sievas ar puiku vai skuķi pie rokas. Lakstiņš kapu kambara tornītī jau bij pamanījis, sāka zvanīt, sita tik dedzīgi, kā tas par rubli pienācās. Saulainā pievakare tūliņ palika tāda kā bēdīgāka, šķīta, pat zirgi sāka soļot gausāk.

Kad pārmeldera rati patlaban bij pie Pulksteņupītes tilta, bet Līdaka baltiņš vēl kliboja augšā gar šķībo vītulu ceļmalā, otrā kalnā no baznīcas ceļa uz kapsētu nogrieza mācītāja pajūgs. Kalniņš uz bukas rokas sastiepis vēl cēlāk kā Upīšu Mārtiņš uz zārka, spīdīgi nobarotais, manāmi dābolainais dūkainis dusmīgi iecirta galvu, kad

viņu pieturēja soļos. Taisni lieliski tas tā pagadijās, ka pats mācītājs bērnieku rindas priekšgalā piebrauca pie kapsētas. Laužu pūlis no kapa bedres atplūda pa vārtiem paskatīties, kāds vecais Brīviņš īsti izskatījās zārkā.

Jā, Suntužu kungs tomēr bij atbraucis gan! Garš un stalts, pasirmu bārdu, platmali galvā, pirktu melnu svārku mugurā, vikszābakiem kājās, viņš stāvēja cēli, vienu roku aiz muguras aizlicis, sikais, lokanais Arturs viņam blakus izskatījās gluži kā puika. Vanags pasniedza grožus Laurai, lai piesien lauci, un piesteidzās apsveicināties. Pie mācītāja vēl nevarēja iet, Kalniņš tikko bij izņēmis no kofera talāru ar samta cepurīti un palīdzēja uzgērbt.

Zārkam nocēla vāku, Līzbete, bezgala sagrauzta, diviem pirkstiem atsedza šķidrautu līdz viducim. Sievu pūlis sablīvējās ap ori tik sastieptiem kakliem, ka likās — dažai galva notrūks nost. Jā, te nu viņš bij, tas lielais spītnieks, kas tik ilgi turējās nāvei pretī un negribēja mirt. Nevarēja vis, tomēr pievarēja gan! Jā, nav jau viegli mirt, kad paliek dzimtas mājas, septiņi zirgi un visāds labums. Bet nāve neskatās, viņai viena alga, bagāts vai nabags, ko grābj, tas vairs putras strēbējs nav... Daža acs pamirdzēja tīri vai patikā, lai gan seja rādīja lielas bēdas un pat līdzjūtību vecajam Brīviņam. Tik vien tad nu palicies no lielā stiprinieka un bramaņa, kas trīs pūrus rudzu nesa pa kāpēm klētī un četras glāzes groka stundas laikā varēja izdzert. Dzeltenš kā tāss, lakatiņš ap ausīm, izskatījās gluži tā, it kā viņam zobi sāpējuši. Acīgākās tūliņ pamanīja zilmelnos nagus, kas saskatāmi diega zeķēm un arī šķidrautam cauri. Tādi parasti tiem, kas salā nobelgušies, — diezin vai tā pāliete arī viņojo uzsegt viņam kažoku virs deķa, nebij jau pašas tēvs...

Ilgi prātot viņām tomēr neiznāca, pakaļējās tā arī palika sastieptiem kakliem, klāt netikušas un neko neredzējušas — Upīšu Mārtiņš un Ošu Andrs atkal uzcēla vāku, Laura sāka atlocīt garos nesamos dvieļus. Cieši aiz zārka ejot, Brīviņu saimniekam bij grūti noturēties nopietnam un pat bēdīgam: abi pārmelderi bij starp nesējiem, un pat Suntužu kungs pieķēris roku klāt! Tik lepni pat vecais Spruka nebij aiznests uz kapu.

No bērniekiem pašiem tikai tie dūšīgākie zārkam līdzī aizspraucās tieši pie kapa, pat sievietes ar mētru un puķu vainagiem netika klāt. Vīkuļu Pricim tas bij taisni pa prātam, viņš palika aiz resnā bērza, kur to tik lēti neva-

rēja ieraudzīt. Tās te nebij par velti saskrējušas, vajadzēja taču redzēt, kurai bērīniecei jauns lakats, kurš no tuviniekiem vairāk raud, — vai mazums ko vērot, lai ziņātu stāstīt, kad mājās prasīs.

Liels, bargs un bārdains, Aizlakstes mācītājs Harfs stāvēja pie kapa. Jau tā viņš šīs grēka pagales lāgā nevarēja ciest, bet šodien viņa izskats rādīja ko pavisam ne labu. Nesen vēl kā uz diviem mēnešiem bij atstādināts no amata par pareizticības un pāliešu krievu mācītāja Karpa nolamāšanu — to tik lēti nevarēja aizmirst. Saulītis stāvēja smilkšu uzbērumā vienu soli zemāk, vēl sarkanāks kā pirmiņ klētiņā, bet arī vēl taisnāks. Mācītājs lāgā nepaguva izsaukt peršas pirmās divas rindas priekšā, kad viņš jau sāka, vareno basi patricinādams, pūli spēcīgi līdzī raudams, atstādams vecenes garo locījumu pusceļā. Sievietes īsti viegli vilka līdzī, vīrieši varēja tikai piedūkt, gluži tāpat kā ērgelēm. Lielspuru Auziniete izlīdusi pašā priekšā, viņa to varēja, tāpēc ka asaras sāka birt jau pašā sākumā. Skuķim gan tikai deguns bij slapjš, to viņš nikni bružāja abām dūrēm. Brīviņu saimniece galvu nodūrusi, lakats novilkts zemu, neparko nevarēja redzēt, raud vai nē. Tikai to varēja apliecināt kura katra, ka mutautiņš rokās, un to viņa žņaudzīja krampjaini. Katram jau tik ļoti vis nebira kā Auzinietei, dažreiz cits sausā cieta vairāk nekā tie ar tām vieglajām asarām.

Arps gan izskatījās ļoti nikns, bet tomēr novaldījās: glabājams taču Brīviņu kunga tēvs, nevis kaut kāds iebūvietis. Kapinieki saslēja galvas un saspringa uzmanībā, kad viņš gan tā aplinkus ieminējās par rīšanu un plītēšanu, kas dažu labu novedusi posta purvā un samaitāšanā. Blakus stāvētājas slepus saskatījās: vai tikai viņš nedomā to pašu Vaineļu purvu! Bet mācītājs jau bij purvam garām un runāja par to lielo žēlastību, ja kādam bij dots ilgās miesas ciešanās nožēlot savus grēkus un tā izglābties no mūžīgas pazušanas. Runa novērsās uz apbēdinātiem pakalpalicējiem, un tad jau vairāk nekāds pārsteigums nebij sagaidāms.

Pēdējā dziesma vēl nebij nodziedāta, kad Osiene maņīgi izlīda no pūļa un aizslapstījās uz ratiem sagatavot plāceņu saini un pavilkta brandvīna pudeles no sēdamā maisa apakšas, lai Osim tūliņ būtu pie rokas. Un tiešām, lakstiņš tikko sāka velēt kambara tornīti, kad nabagmājas veči un vecenes sabruka apkārt. Brīviņš bij darījis prātīgi, atvezdams no Klidziņas biezu, kantiņām slīpētu

čarkas glāzīti, tā varēja liet ar mēru un lielākajiem gri-
bētājiem iznāca vēl pa otru kārtai. Divas kārtas no rei-
zes viņš ielēja mācītāja kučierim, kamēr Arps pie kapa
vēl parunāja ar Brīviņu kungu un Suntužu kungu. Tā kā
nejauši, pavisam nejauši arī Upīšu Mārtiņš pagadījās tu-
vumā, tam par liķa vešanu arī pienācās. Nozvanījis ļoti
steidzās Lakstiņš, pūlis ap ratiem šoreiz tik liels, ka viegli
varēja pietrūkt. Aizmirsis, ka tas nebij nekāds babulnieks,
ko te glabāja, bet Brīviņu pirmais gruntnieks, vecais Va-
nags: Osis lepni izvilka no maisa apakšas trešo pusstopu.
Tai nu vēl jāpataupa dibenā — pakulu Bērziņš, ap zirgiem
čāpodams, arī kāri skatījās šurp. Osienei darbs vieglāks,
nabagu pīrāgus ar ziņu cepa nelielus, siers jau mājās sa-
griezts gabalos, lakata sainis pietiekoši prāvs, iznāca ko
dalīt vecenēm un arī večiem uzkodai pie čarkas.

Atpakaļbraucot vairs nekāda kārtība nebij jāietur.
Upīšu Mārtiņš pirmais apgriezta savu divjūga ori un sē-
dināja tur virsū visus, kas bij ieradušies kājām tieši uz ka-
piem vai kam pēc parkārtošanās ratos vairs neiznāca tel-
pas. Preimanis uzrapas pats bez aicināšanas un atspieda
muguru pret Saulīti, kas laikam no piedzīvojumiem zi-
nāja, ka, atpakaļ braucot, kad laida rikšiem, platajā orē
vienmēr drošāk nekā ratos uz nošļukušā maisa gala. Osis
vēl lēja zvaniķim čarku, kad Upīšu Mārtiņa vezums jau
izšalca cauri ceļam biezi apaugušiem Iecānu krūmiem un
nogriezās Pulksteņkalniņā. Pat no kalna viņš nepieturēja
soļos, lejā uz tilta ore palēcās tā, ka sedlinieks sāka blaut.
Iai nelaužot taču kaulus kopā. Bet tie, kam kājas pār
malu, tikai smējās, un Mārtiņš arī otrā pusē kalnā uz-
brauca rikšiem. Vai viņš pats tos Brīviņu zirgus nebaroja
un nevarēja kādreiz parādīt, ko tie spēj? Dzelzceļa pār-
brauktuvei šķērskoks priekšā, Mārtiņš nolēca no ores un
sāka ar pātagas kātu tā skaldīt, ka Kūgeniece piecēlās no
sola un paplēta izraudātās acis platas, bet Kūgenieks iz-
lēca no būdas brūns kā ķieģelis. Ko viņš gan īsti domāja?
Priekš kā viņš te nolikts? Bēriniekiem nebij laika gaidīt,
kamēr tāds būdnieks izguļas. Vai tas aiz pārsteiguma at-
tapās, ko atkliegt pretī, tas nebij dzirdams, ore aiztar-
kšēja garām Mieža bodei, garām aptiekai, Krituma kal-
nam lejā un atkal augšā, abi Lupati, no sava pagrabiņa iz-
līduši, ieplestām mutēm noskatījās pakaļ. Gar Rijnieka
bodi braucot, Brīviņu priekšstrādnieks galīgā sajūsmā ne-
nocietās, nokliedza kaut ko, kas izklausījās gandrīz kā
durak — vismaz viens zāģeris paķēra mietu un nograsi-

jās pakaļ. Bet ore norībēja pa Rijnieku kalniņu lejā un Dīvajās tiltam pāri.

Brīviņu sētsvidū Preimanis pats nevarēja tikt no ores nost. Kad puiši to, uz rokām pašūpodami, nocēla, viņš klibodams stenēja skaļi. Tagad slimais ceļgals otrā vietā bij pušu, ritu pat viņš uzsāks pracesi par tišu miesas bojāšanu, tāds razbainieks maksās par zālēm un pašam pusrubli par dienu, kamēr izveseļojas. Saulītis aizmētēja līdz akmenim zem kļavas un pakrita, nebij vairs sarkans, bet pelēks un slapjš kā izpeldināts. Tiem, kas pār malu sēdējuši, arama kārtā putekļu uz biksēm, arī tie purinājās pukodamies. Braucējam pašam dulnums mazliet pārskrējis, viņš manījās mudīgi nojūgt zirgus un aizvest aplokā, kamēr saimnieks nav mājās, ķēvei kakls un paslēpenes baltās putās, arī melnim pār ciskām slīdēja lielas lāses. Kad Mārtiņš sapinis gribēja noglaudīt krēpes, tas sirdīgi nošņacās un aizgriezās prom.

Drusku samulsis, priekšstrādnieks pakavējās Spilvā, kamēr lielais Andrs ar Galiņu noveda lejā bērinieku zirgus. Vīkulis un Mežavilks bij iebraukuši mājās, to mazo gabaliņu atnāks kājām. Brīviņu pelēcis sapīts, bet palicis nerodzēti nīprs. Degunu nepiedūra zālei, piemiegtām ausīm patipšlnāja pretī katram jaunpienākušam viesim, pat līgā nesaošņājies, piesvieda pakaļu klāt un ar necerētli veiklu spērienu aizvadīja to sāpus. Pēc pusstundas tie visi bij nošķirti no mājiniekiem un sadzīti vistālākajā stūrī, pats viņš palika starpā un, puplakšus pavirši plūkādams, baltām acīm vēroja kārtību. Kad glupjais, ziņkārais laucis sāka vilkties uz to pusi, gribēdams sapazīties ar ciemiņiem, arī tas dabūja zvēlienu pa ribām un tūlīņ attapa savu vietu. Kalnā, kūti viens pats atstāts, nemitīgi zviedza Lejassmeltēnu Jorga ērzelis.

Bērinieki Brīviņu saimes istabā sajūtās ļoti labi. Ka viesiem pie galda reizē neiznāks vietas, to katrs pats saprata, tie nekaunīgākie prastie manījās piesēst pirmie, bet izrādījās, ka tas nemaz nebij vajadzīgs. Vanags izrīkoja ienest arī Ošu galdiņu, kad vēl divām tukšām uzslietām alus mucām pārsvieda negarus dēļus, varēja sasēst visi, lai arī tiem pie otrās sienas galdam neiznāca apsegas. Ne tikai ciemiņi paši, arī godību salmniece Rimšas Tija bij apmierināta: tā pabaroja reizē to jezgu, un cilvēkam atlika laika arī elpu mazliet atvilkt. Tikai Līdaku Ģērda neparko negribēja celties no mūrīša un vīru laist klāt. Ko nu viņi tādi — viņi jau varēja pagaidīt, viņi jau nepasēja,

Līdakam svārkiem elkoņi salāpīti, un viņai pašai tā pusviltainā jaka vēl mātes dota. Bet Muguriene vienkārši paņēma aiz rokas un pierāva klāt, Līdaks pats labprāt piesēdās blakus un tūlīn uzsāka dziļas runas ar Ozoliņu māti.

Ka abi pārmelderī, Suntužu kungs un Saulītis novietoti saimniekistabā, tā par sevi saprotama lieta. Tie jau pēc galerta un sutināta govš cepeša sāka iemaisīt groka glāzes, bez tam viņiem uz galdiņa stāvēja arī kantaina, sarkana šēļķina pudele. Dažs pie lielā galda pastiepa kaklu paskatīties, kā ēd no šķīvjiem un ar Mieža izīrētām gapeļēm. It kā nejauši tur pagadījies, Ansonu Mārtiņš pamīņājās pie durvīm, bet, kad viņu neviens nesauca, apvainots iespraucās starp Kalnasmeltēnu Augustu un Lejassmeltēnu Jorgī, ēzdams mēģināja noklausīties, ko tas runā ar blakus nosēdināto Lauru. Bet tur galu galā nebij nemaz ko klausīties, tikai Laura reizēm ieminējās pa vārdam, arī tā jau nebij nekāda runātāja, kamēr Jorgis tikai atņurdēja jā un nē un liecās viņai garām saskatīt Lupatu Zelu, kas šoreiz sēdēja tajā pašā pusē tēvam līdzās.

Pats Vanags tikai uz kādu brīdi apmetās dibenistabā pie smalkajiem viesiem, vairāk uzturējās lielajā, parādīdams, ka viņam bērēs visi, itin visi vienādi. Vispirms piesēda blakus Lielspures, izlikdamies nemanām, ka tie ar Ingu sajūtās apvainoti, dibenistabā neaicināti, tiklab kā nemaz neēda un nedzēra, tikai paši vien sačukstēdamies. Tad viņš aizgāja pašā tajā zemākajā galda galā un labu brīdi parunājās ar savu pāliešu svaini — Ģerdu salabināt viņam tomēr neizdevās, tā nu vienreiz novilkusi nepārkāpjamu robežu starp viņiem — tādiem — un šiem bagātajiem gruntņlekiem. Bet viss prastais gals sajūtās pagodināts, trīs rokas reizē sniedzās ieliet alu Brīviņu kunga krūzē. Alus bij tiešām izdevies labs, Osis staigāja apkārt uzraudzīdams, lai nevienam netrūkst, smaidīja vien, kad tie slavēja viņa brūvējumu un palika skaļāki un līgsmāki.

Vistumšākajā kaktā pie pašām durvīm Vīkulis ar savu dēlu sēdēja kā divi stabi, ēda dūšīgi, bet runā nebij iekustināmi, pat Ošu Andrs tādiem blakus sajūtās drošs, nerroja Prici, nemitīgi ieliedams un skandinādams, lai gan tas vairāk par puskrūziņu reizē neparko nevarēja izmociēt. Garāmiedams Vanags norādams pagrozīja galvu, bet pusgraudnieka dēls, laikam arī pats mazliet iebaudījis, tikai paņirdza baltus zobus. Pie otrā svaiņa Veckalača Brīvlīnam nemaz nelaimējās, tas ar sievu un dēlu izlikās

tā, it kā tikai nejauši garāmbraukdami te uz brīdi piesēduši, tūlīņ celsies. Jūla brāli pat neredzēja, tik pārāk uzmanīgi viņa klausījās, kā Jaunkalaču vecā lādēja savu Jāni, kas viņiem izkrāpis mājas un nu pašus dzina prom uz Vilkukalnu. Veckalacis gari stāstīja Osieni par savu dēlu, kas, pat skola nevienu dienu negājis, bij daudz gudrāks kā skolotājs Saulītis un nedaudz vien aiz paša draudzes skolotāja. Tā, piemēram, šāgada kalendārā viņš bij uzgājis marta lapā pilnu mēnesi iezīmētu ceturkšņa vietā. Puika uzpūtīgi klausījās un pārlaboja: ko viņš tur muldot, nevis marta, bet aprīļa lapā tas misējums bijis.

Brīviņu kungs aizgriezās prom manāmi apvainots. Upīšu Mārtiņš to novēroja smīnēdams un piebikstīja Lupatu Zetai: viņa droši vien nezināja, kas tiem par naidu. O, tur bij vesels stāsts un iesākās sen, jau vecā Brīviņa laikā!

Tajā laikā, kad vecais Brīviņš taisījās iepirkt mājas. Taisīt taisījās, bet nevarēja, nebij naudas. Kur šim nauda būs, kad pa krogu vien dzīvoja, saimniecei govīs kūtī pavaršos aiz astes jāceļ augšā, un zirgiem līdz Jāņiem nenogāja vecā ziemas kūla. Bet mājas jāpērk, lai tur vai plīst, tāpēc ka vecais Rijnieks arī taisījās uz muižu, tam naudas netrūka, par grantskalnos izraktiem rudziem un papuvei izvestiem mēsliem bij dabūjis atlīdzību. Un tad vecais aprunājās ar zirgu Rutku, tas tūlīņ ar mieru, kāpēc ne, gan jau Brīviņš pamazām atdos, bet par gaidīšanu pūru auzu, maišeli miltu, ķīpu siena — Klidziņā pašam nekā neaug. Vecais Rutkis līdz mūža galam apkārtbraukādams varēja lielīties: es vecajam Brīvinem tās Brīvīnes iepirke. Mājas kā muiža, bet no tiem Rutkiem Vanagi vaļā netika. Šis pats Jorgis gribēja mūsu dabūt prom, Jūlai tāda dūša, ka ne ar vienu cilvēku nevarēja satikt, Līzbehe piedraudēja: vai nu viņa iet prom, vai es Jurgos atpakaļ uz paliešiem pie mātes, tāds dragunis dzen stāvu kapā iekšā. Bet kur šo liks, kad kalpa puīši runāt nedrīkst un saimniekdēliem citam šāda aizgaita, citam tāda. Tas pats Kalnazarēns, tas pārmelderis, toreiz tā kā grasījās, bet pagadījās aizlakstiete ar tām viņnainajām acīm. Muldiņu Pricim sievas vajag kā ēst, māte tikpat kā akla, vērpeja vairs nav, govju slaucēja nav, kuldā uguni, pat to nevar iekurt. Bet, kā padzirda, tā ar rokām kājām: ja tu Brīviņu Jūlu gribi mājās vest, tad papriekšu liec pataisīt man zārku! Par laimi, pagadījās šis Veckalacis, pļēgurs un ķēms gan, bet ņemājs gatavs. Tikai zirgu tam

vajadzēja, divas govīs un trīs simti skaidrā. Zirgs un govis, tas nu nieks, bet naudas Brīviņam nebij, kamēr jaunajam Rutkam viņas, cik uziet, un aizdeva labprāt, tāpat kā vecais, tikai divus, trīs nepārko. Un no tā laika viņš, pa mājām braukādams, varēja lielīties: es Brīvine Jūlem to pūra naude samaksāj!

Lupatu Zeta smējās neskaņi un paklusi, bet tik sirsnīgi, ka asaras sakāpa acīs un pat Lupats pieliecās klausīties. Upīšu Mārtiņš taisni sajūsmojās. Ar visu dulnumu nojauca, ka labi nav tā aprunāt saimniekus, kurus citkārt tik nikni aizstāvēja, — Veckalaču Jūla patlaban pagrieza lielo Vanagu seju ar spalvām apaugušo kārpuzi zem acs, it kā padzirdusi, ka par viņiem runā. Bet, reiz iesācis, Mārtiņš vairs nevarēja novaldīties, mēle bij stiprāka kā viņš pats, tikai klusāk runāt mēģināja.

Ar tiem simts rubļiem naidis bij sācies. Trīs gadi Veckalači te sabrauca — galvasnauda jāmaksā, zābaki jātaisa vai atkal puikam krustabas — pats vai pati klāt. Viss pagasts smējās, Rijnieks krogā bij nīrgājies: lai Brīviņš tiem simts rubļiem vēl vienu ganģi riteņu pieliekot. Veckalacis pats atkal pie Raudas reiz raudajis: par ko šis lai tajos Brīviņos diedelējot kā nabagmājas Sausnis? Kad vēl sievu dabūjis, bet šito draguni! Tāpēc ka šim tā mīkstā sirds, cits bez pieci simti nebūtu ņēmis. Mārtiņš pilnīgi piekrita, ka Veckalacim dzīve pietiekoši sūra. Iedzert — kurš tad savā reizē neiemeta pa šņabim. Bet, ja saimnieka būšanā no sievas jālūdz rublis, ko gadatirgus dienā aizbraukt uz Klidziņu, tad tā gan bij kauna lieta. Ar stādaigu uz krogu pakaļ Jūla gan taisni neskrēja kā Luntas Reiznieka trakā, bet mājās, kad šis stīvs gulēja ratos, cik reižu abi ar puiku noslānīja pēc notīm. Kauna lietas, vairāk nekas. Tagad arī Vanags, laikam ko novērojis, dusmīgām acīm pazibsnīja no galda viņējā gala. Bet vai tad Upīšu Mārtiņš vairs varēja apturēt, kad pālieši visu to dzirdēja pirmoreiz un klausījās ziņkārīgi?

Visādi naidi bij Brīviņam ar mūsu. Tāpat par to jaunāko brāli Andreju. Zaldātos tam bij jāiet, neko nevarēja darīt, vīrs kā briedis, ne auscērma zāles, nekas nelīdzēja. Vienīgi izpirkt vēl varētu, sava daļa no Brīviņiem viņam tā kā tā pienācās. Bet kur Jorģis uz ātru roku lai rauj tos pieci simti rubļus? Un tā šim nekas cits neatlikās kā aprunāties ar Klidziņas bodniekiem, tie katru gadu pa vienam, pa pārim sūtīja projām. Aizbēga uz Ameriku. Pieci gadi kā ūdenī — vecais saimnieks to līdz pēdējai

dienai jaunajam un Lizbetei nevarēja piedot. Tad atrakstīja vēstuli — bilde arī klāt. Jūlai, protams, brālim un švāgerienei pat labas dienas nebij atsūtījis. Nu Veckalači dienu pa dienai gaidīja, kad tā lielā nauda nāks no Amerikas.

Par to arī paliesī kaut ko dzirdējuši, tikai pavisam ap-lam: pie viņiem runāja, ka taisni Brīviņi gaidot naudu no Amerikas. Tādas aplamības Upīšu Mārtiņš nevarēja pie-laist. Vai viņš te nedzīvoja un nezināja visu tikpat kā savus desmit pirkstus? Vēlreiz un vēl pamatīgāk pārstās-tīja visu notikumu ar Vanagu Andreju, ar kuru bij tikpat kā vienos gados. Pats stāsts beidzot izvērtās tā, ka viņi ar Brīviņa brāli bijuši gandrīz vai draugos un viņš tam tepat vai palīdzējis tikt uz kuģiem. Tad tikai būtu joks, ja Veckalači saņēmuši to miljonu, — sīrmi mati, tas bij tas mazākais, ko Brīviņiete tad dabūtu.

Te kāds nejaušs pārsteigums pārtrauca stāstu. Istabā bij ieradies zirgu Rutkis. Pavisam, pavisam nejaūši, no Glāžšķūņiem braukdams, iegriezies, neko nezinādams par vecā Brīviņa bērēm. Tā pa ausu galam dzirdējis, ka Osim uz rudens pusi vajadzēšot zirgu. Osis atzinās, ka zirgu viņam vajadzēšot gan, bet tagad par to nebij runas, tagad jādzer Brīviņa bēres. Tikai pēc ilgākas stīvēšanās Rutkis ļāvas nosēdināties, papriekš gan izvilka lielu sudraba pulksteni un, tajā skatīdamies, ilgi rēķināja. Lepns viņš nebij, viņam viena alga, kur sēdēt, jaunlaiku cilvēks, ne-nēsāja bārdu, tikai ūsas; kad pustukšās galerta bļodas at-kravāja tālāk nost, pret citu neko uz galda viņam nebij iebilduma. Groku viņš negribēja, šnabi gan dzēra labprāt un Oša alu arī, pat tīru krūziņu neprasiņa, Liena arī ne-pratās kādu izmazgāt. Neviens divajiešos nezināja pateikt, kāpēc isti viņu sauc par Rutki tāpat kā veco un kāds viņiem tas īstais vārds.

Ilgi viņš nepalika. Un, kamēr Osis sētsvidū palīdzēja viņam apgriezt zirgu, no Ozoliņu puses bļautīdamies un padziedādami iebruka trīs jaunekļi — Brīviņu pašu Ješka ar diviem skolas biedriem. Visi trīs varenā dūšā, visiem galvā melnās cepurītes ar trim sudraba strīpiņām. Vanagu Jēkabs gan pagaidām vēl nebij pārcelts uz trešo klasi, bet tāpēc pa vasaru uzmācījās un cerēja uz rudeni, kad trešā strīpiņa tā kā tā būs apšujama.

Brīviņu saimniece šodien — varbūt pirmoreiz mūžā — piesarka tik tumši sarkana, kad tie ienāca istabā gluži kā krogā, durvis plaši atsītuši, kājām daudzīdamies. Cepures

viņi norāva un sabāza svārku iekšskabatās, tā ka strīpotā malīņa palika redzama. Stingri uz kājām nostutējies, Ješka stādīja priekšā savus draugus. Mazais, visļogānākais, ar lielo degunu un izspiestām teļa acīm, bij sērēnietis Svikls, bet slaidais, glītāls, kas izskatījās kā noraudājies, daudzvietis Blumberģis. No paša rīta viņi sākuši taisīties un katrā ziņā ierastos uz kapiem, ja Blumberģim neiebraukusi māsa ar vēl divām draudzenītēm, kuras nevarēja atstāt vienas. Ješka bij taisni tēva garumā. lieliem kauliem, tikai mazliet šaurākiem pleciem, uzburbušu, mēlniem sariem apaugušu seju un piepūstiem vaigiem, alž kuriem zema basa balss vārdus vēla tā, ka tikko varēja saprast. Pašu nepieciešamāko nomurkšējis, apklusā, un vairāk neviens no viņa neko nedzirdēja. Arī Blumberģis tikai mirkšīnāja noraudātās, miglainās acis, apkārtvērdamies, laikam mēģinādams sazīmēt, kurā krogā viņi patlaban atrodas. Bet Svikls, acīm redzami labi pieradis sabiedrībā, gvelza kā jau iereibis, lielīgi, skaļi, plātīdamies pār visu istabu, un tomēr nekādas muļķības un nepieklājības nepielaida, pirmajā acumirkli attapa īsto valodu ar večiem un pienācīgos jokus ar sievietēm. Asprātīgs jauneklis — bērīnieki sāka klausīties viņa nemitīgā plāpāšanā, skaļa jautrība uz kādu laiku atkal atdzīvināja Vanaga groka un Oša alus jau manāmi pagurdinātos viesus.

Ēst studentes negribēja, arī groku katrs tikai pa glāzei izmocija, bet alus krūze Osim allaž no jauna jāpiepilda. Svikls bij saskatījis Lupatu Zetu un pievērsās tai, likumīgo kaimiņu, ratu meistaru, starpā pavisam neievērodams. Tas saņēma ļaunā, iztrausās no spraugas un, divus likumus klonā pametis, aizlīgoja pie dibenistabas durvīm palūkot, vai galu galā tomēr neatrasies vieta sabiedrībā, kur viņam pēc taisnības jau no paša sākuma vajadzēja atrasties. Grozā, salmos labi iesaiņotu, Iejassmeltēnu Jorģis atvedis līdzī pakaramo lampu ar apaļu skārda jumtu. Pirmajā brīdī visu aprīnota, tagad tā, aizmirsta un tikko saredzama, peldēja pelēku dūmu blāķī, neviens neteiktu, ka vesels kortelītis petrolejas bij izliets tajā stikla podā. Vanags piemeties kaut kur pie galda, muguru pagriezis tur tiem trim plēguriem, nikni maisīja tēju glāzē, lai gan tie seši cukura graudi bij sen izkusuši. Līzbete brīdī pastāvēja, muguru pret sienu atspiedusi, rokas zem priekšauta saņņaugusi. Līdaku Ģērda, Veckalacieni blakus piesēdusi, piebikstīja sānos:

— Paskaties, māsiņ, kā Brīviņiete šaipstās, kad dēliņš

piestrēbies kā telš. Tas tos Brīviņus nolaidīs pa vienu gadu, kad tiks saimniekos. Taisni kauns skatīties!

Veckalaciene tikai plecus paraustīja. Paskatījās gan, bet uz savas pašas Anci, kas tur tāpat kā tēvs, roku pār galdu smalki izlocīdams un pirkstus plātīdams, kaut ko skaidroja Brananim. Tas naidīgi glūnēja caur uzaču krūmlem, tukšu krūziņu saņņaudzis, Osi ar alu gaidīdams. Osiene tikai tagad attapās, ar varu atrāva vilcenes acis no Ješkas uzburkušās sejas, riebumā dzirkstošu skatienu iedzēla vēl saimniecei un uzkliedza abiem Andriem. Vai viņi te līdz gaismai gribēja kūkot, tajos plēguros glūnēdami! Atraduši, no kā priekšzīmi mācīties! Strauji piecēlās kājās, plakanais, izliektais zods drebēja, zobi tā saskosti, ka plānās lūpas likās sazīdušās kopā. Durvis atsvieda un atstāja vaļā, aizgāja pie bērniem, kas jau krēslā apgulditi.

Brīviņu saimniece smagi nopūtās. Te jau taisni vai jāslāpst nost — viņa pasauca Zarēnieti un ar to izgāja dārzā.

Nakts bij skaidra un vēsa. Gar ziemēla pusi no rītiem jau ausa zaļgana svītra. Klēts pusē kāds dūca kā sirsenis, dziedāt mēģināja vai par ko sirdijās, savas darīšanas kārtodams. Lejassmeltēnu Jorga ērzelis kūti nozvedzās pavisam saguris. Spilvā negribīgi atsaucās kāda pēc mājām noilgojusies ķēve, arī Galiņu tur dzirdēja rājamies.

Brīviņu saimniece ar kaimiņieni apsēdās aiz ceriņu krūma. Puķes vasaras nakts krēslā plaiksnijās blāviem, baltiem, sarkaniem, ziliem un dzelteniem plankumiem. Rezēdas smaršoja saldeni, lefkojas tumšāk un smagāk, bet dievkociņu krūms un biškrēslīņu pašaudze līdzās zilu ceriņu krūmam vēdīja gandrīz netikami stipri un rūgti.

Zarēniete palaikam mazrunīga. Līzbetei atkal tik daudz ko teikt, ka aiz pārmēra labu brīdi nevarēja attapt vārdu. Vispirms paļāva vaļu smagai nopūtai.

— Kas tev, miļā, nekait, — viņa teica, neslēpdama skaudību, jo tā viešņai varēja tikai glaimot. — Kas tev nekait! Jūsu Kārlis brandvīnu mutē neņem.

Zarēniete padomāja, pirms atsaucās, balss viņai tikpat viļņaina kā acis.

— Tagad jau nē, bet ko tur var zināt vēlāk. Dažs labs jauns nedzer, bet, kad apprecas, tā tūliņ sāk.

— Bet cik negadās, ka jaunās dienās lielākie plenči apprecējušies atmet un dzīvo godīgi. Kāda sieva pagadās, miļā.

Zarēniete atkal atbildēja tikai pēc brīža:

— Tas nav no cilvēkiem, bet no dieva.

Pārmeldera sieva, viņa, ja atcerējās, allaž runāja bībeles valodā, kas gan ne pagalam nesakrita ar viņas balsi un acīm.

Pa vārtiņiem kaunīgi iešļūca Liēna un piemētās uz sola Zarēnietei blakus. Bet tā pat galvu nepagriezta, izlikās nemaz nepamanījusi. Saimniecēm valodas vairs neveicās, kad tā trešā klāt. Brīviņiete cietās, cietās, tad ieminējās pavisam saldi:

— Ej nu, meit, uzliec vēl pāra bļodiņas galerta: pēc tā alus uz rīta pusi viņi vēl grib ēst.

Liēna pielēca, it kā saimniece nerunājusi pavisam laipni, bet taisni dunku iegrūdusi sānos. Un Kārļa māte tomēr nepateica nevienu vārdu, nevienu pašu! Ļaunā paredzējumā kāds kā ar cietu plaukstu sažņaudza sirdi.

Tūliņ aiz vārtiņiem viņu sastapa tie trīs študentes. Saķērušies, cits citu turēdami, klunkuroja visi rindā uz vienu, uz otru pusi. Ielēca viņu puslokā un tīkoja saķert. Svīkls kaut ko šļupstēja par jaunkundzīti, klēti un gulēšanu. Liēna viņam iebelza smagu dūri krūtīs, cieta delna atgrūda saimnieku Ješkas mūli, Blumberģis, līdzsvaru taustīdams, atpakaļ vien gāzās un palika sveikā. Liēna izrāvās un ieskrēja namiņā pēc tām galerta bļodiņām.

Istabā daži jau posās uz braukšanu. Līdaku Ģērda savu iebūvīti aizstiepusi pie durvīm, kaunināja kā prazdama. Vai viņš te līdz saulei gribēja sēdēt kā tie smalkie pie šēļķina pudeles? Vai viņš gribēja, lai Līzbete riktīgi nāk ar slotas kātu? Lielspure ar savu Ingu saslējušies ātri izgāja pa durvīm, vēl vairāk apvainoti, ka Brīviņš un Brīviņiete nemaz nevēroja, ka viņi jau pusstundu vīkšas uz iešanu, nenāca ne atrunāt, ne atvadīties. Vīkulis ar savu Prici bij pazuduši paklusiņām un nemanīti. Tikpat klušām arī abi Ozoliņi taisījās prom. Dibenistabā Ansonu Mārtiņš beidzot bij dabūjis gan kur piesēst, pat pašam Suntūžu kungam blakām. Niedres iemuti no pirkststarpas neizlaizdams, pūlējās runāt pēc iespējas smalkāk, bet mēle mežģijās un negribēja klausīt.

— Man domāt, — viņš teica un pasvēra augstāk nošļukušo galvu. — Man domāt, šon Zīvers linus vairāk nesēs. Veselu l-lauku viņš grib ar ķirbjiem nostādīt.

Suntužu kungs atplestus pirkstus kā ķemmes izlaida caur sirmo bārdiņu.

— Divus laukus. Vāczemē viņi ķirbju putru ēd rītā un vakarā, kad saskaistas, tad pusdienā vēl arī.

Veckalaču Ancis pie lielā galda runāja, roku izlocīdams un pirkstus plātīdams, māte klausījās viņā kā evaņģēlijā, bet Mežavilks, kam tas īsti bij domāts, mazliet šaubīdamies grozīja galvu.

— Nē, vāciski tur nav jāprot, — Veckalaču Ancis no-
telca svarīgi. — Amerikā runā tikai krieviski.

— Vai tad tur krievi dzīvo? — Mežavilks brīnījās.

— Nē, tur dzīvo amerikānieši, bet tādi, kas runā krieviski. Un mūsu ļaudis, turpu braucot, uz kuģa izmāca. Kuģis iet divi gadi un piecas dienas, un, kad viņi kāpj malā, runā kā no grāmatas.

Jaunkalaču vecis bij saliecies tik liks, ka zods reizēm atdūrās galdā. Bet vecā pati ielēja no lielās krūzes un skubināja:

— Dzer, tēt, dzer, brūķēšanai likts, ne skatišanai. Mājās kad alus, tev pusstopiņu ielej kā sunīšam, vairāk nekad nedod.

— Uz vasarsvētkiem stopu ielēja, — vecis atburkšēja. Jau skaidrā viņu grūti saprast, tagad tikai vecā zināja, ko viņš runā.

Veckalacis katrā ziņā gribēja parādīt, ka nav neko glupjāks par savu Anci. Pastiepa biedinošu pirkstu Bramanīm pret pieri.

— Vai tu esi redzējis meitieti ar pliku galvu? Pasaki — kāpēc puisiešiem vien mati noiet?

Bramanis īgni nospļāvās gar galda malu starp kājām.

— Tāpēc, ka meitieši nenēsā cepures, bet lakatiņus slen, un viņiem tie mati nenosūt, duraks tu tāds.

Leikartu Lība bij piesēdusi Mežavilcienei blakus. Līz-bete gan sēdēja dārzā, bet tomēr jāuzmanās — viņa nenovērsa acis no āra durvīm, Mežavilcienei galvu klāt piebāzusi, dedzīgi čukstēja. Lai nu viņa berzē tās acis, cik sarkanās grib, tā jau nu nemaz nebij, suņa kārtā veco Briviņu turēja. Vēl nedēļu pirms miršanas tas slimais nabadziņš grābādamies bij apgāzis krūzi un visu klonu pielējis pilnu. Ak, tad vajadzēja dzirdēt, kā viņa to lamāja, kā viņa to lādēja! Tādiem izmeklētiem vārdiem, skaidri kā dubļu pikām!

Bet Mežavilciene palaikam tāda — aiz muguras kaimiņieni aprunāt nē. Atvirzījās tālāk nost un pasmējās:

— Ūja, Libiņ! Ko tad šī nu tā varēja lamāt! Vecais taču kurls un it neko nedzird.

Liba palika pavērtu muti. Patiešām gan, kā viņai pa šai tas nebij ienācis prātā!

Otrā pusē plātījās Preimanis.

— Šis mani pie tiesas — šim visiem zirgiem kakli esot cauri, lai es ņemot tās sakas un samaksājot par izķēzīto ādu! Cietumā mani uz dienu un nakti! Mani! Tāds gudriņieks vēl nav piedzimis! Pašu jauno Spruku es satiesāju lupatu lupatās!

Laida vaļā lielo un uzblieza Osim pa ceļgalu. Bet tas pats tagad tikoja gadījumu labam jokam. Acumirkli pieskaņojās sedliniekam, vēl skaļāk turēja savu smieklu līdzī no pašas augstākās pakāpes, zibeņātri atvēzējies, gāza pa līko kāju tik drausmīgu pļauku, ka Preimanis mirklī aprāvās, atlēca nost un palika gluži bāls.

Upīšu Mārtiņš bij padzirdis par Rijnieku runājam un atcerējās, ka bērū valodās visu laiku aizmirsts pats galvenais. Atskatījās, vai saimnieks tuvumā un klausīsies.

— Matainim šoruden ir beigas! — viņš kļiedza, dūri galdā triekdams. — Diezgan viņš savus radus ar pagasta labumu barojis! Kā kankaru mēs viņu izsvēdīsim laukā, lai nāk vīrs, kam goda prāts un uzticība!

Atskatījās vēlreiz. Jā, labi vien bij, Vanags stāvēja savas istabas durvīs un smaidīja, bārdu paslējis, liels un varens.

— Jāni! vai tev nemaz vairāk neturas tajā mučelē! — viņš uzkliedza Osim. — Atnes taču!

Sajūsmināts Brīviņu priekšstrādnieks sāka tēlot Lupatu Zetai, kāds blēdis divajiešu pagastvecākais un cik viegli to nogāzt, ja krogā aprunājas prātīgi un izmaksā vienu otru duci groka. Vanags, tas bij pavisam cits vīrs — kā viņš to pašu Bramaņa dēlu, to pasaules plēguru, paglāba no galvasnaudas...

Saule jau bij uzlēkusi, lopus izdzina ganos. Kalnasmeltēnu puikam piepalīdzot, Lejassmeltēnu Jorgis noņēma savu lampu un iesaiņoja grozā. Garš un taisns dibenistabā pirmoreiz piecēlās Suntužu kungs, tikai mazliet piespieda plecu durvju stenderei, kas neizprotamā kārtā gribeja šķiebties.

Ārā Galīņš bij sajūdzis un apgriezis Suntužu kunga zirgu un turēja grožus. Bēro pašu aiz galvas valdīja Osis, lai gan kaulainais lopiņš nedzenams nedomāja kustēties. Upīšu Mārtiņš apraudzīja, vai pātaga stingri turas pie paegļa kāta. Kad Suntužu kungs pats bij ratos un Brīviņu kungs ar Līzbeti stāvēja līdzās, kamēr sāks braukt, apķē-

rās, ka Artura vēl nav. Ošu Andrs atcerējās naktī manījis to pār skaidrienu kluburojam. Tur viņu arī atrada gar gulsētu vibotnēs nostiepušos, rasā gluži slapju un nosalušu. Braucēja no tā nebij, pat nosēdēt nevarēja, tūlī izstiepās garšļauku, Suntužu kungs pavilka labi garu svārku stūri un uzsēdās virsū — ka ceļā kādā grambā neizvelas lauka.

Veckalacis arī lāgā nestāvēja uz kājām. Rokas gan pieķēris ratu malai, bet neparko nevarēja attrāpīt ass galu, kur atsperties. Veckalaciene, no maisa pasniegusies, rāva aiz apkakles un kļiedza Ancim, lai grābj ap gurniem un ceļ augšā. Tā par abiem viņi to iemurdzīja gan, palīgā neviens negāja, Līzbete stāvēja pa gabaliņu un noskatījās caur pieri.

Jaunkalaču vecenei pašai bij groži rokās, viņa iedeva vecim spēcīgu dūri mugurā, tāpēc ka tas neparko nevarēja noturēt taisni savus lielos kaulus, deguns gandrīz ceļgalus knābāja, liela pile tam šūpojās galā.

— Vai es tev labi neteicu: dzer, bet ar prātu! — vecā kļiedza, bet tad apķērās un turpināja pavisam citā tonī: — Cik nu viņš tur iedzēra, tikpat kā es. Bet, kad visu vasaru to tauku putru vien strēbis, kur tad tā duka lai rodas? Šito pinku lāci mums, kad stallis pilns tēva pieaudzētiem zirgiem! Par nerru un izsmieklu, tikai par to!

Viņa gāza ar garu vicu, kurai galā pat lapas nebij nobraucītas. Pinku lācis pablenza atpakaļ ar baltu aci un pakustināja asti.

Lejassmeltēnu Jorģis pats sajūdza savu ērzeli, neviename neļāva palīdzēt. Abi Kalnasmeltēni brauca pa priekšu, Jorģis, tikpat kā nedzēris, viens pats pakaļ, ērzelis gāja danceniski, kaklu ritenī izliedzis, pakavus pret kaimiņa riteni šķendinādams. Brīviņu saimniece paskatījās laurā un, nozīmīgi pasmaidīdama, pamāja ar galvu...

Liekie galdi un soli bij izvākti ārā, ar taukiem un alu satraipītie aplkaji uzmeti uz stādaigiem, kamēr pēc pusdienas samērks ballā. Lība lādēdamās slaucīja piemēsloto un piespļaudīto klonu — sedlinieka vietā bija vesela pančka. Ratu meistars, viens pats palicis dibenistabā pie galda, nācējus padzirdis, mēģināja pasliet galvu augšā un virināt acis.

— Man domāt... — viņš šļupstēja. — Man domāt... vai nu līdz rītam sēdēs... Raudas kungs arī gribēs iet gulēt...

Vanags viņu sapurināja krietni.

— Tev domāt! Vai tu, sātan, man tos ratus talsi ar vai nē?

Lizbete bezgala nicīgi sašķieba muti:

— Līdz pastara dienai tu tos varēsi gaidīt. Pēc gaļas gurna atnākt, to viņš gan.

Ar spēcīgu roku Brīviņu saimnieks sagrāba meistarū aiz apkakles un pacēla no krēsla.

— Mārtiņ! Paņem šito un noliec, lai izguļas!

Upīšu Mārtiņš ielīgojās lielīgs un stiprs.

— Padodiet šurp! Nātrēs es viņu nolikšu, lai sūt līdz vakaram.

Viņš saņēma to zem rokas un stiepa pa durvīm. Bet ratniekam kaulu vairs nemaz nebij kājās, un, tā kā vedējam pašam tās arī neturējās diez cik stingri, sētsvidū Osis piesteidzās palīgā, un tā viņi visi trīs aiztenteroja uz kūts pusi.

Laura istabā vai rokas lauzīja: Saulītis ar visiem zābakiem iekritis viņas gultā. Laikam gribējis parādīt, ka vēl lasa. Saburzīts kalendārs viņam rokā, brilles nokritušas, nolūzušas kājiņas vietā piesieta aukliņa, ta vien vēl aiz auss aizmetusies. Skolotāju nevarēja nātrēs guldīt, šā vai tā, bet dziedāt viņš dziedāja jauki. Leikartu Lībai labs padoms ienāca prātā: vecā Brīviņa stūris jau attīrīts, viņa ienesa mazā Andra maišeli un nosvieda gar sienu — guldīs turpat virsū, just viņš tā kā tā neko nejutīs. Pareizi bij, Saulītis nejuta, kad viņas abas stiepa to uz vecā Brīviņa kaktu, ne kad putekļu mākonis ar izšļakstītā ūdens lāsēm kūpēja pāri. Cepure nolikta uz krūtīm, brilles iemestas tajā, savu kalendāru Laura pievākusi. Saulītis gulēja tukšām, savilktām dūrēm un krāca tā, ka ārā varēja dzirdēt, līdz pat pusdienai neaiztaisīja muti un nepakustējās.

Smalko Anna un Bērziņu Liena skraidīja ārkārtīgi uztrauktas, Anna lamājās un sauca saimnieci palīgā: tie divi kurzemnieku študentes bij ielīduši klētī un gulēja viņu abu gultās. Lizbete gan aizgāja paskatīties, bet padomu nekādu nezināja, jaunus cilvēkus un Jēkaba draugus taču nevarēja aiz kājām vilkt laukā kā veco Saulīti. Ko viņas abas te arī klaigāja kā tādas satraucētas cāļu mātes! Gulēšana tagad tā kā tā nekāda vairs nebij, siena laiks rādījās labs, saimnieks līcis tūliņ pēc brokastīm izārdīt vālus Spilvā — vai tad nu tišu prātu ļaus pavisam sapūt, gan jau aitas pa garo ziemu tos puplakšus sa-grauzīs.

Pati viņa arī nevarēja norimties: raibā vista šorīt atkal nozudusi, jau otro nedēļu nevarēja uziet, kur viņa lien dēt. Droši vien taisijās slepeni perēt. Kas tagad vairs par perēšanu, kādi tur cāļi līdz rudenim varēja izaugt, tādi zvirbulēni, ziemu tā kā tā neizturēs vai arī kūti govīs apmīs. Tik būs, ka visu to olu pērkli izķēzīs... Viņa apstāgāja klēti un kūti, visam kaņepju dārzam apgāja apkārt, pat rijā ielīda un pelavu pūnē. Lība pamirkšņā Anna un pačukstēja: vistu! viņa meklē, vai pašas študente ne-guļ, kaut kur pakritis.

Tas tiešām gulēja gan kaut kur, tikai mātei netrāpījās uziet. Bet Ošu Andrs, no klētsaugšas kāpdams gubu ža-garus cirst, pameta lūku plaši vaļā. Tur viss labā liču siena piebāzts, tikai pašā priekšā neliels iedobums gulēšanai. Tad bij redzama laukā izkārusies Ješkas kāja ar sabristu kamašu un augšup sakāpušu bikšu stulmu. Tā kā uz klēti torīt nevienam vairs negadījās nākt, kāja tur no-rēgojās līdz pusdienai, tad pazuda. Arī tie divi no klēts bij pazuduši — tikai Bramanis manījis visus trīs aizme-tamies pār kalnu gar ozolu. Viņi aizmanījās paklusām, nevarēja jau zināt, vai vakar te nav izdarītas kādas ne-patīkamas muļķības.

Ar slaucenēm uz kūti steigdamās, Brīviņu meitas sa-stāja sētsvidū. Viņpus upes krastā Preimanis lādējās, ka visa pasaule skanēja. Rāpus nometies, grābājās zālē un kliezda, ka tas nelietis, tas puika, te atkal bijis un apza-dzis viņu. Aci no pieres rāva laukā, te tikai tiesām bij darbs un vairāk nekā! Bet tad apklusā un trausās kājās — spieķītis bij rokā, laikam pats nometis un visu laiku gu-lējis virsū.

Apmēram tāda pati nelaime bij ratu meistaram. Lopu čalas un gana bļautīšanās nelaikā uzmodināts, viņš bij norāpies no kūtsaugšas. Salmiem aplipsis, svārkapakles pusi uzslietu, nevienam neko neteicis, nūrdēdams bradāja pa nātrēm un sūrenēm, savu cepuri meklēja. Bet tad at-skrēja Andrs, meistara galvas segu pret ceļgalu plītē-dams — kāda dulna govīs to ieminusi dobitē, un tikai Lā-cis nejausi uzošņājis. Ne paldies nepateicis, ratnieks iz-rāva savu cepuri, ar svārku piedurkni nospodrinādams tīrāku, nīknām, sarkanām acīm meklēja to nezvēru. Bet Lācis bij noskrējis lejā un, gar šo upes malu skriedams un nejauki riedams, pavadīja sedlinieku līdz pat mājām. Aci galā to nevarēja ciest, viņam likās, ka Preimanis

tīšām tā lēkā augšup un lejup, lai viņu nerrotu un kaltinātu.

Istabā Ansonu Mārtiņš ar Saulīti uzkoda gariem zobiem, viens otru turēdami par vainīgu pie tā, ka šorīt tik nelaba dūša. Brīviņu kungs nerādījās, dibenistabas durvis bij ciet, saimniece tās vēra uzmanīgi un uz pirkstgaliem gāja iekšā. Bet, kad viņa iznesa divas iemaisītas glāzes un krūzi, kurā vēl bij alus, lai arī tāds pabiezāks, tie abi tūliņ atplauka. Pēc pusstundas Līzbetei bij jau jāklusina: lai nebļaujot, pats dienvida laiks taču, un saimnieks tikko atgūlies. Protams, ja tā, tad viņi kā izglītoti cilvēki varēja arī klusāk. Sabāza galvas pār galdu tuvāk kopā. Saulītim acis tādas pašvakas, pa tumsu viņš nebij gribējis iet uz mājām, pasviedis tepat gar sienu maišeli, kamēr gaisma paaust. Vai tad tā vien gulēts? Agrāk, kad viņš kurpnieka darbu strādāja, cik reižu — — Ansonu Mārtiņš atkal bij uzkāpis kūtsaugšā, lai neviens nevarētu atrast un raūt atkal pie tās šēļķina pudeles, Suntužu Bērziņa kungs gan taisni aiz svārku stūra turēja ciet. Kūtsaugšā bij visādi labi, tikai nezin kāda velna pēc šogad sienu tur nebāza, pa paspārnēm vilka, kamēr saule iesila, tā pavēsāk...

Brīviņu saimniece iebāza Saulīšam divus plāceņus kabatā. Ansonu Mārtiņam baltā autiņā iesieti tāpat divi, bet bez tam vēl galerta špilkumiņš un siera gabals.

— Bet vai tu saimniekam tos ratus arī taisi? — viņa stingri novaicāja.

Meistars sajūtās pat apvainots.

— Man domāt, ja es reiz vārdu esmu teicis, tad tā lieta ir tikpat kā āmen.

Ārā viņiem būtu jāšķiras, bet Saulītis vēl ko dedzīgi čukstēja, un Ansonu Mārtiņš grozīja galvu. Tad viņš garī un grūti pārdomāja un beidzot, pavisam negribēdams, piekrita. Jā, uz staciņu pie Mieža jau nu jāiet bij, ja šodien nē, tad rītu katrā ziņā. Tabakas — nē, tabaka vēl bij, bet Katrīnai atkal cukuru vajadzēja, rīts vai vakars, pie tēj-kannas vien tupēja...

Kad Brīviņu saimniece iznāca laukā, tās divas galvas patlaban nogrima aiz rījas lērces lieknā. Viņa rokas vien sasīta.

— Paskatieties, ļautiņi! Ak tu razbainieks tāds! Nu jau atkal līdz vakaram kluknēs pie Raudas! Tak viņš saimniekam tos ratus līdz pļaujamiem svētkiem nepataisīs!

Bet tie divi jau kāpa kalnā pie ozola, rokām plātīdamies, droši vien lielījās ar labi nodzertām bērēm.

Bēres vecajam Brīviņam patiešām bij nodzertas labi, pagastā par tām runāja līdz pat pirmajam rudens tirgum, kad nāca citi lielāki notikumi. Neviens neko sliktu nezināja teikt. Tikai pāliešos Lidaku Ķērda bij stāstījusi, ka Brīviņu Ješka ar tiem diviem študentēm rāpojuši pa sētšvidu, saimnieks ar smalkajiem savā galā tikai šēlķinu dzēruši, bet lielajā istabā tā paša samazgu alus aprūcis. Viņa, miesīga māsa, pa visu to laiku dabūjusi tikai vienu mazu kauliņu galerta un plāceņa šķēlīti, tik plānu kā bērza lapiņu.

3

Brīviņu saimnieces ļaunais paredzējums piepildījās pilnīgi: līdz plaujas svētkiem Ansonu Mārtiņš tos ratus neuztaisīja vis.

Nedēļu pēc bērēm bij atnesis tukšo māla špilckumu, tad viņš patlaban kala rumbām spieķu caurumus. Uz tiem lizbete iebēra viņam kādu vīkšķīti kaņepju un pielika klāt vēl ribas gabalu gaļas. Nākamo reiz viņam vajadzēja pusrubli naudas. Bij stipri uzbudinājies par to, ka Janis, tas plēgurs, pagājušā rudenī visus miežus nodzēris, tagad viņiem vairs nebij putraimu, un no tās miltu biežputras Ansonos visi slimoja ar cauriem vēderiem. Tikko viņš aptēsis ratiem balceņus, rīt, visvēlākais, parīt, jāstājas ar ēveli klāt. Protams, saimniece arī kulīti putraimu iedeva līdzī. Noturējās neko nebildusi par to, ka viņi ar Saulīti bēru svētdienā līdz vakaram un visu nakti šmorējuši Raudas vācistabā, krodzinieka dēlus un Latiņu cienājuši ar galertu un plāceņiem. Noturējās gan tikai tāpēc, ka godības un pašus Brīviņus bij varen slavējuši.

Vanagam par tiem ratiem pienāca pavisam citādas ziņas. Pēc tām rumbas riteņiem vēl bij tikko aptēstas, dēļi tāpat vien mētājās Ansonu nojumē, bet no Oša dotā ilkšu pāra vienu Ansonu Jānis izlietojis rijai sera bomīša pagatavošanai. Pārskaities Vanags divas reizes dzina priekšstrādnieku uz Ansoniem pārbaudīt, vai tas maita vispār kaut ko arī dara, un pasacīt skaidri un gaiši: ja līdz plaujamiem svētkiem nebūs tā, ka var baznīcā braukt, tad lai tikai taisās uz Rīgu, uz sikadielu. Ar muti Upīšu Mārtiņš cik reižu jau nebij bijis Ansonos un sadevis ratniekam tādu pirti, ka tas palika bāls un mēms. Bet, kad nu jāiet un jāpasaka acīs, viņam tā sasāpēja mugura, ka pat pie

pusdienām sēdēja pavisam liks. Otrā svētdienā gan aizslāja no mājām, bet drīz vien bij atpakaļ: saticis Villīnu Augustu, un tas bij redzējis, ka Ansonu Mārtiņš tūlī pēc brokastīm aizgājis uz Grullānu mežu raudzīt, vai rudzu lazdām rieksti jau nava raujami.

Tā Brīviņos nebij skaidrības, vai tas plēgura meistars ko dara vai nemaz nē. Bet tad izplatījās citas vēstis, un tās padarīja gluži lieku izziņu par Ansonu Mārtiņu un viņa darbiem. Vispirms tās atnesa Preimanis — tam varēja arī neticēt, lai gan viņš dievojās dzirdējis no trim ticamiem cilvēkiem. Bet atnāca Preimaņa Dārča, kas bij runājusi ar pašu Rijnieka Teterieni, un tad šaubām vairs nepalika ne tās vismazākās vietas.

Tā bij galīgi satricinoša vēsts, kas visu apgriezta riņķī apkārt. Glāžķūņu štelmakers Drēviņš nebij vis uztaisījis Rijniekam vienkāršus, bet īstus federratus, kam vajadzēja tamboru un ādas atsējas. Rati jau bij aizvesti junkuriešos pie Smilgas, pie tā paša, kas kopā ar Preimani savā laikā mācījās Dīvajās muižā sedlinieka amatu kolnista Štrauha skolā. Smilga bij redzēts vienu dienu nesam no Klidziņas voiloku spilvenu un pudeli lakas vai kaņepelļas. Preimanis gan apgalvoja, ka tā katrā ziņā bijusi kaņepelļa, bet Smilga nebij varējis iemācīties pat sakkokus lāgā noāderēt, kur tad vēl ratu spieģeli. Pēc spoka viņš izķēzīšot matainim tos ratus. Sedlinieka lielais smiekls Brīviņu kungu nebūt nepārliecināja, nedrošām cerībām uz Smilgas nemākulību nevarēja palaisties. Bet katram putkam skaidra tā lieta, ka vienkārši dzelzasu rati taču nebij pretinieki tamborniekiem ar spilvenu un ādas atsējām. Kalējs Liepiņš no Vīkuļiem bij atsūtījis dēlu apvaicāties, kad tad īsti vedīšot, vismaz divas labas nedēļas viņam vajadzīgas, kamēr sakals. Brīviņš tikai atpurdēja, ka esot pārdomājis, uz plaujamiem svētkiem viņam nevajadzēšot, bet pašā rudenī, miežus ko vest uz Klidziņu Simkam.

Tā viņš gan noteica, bet pats palika kā no zara nokritis, ne ēda vairs lāgā, ne gulēja, staigādams pūta vien. Saskaitusies Līzbete viņu cik reižu salamāja — tīrais nelga viņš esot un duraks, viņas pēc tas Rijnieks lai kaut vai karieti taisot, tā kā tā tas ādaiņa dzeltēnis būšot, ko spalā likt.

Vanagam visa tā rāšanās neatstāja ne mazāko iespaidu. Bet tas ādaiņa dzeltēnis pavērsa domas mazliet uz citu pusi. Gulēt viņš ar to gan negulēja labāk, bet ēst sāka vairāk, reizēm sabāza ar priekšstrādnieku galvas

Kopā un noslēpumaini čukstējās — par ko, to neviens nedabūja zināt. Tikai lielo melni divas nedēļas vairs nelika darbā, kopā ar Mašu viņš augu dienu ganiņās dārza atālā zem ābelēm, reizēm saimnieks pats tos aiz pavadas paganiņa pa ežmalu gar miežu lauku, kur dābols dīga biezs kā suseklis. Naktīs abus izredzētos vairs nelaida laukā, viņi laiski grauzā silē iebērtās auzas un tustnīdami nolikās uz tīriem salmiem atpūsties. Rītā priekšstrādnieks tos nokašāja ar skrāpi un papliķēja pa gludajām ciskām.

— Bet pielūkojiet jūs man! Kad svētdien likšu spalā, tad slaistišanās nebūs!

Ķēve pamēģināja lūpām satvarstīt viņa krekla piedurkni, melnis tikai ausis paslaistīja par tādām tukšām runām...

Ar pāri brauks, tas visiem skaidrs, ķēvi ilksīs un lielo melni blakus, zvenģele un jaunās kaņepāju jūgtuves vēl no bērēm. Bet divi vien — vai saimnieci ar Lauru arī nems līdzī — par to meitas sprieda, Jurgu miežus pļaudamas un patlaban linus plūkdamas. Neko skaidri nevarēja zināt, ne saimnieks, ne Mārtiņš neko nestāstīja, tikai paši abi saskatījās, nozīmīgi pasmaidīdami.

Rudzi jau savesti šķūnī, rija kūpēja, saimnieks pats kurināja, uzmanīdams laikā atvērt lodziņu, izlaist dūmus un sutu un atkal aiztaisīt ciet. Zeme ar jaunām tapu ecēsām saccēta lupatās, kaut šodien kaisi iekšā. Bet sēklas nebij, un to kaunu Brīviņš negribēja ierādīt, ka viņam jāaizņemas no Mežavilka. Vismaz tā viena rija jāpasteidz izkult, tad varēja runāt par to, vai neapmainīt ar kādu no daugaviešiem, kam tajā vieglajā zemē lāčauzas neauga un sēkla tāpēc bij tīra. Osim tā pati nelaime un vēl vairāk: Māra teica, ka viņai kastē miltu tikai ko iejaut, bet ko apmīcīt neiznāksot. Viņš bij ierāvis trīs vežmeļus nojumē un gaidīja tikai, kad saimnieks iztīrīs riju, lai tūliņ karstās ārdīs sērtu iekšā.

Osiene arī bij saimnieka laukā linus plūkt: pavasarī aizņēmās vezumiņu siena, salnim ko dot, par to piecas dienas atstrādājamas. Arī vecā Zvirbuliēne no Garančiem pieņemta palīgos — miežus steidzot, ar liniem mazliet aizkavēts, jāpaskubinās, kamēr laiks vēl turas tāds miglains. Mārtiņš bažījās, kad atmetīsies atkal saulains, pārbriedušās galviņas sukājot varēja sākt plīst, un tad vislabākā sēkla sukājot izbārstītos. Sukāja Bramanis, aizsējies Lības garo pakulu priekšautu, kas aizsedza krūtis un sniedzās pāri ceļgaliem. Tas atkal bij viņa darbs. Te tikai vāja-

dzēja paskatīties, kā viņš pakēra klēpl no saslētās skrīnes un nosvieda pa grābienam, sauja no turienes pacēlās, galviņām citās nemaz neiepinusies. Sukas staklē nolaideni iespraustā vecā izkaptis slaidi nošņakstēja, noplaudama liekos atspurušos galus, suka nokārša saujai vienu, otru pusl, pusminūtes laikā tā bij gatava, gludi un viegla aizlidoja pa gaisu un slaidi nogula blāķi. Bramanis strādāja kā mašina, linsēklu galviņas paukšēdamas sprēgāja pret slapjo, stīvi sabriedušo priekšautu, uz cepures un pleciem nobirusi bieza kārtā. Tikai paretam un paklusu viņš nolādējās, kad bij jāsaliec ceļgals, jāpamet uz tā kāda sauja un jāsavelk ciešāk. Tādā reizē dūsmīgās acis pavērsās uz plūcamā lauka malu, kur locījās meitieši. Tā lempja Zvirbuliene allaž sēja jēlas kā kurzemniece, kāda velna to te pavisam laida klāt!

Līdz brokastīm sukāja arī Galinš. Tagad viņa suka stāvēja pamesta, līdz izkaptij sēklu gubā iegrimusi. Viņš sadzinis egļu galotņu zeģenes ciešā zārdā, nolīcis apakšā divas kārtiņas ar garklāju salmu pasegu un tikai zārdīja virsū, miklās sēklas vienmērīgi un irdeni pa zariem izvietodams. Protams, viņš prata arī jaunmodes zārdi ar tapu zeģenēm un mizotām kārtiņām līdz augšai, bet negalvoja par to. Uz šādām zarainēm viņš bij pat lielā lietū zārdojis, kad zupa tecēja salmiem cauri, bet rudenī kuļot neviena galviņa nebij pelējusi un pūrā piecas pelēkas sēkliņas nevarēja atrast.

Pirmajā dienā Osiene vēl locījās diezgan nīpri, bet līdz izslavētām deviņsimts saužām tomēr vairs netika. Un pavisam klusa bij palikusi, meitas velti gaidīja viņas pievilcīgos stāstus par darbiem, par veciem notikumiem pagastā, par savas pašas jaunām dienām. Viņa tik daudz piedzīvojusi un vēl vairāk dzirdējusi no mātes un tēva, kas vēl muižas linus bij plūkuši un kunga riju kūluši. Nevienai neienāca prātā ko apstrīdēt vai iebilst starpā: Māra runāja nosvērti, nesteigdamās, katru vārdu kā izcirzdamā, viņas sajuta, ka nekas tur nav izdomāts un samelots kā Upīšu Mārtiņam. Varena strādniece — pat skaudīgā Lība un lielīga Anna to atzina bez ierunām! Taisni tajā visgrūtākajā darbā Osiene visvairāk iekarsa, reizēm tad viņa pameta galvu augšām un aplaida apkārt kvēlošas acis: vai te gan vēl neslēpās kāds, kas domājās pusgraudnieka sievai neveicams un nepadarāms? Un bieži vien viņa tad uzsāka dziesmu — balss viņai stipra un skanīgi jauna kā mazā Andra stabule ganos. — Es stāv' uz augsta kalna un

skatos jūriņā... — Viņa patiešām stāvēja uz augsta kalna, tikai jūras te apkārt nebij. Zaļi ruzgans linu lauks tepat priekšā, tālāk Ozoliņu dzeltenbaltie rudzu statīni un pūkainiem mākoņu pinkuļiem noklātā debess slīpne līdz pat Aizlakstes mežam. Kaut kas šajā promslīdošā, zili raibajā ainavā laikam bij tāds, kas algādināja senos laikus. Osiene aizskandināja: Kulies pati, kungu rija, — un pēc tam: Ai vācieti, velna bērns... Saimniece, pār Brīviņu sētsvidu iedama, sastiepa lūpas: bļautās, lieli cilvēki, kalna galā, pat Andrs upmalā sāk vilkt līdzi. Bet Vanags noglauda bārdu un pasmaidīja: lai dzird pagasts, ka Brīviņos paēduši ļaudis var dziedāt...

Tas bij pagājušo gadu. Šogad Osiene pat pirmajā dienā nemēģināja dziedāt un ar savu baru tikko turējās citām līdzi. Atliecoties sauju pret ceļgalu sasiet, lūpas viņai bij cieti sakniebtas, nespodrās acis tumšzilos dobuļos neredzēja četrus Ozoliņu rudzu gubiņās uzmetušos stārķus, tās bij kaut kur tā kā uz iekšieni vērstas. Reizēm viņa paslepšus piespieda plaukstu pakrūtē — tad arī Lienai rokas nolaidās gar sāniem, pašai viņai bij kauns, bet tā Zvirbuliene taču būtu varējusi mitēties tarkšēt par savu dēlu ar viņa pūravietu pie stacijas un teikt tai nabadzītei, lai iet uz mājām un liekas gultā. Tikai tad šī noskretusi, mantrausīgā vočka aprāvās urkšēt, kad sestdien īsi pirms pusdienas pusgraudniece turpat līdzās aizkunkstējās un sašļuka uz savu sauju čupas. Abas ar Lību viņas to aizveda pār tērces līci un otrā kalnā, brītiņu vēlāk saimnieks aiztrieca Tāli uz salu pēc tēva — lai jūdz salni ratos un skrien uz staciņu pēc Rimšu Tijas.

Brīviņu priekšstrādnieks mārķā mērca linus, lielais Andrs no lauka veda klāt. Vezumus viņš krāva mazliet pāri galvai un visus vienādā augstumā — tas bij iezīmēts birkava mērs. Divpadsmit viņi bij rēķinājuši no šī pirmā lauka, vismaz vienpadsmit, bet nu jau skaidri redzams, ka par desmit vairāk neiznāks — pirmajā pavasara sausumā aizkaltuši un iznākuši īsāki, nekā vajadzēja.

Līdz pusei melnajā zampā iebriidis, Mārčiņš izlīdzināja iegāzto vezumu, lai sauļas apakšā nepaliek durteniski un klājiens viscaur vienādā biežumā. Ratus atzvēlis, Andrs pamīnājās, striķi locīdams ilgāk un pamatīgāk, nekā vajadzēja. Mārčiņam no paša rīta apslēpts smieklis spīdēja acīs, nepārprotami redzams, ka gribējās pastāstīt, tikai ar varu noturējās. Andram ziņkāre taisni dega, bet viņš bij par lepnu to izrādīt, pēc pusdienas jau saskaities, vezumu

izsviedis, nemaz vairs negaidīja, ratos kājās stāvēdams, aizlauda prom pār ciņiem un dobēm, vienaldzību tēlodams, mēģināja pat uzsvilpt, tikai tas nu gan lāgā nevedās.

Pievakarē viņš bij jau pieveicis Bramani, nojūdza zirgu un aizgāja palīdzēt Galīnam, slapjās sēklas šovakar jāuzārda, lai kaut vai tumsā, pa svētdienu tās satvīktu lupatu lupatās. Divi mārki pievakarē piemērkti pilni un skaisti noslodzīti. Saimnieks pats atnācis paskatīties, darbs, protams, tāds, ka vārdam nebij vietas. Abi viņi kāpa pa olīcu, dedzīgi bubinādami un rokām plātīdamies. Visi mājinieki jauda, ka uz rītu viņi gatavo kaut ko sevišķu, bet ar visiem minējumiem un prātojumiem nekādā skaidrībā tikt nevarēja. Viens otrs apvaicājās mazajam Andram. Tam nu vienreiz bij deguns, bet arī tas neko nezināja teikt.

Upīšu Mārtiņš skaidrienā mēģināja dūkt, lai gan balss viņam nepavisam nebij un nevienu meldīju viņš nevarēja noturēt. Bet visi zināja, ka tā vislielākās labsajūtas zīme, un redzēja arī, no kurienes tā. Saimnieks atdevis savus vecos zābakus, Mārtiņš bij tik laimīgs un lepns, it kā vai zirgu dabūjis uzdāvinātu. Vienam pazole gan vaļā, bet to viņš ar mazām nagliņām pats piesita, smēru nezin kad redzējušas, galvas bij sarkanas un cietas kā koks. Aiz austiņām pie malkas grēdas uzkāris, viņš atnesa pilnu zardīnu kārbu deguta un ar zaķakāju triepa virsū pēc iespējas biežāku kārtu, lai piesūcas un paliek mīkstāki, ka kāju nelauž nost. Ar reizi vien nepietiek, rītu pārvilks vēl... Tad viņš aizdomīgi ilgi kavējās rijas stūrī, kur salsietas paisīklas, linu kulstāmie galdiņi, ragavas ar šļūkām, baļķu vedamie kūleņi un citi ziemas rīki. Lielais Andrs vai acis pārmocija, krēslā gribēdams saskatīt, ko īsti viņš tur meklējās, bet, neko neizpratis, atmeta ar roku un kāpa klētsaugšā. No istabas bij izdzīts — tur māte gulēja slima, tīšām trokšņodama un pasmiedamās, tur tagad darbojās Rimšu Tija, pat tēvu un mazos bērnus dzina pārgulēt saimes istabā.

Svētdienas rītā gaismiņa vēl lāgā nebij paaugusi, kad Upīšu Mārtiņš jau rīkojās pa kūti. Vēlreiz nosukāja zirgus, lai gan tur nevienas pinclinas vairs nevarēja atrast, kas būtu noskrāpējama. Vienu pēc otra izveda ārā, mērca lupatu spainī un pat nagus ar visiem pakaviem nomazgāja tīrus. Abi meļņi patiešām spīdēja un laistījās, pašos Zīvera ratos tādus nebūtu kauns jūgt iekšā. Arī zābaki,

otrreiz pārvilkti, laistījās saulītē pie malkas grēdas. Ar saimnieku durvīs sastapušies, viņi smaidīdami pamirkšīnāja viens otram.

Pēc ilgiem laikiem pātarus Brīvlņos torīt neturēja. Osiene tikko bij beigusi kliegt, Osi uz brīdi ielaida iekšā, un no turienes viņš iznāca slapju galvu, apjucis kā kāds puika. Rimšione lēja karstu ūdeni vanniņā, bet saimniece bij piešķinusi zaļas ērkšķogas un vārija slimniecei ķīseli. Anna ar Lienu šorīt abas taisījās — vakar pie paša vakara vēl bij aizskrējušas baznīcu pušķot.

Ap deviņiem lielais Andrs, no klēts nākdams, lūpu uzmetis, gribēja palet priekšstrādniekam garām. Bet tas spēcīgi piegrūda viņam sānos.

— Nu tik tu redzēsi joku!

Līzbeta istabā, īgni nūrdēdama, apsēja saimniekam Lauras dzelteno zīda lakatu. Bet viņš smiedamies piesita uz klona jaunos, čikstošos zābakus, uzmauca cepuri un bāza svārkkabatā dziesmu grāmatu. Visa Brīviņu saime bez Osienes bij sapulcējusies sētsvidū, aizkavējušies izskrēja Osienes bērni, līdz ausīm ar ērkšķogu ķīseli nomūrējušies. Pašās beigās pieradās arī Preimanis ar savu Dārču, it kā kāds tos aicinājis.

Un tad viņi ieraudzīja to ilgi gatavoto joku! Upīšu Mārtiņš atvilka no nojumes jaunās ragavas, kam pagājušā ziemā pakalu dzelzīm pat rūsa vēl nebij lāgā nobraukta. Divi sēdamie malsi tajās — priekšējam uzklāta zirga sega, bet otram Brīviņš lika Laurai uzsegt to no viņas gultas. Mašu iejūdza ilksīs, lielo melni pie zvenģeles blakām. Mārtiņš lika Andram ar Galīņu pieturēt, kamēr pats uzmauca zābakus. Pagrūti gāja, bet iekšā tomēr dabūja. Brīviņam kāja bij krietni lielāka. Stulmi varēja būt garāki, viens papēdis nomīts šķībs, tomēr tas bij pavisam cits apavs nekā vīzes. Krunkās vēl spīdēja deguts, to viņš ar vībotņu vikšķi noslaucīja nost. Nāca ar paceltu galvu, starodams, acis no saviem zīrgiem nevarēdams nogriezt.

Bet saimnieks pasauca istabā — bij dzirdams, ka viņi tur labu brīdi kravājās ap skapīti. Sedlinieks lielā sajūsmā noskatījās pagalam pārsteigtajos brīviņiešos, it kā taisni viņš šo joku izdomājis. Tad parādījās Mārtiņš, vēl lepnāks un lielīgāks kā iegāja, paķēra abējus grožus, iemetās kučiera vietā, sastieptām rokām, slieču līkumos atspertām kājām pagaidīja, kamēr Brīviņu kungs novietojas uz pakaļējā sēdekļa.

Bramanis pienesa pātagu, viņam likās, ka šādā brau-

cienā bez tās nepavisam nevar iztikt. Mārtiņš paņēma gan, bet tikai tādēļ, lai aizsviestu pa roku galam.

— Brīviņu zirgiem pātagas nevajag! — viņš noklīdza, uzvarētāja skatienu stāvētājiem pārļaidzams. Un tad vēl skalāk: — Visi federrati lai lasās no ceļa, kad Brīviņu gruntnieki brauc! No-ol!

Divēji groži pasita likumu augšup un plakšēdami pielipa gludajām, spīdīgi melnajām mugurām. Zirgi sacirta galvas un izstiepās, ragavas tikai nošalca pa sētsvida mauru, bet tūliņ slieces taisni nokauca gravā uz grants un oļiem, pakal nostiepās dzirksteļu stīgas, pakūpa putekļu mākonis, taisni kā degums pasmirda.

Brīviņu kalnā nodārdēja tas lielākais Preimaņa smiekls, kāds jebkad dzirdēts. Līzbete paraustīja plecus.

— Traki un traki! — noteica īgni un iegāja istabā. Šis joks viņai likās muļķīgs un Brīviņu kunga necienīgs.

Slaidiem rikšiem Mārtiņš laida pa lielceļu. Vasarai nepiederīgā aizjūga apvainoti un saniknoti, zirgi sākumā vēl bij tikai pievaldāmi. Kājnieku baznīcēni no šā gala visi jau prom, kāds rets braucējs pārsteigts paplēta muti un ilgi noskatījās pakal tiem trakajiem ragavu skrējējiem. Kalēja Liepiņiete izstiepās Vīkuļu olnīcas galā un, rokām plātīdamās, sauca citus brīnumus skatīties. No Lapsēniem nevienu neredzēja laukā, neviens jau nevarēja zināt un negaidīja. Rijnieku kalniņā zirgi paši jau piestāja soļos, sāni viņiem cilājās kā plēšas, Mašai jau lielas lāses stiepās pār ciskām. Bet taisni gar Rijniekiem jāpalaiž pēc iespējas slaidāk — groži atkal noplīkšēja uz rasainajām mugurām, ragavas norūca gar bodes materiālu grēdām, braucēji nepagrieza galvas un neredzēja, vai te un tāpat lejā Rijniekos kāds skatās vai nē. Lupati gan kā divi zaldāti sardzē stāvēja pie sava pagrabiņa. — Paskaties, Jorģi! — Kārlis piegrūda Jorģim, bet tas tāpat pretī: — Paskaties tu, Kārlī!

Pārbrauktuves aizšķērsis bij vaļā. Bet Kuģenieks uzlēca no soliņa būdas galā, zili sarkans, satīto karodziņu pakal kratīdams, nolamājās, it kā tie ar savām sliecēm viņam sliedes bojājuši vairāk nekā citi ar riteniem. Pa smilkšaino baznīcas ceļu zirgi vairs nemaz negribēja skriet, lai gan braucēju te un gar abām pusēm gājēju bij daudz, viņā pusē Pulksteņupītei redzēja vēl vairāk, bet tur, kalnā aiz pasta grāvja, ņudzēja gluži biezs.

Pulksteņkalnā pie vītola Vanags piedūra Mārtiņam mugurā.

— Vai tu redzi tos brīnumus?

Kā Mārtiņš lai neredzētu! Otrā kalnā patlaban uzbrauca neredzēti augsti ratl ar diviem sēdētājiem, braucējs bij tievs un garš, otram platā galva izskatījās kā bumba, taisni uz pleciem nolikta. Spīdēja ne tikai rati, arī lako-
tais loks, kad zirgs pagriezās vairāk sāņus saulei. Vana-
gam tas spīdums taisni iedzēla, Upīšu Mārtiņš bij sakodis
zobus un nevarēja atapt vārda — par daudz lepni brauca
matainis, tādu greznumu viņš tomēr nebij varējis iedo-
māties. Acis un domas viņam šaudījās, kaut kādu pie-
tvaru meklēdamas. Viņi jau brauca lejā, otrā pusē Rij-
nieka spīdums jau slēpās aiz kalna, tikai braucēji līdz
pusei un zirga galva ar kaklu un loku vēl bij redzama.
Bet, ja labāk ieskatījās to pašu loku, bij redzams, ka tas
neslid vienlaidu un gludeni, bet raustīdamies un kā pa-
lēkdamies. Mārtiņš atsviedās, platā seja bij atplaukusi
līgsmā smaidā.

— Pustris! pustris! — viņš parādīja ar roku augšup
leju.

Arī Brīviņu kungs pats bij atplaucis: Rijniekam zirgs
kliboja, un pie tam vēl ar priekškāju, tur nu nebij vairs
nekādu šaubu! Taisni uz to jau viņi rēķināja, un rēķins
izrādījās pareizs. Ko tad palīdz, ja rati spīd un loks lais-
tas, bet ilksis iesliets ādains un tas klibo? Brīviņu kun-
gam nekliboja, Mārtiņš brauca bez pātagas, tikai divē-
jiem grožiem viņš tos Brīviņu meļņus ragavās jūdza, lai
tik viegli neizsviež laukā... Brīviņu kungs pārsvieda
kāju pār malu, izstiepās taisns un lepns un paslēja bārd.

Viņš varēja sliet, Mārtiņam sirds pukšēja tā, ka ausis
dunēja. Tas bīstamākais vēl priekšā: garām neviens diva-
jietis ar labu nelaida, pat kaut kāds pusgraudnieks vai
rentnieķelis apsvieda pātagu otrādi, ar kātu velēja to
savu kaķi, lai gruntnieks netiek garām. Uz līdzenas vietas
par to Rijnieka ādains nevarēja galvot, klibs, bet pasta
ceļos iedīdīts, kājas garākas kā lielajam melnim, rikši vei-
cīgāki kā Mašai — pātaga Buķim jauna un trim mežgliem
galā. Bet garām vajadzēja tikt, no tā atkarājās viss ra-
gavu brauciena iznākums un iespāids.

To zināja arī Vanags, bet neko nerīkoja. Bīstami tagad
iejaukties, kad Upīšu Mārtiņš sēdēja, uz priekšu saku-
cies, kājas slieču līkumā augstāk pavirzījies, rokas ar gro-
žiem sastiepis zibenīgā blīzienam, kaklu sastiepis, zvē-
rošām acīm vēroja ceļu un visu, kas priekšā.

Priekšā bij daudz kas vienā acumirkli aptverams un ap-

sverams. Gar abām malām pasta kalniņā kāpa biezas kājnieku rindas, vienā pusē Vīkuļa trīs dēli kā dzēves rindā, otrā Liču Mārtiņš ar pāri acīm novilkto cepures nagu un pasta kalēja trīs meitas, bet tām pakal pats Balcers, liels un liks kā pinekļu vijamais kāsis. Puiši un meitas, sievas ar bērniem pie rokas, nabagmājas vecenes — divas veselas ļaužu straumes. Bet pa vidu augšup virzījās trīs vezumi, un patlaban virknes galā piebrauca Rijnieku Eukis ar saviem spidošiem ratiem, kas līgojās vien uz melnām, neredzēti augstām atsperēm. Ā! negrieza vis garām, pret kalnu tas klibais nebij vis rikšotājs. Taisni uz tā jau dibināts viss Mārtiņa aprēķins. Sirds vēl baismīgāk sāka velēt ausis, viņš strauji pagrieza asā likumā gar pasta smēdi uz Daugavas lielceļa un pāri grāvja mūra tiltam. Tas priekšējais jau tepat augšā, un zirgs viņam liels — ja tas palaiž rikšiem, tad garām tikt nemaz nebij tik viegli: meļņi pagalam nokusuši, labprāt jau griezās piestāt rindas galā, soļos mazliet atvilkt elpu. Bet tad Mārtiņš ieskatījās labāk: tas pirmais kalnā ar lielu zirgu taču Silagaiļu Kalvics, tas viņam nekādus niķus netaisis!

Groži palēcās augšup, Mārtiņš nosēkdamies cirta — vairāk pa sāniem, kur vārīgāks. Meļņi paslējās un tad izstiepās, tie četri vezumi tikai pamirdza garām, braucējs nepaguva neko saskatīt, viņš pats bij tajās zirgu kājās un zibošajos, šķeļošajos pakavos, tajā niknajā šņākoņā un putu sprauslās, kas pašķīda no pieputējušām nāsīm. Putekļu vērpata apkūpa gājējus, grants graudi dažam trāpīja sejā, dzirkstis šķiezdamas, pār akmeņiem un sakaltuša māla pikām nokaukdamas, ragavas uzlidoja Pasta kalniņā. Aiz muguras noskanēja niknas lamas un sajūmināti smiekli. Brīviņu braucēji neko nedzirdēja. Paši viņi neredzēja, bet tie tur vēlāk stāstīja, ka Vanags izslējies kā pats ģenerālis un roku iespriedis sānos, bet Rijnieks izrāvis Buķim pātagu un kā traks sācis pērt to savu ādaini.

Tikai pret mācītājmuižas bērza gatvi Upišu Mārtiņš atskatījās. Tie tur tikko bij kalnā un nemaz nemēģināja pakaļdzīties. Kā uzvarētāji abi saskatījās smaidīgām acīm — brauciens bij izdevies labāk, nekā cerēts. Mārtiņš pieturēja zirgus lēnākā riksī. Kad viņi bij pret Snēdžu ābeļdārzu, Tomsons baznīcas tornī sāka zvanīt — mācītājs patlaban izbrauca no gatves uz lielceļa.

Pakulu Bērziņš jau pa gabalu steidzās pretī paņemt grožus un piegriezt zirgus pie baznīckroga slitas. Upišu Mār-

tiņš norāva sēdamiem segas un uzsvieda zirgiem: melnim ap sakām bij balta kupena, bet Mašal trīcēja kājas, baltas šlakatas no paslēpenēm pilēja zemē. Kad braucējs piegāja izņemt noputotos dzelžus no mutes, viņa pasvieda galvu sāpus un dusmīgi nošņācās.

Kalvics piebrauca lēniem rikšiem un piegriezta blakus, lielie priekšzobi viņam spīdēja caur palsajām, noļukušajām ūsām. Arī Kalviciene smaidīja: viņu Andra saimnieks bij parādījis, kā divajiešu gruntnieki brauc! Buķis tikai brītiņu vēlāk atbrauca soļiem, matainis likās pavisam, pavisam vienaldzīgs: viņam nekur nebij jāsteidzas, tādos ratos varēja arī ilgāk pasēdēt!

Vanags atstaipīja notirpušās kājas. Tagad taisni derētu viens pusstops alus. Bet Tamsāre, tas sasodītais igaunis, nekad pirms baznīclaika nedeļa, kroga logam aizvirtņi ciet. Tāpēc viņi pārgāja ceļam un kāpa kalnīņā uz baznīcu... Zem liepām pulciņos sastājušās meitas uz ātru roku vēl saspraudīt matus zem lakatiņiem un lūpas sakodīt sārtākas. Tikko pienākušie vīrieši laikam stāstīja agrākajiem par Brīviņu kunga trako braucienu, izbrīnā un cieņā tie visi skatījās abos kāpējos. Kad viņi tuvojās durvīm, Tomsons tornī pēkšņi pārtrauca zvanīšanu — protams, tā bij zīme, ka mācītājs piebraucis, bet abiem apbrīnotiem nācējiem šķita tāpēc, ka viņi klāt!

Baznīca likās tik pilna, ka nevienam te vairāk nebūtu telpas, it sevišķi cieši pieblīvēta kreisā, sieviešu puse. Viņi iespraucās pa eju, kur abas kārtas stāvēja jukām, līdz pirmajam solam krusta daļā. Brīviņu kungs reti nāca baznīcā, bet visi zināja, ka citur viņš nesēdēs kā pirmajā solā. Kāds večuks žigli pielēca kājās, bet tikpat žigli atbrīvotā vietā manījās piesēst Upīšu Mārtiņš, zinādams, ka tie palikušie saspiedīsies ciešāk. Vanagu pamest stāvam bij neiespējama un nedomājama lieta.

Viņš apsēdās cēli mierīgs un tūliņ pievērsa skatienu puķēm apvītal kancelei. Mārtiņš tik lielā pūlī vienmēr sajūtās drusku apjucis un neveikls, bet šodien it sevišķi, kad itin visi, kā likās, viņā un viņa saimniekā vien skatījās. Bet apmulsums drīz pārgāja, viņš paslēja galvu augstāk un lepnī spulgām acīm slepus pameklējās pūlī.

Svētais Zeltiņš uz acumirkli bij saskatāms solā kaut kur pie pašām durvīm, sīciņš, apasarotām acīm, atkārušos apakšlūpu, sēdēja pilns sīva niknuma, visapkārt tikai nelietību un grēku juzdams. Līze droši vien bij turpat stāvētāju pūlī, bet to Upīšu Mārtiņš nevarēja ieraudzīt. Aiz-

lakstiešu, kā parasts, vairāk nekā divajiešu, draudzi sauca viņu vārdā, tāpēc viņi kaimiņus turēja mazliet tā kā par pienācējiem un paši allaž spraucās tuvāk kancelei un dievgaldam. Turpretī divajieši sevi turējās visādā ziņā pārākus. Tāds aizlakstietis runāja smieklīgi stieptā izlokšnē, zirgu jūdza tik jēli, ka loks lekājās vien, tikai pa divi pūru rudzu bēra maisā, krogā par piecām kapeikām dzēra, bet kļiedza par rubli. Upīšu Mārtiņš pārlaida viņiem mazcienīgu un paviršu skatienu. Protams, Salinieti nevarēja neievērot, rūtaino zīda lakatu ap galvu, gara un kalsnēja tā stāvēja taisni pretī kancelei, pirmā sola galā atzvēlusies. Skuklis jau pastiepies tikpat garš kā zilganpelēkais, bārdainais Moziņš, kas pakausi turēja pret kanceles dibenu atspiestu, bet abām rokām piemiegtus, aprakstītus baušļu galdiņus. Kanceli pašu aiz puķu un zaļumu vītņēm tikai vietām varēja saskatīt. Gar altāra sētiņu nostiepta brūklenāju vija ar balto puķu raibumiem, bet lielās bildes zeltīto rāmi meitas apvijušas zaļi ruzganām vārpām. Savus trīs kūļus kviešu izķēzījušas — Upīšu Mārtiņš nodomāja. Bilde, tā bij Aizlakstes baznīcas lielākais lepnums. Taisīja to vecās lielmātes — Rēmeru preilenes — māsa, tāda pati vecmeita, tikai vēl vecāka. Bilde iznāca laba, tikai kaut kas tur tomēr vēl trūka, nebij un nebij tā, kā vajag. Tad nejauši uzkulās no Vāczemes viens vanderzellis, arī mālderis, tam gadījās tāda eļļa, līdzko pārvilka ar to, bildē visi cilvēki tūliņ kā dzīvi. Dzīvi viņi bij — cik reižu skatījies, Upīšu Mārtiņš nevarēja vien beigt apbrīnot. Krists, tas tāds jocīgs, pasmieties varētu, ja te nebijusi baznīca. Brunči mugurā, striķis vēderam apjozts, sēdēja viņš, roku pacēlis, mati līdz pleciem kā meitiešiem, bārdiņa uz mata kā kaļķu Bitem. Garais sievišķis turēja uz rokas bērnu, kas laīkam domāja, ka Krists pacēlis roku iecirst plauku, tāpēc spiedās pie mātes, pliku dibenu pretī pagriezis. Ja māte nebijusi tik jauna un smuka, tīri varētu domāt, ka tā Osiene, — otra roka līdz plecām kaila, gandrīz tāda pati bij arī Brīviņu Lienai, kad viņa mazgāja veļu. Protams, uz to tikai pazagšus pablenzdams, Mārtiņš izlikās, ka visu laiku vienā pašā Kristā skatās.

Bankins sēdēja pie ērgelēm, luktā virs durvīm, bārdu paslējis, dūsmīgām, pasarkanām acīm skatījās baznīcēniem pāri, varbūt tajā pašā bildē aiz dievgalda. Turpretī viņa palīgs Baldavs, liels un plecīgs, gludu seju, stāvēja kājās un šaurām, šaurām acelēm kaut ko meklējās sie-

viešu pusē. Tomsons pēkšņi izlīda no bildes aizmugures, uzkāra pie sienām divus melnus dēlišus ar dziesmu numuriem. Viņam bij gluži balti, īsi nocirpti mati un glezna, rozā sārta seja ar brūniem vasaras raibumiem. Rikojās viņš tā, it kā nebijis baznīcā, bet draudzes skolas vāgūzī, ar seju un katru kustību parādīja, ka viņam te viss aprasts un vienkāršs. No bildes aizmugures iznesa uzstutējamās kāpnītes, uzkāpa un aizdedzināja sveces abos lukturos ar likiem, zeltītiem zariem, tad, jaunos zābakus skaļi nirkstinādams, uzkāpa mīt ērgļu plēšas. Brīnišķi dienas laikā plīvoja sveces divos zeltītos lukturos, dega arī tās šajā pusē bildei, divas garos skārda stobros un pa septiņām katrā pusē pumpainos sudraba lukturos. Puķes reibīgi smaržoja pietveicētā, it kā zilganas migļiņas piedūmakotā baznīcā, pa starpām jaucās arī sviedru un matos ieziesta krējuma smaka, bet te Brīviņu priekšstrādnieka tuvumā nezin no kurienes nāca deguta sīvā smirdoņa. Ap slīpo galdiņu uz kanceles malas kvēloja Brīviņu Lauras tumšsarkanās puķenes — visa telpa bij pilna cēlas svinības un svētku jausmas.

Bet nu jau augšā virs durvīm smagi iečikstējās ērgļu pamina, Tomsons strādāja. Un tūlīņ arī baznīcēni sāka pēc numuriem meklēt grāmatā vajadzīgo dziesmu — lapu švīkoņu tagad vairs nevarēja dzirdēt. Bankins laida vaļā, Upišu Martiņš, tīri satrūcies, atrāva acis no bildes un paversas augšām. Tu velns, kas tās bij par basēm, un pa starpām tur spiedza smalki, gaudoja un ļerināja, neko tajā jūklī nevarēja saprast, bet reizēm taisni šermulis noskrēja pār muguru. Bankins strādāja rokām un kājām, taisni brīnums, kur viņam vēl radās tas lokanums. Tad viņš uz acumirkli pieturēja, klusu padūdoja vienā balsī, tad atsāka par jaunu, šoreiz jau saprotami — draudze vilka līdzī.

Teici to kungu, to godības ķēniņu svē-ētu... Tas «svē» tik tikami garš un nolaidens, ka draudze pie tā aizkavējās. Bankins jau tā spēlēja lēni, bet tie vilka, viņš jau ducināja panta beigas, kad draudze vēl pilnā kaklā stiepa — kokles un pamodaities. Protams, dziedāt vajadzēja — nu pamodaities, bet grāmatā bij iezagusies kļūda, jau trešā paaudze dziedāja šo «un», kas visu teikumu gan padarīja nesaprotamu, bet toties jo noslēpumaināku un svinīgāku.

Mācītājs Harfs, dīvajiešu valodā Arps, iznāca no bildes aizmugures melnā, krunkotā talārā un baltām līpi-

nām zem bārdas, liels, cēls un svinīgs. Kad viņš visā augumā parādījās kancelē, Bankins ar spēcīgu grūdienu apklusināja ērģeles, baznīcā iestājās kapa klusums, kamēr mācītājs palika pieri galdiņam piespiedis, un blakus abām ausīm viņam sarkanas dega Brīviņu Lauras pujuenes.

Tēvreizī noskaitījis, Arps pacēla vareno galvu ar kupļajiem matiem, tuklo, sarkano seju un pasarkano bārdu. Neizskatījās tik dusmīgs kā citām reizēm, tikai piemēroti neapmierināts un īgns, kā to prasīja dievkalpojuma svētums. Īstu lietpratēja skatienu pārlaida draudzei. Protams, viss, kā tam vajadzēja būt. Aizlakstes Saliniete piezvēlusies savā vietā, tajā acis atdūrās pirmajā. Nabagmājas veči saspiedušies priekšā, Vitoliene jau žņaudzīja saujā baltu lupatu, lai būtu pie rokas, kad asaras sāks birt. Un tur sēdēja arī tas Brīviņu saimnieks no divajiem — Vanags uztvēra šo taisni viņam domāto mirkli, palika mazliet neērti. Bet tad mācītāja acis jau pavērsās prom. — Rijnieku meklē, — Vanags nodomāja. Visu sprediķa laiku viņš sajuta tādu kā nemieru: ko tur varēja zināt, dažreiz netaupīja nevienu, viņam viena alga, nabagmājas vecis vai pirmais gruntnieks pagastā. Un tagad vēl sevišķi klāt dusmas par nesen pārciestām vajāšanām... Bet tomēr šoreiz viņš neparasti valdījās, velni, sātani un citi tādi baismekļi no sākuma sprediķī pavida tikai paretam, dūre kanceles malā ietriecās tikai vienu reizi un to pašu ne pārāk stipri. Par pļaujas svētību un jauko ražu runāja, ārkārtīgi uzslavēja to tur augšā, kas viens visu devis. Iznāca tā, ka paši tie itin neko nebij darījuši, tikai viņš vienīgais aris un sējis, pļāvis un šķūņos krāvis, vismaz kā lielais priekšstrādnieks visur bijis pirmais un pēdējais. Labi jau būtu gan, — Upīšu Mārtiņam ienāca prātā, — ja pie Brīviņu kūts izmēšanas vēl ceturtais ar labu nagu bijis klāt. Harfs jau bij pāri tam. Patlaban strostīja mzticīgos neliešus, kas ceļu uz baznīcu meklēja tikai tad, kad ūdens sāka plūst pār sliekšni istabā vai kad aiz liela sausuma dārzā spradzī ēda kāpostus nost. Viņš, tas gan zināja labāk, kad lika savai saulei spīdēt un kad savam lietum līt. Pret to nu Brīviņu saimniekam radās pamatots iebildums. Zinātājs, — viņš nodomāja, — pāprasījis man, tad to puskaudzī siena aiz ābeļdarza vis neaizpūdētu...

Tikai pie pašām belgām mācītājs pavērsa sprediķi asāk. Tas tur augšā savā lielajā lēnprātībā bij pārāk vienāds pret visiem, arī pret tiem, kas žēlastības vietā asu riksti

pelnijuši. Rudzi vēl nebij nokulti, bet viņi brauca spīdošos vāgos, pīpoja dārgus cigārus un domājās debesu valstību jau klēpī esošul Lepnības velns bij apsēdis ļaužu prātus, katrs gruntnieks jau taisījās lielkungam blakus. Nē, — te Haris otrreiz trieca dūri pret kanceles malu, tagad jau īsti pastipri. Tas visur klātesošais gan prātis atsēdināt katru pēc viņa kārtas, vienu mikstos spilvenos un otru sūdu ratos... Tas jau bij tikpat kā ar pirkstu pierē — Vanags pamanīja, ka daudzas, ļoti daudzas galvas sļepus pavēršas kaut kur uz vienu vietu baznīcas vidū, dažas plaukstas pacēlās pie mutes, bet sievietes pusē deguni paslēpās baltos un sarkanos mutautiņos. Aha! — Brīviņu saimniekam sirds iepukstējās priecīgi. — Tā tev vajadzēja! Atsēdināja gan pēc savas kārtas! — Bet tūliņ aprāvās sirds un tāpat priecīgā doma: Arps pacēla balsi vēl stingrāk. Un cits atkal brauca lepniem meļņiem, putekļus līdz mākoņiem kūpinādams, kā uz Kokneses tirgu rikšodams, domāja piegriezt pie pašiem tiem pārļu vārtiem. Sodoma un Gomora! Un bankā varbūt pavasara procenti nebij nomaksāti! Ko tu, pats pīslis un puteklis, domā celties bez spārniem! Viņš — viņš savā laikā lika Elijam ar uguņīgiem ratiem uz debesīm braukt, bet tev nākamo vasaru varbūt tikai uznas un cūkpienes laukā augs...

Vanags manīja labi, ka tagad tās galvas griežas pret viņu pašu. Bet viņš nebij Rijnieks, kas apjuka un sāka degunu berzēt. Bārda viņam bij pacelta, viņš uzmanīgi vēroja, kā nezin no kurienes iemaldījies nokvēpis zvirbulis spurkšēja pret sīkajām loga rūtīm svina rāmjos, bet otrā pusē liepas cekulā vēsels bars taisīja negantu traci. Viņam nebij nekāda daļa pie tā, ko Arps te bļautījās, ap acīm savilkās krunku vainadziņi, viņš klusi un gudri sminēja. Un tās dīvajiešu sejas lepni pavērās pret aizlakstiešiem: vai viņiem bij tādi gruntnieki, kas nebaidījās pašam mācītājam acīs lēkt?

Tāds lepns un smīnīgs Brīviņu saimnieks Vanags palika visu laiku — arī kad Arps bij jau pāri pie citām lietām, kam ar pļaujas laiku un svētkiem tikai pavīsam tāls sakars. Visa ļaunuma sakne un cēlonis, lepnības un greznības sērga sāka izplatīties arvien vairāk. Tā kā tas nepārprotams velna pirksts, tad viņu arī nevarēja nepieminēt arvien biežāk. Gruntnieki taisījās līdzī lielkungiem, dēlus sūtīja pilsētas skolās, par kungiem gribēja audzēt un visādā samaitāšanā. Kalpu puīšiem vīzes un pastalas palikušas par prastām, čikstošus zābakus viņi nu gribēja

apauties. Saimnieces sēja zīda lakatus, lopu meitas stāgāja baltās jakās un puķēm pie krūtīm. Bet līdz laikam, tikai līdz laikam! — tā soda diena nāca kā slazda valgs un nupat jau bij pie durvīm. Ar sēru un tvaiku kūpēja elles katli.

Nabagmājas Vītolienei lupata jau labu brīdi slapja, lai gan viņai nebij nevienas no tām elles rotām, ko mācītājs te mīnēja. Bet Bērziņu Liēna pie durvīm kaktā mēģināja paslēpties aiz divām resnām aizlakstietēm, likās, ka Arps ar tām briesmīgajām acīm taisni viņu meklē. Viņa apzinājās tā istā, tā lielākā grēciniece — Lauras vecais zīda lakats viņai bij ap galvu, mugurā katūna jaka, gan ar ziliem rūpulīšiem, bet tik sīkiem, ka no tālienes varēja izskatīties gluži balta. Jā, arī tā vislielākā apgrēcība viņai bij — trīs vēlinas rudzu puķes pie krūtīm. Viņa piespiedās tuvāk klāt tām aizlakstietēm, pabāza drebošu roku, norāva ziedus un samīcīja saujā.

Spreidīšis bij cauri. Mācītājs uzsauca jaunos pārus un mīnēja mirušos, kuriem bij nodziedams pa vienam vai pa diviem pantiem. Atzudza un nodziedāja par kādu grūti slimu salmniekmāti, kas gaidīja un nevarēja sagaidīt to stundiņu. Ziņoja, ka Dīvajās muižas lielskungs uzpērk ozolzīles par trīs rubļi pūrā, bet salasīt varēs sākt tikai no pirmā oktobra. Aizlakstes Daudzēšanās nākošu piektdien ūtrupe, kur pārdos zirgu, trīs govīs un dažādus salmniecības rīkus, — sīkāk par to ziņos skolotājs Baldava kungs šodien pēc beigtiem dievvārdiem pie baznīcas.

To svarīgāko pataupījis pašam beigām. Vienai meitai aizlakstiešos uzradies bērns, un to viņa gribēja pienest svētā kristībā... Tie kaļķi, mūri, akmeņi!... Sarkans kā ķieģelis, viņš abas dūres gāza pret kanceles galdiņu, it kā patiešām akmeņus skaldītu, bībele vien palēcās uz augšu. Pat vecākām saimniecēm, kas mājās pašas nebij vārdos necik izvēlīgas, ausis svila klausoties, kas vēlās no pārkaitinātā mācītāja mutes.

Kad viņš nozuda no kanceles un dziesma bij nodziedāta, Bankins turpināja ļurināt ērģeles. Vīrieši sāka meklēties pa vestes kabatām, sievietes no lakatiņu stūriem rāisīja laukā kapeiciņu. Kolekte par labu mācītāju atraltnēm un bāreņiem. Kalnasmeltēns un aizlakstiešu pārmelderis Bērzs izlīda no bildes aizmugures, kur paslēptas durvis uz ģērbkambari. Dīvajiešu valodā vienkārši ģērbkambaris. Abiem rokās upura ķeseles ar gaisā izslietiem pumpainiem kātiem. Bērzs ķeselēja sievietes pusē, Kalnasmel-

tēns no vīriešiem. Tikai labi sastiepdamies, viņš varēja sniegt solu starpās līdz pašai sienai. Rokas pašas tiecās pretī, tikai dažī retie brīvdomīgākie un dumpinieki izlikās neredzam, ka samta kulīte nobrauca turpat gar degunu garām. Kulītei galā mazs zvaniņš, tas tuvodamies džinkstēja kā ods tumšā istabā. Piepeši vīriešu pusē tas sāka tinkšēt, uz vietas apstājies, nikni, neatlaidīgi. Kakli sastiepās uz to pusi, tie pie durvīm piecēlās no sola vai sastiepās pirkstgalos. Protama lieta, Līču Mārtiņš pa sprediķa laiku atkal bij cieši aizmidzis, tagad no tās niknās zvanišanas pamodās, izbijies virināja acis un attapās iegrūst roku vestes kabatā tikai tad, kad ķesele jau aizslidēja prom. Vīrieši nolieca matainās galvas un plikos pakaušus aiz priekšējā sola atzveltnes, sievietes sprausloja.

Brīviņu saimnieks ar savu priekšstrādnieku visu laiku nosēdēja brauciena jutoņā. Ārā izgājuši, neapstājās pūlī, neskatījās ne pa labi, ne pa kreisi, devās tūlīn no kalniņa lejā. Pa priekšu čāpoja svētais Zeltiņš ar savu Līzi, Upīšu Mārtiņš pagāja garām, it kā viņam gar tiem abiem nebijis nekādas daļas. Ap Rijnieka ratiem sastājis vesels bars, Buķis atgāzies skaidroja, cik kurais gabals te izmaksājis un cik reižu Smilga vilcis spiegelim laku pāri, līdz kamēr dabūjis to glanti laukā. Tagad gan noputējis balts, bet, kad pārvilka pirkstu, tūlīn palika spīdīga strīpa. Daži stāvēja arī ple Brīviņa ragavām, citi smējās, citi gan tikai plecus raustīja. Atpakaļceļā skriešana vairs nebij, labu joku nekad nedrīkstēja divreiz rādīt, arī zirgi stāvēja nokārtām galvām. Tagad Tamsārem lodziņš bij vaļā, viņi iegāja krogā.

Mājup braucot, ceļš bij tīrs — viņi tišām uzskavējās ilgāk, lai gan baznīckrogā bez viņiem neviena cita nebij. Krodzinieks pats uzpampušu, lakatiņu apsietu vaigu tikai izgāja cauri istabai, viesos nemaz nepaskatījies. Tamsāres Anniņa, Klidziņas vācu meitskolu beigusi, uzpūtīga un viegla kā žagata, tikai uzsvieda alu un pati pazuda, pat vārdu nebildusi. Zirgi gāja saguruši, arī soliņiem vilkdamies, negribēja galvas celt augšām. Aiz mācītājmuižas alejas braucēji izkāpa — ragavu slieces taisni gaudoja, granti kozdamās, diezin vai no pakalu dzelziem kas vairs bij palicis pāri. Upīšu Mārtiņš velti mēģināja uzsākt valodas, Brīviņš bij palicis kluss un pat tāds kā pāigns, varbūt Arpa strostējums tomēr drusku ķeries pie sirds.

Arī pie Raudas ilga uzskavēšanās neiznāca. Tur šmorēja

tikai murmuļu Bērziņu Edvards un mazais Reinjankiņš, abi jau labā dūšā, kašķīgi un, kā parasts, bez mazākās cieņas pret pagasta pirmo gruntnieku un viņa izcilo priekšstrādnieku. Kad tie pilnām mutēm sāka runāt par saimniekmeitām, kuras pirkstainus cimdus nemācēja adīt un kurām māte pati sasēja zābakšņores, viņi manījās laukā. Tagad Vanags bij taisni īgns — jau pa gabalu skatījās, vai pie pārbrauktuves nemanīs Kuģenieku — viņš gribēja pateikt tam biezāku vārdu, lai uzpasē dienestu un nebāž degunu braucējiem zem kājām. Bet šķērskoks šoreiz bij vaļā, pārļaidējs nerādījās. Arī brāļi Lupati nelīda no sava pagrabiņa laukā, tāpat pie Rijnieka bodes materiālu gubām neviens vairs neslaistījās, pusē aizzāgētais balķis stāvēja uz steķiem gluži pelēks nolijis un saulē saplaisājis. Upīšu Mārtiņš mēģināja pastāstīt plašāk, kas par to dzirdams: maksa par grantskalniem tā nenāca vis, kā bij gaidīts, kad krieviem sestdien nevarēja izmaksāt, kas pienācās, tie vienkārši savāca savas lietas un aizbrauca atpakaļ uz Latgali — tur vēl pracesa varēja iznākt. Bet kad Vanags arī to tikai pavīrsi noklausījās, viņš aplkusa un sakliedza uz zirgiem, kas pat tukša un soļiem negribēja vairs līgā vilkties.

Jādomā gan, diezgan smieklīgi izskatījās, kad divi lieli vīri tā vasaras laikā dzina tukšas ragavas pa lielceļu un sažuvušu putu lāsumiem aplāti zirgi gāja nokārtām galvām. Par laimi, svētdienas dienvida laikā uz ceļa un garāmbraucamās mājās tikai retais cilvēks bij pamanāms.

Mārtiņš aizdzina ragavas pie rijas nojūgt. Brīviņu saimnieks pazuda istabā, nerādījās laukā visu vakaru un vēl pirmdienā līdz pusdienai. Bet viņš slēpās par velti. Ragavu brauciena slava jau tās pašas svētdienas pēcpusdienā izplatījās pa visu pagastu, tas bij notikums, par ko droši vien vēl nākamās paaudzes gruntnieki ar lepnumu stāstīs saviem bērniem.

4

Viss jau bij labi. Puika gan tads pasīks un briesmīgi vājiem pirkstiņiem, bet neko daudz neklīdza, Rimšiene apgalvoja, ka pārdzīvos un augs kā zirgs. No viņas bērniem divu gadu laikā neviens nebij nomiris, arī kaļķu Bītienei nebūtu, ja tā trakā jau trešā nedēļā nesākusi grūst rupju maizi un kāpostus knupī, to pat teļa vēders neiztu-

rētu. Līdz seši nedēļi kliņģeris pienā vai ar cukura graudīņu sakodīts — tā tādām vīram bij istā pārtika. Protams, yslabāk jau būtu zīdit, bet to tikai saimnieces varēja, pusgraudniecēm un rentniecēm jau nebij piena.

Osiene nevarēja gultā norimties. Papuve bij aparta, linus Osis nosukājis un samērcis, taču Jurgu mieži salā nemaz vairs nevarēja gaidīt, viņš viens pats, bet kas nu pulsieša cilvēks ar vienroci par plāvējul Ceturtajā dienā Ostene cēlās un nolika Tāli pie šūpuļa, iepriekš drošības pēc tā mēreni iepluinījusi, lai viņa nedomā bērnu atstāt vienu un pati daudzīties ārā — ādu pār acīm! Notina jostīņu tik cieši, ka puikam ačeles izspiedās un kauliņi nočirkstēja, bet tā bij labi, cik reižu Rimšiene neatgādināja, ka jēl tītiem bērniem izaug likas kājas.

Galva gan reiba, gar acīm reizēm sagriezās zaļš un dzeltens, kājas pastreipuloja, Spilvā uz tiem saslaistītiem velna kokiem viņa gandrīz paklupa. Tas no ilgās gulēšanas karstā istabā, āra gaiss varēja nākt tikai par labu. Miezīši bij īsiņi, taisni ar grābšanu jāgrābā, pavisam neveicās, lai gan viņa cirta, zobus sakodusi, un kaunējās pati par tādu darbu. Bet, ar otru baru līdz pusei tikusi, piepeši saļima uz kūliša un nevarēja lāgā vairs kājās tikt, arī kad Osis piestaidzās palīgā. Plāvējas tur vēl nebij, tas pat bērnam redzams. Osis veda viņu uz mājām — pirmo reizi pagalam pārskaities, nikni rūkdams, ko pat vissliktākajos brīžos līdz šim nebij darījis. Bekas tagad bij, ne sievas, uz Klidziņu lazaretē vedamas vai tepat uz nabagmājul Kur tā varēja tikt, te jau jāizput uz līdzenas vietas... Osienei galva lengājās nevarīgi, viņa neteica ne vārda, apzinādamās dziļi un neattaisnojami valnīga.

Andrs aizskrēja pēc Rimšienes, bet arī tā neko lielu nevarēja. Pasautēja ballā ar samērcētām bērza lapām, ap-tina vēderu karstā ūdenī samērcētām lupatām un pieko-dināja necelties, līdz kamēr mēness būs pilns. Padzirdusi ieradās arī Kārļsonu Zarēnu māte ar pilnu brūnu pudeli, no kuras dzerams pa trīs karotes tukšā dūšā. Šitādas vai-nas viņa pazīna, junkuriešos visas nedēļnieces jau pirms iegulšanās palūdza viņai to pudeli. Bet divajietes bij lep-nas, tām Rimšiene, kas pati tīrā auša un neko nesa-jēdza... Kad Zarēnu māte beigu beigās tomēr aizgāja, Osienei gribējās ķert to zaļu pudeli un triekt pret sienu, tik neizturami sāpēja galva.

Pa to nedēļu, ko viņa dabūja nogulēt, nāca raudzībnieki. Pirmā bij saimniece — nokāvusi vistu un izcepusi griķu

plāceņus, tepat vai pusstundu nosēdēja pie gultas, laipni parunādāmās. Vēlāk Tāle ar mazajiem bērniem sakāvās pie cepešbļodas un sakaitināja tā, ka mazais, ar krūti pabarots, brēca līdz vakaram. Bet vakarā ienāca salmnieks ar divām glāzēm groka, arī Osienei pašai bij jāienem viena mute, no kuras galva tikami apreiba un gandrīz vai miegs uznāca. Tad viņi ar Osi lēnām dzēra un sarunājās tik prātīgi, ka taisni prieks bij klausīties, lai gan uz salmniekiem viņa jau ilgu laiku labu prātu nevarēja turēt. Bet, kad Brīviņš tā patumši ieminējās, ka salā būtu noderīgi uzcelt mazmājiņu un izdot rentniekam, viņai ausis sāka tvīkt un sirds gluži vai pamira.

Atbrauca māsa no Silagaiļiem. Arī Kalvics pats bij taisījies līdzī, bet Sveķāmurs turpat Ķeņinos taisni šodien lieca viņam tos ratu lokus, un tur vajadzēja būt klāt. Kalviciene bij nokāvusi sivēnu un atvedusi veselu prāvu špilkumu galerta. Plāceņi gan bij no miežu miltiem, bet Kalviciene prata tos izcept mīkstus kā vilnu — vismaz Osiene pati to tā apgalvoja.

Piekdienas vakarā no Rīteriem atskrēja platgalvja Lapsiene. Osienei tas bij mazs parsteigums: iesvētīšanas pātaru mācībā gan reizē gājušas, bet agrāk raudzībās viena pie otras nekad negāja. Lapsa reizēm iešļūca Aizlakstes mežā oberģēģeros, tāpēc viņa varēja atnest sīpolos saceptu stirnas ciskas gabalu un kukulīti saldskābas maizes.

Izrādījās, ka viņām abām tik daudz ko pārrunāt. Drusku par ātru, ar mazliet pārmērīgu ziņkāri Lapsiene apvaicājās, vai taisnība, ka Lejassmeltēnu Vanagu Jorģis braukšot pie Brīviņu Lauras precībās? Pie tā viņa atgriezās vēl reizes trīs. Osiene par to neko noteiktu nezināja pasacīt. Vecā bērēs gan tā bij izskatījies, ka uz to pusi, bet tas jau nevarēja būt: Brīviņu un Lejassmeltēnu Vanagi tik tuva rada, tepat vai brāļu bērni. Pēc Lapsienes ziņām tie nebij nekādi brāļu, bet pusbrāļu bērni, un tos Arps laulāja bez ierunām, ja tikai viss cits tā, kā vajadzīgs. Nē, nē, arī par to citu Osiene neko nemācēja teikt, tās pālietes te jau tik klusas, ka vārdu nedabū dzirdēt. Tā tas svarīgākais Lapsienei palika neuzzināts, bet viņa no tām, kam mute nekad nestāvēja mierā. Par lauku darbiem mājās viņas pārrunāja, par nākamziemas aušanām. Protams, arī par vīriem. Lapsiene ar savu Lapsu patlaban varēja būt puslīdz mierā. Pēdējās sešas nedēļas krogā nebij bijis, kā ar to murmuļu Bērziņu Edvardu sakāvās, tā vairāk skan-

dālu arī neiznāca. Ar saimnieku gan salamājās un gribēja iegāzt ar sakuma kātu, bet vecais palēca sāpus, un tā viss nobeidzās pa godam. Tikai ar plinti sācis katru svētdienu vazāties, tīri briesmas, ka nenokēr kādreiz, vienīgā cerība uz tām kājām, skrējējs viņš bij no pašām jaunām dienām. Osienei par savu Osi nebij daudz ko žēloties, taisni jāpiespiežas labi padomāt, ko teikt, jo jāteic bij, kaut tikai aiz pieklājības, kad viešņa par savējo tik vaļsirdīgi izstāstīja. Osis jau bij visādi labs, protams, pīpoja to briesmīgo tabaku, tā ka reizēm dvašu rāva ciet, dziļu naudu dedzināja kopā. Un tad lēns bij kā aita, saimnieks viņu nostrādināja savos darbos kā pēdējo muļķīti. Un bērniem roku pielikt, to tikai nē, pa tām slimības dienām palaidušies tā, ka vairs nekāda glābiņa. Lapsiene tūliņ ieklupa valodā: viņas Lapsa atkal par daudz, kāds koks gadījās pie rokas, ar tādu gāza, reizēm tīri bail, ka kādu loekli nesamaitā. Bet ar to viņu Žani gan arī citādi nevarēja, tīri paša nelabā apsēsts. Par nelaimi, tas mežs turpat klāt, pavasarī pa eglēm vien dzīvoja, visas bikses plēsa nost, lāpīt vien nebeidza. Un nupat viņu nedēļ — ak! tas jau nemaz nebij vārdiem izstāstāms. Ozoliņiem turpat uz robežām tā pamestā mazmājiņa, kur dulnais lauskis reiz dzīvoja. Paša nelabā dzīts, nez ko tur meklējis, ko nē, ielīdis krāsnī — smalki, līdz pašiem pamatiem, beidzamo ķieģeli kā pats lielais mūrnieks grēdā sakrāvis. Tad gan Lapsa būtu pavisam nositis, bet kur tu velnu dabūsi rokā — iebēga mežā un līdz tumsai, līdz vēl lai naktij, pat sist tādu nedrīkst, ka vēl ko nepadarās, aiz dumsām vai pušu jāplīst, pat sirdi nekā nevar atvieglot.

Govs — jā, tā Lapsienei tikpat kā vesela — kas nu par veselību, kad nākamo ziemu tikpat kā bez piena, nemaz nevarēja saprast, kā ar to sauso vien lai izvelk . . . Te Lapsiene apķērās, ka pavisam jau tumšs, tā pati nabaga govs mājās neslaukta un jāiet gar Ozoliņu mazmāju, kur vecais Lauskis bij manīts spokojamies. Steigā atvadīdamās, paguva apvaicāties, kā tad īsti ar Upīšu Mārtiņu, vai viņam ar to Zeltiņu Līzi kas iznāks vai nē? Osiene atmeta ar roku: tur vēl neko nevarēja zināt. Tas jau bij tāds mūlāps, tāds stubausis, ar kāšiti velkams, ar kruķi stumjams. Cik reižu Osis neskubināja: nu aizej tak, aizej vienreiz uz Randāniem, svētais Zeltiņš tev pats to Līzi klāt nenesīs. Arī viņa bij runājusi — bet tam jau tikai tā lielā mute, dūšas tik, cik kaķim uz astes aiznest. Pie pašām durvīm Lapsiene vēl atcerējās Brīviņu dēlu, to študenti. Leja, pie kā

viņš tur Klidzinā kortelī, stāstīja taisni briesmu lietas. Vai taisnība, ka no skolas esot izsviests un tēvs vedīšot mājās likt pie arkla? Bet Osiene jau apgriezusies pret sienu un nedzirdēja, tā Lapsienei bij jāaiziet arī šajā svarīgajā jautājumā nekādu īstu skaidrību nedabūjušai...

Rimšienes karstajām lupatām un Zarēnu mātes zālēm savs panākums tomēr bij, Osiene atkal cēlās un varēja iet darbā. Galva vēl reiba un kājas ātri nokusa, bet katrā ziņā drīz pāries. Sliktākais tas, ka tāda palika palikusi, mugurā kā kupris sāka rasties, rokas necik uz augšu nevarēja celt. Bet Osis viens pats nekādi netika galā, rudzu klājienu norullēt, to varēja, bet salmus nokralīt un riju piesērt, tur otrs cilvēks nepieciešami vajadzīgs — saimniekam pašam kuļams, ja pa starpām ielaida arī pusgraudnieku, tad jāsteidz, lai līdz brokastlaikam ārdis tukšas un var jaunu kraut iekšā. Kad rija nokulta, Osis palika nosijāt pelavas un vēlāk pārvēlīt graudus, pati salā plāva agrinās auzas. Tupeņiem laksti sāka dzeltēt nost, pa tām slapjajām dienām ķērusi rūsa, Mariņa vairs nebij tālu, kad jāsāk rakt.

Osis tikām nelika mieru, kamēr Upišu Mārtiņš kādu svētdienu saņēma dūšu un taisījās uz Randāniem. Vai tad viņš galu galā kāds puika, kam jābaidās no svētā Zeltiņa? Pat zābaki viņam bij, tos sestdienas vakarā atkal pamatīgi iesmērēja. Osis uzslīpēja nazi, lai bārdū var nodzīt gludi, Osiene iedeva balto lakatiņu, ko ap kaklu siet. Saimnieks pēc brokastīm taisījās uz Klidziņu, Matisons bij atsūtījis ziņu, lai atbrauc apskatīt jauno vētījamo mašīnu. Mārtiņš paprasīja rubli naudas, to viņš gribēja aiznest Līzei.

Dūša viņam bij, vismaz pats to mēģināja sev iestāstīt. Paceltu galvu, apņēmīgiem soļiem nogāja lejā pār tiltu un pa lielceļu nogriezās gar Glāžšķūņiem. Uz Viksnas krodziņa lieveņiem sēdēja divi pudeļu pūsteri, koka tupeles pret klonu klaudzinadami, strīdējās. Mārtiņš vāciski neprata, bet tik daudz bij skaidrs, ka viens vakar dzēris uz otra rēķina, un tas nu prasīja, lai vismaz šorīt uz paģirām izmaksā. Zemnieku ieraudzījuši, abi tūliņ salaba, viens pat pielēca kājās, abi māja rokām un aicināja:

— Kas ir, saimniek! Nāk iekš, atpūtin kāj!

Mārtiņš atmeta ar roku.

— Nav naudas, nav naudas.

Un pasteidzināja soli, nemaz neklausīdamies, ko tie tur nošveinoja pakal.

Sajā platākajā vietā Lemešgalam bij trīs verstes pāri. Lielākais mežs vairāk gar malu, gar divajiešu robežām, aiz Viksnas krodziņa lielceļš gāja pa purvainu vietu ar sīkām, nosūnojušām eglītēm, vaivariņiem un zilenēm apaugušiem ciņiem. Kad sākās biezā bērzu atauga, Mārtiņš nogrieza labu metamo: mežsargam Melbārdim bij divi nikni suņi, tikai retais braucējs te tika garām ar nepārpļestu zirga purnu. Rija Melbārdim ceļa otrā pusē, arī tur jau kaltēja rudzus, logs bij vaļā, pa to kūpēja laukā balti sutas mutuļi. Pie nojumes divi veči laiski skaldīja skaidu sausa oša malku, bet, tā kā tie sveši aizlakstieši, Mārtiņš pagrieza galvu prom, it kā uzmanīdams, vai no sētsvida neskrien suņi. Suņu šoreiz nebija, ērbeģa galā, mežsarga meitu puķudārzā, neredzēti liela georgīne kā egle stāvēja brūniem ziediem pilna. Kad aiz Lemešgala atkal atsākās Divajas pagasta daļa un bij jānogriežas pa Mežamietānu ceļu uz Randāniem, Upīšu Mārtiņš piepeši apgāda, ka sācis tet lēnām, solīti pie soliņa, un dusmīgi nopurināja galvu. Velns lai parauj! Vai tad viņš bij puika, un vai viņam bail no tā krāma, no tā vecā Zeltiņa?

Tomēr tās divas verstes līdz Randāniem bij garas un grūtas. Mežakalniņu mājas varēja saskatīt tikai tad, kad pārgāja Braslas tiltiņu un līdz sētsvidum atlikās tikai dažī simts soli. Dziļā meža ielokā, milzīgos ošos teaugušas, pagasta vistālākajā kaktā, no teijenes līdz tuvākajiem kalniņiem Mežamietāniem vairāk kā verste cauri lielajam egļu mežam un pāri luksta pļavai. Ēkas bezgala vecas un tikpat garas, kāpēc izskatījās zemei pieplakušas, visām nosūnojuši salmu jumti, ērbeģim divi skursteņi un pieci logi, klētij lievenis neredzētiem izgrieztiem stabiem un tāpat piecājas, kādreiz brūni krāsotas durvis baltām stripām. Mežs tā svešādi šalkoja pāri, nepieradušam gandrīz vai baismīgi palika.

Zeltiņš bij skaidienā un lasīja bībeli. Pats sēdēja uz viena blukša, otrs apseģts ar dvielī, uz tā nolikta grāmata. Skaidiena tīri nokasīta, pat ar slotu noslaucīta, malkas grēdinā pagales kā ar skaidu nokrautas. Mazs, sīks un nikns sēdēja svētais Zeltiņš, vīzes kājās bij vecas, bet rūpīgi aizlāpītas, auti tīri izmazgāti, kreklis tik balts, cik baltu to Līze bez ziepēm, sārmā vien un ar rokām varēja izberzt. Sirmie, plānie mati vidū pāršķirti un gludi nosukāti, lielajām raga brillēm kājiņu nebija, pakausim apņemta aukliņa tās turēja uz vistas knābim līdzīgā degunā. Kaulainā sejiņa tik gluda, cik māte ar dzirkļēm to līdz

baznīcīlīkam varējusi dabūt — bārdas nazi Zeltiņš ar savām vājajām acīm nevarēja lietot. Apakšējais žoklis labu tiesu garāks par augšējo, sīkie zobi reizū reizēm īgni pasūkāja virslūpu, kas vai nu no tādas zīšanas, vai aiz cita iemesla bij daudz plānāka par otro.

Lasīja viņš skaļi, vārdus asi nocirzdams un it kā akmeņus pa visiem kalpiņu mājas pieciem logiem iekšā mezdams. Upīšu Mārtiņš maz ko zināja no bībeles, bet kaut kāda pārkaitināta pravieša grāmata tā bij, ko Zeltiņš patlaban skandēja, lāsti, sodība un elles ugunis tur sprēgāja. Droši vien dzirdēja, kā tas pakāsēdams smagiem zābakiem šļūca pa zāli, varbūt redzēja arī, bet nepacēla galvu, laikam nodaļu gribēja izlasīt līdz galam. Izlasīja vai nē, palēcās, pagrāba blūķītim pieslietu oša koka nūjiņu un svieda kaimiņu vistai, kas pielavījusies izpērties viņa skaidienā.

— Tiš, nolādētais! Nekāda glābiņa nav no tiem sātaņiem, visas malas plēš laukā, ar rungu jāstāv dārza malā un tad nevar noganīt.

Katru vārdu kā nagiem izplēsa sev no iekšienes. Noņēma brilles un pelēkām, asarainām acīm paskatījās nācējā. Upīšu Mārtiņš otrreiz pateica labdienu, tikai tad Zeltiņš strupi atņēma.

— Kur tad tu te radies? — viņš nojautāja it kā ļaunā atzdomā. — Nekad te neesi nācis un nu uzreiz klāt.

Mārtiņš apjuka, tādai saņemšanai viņš nebij sataisījies. Doma knaši pašaudījās uz vienu, otru pusi, līdz apķēra. Viņam bij jāiet uz Mežamietāņiem, un tad pa ceļam iegriezās palūkot, kā tie kalpiņi te dzīvo tajā meža kaktā.

Zeltiņš pašaudīja acīm pār plato skaidienu ar malkas grēdiņām, žagaru gubām un visādu lauzu.

— Kā cūkas dzīvo, kā lopini. Tu redzi, pat svētā dienā nevižo pierūmēt un piekopt, lai dievam neduras acis.

Viņš to pateica tādā balsī, ka Upīšu Mārtiņš neviļus apskatījās, vai dievs patiešām nav atnācis tāpat kā viņš un nestāv kaut kur aiz malkas grēdām. Svētais Zeltiņš piecēlās, ielika brilli bībelē, satina to divielī un bijīgi paturēja rokā. Tad pacēla savu nūjiņu ar zaļā mizā iegrieztiem robiem un krustiņiem.

— Iesim uz klēti paskatīties, kas tur ir, — viņš paatcināja un ņipriem, sīkiem soliņiem gāja pa priekšu.

Viņa klēts bij otrā no gala, to jau varēja pazīt no durvis ar baltu kritu uzvilktiem lietuvēna krustiem. Arī sliek-

snis un lieveņa stabs pretī izgriezts krustotiem rīpuļiem un dažādām citām zīmēm.

— Pret burvjiem, pesteljiem un visādiem mošķiem, — Zeltiņš paskaidroja, pamanījis, ka ciemiņš muļķīgi blēz uz visiem šiem neredzētiem raibumiem. — Citāda glābiņa nav, šis meža kakts ir visādas nešķīstības pilns. Vēl viņu dien krustim pār lieveni pārskrēja liela, kapara brūna ķirzata. Tpi tevi, nelabais!

Martiņš gribēja teikt, ka tik tuvu meža malā ķirzata nav nekāds nelabais — pat Brīviņos viņas bieži tekāja piesaulē pa pasienām. Bet, paskatījies veča niknajā knābī, labāk noklusēja.

Klētiņa bij piekravāta pilna līdz griestiem. Vecis pacēla kastes vāka slīpo pusi, atsevišķās aizgaldinās tur bij milti, putraini un skaisti pelēkie zirņi. Apcirkņos un jaunus, tiros maisos vēl pagājušā gada rudzi, mieži un auzas. Sijai piekārti vismaz desmit gabali brūni apžāvētas gaļas. No viena patlaban grieza ēšanai, Zeltiņš pagrozīja to un īgni noņurdēja, laikam par daudz bij patērēts. Blakus gaļai zābaku pāris, ar austiņās ievērtu lūka sloksniņu sasiets un dzeltenā egles vadzī uzkārts. Viss pagasts zināja, ka tie viņam vēl brūtgana zābaki, kājām uz baznīcu iedams, viņš tos nesa tāpat sasietus un pār plecu pārmetus, apāva tikai turpat leļpus kalniņa. Dzeltenu lūku rīteņu virknes, ķimeņu un dažādu sakaltētu zāļu kušķi sakārtīti gar sienām, tukšā apcirknī vesela čupa žagaru slotu un bunte paegļa pātagas kātu, tos viņš kādā Rīgas braucienā pirms gadiem sagriezis Salaspils smilktājā. Krija vilnas grozs ar cieši aizvāztu vāku, uz tā sukātu baltu linu grīstiņas. Balti stīpoti dēlišu trauki, toverīši un tīnes no caura melnalkšņa izdrāzti vienkoča staņki un kubliņi. Paša darbs, dažādām vilēm, kaltiem un skrīpstiem apstrādāts, tomēr neveikls un šņipains, vai nu aiz vājo acu, vai nepilnīgas meistarības vainas.

Prāva tīne ar cieši aiztaisītu vāku nostatīta uz resna bluķa. Zeltiņš paņēma krūzi un, tapiņu izvilcis, pietecināja ar putojošu, dzirkstošu, iedzeltenu dzērienu, padzērās pats un pasniedza viesim.

— Dzer, tas ir labs.

Norūgusi bērzu sula patiešām bij laba, skābeni salda, mazliet smarvoja pēc izdiedzēta iesala un meža upenēm. Martiņš nobaudīja un norēcās, spēcīgais dzēriens iekoda kaklā un iesita degunā. Uzslavēja, teicās tik labu nekad neesot dzēris.

Svētā Zeltiņa sejā pavīda kaut kas, ko gandrīz, gandrīz varētu saukt par smaidu.

— No purva bērziem tādu nevar dabūt, es urbju āpškalniņā, kur tie ar nokaru zariem. Tālāk gan jāiet, bet tad ir arī sula kā vīns. — Viņš pacēla vāku un paskatījās. Nobērtā auzu un pelavu kārtā jukām ar upeņu un aveņu kauliem sazēlusi biezā, zaļā velēnā. Nošņāca, caur sakostiem zobiem izkāsdams: — Tas sātana Jānis atkal bijis klāt, stopu ar reizi noklūgā.

Klētiņu viņš aizslēdza, mākslīgi izrobotu un izdohtu puļķi durvju caurumā iebāzis. Klētiņas durvīm uzvilkti septiņi lietuvēna krusti. Cūkaizgalda no divdesmit gadu veciem, pa visām dzīves vietām līdz vadātiem kokiem. Milzīgs vepris nošlukušām ausīm sēdēja tusnīdams un dusmīgi norukšējās, mazās ačeles pret svešo paceldams.

— Vai tādu var ēst — tīrais grēks! — Zeltiņš prātoja. — No virzas un kāpostgalvām vien tie tauki nerodas, es zinu gan, tā Līze man miltus zog. Jārauga pārdot, mums vēl pietiks pagājušā gada gaļas.

Kad viņi atkal bij lauka, no istabas iznāca Līze. Tievā un slaida, tumšdzeltenā iakā, baltām kājām, cieminu pamanījusi, bikli iemetās atpakaļ. Kā stirņa — Upīšu Mārtiņš nodbēja. Sirds sāka spēcīgi pukstēt, durvīm tuvojoties.

Istabā viņa mēģināja paslēpties aiz mātes, lai gan bij labu galvas tiesu garāka par to. Maziņā vecīte smaidīgām, bezgala laipnām acīm, roku pasniedzama, uzmanīgi paskatījās ciemiņā un pameta ar galvu, laikam palika apmierināta ar to. Pusdienās bij uzsildīti kāposti un cepta cūkgaļa tauku pilnā blodiņā. Upīšu Mārtiņš izvilka kortelīti brandvīna, svētais Zeltiņš to tūliņ pakēra un pacēla pret lodziņu — pārbaudīja, vai nesdams nav nodzēris. Ielika skapītī.

— Tas man acīm, — viņš teica. — Kad iepūš saberztu cukuru un izskalo ar šņabi, tūliņ tā migla noiet.

No tā paša skapīša izņēma puskukuli maizes un nogrieza katram pa šķēlei — mātei un Līzei plānas plāniņas, sev un viesim divreiz biezākas. Viņas koda tā, it kā baidīdamās, it kā vecis katru kumosu vērotu; arī Mārtiņam nemaz negaršoja, lai gan maize cieti nobriedusi un laba.

Ēzdams svētais Zeltiņš runāja viens pats. Izskaidroja to, ko nupat skaidienā bij lasījis. Kā ar cirvi skaldīja vārdus, nekādu iebildumu negaidīdams. Pastara diena droši klāt, visas zīmes pie zemes un debesīm to apliecināja nepār-

protami. Mēnessirpis vakarnakt bij apgāzies pavisam augšpēdu, no pērķļa virs ērbeģa durvīm izkritis bezdelīdzēns ar vienu kāju, pāliešu mežā dulnā Oķānu Anna, lūkus plēsdama, gaudojusi kā suns. Viņa nāca, tā diena, kā zaglis, kā slazda valgs, rijēji, plītētāji un dažādi negausnieki attapsies par vēlu, kad kakls jau būs cilpā un pašī murdā iekšā. Bet tiem taisnīgajiem tad sāksies līgsmība bez gala, dzīres un gaviles kā dzimtnieka kāzās. Kad Kārkliene degs elles ugunīs un brēks pēc ūdens lāses, ar ko mēli apslapināt, tad tas taisnais ies garām un pateiks: par to, Kārklīen, par to, ka tavas vistas citam kāpostus izplēš un puikas nīrgājas par svēto dievvārdu.

Upīšu Mārtiņš klausījās pārsteigts un arī drusku-notriekts. Par svēto Zeltiņu runāja tik daudz, bet pirmo reizi viņš to redzēja tik tuvu un dzirdēja viņa pātarus. Patiešām, viņš to lietu prata vēl labāk nekā Arps. Mācītājs vairāk runāja tā vispārīgi — pasaule, ļaudis, draudze, tos viņš visbiežāk minēja. Viņa dievs kaut kāds drausmīgs tiesnesis ar zibeņiem un pārkoņiem kaut kur aiz mākoņiem — velns viņu zina, kur! Bet Zeltiņam viņš bij tāds nikns, atriebīgs vecis, kas bradāja tepat pa Braslu un ar rungu čakarēja pacerēs paslēpušās līdaciņas savā dukurā iekšā. Un pirmā tur iekļuva Kārkliene ar saviem puikām un vistām . . .

Sikā, nīknā seja ar asarainajām acīm un garo, robaini apcīrpto, saru apaugušo apakšzodu tik nejauka, svelmīga naida pilna, ka Mārtiņš beidzot tikko novaldīja smaidu. Jāsavaldās bij, jo, plītētājus pieminēdams, vecis it kā pazībsnīja viņā pašā. Ēst vairs nemaz negribējās, kāposti likās rūgti, bet gaļa tišām bij tikai drusku apsutināta, lai mazāk lien iekšā. Vecā ar Līzi jau nolikušas karotes, sēdēja sarāvušās, biklas, it kā sitienu gaidīdamas. Kā viņas to dienu dienā varēja izturēt? Te jau viena paša ēdiena reizē cilvēkam dulnam jāpaliek.

Tikko piecēlās no galda, viņš taisījās prom. Līze kaut kā pagādījusies aiz durvīm, ātri vien aizgāja gar ērbeģi, kur kalpiņu sievas droši vien skatījās pa logiem. Nu — runā taču! Pasaki viņai kaut ko, tālāk kā līdz tiltam jau nenāks! — Mārtiņš bikstīja sevi, bet mēle tikpat kā piesieta. No viņas jau nu nebij ko gaidīt, viņa aizvilkusi laktiņu tā, ka no glītās sejas tikai deguns vien redzams. Viņam roka kabatā taustīja papīra rubli — būtu jāvelk laukā un jāiedod, bet kā tad tā varēja, bez runas, bez kāda ievada.

Uz Braslas tilta viņi tikai acumirkli piestāja, sānus viens otram pagriezuši, meklēdamies un nevarēdami atrast, ko īsti lai pateiktu. Tad gabaliņu tālāk no luksta pār grāvi izlēca Kārklis, apaušiem pār roku, acīm redzami zirgu aizvedis. Nu jau vairs nekāda runāšana neiznāca.

— Nu man būs jāiet, — Mārtiņš nomurkšēja.

— Jā, nu tu ej gan! — Līze atsaucās.

Rokas viņiem tikko saskārās. Tad Zeltiņu Līze aizsteidzās atpakaļ, it kā viņai putra uz plīts un bail, ka nepāriet pāri. Upīšu Mārtiņam palika bezgala skumji — par to, ka viņa aizgāja tik ātri, un par to, ka viņš nebija paguvjis tai nevienu vārdu pateikt.

Kārklis sāstapa viņu, lai pni pasmaidīdams.

— Nu, izrunājāties? — tūliņ nojautāja, gudrās acis pamirkšīnādams. Veselīgie zobi spīdēja caur ruzgano, kūlaino bārdu.

— Jā, — Mārtiņš atpurdēja, prom skatīdamies.

— Neko lielu gan nebūsiet, — Kārklis pasmējās. — Tu tādās lietās vēl esi liels lempis, bet viņai vienmēr jāat-skatās, vai tēvs nav tuvumā.

Tagad Upīšu Mārtiņš pagriezās pretī — Kārklis tik sirsnīgs un atklāts, ar to varēja runāt.

— Tas svētais Zeltiņš tak ir gatavais — gatavais bende! Man šķiet, stulbas viņš tās pataisījis.

Kārklis nogrozīja galvu.

— Māte, tā ir lēna aitiņa, ne viņai mute kā citiem meitīšiem, ne launuma kā visiem cilvēkiem. Bet Līze! O! tev vajadzētu redzēt, kad vecā nav mājās un viņa pulkā ar citām sievietēm! Mēle kā ēvele, kur pāri velk, tur paliek līdzens. Un neviena aplama vārda, tikai to, kas ir un kā vajag. Laukā vai mājā — zelts! Bet tev jau nav jāielielā, tu jau pats redzi.

Viņš tiešām nerunāja lielīdams, bet vienkārši un no sirds, tāpēc Mārtiņam bij tik patīkami dzirdēt.

— Es redzu. Bet ar to veco velnu, kā ar to var tikt galā?

— Ar to ir grūti. Velni, sātani un elles — tas tikai maļ, bet mēs esam pieraduši, te viņu klausās tikpat kā vistas kladzināšanu. Bet citādi tīras nedlenas — dievs viņam priekšā un pakaļā, bet nagi kā čigānietel. Lietas koku pilna klētsaugša, divdesmit gadus viņš tos klučus un šķīlas vadājis no vienām mājām uz otrām. Kur tikai labāks osis vai vīksna mežā, viņš jau izošņājis un ar cirvi klāt, taisni nepatīkami, ja uziet mežsargs, visus mūs sāks turēt

par zagļiem. Pļavā viņš tev siena gubiņu pārvilks savā strīpā, laukā rudzu kūli pie savas gubiņas. Aci no pieres rauj laukā. Šopavas ar bijām sataisījušies visi četri pie mežkunga: ar tādu velnu kopā nav dzīvošana, ja viņš paliek, tad mēs ejam prom. Bet visi mūsu meitīši kā siena preti: tās Ilzes un tās Līzes dēļ! Lai viņš lādotos, vēders no tā nevienam vēl nesāpot. Un ko viņš galu galā varot nozagt, izputējis neviens vēl tāpēc neesot. Tā arī netikām aizgājuši.

— Labi bij, ka negājāt.

— Zināms, ka labi. Taisnība ir: neviens vēl nav izputējis un neizputēs. Un kad tad jele pats sev ko sarāvis un sarausis. Paskaties, vai tas viņam tur ir zirgs!

Noplautā lukstā pa retajiem melnalkšņiem ganījās visi pieci Randānu mežkalpiņu zirgi. Arī tiem četriem jau nebij nekādi šeiri un drēberī, bet svētā Zeltiņa salnītis starp tiem izskatījās taisni kā pērnējs kumeļš. Kuprā saliecies, kur pieklupis, grauza ar visām saknēm, it kā pļavā labu labās zāles nebūtu diezgan. Ausis piemiedzis, grasījās spert, ja kāds pienāca tuvāk, un droši vien spertu arī, ja nebijis pagalam stīvs.

— Paskaties to utulāci, vai tas pats nav izspļauts svētais Zeltiņš! Vasaru, tad nekas, zālē atēdas, bet ziemā redelēm visus kociņus izgrauž. Aizpērnējs siens pūst uz kūts — nebaro, pats neēd un lopam nedod. Bet malkas vezumu krauj tādu pašu kā mēs saviem. Un tad ar bomi klāt un tikai velē, taisni nelabi skatīties. Cik dažu labu reizi es neesmu sagrābis viņu aiz apkakles un sapurinājis: sak, tu eņģeļu saucējs un velnu dzinējs tāds! Kad likšu pret šito pašu celmu, tad redzēsi, kā elles uguņi šķīst! Bet, kad tad projām eju, šis pats utulācis tev ar zobiem — šņaks! aiz piedurknes. Dusmīgs, ka maisies viņa saimnieka darīšanās. Ej vēl aizstāvēt tādu!

Abi viņi smējās no sirds. Kārklis prata stāstīt tik patiesīgi un sirsnīgi, ka prieks klausīties. Bet tad atkal palika nopietns.

— Nez kādu mantu tu no viņa neceri, viņš gribēs, bet nevarēs iedot. To veco piektaļu un varbūt kādu aitu, to Līze dabūs. Tu domā, lādē viņai arī kas liels? Pirmās šķiras audēja, bet kad tēvs linus nedod, linu grīstiņas tikām mētājas klētī, kamēr peles sakapā. Paraudzīt tev vajadzēja — pakulu kreklis viņai mugurā kā no maisa drēbes, mana sieva no tāda pat pierietekli nešuj.

Upišu Mārtiņš palika domīgs, varbūt pat bēdīgs. Šis Kārklis zināja tādus sīkumus, kas pašam ne prātā nebij ienākuši. Bet tas uzsita viņam uz pleca un nezin kādēļ pārvilka ceļam otrā pusē.

— Tas nav nekas, jums abiem no tā sīkstā praula neko nevajag. Tu — kas tevi nepazīst! Tu jau esi tāds mulka lielbnieks, ka visus saimniekus bažātus patajsi. Un par Līzi nebēdā — sešēji brunči viņai būs, un tev pašam paša zābaki kājās. Krastu Barčam pārinieks vajadzīgs, kāzas jūs nodzeriet tur, tūliņ pēc Jurgiem — tikai Brīviņam tagad vēl par to ne vārda, citādi tev tur dzīves vairs nebūs.

— Es zinu, — Upišu Mārtiņš atteica domīgi. — Bet bez pasacīšanas tomēr neiztikt. Tā ir viena sasodīta padarīšana!

Kārklam acīmredzot tas nemaz nelikās tik svarīgi, par to viņš nemaz nerunāja — tīri vai aizgrābts sāka iztēlot viņu abu nākotni.

— Kas tā jums abiem būs par dzīvi! Gadu — divi Kras-tos tā nodzīvosiet un tad sāksiet uz savu roku. Tā bus, saderēt varul Zirgu tev iedos Rutkis, govī tāpat varēs dabūt no Vulpa vai kāda turīgāka saimnieka, kas drusku var pagaidīt. Oša švāģerim Kalvicam ir divēji rati, tos vecākos viņš tev labprāt iedos. Vai tad jums par velti vajadzīgs? Tāds mežā braucējs, kāds tu esi, zirgu vienā ziemā atpelnīsi. Zeltiņu Līzei uz atpļaušanu, uz atvērpšanu katrs dos. Ja tu esi graudnieks, vismaz tak pusi strādā pats sev, lai arī otru saimniekam. Ja gadās labāka vieta, lopus var ieaudzēt, bērni paaug, visāda manta pamazām pieaug klāt. Pēc gadiem desmit jau sāk apskatīties, vai nav kur pa rokai kāds rentes stūris.

Viņš tēloja vēl labu brīdi, pavērdams arvien plašāku un lieliskāku nākotnes ainu. Upišu Mārtiņam mute bij pavērusies, acis taisni staroja. Osis taču runāja to pašu, tikai neprata tik gaiši un pārlicinoši parādīt. Kārklis taisni rāva līdzī — tā kā te šī Brasla pavasara palos nesa līdzī atlauztu sausu baltelkšņa zaru. Taisni galva reiba no tā skrējiena.

Bet tad viņam pēkšņi kaut kas aizmetās, vispirms viņš sašļuka, tad palika gandrīz vai bēdīgs. Kautrīgi piedūra Kārklam.

← Parunā tu ar Līzi . . .

Kārklam bij gluži tāpat — vispirms viņš likās pārsteigts, tad izbrīnījies, bet, beidzot saprātis, pameta ar galvu un pasmaidīja.

— Nu, protams, ka tev neiznāca, vecais visu laiku tar-
kšēja savus pātarus. Nu, un tu pats, lielais lempi! Ar
muti kalnus gāz, bet kad jārunā lieta — — Nu, bet vai
tad es biju gudrāks — tāds pats! — Vēlreiz viņš tam uz-
šāva uz pleca. — Par to nav ko bēdāt, mana Māra to iz-
darīs labāk nekā mēs abi kopā. Gaidi tikai, es padošu
ziņu, kad jānāk ar pusstopu.

Aiziedams Upīšu Mārtiņš zemi nejuta zem kājām. Pa-
saule ar reizi bij pavērusies vaļā tik plaša, ka galva no-
reiba. Kārklis — ko Kārklis, un tāpat Osis! Viņš pats! Ti-
kai iekustinājumu viņam vajadzēja, grūdienu mugurā vai
tādu pļauku uz pleca — tad viņam pašam bij vērti vaļā,
tad viņš lidoja pats. Spēcīgus soļus sperdams, trauca pu-
tekļu virpuļus smalki saberztā zirgu sliedē ceļa vidū. Lai
āpput Brīviņa vecie zābaki, viņam pašam Šteins Klidziņā
uztaisījis jaunus, ar stulmiem pāri ceļgaliem . . .

Līdz lielceļam viņš jau bij pārinieka puisis Krastos. Abi
gāja uz baznīcu — viņa pa priekšu, viņš nopakaļ. Viena
sieva pameta otru ar galvu un pačukstēja: tā ir Upīšu
Mārtiņa Līze . . . Pretim brauca Veibānu Krēsliņš un pa-
rāva aiz cepures naga, bet Mārtiņš tikai pavērās platām,
smiekla pilnām acīm, tā ka tam aiz brīnumiem mute pa-
lika vaļā.

Līdz Melbārža Mežsargiem viņš jau brauca pats savos
ratos, kāju ar jauno zābaku malai pārlicis, zirgs viņam
bij tikpat liels kā Brīviņu melnis, tikai tuklāku viņš to
uzbarojis . . . Abi Mežsargu suņi kā velni saklupa virsū,
kamēr no tiem atkāvās, jaukajai nākotnes iztēlei kaut kas
jauns piejaucās klāt. Caur Lemešgalu iedams, viņš
brauca gar šiem pašiem Mežsargiem, melnis rikšoja ritenī
izliektu kaklu, bet viņš pats turēja kabatā pielādētu div-
stobra pistoli. Kā tas raibais palēcās zirgam pie purna,
tā — pauks! ar to vienu stobru, un nelietis kā nopļauts
saplaka smilkti. Un tad atkal ar otru stobru — pauks!
pinkainis apvēlās uz muguras un tā palika ar visām čet-
rām kājām gaisā.

Sajūsma par šo atriebes darbu tik liela, ka gar Viksnas
krogu viņš aizdrāzās taisni kā kam pakaļdzīdamies. Uz
lieveņa tagad šveinojās vesels bars uztrauktu pūsteru
sievu, bet iekšā dzīgāja vijole, kāds dziedāja līdzi, ar
koka tupeli takti pieklaudzinādams. Mārtiņš nepaskati-
jās un nedzirdēja arī neko.

Auzām apsētam Mežavīlku kalnam apkārtiedams, viņš
vairs nebij pusgraundnieks, arī rentnieks nē. Vanags izpu-

tējis no mājām, viņš bij aizgājis apskatīties, vai vērts Brīviņus pirkt vai nē. Ķo tā lielā zeme palīdzēja, kad mājas bruka kopā un visa Spilva vienās dangās, kur akmeņu vēl pieciem gadiem ko lauzt. Rijniekos visas ēkas jaunās, lielceļmalā bode, Līze tur varēja sēdēt, baltu priekšautu apsējusies, iesvērt baltus miltus un cukuru...

Līdz Divajas muižai viņš gluži neaizdomājās, kad Brīviņu ceļa gals bij klāt, bērēm saspraustās eglītes, sarkanas nosvilušas, stāvēja divās rindās. Uz mājām iet tagad nevarēja, visu šo dienu viņš sevi atbrivojis, papīra rublis kabatā nelika mieru, prāts prasījās kur tālāk, kamēr pārskrien un norimstas.

Krituma kalnā viņš sastapa Zeltiņu Jāni. Garš un lempīgs, kaklu kā dzērve sastiepis, slāja pretī, ar vīzēm sabraukto granti ardams, vienā rokā nesa zilā cukurpapīrā ietītu silķu sainīti, otrā sāls kulīti. Kakla lakatiņš atkāries, pakulu bikses nošlukušas — tīrais lemesis, kā viņu arī saukāja. Bet viņš bij Līzes brālis, tāpēc Upīšu Mārtiņam jau tagad likās kā radnieks — apgriezta atpakaļ un veda to līdzī: parunāties par to pašu Līzi.

Bet ar Jāni neko nevarēja parunāties. Pie Raudas viņš slaištījās apkārstskaļidamies, taisni kā no meža izbēdzis. Rijnieku Buķis ar savu māsasvīru Liekni iedzēra pie letes tie tikai smīknēdami noskatījās lielajā lemesī un izmeta pa vārdam par švāģeru būšanām vai kaut ko tamlīdzīgu. Mārtiņam bij liels kauns par savu jauno radu, zinājis, ka te tādi, neparko nebūtu vedis iekšā, bet nu vairs neko nevarēja darīt. Izlikās tos te neredzam, nosēdināja Jāni pie sienas un braši pasauca mēriņu un stopu alus. Runāja pats skaļi, lai Jānis neizplurkšētu kādu aplamību, tie abi tikai ausījās vien, lai palaistu nicinošu un apvainojošu smieklu.

Tomēr ar mēriņu un alu nekas nebij līdzēts. Zeltiņu Jānis apreiba no pirmā malka, pēc otrā sāka smiet tādu smieklu, it kā no paša Preimaņa mācījies, tikai vienā laidā, bez kāpinājuma, un galu galā pavisam glupju. Drusku vēlāk viņš jau lielījās, kā atvēzējies ar loku, kad vecais atkal nācis ar grožiem viņu slānīt, un nobledējis kā sesku. Kārklis bij teicis: ko tu, lielais lamzak, pieļaujies, ka tevi katru dienu pluinī kā kādu ganu puiku, vai tev pašam naga nemaz nav! Viņam bij gan un amats arī rokā, tagad lai labāk vairs nemēģina!... Plātīdamies apgāza mēriņu, kur vēl bij drusku iekšā, Buķis ar savu Liekni jau ņirgājās, nemaz neslēpdami, arī Rauda, pie

galdiņa sēdēdams, nolika avīzi un sminēdams paskatījās tajā blāvējā.

Upīšu Mārtiņš manīja, ka labais gals te nebūs, piecēlās un pieslēja Jāni. Sāls kulīti visu laiku turējis uz ceļgaliem, silķu sainīti nosviests turpat pie ķebja zemē. Švāģeris šūpojās kā bezmēns, glupjām acīm durvis meklēdams, Mārtiņš to ar varu izbīdīja laukā.

Jāpaved uz stacijas pusi, līdz Miezim, tur varēja gādīties kāds no Veibāniem vai Mežamietāniem, lai aizved, kājāmgājējs tas lempis vairs nebij. Pārbrauktuve ciet, pie tās ratos sēdēja Veibānu Sleikša puika, kas Zeltiņus labi pazina.

— Tu aizved viņu līdz Randānu ceļa galam, — Mārtiņš telca, Jāni ratos stūķēdams, — pats viņš paiet nevar.

— Vai viņš slims? — Sleikša puika prasīja.

— Nē, slims viņš nav, bet piedzēries. Ja nevar nosēdēt, lai laižas guļus, bet paņem cepuri un uzsēsties virsū, ka neizkrīt laukā. Ja to izgaisinās — līdz rudenim staigās pliku galvu, jaunu tēvs jau nedos. Ar grožiem, ar tiem gan viņš dabūs.

— Ar ilksi pa muguru, — puika noteica kā jau kaimiņš un zinātājs.

Zeltiņu Jānis žagojās, plātīdamies un silķu saini pa gaisu vēcinādams.

— Kad attaisīs šķērskoku, tu laid ātri pāri, — Upīšu Mārtiņš norikojā. — Ka Kuģenieks neieskatās, tad viņš jūs abus lamās.

— Nepaspēs apskatīties, kād es jau būšu pāri.

Mārtiņš pats gāja atpakaļ uz krogu, puse alus vēl palika neizdzerta, un tad nevarēja taču ierādīt tiem diviem, ka viņš bēdzis. Maša ar tukšiem ratiem stāvēja pie slitas, tātad saimnieks no Klidziņas atpakaļ un iegājis pie Raudas. Aizdomīgi likās, ka groži tikai pavirši uzsviesti ķēvei uz muguras, viņa nemaz nebij tik liela stāvētāja. To piemetinādams, Mārtiņš nodomāja, ka Vanags droši vien Klidziņā iegriezies pie Lejas — tas bij liels maita, skapītī allaž turēja spirtu un visādus šēļķinus, pats nedzēra nemaz, bet atrada sevišķu patiku labākos paziņas pacienāt tā, ka dažs rāpus gāja uz mājām.

Jau lielajā priekšistabā dzirdams, ka Brīviņu kungs dibenā plātījās, tātad pilnā bij, skaidrā prātā viņš to nekad nedarīja. Tiešām, bij paprasījis mēriņu par desmit, svaidīja to pa bufeti un kasījās ar Buķi un Liekni, kas viņu nemaz nebij aiztikuši. Ko Rauda tādiem šmurguļiem te

šņabi deva? Priekšskrogā, tur viņiem vajadzēja sēdēt, kad dzimtnieki nāk iekšā. Ārā zirgu uzpasēt, tur tiem bij vieta. Mārtiņš mēģināja klusināt, bet viņu pašu nosauca par ubagu un sūtīja gulēt. Pazīt vairs nevarēja atturīgo, lepno Vanagu, viņš plaukšēja kā Ansonu skroderis, taisni kauns bij klausīties. Tie abi sākumā rādīja nirdzīgas sejas, bet, kad viņš tos nerroja arvien rupjāk un neglītāk, sabozās un palika nīkni. Ko? — Brīviņu saimnieks palika pavisam dumjš. — Tāds Lieknis vēl domāja ļaunā ņemt un ragus slaistīt? Viņš tādus daugaviešu kankarus nelaida pat savus ratus izsmērēt. Un tāpat Buķis iedomājās liels vīrs, tāpēc ka pie mataiņa kalpoja. Viņam Brīviņos tāds priekšstrādnieks gāja ganos un pa dienvidiem cūkām lapas kapāja. Mataini pašu vajadzēja ar grūstuvī pie siles nolikt. Staršiņš, prātam, atradies, visam pagastam par kaunu. Redzēs, kad sāks to naudas lādi revidēt, vai neiznāks tāpat kā citreiz vecajam Sprukam. Zagļus vien lika amatos, vienu pēc otra, tad nebij brīnums, ka ar galvasnaudām cilvēkiem ādu plēsa pār acīm nost. Sikadielā, tur viņus vajadzēja iesēdināt.

Par zagļiem padzirduši, tie abi saslējās.

— Tā? — Buķis draudīgi noaicāja un nolika mēriņu uz bufetes.

— Ak tā? — atbalsoja Lieknis un nolika savu.

Abi viņi nozīmīgi saskatījās, samaksāja un izgāja paceltām galvām.

Upīšu Mārtiņš manīja, ka labais gals te nebūs; ar lielām pūlēm izdabūja saimnieku laukā un iesēdināja ratos. Arī tur viņš vēl nenorimās, skaitās un pukojās, brīžam nevarēja saprast, par ko īsti. Dzelzceļam pāri braucot, piedraudēja Kuģeniekam, lai neiedomājas liels vīrs esam! Pārbrauktuves sargam ar tām plagām vienmēr jāstāv uz kraula, kad gruntnieks piebrauc, šķērskokam vajadzēja būt vaļā. Miezis sveicinādams klanījās savās durvīs, tam pakratīja ar pirkstu: lai viņš uzpasējas, ka nedabū sēdēt sikadielā, silķu mārciņai vēl vienmēr tāpat bij trīsdesmit divas lotes, bet viņš, to savu bodi atvēris, gribēja iegaltot, ka tikai trīsdesmit. Brāļi Lupati jau uzslējuši stāvus būdai vīrs sava pagrabiņa, Vanags pieturēja ķēvi un sauca tos klāt. Jorģis palika pa gabaliņu, bārdu paslējis, bet Kārlis pienāca pie paša grāvja un noklausījās smaidīdams. Kā viņiem nebij kauna, diviem tādiem spēcīgiem tēviņiem te slaistīties un kā āpsiem pa alu ložņāt. Abolus uz staciju nest, tas Klidziņas Moza amats — vai saimnie-

kiem rudenos godīga darba trūka? Tā kā abi ar groziem no paša rīta būtu klāt, kad Brīviņos sāks tupēt rakt. Lupatu Kārlis tikai smaidīja, baltus zobus rādīdams un galvu locīdams: jā, jā, kā tad citādi, ja Brīviņu kungs pavēl.

Gar Rijniekiem Upīšu Mārtiņš palaida straujiem rikšiem, lai saimnieks neieskatās un nesāk ļaustīties. Brīviņš neieskatījās, bet aprimties arī nevarēja, klanījās taisni kā tāds Viliņš un stīvu mēli penterēja neapkūsis. Tie Lejas saldie šņabji pataisījuši dulnu, tos viņš nav pieradis, — Mārtiņš nodomāja. Bet tad ieklausījās labāk. Patlaban Vanags muldēja kaut ko par pasaules palaidņiem un plenderiem, kas mācīties nevižoja, pa krogiem daudzījās un ar meitām, visai pilsētai par apsmieklu. Ar borni pa kaklu, to šūlaino cepurīti nost, sakumus rokā, lai kulā ar puīšiem krata salmus.

Tad tā tā lieta. Leja izstāstījis, ko študente pa Klidziņu strādā, tāpēc šim tā dūša tik pilna, ka nemaz vairs neatjēdz pats, ko dara. Sen jau vajadzēja pie arkla un šķipeli rokā, tagad viss par vēlu. Tomēr tas patlaban nebij tas galvenais, Mārtiņam kas svarīgāks nelika mieru. Aiz Vīkuļiem viņš atstūma saimnieku un nosēdināja taisnāk — kā tādu pusguļus lai ved mājās?

— Buķi un Liekni jums nevajadzēja aiztikt, — viņš teica, galvu pakratīdams. — Un mataini pavisam nē. Vai tad nezinām, kāds viņš kašķis, ja sūdz, tad var iziet plāni.

Vanags vārstīja acis. Vai tad viņš bij ko teicis? Kas viņam ar tādiem ubagiem kā Buķis un tā švāģeris, uz tiem viņš pat nosplauties neturēja par vajadzīgu. Un matainis labāk lai pakaras, citādi sēdēšana sikadielā neizbēgama.

Tomēr pamazām sāka attapties un turēties stingrāk, laikam pa ceļam to dulnumu izkratīja laukā. Gar ābeļdārzu pa gravu kalnā braucot, piebikstīja priekšstrādniekam.

— Vai tu domā — ka viņš — sūdzēs?

Tagad vairs nebij ne zimes no pirmītējā brašuma, ne lepnuma.

Upīšu Mārtiņš tikai plecus paraustīja. Brīviņu kungs viņa acīs bij pazaudējis lielu daļu savas cieņas.

5

Sestdienas pievakarē Leikartu Lība nocirta galvu baltajam gailim un diviem šī pavasara cāļiem. Saimniece izcepa dzeltenus ogu plāceņus, no kuriem tikai meitām va-

rēja dot pa gabaliņam nogaršot. Pusi no savējā Liena atdeva Ošu Tālei; kamēr māte pamanīja, tur vairs ne kripatas nebij, ko atņemt, un tā mazie bērni pinkšēdami palika bešā.

Svētdien viņi atbrauca taisni tajā brīdī, kad dievvārdi patlaban bij beigušies un baznīcas zvans skanēja taisni pāri Kārļsonu Zarēnu ataugai. Tas iznāca tik jauki un svinīgi, ka Lizbetei gandrīz vai asaras sakāpa acīs. Pierāvusies saimes istabā aiz loga, tā ka tikai gar stenderes maliņu drusku varēja pablenzt sētsvidū. Laura savā galā bij stipri uzbudināta, iemeta skatienu spogulītī un pakārtoja pleciem apmesto zīda lakatiņu. Baltā jaka pirmoreiz mugurā, priekšautiņš stīvi iestērķelēts, jaunās šņorkurpes patīkamiņš nirkstēja. Viņa novilkta plaukstu pār jauno gultas segu, kura bij uzklāta tā, lai varētu redzēt, ka vēl otra tur apakšā, tad nosēdās pie galdiņa, paķēra dziesmu grāmatu un raudzīja iekārtoties, lai izskatītos, ka viņa visu laiku to tā lasījusi.

Protams, visu ceļu bij braucis Lejassmeltēnu Vanagu Jorģis pats, tumšdzeltenais ērzelis ar lauko pieri nocieta, ka cits kāds mēģina viņu didit. Bet, sētsvidū iebraucot, pārmelderis, Kalnasmeltēnu Upenieks, bij paņēmis grožus, Jorģis turēja uz ceļgaliem lielu, papīros un lakatā ievīstītu ripu, līdzīgu prāvam siera ritenim vai rokas dzirnu akmenim. Vanags stāvēja durvju priekšā un glaudīja bārdū.

— Vai še iet ceļš uz Rīteriem? — pārmelderis jautāja kā liels svešinieks.

— Aizbraukt jau varēs, — Brīviņu kungs atbildēja smīnēdams, — tikai bomis jāpaņem līdzī, ko Spilvā ratus izcelt no dūkstīm.

— Tad jāpaņem būs, — Upenieks atsaucās.

— Ko tad vairāk, griež tik klāt!

Piegrieza pie gulsētas. Brīviņš jau vakar bij iztaustījis to stiprāko stabu, kas turēs droši. Klētsaugšas atvērtajā lūkā rēgojās priekšstrādnieks pārliecībā, ka bez viņa jau neiztikis un ka viņš kā pašu cilvēks šodien vispār būs visur klāt. Bet, kad tie viņu nemaz neievēroja, dziļi vilies un apvainots nokāpa, skaļi klepodams un vēl atpakaļ atskatīdamies, gāja lejā uz Spilvu — jāpalūko, vai pirmie līni mārķā jau nava velkami, laiks bij silts, viena pārkavēta pusdiēna visus sešus vezumus varēja saķēzīt pakulās. Nē — arī labi dzirdama klepošana tie nepiegrieza ne

mazāko vērību. Upišu Mārtiņam apvainojums tā sakāpa krūtīs un kaklā, ka mārks ar līniem tūliņ atkal piemirsās, lieliem, nikniem soliņiem viņš steidzās akmenājiem pāri — varēja taču paraudzīt, vai Glāžšķūņu krūmos lazdām rieksti jau nemetas dzeltenī. Aizlakstes mežā arī visu vasaru nebij būts — Mārtiņam likās, ka viņš tagad varētu aizbrist kaut vai līdz pašam tīrelim . . .

Lejassmeltēnu Jorgis iedeva savu ripu pārmelderam paturēt un pats sēja ērzeli pie staba. Tas nebij tik vienkārši kā ar parastajiem zirgiem. Galvā gan jauni iemaukti ar stipru pavadu, bet pat tai nevarēja uzticēties. Jorgis apmeta ķēdi ap ritenī izliekto kaklu, galu trīs reizes aptina stabam, bez tam vēl kāju piesēja ar gluži jaunu dzeltenu sedulkas siksnu.

— Citādi tumeļš iztašās tādu dobi, ka pats tluks uz nāsīm, — viņš paskaidroja.

Runāja viņš mīksti, pašļupstēdams, vārdus it kā iepriekš apviļādams, muti virājojot, kaktiņos allaž turējās sasīkstējis stiepīgs miklums. Bez tam viņš, nezin kāpēc, nevarēja izrunāt skaņu k, kumēļa vietā sacīja tumeļš, bet kūts viņam iznāca tūts. Izloksne tik dīvajiska, kādu tagad vēl lietoja tikai kāds retais no visvecākiem nabagmājas večiem, bet šim trīsdesmit deviņi gadli vecajam puisim izklausījās stipri jocīga. Rūpīgi viņš salocīja ādas grožus ar sarkanām dzīpariem apaustu vidus daļu. Pātaga no Rīgas vesta, dzeltenī lakotu oša kātu un ādas auklu. Rati tik bagātīgi iesmērēti, ka darva no visiem četriem assgaliem pilēja zemē.

Citi šādās reizēs vēl ilgi blēņojas, apkārt un aplinkus dažādīgi mēļodami. Bet Kalnasmeltēns palaikam nebij ne asprātīgs, ne valodīgs, to pašu pirmo ceļa prasījumu jau iepriekš izdomājis, citu joku viņam krājumā nebij. Vanags to labi zināja, tāpēc vairāk arī negaidīja.

— Nu kā tad bij? — viņš lietišķi ievaicājās. — Vai iesim uz istabu vai papriekš apskatīt laukus?

— Laukus papriekšu, — pārmelderis atsaucās.

— Lautus gan, — Jorgis piekrita.

Paņēma savu ripu un visu laiku nesa līdzī, vēderam cieši piespiestu. Vanags ar Kalnasmeltēnu gāja pa priekšu, viņš šļūca uz pēdām pakaļ, liels un lācīgs, kūkumu mazliet uzmetis. Mugurā gluži jauni, gaišpelēki neveltas vadmalas svārki, tikai apkakle vienā pusē uzslējusies, zīda kakla lakatiņš atšļucis, un piedurknes Ansonu skroderis nošūvis mazliet par isām, tāpēc krekla aproces līda laukā.

Bikses krokaini parāpušās no negarajiem stulmiem, zābaki vēl šorīt iesmērēti, tikai vienam zaķakāja nebij labi ķērusi, kāpēc neapklāts palicis dubļains pelēks plankums. Tā kā pēdas mazliet uz iekšu pavērstas, viņš šļūca pacildamies un gumzaini. Seja tukla un gluda, bārda tur neauga un nekad nebij jāskuj, apaļā apakšlūpa, kā parasts, mazliet atkaru — tāds kā smaids, tā kā ziņkāre vai izbrīns šai sejai piešķīra bezgala labsirdīgu, gandrīz bērnišķīgu izteiksmi. Tie abi, pa priekšu iedami, runājās, Jorgis tikai vietā un nevietā piebalsoja ar savu jā vai degunā novilkto mm.

— Kaņepes tev ir labas, — Kalnasmeltēns teica, gulsētai pārliecies.

Kaņepes tiešām auga kā mežs, tālu pāri galvai, apakšā, biezoknī, bālizaļiem stiebriem, augšā smagām, tumšām, zarotām sēklas slotām. Gaudiņi spīdēja sudrabpelēkām virtnēm, sīvi spēcīgā smarša tikko panesama. Saušņi jau pavasarī izplūkti, nekādu mīgu zemē neredzēja.

— Man viņas vienmēr izdodas, — Brīviņu saimnieks pašapzinīgi atteica. — Savi trīs pūri es rēķinu, kur tos grūdīs? Pasaule sāks runāt, ka Brīviņos saimi ar staku vien baro.

— Bet kaņepāji būs, — pārmelderis mīlinādamies nobrauca sauju pār šķipsnā saņemtiem stiebriem.

— Tie gan, striķus ko vīt. Auklu — tikai vīzēm un pastālām, apaušiem un lencēm man vairs nevaļadzēs. Ziemā jāņem pusotrakāja mājās, lai sašuj, trīs govju ādas man būs.

Lejassmeltēnu Jorgis piekrīzdams nodūca savu mm, pašam viņam vairs nebij nevienas aukliņu lences, ne apauši.

Otrā pusē, sakņu dārzā, arī šis un tas ko paskatīties. Pupas gan šogad nebij padevušās, pavasarī uzkrita smēceles, puse pākšu metās melnas, citas vēl zaļas kā dzīpars un droši vien nenogatavosies. Totiesu kāposti vareni, zilie un baltie, jau krietnas galviņas sariesuši. Smalko Anna tur bij meistars, no pavasara puses pa dārzu vien dzīvoja, pēdējo cirmeni nospieda. Ciemiņi pabrinījās par lielo cigoriņu dobi — vai tad viņi gribēja sākt telus ar kapiju dzirdīt? To gan nē, bet pašiem: Līzbete bijusi pie radiem pāliesos, tur saimnieki tās piena putas nemaz vairs tik daudz nē, kapiju vien vairāk dzerot. Protams, cukurs gan palicis par kapeiku mārciņā dārgāks, bet, kad dabūja galvai no tievgaļa, kur tas cietākais, tad tik daudz

arī neizgāja. Bez tam viņiem no bērēm labs krājums vēl palicis pāri.

Laukos viesus visvairāk interesēja jaunais dābols, arī Vanags pats to labprāt gribēja parādīt. Jurgu miežl nopļauti, vstīņas stāvēja dzeltenos, taisnos baros, spurainām noliektu vārpu galvām. Ja tikai rītu būs sauss, tās katrā ziņā jāved nost uz nojumi, ka neizsautē sējumu, tik siltā laikā tas viegli varēja gadīties. Dābols tiešām sadīdzis tā, ka prieks skatīties, taisni kā zaļa velēna zem līkajiem stublājiem.

Upeniķs gribēja izlikties kā liels gudrinieks, lai gan tādu dābolu sējumu redzēja pirmo reizi.

— Par biezu, brālīt, par biezu, — viņš nogrozīja galvu. — Veldē viņš tev sakrītīs, un mīga vien būs.

— Man tajos māla kalnos nekad nekrīt veldē, — Brīviņš atteica, errīgs par to, ka ciemīņi nejūsmoja un neslavēja tā, kā bij sagaidīts. — Drusku par biezu ir, es teicu Mārtiņam, bet tas lempis jau nekad neklausa. Tā lielākā bēda, ka pavasarī neizpūst: piekalnē vienmēr sadzen lielas kupenas un ilgi nenokūst.

— Uz rudziem viņš jāsēj, — tagad arī Jorgim attaisījās mute. — Nātāmā pavasarī es arī gribu. Desmit pūravietas tlāšu iekšā.

Brīviņu kungs saņēma ļaunā.

— Klājējs! Kur tu ar tām desmit brauksi? Tādas pļavas — kas tad to sienu ēdis?

Pārmelderis pamirkšcināja Jorgim, lai labāk klusē, un runāja pats tā vietā.

— Līča pļavas, tas tiesa, siens kā kāposti. Bet to viņš grib dot zirgiem, ar dābolu govīs baros, lai piena vairāk. Sviestu grib taisīt, uz Rīgu vest.

Vanags par tiesu saskaitās: tāds Lejassmeltēnu Jorgis gribēja būt gudrāks nekā viņš pats!

— Tad tur ir gan aprēķins: pa Rīgu braukalēt, dienas kavēt! Un cik biļete vien nemaksā turpu atpakaļ.

— Viņš saka, ka esot aprēķins. Cik tu par tām olām — — Viņam ir sešdesmit vistas, uz Jāņiem bij piekrāvis vienu grozu un aizveda. Cik tu dabūji par to grozu?

— Deviņi rubļi, — Jorgis atteica un lepni paslēja galvu.

Bet Brīviņu arī tas neko nepārlicināja.

— Sešdesmit vistas! Vai tur prāts vai saprašana! Kas

tur no dārziem paliek, kad tāds plosts iet pāri? Un val tāpat miežu lauku, sātani, neatrod?

— Nē — viņš taisīs tām aploku, lai netiek laukā.

— Vistām — aplokul Tā kā zirgiem? Val tu nedomā viņas arī sapīt?

Vanagam paspruka smiekls, bet Jorgis neņēma ļaunā — laikam viņš neko, it neko neņēma ļaunā.

— Nē, pīt nemaz nebūs vajadzīgs. Tas nebūs aploks, bet vistu dārzs — egļu tārtiņas sasit stāvus, cieši topā, lai nelien cauri un pāri nevar pārlēkt. Man ataugā jau sacirsti seši vezumi.

— Viņš jau vienmēr uz to lielo, uz to plašo, — Kalnasmeltēns paskaidroja. — Šogad piecpadsmit pūravietas ar līniem nogāzis.

Vanags plecus vien noraustīja: tas nu vienkārši bij trakums. Kas viņus noplūks, kas izpasis un izkulstīs? Bet Lejassmeltēnu Jorgis par visu bij domājis. Plūcējas sarunātas Klidziņā — divdesmit sievas, trīs pūravietas pa dienu raus, seši vīri sukās un mērks. Kulslitājus no Latgales krieviem varēja dabūt, cik tikas, bet paisīklas nebūs vajadzīgas: junkuriešu Kikutam bij maļamā mašīna, atvedis to.

Kā par mašīnām sāka runāt, tā Jorgim atradās pavisam cita mute. Vērtējamo viņš jau bij atvedis no Matisona, nolūkota un sarunāta arī ekseļu mašīna — viens grieza, otrs laida iekšā, trijās stundās sagrieza tik daudz kā ar veco, likstī pakārto un ar pamīnu minamo izkapti trijās dienās. Sienu un salmus, arī ziemājus, visu vajadzēja griezt ekseļos, zirgiem drusku auzu klāt, govīm rudzu miltus — tā pašu velnu varēja sabarot. Ar spriguļiem nodauzīt vai ar rulli nomalt tos lielos laukus arī vairs nebij iespējams. Muižā divas kuļmašīnas, viena diviem zirgiem griežama, otra līela, ar ģēpeli un sešiem zirgiem. Bet Rīgā varēja dabūt arī vidēju, četriem zirgiem, muižas galdnieks Kops ņēmas uztaisīt lielo ķemmratu un tāpat žvunkriteni, kur siksna tek apkārt.

Brīviņš taisnī pabrīnījās: kur šis lielais lempis tomēr nav bijis un ko visu izlūkojis! Un citu pēc cita minēja tādus daiktus, kādi ne redzēti, ne dzirdēti. Par mašīnām sajūsmojies, aizmirsa, ka iznakuši taču apskatīt Brīviņu laukus. — Kladzina kā mednis, — Vanags īgni nodomāja un gandrīz ar varu veda viņus tālāk.

Abi linsēklu zārdi ozola kalnā stāvēja skaisti. Tikai pa virsu Galipš nobēris biežāku kārtu smeltes, nekā to drīk-

stēja. Vēlu nobeidzis, pa tumsu slaucījis, sēklu galviņām laba tiesa zemju klāt, tur sadīdzis pavisam zaļš. Upenieks apgalvoja, ka tas nav nekas, apakšā totiesu stāvēja vēl sausāks, taisni kā zem jumta. Patiešām, kad iebāza roku vidū un izberza sauju, uz delnas izlobījās rupjas, brūnas sēkļiņas, neatvērtāmo rudziņu pavisam maz, pirmā zorte uz nogalvošanu. Rudzu zeme gatava, tikai patlaban bij pārāk sauss, vēl dažas dienas jāpagaida, kad sāks taisīties uz miglošanu, tad varēs klāt iekšā. Tērces lieknā atāls šogad diez kā negribēja augt, varbūt arī tāpēc, ka mazais Andrs drusku palaidies, te un pa upes līciem vien vairāk mīdījies ar lopiem, kur tā vieglākā ganišana.

Rudzi šķūnī piedzīti līdz jumtam, tagad vairs nebija liela steiga, šad un tad iesvieda pa rijai un izberza, kad pagādījās pavalīgāks laiks. Osis ar saviem gan nekur tālu nebija ticis, viņam, cilvēkam, tā sieva netika un netika īsti uz kājām. Brīviņš ievēda viesus iekšā, attaisāja lodziņu un izrādīja krāsni. Negribēja un negribēja tā sildīt, kā vajadzēja. Šodien pat — no rīta izkurināts, vai tagad tādām karstumam vien vajadzēja būt? Laikam restes izdegušas un akmeņu krava augšā vairs neturējās, kā pienākas. Kalnasmeltēnu pārmelderis lietpratīgi iztaustīja krāsni, iekāpa bedrē un lūkoja saskatīt restu lokus. Redzēt neko īsti nevarēja, bet viņš noteikti apgalvoja, ka cits tur neatliek, nākamo vasaru jāgāž tikai iekšā un jāpārmūrē.

Lejassmeltēnu Jorgis jau bija izgājis kulā pie vērtījamās mašīnas, tā viņu interesēja visvairāk. Osis sestdienas vakarā vēl tīrījis rudzus, pat maisos vēl nepaguvis sagrabt. Rudziņi nebija nekādi varenie, treknu lācauzu vēl papildnam klāt. Viņi pagrāba sauja, pasvārstīja un nogrozīja galvas, pārmelderis pamēģināja graudus uz zoba, vai pietiekoši cieti sakaltējis. Mašīna noputējusi, spīdēja tikai zilais skārda kubuls, kur iekšā griezās vēja spārni, un dzeltenie saņi ar uzrakstu: *Aul, Rīga*. Jorgis pārbaudīja, vai ielikti pareizie sieti, un paskaidroja, kādi nēkami, kad linsēklas tīrīs. Pamēģināja griezt un nicīgi pagrozīja galvu: šitā bij mazā, ne jau katrs puika varēja kustināt. Viņam pašam lielā, tur pat pušim ko stenēt, bet tad arī zina, ka līdz pusdienai piecpadsmit pūrus gāž cauri.

Līdz pat klētij viņi jūsmoja par vērtījamu mašīnu. Kalnasmeltēnam vēl nebija, šoruden viņš vēl nēma no Jorga, bet nākamo gadu iegādāsies katrā ziņā, kaut vai uz parāda paņems no Matisona. Pavisam citādi nošķiroja, ne vējš jāgaida, ne cita kāda piņķerēšanās.

Klēts apcirkņu vēl nebij ko rādīt, izkultie rudzi stāvēja tāpat maisos, divi vezumi tikko atvesti no Ardeļa, kaste līdz malām, visa telpa svaigu miltu smaršas pilna. Kalnasmeltēns pabrīnījās par četriem lielajiem gaļas gabaliem, kas te vēl karājās pie sijas, Vanags vienaldzīgi paraustīja plecus: līdz Miķeļiem diezin vai pietiks, viņi Brīviņos visi bij lieli gaļas ēdāji, Bramanis viens pats pie bļodas aizstāja trīs citus, ap Mārtiņiem viens vepris tā kā tā būs jāstiepj uz aizgaldas.

Lauras jauno skapi, to vēl varēja parādīt. Muižas Kopa darbs, cits jau neprata izgriezt kroni tik rakstainām rievām un pumpām. Brīviņu kungs mīlinādamies pārvilka pirkstu pār dzeltenī pulētiem oša dēļiem — koku Upišu Mārtiņš bij nolūkojis tepat Aizlakstes mežā un aizpagājušo ziemu vienu nakti izrāvis malā. Sazāgēja klučos un pie Ardeļa izgrūda caur gateri, neviens velns neko tur nevarēja sadzīt pakal. Skapis arī jāatver, parādīt, ka tam divas puses — vienā karājās Lauras kažoks un brunči, otrā atvilktne un četri plaukti līdz augšai pilni salocītam gultsegām, palagiem, audekla baķišiem un gatavas veļas gabaliem. Roku te vajadzēja pabāzt apakšā un paraudzīt, kas tie par plauktiem, tas nebij dēļis, bet gatavais stikls, taisni nesaprotami, kā Kops viņus tādus dabūja. Un no ārpuses neviens nedomātu, ka atvilktne tik dziļa, tur sagāja vairāk kā dažai labai tādā pūra lādē. Tikai aci iemest tur varēja, gludo dibenu aptaustīt nē, nedrīkstēja rakņāties pa tiem zīda lakatiem, lentām, krellēm, saktām un citām smalkajām lietām.

— Tas ir gan... — Kalnasmeltēns noņurdēja pavisam notriekts. — Nu ko tu, Jorgi, saki par to?

— Tagad viņas taļ ar diviem robiem, vienu dziļāku, vienu seklāku, lai tik viegli nevar atmūķēt, — Jorgis atsaucās kaut kur patālu aiz muguras.

Tie abi pārsteigti apgriezās. Lejassmeltēnu Jorgis bij izčāpojis uz lieveņa, izvilcis no durvīm caurduramo atslēgu un pētiņa to. Brīviņu kungs aizsita skapja durvis un pateica strupi:

— Iesim uz istabu.

Pats gāja pa priekšu, viesi nopakaļ. Parmelderis ar vaibstiem un galvu purinādams mēģināja kaut ko likt Jorgim saprast. Tas tikai blisināja acis un ņurdēja savu mm. Ripu tagad bij pasitis padusē.

Arī istabā pie apkrautā galda nosēdies, viņš to turēja

uz ceļgaliem, cepuri aizmirsis noņemt, pārmelderis patsniedzās un iemeta gultā.

— Nu, ko tu viņu tik daudz auklē? Taisi vaļā!

Jorgis žigli sāka izraisīt savu ripu. Izrādījās, ka tas ir pulkstens, gluži tāds kā stacijas pirmās klases bufetē, tikai drusku mazāks un plānāks. Bumbu un pendeļa tam nebij, uzvelkams ar atslēgu — Jorgis tūliņ parādīja, kā to dara. Līzbeta taisni jūsmoja: viņi jau sen gribējuši palūgt, lai atved no Rīgas, līdz šim taisni kauna lieta, vienmēr jāskrien pusgraudnieka galā skatīties. Bet lielu naudu tāds gan laikam maksāja? Pārmelderis tikko paguva ar acu mirkšņainājumu, pīeres saraukumu un galvas papurinājumu aiztraucēt, citādi tas lempis tūliņ izliktu kā uz plaukstas. Laura līdz šim bij rādījusi tādu diezgan paskābu seju, līdz ar pulksteņa tikšieniem arī viņas sirds likās iepukšamies straujāk.

Pulkstenu uzkāra salmes istabā virs saimnieku durvīm — Jorgis apgalvoja, ka tikai virs durvīm viņu varot kārt, citur nekur. Kad saimnieki ar viesiem jau sēdēja pie galda un durvis bij ciet, priekšistabā sanāca meitas, Galīnš un Osienes bērni. Ar lielu cieņu viņi aplūkoja Lejassmeltēna dāvanu, un, kad pulkstens paklusu, tomēr dzidri sita četrus, bērni palēcās no prieka, bet meitas smaidīja aplaimotas, it kā arī pašas dabūjušas ko uzdāvinātu. Upīšu Mārtiņš nenāca ne skatīties, ne jūsmot, sapūties divas reizes pārgāja pār sētsvidu, skaļi noklepojās, pastāvēja, tad pagrāba cirvi un klēpi stādaigu un noskrēja lejā pielāpīt ābeļdarza sētu.

Lejassmeltēns bij izvilcis un nolīcis galdā skaistu, dzeltenu pudeli ar baltu priekšautiņu un uzrakstu: Stockmannshof. Slavenais Stukmaņa Kenna pomerancis, tik dārgs, ka Rauda to nemaz neturēja. Trim vīriešiem pielēja jaunās, astonkantēm slīpētās glāzītes. Līzbeta pamēģināja no vīra čarkas un pieklājības pēc drusciņ aizklepojās — pēc viņas sprieduma dzēriens bij briesmīgi saldens, bet stiprs arī kā pats nelabais. Lauru spieda pamēģināt no Jorga glāzes, viņa modes pēc pielika pie lūpām, ne viebās, ne arī slavēja. Jorgis arī nebij dzērājs, bet toties dūšīgi ēda cāļa cepeti, pie tam šņāca tikai drusku rāmāk kā Bramanis. Bet tad spēji aprīma — pārmelderis bij zem galda pagrūdis ar kāju. Turpmāk, vai nu sniedzās pēc dzeltenmaizes šķēles, vai cēla kapijās krūzi pie mutes, katreiz pablenza vedējā. Vēlāk apsēdās gultā Laurai blakus, bet arī tur nezināja, ko viņai teikt, izskatījās pavisam nelai-

mīgs, lūpa bij atliekusies bēdīga. Līzbeta visu laiku nemiēriģi trinās uz krēsla, beidzot izsūtīja tos abus dārzā uz sola — ko tādi jauni cilvēki te kalta tajā mušu pilnajā istabā, ārā laiks tik silts, ābeles šogad bij pilnas un asteres arī jau sāka ziedēt.

Kalnasmeltēnu pārmelderis nebij necik mēļots — tādām uzdevumam, kāds viņam šodien, pavisam nederēja. Lai nebūtu jāsēd pavisam klusu, viņš jau trešo reiz at-sāka to pašu stāstu — kā Lazda, tas skroderis ar tītavas kājām, bijis muižā iepirkties un visu ar reizi gribējis noskaitīt galdā. Bet lielskungs neņemot, tā neesot mode, caur banku tā lieta jālaižot, citādu kuntraktu viņš neviename nedodot.

Bet tad aprāva stāstu pusē un bez kaut kāda ievada taisni kā ar vāli pierē:

— Nu, kā tad nu būs ar to Lauru? Mēs jau pagājušo svētdien gribējām braukt, bet tad Jorģim vajadzēja uz Klidziņu, tās linu plūcējas sarunāt.

Linu plūcējas tam bij svarīgākas nekā viņu Laura — — Brīviņu salmncece cieši saknieba lūpas un paskatījās vīrā, tas atkal pretī — ar acīm viņi teica viens otram: runā tu! Līzbeta saprata, ka jārunā viņai. Tas laikam domāja, ka viņi tūliņ būs abām rokām un kājām: jā, jā. kā tad citādi, mēs jau tikai to Jorģi esam galdījuši... Nu, tādus muļķus viņi varēja citur pameklēt, Brīviņu meita nebij vis tā kā no vadža paņemama. Tāpēc viņa iesāka no citas puses, pavisam no tās otrās puses.

— Kā tas tur ir ar to Jorģa māti? Mēs esam dzirdējuši, ka viņa nevarot vien izvēlēties. Vai nu Jorģis mazumu meklējis.

Tā laikam bij tā vārīgākā vieta, pārmelderis redzami uztraucās.

— Ko jūs klausāt tādas bābu pasakas! — viņš atsau-cās pavisam nepienācīgi asi. — Cik tad viņš pavisam meklējis — jūs paši redzat, nav tak no tādiem. — Un te nu tūliņ parādījās, cik nepiemērots Kalnasmeltēns šim svarīģajam uzdevumam, vientiesīģi plāpāja laukā arī to, kas turams aiz trim atslēģām. — Kā tur bij Kurzemē, to es nezīnu, tur viņu veda zirgu Rutkis. Saka, ka kurzem-niecei viņš nepaticis — nekāds izvedīģals jau nava, un tām tagad tādi sprukstiņi, tādi izdancotāģi visvairāk patīk. Porlešu Zanei, tai viņa gan bij pretī: četras meitas, tēvs tikai gultiņu un divas aitas var iedot līdzī. Tik pliku tak kauna pēc nevar vest mājās.

— To nu gan nevar, — Līzbeta piekrita. — Saimnieku dēliem jāturas pēc savas kārtas.

— Tikai pēc tās, — Vanags apstiprināja, pīpi piebāzdam.

— Tad nezīn kas bij iestāstījis Sniedzē Paulīnu, bet tur nu es arī teicu savu nē: tik lielās mājās kā Lejassmeltēnos vajag pavisam citādu saimnieci. Kas tad nezīn Sniedzē Paulīnu? Smalki turēta, vairāk tikai pie tām grāmatīņām vien sēd. Veselība arī nav diezin kāda, ja jau tagad zaļu pudele jātur skapī, ko tad, kad nāks gados. Vai neredzams, kā Jaunkalaču Jānim iet ar to Rīņnieces mūsu, katru gadu divas reizes jāved uz Klidziņu pie Erbergā. Lejassmeltēnos vajag sevišķi, kam nags, — vai tur kūti govju sile paceļama, vai tupiņu maišelis iesviežams rastos — meita tak vienmēr nevar būt priekšā un pakaļā.

Tie abi saskatījās garī. Brīviņš atmēla ar galvu.

— Na — maisus nest, to mums te Brīviņos pat kalpu meitas nedara, priekš tā ir puīši.

Pārmelderis attapās, ka izrunājies aplam.

— Lejassmeltēnos tāpat, gluži tāpat! Četri gadspuīši un vēl viens vasarnieks. Sievīšķi lai tikai pa kūti, ap lopiņiem... Saimniecei, teikt, tā māju būšana, Jorgis pats vairāk tikai ar tām savām mašīnām, pa Rīgu — —

Aprāva, iedomājies, ka varbūt atkal ko nepareizi izplāpājis. Līzbeta bij palikusi pavisam nopietna.

— Jā... kā tad tur riktīgi ir ar to mājas būšanu? Stāsta, ka viņi pa ziemeļiem vistur turot tajā lielajā istabā. Vai tiesa, ka nātres lienot pa logu iekšā?

— Nu, klausī to, ko ļaudis melš... — Vanags sapīcis īgni noņurdēja.

Kalnasmeltēns manīja, ka tie pārāk labi zina Jorga saimniecību un dzimtas apstākļus, par daudz gudri, lai te ko mēģinātu ar blāznišanos un aplinkiem. Atklāti un taisni, tas bij vienīgais ceļš, neko neizdarījušam mājās braukt — tas būtu liels trieciens viņa pārmeldera godam.

— Kas to nu nezīn, — viņš teica piekāpīgi, — vecā Lejassmeltēniete nekāda tīrīgā nekad nav bijusi. Bet nu vairs nebūs viņas darīšana, lai sēd savā istabiņā un ada zeķes, vairāk neko. Es cik reižu saku Jorgim: ko tu ošņā pa gaisu — skaties uz Brīviņiem, tur tev ir tā istā. Bet vai tādu sienu vezumu tik viegli var iekustināt! Nekas, nu jau būs labi, gan salīgsim.

Protams, ka viņi salīga. Taisnību sakot, lieta jau iepriekš abās pusēs nopriesta, līgšana vairs tikai tā pie-

klājības pēc. Pēc stundām divām Lizbete izgāja pasaukt jaunos, lai nāk sadzert — divas glāzītes jau abiem pielietas. Bet aiz ziņkāres acumirkli piestāja sētsvidū paklausīties caur zediņiem, ko tad šie tur īsti runā. Kā par brīnumu, Jorģim mute nu bij vaļā — ne vien vaļā, klabēja vienā klabēšanā, it kā baidīdamās apstāties, kad tik grūti atkal atsakt. Ko tad citu — par mašīnām, par kuļamo, par ķikuta linu maļamo — — vai nu mazums viņam bij. Bet Laura — tā patlaban nožāvojās... Nē, nē, tas nevarēja būt, tikai tā izklausījās. Un tomēr — — viņa cēlās kājās un pateica ar neslēptu izsmieklu:

— Nu jau gan tu esi izmācījis mani kult, vētīt un linus malt, tagad es par pagasta mašīnistu varu iet. Nāc īstabāl

Paceltu galvu, plecus grozīdama, viņa izsteidzās pa vārtiņiem. Kūkumu uzmetis, Jorģis mudīgi manījās pakaļ un smaidīja pavisam apmierināts ar sevi...

Kad Upīšu Mārtiņš pirmiņ klētsaugšā skatījās pa pavērtās lūkas spraugu, Ošu Andrs tikai vēl dziļāk ierakās sienā, tik dziļi, it kā nekad vairs noliecis laukā. Tomēr ne-novaldījās vis, galva drīz vien atkal iznira laukā.

— Vai aitu kupči klātu gan?

Ja Mārtiņam blijušas ausis, viņš šajos piecos vārdos sadzirdētu desmit dažādas noskaņas. Pārvarīgs uztraukums tur jaudās, spīvs niknums, negaidīta dzēliena sāpes, apvainojums līdz pašam sirds dibenam un tāds smeldzošs žēlums, kāds laikam būtu mazajam Andram, ja tam ņemtu nost lielisko, paša pīto salmu cepuri. Cilvēks ar labām ausīm aiz visām šīm noskaņām droši vien samaniņu kaut kur dziļi norītas, bet neatvairāmi kaklā un pret sakostiem zobiem kāpjošas sīvas asaras.

Priekšstrādnieks neklausījās neko, viņam pašam bij sava rūpe: tad redzēs, vai sauks arī vai nē... Un viņš notrausās parādīties, ka tepat ir un kuru katru brīdi pasaucams.

Andrs ilgi mocījās klētsaugšā. Nelīdzēja ne galvai ap-tītie svārkī, ne siena klēpis virs tiem, Lejassmeltēna ēr-zelis zviedza tā, ka Brīviņu klēts nodrebēja līdz pašiem pamatiem. — Velna zvērs tāds! — Andrs sevi nolādējās. — Tik labi svētdienā varētu izgulēties, rītu divos pēc pus-nakts atkal jāceļas rīja kult. Sabrauc visādi čigāni un visas mājas gāž apkārt!

Viņš nolīda lejā un nikni nopurināja sienu — tā upes-līča zāle taisni kā dadži kērās pie drēbēm un līda matos. Lība ar Annu klēti čukstējās, klukstēdamas un pa durvju

spraugu paglūnēdamas, droši vien par viņu pīrgājās. Andrs sasarcis pamīnājās, acumirkli neaptverdams, uz kuriem pamukt. Viņš pusē, piekalnē, Mārtiņš ar cirvja pietu velēja stādaigu sētu tā, ka visa pasaule klaudzēja. Aha! tam arī dūša tāpat pilna!... Andrs noskrēja gar dābollauku lejā, gar upmalu pāri cūkaplokam un apkārt mājām, piestāja otram tādām pašām bēdu brālim.

— Dzi, kā nu Brīviņos ērzeļi zviedz! — viņš teica, neattapdams gudrākus vārdus, kuros izliet visu savu žultī.

Upīšu Mārtiņš velēja stādaigus, it kā visu lomu vienā klēpī gribētu sadzīt.

— Pirmīņ skatos, groži zemē, un viņš tos samīn kājām. /ai min! Vai es kāds staļļu puisis esmu? Kamēr tās šēļķina pudeles izdzers, šim dzīpari vien ap rādžēm stāpīsies!

Pavērsa pret kalnu ļaunā priekā zvērošas acis, it kā jau redzētu tos lepnos grožus lupatu lupatās sadrīskātus.

— Jā! — Andrs atsaucās, bet domāja pats savu. — Nu jau laikam aizraus gan to mūsu preileni... — Tā kā balss nodevīgā kārtā bij aiztrīsējusies un kakls pavisam žņaudzas ciet, viņš to preileni atkārtoja vēlreiz, skaļāk, pavisam nicinoši, dzēlīga smiekla pavadītu.

— Jā... — Upīšu Mārtiņš zvēla ar cirvja pietu tā, ka elkonis ķēra stādaiga likumu un sāpīgi notirpa. — Nolādets! — Un zvēla otrreiz, vēl labāk. — Jau pa gabalu var redzēt, ka tam vienam paduse resna un otram vesels sāinis klēpī. Vanags nav tāds, bet pārmelderis, tas jau kalpa cilvēku tuvumā necies.

— Jā... Lai nu tik ņem, lai nu tik ved, lai nu tik skrien... Redzēs, redzēs, kādu paradīzi tur sagrābs! Lejassmeltēnos nātres pa logu aug iekšā, vecā ir netīra kā cūka, nevienu vedeklu Jorgis nav varējis pa prātam izvēlēties. Šitā nu būs tā izredzētā!

Augšā sētsvidū pēkšņi atskanēja balsis, skaidri bij dzirdams, runāja Līzbeta un pārmelderis, Brīviņš pats apmierināts krekšīnāja. Brauks projām... Upīšu Mārtiņš žigli iekāra cirvi elkonī un aplūkojās, kur nu varētu pamukt. Bet tad apdomājās, nosvieda darba rīku turpat zemē, tā, ka kāts palika uz ceļa: lai redz, lai taču redz, ka viens te visu laiku strādājis, kamēr tie citi sēdēja pie šēļķina pudelēm...

Viņi aizmanījās pāri pļavas stūrim un nosēdās aiz kauzdes — tā, ka, galvu pabāžot, varēja pārskatīt ceļu.

Rati sāka ribēt pa akmeņaino iegravu lejā. Ērzelis rīk-
šoja, galvu iecirtis, kaklu ritenī izliecis, priekškājas lokani
vai līdz pašam purnam augšā izmezdam. Lejassmeltēnu
Jorģis turēja, kājām duļļos atspēries, atpakaļ atgāzies,
sarkanos grožus rokām aptinis — tā tad nebij vis, maita,
samīnis driksnu driksnās! — Tprūl tprūl — braucējs sauca
brīdinādams — tā kā r viņa mēlei lāgā nepadevās, iz-
nāca drīzāk tbū, tbū — cepure atšļukusi pakausī, nupat,
nupat novelsies, pasaulei par lieliem smiekliem, uz tilta
viņus kā pupu kūlus pametīs gaisā un izsviedīs laukā.

Bet pārrībēja tiltam pāri — ne cepure nokrita, ne pa-
šus izsvieda laukā, Lejassmeltēnu Jorģis taču sen pazis-
tams kā viens no labākajiem braucējiem pagastā. Tad
Ošu Andrs pēkšņi sagrāba priekšstrādnieka roku kā
maiglēs.

— Paskaties! paskaties! — viņš lebrēcās kā negudrs,
ja rati tik drausmīgi nedārdējuši, tie uz ceļa droši vien
dzirdētu. — Iekrāvuši ratos, vai tad nu jau tūlīņ raus
lidzi!

Patiešām, Laura sēdēja ratos starp tiem abiem, pārmel-
deris pieturēdams bij apņēmis roku viņai apkārt, straujā
braucienā viņas zilais zīda lakats kā plāga plīvinājās gaisā.

Upīšu Mārtiņš saskaities izrāva savu rokas stilbu Andra
nagiem.

— Neknieb tak, trakais! Un ko tu tur laizies pakaļ, viņa
taču ne ar pakaļpusi tevī nepaskatās.

Andrs atrāvās, taisni kā plauku dābūjis.

— Es! ... Man! ... Viņai! ... Dulns un traks tu pats
esi! ...

Rāvās un rāvās, līdz atradās kaudzei pavisam otrā pusē.
Turējās saviebies, lūpu zobos iekodis, lai kā puika neap-
raudātos — viņam šķita, no nepelnītā Mārtiņa apvaino-
juma — tikai un vienīgi no tā.

No robežu akmens staba Laura skrēja atpakaļ, zilā
plāga plīvinājās tāpat, tikai tagad uz otru pusi. Anna ar
Lihu un Lienu, visu laiku glūnējušas gar kūts slūri, ta-
gad pazuda aiz skuju gubas.

Pie vakariņu galda no saimniekiem neviena nebij, Brī-
viņš pabāza galvu un pasauca Upīšu Mārtiņu, durvis at-
kal aiztaisījās ciet. Ošu Andram sejā bij tāds liels, tāds
pārmērīgs smaids, ka no turēšanās zods nodrebēja. No ku-
kuļa grieza sev maizi — vienu, otru, trešo, kad gribēja
vēl ceturto, Liena pasniedzās un izņēma viņam nazi no
rokas. Ak tā! viņš jau varēja arī putru vien strēbt. Pie-

smēla karoti un piepeši iekliedzās: thū! thū! Bet, tā kā neviens no tiem nepiebalsoja viņa dulnajam smieklam, izlēja atpakaļ bļodā, nonceta karoti uz galda un izskrēja laukā. Kad viņš tumšajā namiņā lūkoja izberzēt acis, māte iedeva dunku mugura.

— Vai tu valdīsies ar, muļķis tāds! — viņa dusmīgi nočukstēja. — Pavisam par nerru gribi palikt!

Viņš — par nerru! Par ko viņam tā jāpaliek? Vai viņam te kāda daļa, vai kas? ... Aizskrēja un uzkāpa klētsaugšā, istabā gulēšana vairs nebij, tur tas mazais šūpulī pīkstēja. Aizmigt tomēr nevarēja, lai gan viņš turēja acis ciet un mēģināja sevi pārliecināt, ka miegs tūlī, tūlī būs klāt. Nekāda, it nekāda daļa viņam tur nebij, tikai ar Upīšu Mārtiņu vēl gribējās papriecāties, kāds posts un elle sagaida Lauru tajos Lejassmeltēnos. Bet Mārtiņš atnāca jau tā stipri omulīgs, gandrīz jautrs, acimredzot saimniekam tajās šēļķina pudelēs vēl kaut kas bij palicis pāri. Savā dobē pa sienu čabinādamies, mēģināja pat padungāt vienīgo dziesmu, kurai viņš zināja vārdus: Pie Pļevnas vārtiem, cietokšņiem, tur bij mums kaušanās. Bet, tā kā meldiju nekādi neizdevās attapt, nolikās un tūlī sāka šņākt. Ošu Andrs palika viens ar tik pilnu sirdi kā pārbriedušu riekstu, kam čaula nupat, nupat plīsis pušu. Tad viņš nostenējās, aptina galvu ar svārkjiem un vēl siena klepi uzvēla virsū.

Brīviņu saimnieks ar saimnieci arī tik drīz nevarēja aizmigt. Runāšana jau nebij. Laura turpat pie otras sienas. Bet, kad tā, kā parasts, sāka paklusu pakšinat lūpām, Vanags pačukstēja to, par ko viņi abi domāja.

— Nu, ko šī saka?

Līzbete pagrieza galvu viņam pie pašas auss.

— Vai tad viņa ko saka! Tu jau zini, vārdu ar knīpstangām nevar izvilkt. Bet es jau redzu gan: nepatīk.

Kad viens to pateica, otrs atsaucās tikai pēc laba brīža. Neskaidrība un šaubas visās vietās, tik ātri to vēl nevarēja aptvert.

— Patīkšana nāks ar laiku, kad saradīs, tā jau visiem. Vai mums pašiem citādi bij?

— Tāpat vien, — Brīviņu saimniece nopūtās. Tikai pēc kāda laiciņa ieminējās: — Bet lamzaks ir gan briesmīgs. Krēsls čīkst vien, kad nosēdies, jāpalūko, vai kāju nav atlauzis. Un degunu sauja šņauc, bet mutautiņš droši vien ķešā.

— Jā, taisni kā mežā audzis. — Arī Vanagam mācās

nopūta, tomēr viņš vēl laikā patapa to norft. — Bet kas viņam par zirgu!

— Bilde, ne zirgs! Un kā viņš prot braukt!

Nu viņi aplusa ilgāku laiku. Tad Līzbete sakustējās, it kā pēkšņi ušņainos salmos atgulusies.

— Diezin, diezin, kā viņa ar to veco satiks — tādā tīrībā pieradusi, bet Lejassmeltēnos, saka, istabu divreiz gadā izmēžot, vairāk ar šķipeli nekā ar slotu. Jorģis pats tikai tad nomazgājot muti, kad uz Rīgu taisoties braukt...

Brīviņš savā malā satrinās tāpat, bet čuksts nu bij dusmīgs un ass:

— Klausies tik visādas bābu pasakas, tad tu gan tiksī pie gudrības! Šā vai tā — kur tad ir maize bez garozas vai vieta bez savas vainas? Vai Lejassmeltēni nav vislielākās mājas visā pagastā? Muiža, ne mājas!

— Jā, muiža gan! — Līzbete dzīvi piekrita. Ar to arī visām šaubām un iebildumiem bij beigas.

6

No rīta Brīviņu meitas bij samērkušas veļu baļļā, pēc brokastīm aizgāja pļaut. Auzas šogad nebij visai garas, bet brīnum skarainas un gatavas. Vienroces, ar vieglajiem kārkla kātiem sacenzdamās, cirta savus divus špakstienus, kūlīši vēlās gludi un taisniem resgaļiem, vistinās slējās taisnās, dzeltenās rindās. Pļāvējām balti apautās kājas nīpri šalca pa mīkstajiem stublājiem, galvas laktiņi atstumti uz pleciem, septembra saule sejas brūnākas vairs nenodedzinās. Tagad viņa jau tikai vairs balināja, rudzaitā izklātie līni izskatījās taisni kā pār kalna nogāzi izstiepti nesaskaitāmi un bezgala gari dvielī.

Ošu Andrs apara pēdējos rudzus. Aizvakar noecētie četrstūri starp grāvju krustiem smalki un līdzeni, Galīņš tos patlaban izvagoja. Viņam šajā ziņā tā labākā acs, viņš redzēja katru izliekņu, kur ūdens varētu uzkrāties, un dzina tur pāri, uz grāvmalu palaizdams dziļāk, lai rodas kritums un noteka. Vagojot vērstuve nebij vajadzīga, tās vietā virs lemešiem šķērsu pārsieta veca slotas stupa, lai vagas virsmalas nogludinātu līdzenas, Galīņš palaikam mīlēja pamatīgu un glītu darbu. Šķipele viņam līdzī, viņš rūpīgi izmeta vāgu krustus, bet galus ielaida grāvī.

Rudziem starpā bij iemesta un izkulta pirmā miežu rijs. Neko nevarēja darīt, putraimu sāka aprūkt. Tagad atkal

sēra Osis. Diviem vien viņiem nebij viegli. Māra vēl vienmēr nevarēja rokas lāgā celt, tāpēc viņa uz ārdīm ņēma pretī, pats sasvieda kūlus pa lodziņu un deva augšā. Priekšstrādnieks ar Bramani tīrīja šārīta kūlumū, abi nokūpējuši kā velni. Mašīna klabēja tik nejauki, ka Brīviņam jāklīdz pilnā kaklā un tad vēl nevarēja lāgā dzirdēt. Viņš bij apsēdies uz mazo vēja durvju sliekšņa un rādījās sevišķi ļautrā omā.

Bramanis grieza spēcīgi, pelavas no sietiem aizkūpēja līdz pat sienai dibenā, gaudi platā straumē plūda pa slīpo dēli, Mārtiņš tos lāgu lāgiem atrausa zeltadzeltēnā gubā. Pagrāba un pasvārstīja sauļā.

— Simts desmit mārciņas, uz nogalvošanu! Brūža mieži, tīri žēl putraimos tādus malt!

Brīviņu kungs tagad nedomāja par brūzi un putraimiem, tikai smējās.

— Ko domā, kazaks bij atnācis: piekdien jābrauc uz tiesu, matainis esot iesūdzējis.

Upīšu Mārtiņš nemaz nesmejās līdzī, atrausa putekļu lēkšķes no acīm, atklepoja un izsplāva gluži melnu.

— Skaties, maita! Bet to jau varēja sagaidīt: es jau tūliņ domāju, ka labi nebūs, kad Buķis ar Liekni toreiz pie Raudas tā saskatījās. Te tikai būtu jāizmaksā murmulu Bērziņu Edvardam un Reinjankiņam pa glāzei groka, lai sadot pa kaklu.

Brīviņš plati atmēta ar roku.

— Nav vērts smērēties! Lai sūdz, ko viņš man var padarīt!

Mārtiņš gluži tā nedomāja, ka neko nevar padarīt. Pagasttiesas priekšsēdētājs Klaučāns bij tīrais nelga, krogā negāja, prātīgu vārdū ar viņu nevarēja parunāt, visiem zināms, ka sprieda vienādi, saimnieks vai kaut kāds pusgraudnieķells. Un rādīties gribēja, visi lai viņu slavē. Sniedze uz mata tāds pats — tiesa un taisnība visiem viena — ute gatavais! Un Lielspure no tēva bērēm bij greizs, abi ar puiku neesot apkalpoti, kā pienākas.

Bramanis arī apstājies, tukšu mašīnu griezt taču nebij jēgas. Viņam šajā lietā savi piedzīvojumi, aizpagājušo gadu vienu dienu un nakti cietumā par sievas piekaušanu. Vai tāda nebij pērienu pelnījusi, par ko viņa aizgāja uz Klīdzīņu un tagad glabāja Erberga bērņus?

Brīviņa kungs ilgi neklausījās ne Mārtiņa bažīšanos, ne Bramana lāstus. Šurpnākdams bij jau paguvīis izstāstīt Osim to joku ar mataini, tagad devās vēl uz lauku pie

Galīņa un lielā Andra. Vai tad viņam jāslēpj? Nē — vist lai zin, visam pagastam tur pietika, ko smieties.

Vakariņās viņam tik vien bij runas kā par to pašu. Bet saimes ļaudis neciešami klusi un atturīgi, saimniece pat tā kā nopūtās. Lai pūš, kam no tādas pagasttiesas ball. Viņam nē, nemaz. Savu Lāci aizsūtīs, to viņi varēja tiesāt. Matainis pats sēdēs cietumā par blamierēšanu.

Bet trešdienas vakarā atskrēja Preimaniete. Dzirdējusi, ka Lielspures uzdots pagādāt divus desmitniekus un sestdien atvest ar varu, ja piektdien pats neieradīšoties. Visi Brīviņi noskanēja, kā Vanags tad iesmējās. Kur tas bij dzirdēts, ka ar varu ved uz tiesu? Aiz muguras spriedumu, to viņi varēja taisīt. Te tūlī redzams, kādi aitas galvas savēlēti tiesas vīros, taisni kauns, ka ar tādiem vien darīšana.

Ceturtdienā viņš nemaz nerādījās no istabas laukā, bet piektdien, kad rījā patlaban kūla pirmās linsēklas, pasauca Mārtiņu un lika iejūgt Mašu. Brīviņu saimniece palika mājās sarkanam acīm, Mārtiņš visu ceļu bij tā sadrūvējies, it kā pats bijis tas tiesājams. Vanags gan sēdēja, stalti izslējies, lielā pīpe viņam bij mutē, desmit sērkociņus izdedzināja, tomēr tikai pāri dūmu levilka, kā pienākas. Braucēju un gājēju šodien pilni ceļi — likās, ka visi tie zīmīgi noskatās viņos abos, — Brīviņu priekšstrādnieks šoreiz pat pātagu paķēris līdzī un cīlāja to bieži.

Kad nogriezās pa baznīcas ceļu, pusversti aiz Pulksteņupītes kalnā tūlī acīs lida pagasta māju puduris, arī Vanags tā kā sašļuka. Viens vientuļš braucējs kūlās labu gabalu priekšā. Mārtiņam likās, ka tas ir Sniedze, arī viņš pieturēja soli, nelaiimes vieta jau tā šķita tuvojamies pārāk ātri.

Par pagastmāju to sauca tikai Ansonu Mārtiņš un dažs cits smalkas izrunas cienītājs, visiem citiem divajiešiem tas bij pasts. No neatminamiem laikiem te bijusi Dīvajās zirgu pasta stacija, tikai kad to pārcēla pie dzelzceļa, Maksis fon Zīverss visas tās četras ēkas ar sakņu dārzu ārpusē nodevis pagasta lietošanā. Pagasta valde un tiesa novietojās galvenajā pasta ēkā ceļmalā. Vienā strīpā ar to, tikai galiem pie ceļa, kreisā pusē pasta stalli ar garu koka stadulu, mūra galā ietaisīti logi un ierīkota nabagmāja. Bijušās pasta klētis otrā pusē pārvērstas par pagasta magazīnu. Abas šīs ēkas un pagasta namu savienoja ķieģeļu mūris ar iebraucamiem vārtiem, kur gan tikai stabi vien atlikuši. Aiz pagalma pretī bijušo pasta kungu dzi-

vojamā māja, brūnāka, ar lieveni un diviem skursteņiem, tajā Saulītis līdz šim turēja savu skolu, bet nu rīkosies jaunais krievu skolotājs.

Citreiz Brīviņu kungs pa pasta vārtiem iebrauca kā pats savā sētsvidū, kazaks, Mežavilka jaunākais brālis, allaž izsteldzās piesiet zirgu. Tagad tikai kāda vecene glūnēja pa nabagmājas aizsūbējušo logu, pie ķēķa durvīm tupēdams, laiski rēja kazaka āpšelis. Saulītis, kas tagad skrīveram Zariņam par palīgu, iemanījās pa tām pašām durvīm, pārlietam aizkavējies, pat lāgā pasveicināt viņam nebij laika.

Četri zirgi jau stāvēja pie slitas, Mārtiņš arī Mašu sēja turpat rindā. Lielspures dzeltenītis, ausis samiedzis, sniedzās iekost, Brīviņu priekšstrādnieks cirta ar pātagu tā, ka tas taisni palēcās, resna šūla viņam tūliņ pārstiepās mugurai pāri. Vanags attirpinādams sadauzīja kājas uz zemes un turēja galvu pēc iespējas augsti. Upīšu Mārtiņš mēģināja turēt arī savu, bet, pa sētas durvīm kazaka istabā ielienot, kūkums mugurā izliecās vēl vairāk.

Ja pastā kādreiz jāuzgaida, Vanags bij paradis pakavēties pie kazaka: skrīveram sieva tāda smalka, tāda pusvāciete, tur nevarēja, un uzgaidāmā priekšistabā taču tupēja visādi veči un vecenes. Kazaciene tad žigli pacēla oškoka krēslu pie galda un, laiku pakavēdama, siki iztaujāja, kā klājas radiem Mežavilkos. Tagad viņa čubinājās ap bērnu gultā, oša krēsls bij pie plīts, un puika tur krāva virsū kaut kādus sprungulus. Brīviņu kungs izlikās, ka tikai padzerties ienācis, vairāk neko.

Tā jau bij, uzgaidāmā istabā slaistījās pieci seši prāviņnieki, divas vecenes tupēja uz vienīgā negarā soliņa. Nabagmājas Vītoļiene stenēdama pietrausās kājās, athrīvodama vietu gruntniekam. Brīviņu kungs neredzēja, viņam nebij jāredz, neko viņš negribēja redzēt, izklapēja pīpi uz naga un meklējās tabakmaku, bet nevarēja atrast. Upīšu Mārtiņš taisni pabrīnījās par to pašsavaldīšanos un mieru, pašam viņam mugura metās mikla.

Pavisam slapja tā palika, kad kazaks pavēra durvis un viņus abus ar saimnieku sauca iekšā. Tas jau nebij Mežavilka brālis Mežaks, bet pavisam svešs vīrs, bezgala nopietns un svinīgs. Svešs likās arī Klaucāns aiz sarkanā galda, tāpat Sniedze un Lielspure. Trīskantainā tornīti uzstādīts, viņiem priekšā stāvēja dusmīgs, zeltīts ērglis. Vēl dusmīgāks no zelta aploces galvām pāri raudzījās Aleksandrs Trešais, bārdu paslējis, medaļām un krustiem ap-

klātās, platās krūtīs izliecis. Te jau bij vēl haismīgāk kā baznīcā, taisni neticami izlikās, ka skrīveris Zariņš tik vienkārši un vienaldzīgi slaucīja spalvu saru suseklīti.

Tikai tie četri, cits neviens te nesēdēja, Rijnieks matus laikam tīšām vēl vairāk izbužinājis. Buķis ar Liekni nemaz nepaskatījās pretiniekos, abi acīm redzami stāvēt un krist nostājušies matainim aiz muguras. Klaucāns bij ļoti nopietns, aiz pārāk lielas nopietnības pat mazliet bēdīgs izskatījās. Sniedze lēnām grozīja dzeltenu, labi izsukāto bārdu no vienas puses uz otru, nevarēdams atrast īsto vietu, kur skatīties. Lielspure stīvi vērās savās uz galda saņemtajās, dzeltenu spalvu apaugušajās rokās, viņa lielā bākūrētainā seja bij mazliet piesarkusi.

Spalvu noslaucījis, Zariņš sāka lasīt sūdzību. Pašķirtā protokolu grāmatas lapa nemitīgi knikšēja — Zariņu dzimtas vīriešiem tāda iedzimta kaite, visiem trīsēja roka un arī galva, skrīvera dēlam bij vēl tikai astoņpadsmit gadi, viņš gāja draudzes skolā, bet arī jau sāka kratīt.

Priekšsēdētājs novalcēja, vai sūdzētājs vēl negrib papildināt to, kas bij nolāsīts. Nē, — Rijnieks papurināja galvu, — nevienu vārdu vairāk viņš negribēja. Lai runā liecinieki, tie zināja visu, Lieknis pat mēģināja paspraukties garām un tikt pirmais, bet Buķis atbīdīja atpakaļ.

Vai Vanags atzīstoties par vainīgu? — priekšsēdētājs noprasīja. Jūs — tik labam paziņam — tas izklausījās ne vien sveši, bet arī draudīgi.

— Nē! — Vanags atcirta kā ar cirvi. Nekādu vainu viņš nevarēja atzīt. Vainīgs tikai tas, kas dzērumā sasapņoja sliktu sapni un pamodies domāja, ka cits viņu apvainojis.

Zariņš sarauca pieri un nosodīdams nogrozīja galvu. Klaucāns pārtrauca un brīdināja, par tādu izrunāšanos arī varēja saukt pie atbildības. Brīvīņu kungs lepnī parausīja plecus un gribēja sabāzt rokas bikškabatās, bet apkērās un iztaisīja tā, ka tikai mutautiņu meklējis.

Liecinieks Buķis zināja visu kā no grāmatas. Iesāka pilnu muti, no paša tālā gala. Viņa švāgeris, eċe, šis pats Jān Liekne, toreiz bij atnācis viņu krustabās aicināt. Divi skuķi Lieknim bij, nu tas puika katrā ziņā apspricējams... Priekšsēdētājs viņu pārtrauca: par Liekņa puiku tiesa neko negribēja zināt, tikai par to, kas pie Raudas noticies. Bet tad Buķim grāmata tūlī sajuka, tā viņš nebij mācījies. Arī to neļāva izstāstīt, kā Kuģenteks blāvis, kad viņi abi izlīduši pa preču vagona apakšu cauri. Pie Rau-

das... Tur tā lieta bij uz mata tā: šis pats Brīviņu saimnieks Jorg Vanags ienāca piedzēries — tas ir, pavisam nē, tikai dzēris gan — un tad sāka plātīties. Viņu pašu, Buķi, sūtīja cūkām lapas kapāt, bet viņa švāģeri Jān Liekni — — Klaucāns pārtrauca atkal: tikai to, ko viņš par Rijnieka kungu. Rijnieka kungu viņš bij nolamājis par zagli un solījis iesēdināt sikadielā. Pielīdzinājis vecajam Sprukam, tas arī esot bijis tāds pats zaglis.

Klaucāns nepieņēma arī veco Spruku: tas esot nomiris un varot sūdzēt pats. Upīšu Mārtiņš jau gandrīz vai pasmaidīja: kad tik stingri apsauca, tad varbūt visu to liecību neņems par pilnu.

Bet Lieknis vārdu pa vārdam atkārtoja to pašu. Tikai vēl piebilda, ka Vanaga paša priekšstrādnieks tam grūdis pie sāniem, tik traka tā lamāšanās bijusi. Paguva no sevis piebilst, ka par tādu goda laupīšanu pašam staršina kungam trīs gadi pasilijas bij tas vismazākais.

Izsauca arī Vanaga liecinieku Mārtiņ Upīt.

Mārtiņam taisni kājas saļodzījās. Pirmoreiz pie tiesas, viņš bij pagalam apjucis, kaut kā viņam likās, ka pašam arī grib piesiet vainu un nu tikai jātaisās vaļā no ķibeles. Laikam tā sēnos piegrūšana tas ļaunākais. Prātā viņam nebij nācis grūst — viņš muldēja. Un, ja arī mazliet piedura roku, tā kā cits to pavisam nemanītu, tad nevis tāpēc, ka saimnieks nosauca mat — Rijnieka kungu par zagli, bet aiz cita iemesla. Viņš bij pavadījis Zeltiņu Jāni līdz pārbrauktuvei, Jānis piedzēries un pats nevarēja tikt. Labi, ka tur gadījās Sleikša puika no Veibāniem... Te Klaucāns mēģināja apturēt, bet tik viegli tas nebij iespējams. Zeltiņu Jāni iesēdinājis, Mārtiņš nāca atpakaļ un tad tikai ieraudzīja Mašu pie slitas. Tā palaiķam nav nekāda lāga stāvētāja pie kroga, bet to svētdien negribēja ne akla. Un tad viņš iegāja iekšā. Protams, tur bij arī Rijnieku Buķis ar savu švāģeri Liekni, šmorēja, bet vai viņi Rijnieku lamāja par zagli, to viņš nebij dzirdējis. Vispār viņš neko nebij dzirdējis un neko nezināja, tikai par viņa nokavēto dienu lai samaksā...

Aplusa galīgi apjucis un slapjš. Tiesneši saskatījās, Sniedze plūkāja bārdu, Lielspure paraustīja plecus. Beigās vēl runāja Vanags pats. Par zagļiem viņš gan bij kaut ko teicis, bet vispārīgi, tikai veco Spruku pieminēdams vārdā, un tas nekādu sūdzību necēla. Ja tie abi te gribēja uztipt vainu, tad vispirms vajadzēja noprasīt Raudam,

cik mēriņu katrs bij izdzēris, Ercbergi vajadzēja izsaukt, lai pasaka, vai tāda liecība ņemama par pilnu.

Nekas nelīdzēja, Brīviņu kungam piesprieda dienu un nakti cietuma, apaļas divdesmit četras stundas. Līdz Pulkstenkalnam viņi aizbrauca tā, ka tikai smilkšu mākonis nostiepās pakaļ. Tur Vanags iesmējās pilnā kaklā. Viņu cietumā! Tik varens vēl neviens pasaulē nebij ieradies. Matainis ar saviem uzpirktiem lieciniekiem pats sēdēs sīkadielā. Pie Raudas viņš smējās vēl skaļāk un stādījās priekšā par nākamo arestantu, lai gan tas pāris pasvešo cilvēku neko lāgā nesaprata. Upīšu Mārtiņš bij piesēdis mežsargam Elksnim, gari un atņemdamies pārstāstīja tiesas gaitu, kur viņam piekritusi ievērojama loma. Tie acis vien bolīja, kad viņš sāka likt vaļā, Sniedze tikai savu bārdiņu plūkāja un nezināja, kur dēties. Žēl, ka piemirsa par to, kā matainis reiz nesa applāvībām trīs pusstopus un nevarēja atnest. Bet par to Lielspures dzeltenītis dabūja tādu pātagas cirtienu, ka trīs dienas nēsās šūlu pār muguru. Trīs reizes viņš atgriezās pie šī slavenā darba, stāsts iznāca katrreiz mazliet citādāks, bet arī plašāks, un iespaldīgāks. Elksnis palaikam kluss, bet liels gudriņieks un zobgalis, tikai ar galvu pamāja un smīnēja.

Pirmā Brīviņos atskrēja Jaunkalaču vecene. Vai tad taisnība esot, ko viņu Jānis pa mājām stāstot un smejojoties? Vedeklai pārgājusi visa sirdskaite, aizsteigusies pie māsas Rijniekos un nu danceniski vien staigājot, ceļa braucēju nelaižot garām, turot cieti un tik stāstot, un tik stāstot... Brīviņu saimniece steigšus izvadīja viņu laukā un nospļāvās pakaļ. Ieradās arī Auziniete izošnāt, kā tad te nu izskatās Brīviņos un ko paši saka, — Lielspure bij lepns, aiz cieņas pret paša amatu mājās nekad nestāstīja, kas īsti tiesā noticis. Lai gan Auziniete tēva bērēs bij tik smuki raudājusi, Vanags pats iztrieca viņu no istabas, tā ka tā tikai pret klētīm pirmoreiz atskatījās.

Jaunkalaču veceni un Auzinieti varēja iztriekt, bet pasaulē muti aizbāzt nē. Divajieši vairs nebij pagasts, bet tīrais skudru pūznis, tā tur tagad gāja kņadu kņadām. Pat ganiem, uz robežas satiekoties, nelznāca citas runas kā par Brīviņu kunga tiesāšanu un cietumu. Nebij jau tā, ka visi tikai nīrgājušies un priecājušies vien. Vanagam daudz draugu un piekritēju, tie aizstāvēja cik spēdami, bet ko tur galu galā vairs varēja grozīt. No abiem pagasta varenajiem Rijnieks šoreiz bij izrādījies tas gudrākais un stiprākais.

Upīšu Mārtiņš gan vēl plātījās ar mataiņa un tā liecnieku iesēdināšanu sikadielā. Vēlāk viņš šo atriebību sadalīja labāk un noteiktāk.

— Rijniekam trīs gadi sikadielā par blamierēšanu, — viņš bij pačukstējis Preimanim. Un platgalvja Lapsam: — Buķi un Liekni par melošanu uz pasiliju.

Sikadlela un pasilija turpmāk arī sāka piejaukties valodās. Cits par to tikai dzirdējis, bet cits zināja pilnīgi skaidri un noteikti. Ticami izklausījās, Brīviņu kungs taču nebij nekāds murmulu Edvards, ko tie tādi varēja paņemt un ielikt uz diennakti. Kas tad šis pats Klaucāns, salīdzinot ar Vanagu? Simts pūravietas zemītes, procentus bankai ar mokām sagrabināja. Tikai skrīveris Zariņš to tā izlaisījis, tāpēc ka Brīviņu kungs lepns, tēva bērēs neaicināja un reiz Zariņa madāmai pabraucis garām nesveicinājis.

Patiesībā ne skrīveris pats, ne viņa madāma tur nemaz nebij vainīgi. Zariņš pārāk uzmanīgs un gudrs: Rijnieks pagastvecākais, pret to celties nevarēja, bet nevarēja arī galvot, ka turpmāk Vanags nenāk viņa vietā. Tāpēc viņš tiesas sēdē ar savu lēkājošo spalvu atskripstināja tikai to, kas piederēja lietai, bet atstāja nepierakstītu visu lieko, ko varēja izlietot par iemeslu jaunai prāvai. Tagad, Vanagu it kā neviļus sastapis, nopietni un pārliecinoši pierunāja neparsūdzēt: amata vīra apvainojums tik smags un liecības tik drošas, ka augstākās tiesas droši vien piespriedīs mēnesi vai divus. Uz tām valodām nebij ko klausīties, izrunāsies un aprims, kas tos klieudzējus te nepazīna. Skrīveris zināja pastāstīt, Rijnieks cerot, ka Vanags ar labu neiešot, tagad gan Lielspurem dots rikojums turēt gatavu desmitniekus un atvest.

Laura bij īgna un sapūlusies, Līzbeze staigāja, acis ar lakatu aptinusi. Kad saimnieks ar Mārtiņu aizbrauca, viņa izdvesa Leikartu Lībai:

— Tagad tik jāņem aukla un jāiet uz kūtsaugšas pakārties.

— Ko jūs runājat kā duma! — Lība abas rokas pameta gaisā. — Kad man tas Leikarts nomira, tāpat bij vai āliņģī jālec iekšā. Un vai tagad nedzīvoju? Prātā vairs neienāk, ka tāds Leikarts kādreiz bijis pasaulē. Slikti tikai, ka jums tā cietā sirds un paraudāt nevar.

Slikti tas bij, bet arī tur nevarēja neko darīt. Mazais Andrs pusdienā dabūja brāzienu, tāpēc ka savus slapjos autus izžāvis uz mūrīša turpat līdzās maizes muldai. Tie

Iebūviešu bērni visi bij kā cūku migā auguši un ar sivēniem kopā baroti, visām četrām kājām kāpa silitē iekšā. Divas dienas pēc tam Andrs ar viņu nerunāja. Pēc pusdienas Brīviņu saimniece izrāva Tāli aiz rokas no dārza un kļiedza Osieni. Lai taču nāk — visa pasaule lai nāk un paskatās, vai tam zvērēnam nebij nagos ābols, tas vislielākais no tās mikstās baltās! Pusi jau paspējis aprīt, kas to otro apsmulēto lai vairs ēd! Tirā laupītāju banda, acis rāva no pieres laukā!

Osienei todien jau tā pilna dūša un acis saraudātas sarkanās. No rīta bij atskrējusi platgalvja Lapsiene no Rīteriem un ilgi čukstējusi par Annu Ozoliņos. Ozoliņu māte, tik lēns cilvēks, bet arī tā vairs ilgāk negribēja ciest. Kas tādu negodu arī turētu savās mājās... Osiene izķēra skuķim to ābola pusi, iesvieda pār zedīņiem atpakaļ dārzā, pašu ierāva istabā. Ilgu laiku tur nenorima nejauks traucis — mazie gaudoja, Tāle nelabi vaimanāja, bet visvairāk kļiedza un lamājās Osiene pati. Bet tad pēkšņi noklusa. Žagaru bunte aiz sijas sakaltusi un salūza, tad viņa bij pakērusi miklas kuļamo menti un sākusī ar to pašu. Aprāvās, kad mazie bērni bij spēji apkļusuši un arī Tāle vairs nekļiedza. Osienei acis atmiglojās, viņa ieraudzīja, ka skuķis sēd uz klona drausmīgi izspurušu matu ērkuli, balts kā drēbe un lielām, tik lielām un pavisam sausām acīm skatās — sienā, logā vai nezin kur. Tad viņa nosvieda sitamo, ko nekad nebij domājusi grābt, iekrita gultā un apvija galvu rokām. Pēc laba brīža manīja, ka parausta aiz jakas piedurknes. Tāle stāvēja ar ūdens krūzi pie gultas.

— Šejiet, iedzeriet, tad jums paliks labāk, — viņa teica nopietni un lietišķi.

Vispirms Osiene gribēja uzbrēkt, lēkt sēdus, vēl kaut ko. Bet mute palika kā pavērta, un tad viņa lēnām pastiepa roku un dzēra ilgi, ar degunu krūzē knābādama un apakšzobus malai pieklabinādama...

Līdz stacijai Vanags ar Upišu Mārtiņu aizbrauca tikpat kā vārdu neparunājuši. Vanagam nekāda runāšana vairs līdzēt nevarēja, un Mārtiņš neattapa, ar ko tagad lielities. Pie Raudas pieturēja, Brīviņš iegāja pats un iznesa tik smagu grozu, ka tikko varēja iecelt ratos. Ar šādu vedamo līdz pastam likās tā kā vieglāks ceļš, bet tas varēja būt arī tāpēc, ka nesastapa nevienu pašu braucēju, ne

pretimnācēju. Bet, Mašu pie slitas siedami, viņi pa vajējiem vārtiem ieraudzīja nabagmājas stadalā iebrauktu Sniedzes zirgu — laikam taču uzdots novērot, vai arestants ieradīsies labprātīgi vai nāksies sūtīt vīrus pakal un atvest ar varu. Mārtiņš tramīgi paskatījās saimniekā: ja sastaps, tad labi nebūs, nē, tad būs slikti — velns zin kas te vēl iznāks! Brīviņu kungam acis bij pievērtas, viņš noklepojās tā, it kā visu nedēļu bijis aizsmacis un rīklē kaut kas spriestos.

Par laimi, tomēr nesastapa, kaut kur Sniedze te bij, bet nerādījās — Mežaks ieveda viņus tukšajā kancelejā. Galdam sarkanā apsega noņemta, uz tā tikai divas tintes pudeles un daži melni plankumi. Ērglis novākts uz zemā naudas skapja, koka skapis ar grāmatām cieši noslēgts. Tikai Aleksandrs Trešais stāvēja, kā stāvējis, medaļām un krustiem apkāries, dusmīgām acīm raudzījās galvām pāri. Grozu Upīšu Mārtiņš pabāza dziļāk zem galda, lai viņš neredz. Kazaks bij tāds apjucis, par daudz kustīgs un pakalpīgs.

— Jūs pasēdiet te, kamēr sataisu, — viņš teica un izmetās laukā.

Sataisis... Atslēgu aizgāja pameklēt... Viņi nesēdās. Mārtiņš stāvēja kā uz oglēm, Vanags stalti skatījās pa logu, tikai bārda viņam lāgu lāgiem notrīsēja. Kad Mežaks atkal atgriezās, vēl vairāk apjucis, gandrīz nelaimīgs, Brīviņu kungs negaidīja aicināms, paceltu galvu izgāja pats.

Upīšu Mārtiņam kājas bij notirpušas. Nezinādams, kur likties, piešļūca pie aizvērtām durvīm, kur ar laku pielināta papīra lapa. Rakstītu salasīt viņš neprata, pazina tikai daudzkārt redzēto parakstu: pagasta Skrīveris Jān Zariņš. Aiz otrām durvīm dibenā bjaustīdamies dziedāja kazaka puika — tas izklausījās tik nepienācīgi un zaimojoši, ka gribējās iet turpu un iecirst pļauku... Atslēga noklākšēja — taisni kā pļauka pret pašu sirdi... Turpat aiz priekšīņas paprāvs kambaris, kur pasta puļši savā laikā kāra sakas un sedulkas, tagad vadži no sienām izrauti, lodziņam virs durvīm pieliktas restes un pašās durvīs ietaisīta šī pati nolādētā, klakstošā atslēga.

Kancelejā dziedāja mušas, laiks bij apstājies, apaļais pulkstenis pie sienas nosita desmit, bet rādītāji nemaz nekustējās no vietas. Ārā notarkšēja Sniedzes rati, kad puteklī nokūpēja aiz smēdes likuma, kazaks visu laiku

aiz ceriņu rindas mājas priekšā vaktējis, steigšus un trokšņaini iesteidzās atpakaļ. Atslēga noklākšēja atkal.

— Nāciet nu laukā, Brīviņu kungs! — Upišu Mārtiņš izdzirda viņu saucam skaļi un jautri.

Brīviņu kungs ienāca kancelejā atpakaļ, tāds pats stalts un lepns. Bet Mārtiņš redzēja gan un saprata. Pelēkāks palicis, piere aprasojusi, pats nemanīdams, piespieda plaukstu pie krūtīm, kur tā slimā sirds. Desmit, piecpadsmit minūtes vai visas divdesmit četras stundas — kāda tam vairs nozīme? Iekšā viņš bijis, durvis aizslēgtas un atkal atslēgtas, to neviens nevarēja padarīt par nebijušu.

— Ko nu glūnīl — viņš uzbrēca priekšstrādniekam, nu patiešām drusku aizsmacis. — Velc grozu laukā, tagad sāksies balle! Un tu pasauc Saulīti un skrīveri, madāma arī lai nākl! Visil! Un kazaciene lai uzcep gaļul!

Kazaks vispirms pamanījās novākt ērgli grāmatskapī, atslēga viņam pašam bij kabatā. Bet nekādi viesi neierādās, tikai Saulītis svinīgs un nopietns, gluži kā viņureiz uz vecā Brīviņa izvadīšanu, kā vienmēr, kad jāsēstas pie galda. Zariņš ar madāmu no paša rīta aizgājis uz Snēdžiem pie šās radiem. Vanags tikai ar galvu pameta, neizrādīdams, cik vārīgi tas viņam iedzēla.

— Kad nav, nav vajadzīgs! — viņš noteica, brandvīna un alus pudeles izkravādams un klijģerus galdā sviezdams. — Kazaks ir tāds pats pagasta puisis, bez viņa priekšstrādnieks labi var iztikt.

Alus pirmoreiz pudelēs, tas vien bij ko vērts. Izrādījās, ka Mežakam pat nazis ar vilķi, tā viņi tās ērti dabūja vaļā. Bet valodas īsti sāka ierosīties tikai pēc pirmās groka glāzes. Pusgraudnieki un rentnieki jau sāka atbērt magazinā, kazaks zināja stāstīt, ka Krastu Zemīšam nepēmuši pretī, tīrās lācauzas vien atvedis. Saulītis atkal varēja ziņot, ka apstāigājis mājas, aicinādams jaunus dziedātājus, Brīviņu Lauras laulībās viņš gribēja divas dziesmas uz četrām balsīm. Būtu jau plaujamos svētkos, bet Baldavs sācis dibināt savu čāčanu kori un ierunājis Arpam, lai nelaiž šo klāt. Kurpnieks nepazīstot notis, Cimzes «Dziesmu rotu» tādām rokās nevarot dot. Tie bij skaidri meli. «Bez bēdām labu nakti» viņš no Punšeļa meldīju grāmatas pat uz ērgelēm varēja nospēlēt. Un, ja vēl Sprukam izdevās nopirkt pašam jaunu klarneti un Silagaiļu Jorģim lielo bass tauri, tad varēja iznākt, ka Lauras kāzās viņa koris dzied kopā ar ragu mūziku.

Tās bij labas ziņas, lai gan īsti visu tā Saulītim ticēt nevarēja, par groka glāzi viņš gatavs vai visu Dīvajai muižu apsolīt. Tomēr Vanags nespēja īsti aprimties, nekāda balle vēl neiznāca. Aiztrieca Mežaku, lai atved to pašu kalēju Balceri. Lielais vecis bij labs ēdājs un iemētējs, bet prata tikai lielities ar savām meitām, cits nekas pasaulē viņu neinteresēja. Pēcpusdienā kalķu Bite nāca garām no mācītājmuižas. Upīšu Mārtiņš ierāva arī to. Patiesībā Bite nemaz nebija raujams, ar pirkstu tikai vajadzēja pamest, kur deva dzert par velti. Pie vakara vēl, no sudmalām braukdams, piegriezta Mežavilks, atveda brālim pūru rudzu miltu. Bet tas jau palaikam nebija nekāds dzērājs, pasēdēja brīdi un aizbrauca atkal prom. Bet, kad kazaciene aiztaisīja logam aizvirtnus un kancelejā aizdedza lampu, balle arī tā gāja pilnā spēkā. Jau no lielceļa bija dzirdams, ka Upīšu Mārtiņš lielījās, Lielspures dzeltenī pataisījis strīpainu kā pakulu bikses. Bite atkal lādēja Zīveru, kas bija sliktāks par dzimtlaiku lielkungu, malku nodeva ar skaitu un lūkoja pakaļ, vai pēdējo pagali iekrauj ceplī.

Brīviņu saimnieks nevarēja pieļaut, ka kaut kāds krāsnkuris lamā Dīvajai lielkungu.

— Zaglis jau tu esi, — viņš teica laipni, ar galvu pamādams. — Kas tad to nezina: iekrauj laiviņu un pa nakti pāri prom uz Klidziņu.

Bite stipri uztraucās par tādām aplamām valodām.

— Lai viens man pierāda kaut pagali no tās eglī, kas gēd! Bet, ja blīgznas piejauk klāt un baltos elkšņus, tos tak krāsnī nevar bāzt, ar saltu uguni radzēm neko nepadarīsi. Un, kad atlasa un sasviež gubā, tad velns viņu zin, kur paliek, klāt es viņai nestāvu. Ceļa mala, tas pats silķu kucis garāmbraukdams iekrauj ratos un tā dažs labs cits.

Gaismiņā Upīšu Mārtiņš viņu izstūma pa durvīm, lai nepiegāna kanceleju, tikai vēlāk ieraudzīja, ka nekur tālu vis nebija ticis, gulēja, galvu ceriņu krūmā iebāzis, kājas līdz ceļam pastiepis. Kazaciene savu vīru paklusām aizvākusi un novietojusi uz pagrabiņa, lai nevar atrast. Balcera trīs meitas no smēdes atnāca tēvam pakaļ, tā kā visas bija šuvējas un ar Zariņa madāmu runāja vāciski, tad pat pašu Vanagu ieskatīja par prastu un neielaidās nekādās sarunās. Divi vien palikuši, tie sāka meklēt Saulīti. Priekšīnā tās otras durvis bija pa kājgalam vaļā, Saulītis ielidzis gulēja uz lāviņas un krāca, ka ligojās viss pasta puišu aizjūgu žāvējamais kambaris. Uzmodināt viņu ne-

bij iespējams. Tā kā Mežaks atslēgu aizmirsis durvīs, Upīšu Mārtiņš aizsita ciet un aizslēdza — tas tik būs joks, kad bijušais skolmeistars atjēgsies pats un sāks dauzīties! Atslēgu gribēja iemest ceriņu krūmā, bet Vanags bij kaut cik skaidrāks, atņēma un nolika uz skapja, lai kazaciene var atrast un izlaiž laukā.

Pulkstenis kancelejā vēl sita desmit, kad Mārtiņš slaidi piebrauca pie durvīm, cieši pie pašām kāpēm aiz ceriņiem, kur braukšana vispār nebij paredzēta. Nosēdies par kučieru priekšā, kājas pret ilksīm atspiedis, pats sastieptos grožos atgāzies, dulnumā viņam laikam tēlojās kaut kas līdzīgs pļaujas svētku braucienam. Arī te Brīviņš izrādījās saprātīgāks, nosēdināja viņu, kā pienākas, un pats paņēma grožus — Mārtiņš jau uz Pulksteņkalna sāka snaust un klanīties.

Ķēve vairs nebij nekāda straujā skrējēja, no tā trakā svētku brauciena bieži klepoja un acīm redzami sāka sašļukt. Rikši palikuši tādi ļoģani, stāvēdama allaž nokūra galvu, ēda negribīgi un labprāt līkoja atgulties. Vanagam reizēm jau uznāca bažas — vai tikai toreiz, slapja sabraukta, nebij par agru palaista ganos un pieklupusi upē vai kādā akmens dobē pie auksta ūdens? Mārtiņš tādām ieskatam pretojās ar rokām kājām, lai gan nevarēja uzrādīt nekādu prātīgu iemeslu, kāpēc viņa, satvīkusī un aizslāpusi, lai nebūtu meklējusi ūdeni un padzērusies.

Brīviņu kungam šis mājupbrauciens vispār iznāca smags un netikams. Ārēji gan turējās, bet sirds bij pilna aiz rūgtas pazemojuma sajūtas un pat kauna. Dižojies, kā gribi, bet paspēlējies tu šoreiz esi... Ko tagad pagastā runā un kā ņirgājas, kā ņirgājas! Pārāk gudrs viņš bij, lai to nezinātu.

Kad nobrauca pa Rijnieku kalniņu lejā un rati sāka rībēt uz Dīvajas tilta, viņš pakratīja dūri atpakaļ un nošņāca, zobus griezdam:

— Tu to man pieminēsi, mataini nolādētais!

7

Brīviņu saimniece, kā jau ārpagastniece, nevarēja lāgā saprast Brīviņu un Rijnieku naida sensenos iemeslus. Sievieša cilvēka prātiņam arī tas nebij aptverams, ka visa pagasta uzmanīgais vērojums un sasprindzinātā ziņkāre abus sacensopus turēja kā maiglēs — kurš no viņiem

tagad lai piekāptos, atzītos par uzvarētu un atstātu tam otram pirmo vietu? Tikpat labi tad jau varēja prasīt, lai Vanags atdod Brīviņus Osim un pats pie tā paliek par pusgraudnieku salā vai Rijnieks tos tūkstošus par grantskalniem lai ņemot Kalnasmeltēna upura ķeselē mācītāju atraitnēm un bārņiem par labu.

Ilgu laiku pēc tā nelaimīgā cietuma Līzbeie palika sadrūvējusies, nevarēja īsti zināt, vairāk dusmīga vai bēdīga. Vanagam pašam jau tā kaut kur dziļi kremta, sievas īgnums nelabo jutoņu padarīja vēl smagāku.

— Kas tev īsti kaiš? — viņš tai reiz noprasīja strupī un asi. — Zobi sāp? Tad pasauc taču Kārļsonu veceni, lai aprieļi, šitāda šņaukāšanās galu galā sāk cilvēkam apnikt.

Brīviņu saimniece paskatījās tik dusmīgām acīm, kādas Vanags redzēja pirmo reizi, un tikpat kā ar cirvi atcirta:

— Tevi lai apvārdo, ka pavisam nepaliec bērna prātā. No mājām laukā vairs nedrīkst rādīties, viss pagasts ar pirkstu rāda. Kur tā Laura lai glābjas? Paprasi, vai Lejas-smeltēnu Jorģis vairs gribēs ņemt?

Brīviņš iesmējās īstu Preimaņa smieklu.

— Es viņam pakaļ neesmu braucis, un Laura gan arī nelūgsies, lai ņem.

Līzbeie uz to tikai plecus paraustīja.

— Tā jau ir: kad negods līdz kaklam, lai tad arī kāpj visai galvai pāri. Ko tur runāt ar tādu!

Taisnība viņai bij, labuma no tādas izrunāšanās nekāda, tikai sirdi sarūgtināja vēl vairāk. Naktī viņi atkal gulēja, muguras sagriezuši, un sargājās viens otram pieskarīties...

Māriņas tirgus rītā saule ripoja pa zemi. Laiks bez vēja un silts, izredzēts tupeņu rakšanas sākumam. Bet Brīviņos neviens par to nedomāja, pats saimnieks arī nē. Strādāts visu rudenī labi, rudzi nokulti, šķūnis rijai blakus vasarāja pilns, nojume pāri pusei, vēl tikai lielais auzu lauks pie ozola pļaujams, bet tas pāra dienas varēja gaidīt. Brīviņš bij teicis: ja mums izdodas tos pēdējos linsēklu zārdus nokult, tad uz tirgu visi, kas grib.

Un linsēklas bij nokultas — tik sausas, ka varēja taisnī no lauka kult, nemaz nebij jāser rijā uz ārdīs nosegtiem garklājiem un jākaltē. Upīšu Mārītiņš ar Bramani vakar tīrīja līdz vēlāi tumsai. Pievakarē jau bij ieskrējis Simkas braucējs, izsvēris uz proves svarīniem un iemaksājis pieci rubļi rokasnaudas. Šodien, uz tirgu braucot, jāved prom, Simka trešdien gribēja sākt laivu lādēt. Četri maisi stā-

vēja turpat kula vidū saslieti, uz klēti vest nebij nekāda aprēķina, kad sajūgs, tāpat iesviedīs ratos.

Laukā izgājis, Brīviņš, gan mazliet ar nožēlu, paskatījās uz tupeņu lauku olnīcas malā. Pēc alzvakarējās salnas laksti nobrukuši, tikai brūnas skaras karājās pie bāļajiem kātiem — rokams, rokams būtu kā ēst. Bet solīts bij, un salmnicka gods pat domu nepielaida, ka vārdu varētu lauzt.

Tirgus jutoņa patiesībā ierosījās vakar pēcpusdienā, kad tie vezumi pa lielceļu sāka garām braukt. Kaut kur Vidzemē tagad rudenī ik pārdienām bij tirgus, amatnieki ar saviem vezumiem ceļoja no vienas vietas uz otru, bet uz Klidziņu jau brauca no īsti tāliem apgabaliem, divājieši tās vietas zināja. Milzīga siena vezuma augstumā piekrautie stiebru krēsli nāca kaut kur no Burtnieku ezera apkaimes. Ratiņu, tītaviņu un šķietu vezums piederēja kādam piebaldzēnam, ratu galdos tam varēja būt arī llnu audekla baķi palagiem, krekliem un dvieljiem. Kantainais lubu kurvis virs ratiem uz mata lāds kā Osim pudeļu vešanai, tur salmos iepakāti māla trauki, podnieks dzīvoja Bebru apkaimē. Lūkiem pīlie lielie labības sieti varēja būt no Vēricnes vai Zādzenes, mazie miltu un putraimu sijājamie un niekātavas piestā nogrūžamiem mīžiem arī no tādiem apgabaliem, kur labi liepu un kriju meži. Iršenieki veda ādas sakas ar lencēm un sedulkām, vilnas kārstuviņas un llnu suseklus ar oša dēlīti sadzītiem bistami asiem tērauda sariem. Kulstiklas, ratu loki un gatavas ragavas nāca no pašas Gulbenes puses. Kāds Gostiņu pilsonis, pa versti grabēdams un šķindēdams, aizveda stieplēm kopā sapīnātus trumuļus, cepešpannas, bleķa kanniņas, lukturus, balti un kairinoši spidošus stopus un rīvjus. Bulku pārdevējiem no Vidzemes braukt nebij nekāda aprēķina, Klidziņā pašā vai katrā otrā mājā uz gadatirgiem cepa baltmaizi, pēperkokas un citus saldumus. Bet desu Grieta bij aizkavējusies kur tālāk Vidzemē, pati kā resna, sarkana desa, uz savas brūnās, taukainās kastes priekšgalā notupusies, bez apstājas kulstīja dzelteno zirģeli, kas te neparko nepielaidās skriet veiklāku riksi. Viņas dēls Apanauskis uzmeties kastes pakalgalā, tāds pats resns un sarkans, baltu rētu pār vaigu un virslūpu, kājas nokāris, netīro kreklu atpogājis pagalam vaļā, dzeltenām spalvām apaugušās krūtis izgāzis. Gani, kas paskrējuši ceļmalā tuvāk redzēt visus tos brīnumus, pabēga nost: Apanauskis izskatījās tāds, kas varēja kuru katru

apēst uz līdzenas vietas, viņš varēja arī ierēkties istā lāča rīklē un paskriet pakaļ — visādas briesmu lietas stāstīja par viņu.

Sorīt garām veda saītē un ratiem piesietus zirgus, govīs un vērsēnus. Pār ratu galdiem teļi slaistīja galvas un blēja jēri, zem redelēm vaidēja cūkas un ņerkšēja sivēni, kastēs un apsiētos grozos nikni ķērca vecas nedējējas vistas. Divām līdzteku strīpām pa lielceļu virzījās kājnieki. Saimnieku palaistie gājēji traucās izmantot itin visu vaļas dienu un devās ceļā tūliņ pēc brokastīm, gruntnieku cieņa tādu steigu nepielaida, viņi sāka sajūgt zirgus taisni ap to pašu laiku kā uz baznīcu.

No Brīviņiem pirmā bij prom Smalko Anna. Patiesībā gan iekrita mājas nedēļa un tāpēc būtu jāpaliek, bet, tā kā viņai kāda pavisam svarīga vajadzība, Liba uzņēmās apmainīt un palikt vietā. Tāds pats apmaināmais bij arī mazais Andrs, tas citādi nevarēja tikt kā tikai, ja kāds labprātīgi uzņēmās iziet viņa vietā ganos. Protams, ka tik laba sirds bij tikai Bērziņu Lienai, lai gan arī visas vasaras draudzībai šē piekrita liela loma. Abi Andri aizgāja tūliņ pēc Bramaņa, Osīs ar Galīņu jūdza pusgraudnieka salni. Pats Brīviņš ar Upīšu Mārtiņu arī posās agrāk, nekā to citā reizē būtu darijuši: kamēr izbērs linsēklas, paies kāda stunda, un viņiem šodien taču arī bij svarīgas darīšanas.

— Redzēs, vai brūte arī brauks, — Ošu Andrs teica, kad abi gāja gar sadīgušo rudzu lauku ozola kalnā. Tagad viņš Lauru citādi nesauca kā par brūti, cenzdamies ielikt šajā vārdā pēc iespējas vairāk nīcinājuma un izsmiekla, lai gan bez viņa cits neviens Brīviņos tur neko smejamu neatrada.

— Nē, nebrauks, — mazais Andrs atbildēja, — es redzēju, ka viņa brokastīs nogrieza otru šķēli maizes.

Tā bij drošākā zīme, ka nebrauks. Tirgus gājējiem taču jātaupās, lai kādam Klidziņas kliņģerim arī paliek vieta.

— Es arī domāju, ka nē, — kauns tak rādīties ļaudīs.

Viņš gaidīja, lai tas otrs apstiprina, ka Laurai kauns. Mazais Andrs ne tikai neapstiprināja, bet atsaucās pavisam negaidīti:

— Tāds kā dumš, par ko tad nu jākaunas! Vai Lejas-smeltēni nav vislielākās mājas pagastā? Kuram vēl tāds ērzelis kā Vanagu Jorģim?

Visu to arī Ošu Andrs zināja tikpat labi un tāpēc sadrūvējies sakoda zobus. Neviens, neviens pats tur ne-

gribēja atrast neko sliktu, ne izsmejamu, patiesībā arī viņš pats nevarētu pateikt, kur te kāda vaina. Tikai pret Vaineliem palika neparasti runīgs, tēloja mazajam, cik te laba zeme — miežos neviena svēre nemetas un zirnī aug mīkstāki kā daugaviešiem. Pats Vēveru Jorģis gudrāks vēl par Vanagu, istabā uz galda viņam tādas maziņas stēlītes, ka taisni jāsmejas. Un Almai nebij nekāda ūdensgalva, viņa varēja nosukāt matus uz pieres, tad tā neizskatījās nemaz lielāka kā citiem meitiņiem. Bet mazajam Andram Almas piere bij tikpat vienaldzīga kā visi šie Vaineli ar viņu Vēveru Jorģi, viņš nemaz neklausījās, visām acīm skatīdamies uz staciju, kur patlaban piestājis augšup braucējs vilciens un lokomotīve kūpināja vareņus, tarkšošus sutas mākoņus...

Līzbeta drūmi noskatījās pakal abiem linsēklu vedējiem, kas gāja katrs savā pusē ratiem un kaut ko sprieda. Ja jau sāk ar to lielbnieku, ar to Upišu Mārtiņu, tā čukstēties, tad labs tur atkal nekas nebij gaidāms. Gluži tāpat jau bij toreiz, pirms tā muļķīgā joka pļaujas svētkos. Lai nu viņš turējās kā gribēdams, tomēr to cietumu nevarēja vis aizmirst, kaut kur dziļi kremta un nedeva mieru. Kad tikai, kad tikai šodien atkal kaut kas nenotiekas! Līzbeta nolūkojās, līdz kamēr lielais melnis ar braucējiem pazuda aiz Mežavilku kļavām, tad, smagi nopūzdamās, iegāja atpakaļ istabā.

Gluži kā pirms pļaujas svētkiem šoreiz tomēr nebij. Pāri tiem četriem linsēklu maisiem braucēji sarunājās nopietni, gaužām nopietni un pusbalsī arī tad, kad neviena sveša gājēja nebij blakus. Pat to neievēroja, ka Kuģnleks ar savām makstī sabāztām pladziņām gluži zils aizdusmām čāpoja pār pārbrauktuvi no viena šķērskoka uz otru, nevarēdams ne brīdi atsēsties uz soliņa būdas galā un atpūsties. Pie Raudas viņi nepiestāja, te būs jāpiegriež vakarā atpakaļbraucot, no rīta tur tikai tie, kam tirgū nebij nekādas vajadzības, kas gribēja pamaisīties pūlī, iedzert un labi ievingrināt mēli. Protams, murmuļu Bērziņu Edvards jau tur priekšā, no lielceļa dzirdams, kā viņš bļautījās, laikam kašķi meklēdams ar kādu ārpagastnieku, kas viņu nepazīna un laikā nebij pagriezis ceļu.

Salakkroga stadala sen pilna, tirdzinieku zirgu pilnas visas slitas un krūmi augšpus un lejpus Daugavas lielceļam, milzīga virtene nosieta pie Čavara kāpostdārza sētas gar celtuves ceļu. Kājniekus cēla divas mazas un viena īsti liela laiva, pārībraucēju rindai viens gals uz uzbrau-

camā tilta, otrs pie kroga. Upīšu Mārtiņš uzšāva melnim un straujiem soliēm laida garām visiem gaidītājiem, Vagns gāja cieši pakal, paceltu galvu, it kā viņam kabatā neapstrīdama caurlaide pašiem debesu vārtiem. Svešie, jau stundu gaidījušie, sāka kliegt par tādu spraukšanos iekšā, bet divajieši tos apklusināja: tas taču Brīvinu kungs ar savu priekšstrādnieku, un tie nevarēja gaidīt. No celtuves pats Leja nokāpa pretī un pabrīvoja ceļu, Mārtiņš uzbrauca, lepnus skatienus apkārt mezdams, vai visi redz, ka taisni viņš ir tas, kas brauc ar Brīviņa zirgu.

Leja pats šodien neiekasēja tās piecpadsmit kapeikas no katra braucēja, bij pieņēmis palīgu. Jaunais Liopa tepat no kalna, apkāries ādas somu, lunkans un veikls lēca pār assgaliem, neviens uzspraucies kājnieks viņam nevarēja aizmanīties, tās piecas nesamaksājis. Manīgs un izdarīgs viņš bij, tikai jāpierauga, ka jau no rita puses nepledzeras. Leja staigāja apkārt pa celtuvi, bez apstājas un apklusas plaukšēdams. Cik visiem citiem Vikuļiem mutes trūka, tik viņam vienam bij par daudz. Liels, kupru uzmetis, gludu seju, kur bārda neauga, viņš runāja steidzīgi, steidzīgi, vārdus kā pupas bērdams un negaidīdams, lai arī tas otrs dabū ko iebilst. Nevienu viņš neklausījās, taisni brīnums, kur visu to salasījis, ko paguva izbērt, kamēr celtuve tika Daugavai pāri. Bite no kaļķu cepliem atkal bij zadzis malku un vedis uz Klidziņu pārdot. Silagaili Jorģis, no sudmalām braukdams, iegāzis vezumu grāvī un pārplēsis pušu trīspūru miltu maisu. Tagad vēl taisījās pirkt lielo bass tauri, tad gan vecais Silagailis lai tikai meklē saderēt trešo puisī, citādi lauki nākamo pavasari paliks neapsēti. Daugavmietānu meitai, tai latgalietai, gaidāms bērns. Tā bij Lejas mīlākā tēma, pēc viņa ieskata, visas jaunās meitas pēdējās palaidnes un netikles, pucējās, pa dančiem skraidīja un ķēra puīšus. Liels bībeles un mācītāju cienītājs un Divajas kapsētas kopējs, viņš nebeidza pukoties par nelabojamām grēciniecēm un zināja stāstīt, kā Klidziņas briesmīgais mācītājs Miklāvs lādējis netikles un kādas elles mocības tām iztēlojis, bet, atkal un atkal atgriezdamies pie Daugavmietānu latgalietes, lietoja tik jēlu valodu, ka ratos sēdētājas sievas sarka un arī vīrieši tikai negribīgi un iztapīgi pasmējās. Vanagam Leja piekodināja katrā ziņā atnākt, tikko būs izbēris linsēklas, viņam kaut kas nopietns, ļoti nopietns sakāms. Jaunajai mājai stalažas gan vēl nebij noņemtas, bet pa vārtiem zirgu iebraukt varēja, ķieģeļu grēda sētsvidū vairs ne-

traucēja. Par Ješku, par ko tad citu viņš gribēja stāstīt — Vanagam ievilkās grumba pierē.

Kad viņi pēc kādas stundas iebrauca Lejas sētšvidū, tas jau iznāca pretī no savas mazās mājas. Brīviņš pamirkšlīnāja Mārtiņam.

— Tu nu tikai ej un apstaigā, pats jau zini, kur. Tie trīs rubļi tev ir?

Mārtiņš pataustīja vestes kabatā.

— Ir, ir. Nesakiet neko, mani tādās lietās nav jāmāca.

Viņš iegāja turpat Daugavmalā pie Vālodzes. Krogs pilns kā piebāzts, kaut kur piesēst ne ko domāt, arī pie bufetes nevarēja klāt tikt. Vālodze slaistījās lēns, kā neizgulējies, no agra rīta jau kā piekusis. Kāds daugavietis nepacietīgi dauzīja ar tukšu mēriņu pa nolaistīto dēli.

— Palīgu vajag pieņemt tirgus dienās, ja viens netiek cauri, — viņš kļiedza. — Krogu attaisa. Bet cilvēkiem jāslāpst nost.

Panākums šai uzklieģšanai tas, ka lēnais Vālodze palika vēl lēnāks, baidzot apstājās pavisam, pārdomāt šo padomu.

— Vai zi, vajadzēja gan pieņemt, — viņš nevarīgi atzinās un, pats sev pārmezdams, nogrozīja galvu.

Klidziņā stopalus vairs nebij modē. No Liperta brūža gan ņēma mucinām, bet krodzinieki paši nopildīja un pārdeva pudelēs. Atkorķēšana prasīja laiku, kura tirdziniekiem tik gaužām maz, tāpēc viņi ļoti nemierā ar jauno kārtību. Troksnis līdz grīdai, dūmi līdz griestiem, visu istabu nemaz nevarēja pārskatīt.

Dūšīgs, ūsains puisis, pēc izrunas spriežot, junkurietis, velti izgaidījies, pacēla pret logu to pašu tukšo pudeli.

— Man lai nestāsta, ka tur ir pusstops iekšā! Tik biezs stikls, dibens ar likumu augšā — tīrā krāpšana. Ies uz Juriku, tur vēl var dabūt stopā!

Viņam līdzzi aizgāja vēl viens, kas tāpat neticēja pudelēm. Upišu Mārtiņš iemanījās tukšajā spraugā un nejauši atradās blakus Lielspuru Sīpolam. Tas nebij nekāds dzērājs, mēriņu par desmit gan turēja sauļā samiegtu, bet vairāk koda no desas luņģa un bulkas puses nekā dzēra. Neliels un apaļš, mīlīgām acīm tūlīņ pievērsās Brīviņu priekšstrādniekam kā tuvam radam. Vai Lībiņa arī būšot tirgū, viņam ar to kāds vārds parunājams.

Kas tad nu nezināja Sīpola runājamo! Mārtiņš iedzēra no Sīpola mēriņa, nolauza kumosu bulkas un pilnā kaklā uzsāka savu:

— Brīviņu cilvēki ir visi, tikai tās divas meitas pie lopiem. Brīviņos nav tā kā citur: lai tur saule vai pa zemi ripo, kad tirgus diena — iet, kas grib. Darbs nav zaķis, Brīviņu kungs saka, kam vēl vajag rubli?

Sīpols bāzās atkal ar savu Libu: varbūt pie vakara viņa tomēr atnāksot, vai viņš neesot mājās dzirdējis? Galdiņiem apsedušies nemaz neklausījās, pie bufetes sablīvējušies vairāk tādi pasveši, no rīta, kamēr galvas vēl skaidrākas, visiem pašiem lietišķas sarunas. Tikai pašā viņā galā kāds zobgalis atsaucās pāri galdam:

— Brīviņu priekšstrādnieks tur plātās. No jumta uz ecēšas lec, kad saimnieks pavēl.

Mārtiņam ar reizi mute ciet, tas bij aizskāris viņa visvārīgāko vietu. Ķildas sāksanai dūšas vēl par maz, un tad jau pie tā nemaz vairs netiktu, kas šodien tas svarīgākais. Izlietodams gadījumu, kad jauni pienācēji gruva iekšā, viņš pa to burzmu sasarcis izmanījās laukā. Ubagu krogs ar visu to aizmigušo Vālodzi! Kapeiku tur nebij vērts atstāt!

Jā, pie Jurika pavisam cita pasaule, lai gan stopalus arī te vairs nebij. Igauni pašu varētu noturēt par Ansonu Mārtiņu, ja bijis gadu desmit vecāks, — tādas pašas pelēkas ūsas un splaneklis zem apakšlūpas, mati atsukāti pakausim pari. Apsviedīgs, smaidīgs un plāpīgs kā pelēkais strazds, saucienu dzirdēja visai kroga istabai pāri, pudeli starp ceļgaliem iemiedzis, ar āķa velkamo veikli izrāva korķi pārim, pusducim — pauks, pauks! — Jurikiene pati aiznesa un nolika, kur saukts. Tad nav nekāds brīnums, ka tirgus dienās pie viņa lūza, bet gluži tukšs arī pārējās vietās nekad nebij, kamēr tāds Vālodze varēja tikai žāvoties un mušas ķerstīt.

Arī publika pavisam cita. Upīšu Mārtiņš tūliņ pamatināja pazīstamas sejas, te katrā zinā bij ar ko prātīgu vārdu parunāt. Stūri aiz durvīm sēdēja Osis ar Galīņu. Galīņš neko, tikai palēnām iestrēba savu alu, bet Osis, tas runāja. Patiesībā pats tagad vairs mazāk, ierosinājis bij, nu čaloja viss kakts, ja Osis reiz ko teica, tas pielipa, uz to atsaucās, turpināja tālāk, plēta plašāk. Mārtiņš tikai piesēda, paguva pateikt krodziniecei, lai atnes trīs, un acumirkli paklausīties. Jā, taisni tā, kā vajag, — par Vanagu, par Rijnieku, par tiem abiem. Ja kāds ieminējās Brīviņu kungam par sliktu, Osis iemeta vārdu, un valodas tūliņ atkal pavērsās vajadzīgā virzienā. Viens mēģināja pasmieties, maļainis tomēr ielicis bārdaini cietumā. Bet otrs

smējās vēl skaļāk: cietums! Ko tāds muļķīgs joks Vanagam nozīmēja? Kā viņš plaujamos svētkos ar saviem melņiem noskrēja Rijnieka federratus! Ja tikai liks uz nobalšošanu — redzēs, redzēs, kurš tad uz nākamiem trim gadiem būs tas pagastvecākais . . .

Osis piebikstīja Mārtiņam, acīm redzami baidīdamies, ka tas ar saviem lielajiem smiekliem un pārsteidzību neizjauc labi ievadīto lietu. Taisnība bij, te nekādas palīdzības vairs nevajadzēja. Mārtiņš piecēlās un gāja pie bufetes, kur troksnis vēl lielāks.

Bramaņu Jānis, tas plēgurs, stāvēja atgriezies, ar muguru pret' bufeti atgāzies. Cepure pakausī, kakla lakatiņš nošļucis, vasaras plankumiem raibā seja sasvīdusi — viņš kliezda, mūžam aizsmacis:

— Mani apšļakot? Ubags tāds! Viņam nav ko apšļakot, — Brīviņu kungs saka, — es viņam līdz pēdējai kapeiķai esmu izmaksājis! Bet šis paliek garu degunu. Es viņam kādreiz skalu piegrūdišu tām pinkām, viss pagasts plesmirdēs dūmiem!

Kāds — laikam no saimniekiem — mēģināja iebilst par palaidņiem, kas pelnīja tās lielās algas, bet galvasnaudu nevīžoja nomaksāt. To tūliņ pārtrauca no mugurpuses un tie pie bufetes. Brīviņu kungs aizstāvēja mazos ļaudis, Rijnieks gādāja tikai par saimniekiem un saviem radiem, pat nabagmājā neviens bez kukuļiem nevarēja tikt.

Piekritējus manīdams, Bramaņu Jānis atslējās taisni un sāka pavēcināt dūri.

— Gāzt nost mataini no tā krēsla, vairāk neko! Vai pagastam nav riktīga cilvēka, ko vietā likt?

Garām iedams, Upīšu Mārtiņš tikai piegrūda sānos un pamirkšņināja uzmuđinādams. Mēriņu par desmit un divas pudeles alus, — pačukstēja Jurikam, pār plecu atpakaļ ar pirkstu norādīdams. Kur tāds kliedzējs, tur vairāk neviena nevajadzēja. Viņš izmainīja zaļo trīsrubļinieku un devās tālāk.

Pilsētas augšgalā, Kalna ielas abu iebraucamo vietu krogos, vairāk tikai kurzemnieki apmetās, tur gandrīz nebij ko meklēt, tomēr drošības labad Mārtiņš iegāja arī tur apskatīties. «Pie zilo galli» viens divajietis kūkoja, pats laikam nepateiktu, kā te iekūlies, tie citi sveši vien. «Pie zaļā koka», ar kurzemniekiem kasīdamies, plātījās murmuļu Bērziņu Edvards, mazais Reinjankiņš, dūres vīstīdams un baltas ačeles bolīdams, kā sprungulis mētājās apkārt. Naudas tiem nebij, un uz ātru roku netrāpijās kāds,

kam uzplīties un kas, vaļā gribēdams tikt, izmaksātu. Abi daugavieši ar mežgaliešiem nekādu draudzību neturēja, bet Upīšu Mārtiņš šoreiz pret gribu un vispārējo parašu pasauca veselu kortelīti. Sadzēra visi trīs. Kad saucējs gudri un aplinkus bij ieminējies par Rijnieku, kaušļi pārprata, iedomājušies, ka viņam pašam ar to kādi norēķini.

— Padod viņu šurp! — Edvards teica, nīknām acīm sēdētāju baru pārmeklēdams. — Es viņam parādišu! Par tām trim dienām, ko man bij jānosēd.

— Miltoš! — Reinjankiņš saberzēja dūri pret dūri un palēcās tā, ka cepure tepat aizsniedza Upīšu Mārtiņa virsējo svārkpogu.

Ar tiem dulburiem prātīgu vārdu nevarēja parunāt. Bet projām viņš tika tikai tad, kad vēl bij pasaucis mēriņu par piecpadsmīt un divas pudeles alus. Iela ļaužu pilna, neviens pārdevējs šodien nestāvēja uz durvīm un nesauca iekšā, visiem bodes tāpat pilnas. Paunu Leļka uzcirties pagāja garām, it kā tādu priekšstrādnieku nekad nepazinis. Tirgus laukumā pudzēja kā pa murdu. Zem kāda palaga jumta, kur pārdeva naglas, vīles, astru sietus, skārda lukturus un grāmatas, likājās arī abi Andri, pie tiem klāt tikt nevarēja, un Mārtiņš arī nemēģināja. Bet tad netālu pūli pamanīja svēto Zeltiņu, pūļa bīdīts, tas visu laiku virzījās pa priekšu gar bulku un dažādu cepumu galdiem un, kaklu sastiepis, asarainās acis mirkšīnādams, kāri skatījās beldzamos niekus. Mazliet klajākā vietā viņš tomēr pieķērās kādiem kurzemnieka ratiem un noturējās uz vietas, tā ka Upīšu Mārtiņam izdevās tikt klāt. Sveicinājumu vecis nemaz neatņēma, nīkni strīdēdamies ar pārdevēju, kas kļiedza, ka viņš to bumbieri gribējis kabatā bāzt, kamēr vecis apgalvoja tikai paspaidījis, vai ir mīksts.

— Vai Līzes nav? — Mārtiņš izdabūja pār lūpām.

— Ko šī te meklēs? — svētais Zeltiņš attrauca. — Tupeņus rok ar to elles sakārnī. — Elles sakārnī bij tas pats viņa Jānis.

— Vai jūs tos bumbierus gribat? — nākamais znots atpās.

— Kā tad negribēs, bet kad naudas nav.

Mēriņš ar kaudzi maksāja sešas kapeikas. Briesmīgi dārgi, bet par pieci nedeva. Mārtiņš samaksāja, pārdevējs saka ielasīt, Zeltiņš traucās palīdzēt, cenzdamies pēc iespējas vairāk iegrūst no tiem lielākajiem.

— Šitos aizvediet Līzei — no manis, — pircējs kaunīgi pateica.

Zeltiņš tikai īgni atņurdēja. Izņēma no mutes apzišlātu bonbongu, ko tur visu laiku bij vilājis, ar vienu roku grūda bumbierus svārkabatās, otrā samiegtu, jau grauza to lielāko un mikstāko. — Maita! — Upišu Mārtiņš nodomāja. — Nav cerības, ka līdz Randāniem kāds vēl paliks dzīvs Līzel.

Bet tūliņ atkal aizmirsā svēto Zeltiņu ar saviem bumbieriem un Līzi tāpat, šodien taču daudz svarīgāka lieta. Pilsētas dārzā pie Šlosa tāpat bij pilns. Citām dienām laucinieki te lāgā nedrīkstēja nākt iekšā, apaļie ozolkoka galdiņi atgādināja solus Aizlakstes baznīcā, skapim ar stikla durvīm un sarkani-zaļi-dzelteni spīdošām blašķēm bij kaut kas līdzīgs ar altāri, cēlo, piena balto Šlosa Marietu aiz bufetes varētu saukt par Arpa vietnieci, ja viņa tik bieži nesmējusies, sarkanās lūpas pavērusī un zobus spīdinādama. Patlaban, bufetei sāniski uzvēlies, ar viņu jokojās Brīviņu Jēkabs, arī abi kurzemieki mīdijās turpat. Visi trīs plikām galvām — kreissskolniekiem krogā iet bij aizliegts, bet no krodziniekiem nevarēja prasīt, lai viņi pazītu tādus bet šūlainām cepurēm.

Silagaiļā Kalvīcu te ievēdis viņa draugs, laivnieks Lodziņš, kam allaž nauda un kas tāpēc nekautrējās reizēm ieiet pat klubā, Klidziņas lepnākajā vietā. Tie pārējie Mārtiņam bij sveši, bet viņš zināja, ka Oša švāģeris tāpat strādā Vanaga labā. Visu piepīpoto telpu patlaban pārskanēja varena smieklu brāzma un blāksiens kādam uz ceļgala — tātd tur dibenā bij Preimanis, lai gan aiz garākajiem sēdētājiem saskatīt viņu nevarēja.

Mārtiņš aizspraucās turp. Dīvajiešiem pašiem savas sarunas, bet pilsētnieki un citi svešie, kas sedlinieku tik labi nepazīna, klausījās labprāt, kā viņš ķēzīja Rijnieku. Upišu Mārtiņš pievietojās pie tā paša galda un pasauca kortelīti. Preimanis sajūsnojās vēl vairāk, pieliecās pie auss un pamāja uz durvīm bufetes galā.

— Viņš ir tur iekšā, ar skrīveri Zariņu, savu švāģeri, to Krastu prūsi, un citiem kungiem. Es viņam parādīšul Līdz vakaram sēnālas tur nepaliks pārī!

Un iesāka garo stāstu par to, kā matainis par saķēzītām sakām gribējis ielikt viņu cietumā un kā viņš to satiesāja lupatu lupatās. Upišu Mārtiņš tikai gaidīja lielo smieklu, lai pagūtu pa starpām un pretsvārā Rijniekam paliekt Brīviņu kungu.

Brīdi vēlāk Smalko Anna iebāza galvu pa durvīm un sarkusi palūkojās. Līču Mārtiņu krogā neviens nebij redzējis, katrs gan puika divajiešos varēja pateikt, ka viņš nedzer, bet bonbongas gan sūkā. Trīs reizes visu tirgu krustīm izstaigājusi, viņa nezināja citu padomu — vai tad tomēr nevarēja gadīties, ka kāds kaimiņš, varbūt tas pats Krastu Zemžanu Jānis, ievēd izmaksāt pudeli alus.

Galīgā izmisumā viņa iejaucās atkal tirgus burzmā. Lielspuru Sīpols spraucās klāt, acīm redzami gribēja kaut ko apvaicāties par Lību, bet viņa to tikai ar vienu pusaci pamanīja. Desu Grietas Apanauskis aiz desu galda nejauki lamāja savu konkurentu turpat blakus, ar ausīm viņa dzirdēja, ar prātu nē. Kā negudra traucās uz priekšu, izgrūstīdama tos, kas gadījās ceļā: beidzot bij ieraudzījusi. Lielais tūļa un baznīcas izgulētājs, kas parasti vārdu nevarēja dabūt pār lūpām, tagad locījās kā pātāga, bet tā pati Pēterišu Minna kravājās pa pēpērkoku galdu, it kā tur nevienu sev pa prātam nevarētu atrast. Pēterišu Minna... Annai visas kājas notirpa. Taisni pirms gada viņa tā bij kravājusies, un Mārtiņš gluži tāpat locījās apkārt... Lēnām, brāzeniski viņa spraucās garām, Mārtiņš gan paskatījās, bet tūliņ pagrieza muguru kā kādai svešinieci, kā — — Asaras ar šalti saplūda acīs, bet kājas bij attirpušas un pašas nesa prom — laukā no šī nejdzīgā jūklja, pilsētas dārzam cauri, uz Daugavmalu, prom no šīs nolādētās Klidziņas! Ko viņa te meklēja? Kādēļ atskrēja kā traka? Vai viņai kāda daļa gar tādu vecu plikpauri Līču Mārtiņu un jādām Pēterišu Minnām?...

Pievakarē Upīšu Mārtiņš gāja uzmeklēt savu saimnieku. Cepure bij vairāk pakausī, galva atmesta, mirdzošām acīm viņš noskatījās katrā pretimnācējā, it kā nupat lielu varoņdarbu izdarījis. Patiesībā nekur jau nevajadzēja meklēt, turpat pie Lejas viņš sēdēja, tikai kādu brīdi bijis tirgū iepirkt kukuļus mājiniekiem. Galds apkrauts ar kaudzi, spirta un šēļķina pudeles, abas bij pusē, ja Leja reiz dabūja rokā patikamu paziņu, tad pa jokam tas nebij. Pats viņš dzēra limonādi, bet Brīviņu kungam acis bij sarkanās un miglainas. Brālis, glupjais Miķelis, arī nezin kā atdauzījies Klidziņā, tas bij nosēdināts atsevišķi stūrī, šņākdams ēda no galerta bļodas, bet pielietā šņabja glāze stāvēja tāpat neaiztikta, neviens neteica, lai viņš dzer, Leja tikai paretam pameta īgnu skatienu uz to pusī.

Bet ratu priekšā pie tiem abiem viņš ietupināja arī

glupjo Miķeli. Nobrauktuve uz celtuvi pa šauru, šķību gravu, rindas gals pa ielu ieliecās vēl pilsētā iekšā. Brīviņu priekšstrādniekam tagad viena alga, viņš drāza garām pa stāvo nogāzes slīpni, assgalu riteņos metinādams un ratus šķērsu saraudams, glupjais Miķelis noturējās tikai, abām rokām galdu malai pieķēries. Sievietes sāka ķērt kā izbiedētas vistas, braucēji nelabi lamājās, bet Mārtiņš uz tilta vēl paguva saķert cepuri un uzmaukt līdz ausīm, lai vējš neiepūš Daugavā. Kad galva bij drošībā, viņš pakratīja pātāgu atpakaļ.

— Ubagi tādi! Neredz, ka kungi brauc!

Uz celtuves vēl būtu vieta sestajam vezumam, bet Brīviņu kungam nevarēja likt gaidīt, Leja pavēlēja aizvilkt bomi un siet vaļā. Kad laivas jau slīdēja nost, viņš paliecās pret to junkuriešu iebūvieti, kas tur jau pusotras stundas bij rāpojis, kamēr tika klāt, un tagad atspēries rāva atpakaļ savu pinkaino zirgeli, lai neiekāpj tieši Daugavā.

— Vai pāri gribēji tik! — celtuves kungs līdzjūtīgi novaicāja.

— Nu kā tad, ka pāri! — tas atsaucās, izmisis cīnīdamies.

— Nu, tad mēs rītu atbrauksim pakaļ, — Leja viņam laipni apsolīja.

Laimīgie pārbraucēji iztapīgi nosmējās celtuves kunga asprātīgajam jokam.

Gar Ardeļa dzirnavām un pa visu Sprukas likumu braucot, Vanags reizū reizēm īgni ieņurdējās par pasaules palaidņiem un neliešiem, kas nevižoja mācīties, tikai pa krogiem vazājās un ar meitām dauzījās. Upīšu Mārtiņam tūliņ ienāca prātā Jēkabs un tie divi kurzemnieki pie Šlosa un Marietas ar sarkanajām lūpām. Acīm redzami Leja paguvīs pamatīgi iztēlot, kā jaunieši pa pilsētu dzīvo.

Rītu pat Vanags taisījās braukt pakaļ, vest mājās, lai ņem grozu rokā un stājas tupeņu vagā. Mārtiņam šī saimnieka ķibeles nelikās necik svarīga, salīdzinot ar to lielo darbu, ko viņš šodien bij paveicis. No paša Dīvajas tilta sāka lielities.

— Matainis dabūja sutu! — Viņš iesmējās tādu zirga smieklu, kas pašam Preimanim nedarītu kaunu, un tikko noturējās, arī uz ceļgala tāpat neuzbīlezis. — Kur es ieeju, tur tūliņ sāk skanēt. Pie Jurika nolieku Bramaņu Jāni, sak, sadod viņam par tiem federratiem un pļaujamo svētku braucieniem! «Pie zaļā koka» murmuļu Edvardam un Reinjankiņam: neaizmirstiet, ka vecais nodzēra pr-

mos grantskalnus un matainis tāpat nodzer otros. Dārzā pie Šlosa Preimanis . . . Osim ar Kalvicu mutes nav aizsietas — kur eju, tur tirgus vaļā!

Pats viņš patiešām bij pārliccināts, ka visu to tā arī izdarījis. Vanags pamazām aizmirsā ķibeli ar dēlu, matainis šodien stāvēja pirmā vietā. Pie stacijas eglēm viņi jau runāja abi reizē, cenzdamies viens otru pārkliegt. Sajūsma gan bij liela, bet pārlicība par pilnīgu uzvaru tik droša nē.

Vanagam tomēr slepeni kremta tās divdesmit četras stundas pastā. Upīšu Mārtiņam reizēm pašaudijās prātā, ka matainis taču arī nebūs mierā stāvējis, gudrs viņš bij, sasodītais, uz visādiem niķiem un pigoriem, tik viegli neļausies nogāzt no tā krēsla.

Bet tad viņš pēkšņi piegrūda saimniekam.

— Matainis tak būs pie Raudas, garām jau nepabrauks. Tur mēs viņam vēl parādīsim!

Brīviņš paslējās taisni.

— Riktīgi! Tur viņš velnu redzēs! Un, ja nebūs vēl priekšā, izmaksāšu kādam čarku, lai stāv uz ceļa un uzpasē, ka neaizbēg garām.

Un nu abi sāka jūsmot, kā viņi tur parādīs matainim velnu. Bet tālāk par parādīšanu arī nekur netika, ne vienam, ne otram nekāda skaidra plāna nebija, miglainajās galvās paplaksuņās jausma, ka Rijnieks arī tā gluži mierā viņi nestāvēs. Upīšu Mārtiņš aizmirsā, ka nupat visu Kliedziņu bij apgriezis riņķī apkārt, un pat tā ar nelielām bažām sāka minēt, vai pie Raudas būs arī Osis ar Kalvicu. Un, ja nonāk līdz kaušanai, tad nevarēja vis zināt, kurā pusē stājas Edvards ar Reinjankiņu, par glāzi groka un pusstopu alus tiem viena alga. No Buķa nebija daudz ko baidīties, lēns kā aita, no vienas pašas labas plaukas gatavs raudāt. Arī Teteris nekrita svarā, stiprs un ātrs, bet to sieva nekad nelaida vienu. Bīstamākais tas Lieknis, tas lielais liecinieks, bet vai nu tišu prātu būs nācis mājām garām tādu gaisa gabalu uz staciju . . . Upīšu Mārtiņš pakasīja pakausi. Jo tuvāk Raudam, jo klusāks palika.

Rijnieks nebija vis nekur garām aizbēdzis, federrati kā bāka stāvēja pie slitas. Brīviņu kungs to saprata kā tiešu izaicinājumu, no ratiem izlēcis, attirpinādams sasita kājas un nobraucēja hārdu — nu jau vairs atkāpšanās nebija. Upīšu Mārtiņam lielā dūša manāmi saplakusi, viņš pat vilcinājās izkāpt un piesiet melni.

— Es domāju, — viņš ieminējās, — es pasēdēšu tepat, jūs paskatieties, vai tur iznāk ar kas un vai pavisam vērts kāpt laukā.

— Ko? — Brīviņu kungs nikni iekliedzās. — Viņš parīko mani un pats te sēdēs! Študente atradies! Tūliņ trausies laukā!

Kad tik stingra pavēle, jātraušas vien bij. Velna hūšanai! Aiz muguras, tad jau varēja visu ko, bet nu jālec pašam pagastvecākajam taisni acīs! Gruntnieki plēšas, tu, kalpa cilvēks, kā nerrs dauzies līdzī... Tad viņš vismaz izrāva arī glupjo Miķeli, lai nāk līdzī, — it kā no tā bijusi kāda drošība. Kā ar kruķi stumjams vilkās saimniekam pakal.

Raudas krogs pilns kā maiss. Lielajā priekšistabā apmetušies ārpagastnieki, pālieši un aizlaktieši no Lemešgala apkaimes. Kā jau viesi, izturējās puslīdz rāmi, ja kāds arī kliedza stiprāk, tas nebij aiz ļauna prāta, bet vienkārši aiz nelabojamas parašas. Bez tam mazā lampiņa pie sienas kaut cik apgaismoja tikai pašu istabas viduci, kakti pagalam pagrima krēslā un dūmos.

Bufetes istabu aizņēmuši dīvajieši paši. Tāda balle vēl nekad nebij piedzīvota. Pie sienas neviena mēriņa, visi cilājās uz bufetes un galdiņiem. Klinkstēja alus pudeles, cits lēja pusstopiņā, cits sūca tāpat no kakla. Alus pusmučele uzvelta šajā pusē, Krastu Zemītis to allaž paslēja uz gala, citādi vairs nevarēja ietecināt traukā. Tas vairs nebij parastais tirgus, bet dzimtnieka kāzas, tik jautri te gāja.

Abi Brīviņu Andri slaistījās gar stenderēm, ienakuši tikai paskatīties, vai daugavieši ar mežgaliešiem atkal nesāk kauties. Patlaban gan vēl nebij ne zīmes uz to pusi. Murmuļu Edvards ar Reinjankiņu, neatraduši kur piesēsties, stāvēja dibenā, muguras pret sienu atspieduši, pacienāja viens otru un nekādu kašķi vēl nemeklēja. Līgsmība patlaban tik liela un vispārēja, ka nevienam nebij prāts uz naidu.

Trokšņa jūklis tik nejauks, ka šķitās, nevienu atsevišķu vārdu te nevarēja saprast. Bet patiesībā tā nemaz nebij, kad nepaļāva ausis vispārējai ļagatai, bet pievērsa uzmanību diviem trim atsevišķiem runātājiem, tīri labi varēja saklausīt un izšķirt. Abi Andri taisni tā arī darīja.

Ansonu Mārtiņš šoreiz pat līdz Klidziņai nebij varējis tikt. Patlaban notvēris Liču Mārtiņu, kas nekādi nespēja

tikt vaļā, reizēm tikai pielika stopiņu pie mutēs, izlikdamies, ka dzer.

— Man domāt, — ratu meistars teica pavisam villainu mēli, — man domāt, es nevienu neesmu piekrāpis. Bet amata darbs nav nekāda kurpnieka būšana, šodien nomēri, un pēc nedēļas gatavs. Man tie koki papriekš jāliek uz ārīnām un jāsakaltē... Pagaid! vienu acumirkli! — Viņš saķēra Liču Mārtiņu aiz svārku stūra, lai neaizmūk. — Uz ārīnām. Bet šis — Galīņu ar zirgu pakal: lai atdodot tos kokus, tik un tā es viņus izputināšot. Ubags tāds! Kam es skangalu esmu izputinājis? — Saskaities pats, nosagaidījis atsviedās pats. Krastu pusgraudnieks tikai pablenza nikni.

— Tu man mēslus liki ar cepuri nest. Tagad padod savējo, dzer no tās!

Meistars pagalam pārskaitās, kā lauva aizlauzās līdz bufetei.

— Raudas kungs! Vai te ir kārtīgs krogs vai kāda piparu bode! Kāpēc cūku puikas liek pie izdalīšanas?

Rauda bij iebāzis roku atvilknē, ar pirkstu atšķīra papīra rubļus no sīkās naudas. Nemaz neklausījās, it kā tas teikts kādam citam, ne viņam.

No āra nākdami, istabā parādījās Raudas divi dēli. Viens tēvam tik līdzīgs kā izspļauts, otrs pazems un resns, tuklu, uzputīgu seju. Abi tūlīņ noņēma zaļās, ar zeltu izšūtas samta cepurītes un, apkārt nepaskatījušies, ap sēdētājiem likumu pamezdami, virzījās uz dzīvokļa durvīm bifetes galā, kur jau sagaidjama stāvēja Latīņa baltā priekšautiņā un matos iepītu sarkanu lentu. Rijnieks savukārt parādījās uz vāckambara durvīm, vairāk pie dibensienas, un sveicinādams palocījās.

Troksnis krogā uz acumirkli bij pierimies. Mazais Andrs, aiz brīnumiem acis ieklētis, paraustīja lielo un pačukstēja:

— Vai tu redzēji?

— Jā, — tas tāpat atsaucās. — Un tu?

Rijnieks nebij iznācis par velti, piegāja, pār bufeti kaut ko pateica Raudas mammai. Tā pamāja ar galvu, nesteigdamās piecēlās, paņēma no virsējā plaukta viņa pudeli un sāka nolupināt sarkano micīti galvā. Vāckambara durvis bij vaļā, tur pie galda vienā pusē sēdēja skrīveris Zariņš, otrā viņa palīgs Saulītis. Skrīveris manāmi pietvīcis, galva un roka viņam ne druskas vairs netrīsēja. Saulītis bij daudz nopietnāks nekā uz kapiem — no tā laika, kā Va-

nags ar savu priekšstrādnieku to apdzirdīja un ar varas darbiem ieslēdza pasta cietumā, bet atslēgu noglabāja tā, ka kazacienes puika to vēl tikai pievakarē varēja atrast. Protama lieta, ka ar tādiem neliešiem nekāda draudzība vairs nevarēja būt, — Saulīša izskats rādīja nepārprotami, ka tur, kur patlaban atrodas, viņš sēž aiz dziļas pārliecības un nepārlokāmas nepieciešamības.

Viņu apsūtījis, Rijnieks gāja atpakaļ — neliels gan, bet platiem pleciem un manāmi iekoptu vēderiņu. Kājās vikzābaki, virskreklam noliektā apkaklīte ar zīda aukliņu cilpeniski sasieta, vestei pāri gara sudraba pulkstenķēde. Lielā, gandrīz četrstūrainā galva ar sprogaino, pelēko matu ērkuli atmesta, smaidīgas uzvarētāja acis pārlaidās dzērājiem, dažs labs vara mēriņš un skārda stops tur pacēlās pretī, sajūsmas sauciena pavadīts.

Tagad lielais Andrs piebikstīja mazajam.

— Vai tu redzēji?

— Jā-al — tas atčukstēja lielā cieņā. — Un tu?

Bet tad abi reizē sastiepa kaklus un pavirzījās dziļāk gar stenderi, likās, ka nupat arī sākas kaušanās. Bet izrādījās, ka tur tikai vienkārša un parasta ģimenes sadursme. Platgalvja Lapsiene rāva vīru aiz piedurknes, Žanis vilka aiz svārku stūra, bet viņš trieca kreiso dūri galdā un kliecda pār visu krogu. Labajā rokā viņam bij skārda pusstops, Zemītis to tikko pielaidis pilnu, viņš vēl nebij pavisam traks, ka pametīs to neizdzertu. Lupatu lēveros visas tādas sievas ar viņu puikām! Izdzers un tad redzēs, kā būs! ... Kaimiņi kaut cik apvaidīja šo trokšņaino trijotni.

Tad abi Andri pamanīja kādu citu ķildu radu starpā. Viņu pašu Bramanis bij apmeties viens pats, pa paradumu dzēra, nekādas sarunas nemeklēdams. Bet nupat pieņēmtās viņa Jānis, un tūlīņ arī sākās tracis. Jānim kakla lakata abi gali izkāpuši no vestes, cepure acīm redzami mēģinājusi savām kājām nākt. Vecais laikam nedeļa no sava mēriņa un bij pateicis ko neciešami apvainojošu, varbūt pat sūtījis uz mājām gulēt. Dēls plātījās rokām un mātās tēvam virsū, bet bij pagalam aizsmacis, nekur tālu viņa blāušana neskanēja.

— Ubags tu tāds! — viņš stenēja un sēca, briesmīgas, baltas acis bolīdams. — Nabags tu tāds, pat lāga pirkstu tev nav pie rokām! Bet krogā sēd, šmorē kā kāds gruntnieks! Cik ilgi tu vairs tā vazāsies? Man būs uz kakla. Domā, es tevi barošu, tādu pasaules izēdāju? Nosprāgsi, un beigta balle.

Bramaņi pārāk niecīgi, lai kāds tiem piegrieztu vērību, viņu ķildas visiem pazīstamas, neviens pat nedomāja iejaukties un mierināt. Bij jau diezgan gruntnieku, ko vērot, tikami redzēt, ka tiem dažkārt neklājās nemaz labāk kā tiem ubagiem.

Brīviņa svainis Veckalacis krogā nekad nesēdās. Šovakar viņam ilgu laiku nācās izteiksmīgi locīt rokas un locīties, līdz kamēr sadabūja apkārt trīs četrus, kas bija gatavi klausīties gudru valodu.

— Lai pasaka man viens, — viņš teica augsti paceltu pirkstu, atbildes spējīgo starp klausītājiem meklēdams. — Lai man pasaka: ja zeme ir apaļa un viņa griežas, kāpēc manam zirgam neapreibst galva un pašam cepuri nenes prom? Un vai mans švāgers tur otrā pusē, apakšā Amerikā, stāv ar kājām uz augšu? Kāpēc viņš nenokrīt nost?

Atbildētājs nespēja atrasties. Kā mākonis krogā ievēlās Brīviņu Jūla, liela, lielo lakatu krusteniski pār krūtīm apsējusies, pātagu rokā, draudīgu, spalvām apaugušu kārpu vaigā. Vēderu izliecis, tāds pats apņēmīgs, viņai uz pēdām pakaļ nāca Ancis. Veckalacis laikam no rūgtiem piedzīvojumiem zināja, ka katra tūlāšanās var nākt tikai pašam par ļaunu. Paceltais pirksts ar visu roku acumirkli nošluka gar sāniem, svarīgo jautājumu atstājis tāpat neatbildētu, Veckalacis apbrīnojami veikli un viegli izmetās laukā — lai neizskatītos tā, ka viņu dzen.

Smieklu šalciens tomēr nošalca tiem trim Veckalačiem pakaļ. Bet tad atkal sacēlusies čala pēkšņi aprāvās, kakli sastiepās, sejas pagriezās pret priekšistabas durvīm.

Brīviņu kungs nāca iekšā, stalts un lepns, vareno bārdu pastiepis, cepuri mazliet uz vienas auss, jaunie zābaki nirkstēja, pakaviniem apkaltie papēži spalgi klakstēja uz bedrainā klona. Upīšu Mārtiņš pa gabaliņu pakaļ, kūkumu uzmetis, apjucis, kā atvainodamies smaidīja tādu kautru, padumju smaidiņu. Aiz viņa vēl glupjais Mikelis, zobus sakodis, lauzās caur pāliešu drūzmu, it kā bez viņa tur nekas nevarētu notikt.

Savā vietā uz augstā krāģa pie bufetes kūkojis, Viliņš mēģināja pacelt smago pirkstu.

— Cst! trrl bokstoboj!

Brīviņu kungs taisnā virzienā piegāja bufetei, ar elkoni viegli pabīdīja nost kādu vīreli.

— Trīs pusstopus un duci bairīša! Jēkabšates Ikšteina

vai Lielās muižas — Lipertam ir samazgas. Uz bufetes, lai dzer, kas grib!

Pats Zīvers vai Arps to nepateiktu pavēlnieciskāk. Krogs bij tik kluss, ka pat mušas dzirdētu spindzam ap pakaru lampu, ja svešie priekškrogā vēl nedūkuši. Raudas mamma notupusies uz sola pie galdiņa, brilles uzspraudusies, lapoja kalendāru un pat galvu nepagriezta. Abi letoni, zaļām lentām pār krūtīm, raudzījās no savas istabas durvīm. Rauda vēl vienmēr kārtoja naudu atvilknē, viņam gan zods mazliet paslējās.

— Nav. Nekā vairāk nav.

Vanags izslējās vēl garāks, nekā patiesībā bij.

— Kā nav? Kad es prasū!

— Nav — Rijnieka kungs visu nopirka.

Krodzinieks apmāja ar roku istabā apkārt — sak, tur viņi visi dzer. Kāds nesavaldīgāks iesprauslējās, muti saujā iegrūdis, — šķita, nupat, nupat spruks vaļā nejauka, nejdziģa smieklu šalts. Lieknis kaut kur dibenā pavēclnāja mēriņu gaisā un izmeta kā ogu. Brīviņu kungs sakustējās visiem ganģiem — viņa slava, viņa lepnums karājās mata gala. Kvēlojošās acis pārlaidās plauktiem — ne kliņģeru, ne bulku, ne bairišdesu, it nekāl Tikai divas brūnas cigāru paciņas tur rēgojās vientuļīgi.

— Cigāru dod! — viņš izdvesa, aiz dusmām bez elpas.

Atplēsa abas paciņas, vienu cigāru iesprauda pats, otru pasniedza Mārtiņam, tos desmit palikušos pasvieda tuvākajiem sēdētājiem.

Tas nu nebij nekas: Vanaga cigāri pie Rijnieka brandvīna un alus — tāds pusgrauds Brīviņu kungam godu nedarīja. Pats viņš to sajuta vislabāk, viņa acis kā divi čūskulēni pašaudījās apkārt. Ā! tur jau vāckambara durvīs stāvēja matainis, rokas bikškatātās sabāzis, degunu paslējis, skatījās — ja nokvēpušie griesti nebijuši tepat virs galvas, varētu domāt, ka viņš skatās jumtā.

Savilkām dūrēm Brīviņu kungs gāja turp. Krogs taisni pamīra, pat studenti sastlepa kaklus, vērodami, kas nu būs.

Bet nebij nekas. Vanags tikai mirkli pameta vāckambari. Tur sēdēja Zariņš un Saulītis, uz galda pusē nodzerta viņa pudele. Viņu viņi te dzēra — — kā dzirksts uzsprakstēja smadzenēs. Brīviņš atsviedās atpakaļ pie bufetes. Augšējā plauktā stāvēja sešas sarkaniem kakliem, taisnā rindā, protams, jau pirmiņ redzētas, bet neņemtas vērā. Viņš pastiepa garu roku.

— Vīnu attais! bet žiglāk! Visas sešas taisi vaļā! — Un, kad Rauda vēl kā vilcinājās, ķēra roku vestes kabatā, uzsvieda bufetē sarkanu desmitrubļu gabalu. — Domā, man naudas nav! — Tad viņam piepeši vēl kas iešāvās prātā, uzkliedza glupjajam Miķelim: — Ienes spaini!

Dzērājiem aizmirsās Rijnieka brandvīns, dažam aiz pārsteiguma un gaidām acis lēca laukā no dobuļiem. Miķelis kluburu kluburiem atskrēja no stadalas ar zirgu dzirdināmo spaini.

— Turi augstāk! — Brīviņu kungs pavēlēja.

Paņēma atkorķēto pudeli un gāza spainī, brūna šalts skrēja aizrīdamās, klukstēdama. Vienu, otru — visas sešas tā sagāza iekšā, Miķelis atgāzies turēja spaini klēpī un mirkšīnāja acis. Traukā plūzdams, vīns šlakstījās sejā. Pēdējo izlējis, Vanags trieca atpakaļ uz bufetes, tā ka tās piecas palēcās sasizdamās un noklinkstēdamas.

— Iznes, nomazgā maniem ratiem riteņus!

Tā nebij tikai pavēle vien, katrs vārds kā spēcīgi sviesta asa grants sauja atcirtās pret kroga sienu. Miķelis izmetās tecīpiem. Upīšu Mārtiņam mute bij aizmirsusies vaļā, viņš neizskatījās neko gudrāks par to ratu mazgātāju.

Bet ar to vēl nebij diezgan. Iespaidis tik satricinošs, ka straume rāva Brīviņu kungu pašu līdzī. Ieķēra atkal roku kabatā, izrāva zilo piecрубuļnieku, satina rullīti, izrāva sērkokciņu, aizdedzināja, ar slaidu rokas vēcienu pasvieda priekšstrādniekam zem deguna.

— Uzpīpo, ubags!

Mārtiņš klupa uzpīpot, papīrs dega ar lielu liesmu, uzācus drusku apsvilināja, bet tas tagad nebij nekas! Vanags aizpīpoja arī pats — pirksti sāka degt, viņš nosvieda zemē un nomina ar kāju. Pamāja.

— Braucam mājās! Ej griez zirgu apkārt!

Un gāja abi laukā. Likās, Vanagam galva nupat, nupat skars siju. Upīšu Mārtiņš palaida apkārt starojošu, iznīcinošu skatienu. Cigāri abiem kūpēja vareni, durvis sablīvējušies pālieši un aizlakstieši atlēca nost.

Krogs atelsās vienā šalcienā — tajā bij tikai apbrīna un dīvajiešu kopīgs lepnums. Smieklam šis notikums par lielu — — notikums? Nē, pasaka bērnu bērniem, paauzdzēm!

Kā norunājuši visi reizē pavērsās pret vāckambari. Bet durvis bij ciet, tie aiz viņām palikuši klusi kā pelītes.

Abi Andri reizē atvilka elpu, reizē piegrūda viens otram.

— Vai tu redzēji?

— Jā. Un tu?

8

Priekšpusdienā Bērziņu Liena izganīja lopus Spilvas pļavā un linaitā. Bet uz vakaru pamanīja, ka Ošu Anna ar Ozoliņu govīm pamazām virzās uz šo pusi, tāpēc sagrieza atpakaļ tērces lieknā un no turienes salaيدا upmalas ličos. Jau vairākas nedēļas izvairījās sastapt Annu. Ko viņa tai varēja sacīt? Ļaudis runāja tik nejauki, tik briesmīgi nejauki, ar ļaunu prieku un nīrgādāmiem Osiene staigāja, ar lakatu acis aiztinusi un likāka kā Kārisonu Zarēnu māte. Arī saimniece visu laiku tāda sadrūvējusies un skaitās par tiro nieku.

Kas tad viņa otram par mierinātāju, kad pašai sirds tik pilna... Līdz malām pilna kā dobe Spilvas izlauztā akmenāja. Vai Anna viņai ko varēja palīdzēt? Labās dienās, tad katram bij tik daudz, ko teikt, bet nelaime kā nasta mugurā — nes viens pats un, ja nevari, liecies zemē un izstiepies.

Uz rudens pusi ganam bij zagļa dzīve. Mušas palikušas retas, un tās pašas laikam neko nekoda, govīs tikai tāpēc laiski atvēcinājās, ka aste tādēļ bij un pavisam mierā turēt likās nepieklājīgi. Atāla visur tik daudz, ka nepaguva noplēst, aitas noēdušās resnas un apvēlušās kā velēnas. Liena nosēdās miezaitas malā, lai nelien dābolā, vairāk te ko darīt nebij.

Klēpī grāmatiņa «Tas ar acīm redzēts ceļš uz debesīm» — bet viņa nelasīja, ar acīm redzēt varēja, bet prāts nebij tur klāt. Un, tā kā tas nebij klāt, viņa nesaskatīja arī kļavu Mežavilku gatvē, kas pēc aizvakarējās salnas sāka mesties ruzgana, un neievēroja, ka vecajai mežābelei piekalnē daži āboliši saules pusē spīdēja ugunssarkani. Miezaita tikliņiem novilkta gluži balta. Kaut kur tālu pamalē kļiedza dzērves. Jā, tas bij rudens — un viņai likās, ka vēl vakar šajā pašā līcī līdzināja kurmju racekļus, bet uzplūdusī Dīvajā lejā šūpoja dzeltenus purēnu ziedus.

Bērziņu Lienai neienāca prātā paskatīties uz ataugas pusi. Un, ja arī paskatījusies, tikpat neieraudzītu, piekalnes kraujā nogāzies ievu krūms priekšā. Zarēnu Kārļis

tur sēdēja jau tad, kad viņa izlaida lopus no tērces gravas. Divas reizes viņš bij jau piecēlies, bet atsēdās atkal — varbūt lopi virzīsies uz šo pusi un gane pārvietosies tuvāk. Bet govīs tikai gāja lejā uz upes pusi, aitas sāka atgulties piesaulē, Liena palika, kur bijusi.

Tad viņš piecēlās tik smagi, kā savu mūžu nebij cēlies, un, zābakiem pa zāli šļūkdams, gāja turp. Liena izdziirda švīkstam un paskatījās, bet nelikās pārsteigta, it kā jau zinājusi un gaidījusi, tikai neliels sārtums sasitās vaigos. Viņš padeva labdienu, bet roku nesniedza — viņa taču sēdēja, un arī citādi likās neērti.

— Tu uz tirgu negāji? — Kārlis ieminējās, tā stāvēt un neko neteikt taču nevarēja.

— Nē, — viņa atbildēja, — man neko nevajadzēja. Palaidu mazo Andru, puikam taču arī gribas. Spolīti balta diega, to man lielais Andrs atnesīs, un, ja nē, Leipka jau arī šonedēļ būs.

— Droši vien būs! — Kārlis apgalvoja žirgtāk, it kā tādēļ vien nācis, lai viņa nebažījas par diegiem. — Pagājušo nedēļu šajā pusē nav redzēts, un tagad jau cūku sarus arī var dabūt.

Lienai piepeši kaut kas ienāca prātā, viņa piecēlās.

— Tevi no mājām var redzēt, iesim lejāk.

Viņi nogāja lejāk un nosēdās aiz kārklu krūmiņa, gandrīz blakus. Kārlis acīm redzami mocījās, nezinādams, ko teikt. Arī Lienai bij grūti nosēdēt, viņa norāva sausu smilgu un košļāja to, stiebrīšs vēl suloja viegli skābeni.

— Jums rudzaitā lini jau ņemami, — clemīšs beidzot izmocijāja, — es pirmiņ nākdams redzēju, šķiedras jau sāk atlēkt.

Liena uz to neko neatbildēja, viņš apklusā, vēl vairāk apjucis kā līdz tam. Pēc brīža pamēģināja vēl kaut ko ieminēties par Brīviņu tuklajām aitām. Bet tad viņa piepeši ierunājās, droši vien pirms acumirkļa pati vēl nedomājusi, ka vispār ko teiks:

— Tad nu tev būs kāzas . . .

— Jā! — viņš dzīvi atsaucās, apmierināts, ka viņa pati iesāka par to. — Nākamo svētdien pirmoreiz uzsauks.

Liena laikam parēķināja pakal.

— Uz Miķeļiem neiznāks.

— Uz Miķeļiem nē, bet nedēļu pēc Mārtiņiem, tā viņi norunāja.

Atkal brīdi bij klusums. Tad tāpat iesāka Liena:

— Kleitu laikam Klīdzinā šūs?

— Nē, tepat Balcera meitas.

— Jā, tās jau visām saimniekmeitām šuj.

— Un mirtes viņa dabūs no manas mātesmāsas turpat aizlakstiešos. Tai esot tikpat liela kā jūsu Laurai.

— Ja tik liela, tad tur pietiek trim.

— Viņai vairāk nevajag: viena meita bij, to aizprecēja šopavasār. Un Līzi, to ar kuprīti, to jau neviens neņems.

— Nē, kas nu tādu ņems.

Tad viņi neviļus pagrieza galvas pretī un ieraudzīja viens otra acīs kaut ko tādu, ka Zarēnu Kārlis žigli noliecās un sāka nopurināt zābaka stulmu, lai gan nekādu lielu putekļu tur nebij.

— Mēs citādi nevaram, — viņš teica, tāpat noliecies, nespodri, mazliet kā stostīdamies. — Pavasara procentes bankai palika, un rudenī arī neiznāks. Rutkis par zirgu galda jau otro gadu. Viņai būs astoņi simti.

— Astoņi? Pie mums runāja, ka tūkstots.

— Nē, astoņi. Pagājušo ruden brāli izpirkuši no zaldātiem, tur izgājis briesmīgi daudz. Bet ar astoņiem mēs tiekam cauri. Ērbeģis gan arī tūlīn jāglāb], jūmts šlūk arvien zemāk, pa durvīm vairs lāgā netiek iekšā.

— Jā... Tāpēc jau jūs tur sauc par nabagu kaktu... Bet kāpēc jums Zarēnos tā ir? Vai tad zeme tik sliktā?

— Zeme nav sliktāka kā citiem, bet no tēva saimnieka nekad nav bijis. Pats mīksts un izrīkot neprot, kā no mājām brauc, tā līdz pusnaktij, līdz gaismai. Māte arī tāda lēna, pa istabu vēl, bet uz kūti palaikam nav gājusi. Raud. Tādi nu mēs ar tēvu esam — viņa saka, Ja tu, dēls, neņem bagātu sievu, tad mums tie Zarēni pagalam... Vai tad es varēju citādi?

Liena brīdī klusēja, galvu zemu noliekusi, tad atteica pavlsam izdzisušā balsī:

— Nē, citādi tu nevari... .

Smilga bij sakošlāta līdz galam, otras te tuvumā nebij. Viņa norāva māleņu lapu, ko parasti liek pie sāpošas galvas, un sāka graužt to pašu.

Zarēnu Kārlis mocījās atkal, acīm redzami nevarēdams atrast vārdus tam, kas vēl bij sakāms. Tvarstījās šā un tā.

— To es tev gribēju pateikt... lai tu nedomātu, ka es pats... Es neesmu vainīgs...

— Vai tad es saku? Tu jau neesi...

Aiz upes krastā viens apspiesti ieklepojās, laikam plaukstu mutei aizlicis. Liena bikli piecēlās kājās.

— Vecais Mežavilks atkal glūn. Nu tev ir jāiet.

Kārlis arī palika tramīgs. Uzslējies pamīņājās, bet neko vairāk nevarēja iedomāt. Tagad gan pasniedza roku, bet žigli atrāva un metās prom, it kā te pārāk ilgi aizkavējies. Liena tāpat nosteidzās lejā, lai gan neviena govš nedomāja upei pāri brīst. Ar muguru pret Mežavilku piekalni, tā viņa varēja pamest acis pakaļ Zarēnu Kārlim, kas reizēm bij vēl redzams, reizēm pazuda aiz bērziņiem ataugas galā. Varbūt vēl atskatīsies... Nē, neatskatījās, nu jau lazdas piekrastes kraujā aizslēpa viņu pavisam.

Vakarā Liena kūti ilgi nevarēja dabūt govīs saitēs. Lība ar Annu jau slauca, kamēr viņa vēl dairījās ap neklausīgo Dūmaļu. Durvīs stāvēdama, saimniece pasmējās.

— Tu, Lien, šodien ganosi esi snaudusi.

Tikai tad viņa atjēdzās, ka saite turpat rokā un jāliek tikai pineklis ap ragiem.

Smalko Annai negāja daudz labāk, tikai viņa vairāk prata apvaldīties un neizrādīt citiem. Par to, kas šogad tirgū bij redzams, neko daudz negribēja stāstīt. Vīrieša vēl neviena nebij mājās, viņām vienām putra nemaz lāgā negaršoja. Anna tikai modes pēc pasmalstīja ar karoti bļodā, piecēlās un gāja uz klēti.

Leikartu Lība ar savu gultu jau pārcēlusies uz istabu vecā Brīvīņa kaktā pretim logam, tikai viņas abas ar Lieni pagaidām gulēja tepat. Saimnieku vecā lampiņa varenī kūpēja uz kastes stūra, sarkanā liesma plīvojās nespodri, bet toties bieza un melna Annas ēna locījās un lēkāja gar sienu pāri apcirkiem.

Viņa bij izvilkusi no pagultes savu lādīti un ilgi taustījās dibenā, lai gan zināja pārāk labi, kurā stūrī glabājās meklējamais. Izvilka dzeltena ietinamā papīra vīstokli un klēpī attina vaļā. Tā bij Liču Mārtaņa pagājušā gada Māriņas tirgū dāvinātā pēperkoka sirds, tumšdzeltena, baltsiem un sarkaniem cukura stīdziņu izlocījumiem ap malām un papīra rozi ar zaļām lapiņām vidū. Bezgala pretīga tā gulēja klēpī, Annai acis zaigoja vien, pat pirkstu piedurt negribējās.

Bet jāpiedur vien bij, nevarēja taču ļaut visādiem draņķiem mētāties pa lādi. Viņa nikni aplocīja dzeltenu ietinamo, pagrāba sirdi sauļā un izgāja laukā.

Zem lieveņa pabāzt nevarēja, visa apakša vaļā, kāds garāmiedams ieraudzīs vai Lācis izvilks laukā. Otrā pusē, pasienē, tā pati nelaime, pa pamatnes caurumiem tur Osienes bērni ložņāja katru dienu. Aizsviest pa roku galam saimnieka lielajos govju tupeņos? Bet rītu sāks rakt —

un kas tad būs, ja tas pats gvelzis Upišu Mārtiņš ardamš atrod? Visa pasaule būs pilna, tam jau mute klabēja kā paisīklas.

Vienu acumirkli Annai ienāca prātā, ka jāaiznes un jāizmet tikai Osienes cūkām silē. Bet tūlīņ atmeta šādu iedomu, it kā cits kāds gribējis viņai to uztiept. Roze ar zaļām lapiņām un cūku silē — līram mežonim tur vajadzēja būt. Un tad vēl nemaz arī nevarēja zināt, vai viņas tādu saldenu gribēs ēst. Atnāks rītu Osiene ar suliņu ķipi, skatīsies — kas tas tāds par dzeltenu muskuli?

Nē, tā tā lieta nevarēja iet! Plauksta caur plāno papīru sataustīja baltos un sarkanos cukura rakstus, mutē sasūcās slapjums. Galu galā — vai tad viņa nebij pavisam traka, ar tādu mantu te apkārt daudzīdamās? Divpadsmit kapeikas Līču Mārtiņš samaksāja . . .

Bērziņu Liena sēdēja savā gultiņā, sašļukusi, rokas klēpī sapņemusi, stulbi skatījās kur sienā. Abas labi zināja viena otras nelaimi un pirmo reiz sajūtās kā draudzenes, kā māsas. Anna pievēla klāt saimnieces lielo kriju vilnas grozu un apsēdās uz vāka. Liena nebij nemaz pārsteigta par to, ko viņa tur lina laukā no dzeltenā papīra, — vai vienu reiz vien ziemā lielījās ar to . . .

Sakaltusi cieta kā koks, taisni zobi jāsakož, kamēr dabūja pušu. Pusi vēlreiz pušu — Lienai iedeva vienu gabalu, pati grauza otru, cietajos zobos spraukšēja kā taukšēti zirņi. Smaršot nemaz vairs nesmaršoja, saldenums arī vairs nebij tāds. Kā tad citādi, veselu gadu lādes dibenā nogulējis.

Annai laikam mazliet aizspriedās kaklā. Viņa drusku paklepoja, bet klepus bij tik sīvs, ka divas lielas asaras nobira klēpī.

— Tīrie razbainieki ir tie puisieši! — viņa teica, mutē šmakstinādama.

— Ir gan, — Liena apstiprināja un notrauca drupatas no klēpja.

TREŠĀ NODAĻA

— Te-a-tā, es-ve-e-ha — svē, te-a-tā — svētā . . . — burtoja Tāle, uz ķebļa mātei blakus pie ratiņa sēdēdama. Kreisā roka klēpī apliekta grāmatai, krampjaini sagrabtu,

turēja ciet apdriskāto augšstūri, it kā ar varu spiestu laukā no tās sasodītās to, kas pats neparko negribēja līst galvā. Labā izmisusi dūra iesmiņu katrā burtā, lai tas nepaspruktu un neglābjami nepazustu garajā rindā.

Tas bij ilgā lietošanā tumši sadzeltējis, pirkstos gludi noslīdināts iesmiņš no vistas stilba mazā kauliņa. Augšgals plakans kā lāpstiņa, tur izurbts caurumiņš, lai varētu ievērt diega galu un piesiet pie grāmatas, citādi tas pazuda, un katru rītu tad bij liela meklēšana.

Iesmiņš līdz ar pašu grāmatu bij Kalvicu Martas īpašums, tā kā pašai tai vairs nevajadzēja, tad Kalviciene atveda māsasmeitas apmācīšanai. Marta — tas bij tīrais brīnums. Līdz astoņi gadi māte to palaida kā dzīvo lopiņu, bet pagājušā rudenī piesēdināja pie grāmatas, un līdz ziemassvētkiem skuķis lasīja skaldīdams, gandrīz tāpat kā mazais Andrs. Jā, laime mātai bij ar tiem bērniem! Taisni nesaprotami, no kurienes viņiem tās vieglās galvas, kad Dārta pati līgā neprata boksterēt un pat kalendārā tikai ar pūlēm lasīja dienu vārdus un tirgus Vidzemē un Kurzemē.

Māsu tā atcerējusies, Osiene iedomāja vēl kaut ko un uzklīdza:

— Padod kalendāru!

Kalendārs galīgi aprītinātiem stūriem karājās cilpiņā pie loga stenderes. Pirksta galu mutē apmērcēdama, Osiene šķīra, līdz atrada lapu, kur vienā pusē septembris, otrā oktobris.

Pirmdienā nedēļu pēc Miķeļiem, tas iznāca piektajā oktobrī. Jā, neko nevarēja darīt, šodien viņš bij, tas piektais oktobris, tā bīstamā diena, kad mācītājs nabagu galā vārdiņos pārklaušīnās bērnus... Osieniei sirds atkal aizpukstējās balgāk, bezgala ļaunām acīm viņa paskatījās tajā nelalmes bērņā, kas tur tupēja atkal, matu ērkuli pār ceļgaliem noliecīs. Taisni kā ar naglu aiznaglota tā galvai kur tāds pasaulē radies, kad viņa pati pirmā lasītāja un dziedātāja! Žagaru bunte vērpjot nebij izcilājama, un tāpat viena otra dūres dunka mugurā tādām velnēnam bijusi nebijusi.

— El-u-ha-ga — lūg, eš-a-ša, en-a-na — lūhaga — — Tāle burtoja. Acis aizmiglējās, balss un grāmatā iedurtais iesmiņš drebēja, viņa jūta, ka atkal nav trāpīts un nelz-nāk ne šīs, ne tas.

— Lūgšana! lūgšana! — Osiene kļiedza un jau atrāva roku no rītošā pakulu pavediena. Bet tad tā bezspēcīgi no-

šļuka uz ceļgala — tā kā tā taču neko nelīdzēs. Kamēr lasīja dziesmu grāmatā, likās, ka jau iet cik necik, bet, līdzko paņēma šo, tūliņ kā līdumā, kā pa celmiem. Un mācītājs droši vien dziesmu grāmatā neliks.

Izmisums tik liels, ka viņa pati varētu raudāt. Acis pavērās istabā apkārt. Katiņa saviebusies šūpoja mazo Janku, kas bij diezgan labs bērns un no rītiem reti kad brēca. Pičuks atkal pie plīts rušinājās pa pelniem, dienā, pagāns, nemaz vairs nebaldījās, ka vecais Brīviņš līdīs tur laukā. Jāsabrāž būtu, bet uzmācās tāds bezcerības gurdenums, ka negribējās ne celties, ne muti vaļā vērt.

Saimniece paklepodama vēra durvis. Ienāca visai vēlīgu seju un mīlīga, taisni kā pie savas pašas māsas. Osiene pazina to mīlīgumu un jau iepriekš sabozās.

— Val tu, Mārīt, nebūtu tik laba un neatnāktu uz riju? — Līzbete teica. — Jauno linu mašīnu provē, bet nav kas laiž iekšā.

— Ūja! — Māra atsaucās. — Kas tad es par meistaru, pirmo reiz tādu mašīnu redzu. Un tad man ar to skuži jāiet uz Zarēniem.

— Mazais Andrs arī ies. Bet mācītājs būs tikai divpadsmitos, un cik te tā gabaliņa. Tikai kādu pusstundiņu, vairāk nē, meitas stāv kā aitas, neviena nedrīkst sēsties klāt.

Osiene gāja negribēdama. Tā jau tas vienmēr: kad audeklu neprot sešās nītīs savērt, kad kāds jērs vai sīvēns jānokauj, tad — Mārīt, Mārīt! Bet citādi... Osienei acis jau vērsās uz Ozoliņu pusl, kur dzīvoja Anna, bet viņa sakoda zobus un atvairīja to. Ko tad nu vairs līdzēja, ko tur vairs varēja darīt... Glaimojoši jau bij, ka meļtas stāvēja kā aitas un viņa tas meistars.

Junkuriešu Ķikuta linu maļamo mašīnu Lejassmeltēnu Jorgis trijos vezumos atveda jau vakar, visu svētdienu strādāja, kamēr uzstādīja kulā. Liniem laikam gan vēl par agru, vasarājs tikai kā aizsākts, nojume pilna, divas auzu stirpas ārā, pretim vārtiem. Bet Ķikuts gribēja pats drīzumā sākt, pēc viņa nēms Jorgis, Brīviņam jāpasteidz pirmajam, ja vispār šoruden gribēja dabūt.

Kulā jau tarkšēja, bet apklusā, kad viņas pienāca. Lie-lais zobrats augšā iestiprināts sevišķā, šai vajadzībai iekaltā sijā, apakšā dīstelei piejūgts Galīna pelēcis, tas gāja pats bez dzinēja un no tarkšēšanas nebaldījās. Spoles ar stabīņiem augšā un abi mazie rati pie mašīnas gluži jauni, maļamie ruļļi gan jau gludi noberztām rievām, grie-

zējas kantes vairs nebij tik asas, bet Ķikuts apgalvoja, ka tā taisni labi, tad nebojā šķiedru.

Pats viņš bij palicis pa nakti Brīviņos, lai šorīt ierādītu darbu. Patlaban cilāja uz dēļa divas gatavas un divas pusmaltas sauļas, skaldrodams, ka mīkstā ar kreiso roku atsviežama nost un ar labo jaunā paķerama vietā. Pār-mall nedrīkstēja, tad tikai pakulas vien varēja iznākt. Pati ielaišana bij nieks, to katrs meitietis pusstundā iema-nisies, bet galvenais uzķert īsto brīdi, kad sauļa pietiekoši mīksta; saprātīga un manīga delna tur nepieciešama.

Priekšstrādnieks nolikts, lai nes kūļus no rijas, atrauš spaļus un izmalto sasiens buntēs. Lība nosēdināta uz ķebļa par sauļu šķīrēju — tas patiesībā tāds skuķa darbs, jāuz-mana tikai, lai sauļas vienādas un noliktas tā, ka malēja neskatīdamās var paķert. Ķikuts prata stāstīt un labi pa-rādīt. Osienē acis vien pametis, pamāja ar galvu.

— Tā tev būs malēja bez mācīšanās.

Osiene pasmaidīja kā noglaudīta, Osis apmierināts no-vilka plaukstu gar ūsām. Vanags uzkliedza, pelēcis sāka kustināt ratu, klavas ruļļi tarkšēja, Ķikuts rādīja, kā to lietu dara. Tas bij slaidis, pasīks vīrs ar ruzganu bārdiņu, žirgtām acīm un nīprām sievietes rokām, mala tik veikli, ka prieks skatīties.

Osiene tūlī redzēja, ka nekāda lielā skola te nav va-jadzīga. Piesēdusi iesāka ar četrām sauļām, bet pēc brīža jau lalda sešas. Ne reizes nesamisējās, ja jau meistars, tad arī jāparāda nags. Ķikuts vēlreiz pameta ar galvu.

— Es teicu, tā prātis bez mācīšanās, nava jau grā-mata. — Un uzsita Lienai uz pleca. — Tu, smukā, sēsties tikai tu arī klāt, tev neies sliktāk.

Liena piesarka un taisījās Osienei blakus, viņai tiešām likās, ka tik pārāk liela prasme te nav vajadzīga.

Ķikuts ar Vanagu izgāja ārā. Gar sienu pajumtē noslieti kaņepju kūlīši, turpat no nojumes izstieptas trijas paisīk-las. Mašīnas īpašnieks norādīja uz tām.

— Kaņepēm tās vēl der, ar liniem vairs blēņošanās nav.

Vanags bij gluži sajūsmināts, paklausījās, kā iekšā ma-šīna rūca un Mārtiņš uzkliedza pelēcim.

— Kad mašīna mājās, tad vairs nav. Trīs vīri man pa nedēļu tik neizpasis kā viņa vienā dienā.

— Pa divām nedēļām, — Ķikuts noteica. — Līdz vaka-ram rija būs cauri. Manies tikai piesērt jaunu, uz mēneša beigām es pats gribu sākt.

Lienai tiešām negāja sliktāk. Picēlusies Osiene brīdi

nolūkojās viņas darbā un aizgāja apmierināta. Lība arī nosolījās pamēģināt, nevarēja taču pieļaut kādu darbu, ko viņa neprastu. Galu galā tas arī pilnīgi nepieciešami: par stundām trim neviens laidēja ilgāk neizturēs. Sešas saujas kā zebiekstes locījās ap rievainajiem kļavas ruļļiem, jāmanās notvert, kad izšļūdēja lejā uz galda, un pamest atkal augšā, ar kreiso roku aizsviest gatavo un ar labo ielaist jauno pilnīgi stāveniski, lai pareizi lauž un nesamidzina. Pustumkli tur nedrīkstēja nokavēt, ne arī par ātru aizskriet, citādi saujas sakrita čupā, un tad pats pestītājs to mudžekli vairs nevarēja izšķirot. Visvairāk jāšargās, ka nenoslīd gar ruļļa galu un neaptinas ap asi, tad atskanēja drausmīgs brakšiens un ruļļi varēja izlēkt no vaļīgām gultnēm, ja pelēcis to tikai negaidījis un tūlīt neapstājies. Ar rokām un acīm vien tur nepietika, visiem muskuļiem un katrai cīpsliņai tajos vajadzēja būt kā stiepri uzvilktai stīgai. Sausi sakaltētie linu stiepri kūpēja šausmīgi, lāgu lāgiem mašīna ar visiem malējiem pazuda pelēkā putekļu mākonī un pat zirgs sāka dusmīgi sprauslot. Laldējam alzkūpa acis, pat kāds siks spalvis tur varēja ieskriet, tad tikai tramīga nojausma pasargāja, lai roka nepaķer pār galu un zobainie ruļļi nenorauj pirkstus.

Līdz pat istabai Osiene gāja, acis berzēdama, atklepodama un sļaudīdamās, likās, ka jau pa šīm pusotra stundām mutē, degunā, kaklā un krūtīs saguluši visi rijas kvēpi. Saimnieks ar mašīnas īpašnieku patlaban iznāca namiņā pretī un, labvēlīgi smaidīdami, palocīja galvas: tā tā! Taisni tādai vajadzēja izskatīties priekšzīmīgai linu malējai!

Divus silta ūdens ķipjus Osiene piemazgāja, kamēr acis, ausis un kaklu dabūja tīrus. Arī Tālei vēl jāuzrauj tīrais bruncis un kaut cik jāpterauj tas matu ērkulis, lai nelien laukā no lakata apakšas. Nokavēties nedrīkstēja, ja minūti par vēlu ieradās, Arps desmit ārdījās kauninādams un gānīdams. Mazais Andrs sen bij gatavs, tikko šorīt apvārstītas vizes apāvies, lielā Andra jauno cepuri uzlicis, staigāja iekšā un ārā, mēģināja uzsvilpt, bet neskanēja nepavisam, uztraukumā mute kalta vien.

Saimniece izvadīja viņus sētsvidū.

— Lai tad nu labi izdodas, lai izdodas! — viņa novēlēja.

— Cerēsim ar dieva palīgu... — Osiene nopūtās.

Tas bij grūts gājiens. Uz ko tad viņa īsti varēja cerēt? Par māsas dēlu, par to daudz nebij ko baidīties, tas jau

pa vakariem lasīja priekšā jauno kalendāru, ka viss saimnieku gals skanēja. Bet ko ar šitādu nelaiimes bērnu lai iesāk? Tam jau nebij galva, bet koks un akmens, ar kalšanu tur nevarēja lekal... Viņa jau paredzēja lielo kaunu un apsmiektu, sirdi žņaudza kā maiglēs, dusmu un izmisuma asaras kāpa acīs.

No ozola kalna jau varēja saredzēt Zarēnu ērbeģi ar ploto, šķībo skursteni — visi trīs viņi skatījās turpu. Kā pieplakuša nezvēra mugura viņš tur rēgojās ar Ozoliņu krūmiem pāri pārstieptu kaklu.

— Piesargies tu man! — Osiene nošņāca caur sakostiem zobiem. — Ādu es tev noplēsīšu, ja tu tur murksēsi un neko nevarēsi atbildēt!

Tāle vilkāš Andram pakaļ, tramdīta zvērēna acis apkārt šaudīdama, it kā lūkodama, vai nevar kur pamukt. Bet pamukt nekur nevarēja, māte nāca turpat uz pēdām, Kārļsonu Zarēnu krūmmala šodien bij tik īsa, Rīteru ceļam pāri, pa milzīgām grambām izbraukto olnīcu tikai mazs gabaliņš līdz pārmelderā sētsvidum. Bij arī pats pēdējais laiks, Vainēļu pusē jau paspīda mācītāja lakotais loks, Kalniņš uzklīdza zirgam un noplikšņāja pātagu.

Pie pārmelderā Zarēna pārklaušināmi visi viņa mežgaliešu novada bērni, tie ap Braslu piederēja Kalnasmeltēna iecirkni, kur Arps bij jau pirms nedēļas. Tālākās saimnieces savējus atvedušas braukšus, pieci zirgi stāvēja Zarēnu sētsvidū, no tiem Osiene pazina tikai Jaunkalaču kaulaino bērni. Tas bij gan sētsvidus! Ne lāga sētas, ne mleta, kur piesiet, veca ecēša puva, no nātrēm zarus laukā paslējusī, jūmti kā vārnu izplūkāti, gar istabas durvīm urkšēdams aizvilkās mēslu zampā nogulējies pušcūcis. Osiene nogrozīja galvu. Pilnīgi viņa saprata, ka Zarēni meklēja Kārļim bagātu sievu un ka Bērziņu Lienai drusku jānošņaukājās: tādas mājas taču nevarēja tišu prātu aizlaist postā.

Zarēnu istaba liela, bet tik zema, ka pat slaidāks meltieša cilvēks varēja siju ar roku aizsniegt. Pie lodziņa jau stāvēja balti aplāts galds ar diviem krēsliem. Te varēja būt vairāk par divdesmit bērnu, sievu mazāk, tāpēc ka dažai no tām pašām mājām vesels pāris līdzī. Lielspuru Auzinietei pat trīs, bez pašas vēl Sīpola abus skuķus atvedusi. Arī Lielspuris ieradies ar savu Ingu. Pats izgājis līdzī Zarēnam saņemt cienīgtēvu, puika palika viens, uzpūlēt, atveišķi no citiem, kāju ar jauno zābaku tālāk paspēris. Gruntnieces ar saviem bērniem sastājušās

priekšā, tuvāk galdam, lai mācītājs tūliņ ievēro. Jaunkalcienei, kā jau slimam cilvēkam, nolikts krēsls, viņa sēdēja kā noraudājusies un žēlīgām acīm skatījās apkārt, vai visi ievēro, cik ļoti viņa cieš. Abi skuķi pabīdīti gandrīz pie paša galda, pirmajiem tiem vajadzēja būt, citādi viņa to ņemtu ļaunā. Vecākā, pazema, platu seju, stāvēja vēderu pašapzinīgi izliekusi, jaunākā, pusgalvu garāka, vēroja māsu un lūkoja visu darīt tāpat. Saimnieku bērņus jau no ārienes vien varēja pazīt — zēniem mutes tīrākas, meitenēm zilās vai sarkanās bantes matos.

Pusgraudnieku un kalpu sievas ar savējiem saspiedušās tūliņ aiz durvīm, tā ka tikai ceļš brīvs, kur mācītājam ienākt. Osiene savu Tāli ierāvusi pašā kaktā, lai nelien acīs un no paša sākuma nesakaitina. Bet Arpu jau Rīteru briesmīgais ceļš bij diezgan sakaitinājis, viņš ienāca piepūties un sarkans, arī kuplā bārda likās sarkanāka, kā parasts. Kad bērņi saklupa apkārt rokas bučot, viņš turēja tās patālu pastiepis un, galvu aizgriezis, skatījās prom, galvām pāri, tik smagi viņam nācās izpildīt šo nepieciešamo pienākumu. Tā Kalvicu Andrs varēja tikai izgudrēm pamīcīties pūlī un aizsmaukt atpakaļ, degunu tai tuklajai, baltajai rokai nemaz nepiegrūdis. Auziniete pavilka viņu pie abiem Sīpola skuķiem sienmalā, puika izskatījās nepieklājīgi drošs un ziņkārs. Tā kā raudāšana šē nebij paredzama, pati arī nespraucās priekšā.

Pārmeldera sievai allaž piekrita gods paņemt mācītāja apaļo, cieti paukstošo cepuri ar uzliktām maliņām un novilkt mēteli, godbijīgi viņa to uzkāra tieši šim nolūkam sienā iedzītā spīdošā četrcollu naglā. Cienīgtēvs palika garā svārkā ar drēbī apšūtām pogām, divas tādas bij arī iežņaugtas mugurpusē. Tikai tad izkāpa no jaunām pusdziļajām kalošām, kuras Zarēniete tūliņ novietoja turpat zem mēteļa. Kājās cienīgtēvam bij spodri noviksētas kamašas, piemina vienu — noņirkstēja, piemina otru — noņirkstēja vēl stiprāk. Zem bārdas elšķins ar noliektu, spīdīgi glumu gumijas apkaklīti un melnu šlipsi, ap balti punktēto samta vesti slaidā likumā sudraba ķēde. Vēders cienīgi izspļedies zem bikšu jostas. Istabā tūliņ atvēsvoja rezēdu vai cita tamlīdzīga smarša. Neparastajā uzvalkā cienīgtēvs izskatījās svešs, vēl svinīgāks un bīstamāks kā baznīcā.

Kalniņš bij ienesis ādas koferi, izkravāja no tā grāmatas un papirus. Rīkojās uzsvērti pavirši un necienīgi, it kā tās nebijušas mācītāja mantas, bet viņa paša zirga lietas.

Iziedams pameta nirdzīgu skatienu sievu un bērnu pūli, šajās smejošās acīs bij lasāms: pagaidiet tik, nu jūs dabūsiet. Nesargādamies zābaku papēžiem skrapšīnāja klonu, durvis aizsita ar tādu blāksī, ka sievas bažīgi pavērās cienīgtēvā. Bet tas izlikās, it kā Kalniņš izturējies visaugstākā mērā pieklājīgi un taisni tā, kā vajadzīgs... Attieksme ar kučieru nebūt nebij tik vienkārša, kā ļaudim tas varēja likties. Kučieris diendienā pārāk tuvu cienīgtēvam, novēroja, kā viņš ceļas, kā guļas, zināja visbeidzamo vājību — pat to, kas parasti piemetās, ja nācās tūlīn no pusdienas galda sēsties ratos un braukt pa grumbulainiem ceļiem, un aiz kuras mācītāju draudzē bij sākuši saukāt par sīpolu vēderu.

Diezgan prieduzīgā kārtā cienīgtēvs pagrāba kaut kur mugurpusē zem svārkkiem, kur kabatu neviens savu mūžu nešuj, izvilka lielu, sniegbaltu lakatu un, iebāzis tajā prāvo, gaļīgo degunu, notaurēja — taisni notaurēja, mazajiem notrīsēja zodi no šīs varenās sprakstoņas. Izbrauca pirkstus caur kuplajiem matiem, kuros vēl nebij nevienas baltas stīdziņas, un sāka vārdiņus.

Dziesma — trīs panti — un negara, vietai un apstākļiem piemērota uzruna. Pa desmit mācītāja gadiem Arps izmācījies diezgan labu latviešu valodu — vāciskie «tas», «tā» un «to» nevienam negriezās ausīs, pie tiem viņus jau pieradinājusi bibeles un dziesmu grāmata, sprediķim tie tikpat nepieciešami kā paprāva sauja sāls grūdeņa putrai. Tas kungs — — nevis auss, bet katra miesas cīpsla tūlīn sajuta, ka runa vairs nav vis par kaut kādu Brīviņu vai Glāžškūņu kungu.

Viņš, dieva kalps un strādnieks tā kunga vīna kalnā, šodien bij atbraucis divajiešu nabagu galā. Tā to sauca, un tāds tas arī bij. Ceļi līdz rumbām, pār tiltiņiem tikai ar bomi, pie ratu malas jāturas, lai neizsviež laukā. Viņi laikam domāja, ka uz elli būs tāds pats, bet pievilās rūgti. Pa gludiem lielceļiem un federratos uz turieni aizrāva visus, kas grants vezumu nevīžoja izvest, bet zirgus pūdēja pie kroga slītas un pēc pusnakts bez cepures atbrauca mājās. Vārti tur līdz galam vaļā arī tiem, kas, aizmirsuši savu kārtu, staigāja spīdošos zābakos un zīda bantes pina matos. Visu vasaru bij vaļas sataisīties, lai cienīgi nāktu tā kunga priekšā, bet vai tas tika darīts? Visus lielkunga mežus izbradāja, ogas lasīdami un riekstus raudami, dieva radībai vārņai, pat tai nebij miera egles galā, pa visām gambam skanēja tās nelietīgās, tās bezkaunīgās blēņu

dziesmas. Un citi atkal daudzjās pa pilsētas skolām, postu un samaitāšanu meklēdami, aizmirsuši, ka prasta cilvēka vieta ir pie govju astes un arkla balsta. Tagad nu tas plaņas laiks bij klāt. Tas viņa dārznieks atsūtīja savu kalpu savā dārzā, ass nazis bij viņam rokā, viņš gribēja nogriezt tos labos ķekarus tā kunga viņa spaidam, bet tos sapuvušos izmest galējā tumsībā . . .

Pārmelderis stāvēja blakus, acis nodūris, kad viņš runāja par zirgu pie slitas un braukšanu bez cepures. Lielspuru Inga kāju ar jauno zābaku bij parāvis aiz Jaunkalacienes krēsla, Brīviņu mazais Andrs neviļus pablenza augšup uz Zarēnu siju, padzirdis par vārnu egles galā. Robežnieku pušelnieka Sviķa Marčis pieķērās mātei ciešāk pie brunčiem, ar asu nazi mājās meitas viņu allaž biedēja. Šis pats nazis un tad arī nekad neredzētais viņa dārzs ar ķekariem sievām atgādināja dievgaldu ar skābo dzērienu aukstā, izzeltītā biķerī, no kura katrreiz šalka noskrēja pār muguru. Kad runa bij par zīda bantēm matos, acis pagriezās pret Lielkalacieni, kura saviebas vēl slimāka, nekā līdz šim bijusi. Un, kas pa pilsētu skolām daudzjās, tas bij tikai Brīviņu Ješka. Osiene sirsnīgi nopūtās: lai nu cik nikns tas Arps, bet taisnīgs gan, tos lielos tāpat netaupīja.

Lielspure sēdēja blakus Jaunkalacieni, garā, sastieptā, rētainā seja tik svinīga, it kā viņš te ieaicināts un tikpat nepieciešams kā pats pārmelderis mācītājam blakus pie galda. Arps laida acis pāri papīra lapai, ar zīmuli atšķīrdams saimnieku bērnus, kas pārklaušināmi pirmie.

Protams, ka pirmās bij Jaunkalacienes meitas. Pie galda nostājās droši, lasīšanu kā skaldīt noskaldīja, galvas gabalos tikpat kā nemetās, arī reizes rēķins nogāja pietiekoši gludi, bet tālāk par ceturto gabalu viņām arī neprasiņa. — Labi, mani bērni! — Arps uzslavēja un uzdāvināja katrai grāmatīņu ar bildēm. Mani bērni — tas taču tas augstākais, ko kāda māte vārdošos kādreiz ieguvusi. Kad skuķi atkal nostājās blakus, viņa tūlīņ palika veselāka, gandrīz pavisam vesela, ja pati bijusi glītāka un tās meitenes mazākas, viņas visas trīs varētu pielīdzināt bildei baznīcā, tik jauki tas izskatījās.

Lielspure bij palicis greizsirdīgs un pats bīdīja savu dēlu pie galda, pirms vēl mācītājs paguva izsaukt. Ingam arī galva nebij no cietajām. Trešo bausli, ceturto lūgšanu, Kristus man dzīvībiņa — kā no grāmatas, arī lasīšana gāja labi. Sešreiz septiņi Zarēns pačukstēja priekšā — tā

viņš saprata savu galveno uzdevumu, visas mātes cerību pilnas skatījās viņā. Arī Lielspuru Inga dabūja grāmatiņu, par manu bērnu Arps viņu gan nenosauca.

Saimnieku puiku un skuķu pārklaušināšana noritēja samērā gludi, tie visi bij labi apcirtām vai sasukātām galvām un tirīgi apģērbti; cienīgtēvs tur neko peļamu neatrada. Arī mācījušies pietiekoši, tiem jau nebij ganos jāiet, saivas jātin, ne mazie bērni jāšūpo. Tikai Lapsētu Atis pirmo reiz sakaitināja, piestāja galdam, roku bikškabatā iebāzis. Cienīgtēvs paskatījās briesmīgām acīm un palika manāmi sarkanāks. Tā, tā, tā! Tā soģa krēsla priekšā viņš taču nostāsies tāpat, purnu gaisā paslējis un vēderu izgāzis... Patiesībā Lapsēnu Atis bij pavisam bikls, it sevišķi tāpēc, ka mazliet raustīja valodu un ārkārtīgi baļģdijās pats no tās. Roku kabatā arī tikai tādēļ iebāzis, lai dūša būtu stiprāka, kad attapās un izrāva laukā, varēja redzēt, ka ceļgali viņam drebēja. Bet galva par trim, zināja visu, skaitīdams laukus un lopus, pie tā gan sastostījās stiprāk. — L-l-l, — Arps izmēdīja, atlaida bez grāmatiņas un nemaz neuzslavējās.

— Un nu nāk tie riktīgie palaidņi un sliņķi, — viņš telca, taisnāk atsēzdamies.

Pusgraudnieku, rentnieku, vaļenieku un iebūviešu sliņķi un palaidņi pierāvās ciešāk mātēm, tās lūgdamās pavērās Zarēnā. Pārmelderis bij gaužām labsirdīgs un izpalīdzīgs, viņš mierinādams laipni pamāja.

Kā par nelaimi, pirmo izsauca Žani Lapsu no Rīteru mājām. Mātes stumts, tas izlīda tiešām bīstams, basām, melnām kājām, nošļukušām biksēm un pinkainu galvu.

— No meža! no meža! — Arps kļiedza, ar garu pirkstu viņā norādīdams.

Bet platgalvja Žanim bij viena alga, kā stabs viņš tur nostāvēja tās piecas minūtes. Pirmo ticības locekli, ceturto lūgšanu, kādu dziesmiņu — muti viņš neatplēta. Zarēns, velti mudinādams, meta ar galvu un mirkšīnāja acīm. Kad cienīgtēvs, dūri galdā uzsīzdams, attrieca viņu atpakaļ kaktā, viņas visas tur zināja, ka tagad nevienai nekas labs nebij gaidāms.

Robežnieku otrai pušelniecei Strazdienei tas Pēteris padevies ļoti neglīts, lielām lūpām, slimīgi padzeltens, pavisam bez uzačiem, bez tam viņam viena kāja drusku īsāka, kāpēc stāvēja šķībi. Mācītājam tas droši vien likās kā visas tās zemās kārtas paraugs, pat lāgā paskatīties viņš tajā negribēja. Mācījies tomēr bij, šo un to zināja, lasīja

puslīdz tekoši, bet galvas gabalus Arps ar nolūku izmeklēja tos grūtākos, ar kuriem pat Jaunkalacienes meitas nezina vai tiktu galā. No bībeles peršām garo ūdens gabalu — līdz pusei Strazdienes Pēteris kaut kā tika, bet dieva ģimīšis un laupījums viņam sajūka, un, kad jau viens vārds paspruka no rindas laukā, pārspraugai pāri nākamo satvarstīt vairs nebija iespējams. Viņš aplūsa un izmisis pagrieza galvu pret māti, bet tā arī varēja tikai paplest rokas un nopūsties. Arī Zarēns nespēja līdzēt, ūdens gabalu droši vien pats nezināja, tāpēc bija kautrīgi nodūris acis.

— Ko tu, lielais lempī, pa vasaru ganos darīji? — Arps uzbruka nikni. — Stabules pūti, dancoji, grāmatīgu rokā netiki paņēmis!

Dancoji — tas bija domāts izsmieklam par Pētera kroplo kāju. Strazdiene nebija no drošajām, bet tagad sirds viņai apskrējās un acis pieplūda asarām.

— Vai, cienīgtēvs, kā jūs tā! — viņa izsaucās tik negaidīti, prastl un vientiesīgi, ka tām citām pārskrēja šalkas. — Kas tad viņš par dancotāju, pats redzat, teļam pakal nevar paskriet. Bībelperšinas vienmēr nesa līdzī, bet ko tur var darīt, galva tāda pacieta.

— G-galva... — cienīgtēvs nošņāca. — Pa otru galu vajag dzīt iekšā, rīkstes netaupīt! Izlaisti un izlutināti līdz pēdējam, čigāni tur aug, ne kristīgi bērni.

Ar platu plaukstas vēcienu viņš Strazdienes puiku it kā sviešus atsvieda no galda. Aizklībodams tas skumji pamāja mātei pretī: nekā, nelaimējās vis mums. Strazdiene ar lakatiņa stūri sausināja acis.

Sīpola skuķus Auziniete izbīdīja pie galda un pati palika aiz muguras, citādi tie zvērēni tur diezin vai stāvētu. Viņa to drikstēja, mācītājs taču pazina viņu kā pagasta labāko raudātāju. Lasīt skuķi vēl kaut cik prāta, bet no galvas neko, itin neko, pat «No debesīm būs man atnest» nevarēja nodziedāt. Un kaut jēl tā īsti nobijušies būtu — mazākais platām acīm glūnēja baltajā pulksteņķēdē pār samta vesti, lielais ar pirkstu urba degunā. Aiz lielām dūsmām Arps pat pakliegt nevarēja, vārdus caur zobiem kāsa.

— Piparu — ak, piparu šitādiem sīpoliem! Tad varbūt vēl varētu iztaisīt par cilvēku bērniem.

— Viņiem jau, cienīgtēvs, mātes nava, — Auziniete klusiņām iebilda. — Mājinieki gan netaupa, tāpat viens otrs uzdod pa kulakam.

Viņai tiešām zināma cieņa, cienīgtēvs apvaldijās un runāja ar viņu gluži lietišķi.

— Ar kulaku, tas nav nekas, ar žagariem vajag. Ar mērcētiem bērza žagariem, ritā un vakarā — pusdienā ar. Ko tas Sīpols isti domā, vai viņam grēka bail nemaz nav? Kam tad būs atbildēšana par šīm pazudušām dvēselēm? Kāpēc pats nav atnācis? Pasaki tu viņam, ka līdz nākamam rudenim lai būtu mātīte mājās!

Pats Sīpola sainmieks arī pameta ar galvu: kas taisnība, tas taisnība, mātīte Sīpolam bij nepieciešami vajadzīga.

— No tām Brīviņ mājām Andrei Kalvic!

Osienei sirds nodrebēja. Viņa pastiepa roku ar lielā Andra cepuri piebikstīt plecā, bet Kalvica dēls jau gāja pats. Tēva vecie svārki līdz ceļgaliem, ar atlocītām piedurknēm, salāpīti gan, bet tīri, jaunas vīzes ar baltiem autiem, gaišie mati gludi sasukāti. Cienīgtēvs īgni pablenza caur cieri. Silagaiļu Kalvics, tas, kas viņu visvairāk saukāja par sīpolu vēderu un šogad vēl nebij nācis pie dievgalda.

— Tēva svārki tev ir, redzēsim, vai tēva galva arī būs.

Neko dzelīgāku viņš neattapās pateikt. Puika stāvēja rāml, nevarēja manīt, ka bijis sevišķi nobijies. Arpam deguns pietūka vēl resnāks, dzīsla galā spīdēja ādai cauri kā zila dakšiņa ar diviem zariem. Acīm redzami viņš domas parskrēja visiem galvas gabaliem, meklēdams to grūtāko. Aha! tur jau bij tas pats ūdens-gabals, bībelperšu grāmatīnā gandrīz puse puslapas.

Bet Andrs noskaitīja, it kā to tikai gaidījis. Trešo ticības locekli Andrs bēra kā pupas: ēdiens, dzēriens, drēbes, kurpes, lauki, lopi, manta, nauda — — Nauda, manta! — cienīgtēvs kļiedza, dūri galdā uzsizdams. — Nauda, manta, — puika pārlaboja, — labs gaiss, laba valdišana, miers, veselība, uzticami draugi, labi kaimiņi, gods, kaunīga dzīvošana un tā joprojām...

Cienīgtēvs ar zīmuli parakāja matos virs auss. Devītais bauslis tādām rezgalim kā nebijis, pamēģināja ar vienreizviena devīto gabaliņu. Piecreiz deviņi. Četrdesmit pieci, — Andrs atsaucās, vēl lāgā nepadzirdis. Pamēģināja otrādi, kas bij daudz grūtāk: deviņreiz septiņi. Arī to Andrs zināja. Bet tad cienīgtēvam sejā vēl atplauka cerība, viņš savija rokas uz galda malas un ar vēderu uzgūlās uz tām. Rīta gaisma mūžīga, atspīdums no dieva vaiga — — to pat Osiene lāgā nevarēja, draudze tikai dūca vien, kad Bankins spēlēja meldiju. Bet Kalvica puika prata. Ka tas

velns caur tavu spēk no mums bēg — — to viņš nodziedāja tādā basā, ka pārmelderis līgsmi pasmaidīja un pamāja ar galvu.

Grāmatu lasīšanai Arps jau pasniedza gluži vienaldzīgi, ja jau no galvas prata, ko tad vēl no grāmatas.

— Viens cilvēks izgāja no Jeruzalemes un gāja uz Jeriku.

Andram pietika tur tikai vienu aci pamest. Cienīgtēvs paņēma grāmatiņu atpakaļ. Bet tad piepeši iedomāja.

— Lasīšana tev iet, vai to boksterēšanu tu arī esi mācījies?

Andrs paraustīja plecus.

— Mācījies neesmu, bet varu.

— Neesi, bet vari, — cienīgtēvs ļauni pasmīnēja. — Tāds gudrinieks man pirmo reizi priekšā nāk. Na, pa-provēsim to tavu varēšanu. Ve-ī-ie-en-es- viens...

— Ce-ī-el-cil, ve-ē-kā-es-vēks, cilvēks, — Andrs turpināja, gan pareizi, bet lēnāk, gluži tik ātri bērt kā no grāmatas nevarēja.

— Boksterēšanu vajag labi izmācīties, citādi skolā vairāk kaktā stāvēs nekā uz beņķa sēdēs.

Tā bij visa atzinība, ko Kalvicu Andrs dabūja par labo atskaitīšanu. Pat saimnieces saskatījās: ja nu kādam, tad Brīviņu ganam gan vajadzēja iedot grāmatiņu.

Arps izvilka pulksteni, iedomājies, ka viņam vēl jātiek pie mežsarga Melbārža nokristīt bērnu, kas taisījās mirt un uz baznīcu vairs nebij aizvedams. Osienes laime — kājas viņai gan notirpa, kad pa visu istabu noskanēja steigā sauktais Natalia Ohse. Mācītājam nebij laika lāgā aplūkot skuļa mežonīgo ērkuli, ko pat bagātīgi ieziestā krējuma sauja nespēja neko daudz pierāt, ne arī nenomazgājami melnos nagus. Atskaitīšanu prasīja, kā pagadījās, mātei par lielu brīnumu Tāle kaut ko tur muldēja, neviens gan nesaprata, pareizi vai nepareizi, mācītājs pats droši vien arī nē. Tā kā Osis Zarēnam labs draugs, pārmelderis visu laiku kustināja lūpas un uzmušinādams meta ar galvu.

Bet, kad lasīšanai pasniedza to pašu grāmatu, ko Andram, Osieni nevarīgi nošļuka rokas. Taču tad notika vēl lielāks brīnumš: Tāle mēģināja lasīt, gan vairāk degunā dūkdama, tomēr lasīja — dažu vārdu pat te kaktā pie durvīm varēja saprast. Kur viņai tas uz reizes bij gadījies?

— Pietiek! — Arps atņēma savu grāmatu, pavisam pavirši klausījies, sava paša domu aizņemts. — Mācījusies

tu esi, nākamo gadu ies labāk, lai tikai māte asu rīksti biežāk cilā.

Par to rīksti tikai tā pieklājības dēļ sacīts, bet tas pārējais drīzāk saprotams kā uzslava nekā lamāšanās. Osiene nevarēja vien attapties. Vēl ceļā uz mājām reižu reizēm nogrozīja galvu, neattapdamās pat uzkliegt, kad Tāle Kārļsonu Zarēnu zemdegā tišu prātu brida pa ūdens pilnajām dobēm.

— Kur tu, rupuci, to esi mācījies? — viņa pabrīnījās. — Tā tak bij pavisam sveša grāmata, bet lasa gandrīz tāpat kā Andrs.

— Tāpēc, ka nebiju mācījusies, — Tāle atteica. — Tā kā tu gribi, tā es nevaru, bet man Andrs parādīja, kā viņš lasa.

— Bez boksterēšanas, — Andrs paskaidroja. — Skaties tikai grāmatā un tūliņ laid vajā tāpat kā runu.

— Bez boksterēšanas neviens nav iemācīts, to tu man nestāsti.

— Mani neviens nav mācījis, es pats. Em nav nekāda emme, bet vienkārši mm, tāpat es nav esse, bet ss. Tā tikai viņus arī izrunā, un visa skola rokā. Pagaidiet, kad aiziesim mājās. Līdz Mārtiņiem, kamēr es vēl esmu Brīviņos, Tāle lasīs vēl labāk kā es pats.

Osiene nepaguva neko atbildēt, Andrs ar savu grāmatas gudribu, Tāle un viss viņai piepeši aizmirsās. Pār Ozoliņu sētšvidu patlaban gāja sieviete ar ūdens nēšiem uz pleca, no tā rūtainā lakata varēja pazīt, tālumā viņš vienmēr izskatījās zilganpelēks.

Osiene saguma vēl likāka un pagrieza galvu prom. Viņas krusts, viņas sūrā nelaime tur gāja. Vienu dienu bij atnākusi Ozoliņu saimniece un patekusi gaiši: lai nu tikai ņemot Annu prom, kamēr vēl laiks, ar bērnu viņi to turēt tā kā tā nevarot, viņiem meita esot mājās vajadzīga, ne slimnieks, pats nedēļām guldināms un kopjams.

Kā melns mākonis uzvēlās tā nelaime, spieda un slāpēja nost, dienu bij jāstaigā kā ar smagu nastu, vakaros ilgi nevarēja aizmigt, sirds tik pilna kā mārks ar melnu linu ūdeni, bet acis dega, sausas izraudātas.

2

Brīviņu saimniekam bij sava nelaime, lai gan Līzbete ar to savu cieto sirdi raudāt nevarēja, bet pats aiz lepnuma turējās, zobus sakodis. Upīšu Mārtiņam tik ļoti gri-

bējās zināt, kas tad īsti būs. Taisnību sakot, viņam bij taisni nepieciešami zināt, viens otrs jau apvaicājās, bet viņš it neko skaidri nevarēja pateikt. Bet, kad tā aplinkus ievaicājās, saimnieks tūlī palika kā uguns. Lai viņš nebāžot savu degunu tur, kur viņam neesot daļas. It nekādas daļas viņam tur neesot, lai viņš tikai uzpasējot labāk, ka kārtīgi pieser miežus, kad pēdējie lini būs izmalti un riņa vēl silta. Vai viņš gribēja tāpat ar mēlēm tekāt pa kaimiņiem, kā to jau darīja Lība ar Annu?

Priekšstrādnieks sajūtās dziļi un sāpīgi apvainots. Ar mēlēm pa kaimiņiem! Vai kāds kādreiz bij lieku vārdu dzirdējis no viņa? Pats priekš sevis viņš bij gribējis zināt, lai tie citi penotur par muļķi un tādu svešnieku Brīviņos, kuram saimnieki neko neuztic. Laukā izgājis, nikni nospļāvās, bet kulā sabļāva uz meitām: ko viņas te slaistījās kā aitas! Lini bij cauri, tagad jāņem nesamie deķēni un jāsaģāž spaļi kūti. Barokļi mirka līdz ausīm, kā tādus velnus lai dabū uz aizgaldas malas, kad ap Mārtiņiem būs jākauļ.

Bet svētdien, gaidīts vai negaidīts, atnāca Leja no Kli dziņas. Protams, šēļkina pudele viņam, kā arvien, bij līdzī, katrs jau varēja redzēt svārku iekškabatas izcilni. Ilgi viņš tur dudīnāja aiz cieši aizvērtām durvīm — Upīšu Mārtiņš nospļāvās vēl, šoreiz turpat istabā, un paklupdams aizgāja pār sētsvidu.

Visu to vakaru neviens no dibenistabas nerādījās laukā. Bet pirmdien Vanags pasauca Osi, un abi ilgi pētīja namiņu un pieliekamo kambari, pusgraudnieks pat ar collu mēru izmeta gar sienām. Priekšstrādnieks izgāja cauri sargriezies, viņam taču nebij nekādas daļas, meitas izlikās, ka arī viņām nav. Osis no dēļiem sasita namiņā lielu skapi, traukus un ēdamo no kambara pārvietoja tajā. Kambara lodziņu izzāģēja lielāku, ielika stenderes un uztaisīja rāmi, Leipka apziņoja Mendeli, lai atnāk ar stikliem un ieliek tās četras rūtis. Stiklinieku Brīviņos gaidīja jau agrāk, ziemeļi tuvojoties, Osiene gribēja aizlāpīt izplēsto logu, un saimniekiem vajadzīga jauna rūts koka lukturim, kas taču būs nepieciešams, kad puīši sāks pa tām garajām naktīm linus kulsīt.

Tad ieradās mūrnieks Daniels ar savu puiku. Kamēr puika sanesa no nojumes ķieģelus, kas tur jau otro gadu stāvēja riņas krāsns pārmūrēšanai, un tad ārā pie durvīm mīcīja mālus, meistars grozījās pa kambari svilpodams, lai laba doma ienāk prātā, — tādās reizēs viņu neviens

nedrīkstēja traucēt. Pēc pusdienas Brīviņš ar Līzbeli savā istabā klausījās.

— Vēl svilpo, — Vanags pamāja saimniecei. — Nav vis tik viegli tādu ūķi dabūt pār istabu.

Tad Dancis pieslēdza kāpnes istabas galā un brīdī, pa augšu klabinādamies, svilpoja tur. Bet pie paša vakara sāka strādāt. Kambarī iemūrēja mazu krāsniņu, vīrs gries-tiem dūmvadu līdz skurstenim. Piektdienas rītā darbs bij galā, mūrnieks salasīja sausas skaidas un pirmo reiz lika uguni krāsnī. Iekūris izsteidzās sētsvidū un vēroja skur-steņa galu, mājinieki stāvēja apkārt, tāpat kaklus sastie-puši. Vispirms parādījās tāds lēns, stomīgs mākonītis, bet tad sāka kūpēt svarīgi un vienmērīgi.

— Velk gan! — mazais Andrs iesaucās palēkdamies.

— J-jā, nav vis zirgs jājūdz priekšā, — meistars no-teica, rokas bikšu kabatā sabāzdams, it kā pašam visu laiku sirds nepukstējusi lielās bažās, būs izdevies vai nē.

Stundu vēlāk meistari jau bij ceļā uz mājām. Dancim mālainajā maisā darba rīki, baltajā divi podi rudzu miltu, dēlam prāva kule ar citām ēdamām mantām. Visi atkal skatījās uz skursteni, meistars mācija, ar pirkstu rādī-dams:

— Kad iekur, vienmēr vajag iznākt un paskatīties, kā viņš velk. Tās kļavas te aug par tiro postu, sen tādus draņķus vajadzēja izcirst, kad vējš no Lemešgala, viņš krīt galiem pāri un ar visu klēpi skurstenī iekšā. Tad neko nevar darīt, tad tikai durvis vaļā, kamēr dūmi ir laukā un tas skabūzis atkal tāds, ka vairs nekož acis un dvašu var dabūt iekšā . . .

Sestdienas rītā miežu rīja līdz brokastīm bij nokulta un piesērta. Tie trīs sajūdza zirgus vāczemniekos un aizgāja art rudzaitu. Upīšu Mārtiņš ar Lienu taisījās pie vētīja-mās mašīnas. Bet iepriekš Brīviņš lika viņam iejūgt lielo melni — ar Mašu vairs negribējās braukt, kā no pļaujas svētkiem, viņa palika arvien kārnāka, stāvēja nokārtu galvu un tādām nespodrām acīm, ka skatīties viņā vairs negribējās. Ratos iekāpis un grožus paņēmis, viņš pa-teica:

— Jābrauc un jāved tas študente mājās.

— Aha! — priekšstrādnieks nodomāja. — Beidzot to-mēr jāsaka vien bij laukā! — It kā viņš pats jau nezinājis tūlī, kā sāka tos spainīšus un kubliņus stiept no kambara lauka. Bet dzirdami viņš atteica:

— Nu, ko tad vairāk, diezgan jau pa to pilsētu ir daudzi.

Tikai pievakarē, kad jau metās krēsla, Vanags atveda studenti mājās. Jēkabs sēdēja, kūkumu uzmetis, it kā kāds viņam nupat ar dūri iebelzis pa kaklu. Pirkta mēteļa apkakle uzlieta pāri ausīm, šulainā cepurīte uz acīm, melniem sariem apaugusi seja uzburbusi un bezgala īgna Blakus staltajam, cietajam tēvam viņš izskatījās milzīgi liels, lempīgs un sagumzīts kā neveikli piebāzts gultas maiss.

Pats tikai izvēlās no ratiem un pūzdams pazuda kambarī, tēvs ienesa kasti ar grāmatām un diviem pāriem vecu zābaku. Meitas, pa namiņu rikodamās, runājās pusčukstus, pulši pie galda arī turējās neparasti klusu. Divainā kārtā — viņiem visiem gandrīz tāda pati sajūta kā tovakar, kad veco Brīviņu aiznesa uz klēti.

Vanagam ar Līzbeti gan pavisam otrādi. Tovakar viņi ilgi bubinājās, apsvērdami, ko aicināt bērēs, kad govi kaut un kad sivēnu. Tagad turējās tik klusu, it kā kad pat ciešāks elpas pūtiens traucētu to otro aizmigt. Tikai pēc ilga laika, varbūt pēc kādas pusstundas, Līzbeta ieminējās:

— Nu, tad tas nu arī reiz ir mājās.

Vanags atsaucās, pāri mirkļu pavilcinājies.

— Jā, mājās jau nu ir ...

Skaidri dzirdams, vēl kaut kam vajadzēja nākt. Bet nenāca. Brīdi pagulējuši, viņi sagrieza muguras un turējās tā, kamēr aizmiga.

Svētdienas rītā arī viņi abi izskatījās tādi, it kā tiešām mironis būtu mājās, nevis Jēkabs pārbraucis no pilsētas. Bērziņu Liēna skrāidīja iekšā un ārā, viņai nepieciešami jārunā, bet neparko nevarēja, saimnieks un saimniece izskatījās kā slimi, kam nedrīkst piedurties. Bet jāsaka taču bij, citādi nevarēja — ap desmitiem viņa jau gribēja skriet palūgt Osi, lai tas nāk palīgā. Tad Brīviņš pats, namiņam cauri iedams, laikam ievēroja viņas satraukumu un atcerējās.

— Tev laikam šodien bij jābrauc uz bērēm?

Lienai kā akmens novēlās, aplaimota viņa pasmaidīja saimniekam savu jaukāko smaidu.

— Jā. Māti glabās ap trim.

— Nu, tad jau tūlī jātaisās. Pasaki Andram, lai iejūdz pelēci. un laid tikai prom. Bet kā tad tev tur ir? Pumpurs no Poriem būs, vairāk jau nē, puika viņam vēl mazs — kā jūs to veco Bērziņieti dabūsiēt zem zemes?

Par to jau viņa pati visu nakti bij lauzījusi galvu. Liepām ilgās guļas slimniece apņikusi līdz kaklam, slinko veci viņi neieredzēja ne acu galā, tie jau palīgā nenāks. Un svešs cilvēks taču arī neies krāmēties ar tādiem nabagiem. Bet Briviņš pasauca Oša Andru, lika iejūgt pelēci un pašam braukt līdzi.

— Kas tas tev, ļaunam puikam, — viņš uzsita puisim uz pleca. — Es tavos gados Lienas dēļ tādu veci kā skaidu klēpi aiznestu uz kapiem.

Liena piesarka, bet sirds palika silta: lai nu kā, bet labs cilvēks šis Vanags tomēr bij. Andrs tikai pablenza caur pieri. Lienai atteikties jau nevarēja, neviens cits to arī nevarētu, nekādas patikas gan viņam nebija daudzities pa tiem kalniem. Bet, kad Upīšu Mārtiņš iedeva savus zābakus un māte apsēja villaino lakatiņu, viņš tīri labprāt iesēdās ratos Lienai blakus.

Ar Lienu jau nebija tā kā ar tām divām, kad tikai jāuzmanās, ka neizsaka kādu vārdu aplam, par ko var izzobot un izņirgāt. Tūlīn uz lielceļa viņš sāka tarkšēt. Kā visi mazrunīgie, kas tikai zem sevis perināja, pļāpāja par visādiem niekiem, kas pašam likās svarīgi diēzgan, bet otram varēja būt pilnīgi vienaldzīgi.

Nekāda spoža izbraukšanās jau neiznāca, pelēcis tecēja savu peles riksi, vairāk no viņa nevarēja dabūt, lai gan kučieris pātagu nežēloja un grožus raustīja vienā gabalā. Tā jau tas vienmēr, kāds braucējs, tāds zirgs, ja viens čāpoja kā salmu vīzes apāvies, tad otrs arī tāpat. Kalpa meitai iedeva to beidzamo, pats labos zirgus noskrēja ar ragavām vasaras laikā. Maša bija pagalam, lai tikai pie laika dod Rutkim projām, — putās sabrauktu, piegrūduši Spilvā pie ūdens dobes. Kas tādiem dzimtniekiem, ja viens zirgs mazāk, seši jau tā kā tā palika kūtī, lielība vairāk vērts kā tāds skaists lopiņš.

Liena tikai pastarpām atņurdēja kaut ko, ne jā, ne nē, aiz muguras aprunāt viņa pavisam neprata. Tikai pabrīnījās klausīdamās: kas to varēja domāt, ka šim klusajam lempim tāda vērīga acs un tik daudz ļaunuma aiz ādas? Pret Rijniekiem viņš nopriecājās, ka dēļu gubas stāvēja tāpat nomelnējušas, bode šogad vēl neiznāca vis un Rijniece netika pie bonbongām un bliņām no baltajiem miltiem. Bet Lupatiem mājīņai jau jumts virsū un skārda caurule par skursteni uzslīeta gaisā. Kāpēc nē, Kārlis ar savām ogu tūtēm un āboliem stacijā nopelnīja vairāk kā daļš labs pusgraudnieks, linus mērkdams un ar sievu cau-

ras rudens naktis pa riju kvēpdams. Kurpniekam Klāso-
nam durvis bij ciet, bet pa logu pamanāms, ka viņš arī
svētdienā sēdēja pie sava galdiņa un strādāja. Dārgs gan
bij, bet gruntniecēm un viņu meitām tagad visām vaja-
dzēja zābakus, un tās varēja maksāt. Kad priekš sevis, tad
arī svētdienā zoli klapēt nebij grēks, ne grūti. Turpat bla-
kām Garanču Zvirbulis savilcis vecus slīperus, kārtīpas
un puskieģeļu puses, vecu naglu un pakavu tas neatstāja
zemē. Kas par to, ka staigāja vienos ielāpos un vīzēm
sloksnes vien staipījās? Kas reiz kroņa darbā, tas pie
saimniekiem vergot vairs nelidīs.

Vergot... Kur viņš ņēma tādus nejaukus, tik pretīgus
vārdus? Labāk turējis muti ciet, ja neko labāku nezināja.
Bet sacīt to taču nevarēja, vai tad ar labu prātu pats
brauca līdzī? Tā viņš klabēja līdz pašai Daugavmalai, kur
jāsāk skatīties pāri uz Klidziņu. Lejas māja stāvēja lepni,
balta, diviem stāviem, pusloka logu augšām, zaļu skārda
jumtu un diviem skursteņiem. Tie abi stāvi vēl tukši, bet
pagrabā aizlakstiešu Pļaviņš jau atvēris alus bodi. An-
dram atkal bij ko ņurdēt. Tāds pats pamuļķis kā visi Vi-
kuļi, bet nauda nāca — pa Daugavu peldēja, no pagriba
līda laukā. Tikai pirmo sauju jāprot piegrābt, tad tā pie-
audzēja rieksavu, un drīz vien viss klēpis bij pilns. Tad
varēja staigāt pa celtuvi ar ādas tašu kaklā, izsmiet tādu
vīreli, kam riteņi gāja ļogu ļogām, nerrot meitas, kas dau-
zījās ar puīšiem, likt, lai akmeņu Vanags kaļ krustu mātei,
un desmit rubļus ziedot Aizlakstes baznīcas jaunajai altāra
segai.

Salakkaļnā braucot, mute tomēr jātur ciet, rudeņa lieti
izskalojuši oļus un izrāvuši dziļas vagas. Pa nogāzi uz
Liepām rati māla mīnā grima līdz rumbām, pelēcis vilka
šņākdams. Liepu sētsvidū jau stāvēja Pumpura zirgs, pa-
kulu Bērziņš iztecēja pretī smaidīdams.

— Labi gan, ka jūs arī esat klāt, — viņš nopriecējās.
— Māte klētiņā jau sāka bēdāties, ka neatstāj viņu virs
zemes. Nu tikai nāciet iekšā, iedzersim kapiju un laidīsim
prom, ka Saulītis uz kapiem pavisam nenosalst galdīdams.

Lienas mātes brālis Pumpurs bij neliels, bārdains vīre-
lis, pakluss, bet laipnām, žirgtām acīm, turpretī divpa-
dsmit gadu vecais Alberts izskatījās tāds sapūties un sa-
bozies. Kafiju Liepu māte izvārījusi diezgan labu, tikai
piena pamaz klāt.

— No saimniekiem negribējās prasīt, — Bērziņš teica
taisnodamies, — viņi tādi dūsmīgi, ka māte tik ilgi gu-

lēja un negribēja mirt. Šorīt tepat pa kalnu aizskrēja uz Sprukām, bet viņi pienu nes uz Klidziņu, tikai pusstopiņu varēja iedot.

Toties cukura papilnam. Acīm redzami ilgi viņš to krājis un pa graudam sējis lupatiņā, dažs vēl puslīdz tīrs, bet cits gan novilāts pavisam melns, aiz tā Lienai arī to balto netikas ņemt rokā. Pumpura Albertam viena alga, tas tikai skatījās to lielāko, četras krūzes izstrēba un gribēja vēl piekto, bet tēvs aizliedza vairāk liet.

— Kā jau bez mātes audzis, — Pumpurs teica, — ēšanā un dzeršanā bez apvaldas.

Pieci griķu plāceņi viņiem pašiem līdzī, no tiem arī Alherts paspējis notiesāt pusotra un noskatījās skaudīgi, kā tēvs tos trijus iesēja atpakaļ lakatiņā. Pumpuram arī pusstops šnabja, pats viņš nebija nekāds dzērājs, Andrs tikai modes pēc pielika pie lūpām. Pakulu Bērziņš gan bezgala kārs, bet par trim čarkām vairāk viņam nedeva: Saulītis uz kapiem būs nosalis, varbūt gadās vēl kāds no nabagmājas večiems.

Zārku Lienas mātei sanagloja Sprukas puisis, tāds pusamatnieks, pats arī palīdzēja vecim atnest, to nepilno verstī pa kalnu nebija vērts jūgt zirgu. Sazāgēts un salaists labi, bet Sprukām nebija krietnas tecilas, kur uztrīt ēveles zobu, dēļ tikai tādi apskramstīti. Taču Lienas mātei guļa likās arī laba, istabā pie sienas uz sapelējušā maisa viņa saņuvusi, plaukstas platā sejiņa nekad nebija izskatījusies tik klusa un apmierināta. Diņu pēdējo gadu sāpes no tās un no rokām izēdušas beidzamo miesas cīpsliņu, tikai dzeltena āda ar neskaitāmiem dzīslīņu rakstiem un kaulu grubļiem tur palikusi. No visa tā sīkā cilvēciņa kā ēna atlikusies, taisni jāpiesarga, lai vējš neaizpūš prom.

Par ko tad te raudāt, kad Lienas mātei nu reiz bija viegli un labi? Nē, viņi neraudāja, tikai rīkojās klusīņām un runāja čukstus, it kā no tā miega arī vēl varētu uzmodināt. Bet rudens drēgnumā salti viņai gan bija ar to iznēsāto, izgulēto katūna jaciņu, no kuras asie pleci spiedās augšā. Lienai zem saimnieces melnā zīda lakata pašas baltais un ziliem raibumiem, viņa noraisīja to, uzsedza mātei pār krūtīm un stūrus rūpīgi aizbāza gar zārka malām. Zārks ar gulētāju tomēr diezgan smags, ja Pumpura puika nebija tik drukns un dūšīgs, viņi pieci vien to neieceltu ratos tik rāmi un saudzīgi, kā tas bija nepieciešams.

Aiz saimnieka loga rēgojās vairākas galvas. Kad abi

bērinieku vezumi sāka kustēties no sētsvidus laukā, pats Liepa pabāza bārdū pa durvju spraugu.

— Tā kā vecais rītu pat ir prom uz nabagmāju! — viņš stingri nosauca pakaļ. — Tas istabas kakts man pašam vajadzīgs.

Pumpurs noburkšēja kaut ko pretī, ko pats laikam nesaprata. Bet no Salakkalna viņš dūsmīgi atskatījās atpakaļ un noteica skaļi:

— Trīs gadi varēja iztikt, nu viņam pašam vajadzīgs!

Lienas tēvs, Albertam blakus Poru pusgraudnieka ratos iesēdies, smaidīja skumji.

— Tak jau laikam ir vajadzīgs, ja tā saka.

Māte nu bij ratos un droši nokļūs kapos. Tagad viņam sava paša rūpe: kad tikai atbrauc rītu un aizved, lādīti, to vēl varētu pats, bet kā tad gultu citādi dabūs prom?

Tie trīs gāja zārkam līdzī. Andrs brauca, uzmanīgi grozīdams zirgu pa tām dziļajām grambām un akmeņiem, lai nekrata, ar otru roku pieturēdams zārku. Pumpurs turēja no otras puses, pa tiem velna kalniem pat dzīvu cilvēku meta no ratiem laukā. Liena gāja cieši pakaļ, uzmanīdama, ka nenošļūk zārkam apliktā brūkleņu vija un Lauras balto asteru pušķis. Gudrais pelēcis laipoja uzmanīgi, it kā zinādams, kas viņam šodien vedams. Bet Pumpura puika nebij braucējs, grožus gan turēja rokā, taču acis tikai Daugavai pāri uz Klidziņu, kur blāvi spīdēja sarkanie un zaļie jumti, un tad atkal sekoja celtuvei, kas kā plata, grumbuļaina skaida iznira no miglīņas un tikko jaušami slīdēja uz šo pusi. Lielais, ļempīgais bēris manījās pelēcim pa pēdām pakaļ, Lienai visu laiku bij jāpiesargās, lai nenomin jaunās pastalas.

Pa Salakkroga loģu noskatījās Čavars. Celtuves ceļa galā bēriniekiem jāpietur un jāpagaida, kamēr četri Klidziņas vezumi no stacijas nobrauc garām — ceļu tie nevienam negrieza, pirmais kučieris jau pa gabalu pakratīja pātagu un uzkļiedza, lai neaizvelkas priekšā. Sudmalu kalniņš tik stāvs, ka zārks manāmi paslīda atpakaļ, augšā bij pārbīdāms tālāk. Garajā Mietānu kalnā pelēcis divas reizes apstājās elpu atvilkt.

Pumpurs visu ceļu gāja norūpējies: ratos iecelt, tā nebij nekāda lielā māksla, bet kā viņi četratā vien inēsīs un ielaidīs kapā — puiku jau nevarēja līdzī skaitīt. Bet, kur jānogriež gar Mietāniem un Ukņu ganībām uz kapsētu, pagadījās tas pats vecais murmuļu Bērziņš no nabagmājas. Pakulu Bērziņam viņš gan nebij nekāda rada, to-

mēr Pumpurs aprunājās ar to. Vecis milzīgi liels, tagad gan izkaltis un saliekts likumu likumos, drausmīgi savazātā bezdrēbes kažociņā atgādināja celmu ar apcirstām saknēm, kam ķirņji visu mizu nolobījuši nost. Nekāds varenais nebij, elpu no āra vien rāva, bet grožu galu bedres malā paturet vēl varēja. Tomēr viņš murmulēja, galvu grozīdams, kamēr zobu vairs nebij, neviens nevarēja saprast, ko. Bet, kad Pumpurs paplēta svārku malu un parādīja pudeles kaklu un vēl pasolīja pēc tam aizvest līdz Salakkrogam, viņš tūlīņ pielaidās.

Braucēji bij apstājušies pie Ukņu grāvja. Tiltelis pār dūksnāju tā salauzts un izjaukts, ka pat pelēcis negribēja iet pāri. Pagāja labs brīdis, kamēr Andrs krūmos salauza sausus elkšņu stumburus un tad par visiem dabūja ratus ar zārku viņā pusē. Kur pelēcis bij minis, Pumpura bēris sekoja nestomīdamies.

Saulītis, pie vārtiem gaidīdams, tiešām nosalis. Mēteļa viņam nebij, novalkātam svārciņam apkakle gan uzlieta, rokas sabāztas kabatās, bet tas neko daudz nelīdzēja. Viņš lēkāja, vienu kāju otrai piesīzdams, — tās tagad basikņi iemauktas Zariņa vecajiem zābakiem nogrieztās tupelēs. Kur palikuši paša stilbaini, to Saulītis nevarēja pateikt, tikai pirms nedēļām trim bij pārnācis no Klidziņas bez tiem. Stipri noskaities: tie tur mājās nevarēja izgulēties vien, te cilvēkam bij jāsalst kā nerram, kamēr tas lielais dzērokļa zobs atkal sāks sāpēt.

Bet, ievīlts no Pumpura pudeles un uzkodis gabalu griķa plāceņa, palika pielaidīgāks. Kad Andrs noņēma abiem zirgiem grožus un palocīja zem zārka, arī pats pieķēra roku un palīdzēja Albertam nest. Oša dēls ielēca kapā paņemt preti, tad Saulīšam grožu gals bij jāņem vienam pašam un abām rokām. Ielaida labi. Kaps jau nebij izrakts diezin kā — ko Pumpurs viens varēja, no pakulu Bērziņa palīga maz. Bet, kad tā izspraudīja egļu zariem, grumbuļus un bedres nemaz neredzēja. Arī dibenā noklāta pabieza kārtā — tā nebij tikai smukuma pēc vien. Vieta, protams, ierādīta kapsētas lieknā, kur glabāja tos no nabagmājas, smilks te tāpat kā lepno kapu augstienē, bet pat sausos rudenos sūcās ūdens. Kad Ošu Andrs izrāpās malā, priekšstrādnieka zābaki tūlīņ aplīpa biezi, viņš sirdīgi tīrīja tos zālē un biežajā nobirušu lapu kārtā.

Bērziem, liepām un kļavām visas lapas jau nobirušas, tikai lielajam ozolam vārtu pusē vēl turējās dzeltenas, biezas un sīkstas. Reižu desmit tornītī zvanu piesitis, Lak-

stiņš nerādījās vis laukā no kambara, lai nebūtu jāpalīdz dziedāt un aizbērt kapu. No nabagmājas atnākusi vecā Vītoliene, bet tai jau nebij nekāda lāga kakla. Arī Lienai šodien neskanēja, Saulīšam gandrīz vienam pašam nācās dziedāt. Arvienu vēl saldams, viņš steigšus nolasīja tās pusotras lapinās dziesmu grāmatas pielikumā un tāpat palēkāja, kamēr Pumpurs ar Andru aizbēra kapu ciet. Aplikusi savu brūklenāju viju, Liena aizgāja aplūkot tos lepnos kapus, kamēr Pumpurs aiz vārtiem pacienās Saulīti, Bērziņu un Vītolieni. Vītolienei, kā tai žirgtākai no visām, pagastvecākais uzdevis pārzināt dažas lietas nabagu kopmītnē, viņa teicās atskrējusi paprasīt, vai Bērziņš tās savas mantas vedīs rītu vai parīt, lai zinātu laikus atkrāmēt kaktu aiz durvīm. No kapkambara steidzās Lakstiņš, izrādīdams, ka viņš jau sen un labprāt būtu klāt, ja nenācies vēl tās desmit reizes piesist un padarīt tur vēl kaut ko neatliekamū.

Ošu Andrs veda Albertu parādīt, kur pašā kapsētas vidū gulēja tas lielais, kaltais akmens, gandrīz pavisam zemē iegrimis. Pat tie visvecākie ļaudis nezināja pateikt, kas zem tā paglabāts. Jau vecā Brīvīņa bērēs Andrs bij paguvis mazliet nokašņāt sūnu no rakstiem. Tagad viņi paskrāpēja vēl. Augšā varēja saburtot *Hier ruht in Gott*. Gott, tas bij dievs, to pārējo viņi nesaprata. Apakšā salasāms tikai 1763.

— Tad viņš ir dzimis, — Andrs lietpratīgi paskaidroja, — kad miris, to mēs nevaram zināt.

— Nē, to mēs nevaram, — Alberts piekrita.

Andrs jutās aizskarts, ka tāds ute grib vispār līdzī runāt tik nopietnos jautājumos.

— Tu nevari, tāpēc ka tu esi duraks, bet es varu. Teiksim, ja viņš ir bijis sešdesmit trīs gadus vecs, tad es tos sešdesmit trīs pielieku pie sešdesmit trīs. Trīs un trīs ir seši, sešdesmit un sešdesmit ir simts divdesmit, septiņi simti un viens ir astoņi simti. Iznāk, ka viņš miris tūkstots astoņi simti divdesmit sestā gadā.

— Tā iznāk gan, — puika apliecināja, glupjas acis bolidams.

Andrs gluži saskaitās.

— Tu tikai dziedī, ne tu zini simtu, ne tūkstošu. Tas ir ierakts pats pirmais, kad te vēl bij lecānu griķaita. Sarkani stublāji vien čaukstēja, kad viņi raka.

Alberts aplaida acis apkārt. Koki, nobirušas lapas,

krusti, kopti un smilgām apauguši kapi — kur tad te sarkani stublāji būtu gadijušies? Viņš pasmējās.

— Melo, ka ausis vien kust.

— Es teicu, ka tu esi duraks, un esi arī! — Andrs pagrieza tam muguru un viens pats pagāja tālāk palūkot, vai Lakstiņš kambara durvis aizslēdz jeb vai tās visu laiku stāv vaļā, tā ka kāds to zvanu var noņemt un aiznest prom.

Liena patekāja pa tiem lepnajiem kapiem, kur visi gāja skatīties. Vecajam Brīviņam stāvēja tāpat, kā uzests, ar sakaltušām puķēm un vijām. Velēnas apliks nākamo pavasari, akmeņu krustu nokals pa ziemu. Vecajam Sprukam jau bij tāds liels un smags, skaisti sarkans. Jahn Sprukke tur bij iekalts gluži labi salasāmi, tāpat kā dzim. un mir. ar gadu un dienu skaitļiem. Apakšā Dorothea Sprukke, arī ar skaitļiem. Sprukas kapam ēvelēta koka sētiņa apkārt, bet Suntuži savam apstiepuši milzīgi resnu čuguna ķēdi ar četriem nokaru likumiem un apaļiem akmeņa stabiņiem stūros. Krusts arī čuguna, uzraksts brīnišķīgiem zelta burtiem: Mahrtn Behrzing, Dīvajmuišas vāgers. Taisni baismīgi palika no šī lepnā krusta un tur apakšā gulošā vagara.

Bet tadēļ jau viņa nebij nākusi. Pablenza, vai Andrs no kambara nevar redzēt, un aizšļūca pie Zarēnu kapiem. Vecie apglabāti blakus, viena paplata kopa uzbērtā par abiem. Bet tai līdzās vēl viena, pavisam maziņa, ar nemizota bērza krustiņu — pirms Kārļa viņiem bijis vēl viens puika, nomiris divu nedēļu vecumā. Kārļa māte jau nebij kapu kopēja, no biezā lapu klāja smilgas un nokrituši sausi zari bāza galus laukā. Lienai palika pavisam skumji — it kā pašai te kas apglabāts, pamests un aizmirsts...

Pumpurs aiz vārtiem sauca. Murmuļu Bērziņš, jau ietupies ratos, izskatījās visai nepacietīgs. Līdz Salakkrogam gan aizvedīs, bet pa tumsu pret tiem velna kalniem neviens viņa vietā vis nekāps. Tikai dienu vien cilvēkam nokavēja ar tiem saviem kapiem. Saulītis aizmetās gandrīz tecīnus, apkakli uzslējis, rokas kabatās sabāzis, — tam pašam arī nemaz vairs nebij siltuma. Vītoliene mudīgi gāja iepakaļ, ar nūjiņu zemē bakstīdama.

Liena vēl pieskrēja mātes kapam atvadīties. Pašā vidū iespraustas, Luras baltās asteres stāvēja skaisti, apsolumu tikpat kā nemaz nemanīja.

— Es nu iešu, — viņa teica tik klusu, ka tikai māte vien varēja dzirdēt. — Kamēr to gaisa gabalu aizkulsies, būs pavisam tumšs, pelēcis jau nava nekāds tecētājs. Salti tev nebūs, laiks pēc tām salnām pavisam miksts, uz saulīti nav ko skatīties . . .

Vai tad viņa vairs skatās! — Liena atguvās, cieši, cieši iekoda lūpu zobos un tecīgiem devās uz vārtiem. Kad visi bij sasēdušies un divi zirgi griezās katrs uz savu pusi, Pumpurs vēl nosauca pakal:

— Ritu tu aizved tēvu uz nabagmāju, man nebūs laika, jāpalīdz saimniekam miežus vest uz Klidziņu. Brīviņam zirgu diezgan, viņš iedos.

Līdz stacijai Andrs ar Lienu nedabūja ne vārdu parunāt. Lakstiņš bij ietupies priekšā un klabēja bez apstājas. Pats viņš arī taisīja būdu uz savas pūravietas, tas bij tik svarīgi, ka cits nekas pagastā viņu neinteresēja. Cita lieta stacijas pūravietnieki, par tiem viņš zināja vairāk kā trīs meitieši kopā. Lupatu Kārlis dažudien ar āboliem nopelnīja veselu rubli, naudu vecā zābakstulmā glabāja, bet ēst nedrīkstēja ne viens, ne otrs. Pakāra slīķes galvu virs galda un svieda tupeni garām, kas pieskārs, tam aizdara diezgan. Kurpnieks Grīns bij dārgs kā aptieķnieks un pie tam liels blēdis, zābaka kapē ādas vietā bāza iekšā biezu papīru. Zvirbulis, tas no bāņa sazadzis tik daudz vecu slīperu, ka divas būdas varēja uzcelt, ja tikai bāņmeistars kādreiz nenokers un neieliks cietumā. Vekselnieks Rimša atkal zaga kroņa petroleju un eļļu un pārdeva Klidziņas ormaņiem.

Liena sen vairs neklausījās. Viņa sajutās tik sagursi, it kā zārku no Liepām līdz kapiem visu ceļu rokām nesusi. Tūliņ aiz stacijas sāka mesties krēsla, līņāja sīka migliņa, sirds tik smaga, it kā visu laiku smidzinājis tur iekšā.

Viņa ierāvās ciešāk krūtīm krusteniski pārsietā lielajā lakatā. Negribējās neko dzirdēt, neko domāt, tikai smagi un smeldzoši peldēt šajā vēsajā drēgnumā.

Bet Andrs nelika mieru, iesācis klabēt gluži kā tas pats Lakstiņš. Par Lauru un viņas Lejassmeltēnu Jorģi, par to lempi, kas lūpu neprata pievilkt un uz baznīcu brauca ar kūti sabrstiem zābakiem. Saimnieci viņam vajadzēja, bet vai Brīviņu prellene pa šo gadu jel vienu reiz bij aizgājusi palīdzēt govīs izslaukt? Vecā Lejassmeltēniete istabu slaucīja tikai uz augstiem svētkiem, tad ar vezumu bij jāved prom uz papuvi, bet Brīviņos saimnieks pat sērko-

ciņa galu nedrīkstēja nosviest zemē, Laura jau nu Lejas-
smeltēnos nedzīvos, lai tikai taisa tās lielās kāzas, lai...

Šīs izredzes tik jaukas, ka viņš tajās kavējās ilgu laiku,
uz maisa trīdamies un reizēm iesmiedamies. Bet aiz Vīku-
ļiem bij iesācis citu. Par Vaineļiem un Vēveru Jorģi —
tas viņam iznāca kaut kādā, citam grūti saprotamā sa-
karā ar Lauras kāzām. Vēveru Jorģis bij krietns cilvēks,
savādnieks gan, bet gudrs. Katrā ziņā viņš aizies uz Vai-
neļiem pēc grāmatām, kad beigsies kulšana, tad tikai pa-
liks linu kulstīšana, pirms četriem necelsies, pa vakariem
savu stundu var lasīt, mātēl petrolejas gandrīz vēl pus-
pudele, un patī pa tumsu tak arī nevērps.

Beidzot Llena ieklausījās, ka viņš vairākkārt piemin Al-
mas vārdu.

— Tā arī nav, ka tie ar tām lielajām galvām nemaz
nevar palikt veseli, — Andrs dedzīgi apgalvoja. — Saim-
niece stāsta, ka pāliešos arī bijusi viena tāda. Kā appre-
cējusies, tā pa divi gadi meitietis kā zirgs, bērni kā ku-
meļi — un viss.

Viņš iesmējās tik līgsmi, it kā tieši viņu pašu kāds iecē-
lis Vēveru Jorģa Almai par lielo aizgādni. Liena zināja:
tās jau bij Osienes cerības. Viņai katru reiz bij pretīgi
dzirdēt tādas nelabas valodas.

— Alina ir tāds nabadziņš, ka grēks par viņu tā ru-
nāt, — Llena atteica errīgi.

Andrs taisni jaunā sapņema.

— Vīsas jau nevar būt tik smukas kā tu! Kāds tad
purns tai pašai mūsu Lībai, bet Sīpols viņu tomēr ņems.

— Sīpolam jāņem, viņš neko nevar darīt. Neviens
saimnieks ar govi un tiem diviem skuķiem negrib turēt,
ja pašam nav kas baro. Saimniekdēli, tie var meklēt smu-
kumu, kalpa cilvēkam vajag, kas izkapti cilā un ūdens
nēšus spēj nest.

Iebildums neapstrīdams, Andrs labu brīdi košļāja lūpu,
meklējams kaut ko pretī. Tomēr sagrābāja tikai to pašu
veco:

— Bet saimniece saka, ka pāliešos viena — —

— Nestāsti tu man par tiem pāliešiem! — Liena tikpat
kā ar dzirklēm nogrieza. — Tas tad ir bijis jaunās dienās,
kamēr cilvēks vēl aug. Vēveru Jorģa Almai esot ap trīs-
desmit.

Tagad Andrs vēl ilgāku laiku neattapās, ko teikt. No-
šūpādamies atvirzījās tālāk no Lienas — nemaz viņa ne-
bij labāka kā tie citi, visi vienādi, nenovīda, un tad tikai

meklējās visādas vainas. Bet palaisties nevarēja, pārāk ilgi viņš tās domas bij nēsājis. Tumsā jau varēja sazimēt Mežavilku kļavas, kad viņš spēji sakustējās, atradis to, ko taču visu laiku zināja un tūlī varēja pateikt.

— Bet tādas mājas! Tupeņi aug tik miltaini kā daugaviešiem, zirņus bez mērcēšanas putrā vāra. Sešas slaucamas govīs tur var turēt.

Tagad Liēna neattapās, ko atbildēt, domāja vēl ilgāk kā Andrs, droši vien arī pašas liktenis ienāca prātā. Tikai kad pelēcis jau griezās gar akmens stabu uz Brīviņu ceļa, viņa nopūtās smagi un pateica pavisam piekāpīga un rāma:

— Jā, mājas ir labas, dzīve tev tur būtu gan.

— Aha! — Andram visa sirds atplauka. Citu neko nevarēja vis izdomāt! . . .

Pirmdien Brīviņu kungs līdz pusdienai nerādījās no savas istabas laukā. Kambarī aiz durvīm Jēkabs grozīdamies čīkstināja gultu, žāvojās, paklepoja, lāgiem mēģināja kā kādu meldīju dūkt, lai gan kakla dziedāšanai pavisam nebij un laukā viņš dabuja tikai tadus dobjus, rupjus rūcienus kā miģā iztraucētām lācim. Mājlnieki sāka jau pierast, Lība ar Annu namiņā sačukstēdamās nīrgājās.

Liēnai pašai sava bēda. Līdz pusdienai viņa veltī gaidīja saimnieku iznākam, tad saņēma dūšu un pateica saimniecei. Zirgu viņai šodien atkal vajadzēja, aizvest tēvu uz nabagmāju. Liepam tas istabas kakts pašam nepieciešams, viņš bij piedraudējis visas tās grabažas izsviest sētsvidū. Līzbeta tāpat staigāja sadrūvējusies kā mākonis, bet, taisni par brīnumu, vēlīgi palocīja galvu: kad jābrauc, tad jābrauc, tur neko nevarēja darīt, viņa tikai vēl parunāšot saimniekam.

No aršanas pārnācis pusdienas paēst, Andrs atkal jūdza pelēci ratos. Laura aizgāja uz klēti, brunčus pieņēmusi, pa pančkām pielījušu celiņu laipodama. Oša dēls nosmīnēja, acī pamirkštinādams un ar galvu pakal pamezdams.

— E, kā nu dancodama vien iet! Lejassmeltēnu jaunā saimniece, domājas pašā Dīvajās muižā ieprecējusies. Cits laikam tādas mājas nevar dabūt.

Liēna noskatījās viņā. Basām kājām tagad vairs nevarēja, vīzes un auti ar mālainiem dubļiem kā stampas, bikses slapjas līdz ceļgaliem, tēva vecos svārkus Osīene lāpījusi, kamēr vien diegs vēl turējās plīsumu malās, tagad tiem pēdējais tūkstotis, apkakle atirusi nost, oderes lanckas kārās gar apakšu laukā. Liēnai pavisam nelikās,

ka viņam tādām kaut kādas tiesības zoboties par Brīviņu Lauru vai pat vēl blakus taisīties. — Māju dabūtājs, — viņa nodomāja, ratos sēzdamās. — Aiz aplamas iedomības un spītības. Parādīt, ka viņam nav vajadzīgs, ka viņš pats var tikt par saimnieku. Muļķa galviņai! It kā tiem nebijusi viena alga, ar rentes mājelēm tāds pusgraudnieka dēls vai bošā.

Andru viņa drīz aizmirsā, pašai par sevi un savām kļūmām tik daudz ko domāt un mājās, pulkā ar tiem citiem, jau nevarēja. Bet atkal neiznāca laika. Pret Vikuļiem pieplijās kāda pūsteru vecene no Glāžšķūņiem, lai pavedot līdz stacijai. Kājās tai koka tupeles ar caurām zeķēm, puķainie katūna brunči dubļiem nopluskāti. Kā viņi visi no turienes pa gabalu smirdēja pēc glāžšķūņa dūmiem. Jau nie pūsteri visi puslīdz labi runāja latviski, dīvajieši paši joka pēc prata atdarināt kolonistu izlokšni. No šīs vecenes tikai atsevišķus vārdus varēja saprast. Nevienas mājas te apkārtnē viņa nezināja, nevienu cilvēku nepazina un neinteresējās par tiem. Bet viņai bij kāds Paulis — dēls, znots vai cits rada gabals — par to viņa kluksēja līdz pat pārbrauktuvei, reizēm asarām šnaukādāmās, reizēm atkal dūri kratīdama un lādēdamās.

Viņpus pārbrauktuves ceļš bij pilns, brauca Klidziņas smagie un vieglie ormaņi un nedēļas tirdzinieki, pelēcis jau pa gabalu katram pakalpīgi grieza ceļu, izlietodams gadījumu vilkties tik lēnām, ka rati tikko vairs kustējās. Visu nakti liņājis, Salakkalns tā izzūdzis, ka grambas pilnas un akmeņi pārplūduši dubļiem, pelēcis vienaldzīgi brida pa pašu vidu, rati brakšēdami gāzelējās, braucēja ar visu maisu pašlūda uz vienu pusi un tad atkal atpakaļ.

Liepam tā istabas kakta ievajadzējās tik pēkšņi un tik neatlaidīgi, ka, braucēju ieraudzījusi, Liepiene nosvieda spaini pie akas un ieskrēja atpakaļ pastāstīt prieka vēsti. Vecais Bērziņš smaidīja kā saulīte, kad meita piegriezta pie durvīm.

Gultu nolika šķērsām pār ratiem, tēvs iesēdās tajā — lai dēliņi nekrīt laukā un stāv stingri, ka stakles nemetas pie riteņiem. Liena novietojās priekšā uz lādītes, sēdēja labāka kā uz maisa, un ar pātagu pelēcim arī varēja slaidāk sniegt. Viņi vēl nebija sākuši braukt, kad abas Liepu dienestmeitas jau skrēja ar ūdens spaini un slotas stupu izmēzt reiz to piepelējušo, piesmirdušo kaktu.

Pakulu Bērziņš sēdēja kā kungs savā gultā uz maisa, muguru atspiedis pret nastiņu, kurā iesiets pagalvja mai-

siņš ar segu un palagu, kažociņš un vēl šādi tādi apgērba gabali. Liena klausījās izbrinā: tēvs šodien bij palicis tik runīgs un smaidīgs, it kā savas dzimtmājas iepircis un patlaban brauktu uz tām. Nesaprotams vecs nelga, gadiem gaidījis, kad taču tā vecā reiz nomirtu un viņš varētu tikt pagasta rūmē un maizē. Nu tā laime bij piedzīvota. Pa šo pašu Mietānu kalnu jau viņi visi vilkās lejā ar savu sieciņu rudzu kulītē, gaidīt, kamēr Ardelim pagadīsies kāda brīvāka sprauga un viņš liks izlaist cauri. Par Ardeli pašu nevarēja žēloties, tas bij labs kungs, no nabagiem maksu neņēma. Bet totiesu niknāk lamājās zeļļi, it sevišķi resnais Rozenbergs ar tām baltajām ūsām: ieberamo zābaku vien pieķēzīja ar tām nabagu kulēm un akmeni nodeldēja, kamēr pēdējais miltiņš izbira cauri.

Bij jau pavisam tumšs, kad viņi iegrieza pa pasta otrajiem vārtiem pie nabagmājas durvīm. Smirdēja nelabi, naktī iznācis, neviens jau nekāpa nost no paslieksnī noliktās radžu plāksnes. Kazakam Mežakam uzdots pārzināt arī kārtību nabagmājā, padzirdis piebraucam, iznāca ierādīt kaktu, lai gan tur iekšā jau Vitoliene bij tā kārtotāja.

— To manu vietnieku diezli kā vis nebūstas, — kazaks smējās. — Ja pats neesmu klāt, tāds jauns viesis var dabūt ar pagali pa kājām. Nu, stiepiet iekšā to laivu — pūra lādi pabāzīs apakšā.

Durvis vēl nebij lāgā pavērtas, kad istabā sacēlās pēkšņa čala.

— Durvis ciet! durvis ciet! — kļiedza kādi piecl vai seši, rupjās un smalkākās balsīs, rēcoši, nikni, žēlodamies un ar paraudām. Šo tiešo rīkojumu pavadīja arī citādi apsveicinājuma saucieni: — Te nav stadala, kur vārti līdz galam vaļā! — viens brēca pārskaities, it kā smags riteņis viņam nupat pārbraucis kājai pāri. — Velkas kā uz sprāgšanu! — ar asarām rīstīdamies, nopikstējās sīki, bet bezgala ļauni. Vēl viens nosplāvās tik sparīgi, it kā viņam uzdots izspļaut cauri biežajam akmeņu mūrī... Tāds rūciens kā saķertu, saslodzītu izmirējušu suņu būrī, kad tur vēl vienu jaunu piegrūž klāt.

Apsveicinājumu kamolam līdzī izvēlās desmitējādām neatšķiramām smakām smirdošs karsts garaiņu guldziens. Lienai elpu aizsita ciet un aizmigloja acis. Apjauca tāda, ka jālien zemā, niknu radījumu piebāztā caurumā un jā-sargās piedurties, lai neiekož vai neiedzeļ. Kaut kāda gaisma te bij, bet atsevišķiem blāvi sarkaniem plankumiem, pret kuriem staipījās spokainas melnas ēnas.

Mežaks tikai smējās, sērkociņu uzraudams:

— Nesaki neko, Bērziņ, par tādu muziķi. Viņi tūliņ atkal paliks mierā, un tad būs pavisam labi.

Bērziņš arī nemaz nedomāja ko teikt, skaliņam uzliesmojot, viņš tika redzams gultai pieķēries, apmulsušu smaidu sejā. Daudz tērēties kazaks negribēja, vēl vienu uzrāva, parādīdams tukšo kaktu un durvis ar stāvām lupatu drīvējamām stripām dēļu starpās. Tagad jau arī Vītoliene bij klāt iekārtot, kā vajadzīgs.

— Galvgali lieciet gar durvīm! — viņa pamācīja. — Gar stenderi gan drusku velk, bet tu jau esi tāds stiprs tēviņš, vari pameklēt pakulas un aizbāzt tās šķirbas. Te otrā galā, — viņa uzsita plaukstu segu un dažādu lēveru čupai, — te zem tlem pēļiem guļ Kviesiene, viņai caurā roze abās kājās, un tev tik smalks deguns, to smaku negribēsi panest.

Mežaks uzrāva vēl vienu sērkociņu, lai Liena var redzēt atsiet nastiņu, un taisījās prom. Viens kaut kur dibenā ieminējās spēcīgā, vēl diezgan svaigā balsī:

— Nezin no kādām ellēm ved tikai klāt. Te jau tā sašlodzīts kā siļķu mucā.

— Pašu labā, lai pa ziemu siltāk, — Mežaks atsaucās un izledams paskaidroja jauniešiem: — Tas ir vecais lāvinieks Kaņģis. Uz Daugavas gaisa lupti pieradis, nabagmāja viņam par šauru.

— Kam ir siltums, tam ņem nost, — nopukojās resna vecene, gultā ietupusi.

— Kūliņu Anna, — Vītoliene pačukstēja. — Viņu aizcēla no krāsns, kad Rijnieks te ielika savas sievas radnieci Pērkonieti.

Pērkonietei gultas kājgals tiešām pie pašiem karsti nokurinātiem krāsns sāniem. Viņa bij paslējusī galvu, aizkara segal malu pavilkusi, Igni noskatījās. Seja ar šķībo muti labi saskatāma — turpat aiz viņas viena nabadze notupusies ierīvēja otrai baso kāju un tad cieši notina ar lupatu. Ārstējamā pati ar skalu rādīja uguni un elsoja, galvu atmetusi un acis piemiegusi.

Pagalvi uzbuzinājusi, Liena klāja pāri pakulu palagu. Vītoliene pataustīja palagu un piedūra pirkstu gultas maisam.

— Bet tad ir gan pelavas, — viņa teica. — Vai nu Liepām nebij tik daudz salmu, ko maisā iebāzt?

— Viņiem šogad pavisam švaki rudzi, — Bērziņš pameļoja, negribēdams stāstīt, ka Liepam nedrīkstēja prasīt.

— Bet man sarunāts tepat Iecānos. Jāsasien nastiņa slotu, tad viņi dos ko iebāzt.

— Vai, tad es aiziešu palīdzēt! Man pagalvja maisiņš pa vasaru vienos miltos. Pagastam gan katru rudeni jā-dod vezums rudzāju, bet nevar atvest, saimniekiem nav laika, jāved mieži uz Klidziņu un tad jādziro pa Salak-krogu.

— Tāpēc ka nav pagastvecākā, kas izriko, — dibenā atskanēja tā pati stiprā balss. — Rijniekam par nabagiem nav bēdas, grantskalnus vien nevar nodzert. Kad Brīviņš nāks amatā, tad būs pavisam cita kārtība.

Lienai tikami dzirdēt, ka arī te jau iespiedusies viņas saimnieka slava, Upīšu Mārtiņš ar Osī un Preimani nebij velti mēles deldējuši. Vītolienes peles ačeles pievērsās sainītim gultā.

— Mātei gan laikam šis un tas no drēbēm palika pāri Kur tu viņas liksi? Liena jau tādas lupatas mugurā nevilks.

Bērziņš kaut ko atņurdēja un sasēja ciešāk pavisam sa-šļukušo nastiņu. Katlapu Kačiņa bij pienākusi un paraus tīja Lieni aiz piedurknes. Jā, pie tās katrā ziņā jāiet pa-ciemoties — gulta gatava, savu lādīti tēvs pats novietos.

Katlapu Kačiņas mītne bij gandrīz pašā dibenā. Liena jau reiz te ciemojusies, kad Brīviņiete uz lieldienām at-veda nabagiem griķu plāceņus un biezienu un viņu pa-ņēma līdzī. Acīs jau pieradušas krēslā, tagad jau aiz tām ēnām varēja tīri labi saziņēt telpu un to, kas viņā. Nebij vis nekāds caurums, bet liela, šaura un gara istaba ar bie-zajā akmeņu mūrī izkaltiem trim logiem, zemiem gries-tiem un bedrainu klonu. Agrāk te stāvēja četrpadsmit pasta zirgi, tagad ar savām gultām un lāvām novietoti pāri par trīsdesmit pagasta nabagi. Šis pamata skaitlis palika gandrīz negrozīts. Katru gadu trīs četrus, labākos gados pat sešus, aizveda uz Iecānu griķaitu, bet tikpat daudz at-kaļ pienāca klāt. Saprast nevarēja, kur dīvajiešu dzimta jās rentes mājās, muižas kalpu ērbeģos un iebūviešu būdās saradās visi tie veči un vecenes ar caurajām rozēm kājās, reimatisma sapampušiem ceļgaliem, aizlauztām mu-gurām, dūrējiem pakrūtē un desmitām citām iekšējām vainām. Pastarpām gadījās arī tādi, kam vairāk nekā ne-bij kā tikai tie gadi, kas, pēc saimnieku domām, tīri labi varēja vēl zirgus paganīt vai skuļas pakapāt, bet lida te slinkumu lāpīt, pagasta maizi un siltumu tērēt un gādāt, lai maksātājiem galvasnauda nepaliek mazāka.

Liela daļa savām gultas staklēm piesējuši kārtiņas, apstiepuši vecu gultas segu vai ielāpainu palagu, lai patvertos savā būdā no citu ziņkārājām, skaudīgām vai ļaunām acīm. Diez cik liela novēlība un saticība nabagmājā nekad nebij vērojama, katrs biežāks maizes riecienis, katra tīrāka lupata vai jauns viņauklu pāris šajā vecajā stallī apskaužama un iekārojama manta. Lupatu, lupatu te nepārredzami daudz — uz sienās palikušajiem dzelzs vādzīem, uz krāsniņ apvārtām auklām, uz gultu stakļu galiem. Lielākā daļa no tām, kas te gulēja līdz zodam sasegušās vai tupēja uz gultas malas, visu mūžu bijušas labas vērpējas un audējas, un tomēr, kā par brīnumu, tik vien varējušas saaukst. Un tas pats murmuļu Bērziņš, kas tur sēdēja trijām kārtām nolāpītā un tomēr vēl caurumainā kamzolī, savā laikā bij lepojies paša mežkunga apvalkāta puskažociņā ar zaķādas apkakli un divām pogām uz muguras. Zem gultām un krāģīšiem apskramstītas lādītes, izplisuši grozi un visādas kaut kur paceltas grabažas. Mūra sienas norasojušas lielām lāsēm, gar malām dobes klonā slapjuma pilnas — smirdoņa kā visa pagasta sanestā, nekad neiztīrāmā mēslu bedrē.

Katlapu Kačiņai bij pat galdiņš un uz tā lampiņa ar apaļu, kūpošu stobriņu. Un gultas kājai aukliņā piesiets krēsls, lai kāds pa nakti neaizrauj projām, — uz tā viņa nosēdināja Lienu, pati ar adikli novietojās uz gultas malas. Viņas pavisam nebij rada, tai draudzībai tāda pavisam savāda sakne, par ko Lienas vienmēr vairījās domāt, bet ko zināja visi, kam kādreiz iznāca nejaušs gadījums atcerēties tādu krikumu, tādu mēslu kā Katlapu Kačiņu nabagmājā. Ar Lienas māti viņas savā laikā bij kā māsas, reizē gāja iesvētīšanas pātaru mācībā, abas allaž līga pie viena saimnieka. Bērziņu Miķelis toreiz vēl nebij pakulu Bērziņš, bet turīgs, smuks puisis, viņš ilgi nevarēja izšķirties, kuru no abām ņemt. Un, kad beidzot paņēma Lienas māti, Katlapu Kačiņa neraudāja un neturēja ļaunu prātu uz to. Tikai tuvumā dzīvot vairs nevarēja, aizgāja uz pagasta otru galu, vistālākā mežgaliešu kaktā, kamēr Bērziņi visu laiku nomaisījās muižas apkaimē. Kamēr Kačiņa vēl jauna bij, neviens puisis vairs nedrīkstēja viņai tuvoties, bet, kad palika vecāka, tad, protams, neviens vairs negribēja. Tā viņa nodzīvoja līdz nabagmājai, sevi ievilkusies, klusa, tik labsirdīga un piekāpīga, ka ļaudis to turēja par pamuļķi. Varbūt kaut kas uz to pusi arī bij, jo pakulu Bērziņietes Lienu Kačiņa pavisam divainā kārtā

visu mūžu jūta kā savas pašas meitu, ko viņai vai nu atņēmuši, vai kura pati aizgājusi. Vienmēr viņai bij vissīkākās ziņas par to, kā Liēna aug, kā grāmatu mācās, kādus brunčus valkā un kā saimniece viņu ganos baro. Uz iesvētīšanas reizi viņa bij noadījusi Bērziņietes meitai cimdus tik brīnišķīgiem rakstiem un tik mīkstus, ka tā ilgu laiku pat rokā nedrīkstēja maut.

Adiklis Kačiņai klēpī, bet viņa neadīja, sēdēja tikai un skatījās, viņas mazā, apaļā sejiņa laistījās laimē. Arī Liēnai negribot bij jāsmaida.

— Es sēdu pie uguns, bet jūs laikam nevarat redzēt, — viņa ieminējās.

— Vai, ko tu! — Kačiņa uztraucās. — Pasēdi vien, man ir tādas acis, ka es pat tumsā varu adīt.

Patiešām tās brūnās acis nesaprotami spulgas un jaunas dzirkstīja šajā savītušajā sejiņā. Kad Liēna, brītiņu pasēdējusi, taisījās braukt mājās, Kačiņa izcēlās no gultas un abām rokām noglaidīja viņai vaigus. Taisni brīnums, cik mīksti vēl varēja pieskarties tādas septiņdesmit gadu darbā sarepējušas delnas.

Tās divas vēl vienmēr nebij apsējušas slimo kāju. Bērza skals kūpēja sūri, liesma reizēm izplīvoja plata un balta. Krāsns sāni nolīpuši raibi prusakiem, kas, siltumā izsutuši, plati un slinki rāpoja, garās ūsas omulīgi kustinādami. Klonā notupies, Bērziņš skala gaismā pārkrāvāja savu lādīti, pārbaudīdams, vai māla bļodiņas un citi plīstami daikti veseli. Sausnis ar koka kāju bij atklībojis, arī liecās apskatīt tās mantas. Pamanīja dibenā Bērziņa cirvīti ar skaistu, sadzeltējušu ābeļkoka kātu.

— To tu iedod man arī, malku ko saskaldīt, — Sausnis teica gandrīz vai pavēlnieciski. — Pagasta cirvim zobi nav labāki kā piets.

Pakulu Bērziņš nebij vis no devējiem, žigli aiztaisīja lādīti un slēdza ciet priekškarāmo atslēgu.

— Skaldīt ar viņu nevar, kāts par īsu. Es viņu turu tikai tēšanai.

— Skops! Kas tad pakulu Bērziņu nepazīst! — Sausnis noteica apvainots. — Vai tev nav kāda pīpe tabakas? No tām ābeļlapām un sūnas mēle paliek jēla.

Arī tur Bērziņš nevarēja līdzēt, viņš taču pats nepīpoja. Pavisam neapmierināts, Sausnis nospļāvās un stampāja atpakaļ uz savu kaktu, nurdēdams par utizēdām, kas galvasnaudu maksāt nevižoja, bet nabagmājā tad pirmie līda iekšā.

Vītolīene bij pielidusi klāt un čukstēja:

— Lādīti vajag vienmēr aizslēgt un atslēgu ķešā — Grīsiene tev zobu no mutes izzags laukā. Tāpat naudu, ko tu par zirgu vaktēšanu saņemi. Ja pats neproti, iedod man paglabāt, ple manis tev tikpat kā Zariņa dzelzs skapī.

Koka kāju abām rokām gultā celdams, Sausnis bargi uzklēdza:

— Neatstāj lādi istabas vidū! Te tev nav nekāds vāgūzis, cilvēkiem jāstaigā, pa nakti laukā ejot, kājas var aplauzt.

Tā, it kā viņš to savu kāju nevis turku karā pazaudējis, bet uz kādas tādas lādītes aplauzis. Zaldātos diezgan komandēts un daudzīts, nabagmājā pats uzmeties par kārtības uzturētāju un rīkotāju, kuram visi klausīja bez iebildumiem.

Skala turētāja piepeši ieķērcās un nometa skalu zemē, liels circeņis bij ielaidies ugunī un, spārnus apdedzinājis, nokritis viņai uz rokas. Nu tikai Katlapu Kačiņas lampiņa dibenā spīdēja kā vilka acs. Resnā Kūliņu Anna bij pabāzusi galvu no segu apakšas un iespīdējās tā, lai dzird arī tie, kas jau laidās pusrmiegā:

— Val nu reiz nedzēsīsī to lampu nost un neļausi cilvēkam gulēt! Brūtgans nu ir mājās, ritu jau izskatīsies gan.

Un tad ieklējās vēl viena, kad Liēna tikko bij pavērusī durvis.

— Durvis, durvis ciet! Nav vairs nekāds vasaras laiks.

Kačiņa nodzēsa bez vārda runas. Liēnas tēvs noģērbās tāpat pa tunsu un atstiepās gultā. No krāsns otrā stūrī pāri pretī nāca karsta versme, bet gar stenderi galvai taisni vīrsū vilka auksta dvēsmā. Kad tikai ausī atkal nelemetas dūrējs, tā viņam palaikam tāda vāriņa. Sveša vieta, aizmigt laikam tik drīz nevarēs, lai gan miegs viņam labs. Aizdurvē pie āra sienas prusaki nedzīvoja. Circeņi bij arī Liepās, bet te visa aizkrāsns un katra plaisa ķieģeļu mūrī likās viņu pilna, istaba džinkstēja un sprakstēja līdz pat griestiem.

Lienai likās, ka, tikai laukā izgājusi, viņa tagad pirmoreiz atvelk elpu. Pelēcis bij apnicis stāvēdams, pat iesēties lāgā neļāva un tūlīn sāka skriet strupiem, piktiem rīķiem. Protams, tikai līdz kalniņam aiz smēdes likuma, tad atguvās, ka tā spītē tikai sev pašam par skādi, un sāka atkal čāpot parastā gaitā. Līnāja klusi un smagi,

riteņi šnāca sabrauktā grants putrā, ceļa pelēkumu tikai desmit soļus priekšā varēja sazimāt.

Vakar māti aizveda Iecānu griķaitā, šodien tēvu uz nabagmāju. Bij tā pavisam savādi, likās, ka pagalam un apglabāti abi. Vēl savādāk — pie Zarēnu kapiem stāvot, tā vien bij, it kā arī tur viņai pašai kas aprakts. Viss tas tā nejausi sanāca vienā reizē, viņa sajūtās pēkšņi pamesta un viena — ceļš bij tukšs, arī apkārt aptumsis tukšums. No nabagmājas vienmēr vēl tāds slāpējošs smagums guļās virsū, kaut ko domāt vajadzēja un izdomāt — tālu un dziļi izdomāt. Bet domas kā sapīnātas un apslodzītas, viņa tikai savilka ciešāk lakatu ap krūtīm. Silti bij biežajā vilnas segā, bet mātei varēja uzsegt tikai plāno galvas lakatiņu...

Pārbrauktuve ciet. Liena nostāvēja tur kādu pusstundu, skatīdamās sarga aizsegtā logā, kur spīdēja uguns, tad izkāpa un ar pātagkātu savelēja pa aizšķērša koku. Kuģenieks iznāca kreklos un basikņi uzmauktām tupelēm, paspīdināja lukturi viņai pret seju un sāka nejauki lamāties. Tādas ubadzēs kā atklīdušas govīs blandījās pa ceļiem un nakts laikā cilvēkam nedeva mieru. Nevarēja pagaidīt līdz desmitiem, kad no lejas nāks fraktcuka un viņš pats būs tur priekšā. Bet brūtgans gaidīja klētī, jāskrien, ka tas neaiziet prom.

Vēl pie Mieža bodes Liena dzirdēja viņu šķendamiēs. Tik nejauki un nepelnīti vēl nekad neviens viņu nebij lamājis. Vīriešu laipnības pieradusi, mazliet pat izlutināta, viņa sajūtās kā nežēlīgi nopērtā un tad vēl samazgu aplieta. Pamazām Kuģenieks ar savu čērksstošo dzērāja bļausānu gan aizmirsās, bet nasta, ko viņa visu laiku sajuta uz pleciem un krūtīs, bij palikusi vēl smagāka.

Kaut jēl viens gājējs pagadījies uz ceļa. Liena sajūtās tik bezgala viena, reizēm viņai likās, ka brauc pavisam svešā malā, arvien tālāk un tālāk prom no visa tā, kas līdz šim bijis, kaut kādā nezināmā tumsā un tukšumā, kur viņu nekas labs negaidīja.

Vikuļos spīdēja sika, maza uguntiņa, mājas nevarēja saskatīt, tā izlikās verstēm tālu un augstu, kā kādā svešā kalnā. Tikai kad pašā ceļa malā izlīda Liepiņa smēdes melnā guba ar smago ogļu dūmu smaku, viņa apjēdza, ka nespīd nekādā kalnā, bet taisni tur, kur viņai jāspīd, — Vikuļu logā. Mežavilkos dega liela, balta lampa, viņiem skaista balsināta istaba, tie droši vien visi sēdēja ap galdu, viens lasīja priekšā «Baltijas Vēstnesi» un citi klau-

sījās. Liena to redzēja tik skaidri, it kā arī pati tur sēdējusi un klausījusies. Un drīz jau paspīda arī Osienes lampiņa gala logā, sākumā kā raustīdamās, pamirdza un apdzisa aiz ābelēm. Bet, kad pie akmens staba nogriezās uz Dīvajās tiltu, brunā uguntiņa paplauka tā kā spodrāka, silta un mājīga. Un atkal viņai uzmācās tā pati aina, kas pie Mežavilkciem. Tēvs, māte un bērni, viņi visi bij istabā. Osls, gultā izstiepies, sūca pīpīti, Osiene sēdēja un vērpa pusvilnainam audeklam, Andrs bij atnesis no Vaineljiem kādu grāmatu vai «Rotas» gadagājumu un pielicis galvu lampiņai tik tuvu klāt, ka mati tikko nesvila. Mazie bērni jau bij aizmtguši, Janka gulēja šūpulī aiz auklām apstieptiem Osienes vēcajiem brunčiem un šmakstinādams zīda knupī iesieto, cukurā izmērcēto kliņģeri... Kāpēc viņai šis mazais puika likās tik tuvs — vai tāpēc, ka viņu nenosauca par Kārli, kā sākumā bij domāts? Kārlis... kaut kas iedūra kā ar neasu nazi. Tēvs... māte... Groži viņa pašluka no rokām, viņa iekliedzās tik spalgi, tādās neizkliedzamās sāpēs un izmisumā, ka pat vienaldzīgais pelēcis salēcās. Kaut kur no ceļmalas krūmiem aizklukstēdamās pacēlās irbe un, spārniem klakšīnādama, aizlaidās tumsā.

3

Pa naktīm vēl kūla vasarāju, dienu puīši kulstija linus, meitas sutināja kāpostus un pa vakariem vērpa. Lība jau rīkojās ar metamiem šķēršiem, trīs audekli līdz kāzām, līdz nākamām lieldienām jānoauž. Tie nebij vis vairs vienkārši audekli, bet Brīviņu meitas pūra darinājums, par tiem vien vairāk bij runa vērpojot, govīs slaucot vai salmus no kaudzes pakaišiem plēšot. Bramanīm ar mazo Andru Mārtiņos beidzās kalpa gads, bet pagaidām abi vēl palika tepat. Par Andru tā lieta bij skaidra: tēvs viņu šogad gribēja no ziemsvētkiem sūtīt skolā, bet tad bij jāpagaida, kamēr Ansonu skroderim iznāks laika un viņš varēs nākt uz Brīviņiem pašūt saimniekam, kas vajadzīgs, un arī puikam vienu pusvilnas kārtu. Tas jau mājās allaž kaut kur bij noderīgs. Viens pats nogrieza kāpostgalvas dārzā, kas bij glābjamas no sala un sakraujamas grēdā turpat namiņā. Rudzu zelmenis sazēlis biezs kā velēna, ja pagadijās dziļa un silta ziema, vārēja izsust zem sniega, tāpēc uzsalas rītos tur laida aitas virsū. Lielais Andrs ta-

gad bieži gāja uz Vainelēm pēc grāmatām, vakaros meitas vēl nebij sasēdušās pie ratiņiem, kad mazais Andrs jau novietojās zem lampas ar «Mājas Viesa» žūksni, kur varēja lasīt par Pļevnas sturmēšanu nesenā turku karā vai kādu brīnišķu stāstu par indiāniešiem. Bramanim tādas blēņas neinteresēja, viņš pēc vakariņām tūliņ aizgāja pusgraudnieka galā gulēt, līdzko istabu sāka pieskanēt Andra skanīgā balss. Galīnš snauzdams turējās uz mūrīša, arī saimniecei ar klēpī saliktām rokām acis drīz vien vārstījās, bet saimnieks, kreklos izmeties, savu stundu omulīgi pakšīnāja pīpi un klausījās uzmanīgi. Meitas vērpdamas tikai reizēm iesaucās sajūsmā vai pārsteigumā, noelsās vai lūdza lasīt tak drusku lēnāk, lai labāk var paturēt galvā. Lasītājs labi manīja, ka traucas par ātru, bet neko tur nevarēja darīt, viņš jau neskrēja pats, stāsts rāva viņu līdzī kā vērpjamā pavedienā iemētušos bumbulīti. Bieži vien iznāca arī Laura un piesēda ar šuvekli rokā, lielais Andrs tad žigli piecēlās un aizgāja pie mātes — ubaga kalpa pulsis taču nevarēja uzturēties tur, kur sēdēja tāda princese un domāja par savu brūtganu.

Viņam bij sava publika. Bramanis gan, uz maisa nolīcīes un nikni nošņācīes, tūliņ uzsedza svārkus pāri galvai. Upīšu Mārtiņš, kaktā pie durvīm auklas vīdams, pablenza īgni: viņš nevarēja un nevarēja saprast, kādēļ saimnieks šo malku gribēja paturēt arī pa ziemu, ēst ēda tāpat kā vasarā, bet kulstītāja tur nekad nebij bijis, linus sapēra pakulās, tādu podu negribējās rokās ņemt. Osiene tik ilgi vairs nevarēja nosēdēt pie ratiņa — pati sev un citiem gan teica, ka varētu tīri labi, bet bij tak savu brīdi jāpašūpo arī Janka, lai neuzmostas un nesāk čīkstēt, un šūpot allaž labāk, kad atlaida muguru pret pagalvja maisiņu. Osim pie plīts pustumsā allaž kas tēšams vai izkaļams, bet viņš drīz vien atlaidās gultā uzpīpot, un Mārtiņš tad darīja tāpat. Ilgi jau pīpošana neiznāca, ap deviņiem lampiņa jādzēš nost, divos vienam galam jāceļas uz kulšanu, otram uz linu kulstīšanu. Jau tā pagasts smējās: Brīviņos katru vakaru lasīja uz diviem ganģiem. Un kur tas bij redzēts, ka kuļamā laikā blēņojās ar grāmatām, kas tikai ziemu darāms. Ošu Andrs, nākamam sievastēvam klāttaisīdamies, viņus visus padarīja par muļķiem. Pavasarī, kad ūdens palīks siltāks, viņi visi brauks uz Liepāju un iestāsies baptistos. Smējās, jā, bet aiz šīm zobgalībām slēpās arī sava nopietnība un tālāki secinājumi: ja jau kādās mājās ļaudis tā krita uz grāmatām, tad dzīve tur nevarēja

būt slikta, un viņa nebij slikta tikai tad, ja saimnieks labs. Un, kas savās mājās labs, tas arī pagastam nebūs slikts saimnieks.

Tā Ošu Andrs, aiz svelmīga naida un spīta pret to princesi arvien biežāk pēc grāmatām uz Vainējiem staigādams un tikai par paša nelaimi domādams, neviļus, bet varbūt vēl vairāk nekā Upīšu Mārtiņš un Preimanis ar savām mēlēm sekmēja Brīviņu kunga lielos nodomus. Arī Osieni prāts nebij ne uz to pusi, viņa domāja par savu pašas dēlu. Andra pēkšņās grāmatu kāres un Vainēju staigāšanas īstos iemeslus gan nojauda, bet izlikās nezinām un neievērojam. Vainēļos tik laba zeme, sešas slaucamas govīs tur varēja turēt, un Almu pašu tikai skauģi un nelgas turēja par beidzamo kroplīti un pamuļķi. Lai tikai dod viņai kārtīgi paēst, iznāks vēl labāka slaucēja un audēja kā daža labā no tām brašajām un stiprajām. Pret pagalvja maisiņu atzvēlusies un bērnu šūpodama, Osicne aizmirsa sāpes pakrūtē un dūrējus mugurā, skatījās dēlā tik sirsnīgām acīm, kādas ~~vīnai nebij bijušas pat~~ tad, kad tas gulēja šūpulī tāpat kā tagad Janka. Tas jau vairs nebij Andrs, bet Vainēju saimnieks Andrejs Osis, kas ar savu sievu brauca uz baznīcu dzelzasu ratos un kam mācītājs sniedza roku tāpat kā tiem lielajiem dzimtniekiem. Nākotnes izredzes viņa tišām un ietiepīgi sīkstī kurināja vēl spožākas, jo tuvāk nāca tā sērga, tā nelaime, kas pagaidām vēl vazājās pa Ozoliņiem, bet drīz kā melns mākonis sabruks pār galvu . . .

Ap Mārtiņiem uznāca pļiksala. Nebij vēl nekāda lielā, bet ūdens atdzisis, mārķi jau trešā dienā pārvilkās ar ledu. Upīšu Mārtiņš iztaustīdams pārstaigāja Spilvu un, mājās pārnācis, pateica saimniekam, ka pats īstais laiks akmeņu vešanai. Ja nākamā pavasarī gribēja sākt ērbēga būvi, tad jāved katrā ziņā. Vēlāk, kad liekņa piesnigs, kas tad tos lai dabū no sniega laukā? Lielākās šķilas gan savēls uz pabalstiem, bet mazākie piesals dūņās tā, ka ar stangām neatlauzīs valā.

Vanags bij palicis neparasti domīgs. Nākamā pavasarī — tā jau gan visu laiku rēķināts. Bet tā lieta nemaz nebij tik viegla un vienkārša. No vecā ērbēga tad jāizvācas, pa vasaru, protams, varēja izmitināties klētīs, vecā, paldies dievam, vairs nebij, kas pat pie krāsns mutes sala nost. Bet vai jauno līdz rudenim dabūs gatavu? Darba tur bij milzums. Un ja arī — vai rudenī jau varēs iet iekšā tajos neizžuvušos mūros, vai sienas netecēs un visa māja

nebūs slapja kā mārks? Paši ziemu kaut kā saspieštos rijā, bet kur tad liks Osi ar tiem maziem bērniem? Par pusgraudnieku un visu to salu vispirms bij jāpadomā.

Mārtiņam viņš neteica, ko isti tur grib izdomāt. Priekšstrādnieks arī šādu neuzticību ņēma jaunā un izlikās, ka viņam nav it nekādas daļas pie tā, kā saimnieks domā turpmāk pārkārtot savu saimniecību. Tikai tie akmeņi, tie viņam rūpēja. Ja tagad, rudenī, viņus nesarāva kalnā, tad pavasarī droši vien atkal sagrims tajā slīgšņā tā, ka būs pa otram lāgam jālauž laukā. Pret to Vanagam nebij nekādu iebildumu, augšā tie akmeņi jādabū, vēlāk redzēs, ko ar tiem iesākt.

Ap divdesmit talcinieku sabrauca Brīviņos, pat Veckalači un Lielspures atsūtīja pa vienam zirgam ar bomju orīti, kas tas vislabākais rīks akmeņu vešanai. Arī Lejassmeltēnu Jorgim līdzī pūsis ar orīti, pats brauca ar savu ērzeli, cimdus un puskažociņu nometa istabā, parādīdams, ka nebaidās ne sala, ne aso šķautņu. Un tiešām, parādīja arī, ko viņš ar savu ērzeli spēj. Ņēma tās lielākās šķilas, kam citi savus bērīšus un melnišus pat klāt negrieza, Jorgis, pats vīrs kā lācis, kur piegula ar krūtīm, tur vēlās, lai otrs tikai roku piedur klāt, ērzelis rāva kalnā šņākdam, kamēr citi vienu, viņi izbrauca pusotras reizes. Vanags noskatījās abos, lepnā sajūsmā smaidīdams tiklab par znotu, kā par viņa zirgu, sauca arī Lauru, lai nāk pabrīnīties, bet tai ar lielo pusdienas vārīšanu neiznāca laika. Pūsis Kļaviņš gan bij tāds neparasti balts, mīksts un lēns, braucis par pasta pūsi, krogā kalpojīš, akmeņus laikam pirmoreiz redzēja, citi talcinieki viņam ikreiz palīdzēja vezumu pievelt, labsirdīgi pazobodami par jaunkungu un Lejassmeltēnu muižkungu. Protams, Osis ar savu salnīti arī bij talkā, vēla kā jau piedzīvojis pratējs, citam padomu neprasiņams un sava zirdziņa spēkus labi zinādams. Lejup viņš gan nebrauca kā tie citi, kājās stāvēdams un grožu likumu ap galvu griezdam. Salnis tecēt vairs nemaz negribēja — kā beidzās tās zāles ganības, tā viņš tur kvernēja pie siena redelēm, ritā puse vēl bij tāpat kā likta, acīm redzami saēst nevarēja, vilkās, galvu nokāris, un jau no rudens sāka apaugt ar ziemas kūlu, kas citiem uzradās daudz vēlāk. Pat tukšā kājām blakus soļodams, Osis nogrozīja galvu un uzšāva ar plaukstu pa kaulainajiem krustiem.

— Nekā, brāl, pēdējais tūkstotis tev ir tā kā tā. Neko nevar darīt. Auzas tu arī vairāk tikai pa zemi izbārsti, un,

ko dabū iekšā, tas tāpat vien dzīvs nāk laukā. Caurbirtu esi, vecais, kad atbrauks Rutkis, taisies tikai līdzī. Paskaties, kādus vezumus cīli rauj kalnā, ko tad mēs abi varam?

Salnīs noklausījās, galvu nokāris, pat ausīs nepakustināja, bez šaubām, atzina, ka saimniekam taisnība visos punktos.

Talcinieki rāva cits par citu, ne zirgus, ne sevi netaupdami, tādā pulkā apkārskatīšanās, ne žāvošanās nebija. Grožu likumi locījās pa gaisu, pātagu kāti klaudzēja pret ilksīm, tukšā skrēja cits citam garām, pa olnīcu dažubrīd trim kārtām blakus drāzās lejup, pēdējais mietu pāris, ap kuru nogriežams uz akmenāju, sen nolauzts un ar visām kārtīm atsviests tupenaitā. Satramdītie zirgi nevarēja nostāvēt mierā, kamēr vezumus pievēl, sprauslodami kašņāja zemi un stiepās paši, pirms braucējs paguva paņemt grožus un uzkliegt. Dumbbrāja sasaluma garoza vietām vēl ielūza, bet riteni nepaguva iegrimt slīkšņā, kad bij pāri un strauji vēlās pa cietu, drošu pļavu. Puskalnā, olnīcas vidū, vienam novēlies apaļš pusvezuma akmens, tam pa vienu, otru pusī grieza garām, kas tagad te apstātos un kavētos ar tādu nieku.

Galīnš, protams, netrakoja jaunajiem līdzī, ar vezumu un tukšā brauca prātīgi, bet pelēcis arī bez lielas bāršanās saprata, ka šodien nedrīkst kaunu darīt savam braucējam, un, kad pats tikai gribēja, spēka viņam netrūka. Tādā barā arī Bramanis neдрīkstēja skaļi lādēties, tie viņu tūlīn norietu, tāpēc, zobus sakodis, vēla laucim gandrīz tikpat lielu vezumu kā Lejassmeltēnu Jorģis savam ēzeļim. Laucis stiprs kā pats nelabais, sakkoki spraukstēja, dvaša plūda sprakstēdama, ūsas apsarmoja baltas, bet viņš ne reizi neapstājās, kamēr tika sētsvidū pie blāķa. Akmeņu orīte jau nebija malkas vezums, piecās minūtēs tukša — viņam vēl drebēja kājas un paslēpenes cilājās augstu, kad Bramanis jau rāva grožus un grieza apkārt.

Brīviņu priekšstrādnieks vienīgais šodien nesteidzās un necentās būt pirmais, tā nebija tā īstā reize. Rīkotājs, kārtotājs un vadītājs, tas viņš bija un cienīgi turējās savā lomā, saimnieks nemaz nejaucās viņa darbā. Tukšajos ratos kājās stāvēdams, allaž pārskatīja visu braucēju strīpu. — Tu izvelc krēpes no sakām, tā viņam nograuzīs kaklu, — viņš pamācīja zeņķi, kas pats to nebija ievērojis. — Tev vērstuve nost no tapas, ka nenocēļ priekšu, —

aizrādīja otram. Bet Mežavilku Dudinckam pateica stingri: — Sedulkas siksnu palaid vaļīgāk, bērukam sakas par mazām, kaklu žņaudz ciet. Tad ir gan: sedlinieks pašiem mājās, bet neredz, ka zirdziņam mēle karas pār zobiem. — Lejā viņš apstaigāja akmenāju, uzraudzīja, lai mazākos, dziļāk iegrimušos neatstāj zemē, vienam pieķēra roku un palīdzēja uzvelt, otram pasvieda plankas galu un lika pacelt ratus tālāk, lai nav jāsver tik taisni gaisā. Sētsvidū gan reizēm arī skaitās, kad tie centās tikai pēc iespējas ātrāk izgāzt vezumu un tikt atkal lejā, bet skaisti iesāktā grēda izblīda blāķī, sāka izzaroties starp kļāvām un uz otru pusi stiepties vai līdz pašai akai.

Brīviņu kungs tikai šad un tad iznāca paskatīties, vai pumpainais laukums ar melnalkšņiem raujas arī mazāks. No sākuma labu laiku neko daudz vis nevarēja manīt, bet pamazām jau ievēdās mērot atstatumu no lauzuma malas līdz Dīvajas melnajam likumam. Īsi pirms pusdienas lielākā puse jau kalnā, tagad valrs nebļj šaubu, ka tomēr šodien beļs un pašiem nemaz nebūs valrs jāstalpās. Brīviņu kungs smaldīdams nobraucīja bārdū.

Tagad viņam vēl viens lemesls smaldīt. Jēkabs laikam apkaunējies, savā kambarī tupēdams, bij iznācis un lemeties Upīšu Mārtiņam ratu pakaļā. Kājās gan kamašas un pirtās bikses, bet mugurā tēva pusmētelītis un galvā ausainā zaķenīca. Kā no visa neparastā un nejaušā, priekšstrādnieks tūliņ mazliet apjuka un sajūtās neveikli, acis viņam šaudījās tramīgi un tvarstīdamās, visvairāk viņš baidījās, ka neatskan kāda garāmbraucēja piezīme par kunga dēliņiem un študentēm, kam grāmatas lapu velt iznāca par smagu un kas tāpēc gribēja pamēģināt ar akmeņiem. No šiem mutaiņiem visu varēja sagaidīt, savā talcinieku lomā viņi apzinājās droši un bramanīgi, smīnīgi un zobgalīgi skatieni pašaudījās jau kalna galā. Brīviņu Ješka gan sēdēja, baltās rokas ratu dēļiem pieķēris, uzburbušo, īgno seju mēteļa apkaklē ieslēpis, bet Mārtiņam sirds trīsēja vien, ka nepamana ko, nesāk lamāties vai neizlec laukā un neaizskrien atpakaļ. Tāpēc viņš visu ceļu runāja skaļi un bez apstājas tā, it kā Vanaga dēls arī bijis pie akmeņu laušanas un visu laiku spriedis līdzī, kā viņus dabūs kalnā, un tāpat tikai gaidījis šīs izdevīgās pliksala dienas. Par akmeņiem izmuldējies, tūliņ ķēra par linu kulstīšanu, par tuvo zīemu un mežā braukšanu, par daudziem citiem darbiem, kas Ješkam droši vien tikpat sveši kā šie paši akmeņi. Viņš tikai šad un tad atburkšēja

ko nesaprotamu un pavirzījās dziļāk ratos, lai garās kājas nevelkas pa zemi.

Bet spēka viņam bij kā vērsim, tikai lietot to pagalam neprata. Ar visu cieņu pret študenti un nākamo Brīvību gruntnieku, kas prata vāciski un krieviski, priekšstrādniekam tas likās liels lempis.

— Pag, pag! — viņš pieturēja, kad Ješka pieķēra baltais rokas šķilas galam, it kā gribētu to ar vienu vēzienu losviest ratos. — Tā viņu var pārlautz pušu. Akmeņus neceļ ar spēku, bet ar galvu.

Un nesteigdamies pieslēja ratu malai veļamās kāpnītes, galu, kā nākas, pielāgodams zem šķilas sāniem.

— Tā. Un tagad pamēģināsim par abiem, redzēs, ko šis saka. — Šķila ar otriem sāniem uzvélās kāpnei. — Aha! kustas gan lielskungs. Nu tikai vēlreiz. Bet nagus vajag piesargāt, ka nepaliek uz bomja, tad nost kā beka.

Ješka vēla stenēdams, kājām tā atspērdamies, ka sasalušais dūņājs nirkstēja apakšā. — Dumš! — Mārtiņš nosprieda. — Viņam nav ne jēgas, vai tas otrs arī ko ceļ vai nē. Bet lai tikai pastaipās vien, Klidziņā visus šos gadus bulkas un desas noēdies un alu nodzēries.

Pēc trešā vezuma Ješka novilka tēva pūsmēlīti un nosvieda uz akmeņu grēdas. Zaķenīcu atstūma pakausi, mati bij gluži slapji un galvai pielipuši. Vanags pavilka Lazbell pie namiņa durvīm un parādīja, tad abi laimīgi saskatījās: kāpēc no tā Ješkas vēl nevarēja iznākt cilvēks?

Ošu Andram mazais visu laiku brauca palīgos. Ar vezuma pieveļšanu gāja pagrūti, bet Andrs bij manīgs un pierunāja tos citus atstāt viņiem abiem tēva laužto aploka stūri, kur tie apaļie vēl bij pievarami. Totiesu tukšā abi laida dižmanīgi, klaigādami, kājās stāvēdami, liels priekšā, mazais aiz viņa, svārkiem pieķēries. Kad puskalnā sastapa Mārtiņu ar Ješku, liels Andrs aplaida grožu likumu ap galvu un iekliedzās:

— Nu-ū, maita! Velkas kā čāčans uz draudzēs skolu! — Čāčans — tas bij aizlakstietis.

Un mazais vēl skaļāk:

— Tenterē kā kurzemnieks pār sētsvidu!

Līdz pat aplokam viņi atņemdamies smējās par labi izdevušos joku.

Ar vezumu kalna galā sastapa Lejassmeltēnu Jorģi, kam lepnais ērzelis bez skubināšanas pat rikšot vairs negribēja. Tagad mazais Andrs bij pirmais, sparīgi saraustīja grožus.

— Stiepies, stiepies, brūtgans tu tāds!

Un lielais papildināja:

— Stiep kā gruntniekmeitas pūra lādi!

Diez cik iespaidīgi neiznāca, nespodrajā smieklā bij kaut kas no tā, ko neviens pats pasaulē nedrīkstēja zināt. Turpmāk viņš palika saīdzis un apdrāvēja mazo Andru, kad tas bij izdomājis vēl labāku joku un gribēja palaist arī to.

Kad Brīviņu saimnieks ar saimnieci, abi vēlīgām, smaldīgām sejām, iznāca pie akmeņu blāķa un aicināja uzkārt zirgiem auzas, bet pašiem nākt pusdienās, talcinieki kā viens bij preti: pāra stundām vēl darba, nav vērts atņemties pa otram lāgam, ar to pašu iešvunkojumu raus līdz galam un ēdis tad. Viens otrs tikai palūdza tīru lupatiņu apsiēt satriekto vai noplēsto pirkstu. Priekšstrādnieks pamirkšcināja saimniekam: tas bij viņa plāns, to viņš jau laikus pratis pačukstēt šim un tam, līdz kamēr tie paši nemanot bij pilnīgi vienis prātis. Šādā darbā ālēties nedrīkstēja, viegli vai nu pašam paguūst nagus zem kādas šķautnes naža, vai zirgam aplauzt kāju, cik tādu gadījumu nebij piedzīvots. Labāk lai rauj, kamēr skaidrā prātā, pusdienas paēdis un šnabi iedzers, kad akmeņi būs kalnā un varēs braukt mājās.

Tiešām, nepagāja pat pilnas pusotras stundas, kad lejā vēla pēdējos vezumus, bet sētsvidū izkrāvušie uzkāra zirgiem auzas un cits pēc cita salasījās istabā. Osim neiznāca laika izkraut, kalnā uzbraucis, ieraudzīja Rutki, kam divi lieki zirgi slaistījās, ratiem piesieti. Manīgs deguns šim Rutkim, ne dienu agrāk, ne vēlāk, viņam allaž jāiebrauc taisni tad, kad mājās kāda sanāksme un dzēra šnabi. Oša vajadzība visiem zināma, talcinieki tūliņ sastāja ap zirgiem izlūkot, salīdzināt un novērtēt. Tur sagādījās visādi lietpraši, katrs savā sevišķā nozarē. Viens varēja nemaldīgi nosacīt, vai zirgam veselās kājas vai stīvas, otrs smalki izpētīja nagus, trešais visādi ērmojās, plaukstu vēcinādams, ar pirkstu durdams un dvašu zirgam gar acīm pūzdams, lai pārbaudītu, vai tās veselās. Pēc zobiem vecumu noteikt, to gribēja visi, bet īpašas zināšanas vajadzēja pasacīt, vai zirgam nav baušlaks vai cita kāda apslēpta vaina. Osiene uztraukta maisījās pūlī, klausīdamās, prašnādama un līdzī sprieždama, arī visi trīs viņas bērni jāucās pa kājām. Zirgs taču bij tāda pusgraudnieka saimniecības pamats, puse visas ģimenes dzīves atkarājās no laba vai slihta vilcēja.

Rutkis stāvēja pa gabaliņu, gudrinieku pūlim muguru nicinoši pagriezis. Viņam tikai ar Osi darišana, pātarus klausīties viņš te nebij ieradies. Par to lielo baltiņu nemaz nebij ko runāt, Osim tas nederēja. Jauns, protams, kas kādreiz redzējis zirga zobus, tas tūlīņ varēja pateikt, ka zem desmit gadi. Bet tās pelēkās priekškājas un dziļais iegrauzums sedulkas vietā katram jau pateica, ka baltiņš četrus gadus kalpojis Kokneses pastā. Un, kas no tiem pārskritiem pasta zirgiem ir, to katrs varēja redzēt no tā paša pagastvecākā, no tā Rijnieka, kam tamborрати gan bij, bet, kad iejūdza tādu izdienējušu Brenfelda ādinieku, tad gāja tikai pustrīs, pustrīs . . .

Mēle Rutkim, pagānam, tikpat lokana kā pātaga, ko viņš runādams braucēja pa saujām. Un gudrs, uz visādiem niķiem: par Rijnieku droši vien ieminējās tikai tādēļ, ka Vanags turpat un klausījās, labvēlīgi pasmaidīdams.

Tas bērais, tas bij Osim, to Rutkis īpaši meklēja, tāpēc arī tikai šodien varēja atbraukt. Junkuriešos dzimis nebij, tikai uzaudzis, kumeļu saimnieks nopirka Neretas tirgū un atveda mājās. Kā sava paša dēlu viņš to izbaroja un audzināja, mūža maizi tam dotu, ja šoruden nepārgājis dzimtniekos, un, lai iznāktu pirmajai iemaksai, labākais zirgs bij jāved no staļļa laukā. Lopiņš bez vainas, vezumu krauj ar kaudzi, brauc pa ceļu, brauc pa lauku, visur ies. Divpadsmitā gadā, soļi tādi, ka turies tikai līdzī. Rikšotājs gan palēns, bet Osim tak precībās vairs nebij jābrauc.

Saimniece, nu jau drusku iepikusi, iznāca un dzīšus sadzina zirga brāķētājus istabā. Atvilciet tas Rutkis par tīro ķibeli, it kā citas dienas vairs pavisam nebūtu bijis. Lielspuru Sīpols, pats liels gudrinieks un zirgu pazinējs, garām iedams, parāva Osim aiz piedurknes un pačukstēja:

— Zirgam ir tā starp trīspadsmit un četrpadsmit, visādi labs, pie tevis viņš vēl savus piecus gadus nokalpos. Tikai viena vaina: viņam ir niķis.

Osiene, no Rutka apgalvojumiem gluži apmulsusi, sarāvās kā iedzelta.

— Vai dieviņ, Jāni! Niķains zirgs, tas tak ir slimāk kā klibs vai akls!

Lai gan Rutkis patlaban runājās ar Brīviņu saimnieku, tomēr bij padzirdis.

— Kad tavem sievem būt tik maz nikes kā tam zirgem, tad vine vēl sodēn dzīvotē! — viņš nokliedza Sīpolam pakaļ.

Osim pateica svarīgi:

— Tu neklausies, ko saka citi, arī to nē, ko es saku. Tikai savām acīm un galvai ticī. Izprovē viņu un tad pasaki isi un skaidri: jā vai nē.

Vanags aizveda viņu uz istabu. Osis zināja pats, ka tādā barā neviens zirgu nav nopircis: cits peļ, cits liela. līdz kamēr paši sāk bārties un tu paliec tik gudrs, kā bijis. Abi Andri te neko nevarēja līdzēt, bet Upīšu Mārtiņam sava zināšana bij, viņš arī domāja, ka vispirms jāizmēģina, tikai tad varēs runāt.

Izjūdza salni un lika spalā Rutka bērī. Kājas tam resnas, spēcīgas un labiem nagiem, tikai celt viņš tās lāgā negribēja un, kad drusku piedūra ar pātagas kātu, nikni, kā sperdams, pasvieda augšā. Acis visu laiku tādas nīknas, asti viņš bez iemesla bieži pakrustoja. Bet visas šīs aizdomīgās pazīmes varēja būt arī tāpēc, ka tas bars visu laiku taustījās un bakstījās apkārt, ko pats vislēnākais zirgs necieta. Saļņa sakas drusku par mazām, bērājam biezas krēpes, arī pierēi tās kārās pāt, viņš skatījās kā caur krūmiem.

Vilkšanu bērīs neuzsāka tā kā sainis, lēnām, pamazām, ieguldāms un sastiepdamies. Atvilkās atpakaļ un tad it kā ar sitienu spērās uz priekšu.

— Sakkoku un loku lauzējs būs, — Upīšu Mārtiņš nogrozīja galvu.

Bet vilcējs bij, saļņa vezums viņam likās tīrā rotaļa. Divreiz līdz rījai aizbraukuši, viņi uzkrāva vismaz vēl tikpat daudz, nolaida līdz Spilvai un atkal kalnā. Bērīs vilka izstiepiers, pašā stāvumā gandrīz vai pieplakdams, bet nepastājās. Kad izvēla akmeņus un pamēģināja tukšā, tūliņ redzams, ka rikši nebij viņa sirdslieta, ar divajiem skrieties lai nedomā. Bet Rutkis pats viņu šajā ziņā arī nebij neko slavējis. Un tad tam pakūtrumam varēja atrast savus attaisnotājus iemeslus, Rutkis atbrauca, bēro ilksij blakus piesējis, un, kādus ātrumus tas milēja, tas visiem zināms, soļos pat pret Ardeļa kalniņu nepieturēja. Un tad, pēc tāda divu zirgu vezuma pat Lejassmeltēnu ērzeliem diezin vai gribētos vēl skriet. Tomēr galveno vainu Mārtiņš atrada Osī pašā.

— Tu jau neesi braucējs, — viņš tam pateica, lai gan pats bij gluži no tās pašas sugas, — tu vairāk cilā mēļi nekā pātāgu. Vai tad tā ir pātāga? Pakulu bunte, ar ko pipi aizkurināt. Tu novij grodu trim auklīņām, iemetini

trīs mezglus galā, tad viņam atradīsies pavisam citas kājas.

Beidzot Osim bij diezgan: ar visiem tiem brīdinājumiem un pamācībām traks varēja palikt. Zirgs vajadzīgs, lai tur vai kā. Sainis valkājas, pa talcinieku ratiem meklēdamtes, pamēģināja vienu siena kušķi, otru, bet, tāpat pacīlājis, izmeta laukā. Līdz pavasarim būs tāds, ka aiz pakaklājiem jāizvelk cūkaplokā un jārok tikai zemē iekšā... Osis atmeta ar roku un gāja istabā.

Rutkis visu laiku bij runājies ar Brīviņu saimnieku, tagad atstūma teļa galerta bļodu un plāceni, paņēma līdzī savu pusdzerto glāzi un piesēda Osim. Tikai īsu runāšanu viņš gribēja, viņam nebija daudz laika. Ja zirgs nepatika, viņam viena alga, Tupiņu Briedis ņemājs, lai kaut vai šodien aizved. Trīsdesmit pieci, tā bija cena, nevienu rubli tur nevarēja nolaist.

Īsā runāšana ievilkās savu stundu, un galvenā loma tur piekrita Osienei. Par bērā īpašībām viņa zināja mazāk, strīdus galvenā kārtā bija par cenu un maksāšanas noteikumiem. Divas reizes piecēlās Osiene un gribēja iet projām, trīs reizes Rutkis pielēca kājās un nosēdās atkal. Beidzot tomēr kaut kā sakabināja galus kopā, lai gan abas puses likās pavisam neapmierinātas. Bēra galīgā cena palika trīsdesmit divi. Saini Rutkis no sākuma nemaz negribēja ņemt — tā kā tā viņš tūlī jāved uz pilsētas ganībām aiz kazarmām, un kas tagad uzņemsies sasalušā zemē bedri rakt? Visupēdējā brīdī tomēr par pieci rubļi ievērtēja — tikai aiz mīkstas sirds, kā draugam un brālim, lai Brīviņu pusgraudnieks reiz tiktu uz kājām. Par divdesmit septiņi tādu zirgu kā bēro — labi, ka vecais Rutkis miris, citādi viņš pateiktu dēlam: ej tu cūkas ganīt, andelmaņa no tevis nav, bagāts tu nekad netiksi, tikai sievas pūra naudu iztērēsi.

Tūlī Rutkim pienācās desmit rubļi, uz nākamiem Jāņiem astoņi un beidzami desmit uz ziemassvētkiem, kad lini būs izkulstīti un peļņās pabraukts. Osim pašam bija septiņi rubļi ar kapeikām, bet no tiem tikai sešus varēja atdot: ziepju nemaz vairs nebija mājās, un Osienei jaunodēļ lielā veļa katrā ziņā mazgājama, cukuru Janka notērēja pa divi graudi dienā.

Abi Andri bija mēģinājuši mest nīrgājošos skatienus pāri uz galda galu, kur Laura bezkaunīgā kārtā nosēdusies starp Jorģi un Kļaviņu, bet neviens viņu zobgalībai neplegtieza vērību. Tagad Osis ar saimnieku iegāja diben-

istabā, un Vanags paņēma no skapiša rēķinu burtniciņu. Lielais Andrs tūliņ uzminēja, ko tas nozīmē: no viņa visu vasaru taupītās algas... No zābakiem šoruden atkal nekā... Asaras saskrēja acīs, viņš klusiņām izmanījās laukā, lai kāds nepamana.

Osis nemaz negāja lūkot, kā aizved salni. Tīra razbainiecība tā bij, vairāk nekas — viņš pielēja nelielu pusglāzi šņabja. Bet Osiene nevarēja noturēties, izgāja vismaz pa namiņa durvīm paskatīties. Rutkis zirgu bij piesējis pie ilkss, pirmais pātagas cirtiens laikam ķēra pusgraudnieces pašas muguru, viņa sarāvās un notrisēja. Kad viņi norikšoja gar durvīm, salnis paskatījās, vismaz Osienei tā likās, viņa pievēra acis un ar plecu piezvēlās stenderei. Rutka ratiem pie akmens staba uz lielceļa nogriežoties, salnis nozvedzās — tad Osiene vairāk nevarēja, saķēra galvu un ieskrēja savā galā.

Alus talkai nebij izbrūvēts, pārāk nejauši tā iznāca. Toties brandvīnu lēja tējas glāzēs un krūziņās, ēdamā pilns galds kā kāzās. Ēst un dzert Brīviņos varēja, cik katram patikās, māju veco slavu Lizbete turēja augsti. Tomēr talcinieki šoreiz sagadijušies tādi vien rāmi un pieklājīgi, iedzēra, bet ne pār mēru, ēda ar sātu, paslavēdami saimnieces plāceņu un dzērveņu ķiselī, tējas kannas gan allaž bij jāpiepilda, bet cukura trauciņš kritās tikai lēnām. Tie skaļākie bij pašmāju ļaudis. Bramanis lamāja savu veceni, kas dauzījās pa Klidziņu, svešus bērnus glabādama, kamēr viņam biksēm ielāpi ar sprūdzeni jāpiesprauž. Lādēja Jāni, tas atkal bij no saimnieka prom un salīdzis pie krievu podračika Kundravās slīperus un brusas tēst.

Brīviņu saimniece tomēr nevarēja lāgā nosēdēt pie galda, uztraukta cēlās un gāja vai nu namiņā, vai savā istabā. Bet arī no turienes vēroja, kad tikai Ješka nepadara kaut ko, par ko aiz kauna zemē jālien. Liels un ļempīgs viņš sēdēja, ar rokām galdam uzgulies, no vieniem sāniem uz otriem pārzveldamies. Veco, pirkto svārku piedurknes jau tā bij cauras, tagad ar akmeņiem elkoņi saplēsti pagalam, lanckas brauca blodām pāri, kad viņš sniedzās pēc šņabja glāzes. Seja izblidusi kā Apanauskim, melniem sariem apaugusi un droši savu nedēļu nemazgāta. Runāja grūti saprotami, vārdus mutē apveldams, bezgala rupji, kā no kubula vai bedres. Stāstīja garu stāstu par kaušanos ar pilsētniekiem, kas gribējuši apcelt Šlosa Marietu, to lelli, to — — —. Viņš lietoja tādu vārdu, ko pat

Bramanis kautrējās mutē neimt. Liena notvika tumši sarkana, bet Vanags trieca dūri galdā.

Upīšu Mārtiņš sēdēja kā uz oglēm. Saimnieka un saimnieces satraukumu un kaunu viņš pārdzīvoja divkārsli un ķerstījās, neattapdams, kā labāk pārmākt to plēgura dulburi. Par šīs dienas lieldarbu runāts pietiekoši — viņš pievērsās notikumiem, kas vienmēr vēl nodarbināja visu pagastu, — vismaz līdz pagastvecākā vēlēšanām nevarēja ļaut tiem apklust. Slavenais baznīcas brauciens pļaujamos svētkos un cietuma diena, kad viņš Lielspures zirgu bij patalsijis strīpainu kā govju Vulpa pātardeķi, kaļķu Bite gulēja šķērsu pāri lielceļam, bet Saulīti viņi iesvieda pasta saku kambarī, lai sēd.

Sīpols ar Leikartu Lību bij iesēdušies viņas gultā un visu laiku tur čukstējās. Ko tad tur vairāk slēpties, tā kā tā visiem viņu lieta bij skaidra. Beidzot arī Smalko Anna piesēdās klāt, viņai taču arī jāzin, kā tie abi domāja iekārtot savu dzīvi. Laura sēdēja starp Lejassmeltēnu Jorģi un Kļaviņu, pavisam citāda kā vecātēva bērēs. Jorģis lēnām gremoja pīrāga gabalu un smaidīja apmierināts, varbūt par to, ka pašam nebij jāmokās runāt, bet to viņa vietā darīja Kļaviņš. Padzīvojis puisis, nekāds skaistulis nebij, bet no tiem, kuros sievietes sajauž kaut ko vīrieša cilvēkam nesaprotamu un neuzminamu un pašas līp klāt. Nekādas asprātības droši vien tai nepateica, bet Laura smieklu iemēlās, it kā viņš tai sānus pakutinājis. Viņas smieklu tiklab kā nedzirdējuši, Brīviņu ļaudis pārsteigti sāka skatīties, pat Bramanis pacēla galvu. Laura smējās rupju vīrieša smieklu, virslūpa neglīti saraucās augšup, atsegdama lielos, dzeltenos zobus līdz pat smaganām.

Beigās tomēr notika kaut kas tāds, no kā Līzbeta visu laiku baidījās. Ješka bij jau tik pilnā, ka lāgā vairs neapjēdza pats, ko dara. Burkšēdams plātījās, gāza glāzi apkārt. Kad Liena pielēkusi ķēra turēt, lai neaplej segu, viņš nejauši ieskatījās galdam pārliektās krūtīs un grāba ar savu platu, nemazgāto, spalvām apaugušo lāča ķetnu. Lienai tikpat kā uguni kāds piegrūdis, viņas nelielā, cietā dūre tikpat kā akmens nožvakstēja tajā uzburbušajā sejā. Ješka tikai acis pavalbīja, laikam neapjēdzis pats, kā tas isti notikās. Līzbeta skaļi novaidējās, rokas sasizdama, bet Liena izskrēja ārā. Lielākā daļa jau bij prom, viņa nedrīkstēja nākt istabā, kamēr aizbrauca paši pēdējie. Sveļš kauns un dusmas dega vaigos, sirds sita kā ar āmuru — ko tikai nu saimniece un saimnieks teiks. Bet

vainu viņa neapzinājās, tikai ar varu noturējās neieskrējusi atpakaļ un neiesplāvusi tajā resnajā purnā, tik bezgala riebiģs tas izlikās. Kad viņa beidzot atgriezās tukšajā istabā, Vanags viens pats vāca no galda pudeles, kur vēl kaut kas bij iekšā. Tā vairs nebij krunka viņa pierē, bet dziļa vaga ar tumšu ēnu dibenā. Liena palika istabas vidū kā klonā pielipušām kājām, pirmo reiz viņa ieraudzīja tik daudz baltu stūdīņu saimnieka plānajos matos, no mutes kaktiem lejup bārdā arī divas paplatas svītras — tās divdesmit četras stundas pasta saku kambarī tomēr nebij pagājušas tik viegli, kā viņš izlikās. Lai arī tagad dusmīgs un droši vien uzbrēks, Lienai tomēr bij viņa žēl.

Bet Vanags tikai pagriezās, paskatījās un pameta ar galvu. Liena saprata: tā bij pareizi, tā vajadzēja, — viņš būtu teicis. Dusmas tajās acīs, tās nebij pret viņu, un bez tām tur vēl slēpās dziļas, dziļas sāpes.

Tādām pašām acīm Līzbeta sēdēja gultā, rokas klēpī sažņaugusi. Tikai pēc laba briža atpāps no grūtām, grūtam domām un izdvesa garī stieplā noputa:

— Tad esam gan izskolojuši delu par prieku visai pasaulei.

— Lopul — Vanags atkliedza, caur zobiem vilkdams. Pudele skapītī asi noklikstēja, it kā viņš tai asiem nagiem nežēlīgi iekniebis.

4

Osīm jaunais zirgs nedeva mieru. Bērni jau bij paguvuši nokrustīt to par bubuli, tāpēc ka viņš glūnēja kā caur krūmiem, kā biedēdams, lai neviens nedomā viņam klāt vilkties.

Paklusām viens pats aizmanījās uz kūti palūkot tuvāk, kā tad viņš īsti izturas, pirmiņ tajā barā jau neko labi nevarēja novērot. Katram zirgam savas sevišķas īpašības, tāpat kā cilvēkam, nebij nekāds brīnums, ka no pirmā sākuma likās svešāks un nemīlīgāks kā salnis. Pie katra kustoņa jāpierod tāpat kā pie sveša cilvēka.

Bubulis ēda špākdams, grūšļainais siens kušķiem vien pazuda platajā mutē — tā viņš tik cieši atgādināja Brāmani, ka Osīm bij jāpasmaida. Ja jau labi ēd, tad arī labi var vilkt, tā taču vispirmā lieta. Bēris dusmīgi pablenza atpakaļ un pakrustoja asti: sak, klāt jau nenāc, kad es ēdul

Tā būtu gan kārtībā, ja pats barotājs nedrīkstētu iet klāt! Osis uzsita plauku pa spēcīgo gurnu un pastūma vairāk pie vienas malas. Ieplēties kā mākonis, it kā viņam te visa kūts vienam pašam plederētu! Salmim nekad nevajadzēja likt samanīt salmnieku, tas katrreiz pierāvās pats un silepa kaklu pretī, lai pakasa zem krēpēm. Šis acīm redzami nebij radināts, tikai sirdīgi kampa redelēs, it kā tas te nenācis barot, bet varbūt aizdzīt viņu nost. Mežonis tāds! Osis paraudzīja, vai silē vēl ūdens, un spraucās atpakaļ. Nelieša bēris ar nolūku, izplēties plats un resns kā vezums, nelikās protam, ka saimniekam taču izeja vajadzīga, tīšām lūkoja to vēl vairāk piespiest pie sētas. Maita gatavais! Ko tāds darīs, kad saļņa pieradusi vista palīdzis zem kājām vai teļš bāzīs galvu silē auzas pagramstīt. Osis paķēra nokulto rīkstes stupu un noblieza reizes trīs četras, lai zin, kas kārtība. Bet bubulis neko daudz vis nerāvās, tikai īgni piemiedza ausis un nosprauslojās, nebij ne mazākās zīmes, ka labi domātā pamācība atstājusi viņam cerēto iespaidu.

Sadrūvējies Osis gāja atpakaļ uz istabu, neatstājās nelaba nojauta, ka par tiem divdesmit septiņiem rubļiem lielu lalmi nebūs vis sev nopircis.

Preimaniete bij atskrējusi, rokām plātīdamās, galvu mētādama un apskatīdamās, kaut ko čukstēja Osienei. Osis sāka ieklausīties, no viņa arī neslēpa.

— Es skatos, — Preimaniete vēstīja, — es skatos, nē, ir un ir Ošu Anna. Galva plika, tikai lielais, rūtainais lakats apmests pāri, stūri pa zemi, velkas, rokas sakrampētas cietī un tajās salocīta aukla. Pie mūsu dambja. Pastāv vienā malā, apiet otrā un stāv atkal. Ūdens viducī desmit pēdas dziļš, bet tagad pārsalis, saimnieku puika šorīt jau slidinājās pa virsu. Man tūliņ tāda nelaba doma iešaujas prātā: cilvēks ar pilnu saprašānu tā nestāvētu un neskatītos tukšā ledū. Bet, kā es palaižos no kalna lejup, tā šī prom. Pļavai pāri, gar jūsu ataugu, gar ozolu — uz mājām nē, kaut kur uz leju Spilvas pusē, tik tālu jau nevar saskatīt. — Lielajā stāstā un steigā aizelsusies, viņa acimirkli atpūtās. — Nepalaidiet jūs viņu tā, acis paturiet, vediet prom no Ozoliņiem!

Osiene klausījās, galvu noliekusi, zobus sakodusi. Tad sadrebinajās visā augumā, it kā pati pēkšņi ledaina ūdens šaltes ķerta, un atkliedza bez balss:

— Mums nav visas vazaņķes jālasa pa krūmiem un jāved mājās! Nu lai taču viņa slīcinās nost, lai viņa paka-

ras, pirms vēl tas bandu bērns nācis pasaulē par kaunu un apsmieklu!

Viņa ieskrēja iekšā un aizsita durvis tā, ka visa māja noligojās. Preimaniete rokas vien noplātīja.

— Nu, vai tā ir gudra cilvēka valodai Bērns paliek bērns, lai cik dziļi viņš kritis, tā pati dzīvība vien ir. Tu, Janī, tā nepielaid, ja kas notiek, cita vainu jau neteiks.

Osis smagi vilkās uz durvīm. Ko viņš tur varēja pieļaut vai nepieļaut? Tā nelaime bij lielāka nekā visi zemes un debesu spēki. Varbūt... varbūt tomēr labāk, ja dambī nebijis ledus un Preimaniete viņu neaizbiedējusi... Arī viņam pārskrēja trīsas, viņš nopurināja galvu, attriekdams nejauko rēgu.

Istabā ālējās Osiene. Bērni bij satriekti kaktiņā, tupēja tur sarāvušies kā pelītes. Janka šūpulī kļuvis čīkstēja, viņa neklausījās, tūlīņ bruka Osim virsū. Tas, prātam, bij tēvs! Tikai to vārdu nesa, vairāk nekā. Cits jau vasaru būtu paņēmis rungu un noslāņījis zilu melnu, kamēr vēl tas negods un nelaime nebij klāt. Ko nu par lielo runāt! Vai viņš kādreiz šiem pašiem mazaļiem velnēniem drīkstēja roku pielikt? Viņai, viņai vienai viss smagums — vai viegli tagad nācās to pašu roku izcilāt? Jaunu žagaru bunti, pat to viņš nevižoja aplokā nogriezt, cik ilgi tad tā vecā te kalpoja, aiz sijas sakalta, un tad kāti vien palika pāri. Nu, ko viņš tagad pat stāvēja kā no laivas izgāzts un plātīja muti, vai tad mēles nemaz nebij kā citiem cilvēkiem jēl vārdu pateikt? Ņēmis vismaz cirvi, aizgājis un izcirtis āliņģi tajā dambī, lai tad lec iekšā, lai slīcinās nost, kamēr tas apsmieklis vēl nav izplēties pa visu pasauli.

Ko tikai viņa visu nesakliedza tajās savās aklajās dusmās! — citā reizē Osis pat plecus paraustītu. Vispirms jau viņš nemaz nestāvēja, bet sēdēja uz gultas malas, un tad muti plātīt nevarēja jau tāpēc vien, ka tajā apdzīsusi pīpe un viņš sūca to. Ak, vai tad viņš nepazīna savu sievu! Viņa nekliedza par Annu vien, visu dzīves rūgtumu un pasaules netaisnību gribēja izkliegt, kad reiz sprucis vaļā un atturams vairs nebij. Āliņģi cirst sūtīja, jā, bet pirmā skrietu laukā raut un paglābt. Protams, skaitās arī par to, ka viņš neko nesaka pretī, bet, ja teiktu, tas tikpat neko nelīdzētu, brēka tiktu vēl lielāka. Savāds cilvēks tāds meitietis, nesaprotams cilvēks. Un tomēr ar visu to Osis viņu saprata labi. Tagad pat, apklususi un uz ķebļa atkritusi, viņa sēdēja un gaidīja, Osis zināja arī to,

ko isti gaida. Bet kur te lai iet? Ko lai ķer? Dulns varēja palikt.

Osis izmanījās ārā. Sāka jau tumst. Mākoņi noguluši pār pašiem koku galiem. Aizkavējusies vārna, spārnus smagi žvīgādama, pāri rijai aizlaidās uz ataugu, kur tā lielā kņada pamazām aprimās. Tik kluss, ka pat to varēja dzirdēt, ka Dudinckis Mežavilkos, uz istabu iedams, patricēja suni no ceļiņa.

Liena stāvēja aiz ābeļdārza sētas stūra un skatījās lejā.

— Tas ir savādi, — viņa teica. — Aplokā viena irbe aizskrēja. Tik vēlu, bet katrā ziņā tur kāds vēl staigā, pati viņa tumsā neceltos.

— Nē, tumsā viņas nekad neceļas, — Osis apstiprināja un arī sāka skatīties lejā.

Bet tad viņš piepeši apgriezās, iegāja istabā un izvilka cirvi no pagaldes. Osiene vēl vienmēr sēdēja turpat, sakumpusi, rokas ceļgaliem apķērusi.

— Jānoiet lejā, jānocērt stilingim vēl viens koks, — viņš teica. — Bērais liekas nikns, ka teļš nepievelkas klāt.

— Kur nu pa tumsu ies, nagus vēl var nocirst. Vai tepat nevar pameklēt kādu kārts galu.

Osis neklausījās, droši vien viņa atkal domāja citu nekā runāja.

Tumsa biezēja ātri. Spilvā jāuzmanās pa dūksnājā samestājiem kokiem. Kā ar labības vezumiem no salas salslaistīti, tāpat arī bij iesaluši. Krūmi aplokā gan nobiruši un šķidri, bet krēslā tālāk cauri tiem varēja redzēt tikai tad, kad pienāca pie paša sētas. Nelaba jausma dzina Osi tālāk, cauri apmalas kārkliem, vairāk kalnā, kur sākās lielākie koki. Viņš apstājās un aizturēja elpu, bet sardzirda tikai sava paša sirds sitienus. Nē, tomēr laikam arī vēl ko citu. Ātri paspēra desmit soļus apkārt zemajai, platajai oglei un zem lielās blīgznas ieraudzīja ko pelēku, celmam līdzīgu, kāda agrāk tur nebij.

Nebij ne jādromā, ne jāmin, viņš zināja, ka tā pati ir. Ar reizi tā kā vieglāk palika, saspringums visos locekļos atlaidās, pat tāds divains prieks pāršalca, it kā viņš nezin kādu pazaudētu mantu atradis.

Anna laikam jau agrāk pamanījusi nākam. Tāpēc čokurī sarāvusies un sēkdama klukstēja kā pārsista vista. Bet virs galvas, blīgznas zaram pārņemta, karājās stellēm noraisīta paminu aukla. Nē, pārāk sīksta turējās jaunā dzīvība, nebij ļāvusies, tāpat kā tur pie Mežavilku dambja...

Osis norāva šo briesmīgo, trim likumiem nokarušos auklu, nikni salocīja un pret blīgznas stumbru sakapāja gabalos. Tad piedūra tupētājai.

— Celies! Iesim nu uz mājām! Paliek tumšs, un pļava ir dobulaina.

Viņš bij pavisam apjucis, kaut ko citu taču tagad vajadzēja teikt. Bet tas cits neradās, tikai rūpe pašaudijās iedomā: ja nu viņa neklausa un neceļas.. / Bet Anna tūliņ uztrausās kājās. Lielais lakats bij tik smags, ka galva likās iespiesta plecās un citkārt slaidais augums sakumpis kā vecenei. Kad piegāja sētai, Osis teica:

— Tomēr vēl par gaišu. Mūsu ļaudis staigā pa sētsvidu — pagaidīsim drusku.

Viņš atsēdās uz paša pītās sētas, Anna, tāpat piespiedusies, palika stāvam, tā viņai bij vieglāk nekā sēsties un atkal celties. Osis neskatījās viņā, pašam bezgala smagi un grūti.

Kad palika pavisam tumšs un aploka krūmi saplūda vienā melnā blāķī, Osis plecēlās un kāpa pārl. Annai grūti nācās pārrāpties, brunči metās sētas sausajos žagaros, kājas ļengani taustījās sasalušā zālē. Viņa gāja pa priekšu, Osis tieši pa pēdām pakaļ — it kā viņš bijis tas vedamais un meita pati viņu uzmeklējusi aploka krūmos.

Kad viņi bij pie olnīcas gala, Anna nekāpa vis taisni kalnā, bet nogriezās pa laukmalu uz Dīvajas pusi. Jā, jā. Osis piekrizdams palocīja galvu. Tā pareizi. Sētsvidū tomēr vēl kāds varēja gadīties, Lācis arī nebij galvojams, ka nesāk riet, tas jau visbīstamākais. Viņi aizgāja pa pļavu līdz ābeļdārzam, apkārt stādaigu sētai un iekāpa ceļa gravā. Pret kalnu Osis paraustīja meitai aiz lakata.

— Pagaidi! — viņš čukstēja. — Es iešu pa priekšu. Akmeņi apsaluši, stāvamā viegli var pakrist.

Akmeņi tiešām bij apledojuši glumi, bet Anna tagad turējās tēvam cieši pakaļ un vispirms pataustīja ar kāju, tikai tad nolika to cieši. No piepūlētās uzmanības un turēšanās sānos sāka durt kā ar neasu naglu, ausīs žvinkstēja, gar acīm tumsā reizēm nomirgoja zaļgandzeltēni raibumi, dvaša rāvās ciet.

Ne tikai ceļu taustīt vien Osis gāja pa priekšu, bet lai būtu tur, ja tomēr gadās kāds svešs — no kā īsti viņš tad varētu pasargāt, tas pašam bij gluži neskaidrs. Tā viņi uzzagās augšā, sargādamies ieklepoties vai patraukt kādu vaļēju zemes piku. Sētsvidus likās pavisam tukšs, tikai

melnajam akmeņu blāķim pāri akas stabs ar vindu slējās kā baismīga krusta ēna.

Bet tad tumsā ierūcās Lācis. Sasodītais! Tomēr viņam jāsaņū un jāsaņū troksnis. Bet viņš nerēja, pusgraudniekam nenoliedzamas tiesības te staigāt dienā un tāpat tumsā, bet viņš nāca nūrdēdams pārbaudīt, kas tas otrs tāds. Apoņņāja lakatu, piebikstīja Annas kājai, miklu degunu piedūra viņas roķai, tad atkāpās, un bij dzirdams, ka, sasalušo nogāzes zāli čaukstinādams, paķuļā ar asti. Tas nozīmēja, ka viņam pret šo nācēju iebildumu nav, ka viņš to varbūt pat pieskaita Ošiem piederīgu. Kad tie bij garām, viņš lēnām nāca pakaļ pavadīt līdz namiņa durvīm — tā jau pilnīga uzticības, tepat vai labvēlības zīme. Annai sirds atsila, viņa bij gatava pateikt paldies, ka šis pirmais no Brīviņu mājiniekiem palaida ceļu un nedzina prom.

Bērni jau gulēja. Lampiņa viena pati kūpēja uz apgāzta poda dibena, ratiņš ar vilnas kodaļu bij atgrūsts pie gultas. Osis paņēma Upīšu Mārtiņa ķebli un nolika blakus plītij.

— Atsēsties, kamēr ienesišu maisu, tu jau būsi piekususi.

Jā, piekususi viņa bij, kājas gņūza, un galva reiba. Krišus nokrita uz ķebļa, kas tomēr likās pārāk augsts un neļava nosliņgt vēl zemāk ēnā, kur lampiņa nesniegtu. Tēvs ienesa Andra maisu, sega un palags turpat uz bērnu gultas gala. Anna žigli uztaisīja guļas vietu.

— Liecies tik zemē, — Osis skubināja. — Apsedzies cietī, pa durvju apakšu drusku velk. Un nesaki neko, nerunā viņai pretī, gan jau būs labi.

Un pats žigli vilka svārkus nost. Annai asaras sakāpa acīs — tēvam nebij naida, viņš to pat vēl aizstāvēt gribēja. Bet pavisam noģērbītes nepaģuīva, tikai kājas noāvēusi, tāpat plānā katūna jaciņā pieklāvās maisam, segu uzraut vairs nebij laika.

Māte ienāca steidzīgi, kā aizkavējusies. Bet, pagrozījies un neko nepaķērusi, izskrēja atkal laukā. Tagad Anna pamanījās apseģties. Osiene ienesa klēpi malkas un nosvieda pie plīts ar tādu brīkšķi, ka pat bērni savā gultā sakustējās un sāka nūrdēt. Ienāca Bramanis, pūzdams un ierūkdamies ilgi āvās un gūlās. Tie divi nerādījās, Andrs bij paņēmis savu mēteli un tēva kažoku un saimes istabā taisījās iet uz klēti, kad beigs lasīšanu. Mārtiņš jau ierīkojis mīgu slēnā uz istabas augšas pie skursteņa, kur vien-

mēr varēja samanīt drusku siltuma. Grasiņās jau stāstīt garo stāstu par to, kā Vikuļu dēli līdz ziemassvētkiem gulēja uz istabaugšas un Ješka turpat ausis bij apsaldējis. Bet, muti pavēris, iedomāja Brīviņu pašu Ješku, iedomāja arī to, kas te šovakar ievilkusies Oša istabā un kāpēc viņam jāmeklē jauna mītne, iekoda mēlē un pablenza caur pieri. Līzbete jau bij saviebusies, Laura pavērsa dusmīgas acis, bet saimnieks sparīgi atgulās Libas gultā. Ošu Andrs steigšus sāka lasīt, mazais sēdēja blakus un acīm sekoja rindu pa rindai.

Osiene steigšus noģērbās, nopūta lampiņu un apgulās, cieši malai pieraudamās. Anna pat elpot nedrīkstēja. Prusaks pārrāpoja kājai, otrs lida gar kaklu, neizsakāmi riebiģi, bet nevarēja taču kustēties un aizraust. Circenis mala turpat pie galvas, auss aizdzinkstējās tā, ka gandrīz sāka sāpēt. Viņa sajuta pār sevi paceltu rungu un pamira gaidās, kad tā kritīs. Bramanis krāca svarīgi, kā jau cilvēks, kas dienu savu darbu kārtīgi pastrādājis un vakariņas labi paēdis. Tēvs sāka klusīnām pakšlnāt, paņerkstēja Pičuks, ko Tāle atkal pamatīgi piežinaugusi sienai. Nočikstēja šūpuļa kārts un apkusa. Piepeši māte novaidējās kā spējās zobu sāpēs, un tad bij dzirdams, ka pasvieda galvu ar muti pret pagalvja maisiņu.

No plīts versmoja virsū karstums ar satveicētu ķieģeļu un dziestošu ogļu smaku, no durvīm āra saltums vilka pāri kājām, kur būtu uzsedzama lakata mala — bet vai tad Anna drīkstēja pakustēties? Pie vecākiem istabā viņa sajūtās kā svešā mājā ieklīdis suns, kam jāguļ klusu kaktā, lai nepamana un neizdzen ārā.

Kad viņa rīta krēslā pamodās, istaba bij tukša, tikai bērni knosījās pa savu gultu. Tāle pabāzusi galvu pār gultas malu un ziņkāri aplūkoja māsu, ko pa šo gadū jau paspējusi labi aizmirst. Plīti jau sprakstēja uguns. Anna piesēda klāt pakurināt, kamēr ierādīs kādu darbu. Vērpst viņa arī gluži labi varēja, ja tikai mugurā neieņemtas neiecīsamī dūrēji.

Osiene tikko bij ar slauceni iznākusi no kūts, kad Ješka aizmetās gar dābollauku uz upmalu — rokas kabatās sabāzis, galvu pāri ausīm uzslīetā mēteļa apkaklē ierāvis.

— Edz, kā nu aizbēģ! — Osiene gandrīz noklīdzēja pakaj. — Kā suns, svešu bļodu izēdis.

Bet ar vienu tādu tukšu kļiedzienu taču viņas lielajai nelaiimei nebij līdzēts. Tā vajadzētu, lai viss pagasts dzird, visa pasaule lai skan. Vai tad nekur pavisam vairs nebij

taisnības! Tāds gruntnieka dēls, tāds dižmanis kājām sabradāja tos mazos, un neko viņam par to nevarēja padarīt! Dievs debesīs... Ak, vai tad tam arī tik vien darīšanul! Kamēr viņš ievēros, kas te Brīviņos notiek, būs par vēlu. Tā viņš vienmēr nokavējās, un tāpēc tik daudz jaunuma un nelietības pasaulē. Pie bērniem līdz trešam un ceturtam augumam... Kāpēc tad bērniem? Vai bērni bij vainīgi? Tu dod viņam pašam, nevis rītu vai parīt, bet šodien, tūlīn, uz karstām pēdām, kamēr vēl nav pāri Klīdzinā un nenoslēpās Šlosa traktierī pie tām savām māsiņām! Aizies, aizies — nupat jau slāja pār Mežavilku pļavu, tagad ledus, visur varēja taisni, lai tur purvs vai ūdens. Ak! Sodomai un Gomorai, tad tev netrūka, tad tev piķa un zēveles bij diezgan, ko gāzt uz galvas, bet šitam nolādētam — kaut to pašu kāju pārlauzis, kaut no celtuves Daugavā iegrudis! Ak!

Izmisuma un bezgalīga naida pilnām acīm viņa paskatījās augšā. Melns, taisni kā ar vatētu segu aizklāts, siks sniedzīnš sāka mētāties. Jā, tur aizlīdis, viņš sēdēja savā goda krēslā un nezināja neko, kas te lejā notikās. Bet Osiene viņu redzēja skaidri un gaiši. Viņš izskatījās uz mata tāds kā vecais Brīviņš, tikai bārda vēl garāka un baltāka, un dzīvs viņš bij. Varējuši pakāpties, bijuši viņai spārnī kā tai žagatai, kas nupat čaginādama nometās gulsētas staba galā. Neviens viņu neatturētu, viņa atgrūstu nost tos eņģelus, ķerubus, visu to dziedātāju un dancotāju bandu un nostātos taisni priekšā, taisni tāda kā bij, vīzēs un auklām notītiem autieņņ, saskretušu priekšautu virs Oša vecajiem svārkjiem. Un tad viņa kliegtu, tad viņš dabūtu dzirdēt, ko savu mūžu vēl nebij...

Atjēdzās, kad piens slaucenē šlakstīdamies nolija uz kājām. Pagadījušies tagad saimnieks vai saimniece priekšā... Bet tie visu rītu nerādījās laukā, arī citi Brīviņu ļaudis piesargājās. Rija bij nokulta, kulā klabēja vētījamā mašīna, nojumē trīs puiši kulstīja linus, meitas salīdušās istabā, māja klusa, it kā te pa nakti mironis ienests. Taisni zobus griezdamā, Osiene ieskrēja savā galā. Anna bakstījās ap plīti — viņa nometā slauceni, pieklupa, izrāva tai pagali un iesvieda kaktā.

— Neaiztīec tu manu malku! Liec tu manai plītij mierul! Skrien savam brūtņanā pakaļ, patlaban aizvelkas pa pļavu!

Anna ar savu ķebli aizvirzījās pašā stūrī un pierāva kājas tik cieši klāt, cik vien varēja. Pirms pusdienas, kad

nevienu cita nebij istabā un Janka šūpulī ilgu laiku ņerk stēja, viņa piegāja un sāka to pārtīt sausās drēbitēs. Par nelaimi, taisni tajā brīdī vajadzēja ienākt mātei.

Osiene palika bāla, acis zilajos dobuļos aizdegās kā zvēram. Pirmajā acumirkli viņa nesamanīja, ko kliegt, ko darīt. Uz plīts sila ūdens maizes iejavai, uz sola nolikta tukša mulda ar menti miklas kuļšanai — viņa pagrāba to pašu un atvēzējās. Tomēr neiesita, Anna nevairījās, pat galvu neatlieca, tikai paskatījās tādām acīm, ka roka pati nošluka.

— Neliec tu rokas klāt manam bērnam! Tu — tādal — Vesela samazgu šalts izgāzās pār meitu, kas jau atkal tupeja kaktā pie plīts, sīka sarāvusies, salikusi kā kāda nabagmājas vecīte.

Osis atnāca plaukām nolipsis, aizputējušām acīm, krūtis līdz pašam dibenam bij putekļu pilnas. Paēda steigšus un atkal klusu izmetās laukā: te viss gaiss tagad kā sēra pilns, vajadzēja tikai vienu vārdu, lai aizdegtos zilām liesmam.

Viņas tomēr aizdegās, tas zilās liesmas. Un Anna nekur nevarēja aizbēgt, viņai bij jātup savā kaktā un jāklausa. Pat laukā iziet nedrīkstēja, kamēr staigāja ļaudis, sakostiem zobiem, sazīlējušu seju, iekritušām acīm galdīja, kamēr sametīsies krēsla. Osiene vērpa. Ratiņa pamina kluburiem paukšēja pret klonu, spoles spārni rūca guldzienu vien, vārgais vilnas pavediens trūka reizi pēc reizes. Viņa runāja, runāja, runāja — vārdi bira kā no kaudzes, kas visu vasaru, dienu pa dienai un arī vēl tajā nakts melnumā vākta kopā.

Akla un stulba bij bijusi, ka negrāba stādaigu un neskrēja turp, kad tas plēgurs slaištījās pa Ozoliņu papuvi un viņa kā tele vazājās tam pakaļ. Slānīt vajadzēja, galva vai mugura, kamēr vēl nebij par vēlu, kamēr vēl tas kauns un negods nebij izgāzies pār visu ģimeni. Kur tagad lai rādās — katram, visupēdējam pagastā bij tiesības acīs ņirgāties un virsū spļaut. Tāds Bramaņu Jānis, pat tas varēja teikt, ka par pusstopu šnabja viņš būtu ar mieru tādu Ošu Annu iekraut ratos un aizvest kaut kur tālāk uz Madlienas pusi, lai tie goda cilvēki — lai Osis un Osiene atkal var rādīties pasaulē.

Tas bij pirmajā dienā. Otrā Osiene, jau govīs slaukdama, bij izdomājusi, kas šodien sakāms, un sāka tūlīt, līdzko Osis aizgāja no brokastīm. Ap Mežavilku dambi viņa vazājās, ar striķi pa ganībām. Kumēdīņus, kumēdīņus

taisīja, vairāk neko! Lai viņu žēlo. Žēlot tādul! Vai viņa pati žēloja savu māti, kas miegu vairs nakti nepazina un kurai vairs nebij krūtīs sirds, tikai izkūpējis pūpēdis un izsāpējusi lupata. Tad labāk arī būtu ielēkusi diķi, lai pašai miers un citiem. Kur viņa tāda domāja dēties ar to savu krūmos ķerto bērnu? Jau tagad Elkšņu Anna, tā padauza, kurai bij divi gabali tādi, staigāja pa pagastu pīrgādamās: saimnieki lai nebēdānot, viņas ar Ošu Annu, viņas divas Annas gādāšot, lai ganu netrūkst... Trakam, trakam te bij jāpaliek!

Viņa atgrūda ratiņu un pielēca kājās.

— Nu atbildi taču, kad ar tevi runāl! Vai tev mēles mutē nemaz nav? Parādi tak, ka tu esi dzīvs cilvēks, nevis koka gabals! Ausis aiztinusi, varbūt nemaz nedzirdi, ko es te velti ņemos, savu sirdi ēdinādama.

Anna dzirdēja, diemžēl pārāk labi dzirdēja. Bet ko te lai sacītu? Ko viņa varēja pateikt mātei vai pati sev? Zokļos sāka mesties krampji, tik cieši viņa turēja zobus sakostus.

Trešajā dienā Osieni bij cita runa. Nelaime klāt, tur vairs neko nevarēja grozīt. Grēks padarīts, nu tikai to sodību vajadzēja gaidīt. Un sagaidīs, nekur neizbēgs. Un tie sacīs uz kalniem: kritiet uz mums! un uz pakalniem: aprociēt mūs! Nekritis un neapraks! Mūžības grāmatā viss bij pierakstīts, ko katrs nelietis te nogrēkoja, viss līdz pedējam burtam, mata galiņš tur netika aizmirsts. Velns ellē jau kurināja savus ceļus un karsēja dakšas, baltas ogles tur kvēloja, piķa kaļi vārījās, sērs un zēvele tur smirdēja. Anna taisni pabrīnījās: kur māte to visu ņēma? Visas vecajā derībā tēlotās šausmas tur bij un daudz kas viņas pašas piedomāts un iztēlots.

Bet to viņa pārrēķinājās, elles mocības Annu biedēja daudz mazāk nekā tās, kas Ozoliņos pārdzīvotas un tepat Brīviņos patlaban izciešamas. Jau sen, jau Tāles vecumā, tāpat ar grāmatu un iesmiņu mātei blakus pie ratiņa sēžot un baušļus boksterējot, viņai uzmācās šaubas. Kas tad tas bij par dievu, kam vajadzēja visu to tirdišanu un lamāšanu, tās dunkas mugurā un žagaru bunti aiz sijas? Un tagad viņš kā pagasta skrīveris sēdēja un tajā savā mūžības grāmatā pierakstīja visu, ko kurais te apakšā darija. Lai labāk pieraksta to, ko tāds Brīviņu Ješka, tas nolādētais studente, te darija melodams un mānīdamies... Ille... Tā viņai vienmēr bij likusies gluži kā Glāžšķūnis, kas kūpēja pār visu pagastu un kur desmit krāsnīs kvē-

loja tāda uguns, ka acis bij jātaisa ciet. Katlu tur nebij, bet tikai balti podi, klibais Brempelis tos taisīja no sa-dauzītiem akmeņiem, tajos vārījās stikls, pūsteri mērca iekšā savas garās strumpas un izpūta skaistas, zaļganas pudeles. Nekā, pavisam nekā bīstama tādā ellē nebij.

Viņa pavēra muti, pār lūpām izspiedās vārgam kunkstam līdzīga skaņa. Osiene palika pavisam negudra, savēcināja rokām.

— Nerunā! nerunā! Nepiksti! Katrs vārds no tādas mu-tes ir negantība viņa ausīs! Raudāt, raudāt vajag! Vai tad tev nevienas asaras nav, tu apcietinātā grēciniece!

Akl cik viņas bij bijušas, kvēlošas, no pašiem sirds dzi-lumiem plūstošas! Bet tagad vairs nē, nevienas pašas. Viņa sajuta sevi kā sausā vasarā izdegušu zemdegu, kur dziļi zem zāles un ciņiem vēl gruzda neredzama un nenodzēšama uguns.

Divas reizes ieskrēja Bērziņu Liēna, nolūkojusi brīdi, kad Osiene aizgāja uz kūti, vienīgā, kam viņa vēl bij cil-vēks, nevis svešā sētā lemaldijies klaidona suns. Bet ko Liēna varēja palīdzēt, jauna, bīkla un muļķe. Viņa tikai notupas pie Annas, glaudīja tai vājas rokas un runāja pati par savu nelaimi. Zarēnu Kārlim kāzas nu bij nodzer-tas. Zarēnos jau saimniekoja tā aizlakstīete, viņa vairs ne-varēja paskatīties uz to pusi. Un tomēr jāskatās bij, sēts-vidū acis pašas ikreiz vērsās turp, kur pār Ozoliņu krū-miem slējās Zarēnu lielais bērzs ar divām cepurēm galā. Tas nebij izturams. Deramā dienā viņa gribēja līgt pie kāda cita saimnieka, kaut kur pagasta viņā malā, lai tas koks mūžam nerēgotos priekšā un varētu aizmirst tā, it kā nekad nekas nebūtu bijis.

Kāda daļa Annai pie viņas nelaimes? Un tomēr, divainā kārtā izlikās, ka tā kā elpu var atvilkt, ka uz acumirkli vieglāk paliek, klausoties to otro, kurai tāpat savas bē-das un sāp. It kā savā bezgalīgā tukšumā, tumsā un vien-tulībā piepeši otru dzīvu būtni samanījusi tuvumā... Sa-vāda, savāda ir cilvēka sirds, kur tā savā lielā izmisumā nemeklē glābiņu...

Brīviņos palikt nevarēja, kamēr bērns nāk pasaulē, to saprata Oši, to katrs cits, vislabāk Anna pati. Pa vārdam viņa padzirda arī no tā, ko māte ar tēvu sačukstējās, bet lieta bij skaidra pati par sevi. Brīviņu saimniece neciestu tādu izaicinājumu, tādu izsmieklu pašu mājās, neviena cita to neciestu. Un, kad tēvs vienu rītu bij aizjūdzis bēro ratos un māte izvilka no gultas apakšas Ozoliņu mātes

atnesto drēbju nastiņu, viņa plecēlās no ķebļa, atkrita pret plīts malu, bet tomēr kaut kā sametnāja uz muguras krūtīm krusteniski apņemtā lakata stūrus.

Māte nikni raustīja un pātagoja slinko bērni, lai drīzāk tiek lejā un no acīm nost. Neviens no Brīviņu ļaudīm gan neglūnēja pakal, tik smalkjūtīgi viņi bij, lai gan zināja visi, ka Osiene aizved meitu pie māsas, pie Kalviciem Silagalļos. Visam pagastam jābrauc šķērsām pāri, Silagalļi vistālākās mājas uz junkuriešu robežām, dziļā meža līcī, kur par Brīviņiem droši vien zināja mazāk, un tāpēc tur izredzēta vieta kaut cik noslēpt pasaulei Ošu negodu.

Kaut tikai nu negadījušies ceļā citi braucēji un gājēji, Osienei bij tā, ka pat katrs pālenietis tūlīt sazīmētu viņas un zinātu, kurp tās brauc. Tāpēc viņa izvēlējās to klusāko ceļu, kas gan gāja lieliem likumiem, bet katrā ziņā bij drošāks kā tie citi.

Dubļos dziļi izbrauktais lielceļš tādām grambām un kruvešiem, ka zirgam kājas lauza nost, bet rati gāzelējās un kratījās tā, ka Anna turējās, zobus sakodusi, lai nebūtu jāklie dz aiz dūrējiem sānos. Grambas un dobes gan piesnigušas, lauki balti, bet stublāji rēgojās laukā, sniega kārtiņa plāna un irdena, uz ceļa to tiklab kā nemaz nemanīja. Sala arī, ziemēļu vējš krietni knieba vaigos, arī Annai smailais deguns metās sārts.

Satpus Cilāžšķūņa no lielceļa nogrieza pār Jaunkalaču Vilkukalni. Mazmāja vecajiem šovasar bij uzcelta tikai līdz jumtam, apsniģušais tēstu baļķu apcirknis tagad ķēmiģi rēgojās ar durvju robu un trim logu caurumiem. Vecis ar lielo, līko veceņi ložņāja tur apkārt un nikni bārās.

— Paskaties, paskaties, ko viņš mums te taisa! — vecene pa gabalu kļiedza Osienei pretī. — Viena šaura istabiņa kā desa galā, otrā divas, tur viņš grib divus rentniekus likt iekšā. Man, saimniekmātei, ar rentnieku sievām būs jāplēšas un viņu bērni jāgana! No kā viņš tās mājas dabūja, žuļiks tāds!

— Es te iekšā nelīdišu, es viņu izsūdzēšu! — vecais burkšēja skaļi, bet tikko saprotami, un kratīja dūri.

— Izsūdzētājs! Glups un stulbs, atgrūda mājas tai nau-dulei, tagad pašu kā vecu sakārni izsviež Vilkukalnā! Vēl tev kule būs jākar kaklā un jāiet pa pagastu nabagot!

— Tev pašai būs jāiet! Ko tad es tur varēju, vai manī kāds klausīja? Tu tikai čukstējies ar vedekliņu, rīts vai vakars.

Osiene sirdīgi strādāja ar pātagu, lai ātrāk tiktu garām. Bet Bērim citādi ieskati: kad braucēji grib parunāt ar paziņām, godīgam zirgam jāiet lēnām, citu reizi pat pavisam jāpiestāj. Nu tikai Jaunkalaču vecā ieskatījās tuvāk braucējās.

— Tā tak ir tava Anna! Vai tad viņa no Ozoliņiem prom? Uz kurieni jūs tā braucat?

Osiene tikai velēja savu sliņķi, it kā tas kādam citam, ne viņai pašai prasīts. Tie saņēma ļaunā, abi blakus pasviedās pakaļ.

— Aha! — vecā sauca. — Ar labu godu tā jau neviņina vis!

Vecais atkal pakratīja dūri.

— Valkājas kā aklī! Te nav nekāds iemērīts ceļš, manus laukus izbraukt nav brīvi!

Kad notarkšēja lejā, kur pār Jaunkalaču pļavu gluži tāds pats saslaistīts koku noklājs kā pār Brīviņu Spilvu, Osiene apsvieda pātagai otru galu rokā un pašļūca lejāk no māksa, lai var arī ribas pasniegt, kur tas nejaukais lops tomēr vēl jūta. Protams, rīkšiem padzīt viņu nevarēja, bet arī kuačkā soli tāl lēkāja un dauzījās tā, ka Anna zem lakatā žņaudza rokas pret vēderu un kļuva stenēja.

Kalna ceļš gan gāja gar pašu Jaunkalaču riņas priekšu, tomēr nepamanītam viņām neizdevās tikt mājām cauri. Slimā saimniece bij iznākusi no istabas, rokas saņēmusi, palocīja galvu un žēlīgi nopūtās: jā, jā!

Nopūtu Osiene nedzirdēja, bet to galvas locījumu redzēja arī neskatīdamās. Tāda sprāgoņa un čikstule, kas viņu te aicināja žēlot! Vēl versti aiz Jaunkalačiem Osienei vaigi svila kauna apvainojumā. Bet viņa vairāk nevarēja izturēt, sāka atkal, paredzējama, ka tas būs pēdējais vārds ilgākam laikam, varbūt pavisam.

Vai viņa bij prātu putrā apstrēbusi, ka varēja ielaisties ar tādu nelieti, ar tādu beidzamo plenci un plēguru, kas jau no izskata pretīgāks vēl kā tas desu Grietas Apanauskis. Vai tad šie izlaistie saimniekdēli nelēkāja apkārt kā suņi pavasara laikā, meklējami tās stulbās un aklās, kas tišu prātu skrēja savā postā. Vai viņa nezināja, ka tāds aizies, cepuri uz vienas auss nošķiebis, bet viņai vienai būs jāpanes pasaules apsmiekls, kauns un žēlīgas nopūtas par abu palaidnībām...

Trauksmainā steigā cits pēc cita nāca tik daudzi vai, ka Anna nevarēja ilgāk izturēt, viņa ievaidējās, un vaidam līdzī izspruka kā pārmocīta kustoņa brēciens:

— Es nezināju! es nezināju!

Pēc tik ilgām ciešanām tikai šie divi atkārtoti vārdi, bet arī to izrādījās par daudz. Sāpīgs elkoņa grūdiens sānos aizsita muti ciet, šoreiz pavisam.

— Nezināju! — māte izmēdīja izsmieklā, pārvarīgās dusmās un neticībā. — Lellīte atradusies! Engēlis! Baltiem sparniem no debesīm nolaidusies! Ko katrs ganu skuķis, katrs bērns zin! Kam tu to gribi iestāstīt? Kauna nav vēl melot, ar meliem tišu un tīru palaidnību slēpt! Redzēs, redzēs, kad mācītājs vēl no kanceles ņems priekšā! Kā tu domā savu mūžu nodzīvot — nories, pirkstiem nobakstīs, kurmjā alā vari ielīst, arī tur glābiņa nebūs.

Tomēr šoreiz viņa aprāvās drīzāk, laikam Annas pāris vārdos vai svešādajā balsī bij kaut kas, ko nevarēja aizmirst. Un tad pietika jau ko ņemties ar to bēro, ar to sasodīto bubuli, kas čāpoja tik negribīgi, it kā ratu vilkšana nemaz nebijusi viņa pienākums un šis ceļš tas īstais, viņš mēģināja iegriezties Lielārēs, tad Ansonos un Villiņos — taisni grožos vien jātur, nelietis. Pār izlauzīto Braslas tiltu pie Muldiņiem viņu dabūja pāri tikai tad, kad braucējas izkāpa ārā un veda aiz galvas. Muldiņu saimnieks kā sviests pazuda rijā, šie te bēga no svešiem tāpat kā Vīkuļu Lejas. Ķepiņu sētsvidū ratlītkko neapgāzās, dubļu laikā te nemaz netika cauri, uz kūti un klēti mājnieki paši laiņpoja pa pāri nomestām kārtīm, bet grāvi gar tām dangām izrakt vai desmit vezumu grants uzvest, tas Ķepiņam nenāca ne prātā. Silagaiļu loku liecējs Švehheimers, dīvajiešu valodā Sveķāmurs, locījās ap savu koku sutināmo krāsni, ādas cimdiem līdz elkoņiem, pats vienās skrandās, baltās, noļukušās ūsas izskatījās kā mutei aizbāzts lupatu vīkšķis. Arī acis kvēpainajā sejā paspīda baltas, kad viņš paslēja galvu strupajā puskupriša kaklā un vienaldzīgi paskatījās.

Kalvicu Istabai Silagaiļu ērbeģī atsevišķa ieeja no āra. Bet saimniekgalā durvis stāvēja Jorgis, tas basa taures pūtējs Sprukas orķestrī. Viņam bij briesmīgas ūsas, bērņus biedēdams, viņš galus aizsprauda aiz ausīm. Balamutes slavu pat šajā brīdī nevarēja aizmirst, pasminēja, noskatīdamies, kā Ošu Anna stiepa savu drēbju nastiņu Kalvicu istabā.

— Padevusi man labdienu, es būtu palīdzējis ienest, — viņš teica, — tik lepnām meitām nedrīkst klāt iet.

Nekādu sevišķu ļaunumu, ne izsmieklu Anna nedzirdēja šajā pazobojumā, tas bij labsirdīgs joks, vairāk nekas.

Kalvicu istaba vēl zemāka kā Ošiem Brīviņos, bet tīra un diviem četrriņu lodziņiem. Pie viena stelles ar pakulu audeklu, tālāk stūrī Annai gulta ar baltu pagalvja malsiņu un divām segām. Kalvica paša nebij mājās, Dārta saņēma krustmeitu vienkārši, lietišķi, bez ārišķas laipnības, bet arī bez manāmas nepatikas. Jaunāka un spēcīgāka kā māsa, lēnāka un mazrunīgāka. — Nastiņu gultā nolikusi, Anna sajūtās tā, it kā vēl no kādas citas, vēl smagākas tikusi vaļā. Devingadu vecā Marta piecēlās no salvu tinamā ratiņa un palīdzēja atsiet lielo lakatu, Anna pati lāgā nevarēja, bez cimdiem braukusi, rokas sasalušas palika stīvas, patī viņa to nemaz nebij pamanījusi.

Tikai kad tās trīs aizgāja uz kūti, kur Dārta gribēja izrādīt mātai savus lopus un cik tiem barības ziemei, Anna saskatīja istabā vēl vienu iemītnieku. Gultas kājgalī pie pašas plīts, saritinājusies kā bērns, tupēja Kalvica māte Sīciņa, plānlem matiem bērza tās baltumā, pēc bērna viņa izskatījās arī tad, kad izrāpās no gultas un ņipri atčablnāja pāri istabai. Viņa bij pilnīgi kurla, sen jau atraidnājusies klausīties un mēģināt saprast, ko citi runāja, klusā, mīļgādā baltīnā nemitīgi čivlnāja savu, acīm redzamā pati dzīvoja kādā īpašā pasaulē. Spodrām, ņiprām aculēm aplūkoja vedeklas krustmeitu, apčubināja gultā, aptaustīja, vai rokas nav saltas, pabāza plaukstu zem lakatiņa paraudzīt, vaļējas bizes tā nēsā vai pakausī savārstītas. Pirmo reiz pēc ilgām, smagām dienām Annai asaras sakāpa acīs. Viņa nojauca, ka Silagaiļos pie Kalvica būs cita pasaule, varēs elpu atvilkt un pa nakti gulēt cietā miegā.

Pa lodziņu gar stellēm varēja redzēt sētsvidu ar sabrukušām gulsētām un izzvalstītiem stabiem. Silagaiļu lauku josla aizstiepās, abās pusēs meža iežmaugta, bet tālāk jau plētās junkuriešu klajums ar piecām mājām, mazām ataudziņām un sirmi nosnigušiem ganību krūmiem. Aiz otrā loģa mežs tik tuvu, ka pat no istabas saredzamas stirnu pēdas sniegā zem zarainajām eglēm. Sveša un klusa pasaule, te varēs atpūsties. Annai bij pavisam savādi, ka pēc tik ilga laika varēja atkal pāriet pa istabu no vienas sienas līdz otrai un pamest aci arī tajā, kas ārpus šīs telpas un viņas pašas. Bet, izdzirdusi ārā soļus, viņa žigli iemetās atkal gultā un sarāvās cik iespējams maza, lai nebūtu mātei acīs.

Osiene taisījās prom. Priekš pusdienas viņas bij izbraukušas, ceļā pagāja vismaz divas stundas, ārā sāka snigt,

tā ka krēsla metās. Bet nevarēja taču aizbraukt, vēl pēdējo reizi nenosvētījusi to palaidni. Paskatīties uz to viņa vairs negribēja, lakatu apsiedama, muguru pagriezusi, viņa teica:

— Pateicies dievam, ka tev ir tāda krustmāte, kas pieņem. Kur tu tāda citādi paliktu? Lielceļa grāvī, mežā zem egles, tur tu paliktu. Un istabā sēdi, nevazājies apkārt, nelien svešiem laudīm acīs.

Kalvica Dārta arī palocīja galvu: no svešiem viņai jāpiesargājas gan. Anna tikai kā pa miegam dzirdēja. Patiesībā viņa jau arī bij pa pusei aizmigusi, nāvīgs nogurums vēra acis ciet un galvu lieca uz krūtīm.

Uz mājām slinkais bubulis soļoja knašāk. Sāka snigt rāmi, prāvām, smagām pirmās ziemas pārslām. Osienēi pēdējais dusmu uzplūdums māsas istabā bij mazliet mākslots, vairāk tikai tā pienākuma pēc un cieņas labad. Jau pa Silagaiļu kūtīm un klēti staigājot, viņa juta, ka sirds nesaprotamā kārtā atvilgst un ilgi kurinātās dusmas plok un plok. [Kamēr mute runāja tos bargos vārdus, kaut kas tā kā skubināja pieiet, noglaudīt, vismaz pamest tādu sirsnīgāku skatienu. Tomēr viņa ar varu noturējās pretī. Vai tad viņa to varēja aizmirst, cik lepna bijusi uz savu brašo, gudro, labi tāli jau daudzīnāto meitu, kurai pat kāds godīgs saimniekdēls varēja atgādīties. Un tagad kā kādai grēciniecei pašai jāaiztin acis, kad svešu gājēju sastapa ceļā.

Bet tas plaka un plaka, neko tur nevarēja darīt. Kā spītāliģu vai mēra apsēstu viņa to aizveda prom, lielceļa grāvī un egli mežā viņa tai bij novēlējusi. Vai viņa bij tā tiesātāja un sodītāja? Un tad visām šaubām cauri atkal ieskanējās Annas kliedziens: es nezināju! Nē, jau pirmin viņa juta, ka tie nebij tikai meli un mānīšanās, viņas meita tik lepna un nekad nemeloja. Vai tomēr tajā lielajā nelaimē nebij arī vēl cita vaina, un vai viņa pati drīkstēja teikties pavisam taisna un bez grēka?

Ak, kas visu to pasaules domu varēja izdomāt! Saritinājies kā kamols ar desmit dzijām, ko pats dievs neattīs vaļā... Pie Ķepiņu dangātas viņa atskatījās atpakaļ. Silagaiļu ērbeģa apsnigušais jumts vēl bij redzams, bet siena ar lodziņu pagrimusi aiz uzkalna. Varbūt Anna bij skatījusies pakaj, bet tagad vairs nevarēja redzēt. Tagad viņa atkal sēdēja, gultas galā pieplakusi, vārgu seju, smailu degunu un izdilušām rokām, laukā iziet jau nedrīkstēja, viņa pati bij aizliegusi. Viņa pati...

— Meitiņ! — viņa iekunkstējās un sāka šņukstēt, nevērodama, ka bārdainais Ķepiņš mēslos sabristos zābakos gāja uz klēti, atskatīdamies un pats tikko nepaklupdams uz sava sētsvidus dubļu kruvešiem.

5

Visu vasaru Dīvajas pagastam pietika valodas par Brīviņu kunga slavenajiem darbiem.

Pirmais bij brauciens ar ragavām pļaujas svētkos. Pēc tam nāca tās divdesmit četras stundas pasta saku kambarī, kad Upīšu Mārtiņš sapēra lupatu lupatās Lielspures zirgu, kaļķu Bite gulēja šķērsu pāri lielceļam, bet Saulīti kazaciene tikai vēlu vakarā izlaida no cietuma. Par to, kā Vanags lika glupjajam Miķelim nomazgāt riteņus ar vīnu un cigāru aizpīpoja ar piecruļļu gabalu, runāja pat pāllešos. Kad divi pālieši brauca pa lielceļu garām, pirmais atgriezās un, ar patagas kātu rādudams, kļiedza otram:

— Šitā ir tas Brīviņu mājas!

Un abi vīri bij lepuļ par to, ka Brīviņos salimniece no paluosiem.

Nesmūkums, kas Brīviņu dēlam atgadījies ar pusgraudnieka meitu, nemeta ne mazāko ēnu uz gruntnieka dzimtu. Tādas lietas tagad notikās diezgan bieži. Vīrieši, it sevišķi jaunie, pat lepojās ar brašo puisi, kam dūša un kas prata apcelt tādu dumju aitiņu. Meitām tā stingrā pārliecība, ka tikai un vienīgi pašas vaina, pati meklēja, pati lai pinkšķ, vīrietis te pieminams tikai tā garāmejot. Vecākās sievas gan nopūtās par Osieni, par to nelaimīgo māti, kurai viss tas grūtums jāpacieš. Vai viņa nebij meitai visu labāko vēlējusi un darījusi? Vai nemācīja krietnā tikumā, vai žagaru hunti necilāja trīs reizes dienā, un vai Ošu Anna savā laikā nebij vienīgā, kas Arpam vārdiņos varēja atskaitīt pat briesmīgo — Tāds prāts lai ir jums, kāds Jēzum Kristum bijis? Bet, kas pati ir palaidne, tai tikumu dzīdams neiedzīsi . . .

Tas nu tā ievadies, ka Brīviņi visu gadu palika pagasta dzīves un ievēribas viduspunktā. Pagasta vecāka veļšanās nevienam neļāva palikt nomaļus un dīkā, paši kutrākie vismaz ar mēli nāca talkā vienai vai otrai pusei. Rijniekam tāpat savi piekritēji, un arī tie nesnauda — visi, kas ar galvasnaudas parādu vai šķūtīm palaisti vieglāk, kam kāds rada gabals mazliet nelikumīgi ievietots nabag-

mājā vai ko tagadējais staršins kaut kā citādi pabalstījis. Iekarsušās cīnītāju puses vairs nedomāja tikai par savu kandidātu, uzvara tagad jau bij izvērsusies par pašu goda lietu. Upīšu Mārtiņam, Osim un Preimanim atlikās tikai šad un tad pagales piebikstīt, uguns pati dega sprakšēdama.

Buķis, Teteris un Daugavmietānu Lieknis acīm redzami nopulējās velti un paši to apzinājās. Jo tuvāk rudenim, jo plašāka auga Brīviņu kunga slava, Rļjnieks ar visiem grantskalniem, bodi un dārznieka māju arvien vairāk palika ēnā.

Paši tie vecākie ļaudis neatcerējās tādu gadījumu divāļiešos, kad kādās mājās vienā gadā četri gabali būtu aizgājuši precētos pāros. Ja Lejassmeltēnu Jorgis aizveda Brīviņu Lauru, tas bij tik dabiski un saprotami, ka pēc būtības neviens tur nekādu iebildumu nevarēja sameklēt. Tuvā radniecība liktos gan piedauzīga, varbūt pat nepieļaujama kaut kādam iebūvietim vai kalpa puisim. Bet te bij divas lielas dzimtsmājas un manta, tas tas galvenais un noteicējs, šādi tādi sīkumi un nieki nekrita svarā. Protams, vīrieši mazliet pazobojās par lielo lempi un vienitiesi, kas pat šļupstēja kā puika, kuram vēl visi zobi nav sadīguši. Sievas šaubījās, vai iznāks krietna saimniece no tādas, kas tikai puķu dārzā sēdēja un kūti iebirst ne mēģinājusi nebij. Bet tādās mājās un mantā jau varēja ierīkot vēl labāku nekā tajā Brīviņu mālājā siecīņvietu ar neļķēm, lepkaļām un asterēm, iedēstu ar zirgu atvedīs no muižas dārznieka, vai tādiem naudas trūka.

Tur viss kārtībā un nebij ko galvas lauzīt. Nelielā neskaidrība tikai, kad īsti būs kāzas, pēdējā svētdienā pirms gavēņa vai pa lieldienām. Preimanis jauno, misiņa kalto aizjūgu ērzelim gan uztaisīs, bet vai Brīviņiete pagūs, kā pienākas, nobarot teli un pušcūci? Un vai kāzas būs abos galos vai vienā pašā? — Brīviņu vecajai šķutei tad jāpallek stutes zem sijām, lai dancojot griesti neiebrūk, kamēr Lejassmeltēnu zālē piecpadsmīt pāri reizē varēja prankseju vai akenšpicu griezt.

Tāpat puslīdz kārtībā Lielspuru Sīpolam ar Leikartu Libu. Viņš, cilvēks, bez sievas nemaz ilgāk nevarēja dzīvot: govij teliņš jau otro gadu nobeidzās bez kārtīgas kopšanas, skuķi izauga par tīriem mežonēniem, utis matus savēla grīstēs, pašu arī nebij kas apmazgā un aplāpa. Lībai no nelaiķa Leikarta laikiem pusviltaina baķēns, Sīpolam droši vien iznāks kārta, Leikarts taču bij krietni lielāka

auguma. Sīpolam pašā laikā — Padegu Pricis, tas Goliats, tapēc vien nevarēja ņemt, ka svārki un bikses gan iznāk, bet vestei pietrūkst. Sivēns Sīpolam arī bij, pašai trīs aitas, pilnīga pārnieka iedzīve kopā. Un ko tad Lība arī labāku varēja meklēties? Nebij jau tas cīperblats diezin kāds, diezgan saimniekdēlus un turīgus rentniekus izgaidījusies. Tie gadiņi, tie miļie, nevienam nestāvēja vis uz vietas.

Leikartu Lība gan domāja mazliet citādi par Sīpolu un, galvenā kārtā, pati par sevi. Bet bez tam viņai ļoti gribējās, lai arī citi zina šīs viņas domas un var atšķirt to, kas ir, un to, kas nav. Brīviņu ļaudīm gan likās, ka viņi pašī jau pietiekoši labi to atšķīr, bet Lība daudz nevēroja, labprāt klausās viņā vai garlaikojas, viņa nevarēja pielaiest, ka pasaule paliek nepareizos ieskatos par to vismazāko nieciņu viņas un Sīpola attiecībās.

Līdzko uzkrita pirmais sniegs, Ošu Andrs vairs nenāca vakaros priekšā lasīt. Strupi pateica nē un vairāk neko. Draugam mazajam Andram gan bij pastāstījis — viņš nevarot izturēt, ka preilene sēdot žāvodomās un izliekoties, ka visu to un vēl daudz vairāk pati lasījusi. Bet meitas domājās zinām arī ko citu: viņš nevarēja ciest, ka bieži vien, kamēr viņš acīm pārskrēja jaunās nodaļas saturu, sieviešiem ieviesās runas par Lauras pūra kreklu audeklu un citiem svarīgiem jautājumiem sakarā ar kāzām. Tā, piemēram, bij zināms, ka Saulītis pēc tās pasta saku kambarī pavadītās reizes galīgi atmetis nolūku uzstāties ar savu kori baznīcā, bet par to Sprukas pūtēji mācījās divas dziesmas, vai Lazdas Miķeli ar bungām tur laidīs klāt vai nē... Protama lieta, ka Ošu Andram nebij nekādas, it nekādas daļas ne par Brīviņu preileni, ne par viņas kāzām, ne par Lazdu Miķeli un viņa bungām. Ja jau te citas svarīgākas lietas kā viņa grāmata, viņam tas nebūt nebij pielīgts, viņš varēja arī otrā galā, kur mātei, Upīšu Mārtiņam un tēvam tādu svarīgāku lietu nebij, bet Bramanis allaž gulēja, galvu aptinis, un krāca tikpat nopietni, kā kad istabā nebij nekāda trokšņa.

Kamēr Brīviņu saimes istabā dūca trīs ratiņi, saimniece iznāca ar adīkli, Laura sēdēja tāda kā nogurusi, tāda kā domīga, bet saimnieks piebāza pipi, lai neiznāk krāmēties taisni tad, kad mazais Andrs būs tik pievilcīgā vietā, ko jāklusās, grib vai nē, — Lība nenocietās ar to savu.

— Ak jā! — viņa nopūtās. — Daudzreiz jau neiznāk vis tā, kā domāts un kā tam vajadzēja būt. Lieka lepnība

nekad nav uz labu. Kas tad Lenkmaņu Gulbim bij vainas? Pavecāks, jā, bet vai tad tie jaunie gaisa grābekļi ir prātīga vīra vērts? Un tādas mājas aiz muižas, kviešus viņš var sēt.

— Rentes māja, — Vanags sauca no savas istabas. — Zivers tik tuvu muižai nevienas nepārdod.

— Vai uz rentes nevar dzīvot? — Lība atspēkoja. — Reizniece mācītāja Luntēs naudas zeķi zem gultas maisa glabā.

— Ko nu, Lībiņ, — Līzbete ieminējās saudzīgi. — Vai nu Lenkmaņu Gulbis — viņam jau bij tā kurzemniece, tā ar naudu.

— Toreiz viņam vēl nebija! — Lība sāka ieskaisties. — To viņš iepazīna vienu gadu vēlāk Miķeļa tirgū, tas pats zirgu Rutkis saveda kopā. Nauda — — daudzvietēm ir nauda, turkalnietēm ir un lindietēm, bet tādai sērenietei... — Viņa tikko noturējās, dusmās neizmetusi kaut ko jēlu, ko dīvajiesi tādās reizēs parasti lietoja. — Lenkmaņu Gulbim pašam ir nauda.

— Tev jau toreiz tas Padegu Pricis lumstījās apkārt, — Smalko Anna ieminējās mīlīgi, bet arī viltīgi.

— Padegu! — Lība aizsvilās. — Vai tu runā kā prātīgs cilvēks vai kā tāda aital Pusduci tādu Padegu Priču es varēju dabūt! Kur to Goliatu lai liek? Piecas olektis pusvilnaina biksēm vien.

Tā laikam neapstrīdama patiesība, vismaz pretī neviens neiebilda. Bērziņu Lienai tikko nepaspruka nopūta, bet viņa vēl laikā atguvās, izlikās, ka spalvis no pakulu kodaļas ieskrējis mutē, un sāka spļaudīties.

Nu pieklājīgs likums bij apmests, Lība varēja sākt to, kas visu laiku bij prātā.

— Ducis Padegu Priču nav viena Sīpola vērts. — Viņa pašaudīja apkārt nīknas acis, novērodama, vai kāds ne-taisās iebilst ko pretī. — Ne viņš dzer, ne pīpo, strādnieks pirmā numura Paprasiet Lielspuru Auzinietei. Bet vai tāds puisieša cilvēks ir lopiņu apkopējs? Govs viņam tīrais zelts, bet cik viņš no tās izslauc? Un kur paliek tas pats, ko izslauc? Līdz vakaram saskābst un sarūgst neizmazgātos un neizsutinātos traukos. Skuķi skraida noplīsuši, noskretuši — ak, vai nu nezināms bāra bērnu liktenis! Bez mātes rokas, bez silta vārda.

Libai pat asaras saskrēja acīs. Lai redz visi un ievēro, ka pēc Sīpola paša viņai nebija nekādas vajadzības, ka tikai aiz mīkstas sirds viņa gāja pie tā, tikai aiz tās. Viņa

nevarēja noskatīties, ka Sīpola sivēnam vārnas papuvē lasīja utis no sariem, bet skuķi līdz vēlam rudenim stāgāja tā sabristām kājām, ka tur rāceņus varēja sēt. Ko dievs debesīs teiks, ja nerasies neviena žēlsirdīga roka, kas pasniedzās pieņemt un apkopt tos nabadziņus.

Saimniece acīm redzami vismaz pa daļai sāka ticēt šiem apgalvojumiem un Lības labajai sirdij.

— Bet viegli tev pie tā Sīpola nebūs, — viņa teica līdzjutīgi. — Vai nu nezināms pamātes liktenis pie svešiem bērniem.

Lība atvilka elpu milzīgai nopūtai tik dziļi, ka viss vēders ierāvās.

— Vai tad es nezinu, mīlā saimniec, vai tad es nezinu. Bet kā jau kuram tajā dzīvības grāmatā ierakstīts.

Un viņa padevīgi nolieca galvu tuvāk kodaļai, it kā nupat vēl šovakar tajā grāmatā izlasījusi. Vanags klausījās mazliet izbrīnījies: kāds kurai gan nebij tas iemesls, kāpēc viņa precējās! Tikai Smalko Anna ne drusku neticēja ne tai grāmatai, ne Lības žēlīgai sirdij, viņa mazcienīgi nošņaukājās un uzsāka citu valodu — bij tak bez Sīpola un Leikartu Lības vēl arī citi cilvēki pasaulē.

— Liču Mārtiņš pagājušo svētdien baznīcā krācis atkal, — viņa pastāstīja pilnu muti un tūlīt palaida smieklus, kas pārāk skaļš, lai būtu īsts. Vanags arī pasmējās.

— Jā, tas ir gan gaužām ērmīgs cilvēks. Liekas, ka viņam katru sestdienas nakti kulšana, bet baznīcā tā vienīgā vieta, kur var izgulēties.

— Vai tad vecā viņam mājās arī ļauj, — Līzbeta teibilda, — sunim, ne kaķim nav miera. Mirusi taču reiz nost, lai Mārtiņš var sievu vest mājās un tikt reiz par cilvēku.

— Tik traka gan neviena nav, kas pie tāda ies! — Anna uzbudinājās. — Četrdesmit pieci gadi, pakausis plīks. Nabagmājas Katlapu Kačiņa, varbūt tā.

Par to Kačiņu viņa atkārtoja vēlreiz. Laura nicīgi satiepa lūpas, bet Liena paskatījās pavisam pārsteigta. Lība paklepoja saldi un mīlīga balstiņā noteica pie sevis:

— Tas plīkais pakausis viņam bij arī pirms Mariņas tirga.

Annai notrūka pavediens. Bet viņa nepaspēja novaicāt, kas tas bij par Mariņas tirgu un kādēļ viņai to te bāza acis. Mazais Andrs nāca ar grāmatu, tad vairs plāpāt nedrīkstēja, lai nepazaudē arī šo lasītāju.

Tas otrais sēdēja pie mātes otrā galā un lasīja «Mājas Viesī» par Nečasas indiāniešu galu. Stāsts bij ārkārtīgi valdzinošs, pat Bramanis krāca klusāk, Osis sagrozījās gultā, it kā kāds zem segas viņam iekniebis, Osiene izbrīnā nodvesās, bet Upīšu Mārtiņš saņēma kāšus viena rokā, ar tukso atbīdīja brūno matu šķipsnu no pieres un apbrīnodams noteica:

— Ak tul melo tavu melošanu!

Tā bij stāstam lielākā uzslava, ko viņš mātēja pateikt. Nodaļu starpās lasīšana apstājās, viņi brīdi pārrunāja par to, kā Andrs iekārtosies Vainēļos. Kāzas bij nolemta lieta ne vien viņiem, ne vien še Brīviņos, bet visā pagastā. Un, ja jau citi par to sprieda, kāpēc tad viņiem pašiem neaplūkot tos daudzos jautājumus, kas radās sakarā ar Andra pārlešanu pavisam jaunā dzīvē, savās mājās un saimnieku kārtā.

— Vēveru Jorģis ir ķēms, — Upīšu Mārtiņš teica, — bet arī viņš Vainēļos nāk cauri. Šoruden divpadsmit pūrus zirņu nokūlis, pavasara renti ar tiem vien nomaksās.

— Ķēms gan, — Osis piekrita. — Sieciņu kulītē — un katru tirgus dienu uz Klidziņu. Pūru, divi pūri līcis ratos, tad būtu cits iznākums.

— Tu, Andr, to būšanu tūliņ ņem savās rokās, — Mārtiņš piekodināja. — Vāczemnieku spalā un to kalnu ar visām usnām augšā. Redzēsi, kādas auzas tev tur aug!

Pirkstu aizlasītai vietai pielīcis, Ošu Andrs izlieca krūti. Man aug! — bij lasāms viņa lepņajā sejā.

— Jā, vienam vajag būt tam rīkotājam, — Osis apstiprināja. — Tādus laukus pasaulei par apsmieklu aizlaist atmatā, tas ir tīrais grēks. Pēdējai vagai vajag būt apseitai un apartai.

— Un grāvi gar Vainēļu malu, lai neaug dzērvju kājas, bet zāle, ko lopam ēst. Lai pasaule redz, ka mājās ir saimnieks.

Andrs izslējās vēl taisnāks, vaigi lampiņas gaismā izskatījās piesārtuši. Osiene tikko varēja acis novērst no viņa. Pasaule... saimnieks... tie bij tik lieli vārdi, ka sirds taisni pamira, tos iedomājoties. Tāpat aizmirsās palaidņa meita, kas tagad ar savu negodu tupēja Silagaiļu meža stūrī. Ošu dzimta nebij vis vēl pavisam pakritusi, kā dažs to varbūt gribēja. Ošu dēls divkārt atsvēra to, ko meita pazaudējusi... Pirmo reiz pēc ilgiem laikiem Osienes sejā paplaiksnījās kaut kas līdzīgs apvītušam smaidam.

Bet savā vecajā vietā pie plīts apgules, Andrs tūliņ neaizmīga. Krūts viņam vaļrs nebij izliekta, un nekādu lepnumu viņš vaļrs nesajuta. Nečesas indiānieši aizmirsās, līdzko māte nodzēsa lampiņu un prusaki sāka čaukstināt pie galvas sienas šķīrbās. Tik daudz bij runāts par Vaineliem, par viņu mīkstajiem zirņiem, par auzām apartajā kalnā, par plāvu nogrāvotā purvā... Bet kāpēc neviens nepieminēja pašu to svarīgāko, ne šovakar, ne vakar — vispār nekad un nevienu pašu reizi? Kāpēc visi tam meta likumu apkārt kā tai nenosusināmai slīgšņai, no kuras sākās Vaineļu grāvis?

Andrs atslējās uz elkoņiem un pacēla galvu. Bet tēvs ar māti laikam aizmiguši. Upišu Mārtiņa gultas galvgaļā gan vēl spīdēja pipe, bet arī tā pamazām dzisa, kamēr nodzisa pavisam. Brīviņu pusgraudnieka istabā palika tik tumšs, ka pat logu vaļrs nevarēja samanit. Dārzā piesniņgušās ābelēs smagi un īgni šņāca vējš...

Saimes istabā stāvēja sarīests vilnas apmetums Lauras pūra lakatiem — vienu vajadzēja pašal, otru vīramātei. Bet tādiem rakstiem, kādus viņa gribēja, nebij pratēja, kas savērtu nitīs. Pusgraudniece, tā varbūt zinātu, bet to jau nevarēja aicināt: no tā laika, kā te bij uzturējusies Anna, viņa ar saimniekiem nerunāja, nevienu vārdu Līzbete no viņas nebij dzirdējusi, vairījās pat sētsvidū sastapt. Naidīgs cilvēks mājās bij ļaunāks kā slimnieks, Līzbete bieži sačukstējās ar vīru, galvas sabāzuši, norūpējušies un saīguši.

Atnāca Vēveru Jorģis un stundas laikā izmācīja Brīviņu sievietes, kā verams jaunajiem rakstiem. Pirmā apķēra Liena, tā māksla nemaz nebij tik sarežģīta, Jorģis tām citām vēl skaidroja, kad viņa jau sēdēja stellēs un rikojās ar kāsi, ka pirksti vien ņīrbēja. Un pietvika aiz patikas, kad meistars uzlielēja viņu: tādi slaiķi un lokani pirksti bij ko vērts, tikai ar tādiem varēja būt laba audēja. Leikartu Lība skābi pablenza uz saviem strupajiem, ar bumbūliem virs locītavām un plīsumiem no asa linu pavediena, kas, gulēt ejot, katru vakaru jāierīvē ar krējumu, lai neiegriežas vēl dziļāk un nesāk asiņot. Pie tik smalka audekla Līzbete viņu arī nemaz negribēja laist klāt: tā ar savām pašas precību domām tā aizņemta, ka dažreiz, pat pie kuldas stāvēdama, gandrīz vai aizsnaudās un jau divas reizes bij pārlaidusi putru katlam pāri uguni.

Pusdienas paēdis, Vēveru Jorģis legāja arī pusgraudnieka galā. Ko viņš tur veselu stundu runāja ar Osi un

Osieni, to Brīviņu ļaudis nedabūja zināt. Tikai kad viņš bij prom, Osiene pielēca no gultas, kur visu laiku bij sēdējusi, un pavēcināja dūri pret durvīm.

— Tāds mūlāps! Tāds ķēms, kā viņu arī saucl Kur tas ir dzirdēts, ka tēvs par sava paša miesīgu bērnu tā? Vai viņai nav divas rokas un kājas tāpat kā visiem cilvēkiem un — — Viņa gribēja pateikt: un galva, bet laikā vēl apķēris un iekoda mēlē. Bet tad sāka atkal sirdīties un neaprimās visu laiku, kamēr Osis vīkšās uz iešanu. Tad viņa atguvās, aprāva, acumīrkli padomājusi, padraudēja ar pirkstu.

— Tā kā tu Andram ne vārdu — nevienu pušplēstu vārdu! Sagrozīs vēl prātus, kas tad būs? Viss pagasts jau zin, un, ja nu izjūk, kur tad aiz tām mēlēm glābsies?

Osis visu laiku neko neatbildēja, tikai pie durvīm apstājās domīgs un sadrūvējies. Noteica, vairāk kā pats pie sevis:

— Labs un gudrs cilvēks ir tas Vēveru Jorgis...

Upīšu Mārtiņš gan sprieda līdzī par Ošu Andra nākotnes izredzēm, bet pašam taču arī bij sava rūpe. Pagastā visi vienis prātis, ka viņam jāņem Zeltiņu Līze, pašam arī ta lieta skaidra, bet gala vārds vēl nebij dabūts, arvien tuvāk nāca deramdienu, kad saimniekam jāzin, kas palicējs uz nākamo gadu un kura vietā jāligst jauns gājējs.

Linus kulstidams, viņš bij nepiedzīvoti domīgs un kluss, vakaros ilgi nevarēja aizmigt, pakšīnāja pīpi un reizēm norīja grūtu nopūtu. Bet tad kādā svētdienas rītā Brīviņos ieradās Kārklis no Randāņiem. Kārklīene taisījās maisus aust, bet viņai nebij sešsimtu škieta, un no Zeltiņa jau pat prasīt nebij vērts, skalīņu ko zobus izbakstīt tas otram nedeva.

Līzbete turpretī neliedza nevienam, ja tikai pašai bij. Patī gultas maisus viņa audis tikai pēc meteniem, kad pakulas būs savērtas, līdz tam škiets viņai nebij vajadzīgs. Bet aiziedams Kārklis arī Mārtiņu paņēma līdzī. Līdz pat Mežsargu Melbāržiem viņš to bramēja un kaunināja: lemesis un lempis, vairāk nekas! Vai tad gaidīja, lai svētais Zeltiņš Līzi taisni mājās atved klāt? Ar muti, tad sienu vezumu gāza apkārt, ar darbiem zem gultas. Vai viens vien tāds mūlāps palicis bez sievas. Vienu dienu Randānos jau bij atnācis Šķenderu Elksnis no pāliešu baznīckroga. Vai Zeltiņam dažkārt neesot kāda sauja kaņepāju, ko pārdot šim pastalauklām. Kaņepāju kupčs atnāca! Tad Kārklīene bij teikusi vīram: tūlī, šo pašu

svētdien tu ej uz Brīviņiem un atved to Upīšu Mārtiņu šurp, pats viņš jau nemodīsies. Pālietim ceļš nu ierauts, tikai pusčetras verstes taisni caur mežu, tikām vīs tās auklas, kamēr Zeltiņu Līze cilpā būs...

Mārtiņš neteica ne vārdu, Kārklam pa kājceļiņu čakli pakaliedams. Otro reizi mūžā viņš piedzīvoja, ka ar lielo muti vien nepietiek un ka tik svarīgās lietās bez citu palīdzības paša dūšas vien nepietiek.

Bet šoreiz nekādas lielas dūšas arī nevajadzēja, Kārklis visur bij klāt un rīkojās, viņam neprasīdams. Spirta kortelītis viņam arī bij, cukuru un glāzes ienesa Kārkliene. Trīs graudus svētais Zeltiņš noņēma un ieslēdza skapīti, tie viņam bij vajadzīgi ko uzpilināt drapes, kad dūša paliek slikta, un arī ko sadauzīt smalku un iepūst acīs, lai noēd to miglu nost. Iemaisīja Jānim arī, tas, gultā sēdēdams, visu laiku stāpīja kaklu, šaubīdamies, vai viņu arī sauks pie galda.

Kārklis savu uzdevumu veica labi, tomēr savai sievai līdzī viņš netika. Apbrīnojami veikls un izdarīgs meitieša cilvēks, mēle taisni kā šaudņka. Kārkliene pati uzstādīja jautājumu un pati atbildēja. Izrādījās, ka paguvusi sastapties arī ar Zemžanu Jāni. Mārtiņam pārinieka vieta no Jurgiem Krastos droša. Glāzes nebija pusē, kad vienošanās gatava no viena gala līdz otram. Cūkai uz gavēņiem gaidāmi sivēni, ja izdosies labi un nenogulēs kā pagājušo gadu, vienu varēs dot uz Krastiem. Jurgos vispirms aizies Mārtiņš viens pats, kāzas nodzērs nedēļu pēc tam. Līzei bij arī baķītis pelēka pusvilnaina brūtgana kārtai, pašūt varēja tas pats Aidiņš Kārļsonu Zarēnos, tam pa ziemu darba tikpat kā nebija: kažoku šūt tam neviens nedeļa, zaga kā pats nelabais, piedurknes allaž iznāca par šaurām un padusēs žņaudza. Tā kārtā, kas Mārtiņam nācās no saimnieka, tikai darbam derēs, saimei Līzete lika vērpt no tiem notrusējušiem vilnas galiem, kas tikai resnā dzijā tikko turējās kopā. Jauni zābaki vairs neiznāca, tik daudz naudas viņam vairs nebija pie saimnieka. Nemaz nevarēja saprast, kur tā nauda īsti palika, tērēt viņš tak tikpat kā nemaz netērēja. Mārtiņš pats ieminējās par tabaku, kas tagad ar katru gadu palika dārgāka, bet Līzes tēvs sāka kaut ko pūrdēt par velna brandvīnu un krogiem. Tas plītēšanas velns tagad visus jaunos tā apsēdis, ka Veibānu Sleikša puikam dažs labais tāds vepri bez cepures jāatved mājās. Jānis savu glāzi bij izdzēris, lai gan tiem trim vēl tikko pusē. Gāza dūri galdā un klie-

dza, lai šādi tādi gnīdas nedomājot viņam krūtīs ķerties. Mežā viņš izcērtot trīs pierendeļus, kamēr tas pats lielībnieks Zvaigzne knapi pūsasīti sakrāvis. Pa šo vasaru galīgi pārvērties, vecais ne tikai sist vairs nedrīkstēja, bet pal lamāt nē, viņš tūlīn deva pretī tā, ka visā kalpiņu ērboģi skanēja smieklī līdz otram galam, kur tas pats Zvaigzne dzīvoja.

Šoreiz nekāds ķīviņš neiznāca, Kārklīene metās starpā. Cepurī — jā, to Mārtiņam uz kāzām vajadzēja jaunu. Ar šito veco beku mežā braukt varēja, bet ne uz baznīcu. Pasaule tūlīn smietos, ka Zeltiņu Līze vīru dabūjusi, bet bez cepures. Vissliktākajā gadījumā no jaunā saimnieka varēja izņemt uz priekšu, Krastu Barčam naudas bij, ka nezināja, kur grūst.

Līze šoreiz nenāca pavadīt, tas vairs nebij vajadzīgs. Upīšu Mārtiņš aizgāja, galvu atmetis, cepurī pakausī atstūmis, it kā nupat nopircis Randānus ar visiem mežakalpiņiem. Sparīgi ārdīja sniegu uz aizsnīgušā ceļa. Kāpēc nē, vai viņam nebij zābaki kājās? Zābaki — — Brīviņa vecās čabatas, ziemu vēl, bet slapjā laikā ūdeni pa visām šuvēm laida cauri. Kad pašam būs jaunie, stilbiem līdz ceļiem un dzeltenām austiņām, nelaipodams pa visiem dubļiem varēs brist un kājas paliks sausas. Cepure, protams, uz kāzām jānopērk. Cepure — — ūti viņš varēja, kā Suntužu Arturam, — vai Krastu Barčam naudas truka?

Uz gludā lielceļa tikai plāna, irdena sniega kārtiņa nobirusi, iešana tur bij viegla. Dūša sakāpa vēl augstāk, Kārkla groka glāze tikai tagad sāka rādīt savu īsto spēku. Pašam govs un divas aitas viņam būs. Un, ja katrai gadā pāris jēru, cik ilgi, kad tur pie jauna kažoka varēja tikt... Reiz iedomu vaļā palaidis, Upīšu Mārtiņš to vairs nevarēja novaldīt. Viņam atkal bij pašam savs zirgs, viņš brauca uz baznīcu, pātāga viņam no drāzta oša koka, pats Lejassmeltēnu Jorģis ar savu ērzeli nevarēja garām tikt... Ienāca gan prātā, ka viņam tad arī sieva būs, bet tas tāds sīkums nākamās dzīves ainā, ka pie tā nebij vērts kavēties.

Mežsargu Melbārziem tuvodamies, viņš jau laikus salasīja uz ceļa zirgu kājām atlūzušas, grants un sniega jaukumā sasalušas pikas. Suņi kā uzrīdīti bruka virsū, bet viņš tos ar trim četrām bumbām aiztrieca atpakaļ sētsvidū. Ubagi tādi! Kad mežsarga suņi, tad domājas, ka vīriem liesība ceļa braucēju zirgam purnus plēst!

Panāca Veibānu Krēsliņš un aicināja piesēst ragavās. Sēdamais maiss Krēsliņam gan tāds paīss, bet kad tikai kur piemesties, kājas jau varēja laist pāri uz kokiem. Gar Viksnas krogu braucot, Upīšu Mārtiņam ienāca prātā, ka pieklājības dēļ vajadzētu paaicināt vedēju iekšā, Krēsliņš iedzēra labprāt, tikai sīksts kā sedulkas sīksna, mēriņu pats par savu naudu nebij pasaucis. Iedomāja, ka viņam tikai divpadsmit kapeikas ķešā, bet pāritis alus maksāja piecpadsmit, un ka tāpēc nekas neiznāk.

Krēsliņš brauca pēc mūrnieka Danča. Plīts viņam Veibānos galīgi sabrukusi, dūmi vairāk nāca istabā nekā līda skurstenī, sievai acis pavisam izēstas, viņa tagad neredzēja labāk kā svētais Zeltiņš. Trīs reizes Krēsliņš bij gājis uz muižu, bet nolādētais Zīvers visu vasaru nedeva tos astoņdesmit ķieģeļus: nevienu pašu nevarot dot, divi ceplī viņam pašam vajadzīgi jaunās pils būvei. Tagad nu bij jāmūrē ziemas laikā, kad nojumē sasaluši ragā un grants bedrē ar kalšanu jākaļ laukā. Un kur viņš lai paliek ar tiem maziem bērniem, kad Dancis sāks jaukt lauka un kvēpi istabā būs kā ellē?

Citā reizē Upīšu Mārtiņš katrā ziņā palīdzētu lamāt Zīveru — tieši pašam tas gan neko ļaunu nedarija kā šiem muižas rentniekiem un dažādiem kalpiņiem. Bet Zīvers bij vācietis, un cita iemesla nevajadzēja, lai to lādētu. Tomēr patlaban viņš tādā sajūsmā par paša dzīves pavērsienu lielā plašumā, ka Krēsliņš ar savu nelaimīgo plīti un mazajiem bērniem tur pazuda kā niecīgs pu-teklis.

Jā, viņam šodien bij svarīgs gājiens uz Randāniem... Bet Krēsliņiete bij pirmiņ redzējusi, ka Kārklis viņu ved, un vispār viņa darīšanas Randānos izrādījās veibāniešiem gaužām labi zināmas. Vai tad Zeltiņš govi arī solīja dot līdzī? Govi! Trīs aitas viņš vēl deva līdzī! — Mārtiņš nevarēja noturēties to trešo nepiemuldējis klāt. Un tad Līzei bij pusvilnaina baķis divām kārtām, varbūt vēl arī kažokam virsdrēbe tur iznāks. Par krekliem nemaz nebij ko runāt, Līze taču slavenākā audēja visā pagastā, pati Ošu Māra tur viņai ūdeni nevarēja pienest. Tikai tagad Mārtiņš atcerējās, ka promejot Līze viņam kaut ko iebāzusi kabatā, un ķēra tur. Tie bij cimdi, brūni dubultcimdi ar baltu, mīkstu oderi un zaļa dziņpara skujiņām izrakstītiem kātiem. Krēsliņš paņēma uzmēģināt. Cimdi patiešām bij mīksti un gaužām silti, Mārtiņš tūliņ atņēma un uz-

mauca pats, lai gan aiz parašas un lielības līdz ziemas-
svētkiem pat mežā brauca plikām rokām. Cimdi viņu pa-
darīja pavisam negudru, viņš staroja un smējās, mute ne
acumirkli vairs nebij novaldāma. Cimdi, tas nebij nekas!
Divus pārus zeķu Līze bij solījusies līdz lieldienām no-
adīt. Auti tagad varēja iet gulēt, jaunajos zābakos viņš
tikal zeķes gribēja maut, tāpat kā Vanags. Vanags...
Tie gruntnieki velti vien uzpūtās, vēl nemaz nevarēja zi-
nāt, kas no kura precētā puīša varēja iznākt. Barčam
Krstos ērbeģa otrā galā istaba bij liela, bez Kramiņa tur
vēl otram rentniekam iznāca rūmes. Par šo otro rent-
nieku Krastu prūsis nopietni domāja. Vecs bāņa maši-
nists, ar kaulu sāpēm galīgi beigts, no zemes darbiem
neko neejēdza, un tā Rijnieces māsa viņam arī saimniece
nebij, mīkstām tupelēm kājās istabā vien tupēja, cakas
visu kumodi plēsa pušu. Turpmāk viņš gribēja paturēt
tikai Zemžanu Jāni un vienu meitu, no rentniekiem bij
pavisam cits ienākums.

Krēsliņš tikai klausījās, bet nesacīja neko. Brīnums
gan, ka viņš par Krastu prūša nodomiem neko nebij dzir-
dējis. Bet kas tad nepazīna Upīšu Mārtiņu. Nekad neva-
rēja zināt, vai tie tā otrā vai viņa paša plāni, dažreiz viņš
droši vien arī pats to nepateiktu.

No Krēsliņa ragavām izkāpis, Mārtiņš ar reizi palika
domīgāks. Par Krastiem, jā. Bet pašlaik viņš taču vēl dzī-
voja Brīviņos, un ko Vanags teiks, kad viņš taisīsies pro-
jām? Kur viņš ņems otru tādu priekšstrādnieku? Seši gadi
nodzīvots, katra pēda zemes te cik reižu pārstaigāta.
Kalnā ap ozolu vēl pēdējie celmi bij laužami, kad viņš te
atnāca, bet šogad jau linus ar mašīnu mala un rudenī ru-
dzaitas apara ar trim vāczemniekiem. Vai tagadējos Brī-
viņus maz varēja salīdzināt ar toreizējiem? Cik vezumu
miežu vecais Brīviņš varēja aizvest uz Klidziņu, un cik
viņi piekrāva šoruden? Tas pats akmeņu blāķis — kas
viņus lauza, kas veda kalnā? Bet jaunajā mājā dzīvot ne-
dabūs, kur ķēķis un plīts ar divējiem riņķiem, meitām
sava istaba un puīsiem sava. Un saimniekiem vieniem
pašiem trīs istabas ar stikla balkonu puķu dārza galā. Tie
paliks — dzimtnieki uz bērnu bērniem — un cik Vanags
pats te kur roku pielicis klāt? Bet viņš šajā Brīviņu kalnā
pa sešiem gadiem tā ieaudzis, kā tā jauna kļava kūts
galā — gan rīkstes resnumā viņa bij, un nu jau cirvja
kātu varēja cirst. Mārtiņam bij tā, it kā taisītos sevi ar
varu raut laukā no turienes, kur piederēja pats un kas

viņam piederēja! Un vēl viņam bij tā — — nu, tie tik sarežģīti jautājumi, ka nemaz nebij vērts domāt.

Bet lēns un kluss viņš iegāja istabā. Ja nu saimnieks vai saimniece prasa, kur viņš bijis? Viņam bij tā, it kā lielu nedarbu slepeni pastrādājušam, pavisam nelabi viņam bij.

Ne saimniece, ne saimnieks negadījās priekšā. Meitas pastāstīja, ka Galiņš aizbraucis uz Ansoniem pēc skrodera. Aiz stellēm skroderam neiznāca telpas pie loga, Lības gulta bij sagriezta gar dibensienu, gals nāca saimnieku durvīm mazliet priekšā, tās līdz galam nevarēja atvērt vaļā. Mazliet bažas, vai nesaņems jaunā, ka jāstrādā tumsā, tie meistari jau palaikam bij tādi izvēlīgi. Anna kurināja krāsni — viņš jau tāds pusplikš, droši vien būs nosalis. Liena vārīja ūdeni tējai un iekūla bļodā mīklu bliņām, jādod priekšā tas labākais, kas viņiem mājās bij, citādi izbazūnēs pa visu pagastu, ka Brīviņos nedod ēst, tam mēle gāja kā kulstikla. Lība pačukstēja, ka saimniece teikusi saimniekam: dzert tu viņam nedod, kā dabūs pudeli redzēt, tā strādnieka divas dienas tur nebūs.

Bet Galiņš atveda tikai mašīnu, pats skroderis aizgājis uz staciju un telcies no turienes atnākt kājām. Tā bij Zingera mašīna, kājminamā, izlocītiem kāju sapinumiem un skaistu, redzainu paminu. Šujamai daļai augšā reiz bijis skaists, dzeltenī lakots vāks, Lība to vēl labi atcerējās no nelaiķa Leikarta laikiem. Bet aizpagājušo gadu skroderis pats viņu vedis turpat no Viliņiem, iegāzis Ansonu dūkststiltā un sasitis lupatu lēveros, laime vēl, ka pati mašīna palikusi dzīva. Vēl tagad viņš nerroja veco Villiņu: pusstops mājās, bet viens nedrīkst, ka vecene un dēls neierauga, tad ņem un tumšā rudens laikā piedzirda arī to otru, lai tišu prātu lauž kaklu nost. Tagad viņš vadāja mašīnu ar Ansonu Katrīnas vecajā lakatā ietītu augšgalu. Aiziedams bij piekodinājies, lai neliek pie karsta mūra, lakatu lai noņem uzmanīgi, ka kādu radziņu nesaliec, un, kad sāks svīst, lai noslauka ar mikstu lupatu. Pirmoreiz un pēc pusdienas vēl, bet trešo vairs nekādā ziņā, ka zeltījumu nenoberž nost. Un bērnus lai nelaiž tuvumā, lai neuzpūš dvašu un nesarūsina.

Anna pataustīja sieni: nē, karsta tā nebij, te droši varēja likt klāt. Lakatu nosēja Laura, Llenal tā vieglākā roka, tā slaucīja ar parķa lupatiņu tik vārīgi, it kā katrs daikts tur bijis no stikla putām un varētu saplīst. Tad visi paskatījās apaļajā pulkstenī virs durvīm — pusstundu.

Osienes bērni arī ielīduši skatījās. Katlņa ar Pičuku stāvēja stellēm piespiedušies, plaukstām mutes aizseguši. Bet Tāle, tā jau nevarēja norimties, plauksta gan arī viņai bij mutei priekšā, bet pati jau pašlūkusi soli mazaļiem priekšā un tad vēl sastiepusi kaklu, cik vien tas stiepās. Līzbete atdzina viņu nost. Taisni brīnums, kāpēc no bērnu dvasas tāda mašīna aprūsēja, no pieaugušo nē. Bet gan jau melstaram pašam bij sava zināšana.

Bliņas izcepa par velti, arī krāsns tāpat vien izkurējās, meistars tovakar nemaz neatnāca. Viņš ieradās tikai pirmdien ap pusdienas laiku, pavisam nosalis, kā jau to varēja domāt. Svārkapakle gan uzslīeta, bet līdz ausīm tā nesniedza, rokas kaut cik paglābās kabatās, bet kājās zābakliem nogrieztas tupeles, un tās pašas sniegu piemītas.

— Vail nu gan skrodermeistars ir ragā sasalis! — Līzbete iesaucās.

— Ragā nē, bet grievalkā gan, — skroderis atteica, pa paradumam pamurmulēdams, viņu vārdu divas trīs reizes atkārtodams. — Ko lai dara, kad dīvajiešu gruntnieki palikuši nabagi, pa vienam zīrdziņam stallī, nav ko iejūgt un aizbraukt pretī.

Vanags tikai pameta baltas acis pār plecu atpakaļ un iegāja savā istabā. Ciest viņš nevarēja šo balamuti un plenci. Nezin, kad un kas to tā ievedis, bet Ansonu skroderi visi turēja par aplam asprātīgu un lielu jokdari, viņa paša radi par to bij nesatricināmi pārliecināti un nebeidza vien pārstāstīt: skroderis teica tā, un skroderis teica šitā. No dabas viņš varbūt nebij nekāds plānprātīgs, bet tā pati zobgaļa slava viņu turēja taisni kā mocekļa lomā. Nevienu vārdu viņš nevarēja pateikt tieši un taisni kā cilvēks, bet allaž tikai visādiem aplinkiem, uzvilkdams, pārsmiedams un bieži vien atzskardams. Kas viņu tuvāk pazina, tie neņēma nopietni, bet Brīviņos viņš bij pirmo reiz, un tie visi tūliņ sajuta, ka dzīves nebūs, kamēr šis murkšis mājās.

Tūliņ bij kurināma krāsns — skroderam jāuzkarsē pletīzeris. Nebij gan lāgā saprotams, ko šis darīs ar pletīzeri, kad vēl ne šūts, ne griezts, bet meistaram pretī runāt un lieki tautāj nevarēja. Skroderis ieslēja smago čuguna plkas pletīzeri krāsns mutē ar gludeno dibenu pret uguni, lai karst, pats arī nosēdās atsildīties. Viņam bij pagaras, retas un sirmas ūsas, patlaban stipri piesalušas, kad at-

silā, viņš atlupināja ledus pumpas un meta krāsni. Vai-
gus un zodu viņš apcirpa ar šķērēm, tāpēc tur auga tikai
sarkanslrmi robaini sari.

Edājs skroderis nebij nekāds lielais, gaļas bļodā pamek-
lēja sev to mazāko un liesāko gabaliņu, bet, pāra desmit
karotes grūdeņa putras ar pupām iestrēbis, prasīja tēju —
tējas dzērāji viņi tur Ansonos visi kā izmeklēti. Četras
glāzes viņš izstrēba, uz tasiņas liedams, pūzdams un lū-
pas apdedzinādams. No cukura grauda nekoda kā citi, bet
visu veselu bāza mutē. Kaut kur dibenā viņam vēl pagla-
bājušies divi stipri zobi, viņš ilgi valstīja graudu ar mēli,
līdz dabūja starp tiem, tad grauzā skrāpšnādams. Un
grauzdams un pūzdams, un strēbdams murmulēja bez ap-
stājas, traukdami, steigdami, it kā ilgi aizkavējies ap-
stāstīt Brīviņu ļaudīm visu, ko viņš zināja. Galvenā kārtā
par pagasta jaunajiem pāriem un tiem, kas vēl taisījās
precēties, tas bij viņa sevišķais amats. Tā, it kā viņš
visiem tiem uz pēdām pakaļ ložņājis, visu izošpājis un no-
klausījis, pat vistālākajā Veibānu un Kundravu stūrī ne-
viens nepalika neapriets un neapšūgāts. Viņš gvelza ķer-
stīdamies, no viena uz otru pārlēkdams, pats allaž pagrū-
dzinādams saviem jokiem un asprātībām. Brīviņu saime
sākumā klausījās, tad saskatījās, viebās un beidzot izli-
kās nemaz nedzirdam, pasmieties nevienam nenāca prātā,
tāds āksts šē bij neredzēts un neparasts.

Ansonu skroderis manīja, ka šē viņam pļekrišanas nav.
Citus aizskardams un ķēzīdams, pats bij ļoti smalks un
viegli apvainojams. Saņēma ļaunā tādu atturību un sāka
kasīties ap tiem pašiem, kas te pie galda. Par Lauru diez-
gan melsis, pa citām mājām staigādams, un viņa to droši
vien zināja. Tagad viņš varēja tikai pastāstīt, ka vallie-
šos vai neretiešos — nezināja pateikt, kur īsti, — viena
gruntiekmeita ar degunu nogrūdusi mākonī un nolijusi
slapja kā ballā iekritusi vista. Arī par šo joku smējās
tikai viņš pats, Laura izturējās tā, it kā tāda skrodera ne-
bijis ne šē pie galda, ne vispār pasaulē. Noskaidies viņš
tad pamēģināja tos divus zobus pie Upīšu Mārtiņa. Veibā-
niešu galā viņš bij dzirdējis, ka Zeltiņu Līze tagad katru
rītu slaukot celiņu līdz lielceļam. Vai viņš nezināja, kā-
dus augstus viesus tie čūsku dūrēji Randānos gaidīja?

Mārtiņš bij pietvīcis tumši sarkans.

— Jā, — viņš teica, karoti putras bļodā līdz dibenam
iesmeldams, — ceļš tur ir gluds kā dēlis. Bet Veibānu
Krēslīšs te garāmbraukdams stāstīja, ka viens vecs āzis

saodis Randānu Griķa kazu un visu nakti murkšēdams ar mēli laizījis sniegu nost.

Joks nebij labāks kā skroderam pašam. Bet, tā kā vecais āzis viņa palama, viņš to sajuta taisni kā plīki pierē un pārskaities aprāvās. Bet nevarēja taču ierādīt, ka kaut kāds Upīšu Mārtiņš viņam aizbāzis muti. Pēc trešās tējas glāzes, cukura paliekas grauzdams, sāka malt atkal. Muldēja kaut ko par Vaineju princesi, kas bij tik izlutināta, ka tēvs to ragaviņās vilka uz baznīcu. Liču Mārtiņš bij apsūtījis muižas dišleram oša koka šūpuli, vai tikai te Brīviņos arī Pēterišu Minnai nebij kādi radi, ko krustabās lūgt? Un tad Lielspuru Sīpols bij apsūtījis stacijas Grīnam zābakus par astoņi rubļi, izskatījās taisni tā, ka viņš taisītos brūtganos. Pilnīgi traks, it kā pa trim pagastiem būtu atrodama viena tik glupja meita, kas uzņemtos svešas sievas bērniem degonus tīrīt un pinkas sukāt.

Bet Lība nebij pliku roku ņemama. Gaļas gabalā iekozdama, nopūtās.

— Jā, par to Grīnu var gan būt taisnība. Sīpols kalpa cilvēks, jāmanās pašam, viņam brālis nav saimnleks, kas nogriež vecajiem zābakiem apgalvenes un pasviež tās, lai šīs tik brauc.

Bet Lība ar Annu tikai tā garāmejojot. Ansoni it īpaši lepojās ar to, ka viņu skroderis nevienai no tām pagasta smukākajām meitām nelika mieru, gadiem tās nerodams un pulgodams. Arī tās divas ķircinādams, viņš visu laiku meta smīnīgas acis uz Lienu, likdams noprast, ka viņam daudz kas zināms un ka viņš tūliņ laidīs vaļā to lielāko joku.

Un tas lielākais joks bij tāds: viņš, skroderis, pats to nebij redzējis, bet dīvajieši runāja. Papriekš dīvajieši, bet tagad sāka arī aizlakstieši. Kamēr Zarēnu Kārlim tā jaunā sieva mājās, Brīviņu kalnā aiz rijas viena veca meita ikvakaru gaudoja, turpu skatīdamās, tā ka dažreiz viņi pat Ansonos varēja dzirdēt. Brīviņu ļaudīm vajadzēja zināt, vai tas taisnība vai nē.

Parasti Liena tādās reizēs notvīka un neattapās kaut ko atcirst pretī. Tagad viņai tikai lūpas palika baltas un zods notrīsēja, bet balss bij skaļa un dzēla kā nātre.

— Nē, bet tas ir mūsu Lācis, kas tur pa vakariem gaudo kalnā aiz rijas. Vecs lopiņš, viņam vienam salti. Bet nu ir sarunāts Ansonu Kāravs, nu tie varēs abi tupēt blakus un dziedāt uz divām balsīm kā Saulīša korī.

Pagrāba cukura bikeri, aiznesa un nolika saimnieku skapītī, lai gan skroderis bij pastiepis roku pie kannas un taisījās ieliet sev piekto glāzi. Tam uz acumirkli palika mute ciet. Viens nolamāja par vecu āzī, otrs sēdināja Lācim blakus — vai viņš te bij meistars un viesis vai kaut kāds cūku puika? Bet Līzbeta neko nebij dzirdējusi, Vanags piecēlās no galda un aizgāja tik vienaldzīgs, it kā viņam nemaz nebijis pienākums sēdēt un patriekties ar ciemiņu.

Arī tie citi aizgāja, tikai Bramanis vēl slaištījās, nazi pie biksēm slaucīdams un kabatā novietodams. Parastā atrauga šoreiz bij mazliet nokavējusies, skroderis jau tā sapīcis, uzņēma to kā personīgu apvainojumu.

— Citās mājās zirgus, kam baušlaks, nesēdina istabā pie galda, bet piesien stallī, — viņš nočamstināja.

Bramanis tūlī neatbildēja, bet tad skroderis izdzirda to aiz muguras mīnājamies un tramīgi apgriezās. Bramanis piebāza apaugušo seju gluži klāt, rokas bij savilkta drausmīgi lielās dūrēs.

— Ja tu, skroderā dvēsele, te vēl vienu vārdu murkšēsi, — viņš patelca klusu un lietīšķi, — ar tevi tā: ar vienu roku aiz apkakles, ar otru aiz bikšu dibena, un ārā, kupenā, uz deguna, uz nāsīm, nokūpēs vien.

Un izgāja namiņā uzdzert skābo pulveri.

Skroderis atgrūda tējkannu, it kā to viņam ar varu bāzuši virsū. Tādu neviesmīlību viņš vēl nekur nebij piedzīvojis. Te tikai vajadzētu kraut mašīnu ragavās un braukt prom, pirms kā vēl iesākts šūt. Bet tā viņš jau reiz bij aizskrējis no Sniedzēm, kad tur tēju ar cukuru gribēja dot tikai reiz dienā, un Sniedze tikko neielika cietumā par mānīšanos. Un Krastu prūsis vēl šoruden, ar spieķi velēdams, iztrieca no istabas, kad viņš mazliet pajokoja par to, kā Rijniece bodē visas bonbongas pati apēdīs un baltos miltus pankokās izceps. Trakot tīri nevarēja, bet te Brīviņos arī nekādī svētki nebij sagaidāmi. Pats uzpūties kā pūslis, tāpēc tie ubagi arī tādi paši. Na, pagaidi tikai, kad es te būšu beidzis! Vēl tu par pagastvecāko neesi ticis!... Savu asprātīgo mēli viņš vērtēja tikpat augsti kā brālī un visi citi Ansonos.

Pēcpusdienā darbu vairs nebij vērts sākt: cik tagad tās dienas, un pie sienas lampiņas viņš vairs lāgā nevarēja redzēt. Jaunkalačos bij šuvis, tur griestiem pakaramā, taisni virs pašas mašīnas, pusstops petrolejas gāja iekšā. Viņš karsēja pletizeri un sildījās pats. Tupeles bij nomau-

cis, autus aizvēris aiz auklas pie krāsns, kājas saslējis pret uguni. Krēslā gar logu aizgāja Ješka ar plinti plecā zaķus vaktēt, kad tie no ataugas nāks rudzu zelmeni meklēt. Skroderis nevarēja nociesties.

— Šitādi kundziņi, — viņš gvelza. — Šitādu kundziņu lai tikai dod man par zelli, es viņu izmācīšu amatā.

Par laimi, Vanags ar Līzbeti tajā brīdī bij savā istabā un īsti nesadzirda. Bet, ka labu neko viņš par Brīviņu Jēkabu nesacīja, to jau varēja noprast no tā pretīgā, klukstošā smieklīņa.

— Ja tas ķēms vēl rīt nesāks šūt, — Brīviņš pateica sievai, — es likšu Galiņam, lai krauj mašīnu ragavās un ved atpakaļ uz Ansoniem.

— Nu gan jau nu sāks, gan viņš sāks, — Līzbeta miērināja vīru un pati sevi. — Kur tagad uz ātru roku citu izraus? Mazajam Andram pēc ziemassvētkiem jāiet skolā, Mārtiņam arī nav vairs ko pa svētdienām vilkt mugurā.

No lasīšanas tovakar nekas vairs neiznāca. Tie trīs no saimnieka istabas nemaz vairs nerādījās laukā. Meitas sasēda pie ratiņiem, Andrs ar grāmatu pie skrodera galda, jo lampa tagad bij pakārta pie tās sienas. Skroderis atstiepies Lības gultā, viņa pati ar savu jauno segu un abiem spilveniem pārvietojusies pie Annas. Bet bez smukajām meitām un tām, kas taisījās precēties, skroderis pasācis vēl īpaši nerrot tos lielos grāmatu lasītājus, kas tagad uzradās katrā mājā, — par šo asprātību viņa radi jūsmoja visvairāk. Andrs vēl nebij pirmo teikumu izlasījis, kad tas jau sāka riet. Aha! To viņš vēl nebij zinājis, ka Brīviņiem pašiem savs mācītājs mājās. Kas tad tā bij par tādu jaunu bībeli, ko viņš tur lasīja? Ko viņš tās lūpas tā stāipīja kā svilpot taisīdamies? Varbūt tiešām to labāk varēja izsvilpt nekā izboksterēt. Un ko viņas tur grabināja tos ratiņus, sprediķi vajadzēja klausīties ar klōpī saņemtām rokām. Un tad viņš sāka izmērīt pašu lasāmo. Tādus melus lai viņam te nestāsta, tādas blēņas tikai kakiem un vecām meitām.

Dzirdams, ka saimnieks aiz durvīm vairākkārt ferūcās un ka Līzbeta klusināja viņu. Andrs cietās, cietās, sasarcis un nosvīdis negribēja padoties. Bet, kad skroderis piecēlās un it kā izmēģinādams sāka vēl klabināt savu mašīnu, viņš neizturēja, aizcirta grāmatu ciet un asaru pilnām acīm izskrēja pusgraudnieka galā. Trīs nikni acu pāri kā lapsenes iedzēla tam vecajam murkšim, bet vārdu pateikt meitas turēja zem sava goda.

Patiesībā Ansonu skroderis citur nebij ne tik pārāk pļāpīgs, ne glups. Bet še viņš no pirmā acumirkļa sajūtās kā svešinieks, ko neviens lāgā nevarēja ciest. Tas viņu apvainoja un kaitināja, viņš pavisam pazaudēja pašsavaldīšanos, sarunāja visādas muļķības un skaitās pats par tām vēl vairāk. Brīdi pakravājies, sāka žāvoties. Pagājušo nakti tikpat kā nemaz nebij gulēts, viņam sāpēja vēders. trīs reizes dabūja skriet laukā, nolādētais Rauda laikam ieģrūdis saskābušu alu. To Lība vairs nevarēja izturēt, atgrūda ratiņu un uzbrēca: vai viņš pavisam vairs tās savas paisīklas nevarēja savaldīt! Kādas cūcības jauniem meitiešu cilvēkiem te jāklausa! Skroderis aprāvās, nurdēdams atsvieda gultai veco, izņidrējušo sedziņu un taisījās vilkt virsbikses nost. Lība pieskrēja, norāva lampiņu no naglas un ienesa saimniekistabā. Viņas taču nevarēja nogērbties, kamēr te gaišs un tāds svešs tēviņš guļ pie dibensienas. Mazais Andrs, tas bij pieklājīgs un godīgs, katru vakaru gulēja, pret mūrīti pagriezies, kamēr nopūta uguni, pēc tam gan vēl vēl brīdi pārrunāja tovakar izlasīto. Nu šai jaukajai parašai beigās, tāds ieklidis draņķa skroderis visu pierasto dzīves kārtību jauca laukā. Tikai tagad viņas īsti aptvēra, cik laba un visiem tīkama bijusi šī nedomājot nodibinājusies kārtība, kural arī Bramanis tā pielāgojies, ka neko lielu netraucēja.

Vienā gultā nepieradušas, Anna ar Lību nevarēja lāgā aizmigt. Istaba karsta kā pirts, skroderis sildīdamies bij divas reizes vēl uzmetis malku krāsnī. Andrs ar savu maisiņu atvirzījās tālāk nost no mūrīša. Skroderis pats arī ilgi knosījās savā gultā. Lība pagrieza muti Annai pie auss un pačukstēja:

— Dzi, māsiņ, kā kasās! Kad tikai man to gultu utīm nepielaiž. Vai nu Ansonu Katrīna šim tos kreklus nez kā balina...

Pret rīta pusi skroderis sāka staigāt laukā. Izdilušais durvju virklis klakstēja tā, ka noskanēja pa visu māju. Viņas pamodās, bet tūlīņ atkal aizmīga un nedzirdēja, kad tas ienāca atpakaļ. Bet pēc kādas pusstundas gāja otrreiz, tad vēl un vēl — pavisam četras reizes, pūzdams, kasīdamies un pie sevis kaut ko pukšēdams. Durvju mala palika vaļā, kamēr viņš nāca atpakaļ, aukstuma strāva pa spraugu istabas tveicē knieba ledaini asa. Nu jau par aizmigšanu vairs nebij ko domāt, puspiecos jāceļas un jāiet uz kūti, viņas gaidīja, kad pulkstenis nosītīs četrus. Tagad pačukstēja Anna:

— Četras glāzes tējas — kā tur pa nakti neskraidis.

— Ar ķipi jādod tādām lopam! — Lība atšņāca un apsviedās pret sienu.

Brokastis skroderis izdzēra tikai divas glāzes. Līdz pusdienai kurināja krāsni un karsēja pletizeri. Pavisam nemierā un pukojās. Kur tas bij piedzīvots, ka tādām Kalcivienes puikam, tādām cūkganam, jāšuj pirmajam? Ar saimnieka kažoku vajadzēja sākt, tad būtu riktīgi. Vagnags gāja garām, tikai baltām acīm pablenzdams, bet Līzete pavilka aiz piedurknes un nomierināja.

Pēc pusdienas skroderis tomēr pamēģināja strādāt. Attidams svaidīja pusvilnaina baķīti pa galdu, visādas vainas tur meklēdams. Parķa odere pēc viņa domām nebij no gabala griezta, paunu Leipka to izplēsis no sava vecā paltraka... Stivdrēbe svārkciem -- no tās varēja krija vaceles tāisit... Tagad arī Līzete garāmiedama sakoda zobus un tikko novaldījās: patiešām, tāds ķēms un nerrs pasaulē vēl nebij redzēts.

Andram visa mugura palika slapja, kamēr meistars viņu nomēroja, apkārt grozīdams, visādi nerrodams un ar kritu strīpas un krustus uz galda vilkdams. Vilka kauls viņam laikam mugurā, ja plecus nevarēja noturēt taisni. Un kādas viņš tās bikses gribēja, līdz ceļgaliem vai drusku pāri? Andrs turējās, zobus sakodis, asaras valdīdams. Joks palika joks, bet skroderis pats zināja labi, ka bikses viņam nekad neizdevās pēc mēra, tam pašam brālim ratu meistaram bij tādas, ka virs zābakstulmiem tās tikai ar mokām varēja pārstīvēt pāri.

Kad viņš sāka ar plānu ziepju šķēlīti vilkt uz auduma noslēpumainas strīpas un līkumus, Andrs vairs nevarēja acis dabūt prom no galda. Tas viņam pirmais skrodera šujamais uzvalks, sirds strauji pukstēja gaidās, kā īsti tas izradīties no šiem lokiem un šņipām. Skroderis negrieza ar dziņklēm, viņam bij melnas, norūsējušas šķēres, kad piesita ar plauktu galdam, tās ikreiz atsaucās, lai kur palīdušas zem drēbju baķa vai čupā atmetām lupatām. Lie-liskas, lepnas šķēres, pirksti niezēja pašam tās izmēģināt. Bet par to nebij ko domāt, tuvumā nedrīkstēja rādīties, ne kur pieskarties, tikai iztālēm, uz gultas malas piemeties, dabūja noskatīties. Par spīti mātes visciešākajam aizliegumam un žagaru buntei, Osienes bērni lida un lida iekšā, kaklus pastiepuši, mutes plaukstām aizslēpuši, glūnēja gar stelli stāklēm, kā mašīna šūs. Pamanījies skroderis izplestiem nagiem, pārgrieztām acīm un šķērsu sa-

griezām ūsām skrēja virsū un izbiedēja laukā. Otrā rītā svārkiem mugurgabali bij sašūti kopā, galda stūrī uz veca pakava uzlikts, vērsmoja nokarsētais čuguna pletizeris ar lupatām resni aptītu rociņu. Skroderis gribēja izpletēt vīles un pievilka pilnu muti auksta ūdens, ko uzšākt virsū, lai gludāk atliecas un pielīp. Tas bij tik pievilcīgi, ka Andrs, pavisam aizmirsis piesardzību, pieliecās tuvāk klāt, lai labāk varētu redzēt, kā viņa svārkiem piepletē vīles. Bet skroderis izsprausloja tik sparīgi, ka viņam visa seja un krūtis nošķīda sīkām lāsēm. Pārbijies viņš atlēca noelsdamies, bet skroderis rēca kā negudrs, plaukstu pret vēderu sizdams. Meitas gan nesmējās, bet Andrs jau zināja, ka tagad skroderis kladzinās pa visu pagastu, kā Brīviņos iznerrojis Kalvicienes puiku, un ļaudis varbūt gadiem smiesies par viņu, kā smējās par lielo gulāvu Lesnieces Ati Muldiņos, kas ganos bij aizsnaudies, un teļi pa to laiku nogremojuši krūmā uzmetajiem svārkiem piedurkni. Svelošs naidis uz visiem laikiem iegulās Andra sirdi pret šo nelieša skroderi, kas pat lasīšanu vakaros izjauca.

Jau pirmajās dienās viņš Brīviņu ļaudīm tā bij apnicis, ka neviens neielaidās sarunās, bet viņa jokus likās nedzirdam. Tas viņu it sevišķi kaitināja, viņš aprīma tarkšēt tikai tad, kad sāka mašīna. Tā bij lieliska mašīna, pat rijā varēja dzirdēt, kā tā istabā rūca un kladzēja. Ansonu skroderis to mantoja no sava nelaiķa meistara teļu Berča, kas viņu savukārt bij pircis Klidziņā, Jiraminckas veco dzelžu bodē. Pusstundu šuvis, meistars meklēja skrūvju griežamo un Lauras matelļas pudeli, grieza, eļļoja un mēģināja, vai neies labāk. Osienes Tāle nebij novaldāma, ko tikai māte izgāja uz kūti vai skaidienā pēc malkas, viņas baltais ērkulis tūliņ rēgojās gar steļļu stakli, pat plauksta vairs nebij mutei priekšā. Ar to klaugas mašīnu saskaities, skroderis tomēr bij manījis skuķi aiz muguras. Ar vienu roku eļļu pilinādams, ar otru klusiņām izvilka atvilknīti un paņēma kaut ko lokanu. Kājās pielēcis, gāza, bet Tāle izlocījās kā zutis un pazuda namiņā, skroderis tikai pirkstus notrieca pret riestuves galu.

Andrs smējās locīdamies. Skroders nobraucēja plaukstā aitas ādas sloksniņu ar nodzītu vilnu un mežabola lielu bumbiņu galā. Katram skrodermeisteram tāds metamais nepieciešams zeļļa izglītošanai. Ansonu skroderam zeļļa nekad nebij bijis, bet šo nepieciešamo daiktu viņš jau laikus pagatavojis, kad darba sanāks tik daudz, ka viens

vairs netiks galā un nāksies pieņemt pulku, kas satrākelē, ko meistars piegriezis, un uzkarsē pletizeri. Puikas nekautņīgie smieklī viņu tā nokaltināja, ka viņš piepūtās pavīsam sarkans.

— Tu domā, tāds ābolītis nesmeķē labi? — viņš murkšēja, tuvāk virzīdamies un siksnu braucīdams. Viegli uzlaida Andram pa muguru.

Puika acumirkli palika tikpat sarkans.

— Nemēģini, āzis tu tāds!

Protams, tas bij aplam, tā nu pavisam nevajadzēja kliegt, bet vai tad viņš tagad varēja apvaldīt sevi. Skroderis aizsvilās kā pulveris, palama tik zīmīga viņa gadiem, izskatam un valodai, ka to viņš sajuta par vislielāko apvalnojumu. Cirta vēlreiz, tagad tā, ka ādas ābols tāsnī pielīpa Andra plānajiem svārkkiem. Bet tas pat neiebēcās, zibepātrā vēclenā izrāva sitējam siksnu un iesvieda krāsni. Paķēra no galda dzelzs olekti un atvēzējās ar to. Viņš izskatījās tik bīstams, ka skroderis pārbiļes kāpās atpakaļ, līdz atsēdās gultā.

— T-tas puika ir traks-traks! — viņš šļupstēja. — Viņu vajag sasiet!

Sist Andrs gan nesita, nosvieda olekti tā, ka tā vēl trīs reizes palēcās uz klona. Vanags, savas istabas durvīs iznācis, pamāja ar galvu un pagriezta muguru.

Meitas bij sajūsminātas par Andra dūšu, bet pats viņš gan neko labu neparedzēja. Svārkus uzprovēdams, skroderis pīrgājās: cūku puikām mode esot ar divām pogām, iesvētāmiem zēniem ar trim, tikai brūtgana cilvēkiem viņš šujot ar visām četrām. Ko no tā ķēma varēja zināt: bij jau piedzīvots, ka viņš pogu caurumus aizšuva ciet vai vienu piedurkni pļediedza īsāku nekā otru.

Saimnieki ēda paši savā istabā, Liena testrēba turpat naminā. Skroderis sajūtās apvainots, gvelza mazāk, bet nomanāms bij, pie sevis meklējās, kā viņš tiem visiem varētu labāk iekost. Tējal ūdeni parasti nesa no Dīvajas, tāpēc ka tas mīkstāks nekā māla kalna akā. Lielais Andrs pie galda prātoja, vai nevelt uz ragavām mucu, ar ko sausās vasarās lopiem veda no Mežavilku dambja, — Liena žēlojoties, šai no nēšiem drīz pleci būšot jēli. Upīšu Mārtiņš savukārt zināja pastāstīt, ko Miezis stacijā lielos: ja citi dīvajiešu gruntnieki sākšot tāpat pa puscukurgalvai nedēļā pīrkt kā Brīviņi, šis nākamā vasarā celšot tādu pašu spīķeri kā Zīvers otrpus lielceļa . . .

Skroderis tikai baltas acis vien pabolija, laikam tā bez

jēgas plukšēt bij daudz vieglāk nekā ko lietīšķu un asprātīgu sadomāt. Andram svārki un veste bij gatavi un pakārti vadzī, visu dienu viņš nevarēja acis novērst no turienes. Skroderis šuva, taisnī kā pastara dienu gaidīdams. Bikses bij izgriezta, no paša rīta viņš tās trākelēja un ārdīja atkal vaļā, visu laiku zem sevis īgni pukšēdams.

Osienes Jankam bij sasāpējis vēders, viņš kļiedza tik sparīgi, ka bij dzirdams pat saimes istabai pāri saimniekgaļā. Skroderam sarainā seja atplauka smaidā: ilgi meklētals joks nu reiz rokā! Viņš iesprauda adatu pusviltainā un atbraucīja ūsas.

— Jaunais Osis, jaunais Osis bļauj! — viņš murmulēja ātri, ātri, lai labā doma nepaspruktu. — Dusmīgs, ka krustdēls viņam Silagaiļos un neved šurp. Lai taču ved un liek blakus. Onkulis un krustdēls vienā šūpulī — tas būtu joks līdz pašai Rīgai! — Tas bij joks, ko vērts vispirms tepat pa dīvajiešiem izkladzināt. Un Ansonu brāļi tad varētu patiešām leņņi jūsmot: skroderis teica! Pats viņš sajūsmā uzlēca kājās: vēl, vēl ko labāku pielikt šim labajam jokam. — Onkulis un krustdēls vienā! Un paps klāt, lai šūpol! Ko šis ar plint! daudzās pa ganībām, zaķus dzenādams.

Trīs ratļņi ar reizi apstājušies, istabā bij pavīsam klusu. Roku mustavai pieķērusi, Līzbeta otru ar paceltu šaudīklu nolaida uz audekla un izmisusi atskatījās uz dibendurvīm.

Bet Vanags jau pats bij dzirdējis. Iznāca tik drausmīgs, kādu Brīviņu ļaudis to nekad nebij redzējuši, — bārda saslējusies kā slota, rokas dūrēs savilkta, acis meta zibšņus. Skroderis acumirkļi sarāvās kamolā, Lienal pat sirds apstājās pukstēt. Bet Brīviņu kungs pat tādās trakās dusmās neaizmīrsa savu cieņu. Viņš negāza nelietim, kā tas pārpārim pelnījis, lieliem, kļaudzošiem soļiem aizgāja pie durvīm un atgrūda tās tik sparīgi, ka namiņā Lāča ķipsis apgāzās. Pastieptu roku palika turpat.

— Ārā! — viņš uzbrēca. Kļiedziens nebij pārāk stiprs, bet tajā izskanēja Brīviņu kunga pavēle, kurai neklausīt nevarēja. Skroderis bij galīgi apjucis, mēģināja smaidīt un čamstināja kaut ko, laikam gan gribēdams visu to vēl izvērst jokā, lai gan basās kājas taustīja tupeles zem gultas un roka negribēdama sniedzās pēc cepures uz galda stūra. Bet uzbrēcienam nāca papildinājums: — Uz pēdām laukā no mājām, smakas lai te nepaliek!

Tas bij uzkliegtis tik nikni un skaidri, ka nekādaī prātošanai vai vilcināšanai vairs nepalika vietas. Redzams,

Vanags tikko novaldīja tās lielās dūres, kad skroderis, kūkumu uzmetis, cepuri galvā maudams, viegli izmetās pa durvīm. Bet tad viņš apsviedās, pagrāba mašīnu klēpi, iznesa un iesvieda kupenā. Sniegs vien nokūpēja, tur viņa palika, uz sāniem sazvēlusies, divas kājas mazliet gaisā pasvērusi. Paņēma nokarsēto pletizeri un trieca pret akmeņu grēdu — čuguna pika notarkšēja skaudra, tad, švirkstēdama un garaiņus kūpinādama, nogrima sniegā.

Brīviņu kungs tā pārskaities aizsita namiņa un tad savas istabas durvis, ka smieties neviens nedrīkstēja. Bet saimes istabā visi atvilka elpu, kā no ilgi nesta sloga vajā tikuši. Anna pieklupa un iznesa namiņā malkas klēpi, ko skroderis jau bij pievācis, lai gan krāsns jau tā kvēlošu ogļu pilna. Liena atvilka gultu vecajā vietā un izsteidzās izpurināt tiru saimnieces veco segu. Tikai tad Liena ievēroja, ka mazais Andrs bēdīgs cilā savas sadiegtās, bet nepašūtās bikses.

— Tu nebēdā neko! — viņa uzsita tam uz pleca. — Svētdien es paņemšu adatu un sašūšu viņas vēl labāk kā tas ķēms. Kad izgriezts, tad nav liela māksla. Ja tikai saimniecei diegs vēl būs mājās.

Saimniecei patiešām vairāk melno diegu nebij. Bet Andram pašam uzradās savs padoms. Viņš pagaidīja, kamēr skrodera galva pazuda Dīvajās gravā, tad izgāja pie nelaimīgās mašīnas. Jā — viena spolīte stāvēja tāpat dzelzs stabiņā uzmaukta, otra gan nomukusi un ierīpojusi sniegā, bet pa pavedienu arī to varēja sadzīt rokā. Tad bēdas bij pagalam, Lienas solīts tikpat kā padarīts. Andrs palīdzēja Lībai izstiept laukā gultas*maisu, viņa gribēja to pamatīgi izklapēt un izvēdināt.

Mežavilkos skroderis zirgu nedabūja, puīši ar visiem četriem aizbraukuši mežā. Uz Vīkuļiem nepavisam negribējās iet, tos trīs dēlus viņš taču gadiem nerrojis un rējis. Lapsēni nebij tālu, bet arī tur sava nelaime. Vecā Lapsēna dēlam mežsargam Elksnim sieva no tās lēnās Muldiņu zortes, un to viņš vēl nesen tā aprunājis, ka mežsargs bij nosolījies pirmajā krogā izģērēt mikstu. Galu galā tajos pašos Vīkuļos vien jālegriežas. Un prātīgi darīts bij, izrādījās, ka Vīkulis vai nu nemaz nebij dzirdējis, kā Ansonu skroderis ķēza viņa dēlus, vai nenēma to vērā. Zirgu deva labprāt, tikai pašam jājūdz, palīgā neviens nenāca. Skroderam mugura tika slapja, kamēr dabūja iemetināt melnīti ragavās, jūgsana nebij viņa amats, bez tam zirģelis aplam nikns, kost vien grasījās.

Mašīnu ragavās ievēlīs, viņš ilgi meklēja pletizeri. Izrādījās, ka aizsviests labu tiesu tālāk un pret akmeni malā izlauzts paprāvs robs. Tiesas darišana, vairāk nekas. Ragavās uz ceļgaliem iemeties un gravā nobraukdams, skroderis vēl pameta atpakaļ baltas acis, un tajās bij skaidri lasāms: — Nu, pagaidiet tikai. Tagad pasaule skanēs!

6

Akmeņu talkā Brīviņu kungam un Līzbetei bij radušās lielas cerības, ka no Jēkaba tomēr vēl iznāks cilvēks. Kliedziņa, skola, grāmatas un visas tādas būšanas tagad taču jāmet no galvas laukā, jāsāk pieradināties lauku darbiem un nākamā saimnieka dzīvei. Pieaudzis cilvēks, prāta pašam diezgan, vai tad nu nesaprata, ka citas izejas taču nepavisam nav. Ar prātu apsvērdams, viņš viegli varēja saprast, ka Brīviņu dzimtsmājas mantiniekam tādas izredzes, kādas nekur citur pasaulē neatradīs.

Tomēr ar to prātu lalkam nebija vis gluži tā, kā viņi domāja un vēlējās. Vienu dienu akmeņus velt Jēkabs varēja kā zvērs. Arī vēlāk šur un tur pieklupt, miežu maiss uzvēmā celt, siena kaudzi no pļavas uzvest kalnā — ja kaut kur parīkoja, pretī viņš nerunāja. Bet nebija ne mazākās zīmes, ka arī pats domājis par to, kas būtu darāms un kā to labāk veikt. Kas viņam šīs mājas un Brīviņu zeme, vai viņš te lopus cauru vasaru dzinis ganos kā mazais Andrs, vai pēdu pie pēdas visus laukus nomīdījis kā Upīšu Mārtiņš? Bet vai tad viņi savu dēlu varēja dzīt tā kā Kalviciene savējo, un vai Jēkabam vajadzēja kā Ošu Andram gadu kalpot, lai nopelnītu zābakus? Ko pasaule par to sacītu? Un pašī viņi taču arī gribēja, lai turpmāk Brīviņos būtu saimnieks, kas prata vāciski un krieviski un negrieza ceļu nevienam tādām pusplikam sila junkuram. Kā tas tā notika, ka Jēkabs negāja pa to ceļu, kas taču bij tik taisns un līdzens, bet noklīda kaut kur sāņus? . . . Pavisam sāņus, bez jebkāda ceļa . . .

Sarauktu pieri Brīviņu kungs klausījās, kā Jēkabs tur vīkšījās savā kambarī, kaut ko muļķīgu svilpodams vai bez balss dungodams. Laurai pūra drēbes auzdama, arī Līzbete vienmēr bij īgna un nospiesta — viņi nerunāja daudz, bet zināja tāpat, ka abiem vienas domas un viena rūpe.

Vanags izmēģinājās visādi ierosināt dēlam nākamā

ināju mantinieka un jau tagadējā līdzīpašnieka apziņu. Aizsūtīja uz pagastmāju nomaksāt sev un puisiem galvasnaudu. Neviens neredzēja, kad viņš pārnāca mājās, tikai rītā visu dienu nerādījās no kambara laukā. Lika uz dzirnavām braukt, no turienes viņš atgriezās vēlā naktī, bet rītā Martiņš bij pamanījies vezumu izbērt klētī, lai saimnieks nedabū redzēt, ka putraimu maisu svešs zirgs pie Raudas slitas pārplēsis un droši vien kāds sieks izbiris uz ceļa. Reiz Jēkabs uz veselām divām dienām bij pazudis no mājām, tēvs ar māti tikai nojauca, bet saimes ļaudis tūlī zināja sīki, ka viņš atkal ar vecajiem draugiem pļeikojojt pa Klidziņu. To Līzbeta pat vīram neteica, ka viņai ap to pašu laiku pazudusi nauda no Lauras galdiņa — trīs rubļi, drusku vairāk vai mazāk, kas tad to skaitīja. Vairāk kā trīsdesmit gadu viņa Brīviņos nodzīvojusti, neviens nleciņš nebij pazudis ne istabā, ne klētī, nu pirmo reizi zaglis mājās, nu jātur aiz atslēgas. Tādu kaunu nevienam, nevienam pašam nedrīkstēja stāstīt. Brīviņu saimniece cieta kā zobu sāpes.

Bij norunāts, lai Ansonu skroderis arī Jēkabam uzšuj vienu kārtu — varbūt pašaustas drēbes to drīzāk padarīs par māju cilvēku. Bet skroderi padzina, un tā no šī nodoma nekas neiznāca. Kad sāka vest baļkus mājās, Vanaags strupi norīkoja Jēkabam braukt līdzī, cik tur tās prasmes vajadzīgs, to Upīšu Mārtiņš vienā dienā varēs viņam ierādīt. Likās, ka pats viņš brauc labprāt, laikam taču apnīka vienam pa to kambarī slaištīties. No rītiem pats neceļams bij augšā, baļķi velt iemācījās ātri, lielceļš labi iebraukts, tikai māju ceļā iegriežot, jāpielūko, ka šļūkas neiebrauc grāvī. Bet Brīviņu zirgi labi radināti, tie drīzāk paši mācīja savus braucējus. Vissliktākais būtu tie zobgalīgie saucieni un nirdzīgās piezīmes, ko nācās dzirdēt, citiem mežniekiem garāmbraucot — divajieši no laika gala pazīstami kā lieli pārsmējēji, tādu kunga dēlīti, tādu študenti bez savas svētības taču nevarēja palaist. Bet vai nu Brīviņu Jēkabs šajā ziņā tāds pastulbs, vai arī labi prata izlikties, tikai nekādu vērību viņš nepiegriezta šiem balamutēm. Upīšu Mārtiņš bij pilnīgi apmierināts — viņš pazīna savus ļaudis: vienu dienu nories, otru, bet trešā jau taisīsies par draugiem klāt. Brīviņu kunga dēls nebij nekāds iebūvietis, papirosus pīpoja, «Paļmovīje» pakiņa viņam allaž kabatā, un viņš labprāt pasniedza katram, kas piestāja parunāties.

Kambarī Jēkabam valrs nenesa, viņš ēda turpat pie sai-

mes galda. Mājinieki pamazām pierada tiklab pie viņa lielās, ļempīgās, allaž melniem sariem apaugušās sejas, kā pie smalkās manieres strēbt no šķīvja un gaļas gabalu dakšiņā uzdurt. Tikai Liena nevarēja kaut ko aizmirst un sargājās pacelt acis no karotes, viņai šķita, tie citi tūlīt pamanītu, kāds naidis vēl vienmēr tajās slēpās. Bet Jēkabs pats te tomēr sajūtās kā svešinieks, kā nejauši un tikai uz brīdi iegriezies, nevarēja tik drīz ataugt tai pasaulei, kurā līdz šim dzīvojis.

Lizbete īgni un ar apslēptām sāpēm noskatījās, kā Ješka smaigi aizslāja uz savu kambari. Saime tūlīt atdzivojās, līdzko viņš bij projām, valodas sāka raisīties žirgtāk, skanēja atjautas un smiekli, Mārtiņš uzsāka kādu stāstu par pievilcīgiem piedzīvojumiem Vērienes mežā vai uz Lobas ezera, Lienas skaistās acis spulgi slidēja galdam pāri. Lizbete zināja tikpat labi kā viņas vīrs, ka šie gājēji glabāja sevī kaut ko pret viņu dēlu, ko nebij iespējams izdzēst no atmiņas. Arī pati no savas viņa nevarēja. Nenoveļamu slogu tas nelietis viņiem visiem bij sagādājis.

Osiene vēl vienmēr nerunāja ar viņiem ne vārdu, pēc iespējas vairākās ceļā sastapties, bērņus pēra bez žēlastības, kad kāds bij tikai galvu iebāzis pa saimniekgala durvīm. Arī Osis pats ienāca tikai tad, kad gadījās pavisam neatliekama vajadzība. Veselu nedēļu Vanags ar Lizbeti pa vakariem ilgī dudinājās savā istabā, bet svētdienas pēcpusdienā lika lielajam Andram pasaukt tēvu.

Stundas četras viņi trīs vien tur nosēdēja aiz aizvērtām durvīm. Osiene nevarēja norimties. Kas tie par tādiem noslēpumiem? Vai tie augstmaņi, tie dzimtnieki, kas mazos kājām mina, tagad domāja notikušo padarīt par nebijušu? Ko tas muļķis tur klausījās tajos pātaros un ļāvās zobus apvārdot? Divas reizes jau viņa bij pie durvīm — ieskriet saimniekgalā, iekliegt reiz taisni acīs, kas viņai visu laiku slāpējoši gruzdēja kā Spilvas zemdega, — bet pēdējā acumirkli tomēr vēl novaldījās.

Kad Osis beidzot ienāca, viņa atkāpās istabas vidū un galīgi sastulba. Viņš smaidīja — nē, viņš taisni staroja, katrs pants viņa sejā bij tā sasprindzis, it kā tūlīt, tūlīt atrautos un izlēktu laukā. Un pie tam viņš izskatījās briesmīgi noslēpumains, it kā tur lielu dāvanu dabūjis un nu grībētu, lai uzmin.

Osiene bez minēšanas nojauta šo dāvanu un palika pavisam zaļa, tik briesmīgs niknums ar vilni pārplūda sirdij.

— Lops! Tu tur esi dzēris! — viņa gribēja izkliegt pār visu māju, bet saņņaugtais kakls palaida tikai nevarīgas sēcošas skaņas.

— Jā, mēs izdzērām uz likopiem! — viņš atsaucās līgsmi un sēdās pie galda kā uz garu stāstīšanu.

— Likopiem! Uz kādiem? — Osiene atsaucās, nu jau vismaz pus tik skaņi, kā gribēja. — Otrās meitas tev nav, ko pārdot.

Un pēkšņi aprāvās. Vai tiešām tiem atmodusies sirdsapziņa un viņi nu gribētu darīt to, kas te katra godīga cilvēka pienākums. Bet šī iedoma uznāca bez kāda prieka, drīzāk ar vēl lielāku smagumu. Vai tad kāda laime gaidīja Annu pie tā nešķīstā, pie tā sarainā riebekļa, kas kā vepuris urkšējās pieliekamajā kambarī? NĒ — — jau kādreiz viņai tas bij ienācis prātā, un viņa sacīja tāpat: nē! Tad jau lai labāk tā viena pati nelaieme!

Bet Osis sēdēja, svarīgi izstiepies, un pamāja ar roku.

— Sēsties un klausies! Tagad sāksies pavisam jauna dzīve.

Tuvāk viņa pievirzījās, bet nesēdās.

— Nu, tad runā tak, neķēmojies! Kādu paradīzi tad tev tur sasolīja?

Osis iesāka iztālēm, ar lielu likumu, ar sīkumiem, kam tikai nolūks vēl aizkavēt galveno un kairināt klausītāja nepacietību — gluži kā tas garais stāstnieks Upīšu Mārtiņš. Nē, tas nebija viņš, salmnieks to tā levdīja, viņam tikai jāpūlas attēlot, lai lieta ar reizi skaidra un nepārprofama.

Brīviņu kungs sīki un lftetišķi aplūkoja Oša līdzšinējo pusgraudnieka dzīvi ar viņas sliktumiem un labumiem. Sevišķi uzsvēra, cik tas viņam bijis noderīgs ar savu amata prasmi un pakalpojumiem, un lika noprast, ka sen jau gribējis par to kaut kā atlīdzināt. Bet tik gudrs un smalks viņš arī bij, nebūt necentās visu nostādīt kā kādu žēlastību un labdarību. Viņam pašam tā iznāca ērtāk, izdevīgāk un ienesīgāk. Kur viņi te visi sametnāsies, kad sāks būvēt jauno ērbeģi un viss vecais būs jājauc nost? Jaunajā puīšiem un meitām vajadzēs savu istabu, tagad vairs nebija tie laiki, kad visus varēja bāzt juku jukām kā lopiņus kūti un ganam jāvērtās uz maisa pie mūrīša, arī tāds puika darija savu darbu mājās, un viņam tāpat tiesības gultā pārgulēt. Un kā tas izskatījās, ja gruntnieki spaldījās vienā pašā mazā istabīnā, kur pat viesi nevarēja lāgā nosēdināt pie galda. Garāku jau to jauno ēr-

beļģ cels, bet kazarmu taču arī nevarēja tāsīt, pusgraudniekam telpas tā kā tā neiznāks. Un vai tad kādam prieks ar maziem bērniem lielajai saimei pa kājām malsīties?

Galša galva bij Brīviņu kungam, viņš saprata arī to mazo ļaužu vajadzības. Bet tas viņam iznāca kā garām ejot, viņš runāja vairāk tikai par to, kā pašam izdevīgāk un ērtāk. To mazo kūtiņu nebij vērts ne stutēt, ne lāpīt, veda šķuts — gadījies kāds, kas pielaiž uguni klāt. — Vagns pasmējās sevam jokam. — Jaunajā kūtī jukām ar saimnieka lopiem neviena pusgraudniece nevēlējās, un, mēslus vedot, kā lai nomēri, kur īsti sākas pusgrauda daļa. Tagad vispār nevarēja paredzēt, cik lielas kūtis vajadzēs Brīviņu saimniecībai. Kad nogrāvos Spilvu, siena tur būs div- un trīstik. Dābolu nākamgad sēs vismaz pūravietas desmit. Zirgu ganības aiz ataugas līzamas nost un plēšamas augšā, divdesmit pūravietas pirmās šķiras zemes tur nāks klāt, varēja gadīties, ka vēl viens zirgs būs jāpērk.

Tad viņš pārgāja uz salu viņpus Spilvas. Tas pavisam lieks gabals, nekādas jēgas nebij lauzīties ar vezumiem tam dumbrajam pāri, lauzt ratus un zirgu bendēt nost. Ja tagad ziemu saved baļķus, vai līdz vasaras vidum tur nevarēja uzcelt mazmāju — istabu, klētiņu un kūti zem viena jumta? Vēlāk jau varēja domāt arī par rijiņu, kad pats tas nepieciešamākais jau augšā. Pievešana, protams, tam, kas tur dzīvos, materiālus deva saimnieks un meistariem maksāja. Pusgrauds vairs neatmaksājās, ar renti bij izdevīgāk rentniekam pašam un arī saimniekam, tās dzimtās mājas, tie vāczemnieku arkli un mašīnas maksāja dārgi, briesmīgi daudz skaidras naudas tur vajadzēja. Zināms, nevarēja prasīt, lai rentnieks uzņemas tos lielos darbus, ja līgums tikai uz vienu gadu. Silagailis Kalvicam Svekāmura mazmājiņu izdeva uz pieci vai pat uz astoņi, tāpat arī Brīviņu salas rentniekam vajadzēja. Pēc tam jau varēja atkal un vēl, viņi abi taču nedomāja pieci gadi vien dzīvot.

Kad pats galvenais bij pateikts, Brīviņš vēl tā patumši ieminējās par ganību augšgala nolīšanu, par salas paplašināšanu, otro zirgu un sešām govīm. Un, kad rentnieks jau tik tālu, vai tad kādreiz nevarēja domāt par salas pārdošanu dzimtīpašumā — vai Brīviņam zemes nebij diezgan arī šaiņpus Spilvas?

Tik tālu Osis nemaz nespēja sekot, viņam pietika ar rentes vietu salā, paša mājiņu un pieciem gadiem. Pieci gadi! Tā taču bij vesela mūžība uz rentes vietas, uz savas

zemes — vai pēc tam vēl arī kas varēja nākt? Uz to rentes vietu, uz jauno māju tad viņi bij izdzēruši pa glāzei groka.

Osis atliecās pavisam taisns un pavērsa Mārā uzvarētāja acis.

— Nu, vai tagad nesāksies pavisam cita dzīve?

Māra sākumā bij klausījies ar sasprindzinātu uzmanību un īgnu neuzticību, pēc brīža jau nosēdās vīram pretī, bet tagad kā slāpdama atķēra elpu.

— Pagaidi! Ko tu ber tik ātri, ka nemaz nevar saprast! — Osis pasmaidīja: viņš taču bij runājis tik lēnām, katru vārdu nodalīdams. — Rente ... uz pieci gadi ... pašiem sava mājiņa ... Vai tā viņš teica? Vai tikai tu labi ieklausījies?

Bet ar visām šaubām viņa jau peldēja līdzī. Nē, viņa nepeldēja, kā straume šalkdama rāva līdzī, apskatīties nepaguva, galva reiba. Kā visiem, kas ilgi notupējuši tumšā kaktā, pēkšņa saulaina diena viņu apžilbināja, cauri ziņbošām mirgām viņa redzēja brīnumus, kuriem prāts vēl neļāva īsti ticēt. Viņa redzēja lielu, gaišu istabu ar trim lieliem logiem, ko vasarā pat vaļā atvērt varēja. Dūmu tajā nebij, priekšā mazs ķēķītis ar plīti, bet pie sienas lampiņa ar cilindru un spīdošu skārda ripu kā saimniekiem ... Viss tagad notēlojās nīrbošo acu priekšā, par ko cik reižu domājusi, pati sevi norādama un kauninādama. Aplokā aiz sētas slaistījās sešas govīs. Viņa pati salā plāva miežus, dzeltenus miežus ar smagumā aizlūzušām, bārdainām vārpām. Mugura vaļrs nebij līka, lokoties dūrējus nejuta, viņai nebij grūti, dziedāt varēja kā jaunās dienās ... Ak, tā jau vaļrs nebij dzīve, bet pasaka!

Skrejošā iedoma samanīja arī ēnu šajās spulgajās ainās. Kāpēc tad Brīviņš par to neieiminējās pagājušā ziemā, kad norunāja šāgada pusgraudu? Tāpēc, ka Anna toreiz vēl nebij Silagaiļos, Ješka neslaistījās pieliekamā kambarī un viņus vēl nemocija sirdsapziņa par lielo nolīdzināmo netaisnību un grēku. Tur iemesls tai piepešai laipnībai un labvēlībai ... Bet ko te tagad vēl iemeslus un cēloņus meklēt, kad tas nu vienreiz bij tā pagriezies! Kad laime nāca negaidīta, abām rokām saņemama. Vanags nebij tas vīrs, kas vārdu atpakaļ ņems vai grozīs. Labi, cik labi, ka tā palaidne ar savu negodu prājām no mājām, laukā no acīm, citādi diezin vai saimniekam uznāktu tāds prāts kā šodien. Meža kaktā — vislabāk, ja viņa pavisam pazustu

mežā, pavisam, pavisam, tagad, kur viņiem sava mājiņa un sava zeme ar roku sasniedzama ...

Brīviņu saimniece visu laiku bij klausījusies namiņam pāri. Un tagad viņai patiešām likās — — jā, vēlreiz... Osiene smējās! Tad arī pašas sejā paplauka smaidis, kad viņa pavērsās vīrā. Brīviņu kungs apmierināts pamāja ar galvu ...

Pirmdienas rītā saimniece ar pusgraudnieci pēc ilgām nedēļām reiz sastapās namiņā, jādāmā taču, ka tas nenotika pilnīgi nejauši. Osienei bij atkal atradusies mute. Viņa esot tā dzirdējusi, ka saimniece taisoties pušcūci kaut. Ko tur velti tekāt uz Mežavilkiem pēc Dudincka, vai tad viņa pati no pagājušā rudens būtu amatu aizmirsusi? Jāpasakot tikai Jānim, lai patrin mazo tuteni ... Pēc brokastīm Vanags žigli aizmetās gar riju un pār tērces gravu uz atgaugu, to kviekšanu viņš nevarēja paciest. Osiene no visas sirds nopēra Tāli, kas gaudoja un neparko negribēja let paturēt asņu tecināmo bļodu, Osis ar Galiņu cēla pušcūci uz aizgaldas malas, lētals Andrs žaudza zvaņu ap purnu, lai to bļaušanu tik tālu nedzird. Osiene rīkojās kā dziļais meistars, nemaldīgi nolūkojusi īsto dūrienā vietu starp kaklu un priekšplecu. Sarkano, pīlošo tuteni atkal laukā izvilksusi, ar spalvu iebelza Tālei pa kumbru, tāpēc ka tā bij aizmiegusi acis un stenēja, galvu prom aizgriezusi, kamēr asinis šlakstēja gar bļodas malu zemē. Svilināšanā atkal Osis pats bij meistars. Upmalā pie sakurtā ugunskura viņš ar garklāju salmu sauļām nosvīlināja sarus un spalvu, beigās ar nokarsētu lemesi nopletēja tik gludu, ka, ar nagu ķerdams, vairs neko nevarēja aizķert. Pičuks ar Katīņu lēkāja apkārt, gaidīdami, kad izgriezīs pūslī, ko izpūst ar salmiņu un pakārt istabā pie sijas. Līzbete panāca krastā, rokas priekšautā satinusi, brītiņu smaidīdama noskatījās. Jā, nu atkal bij tā, kā tam visu laiku vajadzēja būt!

Dzīve ar rāvienu iegriezās atpakaļ vecajās sliedēs. Pēcpusdienā Tāle atkal saimniekgalā tina saivas, mazie gaviļēdami ieskrēja pie mātes parādīt cukura graudiņu, ko Lauras tante katram iedevusi. Bet vakariņām saimniece ienesa tādu bļodu cūkas iekšu zupas, ka pat Andrs jāsauc palīgā, lai varētu izēst, otrā dienā sildāma tā vairs nebija. Zupu izstrēbt Andrs palīdzēja, bet grāmatu lasīt saimniekgalā tomēr vairs negāja.

— Tiem vairāk prātā Lauras pūra lupatas nekā mana grāmata, — viņš noteica dziļi apvalnots.

Mazais Andrs bij prom, saimes istabā lesīšana vispār vairs neiznāca. Totiesu Osim vajadzēja atnest vēl vienu pusstopu petrolejas, lampiņa dega daudz ilgāk kā pagājušā ziemā. Ko tikai Andrs pacēla galvu no grāmatas, tūlīt iesākās garas valodas par viņa nākamo dzīvi Vainējos, par Mārtiņa un Zeltiņu Līzes kāzām, bet galvenā kārtā par Oša rentes vietu un jauno māju salā. Katru dienu kas jauns ienāca prātā, ko vakarā vajadzēja ar citiem pārspriest. Pagasts ar saimnieku iepirkām un vēl pērkamām mājām palika kaut kur sāpus un tālu nost, visa pārējā pasaule likās gaužām niecīga pret pašu jaunās dzīves gaidām un spožajām izredzēm. Ar katru vakaru plašāka plētās un bilžaināka palika nākotnes aina. Brīviņu pusgraudnieka istaba bij kā svaigu miltu iejauta mulda, kas pieruģa arvien pilnāka.

Nē, Vanags nebija tas vīrs, kas grozītu reiz doto vārdu. Viņš pilnīgi piekrita Osim, ka koka mājai neder mīkstie koki, kādus no Kundravām veda viņa mūra ērbeģim. Aizbrauca uz muižu pie paša lielkunga un izkaulēja āra sienām un sijām piecdesmit sokļa baļķus no Kucsiliņa sūnekļa — tur pirms simts gadiem cirstie vēl šodien kā kauls skanēja divājiešu vecajās rijās. Četras dienas deva Andru tēvam līdzī, lai palīdz nogāzt un sadzīt stigas malā blāķī, ka vienam vieglāka uzvelšana. Osis nosvieda no ragavām jau piesieto lubu kurvi — tagad vairs pudeļu vešana uz Ponevežu neiznāca, seši rubļi gan pagalam, bet arī Māra piekrita, ka jādromā tikai par to, kā dabūt kokus salā, kamēr no Kucsiliņa vēl brauc malkas vedēji un sniegs nav ceļu tā aizvilcis kupenām. Šūkas ievilka istabā, tām bij jāieliek viens jauns stipens un no sutinātas ievu klūgas jāzagriež stiprākas apgalvenes. Ragavas bij vēl stipras, kūleņi gluži jauni — Osis tomēr pagaidīja divas dienas, kamēr laiks atļaidās un ceļš palika vieglāks, nevarēja galvot, kā bubulis ar ragavām velk.

Pirmo reizi aizbraucot, viņam sirds bij nemierīga: visu rudenī vērojās bēro, un tā radušās stipras aizdomas, ka sniega ceļā tas lāga vilcējs nebūs. Uz Kucsiliņu jābrauc gar Randāniem un Mežamietāniem. Mežamietānos Zīvera puīši veda akmeņus un baļķus lopu muižas jaunajām kūtīm, ceļš arī pa mežu līdz pat pāliešu robežai līdzens kā galds. Osis izmēģinājuma labad pirmo bij uzlicis nelielu baļķi, pa labo ceļu atbrauca viegli, nekāda ķibeļa neatgadījās. Bet pret Randāniem uz likuma šūkām viena slieķe lešūka grāvī, kas tikai paprāvas vagas dziļumā,

bet bēris tūliņ apstājās, it kā to tikai gaidījis. Osim tāpat sirds gandrīz apstājās jaunā paredzējumā. Viņš tūliņ nesāka dzīt, papriekš aizgāja, patīrija sniegu no līdzenās grāvmalas un pasvēra baļķa tievgali, kā pienākas. Patiesībā kļūma nebij nekāda lielā, pat vecais salnis kā nieku atkal izrautu uz ceļa, ja braucējs pats viņā galā piepalīdzēja. Bet bēris stāvēja, galvu iecirtis, un nedomāja pakustēties, nelikdamies ne zinīs par visu to nikno kliegšanu. Osim nolaidās rokas, viņš pameta šļūkas un nāca uz ragavām. Zirgs skatījās baltām acīm, pieglaustās ausis rādīja nepārprotami: palēkā vien, bet vilkt jau es nevilksū.

Vai tad nu Osis nebij redzējis niķainu zirgu. Pamēģināja vēl ar labu — izvilka krēpes no sakām, palaida sedulkas siksnu valīgāk, lences sagrieza taisni, bet bubulis droši vien pasmīnētu, ja mācējis: ķēmojies vien, tu jau neesi man pirmais. Nelīdzēja grožu līkums, nelīdzēja pātaga, arī kāts nē, niķainis gan pakustējās, tikai nevis uz priekšu, bet atpakaļ, atstūmās tā, ka sakas atmetās pret žokļiem un ausis lauza vai nost. Nokusis, nosvīdis, izmisis braucējs atkrita pret vezumu, tikai divi vārdi, smagi kā akmeņu šķīlas, izvēlās viņam no pašām krūtīm: nolādēts Rutķis!

Taisni raudāt varētu! Niķains zirgs, tā bij zemnieka cilvēkam tā lielākā nelaime. Ko tagad lai iesāk, ko lai dara? Nosviest baļķi un braukt tukšā mājās? Bet te taču viņu atstāt nevarēja, tāpat kā tos četrdesmit deviņus možā. Bez padoma Osis skatījās nosnigušajiem laukiem pāri Lemešgala melnajā joslā.

Uz malkas vezuma sēdēdams, piebrauca viens. Tas bij Vēveru Jorģis. Protams, jau pa gabalu saprata Oša nelaimi. Pieturējās nogrozīja galvu.

— Nu tu gan esi nelaimē iepircies, — viņš pateica līdzjūti.

Pamēģināja par abiem, viens rīkojās pie šļūkām, otrs dzina zirgu. Velti — bubulis sāka spert un kviekt, kad ādai par daudz jau ņēma cauri, beidzot metās sāņus, gribēdams ilksi pārlauzt. Vēveru Jorģis atmeta ar roku.

— Velti tu ar viņu mocies, tam lielais niķis, un to neviens nav izārstējis.

Šim gadījumam vienu līdzekli viņš tomēr zināja. Piebrauca savu melni bērim cieši blakus. Sākumā bubulis izlikās nemaz nemanām, ka kaimiņš apsveicinādamies apošņāja viņam purnu un tā kā pamēģināja zobiem saņemt

aiz lūpas. Tomēr brīdi vēlāk sāka knakstīties pretī un beidzot jau pārmaiņus berzēja pieres viens pie otra kakla. Tas laikam nozīmēja, ka sapazīšanās un draudzība noslēgta. Tad Vēveru Jorģis atkal uztrausās vezumā.

— Manies nu tik pie grožiem! — viņš uzsauca. — Tagad tas nelietis ies.

Tiešām, draugam pakaļ, tad viņš varēja. Sakkoki nopirkstēja, bēris sastiepās, šļukas ar balža tievgali vienā rāvienā bij uz ceļa, pašu braucēju ar grožiem vien rāva līdzī. Uz lielceļa griežot, vezuma pakaļgals atkal sāka slīdēt pa uzbēruma slīpumu, bet Vēveru Jorģa melnis soļoja tālāk, bubulis nevarēja palikt atpakaļ, neskubināms atspērās, šļukas vienā acumirkli bij slīdē. Spēka viņam kā pašam nelabajam, kad tikai gribēja, — tas braucēju visvaltrak apvainoja un kaitināja.

Vēveru Jorģa resnajam melnim tā pusass sausās egļu malkas nebij vezums, uz gludenā lielceļa viņš pats palaida nelieliem, bet gaitīgiem rikšiem, Osis ar savu nīķaini atkal palika viens. Caur Mezsargiem un gar Vīksnas krogu pabrauca labi, bet uzkalniņā pret Glāžšķūņu parku nelielas kupenas un mazliet dobains, tur tas nelietis apstājās atkal un nebij vairs pakustināms. Tās pašas mokas atsākās atkal. Osis bij nometis kažociņu un cimdu, bet sviedri tecēja pār kaklu kā siena laikā. Pātagas kāts salūza, viņš sadabūja prāvāku metamo, pašam palika nelabi, velējot pa sāniem, muguru, kaklu un kājām, bet bubulis nebij iekustināms. Kundravu balķīnleki jau otro reizi aizlaiduši tukšā, tikai pēc kādas stundas sāks braukt ar vezumiem atpakaļ, tad droši vien gadīsies palīgi, vismaz pašu māju puīši. Rijnieku Buķis ar Teteri gan vēl ceļā uz mežu, bet tie palaida garām sagriezušies, it kā tādu Brīviņu pusgraudnieku savu mūžu nebūtu pazīnuši. Tupiņu Briedis atbrauca ar resnu, paīsu balķi, arī tas nedomāja apstāties, garām ticis, vēl iesmējās pilnā rīklē:

— Ak tad iepirkies gan, duraks tāds! Man jau arī Rutkis gribēja viņu iesmērēt, bet es taču neiešu par sava paša naudu nelaimi pirkt.

Patiesībā viņš nebij pircis tikai tāpēc, ka nevarēja sadzīt tos desmit rubļus, ko Rutkis prasīja iemaksai. Ne tik ļauns, ne arī Osim kāds naidnieks, tomēr kā lai nesmeļas, ka nelaiمة netrāpīja viņam pašam, bet tam otram. Pārmērīgās dusmās un kaunā par savu aklumu Osis tikai

padraudēja ar savu metamo un bezspēkā atkrita uz ve-
zuma galdīt, kad gadisies palīgi.

Māra visu dienu nodzīvoja lielās rūpēs un ļaunā pare-
dzējumā. Kad vakarā Osis ievilkās istabā un smagi atsē-
dās pie galdiņa, viņai notirpa kājas. Tātad tiešām gan!
Sirds viņai jau bij teikusi, viņas sirds katru reizi nojauca
nelaimi.

To vakaru viņi ilgi nosēdēja salauzti, izmisuši, nekādu
īstu padomu nevarēdami atrast. Kā tos baļkus dabūs mā-
jās — kā viņus dabūs mājās, ja tikai vienu reizi dienā
varēja izbraukt, un pēc tās pašas viņš nevarēja ne pie-
liecties kājas noaut, ne lāga putas karoti dabūt pie mu-
tes. Osis pats bij galīgi cerības zaudējis, bet Māra no sa-
vām tik viegli nevarēja atteikties. Vai tad tiešām tā viena
nolādētā lopa pēc lai izjūk viss, kas likās lielisks un tepat
vai ar roku sasniedzams? Saimnieka četri puīši brauca ar
pieciem zirgiem — varbūt viņš pa dienai iedod to savu
sesto? Vai tad tas študente nebij viņiem diezgan ļauna
nodarījis, lai Brīviņš arī šo drusku izpalīdzētu? Rentes
Vlētā un pašā mājiņa taču visas nākamās dzīves pamats,
tāpēc Osiene gatava desmit reizes atzīmēt visu pārciesto,
Annas nelaimē tagad likās tikai tāds nieks, ja pret to va-
rēja iemalnīt vēl kaut kādu palīdzību, ja par to baļkus da-
būtu salā... Nejauka bij tāda doma, pašaudījās kaut
kāda jausma par grēku, par dieva sodību, bet kas tagad
grēks un visas sodības pret to zemes gabalu, kas bij parā-
dijies kā jauka sapņa aina un nu atkal taisījās apdzist uz
visiem laikiem...

Nē, nē, tikai to nē! Pat iedomā viņa nevarēja pieļaut
tādas briesmas. Lai tad vai pašiem abiem jājūdzas raga-
vās un vilkšus jāvelk tie koki uz salu, lai kaut ar visiem
bērniem jāiet palīgā!... Visādas muļķības viņa saplā-
pāja, izmīsumā ķeršidamās un kaut kādu glābiņu meklē-
dama. Varbūt, ka Kalvics varēs. Tam gan pašam jāved,
bet zirgs kā lācis, un mežs turpat aiz durvīm. Varbūt uz
pavasara pusi, kad tās lielās kupenas būs nokusušas un
pa cietu gāli arī tas nolādētais bubulis kaut cik vilks, ja
tikai apkaļ asām radzēm un viņam neslīd...

Valrāk reižu viņi sastrīdējās un salamājās. Osiene ne-
varēja ciest, ka vīrs tā pagalam nolaidies, ka neviņoja
pat pagudrot un atrast kādu izeju vai cerību, kas viņu
vismaz šimbrīžam kaut cik apmierinātu. Pa nakti viņi
gandrīz nemaz nevarēja gulēt. Ritā Osis izbrauca jau
pirms gaismas. Pēc brokastīm, kā paša nelabā uzsūtīts,

Ieradās Rutkis: nebij bijis kā pirmajā sniegā, nu viņam vajadzēja pāri maisu siena un kādu sieku rudzu miltu, daudz jau viņš negribēja, ņēma vērā, ka Osim pašam negāja viegl... Māra pašlaik gadījās pie plīts, tikko vārošu ūdeni neiclēja viņam acīs. — Nelietis, zaglis, slepkavnieks! — viņas vārdu krājums tādās reizēs bij neizsmelams. — Vai viņš te zirgus pārdeva, krāpnieks tāds? Vai tas par zirgu saucams, lai arī to vārdu nesa? Sērga tā bij, lietuvēns, cilpa cilvēkam kaklā! Tūliņ uz aploku vedams, šitams nost un aprokams ar visu ādu! — Rutkis neizskatījās neko apvainots, tikai pārsteigts gan. — Vai tad tā viņa vaina? Viņš tos zirgus pats neaudzēja, nē, tas nebij viņa amats, viņš tikai pirka un pārdeva, iekšā ielīst nevienam nevarēja. Osis tak pats izmēģināja, kur tad viņam toreiz bij acis, ja tagad blāva? — Vēl no kalniņa Osione kliedza pakaļ: — Tā kā viņš te acu vairāk nerādītu, blēdis un žūjks! Labam cilvēkam pūru miltu nebūtu žēl iebērt, ne šitādam pasaules aplaupītājam. Ja viņam pavēlēts zemniekus krāpt, tad krievu ķeizara likumos pavisam kaut kas cits rakstīts. Osis to tā neatstās, izsūdzēs līdz pašai Pēterburgai, uz Sibīriju šitādi ir dzenami prom!

Rutka kulba jau nozuda aiz Mežavilkēm, bet viņa vienmēr vēl nevarēja norimties, līdz Liena gandrīz vešus ieveda atpakaļ istabā. Lai nu kā, tomēr sirds palika vieglāka, kad tā dabūja izkliegties.

To dienu un vēl vienu Osis izbrauca laimīgi, bet pa piektdienu un sestdienu tā nomocījās, ka vakarā tikai desmit karotes kāpostu ļaudāja izstrēbt. Svētdienas rītā viņš paņēma to nelieti bubuli un veda pie Paula kunga.

Paula kungs, tas bij Viksnas krodzinieka Šarlova brālis, arī Glāžškūņu Greineriem kaut kā rada. Bijis sedlīnieks Iršos, pēc tam turējis savu veikalu kaut kur Latgales pusē un iedzīvojis lielā naudā. Pretim Glāžškūņiem nopircis simts pūravietas zemes un aizpērn uzcēlis jaunas mājas, kuras tagad sauca par Šarloviem. Bagāts, bet nemaz nebij lepns, liels zirgu pazinējs un ārstētājs, pats turēja četrus, tuklus kā barokļus, un labprāt arī zemniekiem palīdzēja ar padomiem.

Šarloviem apkārt bij augsta dēļu sēta. Kamēr Osis sēja bērņo pie latīņu vārtiem, divi milzīgi suņi atņirgtiem zobiem otrā pusē rēkdami slāistījās pretī. Pats Paula kungs iznāca ielaist, zirgam tikai acis uzmeta un pameta ar galvu, bet Osi veda iekšā. Viņam bij skaista ķieģeļu māja ar izbūvi jumtam abās pusēs. Istaba izlipināta tumš-

brūnām tapetēm ar zeltītiem tulpju ziediem. Balta podu krāsns nokurināta karsta, uz lepna plaukta nostādītas lielākas un mazākas zirgu fotogrāfijas, bez tam tur bij latviešu kalendārs un vēl divas mazas grāmatiņas, laikam vācu valodā. Vīnes krēsls taisni slidēja pa dzeltenī krāsoto grīdu, Osis parāva kājas pēc iespējas vairāk apakšā, no sniegā sabristām vīzēm tik karstā istabā katrā ziņā paliks pelķes, visu laiku tās viņam bij prātā.

Bet Paula kungs to nemaz nevēroja, bij laipns un ļoti runīgs. Valoda gandrīz skaidri latviska, pat velto o un mūsu ie izrunāja pilnīgi pareizi. Viņš bij drausmīgi resns, gandrīz tikpat resns, cik garš, pats krēslā nevarēja pakustēties, toties žirgti grozījās mazā galva ar balto, apcirpto bārdiņu. Paņēma no kastes melnu cigāru, ar smieklīgi mazu nazīti kaula spalā nogrieza galu, pasniedza viesim un pats pie sudraba kārbīņas uzrāva sērkokciņu. Cigārs bij nejauki stiprs, no pirmā dūma Osim acis samledzās un gribējās klepot, bet viņš turējās pieklājības labad.

— Tu esi vecs braucējs, — Paula kungs telca pārmezdams, — un neredzēji tūlīn, kādu malku Rutkis grib tev iesmērēt. Pasaucis vismaz sievu, tā katrā ziņā būtu gudrāka.

Osis to sajuta taisni kā pērienu, bet pretī neko nevarēja teikt, pelnīts jau bij. Paula kungs pazina visus divājiešu zirgus un braucējus, cits nekas viņu pagasta dzīvē un notikumos arī neinteresēja. Kalvics Silagaiļos, tas bij īsts vīrs, prāta vezumu kraut, bet prata arī zirgu barot. Visglupjākais tas, kas nelielījās pats ar savu, bet ar sava zirga spēku. Kā Lejassmeltēnu Vanags — ēzēlis vēl tikko ceturtā gadā, bet jau nabags, priekšējām dzīslas pārstieptas, lielais kakls drīz būs kā dzērvei. Ar pasta kungu Brenfeldu Paula kungs lielā naidā: tas katru gadu vismaz piecus zirgus nobendēja pa tiem rudens lielceļiem, bet viņš kā lopu un kustoņu aizsardzības biedrības loceklis tādu nelietību nevarēja pielaiest, pat «*Duna-Zeitung*’ā» iespieda rakstu par zirgu mocīšanu kādā lielā pasta stacijā starp Ogrī un Pļaviņām. Par vēlu Paula kungs bij dabūjis zināt, ka Brīviņu Vanags ar savu priekšstrādnieku vasaras laikā jūdz ķēvi ragavās, tad tam jokam būtu cītādas sekas, ne tikai rakstelis vācu avīzē.

Osis nebij te ieradies klausīties par tiem citiem divājiešu zirgiem, viņam vajadzēja kaut kādas zāles paša sasodītajam bubulim. Bet par to Paula kungs acīm redzami

vismazāk gribēja runāt. Tikai iedevis izdzert piņģerota lielu glāzīti dzeltēna, salda, bet briesmīgi stipra dzēriena, pietrausās kājās un teica, galvu nogrozīdams:

— Zirgs nav vainīgs, bet tas lops, kas iebraukdams iedevis viņam tos nikus. Atved to man šurp, es viņam piecpadsmīt ar šito pašu savu spieķi! — Viņš pakasīja savu otro pakakli, paraustīja plecus un parādīja pa logu. — To bērzu tu redzi? Kāds viņš ir? Liks? Jā, lemesnīcu tu no viņa vari iztaisīt, bet taisnu dabūt nekad. Tāpat tas ar tavu zirgu. Ērgļu un Vestienas apvidū, kur tie lielie kalni, katram desmitajam zirgam ir niķi. Tad viņi dara tā: pataisa striķim cilpu, apmet niķu maisam ap kaklu un piesien otram vezumam, lai rauj. Ka kāds tā būtu izārstēts, to es gan netīku dzirdējis. — Viņš brīdi padomāja un pakasīja turpat, kur pirmo reizi. — Par čigāniem tu jau pats zināsi. Viņi uzkurina uguni, nokarsē bērza klūgu un paliek spītņiekam zem astes — tādu mocību pat nosprādzis kostonis neizturēs, ne vēl niķainis. Bet tas ir tai reizei, ieaugušu amatu ar to neizdeldēsi. — Un tomēr vēl, mēģinādams kaut kā mierināt pavisam sašļukušo Osi, ievaicājās: — Vai negribi vēl vienu glāzīti?

Ko tāda glāzīte varēja līdzēt? Osis bij ieraudzījis divas prāvas peļķes tajā vietā, kur līdz šim bij stāvējušas viņa vīzes.

— Nu es gan jums to istabu esmu pielācojis, — viņš teica pavisam nelaimīgs.

— Nekas, — Paula kungs tikai ar roku atmeta. — Tev jau tie zābaki tādi, kam viss lip klāt. Mana Māle nāks ar lupatu un uzslaucīs.

Viņš pasauca to pašu Māli, lai izlaiž ciemiņu pa vārtiem. Māle bij no tās pašas Glāžšķūņu pūsteru sugas, vienīgā, kas strādāja kā kalpone pie kungiem. Viņa iznāca atlocītām piedurknēm, līdz elkoņiem miltiem nobārstītām rokām, dusmīga, ka šāda lāča dēļ jāpamet svarīgs darbs ķēķī. Suņus gan attrieca nost, bet nelikās redzam, kad šis latviešu zemnieks atsveicinādams parāva zaķenīcas malu vairāk uz acīm. Koka tupelēm plakšinādama, katūna brunču asti pa sniegu stiepdama, aizsteidzās atpakaļ, kur uz plīts vai cepeškrāsnī kaut kas varēja apsvilt.

Osis veda prom savu nelaimi, pavadu aiz muguras reižu reizēm nikni pieraudams. Bet tam nelietim uz mājām bij pavisam citas kājas, nekā šurp nākot. Ja vedējs gāja vidū, pa zirgu iemīto taku, arī bubulis kņāši soļoja pakā. Ja tas pavirzās uz braucēju vīzēm nogludinātās stri-

pas ceļa malā, arī viņš tūlī un neskubināts pārcilpoja turpu. Rūdīts blēdis, vairāk nekas!

Cīgārs Osim bij apdzisis, bet viņš to izņēma no mutes tikai tad, kad bij garām Glāžšķūņiem un pa Šarlovu logiem vairs nevarēja redzēt. Mute sūrstēja kā izsvilināta — viņš gribēja aizsviest to velna daiktu sniegā, bet apdomājās: saplucināts un pīpē iebāzts, tas varbūt bij vēl gluži labi izkūpināms. Kaut kādu nieku jau nedeva, dzirdēts, ka tāds cīgārs dažkārt maksājis līdz desmit kaņepēm.

Nejaukā naidā paskatījās atpakaļ un novilkā caur zobiem:

— Maita tu tāds! Klūgu nokarsēt, vairāk nekā.

Bēris tikai baltām acīm pablenza caur krēpēm.

7

Silagaiļu meža kaktā Annai bij miers.

Vecais saimnieks un saimniece nelikās zinīs par to, kas notika pusgraudnieka galā, ūsainais Jorģis gan liels bālamute, bet citādi labstrīdīgs un noko jaunu citiem nevēlēja. Puisis un meita no junkuriešiem, tiem Kalvicienes krustmeita un viņas liktenis pilnīgi vienaldzīgi, vecais piedzīvotāju pāris ziemas laikā nemaz laukā nerādījās.

Andrs gāja skolā, deviņus gadus vecā Marta kalpoja pie saimniekiem un ienāca tikai pārgulēt. Pats Kalvics veda balķus pie Švehheimera mājiņas, kur viņam no Jurgiem paredzēta rentes vieta. Tas bij satīcīgs vīrs, tikai ar savu Dārtu gan vienmēr runāja mazliet kā uzzobodams. Uzzobojumu viņa arī pelnīja, lēna, klusa un tūlīga, ne visai tīrīga, tomēr tāda muļķe gan ne, par kādu Kalvics to nešaubāmi turēja. Bieži viņai gadījās kaut kāda nelaime — putra pārgāja katlam pāri, pagales izvēlās no plīts vai ūdens spainis aizmirsās pie akas. Ar nesasietu vai nostieptu vižauklu gandrīz katru rītu sāka staigāt, sasieta attapās tikai tad, kad pati vai kāds cits uzmina un viņa tikko nepaklupa.

Annai Dārtas aizmāršība un nolaidība talsni pa prātam: tik bleži radās izdevība istabā kur roku pielikt, palīdzēt, pārkārtot vai pabeigt pusē pamesto. Krustmāte pati nekad neparīkoja, bet arī neliedza, saīgusi nelikās, tikai vienaldzīga, un šī vienaldzība Annai dažreiz bij vai vēl sāpīgāka nekā mātes niknās acis un lamāšanās.

No meža pārbraucis, kājas audams, skalus plēsdams, grievalkus vīdams un vakariņas ēzdams, Kalvics pats runāja daudz, pārstāstīdams dienas piedzīvojumus un jaunākos notikumus pagastā. Bet Anna bij palikusī pārmērīgi jūtīga, aizdomīga un tramīga, arī šajā runības steigā viņa samanīja kaut ko pret sevi vērstu, kaut ko tādu, kas ne acumirkli nelāva aizmirst, kur atradās un kas viņu gaida. Taisni tāpēc jau Kalvics runāja, lai viņa aizmirstu, nejustos te par apgrūtinājumu un daudz nedomātu par savu nākamo likteni. Bet vai tad viņa nenoprata, ka arī šis lāga vīrs viņas pēc sajūtās neērti un rītos manījās aizbraukt pēc iespējas agrāk, kad viņa izlikās vēl aizmigusi un nedzirdam, kā viņš klusiņām apāva kājas un pūlējās aizvērt durvis, lai neuzmodinātu.

Visvieglāk bij, kad palika istabā divas vien ar vecmāti. Anna rīkojās pa istabu, bet vecā augu dienu tupeja savā gultas galā. Mēle viņai ne acumirkli nepalika mierā, viņa čivināja kā aizmirsts putnēns, nevērodama, vai kāds arī klausās, — laikam tikai tādēļ, lai pati zinātu, ka vēl dzīvo. Arī Anna neklausījās viņas plāpāšanas saturā, bet pati šī čivināšana viņai ārkārtīgi patika, neviens istabas kakts nepalika tukšs, un nebija jāklausās savas pašas smagajās domās. Arī pirksti vecajai mātei kustējās cauru dienu. Viņa adīja, adīja bez apstājas, reizēm savu adatu nīrboņu pa pelēkās dziļas un krāsaino dzīparu valdziņiem pavadīdama pienācīgiem prātojumiem un paskaidrojumiem. Saimnieku Jorgis pūta lielo basi Sprukas muzikantu korī, tam cimdu aizados vajadzēja tādu rakstu, kas atgādinātu šo viņa amatu. Annai gan likās, ka vecmāte šo jauno pūšamo daiktu nav redzējusi, tas, ko viņa ar zaļiem un dzelteniem dzīpariem ieadīja Jorga cimdu kātos, drīzāk atgādināja elkšņa mizas tauri, ko mazais Andrs no pavasara puses pūta Brīviņu ganībās. Bet vai tas nebija viena alga — adītāja saviem rakstiem bieži vien pļedomāja tādu, ko citi tur nepavisam nevarēja saskatīt. Loku liecēja Sveķāmura ablem puikām viņa adīja nelabprāt, nurdēdama, valdziņus bieži nolaizdama un pati par to pukodamās. Dūraiņi iznāca no ruzšanas nekrāsotas vilnas, pēc vecsmātes ieskata tādi Sveķāmuri tā kā tā neko nesaprata no latviešu rakstiem. Pelēkie lāsumi šķībeniskās rindās nozīmēja to, kas tiem prūsulēniem ziemas laikā allaž bij ar cimdu no deguna slaukām. Vecajai mātei visās lietās pašai savi ieskatī, arī Kalvics, plecus parastīdams un galvu kratīdams, tur neko nevarēja grozīt.

Bet tad viņa no gultas apakšas izvilka lielo grozu. Pašā dibenā tur paglabāts baltas dzijas kamols, pret circeņiem rūpīgi lupatās ietīts, stāvējis no tiem laikiem, kad Marta vēl bij mazā. Kātiņus uzmetusi, viņa pasauca Annu tuvāk.

— Zeķītes tavam mazajam, — viņa teica, smaidīgās ačeles pamirkšņinādama. — Paraugi, cik mīkstiņa dzijtiņa. Toreiz man vēl pašai bij savas aitas, patl cirpu, pati mazgāju, pati sakāsu un vērpju. Divi pāri man te vēl iznāks, viens, kamēr vēl būs šūpojams, otrs, kad sāks pa zemi rāpot. Bet vienmēr izdodas par lielām, nemaz nevar saprast, kāpēc tas tā ir, vai nu es mēru nezinu. Laikam smalkās adatas vajadzētu.

Bet smalkāku adatu nebij, viņa adīja ar tām pašām resnajām, tagad čivinādama par bērniem, par viņu auklēšanu un barošanu. Anna nolūkoja izdevīgu brīdi, kad Kalvicienes nebij istabā un sētsvidū nevienu nemanīja, uzrāva kažociņu, apmeta lielo lakatu un izšmauca ārā. Viņai iestaigāts celiņš, un mežā viņa zināja visas vasarā no malas iemitās tekas. Egles bij klusas un nopietnas, laipni stiepa pār galvu platos, piesnigušos zarus, tikai pa retai, sīkai pārslai nobirdinādamas uz galvas un pleciem. No bērzu, pīlādžu un liepu smalkšņu klāņiem gan jāpie-sargās, tie piesniguši spuraini un īgni, it kā cilvēks vainīgs, ka viņiem te tā jānīkst līdz pašam pavasarim.

Anna gāja pa stirnu pēdām un domāja savu smago domu. Ozoliņos viņai pašai bij savas aitas — tagad tās droši vien mātes Brīviņu kūtī. Rudenī, kad tā nelaime jau bij zināma, viņa piesauca mazo, lēno, ar tām strupajām ausīm, aplika roku ap kaklu un izstāstīja savas bēdas. Gana kulītē visas drupatas izurbinājusi, strupause paskatījās lielām, glupām acīm, izlikdamās, ka neko nav dzirdējusi. Še, mežā pie Silagaiļiem, Anna tās pirmās reizes nāca pa stirnas pēdām bērnišķā cerībā, ka varbūt izdosies redzēt pašu ieminēju, tādu lēnu un klausīgu, kāda bij tā Ozoliņos. Bet tikai vienu reizi pamanīja ko brūngani baltu pazūdam eglīšu biezoknī tik veikli, ka pat zari nepalocījās un sniegs nenobira pakaļ. Kā tad nē: vai mazums Silagaiļu Jorģis viņus tramdījis, ar plinti svētdienas rītos pa mežu vazādāmieš.

Viņa nosēdās aiz izgāztas egles saknes un saplaka savā smagumā. Acis bij sausas, bet sirds asaru pilna. Pat meža klusums likās grūts, to mierinājumu un atpūtu, kas viņai vajadzīgs, arī tajā nevarēja atrast. Viņa domāja par cilvē-

kiem, kas zināja tikai aizbaidīt meža kustoņus un arī paši cits citu no sevis. Ar ko viņa lai parunātu vārdu, kas tā lauzās pats no sevis? Tēvs un māte tagad Brīviņos taisījās uz jauno rentes vietu un pašu māju, tiem sava rūpe, kas taču daudz svarīgāka nekā viņa ar savām nastām. Tā tas bij, tur neko nevarēja grozīt, viņa pati to sajuta noteikti un negrozāmi. Vai viņa varēja ko žēloties par radiem te Silagaiļos? Zelta cilvēki, un tikai tāpēc viņai ne reizes vairs neienāca prātā tas apmātais dulnums, ar kādu savā laikā bij valkājusies ap Mežavilku dambi un pa Brīviņu aploku. Bet par ko viņi visi domāja, arī labā vecāmāte, divi pāri baltu zeķu adīdama? Tikai par to gaidāmo, kas vēl nebij pasaulē un kas tomēr visas lielās nelaimes cēlonis. Vai tam kāda jausma par tām mokām, ko viņa še cietā? Un tomēr tas bij tas vienīgais žēlojamais, lai gan viņam neko vēl nevajadzēja un neko viņš arī neprasiņa.

Viņa apzinājās briesmīgu netaisnību. Ar katru miesas cīpslu sajuta šo nežēlīgo, sūro netaisnību, kas palika smagāka dienu no dienas. Pati viņa izmesta, padzīta, tiklab kā aizmirsta. Kalvics runāja tādēļ, lai arī viņa aizmirstu sevi. Vecāmāte bubināja tā, it kā viņa bijusi tāda pati veca un kurla un tupētu turpat blakus gultas galā, kājas kažociņā ietinusi. Bet viņai vēl tikai divdesmit pirmais gads, viņa tik bieži atminējās tos nesenos laikus, kad viegla un mundra iegāja baznīcā un tik daudzas galvas vīriešu pusē pagrieza pretī jūsmīgas acis. Jauna, stiprā un lepna viņa bij blusī, tikko, tikko sākusī apjaust sevi un dzīvi, kas patlaban pavērsās pretī kā zaļa plava. Kādus ziedošus sappus viņa neizsapņoja pirmajā dzīvības reibumā, kādas pārgalvīgas domas toreiz neizdomāja viņas jaunā galva? Viss tas nebij nekas... visu tas — tas — nolādētais samina kā kārcelīna vidū nevietā uzdigušu pieneni... To nelādēja neviens, tikai viņa tā sodāmā, tā izdzenamā, labam cilvēkam arī pazēlojamā...

Anna sajūtās tik bezgala pamesta un vientuļa, ka pat izgāztās egles saknēs, aizvējā, siltā kažociņā un zem lielā lakata pārskrēja drebuļi. Kā viņa ienīda visus tos cilvēkus, lādētājus un tāpat žēlotājus — visus! Pat zobī noklakstēja, aukstumā sasizdamies. Viņa piecēlās un smagi brīda atpakaļ uz svešajām mājām, kā muļķa prātā apkārtlūkodamās, vai nevarētu aiziet kur citur...

Ilgī pa mežu staigāt viņai tomēr neiznāca. Sasnīga dziļi sniegi, gar apmalā nogulās viļņainas kupenas, pat malkas ceļi palika neizbraucami. Pienāca arī tās dienas, kad Kal-

vīcs atveda bērza kārti un istabā atskanēja bērna brēkšana. Vecāmāte augu dienu čubinājās ap mazo, tagad stāstīdama tam savus garos stāstus un pavisam īsiņas pašdomātas pasakas vai padziedādama, arī vairāk tikai vārdiem, meldijas šķita vairs tikai pa daļai atceramies. Pa naktīm Anna pati kustināja šūpulī, kas uzkārts tik tuvu, ka jāsagriež stūreniski, lai tiktu gultā vai laukā no tās. Jau šūpulī tas bērns nogulies ceļā — viņa zināja skaidri, ka arī turpmāk ne soli nevarēs paspert, kur tas nebūs priekšā. Jaunā dzīve, par ko tik daudz domāts un jūsmots, tagad palikusi kur sāpus un pamazām nogrima aiz miglainā apvāršņa, viņa bij nostādīta uz šauras, bedrainas un ciņainas, bet stingri nospraustas tekas, no kuras soli nevarēja spert uz vienu vai otru pusi. Patlaban viņa maz domāja par to, kas te turpmāk gaidāms. Pēc visām pārceistām mokām sajuta tikai lielu nogurumu un vienaldzību. Un nepiedzīvoti miegaina bij palikusi. Bieži nemanīja pati, ka roka atšļukusi no šūpuļa, bērns sācis vēkšēt, bet Kalviciene pienākusi pašūpot un modināt lielo gulētāju.

Vārdu izmeklēja Kalvici, viņai pašai arī tas bij vienaldzīgs. Par abām ģimenēm jau lielais un mazais Andrs, līdzsvara un labas noskaņas labad vajadzēja arī lielo un mazo Martu. Sevišķi tikami tas bij lielajai Martai: viņa saimniekgalā tina saivas un mazgāja traukus, kamēr mazā tikai spārdījās un ņerkstēja šūpulī.

Pirms krustabām pat lēnā Kalviciene staigāja ļoti norūpējusies: zināms taču, kā Arps tādos gadījumos ārdījās baznīcā. Tie kaļķi, mūri, akmeņi! — Tas bij tikai ievads, kam sekoja tādu lamu un lāstu izverdums, ka jaunas meitas tvīka un sarka, bet grēcinieces ģimene un visi radi pusgadu staigāja kā cūku vārtāmās dobes dubļiem aplieti. Taisni tāpēc arī tajā svētdienā baznīca bij stāvgrūdām pilna, tomēr piedzīvoja negaidītu un pavisam neparastu vilšanos. Mācītājs gan atšķīra no visām svētā laulības kārtā dzemdējušām mātēm, nosauca pašu pēdējo, bet pazņojis tikai piepūtās sarkans un izgrūda: na! dievs lai dod savu svētību arī šim bērnam! — gan sevišķi uzsvērdams vārdu šim. Baznīcēni palika sastieptiem kakliem, pavērtām mutēm un dziļā nesapratnē. Saprāšana nāca vēlāk, kad viņi attapās, ka šī bandu bērna tēvs taču paša pagastveča Brīviņu kunga dēls. Un tad vēl tika zināms, ka Līzbeta tikām bij uzstājusies Vanagam, kamēr tas piektdienā pirms tās svētdienas lika iejūgt

zīrgu un aizbrauca pie mācītāja. Tā Arpa nepieredzētā lēnprātība šoreiz tika viegli izskaidrojama.

Annas labad Lizbete gan nebūtu tā rūpējusies, tā bij palaidne caur un cauri. Ka tā pavedinājusi viņas dēlu uz nelietībām, tieši nepateica tikai tāpēc, ka par šo lietu vispār ne ar vienu nerunāja. Bet ar Osienu patlaban atkal nodibinātas labas attiecības, un tās vajadzēja saglabāt. Ar dziļu pateicību Osiene uzņēma šo nepelnīto augstsirdību, kas viņu pasargāja no tā vislielākā apsmiekla pasaules priekšā un arī nākamās rentes vietas izredzes padarīja vēl gaišākas. Tagad gandrīz, gandrīz varētu... Osiene padeva viņu mātai, ka tagad gandrīz būtu ar mieru iet apraudzīt meitu, tikai uz to bērnu, uz to viņa vēl nevarēja paskatīties.

Arī lēnā Kalviciene gluži atplauka no šim prieka vēstīm. Pacilāta stāstīja Annai, ka Vanags braucis pie mācītāja, ka Arps baznīcā nemaz nelamājies un ka māte gandrīz būtu ar mieru atnākt apraudzīt, ja tikai varējusi uz to bērnu paskatīties. Bet šī nocietinātā un notrulinātā grēciniece tikai vienaldzīgi paraustīja plecus.

— Kas viņai liek skatīties, ja nevar. Es viņu te nemaz negaidu.

Kalviciene palika pārsteigumā un nesapratnē nolaistām rokām. Bet tajā brīdī viņa nezināja, ka Anna spējīga turpmāk sagādāt vēl lielākus pārsteigumus...

Anna atplauka acīm redzami, vieglā dzīve, divdesmit pirmais gads un vienkārša cilvēciska dzīvības dziņa viņu drīz atkal padarīja jaunu, spēcīgu un smidru, tikai vairāk nobriedušu un klusi atturīgu, no ārienes skatoties, šo atturību varēja arī iztulkot kā nesaprotamu lepnumu. Kāds lepnums te varēja būt? Meita ar bērnu! Vai kāds zināja citu, vēl zemāk kritušu? Tādai vajadzēja sajusties bezgala aplaimotai, ja vīrieša cilvēks jēl acis pameta uz viņu. Abām rokām pieķerties, ja atgadītos tāds aplaimotājs, kas būtu ar mieru pasniegt savējo un pacelt viņu no dubļiem un mēsliem.

Savā lielā tūlībā Kalviciene to nepateica skaļi, nebij jau māsa Osiene, kas izkliegtu desmit reizes dienā ar visādiem izlokjiem un piepušķojumiem. Bet Anna lasīja viņas domas kā atvērtā grāmatā, to un vēl daudz ko citu viņai bij mācījis šis melna grūtuma pilnais laiks. Izsmiekla, pazemojuma un izmisuma slīgšņu viņa bij izbridusi, tas pāri un aiz muguras. Palikusi tikai šī asā, neuzticības pilnā redze, kas izmanīja cilvēku līdz pašam dibenam un skaidri

notvēra pat to, ko tas pats vēl neapjauca. Un no tā radās šī atturība, ko citi noturēja par lepnumu, šī naida tuvā atsvešība arī no tiem, kas viņai labu darījuši un patiešām arī nākotnē gribēja tikai labu.

Bez Kalvicienes labās gribas droši vien nenotika arī tas, ka kādā pirmdienā no Silagaiļu mazmājiņas pusgraudnieka istabā ieradās loku liecējs Sveķāmurš. Plecīgs vīrs uzrautiem pleciem, gandrīz kā nelietu kupri mugurā, platu seju un pusloka muti, runājot tajā tika redzamas abas platu, dzeltenu zobu rindas. Ūsu vietā Sveķāmuram bij baltas saveltas vilnas grīstes, divas tādas pašas, tikai mazākas, tik zemu pār acīm, ka virsējie plaksti tikko pamanāmi. Acis pašas gluži apaļas, dzeltenpelēkas, gandrīz bez redzokļiem — Anna ienāca prātā, ka tādām vajadzētu būt akla kaķa acīm, lai gan nevarēja atcerēties, kad viņa tādu redzējusi.

Sveķāmurš ievēlās kā lācis, pat sniega aplīpušās tupeles aiz sliekšņa nenodauzīja, šajā pusē labudienu arī nepateica. Laikam patlaban no darba nāca — melna ādas skotele priekšā, ādas cimdi līdz elkoņiem, ap tiem vēl kūpēja dūmi vai arī sutināmo lietaskoku garaiņi. Varbūt tikko iekurinājis krāsni un, kamēr tā iesilst, atplakšinajis nokārtot neatliekamas darīšanas. Vismaz pēc ļoti aizņemta un nevalīga cilvēka viņš izskatījās. Kalvicienes istabā nebija, Sveķāmurš nosēdās un sāka skatīties noņēmis. Vecāmāte nurdēja, it kā tas aizsēdies viņai gaismai priekšā. Anna rīkojās pie plīts un izlikās neredzam šo nelūgto viesi. Bet tas nenovērsa no viņas sprāguša kaķa acis — tā viņš laikam aplūkoja savus oša klučus, vērtēdams, kur iznāks ratu loki, kur ragavu slieces. Viņai roka tā vien cilājās ar to pašu pavārnīcu pasmelt dziļāk katlā un palaist šalti uz to pusi. Kad Sveķāmurš tomēr vēl neatsijās celties, viņa paķēra slotu un sāka slaucīt istabu, akmentīni švirkstēdami skrēja pa klonu un paukšēdami atlēca no loku liecēja koka tupeļēm. Beidzot viņš tomēr pratās, putekļus atsprauslodams, pietrausās kājās un tā arī, nevienu vārdu nepateicis, izlīgoja laukā, tupeles vien noplakšēja.

Tad Anna nosvieda slotu aizdurvē un iesmējās, pirmo reiz pēc gariem, gariem mēnešiem. Arī vecāmāte nolika adīkli un smējās. Balss viņai smieklam nebija, bet smējās žirgtās gudrās acis un krunku vainadziņā ap tām.

Vakarā Anna pilnīgi aplam mēģināja vēl pasmieties. Izbrīnā izdzirda, ka te nav nekāds joks, bet gatavojas ļoti

nopietna lieta. Kalvicu Dārtal nezin no kurienes bij atradusies mute, gandrīz vēl labāka kā māšai Brīviņos. Sveķāmurs, tas tikai bij vīrs, pagastā vajadzēja tālu pameklēt tādu jaunu puisi, ko sēdināt viņam blakus. Četrdesmit gadi atraiņa cilvēkam nebija nekāds vecums. Un tad tas izskats — ak tu mūžs! Vai no smuka purna vien bija kāds paēdis? Vai šis pats viņas Kalvics arī bija kāda bilde, un vai viņa toreiz tāpēc no tā krūmos bēga? — Kalvics norūca kaut ko, patrinās uz ķebļa un nobraucēja ūsas, gluži kā Annas tēvs Brīviņos. — Protams, jauna meita, kurai pašai neko nevar pārņemt, tā varbūt brāķētu, tagad jau viņas visas pa gaisu brauca. Bet, ja pašai šā un tā nogājās, tad nu nevajadzēja vis neko degunu uzņemt un nīrgāties par cilvēku, kas četrpadsmit gadus godīgi laulības kārtā nodzīvojis.

Nē, smieklī Annal vairs nenāca. Pārsteigta viņa pierāvās uz gultas malas aiz šūpuļa un palika klusa. Vai tāpēc krustmāte viņu te turēja aiz žēlastības, lai apvainojošā kārtā runātu tai pretī?

Tad nu nevajadzēja vis vairs pa gaisiem braukt un cērēt uz saimniekdēliem — tas bija tikpat kā bez biļetes gaidīt lielo vinnestu. Tad vajadzēja būt laimīgai un pateikt dieviņam simtreiz paldies, ja gadījās tāds duraks, kas vēl gribēja piederties. Kolnists — nu, kas tad par to! Vai Glazšķūņu štelmahers Drēviņš tāpat nebija kolnists, bet sieva viņam latviete, kā dzirdams, pat no Zemgales saimniekmeitām? Un kas tai tagad kaitēja? Drēviņietei bija desmit bērni, katru rītu viņa dzēra kapiju, skaidri runāja vāciski un ar vīru gāja pie vācu dievgalda. Sveķāmuram tāpat bija savs amats, un pelnīja viņš labi, ļoti labi pelnīja.

Vēl gultā iekāpusi, Kalviciene nerimās, līdz pārmāca miegs un tā tarkšēšana notrūka pusvārdā. Bet otrdienas vakarā viņa atsāka atkal taisni no tās vietas, kur pirmdien beigusi. Sveķāmurs bija labs amatnieks, ļoti labs amatnieks, un darba viņam nekad netrūka, pat zelli viņš taisījās pieņemt. Pašam Zīveram, pašam Zīveram viņš pagājušo rudeni nolieca septiņi gaņģi ratu loku. Saimnieki, tie gaidīja nedēļām, kamēr tika pie savas kārtas, visi junkurieši viņam veda, dažreiz pat no pāliešiem, un nebija dzirdēts, ka viņš kādam ko sapušiešis. Sveķāmurs ne dzēra, ne pīpoja, tikai naudu krāja. Cik viņam īsti, to, protams, neviens nebija skaitījis, bet pasaule rēķināja vairākus tūkstošus. Tūkstošus! Kuras katras mājas viņš varētu iekrāt, bet vai viņam bija vajadzīgs? Kurš saimnieks

varēja lielīties tūkstošus sakrājis, lai gan gāja pats, gāja sieva un bērni no gaismas līdz gaismai. Kurai saimniecei bij tik viegla dzīve kā Sveķāmura sievai? Govi viņš neturēja, tāpēc ka vēders viņam pienu nepanesa, tikai gaļu vien ēda, katru gadu turēja vienu barojamu cūku un vienu sivēnu. Un vistas, tās gan, bet tad tik arī bij visas tās kopšanas. Par istabas kaktu un placi sautējamai krāsnei, loku un slieču liecamajiem un ošu nokraušanaī Sveķāmurs maksāja naudā, sievai dienas atdienēt nebij jāiet, varēja dzīvot kā madāma, un tā viņu arī sauca. Tā pirmā, tā kolnistiene — nu, uz to nebij ko skatīties. Tā bij slimīga, ņerkstēja un pūta vien, staigāja sabristās tupelēs, noskretušiem katūna brunčiem; bez priekšauta un bez zeķēm kājās. Cūkas kūtiņā mirka mēšlos un zampā līdz ausīm, nevarēja dabūt neviena, kas grībētu rudenī iet palīgā celt barokli uz aizgaldas malas. Morics un Kurts neizskatījās labāki kā tas sivēns kūti, to blēņu un palaidnību pēc jau vien Silagailis viņus ilgāk neturētu, ja arī negribējis mazmājiņu atdot uz renti. Nevarīga, netirīga un slinka, tā kolnistiene nebij viņu apvaldītāja, un cik tad pašam, darbā aizņemtam, iznāca laika nodarboties ar audzināšanu, labi, ja vakarā norāva siksnu no biksēm un nosloksnīja zilus un stīvus. Ja dažreiz arī kolnistiene pati dabūja savu kārtu, tad par to nebij ko brīnīties, ar tādu ņergu neko citu nevarēja iesākt. Ja gadījies spēcīgāks sievieša cilvēks ar sirdi krūtīs, to nabaga bāreņu dēļ vien jau iežēlotos, lai neizaug par tīriem mežoniem un burlakām. Sveķāmurs nemaz nebij tāds — un, ja arī bijis tāds, prātīga un patīkama sieva varētu pataisīt viņu citādu. Viegla dzīve pie tāda amatnieka sievai, ne saimniekam dienas jādien, ne jāiet riju kult, tikai tā istabiņa jāapkopj un kūtiņa un jāapmazgā vīrs ar tiem diviem puikām. Nelaiķa kolnistiene neprata ne vērpt, ne aust, un tas viņai arī nemaz nebij vajadzīgs, Sveķāmurs nēsāja tikai pirktas drēbes — kāpēc nē, ja ir nauda, ja tūkstoši ir un nav vis kā kādam Kalvicam jābēdājas, kur ņemt rubli un divdesmit kapeikas, ko puikam skolas naudu samaksāt.

Ar to Kalvīcu Dārta sāka, ar to beidza. Visu nedēļu mala kā dzirnavas, Annaī galva palika dulna, lai gan viņa pūlējās neklausīties un nedzirdēt. Mēģināt kaut ko iebilst nebij nekādas nozīmes, krustmāte nerunāja tādēļ, lai strīdētos, tai viss bij nepārprotami skaidrs un neapšaubāmi pareizs, to vajadzēja tikai labi iegaumēt un darīt, kas pienākas. Bet Annaī no šī pienākuma pārgāja ēstgriba, nakti

viņa nemaz vairs nevarēja aizmigt. Uz nedēļas beigām viņa manīja, ka jaka ap krūtīm paliek vaļīga un brunči taisās slīdēt pār gurniem, josta jāsaveik šaurāka. Atlaukums tik drīz bij pāri, sākās jaunas mokas. Viņa domājās slīgšņai pārbridusi, nu atkal priekšā rēgojās purvs, kuram malu nevarēja saredzēt. Vai tad tiešām viņas šaurā, do-bainā un cietā teka neveda kaut kur apkārt, kur vismaz klusums un miers, ko viņa sākumā domājās atradusi te-pat Silagaiļos.

Garajām bezmiega naktīm vismaz tas labums, ka viņa tika vēl par vienu atziņu bagātāka. No radiem, arī no tiem labajiem, nekādu palīdzību nebij ko gaidīt. Viņai palīdzēt domādami, tie vispirmā kārtā gādāja paši par sevi. Nogrūst viņu, kaut purvā, kaut vai kapsētā, lai tikai pasaule nevarētu teikt, ka viņu vidū mētājas tāda, kam krietnāks pulsis virsū neskatās... Šī pati labā mātes-māsa... Vai viņa tāpat neredzēja šo Sveķāmuru ar tā kupri un pērtiķa mūli? Vai viņa nezināja, kas to nelaiķa kolnistienu pataisīja pusaklu, tāpat kā Bramanis Brīviņu lauci? Par tiem diviem bāriņiem vajadzēja apžēloties, ap-valdīt tos, kuri paslēpās aiz stūra tikai tad, ja, gar Sila-gaiļu mazmājiņu braukdams, mežnieks jau laikus bij iegā-dājies labu metamo rungu ragavās... Redzēja, redzēja arī Kalvicu Dārta visu to, bet tikai kā caur miglu, priekšā un apkārt, un pāri plīvojās Sveķāmura nauda, varbūt īsti, varbūt tikai iedomāti, bet par to vēl stiprāk kārojami tūk-stoši, par kuriem varēja pārdot visu, arī viņu ar viņas ne-laimi...

Tumsā viņa pastiepa roku un atgrūda šupuli tā, ka bērns pamodās un sāka ņerkstēt.

Svētdien Sveķāmurs ieradās atkal, laikam lai parādītu, ka viņam ir arī pirktas drēbes uzvalks un zābaki ar stul-miem pāri ceļgaliem. Bet pats viņš sākumā nepaguva at-stāt nekādu īstu kunga iespaidu vienkārši jau tāpēc vien, ka viņam arī abi puikas bij līdzī, tie Annas uzmanību saistīja vairāk nekā tēva jaunie zābaki. Sveķāmurs viņus tieši ie-grūda iekšā, tie ieklupa kā tikko mežā noķerti un pirmā acumirkli, likās, pārbaudīja, vai te nav izliktas kā-das jaunas cilpas. Cilpu nebij, viņi aprada brīnum ātri un tūlīņ sāka izlūkot apkārtni. Vispirms paglūnēja Annā, bet, kad tā pavisam nerādījās bīstama, piegrūda viens o-t-ram sānos, pameta ar galvu un ņirgādamies nomurkšēja savā valodā. Mierā norimties tie nevarēja, izpētīja plīti, pabikstīja pelnos, vai tur vēl nav sarkanās ogles, pacilāja

katlam vāku, pie pagales pārbaudīja, vai Kalvīcam cirvis ass, pakratīja šūpuli, lai bērns sāktu blaut, notupušies grībēja izvilkt un izrevidēt vecāsmātes adāmo grozu, bet tā, ar divieli plītēdama, attrieca viņus nost. Anna skatījās pavērtu muti, pat skaisties neattapās. Morīcam mugurā tēva vecais paltraks, piedurknes līdz zemei, Kurtam nelaiķes mātes vatētā jaka ar lielām paldām mugurpusē. Dūraiņus viņi nedomāja novilkt, tie ik acumīrkli lietojami taisni tai vajadzībai, kurai vecāmāte bij adījusi. Divi pāri tupeļu klonā taisni kā spriguļi, tikai bez raksta. Viens otru pamācīdami un strīdēdamies, šie rezgaļi ar savu troksni pieplūdināja istabu pilnu, nevienu citu te nevarēja sadzirdēt. Kalviciene valdījās, bažīgi vērodama Annu — kad tikai tie nelāga bāriņi neizbojā visu labi ievadīto lietu. Beidzot Svekāmurš atgūvās, ka viņā neklausās, piecēlās un nozīmīgi sāka taustīt zem vestes ap to vietu, kur atradās siksna. Puikas izmuka laukā, tagad viņš varēja turpināt.

— Man tas ir vēn alk, — viņš teica, valodu lauzīdams vēl slimāk kā Glāžšķūņu pūsteri. — Viens bērns vairāk vai mazāk, tas man nespēlē nekādu lomu. Mēs viņus saliekam rindā un tad reizē visiem pēc kārtas.

Kalviciene atkal bikli pablenza Annā, tad pasmējās piepiesti un mēģināja to izvērst jokā.

— Tā jau smejas, tā jau smejas, kam vairāk to bērnu. Ir jau sava rūpe, vai nu nē. Bet jaunam cilvēkam, kam mātes sirds, tam sirds arī pret bāreņiem. Kad paaug lielāki, tās blēņas atkrit pašas no sevis. Man jau viņi nav slikti, es nevaru žēloties, bet skuķis jau nekad nav tas, kas puika.

Viņa acīm meklēja lielo Martu. Bet tā bij noslēpusies vecāimātei aiz muguras, visu laiku glūnējusi tai caur padusi un tikai tagad uzdrošinājās izbāzt galvu laukā. Māte saskaitās.

— Vai kāpsi laukā no gultas, rupucis tāds! Nu jau gan tevi apēdis!

Svekāmuru tādi niekl neinteresēja. Viņam bij līdzī kortelītis šnabja, pats viņš tikai modes pēc pielika glāzi pie lūpām, toties dūšīgāk uzkoda vārītu aukstu speķi ar rupju maizi. Kalvics arī nebij nekāds liels dzērājs, tagad acīm redzami viņam nemaz negāja pie sirds, viņš katru reizi bikli atskatījās uz Annu.

— Man siev ēd, cik viņš grib, — Svekāmurš vēstīja. — Maizi es dažreiz nemaz neturu aiz atslēgas. Olas arī nē, tāpēc ka tās noliek ar skaitu un tūliņ var redzēt, ja kāda

trūkst. Protams, ar gaļu tā nevar, gaļa arvien jānodod ar mēru un ziņu, citādi kādreiz var palikt pavisam bešā. Sievišķa cilvēks, tas tāpat kā cūka, cik ielej, tik izrij, pat ar kājām vēl iekāpj silē.

Muti aizbāzt viņam jau nevarēja. Kalviciene aizgāja pie plīts, pagrābstījās tur, pašķīra šupuļa auklām apsiето lakatu un paskatījās, neievērodama tomēr, vai bērns tur gul vai nē. Pavisam nosodīdama, pameta acis Annā. Tā gulēja gultā izstiepusies, rokas zem pakauša palikusi, muti sakniebusi, pētīja brūni nokvēpušos griestus.

— Ko tu guli izlaidusies, kauns skatīties! — viņa pačukstēja nikni. — Ciemiņš sēd pie galda.

Anna pat nepakustējās.

Ciemiņam bij viena alga. Lielīgs kā visi kolnisti, viņš tairksēja bez apstājas, reizēm dūri vai plaukstu galda malai pieszdam.

Val viņam darba trūka, kas to gribēja apgalvot? Jau tagad saimnieki saveduši ķepiņos veselu grēdu ošu, kad Jurgos pārcels sutināmo krāsni un liecamos turpu, darba pietiks visai vasarai. Fon Zīvera lielskungs gribēja apsūtīt sešpadsmit gaņu ratu loku un desmit pāru slieču. Tad viņam katrā ziņā zellis būtu vajadzīgs. Bet no Iršiem tagad labu amatnieku nevarēja dabūt, un šie mužiku pulši prata tikai baļkus cirst un mēslus vest. Neko šie latvieši neprata, un neko no viņiem nevarēja iztaisīt. Un viņam tā lieta bij īsa: kas nenotēsa gludi un pa plīsumam — ar to pašu cirvja pietu pa kaklu un brauc ellē!

Kalviciene apstiprināja visu, ko viņš teica. Kalvics trinās uz sola, darbojās ap savu pīpi un ņurdēja, nevarēja zināt, piekrit vai gribētu pretī runāt, glāze uz galda jau labu laiku stāvēja neaiztikta.

Tā kā pretī neviens nerunāja, Sveķāmurs iesīla arvien vairāk — kā citi no šņabja, tā viņš reiba pats no savas lielības. Ko tādi saimnieki te varēja nopelnīt, uz to viņš nosplāvās. Ja gribēja, ņēma naudā, ja nē — pieci mārciņas sviesta, puspūru rudzu miltu, ja Ir, tad ir! Bīdelētus viņš varēja dabūt, bijusi tikai sieva, kas prot izcept saldskābu maizi. Visos Iršos otru tādu meistarū nevarēja atrast, pie paša Vitroka viņš bij mācījies! Vai viņi bij kaut ko dzirdējuši par Vitroku? Ja dzīvs, tas droši vien atbrauktu apciemot, tāds draugs tas viņam bijis — Sveķāmurs drauga vietā sacīja trauks —, bet pirms astoņiem gadem iekritis Viesītes dzīrnāvu dīķī un noslīcis. Vitrokam bij skolal Reiz ar vienu kalsnavieti saderējis uz divi

pusstopi, ka šis no sētas kārts noliekšot ragavu slieci... Par Vitroku nepabeidzis, Sveķāmurs sāka lietoties ar citiem saviem tautiešiem. Rudenī viņš bij bijis Glāžšķūņos pie Drēvinga kunga krustabās. Vienpadsmitais pēc skaita. Bērni Drēvinga kungam nāca cits pēc cita, ja daudz, tad ar viena gada atstarpu, visi bij iesarkaniem matiem un tādām pašām raibām sejām. Madāma gan zināja, kā katru sauc. Bet, ja pašam iznāca neatliekama vajadzība, viņš sasauca visu bandu kopā, lai nepārskatītos, nostādīja rindā, vainīgo atradis, parādīja ar pirkstu: tu! — un tikai tad raisīja siksnu no vēdera.

Tā Sveķāmurs aizmuldējās nezin kur, pat Kalviciene apgura, galvu locīdama un nemitīgi atkārtodama savu jā, jā. Tad viņš pēkšņi aprāva pusvārdā un sāka skatīties pa logu, bet tā tikai mazmājas kūtiņas gals bij redzams. Vāciski lādēdamies un kaut kādu šliseli vairākkārt pieminējis, uzcēlās, aizkorķēja pusdzerto kortelīti, iebāza kabatā un izmetās pa durvīm.

Kalviciene iziedama Igni paskatījās Annā, kas visu laiku nebij ne pakustējusies, ne muti atlaisījusi, it kā viņai gar visu to nebijis nekādas daļas. Kalvics notupies pie plīts parušināt, vai pelnos nav vēl paglabājusies kāda sarkana ogle, lai gan zināja, ka kurināts nav kā šorīt, kad teļiem dzeramo sildīja. Piecēlies pamīņājās, tad iziedams noteica, it kā visu laiku par to vien domājis:

— Mērkaķis, vairāk nekas! Trakam meitīšam vajadzētu būt!

Anna nepulējās uzminēt, ko Kalvics īsti domāja, viņa pati zināja visu. Vakarā, kad krustmāte atkal uzsāka veco dziesmu par Sveķāmura amata prasmi un lielo naudu, viņa uzvilka segu pār galvu un izlikās aizmīgusi. Bet gulēt negulēja, visu nakti nomocījās, galvu laužīdama un nevarēdama neko noteiktu izdomāt. Tikai viena lieta skaidra: te viņai glābiņa nebūs, tikām malsies un malsies apkārt, kamēr — — Tikko noturējās neuzlēkusi kājās un pilnā kaklā nelekliēģusies...

Rītā viņa piecēlās gluži durna, tā pati doma daudzījās pa galvu — kā pele slazdā, rīņķī vien. Tagad viņa vairs nebaidījās ne no saimniekgala, ne iziet sētsvidū. Pie akas kā tīrā neļēģa aplēja kājas. Ar nēšiem atpakaļ nākdama, durvīs sadūrās ar saimnieku Jorģi. Laikam viņa izskatījās tik notriekta, ka Jorģis ielūkojās ciešāk, šoreiz nemēģināja ne smieties, ne pazoboties, bij pavisam nopietns. Uzsita viņai uz pleca.

-- Ko tā staigā nokārtu degunu? — Nu viņš palika tīri vai dusmīgs. — Tāda meita kā tu, un ļauj visādām koka tupelēm ap sevi klaudzināties! Visādiem kolnistu mērkaķiem! Vai tik vien ir rūmes pasaulē kā tajā Kalvicu kaktā? Aizlakstes Lejnieks meklē dienestmeitu. Un, ja tur nē, — pasaulē tik daudz ceļu, un nevienam kārts nav aizvilktā priekšā.

Viņš aizgāja pasvilpodams, bet Anna gandrīz nēsus nosvieda no pleca. Kārts priekšā... Nē — vārtus viņš tai bij atvēris vaļā! Pavisam vaļā! Ko viņa tik ilgi lauzījās un neatcēla pati?

Viņa iesteidzās istabā un nosvieda spaiņus. Žigli aplūkojās. Vecāmāte pirmiņ aizgāja saimniekgalā un vēl nebij atgriezusies. Bērns tikko pārlīts sausās drēbītēs, vēl tikai jāievista abās sedzinās. Pašai vilnas lakatiņu ap galvu, kažociņu mugurā, lielo lakatu vaļīgi ap pleciem, lai mazo var aizbāzt priekšā. Tikko neaizmirsā uz pagalvja vecāsmātes adītos cimds ar skaistajiem zaļi rasklītiem aizadjiem.

Laukā nebij pārāk auksts, bet vējš paass, iesāņus no ziemeļiem. Līdzko tika laukā no meža ieloka, tūliņ sāka svilināt vaigus. Bet tūliņ aiz Ķepiņiem nogriezās uz Lejas-smeltēniem, tad pie Krastiem bij jāiet Braslas tiltam pāri un vēlreiz jāpagriežas uz staciju. Sauso sniegu vilka gramhās, vietām mazas kupeniņu grīstes stiepās ceļam pāri. Bet tas nekas, vārti bij vaļā, vējš pūta taisni mugurā, vaigi vairs nesvila, iet nebij grūti. Līdz stacijai Anna tikko samanija, ka viņai arī savs pasmags nesamais, galva blī tukša, viņa gāja, neko nedomādama, it kā sen noliktā gaitā.

Pārbrauktuve vaļā, Kuģenieks savā būdā, tā viņa tika laimīgi garām, bez barga novaicājuma un niknu acu nepavadīta. Te gadījās daudzi pretimnācēji un garāmbraucēji, bet Anna bij tā aiztinusi seju ar lakatu, ka tie velti mēģināja ielūkoties, kas tā par tādu nabadzi tik aukstā laikā ar mazu bērnu uz ceļa. Tomēr karsti viņai palika no tām pagrieztajām galvām uzslīetās kažoku apkaklēs un ziņkārīgajiem skatiem, kas dzēla pat lakatam cauri.

Baznīcas ceļš bij pavisam kluss, bet tāpēc atkal maz braukts un staigāts, kupenas vietām jau īsti prāvas. Piekalnē viņpus Pulkstenupītes ceļa grava jau līdz pusei pilna. Un tas nebij irdenais, tikko nosnigušais un piepušutais sniegs, bet strūklām pār laukiem dzīts, no kailajiem Daugavas pauguriem smilkts un stublāju smelti līdz-

paņēmis, sagulies ciets, viļņains, padzeltenā slānī, kur re-
tās gājēju pēdas rēgojās kā melni, pusaizlipuši caurumi.
Kājas tur ielūza pāri ceļgaliem, sniegs saldēdams kūpēja
ap kailajiem ceļgaliem, bet mugura palika slapja.

Kalnā uzbridusi, viņa tūlīņ sajuta stipru nogurumu.
Nasta lakatā palikusi smaga, pleci sāka sāpēt, rokas arī
vecāsmātes adītos cimdos sala, tāpēc, ka visu laiku turēja
mazo Martu aptvertu. Samācās krēslāk, sāka siki birt arī
no gaisa, Kurzemes sili pāri Daugavai aizmigloja acīm
redzami. Līdzī piekusumam visā augumā smagums sāka
sagult sirdī, kas līdz šim likās pavisam tukša. Viņai bij
tikai kāda neskaidra ļausma, uz kuriem iet un ka tas ir
loti tālu.

Pasta kalnā viņu tikko nesabrauca. Kupena te likās vēl
cietāka, tāpēc ka dziļāka, pēc ik desmit soļiem viņa aiz-
elsās un apstājās acumirkli atpūsties. Īstenībā tie vairs
nebij nekādi soļi, viņa klupņāja uz vienu otru pusi, labi
nezinādama, vai turas vēl uz braucamā ceļa. Tad pie-
peši kāds tepat aiz muguras dusmīgi uzkliedza hop! hop!
Pat lakata aptīnai cauri viņa izdzirda zirga kājas bukšam
sniegā, metās sāpus un līdz pusei iemuka aizputinātā
ierakumā.

Tas bij mācītāja kučieris Kalniņš, viņš veda cienīgtēvu
no stacijas. Abi viņi nosniguši sēdēja kamanās, lāčādās
segu ar zaļu vadmalas virsu abās pusēs cieši aizpogājuši.
Zirgam balti apsarmojušas ūsas un tādas pašas arī spal-
vainās ausu iekšpuses. Viņš neļāvās apturēt soļus, zinā-
dams, ka tā kā tā jātiek kalnā uz cietā ceļa, lokanām kā-
jām ārdīja kupenu, izsviezdams sniega pikas uz visām
pusēm. Annu nobēra gluži baltu, viena šalts trāpīja taisni
sejā, tā ka acis uz brīdi aizvērās pavisam ciet.

— Pa ceļu vazājoties, nevajag snaust! — Kalniņš uz-
brēca, pātagu sniegā iecirzdams, droši vien noturējis viņu
par kādu nabagmājas veceni.

Cienīgtēvs arī grieza galvu paskatīties, bet tas viņam
nebij tik viegli. Starp hebrādas cepuri un tādu pašu ka-
žoka apkali tikai uz acumirkli parēgojās sarkanbrūnas se-
jas plankums ar apsarmojušu bārdas izliektņi un dusmī-
gām acīm. Arī tas laikam nepaguva sazimēt, kamanas sa-
griezās, un viņam bij jāmanās noturēt savu augumu līdz-
svarā.

Kalnā Anna attapās, ka kājas sākušas salt. Dulnāl mājās
taču bij viņas ar ūdeni aplējusi. Bērns sāka pīkstēt, atgā-
dināja atkal visu, kas Silagaiļos pārdzīvots, un arī to, ka

nezina taču īsti, uz kurieni iet un kas viņu tur priekšā gaida. Palika arvien krēslāks, sniegs bira arvien biezāk, tagad vairs nevarēja saprast, no kuras puses nāk vējš, grieza sejā, acis bij jāpiever, bet tad skropstas sala ciet. Nasta palika arvien smagāka, arī sirds. Bērns nerimās, it kā pats redzējis bargo pabraucēju un baidītos, ka tas vēl neatgriežas pretī. Nelaimes radījums, vismaz gulējis klusu, lai neviens nezina, ka tāds arī pasaulē... Viņa sažņaudza rokas tik cieši, ka zem lakata tikai vāja pīkstoņa vairs bij dzirdama.

Daugavas krasta kraujā pie baznīckroga viņa pēkšņi atgīdās, ka rokas palikušas stīvas un vairs nemana pašas, cik cieši žņaudz! Trakā! tā taču varēja vēl noslāpēt bērnu... Viņa pavilka lakatam mazu spraudziņu vaļā. Lejpus kraujas Daugavas gravā kūpēja balts jūklis, likās, ka putenis tieši no turienes kāpa augšā un tāpēc virmuļi tā vērpās sejā. Ienāca prātā iegrieztijs krogā, apsildīties un pārtīt bērnu, bet tūliņ jau atskārta, ka tas neiespējami. Lodziņš aizsalis biezi balts, visa garā mūra ēka nosarmojušiem akmeņiem, kā sasalusi. Un tad tur varētu gadīties kāds, kas sāktu prašņāt, kas viņa tāda un uz kurieni... Bērns ieņerkstējās atkal, viņa pagriezās prom, ar seju taisni pretī Daugavas bezdibenim, un pusteciņus aizstēdzās garām.

Baznīca palika krasta krumslā ar baltiem akliem loģiem, kam asi pārlauzti pusloka augšgali. Tālāk aizlakstiešos Anna nekad nebij bijusi. Lielceļš ieslīda pelēkā bezgala un bezmalas mutulī. Tagad arī mugura sāka sāpēt, zem lāpstiņām dūra neatlaidīgi, brīžiem pietrūka elpas. Nesamais palicis tik nolādēti, tik neizturami smags, ka gribētos ņemest to kupenā, lai varētu kaut acumirkli atstiepties taisni un izbuzāt aizsalstošās acis. Pie akmens staba esot jānogriežas gar Aizlakstes muižu — bet kur viņš bij, tas stabs, un vai tad nebūs jau tik tumšs, ka nemaz vairs nevarēs saredzēt?

Aiz muguras atkal jaudās braucējs. Anna jau laikus iekāpa kupenā un dzirdēja, kā viņš čukstēdams lādas un sapātāgo zirgu, lai slaidiem rikšiem varētu palaist garām. Palaida arī. Tukšās ragavās puszviļu iegāzies, notītās kāju stampas uz kokiem pārstiepis, galvu kažoka apkaklē pagalam ierāvis — nevienam lai neienāktu prātā, ka viņš kaut ko redz ceļa malā, ka viņš varētu pat pieturēt un paalcināt iesēsties. Pēc kādas minūtes pamazām iegrīma puteni un izdzisdams izlikās jau bezgala tālu!

Zinātājs pateiktu, ka no baznīcas līdz muižas ceļa galam ir divas verstes. Anna nobrida desmit, nobrida divdesmit, varbūt vairāk, kas tās tagad varēja saskaitīt. Kājas vairs negāja taisni, soli spērās ļogu ļogiem, viņa nezināja, vai iet pa ceļu vai noklūdusi sniega laukā, kur viena alga, uz kuru pusi. Kaut kur kreisajā pusē, ka likās, augstu kalnā, pamirgoja maza, sarkana uguntiņa, nodzisa un atmirdza atkal. Bet varbūt, ka nemaz nebij, uz pašas acīm vairs palaisties nevarēja.

Un piepeši tepat piecus soļus priekšā iznira brūns akmens stabs ar draudīgu lepnu sniega cepuri kantainā galā. Jā, turpat arī ceļš asā leņķī no lielceļa pavērsās uz labo pusi. Anna bez iebilduma nogriezās pa to, it kā sen zinājusi. Nē, viņa nezināja neko, neko nedomāja un negribēja, tikai sevi pašu sajuta kā neizturami sāpošu, nometami smagu. Nesamaniņa, vai rokas vēl tur bērnu, vai viņš vispār vēl ir lakatā. Šķita, ja tas izkritis kupenā, viņa vienaldzīgi celtu kāju pāri un ietu tālāk — nē, nekur nevarētu aiziet, noliktos viņam blakus sniegā un paliktu guļam. Gulēt — varbūt vēl lāst auksta ūdens nodzerties — pasaulē un dzīvē nekā vairāk nebij.

Patlaban viņa jauda stāvu nokalni, lejā plētās vilņains krūmājs. Kad viņa novilkās tur, putenis spēji aprimās, vējš palika šņācam kaut kur aiz muguras. Krūmi piesniņģuši pāri pusei, tikai gali rēgojās laukā kā sabozušās kuīļa sari. Atmiņā blāvi paplauka — tās te bij Aizlakstes ķieģeļu zavoda vecās aizaugušās māla raktuves, baismīga vieta, kur vasarās sazarojušos, salapojušos biezokņos ķieģelnieka dēls slēpa zagtus zirgus. Aiz tālās, drūmās šalkoņas še likās kļusu kā kapsētā. Annai likās, ka nekad viņa neizkāps laukā no šīm bedrēm. Krūtis ievilka dziļi elpu spalgam izmisuma kļiedzienam.

Bet tajā acumirkļī kaut kas piedūra mugurā, viņa atgrīezās. Tas bij neliels pinkains zirdziņš, bērs vai dūkans, to nevarēja zināt, nosnidzis un nosarmojis gluži salns. Lielās spalvainās ausis sastiepās izbrīnā, ka tāds cilvēka gabals mētājas pa pašu ceļa vidu un viņam jāapstājas. Zemaļs loks nošļucis gandrīz uz pašas muguras, ragavām piekabīnātas šļūkas augšup saslietām ilksīm. Braucējs, uz kūleņa palieties, skatījās. Tas pats jau bij Leļņieku Ciniš, Anna viņu drusku pazina — divajietiš, tikai ieprecējies aizlakstiešos. Tik pārvarīgi nomocijusies un sagurusī, ka nejuta ne pārsteigumu, ne īstu prieku, ka viņas meklējamaļs pagādijies tepat priekšā. Droši vien arī Ciniš viņu

pašu kaut kad redzējis, varbūt zināja arī viņas likteni un nojauca, ka tā ceļā tieši uz Lejniekiem. Vismaz tūlīt neko nejautāja.

— Piemeties nu tepat šļūkās, — viņš telca. — Sēdēšana nebūs nekāda labā, bet neko nevar darīt, maisa man līdzī nav. Tu jau esi nobridusies līdz kaklam. — Pamanīja, ka viņa velkas tikko dzīva un tikko nepaklūp, mudīgi iztrausās pieturēt. — Bet tu tak esi taisni kā nodzīts zirgs! Ir gan tas Osis! Vai tad viņš nevarēja iemetnāt ragavās un atvest?

Stāsts pārāk garš, lai Anna to jau tagad sāktu. Lejnieks nosēdināja viņu uz šļūku kūleņa, atnesa no ragavām zirga segu un ietina kājas. Viņš bij stipri resns un locīdamies pūta vien.

— Lakatu ar to, kas tev tur iekšā, nolaid uz ceļgaliem, tad tev būs vieglāk, — viņš pamācīja. — Un sāpus vairāk sagriezies. Tālu jau nava, bet pa tiem Daugavas krastiem vējš arvien stingri velk.

Kūleņa robā sēdēšana tiešām nebij nekāda labā, bet Annai tomēr likās, ka novietota vai pašās mācītāja kamanās zem lāčādas. Ar reizi pārgāja dūrēji zem lāpstīņām, kājas sāka silt, tikai sava auguma svaru viņa sajūta katrā miesas cīpslīnā. Zirdziņš čāpoja nesteigdamies, arī zem sniega zinādams slīpās, slidenās vietas, no kurām ragavas jāsarga. Cīnis atgriezās un drošības labad pārvaičāja, lai zinātu noteikti, vai precīzi uzminējis Annas ceļa mērķi. Viņa atsaucās tikai pusvārdiem, pat muti tagad vairs negribējās pakustināt, un lūpas nosalušas stīvas, pati vairs nepazīna savu balsi. Lejnieks saprata, palocīja galvu un nopūtās.

Aizlakstes kungu mājā visi augstāva logi bij gaiši, garābraucot likās, ka no tiem siltums plūst cauri puteņa virpuļiem. Gar ābeļdārza stādaigu sētu sadzītas augstas kupenas, bet Annai bij tā, it kā viņu taisni šūpotu pa tām dziļajām dobēm. Klajumā griezās tā, ka tikai zirgs viens pats vēl sazīmēja ceļu, bet braucēji sēdēja aizvērtām acīm, tik nejauki vējš svieda sejā asas sniega drumstalas. Cīguļos vēl ar lukturiem staigāja pa kūti. Krančains suns, mierīgi sēdēdams, noskatījās braucējos. Tā tikai pašus vistuvākos kaimiņus nereg — tā tad Lejniekiem tepat kur vajadzēja būt, redzēt tālu nevarēja, pat zirgs priekšā saskatāms kā peldošs pelēks plankums.

Tad iebrāuca šaurā, stāvā gravā, kas vasaru droši vien

bij daudz dziļāka. Cīnis uzsauca Annai, lai atsperas krietni pret stipeniem, citādi viegli varēja noslidēt no kūleņa. Krasts tomēr daudz zemāks kā pretim Klidziņai, visa leja piepūsta milzīgām kupenām, šļūkas nemitīgi slīdēja augšup un atkal ar apgalvenēm krita durteniski, viņi brauca kā pa zemē nogāztām kāpnēm.

Atvēdīja tik pazīstamā smagā kvēpu smaka. Kaut kur, likās, ļoti tuvu un pie pašas zemes, paspīda balta ugunīņa. Piebrauca pie rijas, Cīnis palīdzēja Annai iztrausties un pieturēja, kad viņa sagriļojās, notirpušām kājām pirmā brīdī nevarēdama attapt līdzsvaru.

— Tu tikai manies uz istabu siltumā, — viņš mudināja. — Tīrais suņa laiks, un atkusnis nebūs agrāk kā parīt. Rītu es pa to gravu kalnā vairs netikšu, labi, ka nav arī jābrauc... Ak tā! Nez vai viņa tevi pazīs. Es iešu pa priekšu.

Viņš sāka iet, atzēgdams uguni ar savu augumu, parunādāties ar Peksi, kas patlaban iznāca no kūpošā sniega mutuļa. Pinkainais šūnelis pienāca un lietpratīgi apošņāja svešo, pieslējies pārbaudīja, kas viņai tajā lakatā. Laikam arī tur nekā nepieļaujama neatrada, nosēdās sāpus no saimnieka pēdām, gluži kā toreiz Brīviņu Lācis, lika saprast, ka viņam iebildumu nav, ja tie abi iet arī uz istabu.

Lodziņš tiecām spīdēja tikai kādu puspēdu virs mirgojošās, kūpošās kupenas, pats aizsalis gluži balts. Mājiņa smieklīgi maza, šķībi pret vēju sagriezusies, jumta stūris kā spārns nosniedzās gandrīz līdz sniegam. Tverekļa mēli nospiezdama, Anna klausījās, kā skanēs: viņai no seniem laikiem tāda iedoma, ka pēc šīs skaņas nemaldīgi var spriest, kāda būs uzņemšana svešajās mājās. Skanēja labi. Viņa atvēra durvis un iegāja lielā istabā, kur tikai vienā sienā nebij loga. Lejniece izskatījās manāmi jaunāka par vīru, bij žirgta un runīga. Tūlīt panāca pretī.

— Nu tu gan to bērnu būsi pārsaldējusi, — viņa rājās tajā garī stieptajā aizlakstiešu izloksnē, par ko divājieši tā zobojās. — Dod šurp man to pīkstull un žigli sien lakatu nost, lai siltums tiek pie kauliem. Traks cilvēks tu esi, tādu gaisa gabalu kājām, taisni brīnums, ka neesat abi kupenā palikuši. Tad ir gan tēvs, vai tad zirgam kājas būtu nokritušas?

Bet turpat viņa arī aprāvās: ko tur varēja zināt, kādas viņiem mājās tās attiecības bijušas. Aiznesa bērnu savā

gultā un attina. Nu, protams, sausu drēbīšu jau nebij, ko pārtīt, tādas kazas jau palaikam vispirms domāja pašas par sevi un tad tikai par bērnu. Par laimi, lādē glabājās pāris iznēsātu, bet tāpēc ļoti mīkstu linu kreklu, tos varēja saplēst un iztīkt, kamēr vecais aizbrauks un atvedīs visas tās mantas.

Vairāk neviena cilvēka Lejniekos nebij. Vecajam pulsim Apališam sieva dzīvoja tepat kalnā Grīguļos, viņš varētos gāja turp. Pēc minūtēm desmit Anna jau zināja visu, kas vajadzīgs, par dzīvi un darbu Lejniekos. Viņu pašu neizjautāja. Tie bij labi un smalkjūtīgi ļaudis, droši vien nojauca, ka viss pārdzīvotais viņai vēl kā neapdzijusi brūce, kur jāsargās pieskarties.

Kājas un rokas atsila vispēdējās, pirksti mazliet sāpēja, bet tā bij tikama, pārejoša sāpe. Karsta piena putra salsdīja visu augumu. Anna vaigi sāka kvēlot. Lejniece paskatījās laipnām acīm un nogrozīja galvu.

— Bet tu tak esi dikti smuka meita, mums aizlakstiešos tādas nav.

Anna vaigi iekvēlojās vēl vairāk, bet saimniece attapās un pavērsa valodu uz citu pusi. Vai viņai nebij garšīga putra? Daugavas krastos govīm auga stipra zāle, tāpēc arī krējuma kārtā biezāka un piens saldāks nekā tām meža ganībās. Bet vispār viņa varēja tikai nožēlot, ka apprecējusi šo resno un lēno dīvajieti, kas gan ēda par diviem, bet bij slikts saimnieks un nekur netika uz priekšu. Kas viņai būtu kaitējis tepat kalnā pie Grīguļu Jāņa? Tam saimniekgalā bij trīs istabas, un šoziem viņš ar abiem dēliem veda baļķus jaunai klētij.

Cinis grieza trešo rīcienu maizes un piekrita visam, ko saimniece teica. Pie Grīguļa viņai būtu gan daudz labāka dzīve. Grīguļu Jānis bij iepircies par dzimtu, bet Lejniekus lielmāte nepārdeva: Daugavas sēklī te varēja noķert lašus, un tāpēc viņa gribēja, lai pusi rentes nomaksā ar zivīm. Zemīte maziņa un sausa, krasta piegāze tik stāva, ka ar ecēšām tikai šķērsām varēja braukt. Dūšīgāks saimnieks arī te būtu kaut cik iedzīvojies, zirņi te auga tik mīksti, ka pat no bilstiniešiem nāca pircēji. Bet viņam tā nevedās, ko tur varēja darīt, tāds viņš nu vienreiz bij.

Gultu tikai rītu varēja sataisīt. Ienesa ar mīkstiem auzu salmiem piebāztu maisu, saimniece izņēma no lādes rullī satītu baltu palagu, kas viegli smaržoja pēc pašvāritām ziepēm un ķīmenēm. Bērnam blakus paklāja Lejnietka ka-

žoku un pašas veco vatēto jaku. Pēc tā garā, saltā ceļojuma Marta gulēja tik saldi, it kā nupat atradusi savas pašas mājas. Pusauga kaķēns nolēca no mūriša, uzmanīgi pārļaiņoja neredzētam gulētājam, pamatīgi apošņāja muti un no aptinas laukā pabāzto roķeli, tad saritinājās uz guļu turpat pie galvas. Galdū novākdama, saimniece stingri padraudēja viņam ar karoti.

— Tā kā tu man uzvedies kārtīgi un neuzmodini to bērnu. Sargies!

Tie abi vēl brīdi palika pie mazās lampiņas, pusbalsi runādami, kamēr vlešņa aizmieg. Lejnieks bij bijis pagasta šķūtiš, tiltu kokus vest. Lejniece viņu izrāja par to, ka staipījies ar smago siju, kamēr tie jaunie krāvuši mazos galotņu balķēnus. Viņš pats to nemaz neņēma ļaunā: pēdējais atbrauca mežā, nevarēja taču gaidīt, lai citi taisni viņam atstāj to vieglāko vezumu. Un, kamēr vēl putenis neuznāca, ceļš bij labs, zirdziņš pat lāgā nosvīst nedabūja.

Anna nebij aizmigusi arī tad vēl, kad lampiņa nodzisa un tie divi vēl gultā labu brīdi dudzinājās. Nogurums liels, visi kauli kā pielieti. Bet siltajā istabā kā mākonis uzmācās pārdzīvotā un pārceļstā atjauda. Likās, visas pasaules netalsnība un rūgtums viņai vienai sagulis virsū. Likās, ka no Silagaiļiem visai aizputinātai pasaulei bridusi pāri un nu atradās zemes pašā viņā galā. Tad viņa ieklausījās.

— Vai! — Lejniece iesaucās diezgan stipri. — Durvīm apakšmala tāda vaļīga, un bērnam velk virsū. Paņem manu veco kažoku un aizsedz priekšā.

— Jā, jāaizsedz gan, — Lejnieks noteica un mudīgi trausās no gultas.

Bij dzirdams, kā viņš tur, ceļos nometies, pūzdams ilgi sedza un aizrikoja ciet durvju šķirbu. Kad nāca atpakaļ, saimniece jau bij aizmigusi un elpoja, lūpām papakšindama. Bītiņu vēlāk arī viņš sāka šņākt, smagi un gari, kā visi resnie un stingri paēdušie cilvēki.

Ārā tā vairs nebij Silagaiļu meža viņpainā vienlaidu šalkoņa. Daugavas vējš šņāca asiem, brīžiem svelpjošiem jokiem, tāpēc istabā likās vēl klusāk un siltāk.

Uz krāsns mainīdamies cirpstēja divi circeņi. Kaķēns mala tikko sadzirdami. Anna izvilka roku, pārlika pāri mutei un raudāja lielām, lielām asarām, kā savu mūžu nebij raudājusī.

CETURTĀ NODAĻA

Nākamā pavasarī un vasarā dīvajiešos notikās lieli pār-kārtojumi.

Par dzimtu iepirkās pēdējie seši saimnieki, pats beidza-mais starp tiem bij vecais Ozoliņš. Viņa dēls tomēr pār-radās mājās, izbrīnīdams dīvajiešus ar savu smalko melno uzvalku, spožām pogām un zelta enkuru pie cepures. Di-vas nedēļas viņš te dižojās, tad aizbrauca atpakaļ. Otrais stūrmanis uz Zēberga kuģa devās tālos ceļojumos, atstā-dams sava pagasta ļaudis nesapratnē un dziļās pārdomās par to, kā tas tā varēja gadīties, ka no palaidņa saimniek-dēla iznāca tik lepns un bagāts kungs? Šejienes meitām viņš virsū neskatījās, tabaku nebaza pīpē, bet aiz lūpas, izspļaut māceja kā no šļircs visai istabai pāri, viņam bij līdzī pudele ar tādu dzērienu, ko vēl otrā dienā varēja saost Ozoliņu sētsvidū. Cik īsti naudas viņš atstāja tēvam, to, protams, neviens nezināja, bet tāpēc minēja taisni ne-ticamus skaitļus. Mājas vecais tomēr iepirka un stipri no-žēloja, ka tās četrdesmit pūravietas ar Lauska mazmājiņu izrentējis kaļķu Bite. Un, ja arī rentējis, tad nevajadzēja taču tūlī uz astoņiem gadiem. Bet darīt tur vairs neko nevarēja, Bite un viņa znots Baumanis nebij tie vīri, kas piekāptos. Viņiem Sauliša uzrakstīts, divu liecinieku ap-stiprināts līgums, Bite piesita iekškabatai un lielījās iet līdz pašai Pēterburgai un sinātei, kamēr tas vecais mēr-kaķis izputēs ar visiem tiem dēla tūkstošiem. Baumanis atkal dzērumā izlielijās sarunājis Bērziņu Edvardu un Reinjankiņu — par divām glāzēm groka tie bija gatavi kādā tumšākā naktī, kad Ozoliņš brauks uz mājām, Vai-neļu purvā vai Kārļsonu Zarēnu ganību krūmos pataisīt zilu un melnu — lai tikai padod ziņu, kad vajadzīgs. Bet vajadzība neiznāca, vecais Ozoliņš nemaz nopietni nedo-māja apstrīdēt līgumu, tikai smagi nopūtās gan, ka tādu čigānu bandu ielaidis Lauska mājiņā.

Tiesāšanās iznāca pagasta otrā galā, daugavlešos, pie pašas muižas. Salakkalnā lopu muižiņu ierīkodams, liels-kungs Zīvers no turienes padzina visus rentes saimniekus. Poru Putriņš, vecs laivinieks, aizgāja uz Klidziņu un uzcēla mājiņu upes krastā aiz Cūkdaugavas grāvja. Gu-rieku Jankavs lika Baldavam pie baznīcas izsludināt ūt-rupl, pārdeva lopus un visu iedzīvi un ar saviem diviem deliem un divām meltām pazuda kaut kur Kurzemē, no

kurienes pirms divdesmit gadiem bij ienācis. Zālītis, kluss un miermīlīgs vīrs, norentēja pie stacijas pūravietu uz deviņdesmit deviņi gadi, nojauca Zālīšu ērbeģi un aizveda jaunajā vietā. Eglītis no saviem Eglīšiem tāpat pārcēlās uz staciju, pat savu ābeļdārzu aizveda līdzī. Piecpadsmīt gadu vecie koki apzāģētiem zariem stāvēja rindās sadēstīti, Eglītis ar sievu un puiku katru dienu nesa augšā no Dīvajās simts spaiņu ūdens un lēja cauru vasaru. Lielākā daļa ābeļu nokalta, bet kādas desmit tomēr uz rudens pusi sāka izdzīt pa zaļam zaram starp tiem sausajiem strupjiem. Eglītis prata smalkus koka darbus, taisīja ēvelspalus, leņķus galdniekiem un mūrniekiem, lineālus pagastskolniekiem un pat vijoles. Patlaban viņš gan ar amatu nenodarbojās, nauda vēl turējās, un vaļas arī neiznāca. Ābeles apīaistījis, sēdēja pie Raudas un stāstīja par sevi un savu prāvu. Rīgā bij bijis pie latviešu advokāta un izdibinājis, ka Zīvers viņu pilnīgi pretlikumīgā kārtā izdzinis no Eglīšiem. Frīdrihs Veinbergs bij uzņēmis prāvu vest un apgalvojis, kā agri vai vēlāk viņš savas mājas dabuot atpakaļ vai arī samaksu skaidrā naudā pēc kroņa takses un zemes un ēku vērtības. Nauda Eglīšam nebī vajadzīga, to — velns lai parauj! — viņš pats varēja nopelnīt. Savas mājas viņam vajadzēja, tikai tās, pašu Dīvajās muižu viņš nemainīja pret tām! Piecdesmit rubļos rokas naudas Veinbergs bij paņēmis papīriem un zīmogmarkām, uz ziemassvētkiem vēl piecdesmit, un tad tā lieta ies taisnā ceļā uz Pēterburgu. Eglītis iedzēra pats un jūsmoja par jaukajām nākotnes izredzēm, labprāt iedzēra arī dīvajietis un jūsmoja līdzī. Tā tik būs dzīve, kad Zīvers vedīs baļķus Eglīša jaunajām mājām, bet viņš pats ar assmēru apstaigās blāķi, lai nemēģina kaut ko noraut vai noblēdīt.

Vēl lielākas un pie tam noslēpumainas izredzes šķīta Veckalaču saimniecei, Brīviņu kunga māsaī Jūlai. Vēlu pavasarī viņa bij atkal saņēnusi vēstuli no brāļa Andreja Amerikā. Kas tajā rakstīts, to dīvajieši nedabūja zināt, tikai pēc Veckalaču sejām varēja spriest, ka nekādas nieka lietas tās nebīj. Ancis staigāja vēl vairāk atlauztu galvu un reiz aizgājis garām pašai Jaunkalaču saimniecei, labdienu nepadevis. Pats Veckalacis, tā bij tīrā mikla, vilinoša, bet neatminama. No mājām atkal reiz laimīgi isprucis, pie Raudas rubli sudraba divdesmit un desmit kapekās no lupatas izraisījis, plāja visu uz bufetes. Pagaidījis, kamēr Rauda salej mēriņos un nocēļ bairīšdesu no

plaukta, izlocīja trijos likumos roku ar izplestiem pirkstiem.

— Pasaki tu man — cik garš gabals iznāk, kad miljonu rubļu noklāj citu pie cita? Miljonul

Uz pielieto mērītu pablenzdams, dīvajietis pakasīja aiz auss.

— No Rīgas līdz Jelgavai pa šoseju varbūt iznāks, — viņš lūkoja minēt.

Veckalaču saimnieks sirsnīgi nosmējās par tādu muļķību.

— Netrāpīji, brālīt! Ja pa šoseju, tad no Rīgas līdz Plīskavai. Un atpakaļ!

Pārsteigtais klausītājs tikai muti vien noplātīja.

Tā ziņa par Veckalačiem gaidāmo miljonu pārskrēja visam pagastam. Atpakaļnākot vairs nebija miljons, bet miljons — vai tur nu liela starpība. Kad laiks palika siltāks un saimnieki sāka svētdienas rītos apstaigāt laukus, kur jau dīga pirmās auzas, šur un tur varēja redzēt sastapušos divus trīs vīrus, un, kad sējas darbi viņiem bija pārrunāti, valodas negrozāmi pavērsās uz Veckalaču miljoniem. Gani meta soļus aplokam pāri, izmērodami, cik iznāk no Rīgas līdz Plīskavai un cik atpakaļ. Dažs puisis, saimnieka miežu zemi maisīdams, tā sasapņojās par Ameriku, kur miljoni auga, un par jūrniekiem, kas sabrauca tūkstošus, ar ko tēvam mājas iepirkt, ka uzmina atplisušai vizes sloksnei un tikko neizdauzīja degunu uz arkla balsta. Priecāties gan neviens nepriecājās par Veckalaču sagaidāmo laimi. Lai kam, bet Veckalaču Jūlai, tam dragūnam, visiem tiem Veckalaču ķēmiem! Tad viņi drīzāk novēlētu Brīviņu kungam, kas bija pavisam citāds pagastvecākais nekā Rijnieks, bet tā jau tas notikās, kad ar viņo brāli neprata sadzīvot. Neviens jau nevarēja paredzēt, kas no kura plēgura dienās iznāks.

Brīviņu kungs pats laikam bija vienīgais, kas neinteresējās par māsas miljoniem, vismaz neviens nevarēja teikt, ka viņš jeb reizi leminējies par tiem. Pagastvecākā amats aizņēma ļoti daudz laika, it sevišķi sākumā. Divas reizes nedēļā jābrauc uz pastu, reta diena, kad viens vai vairāki ar savām vajadzībām neieradās tieši Brīviņos. Vagns izklausīja katru, kur iespējams, izpalīdzēja ar darbu vai labu padomu. Pašā savā dabā viņš nebija slinks cilvēks, bet arī stāvoklis prasīja negrozāmi, lai rīkotos vai nu tulsnīgāk, vai vismaz savādāk nekā Rijnieks, kā tad citādi lai attaisnotu savu ievēlēšanu. Pērkonletli ar šķībo

muti viņš nabagmājā pavēlēja izcelt no siltās vietas pie krāsns un ielika tur Lienas tēvu pakulu Bērziņu. Skrīveram Zariņam vajadzēja atlaist Saulīti, tas tagad mētājās Salakkrogā Čavaram par tādu puspālīgu. Mietānu Lieknim tikko nepārdeva ūtrupē gultu un sivēnu par divu gadu galvasnaudas parādu. Galvasnaudas parādniekiem stingri pievilka grožus, vispirmā kārtā saimniekdēliem un amatniekiem. No Lazdu Miķeļa piedzina ar Sniedzes piepalīdzību, Ansonu Mārtiņam apšlakoja maksu par divējiem ratiem un tā ieguva divus brāļus par ienaidniekiem uz bērnu bērniem. Kopā ar skrīveri pagastvecākais jau divas reizes bij bijis Rīgā meklēties, lai atceļ to gaisa gabala braukšanu uz Ropažu ceļiem, viss pagasts ziņkāri gaidīja, vai tur kas iznāks vai nē.

Tik daudz sajuta visi, ka pagastam citāda valdīšana nekā Rijnieka laikā. Varbūt daudz taisnīgāks un gudrāks Vanags nemaz nebij, bet viņš pārkārtoja vecas parašas, un tāpēc tā likās labāk. Bet tajā jaunajā sadursmē ar bijušo pagastvecāko Brīviņu kungs negaidīti parādīja tādu īpašību, kas to ar reizi pacēla labu galvas tiesu pāri jau tā novārtā pamestajam matalnim.

Rijnieku dziļais kritiens tā satriecis, ka viņš pat dzeršanu atmeta līdz bodes spāru svētkiem. Māja pie Lielāru ceļa bij tikpat kā gatava, dārznieks Vitenbergs jau dzīvoja vienā galā, trīs racēji viņam rijolēja tās piecas pūravietas zemes, kur viņš rudenī gribēja stādīt mežabeļu sēklas potējamo kociņu audzēšanai. Kad bodei lielceļa malā spāres bij saslietas un kārtī uzcelts milzīgs bērza zaru un jāpuzāļu vainags, Rijnieks arī pats atnāca uz iedzeršanu. Pastā bij pagasta diena, un Brīviņš katrā ziņā brauks garām. Patiesībā visa tā būve tika tā steigta viņam par spīti, lai kaitinātu, lai pasaule redz, ko Rijnieks spēj, kamēr Vanagam tās savestās akmeņu grēdas sēstīdū apauga ar nātrēm. Ilgāku laiku nedzēris, Rijnieks bij aizmirsis amatu, palika pavisam dulns un izdarīja to, ko kaut cik prātā nekad nedarītu. Kad pagastvecākais uzbrauca kalniņā, viņš bij uzrāpies jaunās mājas augšā, lamāja un gānīja bārdaini vismulķīgākā kārtā, pat, mēli izkāris, mēdijās kā tīrais ganu puika. Protams, tur tad tika pagasttiesai atlikās darbs. Pagasttiesas sastāvs tas pats, kas pagājušā gadā tiesāja Brīviņu kungu, tikai Lielspures vietā bij nācis vecais Ukņa. Divas nedēļas divvāji sprieda, vai bārdainis matalnim atdos tikai to diennakti, ko pats nosēdēja, vai gribēs ar uzviņu. Divas nedēļas Rij-

nieks šmorēja pie Raudas un lielījās, ka ar vienu dienu viņš nebūšot mierā, viņam pienākoties trīs, vismaz tikreiz vairāk viņš nogānījis bārdaini nekā tas viņu. Bet notika tīrais brīnums. Tiesas sēdē Vanags pastāstīja savādu notikumu. Viņam šopavasār gadījies aiziet Mežavilkos pēc sētuves, jo pašu grozam izplīsis dibens un nebļj laika kavēties ar lāpišanu. Mežavilku kuilis, turpat sētsvidū dobē izvārtījies, laikam stabu domādams, pienāca nobertzēties un notašķīja viņam jauno zābaku. Stiba rokā, gribēja jau sākt slānit, bet tad attapās. Vai tad lopiņš vainīgs, ka viņam tāda daba, ka jāvērtās dubļos un pēc tam jākasās. Nē, nē, nekādas vainas tur nebij... Tad Brīviņu kungs norāva stāstu un ļoti atvainojās, ka aizkavējis cieniņgo tiesu ar tādiem niekiem. Sūdzību pret Rijnieku? Nē, to viņš neuzturēja. Viņš nemaz nejutās apvainots, pārdomājšis un ņēma atpakaļ. Ja par to tūliņ gribētu cietumā likt, ko katrs dzērājs dūlnā prātā samuldēja, tad pasta saku kamaris būtu par mazu, tad nabagmājas stadalā vajadzētu aizgaldas ietaisīt, kur sadzīt un piesiet. Nē, nē, aizskarts viņš nejutās, savu godu viņš nenēsāja kabatā kā naudas maku, ko katrs žūliks varēja nolauptīt. Rijnieks viņu nemaz nespēja apvainot.

Tā matainis nedabūja ne trīs, ne vienu dienu pasta saku kamarī. Bet labāk gan viņš nosēdētu sešas, nekā klautos to nebeidzamo pīrgāšanos un smieklus, kas pagastā nenorima līdz pat rudenim. Pagasts, tas vēl nebij nekas. Bet jaunais skolotājs Puķītis rakstīja stāstus par visu, kas te apkārtnē notikās, bij jau iznerrojšis mācītājmāju Luntu Reiznieku, ko sieva dažkārt ar stādaigu dzina no Raudas uz mājām, Miezl ar viņa dubultspārnu mēteli un puļšu iecienīto kurpnieka Grīna meitu stacijā. Krogā viņš jau divas reizes bij atstāstījis Vanaga piedzīvojumu ar Mežavilku kuili, Rijniekam likās, ka taisās arī viņu pašu ielikā avīzēs. Tās blj brīesmu lletas, visu dzīvi tā varēja izmaiātāt. Kāda patika tad vairs mājās kvernēt un kaut ko strādāt?... Dārznieka mājai lielais gals tagad palika nelztaišīts, bodei vēl rudenī tikai viena puse jumtam bij apkāršota.

Vanags tik lepns, ka jau otrā dienā likās aizmlrsis Rijnieku un savu naidu pret to. Kad tam pašam Rijnieku Buķim, kas reiz tik bezkaunīgā kārtā noliecināja pret viņu, sievai bij pārmetušās zarnas un nepieciešama steidzīga operācija, Brīviņu kungs pats aizbrauca uz Klidziņu, nokārtoja vietu pilsētas slimnīcā un par to vēl samak-

sāja no pagasta kases. Buķienei vairāk nebij, ap sienu laika beigām viņa atnesa Brīviņu saimniecei kulīti ar lielceļa grāvjos saplūktām un skaisti nokultām ķimenēm. Dāvanu atraidīt Līzbeta nevarēja, bet kulīti gan Buķienei piebēra ar bīdelētiem rudzu miltiem, lai izvāra bērniem klimpu putru. Tā nemaz sevišķi necenzdamies un nedomādami, laikam tikai klausīdami veselīgai nojaudai, Vanagi vairoja un nostiprināja gudras un labas gruntnieku ģimenes slavu.

Māju dzīve un darbi gan neritēja vairs tik labi kā pagājušā gadā. No vecās saimes tikai Smalko Anna un Bramanis vairs palikušies. Priekšstrādnieks Sīlis, drukns, vecs puisis pavisam pliku galvu, lēns runā un darbos, jau sēju beidza tikai reizē ar Vīkuļiem, ko tad vēl, kad sāksies lielle vasaras darbi? Dudinckis ar Bramani bijušā pusgraudnieka istabā reizēm sacēla tādu traci, ka bij jāiet šķīst, lai polls tiešām nevilktu dunčeli no maksts laukā. Cilupjais Mīkelis, vairāk tikai aiz žēlastības paņemts no Vīkuļiem, bij tik baltīgs, ka pat gaišajās naktīs viens negulēja uz klētsaugšas. Krastu pusgraudnieka Zemīša brālīšs vēl tikai puspušis, Ošu Andra vietu nevarēja aizpildīt, lai gan citādi bij klausīgs un čakls. Bītes Jurku par ganu pieņemdami, Brīviņi gan bij visvairāk pārskatījušies. Viņa ģimene tepat Ozoliņu Lauska mājīnā, viņam acis un prāti tikai tur, Brīviņos un ar pašu lopiem kā kāds svešs caurgājējs, taisni kā čigāns. Nevarētu teikt, ka šis lielais lamzaks bijis slinks, bet taupījās, kur tikai varēja. stingri ievērodams, kas gana pienākums un kas nē. Tūliņ no paša pavasara Līzbeta nevarēja nobrīnīties, kur tas iesāktais gaļas gabals klēti tik ātri sadila. Bet, kad vēlāk Zemīša arklam laukā turpat aiz rijas nozuda vērstuve, ratiem nojumē bij izvilktā tapa, bet pie kūts lapu kapājamā silē vienu dienu vairs nevarēja atrast jauno grūstuvi, viņa saprata, kāpēc te viss tā dilst un zūd. Jurka tikai smīnēdams noglūnēja caur pieri, kad kalējs Liepiņš atnāca no Vīkuļiem un pierīkoja atslēgu saimnieku istabas durvīm, kas tādu daiktu savu mūžu nebij pazinušas.

Meita Made no plāniešiem tikai deviņpadsmit gadus veca, gara un kaulota kā verstes stabs, neviens viņu nevērtētu zem divdesmit pieci. Smalko Annai bij lielas pūles, kamēr to kaut cik pieradināja divajicšu kārtībā. Iebūvieša ģimenē visu laiku nodzīvojusi, pirmo gadu palaišta pasaulē — pirmajā vakarā Anna tikko paguva aizkliegt, kad vīkšās pienu izkāst caur sava krekla pierie-

tekli. Labi vēl, ka tā otrā pagadījumā no pašu pagasta. Pēc vīra nāves Sproģienei palikusī nauda par pārdoto zirgu un ragavām, govi un aitu viņa atdeva brālim barībā. Uz vienu gadu, ilgāk tas svešus lopus nevarēja turēt. Šajā gadā Sproģienei jāapprecas, lai tur vai kā, ja arī govs vai aita izputēja, tad vairs nebij nekādas cerības tikt pāriniekos un pēc tam par mežakalpiem, kā viņa ar ne-laika Sproģi trīs gadus nodzīvojuši. Sproģiene laba strādniece, bet vienmēr kā sevi sagrimusi un bēdīga, jo sējas laiks pāri, drīz būs pati vasara klāt, un vēl nebij gadījies neviens, kas tā īsti gribētu viņu ņemt.

Brīviņu kungs nelabprāt vairs sēdās pie saimes galda. Nebij vairs Upīšu Mārtiņa, kam allaž kāds jauns stāsts, un arī las pats vecais viņa pārstāstījumā iznāca tikpat kā gluži jauns. Šis Silis ēda tikpat gausi kā strādāja, pie bļodas runāt viņam neiznāca laika. Un tad Brīviņu kungs bij tā pieradis, ka allaž varēja uzvest acis Bērziņu Lienas skaistajai sejai galda viņējā galā, bet tagad tur slaistījās Mades prāvais, garlaicīgais deguns. Lienu atceroties, nevarēja nedomāt par to, kāpēc tā aizgāja tik negaidīti — un tad vēl citas domas kā pelēki mākonī samācās apkārt.

Vēl četras dienas pirms Jurģiem Bērziņu Lienai pašai neienāca prātā, ka viņa varētu aiziet no Brīviņiem. Namiņā pie kuldas noliekusies, viņa dzirdēja gan, ka Ješka ievēlas pa durvīm un meimuro garām uz savu kambari, bet nepiegrieza tam nekādu vērību, nebij jau pirmā reize, kad tas pārradās pilns kā mārks un pēc tam veselu dienu nerādījās laukā. Bet tad piepeši samanija, ka sagrabj kā lāča ķepām, paceļ gaisā un rauj uz kambara durvīm. Pirmajā acumirkli aiztrūka elpa, viņa it kā zaudēja samaņu, pat iekliegties nepaguva. Bet tūlīņ attapās, iegrāba nagiem sarainā mūli, plēsa, iekoda kaut kur, zvēla ar dzelzs cieti sarauktu dūri, izlocījās ar visu lunkano, spēcīgo augumu, izraisījās no zvēra ķepām un ieskrēja istabā. Saimniece, laikam ko padzirdusi, nāca pretī un palika gluži bāla, ieraudzījusi viņu tādu, vaļā atrautu jaku, izspu-rušiem matiem un briesmīgām acīm. Ne Līzbete, ne Vanags pats nemēģināja atrunāt, tūlīņ rītā viņa aizgāja meklēt jaunu saimnieku un jau pēc trim stundām bij atpakaļ. Protams, pašā Jurgu priekšvakarā pie labiem cilvēkiem vietu dabūt vairs nevarēja, bet viņai bij viena alga, kad tikai tika projām no šejienes. Osiene vēl mēģināja pārrunāt: vai viņa arī zināja, ko dara, vai, no suņa bēgdama, neskrēja taisni vilkam rīklē? Liena neklausījās, zināja

Itkāi to, ka viņai jātiek prom no Brīviņiem. Jurģu rītā viņa gribēja aiziet tāpat kājām, ar nastiņu rokā. Bet atbrauca Liču Mārtiņš un aizveda vešus.

No tās dienas Vanags ar Jēkabu tikpat kā vairs nerunāja. Un, ja teica vārdu, tad tas bij pilns dusmu un nīcinājuma. Dēls preti nestrīdējās, viņa platajā, bet sašļukušā, mūžam īgnajā sejā nebij saskatāms, vai viņš vispār samana, ka mētājas pa tēva mājām neviena neieredzēts un lieks. Šad un tad izgāja arī lauku darbos, spēka jau netrūka un prasmi ar labu grību varēja drīz iegūt. Bet šīs gribas nebij, nekā viņu ciešāk nesaistīja pie Brīviņiem, žirgtāks viņš palika tikai tad, kad bij jāizbrauc kur ārpus mājām, un tas gadījās diezgan bieži, tāpēc ka tēvu arvien ciešāk aizņēma pagasta darišanas. Uz Klidziņu viņu vairs tā nevilka: draugi, skolu beiguši, aizklīda kur kurais, skaisto Šlosa Marietu apprecēja dzelzu tirgotājs Popovs Rīgā, klubā viņam nebij istas pieejas. Pilsētas dārza traktieris bez Marietas sāka nikuļot, totiesu uzplauka bijušā pilsoņu kluba traktieris. Tur apkalpoja trīs smalkas jaunkundzes ugunsraķaņām lupām un ogļumelnām uzačiem. Pilsētas valdes skrīveri, pasta un akcīzes ierēdņi gāja klubā biljardu spēlēt un alu dzert. Augšzālē ar diviem lieliem špoguļiem pilsētas skolas skolotāji, iebraucēji dzirnavnieki, bagātie Kurzemes saimnieki un Rīgas tirgotāju aģenti pīpoja cigārus un izmaksāja jaunkundzēm vīnu. No divājiešiem tur biežāk ciemojās tikai pagasta skrīveris, skolotājs un Spruka, bet Suntužu Arturs pavasarī pa vienu dienu un nakti nodzēra un desu Grietas Apanauskim kārtis nospēlēja visu līnu vezumu. Brīviņu Ješka tikai gauži reti varēja iegriezties Klidziņas lepnākajā vietā. Platmale gan bij jauna, bet pirktais uzvalks noplīsis, skodera Ādiņa pašūtajos pusvilnainā svārkos viņš sajūtās neērti starp smalkajiem viesiem. Toties labi viņu pazina visos Dīvajos krogos. Ja gadījās nauda, sauca viņš, bet lielāko tiesu dīvajieši izmaksāja viņam un viņa vietā bēdājās par saimniekdēliem, kam tēvi vēl spēcīgi un kas tāpēc nelika pie mājām un dzīvoja vēl sliktāk kā dažs kalpa puisis. Brīviņu Ješka pats nekad nežēlojās, tikai drūmi, bet, kā Itkāš, arī labprāt noklausījās. Ko viņš pie tam domāja, to neviens nevarētu pateikt.

Tāpat neviens nevarētu pateikt, ko domāja Vanags un Līzbete, kad Ješka kādreiz vēl gaismā pārbrauca mājās un ilgi tuntuļojās, zirgu nojūgdams. Tik nejauki smagi visu to redzēt, ka arī paši reti kad runāja par dēlu un tā

nākotni. Tikai Upišu Mārtiņu Brīviņš bieži pieminēja. Tādu priekšstrādnieku vairāk nedabūs, pats viņš gāja kā priekšsēvis un citu vilka līdzī, lai kāds kurais bijis ne-
jēga, lamzaks un plencis.

— Jā, bet kā tad viņš aizskrēja no mums, — Līzete ieminējās rūgtās atmiņās.

Jā... Pēc sešiem Brīviņos nodzīvotiem gadiem tā aiziet — to arī Vanags nevarēja Upišu Mārtiņam piedot. Kā viņam varēja ienākt prātā aiziet uz Krastiem? Taisni tagad, kad Brīviņos bij sagaidāmi divjūgu vāczemnieki, atspēru ecēšas, kuļmašina un, kas zin, varbūt pēc pāra gadiem arī plaujamā! Vai Silis, vai glupjais Miķelis lai prot ar tiem rīkoties un citiem ierādīt? Kāpēc tādam priekšstrādniekam vispar vajag precēties? Zeltiņu Līze — atradis mantul Vanags nevarēja citādi, Mārtiņa precēšanos viņš sajuta kā melnu nepatēctību, gandrīz kā nodevību.

Un pati tā šķīršanās Jūrģu dienas rītā... kā nejauka, smaga māla pika tā gulēja Brīviņu kunga atmiņā...

Mārtiņš ienāca apjucis, nokaunējies, vārdu nevarēja dabūt pār lūpām. Bet viņš jau zināja pats, grāmatiņa uz galda priekšā — izlikās vienaldzīgs un lietišķs, lai gan iekšā vārijās vien. Pašķīra lapiņu un it kā parēķināja pakal, lai gan saskaitīts bij jau pirmiņ. Jā, tā tas iznāca: četri rubļi un sešdesmit kapeikas. Mārtiņš mīdījās, galvu grozīdams, nezinādams, kur acis likt. — Ak četri... un septiņi neiznāk? — Man neiznāk, varbūt tev. — Un viņš paceltā balsī nolasīja: tad rublis, tad piecdesmit kapeikas, uz Mārtiņas tirgu trīs rubļi. Upišu Mārtiņam pēc tā seja pastiepās garāka. Ak tā, tie ar! Tad jau gan tā iznāk. — Viņš ņēma un ņēma savus četrus rubļus sešdesmit kapeikas no galda un nevarēja paņemt. Jau tajā pašā brīdī Vanagam iesāvēs prātā, cik netaisni viņš dara savās lielās dusmās. Vai tad Mārtiņš tos trīs rubļus nebij iztērējis tirgū Braņņu Jāni, Bērziņu Edvardu, Reinjankiņu, Preimani un tos citus dzirdīdams, un vai tam nolūkam viņi arī nebij doti? Bet nu jau par vēlu atpakaļ ņemt un labot, tad izskatītos tā, it kā viņš tiešām gribējis ko nepareizi uzrēķināt. — Nē — te bij melns uz balta, pats viņš neko vairāk nezināja un nevarēja. Un to pirmo aplamību gribēdams kaut kā izgrozīt un apsegt, padarīja otru, vēl lielāku. — Un tos zābakus, tos es tev nemaz nerēķinu, — viņš nosauca pakal, kad Upišu Mārtiņš jau gāja pa durvīm. Tā viņš pārmēta savu nastiņu pār plecu un aizgāja, no saimniecības pāt neatvadījies. Seši gadi — un vēl tie trīs rubļi pa-

lika Brīviņos. Ceļa galā pie akmens staba viņš vēl atskatījās un izberzēja acis.

Bet Līzbete, no klēts nākdama, pacēla kaut ko saimes istabā pie durvīm, ienesa un nosvieda Brīviņam priekšā. Vecie zābaki — Mārtiņš bij pārlicis tos pār sliekšni un atstājis.

Brīviņu kungs uzlēca kājās, it kā suns viņam iekodis. — Ubags tāds! Ko viņš gan iedomājās? Vai viņam kāds ko prasīja? Vai viss nebij nokārtots tā, kā grāmatā ierakstīts? Vai viņš varēja teikt, ka Vanags kādreiz kādam ko norāvis? Pakārties lai iet ar tām vecajām čabatām. — Līzbete neteica neko, tikai paskatījās tādām acīm, ka arī Vanags palika klusu. Bet vēl tagad, ko tikai atminējās Jurgu dienu, viņam gribējās uzlēkt no krēsla, sasist kājas uz klona, uzbrēkt kādam, iekniebt sev pašam...

Tie pārējie trīs aizgāja, kā cilvēkiem pieklājas. Galiņš uz staciju, kaktā pie pusbrāļiem Lupatiem, darbu dabūjis dzelzceļa remonta strādniekos, kur par desmit stundām dienā maksāja sešdesmit kapeikas. Leikartu Lība apprecēja savu Sīpolu un jau pašā sākumā pagalam pārsteidza pasauli.

Visi, kas viņu pazina, bij sagaidījuši nežēlīgu pamāti nelaiķes Sīpolienes bāriņiem un īstu muižkungu pašam atraitnim. Bet pirmajās lieldienās viņa iznāca no baznīcas ar zīda lakatu cēli atmetā galvā, skuķus pie rokas veddama. Abiem gluži jaunas rūtainas parka kleitiņas mugurā, kurpes kājās, matu ērkuļi gludi nosukāti un sapīti strupā biželē, bet tai galā plīvojās plata, sarkana lenta. Vēl no kalniņa nākdama, viņa piekēra roku vienai, norāva plecām pielīpušu baznīcas zirnekļa staipekni, piekēra otrai, ar delnas virspusi norausa gar degunu. — Kāpēc tu, bērniņ, neizšņauc? — dzirdēja viņu pamācām. — Vienmēr vajag izšņaupt, lai nestiepjās. — Sievas aiz pārsteiguma un izbrīna pirmajā brīdī neattapās, ko teikt, tad saskatījās un beidzot paklākšinjāja mēles. Tad, lūk, kā! Bet tas vēl nebij viss. Aiz tām trim, cieši uz pēdām, soļoja Sīpols pats — taisni soļoja, nevis gāja. Mugurā viņam tikko pašūta, cieši nopogāta pusvilnaina kārta. Drusku pašaurāka gan skroderam padevusies, tāpēc viņš izskatījās stipri pasvešs. Bikses pārstīvētas zābakstulmiem pāri, baznīcā ceļos metoties, sakāpušas virs cietās ādas krokām, bet pret ceļgaliem izblīdušas paprāvos pūšlos. Baltais kakla lakatiņš sasprausts ar robainu misiņa adatu. Galvā pavisam jauna cepure, matus Lība apgriezusi tik

īsus, ka uz kakla un gar ausīm baltas svītras, zem biezās kūlas savu mūžu sauli neredzējušas. Rokā Sīpolam spleķītis, gaužām līdzīgs tam, ko nēsāja sedlinieks Preimanis. Lāgā turēt to vēl neprata, gals bieži aizmetās vai atdūrās, bet redzams bij, ka viņš sirsnīgi nopūlas un drīz tas viņam ies. Vīrieši viņu tā neapbrīvoja kā sievas Lību, dažs labs panīrgājās, atskanēja dažā dzēlīga piezīme. Bet Sīpols nelikās dzirdam, čakli laipoja ap pelķēm savai ģimenei pakal, acīm redzami lepns par to, ka sieva un skuķi guva tik plašu ievēribu. Dīvajieši plecus vien noraustīja: tad paskaties, ko Leikartu Lībal! Kas to varēja domāt! Kas to varēja domāt!

Kārtējam uz Almu

Ošu Andrs pat Jūrgus nesagaidīja, nedēļu agrāk aizgāja uz Vainelēm un apprecējās — lai parādītu Brīviņu princesei. Ko lai parādītu, to viņš pats nezināja pateikt. Kāzu jau nekādu nebija, salaulāja turpat mācītājmuižā. Kučieris Kalniņš ar sievu gan kādu laiciņu stāstīja, kas tās bijušas par neredzētām laulībām: Alma uzšuvusies baltu vilnas kleitu ar garu šlepi, kronītis galvā stāvējis šķībi, uz vienas auss, Osienē visu laiku turējusi vedeklu zem paduses, lai neapgāžas. Andrs izskatījies tāds, it kā viņam visu laiku vērmēlu tēju lietu mutē. Ļaudis gan paklausījās, bet neko daudz vis nebrīnījās. Alma — jā, par to nu nebija ko runāt, tāds nabadziņš liekams tikai zārkā un vedams uz kapiem. Bet Vainēļi labas mājas, ļoti labas mājas, Ošu Andram trāpījusies laime, no tāda lempja to nemaz nevarēja sagaidīt. Lai tikai pagaida pēc kādiem gādēm, tad redzēs, kas tas būs, par saimnieku.

Ošu Andrs ar Vainēļu Almu nevarēja ilgi nodarbināt pagastu, jo tūlin nāca tāds notikums kā Brīviņu Lauras kāzas otrajās lieldienās. Dzēra tikai vienā galā, tāpēc ka Brīviņos patiešām nevarēja pievietot to puspagastu, kas trīsdesmit pajūgos brauca uz baznīcu. Pēc dievvārdiem baznīca palika tikpat pilna, pat aizlakstieši gribēja redzēt, kāda izskatās izslavētā Brīviņu meita. Patiešām lepna viņa izskatījās baltā, Klidziņā sūtā zīda kleitā ar plīvuru, kas viņu ietīna kā mākonis. Brūtganam bija melni svārki un kājās jaunas kamašas, lielā apmulsumā viņš gan izskatījās tāds kā noraudājies, bet arī tas lēnums un lempība, tāpat kā nelielais plikums pakausi, neko nekaitēja, ļaudis tur redzēja taisni tās īpašības, kas nepieciešamas Lejassmeltēnu gruntniekam. Sprukas pūtēji, drusku pavairāk ievilkusi, pirmo dziesmu pirms laulībām vēl nopēlēja puslīdz labi, bet «Ak Jeruzaleme, modics» gan

drīz Izjuka, brīžiem Spruka ar savu klarneti palika viens pats, tomēr galu galā arī to nospēlēja. Pirmo reizi tādu mūziku baznīcā dzirdēdami, divājieši bij lieliski pārsteigti un sajūsmināti. Bungas baznīcā nesita, Lazdu Miķelis ar tām palika pie kroga. Instrumentu uz slitas gala pakāris, sarīkoja zirgus, ka tūliņ var sēsties iekšā, kad beigs spēlēt un iznāks laukā. Dziesma skanēja lieliski, droši vien arī pāri Daugavai viņā pusē varēja dzirdēt. Miķelis lepni pamāja pakulu Bērziņam uz baznīcas pusi. Tas smaidīja, plecus paraustīdams, it kā kad nespētu ticēt tādām brīnumam.

Muzikanti ar savām taurēm saklupa ratos un aizauļoja, kad baznīcēni un kāzinieki tikko sāka nākt laukā, Lejassmeltēnos pie goda vārtiem viņi tos sagaidīja ar Pļevnas maršu, Lazdu Miķelis strādāja tā, ka tik rāmā laikā pat Brīviņos bij dzirdējuši. Lejassmeltēnu zālē tikai galdiem iznāca telpas, un pat tā ēst vajadzēja trim kārtām. Dancošanai izrikots rijas kuls, tā kā šogad pavasaris stipri agrs, tad varēja izmeijot ar pūpolainiem karklu zariem un pusplaukusiem bērziem, kas izskatījās ļoti jauki. Dancēja trīs dienas, trešajā gan bez bungām un klarnetes. Lazdu Miķelis pazaudējis vienu vāļiti, ar vienkāršu sprunguli sist nebij pierunājams. Sprukam Krastu jaunā Zemžaniete ķēķī ielējusi ūdens stopu acīs, tas saņēmis ļaunā un, instrumentu padusē iemiedzis, steidzās uz mājām, lai gan viss viņa koris līdz Ličiem gāja līdzī, velti mēģinādams atrunāt. Kad ceturtās dienas rītā uzlika vārīt šķirību kāpostus, izrādījās, ka plīts nevelk, dūmi atpakaļ ķēķī vien plūda. Izmeklēja visus vadus, vainu nevarēja atrast. Tikai pēc pusdienas ienāca prātā piesliet kāpnes un uzrāpties uz jumta, un tad arī izrādījās, ka skurstenis alzbāzts ar ūdeni samērcētu sēdamo maisu no plāniešu Jūlas ratiem. Kāzinieki nodzīvoja līdz pat vakaram. Lejassmeltēnu Jorgim nācās sūtīt puisī uz Klidziņu vēl pēc divām pusmuciņām alus. Tā gruntnieki dzēra kāzas! Veselu gadu divājiešos pietika ko runāt.

Osis toreiz atrunājās ar slimību un nebrauca kāzās. Tā nebij tikai tukša atrunāšanās vien. Vēl tagad, pašā Jāņu dienā, sēdēja uz savas jaunās mājas tiltiņa Brīviņu salā sakucies, rokas ap vēderu saņēmis, lai elpojot tā neceļas uz augšu un nedur pakrūtē. Pa šo pavasara gabalu bij tā kā mazāks sarāvis, seja palikusi pavisam pelēka, ūsas izaugušas garas un nokārušās uz leju, acis pavisam tumšās un ieslēpušās dziļos dobuļos.

Tā viņš te jau kādu pusstundu sēdēja nepakustēdamies. Saule taisni svilināja pret mājas dzelteni, sveķiem nolāsojušo sienu, bet Osim tagad nekad nebij par karstu. Stipri pasmagi tomēr iznāca tā jaunā māja. Jau ziemu pavisam nomocijās ar to nolādēto bubuli, kam prātā nenāca atmest veco niķi. Meistari būvei gan jādod saimniekam, bet tagadējos laikos tos sadabūt nemaz nebij tik viegli. Un, ja arī kādu pāliešos sameklēja, tas neko lielu nejēdza, pašam katrā vietā vajadzēja būt klāt. Osis taču nevarēja pielaist, ka viņa māja iznāca kā kāda veca pirts, šķībiem pakšiem un ar cirvi aptēstu sliexsni, viņš milēja pareizu un glītu darbu. Un tad arī jāsteidz bij, vēsajās pavasara naktīs mazie bērni pārsala Brīviņu klētiņā, Janka ilgi mocījās ar karstumiem, un Tāle līdz pat vasarsvetkiem staigāja vātim apstītam lūpam. Mārai līdz kaklam apnika katliņu ārā uz kārtiņas karināt un maizes muldu katru reizi stiept uz veco ērbeģi. Bēro nojūdzis un aplokā palaidis, Osis pa dienvidiem tēsa stenderes savas mājas durvīm un logiem. Vakaros, kamēr vien vēl varēja redzēt, ēvelēja grīdai dēļus vai iekala logiem krustus — tādus darbus viņš prata labāk kā šādi tādi atvesti meistari. Rītā, kad vēl par agru zirgu likt ecēsās, ar mazu gaismiņu tēsa kārtiņas, Vanags gribēja likt skaidu juntu, tad apaļas nederēja kā salmiem, vismaz augšējo pusi vajadzēja līdzenu. Vakarā gan viena kāja un otra ar rokām bij jāieceļ gultā, no ritiem, kamēr ielocīja muguru, taisni jāklīdz. Bet tas viss nebij nekas, apgurt tagad nedrīkstēja. Tie pieci rentes gadi, un tad Vanags bij licis saprast, ka pēc tam varēs runāt arī par salas pārdošanu. Un, ko Vanags reiz teicis, tas bij vairāk kā citam norakstīts. Tikai to spāri, to viņam vienam nevajadzēja celt — arī toreiz viņš tikpat labi zināja un tomēr mēģināja, taisni bērna prāta palicis. Labu brīdi nogulēja knūpus, rokām tāpat aptēsto egles galotni apkēris, līdz beidzot uztrausās ceļgalos, pēc tam pieslējās arī kājās, bet pakrūtē tas palika. Nebij jau nekas liels, tikai stiprāku ēdienu lāgā vairs nevarēja, vēmiens nāca diezgan bieži, galva arī reiba, bet, kad brīdi atpūtās, pārgāja un palika atkal tīri labi. Pa naktīm Māra lika uz vēdera karstu pudeli, jāsvisst gan bij, bet par to dūrējus padzina līdz pat rītam.

Osis bieži sēdēja tā kā patlaban, tagad tik daudz ko domāt. Apsēts, kā pienākas, ja tikai vēl uznāca pabranģāks lietus, tad augs, vismaz sliktāk kā pagājušo vasaru jau nebūs. Tikai tie lielie darbi, tie biedēja. Sienu jau bij

pamēginājis un tūliņ nojauca, ka viegli nenāksies. No Māras plāvēja tikpat kā vairs nebij, pašam vien jāliek galā. Dažreiz ienāca prātā, cik labi, ja Anna dzīvotu pie viņiem, bet par to pat domāt nedrīkstēja, Māra tad atkal paliktu traka. Kā tos mēslus atvedīs no Brīviņu kūts, to nu viņš pavisam nezināja, lai kas, bet sakuma cēlējs gan nebij...

Aiz mājas gala padzirda Māras soļus, viņa nāca, ar Janku runādamās. Osis tūliņ atņēma rokas no vēdera un atslējās taisnāks, Māra necieta, kad viņš tā kvernēja, saliecies kā nabags.

Janka sēdēja mātei uz rokas un zīda knupi, apzīstās lupatas vikšķis kā bārda nokārās pār zodu. Māra paklāja lakatu — nekāds sētsvidus te vēl nebij iekārtojies, nomīdīta auzaita ar pusdzīvām bezdelīgactiņām un saberztiem stublājiem. Mazais tūliņ izlaidās peldus, mēģinājās rāpošanas mākslā, savu zīzamo ar nejēgas dūrīti dziļāk pastampādams. Rociņa drausmīgi izdilusi, āda likās ar baltām krunkām pielipusi kauliem, pats viņš sīciņš un dzeltens, bet ačeles spīdēja žirgti — ja jau pavasarī nenonika, tad tagad siltā saulītē katrā ziņā izturēs. Māra no paša sākuma bij tik lika, ka vairāk saliekties nevarēja, viņai tā kā vairāk saglabājies žirgtuma un savas mājas un rentes vietas prieka, kas viņus abus visu ziemas gabalu nesa kā silts vilnis.

— Vienmēr vēl cepinies, — viņa teica it kā pārmez-dama. — Vai tad tev pavisam nekad nav karsti?

— Kā tad nav? — Osis atteica, īsti nīprs izlikdamies. — Pirmiņ istabā nosviedu vesti. Pēcpusdienā saulīte paliek tā kā vēsāka.

Osiņņ paskatījās saulē, kas, pasarkani nokaitusi, peldēja paši savā tveicē. Mazs, balts mākonītis aušīgā kārtā bij mēģinājis pietuvoties viņai no dienvidu puses, bet pārgalvību samaksāja ar savu dzīvību, izkusa acīm redzami. Vēsāks? — vēl karstāks pēcpusdienā palicis. Bet to Māra nepateica, piesēda uz otrā gala balti noberztajam tiltiņam. Abi vēroja, kā mazais tur ķepurojās, ar krūtīm pieplakdams un galvu augšup sliedams, tievās rociņas arī to niecīgo augumu vēl nejaudāja noturēt pasvērtu.

Aiz mājas aplokā klaigāja lielie bērni. Tālei tagad ganos pavisam cita dzīve: kad tāda drošība klāt, tad nebie-dēja ne Glāžšķūņu lazdu biežoknis, ne klejojošie suņi.

Kaut kur aiz Brīviņiem, tālu, tikko sadzirdami līgoja. Atkal viņi abi klausījās, tad Osis, skumji pasmaidīdams, novilkā caur zobiem:

— Jā, jā... Ir jau savā laikā līgots arī...

(Māra lēni palocīja galvu — viņš bij pateicis to, kas arī viņai pašai prātā. Bet tad paslējās.)

— Paskaties! Tā velkas šurp. Nezin, ko tad nu vajadzēs.

Osis jau pats redzēja. No Ozoliņu Lauska mājiņas iznāca Bitiene un pa tikko šopavasār izrakto Jaunbrīviņu ceļu tipšinjāja šurp. Sīkiem soliņiem, tā, lai izskatītos viegli, jauni un smalki. Plikā, melnā galva svaidījās kā dzenim, kas sausā stumbrā grābsta vietu, kur knābt. Māra žigli apskatījās, it kā vērodama, vai te nav kas ko paslept. Tad viņi abi palika gaidās, sasprindzinātā uzmanā, ko tā te nu atkal nesīs.

Bitiene attipšinjāja, patiešām viegla kā tāds skuķis, taisni smieklīgi izskatījās tāds vieglums šim pazemajam, druknajam augumam. Neglītā čigānietes seja ar platajiem žokļiem taisni staroja novēlīgā laipnībā, šaurās, spriganās acis smaidīja mīlīgi. Brunčiem virsū viņa bij uzsējusies meitas, arī Māras, mazo priekšautiņu ar apaļiem, pašdarinātām mežģinēm apšūtiem stūriem. Pienākdama un labdienu padodama, noglaudīja abām plaukstām, vērsdama kalmiņienes uzmanību uz šo apskaužamo greznumu.

— Nu kā nu iet ar veselību, kā nu iet? — viņa tūlī uzkrita Osim. Tā nebij balss, bet kausēts medus un zērāva vējiņš. — Vai paliek ar labāk?

— Kā tad var palikt labāk, kad sliktāk nav bijis? — Osis atteica pēc iespējas omulīgāk un sāka meklēt pīpi, lai gan dūms vairs negaršoja un viņš tikai gaužām reti aizkūpināja.

— Ak tā! Tad nav vis? Nu paldies dieviņam, paldies dieviņam. — Saldajā balstiņā tomēr jaudās tāda kā vilšanās. Bitiene pievērsās Jankam. — Palūk, kā nu ķeburojas, ķipars mazais! Nu, kājiņām šitāds gan tik drīz neceļas.

Osis pablenza Mārā, acu kaktiņos viņam pavīda smīns: vai tad tā nu šoreiz neprastu atbildēt kaimiņienei, kā pienākas. Osiene piecēlās, tikpat vēlīgi pretī.

— Tā jau varēja gan domāt, — viņa apstiprināja, galvu palocīdama, — bet nav. Ed viņš man kā zirgs, pieci knupji dienā, ticat vai nē. Un nemaz neskatās, vai cu-

kurs ir klāt, maizi vai biežpienu liec, viena alga. Pirmiņ, nāku no aploka — vai zināt, tīri roku novelk, cik smags palicis.

Tas nu laikam nebij tas, ko Bitienei vajadzēja. Kaut ko noguldza kaklā, bet lūpām pāri nedabūja. Glaudīja atkal savu priekšautu — tāpēc, ka kaimiņiene nepratās pati.

— Tāds nieciņš, — viņa pasmējās, — plāns un vlegls, nemaz nevar dzirdēt, ka būtu priekšā. Bet Jāņu diena, nevar tak, tikpat jau svētki.

Ošu Māra atkal locīja galvu.

— Nu tak jau, tak jau! — Un pasmējās uz mata tāpat kā tā. — Tāpēc es pirmiņ klausos, ka jūsu Māra kliedz — laikam taču par to pašul Tām jaunajām jau katrs nieciņš kā zelts, kad tikai cits nepiedur roku.

Bitienei mīlīgajās acīs paspīdēja kas cits, bet viņa tomēr apvaldījās, tikai balss bij pazaudējusi daļu saldenuma.

— Ak tā, kādēļ es atskrēju? Vai nav te redzēta manu cāju māte? No pusdienas kā nevar dabūt rokā. Bail, ka neaiznes vanags, tas nolādētais Aizlakstes mežs tepat klāt, tur viņu, ka biezs.

— Nav, nav šodien bijusi, — Osiene pasteidzās apgalvot.

— Vakar gan bij mūsu kāpostos — ar visu savu bandu, — Osis teica, pīpi aizkurinādams.

— Un aizvakar kaņepēs, — Māra papildināja. — Nemaz nebēdājiet, miļā, to neviens vanags nenoķers. Varbūt saimnieku mājās, varbūt Rīteros, tā jau ir riktīga čigāniete, ar zemes piku nedomā trāpīt.

Kaimiņiene mazliet sabozās, valodas vērsās pavisam nevēlamā virzienā, tādēļ taču viņa nebij nākusi. Zebiekstes acis pārskrēja gludi noēvelētām durvīm ar skaistām šņīpiņām šķērsdēļu savienojumos, dzeltenī iekrāsotiem loga krustiem, tad apstājās pie baltā skaidu jumta, kur taisnās rindās sudrabpelēkas spīdēja vēl nenorūsējušās naglu galviņas.

— Bet kā tad, kad uznāk lietus? Cauri netek? — viņa apvaicājās apslēptā cerībā.

— Nē! — Osis izpūta pēc iespējas kuplāku dūmu. — Ne piliena. Špičkas var glabāt istabaugšā.

— A-a . . . — Bitiene nostiepa vilusies. Tad palaida acis tālāk uz mājas galu, kur klētiņas un kūts jumtam tikai vēl uzsistas pietēstas kārtiņas. — Nu, to tak laikam salmiem jumsiet?

Osis nogrozīja galvu un atbildēja tik lepnī, cik vien tas viņam izdevās:

— N-n. Mans saimnieks salmu jumtu vairs neatzīst. Apses kluči man savesti grēdā pie aploka. Lai pazūst saulē, kamēr beigs sienu, tad atvedīs ēveli no Krastiem un sagriezīs.

Bitiene acīm redzami jutās arvien vairāk vīlusies.

— Mūsu Pricis gan saka, — viņa skāpi ieminējās. Mūsu Pricis, tas bij viņas znots Baumanis. — Mūsu Pricis gan saka, ka salmu jumtam esot pavisam cits mūžs. — Un viņa pavērsās uz Lauska mājiņas pusi, kur arī spīdēja dzeltens šīpavasara jumums.

— Baumanis, — Osis uzsvēra, ka Baumanis, nevis mūsu Pricis, — Baumanis vēl nevienu salmu jumtu nav nodzīvojis. Agrāk, tad gan bij. Lidumos rudzi auga zillem stiebiem, tie stāvēja mūžu. Bet tagad — paskaties, pēc pieci gadi vējš spuras vien slaista.

Kā lielais jumiķis Osiene apstiprinādama palocīja galvu.

— Slien tikai trepes klāt un kāp ar kūlīti virsū.

Kaimiņiene likās nedzirdējusi, pūlējās attapt veco, mīlīgo balsi.

— Nu, kāda tad ir tā jaunā plīts? Velk?

Lapsa! Osis nospļāvās sevī. Jau padzirdējusi, ka Dancim šoreiz nebij patrāpījies un plīts tiešām negribēja lāgā vilkt. Bet viņš velti bažījās, Māra zināja, kas kaimiņienei te visvairāk rūp, un prata atbildēt:

— Dancim nevilks! Tās pirmās reizes, kamēr vēl nebij izkaltis, tad gan tā kā paniķojās. Bet tagad rauj, ka taisni rūc, bail, ka uguns neiemetas skurstenī. Nu, nāciet, nāciet paskatīties!

Aiz piedurknes pievilkdama, viņa to ievadīja iekšā. Plīts stāvēja glīti noslaucīta un nokrāsota, stūrī piesliets pat dzelzs kāsis, ar ko riņķus nocelt. Līdzās mazas durvītiņas, kad Jaunbriviņu rentniece pavēra, bij redzams pieļiekamais ar plauktos sarindotiem piena kubliņiem, bļodām, maizes kukuļiem un ēdamiem daiktiem. Bitiene pasmējās pavisam nespodri.

— Nu, mīlīt, tas jau tikpat kā gruntniekiem, tikpat kā gruntniekiem.

Ošu Māra to nebūt nenoliedza. Jā, gandrīz tāpat jau bij. Nemas nevarēja izstāstīt, cik tāds pieļiekamais derīgs. Maize tur tik drīz nenobrieda cieta, piens sarūga lenam, un krējuma kārtā virsū nostājās biezāka. Viešņa

nemaz nevarēja nostāvēt mierā, katrs vārds viņai it kā leknieba, istabā viņa nemaz negribēja iet. Bet Oslene nepatlaidās, aiz piedurknes ievilka.

— Nē, nē, paskatieties vien, mīļā, jūs jau te tik reti atnākat pie mums.

Istabā Tiela un spodra, diviem lieliem logiem, vēl nenokvēpušām sienām, smaršoja sveķi, vakarvakarā uzkārtie jānzāļu vainagi un vēl nesavītušās bērza meijas. Gultas glīti uzklātas, lielajam, jaunajam galdam tikai vienā pusē sols, otrā trīs jauni oškoka krēsli skaisti izliektām mugurām. Pat vecais pulkstens tikšēja nīprāk kā Brīviņos. Tomēr vislielākais lepnums te bij baltā, ēvelētā dēļu grīda, taisni laistījās saulē. Bitiene ieklepojās, kaut kas viņai pēkšņi bij iespriedies kaklā, tāpēc smieklīņš tur noklukstēja vien.

— Nē, nē! dzilāk neiešu! Te jau nevar, man tās kājas nav tik tīras. Bet ta nu gan jums ar slotu vien jādzīvo pa virsu.

— Ar slotu nevar, ka nepaliek šņipas. Tāle no rītiem ar slapju lupatu.

Ilgāk Bitiene nevarēja izturēt, izlēca laukā, dvašu atvilkdama; kā karstā pirtī bijusi. Māra pamirkšņināja Osim, tas nemaz vairs nejuta dūrējus pakrūtē, nenoturētos, pasmietos, ja vispār nebūtu aizmīrsis balsī smieties. Kaيمي-ņienei nemaz vairāk nebij laika, tikai to vistu palūkot atskrējusi. Viņu Pricis tagad gāja pie zāģeriem Suntužos strādāt, jāsarauga ciba un maize nākamai nedēļai, gaļa jāpacep.

Atkal bāzās te ar to savu Prici! Ošu Māra piepeši atcerējās, ka Baumanim bruka un ka Bitienei tā sāpēja vairāk nekā viņam pašam.

— Jā, jā, tad jau gan, — viņa mīlīgi locīja galvu. — Jāiet jau ir piepelni, divām pamilijām uz tāda zemes gabaliņa ne lāga darba, ne maizes. Bet pie zāģa rokas jācilā un jāstiepjās, vai viņam neiznāk par grūtu?

Trāpīts bij istā vietā, Bitiene sakoda lūpas.

— Pa grūtu viņam? Kas tad to saka? Viņam tāda josta, dzeltenas ādas ar spilventiņu un misiņa sprādzēm, kad to aplik, tad cits lai tikai tur līdz. Un tad viņš ar savu švāģeri Gulbi pārī. Gulbis apakšā, mūsu Pricis augšā uz balķa, tur rokas nav augstu jācilā, tikai jāuzpasē, lai zāģis noiet taisni pa šņori. Labas acis vajag. Mūsu Pricim — —

Bet arī viņai pašai nebij sliktas acis. Viņa pastiepa pirkstu pāri Māras kāpostiem, kuri, par laimi, gan nebij labāki kā viņai pašai.

— Vai dieviņ! Jums pupas jau zied! Tā būs pavisam citāda zorte.

Māra apstiprinādama locīja galvu.

— Tā ir pavisam smalka zorte, tādas lielas, krūmu rieš, un agras, ap Māriņu pākstis jau metas melnas. Vaineļu Jorgis atnesa, viņam tādas ir.

— Rudenī viņš dos man rudzus sēklai, — Osis arī nenocietās. — Viņam jau aug tīri, nevienas lācauzas.

— J-ā, — Bitiene nostiepa, bet tad balss viņai atkal palika pavisam saldena. — Nu kā tad nu Andram iet patiem Vaineļiem? Vai atnāk arī jūs apraudzīt? Visu to pavasara gabalu tā kā nav manīts. Alma, nabadziņš, tā jau nevar — kur nu tādu gaisa gabalu. J-ā... neko tur nevar darīt, kādu krustu dieviņš kuram uzlicis, tāds jānes...

Viņa ievilka vēderu mīlīgai līdzjutības nopūtai, bet izpūst nepaguva. Pļavmalā aiz Lauska mājiņas pēkšņi bij sacēlies tracis. Bite skrēja kalnā bļaudams, atpakaļ skatīdamies un dūri pakratīdams. Lejā pār pļavu slāja prom vecais Ozoliņš, kupri uzmetis, galvu plecos ierāvis, it kā vairīdamies no pakalsviestām zemes pikām. Sētsvidū Baumanis ar savu Māru arī plātījās rokām. Bitiene jau gabalā, steidzās vīram palīgā, vēl Rīteru ceļu neaizsniegusi, sāku kļiegt līdzī, it kā zinājusi, kas tiem par ķildu. Tā nu vairs nemaz nebij viņas balss, skanēja kā akmens strīķis gar izkaptis zobu.

Osiene skatījās, rokas saņēmusi.

— Ak tu mūžs! Svētā dienā! Bet tad ir gan tie Ozoliņi čigānu bandu salaiduši mājās. Nezin, par ko tad tā bļauj?

Osis zināja.

— Bitem pļavas gabals gar malu atmērīts, stīga jau pavasarī nosprausta. Ko šis, zaglis! Ņem un pārceļ mietīņus pusvāli tālāk un tūliņ nopļauj gar robežu, lai tur vairāk neko nevar darīt. Ozoliņš, cilvēks, šorīt man rāda: ko šis lai darot? Es viņam labi teicu: nesakiet neko, no tiem jūs vēl varat ar mietu dabūt pa galvu. Nu, tagad nu ir!

— Viņš man ar tiesu piedraudēs, ubags tāds! — Bite sētsvidū kļiedza, Baumanis ar sieviešiem kaut ko pieskaņoja. — Es tiesu zinu labāk kā tu. Uz pieci gadi man kuntraks norakstīts!

— Ir gan cilvēkil — Māra paraustīja vienu plecu, tad otru.

— Tagad es saprotu, kas man pavasarī arklam tos lemešus bij nomaucis, — Osis sacīja. — Tā tikai pielūko, ka ratiem riteni nocoļ vai akai spalni. Tīrais zagļu pērēklis.

— Tagad vista ar cājiem vazājas pa dārziem, kad paugs vasarājs, gan tu redzēsi, visus stūrus noganīs. Aiz rijības un skaudības. Redzēji, kā viņa viebās, kad es tišām ieminējos par tām lielajām pupām.

— Un tāpēc viņa tev pretī par Andru un Almu...

Viņi aplusa abi — tas bij tas, par ko netikās ne runāt, ne domāt. Vienu vienīgu reizi Andrs te atnāca, nedēļu pēc kāzām. Pasēdēja tāds kā domīgs, kā apdullis un aizgāja atkal, neko nepastāstījis, tiklab kā vārdu neparunājis. Osieni sirds saņņaudzās, atminoties, cik savāds viņš toreiz izskatījās. Labāk nedomāt, tā kā tā palīdzēt neviens tur neko nevarēja, labāk paturēt cerību, ka iedzīvosies, apradīs, kaut kā iztiks... Tādas mājas, tāda zeme, pats saimnieks — ko tad tur vēl nozīmēja kaut kādas sīkas nedienas. Jauns vēl, bet nobriedis, nāks pie prāta, dzīvos... Jādzīvo, ko tad citu!

Māra jūta, ka arī Osis domāja par to pašu. Pārāk bieži un par daudz viņš domāja. Taisni kā tāds sieviešu cilvēks, ne viņam dūšas, ne drosmes, ne pašāvības!... Saskaītusies viņa paķēra Janku un iestaidzās istabā.

Pats nemanīdams, Osis atkal aptvēra vēderu rokām un saguma. Tad ievilka dziļi elpu un pabeidza to dziļo nopūtu, ko Bitiene pirmiņ nepaguva.

2

Brīviņu Lauras kāzas bij tik lielisks notikums, ka dīvajiešiem neiznāca laika piegriezt vēribu tam, kā Ošu Andrs ieprecējās Vainēlos. Un, patiesību sakot, tur arī nebij nekā tāda, par ko vērts būtu runāt.

Visas kāzas tikai tās, ka, no mācītājmuižas pārbraukuši, paēda pusdienas, izdzēra divus pusstopus un ar saulrietu devās mājās. Protams, pie galda Alma sēdēja Andram blakus, bet viņš visu laiku bij pagriezis plecu sāņus, pats neparasti runīgs, klausījās sedlinieka stāstos un nemaz nemanīja, ka māte no viņas puses met nemitīgus pārmetošus un mudinošus skatienus. Bij viņai arī iemesls baži-

ties par dēla uzvešanos. Pasaulē jau tā gāja nesmukas valodas par šo dīvaino pāri, un, ja vēl kāzās viss nenorītēja, kā pienācās, tad mēlēm būs jauns darbs un nemaz vairs nevarēs glābties. Bez Preiņiem un Kalviciem citu lūgtu viesu gan nebij, bet, mājās atbraukuši, sarunāja, ka neizskatīsies taču nekā, ja nepasauks arī tuvākos kaimiņus tepat aiz sētas. Un tā nu te sēdēja arī abi Lekši. Pati, liela dūšīga sieva, gariem zobiem skrubināja baltā plāceņa gabaliņu ar ogām — pārāk vilinošs tas, tomēr nebļj varējusi nociesties. Bet no gaļas ēdiena stingri atteicās. — Paldies, paldies, mīļie! Mēs nupat mājās launagu stingri paēdām. — Un, kad pats, neliels ņiprs vīreļš viltīgām acīm, stiepa roku pēc šņabja, atcēla glāzi tālāk. — Tu tak zini, ka tev no brandvīna vienmēr gēles ēd.

Visu laiku lika tiem citiem saprast, ka viņi nav lūgti viesi, tikai tāpat piesēduši, tūļņ celsies un ies. Bet Osiene maniņa, ka noglūn un novēro visu, rītu pagasts būs pilns ar jaunām tenkām. Alma, tā nemanija neko, ēda šņākdama, it kā badā bijusi un šorit garo cēlienu nostrādājusi. Kad viņa izcēla trešo gabalu, Osiene piesarkusi pārvietoja galerta bļodu otrā galda galā. Abas ar Kalvicieni viņas nemītīgi skraidīja uz ķēķi un atpakaļ, runādāmās un smiedāmās pašas un mudinādamas ciemiņus. Ļautiņi mīļieļ tās tak nebij bēres, bet kāzas!

Pēc pirmā pusstopa Preiņmanis sāka garu stāstu par to, kā viņš savā laikā satiesājis pašu Suntužu Bērziņu. Bet tikai divas reizes paspēja palaist lielo smieklu un vienu vidējo. Kad patlaban bij laiks uzbliezt Andram uz ceļgala, tas piecēlās un gāja ārā.

Tā bij jau trešā vai ceturtā reize, kad viņš gāja apraudzīt tēva un Kalvica zirgus. Patiesību sakot, nekā ko lūkot tur gan nebij. Zirgi izjūgti un padzirdīti, siena nasta katram ratos pakrēsļi zem liepām, viņi īgni spārdījās, mušas atgaiņādami, un laikam gan domāja, ka pasaulē nav nekā muļķīgāka un garlaicīgāka par tādām kāzām. Protams, Lekšu vistas atkal kārpījās pa dārzu, ka zeme vien kūpēja pa gaisu. Pēkšņi pārskaities, Andrs uzbruka tām, pavisam aizmirsis, ka paši tie tepat istabā pie galda. Viņam tik taisna roka, ka dzeltenā, spārnu vilkdama un neganti ķērkdama, aizkūlās pie savas kūts, bet Leksiene iekšā sāka stāipīt kaklu pret logu.

Kad Lekši bij prom, sievieti gāja apskatīt Vaineļu saimniecību, kur tik daudz pārkārtojams kūti, klēti un dārzā. Alma slampāja līdzī, garu brunču asti līdzī vilkdama, vie-

nam un otram pirkstam nagus apgrauzdama. Virieši apstaiģāja laukus, Preimanis sprieda pilnu muti, it kā viņam tur arī bijušas kādas zināšanas un piedzīvojumi. Auzām domātais lauks rudenī apģazts, zeme tik labi satrupējusi un izrūgusi, ka maisīt nevajadzēja, tikai ieart sēklu un nodzīt trīs kārtas ar ecēšu. Atmatā pamestais kalns katrā ziņā arams augšā, rudzus pat bez mēsliem tur varēja sēt. Ģar tīrelīša pļavas malu grāvis taisni nepieciešams, šogad tas nu vairs neiznāks, bet nākamo vasaru, ja tikai laiks patrāpās sausāks.

Tā runādami, viņi lāgu lāģiem atskatījās Andrā. Tas visu laiku bij nācis iepakaļ un droši vien dzirdēģis, ko vecākie vīri sprieda. Bet, kad Ģriģēja zināt arī viņa domas, viņš tikai ko neskaidru atņurdēja, nevarēja saprast, jā vai nē.

Dzirdēt Andrs dzirdēja, bet domas viņam bij citur. Pavīsam citādi viņš iztēloģās tās savas kāzas. Brīviņu princesci vajadzēja redzēt, ka visa pasaule nelēķā ap viņu vien, ka Ir vēl daģi, kas savu dzīvi arī bez viņas prot iekārtot. Bet no mātes un Kalvīcīenes sarunām dzirdams, ka Laura laikam domā tikai par pašas kāzām, māģinieķi tāpat, varbūt arī viss pagasts. Vai viņa maz ievēroģa, kas šodien te Vainēģos notīka? Vai vispār kaut kur kāds zināja, ko viņš šodien izdarīģa, parādīģams, ka viņam visas tādas princeses bijušas nebījušas un savu dzīvi ierīķo pēc pašā patīkas? ... Pirmīģ Kuģenieķs pie pārbrauktuves tāpat saklīedģa, lai manās ātrāk pāri — it kā viņi bijuģi kāģi tīrdģinieķi, nevis kāģu ļaudīs.

Vēveru Ģorģis bij pateīcis, lai nu rīķoģas Andrs, kā atģīst par labāķu. Pašam sakrāģģies māģās tik daudz darģa, ka līdģ sīena laikam neģin vai tiks Ģalā. Vispār viņš centģas iekārtot tā, lai Andrs no pirmās dīenas saģģūtas Vainēģos kā saīmnieķs, vajadzģības Ģadīģumā arī paģu parīķo. Bet kas tad Andrs citam par rīķolāģu, pieradīs darģt to, ko Upģģu Mārtīģš vai Brīviģš līķa? Ecēja un ara, apsēja kā nu prazģams un atkal ara un ecēja. Bet neradģs un neradģs apģīģa, ka tagad strādā sev pašam, pats sēja, pats pļaus un kuls un vedģs uz Klīdģiņu. Vainēģu saīmnieķs — tas Andram bij tikai tukģģ vārdģ, pat iedomāģ vien to mīnēt tā kā kauns. Ģīķ reģģu ar pukstoģu sirdģ, Ģēģlumu un īģģām vēroģa Brīviņu zaģģo zemi, bīķlā cerīģā iedomāģams, ka arī viņam pašam reģz varētu būt savģ Ģabalīģš. Nu taķu bij — līdģzens rudģu lauks līdģ dzelģceģam, dīvas labas Ģovīs atmatā, svētdīenā viņš varēja apaut zā-

bakus, uzlikt jauno cepuri un aiziet uz staciju vilcienus skatīties. Bet kur palika citreiz cerētais prieks, kam taču vajadzēja plūst kā straumei, tā kā Vainelju grāvis pavarī plūda uz Dīvajū?

Zeme bij, darbs bij, tikai cerētais dzīves plašums un pilnība neradās, Visu pavasari viņš nostaigāja arklam un ecešai pakāj kā mazliet apdullis, kā miglā. Kad pienāca pusdienas laiks, palaida zirgus zālē un gāja uz mājām paēst. Sētsvidū tišām uzkavējās, lai nedomātu, ka viņam kur jāsteidzas, no Lekšiem kāds allaž glūnēja pār sētu. Alma katreiz bij jau priekšā pie galda — līdzko tēvs uzlika putras bļodu, viņa sēdās klāt un palika beidzamā. Pārsliekni pārkāpis, viņš katreiz jau ķēķī dzirdēja, ka tā istabā strebļ pūzdama, gandrīz tāpat kā teliņš kūti no dzirdināmā ķipja. Andrs nevarēja, roka pati necēlās durvis vērt, kaut kas viņu rāva atpakaļ, galvā kā kādam ganu puikam pašaudījās doma — aizbēgt kur, paslēpties, vismaz pagaidīt, kamēr viņa beigusi un aizgājusi prom. Aiz durvīm jau redzēja, kā ēd, galvu klanīdama, kā karote ieklūp bļodā un tad streipuļodama un galdu nolaisīdama ceļas uz muti, bez apstājas, ilgi, kamēr pēdējā lāse izsmalstīta un beidzmais putraims sagrabināts. Ēdienu Vēveru Jorģis vārīja garšīgu, labāk kā kura katra saimniece, trauki tīri, karotes skaistiem, kātā iededzinātiem rakstiem. Bet Andram negaršoja, spiedās kaklā, lai gan pašam sava īpaša bļoda tālāk nost, galda galā — viņš taisni nomocījās, kamēr varēja celties augšā un iet prom. Beidzot Jorģis bij ievērojis, kas viņam kait. Kad viņš ieradās, Alma jau paēdusi, pēļķe no galda noslaucīta, pati sēdēja gultā un skatījās. Bet tas nebij labāk. Lielās, udeņainās, tukšās acis vērās nemirkšīnādamas, pavadīdamas katru viņa karotes slīdējumu un mutes kustīnājumu. Viņš nevarēja norīt, klepoja, cēlās un bieži vien nosvidis gāja laukā.

Vēveru Jorģis ar saviem amata rīkiem, lietas kokiem un galdu pārvietojās ķēķī, kur telpas diezgan, istaba atstāta znotam. Bet Andrs nedzīvoja istabā. Ierīkojis lāviņu klētī, tur viņš gulēja, tur pavadīja brīvos brīžus. No plaukta paņemtas dažas grāmatas un vecu laikrakstu sējumi, bet tāpat vien mētājās aizsākti un neizlasīti. Sākumā Jorģis bieži atnāca, plesēda uz lāviņas malas, un tad viņi uzsāka gudras sarunas par zemi, cilvēkiem un dzīvi, kas Andram kādreiz likušās tik pievilcīgas. Bet tagad viņš bij palicis izklaidīgs, nevērīgs un vienaldzīgs.

Ko viņam palīdzēja pasaule ar visām sarežģītām parādībām, kad turpat pretī istabas priekšā uz sola sēdēja Alma, izblīdusi un smaga kā drēbēm apvilktas gaļas gabals. Visbiežāk sēdēja nošļukušām rokām un sakustējās tikai tad, kad tēvs uzkliegdams parīkoja palūkot, vai pagales nekrīt no plīts laukā, vai putra nekūsā katlam pāri. Neko smagāku celt nespēja, pat ūdens spaini no akas izvilkt nejaudāja. Un, kad viņu ilgāku laiku lika mierā, grauza nagus, lai gan tur jau sen vairs nebij ko graužt. Pamazām izbeidzās arī šīs nevajadzīgās sarunas, Andrs palika viens, vientulis šajos Vainēļos, ar savu augošo smagumu, neizprotamo nožēlu un smeldzošām sērām par kaut ko nesatvertu un tad atkal it kā bijušu un uz visiem laikiem neglābjami pazaudētu. Svētdienās viņš aizgāja pie dzelzceļa, nosēdās ierakuma malā aiz eglītēm un gaidīja vilcienus.

Cik reižu viņš te tā nebij sēdējis, bet nevarēja pierast. Kad, vilcienam no augšas tuvojoties, zeme sāka drebēt un ausis dunēt, sākumā tikko samanāmi, bet arvien skaudrāk, tādas kā kutinošas trīsas pārskrēja sirdij un vēlāk visam augumam. Brauca no Kokneses, kur Andrs bij redzējis brīnišķīgo Pērses gravu ar pilsdrupām kraujā un vecajiem lielgabaliem piegāzē. Vēl tālāk — no Pļaviņām, no Dinaburgas, no Maskavas — — tie bij vārdi, aiz kuriem tēlojās neredzētas pasaules, svešas, lielas un baismīgas. Vēl baismīgāk vilciens pa leju nodārdēja garām, skrejošiem riteņiem sliedes grauzdams, apdvesdams ar garaiņu un akmeņogļu dūmu smaku, aizraudams logos iekārušos svešu cilvēku virknes. No stacijas aizslīda lēnām, garām Kuģnieka būdai, pāri Dīvajās tiltam un tad pazuda aiz kļavu lapotņa. Uz Rīgu tie visi brauca.

Rīgu Andrs reizes trīs bij redzējis — no tēva pudeļu kurvja, tā palikusi atmiņā kā briesmīgi plaša kļeģeļu mūru, akmeņotu ielu, kūpošu skursteņu un nezin kur steigzošos ļaužu drūzma. No šī plašuma un pīrbošās drūzmas atcerēm pārskrēja vēl spēcīgāka šalka nekā no vilciena drebināšanas. Tagad viņš jau zināja daudz vairāk par pilsētas drūzmu un tās gaitām nekā toreiz pār pudeļu kurvja malu noraudzīdamies, bij runājis ar dažu divajietī, kas dzīvoja Rīgā un pa svētkiem atbrauca ciemos pie radiem. Ne par velti tik daudzi brauca turp, diendienā, bez apstājas, vilcienu pēc vilciena... Bet kas viņam tur daļas. Viņam bij jāved zirgi no ganībām padzirdīt, jāpaēd vakariņas, jāliekas klētiņā gulēt, bet rītu agrī jāiet uz

Jaunbrīviņiem siena talkā, savārgušais tēvs viens netika galā.

Andrs piecēlas un slāja atpakaļ. Neskatījās, cik zaļš auga auzu lauks un cik biržaini viņš bij nosējis zirņus. Bij tā, it kā jau no šejienes redzētu, kā Alma tup uz soliņa istabas priekšā un grauž nagus, — pretīga knakšķēšana ieskanējās ausīs. Jo tuvāk nāca mājām, jo lēnāks viņš palika. Bij gluži tāda pati sajūta kā toreiz, kad Brīviņos vēlā rudenī kāpa plāna lediņa pārvilkta linu mārķā.

Siena talkā Jaunbrīviņos viņi bij abi ar Vēveru Jorgi, mēslus Osim izveda divi vien, pats tas varēja tikai palīdzēt izgāzt un Māra ārdīt, sakuma cēlājs kūti viņš vēl nebij. Bitiene ar Baumanieti kā aizdegušās skraidīja Lauska mājina iekšā un ārā, viņas bij stipri cerējušas, ka Brīviņu rentniekam mēsli paliks neizvesti un rudzi neapsēti. Tikām gumdīja Biti, kamēr tas neizturēja, nomazgāja muti un tad, bārdu uzslējis, bikses saraustīdams, uzkāpa Brīviņu kalnā.

— Ko nu Bite labu pastāstīs? — Vanags apvaicājās, šo vīru mazliet pazīdams un aizdomīgi noraudzīdamies.

— Neko labu, neko labu, Brīviņu kungs! — Bitem tik pilna sirds, ka bārda mazliet trīsēja. — Vai jūs arī redzat, kas te mājās notiek?

Brīviņu kungam ar reizi ievilkās krunka pierē, un tā nebij laba zīme.

— Nu, kas tad te notiek — ko es pats nevaru saredzēt, tikai tu?

— Nu, kā tad nē? Osis ir nabags, pats viņš strādāt nevar — —

— Tu esi tas dakteris? — Vanags jau piecēlās kājās.

— Nē — bet viņš tikai uz talciniekiem turas, uz svešiem. Vai tad jūs nemaz neesat bijis lejā? Pār Spilvu ir tilts partaisīts, gatavā šoseja. Oša dēls un Vaineļu Preimanis pusdienu gāza aplokā egles un klāja dumbrājā, puse koku jums tur nolīsta, lai šie var braukt, uz vezuma sēdēdami.

Brīviņu kungs draudoši nostājās priekšā.

— Es tevi savam mežam par sargu vēl neesmu iecēlis, — viņš teica, katru vārdu atskaldīdams. — Kā Osis turas, tā ir viņa darīšana. Tilts viņam būs vajadzīgs arī rudenī, kad labību vedīs kalnā, riju viņš taisīs nākamā vasarā. Tu tikai velci lietuvēna krustus uz durvīm, lai vecais Lauskis pa naktīm nespokojas un nedzen tevi pa pasauli apkārt.

Kā apliets Bite piecēlās kājās un tvarstīja cepurī. Murkšēja vien vairs.

— Tad jau — tad jau man nebij vērts nākt... Tad es nu iešu...

Velti gaidīja, ka Brīviņu kungs teiks, lai pasēd vēl. Nē, vēl paspēra soli pakāļ.

— Tev, Bite, tā redzēšana vispār par daudz laba. Man laukā kādreiz palika arkls, šopavasār divas ecēšas dzelzs tapām — viņas nemīl, ka tādi kā tu tur garām staigā.

Tādi kā tu — tas bij teikts tik nepārprotami, ka Bite aizmetās, kaklu ierāvis, gluži sarkans. Pa olnicu lejup vairs nevarēja, Ošu Andrs, kājās stāvēdams, patlaban klabināja pa šoseju pēc pēdējā vezuma. Viņš devās taisni prom gar klētīm un riju, tērces gravā, pāri ozola kalnam līdz Ozoliņu ganībām un tikai no turienes pa pļavām pasviedās atpakaļ uz savu sētu. Jo tuvāk nāca Lauska mājiņa, jo lēnāks un sarkanāks palika, splaudījās stenēdams un blonza uz sētsvidu, kur jau slaistījās Bitiene ar meitu. Bite zināja no piedzīvojumiem, ka nekas labs viņu tur negaida.

Ošiem vajadzēja būt nezin cik priecīgiem par negaidīto palīdzību, bez kuras rudzi varbūt tiešām paliktu neapsēti. Mārai prieku tomēr apēnoja jaunas, lielas rūpes. Andrs strādāja kā zvērs, kauli viņam pa šo vienu gadu likās manāmi nobrieduši, bet pārāk kluss, tāds kā sevī sagramis, tāds kā atsalis un svešs. Māte gan nojauda kaut ko, bet negribēja ticēt — vienkārši nevarēja pieļaut, ka viņš Vainēļos neatradīs to, ko gaidīja, kam vajadzēja būt, kas nedrīkstēja izvērsties citādi! Lai pasaka pats, ka hažām nav nekāda iemesla, Vainēļos labi un viss, kā vajag, viņš tikai mazliet saguris, tos smagos darbus divējās mājās veiksams. Bet, kad viņa izgudrēm ievaicājās, kā Almai klājas un vai patlaban viena pati tiks ar visiem mājas darbiem galā, Andram nebij vārda, ko atbildēt. Tikai plecus paraustīja un pagrieza muguru, likdams saprast, ka tur vairs nekādas runas nelīdz.

Osienei sirds notirpa. Nelabu jausmu viņa jau visu laiku dzinusi nost kā uzmācīgu mušu pirms lietus, tagad tā iedzēla smeldzoši, dziļi, līdz pat kaulam. Bet prāts tūlī slējās pretī, uzplūda vecās dusmas par puikas ausībām un muļķību. Vai pats jau no sākuma neredzēja un nezināja, ka nekāds zelts tā Vēveru Jorģa meita nav? Bet tādas mājas, tādas mājas! — Un tad viņš vēl varēja domāt par niekiem, kam taču vajadzēja pazust kā putek-

liem tajā lielajā, lielajā laimē! Un pazudīs — jāpazūd, citādi tas taču nemaz nevarēja un nedrīkstēja būt! Apziņas, pieradīs, lai tikai tas jaunības vējš izskrien no galvas. Cik daža laba svešumā aizprecēta jauna sieva pirmajās dienās pēc kāzām netaisījās bēgt prom vai galu padarīties. Bet tomēr palika, sakoda zobus, izturēja un pēc dažiem gadiem izvērtās par labu labo saimnieci. Audzināja bērnus, visu valdīja, cēlā mājas būšanu un krāja mantu — tās vecās varēja nākt pamācīties.

Tā Osiene lūkoja sevi apmierināt. Bet, kad talcinieki taisījās prombraukt un Osis uzlika kortelīti galdā, viss viņas apmierinājums atkal izjuka kā vēja ķerta pelavu čupa. Andrs vienā vilcienā izdzēra pusglāzi un pie tam nemaz nesaviebās, it kā tas bijis skaidrs ūdens. Kur viņš to iemācījies? Brīviņos alu nevarēja iedzert nenodrebinājis. Nē, tā tomēr nebij nekāda dzērāja māka — diez vai viņš maz apjēdza, ko lej iekšā, — drīzāk jau dziļa, bezgalīga vienaldzība, varbūt pat izmisums... Osiene nodrebinājās, it kā pati iedzērusi malku riebīgā šķidruma.

Tā viņš aizbrauca, nemaz nepapriecājies par jauno, gaļšo istabu, līdzēnajam, baltajam skaidu jumtam pat acis lāgā neuzmetis, neapvaicājies, kā tēvam ar veselību, mazo Janku ne reizes uz ceļiem nepaņēmis. Osiene noskatījās pakal, kamēr tie pazuda Aizlakstes meža malā aiz Rīteru krūmiem. Sirds bij smaga kā akmens, mātās un mātās nelabs paredzējums un apjukušas drūmas domas. Bet viņa ar varu apslāpēja tās un labāk palaida dūsmām vaļu. Dulls, vairāk nekas! Laime bij rokās, tāda, kā tikai retajam pusgraudnieka dēlam gadījās, bet viņš to neapjēdza un negribēja saturēt. Vai tad nu nenāks pie prāta — vai tad nu tīri nenāks! ...

Bet Andram prāts tik viegli nenāca vis. Vasara aizgāja kā pa miglu. Rudens darbi veicās kārtīgi, labība Vainēlos auga tīra, bez usnām un svērēm, laiks pagadījās sauss, kūla tāpat no lauka, tikai miklākos graudus izžāvēja rijā uz ārdiem un garklāju salmu kārtas. Tas nebij kuļams laiks, bet tīrā bērnu spēle. Zirņi padevušies lieli un neredzēti balti, pa trīs un četri rubļi Vēveru Jorģis katru tirgus dienu pārveda no Klidziņas. Kaņepāju kūliši vīra garumā stāvēja rijas nojumē saslieti, zaļgandzeltenas, platas šķiedras jau nepaisītiem lobījās vaļā. Mieži lēnām un sausā laikā brieduši, tumšdzeltenī un smagi, taisni kā zelts, Simkas uzpircējs nopirka nekaulēdamies. Par rudens renti lielkungam nebij ko bēdāties.

Ošu Andrs nebēdājās, bet par ko priecāties arī laikam neatrada. Vakari palika arvien garāki, naktī kult Vainelos necēlās, lasīšanai pats labākais laiks. Vēveru Jorģis bij iesējis papes vākos «Mājas Viesa» un «Tēvijas» pirmos pusgadus, atnesis mājās lampu ar spīdošu skārda ripuli, gluži tādu pašu kā Brīviņos. Bet Andrs lasīt nenāca. Ko viņš tajā savā klētiņā darīja, neviens nevarēja pateikt, durvis visu laiku ciet, pat sveces viņam tur nebij. Jorģim pašam tā arī pārgāja patika sēdēt pie gaišās lampas, pat ēvele un kalts garos vakaros palika mierā. Valējām acīm viņš ilgi gulēja, ķēķa griestos skatīdamies, klausījās, kā Alma viena, neapmierināti pukšēdama un šņaukādāmās, čabinājās istabā...

Jorģis neatlaidās, Andram pašam jānesot lielkungam rente uz muižu.

— Tev vairāk pasaulē jāiet un jāsatiekas ar ļaudīm, — viņš teica. — Šitā tev tāpat kā Vīkuļu dēliem ziemu būs jālien uz Istabaugšas pie skursteņa sildīties.

Kā Vīkuļu dēliem — Andrs sevī igni nomēdījās, dzelzceļam pārkāpdams, lai garām stacijai, tieši caur eglēm izietu uz lielceļa. — It kā pats bijis labāks! Par ērmu visai pasaulei. Ērbeģi nevar gatavu iztaisīt, pašu kalna muguru apaudzējis skābenēm un usnām...

Nebij vairs prātā, ka taisni viņam to kalna muguru šoruden vajadzēja uzart un apsēt ar rudziem. Jo ilgāk Vainelos nodzīvoja, jo svešāks tur palika. Ne mazākā apjaua neradās, ka pašam arī kaut kas piederētu un ka nākotne tur kaut ko solītu. Tagad pat gāja uz muižu kā grūtā klaušu gaitā. Tāds pats nepieradis un bikls, kā bijis, viņam vienkārši bail no šī fon Zīvera, par kuru Brīviņu kungs runāja ar smīnu, mazliet pat nicinoši.

Lielskungs vēl dzīvoja vecajā pilī. Jaunā tālāk, pašā Daugavas kraujā, lielumis uzcelta, stalažas gan tāpat vēl visapkārt. Lielais tornis pacēlies augstu, ļaudis runāja, ka no tā viņš varot pārskatīt visus savus mežus, līdz pat Randāniem. Trīs mazāki slējās apkārt no krusta būvēm un savādiem izlokiem. Daugavas pusē stiepās sienā iebūvēta galerija ar sešiem, pusloka spratšļiem savienotiem stabiem gar malu. Logu caurumi ar smailiem virsgaliem vēl rēgojās tukši, bet iekšā plīvoja uguns, tur kaut ko kausēja un kala, visa celtnē pilna jūklainu trokšņu. Apkārt radžu, ķieģeļu un grants gubas, izmētāti dēļi un dzelzs sijas. Taisni prom pret mežu izrakts dziļš, šaurs grāvis ūdensvadam no Kalnamuižas ezeriņa.

Brīnišķīga ainava pavērās no šī krasta lejā uz Daugavu, Klidziņas lejasgalu un tālāk pāri uz Kurzemes siliem. Sakostiem zobiem Andrs pārlaida acis. Sātani! tā viņi te sametušies tajās skaistākajās Latvijas vietās, nezin no kurienes atlaidies kraukļu bars. Tu, nabags, plēsies, strādā, četrpāpus lieņi, ja kājās vairs nevari noturēties, lasi kapeiku pie kapeikas, lai viņš te var uzcelt perēkli, kas atgādinātu šai zemei senos zobenu brāļu laikus. Un tad vēl nāc ar pukstošu sirdi, it kā tu viņam, nevis viņš tev būtu ko nozadzis . . .

Ošu Andrs gribēja nosplauties, bet mute izkaltusi sausa, lūpas tikai nevarīgi nopakšēja. Tieši no āra durvīm Daugavas pusē stāvas, šauras koka kāpnes slējās līdz lielkunga istabai otrā stāvā. Priekšā jau četri tādi paši rentes saimnieki, uz pakāpnēm rindā, cits par citu augstāk sasēduši, tie sarunājās čukstus. No augšas, durvīm cauri, skanēja skarba, dūsmīga balss, tur laikam lielskungs rāja to piekto.

Tie te saņēma Andru mazliet zobgalīgi. Jaunais Vainelis pirmo reizi atnācis muižā. Tas nu liekams vērā, bez aplaistīšanas tādu notikumu nevarēja palaist, atpakālejojot katrā ziņā jāpamet līkums gar Raudu arī tiem, kam ceļš būtu sāņus. Jaunais Vainelis atjokojās pretī kā nu prazdams un klausījās, kā lielskungs augšā strostīja nolaidīgo rentnieku.

Rentnieks iznāca nevis tikai kā izlamāts, bet taisni kā nopērts. Neko negribēja stāstīt, noklabināja pa kāpnēm lejā un ilgi vēra durvis, liķās gaidām, vai nesauks atpakaļ, laikam mīļāk viņš saņemtu vēl otro pērienu nekā atgrieztos mājās ar to, kas viņam paziņots.

Andram likās, ka tie četri cits pēc cita ļoti ilgi paliek pie lielkunga, lai gan īstenībā uzkavējās tikai desmit, piecpadsmit minūtes. Pats viņš iegāja pavisam nobijies, gluži tāpat, kā kad māte viņu savā laikā veda pie mācītāja pārklaušīšanai. Jau durvis verot, no sienām pretī stiepās žuburaini briežu ragi, viņš taisni sarāvās, pirmo reizi tādus ērmus redzēdams, it kā tie taisītos lēkt virsū un nobadīt. Blakus durvīm stirna bez ragiem, gluži kā dzīva, labajā pusē mūrim piesists liels peļu vanags izplestiem spārniem, bet abu šauro logu starpā no bērza zara ausaina pūce dzeltenām stikla acīm īgni noskatījās ienācējā. Lielais ozolkoka plaukts pustukšs, tur redzēja divas trīs grāmatales, divas trīs apaļas skārda kārbas ar muižas, pagasta un mežu kartēm un krūmu apcērpamās

šķēres. Pašā augšā stikla pods ar riebīgi saritinājušos, kaut kādā šķidrumā iemērtu čūsku un vēl viens pāris brieža ragu ar visu pieres kaula gabalu, stipri līdzīgs tiem, kādi šad tad pavaros bez ragiem mētājās ataugās un krūmmalās, lapsu apgrauzti, vārnu apskrubināti un saules izbalināti. Skapī aiz stikla durvīm vien- un divstobru šautenes, pulvera ragi ar misiņa deguniem, skrošu maki un medību somas, pašā dibenā piesliets milzīgs aprūsējis zobens. Andram šķita, ka istabā rūsas un kožu zāļu smaka.

Viņam ienākot, Maksis fon Zivers stāvēja pie loga, laikam vēroja savus ūdensvada racējus. Kad atgriezās, Andrs otrreiz padeva labdienu, bet lielskungs arī šoreiz neatņēma, laikam nedzirdēja. Paslaids pasausnējs cilvēks, parētainu seju, pašķidru, iesarkanu bārdu un tādiem pašiem, gludi atsukātiem matiem. Andrs šaubījās, vai viņu vispār pamana, tāpēc drošības labad kaut ko noņurdēja par Vaineliem. Lielskungs nosēdās un nolieca bārdu pār lielu atvērtu grāmatu, pašķīra un novilka caur zobiem: Vainel, Johrge Freimann. Andrs domāja, ka tas pats jau zīmējas uz viņu, un nolika uz galda naudas paciņu. Naudu lielskungs gan pamanija. Pārskaitīja uzmanīgi, nesteigdamies, liesu, kaulainu pirkstu mutē slapinādams, ilgi pētīja līdz pusei ieplēsto zaļo trīsruļļu gabalu, beidzot tomēr nolika pie citiem. Žūksni atvilktnē novietojis, paslēja seju augšup un pirmoreiz paskatījās. Viena acs viņam stikla, tāda patī dzeltena kā tai pūcei, nemirkšoša un tikpat īgna. Totiesu šauriņa piemiegta otrā, laikam lai pēc iespējas mazāk redzētu no tā radījuma, kas te ielaists tikai tāpēc, ka atnesa naudu.

Prasīt gan tieši neprasīja, nebij vērts, bet Andram likās, ka vismaz prātā tam jautājums, tāpēc nomurmināja, ka viņš esot Preimana znots. Kad arī uz to lielskungs neko neteica, Andrs sāka šļūkt uz durvju pusi. Bet aiz muguras spalvaskāts pieklabināja tintnīcai, viņš atgriezās.

— Nākamgads es uzliek to Vainelmāj piecdesmit rubļ virsa, — lielskungs paziņoja sausi un paskarbi, skatīdamies uz to pašu vietu, kur pirmiņ pavērsās, laikam neredzēja, ka šī Preimana znota tur vairs nav. — Ar pavasar rent Johrge Freimann lai nāk paš.

Tas bij skaidri teikts: tādu vietnieku viņš vairāk negribēja te redzēt. Slapju muguru Andrs izmetās laukā. Patlaban uz kāpnēm neviena vairāk nebij, pirmītējie mēļotāji, laukā tikuši, tūliņ devušies prom. Salakkalnā Andrs panāca Liedagu, ar ko pa ceļam cauri stacijai līdz Kri-

tumkalnam. Liedags gan pirmiņ bij starp tiem uz kāpnēm, bet nopietns vīrs, citus zobot nemīlēja, jaunos jau pavisam nē.

— Cik tad nu Vaineļiem pielika? — viņš apvaicājās, laikam, tāpat kā Andrs, pārdomās par nupat muižā ple-dzīvoto. — Piecdesmit? Man tikai četrdesmit. Pareizi vien iznāk, Vaineļu zeme no laika gala augstāk izvērtēta.

— Vai viņš vienmēr tā greizi garām skatās? — Andram tas sevišķi bij palicis prātā.

— Ko tad tu gribēji? Uz tevi taisni lai skatās? Kad zemnieks priekšā, tad viņam arī tās vienas acs par daudz. Bet vai tu ievēroji, kā viņš, naudu skaitīdams, pirkstus aplaiza?

Andrs iesmējās.

— Patiešām, tā iznāk gan! Ko papīru pagrābājis, tā pirksts mutē. Laikam saldēna tā mūsu nauda.

— Nauda gan, bet toties pašus mūs viņš ciest nevar. Ja rublim kājas bijušas, viņš liktu, lai pats iet uz muižu, lai rentnieki nepienes istabu ar zemnieku smaku. Kurzemē esot viens tāds, kas nemaz iekšā nelaižot — pa durvju šķirbu pabāžot roku un uzkliezd: dod šurp to naud!

— Nelieši gatavie! It kā mēs viņiem to naudu būtu nozaguši!

— Tas nu vēl nekas, manis pēc lai tāds vācietis pūšas, kamēr pārplīst. Ja mans purns viņam riebj, lai iebāž acis kabatā, es viņa līko degunu arī nelabprāt skatos. Bet kad varētu būt drošs, ka pēc sešiem gadiem atkal neliks renti klāt, kad varētu kaut kādu aprēķinu priekšdienām taisīt. Mans tēvs tā nodzīvojis Liedagos trīsdesmit sešus gadus, un tāpat dzīvoju es. Kā putni zara gala. Ienāk viņam prātā, vācies laukā. Kur tad palika visi Salakkalna rentnieki? Paskaties pats.

No Salakkalna gala bij pārskatāms viss līdzenums līdz dzelzceļam un mežam. Nopļautā laukā vēl rēgojās nojauktas mājas krāšņata un šajā klajumā pavisam nepieskanīgs ābeļdarza pudurītis bez sētas. Tajā vietā, kur jauno lopu muižu cels, savestas milzīgas būvmateriālu grēdas. Izskatījās tā, it kā tur nometies milzīgs zirnekļis ar izstieptām pieplakušām kājām.

Abi viņi kāpa no kalna drūmi un klusi.

— Bet varbūt, ka pārdod, — Andrs ieminējās. — Nau-das viņam vajadzīgs.

Liedagam pat tādu cerību nebij.

— Liedagus un Vainelus viņš nepārdos. Vīsas mājas ap staciju patur pats. Nevar jau paredzēt, cik liels tas miestelis aug. Divdesmit pieci rubļi rentes par pūravietu, no kura dzimtpircēja to vēl var izspiest? Kas lai saka, kā tie laiki turpmāk var iegriezties? Varbūt pat kādas fabrikas te uzrodas, tad būs pilsēta, zemī viņš vairs neizrentēs pūravietām, bet pārdos kvadrātasīm, katru kvadrātpēdu izmēris, dzīvu naudu grābs.

Gar Salakkrogu un Hardeļa dzirnavām viņi nogāja klušdami. Andram galva bij tukša un smaga. Tikai uz Dīvajas pirmā tilta Liedags atkal sāka runāt.

— Tīrā suņa dzīve tādiem muižas rentniekiem, kādi mēs esam. Mājas vecas, spāru gali sāk durties zemē, bet kāds prieks tev labot un plēsties, ja nezini, vai citu gadu vairs būsi dzīvotājs. Un dīrā, taisni ādu plēš nost. Līdzko esi kaut cik pakūlies un domā, nu reiz varēs atvilkt elpu — četrdesmit rubļi klāt, piecdesmit klāt. Abus manus delus tu zini. Vai es viņiem kārtīgu algu varu maksāt? Viens paris zabaku par abiem. Saimniekdēļ — taisni kauns no tā vārda!

Liedags nospļāvās. Andram tāda dūša, ka arī gribējās, bet savaldījās, tas otrs varētu domāt, ka viņš mēdās.

— Pēteris man rudenī aiziet, sarunājis darbu tepat stacijā par pārmijnieku. Vai es varu teikt nē? Kronis gan arī neko lielu nemaksā, bet tomēr vairāk iznāk nekā pie manis. Precēties arī sadomājis — divdesmit deviņi gadī, laiks ir. Liedagos nevar, tajā mūsu istabiņā divām pamilijām nav rūmes. Mātei gan briesmīgi nepatīk tā Rimšu Tijas Alvīne — vismaz saimniekmeitu būtu pameklējis, viņa saka. Bet man tur savs, ko pretī likt: vai kroņa strādnieki nedzīvo vieglāk kā dažs labs pusgraudnieks vai rentnieks? Un vai Aizlakstes muižas kalējs bij saimnieks, kad es tevi ņēmu? Meitieša cilvēkam grūti iestāstīt, saimniekmeitas vārds vien jau liekas ko vērts.

— Nu, gruntnieku meitām gan nav tikai vārds vien, — Andrs iebilda, ko sāpīgu atcerēdamies.

Liedags brīdi padomāja.

— Kam tēvi agrāk iepirkušies, tie var dzīvot, tur nav vārdam vietas. Spruka, Suntužu Bērziņš, Lejassmeltēns, tas pats Brīviņu kungs. Cik zeme maksāja pirms divdesmit gadiem un cik tagad? Vecā preilene savā laikā taisni novaicājusi: nu, cik tad tu vari man solīt? Parunā tagad ar šito Zīveru — pēdējais bērzs tavā ataugā viņam pie-

rakstīts, beidzamo kapeiku viņš tev izspiedīs. Aptieknieks, ne lielskungs. Dzimtnieki — bet tāpat visi dzīvotāji nebūs. Gan jau redzēsi, sāks tās mājas staigāt no rokas rokā. Kalnazarēns — domā, tas noturēs?

Par Kalnazarēnu viņš ieminējās tāpēc, ka Zarēnu Kārlis stāvēja pie Raudas durvīm un acīm redzami gaidīja Ošu Andru pienākam. Tā garām paiet nebij iespējams, Andrs pasniedza Liedagam roku un nogriezās pie kroga.

Zarēnu Kārli viņš vasarā pāra reizes bij redzējis gar Vaineljiem pa ceļu aizejam, bet satikt vairījās, kā vispār tagad kuru katru svešāku cilvēku. Kārlis izskatījās vairāk nobriedis un vīrišķīgāks, bet arī tāds kā vecāks palicis un mazliet nolaidies. Zābaki sabristi un apsarkuši, acīm redzami smēru neredzējuši, kā no kurpnieka nesti. Seja vējā nopūsta, saules noplaucētām sikām sloksnīņām, zods un vaigi ar gaišu pūku apauguši. Tikai mazliet skumjās acis tās pašas vecās un tāpat rāmais smaids, kas katrreiz ievilka divas krunciņas lejup no mutes kaktiņiem.

Māte un Berta bij sūtījušas viņu paraudzīt, vai tēvs nekvern te pie Raudas vai stacijas trešā klasē — kā vakar pēcpusdienā braucis. Tēva nebij, droši vien aizklīdis Salakkrogā vai pat Klidziņā, tur klubā tagad caurām naktīm spēlēja kārtis. Bet par to sastapis Rīteru Alfredu, savu veco draugu no draudzes skolas laikiem, kas tagad dzīvoja Rīgā un atbraucis nokārtot pastā savas pases lietas. Un tagad viņi bij drusku iedzēruši uz satikšanos. To tūlīt varēja manīt. Kārlis turējās neparasti taisni, smaidīja pārāk plati un runādams plātījās rokām, ko skaidrā prātā nekad nedarīja.

Ka Rīteru Alfreds dzīvo Rīgā, to arī jau pa gabalu varēja redzēt. Viņam bij pirktas drēbes un stērķelēta apkakle ar brūnu šlīpsi vestes izgriezumā. Kuplo ūsu gali mazliet uz augšu ielocīti, zem lūpas tāds pats kušķītis kā Ansonu Mārtiņam. Apsveicinādamies viņš piecēlās kājās, spieda roku tā, ka otram pirkstu kauliņi noknaksēja, un teica: priecājos iepazīties, lai gan pazina Ošu Andru tikpat labi kā tas viņu. Apvaicājās, cik tālu Vainelji no stacijas, lai gan divdesmit septiņus gadus pats tiem garām staigājis. Vispār pa šiem sešiem gadiem divājieši palikuši tik sveši, ka viņš te kā kādā Āfrikā atbraucis, nezināja it neko, par visu iztaujāja, visu tomēr gribēja zināt. Lepns nebij — gluži otrādi, glāzi paceldams, otram uz ceļgala uzplaukšinādams, papirosu pasniedzams, lika manīt, ka nemaz nav iedomīgs un netur sevi augstāku un smalkāku

par šiem zemniekiem. Valodu un Izrunu, to viņš gan nevarēja grozīt, tas vairs nebij viņa spēkā — no tās pat Ansonu Mārtiņš varētu šo un to piemācīties klāt. Runāja vairāk tikai lūpu galiem, mēli pieturēdams aukslējām piespiestu drusku ilgāk, nekā parasts, un pats savā izskaņā ar labpatiku noklausīdamies. No dīvajiešu izloksnes vairs smakas nebij palicis pāri, un viņš neparko vairs nevarēja izrunāt, tagad tikai: und, par piemēru, man domāt, feirāms, cālunga, pačinka — tā vien. Vēveru Jorgim mājās arī daži gadagājumi «Pēterburgas Avižu», Ošu Andram nāca prātā zobgalības par puskoka lēcējiem, bet Rīteru Alfreds nebij no tādu smejamo sugas. Nekāds vācietis viņš negribēja būt, tāda valoda laikam pieskanēja pirktiem svārkiem un šlīpsei vestes izgriezumā zem kakla.

Zarēnu Kārlis pielēca kājās un atvadījās, pamanījis, ka ārā piebraucis pārmelderis un griež klāt pie slitas, to nekādā ziņā nevarēja pielaist. Andrs ar rīdzinieku palika divi vien, Rīteru Alfreds pasauca vēl mēriņu un divas pudeles alus — stopiem vairs nepārdeva. Viņam nekur nebij jāsteidzas, uz pēcpusdienas vilcienu vairs neticis, tagad gaidīja nākošo pusseplīnos.

Dīvajieši Rīteru Alfredu nebij tā aizmirsuši kā viņš tos. Pase notecējusi, un, kad lūdza atjaunot to, viņam paziņoja, lai samaksājot galvasnaudas parādu par diviem gadiem. Dažu nieka rubļu pēc viņam jākavē diena un jābrauc šurp. Vandercīpa vagona fabrikā, kur viņš strādāja par dišleri, tagad apsūtījumi ar gubu, labi, ka meistars pa draugam un palaida tāpat bez kantora ziņas. Kādu cūku dīvajieši ievēlējuši par pagastvecāko? Kas tas Brīviņu Vanags tāds bij par vīru, un ko viņš isti domāja?

Andram neviļus radās cieņa pret šo Rīteru Alfredu, kas par pašu Brīviņu kungu runāja tik mazcienīgi. Protams, Alfreda likteni pirms sešiem gadiem viņš zināja tikpat labi kā visi dīvajieši. Par sudmalu zelli Rīteros negribēja dzīvot, bez tam bij uzdomājis precēt būdnieka Zelezņeva meitu. Pret pašu Taņu vecākiem iebildumu nebij, būdnieku turēja par bagātu cilvēku, un parocīgākas turīgas saimniekmeitas toreiz pagastā negadījās. Garanču Kristīne vienīgā, bet tā bij smalcīga, trausla un drusku klepoja, ne kūti bridēja, ne zāļu nastu cēlāja. Bet Taņa krievu ticības, Alfredam arī vajadzēja pārkrustīties, to ne tikai vecie Rīteri nevarēja pielaist, bet viss pagasts sacēlās pretī. Droši paredzams, ka Harfs trīs svētdienas no vietas baznīcā lādēsies, viņam tā vēl lielāka aprģēcība

nekā meitai bērns. Alfreds nobijās un ar to pašu lielo dūšu aizskrēja uz Rīgu.

Pārējo patlaban stāstīja pats. Vandercīpā viņš pelnīja septiņdesmit piecas kapeikas par vienpadsmit stundām dienā, ja patrāpījās akorda darbs, līdz rublim varēja izsist, divpadsmit un trīspadsmit rubļi cālungā, tāds viņam bij drošs ienākums. Dzīvoja viņš Āgenskalnā pie Frēliņiem, bet nupat jau taisījās precēties — nākamās sievas tēvam liels gruntsgabals pie Zasuļauka stacijas. Garāmejot Alfredam iznāca ieminēties arī par to, ka arī Zeļeznevu Taņa tagad dzīvojot Rīgā. Apprecējās ar Dubultu stacijas bagāžas kasieri, kas citādi zelta cilvēks, dzeramnaudās vien saņēma līdz desmit rubļi mēnesī, tikai plēgurs pirmā numura. Kad kasieram Slokas vilciens nobrauca abas kājas, viņa dabūjusi darbu Rīgas—Orlas dzelzceļa valdē, turpat, kur Muldiņa brālis Kārlis, dzīvoja labi un audzināja puiku, kas nupat bij jau ceturtā gadā. Tā kā lielāka Taņa bij izaugusi un palikusi briesmīgi smuka, visi dzelzceļa valdes skrīverī lakstijās apkārt. Viņi paretam satikās, bet daudz jau neiznāca laika, svētdienās Alfreds veda savu skuķi uz Āgenskalna priedēm aiz Kalnciema ielas, lai dabū svaigu gaisa lufti ieelpot.

Ošu Andram bij tīkami ar šo rīdzinieku, kam tik daudz ko stāstīt par sevi pašu, ka nemaz nekāroja izdibināt otra dzīvi. Rīteru Alfredam atkal pa prātam tāds klausītājs, lai nav te vienam jākvernē tās divas stundas līdz vilcienam. Viņš pārskaitīja naudu — ka paliek biļetei un trīs kapeikas kuģītim uz Āgenskalnu, pasauca vēl pa mēriņam un divas pudeles alus. Aiz bufetes sēdēja pati Raudas Laīņa un tamborēja varen platas cakas. Prasīto saņemdam, Alfreds teica — paldies, bet naudu uzmezdam — lūdzu, jaunkundz. Tas viņam iznāca vienkārši, bet īsti smalki.

Lāgā apsēsties nepaguva, kad sāka atkal, par Rīgu nebij vis vienā stundā izstāstāms. Vasarā viņš divas reizes izbraucis uz Solitūdi, tikai vienu staciju aiz Zasuļauka. Tur bij drēberbāns, kur kungi gāja zirgiem skrieties. Bīdes, ne zirgi, bantēm notītas kājas kā pātagas, astes nogrieztas īsiņas, līdz kaulam. Publika tūkstošiem, tādā nojumē, viena rinda augstāk par otru, līdz jumtam. Pats gubernators ar savu lielmāti sēdēja priekšā, samtu apsisā aizgaldā. Zeļeznevu Taņu viņš tur arī satika... Pagājušā rudenī abi ar Mildu bij bijuši Latviešu biedrībā, kur izrādīja «Staburaga meitiņu». Brīnišķīgs gabals, koki, Dauga-

vas krasts, ūdens un mēness, viss tikpat kā dzīvs. Sešas nāras dejoja, un tā viena bij gaužām līdzīga Taņai. Visciešāk atmiņā Alfredam palikusi mūzika, arī pauzēs tā spēlēja, lai skatītājiem nav garlaicīgi. Muzikantus nevarēja redzēt, tie sēdēja tādā bedrē, tikai dirigentu. Tas bij cienīgs kungs bezgala veiklām rokām, un sauca viņu par Zeifricu — Alfreds vairāk reizes atkārtoja šo vārdu, acīm redzami tas viņam ļoti patikās. Atcerējās arī dažus paņēmienu no skaistās nāru dziesmas un pamēģināja. «Mēnestiņ, tu sudrabspožais» — nākamo rindu aizmirsis, tikai meldīju nodungoja, bet toties cildeni nodziedāja abas pēdējās: «Lai tie tavi stari laistās upmalā, kur nāras dej» . . . Ievērojis, ka Latīņa aiz bufetes nolaiž tamborējamo klēpi, atkārtoja vēlreiz, skaļāk, patricinādams, it kā viņš nestrādājis Vandercīpa dišlerejā, bet mācījies dziedāšanu Rīgā.

Ošu Andrs piecēlās drusku noreibis — neatskārta pats, no neparastās iedzeršanas, no Rīteru Alfreda stāstiem un dziesmas vai no visa tā kopā. Laukā izejot, kāja aizmetās aiz garas zara tapas, viņš patenterēja gabaliņu, bet noturējās gan. Ceļā uz staciju Alfreds atcerējās Zarēnu Kārlī.

— Vai jūs zināt tuvāk, kā viņam tur iet? — Neturēja Vēveru Jorģa znotu vēl par tik tuvu pazīstamu, lai uzrunātu ar tu. Krogā pāra reizes bij pat nosaucis par Oša kungu, no kā Andram ausis sāka svilt. — Vai jūs zināt, kā viņam tur iet? Man domāt, viņš nav diezin kā apmierināts. Sieva neesot slikta, viņš saka, bet apmierināts viņš nav — cik es varēju noprast, diezgan neizglītota, parupja. man domāt, arī dlezgan nevižīga.

Andrs jau zināja gan, tāpat kā zināja viss pagasts. Zarēnu aizlakstiete Zete bij liela kā tāds grenadieris, runāja vīrieša balsī un nēsāja mūžam sabristus, noskretušus vīrieša zābakus. Miļāk viņa jūdza zirgu, brauca mežā vai bradāja pa kūti nekā sēdēja istabā vai stāvēja pie plīts. Pat zeķes viņai vīramāte salāpīja. Tomēr vecie Zarēni vedkļu labi ieredzēja, tāpēc ka ļauna viņa nebij, visu saimniecību no pirmās dienas saņēma savās rokās, ar saimi satika, bet galvenā kārtā tāpēc, ka nokavēto procentu parāds bankā samaksāts un mājām ūtrupe valrs nedraudēja. Ka Kārlis pats staigāja tāds kā sabozies, sevi savilcies, vēl klusāks kā agrāk, apauga ar bārdu un pat svētdienās aizmirsa muti nomazgāt, tie bij sikumi — pieradīs, dzīvos, Kalnazarēni tagad droši . . .

Ceļš bij puslīdz sauss, jauns mēness spīdēja cauri sal-

tai mīglai, lielās peļķes labi saredzamas, tām varēja apiet apkārt. Pār Vainelu purvu nogulusies balta blīva. Tāda droši vien bij arī toreiz, kad vecais Brīviņš te iemaldījās un pārsala, — Andram bez kāda sakara paņirbēja iedoma. Man domāt... Jā, Rīteru Alfreds bij prom. Vēl uz vagona kāpšļiem pacēla platmali — tā bij skaista, mīksta platmale, viņš varēja tādu nēsāt, tāpēc ka dzīvoja Rīgā. Sveiciniet Zarēnu Kārli! — bij uzsaucis, kad vagonš jau sāka kustēties. Vai tas nozīmēja, ka jāiet Zarēniem un jāpasaka? Bet viņi taču pie Raudas paši atsveicinājās. Rīteru Alfreds tik smalks un gudrs, ka lēti vis nevarēja saprast, ko kuro reizi domā.

Andrs skatījās baltajā tukšumā, tāpēc ka tur nekas nebija saskatāms. Tāds pats tukšums arī paša galvā, pēc tās siltās istabas palika vēsi un nemīlīgi. Tālāk iedams, atkal domāja par Zarēnu Kārli. Nu, kāpēc viņam vajadzēja nikt pie tā sava grenadiera ūdens zābakos, kas mīlāk brauca mežā nekā lāpija zeķes, kad Rīgā varēja izpelnīt trīspadsmit rubļus cālungā, braukt uz zirgu skriešanām un teātrī skatīties «Staburaga meitiņu»? Lai tie tavi stari kaisās... Mēness valrs nebija saskatāms, tikai dzeltens, starains dārzs ap to vietu, kur viņš slēpās.

Andram pašam prātā tāds nespodrs plankums, un arī tajā kaut kas slēpās. Tikai tālāk iedams, viņš piepeši atgriezās, ka domā par to pašu Kārli, domā neatlaidīgi, steigā, it kā pats sevi traukdams, it kā kam nokavētam pakal dzīdamies. Redzēja, ka Kārlis stāvēja uz vagona kāpšļiem, pacēla melno, mīksto platmali un uzsauca: sveiciniet Ošu Andru... Satrūkās un pavērās mīglā, it kā no turienes kāds viņu tiešām uzrunājis. Bet tad Kārlis bija uz Āgenskalna kuģa ar trim mastiem un piepūstām zēģelēm, kā tajā lapiņā ar dziesmu par stalto kuģi Norvilu Londonā pie Temzas grīvas... Un tad vēl Kārlis pa Āgenskalna priedēm, kas tik biezas, ka zari jāpašķir, lai tiktu cauri. Un pie rokas viņam bija meitene ar platu lentu matos, gluži kā Sipolienes skuķiem lieldienās pie baznīcas...

Kājas nogriezušās no Rīteru ceļa uz Vaineliem. Lejā mīgla biežāka, mājas vēl nevarēja redzēt, bet augšā pret mēnessdārzu sazmējamas liepu galotnes, kas tagad izskatījās kā apsudrabotas. Gaita palika lēnāka, pavisam lēna, jāiet bij, un Andrs gāja, bet tā kā citreiz Spilvā pie Brīviņu līnu mārkā, kam plāns lediņš bij virsū.

Klētīņas durvīm mala vaļā — kāds nelabais te vēl pievakarē staigājis! Lampiņas, ne sveces Andram nebija, bet

viņš te jau arī pa tumsu zīnāja katru vietu un priekšmetu, bez tam pa pusviru durvīm no āra ieplūda tāds bālgans spīdums. Šovakar gan aizmirsa, ka krija sieku atstājis pa kājām, turpat pie gultas grūdeņa niekaviņas novēlās no kastes stūra. Abus tos viņš īgni paspēra nost — dusmu nekādu nesajuta, bet kājā pašā tās laikam bij paslēpusās. Durvis aiztaisīdams, ievēroja, ka ķēķa logs tumšs, laikam jau diezgan vēlu, pašam par to nebij nekādas skaidras nojaušanas. Tikai gultā nolicies, atguvās, ka viņam vispār ne par ko nav īstas apjaušanas, gandrīz aizmirsa mēteli, ko tagad rudenī katru nakti uzklāja virs segas.

Baltā migla no Vaineļu purva uzpeldēja virsū. Tikai tagad tā bij mīksta kā vilna, kā baltas vistas smalkās spalviņas, kā pieneņu pūku kupena. Un tūliņ viņš atcerējās, ka par Zarēnu Kārli vēl viss nebij izdomāts, bet atstāt to nevarēja, kaut kas uzlicis tādu pienākumu un neatlaidās. Atkal pazibēja Rīga, tāda, kā viņš to no pudeļu kurvja redzējis, no skursteņiem kupēja balti dūmi, ielas stūrī stāvēja dāma baltu cepuri galvā, tā izskatījās līdzīga Zeļeznevu Taņai vai varbūt Briviņu Laurai. Vīriešiem, kas tur garām gāja, visiem pirkti svārki un mīkstas platmales, viņi runāja smalki, vārdus it kā apsūkādami, feirāms, cālungs — tā vien skanēja tajā runā... Bet tad redzējums un dzirdējums sajuka, palika tikai jausma, ka viņš pudeļu kurvi, sajuta, ka auksti un nevar aizmigt, lai gan tas nepieciešami. Varbūt tas nemaz nebij aukstums, kas uzmodināja, — pār kurvi pārsniedzies Rīgas žuļiks, no kā viņš tik daudz brīdināts, tas grābājās ap kājām, laikam mēģināja novilkēt jaunus, kāzām taisītos zābakus.

Satraukums ar pārbīli un nejaukām dūsmām atmodināja. Miega murgs ar reizi neizklīda, bet arī tam cauri Andrs jau zināja, ka te nav nekāds pudeļu vedamais kurvis un nav arī Rīgas žuļiks, kas taustās, viņa kājas meklēdams. Durvju mala atkal vajā, ass, kniebīgs dzestrums vilka no turienes. Gultas kājgalā šnāca un čāpstināja tik pazīstami un bezgala pretīgi, basās pēdas klusi plakšēja uz klētiņas māla klona, bet glēvās rokas taustījās ap ceļgaliem, laikam meklēdamas, kur palīst zem segas.

Varbūt arī sapnis vēl nebij pavisam izklīdis, bet viņa paliekās ar strauju vilni pārplūda riebums un nekad nepiedzīvots niknums. Acumīrkli kāja pati atrāvās, izlēca no apsegas, kā atsperes rauta, saliecās un spēra. Ķēra kaut ko mīkstu, uz klona kaut kas nespodri, bet smagi

nobūksēja, gluži kā kad čaugans auzu maiss no vezuma noveļas uz sabraukta ceļa. Andrs ietinās segā, apsviedās ple pašas sienas un uzrāva mēteli pāri galvai. Tagad ausīs šalca tikai paša satrauktā elpa un apsegu čaukstoņa, jūklaina šalka, kas nenorimās līdz pat rītam.

Bij jau liela diena, kad Andrs saņēma dūšu un nogrūda mēteli. Klēlīņa tukša, arī sētsvidū neviena nebij, kūts pusē Vēveru Jorģis pakāsēdams čikstināja akas vindu. Ārā migloja klusi, silti un drūmi. Andrs sajūdza abus zirgus lielajā vāczemniekā un aizbrauca art iesākto miezaitu. Divjūga arklis tas vienīgais rīks, ko viņš bij iegādājies Vainēlos — par spīti Brīviņu kungam, Lejassmeltenam un visiem tiem dzimtniekiem. Grieza dziļi, arums vēlās melns un trekni spīdīgs, kā taukiem pārvilkts. Prieks garām iet un vērojot iedomāties, kādas lepnas auzas te nākamā vasarā ligos. Bet Andram nebij nekāda prieka, viņš gāja pakal arklam drūms un vienaldzīgs kā pati šī miklā rudens diena.

Pusdienas viņi tagad ēda ķēķī, tad Jorģim mazāk darba ar trauku nokravāšanu. Alma nenāca pie galda — bet tā jau nebij pirmā reize, gandrīz katru nedēļu viņai dienu vai pat divas uznāca kaut kāds vārgums, par ko neviens neko netaujāja. Jorģis bij uz mata tāds pats kā citām dienām, viņi mazliet parunāja par to, kā Andram vakar muižā gājis. Rentes paaugstinājums Vēveru Jorģi nemaz nepārsteidza, viņš to jau bij sagaidījis. Bļodas siltā ūdenī apmazgādams, skumji teica:

— Tāds jau ir rentnieku liktenis. Ne divjūga vāczemnieks, ne mašīnas mums neko nepalīdzēs. Līdzko tu būsi zemi labāk iestrādājis un sāksi domāt par augstākām lietām, viņš tūlīt uzlikls savu ķepu virsū. Cik mans tēvs maksāja, un cik mēs tagad maksājam? Viņa plēsonībai neviens likums nekādas robežas nav nospraudis. Mēs te aram un sējam, bet ražu, to ievāc viņš. Mans tēvs ara ar spīļu arklu, es biju nodomājis šoruden pirkt vienjūga vāczemnieku kā Brīviņam, tu uzkāroji lielo. Labi. Bet vai tu tāpēc būsi daudz gudrāks un bagātāks, kā mans tēvs bij? Es kādreiz lasiju — bijusi tāda muca, ko lējuši un lējuši un nevarējuši pieliet. Un, kad palūkojuši labāk, — traukam rentas nav bijis dibena. Lej nu! Tāda muca ir tās mūsu rentes mājas.

Viņš ar savām grāmatu pasakām! ... Andrs gāja atpakaļ darbā vēl vairāk saīdzis nekā no rīta. Lekšu vistas brīvi vazājās pa kaņepju dārzu, kašņādamas laukā tos re-

tos graudiņus, ko zvirbuļi nevarēja dabūt, un zinādamas, ka tagad neviens viņas netramdīs. Bet pār sētu atkal kāds paglūnēja, Andram gribējās grābt zemes piku un laist uz to pusi ...

Kad Alma necēlās vēl trešajā dienā, Vēveru Jorgis mēģināja iztaujāt, kas viņai īsti kait. Bet tās bij veltas pūles, droši vien tā vai nu pati nezināja, vai neprata pateikt. Gulēja, rokas vēderam apžņaugusi, un lielām, stulbām acīm skatījās griestos, bij palikusi pelēka un tieva, kroplā pierē tā kā vēl garāka pastiepusies, plānie mati kā rāgi saslējušies augšā pāri pagalvi. Ataicināja Kārļsonu Zarēnu vecomāti, tā viņu ilgi taustīja un spaidīja, bet iznākusi dusmīgi sarāja abus, vīru un tēvu. Lieta taču gluži skaidra: viņi tādām nabadziņam bij ļāvuši ko smagu celt, varbūt maisu vezumā, tur tā nelaimes sakne. Atstāja kaut kādu brūnu savārijumu, no kura iedzert pa divi karotēm rītos tukšā dūšā un vienu vakaros pirms gulēšanas. Pa nakti pudeli ar karstu ūdeni vajadzēja turēt klāt, tās bij vienīgās zāles. Junkuriešos viena jauna meita tāpat bij pārcēlusies, salmu nastu no rījas uz pūnli stiepdama, bet pēc nedēļas atkal tikusi uz kājām.

Pēc nedēļas ataicināja Rimšas Tiju no stacijas. Tā atnāca brašā, jau iepriekš zinādama Almas vainu. Zāļu te nekādu nevajadzēja, par vīsam lietām dakteri nedrīkstēja laist klāt. Tikai vieglu piena ēdienu viņa drīkstēja, ne pārāk daudz reizē, bet toties biežāk. Viskaitīgāka te lielā gulēšana — jāstaigā, pēc iespējas vairāk jāstaigā, kaut arī ar varu ceļama no gultas laukā, kad vēmiens uzmacas vai galva sāk reibēt, dažus pilienus likora drapju uz cukura graudiņa, vairāk neko.

Ar varu Alma nebij no gultas paceļama. Andrs aizjūdza zirgu un brauca uz Klidziņu pēc daktera. Hercbergs aizvests uz taurkalniešiem, mājās varēja būt tikai vēl uva-karā, un pa nakti viņš nekur nebrouca. Kad viņu atveda otrā dienā, bij jau par vēlu, Hercbergs pacēla gulētājai vienu roku, tā nokrita atpakaļ, kā jau nedzīva, otra gluži tāpat. Pataustīja pulsu, izklausīja sirdi un elpu, nolūkojās izģindušajā, sakaltušā augumā ar kroplo, nejauko pieri un palocīja galvu. Te viss kārtībā, vairāk viņš neko nevarēja teikt.

Svētdien Almu aizveda uz kapiem. Bēres nekādas nerikojā, pat radus neaicināja, tepat kaiminus Lekšus palūdzā palīgā — Vēveru Jorgis un tāpat Andrs gribēja visu to nodarīt pēc iespējas ātri un klusi. Saulītis tagad Salak-

krogā par puisi, to apbedīšanai vairs nevarēja aicināt. Bet Bankina palīgs Baldavs no draudzes skolas nāca labprāt. Balss dziedāšanai viņam daudz vājāka kā Saulīšam, arī no dziesmu grāmatas pielikuma lasīja diezgan neskaidri, pārāk ātri un pie tam vēl pašļupstēdams. Par alzgājēju pašu tur nebij daudz, totiesu vairāk par apbēdinātiem pakalpalicējiem, it sevišķi par bēdu sagrauzto un vien-
tuli palikušo atraitni. Saulītis katrā ziņā nolasītu arī to par atstātiem bāriņiem, bet Baldavs bij apkēriģāks, žigli pavēries pār grāmatas galu un nevienu bērnu nemanījis, izlaida nevajadzīgo vietu. No nabagmājas ieradies tikai pakulu Bērziņš un Katlapu Kačiņa, tie citi nebij nākuši, labi zinādami, ka Vēveru Jorģis brandvīna pudeli līdzī neve-
dīs. Baptists tāds, pats nedzēra un citiem nenoliecās.

Ne tikai brandvīna pudeli, pat krustu Almai Jorģis nebij atvedis līdzī. — Diezgan viņa to šķērskoku savā mūžā nesusi, — viņš bij teicis Andram, — lai paguļas tāpat vieglāk.

Trīs vakarus, kamēr Alma gulēja klētiņā, viņš ēvelēja, grieza un rīkojās pie plīts. Tagad pieslēja kapam skaistu gludu ozola dēlīti ar iededzinātu aploci visapkārt un uzrakstu grāmatas burtiem pareizā latviešu valodā: Alma Osī. Parastā dzim. un mir. vietā maza zvaigzņiņa un krustiņš. Jorģis pats ar labpatiku un redzami apmierināts noskatījās savā darbā.

Savāda parādība: kamēr Alma bij mājās, viņu tiklab kā nemanīja, nevēroja, kājās viņa ~~vaļ guļ~~ bet tagad Vaineti likās pavisam tukši, to sajuta tiklab Andrs, kā Vēveru Jorģis pats. Uzsala, art vairs nevarēja, linu, ko malt un kulstīt, Vainetiem nebij, mežā braukšana jāpagaida līdz sniegam — Andrs slaistījās pa māju garlaikodamies un nīkdams. Grāmatas gulēja plauktā neaiztīktas, avīzes krājās čupā neatlocītas, pat Vēveru Jorģis vakaros vairs nesēdās lasīt, tas otrs ar savu kluso, īgno klātbūtni jauca mieru un patiku. Citreizējās sarunas par sarežģītākām parādībām dzīvē un cilvēkos bij galīgi aprāvušās, viņi netika vairs klāt viens otram, kaut kas bij nostājies starpā. Kaut kas necaurredzams un nesaredzams, bet nekustināms kā kalns un nepārkāpjams kā siena nogulies starp viņiem un plētās arvien platāks, bet viņi paši ar katru dienu palika tālāki viens otram.

Andrs tagad pārvietojies uz istabu, tomēr viņam nebij tā sīkstuma, kas Vīkuļa dēliem, pat jau ap Mārtiņiem negribējās līst istabaugšā pie skursteņa sildīties. Jorģis

limēja kādam aizlakstietim saplēsto vijoli. Tas bij uzmanīgi strādājams darbs, tāpēc lampa nolikta uz galda gluži klāt, meistars tai gandrīz pāri pārlicies. Andrs vajējam acīm gulēja gultā. Parasti aizmīga tikai pret rīta pusi, bet tagad viņam likās, ka miegs tūlīt būtu klāt, ka stāv tepat kultas galā un gaida tikai, kad mītēties šī nepanesamā knaukšīnāšana un aprausies pretīgā smaka no sakarsētā līmes katliņa. Milzīga, kropla ēna ķēmīgi svaidījās gar griestiem, reizēm noplakdama līdz grīdai, tad atkal pēkšņi uzlēkdama krāsniņā pāri līdz pat sijām. Šī nemitīgā lēkšana acu priekšā likās tīša, reizē izsmejoša un mazliet kā baismīga. Andrs cietās, cietās, bet neizturēja, aizskarti, dusmīgi, rupji un arī puiciski izlauzās tas, kas ne tikai šovakar, bet visu laiku krājies.

— Nestāviet man gaismai priekšā! Aizgulls kā mākonis...

Pēc acumirkļa Vēveru Jorģis tiešām atlecās sāpus. Ēnas spoks Andram pār pagalvi aizlēca kaktā. Vijole noklakstēja uz galda, bet līmes katls uz grīdas. Krēsls ar sēdētāju pagriezās vairāk pretī.

— Taisnība ir, — Jorģis teica kā agrāk, rāmi un apdomīgi, vairāk pats sev nekā tam otram. — Mēs visu laiku stāvam viens otram gaismai priekšā.

— Es jums nekad nestāvu, — Andrs atsaucās īgni, bet jau stiprāk.

Cits Jorģa vietā tāpat skaltos pretī un nenovēršami sāktos ķilda, bet viņš bij atradinājies uztraukties par otra domām un rupjību. Tam varbūt tā vajadzēja, viņš savu vienmēr varēja pateikt mierīgi un skaidri.

— Divu vīriešu vienās mājās ir par daudz. Var arī gādīties tā, ka par maz. Brāļi Lupati stacijā arī nedzīvo divi vien, ir trešais, kam viņi abi kalpo. Mums tāda trešā nav, un tāpēc mēs stāvam viens otram gaismai priekšā — stāties, kā gribi, vienmēr priekšā.

Andrs gribēja uzlēkt kājās un kliegt: rimstieties ar savām līdzībām un aplinkiem, runājiet, ka var saprast! Bet Vēveru Jorģis to jau bij paredzējis.

— Arī mums varēja būt savs trešais. Mēs cerējām, ka tā būs — — Alma, — Andram iesāvēs prātā, acis piemiedzās kā sitienu gaidīdamas, sirds uz acumirkli apstājās. Varbūt Jorģis tiešām gribēja to teikt, tikai laikā atguvās. — Ka tā būs Vainēļu zeme... un šīs mūsu mājas. Bet esam pievilušies abi. Es saku: abi, lai tu nedomātu, ka es tev vienam ko pārmetu. Tikai jau toreiz man nekādu lielu

cerību nebij, es to teicu tavai mātei — bet par to nav ko runāt, tu jau zini, ja viņa ko iepēmusies prātā... Protams, tu pats arī, tikai tev bij citi iemesli.

— Es toreiz biju gatavs Brīviņiem uguni pielaist, — Andrs ieminējās pavisam nepiederīgi, nu jau bikli un atzīdamies.

Vēveru Jorgis likās nedzirdējis.

— Allaž jau vajadzīgs laiks, kamēr pamani, ka esi maldījies. Pats tu nekad nebūtu, pašam vienmēr ir savs nemaldīgs rādītājs. Bet vai tad mēs to klausām? Māte saka, tēvs, pasaule — tie ir tie vadītāji. Un, ja nu tu esi nepareizi gājis, vai tāpēc jālec Daugavā vai jābrien tepat Vaineļu purvā kā citkārt vecajam Brīviņam? Vai tāpēc caurām naktīm jāguļ vaļējām acīm un jāskatās griestos, kamēr galva paliek pavisam dulna? Ja tev aplamu ceļu iestāstījuši, panāc atpakaļ un sāc pa citu, pa to savu, kur tev neviens nevar aiziet gaismai priekšā.

Laikam apķērās pats, ka vienmēr vēl turpina ar līdzībām un aplinkiem, atsāka noteikti.

— Liedagam taisnība, mums te nav nekādu izredžu ne par gruntniekiem tikt, ne bagātiem palikt. Vienam otram rentniekam, bez šaubām, izdosies, ja pašam nē, tad dēlam. Bet mēs neesam no tās sugas, ne es, ne tu. Es esmu par vecu, ja aiziešu no šejienes, tad tikai uz nabagmāju... vai uz Iecānu griķaitu. Bet tev visa dzīve vēl priekšā un visi ceļi uz to vaļā. Rītu pat mauc zābakus kājās, nav ko kavēties, ceļi dažreiz ir ļoti garī...

Rītu Andrs vēl neaizgāja, bet parī. Pirmais vilciens pusastonos, ap septiņiem vēl tikai pelēka krēsla. Ceļš uzsalis, virs sausām peļķēm lūza plāns lediņš. Rudzu lauks zem sarmas un krēslā izskatījās netīri pelēks. Vaineļu purvs gulēja gluži melns. Jaungaranču bērzs viņā kalnā bij paslējis savu cekulu kā milzīgu galvu garā, izstieptā kaklā un skatījās meklēdams. Kas bij sacījis, ka te esot zaļā zeme? Tikai sasaluši dubļi, vientuļš klusums un gausi, negribīgi austošs rīts, apmācies un drūms, bez gaismas svīda austrumu pusē un bez apvāršņa.

3

Lekšiem vairs nebij ko glūnēt pār sētu Vaineļu sētvidū. Varēja vēl paskatīties pirmajās dienās pēc tam, kad Jorgis pārveda no nabagmājas Katlapu Kačiņu par saim-

nieci. Bet, kad tā laukā tiklab kā nerādījās, Leksienei nekas cits neatlikās kā izlauzt sešsimti šķietam vēl trīs zobīņus un ieskriet pie Vēveru Jorģa pavaicāt, vai viņam kuliņi vēl turas niedres un vai viņš nevar uz ātru roku salabot, lai maisu audekls tišu prātu nepaliek stāvam. Protams, ka Jorģim bij un viņš varēja. Un tajā pusstundā, kamēr viņš laboja šķietu, vajadzēja tikai pāri labu acu un drusku mēles, lai tiktu skaidrībā par visu, kas te tagad notikās.

Patiesībā nenotikās nekas tāds, par ko bij vērts aužamo riku bojāt un pašai to pusstundu kavēt. Kā paradis, visus smagos darbus padarīja Jorģis pats. Nekādu sevišķu pārmaiņu viņā nevarēja saskatīt, tikai tāds kā vājāks bij palicis. Bet kāds tur brīnums, ja divas nedēļas sāp zobs, lāgā ne aukstu, ne karstu nevar laist virsū. Katlapu Kačiņa jūtas pavisam labi. Izslaucīja istabu, izmazgāja veļu un salāpīja zeķes. Taisni kā jaunāka un žirgtāka bij palikusi. — Kas to varēja domāt, — viņa smējās, — ka pašā mūža galā vēl tikšu salmnieces godāl — Gods patiešām bij necerēts un liels. Kad kāds no bijušiem nabagmājas biedriem, pa mājām ar kuliņiem stalgādams, iegrīcās arī Vainēļos, viņa tagad varēja nosēdināt to uz ķebliša pie plīts, lai apsildās, un pēc tam labi paēdināt. Vēveru Jorģis paskubināja pats, lai ieber kādu cibu putraimu un iesien lupatiņā bunduli biežpiena. Nabagi gan ienāca visai reti, gaļu Vainēļos nevarēja dabūt, un to viņiem visvairāk vajadzēja. Bet totiesu biežāk nāca nabadzes — pat resnā Kuliņu Anna ar ļauno mēli. Bet Kačiņa ne uz vienu ilgi ļaunu prātu neturēja, veco naidnieci apdāvināja tā, ka tā val tīri apraudājās . . . Jā, te bij ar ko lepoties.

Vissāpīgāk Andra aiziešana no Vainēļiem ķēra Osieni. Sitiens laikam bijis tik smags, ka viņa, pilnīgi pret savu parašu, palika pavisam klusa. Bitiene trīs reizes attecēja — kā pati telca — palīdzēt noraudāt asaru tādās lielās bēdās. Sakniebtu muti Osiene noklausījās kaimiņienes līdzjūtīgā naidēšanā, bet pati nepateica nevienu vārdu. Tā Bitienei palika galīgi neizšķirts jautājums, cik dziļi Jaunbrīviņu rentnece sajuta nelaimi un vai tai vispār mātes sirds vēl bij krūtīs. No Silagaiļiem ieradās Kalviciene, ilgi bēdājās un tad atkal sevī sirdijās par dulno un trako puiku, kas tišu prātu pameta tādu laimi, tādu iedzīvi un ar roku piesniedzamu iespēju bagātam tikt. Arī tagad Osiene nevarēja vārdu dabūt pār lūpām, bet vismaz viņa locīja galvu līdzī, apstiprinādama katru māsas

teikumu. Tikai kad tā jau sēdēja ratos un atsvieda pārtagu pār plecu, saņēma rokas, bezgalīgā pārmetumā pavērša acis pret debesīm un it kā visas pasaules netaisnībā un rūgtumā izdvesa:

— Tādas mājas... tādas mājas!...

Pasaules netaisnībai šoreiz tur gan nebij nekādas daļas. Vainelū Almas nāve un Ošu Andra dēka pagastu nodarbināja ja daudz, tad nedēļas divas. Pārāk mazs un nabags tāds Osienes dēls, lai pētītu pakal, kas īsti tur Vainelos noticis. Cita lieta tie bagātie, tie gruntnieki, tiem neviens pats netika garām kā tiem trim Dīvajas tīltiem ceļā uz Klidziņu.

Nekādā ziņā tur garām tikt nevarēja brāji Ansoni, ratu meistars un skroderis. Ansonu Mārtiņš, kā jau smalkāks cilvēks, prata apvaldīt naidu, kas sākās pēc to dzelzasu ratu atņemšanas un tad vēl pieaudzis piekārtīgi, kad divējus ratus viņam apkāļāja par galvasnaudas parādu. Al-laž iesāka aplinkus un iztālēm. Pie Raudas nosēdies, smaršīgu tabaku ziepju papīra strēmeliņē tīdams, viņš teica:

— Man domāt, mūsu gruntsaimnieki drīz sāks staigāt pa vācu muižnieku pēdām.

Bet pēc otrā mēriņa, nopīpotā papirosa struķīti no niedres iemutes zemē izpūtis, piebilda jau skaļāk:

— Man domāt, Lejassmeltēnu Vanags drīz sāks savu ēzeli siet šeitān pie slitas blakus Viliņa ķēvītei.

Turpretī Ansonu skroderis lietoja skaidru valodu, cik skaidra nu tā viņa murķšēšana vispār bij iespējama. Katrā jaunā mājā mašīna nebij sākusi vēl klabēt, kad pats viņš jau kladzināja.

— Lejassmeltēnu Jorģis dīvajiešos ir pirmais dzimtnieks, pirmais dzimtnieks. Dubultu pusgraudu viņš izdomājis. Jauno māju izgraudo Pekam, sievu Kļaviņam — Kļaviņam...

Līdz pēdējam sikumam zināja visu, kas Lejassmeltēnos notikās. Tā, it kā pats visu laiku dārza malā aiz ceriņu krūma gulējis un glūnējis — varbūt arī zem gultas palīdis un noklausījies. Kur tikai ko jaunu padzirda, izpušķodams un papildinādams kladzināja tālāk. Dīvajieši gan jau zināja paši, bet patikami taču dzirdēt, ka arī citi priecājas par Brīviņu kunga un tā lepnās pālietes nedienām. Jā, jā — tāpat jau arī tiem lielajiem sava maza nelaimīte, tāpat jau arī tām dzimtsmājām dieviņš nebij gulsētu aptaisījis apkārt.

Ansonu skroderis to stāstu prata no sākuma nodaļas

līdz pēdējai. Pirmās divas nedēļas pēc kāzām Brīviņu Laura tirīja Lejassmeltēnus, it kā tās līdz šim nebijušas lielākās dzimtsmājas pagastā, bet tirā saslauku bedre. Divas nedēļas ērbeģim visi loģi stāvēja vaļā, meitas rīkojās ar šķipelēm, slotām un lupatām. Tagad loģi ciet un visiem tilla aizkari priekšā. Abas gultas ar diviem spalvu spilveniem pat darbdienās baltiem piķē deķiem un diviem palāgiem aplātas. Pa krāsotām grīdām taisni slidināties varēja. Tikai vecā ņurdēdama sēdēja savā kambarī un nevienu nelaida iekšā, tur vienīgi vēl turējās Lejassmeltēnu tikums, mēsli un vecā labā smaka. No sētsvidus aizvāca visu lauzu un grūžu gubas. Cūku bedrē sagāza divdesmit vezumu grants, nabaga lopiņus vasarā bez žēlastības trenca lejā Braslas malas plančkāš izvērtīties. Mauru nokasīja un noslaucīja divreiz nedēļā, pa dienvidiem tagad varēja kurā katrā vietā bez bailēm atstiepties zālītē.

Laura mēģināja uzpost arī pašu Lejassmeltēnu Jorģi, tikai nekā tur nelznāca. Kad nodzina viņu lejā upē nomazgāt zābakus, līdz launaglaikam tie turējās puslīdz tīri, bet, kā vakarā iebrida stallī, tā atkal pagalam bij viss spodrums. Bikses viņam vienmēr šļuka pāri gurniem — Laura lika paunu Leipkam atnest trābanties, kādas nēsāja tikai Suntužu Arturs un vēl Ansonu Mārtiņš. Bet tās viņam spieda plecus un traucēja nolokoties, jau otrā dienā šis neērtais apģērba piederums ar pārrautu pogas cilpu karājās, gultas staklei uzmešts, Jorģis jozās atkal ar siksnu, ja pazuda tā, tad ar kādu striķa galu vai vienkārši ar dvieli. Stērķelēto uzkreklu ar stāvo, stīvo apkaklīti un šlīpsi viņš uzlikās tikai vienu reizi, pēc kāzām ar jauno sievu pie dievgalda braukdams, tas tāpat palika, uz skapjaugšas nosviests, sadzeltējis un mušu ncrābināts. Vislielākie kari bij ar to, ka Jorģis nekādi nevarēja atradināties degunu nošņaukt uz grīdas, lai gan tīrs muļautiņš viņam vienmēr bij kabatā. Visiem šiem veltiem mēģinājumiem Laura drīz atmēta ar roku. Tikai to viņa neparko nevarēja pielaist, ka Jorģis nemazgātām kājām lida gultā starp diviem baltiem palāgiem. Katru vakaru meita nolika ķipi ar ūdeni, zābakus nomaucis, viņš ilgi gorijās kasīdamies, līdz beidzot tomēr, grūti nopūties un saviebies, bāza kāju iekšā.

Par saimniecību Laura nelikās zinīs. Līzbete velti bij rēķinājusi, ka gan jau viņa ieņemsies un pieradīs, kad pašai būs tā rīkošana. Vecā saimniece slāja tāpat joprojām, gausa un netīrīga, tāpat Lejassmeltēnos piens bez laika

saskāba neizsautētos kubliņos, tāpat cūkas nevižīgi iemestā pakaišu gubā nogulēja sivēnus. Laura kopa savu puķu dārzu. Tas nebij puķu dārzs, tā bij pūravieta Braslas piekrastē ar dobju apliem, pusmēnešiem, kvadrātiem, trijstūriem, sešstarainām zvaigznēm un rombiem. Protams, tas bij Kļaviņš, kas tos izgudroja un skaisti aplika ar Braslas apaļajiem akmeņiem un zaļi nosūnojušām plāksnēm. Kļaviņš arī aizbrauca līdz pie muižas dārznieka pēc ledēsta, Kļaviņš nesa ūdeni no upes un palīdzēja apļautīt, Kļaviņš apraka vecos ceriņu krūmus, lai labāk zied.

Visur bij Kļaviņš, kur Laura, tur viņš. Ar to pašu puķu dārzu tad arī sākās. Pirmajā laikā Lejassmeltēnu Jorģis pa brīžam pastāvēja istabas galā un smaidīdams noskatījās, kā viņi tur blēpojas: Laura stāvēja baltā blūzē, baltu priekšautiņu apsējusies, un tikai parīkoja, Kļaviņš rāpoja uz ceļgalim, jauca laukā, ko pats bij salicis, un pārkārtoja tā, kā viņa vēlējas. Bet, kad Jorģis sāka gulēt uz kūtsaugšas un, agri rītā pa tiltu zemē nokāpis, pāra reižu pamanīja, ka Kļaviņš izmanās no istabas un nošļūc lejā nomazgāties, smaidīt viņam nemaz vairs negribējās. Bet glupais smaids bij kā pielipis, kā piezīdies brūnajai sejai, tikai smagā apakšlūpa nošļūka vēl zemāk. Drīz vien arī saimes ļaudis sāka sačukstēties un vērot, noglūnēt un atkal sabāzt galvas kopā. Un cik tālu kaimiņi? Līči un Krasti vienā pusē, Kalnasmeltēni, Kupčas, Vilini un Ansoni otrā. Un, kad jau reiz bij līdz Ansoniem, tad tikpat kā no sētuves ar sauju visam pagastam pāri. Skroderis uzreiz aizmīrsa visu laiku kladzinājis, ka Brīviņu Ješka, uz Ardeļa dzirnavām braukdams, trīs pūru auzu maisu pārdevis Klišiņas ormaņiem un ka viņa brūte ar bērnu dzīvoja pie Lejnīka aizlakstiešos. Lejassmeltēnu Laura un Kļaviņš, tas bij tik necerēts un izdevīgs gadījums vienreiz pa istam atklosties Brīviņiem. Ansonu skroderis arī tāpat bez mašīnas patekāja pa tuvākajiem kalniņiem. Sajūsmā burbināja un čapstināja tā, ka pat pieradušam grūti saprast, ko jaunu viņš atkal uzzinājis par notikumiem Lejassmeltēnos un sakarā ar to arī Brīviņos.

Visu uzzināt tomēr pat Ansonu skroderim neizdevās. Pašu māju ļaudis nevarēja pateikt, ko Brīviņu kungs ar saimnieci tik bieži apspriedās aiz aizvērtām durvīm. To viņi gan redzēja, ka Vanagam bārda palikusi tā kā sirnāka un plikums galvvirsū platāks. Arī to, ka Līzbeta dažūdien nemaz neiekāpa stellēs, un, ja iznāca no dibenistabas, tad acis allaž bij lakatā ietītas.

Tad Brīviņos atbrauca Lejassmeltēnu vecā saimniece. Arī tas nepiedzīvots notikums, jo Jorģa māte jau divpadsmit gadu nebij izkustējusies no mājām. Nedēļu vēlāk ataicināts ieradās Jorģis pats. Nekāda labuma no tā nebij, viņš neko nevarēja pasacīt, pasēdēja, bēdīgi smaidīdams, noklausījās un atkal aizbrauca. Arī ērzelis likās tāds kā nolaidies, kaklu vairs nenesa ritenī un rikšos bij vēl jāpaskubina.

Līzbeta neizturēja, brauca pati uz Lejassmeltēniem, bet arī tāpat bez kāda panākuma. Laura viņu saņēma, uzvilksi baltu jaku, mazu priekšautiņu aizsējusies, mierīga un tikpat mazrunīga kā vienmēr. Pati tieši nojautāt un izdibināt Brīviņiete nedabūja, meita tik atturīga un lepna, tik atklāti un vienkārši skatījās acīs, ka nekāda rāšanās un padomi te nebij iespējami.

Jau turpat Lejassmeltēnos Brīviņu saimniecei atausa ļausma, ka visu laiku dzīvojusi nejaukā maldā. Ja Jēkabs iznāca tāds, kā nevajadzēja būt, tad tur savi izskaidrojumi: tam no mazām dienām paļauta pārāk liela vaļa, un, pilsētā aizlaists, galīgi atrāvās no sakariem ar mājām un ģimenes iespaida. Bet Laura visu laiku nodzīvoja dzimtas klēpī — kāpēc arī viņai nebij ieaudzis Vanagu lepnums, dzimtsaimnieku goda apziņa un tik augsti vērtējamā krietnuma un priekšzīmības slava? Atbildi te tik viegli nevarēja atrast, tāpēc Līzbeta pati sajūtās bikla un neveikla, aprāvās un, neko skaidri nepasacījusi, taisījās prom. Atpakaļ brauca ar lielo likumu, gar Ličiem un caur staciju, te pašā ceļmalā nebij nevienu māju, un tur Zārēni un Rīteri varēja domāt, ka viņa bijusi Klidziņā. Tik tālu nu bij, ka viņai jāmānās un jāslapstās. Brīviņu saimniece sēdēja, lielajā lakatā satinusies un sagumusī, tā viņa izskatījās gluži līdzīga kādai pusgraudniecei vai pat kalpa sievai.

Brīviņam pašam nebij laika tik daudz domāt par visām tām sīkajām ģimenes klizmām. Amata darišanu rudenī tik daudz, ka trīs un četras dienas nedēļā jābrauc uz pastu. Tad diezgan bieži jāapstājas arī pie Raudas, kur vācistabā netraucēja ļaužu valodas un nebij jāredz Līzbetes aiztītā seja. Gar Rijniekiem braucot, gan katreiz iedzēla un pamazām kremta līdz pat Brīviņiem. Rijnieks vecajam ērbeģim uzlicis jaunu skaidu jumtu un salabojis klēti. Bode un dārzniekmāja tikpat kā gatavas, un nākamā gadā viņš tās droši vien pabeigs. Brīviņu sētsvidū sasodītie akmeņi jau šajā vienā vasarā sākuši apaugt nātrēm. Pagājušo

ziemu savestie zāģu baļķi sagriezti, nomaijiem apjuntās dēļu grēdas laukā aiz olfīcas rudenā lietas palikušas pavisam melnas. Vanags bieži apstaigāja tās, domīgi nobraucēja bārdus un nolūkojās uz savām ēkām.

Oša klētiņa stāvēja tukša, bet par jaunu sastutēta, it kā vēl gaidītu izlietojama. Klētsaugša piebāzta ar dābolu tik pilna, ka puiši pēc tam vairs nevarēja uzlīst tur gulēt. Šopavasār sēja uz rudziem — sešas pūravietas, kur to liks, ja paaugs tikpat labi kā šis pirmais? Kūtsaugša tukša, šoruden tur pat salmus nedrīkstēja bāzt, tie jau vairs nebij griesti, bet tīrās redeles. Viss siens jāsamet kaudzēs, tagad nebeidza vien vest mājās, Silis un Made pie cita darba nemaz netika. Tie jau nebij Brīviņi, tās vispār nebij mājas, bet tīrals kauns. Baļķi, baļķi vajadzīgi — un nauda, briesmīgi daudz naudas . . .

Viņš tikko paguva noķert un aizturēt smagu rūpju nopūtu — pat vienatnē tāda mikstčaulība nebij pieļaujama. Savedis arī baļķus. Zīveram Kundravas nocirstas, koku pircēju aģenti jau salīguši braucējus, ar pirmo sniegu viss pagasts stāsies darbā. Vanags parakstīja līgumu par divi simts piecdesmit gabaliem, ar četriem zirgiem pietiks pāra mēnešiem. Bramanis no Miķeļiem bij prom, glupjais Leja tikai vārda pēc braucējs, bet jācer taču, ka arī Jēkabs brauks, tos zaķus jau tagad pa rudeni diezgan izdzenājās. Ja tikai ziema noturētos ilgāk, uz pavasara pusl izraus arī pašiem.

Kulā klabēja vētījamā mašīna, tīrīja pagājušās nakts auzu rijas kūlumu. Glupjais Miķelis grieza, noputējis kā pats nelabais. Priekšstrādnieks bēra smelti zābakā un atrausa graudus. Par vēl u pamanīja saimnieku un tad kā pagrūsts klupa atdzīt pelavas tālāk, lai gan nekāda guba tur vēl nebij uzkrājusies. Īstas sliņķa parašas. Upīšu Mārtiņš nekad neskrēja un nekēra, saimnieku ieraudzījis, lepojās tikai ar padarītu un parādāmu darbu. Jā, tas bij priekšstrādnieks! Brīviņš uzmeta īgnu skatienu šim Silim, ne vārda nepatelcis, apgriezās un gāja ārā. Nojumē vēl mieži trim četriem sērumiem, bez tam Oša auzu stirpiņa. Rija šogad kūpēs vai līdz pašiem ziemassvētkiem. Un tad vēl līnu malšana. Jaunās mašīnas zobrata pusloki stāvēja, nospārē pieslieti — līnu kulstītāji šoziem jāņem par naudu, pašu puišiem nebūs vaļas. Negāja, negāja tie darbi tā kā Upīšu Mārtiņa laikā . . . Divēji jauni dzelzasu rati, dzelztapu ecēšas — vai viss tas varēja nojumē stāvēt, kad

tepat aiz Spilvas Lauska mājīnā dzīvoja zagļu Bites? Vāgūzi, vāgūzi jau sen vajadzēja jaunās kūts galā...

To rītu Brīviņu kungs jau sen pirms gaismas bij kājās. Staigāja ārā un iekšā, Līzbete pabāza galvu no segas apakšas.

— Kas tevi šorīt dīda? — viņa sapīkusi valcāja. — Vakar ar meitām pailgāk palikām augšā, miegs nāk, bet viņš neļauj.

Vanags pasmaidīja un aizdedzināja lampu. Tā bij jauna lampa ar desmitlīniju dakti, cinka kāju un baltu kupolu, caur kuru gaisma plūda silta un valga kā piens.

— Pavisam jocīgi iznāk, — viņš teica apsēzdamies. — Vakar bij pagasta diena, bet šodien jābrauc atkal. Vietnieku pulkam jālīk priekšā apspriest jauno galvasnaudu, man bail, ka Zariņš aprēķinā ko nesaputro. Rijnieka ļaudis tūlīn sacels lērumu.

— Kur šis saputros, tagad jau viņam arī jauns palīgs.

— Ko tāds Kalnasmeltēnu Gusts. Puika, no viena pāpīra otrā pārrakstīt, to viņš var.

— Tad tu varētu braukt pa Rīteru ceļu un iegriezties Valneļos, palūkot, vai Jorgis tās jaunās nīlis nav jau nosmitējis. Šitajās vecajās vairs nevar vērt, un Anna grib sev izaust brunčus.

— To var, — Brīviņš bij ar mieru. — Bet ko tad viņa atkal brunčus audīs? Vai tikai arī netaisās uz precēšanos?

— Uz to pusi laikam ir. Esot tur viens tāds — kurzemnieks.

— Kurzemnieks... — Brīviņš nicinoši nostiepa. Arī uz kurzemniekiem dīvajieši skatījās mazliet no augšas. — Bet pareizi vien ir, vidzemnieks labprāt vis neņēma tādu, kas pie Līču Mārtiņa dzīvojusi. — Viņš palika tāds paigns. — Kaut kas mūs te Brīviņos tā kā apsēdis: kas salīgst, tas apprecas, drīz jau apaļu puisī val meitu nemaz nevarēs dabūt.

— Liela muiža tagad no tiem apaļajiem, — Līzbete pukojās apgērbdamās. — Viens tāds tev jau ir.

— Kas man ir? — Vanags šorīt bij tik izklaidīgs, ka tūlīn ar reizi neaptvēra. — Ak tā! Silis paliek Silis, neko tur nevar darīt.

Bij domājis braukt pēc pusdienas, bet pārlika citādi. Nevarēja jau zināt, vai Zariņš taisni negaida, lielais aprēķins nebij nekāda joka lieta. Tādēļ labāk lika lejuģt tūlīn pēc brokastīm.

Spilva tā sasalusī, ka skanēja vien. Vanags brauca tieši

pa ledu, tur kratīja mazāk kā pa Oša tiltu. Visu vasaru tik daudz braukts, ka sirds vairs nepanesa to lielo klabināšanos dzelzasu ratos, reizēm iedūra kā ar veselu adatu sauju. Federes un tambors jāgādā kaut kur nākamā pavasarī. Bijusi tikai nauda . . . Sen jau varēja snigt, kā dažu labu gadu, bet nedeva un nedeva. Lielā peļņa gulēja Kundravās, bet klāt netika. Vai nebūs atkal tāda nolādēta ziema, kad tikai pēc svētkiem var iejūgt ragavās? Galvot nevarēja, cik reižu jau tā nebij gadījies — kad nevajadzēja, tad bij jau ap Mārtiņiem, bet, kad tev tā kā ēst, nedeva un nedeva . . . Brīviņu kungs paskatījās augšā: pelēks bij, līdz pat galvai, varēja domāt, nupat, nupat sāks birt, veselu nedēļu jau tā stāvēja, kā nekā, tā nekā. Kad tikai vēl atkusnis neietaisās, bij jau piedzīvots, ka ap Andriem pa dubļiem brida . . . Tagad neviens neredzēja, Brīviņu kungs nopūtās smagi.

Jaunbrīviņos nevienu neredzēja. Osīm, cilvēkam, negāja labi, ar salmu vezumu no rijas lejā braukdams, atkal bij sastapījies, un nu dažas dienas jāpaguļ. Paša vaina. Taisni kā tāds puika — liela nelaime, ja arī apgāžas un jāpārkrauj par jaunu. Bet māju viņš tiešām skaistu uztaisījis, meistars, tur nebij vārdam vietas. Tie algotie strādnieki sakrautu kā pagadās, bet Osis nepielaida, kur tikai kaut kas nebij pa viņa prātam, tūlīn pašam cirvis rokā, kalts rokā, ēvele rokā. Nesamaksājams cilvēks, tikai pārāk ātrs, tādi ilgu mūžu nekad nenodzīvo.

Lauska mājiņā aiz loga paspīdēja un nozuda dažas sejas. Glūnēja — it kā garāmbraucēju skatīties būtu aizliegts. Visa pakalpusē sieņa apslieta urbtām zegenēm, ilksīm, lemesnīcām, izkopts kātiem, pat vecs sabraukts ritenis tur pievietots. Īsts krāmu spīķeris! Kur tad viņi to visu varēja ņemt, no kaļķu cepliem piecos vezumos atveda visus tos krāmus, pašu krūmu pudurītī pat lāga gubas žagaru nevarēja nocirst. Zagļu banda! Kalmiņi lai tikai tur acis vaļā.

Rīteru kalniņā, no sudmalām iznācis, skatījās noplīsis, balts noputējais melderzellis. Nesveicināja pagastvecāko, ubags tāds! No Brīviņiem nekad nebrauca pie viņa malt, tāpēc viņš neturēja par vajadzīgu. Vanags sajūtās mazliet aizskarts un saskaitās. Krancains suns kā rīdīts ņerījās apkārt, lēca laucim pie purna un klupa iekost ritenī. Brīviņš novēroja izdevīgu brīdi un cirta, pātāga īsti meistariski aptinās nelietim ap asti un parāva gabaliņu līdzī, vaļā ticis, tas kaukdams aizskrēja tieši uz istabu. Pie durvīm

atgāzusies skatījās Rīteru Minna, uzbraucītām piedurknēm, gara kā stādaigs, kniepadatas galvu — nezin, kā vēl nesāka lamāties. Varbūt lamājās arī, rati gar ābedārzu pa izskaloto ceļu rībēja tā, ka nekas nebija dzirdams. Bramaņa iedauzīts, laucis pat no kalna vairs negribēja turēt. Bramanis — ehl... Bet par to Brīviņu kungs negribēja domāt. Ar šito pašu veco lauci jābrauc, tāpēc ka tam tomēr tas slaidākais rīksis. Maša vairs nebija skrējēja, ribas kā redeles, nolaistām ausīm kūkoja kūti. Līdz pavasarim vēl jānogaida, tad redzēs, vai nebūs jāšauj nost, Rutkim atdot — tas būtu par kaunu un pret sirdsapziņu. To labāko, lielo melni, vajadzēja aizdot Laurai līdzī uz Lejassmeltēniem. Vismaz divi zirgi pavasarī jāpērk. jāiekāpj vēlreiz pie tā paša Rutka... Te atkal īgnumā jānošņācas — ehl Vanags piespiedās pavērst domas uz citu pusi.

Liela un kaulaina kā zirgs, jaunā Zarēniete stiepa pār sētsvidu mugurā uz mestu tukšu baļļu. Ir gan tam Kārlim pagādājies dragūnis — Brīviņš zobgalīgi pasmīnēja. Kārlsonu Zarēni izcirtuši pusi ataugas. Baļķu tur nebija daudz, bet atstāto eglīšu, bērziņu un pīlādžu smalksnim cauri spīdēja garas, mērā nokrautas malkas grēdas. Lopīl It kā muižas mežā vairs malku nevarētu dabūt. Savējo līst nost, to varēja tikai tas, kas taisījās uz putēšanu.

Līzbetes nītis Brīviņu kungs bija pavisam aizmirsis, pabrauca garām Vaineļu ceļa galam. Vaineļu grāvis šoruden neredzēti pārplūdis, lai gan lietu nemaz tik daudz nebija, puse purva spīdēja kā aizsalis ezers. Miezis vairs nevarēja stāvēt pie bodes durvīm, lodziņš pavisam aizleidojis, nesaskatāms, kas viņam tagad tur sasliets. Kūģenieks šodien tik labā omā, ka sveicinādams pat cepures nagu dīvajiski parāva uz leju. Pie Raudas iegriezties Vanags nebija domājis, bet, tā kā tur jau stāvēja Veibānu Krēsliņa zirgs un pulkstenis nevarēja būt vairāk par desmitiem, viņš piesēja arī lauci.

Bez Krēsliņa neviena vairāk krogā nebija, Brīviņš piesēda turpat. Arī groku tik agri dzert viņam nebija prātā. Bet, tā kā aiz bufetes patlaban sēdēja Raudas Latīņa un šķirstīja «Austruma» burtnīcu rozā vākos, mēriņu saukt šķita mazliet nepieklājīgi, viņš lika iemalsīt divas glāzes. Krēsliņš no tiem vientiešiem, kas neapjauda lielo godu sēdēt kopā ar Brīviņu kungu un dzert viņa groku. Sadrūvējies kluknējis pie neaiztikta brandvīna mēriņa, dzērājs viņš pavisam nebija un krogā palaikam nenāca.

— Kā tad tev vajās tā apkārt braukalēt? — Vanags stingri noprasīja. — Veibānos tak ievesta līnu mašīna. Tu jau esi cauri?

Krēsliņš smagi atmeta ar roku.

— Lai jau tie citi, ko nu es. Man vairs nav malējas.

— Ko tu niekus muldi! Krēsliņietī manai Osienei var sēdināt blakus.

— Varēja. Ne tikai līnus — sienu pļaut, ar spriguli uz klājiena, stellēs pie audekla — visas kalpiņu sievas lai iet gulēt. Bet nu ir beigta ar acīm.

— Kas viņai īsti ir ar tām acīm?

Krēsliņš nogrozīja galvu.

— Dieviņš to zina. Dažs saka, pūpēdi iekūpinājusi, citi, ka no rāvas ūdeņa, — viņa man tāda briesmīgi tīrīga, siena laikā divreiz dienā mazgājās, un te augšgalā Braslā ūdens, kā no tīreļa nācis, tīri brūns un biezs. Var būt, ka no tā paša arī ir.

— Neklausies tu, ko bābas pļukš. Pie daktera vajag iet.

Kā par pagastvecāko ticis, Brīviņu kungs runāja cieti, noteikti, gandrīz pavēlnieciski, ļaudīm tas parasti modināja cieņu, daržam pat bijību. Šis Krēsliņš pārāk liels vientiesis, neaprāvās nemaz.

— Dakteri... Ir jau arī pie daktera būts. Erberģis muld, ka no dūmiem un caurvēja. Kaut kāda tur cīpsliņa vai dzīslīņa esot bojāta, un neko tur vairs nevarot darīt. No dūmiem un caurvēja... Vienu gadu, kad mums tā krāsns un plīts bij sabrukusi — nolādētais Zīvers nedeva un nedeva ķieģeļus! — tad gan logs bij jāizņem un durvis vienmēr jātur vaļā. Bet vai tāds vien caurvējs ir redzēts. Man pašam, kad kulā mazajās durvīņās pakar sietu un smelti sijā cauri... Bet kaut kas jau jāmuld, priekš tā viņš ir dakteris. Trīsdesmit kapeikas kā zemē.

— Ārstēt vajag, ārstēt vajag! Ar acīm nav bērnu spēle.

— To pašu jau saka aptieknieks Peirāms. Bet zāles nedod. Kad dakteris nav izrakstījis recepti — saka, tad es nevaru dot. Ar acīm nav bērnu spēle... Nav spēle... Zeltīts ērglis vīrs durvīm, bet zāles nedod... Ko mēs paši neesam izmēģinājušies. Svētais Zeltiņš, tas smalki saberztu cukuru ar saiviņu pūš iekšā. Bet viņam plēve velkas pāri, un, kad tā labi izkož un izasaro, uz kādu brīdi gaisāks paliek. Bet manai sievai viņas tikpat kā dzīvas — agrāk mūsu vecāmāte smējās: tev jau, meit, nav acis, bet samts un ogle, uzmanies, kad sausā laikā gar salmu jumtu ej... Ēs pats no sākuma cik reižu netiku lamājies, domāju, ka

viņa tikai mātās. Vasaru vēl kaut cik varēja redzēt, vismaz ūdens spaini no akas atnest vai apgrābādama ar slauceni uz kūti aiziet. Tagad vairs neko, it neko, kā mazs bērns aiz rokas vadājama.

— Tu aizved viņu uz Rīgu pie Īsta acu daktera. Vai tepat Klidziņas slimnīcā — varbūt viņai garāka ārstēšana vajadzīga. Man tur pazīstami, es varētu parunāt. Tas gan maksās, bet tu jau vari, tev jau ir nauda.

Krēsliņš palika dusmīgs.

— Nauda — ieņēmušies un tikai skandina. Vesels maiss man viņas ir? Es pāliešos esmu rentes vietu aprunājis, pavasarī jāiemaksā, otrs zirgs jāpērk, un viss. Vai tad to kapeiku, kas man ir, var zemē nosviest un tā vietu garām laist?

— Rentes vietu garām laist nevar, — Vanags piekrita. — Bet kā tu tur domā bez sievas? Otrs dūšīgs strādnieks tā kā tā vajadzīgs.

Krēsliņš gandrīz vai apraudājās.

— Tā jau ir tā nelaime! Būtu mirējs un nomirusi... Man četrdesmit otrais gads, sievu es vēl dabūtu. Caurī braukdams, esmu noskatījies: mežsarga Melbārdim ir māsa, padzīvojis cilvēks, es domāju, rentes vietā nācēja būtu. Ar vienu kāju drusku paklibo, tas nav nekas — sienu pļauj, linus plūc, vezumu var taisīt. Bet kamēr aklaiss nabags man mājās... Ar acīm neviens nav nomiris, kā par sodību tie dzīvo visilgāk.

Viņš nopūtās smagi, smagi.

— Kas man stāvēs pie viņas, kas aiz rokas vadās? Tāpēc es ar jums gribēju parunāt. Vai nevarētu tā iztaisīt, ka ieliek viņu nabagmājā? Pagasta nabags vien ir — kāpēc man vienam viņš jābaro?

Brīviņu kungs neteica ne jā, ne nē, acīm redzami atkal sava paša rūpju aizņemts. Krēsliņš to ieskatīja par labu zīmi. Pagastvecākam palīdzot, varēja daudz ko, kas varbūt uz mata arī nesakrita ar likumu, cik reizu nebij piedzīvots. Protams, pārāk uz mākties nederēja, tādas lietas jākārtu pamazām, ar apdomu. Cerībā drusku atplaucis. Krēsliņš vairāk nerunāja par sevi — tie lielie mil, ka par viņiem pašiem, tāpēc mēģināja aiztvērt to.

— Vai Bramanīšs pie jums vairāk nedzīvo?

Bramanīšs... Vanags taisni sakustējās, it kā arī pats patlaban domājis par to. Bet nākamā acumirkli jau skatījās. Ko? Šis vīrelis pat to nezināja, kas pie viņa dzīvo, kas nē!

— Ko tu gribi no Bramaņa?

— Es neko. Pirmīņ satīku viņu ceļā. Aizlakstes mežā cērtot. Uztaisījis skuju būdu, par divām nedēļām reizi iznākot malā paņemt maizi un gaļu. Noplīsis un nokvēpis, taisni bail skatīties.

Brīviņu kungam dusmas pārskrējušas, viņš atelpoja vieglāk, pat pasmaidīja.

— Ak par divām nedēļām? Un šodien atkal aizgāja? Tu pats viņu sastapi?

— Pret Glāžšķūņiem. Pašā tīreļa malā cērtot.

— Un tad jūs abi izrunājāties?

— Pieci vārdi, vairāk no viņa nevar izdabūt. Melns kā lācis.

Vanags bez kāda iemesla rādījās pavisam apmierināts.

— Skuju būdā — un viens pats cērt... Tāds jau viņš ir, pāri ar otru viņu nedabūs... Taisni kā lācis, to tu pareizi teici...

Steigšanās patiesībā nebij nekādas, Vanags ļāva, lai laucis soļo savā nodabā. Pulksteņkalnā pameta acis atpakaļ — Aizlakstes mežu no šejienes nevarēja saskatīt... Lejā pār tiltu stenēdams čāpoja nabagmājas Sausnis, viņam grūti nācās novaldīt koka kāju tā, ka neiesprūst tajās lielajās šķīrbās. Pagastvecākais pieturēja un aicināja, lai kāpj iekšā. Vecais zaldāts bij tik aplaimots un pagodināts, ka taisni klupšus pieklupa ratiem. Labs brīdis jāpagaida, kamēr viņš ietraisās, bet Vanags neuztraucās. Tādam mazam pakalpojumam dažreiz varēja būt svarīgāka nozīme nekā nezīn kādai plašai labdarībai. Paši par sevi šie nabagmājas klibie un aklie nebij nekas, cilvēku paliekas, nobīrušas lapas, ķēmi. Bet ar savām tarbām tie vazājās pa mājām, iznēsāja tikpat tenkas, kā labu slavu, visos pagasta kaktos viņiem radi un piederīgle. Tīrais trācis taču sacēlās jau tad, kad Pērkonieti no krāsns sānīem pārvietoja aizdurvē. Un ja aklo Krēslinieti domātu nometināt nabagmājā... Brīviņu kungam likās, ka par to tiešām varētu padomāt. Taisni savādi — it kā kad Krēslīņš viņam ko labu padarījis...

Skolā pusdienas brīvlaiks. Zēni un meitenes ar ķipīšiem, vannīņām un māla bļodiņām skrēja uz avotiņu piegāzē aiz smēdes. Stāvā piekalnīte ūdens nolieta, nosalusī ar kupri, slidena kā stikls. Tikai lielākie tur varēja noskriet stāvus, mazie sēdus vai uz vēdera brauca lejā. Avotiņa grodi tāpat iesaluši ledus izcilnī, bērni nogulušies sniedzās pāri, līdz kamēr dabūja kaut cik iesmelt trau-

clņā. Troksnis taisni šausmīgs, Sausnis viebās tā, it kā viņam kaut kas patlaban kāptu no mutē laukā. Pastiepa garu, rūpuļainu pirkstu.

— Redziet, redziet, staršina kungs! Tā tas te iet cauru dienu. Tik ir tā miera un klusuma, kamēr viņi stundās sēž. Līdzko laukā, tūliņ Bābele vaļā, elle mājās.

— Ko tad tu gribi, Sausni? — Vanags atteica rāmi. — Bērni taču. Pats tak arī savā laikā neesi bijis labāks.

— Es? — Sausnis iekliedzās, it kā kāds nupat teicis, ka viņš savā laikā bijis rupucis vai kāds cits vēl pretīgāks radījums. — Māte mani katreiz grāba aiz činkām, kad maizes kukuli biju apgāzis augšpēdu, tēvs sloksnēja, ja ganos par daudz bļautījos. Šitie aug bez apvaldas un mācības. Stundās — tur vēl Puķītis kaut cik aiz matiem, ar līnejalu pa pirkstiem, kaktā, uz ceļgaliem. Rudenī, kad loģus turēja vaļā, tad gan varēja dzirdēt, ka blakš. Bet ko tas palīdz, ko palaiž laukā, tā elle atkal vaļā. Dienas laikā pat sevis pēc ārā nedrīkst iziet, tā tikai skaties, ka ar zemes piku nedabū pa galvu.

Smēdel bij apkārt, laucis sāka prātīgi kāpt pasta kalniņā. Vanags nogrozīja galvu.

— Pa savu laiku jūs gan varētu apiet ap mājas galu otrā pusē, lai bērniem nav par piedauzību. Bet jūs sutiņāties tikai pie krāsns, salstat nost un paliekat slinki kā malkas gabali. Gar tām durvīm jau godīgi garām nevar tikt. Un vispār — es nezinu, kas jūs esat par cilvēkiem. Katlapu Kačiņu, to vienīgo esmu redzējis sētsvidū ar viņiem parunājamies. Bet jūs tie citi — vecis vai vecene, viena alga — tā, it kā pašiem bērnu nekad nebūtu bijis.

Sausnis tiešām izskatījās tāds, kam nebūtu bijis. Uz pasta vārtiem braucot, viņš katru pretimnācēju saņēma un pavadija bezgala īgni skatieniem, caur zobiem sevī purdēdams. Brīviņš saraustīja grožus, lai drīzāk tiktu garām nabagmājas durvīm. Zīrgu piesiet uzņēmās Sausnis, pagastvecākais devās uz kanceleju.

Tikai iedams iedomāja, ka pats labi nezina, kādēļ isti atbraucis, — galvasnauda bij tikai izrunas, to Zariņš jau sen nokārtojis. Patlaban tas sastādīja piedzīto parādu sarakstu, pats no grāmatas sauca vārdu un naudas summu, Kalnasmeltēnu Gusts ierakstīja atsevišķā loksne. Abi pārsteigti pacēla galvas, kad pagastvecākais, kā no gaisa nokritis, nāca iekšā.

Nē, nē, lai tie neliekas traucēties, viņam neko sevišķu

nevajadzēja. Viņš tikai gribēja — jā, viņam taču kādreiz jāpaskatās, kā pa skolu iet. Puķīša kungs bij tik lepns, ka pagasta dienās nekad neatnāca pateikt savas vajadzības. Aiz muguras, tad viņš gan zināja šo un to melst.

Tā kā pagastskriveris pats bij šī aizmugure, Zariņš tikai aplinkus kaut ko atņurdēja. To gan viņš atzina, ka skolu aplūkot un ar skolotāju parunāt der. Piemēram, tas pats malkas jautājums vēl nebij īsti nokārtots.

Pareizi, tas vēl nebij nokārtots, Vanagam tagad likās, ka taisni tādēļ viņš braucis, lai gan parīt atkal pagasta diena. Uz skolu iedams, domāja par šo Puķīti. Atklīdis kaut kur no Kurzemes, kā dzirdams, muižas kalpa dēls, bet uzpūtīgs pārlieku. Tikai divi trīs daugaviešu saimnieki viņam draugi — ar Spruku šmorēja, Siksnēnu Jorgis uz svētkiem atveda mucīņu pašbrūvēta alus. Pārējie rāvās cik spēdami, Puķītis sevi turēja par lielu zobgali un apņirgāja katru, kas nepatika. Patlaban grāmatšējējs Jakobsons Rīgā, Jāņa ielā, izdevis viņa stāstu grāmatiņu, kas tagad dīvajiešos staigāja no mājas uz māju. Tur stacijas Miežis bij nosaukts par Švipstu Antonu un izsmiets ar visu savu dubultspārnu mēteli. Kurpnieka Grīna Emma Puķīti reiz nebij laidusi istabā. Tā kā viņai viena acs paslīma, Puķītis stāstā to salīdzināja ar klibu vistu, kurai kaimiņiene savos kāpostos izsitusi aci. Skopā Reiziece mācītāja Luntēs viņu un savu vīru reiz izdzinusi no siena šķūna, bet aizdzerto pusstopu saplēsusi. Tāpēc stāstā tā bij notēlota šausmīgāka par to raganu, kas pasakā dzīvus bērnus rija... Daži pagastā smējās par šīm asprātībām, bet lielākā daļa raustīja plecus un turēja Puķīti par ļoti sliktu cilvēku. Brīviņu kungs pagaidām atturējās spriest par jauno krievu valodas skolotāju, bet lielas cieņas viņam pret to nebij.

Izradījās, ka Puķītim šodien tirgus diena, pa pusdienas pārtraukuma laiku viņš pārdeva tinti un burtnīcas. Četri puikas un divas meitenes pudelītēm sauļās saspiedušies skatījās, kā viņš no pusstopa pudeles septītajam lēja mazajā. Skolotājam bij savs mērs, viņš uzmanīgi vēroja, lai par trim kapeikām neielej tikpat kā par piecām. Darbs tik svarīgs, ka nevarēja ne acis pacelt, ne atņemt pagastvecākā labdienu. Pudelītei kakls šauriņš, prāva lāse noplūda uz pirkstiem. Puķītis pārskaitās, atsvieda slapjo traucīnu puikam atpakaļ sauļā.

— Tai tavai pudelei nav kakls, bet adatas acs. Nākamreiz paņem cepuri, mēģināsim tajā.

Stāvētāji acīm redzami zināja, kas tādās reizēs vajadzīgs, piebikstīja cits citam un noņirgājās. Nelāga pudeletes īpašnieks izrādījās Kalvīcu Andrs. Vanags uzslīta viņam uz pleca.

— Nu, kā tev labi iet?

Andrs bikli pablenza skolotājā un izmetās laukā gluži sarkans, it kā visu laiku karstā pirtī bijis.

Puķītim dusmas pēc izdevušās joka bij pārgājušas, jaunu traucību paņēmis, paskatījās pagastvecākajā, tajās dzeltenās, mazliet iešķībās acīs spīdēja nepārprotams smīns. Tagad pagastvecākajam laiks skaisties, bet viņš prata savaldīties. Pašķīra pūlīti, iegāja otrā istabā un atsedās uz stiebru krēsla pie apsegta galda, uz kura nolikta bilžainā žurnāla «Živopisnoje obozreņije» burtnīca zeltīti izrakstītos vākos. Otrpus galdam ieapaļš, nodriskāts divāns, bet virs tā Aleksandra Trešā bilde zeltītā aplocē ar ķeizara kroni ozolzaros pašā virsū. Tāda pati bij arī klasē un pagasta kancelejā, Lejassmeltēnu Jorgis šopavasār atveda no Rīgas. Sienā piespraustas divas no «*Lustige Blätter*» izplēstas lapas. Vienā vācu leitnants ar garu, stāvā apaklē iežņaugtu kaklu, uzlauztu zodu un pensneja lentiņu pār kumpaino degunu. Otrā garš pusplikš meitietis atņirgtiem zobiem — Brīviņu kungam gribējās nosplauties, viņš pagrieza muguru tai nekaunībai.

Tirgus bij beidzies, Puķītis nāca iekšā, notraipīto pirkstu papīrā īgni slaucīdams. Pavēra otrās durvis un pasauca māti.

— Uzslauki tos dubļus — taisni kā cūkas būtu vērtījušās.

Balti noberztai grīdai gan pārklāts no lupatām austeris, bet tie septiņi nebija varējuši uz tā saspīsties, paklājam līdzās atkususu smilkšu pelķe. Māte, vēl pažirgta, tikai lika, ienāca ar lupatu un pukodamās uzvāca slapjumu.

— Riktīgi kā sīvēni velkas te iekšā. Kāpēc tu neliec viņiem kājas notīrīt? It īpaši tas viens, laikam tas Kalvīcs, tas jau pa grantsbedrēm vien dzīvo.

— Ādu es viņiem, velniem, noraušu! — Puķītis novilkta caur sakostiem zobiem.

Attaisīja samiegtu plaukstu un pārskaitīja vara divi, trīs- un pieckapeikas. Savu pusrubli satirgojis — Vanags nodomāja. Tāda pati pudele tintes pagasta kancelejā maksāja trīsdesmit kapeikas, Puķīšam tā vēl nebija lāgā pusē nokritisies — nekas, kaut ko viņš arī tā nopelnīja.

— Kā tad iet tam Kalvicu Andram? — Brīviņu kungs apvaicājās, lai ievadītu sarunu, skolotājs acīm redzami nefaisījās.

Puķītis sarauca melnos uzačus lokā uz augšu un atsaucās, mēli piespiezdams, mazliet šļupstēdams.

— Kalvicu Andrs? — viņš nostiepa pārmēdīdams. — Tādu es nepazīstu. Man ir viens Andrejs Kalvics, laikam no Silagaiļiem. Varbūt tas pats.

Vanagam stipri iedzēla. Muižas kalpiņa dēls, aplicies uzkreku un šlipsi, domā pagastvecāko izzobot, tāpat kā tos savus skolniekus. Smīns tajās dzeltenajās acīs viņu nemaz nenobiedēja — nē, viņš arī varēja gluži tāpat.

— Zariņam kancelejā ir likumu grāmata, — Vanags teica vienkārši, balsi nepaceldams — šis skolmeistarītis droši vien gribēja, lai viņš skaistas. — Ir likumu grāmata. Tur sacīts, ka to pārtulkojis Stērstu Andrejs. Nevis Andrejs Stērste, bet Stērstu Andrejs. Ja jau grāmatā tā drukā, tad taču runā arī var sacīt Kalvicu Andrs.

Puķītis tā nesmīnēja vairs, varbūt pat mazliet apmulsā. Atsēdās uz dīvāna, iebāza roku bikšu kabatā un izstiepa garas, garas kājas zem galda.

— Tā agrāk runāja, jaunākā laikā vairs nē.

— Jūs, Puķīša kungs, te esat otro gadu, mēs, vecie dīvajieši, neesam vēl paguvuši jaunāki tapt. Bērnus jūs varat mācīt pa jaunam, ar mums vecajiem nāksies sapsrastes tāpat.

— Krieviski tā neraksta, — Puķītis īgni attrauca.

— Tas var būt, bet mēs taču runājam skaidrā latviešu valodā.

Skolotājs to nesadzirda. Izvilka papirosus, aizpīpoja, pamatīgi aplūkojis kārbīņu, nolika uz galda. Kad viņš izpūta pirmo dūmu, kuplu kā mākonī, Brīviņu kungs izvilka sainīti ar cigāru pāri, vienam nokoda smailo galiņu un rūpīgi notīrīja pelnu trauciņā. Puķītis atgīdās un paķēris sniedza savus papirosus.

— Lūdzu, nemiet — vieglāks dūms.

— Paldies. Mums, zemniekiem, jo smažāks, jo labāks, aknas iztur. — Tad viņš palika vēsi lietišķs, lai tas sajustu, ka darīšanas ar pagastvecāko. Istabā karsts kā ceplī, viņš atpogāja blezo kažoku ar sprogaino aitādas apkakli.

— Es iegriezoz apvaicāties, vai jums nav kāda vēlēšanās?

— Vēlēšanās? — Puķītis nostiepa, it kā arī šajā vārdā ko smejamu saklausījis. — Kas tā tāda varētu būt?

— Tā nu ir tikai jūsu darīšana, tikai jūsu. Pagastam

labāk, ja viņu mazāk apgrūtina. — Piecēlās, piegāja pie brūnās podu krāsns un mēģināja paraudzīt, bet tūliņ at-rāva roku, no krāsns nāca tīrā cepļa versme. — Karstu-miņš, neko teikt. Labi silda?

— Kad viņu silda, tad viņa silda.

Puķītis atbraucīja kuplās, melnās ūsas, nu jau acis vi-
nam smīnēja atkal. Pagastvecākais palocīja galvu.

— Prātīga krāsns. Tā jau viņas visas dara: kad neku-
rina, tad nesilda. Jā. Nākamā nedēļā izdosim mazāksoli-
šanā malkas pievešanu skolai. Kā jūs rēķināt, ar cik jums
pietiks?

— Divdesmit kubikas, — Puķītis atbildēja nevilcināda-
mies, acīm redzami sen jau aprēķinājis.

Pagastvecākais pasmējās.

— Tas būtu tā kā Glāžšķūnī. Jūsu trim krāsniņm pietiks
ar desmit, tāpat kā šoziem.

— Es teicu divdesmit! — Puķītis iesaucās pavēlnieciski,
pat dūri piesita galdā.

Vanags paslēja bārdu, tā draudīgi paraustījās.

— Jūs, Puķīša kungs, varat teikt daudz ko, pagastam
jāskatās pēc vajadzības un lietderības. Malka ir paviegla,
taisnību sakot, es pats biju domājis dot jums divpadsmit.
Bet, ja jūs uzstājaties tik pavēlnieciski un pat dūri cilājat,
tad būs jāiztiek ar tiem pašiem desmit.

Puķītis nesmīnēja vairs, pierē viņam bij vēl dziļāka
krunka kā Brīviņu kungam, šķībās acis gatavas vai iekost.

— Es sūdzēšu inspektoram.

Tagad Vanags paslējās arī pats.

— Ak tā jūs gribat nostāties? Labi, man nav nekas
pretī. Tikai ar to savu inspektoru gan nebiedējiet. Jūs
viņš var revidēt, kā jūs krievu valodu bērniem mācāt,
skolu uztur un apgādā pagasts.

— Jūs dabūsiēt priekšrakstu! — Puķītis tikko neklie-
dza. — Tagad nav vairs vecie laiki, pagastam jāizpilda
valdības rīkojumi.

— Man arī būtu daži rīkojumi, — Vanags telca, katru
vārdu nodalīdams, — tādi, kur jūs inspektors nejauksies
iekšā. Kalniņš aiz smēdes ir nosalis, aciņa apledojusī ar
valni, bērni lauž kaklu nost. Vajadzētu paņemt cirvi un
nokapāt, citādi vēl var notikt nelaime.

— Tātad, pēc jūsu domām, es ņemšu cirvi un iešu to
ledu kapāt?

— Kas to ir teicis, ka jūs? Bet priekš kā jums tie lielie
puikas? Krāsns izkurina, jūsu govij kūti mēslus izmēž,

zābakus lāpīt uz Klidziņu aiznes, alu no mucīņas pudelēs nopilda — kāpēc tad ar cirvi nepakapās. Pusstundas darba. Jūs tikai uzvilksiet mēteļi un aiziesiet paskatīties, ka padara kārtīgi. Ja kāds pārlauž kāju vai roku, citam jau nebūs jāatbild.

Skolotājs gribēja likt šim zemniekam aitādas kažokā samanit, ka bezgala nicina to, ka viņš te neko nevar pavēlēt, ka skolotājam tagad pašam sava priekšniecība. Bet dusmas nevarēja savaldīt, balss bij kā piesmakusi, mēle šļupstēja vairāk. Neatpauzta citu kā atkal to pašu savu inspektoru.

— Aku vajag izrakt kalnā, tepat pagalmā. Pumpi ielik un vaku virsū, lai nepieputina un neaizsalst. Es iesniegšu inspektoram ziņojumu.

— Lai šis nak un izrok, jā? Tikai jautājums, vai pagasts pieļaus piekēzīt sētsvidu. Pastam te jau bij aka — sešdesmit pēdas, neko nelīdzēja. Kalnā ūdeņa nav. Gadi pieci, kā aizbēra pavisam ciet.

Augšā klasē bij sacēlies negants troksnis, griesti virs galvas rībēja tā, ka vārdu vairs nevarēja sadzirdēt. Vagnags nozīmīgi paskatījās skolotājā, tas atkal pavērās augšup un tad uz rakstāmgaldu, kur gulēja biezs, pēdas trīs garš līnejals.

— Gatavi mežoni! — viņš nodīca caur zobiem. — Hotentoti!

Pagastvecāks cēlās kājās.

— Tas tad būtu viss. Par to aciņu gan padomājiet, ka vēlāk visiem neiznāk nepatikšanas. Tātad jums nekādu vēlēšanos nav?

Skolotājs attapās, ka tomēr ar šitiem lāčiem jāsadzīvo un kaut kas no tiem arī vajadzīgs. Mēģināja mainīt toni, lai gan nu jau bij par vēlu.

— Taisnību sakot, viena lieta man bij, bet par to es jau esmu ziņojis Zariņa kungam.

— Zariņa kungs ir skrīveris un nelzšķir. Lietas mēs sēdē skatām cauri. Piektdienās — ja vajadzība, varat ierasties.

Puķītis pat līdz durvīm panāca līdzī.

— Par to Kalvicu jūs gribējāt zināt? — viņš ieminējās pavisam laipni. — Vai viņš jums rada?

— Nē. Tikai divus gadus pie manis ganos gāja.

— Galva viņam laba, mācībās pirmals, tikai palaidnis arī pirmā numura.

— Puika — ko jūs gribat. Vai mēs paši savā laikā nebijām?

— Vakar sākām daļu rēķinus, tos gan neprot.

— Nu, man liekas, tādēļ jau viņš nāk skolā.

Laucis pie slitas nobubināja, atgādinādams, ka laiks būtu braukt, Vanags to nesadzirda. Zariņš pētīdams pacēla galvu, laikam tūliņ noprata, ka nekādu labu iespaidu pagastvecākais nebij mantojis.

— Vai Puķīša kungs jums ko teica? Iesniedzis pieprasījumu. Ar divsimts rubļiem viņš nav mierā.

Draugu būšana. Brīviņu kungs bij pārliecināts, ka katrs vārds, ko tagad teiks, jau vakarā būs Puķīšam zināms.

— Kurš tad mēs esam mierā — es vai jūs, vai Smeltēnu Gusts? Ja jau visi stāvētu mierā, tad zāle sāktu augt caur pirkststarpām.

— Man šķiet, ka vajadzētu gan pielikt, — Zariņš runāja rāmi, bet ar apsvaru. — Aizlakstieši savam pagastskolotājam maksā divi piecdesmit, junkurieši piesprieduši trīs. Ar diviem cilvēks nevar dzīvot.

Pagastvecākais aizdedzināja nodzisušo cigāru.

— Puspūravietas sakņu dārza, četras pūravietas pļavas, govys un sivēns — šķiet, tur arī nekas netrūks no četriem. Man jau nekas nebūtu pretī, simts rubļu pagastam šā vai tā. Bet tad lai runā kā cilvēks. Ko viņš galu galā iedomājas? Ar to savu inspektoru draudē. Inspektors to skolu uztur vai pagasts?

— Tagad gan nāk jauni laiki, — Zariņš domīgi teica. — Skola pagastam jāuztur, bet, ko tajā māca, to nosaka krievu inspektors.

— Krievu valodu lai māca, sen jau bij vajadzīgs. Zaldātos, kroņa iestādēs bez valodas esi tikpat kā mēms. Bet Puķītis te nedancos, kamēr pagasts viņam algu maksā, lai nedomā man priekšrakstus dot.

— Priekšrakstus dos valdīšana, Puķītis tikai ierosina. Sagaidiet vien: drīz būs rīkojums otru klasi atvērt un pieņemt palīga skolotāju.

Pagastvecākais rokas vien noplēta.

— Tad jau pusi no tām galvasnaudām skola un skolotāji vien apēdīs!

— Likums tāds, un neko tur nevarēs darīt. Patiesībā otro klasi mums jau tagad vajadzētu. Turpmāk nebūs vairs tā kā līdz šim: neviens bērns nedrīkstēs palikt mājās, trīs ziemas — visiem.

Tas Vanags satrauca vairāk kā Puķīša zobgalības.

— Likums... Cik tālu mēs tiksīm ar tādiem likumiem? Kur saimnieki ņems ganus, ja visi ubagi sāks iet skolā? Jau tagad — no pus oktobra līdz pus aprīlim, vai tā ir kārtība? Dažugad aitas līdz Mārtiņiem var laist uz rudzu zelmeņa. Un dažupavasār atkal lopi marta beigās jādzen laukā. Saimniecei pašai laikam būs jākar kulīte plecā.

Skrīveram pašam bij sava rūpe.

— Jaunā krievu būsana nāk virsū. Pristavi sāks valdīt. Katrā pagastā uradņiks. Par pagastvaldēm zemnieklietu komisāri. Visi raksti krieviski, man būs jāmeklē palīgs, kas vismaz krievskolā bijis. Man tā ienāk prātā — vai tas pats jūsu dēls nevarētu?

Vanags tikai ar roku atmeta. Un ratos, jau aiz smēdes likuma, atmeta otrreiz. Ješku palaist no mājām? Un vēl pastā, kur viens otrs ierodas pie skrīvera ar kortelīti kabatā. Kur ar naudu darišana un dzelzs skapis dažreiz paliek neaizslēgts... Nē, par to nevarēja būt ne runa... Kad uznāks sniegs, viens braucējs tā kā tā vajadzīgs. Bramanis tagad bij prom. Bramanis cirta Aizlakstes mežā. Skuju būdā dzīvoja un tikai par divām nedēļām reiz iznāca malā... Šorīt Veibānu Krēsliņš viņu bij satīcis pret Glāžšķūņiem...

Brīviņu kungs ne aiz šā, ne tā palika tāds drebulīgs, saraustīja grožus, it kā ko nokavējis. Bet tad atgīdās, ka nekur taču nav jāsteidzas, un pieturēja atkal soļos. Krēsla gan metās, bet apmākušā laikā tā tagad parasti uznāca agrī un tad tumsa pamazām un ilgi.

Pie Raudas pieturēt un otrreiz iet iekšā — tas tomēr likās nepieļaujami: pasaule varētu sākt domāt nezin ko. Pirmo reizi Brīviņu kungs notvēra sevi bažās par to, ko pasaule varētu domāt. Pasaule — kas tā tāda bij? Visi šie ubagi, muļķi un vecās sievas!... Saskaities pierāva grožiem labo pusi un iegriezās pie stacijas.

Vilciens tikko bij aizgājis. Divi kalpotāji patlaban aizvilka tarkšošus bagāžas kraujamos ratus. Divi trīs nejauši svešie pazemīgi un kā vainīgi rāvās pie malas, lai negadītos ceļā, kur stacijniekiem jāiet, tie uzskatīja par lieku traucēkli katru, kas te gaidīja nākamo vilcienu vai, ar aizgājušo atbraucis, gribēja stacijā uzgaidīt vedēju. Pat zvanītājs, latgalietis Kārklīņš, kas tikai dažus vārdus prata latviski, peronu slaucīdams, brāza slotu tā, ka pagastvecākajam bij jāpalec sāpus, lai zābakus nenotriepj mēsliem.

Viņš iegāja trešās klases uzgaidāmā istabā. Arī tur pēc

vilciena kaut cik uzposa. Resns, sarkans, pēc izskata dumīgs bufetčiks novāca pudeles, nežēlīgām pilnām saužām grābdams tās aiz kakliem un saviezdams četrkantīgās šūnās sadalītā kastē. Meita ar lupatu pavīrši apslaucīja bufeti, ar ūdens pudeli sijādama, izlaistīja raibo cementplākšņu klonu un, slotu paķērusi, sāka izvicot telpu. Pieci seši vilciena gaidītāji pamanījās pacelt aplaistītās kājas uz sola pie savām paunām, slaucītāja grūda slotu arī zem sēdekļiem un lamādāmās rausa no turienes laukā taukainus papīrus, reņģu galvas un papirosu galus.

Vanagam bij pailgi jāgaida, kamēr bufetčiks beidza nokravāt pudeles, ielēja glāzīti par piecpadsmi, pudeli alus, bairīšdesu un divus klijņgerus — visu uz reizes, te citāda kārtība kā pie Raudas. Iedzerdams un uzkozdam Vanags mēģināja uzsākt sarunu, ieminēdamies kaut ko par stacijas būšanām un vilcieniem. Bet tas tikai atburkšēja strupi kā tādām, kam par tik augstām lietām velti ko skaidrot, beidzot pat izgāja pavisam laukā. Vanags jutās aizskarts, un garlaicīgi arī bij. Kad bufetes kungs atgriezās, nokārtoja rēķinu un paņēma uz mājām līdz pusstopu, kas te maksāja piecpadsmi kapeikas dārgāk nekā pie Raudas.

Ārā trīs lukturi stabu galos puslīdz gaiši apspīda stacijas priekšu un pirmās sliedes, kamēr tās citas tālāk un preču šķūnis aiz tām grima pabiezā krēslā. Kaut kur, likās, ļoti tālu un virs pašas zemes, pie pārmijām spīdēja zaļa uguntiņa. Šajā ugunu spīdumā nebij nosakāms, pilnīgi satumsis jau vai augšā vēl dienas gaisma. Katrā ziņā diez cik vēl nebij, Dinaburgas vilciens aizgāja ap puspieciem.

Brīviņu kungs iegriezās pirmās klases bufetes telpā. Ārpusē pie durvīm stāvēja stacijas žandarms, sajozies, garu zobenu pie sāniem, lielu nulli pie sarkanās cepures loka. Acīm redzami gaidīja iznākam kādu, kam atdot godu — Vanags zināja, ko viņš gaida, ārā zaldāts sēdēja uz bukas Klidziņas garnizona priekšnieka ratos. Stacijas kārtības sargs stingri noskatījās lielajā zemniekā, kas lida kungu galā, bet, tā kā tas bij pietiekami pieklājīgi apģērbies un pie tam vēl svelcināja, tad palaida garām.

Malojaroslavas pulka poručīks sēdēja pie savrupa, balti apklāta galdiņa ar vīna un liķieru pudeļu pudurīti vidū un papīra rožu buketi sausā garkājes alus glāzē. Sarkanu seju, garām, pasarkanām ūsām un gluži plīku galvaskausu, viņš vilka naudu no smieklīgi maza maciņa un

igni strīdējās ar bufetes preileni, kas neko daudz nevarēja atteikt pretī, tāpēc ka tikai dažus vārdus prata krieviski. Pie bufetes stāvēja zirgu pasta turētājs Brenfelds puskāzociņā ar zaķādas apkakli, zaķenīcu galvā, suņādas zābakiem ar atlocītiem stulmu galiem kājās. Atskatījās, bet Brīviņu kunga sveicienu neatņēma, nepazīna vai izlikās nepazīstam.

Vanags pietāja skaisti apkrautas bufetes viņējā galā. Sviestmaizes, ceptu zivju gabali un kūkas saliktas šķīvjos zem spodriem stikla kupoliem, zem viena pat piecas žāvētas reņģītes, kādas visi Rīgas atbraucēji atveda līdzi, pa kāliem lūciņā savērtas. Abos galos ciešā pulciņā sastādītas smalko šnabju pudeles, bet pašā vidū alus glāze ar sarkanām, dzeltenām un zilām papīra rozēm.

Oficiēris atzģāja, durvis viņam atvērās pašas, aiz tām stalti nošķīnda žandarma pieši. Bufetes preilene atgriezās un sarāva uzačus, svešo bufetes viņējā galā ieraudzījusi. Kažoks ar pašastu drēbi un aitādas apkakli likās apšaubāms, viņa paliecās paskatīties, vai kājās nav pastalas vai vīzes. Nē — zābaki, tātad laukā dzenams nebij, cepuri pieklājīgi noņēmis, paplikaais galvvirss un cienīgi paslietā bārda šo zemnieku padarīja kādu brīdi ciešamu arī pirmajā klasē. Viņš pieklājīgi palūdza ieliet no pomeranca pudeles un pasniegt pudeli Rīgas alus. Preilene to izdarīja, lai gan visai negribīgi un gausi. Alus pudeles attaisīšana prasīja milzīgu piepūli, viņa saviebās, kā pēdējo spēku palieku no sveis izspiezdama laukā. Viens piliēniņš bij uzkritis smieklīgi mazā sniegbaltā priekšautiņa sakrokotai apmalai, viņa mēģināja aiztraukt to ar mazā pirkstiņa galu, it kā tās nebijušas alus putas, bet taisnī kvēloša dzirksts. Vanags skatījās pieliecies, acis ieplētis — ne to pilienu, bet viņai mazajam pirkstiņam bij nerēdzēti garš nags, un pie tam bez mazākā melnumiņa apakšā... Pa ķēķa durvīm blakus stikla skapim iznāca Skuju Milda ar šķīvi, uz kura kaudzē sakrauti dzeltenī gaļas pīrādziņi. Milda vēl pirms četriem gadiem bij Brīviņas ganos gājusi, tāpēc Vanags apvaicājās, kā viņai nu klājas. Milda pusčukstus atbildēja, ka labi, bikli atskatījās un aizmaniņās atpakaļ. Kā baznīcā — Vanags nodomāja. Tiešām, klusums gandrīz kā baznīcā, preilene paguvusi atpūsties, atsēdusies tamborēja, balta un sapūtusies kā apvainots pārmelderis. Apaļais sienas pulkstenis vienmuļi tikšēja. Brenfelds paņēma silto pīrādziņu no kaudzes, ēda šnākdams un šmakstinādams. Brīviņu kungs no-

cēla divus — preilene gan pagrieza baltu aci, bet neko neteica.

Ilga kavēšanās te tomēr neiznāca. Kēķi sākās čalīga rosme, parādījās vēl otra preilene ar baltu cepurīti galvā, līdz ar viņu spēcīgi smaržojoša kafijas kannu un vēlreiz Milda ar baltu krūziņu skrinēm uz paplāksnes. Ārā tarkšēja bagāžas rati, bij dzirdama klaigāšana, gar pusaizsalušo logu skraidīja no vienas puses uz otru. Brīviņu kungs tikko paguva samaksāt, kad Kārkliņš ārā sparīgi piesita zvanu. Dārdēdams piebrauca vilciens. Āra trokšņus vairs nevarēja sadzirdēt, tepat iekšā sākās tirgus.

Durvis klauzēdamas atsitās vajā, vēja vilnis tikko neapgāza rožu buketi uz bufetes. Vilnim līdzī iepļūda Klidziņas Viļkoviene plīša kažokā, brūnu lapsas ādu pāri ausīm aptinusi, desmit pauniņām apkrāvusies, mazāko skuķi pie rokas līdzī raudama, abiem lielākajiem uzkliegdama. Tūliņ aiz viņas brāza iekšā vesels pūlis citu Klidziņas pilsoņu, starp kuriem Vanags pamanīja arī zirgu Rutki. Parējie nāca lēnāk un arī klusāk, visiem acis vispirms pulksteņi, vilciens te stāvēja piec padsmī minūtes. Pirmās klases telpa piegruva pilna, liela daļa pasažieru bij oficiēri. Brīviņu kungs jau bij nobīdīts no bufetes nost, viņi ēda tik rijīgi, it kā dienu un nakti no Rīgas braukuši un vēl vienu pusdienu pirms tam ne krimstiņu nebaudījuši. Viss vairums stāvēja kājās, kafijas tasītes sauļās samieguši, tāpēc ka nēdaudzīe galdīni bij klidziņēšu apsēsti. Arī Rutkis sēdēja atgāzies, kažoku atpogājis, tā ka labi redzama viņa skaistā, kaklam aptītā šalle un sudraba pulksteņķēde pār vesti. Apskatīt varēja arī viņa kājas jaunos, pelēkos velteņa zābakos ar spīdošām, laikam tikko šodien Rīgā pīrtām galošām. Viņš uzkoda ķīmeņmaizīti un iedzēra kafiju, krūzes osiņu trim pīrstīem turēdams, pārējos divus tik tālu prom atsvīēdis, it kā tie nēmaz nepīēderējuši šai pašai rokai. Aiz krēsla muguras stāvēja Rutka jaunākais brālīs, kas brauca Klidziņā par vieglo ormanī, rokā tam bij ādas čēmodāns, viņš gaidīja, kamēr vecākais padzers. Tā kā Brīviņu kungam vienīgām šē bij zemnieka kažoks ar pašaustu virsdrēbi un aītādas apkakli, Rutkis pagrieza galvu prom, izlikās neredzējis, pat kājas ar spīdošām galošām nepavīlka nost, lai var tikt garām. Visi Klidziņas ormanī sabrukuši iekšā, kāds pārls raustījās ap viena pasažiera paunām. Čala vispār bij briesmīga, pirmās klases istaba pavīsam vaīrs nēatgādināja nekādu baznīcu. Pasta Brenfeldam savas nošķīras

vedamie, viņš izmetās pa priekšu, bet pakal tam divi garkājaini kungi puskažociņos ar raga pogām, plecos uzmetām plintēm ādas makstis un tikliņa somām pie sāniem. Tajā vietā, kur pirmiņ Malojaroslavas pulka poručīks, tagad sēdēja kāds ģenerālis spārnu mētelī un sarkanem atlokiem, patlaban viņš kaut ko stingri pavēlēja bufetes preilenei, tā tik knaši metās pie saviem apvāztajiem šķīvjiem, it kā savu mūžu nebijusi piekususi. Gar vaļā pamesto durvju stenderi glūnēja žandarms, stīvs kā salsalis, šausmās sastingušu seju. Vanags garāmiedams dzirdēja, ka pieši visu laiku klusiņām džinkst, gandrīz varētu domāt, ka viņam kājas trīs.

Ārā knada vēl lielāka. Vilciens stāvēja uz otrām slieķēm. Četri konduktori rindā, tālāk uz pakalgalu tumsā laikam vēl piektais, vismaz bargi krieviski uzkliezdieni tur bij dzirdami. Mēteļu tiem vēl nebij, viņi stāvēja stulmu zābakos un taļlas svārkos ar spīdošām pogām, pēc kaujinieciskā izskata spriežot, nostādīti tādēļ, lai atgaitu nost katru, kas mēģina vilcienam tuvoties. Tas laikam nebij izdevies, savi desmit, piecpadsmit jau pirmajām slieķēm pāri, acīm redzami nekāda pasaules vara nespētu atturēt tos no ielaušanās vagonos. Sargi vairāk nevarēja kā tikai māt rokām un kliegt: uz pakalgalu! uz pakalgalu! Tie ar savām paunām, groziem un maisiem skrēja uz pakalgalu un pazuda tumsā. Tikai kāda vecene ar lielu, baltu kuli uz muguras pa skrējiena galam mēģināja uztrausties tajā vagonā, kas tepat pretī. Bet tas bij otrās klases vagonš — konduktors tikko paguva piekļūpt, neganti bļaudams, atrāva nost, it kā viņa mēģinājusi tur uguni pielaist. Bet no pakalgala tumsas atkal atskanēja nikni kliezdieni: uz priekšgalu! uz priekšgalu! Un šie četri, tāpat rokām mādami, tikai nu uz otru pusi, sauca: uz priekšgalu! uz priekšgalu! Un pūlis aizdrāzās uz to pusi, kur lokomotīve tumsā takšēja smagi, — aizdrāzās tā, it kā nebijis piecpadsmit, bet tikai pusminūtes laika. Mazāk gan palicis, dažiem tomēr bij laimējies ielavīties turpat pakalgalā, vecene ar balto kuli steberēja pakal, vaidēdama un dieviņu palīgā piesaukdama.

Brīviņu kungs manījās projām no stacijas, kamēr Klīdzinās ormaņi ar saviem pasažieriem nesāk auļot, tad viegli varēja ritenim spieķus izlauzt. Pārbrauktuve ciet, trīs braucēji jau priekšā, Kuģeniēks laida pāri tikai tad, kad vilciens bij prom, būdas galā šūpodamies spīdēja viņa zaļais lukturis. Mieža bodē vēl spīdēja uguns, tātad pulk-

stenis vēl nebij astoņi. Arī aptiekai stikla durvis gaišas, tur noviza plauktā balti porcelāna podi ar ziliem uzrakstiem. Lupati uzdeguši lampiņu, mazu un sarkanu kā vilka aci, tā ļāva saskatīt tikai Jorga sirmās bārdas vidējo daļu un Kārļa tuklās rokas, kas lāpīja cimdu.

Kad tika laukā no stacijas uguņiem, varēja apmanīt, cik tumša šī nakts. Tik cieši piegulusi zemei un tik bieza, ka šķita, to varētu sataustīt, ja nomauktu cimdu un pataustītu augšā. Lejā ceļa pelēkums saskatāms tikai tepat pār ratu malu, taisni brīnums, ka zirgs te vēl varēja ko redzēt un uz mājām soļoja tik gaitīgi. Rijnieka bodes melno blīvu varbūt varētu kaut cik sazmēt, bet Brīviņam taču nebij nekādas vajadzības, it nekādas vajadzības, viena alga, vai viņa tur vienmēr vēl stāv vai sabrukusi. Lejā vecajās mājās spīdēja gaiši — visiem zināms, ka Rijnieks atvedis no Rīgas greznu lampu ar piecpadsmit līniju cilindru un baltu kupolu. Lai viņam ir kaut piecdesmit līniju, Brīviņam tur nebija daļas, ne mazākās, it nekādas. No Rijnieku kalniņa viņš acīm urbās tumsā uz to pusi, kur vajadzēja atrasties Vikuļiem. Un, kad no tiem pagriezās drusku uz kreiso pusi, tikai plaukstas platumu, tad dienā varēja redzēt Mežavilku kļavu rindu gar olnīcas malu — tas bija tik gaiši un noteikti, ka pavisam jocīgā kārtā viņš pat tagad redzēja to, kas taču nebija nevarēja būt redzams. Arī vajadzīgs tas nemaz nebija. Bet pāri Mežavilku olnīcas galam vienmēr slējās Brīviņu koki ar vecās gobas plato galu vidū. Erbeģis, tas allaž slēpās kalna ieplakā un aiz ābeļdārza biezokņa, bet tagad, rudenī, kad Dīvajās krastā ievas nobirušas, vecās kūts galu varēja redzēt. Patiesībā tikai vienu stūri ar pāri nošļukušu salmu jumtu kā aizlauztu vanaga spārnu... Nē, tie tikai nieki un tukša iedoma. Neko no šejienes nevarēja redzēt, tikai ja uzbrauca Vikuļu kalnā, tad. Ja tajā pusē bijis gaišs, tad tikai viksnas plato galu varētu redzēt... Gaišs — kāpēc tagad gaišs? Tagad bija nakts un tumšs, kā rudens naktī pienākas. Biezs — ar roku varētu sagrābāt...

Rati nodārdēja uz Dīvajās tilta — Brīviņu kungs taisni palēcās, tik stipri viņu pārbiedēja šis spējais grūdiens un rīboņa. Nu protams, tumšs kā ellē. Un vēss — taisni pretī vilka mazs vējiņš, siki drebuļi sāka purināt. Laucis uz mājām soļoja naski, taisni nepatīkami ātri, nebija taču nekādas steigšanās. Tagad varēja dzirdēt, pretim kāds brauca. Laucis bija sen dienām pazīstams, no visiem Brīviņu zirgiem viņš vienīgais nemilēja ceļu griezt, pat Kli-

dziņas ormaņiem tikai pašā pēdējā acumirkli, kad cits vairs neatlikās. Tagad neko rīkot nevarēja, tikai viņš viens pats zināja, cik tālu grāvis, kas te palejā bij dziļš un stāvām malām. Un tiešām, brāzeniski brauca garām, svešā zirgs uzpūta siltu dvasu sejā, ass gali sametās, bij dzirdams, ka tam rati blāksēdami palēcās un pasitās sāpus. Tur ieņurdējās nikni, kā miegā satraucēts. Vanagam piepeši saskrēja nesaprotamas un nepamatotas dusmas.

— Ko snauž uz lielceļa! — viņš kļiedza tumsā. — Mājās vajag izgulēties! Ko?

Viņam likās, ka tas atkliedza ko pretī — un, ja nē, tad tūlīn kliegs. Ar vienu roku sarāva grožus un mēģināja pieturēt, otrā ķēra pātagu. Bet tas neteica neko, laikam nobijās, varēja dzirdēt, uzšāva zirgam un aizbrauca rikšiem.

Snauža tāds! Brīviņu kungam bij tādas dusmas, ka zobi sagriežas. Mētājas tādi pa ceļiem... Bet dusmas nebij tāpēc vien, vēl šis un tas maisījās pa starpu. Viņš pats mētājās. Kaut kas šorīt bij izdzinis no mājām, un tā viņš visu dienu vazājās kā nerrs... Tāds skolotājs, tāds kurzemnieks un muižas kalpa dēls, iedrošinājās smīnēt par viņu... pat papirosu nevižoja piedāvāt... Pirmajā klasē viņš bij sajuties kā iezadzies, kā tāds, ko tikai cieš, ko var arī laukā izraidīt... Tagad tas viss kāpa laukā no kaut kurienes un sabruka virsū. Tā kā karsti sametās biežajā kažokā. Nē, nebij nekāda karstuma, Vīkuļu kalnā braucot, viņš juta, ka kaut kur iekšā, vēl dziļāk kā iekšā, kaut kas trīs — sīki, tikko samanāmi, bet nemitīgi un smeldzoši...

Nu jau vajadzēja būt pašam kalna galam, labajā pusē pa gabaliņu tumsā tā kā vēl tumšāks melnošanās, varēja būt Vīkuļu smēde. Nē, neko gar Mežavilku kļavām nevarēja saredzēt, pašas kļavas arī nē, tumšs kā visapkārt... Vanagam tā kā atvieglotās, viņš dziļāk ievilkā elpu. Bet agrs vēl — nezin, vai deviņi bij... Un vēss, kaut kur vajadzētu pakavēties un apsildīties...

Likās, pašā ceļa malā nolikts lukturis un dega ar sarkanu uguntiņu kā vilka aci. Patiesībā tas bij soļu divdesmit Vīkuļu olnīcā — Liepiņš šovakar ilgi strādājis, patlaban taisījās uz māju, aizlika smēdes durvīm stieni un ar kaucošu kloķa atslēgu grieza ciet. Pašam pilnīgi negaidot, Brīviņu kungs pagrieza turpu, lai gan laucis neparko negribēja iet, izlēca un sēja pie staba.

— Kur nu lien nakts laikā, dulburs tāds! — Liepiņš uz-

kliedza īsti dzelžainā kalēja balsī. Bet, lukturi pacēlis un pašu Brīviņu kungu ieraudzījis, apmulsā. — Neņemiet ļaunā, es domāju, ka kāds iedzēries pālietis, tlem jau katru dienu tās rattapas lūst.

Brīviņš iesmējās aplam skaļi, kā tāds aušīgs puika labi izdomātam jokam.

— Nekas, man tapas ir veselas, bet jāparunājas par jauniem darbiem, iesim uz istabu.

Liepiņš gāja ļoti lēnām, apkvēpušais lukturis cēlās un grimā, cēlās un grimā, it kā pa viļņiem peldēja. Kalējam gaita parasti lēna — viena kāja ceļgalā izlauzta uz āru, soli sperot, pagāja laiks, kamēr viņš ar to apvilka pusloku un dabūja atspert. Šoreiz viņš gāja nomanāmi negribīgi. Liepinieti daudzinaja kā visnetīrāko mātīti pagastā, bērni, nekārtība un vēl daudzas citas lietas, aiz kurām Liepiņš svešu nelabprāt laida savā istabā. Tagad pats Brīviņu kungs nāca līdzī, kalējs iedams droši vien meklējās kaut kādu iemeslu nevest iekšā.

Nevarēja vis atrast. Pie durvīm viņš kaut kā aizbildinājās un metās pa priekšu. Divi pazastami niknie Vikuļu suņi kā velni metās virsū, Brīviņš tikko paguva iebēgt namiņā. Tur bij tumšs kā ellē, smirdēja šodien sutināti kāposti* un pieskābušas lopēdiena ballas. Ienāca prātā, cik muļķīgi, pazeminoši un varbūt pat aizdomīgi, ka viņš te kā nerrs, kā kāds ubags taustās pa svešu ķēķi, tikko nepaklupdams klona dziļākās bedrēs. Bet viss jau par vėlu, atpakaļ vairs nevarēja.

Labi, ka viņš zināja kalēja istabu, citādi būtu vai jāsauc, lai nāk ielāist. No turienes sitās pretī tāds gaiss, ka taisni elpu rāva ciet. Mazu bērnu smaku Vanags palaikam nevarēja ciest. Resnā Liepiniete paguvusi noraut ēdiena traukus un tāpat ar priekšauta stūri steigā norausa peļķes no galdiņa. Vanags braši tur uzsvieda savu pusstopu galdā, it kā tas ar kalēju norunāts un viņš tikai izpilda solījumu. Jaunais Liepiņš, tāds pats liels un kaulains kā tēvs, stāvēja pa gabaliņu, ar ikšķi zobus izbakstīdams, īgni brīdināja tēvu.

— Tā kā tikai piedzeries atkal, rītu bļaus ar galvu.

Un izgāja laukā, laikam Vikuļos visl jaunie līdz zie-massvētkiem gulēja istabaugšā. Brīviņu kungs nezināja citu kā atkal pasmieties, tāpat māksloti skaļi un muļķīgi. Tie droši vien noturēja viņu par iereibušos, varbūt tā arī bij labāk. Istaba zema un plata kā ala, Liepiniete dibena tumsā guldīja bērnus, nevarēja saskatīt, gultas tur viņiem

vai lāvas. Vanags sāka skaitīt, cik to guldāmo pavisam ir, līdz pieci tika, bet tālāk rēķins šajuka. Kalēja istaba stipri atgādināja nabagnāju, un tomēr viņi bij divi pelnītāji, darba netrūka, un nekāds lielais plencis Liepiņš arī nebij. Bet ir jau tādi, kam nabadzība vienmēr un visur līdzī, tie netiek no tās vaļā kā no pašu ēnas.

Liepiņš bij nometis ādas skoteli un koka tupeles, kaut cik apmazgājās ķīpī. Brīviņš izstāstīja savu vajadzību — kaut kādu izskaidrojumu taču vajadzēja tādām dīvainam apciemojumam. Kalējs tikai plecus paraustīja. Jauno linu mašīnu sakalt, tas bij tīrais nieks. Lielajam ratam četrus klamburus ar skrūvēm, virspusē un apakšā pa pāram. Spolei divas stīpas, vairāk neko, ruļļiem tapas galā un iemaucamas cilpas, tā, lai zem atsperēm viegli var cilāt. Dzenas trīs darba, vairāk tur nevajadzēja.

Kalējiene bij apgulustes ar visām drēbēm, jau no tās muguras vien redzams, cik nīkna viņa par tādu neaicinātu viesi. Liepiņam visas krunkas sejā tāpat kvēpu pilnas, pierē izskatījās kā tišām nostrīpota. Bārda īsiņa, pelēkas spalvas kā izdēstītas, sačokurotiem galiem, varbūt tajā mūžīgajā ēzes ugunī apsvilušas. Mute allaž pusvirus, spīdēja dzeltenī zobi, bet smaidīt viņš nemaz nedomāja un vispār nebij tik labsirdīgs, kā izskatījās. Brandvīnu lēja māla krūziņās un piekoda rupju maizi, sāls cibiņā apmērcēdami.

Kad pa trešam lāgam bij iepildīts, kalējs palika runīgāks. Triju dienu darbs, vairāk tur nebij. Tomēr tikai Brīviņu kungam viņš gatavs tās ziedot, citam nevienam. Tagad muižai jāstrādā, četri vezumi dzelzu atvesti, jātaisa gatavs viss, kas jaunajā muižā pie ēkāmaj vajadzīgs. Viņš pats bijis Zommerfeldā un aplūkojis, kā tur īsteni vajadzīgs. Lielajai kūtij četrēji vārti, mazajai divēji. Labības šķūnim tāpat četrēji, pa divi pretim, lai kuļamo dampi ar mašīnu var viegli iebraukt un izbraukt. Četrdesmit pāru eņģu ar kāšiem, kloķa atslēgas ar skrūvēm, kūtij un klētīm restes logiem. Zvenģeļu cilpas ar āķiem divpadsmit lielajiem vāczemniekiem, tapas sešpadsmit ecēšām... Muižā, tur varēja strādāt un ko nopelnīt. Ogles arī deva muiža un pati pieveda klāt. Abiem ar dēlu pietiks līdz vēlam pavasarim. Trejas ragavas bij kaļamas, bet viņi atteica — lai meklē citu kalēju, muižas darbu nevarēja kavēt, muiža maksāja cenu, tur varēja nopelnīt. Vienam otram zirgam pakavu piesist, to vēl, lielceļa malā neglīti no tā atteikties. Brīviņu kungam — nu, tā bij lieta par

sevi. Bet citādi — lai meklē, aizlakstiešos un pāliešos arī kalēju varēja dabūt.

Liepiņš bij galīgi sajūsmināts par muižas darbiem. Akmeņu leja gar Dīvajū izlauzta tīra un nolīdzināta kā galds, nākamā gadā tur sienu ar mašīnu pļaus. Ap Dīvajū izrakts diķis, vidū septiņas pēdas dziļš, kur lopus dzirdīt un zirgus peldināt, priekšā ar cementu samūrēts akmens dambis, lai pašā sausākā vasarā neizzūst. Muižkungs Reksons rīkojas sparīgi. Tūkstoš piecismīts pūravietas aramzemes grībēja iztaisīt. Jaunrandāniem, Baložiem un tiem gar Lemešgalu pavasarī jāizvācas, tie, ja grībēja, varēja iet uz Kundravu līdumiem, Zīvers izdeva uz divpadsmit gadiem. Randānu mežkalpiņiem un Veibāntem feirāms. Visa platība pie Zommerfeldas. Divdesmit apaļu puīšu un meitu, desmit pārinieku. Astoņdesmit slaucamas govīs, baltraibas, olenču, kas visvairāk piena dod. Četrdesmit kannas katru dienu uz Rīgu, divējas īpašas ores uz atsperēm būs jākaļ... Tas Zommerfeldā. Bet Salakmuižā visas būšanas vēl plašāk — divi priekšstrādnieki, septiņdesmit piecas pūravietas ar dābolu vien, desmit ar runkuļiem...

Lielāko tiesu Brīviņu kungs jau agrāk dzirdējis, un, ko vēl nezīnāja, arī tas viņu maz interesēja. Viņš vairs nesmējās, sēdēja sevī sagrimis, krunka pierē briesmīgi dziļā, reizēm viņš it kā satrūcies atskatījās uz logu, bet tas bij pretī abiem Zarēntiem, arī kalējs tur neko nevarēja saskatīt.

Lielas lietas strādāja Zīvers. Nākamo ziemu arī Grulānu un Likšānu rozas cirtīs nost — visus Dīvajās labākos baļķu mežus. Veco vietā audzēs jaunus. Zālišu un Eglīšu lauki jau šoruden apsēti priedēm un ozoliem, trīsdesmit pusaudži puikas strādāja sešas nedēļas. Pie Kalnamuižas kalpu mājas atmatu apara ar visiem krūmiem — atveda tādu arklū, kur astoņus zirgus jūdza priekšā, kārkļus vīra augumā gāza apkārt — dēstiņot vītolus, kam stumbra nav, tikai atvases, slaidas un bez zariem, tās nomizo un tad no baltām klūgām pilsētniekiem pin grozus un kungu bērniem ratiņus. Lejā pie pašas muižas jaunu dārzu un koku skolu rīkoja — divdesmit pūravietas ar ābelēm un bumbierēm, tūkstots dažādu košuma koku un krūmu šķirņu muižu parkiem un saimniekiem, ko ap kplem apstādīt...

Piepeši ārā kaut kas iekliedzās, saimniekgalā sāka durvis klauzēt, suņi rēja patālu aiz mājas. Tikal tagad Vanags atguvās, ka visu laiku nesapratnē vērojīs, kāpēc tur

dibenā kalējienes mugura pamazām izpeld no tumsas un var jau zīmēt pat lēveriem piemētāto gultu. Liepiņš uzlēca kājās, pieklupa logam, tenterēdams, ar atlauzto kāju gumzainus puslokus mezdams, izskrēja ārā. Brīviņš palika sēžam, pat nepakustējās, visi locekļi viņam bij kā nopemti, seja palikusi dzeltenpelēka.

Kalējs, ieklumburējis namiņā, pagrūda galvu durvju spraugā un kļiedza:

— Brīviņu kungs! Brīviņu kungs! Deg jūsu mājas!

— Manas kūtis... — Brīviņš iestēnējās un saķēra galvu.

Bet ilgi vairs nesēdēja. Liepiniete trausās laukā no gultas, viņš ar varu uzslējās, celdamies apgāza solu, gribēja skriet, bet kājas cēlās tikai lēnām un ļodzīdamās. Arā drausmīgi galšs. Vīkuļu kūtis meta melnu ēnu pār sētsvidu, bet pāri tam plētās sarkans spīdums, kvēpaini, melni dūmu mutuļi no tā vērpās slīpi augšā, briesmīgi augstu, cik tālu vien sniedzās plīvošais sarkanums.

Vīkuļu ļaudis noskrējuši taisni lejā, upei pāri, tikai abi suņi vēl gaudoja kalna galā. Vanags laikam iedomāja, ka zirgs pie smēdes un jābrauc mājās. Laucis uztraukts grudzīnāja pretī un kašņāja zemi, bet tad piepeši atsaucās skaļi tam, kas tur tālu aiz Dīvajas bij nozviedzies.

Vanags to nedzirdēja, aizmirsa pat, ka te zirgs un braukšus varētu ātrāk, tāpat steidzās prom pa lielceļu. Īstenībā tikai gribēja steigties, smaguma pielijušās kājas cēlās gausi un nedroši. Aiz Mežavilku ceļa gala tūliņ varēja redzēt. Melnās dūmu strūklas aprāvušās, jumts nodedzis, uguns, vairāk noplakusi, laizījās līdz pat zemei, baltas strūklas visapkārt atsviezdama. Sprakstēja skaudri, reizēm nobrakšēja dobji, un dzirksteļu kūlis cauri liesmām un dūmiem uzvirpuļoja gaisā. Un cauri ugunsgrēka trokšņiem bij dzirdami ļaužu kļiedzieni — ļoti daudziem tur vajadzēja būt, jūklaini skanēja sieviešu spalgie, izmisušie brēcieni, bet pa starpām arī vīriešu aprautās, brīdinošās balsis.

Tomēr viss tas tikai kā iztālēm aizplūda gar ausīm. Jau no Mežavilku olnicas gala Brīviņu saimnieks dzirdēja ko citu, tikai neticēja, nevarēja ticēt un negribēja. Tas bij neiespējami — visu ko citu, tikai to nē, to nē! Bet solu divdesmit no akmens staba viņam pašam kvēlošas, dzelošas dzirksteles noskrēja cauri līdz kāju pirkstiem, ausis pārplēsa šausmīgi stiepti, kā no zemes apakšas izlauzušies vadoši kļiedzieni. Govju māviņi tie nevarēja būt, tā

pērnvasar te noskanēja mazā Andra pārplīsusī elkšņu mizas taure...

Brīviņu saimnieks metās no ceļa — likumam pāri, viņš gribēja pār Mežavilku arumiem tieši, taisni uz savām degošām kūtim. Aizmirsis, ka te taču grāvis, pakrita, cepure novēlās, tai pāri knūpus nostiepdamies, atkal nostenējās. Nolādētiel... Viņa govīs tie nebij iztriekuši laukā... Viņa lopi tur dzīvi sadega... Uz acumirkli kritiena apdullis, tikai kā pa miegam dzirdēja pūļa kopīgo kļiedzienu, kas līdz ar tumšu brakšienu degošā mājā pārvēlās upei pāri un aizskanēja tikpat tālu, cik tālu sniedzās ugunsgrēka spīdums.

Kad viņš piecēlās un sāka vilkties tālāk, nekādu čalu augšā vairs nedzirdēja. Uguns dega, rāmi plīvodamās un lietišķi knauksēdama, no iebrukušo griestu uzsviestā dzirksteju mutuļa vēl lielas baltas zvaigznes attālāk lēnām bira zemē. Tur bij klusu, bet viņam pašam ausīs vēl skanēja, galvā joprojām skanēja pārplēstās elkšņu tauris briesmīgie rēcieni. No Dīvajās tilta jau varēja redzēt akmeņu grēdas sētsvidū un cilvēkus, kas ugunsgrēka spīdumā izskatījās balti kā apsniguši. Šajā pusē pa piekalni arī ložņāja daži, tie pret liesmām bij pavisam melni, un pakaļ tiem stiepās viņu garās, ķēmīgi lēkājošās ēnas.

Kalnā, tikai attālāk, laikam ap riju, dzirdēja sievietes un bērnu kņadu, tur dzenāja kopā pa laukiem izkļūdušos lopus. Kāds atklīdis apdullis sivēns, sāpīgi urkšēdams lida un lida gar akmeņiem uz uguns pusi, kamēr sveša sieva pakāra vicu un, ar to nikni pērdama, aiztrieca prom. Sīlis pār kaņepu dārzu pa dūmapakšu, aiz krēpēm notvertus, pelēci un mazo melni aizveda uz bijušo pusgraudnieka kūtiņu. No Glāžšķūņiem atsteigušies ar ugunsdzēsamo šļirci, izcirtuši āliņģi upē, bet šļūtene izrādījās par īsu. Tagad, kad liesmas vairs nevēlās pāri un pacēlušās augstāk, četri pūsteri novietojuši savu mašīnu pie akas, trīs pumpēja, ceturtais, acis ar vienu roku sargādams, ar otru laida sīko ūdens strūklu ugunī. Trīs četras sievas ar spaiņiem nesa no āliņģa un aplaistīja malku, kas arī bij sākusī kūpēt.

Viss lielais pūlis stāvēja tik tuvu ugunij, cik karstums to pieļāva. Citi bij pietupušies aiz akmeņiem vai pakāpušies uz grēdām, visi klusi, visi pieliekušies skatījās ugunī, visiem sejas sasprindzinātas, tajās plaiksnījās izbailes, varbūt pat šausmas. Brīviņu saimniece sašļukusi zemē, galvu klēpī noliekusi, abas rokas izjauktos matos

iekērusi, vecā Ozoliņu māte un Osiene noliekušās pār to, bet nezināja, kā mierināt. Tikai Veckalacis atgājis nos-tāk, plaukstas izlocīdams un pirkstus staipīdams, kaut ko čukstēja Lauska mājiņas Bitem. Tas klausījās, bārdeli paslējis, platas acis blisinādams. Vanagu pamanījuši, abi izšķīrās un pievirzījās tuvāk pūlim.

Tāpat pieliecies, tāpat ugunī vērdamies, Brīviņš lēnām vilkās tuvāk. Liesmām lāgu lāgiem pašķiroties, aiz sabrukušās sienas degošiem balķiem, zem saslaistītām, balti apogļojušām griestu paliekām bij saskatāmi kā trīs milzīgi, gubā sasviesti kūpoši maisi. Brīviņu saimniekam vajadzēja tuvāk, it kā lai pārliecinātos, it kā viņš vēl šaubītos, it kā nezinātu tikpat labi kā tie citi. Tāds kā Osis paskatījās bezgala skumjām un līdzcietīgām acīm, bet tam tagad nebij nekādas nozīmes. Svēlme arvien kvēllošāk sitās pretī, likās, ka pašam skropstas sāk kūpēt. Tad viņu atgrūda un aizstāja ceļā. Tas bij Jēkabs — vienos kreklos, noplēstu piederkni, oglēm notraipītu seju. Un, kad viņš pacēla melnu ķepu, no tās pilēja asinis — kāda tūlzna bij pārplisusi.

Tad Vanagu saņēma aiz padusēm un veda prom, it kā viņš būtu piedzēries. Viņš iekrita knūpus gultā un iespieda muti spilvenā. Tagad bij dzirdams tikai, kā uguns sprakstēja un ļaudis paklusu čaloja. Kaut kur tālāk, laikam rijas pusē, noskanēja Smalko Annas spiedzīgais, pavēlnieciskais uzkliedzieni. Kāds bij ienācis istabā un runāja, laikam mierināja un kaut ko piesolīja. Vanags pavēlās sāpus. Sproģiene ienesusi glāzi auksta ūdens. Viņš paņēma un dzēra — tikai pāri malku, trauks klinkstēdams sitās pie zobiem, izslīda no rokas un pār pagalvi novēlās zemē. — Tas nekas, — Sproģiene teica, — tik biezs un smalks stikls lēti neplīst.

Vispār nelaime nebij tik liela. Cūkas izskrēja pašas, līdzko aizgaldal parāva vārtus vaļā, tagad tās uzinājās nojumē pa pelavām, bet sivēnus Made dzenāja pa Mežavilkiem. Visi lopi sadzīti rijā, zirgus Silis novietoja pusgraudnieka kūtiņā, kalēja dēls tikko atbrauca lauci no Vīkuļiem, arī saimnieka cepure bij mājās. Tikai tās divas aitas ar pavasara jēriem un vecā, klibā. Arī tās Jēkabs aiz kājām izvieda laukā, bet kā dulnas iemuka atpakaļ, un tad jau griesti sāka gāzties iekšā un neko tur vairs nevarēja darīt. Un tolā dūmaļa ar abām telēm — arī tās būtu izdzītas, toreiz jau arī Zemītis bij iekšā, bet, kā par nelaimi, Ješkam izlūza nazim gēlzis, un tāpat ro-

kām vien saites nedabūja vajā. Dūmaļa veca, devītā piena, par to skāde nebij liela. Teles, jā, tās nu gan... Un kā viņas māva, kā viņas šausmīgi māva... vēl tagad skanēja ausīs...

Brīviņu saimniekam skanēja pašam. Kad Sproģiene bij prom, viņš apsviedās atkal knūpus un iespieda muti slapjā spilvenā. Un novaidējās, it kā to žņaugtu. Nē, tas nebij vaids, tā noskanēja pārplēsta elkšņa taure...

Balķu gali kūpēja vēl visu dienu. Kad Vanags beidzot piecēlās un izgāja aplūkot nelaimi, sadegušie lopī jau bij aizvākti. Viņš apstaigāja tikko aizbērtās bedres lejā, Divajas līcī, un, kā par nelaimi, pameta acis arī uz pašu upi. Tur pie āliņģa nojūgtas asiņainas ragavas, laikam lai meitas atnāktu nomazgāt. Viņam pāršalca tāds nelabums ar žņaudzējiem pakrūtī un reiboni, ka tikko noturējās kājās. Istabā ticis, ilgi pogāja kažoku un nevarēja novilkīt. Līzbete vairs negribēja pazīt — acis iegrimumušas tumšos dobuļos, bārda gandrīz tikpat balta kā nelaiķim vecajam. Un Brīviņam.

4

Aizlakstes Lejnieku Ciņiem pašiem bērnu nebij, laikam tāpēc viņi abi tādi klusi un mazliet it kā skumīgi, un nepieredzēti labi ar svešiem bērniem. Abi Griguļu puikas un skuķis pa Lejniekiem vairāk dzīvoja kā savās pašu mājās. Tam nu gan arī savi tīri lietišķi iemesli. Bērni palaiķam tie vislielākie patmiļi, viņu draudzība un pieķeršanās allaž sveras uz to pusi, kur atlec kaut kāds labums. Un Lejniekos tādi atlēca vairāki.

Griguļiem gan bij ierīkots dārzs ar astoņdesmit ābelēm, bet kociņi jauni un vēl neziedēja. Lejniekiem bij tikai trīs vecas ābeles, tik cieti pie paša ērbeģīša, ka vienai zari kārās jūmtam pāri, rudenos āboli bira sētsvidū un atripoja pie pašām durvīm, tā ka rītos, durvis atverot, jāuzmanās, ka nesamin kādu. Samīt tos varēja viegli: lieli, balti un tik mīksti, ka, uz cieta celiņa krizdami, pārplīsa paši. Tie tad vispirmā kārtā bij par pamatu Griguļu bērnu lielajai draudzībai ar vecajiem Ciņiem. Šo draudzību viņi paši vērtēja tik augstu, ka tās trīs ābeles ar visu, kas tur zaros, bez vārda runas ieskaitīja sev par īpašumu, sadalīja katram pa vienai un bieži niknī saplūcās, nevarēdami ar labu izšķirt, kuram īsti pieder nobi-

rušais ābols. Līdzīgā kārtā viņiem piederēja arī abi lielie jāņogu krūmi pie kūtiņas, kam ogas jau vasaras vidū sāka mesties sarkanas. Bez tam Lejnieku Cinim Daugavmalā, pie akmenī iekaltas cemmes ķēdē piesieta, stāvēja lai-
viņa, ar ko viņš lašu ceļojuma laikā iebrauca upes vidū sēkli tos ķert. Uz zveju bērns gan līdzī nenēma, bet Ci-
nis svētdienās viņus tāpat pavizināja, dažreiz pat pārcēla pāri uz Kurzemes sarkano priežu mežu, kas sniedzās līdz pašai krastmalai un likās svešs un noslēpumains, it se-
višķi tāpēc, ka Vidzemes pusē priedes neauga.

Saticība kaimiņu starpā tik cieša un vienkārša, ka Gri-
guļu saimniece, nevarēdama bērns mājās ieraudzīt, vien-
kārši panācās krasta kraujā un sauca lejā:

— Lejnieku māt! Vai tie mani palaidņi atkal lejā pie
jums? Lai nak uz mājām — tēvs atveda skroderi, Jurcim
bikses jānomērī.

— Paskatīšos, gan jau tepat kaut kur būs, — Ciniete
atsaucās.

Bet šai satīcībai, tāpat kā draudzībai ar kaimiņu bēr-
niem, bij dziļāks pamats nekā Ciņu labsirdīgā daba. Tas
pats, kas visai lauku dzīvei un cilvēku dažādīgiem lik-
teņiem.

Bērnu Ciņiem nebij, bet šie Lejnieki. Pēdējās mājiņas
pagastā, sešdesmit pūravietas vieglas, radžainas zemes un
tikai tas viens lauciņš kalnā, gravas malā. Bada maize, bet
Cinienes tēvs te nodzīvoja savu mūžu, iestādīja tās trīs
ābeles, ķēra lašus un maksāja vecajai lielmātei renti. Ci-
nis ienāca iegātņos, ķēra lašus un nesa jaunajai lielmā-
tei, paēst lāgā nevarēja, bet badā nomirt arī nē, laukā
nedzina, arī šis otrais mūžs tikpat kā jau nodzīvots. Pat
iedomā viņi nevarēja pielaist, ka Lejnieki pārietu svešās
rokās, kauns tas būtu un noziegums — kādā piemiņā pa-
saule paturētu vecos Ciņus?

No viriešu radiem Ciņa pusē tikai Ansonu ratnieks un
skroderis, bet no tiem ne no viena, ne no otra zemes strā-
dātāja nebij. Palikās tikai Cinienes māsasmeita Grestes
Maija. Tai pāri trīsdesmitiem, bet neko nevarēja darīt,
pat tad, ja bijusi kaut cik glītāka, neviens viņu neprecētu.
Tēvu nabagmājā nelaida, pēc likuma dēlam nācās gādāt
par viņu. Bet dēls bij plēgurs un palaidnis, dauzījās pa
ārpagastiem, pat galvasnaudu no tā nevarēja piedzīt, tā
vecais tīreļa Greste palika Maijai uz kakla. Par tīreļa
Gresti viņu sauca tāpēc, ka visu mūžu muižām un četriem
tīreļa apkaimes saimniekiem raka grāvjus mežu slīgšņās

un pār purva pļavām. Trīsdesmit piecus gadus raka tur, kur cits pat lāgā iebrist negribēja, — noplisis, sakritis, melns un liks kā lācis, kreisai rokai pirkstus sen vairs nevarēja atlikt, šķipeles kātu no rītiem ar bāšanu iebāza tur iekšā. Citādi nekas, tikai ar kājām bij ķibeles, tās neparko negribēja pierast, tajās rāvas dūkstis izsuta un tūka, kad tūska pārgāja, dzīslās sacēlās zilas pumpas, kā meža aboli. Un tad tās lielākās pārtrūka vaļā, un tur ietaisījās augoņi, čulāja, bet nevarēja ne iztecēt, ne aizdzīt. Un, ja kāds aizdzija ar dobi, tad blakus jau bij uzradies otrs vai pat divi vietā. Nelīdzēja ne riebšana, ne ratu smēre, ne dzīvie sveķi, ne sutināšana, jālaiž šķipele vaļā un jāiet pie meitas gulēt. Neviens saimnieks tādu smirdoņu negribēja laist mājās. Tāpēc Maija jau sesto gadu dzīvoja pašā tālākajā Aizlakstes nostūrī pie kāda paputējuša rentes saimnieka vecā pirtiņā, kur Grete ar savām kājām nevienu netraucēja. Nu jau divi gadi viņš nikuļoja un taisījās mirt, bet nevarēja. Kad tēvu dabūtu no kakla nost, tad Maija nāktu uz Lejnikiem, un dzīve tur nokārtotos tā, kā Ciņi to bij nodomājuši un kam viņa pati pilnīgi piekrita. Tur tad bij arī tas stiprais pamats draudzībai ar Griguļiem.

Griguļu Jānis mantoja no tēva vislielākās un labākās mājas Aizlakstē. Vecais Grigulis savā laikā kalpoja muižā pie vecās lielmātes par kučieri. Viens otrs vecajā paaudzē vēl atcerējās brašo, iznesīgo puisī, kas savu amatu prata tik labi, ka lielmāte viņu aplam iecienīja. Tā bij laba lielmāte, visiem zemniekiem īsti novēlīga. Vēl tagad pagastā zināja stāstīt, ka dažam nolaidīgam rentniekam viņa par groziņu meža zemeņu atlaida visu pavasara daļas parādu, bet pirmie Aizlakstes gruntnieki tās savas mājas par pusveldi no piedurknes izbučoja. Uz bukas viņa citu necieta kā tikai Griguļu Jāni. Viņš prata tā braukt, ka lielmāte dažureiz pat pašā dienvidū pasauca kučieri un pateica: — Jān, liec iejūgt zirgus, pavizini mani. — Vēl šodien nebij pavisam aizaudzis ceļš, ko viņa lika ietaisīt caur mežu, lai Jānis aizvizina viņu līdz lielajam tīreļa salas silam — tā to arī sauca par lielmātes ceļu. Īstenībā Griguļu Jānim muižā bij tirā zagļa dzīve: tikai tā pasēdēšana uz bukas, cita darba nekāda, ratus nomazgāja, zirgus baroja un jūdza abi staļļa puisī, pat pātāgu pasniedza rokā. Jānis nēsāja baltu kreklu ar stērķelētu apkaklīti, zābaki viņam laistījās vien. Sieva ar bērniem dzīvoja kučiera mājiņā, pašam bij ierīkota istabiņa pils

augšstāvā, lai lielmāte varētu pasaukt, kad gribēja braukt vizināties. Griguļu Jānis spēlēja vijoli, un lielmāte to labprāt klausījās. Ja pili negadījās viesi, tā dažreiz paalcināja kučieri ar koka āmuru bumbas sist caur laukumīnā saspraustām stieples stīpiņām.

Kad Jānis izkaulēja sev nolaistās mājas ar divi simts pļeddesmit pūravietām zemes un sabrukušām ēkām, sieva ar bērniem pārcēlās tur saimniekot, pats viņš vēl pustreša gada palika muižā, kamēr vecā lielmāte nomira. Viņa nomira rīta pusē, bet pēc pusdienas jaunā, kurai gan arī jau bij ap četrdesmit gadu, pavēlēja kučierim izvākties. Tā kā no istabas neļāva neko līdzīgti ņemt, viņš novilkā arī spožos zābakus, nometa balto kreklu ar stērķelēto apkaklīti, uzvilka sava paša parka kamzoli un vēlā rudenī basam kājām aizgāja uz Griguļiem. Līdzī viņš paņēma tikai adas pātagu ar laķētu oša koku kātu, ko bij pircis pats par savu naudu, un gredzenu ar spodru pērlīti mazajā pirkstā, ko lielmāte dienu pirms miršanas bij viņam iedāvinājusi. Runāja, ka tā viņam testamentā vēl norakstījusi tūkstoš rubļu, bet to kungi noblēdīja. Grigulīene nikni izlamāja Jāni par to, ka viņš nebij paņēmis ziņi par tiem tūkstoš novēlētiem rubļiem un nepratis sadzīvot ar jauno lielmāti: tagad vairs nevarēja gaidīt mazo cukurgalvu un podu balto miltu, ko līdz šim bij kārtīgi saņēmusi uz katrīem augstiem svētkiem. Kad Grigulis ziemā sāka vest baļķus jaunajām ēkām, lielmāte aizsūtīja muižkungu triekti viņu laukā no meža. Bet tad izrādījās mežkunga grāmatās uz lielmātes pavēli ierakstīts, ka kučieris samaksājis par trīs simts labiem sokļa baļķiem un bez tam vēl viņam pienākas divi tūkstoši pirmās šķiras ķieģeļu no muižas cepliem. Ķieģeļiem cita ceļa nebij kā caur muižu. Bet Griguļu Jānis arī ar baļķiem tišām brauca pusotras verstes lielo likumu caur muižu. Divas ziemas viņš tā veda savus baļķus, lielmāti kaitinādams, bet trešajā tā izsūtīja muižkungu palūgt, vai viņš no tīreļa salas nevarētu braukt, tāpat kā citi, taisni, pāri pļavām un gar pagastmāju. Kāpēc nē, ja palūdz, viņš varēja arī — un no tās reizes lielmātei muižā bij miers.

Bijušais muižas kučieris sacēla Griguļos tādas mājas, it kā viņam nebijusi sešiem, bet divpadsmit zirgiem strādājama zeme. Ļaudis runāja, ka to testamenta tūkstoši viņš gan pazaudējis, bet divus, parka kamzoļa piedurknē iebāztus, droši vien atnesis līdzī. Bagātība nozīmē arī apbrīnu, cieņu un godu — visu, ko pasaule var cilvēkam

parādīt. Arps gribēja iecelt Griguļu Jāni par pārmelderī, tāpēc ka tas, pie dievgalda iedams, katreiz maksāja par sevi trīs rubļus un par sievu rubli, bet to kungi nepielaida! Tad pagasts viņu ievēlēja par pagastvecāko. Amatā viņš sabija gan tikai divus gadus, tad nomira. Uz kapiem sabrauca simts divdesmit zirgu, lai gan bērēs bij aicināti tikai paši tuvākie radi. Tā kā saimnieku aizlakstiešos tikai drusku pāri septiņdesmitiem, tad tie pārējie bij rentnieki un pusgraudnieki — tas liecināja, cik visai iecienīts vecais Griguļu Jānis pagastā.

Jaunais Griguļu Jānis bij mantojis vecā brašo augumu, lielmātes gredzenu un lielas, izmaksātas mājas, bet tēva galvas, izvedības un slavas viņam trūka. Par pārāk lielu dzērāju viņu nevarēja saukt, tikai tāds patukšs viņš bij, lielīgs un aušīgs. Nezin no kā dabūjis tādu slimību uz jauniem rikiem un mašīnām. Dažam zirgam vēl bij aukliņu lences un apauši, bet pa mājām mētājās gabali četri bodē pirkti skārda lukturi, apaļi un kantaini, tomēr dedza to pašu veco ar koka rāmjiem. Vāczemnieka arklus Griguļu Jānis iegādājās pirmajā gadā, linu maļamo mašīnu lika uztaisīt nākamā. Tēva lietoto, viegli, divi zirgiem griežamo kuļmašīnu viņš izsvieda laukā, divi gadi taisīja jaunu, lielu, ar transmisiju, ko tikai četri zirgi tikko jaudāja kustināt.

Tādas mājas kā Griguļus izputināt nebij viegli. Griguļu Jānis dzīvoja, bet nekur uz augšu netika. Saimniece arī nebij visai padevusies — kamēr virs braukāja pa Kli-dziņu, četrlemešu arklus un atsperu ecēšas apskatīdams, viņa mājās kaut ko šuva, tamborēja vai vienkārši nolikās pagulēt atmiegas pēc brokastīm, kas notikās kūtī un klētī, par to viņa daudz nelikās zinīs. Pasaulei vairs nebij ko brīnīties par Griguļiem, drīzāk tā pazobojās par Jāņa transmisijām un viņa sievas veselīgo miegu.

Lielas neērtības Griguļu Jānim bij ar abiem jaunākajiem brāļiem. Tēvs novēlēja tiem izmaksāt pa tūkstoš divi simti rubļiem. Jaunāko izlaida trīs gadus kreic skolā un rēķināja, ka viņa daļa būs izgājusi par skološanu. Pats tas bij liels, ļempīgs un kluss cilvēks, strādāja par telegrāfistu Dīvajās stacijā, nēsāja lepnu mundieru ar dzeltenām apšuvēm un uzpleciem, pelnīja divpadsmit rubļus mēnesī un nevienam neko vairāk neprasīja. Bet Jurka, tas dzīvoja Griguļos un gaidīja savu daļu. Patiesību sakot, viņš neko neuzplijās brāļim, zinādams, ka pie tūkstoš rubļiem tikt nav viegla lieta, vispār bij lāga cilvēks, ar

Jāni un tā sievu satika labi. Bet Griguļi saprata paši, ka Jurkam pienākas, nav dabūjis un gaida. Tad nevarēja arī prasīt, lai viņš strādā taisni kā kāds kalps, saprotami bij, ka viņš reizēm iedzer — reizēm drusku par daudz, reizēm pavisam par daudz. Ko tad citu lai dara puīša cilvēks, kam trīsdesmit seši gadi, bet nav ne sievas, ne pašam savas iedzīves.

Diezgan lielas nepatīkšanas Griguļiem iznāca, kad Jurka sapinās ar to Kleinu Valliju. Pašā vasaras vidū to gan padzina no mājām, bet Jurka bij palicis taisni dulls, precēt un precēt viņš to gribēja, nevarēja saprast, ar ko tā palaidne viņu ieēdinājusi. Lēnā Grigulijene tā sacēlās, kā neviens to nebij ticējis, ne gaidījis, visas mājas skanēja. Vai viņš ar saviem trīsdesmit sešiem gadiem prātu galīgi izdzīvojis? Vai viņam vairs nebij ne kripatas kauna un goda? Saimnieka brālis, bagātā Griguļa brālis, un tad viņš varēja iedomāt šo Kleinu Valliju, šo būdinieka meitu, kam vairāk nav kā tie brunči, kas mugurā! Bet Jurka nebij tik viegli atrunājams no tā trakuma, tikai kad svainiēne izmisumā iedzēra veselu pudeli petrolejas un pēc tam divas dienas gulēja un vēma, Jurka tika pie prāta, ilgi nosēdēja pie gultas un zvērēdamies apsoliņās nedarīt Griguļu ģimenei tādu kaunu un vairs neskatīties uz tās ieēdinātājas pusi. Vēlāk padzirda, ka Kleinu Vallija meklējoties sūdzēt, lai Jurka samaksā sāpju naudu un dod bērnam maizi. — Piesējies kā pie poļu veltuma, — Grigulijene šņāca bezgala nīkna, kamēr Jurka stāvēja nolaistām acīm un dziļi apzinājās savu vainu. Bet, trijatā šo lietu pamatīgi apsprieduši, viņi nāca pie slēdziena, ka te nepavisam nav ko baidīties. Bērnu, to Jurkam nāktos grūti noliegt, bet Vallija taču nekādi nevarēja pierādīt, ka viņš solījies to precēt, un tāpēc no viņa neko nevarēja piedzīt. Vēlāk, kad šī lieta bij jau pilnīgi skaidra un droša, Grigulis dzirās izsūdzēt pašu Kleinu Valliju par neslavas celšanu un goda laupīšanu. Bet Jurka to atrunāja, viņš tiešām bij miermīlīgs un godīgs cilvēks un pat smagu apvainojumu varēja piedot.

Taisni ap to laiku arī Lejniekam uzradās nodoms ar Grestes Maiju un Jurku. Vispirms viņi ilgi un pamatīgi apsvēra paši, tad ataicināja Maiju un pārrunāja kopīgi visi trīs. Maija beigu beigās piekrita, lai gan sevišķi sajūsmināta sākumā nelikās: Lejniekos zemīte sliktā, ēkas krita kopā, pats Griguļu Jurka liels dzērājs un diezin vai tik viegli gribēs atstāt veco niķi. Viņas pašas saimniekam

sieva bij slima ar auscērmi, viņš cerēja, ka par gadu tā ilgāk neturēs, un bij licis saprast, ka tad varbūt varētu ņemt Grestes Maiju. Bet tam vesels bars mazu bērnu, un Maija palaikam kaķus un mazus bērnus nevarēja ciest, tāpēc tomēr deva priekšroku Griguļu Jurkam.

Trīs Griguļi savukārt apsprieda šo jautājumu. Pati sākmā negribēja ne dzirdēt: ar ko tad Grestes Maija labāka par Kleinu Valliju? Tāda pati kalpu meita, pie tam jau labi gados, un tad vēl tas sprāgoņa vecis. Grigulis tajā ziņā saprātīgāks. Nepavisam Maija nebij tāda pati. Mātesmāsa saimniece, ja Maija atnāca Lejniekos, tad arī palika tā mantniece, un tas jau iznāca tikpat kā tieši no saimnieka gājuma. Stipra un dūšīga, vīrieti nevajadzēja palīgā vērsi aiz ragiem kūti piesiet vai linu vezumu mārķā iegāzt. Un turīga viņa arī bij, katru ziemu noauda pusvilnaina vai pakulu gabalu, pārnpavasār iedevusi mācītājam trīsdesmit rubļus, lai aizved un noliek uz intresēm. Tā Griguļu Jānim bij vieglāk nolīdzināt brālim arī tos tūkstoš divi simts rubļus parāda. Nauda tas neiznāca, bet tepat lejā Lejniekos varēja iedot pāri govju, ratus, kas Cīnim galīgi salūzuši, otro zirgu un vēl šo to. Ziemu palīdzētu savest baļķus, mājas bij ceļamas visas no vietas. Tā viņi, tīri nemanot, nokārtotu savus rēķinus. Un Jurka tiktu saimniekos — tas saimnieka brālim tik lēti vis negadījās.

Jurkam pašam arī likās, ka tā labi vien būs. Grestes Maiju viņš pagājušo vasaru kapu svētkos pa gabalu redzējis, bet nebij neko ievērojis. Lejnieki to apziņoja un uzveda kalnā parādīt. Dūšīga un stipra viņa bij, pazema un drukna, ļoti īsām, bet spēcīgām kājām. Neko sevišķu Griguļu Jurka jau izvēlēties nevarēja, pats arī nebij nekāda bilde: viens plecs mazliet augstāks par otru, tāpēc galva stāvēja pašķībi un viņu rekrūšos izbrāķēja. Ļoti pretīgi tas, ka bārda auga tikai uz nošķiebtā vaiga un zodam taisni līdz pusei, bet, tā kā viņš ik pārnedēlām skuvās, tad nelaime nebij tik liela. Jurka galvenā kārtā gribēja zināt, vai taisnība par tiem trīsdesmit rubļiem, ko Maija bij iedevusi mācītājam, lai noliek uz intresēm, un otrkārt par ālavas aitu, par ko Klidziņas uzpircēji solot pustrēša rubļa. Par trīsdesmit rubļiem bij taisnība, par ālavas aitu vēl vairāk: nevis pustrēša, bet divi ar trīs kvarti viņai par to solīja. Maijai tāpat savas bažas. Atklāta un taisna, kāda bij, viņa stingri noprasīja, vai Jurkam ar Kleinu Valliju viss cauri, vai tā slampa tomēr vēl

nevarēja izsūdzēt un kaut ko piedzīt? Un tad — vai Arps tikai gribēs laulāt? Bij jau piedzīvots, ka tas dažreiz palika kā dulns, ja tāda otra jaucās starpā. Jurkam pašam lāga mutes nebij, tāpēc atbildēja Griguļu Jānis. Ar Kleinu Valliju viss kārtībā, sūdzēt viņa varēja, bet dabūt nē, nebij nekādu pierādījumu, ka Jurka solījies viņu precēt. Par mācītāju zināja pati Griguliene. Vallija jau bijusi žēloties un taisnību meklēt, bet Arps iztriecis pa durvīm laukā, kučieris Kalniņš ar sievu dārzā varējuši dzirdēt, kā lamājis, tādas palaidnes kalpu meitas viņš nekad neaizstāvēja. Maija vēl nojautāja tieši Jurkam pašam: bet kā ar to dzeršanu, vai viņš domā to atstāt vai nē? Jurka pakasīja spalvainajā zoda pusē un atbildēja, ka par to viņš domānot gan cieši.

Vienīgais šķērslis vēl bij vecais Greste ar tām savām kājām. Kamēr tas vēl dzīvo, Maija nevarēja ne uz Lejnikiem nākt, ne precēties. Par to viņi visi seši sprieda kopīgi. Pēc Maijas stāsta gan domājams, ka ilgi vairs nedzīvos: divas reizes jau bij uznākuši tie lielie karstumi, pēc tam rokas viņam palika pavisam aukstas un sirds gribēja stāties nost. Tomēr vēl neapstājās, viņš nīka joprojām, lai gan bij apgalvojis, ka ziemu šis nepārcietīšot. Visi seši sēdēja saskumuši, neviens nezināja nekādu padomu. Lejniece teicās gatava pašam dievam noprasīt, ko viņš gan īsti domāja, dažreiz paņemdams īsti spēcīgu cilvēku, kas vēl varētu dzīvot un strādāt, kamēr bērni paug, un ļaudams nīkt tādām nabagam, kas jau sen sev pašam un citiem par krustu. Griguliene stingri ieteica likt mācītājam vēlreiz aizlūgt baznīcā, rubli tur nebij ko žēlot.

Bet pagāja ziemassvētki, pagāja Jurgi, pienāca vasarsvētki, ievas noziedēja, bet vecais Greste vēl vienmēr bij dzīvs, Maija rubli par velti kā zemē nosvieda. Pēc vasarsvētkiem Griguliene nonāca lejā un runāja ar Lejnietu saimnieci, abas viņas izskatījās ļoti nobēdājušās. Šogad Grigūļiem atkal bij viena tāda mājās — no Klidziņas, no tām riktīgajām, visiem puisiešiem zobus rādīja. Tā jau Jurka bij lēns kā aita, vārdu neprata, bet, kad iedzērās, kas tad viņu varēja galvot, ka neuzsēstas kā uz sveķaina celma. Gribēt jau gribēja atstāt to brandvīnu, bet vai tik viegli tikt vaļā no veca amata. Ko tikai dabūja rubli, tūliņ prom, un mājās katreiz nāca pilns kā mārks. Un tad mute kā laidara vārti, labāk neiesākt: par ko šis lai strādānot par velti, par vēderu? Vai tēvs šo par kalpu pielicis pie vecākā brāļa? Ja šis to tūkstoti noglabājis uz intre-

sēm, tagad otrs būtu pieaudzis klāt... Taisni dulns palicis ar to precēšanos, tāda pusrata būšana nebij paciešama, šā vai tā, bet skaidrību vajadzēja.

Ciniene atkal apziņoja Maiju, bet skaidrību tomēr nedabūja. Tēvs gulēja, kā gulējis, sirds laikam vesela, pat ēst šad un tad vēl prasīja. Nu jau gan solījās ilgāk par rudeni nedzīvot, bet kas tādiem solījumiem varēja ticēt. Maija pati domāja, ka agrāk par pavasari nav ko gaidīt, tie lielie karstumi viņam allaž uznāca ap lapu plaukstamo laiku. Neko tur nevarēja darīt, jāgaida, lai tur vai no ādas sprāgst laukā...

Lejnieku saimniece apraudājās par tādu aklu nelaimi, kas nelāva dzīvi mājās nokārtot tā, kā tas nepieciešami. Cinis nekad nebij bijis nekāds varenais strādnieks, tagad viņam sirds palikusi tik vārga, ka sāka pampt kājas un miklā laiviņā uz Daugavas, lašus vaktēdams, ilgāk par stundu nevarēja nosēdēt. Apalītis gaužām lēns, sēju nobeidza tikai tad, kad labie pavasara lieti jau bij pāri, un vasarājs sausajā zemītē dīga slikti. Un bez tam viņš grābājās — te maizes doniņa pazuda, te tupaņi no groziņa bij pagrābti — visu stiepa kalnā sievai. Ošu Anna jau būtu cilvēks kā zelts, bet ko tas palīdzēja, kad tā bērnu varza istabā. No lauka, no kāpostdārza ravēšanas, dažkārt no kūts jāskrien raudzīt, ko skuķis atkal tā ļauj.

Grestes Maija nebij no pinkšētājām. Atnākusi katreiz izstaigāja Lejniekos visus kaktus, pārbaudīdama, ko te varēs atstāt pa vecam, kas turpmāk būs pārkārtojams pēc viņas prāta. Pret Annu viņai bij sevišķs zobs jau tāpēc, ka no dīvajiešiem, kuri, pēc aizlakstiešu domām, visi bij lieli pļēguri un kaušļi un runāja tik neglītā izloksnē. Bez tam Maijai aizdomas, ka šī ienācēja ar savu miksto mēli lūkojusi pielabināties viņas labsirdīgajai krustmātei un varbūt ietaisīties te uz ilgāku palikšanu. Kaitināja Maiju arī tas, ka Anna neizrādīja viņai tādu cieņu, kāda pēc taisnības pienāktos nākamai Lejnieku saimniecei.

Todien, kad Ciniene apziņoja māsasmeitu uzzināt par vecā Grestes miršanu, Anna bij ganos. Apalīša skuķis, Daugavā plunčodamies, uz asas radzes šķeltnes pargriezls kāju un gulēja pie mātes Grigoļos. Kalnā, papuves laucīnā, tās četras govīs, trīs cūkas un aitu barību valdīdama, viņa pamanīja Grestes Maiju pieaugušā gravā pa ceļu nokukšojam uz Lejniekiem. — Nu beigu beigās būs to savu tēvu nomušījusi, — Anna nodomāja. Viņai gribējās pakert akmeni un sviest lejā tai pakal.

Pusdienā govīs izslaukusi un pienu kubliņos sakāsusi, viņa steidzās uz istabu. Pa ziemu, kad darbs bij tikai ērbeģī, saimniece labprāt pakavējās ar bērnu. Martai klājās vismaz tikpat labi kā viņas kaķēnam. Bet, kā sākās tā māsasmeitas precināšana, tāds brēkulis izrādījās tikai par traucēkli. Cinis gan bij joprojām novēlīgs, bet ar savām lielajām rokām un tulča pirkstiem tik niecīgam radijumam nedrīkstēja pieskarties.

Marta kļuva pērkstēja šūpulī — saimniece ar māsasmeitu, tikko beigušas lielo apspriedi, sēdēja sadrūvējušās. Ciniene ar priekšauta stūri izberzēja acis, Maija caur pieri noskatījās, kā tā tur nēmās, bērnu barodama un tīstīdama. Savādi ļaudis bij šie aizlakstieši, dīvajieši pat par mežā braukšanu un teļa pārdošanu nerunāja tik atklāti un citiem dzirdot kā tie te par precēšanos un visu, kas ar to sakarā. No Maijas sevišķā skatiena Anna noprata, ka arī par viņu ir runāts, nožēloja, ka nebij paņēmusi bērnu un tūliņ izgājusi laukā.

— Kā tas tā savādi iekārtots, — Grestes meita prātoja, ar neslēptu riebumu ieklausīdamās, kā mazā, knupi zīdama, plakšīnāja lūpām. — Bērni visbiežāk gadās tiem, kam viņus vismazāk vajadzētu.

Annai ausis aizsvilās. Tas nebij pirmo reizi — cik viņa te nebij tvīkusi, kad tie nēmās iztirzāt Grīguļu Jurkas ķībeli un to, cik vainas tam ar lieciniekiem varētu pierādīt.

— Kā, piemēram, Kleinu Vallijai.

Viņa bij domājusi tai ļoti iedzelt, bet nekas neiznāca. Grestes Maija piekrizdama pameta ar zodu.

— Jā. Un tā kā tev. Jauns cilvēks vēl, purns arī neko teikt, kādu pusgraudnieka dēlu varētu dabūt. Bet nekā — mētājies pa pasauli.

Ciniene stājās tā kā aizstāvēt.

— Par Annu to gan nevar teikt, viņa darbu un maizi vienmēr atradis.

— Tad jau ir labi, — Maija sacīja, — vai nu Lejnīkos vien maize. Divām mums te tā kā tā nebūs ko darīt.

— Drusku kustēties arī es pati vēl varu, — Lejniece iebilda, māsasmeitu skatieniem it kā noglaudīdama par to, ka tā jau taisījās viena uzņemties visus māju grūtumus.

Tagad Anna saprata skaidri, ko līdz šim bij tikai nojaudusi vai izlikusies skaidri nesprotam. Kad atnāks Maija, viņai ar bērnu jāvācas prom no šejienes, Lejnīkiem vajadzēja sievieša cilvēku augu dienu laukā, kam

nebij jākavē laiks, uz istabu skrienot un ar bērnu noņemoties. Kā nejauka sapņa atcerēs paplaiksniņās ziemas lauki puteņa virpuļos, kažokā ievilcīs, Arps grieza sarkano, nikno seju un mēģināja saskatīt, aiz baznīcas lejā neredzams glūnēja Daugavas lejas bezdibens, cauri sniega virpatām kaut kur bezgala tāli un bezgala skumji paspīda ugunlīņa...

Anna sarāvās, it kā šajā spodrajā pavasara dienā pāršalcis svelošs ziemas vējš. Iesvieda Martu šūpulī un traucās laist lopus laukā no kūts, lai gan kādu pusstundu tie vēl varēja palikt mājās. Ieklausījās, ka bērns istabā ņerkst, iedomāja, ka viņš taču par traucēkli tām saimniecēm, abām, jaunajai un vecajai, un skrēja iekšā.

Ciniene piegājusi pie šūpuļa. Dusmīga nebij, viņa vispār nemācēja skaisties, bet sapikusi gan.

— Nu, kas nu tev vēl kaiš, lielmāte tāda! — viņa teica, pa jokam papliķēdama. — Knupis mutē, nevar gulēt. Ak, ar žagariņu tikai, ar mikstu žagariņu!

Maija ar neslēptu naidu pavērās bērna mātē. Runāja pilnu muti, nepārprotami mērķēdama.

— Mūsu saimniekam ir kaķe, neliela, bet bērni katru vasaru. Kur šos noslicinās — līnu māрку piegānīt puiši neļauj. Tad viņš dara tā: kad patālāk braukšana, iebāž maisā, paved uz lielceļa un palaiž. Tāds velna kustonis gan atradīs kādas mājas, kur ielīst.

Anna stāvēja sava šūpuļa galā, rokas gar sāniem nolaidusi, platām acīm un pavērtu muti. Līkam nesaprata vēl — šis palaidnes nekad jau nebij pārāk jūtīgas. Grestes Maija sagrozīja plecus un pateica tā, ka pašam tam stubākajam tiktu gaiši:

— Dīvajas stacijas bērzos ir bijis izlikts viens tāds, arī skuķis. Glāžšķūņu Greineri pieņēmuši audzināt. Taisni čigāna laime tādām bandu bērnam — lai kādos krūmos sagrābāts, iznāks par kungu. Dīvajieši vienā mutē apgalvo, ka tas esot Raudas Latiņas.

Protams, Anna saprata pārmetumu, kāpēc viņa ar to savējo nebij darījusi tāpat. Nejaukās dusmās nepaguva atjaust, labs vai slikts spruka pār lūpām.

— Bet otrā mutē aizlakstieši, ka Kleinu Vallijas un Grīguļu Jurkas.

Ar vienu roku ķēra no gultas lielo lakatu, ar otru bērnu no šūpuļa. Arā steigdamās, kaut kā savīstīja, samuskuļoja, neklausīdamās, ko Grestes Maija nikni nokliedza pakaļ. Tur vairs nebij ko klausīties — naidis uz laiku lai-

kiem, kad Maija pārnāks uz Lejnikiem, tad tikai jāmanās kalnam pāri, jo tālāk, jo labāk.

Nesaudzīgi ar rīkstī rikodamās, uztrieca lopus kalnā, tur vairs nebij škirošanas, kas pelnīja cirtienu, kas nē. Savu tiesu dabūja pat vecā cūka, kas allaž nedzenama vilkās pulkam nopakaļ. Visa pasaule pretīga līdz atraugām. Dzīve viena vienīga mēslu zampas bedre, no kuras nevarēja izbriest malā — tāpēc ka šitās nelaimes bērns ķērās pie kājām, sasēja rokas, novilkā plecus...

Lopiem te nebij kur skriet. Grīguļu arumos gar papuves malu mieži tikko vēl sāka dīgt, tikai aita tur varēja uzklīst un nokost kādu asnu. Dunduru vēl nebij, mušas govīm viegli notraucamas, gar gravas malas krūmiem sānus nobraucot. Anna nosvieda savu muskuli zemē, nogrieza un nodarināja bērza kārtiņu, ilgi nopūlējās, līdz izdevās slīpi iespraust to cietajā mālā. Apsēja lielo laktatu kārtiņas galam un ievietoja tur Martu — kā pupa atvērtā pākstē viņa tur gulēja un skatījās platām acīm pa bārķšu apžogoto spraugu. Varbūt māti meklēja, varbūt vērās debesu plankumā un mēģināja uzminēt, cik plašs īsti varētu būt tāds zils un tukšs kļajums... — Mums visur būs par šauru, tu nelaimes bērns! — Anna viņam teica, vārdus kā ar grūstuvī nokapādama. — Visu mūžu mēs mētāsimies pasaulei pa kājām, no katras aizdurves mūs rakās laukā. Tas savas kaķenes bērnus varēja sabāzt maisā un palaist uz lielceļa — patiešām, tev būtu labāk, ja es tevi aiznestu stacijas bērzos, turpat, kur Raudas Latīņa nolika savu...

Viņa dusmīgi sakošļāja rūpjas maizes kumosu un cukura graudiņu, iesēja tīrā lupatiņā un iebāza bērnam mutē. Pāra reižu spēcīgi salocīja bērza kārtiņu.

— Šūpojies, šūpojies, lāča bērns! Vējš lai tevi šūpo, tāds tu te esi!

Bet vēja nebij. Kārtiņa mazliet palocījās un atliekties vairāk nejaudāja, šūpulis bij nosvēries tikai par sprīdi no zemes, liela usna dzelkšņainām lapām skatījās pa spraugu tādā neredzētā ērmā. Pa gabaliņu vecā cūka urkšēja, purnu pacēlusī, ošņādama un it kā vaicādama, vai arī viņa varētu iet paskatīties.

Sakaltušā papuvē govīm nebij lāgā ko ēst. Graviņas kraujā otrpus ceļam krūmi pieauguši biezu zāli, tā puse gan piederēja Dūjām, bet tās veselu versti tālāk Daugavas krastā, tie te nenāca ne ganīt, ne plūkt. Anna paklāja zāļu deķīti, plūca priekšautā un, kad tas bij pilns, nesa

izbērt nastiņā. Kad vakarā ko pamest silēs, govīs nekār-
stījās, mierīgāk varēja izslaukt.

Tā nebij mīkstā pavasara zāle, ko viņa plūca. Dzelk-
šņainas usnas, adatāinus dadžus un aso trijkanšu grīslī
viņa rāva laukā no pašas savas sirds. Tik daudz tur no
pagājušās vasaras pieaudzis, sazēlis un sapinies, ka sma-
cēja nost. Visu laiku šī lauzā bij tur, bet, kad neskārās
klāt un neuzvandījās, dzīvot varēja, ēst gribējās un arī
miegs nāca. Šopavasār miera vairs nebij, kā tā sāka te
nākt, tā jaunā saimniece, tā Griguļu Jurkas brūte. Mājās
izošņāja visus kaktus, Lejnieku laucīņus apstaigāja kā
lielais lietpratis, pat laiviņā iebrauca saimniekam līdzī
paskatīties, kā lasis, sēkli pret straumi peldēdams, sit vilnīti
augšām un kā to tad dabū rokā. Un, arī kad Maija bij
prom, tomēr katrā solī izmanāms, ka mājās vairs nerīkoja
Cinis un vecā saimniece, bet viņa un Griguļu Jurka, viņu
abu nākotne, ja tikai labi izdosies ar Kleinu Valliju, ja
kaut kas neiznāks ar to klidziņieti, kas visiem puisiešiem
rādīja zobus, un ja vecais Greste ar tām savām kājām
drīzāk nomirst... Un viņa tad būs lieka, tāpēc ka viņai
bērns un cik dažu labu reizi jāskrien no lauka to pabarot.
Ak, tas nelaiimes, nelaiimes bērns!

Viņa izkratīja priekšautu uz deķīša un sāka klausīties.
Tur augšā papuvē kaut kas notikās. Pār krūmiem tolā
pirmaļa pasvieda purnu gaisā un tad atkal nošņākdamās
nolieca pieri, it kā piekluptu kaut ko zemē badīt. Sapī-
kusi tur urkšēja vecā cūka, un nu — bērns taču iebrēcās.
Pusacumirkli viņa pastāvēja neizpratnē, tad atmiņā uzzib-
snīja kaut kas no agrāk dzirdēta briesmīga stāsta. Viņa
metās pāri — vairāk rāpus kā kājām, pie krūmiem un
papidēm ķerdamās, tos desmit soļus kraujā augšā.

Un tūliņ saprata. Pirmaļa šņākdama spērās ar tolo pieri
cūkai sānos, bet bez ragiem tik stipram lopam neko lielu
nevarēja padarīt. Rijīgais kustonis priekškājām pieminis
šūpulī zemē, īgni pūrdēdams un salkuši šņakstinādams,
kaut ko tur iekšā smaltstījās. Anna iebrēcās tik drausmīgi,
it kā kāds tai ar asu nagu sirdi plēsis no krūtīm laukā.
Cūka pabēga nost, no sakamptā gremojošā purna kaut kas
balts nostiepās lejup. Annai aizrāvās elpa, kājas pielīpa
zemei. Bet tūliņ viņa saskatīja, ka tas bij tikai bērnam iz-
rautais knupis, ko tā tur aprija, mazās ačeles tīksmē mir-
kšīnādama. Kārtiņa pavisam izgāzta, lakata muskulis
iegrimis zālē. Anna pieklupa klāt, bērns slāpdams brēca
zem sakļāvušās lakata, kad atrāva to vaļā, lielā brēksana

tūlīņ apīmās, sarkana un gluži slapja, Marta raudāja klusi un cilāja kreiso rociņu. Bet tad māte pati iekliedzās un paķēra bērnu — rociņa virs plaukstas bij asiņaina. Pārskrēja pār papuvi, laikam gribēja lejā uz mājām — bet tur taču bij jaunā saimniece, kas kaķus un mazus bērnus nevarēja ciest. Pavērsās tepat pret Griguliem — tur sētsvidū, šķībo galvu slaistidams, patlaban rēgojās Jurka. Marta cilāja roku, gaišsarkanas asinis sūcās pār pirkstiņiem un sakrājās saujā, kas nebij lielāka par sakļautu bērza lapu.

Tikko apjēgdama pati, ko dara, Anna nosteidzās gravā, tur, pašā dibenā, līdzās ceļam, tērcē vēl čurkstēja pār izgrauztām radzēm. Stenēdama nāvīgās bailēs tūlīņ ieraudzīt ko šausmīgu, nomazgāja asinis tīrā, tekošā ūdenī un atelpoja, kā kaklu cilpai izrāvusi. Nelaime nebij tik liela, zvēra kodiens ķēris kaulam garām, mīkstumam apakšā divi zili iespaidumi, tikai virspusē iešķelts dziļš pušums, vēl vienmēr asiņoja un negribēja pārstāt. Anna norāva katūna jaku, saplēsa sloksnēs, apjoza ievainojumu divām, trim, varbūt desmit kārtām, mierinādama, labinādama, lūgdamās, lai gan Marta bij jau pavisam apimusies, tupeja saulītē uz zāļu nastiņas, maziņa un vārga kā no pērķļa izgrūzts putnēns.

Pirmo reiz viņa tā īsti, no visas sirds ieskatījās šajā putnēnā, kas līdz šim bij licies kā visas viņas nelaimes cēlonis. Cik reižu sāpēs un izmisumā neuznāca vēlēšanās, kaut taču viņš nomirtu, — pat par to bij domājusi, ko Raudas Latīņa izdarīja un ko Grestes Maija viņai pašai ieteica.

Grestes Maija! ... Annai tikpat kā plīķi iecirta un vēl sāpīgi sarāva aiz matiem. Vai Grestes Maija bij labāka kā tas rījīgais muļķa zvērs tepat augšā? Un tāpat visi tie citi — visi, visi! Ja te noticies tas pats, kas pirms gadiem Madlienas pusē, kur cūka aprijusi dzīvu bērnu, — vai rastos jēl viens, kas nenopūstos svētī un nenodomātu: paldies dievam, tādām jau labāk, kad nav jāmētājas pa pasauli sev pašam un citiem par apnikšanu ...

Viņa paķēra bērnu klēpī un kāpa augšā. No mājām izskrējusi, Grigulijene plātījās rokām un kliedza — trīs aitas bij ievilkušās miežu laukā un plūkāja retos asnus. — Nebļauj, jēl nebļauj! — Anna sevī atsaucās tai. — Nav vērts rīkli deldēt! Ataugš tie mieži, kā bijuši.

Aitas atdzinusi, viņa ieklāja lakatiņu vagā un ietupināja tur bērnu. Brunču kabatā vēl maizes riecieni un cukura

grauds, lupatiņu varēja noplēst jakai, tā kā tā pagalam tā bij. Cūka atkal lida klāt un urkšēja, laipni apvaicādams. Anna izrāva to pašu šūpuļa kārtiņu un, nikni smilstādama, notrieca nekaunīgo lopu lejā, pašā gravas dibenā. Maziņa, niecīga, Marta tupēja vagā, tikai ar laktiņu apsietā galva kā prāva pūpēja bumba balti spidēja caur usnām un skābenēm.

Ošu Anna nebij no pārāk jutīgajām un jūsmīgajām. Mātes žagari visus tos melnos bērna gadus, vēlāk saimnieku rija, veļas baļļa un linu lauki, un tad tā pagājušā briesmīgā ziema — tie varēja pataisīt cilvēku cietu kā paaudzēm midītu celiņu sētsvidū no Istabas uz aku. Tikai kā apmāta un apdullusi, kā miglā sevi pašu pazandējusi, viņa staigāja visu šo laiku, kā tramdīta noziedzniece, mūžīgās bailēs no kaut kur aiz muguras grābieniem izplestiem nagiem un pār galvu paslietas kaulainas dūres.

Pirmiņ tur gravā, mazo, asiņaino rociņu mazgājot un saplēstās jakas lupatas aptinot, kaut kāds lūzums bij noticis viņā. Kaut kas pašos viņas būtnes pamatos apsvērās otrādi, pati sevi viņā sāka sajūst pavīsam citādu, apkārtne bij pavērsusies tā, ka pārskatāma visā plašumā, līdz pašam dibenam un pēdējam sīkumam. Pašā krasta kraujas virsotnē viņa izslējās, slaida un speciņa, kailām rokām, kas līdz pusstilbiem nodegušas brūnas, kā cimdos iemauktas, uz muguras atšļukušu kreklu un izjauktiem matiem, it kā viņa nupat būtu sīvu cīņu izturējusi.

Jā, to viņa bij izturējusi un spulgām acīm pavērsās pret sauli. Noziedzniece — kas varēja teikt, ka viņa tam ko ļauna padarījusi? Vai kāds varēja atsaukties viņu no žēlastības pievācis un ēdinājis? Divas maizes un divus kaktus viņa tepat Lejniekos nopelnījusi. Jā gan, patlaban viņai pat jakas nebij mugurā, puskaila viņa stāvēja kalna galā, vecā Osiene paliktu mēma, viņu tādu te ieraudzījusi. Jā gan! Vai kāds bij uz rentes paņēmis to vējiņu, kas tik mīksti glaudās ap kaklu un pleciem? Vai kādam tāpēc pietrūka saules, ja tā tik plata, sveloša un izšķērdīga spidēja pār viņu un to pūpēdīti, kas tur tupēja vagā?

Viņa strauji papurināja pinkaino galvu un savēcināja kailās rokas, it kā tās bijušas spārnī un viņa ar tiem varētu pacelties gaisā. Pacelties nevarēja, bet speciģās, basās kājas pašas viegli aiznesa viņu pie Martas. Tā bij sakņupusi uz priekšu, piere gandrīz bakstīja izstieptās kājelas, satītā roka raustījās. Bet, kad atsēdināja taisni, tā, ka noliekta zirgu skābene ērti atbalstīja muguru, bet slimā

roka varēja mierīgi nogulties uz divām lielām kopā saliktām māleņu lapām, viņa pavērsās tik spodrām, zilām acīm, ka Anna taisni pabrīnījās, pirmo reiz tās tik lielas un gudras ieraudzījusi.

Tik sen nebij runāts — aizsietu muti viņa visu laiku staigājusi, it kā nebūtu cilvēks un neredzētu, kas pasaulē notiek, it kā zaudējusi tiesības pateikt to, kas pašai tik bieži sirdī kļiedza un līdz rīta gaismai neļāva aizmigt. Tagad viņa zināja, ka visu to glabājusi pastāstīt savai meitai, ko šodien pirmo reiz bij ieraudzījusi un kas skatījās, nepārprotami vaicādama.

Viņa notupās Martai priekšā un runāja, ar galvu pamēzdama, ar roku pamādama un ar pirkstu norādīdama — kā kuro reizi vajadzēja, lai tā saprastu pareizi un pilnīgi.

— Tu nekustini to roku tik daudz, tad viņa tev drīzāk pāries. Sāp — tu saki? Nu jā, tā tas ir, es zinu, ka viņa sāp. Redzi šo manu pirkstu kreisajā rokā. Visu pagājušo vasaru tas mani mocīja, dažreiz es nakts vidū gribēju ar pieri sienā skriet. Bet pārgāja un sadzija, paskaties, vai tur kādu lielu rētu var saskatīt? Tikai jaunais nags iznāca tāds drusku rūpuļains, bet tas nekas, vecajam Bramanim Brīviņos divi pirksti līdz pusei bij nost, un tomēr viņš dzīvoja, pat divus gadus no vietas Brīviņu kungs viņu paturēja. Bet tu nezini, kā tad ir, kad sirds sāk sāpēt, kad viņa kāpj no krūtīm laukā, kad viņa plīst pušu. Un asinis viņai tāpat tek, un nevar vis ar lupatu aptīt un apturēt. Bet tā tikai tām lielajām — tev viņai vēl jāizaug, tad tu zināsi.

Knupis izzīsts pavisam šļaugans, jāpārsieni ciešāk un tad atkal jāiesprauž. Estgriba Martai laba, un vēders vienmēr vesels. Anna brīdi noskatījās un nogrozīja galvu. Žēl, ka tā vēl nemācēja runāt, tā vienai pašai lāgā nevedās, lai gan pasakāms bij tik daudz.

— Jā, tu skaties, tā ir tā pati cūka, kas tevi gribēja apēst. Es viņu labi nosloksnīju, bet patiesībā viņai nemaz nevar ņemt ļaunā, tāpēc ka ir vēl citas, daudz sliktākas. Tu viņas neesi redzējusi, bet es. Viena tāda uzburbusi, melniem sariem noaugusi, sudraba šūlām ap cepuri — man it kā karstu dzelzi piedur, līdzko to iedomāju... Un vēl viena — tādām vilnas grīstēm zem deguna un virs acīm — tā ir vēl rijīgāka. Un tad citas — daudz viņu ir, purni vien slaistās. Bet tagad mums klāt vairs netiks — tagad vairs nē, kad mēs esam divas. Nedomā, ka tu esi

maza un neko nevari, ja sēdi vagā un pa gabalu izskaties taisni pēc apaļa pūpēža. O, nē! Tu būsi tā stiprākā no mums abām. Tur Grīguļos viens visu pēcpusdienu slaislās, kaklu staidāms, — man tā liekas, man tā liekas, tas arī vilktoš šurp, ja tevis te nebijis, no tevis baidās...

Viņa plepeši nodrebēja visā augumā, saķēra galvu abām rokām un aizvēra acis. Riebīgas, kāras sejas rēgojās visapkārt, aiz muguras maikstījās paplesti nagi... Viņa pieplaka ar muti tai smieklīgi mazajai kājelei, kas paspraukusies laukā no aptinām un kustināja tikko saredzamus pirkstiņus, tāpēc ka uzbāzīgā muša metās tur virsū. Lūpas samanija tādu siku plūstošu siltuma vilnīti, kā kad samtaina zemes bite, cieši gar seju aizlaizdamās, uzvēda mazu plankumiņu no gaisā izkusušā saules spīduma.

Brīdi palika noliekusies, kamēr paskrēja visi tie nejdzīgie rēgi.) Viņa vēl nebij aizlauzta, zaļokšņa dzīvība atstējās, atstiepās taisni kā jauns koks, kad vējš nopūtis pieliektā zarotnē pielipušu sniegu. Atvieglota, kaut ko vēl pilnīgi neapjaustu apņēmusies, gaišākām un drošākām acīm pavērsās apkārt. Arī Marta bij pagriezusi galvu sāpus, laikam pret gravas krūmiem.

— Tu klausies, kas tur tā aiztrinkšina? Tā ir lakstīgala. Mazs, pelēks putns, bet balss labāka kā Smalko Annai Brīviņos. Ja tādu ielaiž baznīcā, man šķiet, logi trīcētu. Tagad pēc pusdienas neko, tad viņa ir miegaina, visu nakti nodziedājusies. Bet pagaidi vakarā vai vislabāk piecelies no rīta agrāk. Šorīt gaismiņā es nāku no kūts ar slauktuvi un saku: paklausieties, saimniec, kā viņa tai gravā dzied! — Jā, — viņa atteica. — Vakarrīt blāva divas, tagad tikai viena. To otru Grīguļu runcis būs nokodis. Tas ir tāds dulns putns, kad iesāk tarkšēt, tad neredz it neko, gandrīz ar roku var no zara paņemt. — Un paskatījās uz savām vistām, kas patlaban' vilkās uz mēslaini kašņāties. Es zinu, ka viņa domāja: — Ko tu bāzies ar to savu lakstīgalu! Grīguļu runcim viena alga, kāds zvirbulis vai tā. Bet mana vista dēj olas, kad atbrauc ciemiņi, Ciņa radi no divajiešiem, pašu var nokaut un katliņā izšmorēt. — Taisnība, tā tas ir.

Marta neko neatbildēja, tagad galva viņai bij nošķiebiesies pret Daugavu. Annai doma divaini lēkāja, saraustītām cilpām, tomēr tajā pašā virzienā.

— Tas ir Kurzemes sils. Līdz pašai krastmalai noaudzis, tāpēc tās ēnas krīt ūdenī. Tā pavisam jocīgi, ar galotnēm uz leju. Un tad — tu redzi, stumbri ūdenī nav sarkani,

bet gluži pelēki. Kur tas sarkanums paliek? Mākonītis, tas gan peldas tikpat balts kā tur augšā... Savādas lietas, vai nē? Bet par to sila ēnu Cinis saka tā: — Zvejas laikā tā ir ļoti laba lieta, pakrēslī tāds lasis neko neredz, pats taisni skrien tīklā iekšā. — Lasis, jā... Bet man liekas, man tā vien liekas, ka viņš pats arī ir tāds lasis un pa pakrēslī peld. Vai tu to neesi ievērojusi?

Tā laikam nebij vis ievērojusi. Knupis mutē nemaz vairs nekustējās, galva noliekusies lejup, šķīta, ka viņa ko nopietni pārdomā.

— Jā, jā, — Anna palocīja galvu. — Tur ir ko pārdomāt. Es arī esmu sākusi, tikai līdz šim man nebij kam pateikt. — Un palaida skatienu pa Daugavu lejāk. — Tu laikam tik tālu nevarēsi, bet tur ir ko redzēt. Zaļas un ruzgas svitras pār Kurzemes nogāzi līdz pašam krastmalim, gluži tādas pašas kā Kalvicu vecāmāte lika cimdu aizados. Skalstas! Taisni gribētos laist plaukstu pāri un noglaudīt. Bet Lejnieks saka: — Pagaidi vasarā, tad tās strīpas būs dzeltenas, svēres vien tur viņiem zied. Tie ir krieviņi, veci Nikolaja zaldāti, uz kroņa zemes, desmit pūravietas katram, ne paēst, ne badā nomirt. Zirgu zagļu banda. — Tu to nesapratīsi, es arī nevaru, bet tad tūlīn paliek tā, ka paskatīties negribas. Nav vairāk nekādu cimdu izrakstītām aprocēm, bet neizstrādāta smilkts zeme, kur svēres vairāk aug kā mieži.

Knupis bij pasprucis no mutes, Marta ar degunu knābāja vēderā.

— Aha! Mums miegelis nāk! — Anna paņēma viņu klēpī. — Atlaidies vien tā uz rokas, tā kā tā tu neko neskaties. Taisni kā no tās pašas sugas. ~~Zeme atkal ir tik zaļa, ka saulē taisni acis dze!~~ Bet vai viņiem ir laika apstāties, noliekt galvu un pasmaidīt? Zaļumu vēl nevar kult un maisā bērt, Simka Klidziņā par zaļumu neko nedod. Simka nosaka, uz ko tev jāskatās... Šitie paši Griguļi. Simts soļu tālāk skaista krasta mugura, no turienes šīs puses līdzenums līdz muižai kā uz delnas, baznīcas torni var redzēt, lielā tīreļa meža joslu. Lejā Daugava, sils ar apgāztām priedēm Daugavā, bet tad viņš pār nogāzi aizstiepjas tālāk, arvien tālāk noliecas uz Klidziņas pusi un pieplok, pieplok un nogrimst zilā dūmakā — tagad pat es nevaru saskatīt, kurā vietā īsti viņš pazūd, lai gan acis man kā peļu vanagam. Ja bijuši spārni kā viņam, tūlīn aizskrietu paskatīties, kur viņš paliek un kas tur vēl tālāk nāk. Bet kur viņi tās savas mājas iebūvējuši? Dobē —

tāpēc ka vējš tā neplēš jumtus, lai gan jumti no skaidām, naglām piesisti, un neko tur nevar noplēst. Un tādēļ, lai citi neredz viņus, un tāpēc, ka viņi paši negrib redzēt tos citus. Grigulienei jāatmet galva, lai saskatītu labi, vai mūsu aitas bradā pa viņu miežiem. Un Jurkam ar to šķībo pusi jāpiegāžas pavisam šķībi, lai sazīmētu, vai tu man esi līdzī vai nē... Bedrē — es tev saku — bedrē ir viņi visi, arī tie, kas kalnā. Katras mājas ir tāda bedre, tur viņi mīcās dibenā un nekad nekāps laukā. Kam labi iet — nu, tos vēl var saprast. Bet tāpat tie, kam slikti un put laukā. Tad lūko, vai nevar dabūt kādu, kas nāk glābt, lai bedre nepalik tukša un kāds svešs tur neiekāpj iekšā. Tad Ciņiem Lejniekos vajag Griguļu Jurku, lai gan tas ir pēdējais maita un draņķis, sliņķis un dzērājs, un Kleinu Vallija ar tādu mazu kā tu klist pa pasauli un maksā advokātiem par padomu, vai nevarētu no tā ko piedzīt. Neko viņa nepiedzīs, tikai pati vēl plikāka paliks. Un Griguļu Jurkam vajag Grestes Maiju, tāpēc ka tai ir strupas kājas un linu vezumu viņa viena pati var mārķā iegāzt. Bet Maijai ir slimis tēvs — tu viņu neesi redzējusi, es arī nē, bet viņam vajag būt ļoti, ļoti slimam, tāpēc ka viņš gul jau laikam trešo gadu un nevar nomirt. Bet viņi atkal nevar gaidīt — ka tajā Lejnieku bedrē neiekāpj kāds svešs, un tāpēc, ka Griguļos nu tāda klidziņiete, kas visiem puisiešiem rāda zobus. Patlaban Maija ir tur lejā un apspriežas, es nebrīnītos, ja šie labie Ciņi dotu viņai padomu nosist savu slimo tēvu, ja viņš pats neprotas laikā nomirt. Ja bedre to prasa, tad nav tādas lietas pasaulē, ko viņi nedarīs. Tu viņu redzēji, šo Grestes Maiju, tā ir vēl lielāka maita un draņķis kā tas viņas Jurka. Viņa man ieteica iebāzt tevi maisā, pavest un palaist uz lielceļa, viņai bail, ka mēs neietaisāmies tajā bedrē uz palikšanu. Bet tur taču nav tik daudz rūmes — un, ja tur arī bijis vesels aploks, līdzko tā tēva nositēja kāps pa vienu malu iekšā, mēs abas pa otru laukā. Kādu stūri, kur apmesties, mēs vienmēr atradīsim. Vienmēr, kad es tev saku! Man ne no viena nav bail, tagad vairs nē! Pārāk ilgi esmu baidījiesies un bēguļojusi no šiem maitām un draņķiem, es vēl esmu jauna, un dūre man cieta...

Kad viņa aprāva savu negudro čalošanu, blī dzirdama bērna mierīgā elpošana, taisni pret savu sirdi sajuta, ka sāni tam ritmiski ceļas. Anna apmetās lakatu, lai pašai vieglāk un Martai, līdz pat vakaram viņa to vairs nenolika zemē.

Noslānītais cūkas zvērs, ganu tuvumā pamanījis, raudulīgi urksēdams metās bēgt, bet Anna pat nedomāja tam vairs uzbrukt. Labi, ka nāca šis nejaušais trieciens un pamodināja no tā stulbuma, kurā viņa visu laiku dzīvojusi kā notiesāta un zemē pamita. It kā grēciniece, kurai katrs laipnāks vārds jāuzņem kā nepelnīta žēlastības dāvana.

Bērns vairs nelieca muguru. Slaika un vingra viņa stāvēja krasta virsotnē un pāri Daugavai, pāri zaļi ruzgani strīpainajiem laukiem skatījās, kur Kurzemes sils, pamazām noplakdams, izdzisa dūmakā. Droši vien arī tur vēl pasaule nebeidzās, arī tur dzīvoja cilvēki — kas zin, vai zeme viņā pusē nebij vēl zaļāka, saulīte nespīdēja baltāka un vai tiem neatlika vairāk laika paskatīties, cik brīnišķīgi priežu ēnas krit ūdenī un kā tāds mākonītis kā balts vilnas kušķis peld pašā Daugavas vidū...

Anna sasēja lakatu augstāk un pavilka malu vairāk vajā, lai saule labāk piesniedz un vējiņš appūš šo smieklīgi mazo seju. — To mums neviens nevar atņemt, — viņa teica Martai. — Taisni brīnums, kāpēc tas tikai šodien tā tiek redzams. Varbūt pasaulē vēl ir šis tas, no kā saimnieks neņem pusgraudu un par ko lielkungam rente nav jāmaksā... Mēs abas vēl pameklēsim...

Pie vakariņām Anna taisni pārsteidza Lejniedi.

— Redziet, saimniec, — viņa teica, — es domāju tā: man tā Marta allaž grib pienu, un mēs nezinām, cik īsti viņa tā jums nodzer. Ja es ņemtu ar mēru, teiksim, stopu katru dienu, tad mums būtu skaidrs rēķins, to varētu nokārtot, kad iesim projām.

Ciniene tikai pēc brīža atpazina atbildēt:

— Kas tad nu būs par jaunu modi? Vai mums trūkst un vai mēs tev ko prasām?

Arī Cinis pats apbēdināts nogrozīja galvu.

— Tā tev, meit, gan nevajadzēja runāt, — viņš skumji noteica un, vēl lāgā nepaēdis, aizgāja no galda.

Tā arī palika. Anna vairāk neuzstājās, sapratusi, ka jāapvaldās un jārikojas uzmanīgāk. Labi, to piena stopu samaksātu — bet kā atlīdzinās visu pārējo, ko tie viņai labu darījuši? To, ka Cinis viņus abus puteņa laikā pusdzīvus paņēma ceļmalā un Ciniene pirmās dienās bērnu uz rokām iznēsāja, kad tas gulēja karstumos, bet pati viņa staigāja kā apdullusi? Nē — bij arī kaut kas pasaulē nekādā rēķinā neierakstāms un ar naudu nesamaksājams, to nedrīkstēja aizmirst, lai neapvainotu un nesanaidotu.

Par naidu to nevarēja saukt, bet tuvums un siltums kopsadzīvē vairs neatgriezās, pamazām palika arvien tālākī, tukšāki un arī kā svešāki. Papatējušo māju liktenis un nākotne pagalam nospieda Lejniekus. Lašu zveja šovasaru pavisam nebij izdevusies, rente maksājama naudā, rudenim vēl kaut kā cerēja sagrabināt, bet pavasarī nepalika nekādas izredzes. Linus Lejniekos nesēja, vieglajā zemītē tie nepadevās — un kas tad tos te arī apstrādātu? Ziemas peļņās braucēja no viņa nebij, pārdodama un pieciešama lopa arī neviena. Vienīgais glābiņš būtu Maijas nauda, bet nevarēja taču prasīt, lai viņa to met ārā gluži zilā gaisā. Vecais Greste bij taisījies mirt rudenī, bet neno-mira vis. Pagāja ziemassvētki, jaunsgads, meteni, viņš gulēja pirtiņā, kā gulējis, meitu taisni vai izmisumā dzidams.

Maija visu ziemu skrēja ik nedēļas izsūdzēt savas bēdas un apklausīties, ko runā Griguļos. Anna vairs nebēga no īstabas laukā un nevairījās, sēdēja, bērnu klēpī turēdama, tiem visiem taisni acis skatīdamās. Maija nemēģināja aiztikt, noprazdama, ka labi nebūs, vissvarīgāko tikai ārā drikstēja mātesmāsai pačukstēt — Anna jau tā dažreiz izaicinādama ieminējās par Kleinu Valliju un par kādu vecu tēvu, kas bij tikai maisā bāzams un nesams uz māрку . . .

Bet pavasarī, īsi pirms Jurgiem, kad ganu skuķis jau bij izdzinis aitas zaļajā piekalnē, Maija atskrēja aizsusies, atrisušu pastalauklu, nošļukušu galvas lakatiņu, bet tik nīpra un čalīga, it kā svešu naudas maku uz ceļa pacēlusi. Lejniekos klauzēja durvis, pat kalnā dzirdams, kā tur skanēja valodas un smieklī. Galu galā vecais Greste tomēr bij apkaunējies un naktī nomiris. Aprakt viņu varēja tikai svētdien, bet līdz tam lai pagul pirtiņā viens pats, kad lodziņu aizbāza ar salmu maišeli un durvis no ārpusē labi nostutēja, ne kaķi, ne suni netika klāt. Maija viena tur neparko negribēja palikt, Cīnis iejūdza zirgu un aizbrauca viņai līdzī pēc mantām. Lejniece pati aizskrēja ar prieka vēsti uz Griguļiem. Anna salasīja savas drēbes, nastiņu pār galvu uzmauca kaklā, paņēma Martu uz rokas un pa gravu uzkāpa kalnā. Tā nebij nekāda bēgšana, Cīņi jau sen zināja, ka tajā dienā, kad Lejniekos ieradīsies jaunā saimniece, viņa aizies.

Vējainā pavasara diena bij pavēsa, bet tāpēc viegla iešana. Ceļi jau puslīdz nosusējuši, tikai caur muižu un pa ķieģeļnīcas mālāju uzmanīgi jālaipo, lai nesabrīstu

jaunos zābakus. Jā, viņai bij jauni, pelēki brunči brūnām strīpām un zābaki slaidiem stulmiem, melni lakotām podziņām un paaugstiem papēžiem, aiz kā viņa sajūtās kā lielāka izaugusi un arī drošāka tikusi.

Patiešām, tagad viņai vairs nebij bail ne no tā, kas uz ceļa, ne no tā, kas gaida ceļa galā. Tagad viņa zināja, uz kuriem iet, zināja arī to, ka visa šī pasaule nemaz nebij tik tukša, ka jauns, spēcīgs sievieša cilvēks, lai arī ar bērnu uz rokas, tur nemaz tik viegli nevarēja pazust. Tumšdzeltens zīda lakats ap galvu, un, kad to uzvilka vairāk uz pieres, tad droši vien neizskatījās tik jauna un nevienam nebij jābrīnās, ka viņai jau bērns klēpī.

Pat no skolotāja Puķīša viņa nenobijās. Baznīcas ceļš aiz pasta smēdes vēl vienā putrā, kājceliņš iemīts otrā pusē grāvim, viņa pārlēca un gāja pa to, kājas augsti cilādama, lai cietie papēži nedurtos par daudz dziļi gludajā, bet arī vēl pamīkstajā zemē. Puķītis bijis stacijā pēc avizēm un vēstulēm, vienā rokā satītus nesa «Baltijas Vēstnesi» un «Balsi», otrā turēja izplestu «*Lustige Blätter*» numuru, reizēm tajā ieskatīdamies un pie sevis pasmaidīdams par labo joku vai humoristīgu zīmējumu. Pa gabalu sarāva uzačus un, dzēlīgi smīnēdams, pār laikrakstu skatījās pretimnācējā. Viņš bij paradis, ka ne vien paša skolnieki, bet arī pieaugušie pie laika metās sāpus, lai tikai ar godu tiktu garām šim pārsmejējam un nīrgātlājam, kas pats sevi turēja par pirmās šķiras zobgali. Kur tad tas tāds ķēms gadījies, kas nemaz netaisījās ceļu griezt? Nastīņu mugurā, bērns uz rokas, zābaki gariem stilbiem kā laiviniekam — daudz kas vēl asprātīgāks un ļaunāks laistījās melnajās, īgnajās acīs un smīnā caur nošļukušajām ūsām. Un tomēr tā negriezās, nāca taisni virsū — kā lācis, kā siena vezums, skolotājam galu galā vajadzēja pavērsties sāpus un paspert kāju no ceļa, kur tā iegrimta slapjajos arumos. — Govs! ... — Anna dzirdēja aiz muguras bezgala nikni nošņācamies. — Zirgs! ... — viņa atšņāca tāpat, lai gan tikko varēja smaidu novaldīt. Tālāk pagājusi, tam paļāva vaļu. — Ieliec vien mani kādā stāstā, — viņa nosmēja sevi, — bet kamašas tev tā kā tā bij dubļos!

Pulkstenkalniņā kāds braucējs tuvojās no mugurpuses. Anna tūlīņ bij pametusī acis atpakaļ un pazinusi. Smāids pārgāja, sirds apsala ar biezu, zilu ledu, bet bail — nē, tās nebij bailes, tāpēc acis pašas lūkoja paslēpties aiz lakata un zobi sakodās tā, ka smaganas sāka sāpēt.

Brīviņu Jēkabs trausmīgi uzrausa mēteļa apkakli augšup un resno kaklu līdz ausīm ierāva tajā. Raustīja, raustīja grožus, līdz zirgs sāka rikšot, lai gan ceļš taisni tikai solījam brienams. Bet, mazliet garām parikšojis, atkal ap-rāva riksi, laikam pārliecināts, ka ar tādiem pusotra gājējiem viņa saimnieks katrā ziņā gribēs parunāties. Cits nekas Brīviņu Jēkabam arī neatlika, viņš pagrieza uzburbušo, saraino seju ar miegainajām acīm, kuras tagad samiedzās šauriņas kā vanagzirņa pākstiņas, — viņš droši vien mēģināja uzsmaklīt.

— Varbūt tu iesēdiesies? — viņš teica, balss dunēja kā no bedres dibena. — Es varu pavizināt.

Brauc viens pats ellē! — bij Annas pirmā doma. Bet viņa tomēr paspēja apvaldīties, piežņaudza bērnu ciešāk klāt, lai sirds neizlēktu pavisam laukā no krūtīm, visā spēkā sakoda zobus un paceltu galvu gāja tālāk pa savu taciņu, it kā dubļainais ceļš bijis tukšs un viņa neko nedzirdējusi. Tad braucējs paķēra pātagu no ratiem un sāka kapāt kā piedzēris — kas to lai pasaka, varbūt, ka arī bij. Dubļi noblakšēja, viņš pamazām aizbrida pret stacijas eglēm. Pati nezinādama, Anna bij aizlikusi roku Martas sejiņai.

— Tu neskaties, — viņa to brīdināja, — tas ir daudz briesmīgāks nekā tā, kas tev iekoda rociņā. Mani pašu gribēja apēst. Viņam ir tāds purns — — no tā vien jau nelabi paliek...

5

Zvirbuļa nebij mājās, bet vecā viņu gaidīja. Mājiņa blakus kurpniekam Grīnam, tāpat pašā ceļa malā, tikai ieeja no dārza puses. Istaba gar ceļu vēl nebij iztaisīta, durvju caurums aizsists nomaļiem, to varēs dabūt gatavu, kad Zvirbulis atkal būs iekrājis naudu, un tur varbūt rasis kāds amatnieks, kas noīrē, — kas zin, kāds pat boddīti gribēs atvērt. Otrā pusē mazs ķēķītis, tajā apmetušies viņi paši, istabiņa izdodama svešam, lai dzīvo un maksā iri. Anna bij tas pirmais īrnieks.

Ķēķītis tik mazs, ka trīs cilvēki tur nevarēja apgriezties. Bet Zvirbulis bij gudrs: uztaisījis lāviņu diviem stāviem, apakšā gulēja māte, pats viņš rāpās augšā. Augstāvs gan pie pašiem griestiem, tikai tāda šķirba, kur

ielīst, sēdus tur pacelties nevarēja, bet par to dēļi pāri durvju caurumam, izstiepties viņš varēja pēc patikas. Mātei lejā aiz tām pašām durvīm gan iznākusi tikai puspiektas pēdas gara vieta, bet, tā kā viņa palaikam radusi gulēt sarāvusies, tad iztika.

Īrnieka istabiņa arī nebij liela, bet gultai un galdiņam telpas iznāca. Sienas no veciem gulšņiem, diezgan gludenas, tikai sūnu strīpas pinkuļainas un neglītas. Anna tūliņ nodomāja, ka te tikai jāstājas klāt, jāizplūkā un jāaizziež ar māliem. Gultiņu Zvirbulis sanaglojis no kaut kādiem kaļķainiem dēļiem, tā vispirms jāapmazgā, lai tur palagu varētu klāt virsū. Bet par to galdiņa virsa no logu stikla kastes sāniem bij iznākusi diezgan gluda un taisni tik liela, ka varēja iespraukt starp gultu un ārsienu, četriem pasesniem stabiņiem uznaģlots, turējās braši.

Zvirbuliēne apkārt vien minās, rādīdama un slavinādama. Augusts to tā bij talsījis un to tā vēl domāja taisīt. Augusts tagad strādāja pie stacijas kalpotāju mājas būves, patlaban gadījies akorda darbs un drusku varēja nopelnīt. Bet vispār neko nevarēja nopelnīt, naudu podračīks izmaksāja tikai divreiz mēnesī, par mārciņu trīscollu naglu Miezis plēsa sešas kapeikas, silķes nemaz vairs nopirkt. Annai gan par ēšanu nebij ko raizēties, pirmās klases bufetē bieži palika pāri kāda apkaltusi sviestmaize vai pārītis vecāku cīskenu, tās preilene kādreiz atdeva slaucītājai. Malka gan pašai jāgādā, pilsētā nebij tā kā uz laukiem, kur visas malas pilnas dažādiem mietu galiem un vecām klūgām, pilsētā lieks sprungulis nekur nemētājās. Viņa pati agrāk gājā eglēs zarus lasīt, tagad gan Augusts no tās būves atnesa kādu atkritušu klumpu vai baļķa galam nozāgētu ripu. Bet aiz upes Sirdskalna piekalnē visāda laužņa sausu sausā, kad tikai kājas lokanas un muguru nožēloja. Bānmeisters pieņēmis jaunu mēnešnieku, no salaspiltošiem, kas te staigāja, dzīvokli meklēdams, pie Grīniem apmetās tepat līdzās. Tūliņ veselu asi sausas malkas, lai kurina saimnieki arī, kamēr visa tā būda silta. Tāpat pusotra rubļa maksāja, tikai par kaktiņu, kur gultu nolikt, ar kurpnieku kopā gulēja, ne pašam sava galda, ne ķebļa. Tagad jau dzīvotāju nāca — vai dieviņ! — katru dienu kāds jauns staigāja meklēdamies, blīsi vlstu kūtiņa, pat to varēja izdot.

Zvirbuliēne skaitīja kā pātarus, vienā laidā, bez apstājas, neklausīdamās, vai tā otra arī negrib ko iebilst starpā. Anna sākumā centās pateikt savu jā, jā, tad apklusa un

beidzot palika neizpratnē: uz kuriem tā liec to garo valodu? Zvirbuliēne neaprimās. Te jau bij apvaicājušies, kad viņiem tā lielā istaba būs gatava, naudu jau iepriekš bāza sauja. Galiņš Lupatiem samaksājis, līdzko sarunāja to kaktu. Salaspilietis Grīniem arī tūliņ, kad nāca iekšā. Te jau nevarēja tā kā uz laukiem, vasaru nodzivoja un rudenī sarēķinājās. Te bij tāpat kā Rīgā, gluži tāpat kā Rīgā. Mēnesi uz priekšu, vienmēr mēnesi uz priekšu.

Anna piepeši apķērās, kādēļ visi tie garie pātarī. Nepaguvusi lakatu nosiet, plesēda galdiņam un izvilka kabatas lakatiņu. Jā, jā, jā — viņai taču bij, viņa pati zināja, ka te tāpat kā Rīgā, tikai ar to nācienu piemīrsies. Lakatiņa stūrī iesieta sīka sudraba un vara nauda, viņa noskaltīja pusotra rubļa. Vienam desmitkapeiku gabalam maliņa ielocīta — diezin vai tas tikai bij riktīgs, vai tādu nems pretī. Otra tāda sudraba gabala Annai vairāk nebij, bet viņa varēja dot divus vara pieckapeikus. Zvirbuliēne padomāja, bet labāk paturēja to pašu sudraba — redzēs, ko Augusts teiks.

Kad Augusts atnāca pusdienās, tas tāpat ilgi grozīja naudas ripiņu, pētīja no abām pusēm, pamēģināja zobos, vai nav pakaļtaisīts, beidzot apmierinājās, tikai drošības labā pārskaitīja vēlreiz visu sauju. Pirms aiziešanas darbā viņi skaitīja vēl, galvas kopā sabāzuši un par kaut ko ķīvēdamies. Tad Zvirbuliēne iesēja naudu lupatiņā un pazuda aiz stenderes, laikam kaut kur nobāzt. Durvju šim caurumam uz istabu vēl nebij, Anna pamanīja, ka aizlīdzdama viņa pamirkšina dēlam. Augusts ieplētās starp stenderēm un sāka ko gvelzt — lai novērstu īrnieces uzmanību uz citu pusi. Par Rīgu arī viņš plukšēja, tur pieņemta tāda kārtība, ka īri vienmēr maksāja par mēnesi uz priekšu, citādi varēja notikt, ka dažs plenderis nodzivoja un aizgāja, ne paldies nepateicis. Ar visu rāmo dabu un ietramdīta, kāda viņa bij, Anna tomēr saņēma ļaunā šo mazošanos un saskaitās.

— Rīgā pieņemta arī tāda kārtība, — viņa teica, — ka divām istabām starpā ir vienmēr durvis. Tad viens nekad nevar noskatīties, kur otrs naudu glabā, un nozagt.

Augusts apjuka un tūliņ atvilkās sānis. Naudu krāt, to viņš prata, bet citādi bij liels lempis. Sāka talsnoties. Nē, nē, Ošus neviens neturēja par zagliem, viņš arī nē. Durvis vajadzēja gan. Viņam vienas tādas zināmas, tās šovakar pat atnesīs un ieliks, kāši stenderē jau iesisti, tikai eņģi vēl jāpameklē.

Vakarā viņš tiešām atstiepa nezin kur izrautas durvtnas un iekāra kāšos. Platums kā nomērits, tikai par īsām, augšā palika plaukstas plata sprauga. Jau gulēt aizgājusi, Anna ievēroja, ka Augusts no savas lāvas pusistabu pa to var pārdzēt. Uzcēlās un aizklāja spraugai to pašu lielo lakatu priekšā. Nu varēja mierīgi laisties miegā. Tomēr šo pirmo nakti viņa ilgi grozījās no vieniem sāniem uz otriem. Lejnieku lielajā istabā pieradušai, viņai šķēlās šauri, neērti, smaciģi un galu galā pat grūti. Arī pie abiem tiem mantraušiem pierast nebūs viegli, ne Ozoliņos, ne Lejniekos, ne pie Kalviciem viņa tādus nebij redzējusi.

Rītā, uz staciju iedama, Anna pie pārbrauktuves sastapa Galiņu, kas arī devās turpu. Vienpadsmit stundas, no sešiem līdz sešiem, viņam bij darbs, pusdienā stundu pārtraukums. Granti uz ceļa pabārstīt, zāli izdurstīt un nokāšņāt, kādu slīperi izvilkēt un jaunu iebāzt vietā — tā bij tīrā zagļa dzīve. Alga nu gan tikai četrdesmit kapeikas dienā, bet, kad nedzēra, iztikt varēja. Galiņš bij palicis tīri apaļš un vēl smaidīgāks, it sevišķi patīkami, ka arī Annai viņš uzzinājis to jauno vietu un padevis ziņu. Kroņa darbs nevienam kaulu nelauza, līdz sešiem pačakarējies, atdod šķipeli, kapli vai stangu noliktavā, ej mājās, liecies uz auss un guli, ja patik, līdz otriem sešiem. Nebij kā pie saimniekiem, kur ne diena, ne nakts nepiederēja tev pašam. Priekšstrādnieks nebij nekāds vēja ķērājs, tikai uz šnabi gan kārs, neko nevarēja darīt, šad un tad jāiegrūž pa kortelišam.

Priekšstrādnieks turpat štāvēja uz perona, garās ūsas pabraucīdams un locīdams, kaut ko stāstīja savam priekšniekam bānmeistaram, laipnam, vēl pajaunam vācietim, kam galvā dzelzceļnieka cepure ar zaļām kantēm un mazu sudraba ērglīti pie pieres. Stacijas augšstāvā pa logu izlicās bānmeistara madāma un kaut ko pikti uzsauca, viņš sotrūcī s tikai atmāja priekšstrādniekam un iesteidzās iekšā. Galiņš jau bij pie strādnieku pūļa, kas turpat slaistījās, šķipeles un kapļus cilādami un tērgādami, acīm redzams, ka kroņa darbs tiem kaulus nelauza. Tad viņi visi aizgāja pa dzelzceļa līniju priekšstrādniekam pakaļ. Galiņš vēl atgriezās un drošinādams pameta Annai ar galvu.

Viņa tik droša vis nebij šajā vietā, kur viss svešs, tāds nopietns un neparasti tīrs. Viņā pusē piebraucamam laukumam balta māja ar augstu otrā stāva iebūvi un lieliem,

melniem burtiem uzkrāsotu uzrakstu virs logiem: *Deutscher Hof*. Tā bij stacijas priekšnieka stacijas kunga Jansona māja, kur ierīkota viesnīca un zirgu pasts, bet piebūvē maiznīca caurbraucēju pasažieru vajadzībām. Pats kungs ar ģimeni dzīvoja kroņa dzīvoklī, stacijas augšstāvā. Anna gan zināja, ka ar to viņai nebūs darīšana, abu klašu bufetes un viesu apkalpošanu viņam pārzināja stingrā Buša preilene pirmajā klasē, bet tomēr tikai vilcinādamās tuvojās tumšdzeltenai, vīnstīgām apaudzētai kroņa ēkai. Tagad tur augšstāvā pa logu izkārās stacijas kunga istabmeita un izpurināja sanurcītu, smalku, sniegbaltu palagu. Pa tukšo peronu klaiņoja Jansona brūnā, plušķainā medību kuce, pieskrēja Annai klāt un uzbāzīgi apoņņāja, viņa nedrīkstēja pat attriekt nost. Apakšstāvā logi vaļā. Pa vienu viņa redzēja Griguļa dēlu, kas sēdēja pie klaboša aparāta, vienu plaukstu misiņa ratam uzlicis, pār otru laizdams šauriņu slidošu papīra strēmeli. Pie otrā sēdēja stacijas kunga palīgs, jauns krievs, galvu sarkanā cepurē noliecis gar lampas zaļo kupolu, steidzīgi rakstīja. Un tālāk, pašā priekšējā istabā, mīņājās kādi pieci zemāki kalpotāji, tie tūlīņ sastiepa kaklus aplūkot svešo pienācēju.

Pukstošu sirdi Ošu Anna vēra pirmās klases durvis. Kafijas smarža kā smalku kungu dzīves elpa uzplūda pretī. Buša preilene pacēla no tamborējamā darba savas tumšās, stingrās acis...

Divās dienās Anna pilnīgi apguva savus pienākumus un darbu — Buša preilenei pašai nebij laika noņemties ar tādām prastām lietām, Skuju Milda bij tā skolotāja un ierādītāja. Rītos, no sešiem, jālzmazgā visa stacija un jāapslauka putekļi, arī dienesta telpās, pat no Griguļa dēla aparātiem. Tā kā mazgājams ar saru slotai aptītu lupatu, uz ceļiem rāpot nevajadzēja, cementplākšņu grīda gluđena kā stikls, tad šis darbs Annai bij tīrais nieks. Trešajā klasē un koridorā pie kases lodziņiem gan jāsaviebjas, tur allaž bij nejauki piespļauts un piešņūkts. Pie sienām uzkārtie brīdinošie aizliegumi it kā neko nepalīdzēja, ja kāds retais arī saprata izlasīt krievisko rakstu, iespaidu tas viņam neatstāja. Arī žandarms tikai pienākuma un amata cieņas labad cauriedams sabļāva uz plostniekiem, slīperniekiem vai Latgales zemračiem, kas te ar saviem amata rīkiem un paunām bikli blīvējās pa kaktiem — vienās bailēs, kad tikai viņus neizdzen pavisam laukā. Pēcpusdienas un vakara vilcieniem publikas telpas vēl

jāpārslauka, ķēķī jāpienes ūdens un malka, tas bij viss Annas kalpojums, pa starpām, pat pa veselai stundai, varēja aizskriet uz māju. Ļaudis visi izrādījās labi un satīcīgi, par apkopējas privāto dzīvi tie neinteresējās, tikai to gan maniĶa, ka stacijas telpās jau trešā dienā ieviesās līdz tam neparasta spodriĶa un kārtiĶa. Bagāžas stūmēji palīdzēja pārbīdīt smagos ozola galdus, stacijas kunga palīgs viņu sauca par Aņutu, tikai telegrāfists bij tāds kā sabozies, skatījās caur pieri un nekad neteica nevienu vārdu. Stacijnieki paskaidroja Annai, ka tas klabinātājs aparāts viņus visus ar laiku pataisot tādus pusdulnus.

Izrādījās, ka Buša preilene galu galā nemaz nav tik barga, kā varētu spriest pēc viņas izskata. Bez šaubām, arī viņai patīkami, ka telpa allaž spodra un tīra un līdzās papīra rozēm nu divas lauku puķu buķetes — pat vienkāršas smilģas Anna prata sakārtot tā, ka zilģano skaru slotiņas istabā izskatījās kā ziedi. Vakardienas ēdamo un uzkožamo paliekas parasti revidēja no rītiem. Mazliet iekaltušās sviestaizes un cietos pīrādziņus Skuju Milda aiznesa trešās klases bufetē, tur līdz vakaram noriĶa visu, kas vien gadījās. Kas arī trešai klasei likās nelietojams, to dabūĶa Anna, Milda šķirodama allaž pašāva pat kādu isti pasvaigū riku.

Marta tagad baltmaizi vien varēja ēst, zobi dģga, kā pienākas, nākamā vasarā viņa jau ņipri steberēja kāĶām un uzcītīgi mācījās runāt. Anna tikai brīnījās, kur viņa pa dienu visu to apēd, ko no rītiem atstāja, bet vakarā prasa vēl. Labi, ka Zvirbuliene palīka mājās un labprāt uzraudzīĶa bērnu, citādi jādzīvo vienās briesmās, ka neuzvelkas uz lielceĶa vai nenočāpo leĶā, kur Dģvaja ar to lietaino laiku visu vasaru ūdens pilna. Bet tad viņa ievēroĶa, ka meitēns, no mātes devu dabģjis, vispirms aplūkoĶās, kur glabātāja, un skrēja meklēt: tantei, tantei! — Anna saprata, ka Marta pati baro savu aukli, lai gan tam vajadzēja būt otrādi. Arģ Augustu viņa reizēm pārsteidza tik kāri gremojam kaut ko slēpĶamu, kas nekādā ziņā nevarēja būt silģķes aste ar vāriĶu tupeni, ko tie abi parasti ēda rģtā un vakarā.

Patīkami šie viņas saimnieki nebij, nepavisam nģ. Pati vislielākā nabadzģbģ izaugusi, pie nabaga saimniekiem kalpojusi, viņa tomēr likās glģzi sveša šiem būdnieku un pģravietnieku nabagiem. Tur vismaz malkas un siltuma nekad netrģķa, allaž bij piens, ko baltu putru izvāriĶ, plauktģ maizes klaips, ko neviens nesargģĶa, un klģti pat

vasaras vidū karājās kāds gabaliņš žāvētas gaļas. Bada īgnumu un salkuma trauksmi viņa nekur nebij iepazinusi. Zvirbuļu kaktā nemitīgi smirdēja silķe un kādā lupatā ievistā sapelējusi maizes doniņa. Tikai retumis viņi nopirka stopiņu piena, trīs dienas cilāja trauciņu, kā kādas vēderzāles pa karotei krūziņā ieliedami, viens otru bārdami par nepielaižamu ēdelību un izšķērdību. Mēneša sākumā Anna, darbā aiziedama, uzmeta tiem savus pusotra rubļus galdā, riebās skatīties, kā abi uzklupa skatīt, tīstīja lupatā un tad rāpās lāvā noglabāt kaut kur aiz sijas. No darba nākdams, Augusts atnesa līdzī kādu balķīm nozāģētu ripu vai plankas galu, saskaldīja malku un allaž pie tam ņurdēja: māte nemaz neprata malku taupīt, ko tas līdz, ja viens pelnīja un nesa mājās, bet otrs tikai šķieda un putināja laukā. Anna nevarēja saprast, kā Zvirbuliene lai vēl vairāk taupītu. Ūdeni tējai viņa nekad neuzvārīja, tikai sakarsēja, pagaļgalus aplēja un aiznesa noglabāt šķūnītī. Bet, kad Anna bij salasījusī Sirdskalna apaudzē klēpi sausu zaru un sprunguļu, no tā otrai dienai reti kad palika pāri. Sivēns kūtiņā kvleca no rīta līdz vakaram, zampā novārtījies līdz ausu galiem kā pats nelabais, saveltajā pinkā droši vien utis dzīvoja, Zvirbuliene viņu baroja tikai ar dārzā un upes malā saplūktu zāli, miltus, ko piekaisīt klāt, un klēpi salmu pakaišiem Augusts nespēja nopelnīt. Kūtiņas galā viņam bij no nomaļiem un veciem dēļu gabaliem sasliets šķūnītis ar tik lielu priekškaru atslēgu kā stacijas bagāžas noliktava. Līdz jūmtam un durvīm pilns. Kaut kādu koka gabalu, skārda cauruli vai krāsns podu atstiepis, Augusts tur stenēdams kravāja, buksnīja un bāza, lai jaunajai mantai atbrīvotu vietu.

Aplam lepns viņš bij uz savu māju. Nekad neizgāja darbā, neatgriezies un nepamīlinājis acis pie šīs vecu slīperu celtnes ar salasītu, aprūsējušu skārda plākšņu juntu un paštaisītu, mazliet pašķību skurstenīti. Katru vakaru viens pats vai mātes pavadībā staigāja ap sienmali, mērodams un rēķinādams, cik īsti te ienākuma varētu gaidīt — protams, vēlāk, kad viss būs pilnīgi gatavs un kārtībā. Lielā istaba ceļa pusē solīja visvairāk, ja gadījās kāds, kas gribētu atvērt bodi, septiņi astoņi, varbūt pat desmit rubļi bij droši. Līdz tādiem kapitāliem atzdomājušies, abi Zvirbuļi brīdi aplusa, lai neizklaidētu viens otram un katrs sev brīnišķīgo, neticamo un tomēr, kas zin, varbūt, varbūt galu galā iespējamo jauko nākotnes ainu.

Bet reiz tādā virzienā iekustināta, iedoma lēti negribēja apstāties. Ja mazai istabiņai ieliktu lielāku logu un galā pietaisītu klāt verandu ar stikliem, apdēstītu staipeknīgām puķupupām vai apīņiem — kādā klusākā brīdī varēja pie stacijas sienas izraut vinstīgas sakni un ieaudzēt, lai vijas ap tiem verandas rāmjiem... Kāpēc te nenāktu dzīvot kāds no stacijas kungiem, kāds telegrāfists vai bagāžas svērējs, kam darbs tikai desmit stundas un tāpēc laika diezgan pasēdēt verandā aiz vinstīgu lapām, izpīpēt papīrosu un palasīt avīzi?... Trīs vai pat četri rubļi mēnesī! Četri rubļi!

Vēl vakarā, uz lāvām salīduši, Zvirbuli turpināja spriest un strīdēties. Zvirbuliēne lamāja Augustu: tas šodien uz lielceļa bij sastapis Garanča dēlu un paņēmis no tā izpīpot papīrosu. Vai tad viņam jau riktīgi slāpa pēc tās elles uguns mutē? Tā — vienu otru, kamēr skola būs rokā un sāks pats pīrkt, visu to dienas peļņu aizkūpinās gaisā. Kad uznāca lietus, ūdens gar skursteni tecēja uz plīts — vai nu tur pie kroņa būves nevarēja pakert kādu bleķa gabaliņu, pakāpties un uzsist, lai nepūdē griestus. Bet viņš bij slinks kā blūķis un ar katru dienu palika slinkāks, katru rītu gulēja līdz saulei, it kā kad no miega putru varētu vārīt... Augusts tikpat iespaidīgā kārtā atbildēja, ka viņa pati neko nevižojot darīt. Sivēnam nebij ko ēst, kūltij visas pasienas izraka, mieti jāsit apkārt, lai neizlien laukā un neizar Zemīšam tupeņu vagas. Par bleķi viņam nekāda skolmeistara nevajadzēja. Tāpeles bij atvestas no Rīgas un gulēja bagāžas šķūnī, kad jūtam noklās dēļus un klempneri sāks strādāt, kādu sloksni viegli pašaut zem svārkjiem. Citas tādas vecenes no pilsētas jau gāja pie saimniekiem ravēt, viņa te tuntuļojās ar svešu bērnu, siļķes vien nejaudāja no Mieža pienest. Kur vakar tas tupeņis bij gadījies plīts pelnos? Cepa un barojās pati, kamēr viņam vēders ar tām suliņām klinkšēja vien, kroņa darbā lokoties. Ja tikai iznāks, šovasar pat viņš gribēja tai istabai ielikt apmetumu, mālu upes piekrastēs, cik uziet, kaļķus tikai baltuma dēļ, pie būves nojumē vesels pusvagonš no Ikšķīles atvests, kad tur vienu spaini pagrāba, neviens neko nesaodīs. Kad sienām apmetums un zila strīpa pa virsu, tad tas bij tikpat kā Rīgā. Rīgā tādu istabu nevarēja dabūt par pusotra rubļa, Rīgā par tādu istabu maksāja divi un pustrēša...

Anna jau kādu stundu mocījās, mēģinādama aizmigt. Griezās uz sāniem, vilka segu pāri ausij — nekā, tie ar

savu māju nelika mieru. Tie divi un pustrēša bij pateikti īsti skaņi, droši vien, lai brīdinātu viņu. Viņa neizturēja, paslēja galvu augšā un atsaucās:

— Rīgā kaķis nelien pa durvju augšu no vienas istabas otrā.

Zvirbulis aprāvās. Tikai pēc laba brīža sāka atkal purdēt, ka riktīgas durvis vajagot gan. Viņš jau visu laiku lūkojot, bet nekur tādas īsti piepasīgas vēl neesot manījis... Anna vairs nedzirdēja, pastarpā bij laimējies aizmigt...

Kad Zvirbuliene sāka iet saimniekiem ravēt, Annai uznāca bēdu dienas ar Martu. Ara durvis aizslēdzamas, atslēgu glabāja šķirbā aiz spāres gala, lai katrs, kas pirmais atnāk, var tikt iekšā. Bet vienu dienu viņa atrada skuķi uzrāpušos Augusta lāvā, no kurienes viegli varēja nokrist un aplauzt kādu locekli. Citu reizi tas bij no plīts visus pelnus izkārņījis laukā, labi, ka ogles tur jau apdzisušas. Pamēģināja ņemt darbā lidzi, bet tas drīz bij jāalmet. Buša preilenel nebij nekas preti, ja Marta pasēdēja ķēķī, bet tad visiem jādzīvo vienās bailēs, ka pats kungs nepamana vai arī cienmāte neiebāž savu degunu. Trešajā klasē arī nedrīkstēja atstāt, tur kāds plosnīeks varēja uzsviest virsū darvoto striķu riteni vai atkal cits bāzās pacienāt ar nenolobītu žāvētu reņģi. Bez tam Marta pati arī negribēja viena palikt svešā vietā — bufetčīks saskaities izskrēja Annai pakaļ un kļiedza, lai vāķot prom to pīkstuli, kroņa telpa neesot nekāda mazu bērnu patversme.

Tovakar, mājās aizgājušas, viņas abas raudāja. Pirmā iesāka māte, meita skatījās, skatījās, tad sāka vilkt līdzī. Neviena tāda kaimiņa te nebij, pie kā varētu atstāt. Zemīši vienā pusē visu vasaru staigāja nikni, tāpēc ka Annas meitene pavasarī bij ievilkusies viņu dārzā un nominusi trīs tikko iestādītus kāpostus. Zemītiene, viņas abas ārā pamanījusi, tūliņ kļiedza vīram: — Taisi to sētul! Taisi drīzāk to sētul! Rudens nāk virsū, pupas ir pārziedējušas, pēdējo pākstiņu tev apšķīsl! — Otrā pusē Grīniene, vāciete, pie tam ārkārtīgi dievbijīga, jau to nevarēja ciest, ka tāds bandu bērns kā aprēcība vazājās gar viņu logu. Pašai meita tā kā šuvēja, tā kā papīrpuķu taisītāja — Suntužu Arturs tikai iešļūca ar šēļķina pudeli kabatā un dzīvoja tur caurām naktīm. Kādas reizes arī skolotājs Puķītis bij redzēts izlienam no Grīnu mājiņas. Visādi tur

apgriezās, nezina no kurienes gadījušies. Bet nekādu negodu Grīnu meitai nevarēja pierādīt.

Otrā rītā pēc tās lielās raudāšanas aiziedama darbā, Anna paņēma auklu un piesēja Martu pie gultas kājas. Kā vaļiniece savu vīstu, lai neiet izkašņāt saimnieka dārzu, — viņa nodomāja un iekoda lūpu zobos, lai nebūtu skaļi jāiekliedzas par izsmieklu ceļa gājējiem. Darbā viņa pirmo reizi bij tik izklaidīga un pavirša, ka Buša preilene nesa-pratnē raustīja plecus un negribēdama sarāja. Marta mājās bij sastiepusies auklā, pakritusi uz grīdas un nobļāvusies stīva, saite iegriezusi sarkanu gredzenu apkārt kājiņai, tā laikam notirpusi kā nedzīva, skuķis ilgu laiku negribēja celties stāvus. Anna paņēma to klēpī, žņaudza tik cieši klāt, ka bērns atspiedās dūrltēm krūtīs un grūda nost. Tas bij vēl sāpīgāk, nekā kad viņš pirmiņ gulēja, notirpušo kāju abām rokām sakampis. Anna nekad par niekiem neraudāja, bet tagad aukstas elsas raustīja, sirdi durstīdamas. Acīm noplūda divi smagiem jopiem — tās nebija asaras, bet asinis no dziļi iešķeltas brūces.

Trīs dienas Marta tā blāva, bet tad pierada, tāpat kā pie saites pieron sienamie kustoņi. Vēlāk, kad māte, darbā taisīdamās, šķita piemirsusi, bērns pats jau stāvēja, auklu paņēmis, un atgādināja:

— Mammiņ, piesien mani . . .

Viņa runāja tik neciešami skaidri kā liels cilvēks, likās gandrīz, ka arī domā un saprot kā pieaugušie. Tas bij vēl sāpīgāk, taisni drausmīgi tas bij. Anna neraudāja vairs un nekliedza, bet aizgāja sažņautām dūrēm, ņirkstoši sakostiem zobiem un tik nejauki izvērstu seju, ka pie pārbrauktuves pat ķieģeļbrūnais Kuģenieks žigli atrāvās sāņus un noskatījās pakaļ, līdz kamēr viņa iegāja stacijā.

Ziemā atkal bij labāk. Zvirbuliēne dzīvoja mājās, un Marta varēja palikt nepiesieta. Tikai viņas ēdelība bij taisni neticama — lai cik un ko atstāja pa dienu, vakarā tā taisni pieklupa mātes atnestajam. Vienā gabalā iekozdamās pati, otru tūliņ nesa ķēķītī.

— Tantei gribas, — viņa paskaidroja, galvu palocīdama un tik nopietni, ka nekādam iebildumam tur nebija vietas.

Bet pavasarī Annai atkal sākās lielas rūpes. Iedomājot, ka būs jāmeklē aukla un jāsiens pie gultas stakles, viņai bij tā, it kā kāds liktu paņemt nazi un griezt tam bērnam. Kā meža kaktā suņu ielenkta vilku māte viņa meta apkārt zvērošas acis. Līdz riebumam pretīga viņai palikusi

rijīgā Zvirbuliēne ar viņas Augustu un šo būdu, kurai drīz vajadzēja sākt ienest divpadsmit rubļus mēnesī un padarīt viņus laimīgus līdz mūža beigām. Iekost varētu Zemīšiem, kas nostiepuši kārtiņas gar savu īpašumu, savilkuši nomališus un dēļu skambas, no stieples sacirtuši naglas un patlaban sita sētu, nagus apdauzīdami un lamādamies. Nospļauties gribējās, ejot gar Grīna būdas lodziņu, aiz kura šuvēja dažurīt vēl ap deviņiem sēdēja nekaunīgi plikām rokām un pleciem un ar sakarsētām šķērēm grieza sprogas matos.

Par laimi, šajā visgrūtākajā brīdī Andrs atrakstīja vēstuli no Rīgas. Viņš te bij jau rudenī, samaksāt pagastam galvasnaudu un izņemt jaunu pasi. Nopietns palicis un vecāks, kluss kā vienmēr, apprecējies, sievai arī bij skuķis, tikai jaunāks par Martu. Vēstulē arī neko nelielījās un nejušmoja, bet tur bij daži teikumi, kas Annai tikpat kā smagu nastu noņēma no muguras. Tad vairs nav grūti paciest un izturēt, ja zina, ka tas nav uz visiem laikiem, ka vārti ir vaļā un var iziet pamēģināt, vai kaut kur plašajā pasaulē nav vieta vēl vienam sievieša cilvēkam ar bērnu, kas pat par pusrubli neaizņem svešas telpas...

Kādā pēcpusdienā mājās atsteigusies, Anna stipri pārsteigta ieraudzīja tēva zirgu pie šķūnīša piesietu. Tēvs pats nevarēja būt, viņa zināja, ka tas kratīšanu ratos vairs nepanes un vispār tiklab kā neiziet ārpus mājām. Māte — to jau varēja redzēt no sieviešu mezglā sasieta, atslēgas krampim apmestā grožu likuma. Vienreiz iedomājusi — viss īgnums ar vecām atmiņām uzplūda kā vilnī. Viņas un bērna labā jau nu nebrauca, droši vien pašai sava vajadzība... Nemaz negribējās iet iekšā — labu neko jau nu nepateiks, un no viņas arī lai negaida. Nē, būs vēl jāsavaldās, lai tā nedabū dzirdēt kaut ko pavisam sliktu...

Māte nosēdusies uz Zvirbuliēnes lāviņas, muguru pret istabiņas durvīm pagriežusi — laikam lai nebūtu jāskatās Martā, kas tur noņēmusies pētīja svešo, veco sievu. Tā bij palikusi pavisam lika, sakaltusi kā žagars, vaigi iekrituši ar dobi, lūpas salīpušas, zods, smails kā ķīlis, pastiepts uz priekšu. Acis tikai pametusi, Anna saprata: protams, ne viņas, pati sevis dēļ atbraukusi. Nekas nebij aizmirsts, droši vien viņa ilgi pūlējusies, kamēr dabūja pielauzt sevi un atbraukt pie tās palaidnes, pie tās pasaulē staigules, kas nebij turējusi par vajadzīgu ne reizes atnākt pie mātes, lai dzirdētu stingru, pamācošu vārdu.

nelaist viņu arī tālāk un augstāk. Pašam otrs zirgs no Rutka uz tīra parāda, divzirgu zeme rentes vietā, otrs arājs labu labais, kad vēl kādu gadu paaugs. Viņa bij teikusi Dārtai: dod tu tam savam vīram ar bomi pa galvu! Tikko ietaisījušies vietā, kur varētu sākt dzīvot, viņš te ar savām skolām atkal putinās laukā. Trīs ziemas pagast-skolā, vasaru ganos un ple ecēšas — vai viens vien pus-graudnieks un rentnieks tā bij ticis uz kājām?

Tagad viņa sāks par Andru, — Anna nodomāja. Tas arī negribēja palikt pie ecēšas un tikt uz kājām.

Tas laikam bij vēl pārāk sāpīgi, to Osiene sargājās aiz-tikt. Bet pārsteidza Annu tikpat kā ar spēju ūdens šalti.

— Un tad Ķepiņu Sveķāmurs laikam paņems Bērziņu Lienu, — māte teica tik lietišķi, it kā runa būtu par kādu pārdodamu teļu vai birkavu linu.

Anna izlaida Martu no klēpja un spēji sakustējās uz gultas malas.

— Sveķāmurs! Tas riebeklis! Liena tak nebūs vēl pavi-sam traka.

Osiene atslēja sakumpušo muguru, palika cieto un barga.

— Kas tā atkal par valodu? Traka ... Kas Sveķāmuram vainas? Vai viņam nav nauda?

Visu to pateikt Anna nevarēja, kas uzplūda un lauzās pāri. Savaldījās un palika pie tā paša Sveķāmura.

— Miljons viņam varētu būt, tas tomēr lopu nepadara par cilvēku. Vai Liena viņu jel pa gabalu redzējusi? Un tos viņa puikas, kuriem ceļa gājējs bez rungas netiek garām? Es saprotu, tā ir Kalviciene — noņēmusies apprecināt un negrib atlaisties, goda jautājums viņai.

Māte paskatījās bezgala nikni un nicinoši.

— Jā, dažam vēl ir gods un goda jautājums, dažam ir. Bērziņu Lienai arī. Es viņu labi brīdināju no tiem Līciem un Mārtiņa, bet vai tādas jaunas spindzeles klausā! Tagad nu redz pati, vasaras vidū jābēg prom. Un kur tad aiz-bēgs, vai citur būs labāks liktenis? Tām smukajām cita glābiņa nav kā tikai drīzāk tikt godīgā laulības kārtā.

— Godīgā kārtā — ar apkvēpušu sumpurni — ar vil-nainu mērkaķi! — Viņa nodrebinājās visa kā toreizējā riebuma atcerēs. — Iesplaut es viņam varētu, vārošu ūdeni ieliet tajā purnā!

— Tu ... — Šajā vienā gari nostieptā vārdā Osiene bij ielikusi visas sāpes, rūgtumu un pārmetumu. Bet pie-

bilda klusāk un skumjāk: — Vai tu esi kādreiz pratusi paņemt savu laimi...

Anna gribēja uzlēkt kājās un kliegt pilnā kaklā, lai uz lielceļa var dzirdēt. Bet norlija, sažņaudza rokas un pateica tikai:

— Es Kalvicienei to andeli izjaukšu, nepārdos viņa Lienu. Ja pati pavisam akla, es viņai atvērsu acis.

Tagad Osiene izstiepās pavisam taisna, iegrimušās acis nelabi aizkvēlojās.

— Tu būsi tā atvērējai Tu — tāda! Nejaucies tu, kur citi savu dzīvi kārtu, kurmja alā, tur tava vieta. Tur tu esi, un tur tev jāpaliek.

Acīm redzami viņa vēl daudz ko gribēja kliegt. Neciešami un nepieļaujami, ka Anna nemaz neizskatījās kā nožēlotāja grēciniece, kā kājām minams mēsls, un tas bērns tā staigāja kleitiņā ar zilām pogām un kurpītēm kājās... Bet atcerējās, kāpēc braukusi, un noturējās. Pievirzījās mazliet tuvāk tam, kas tas svarīgākais.

Brīviņos vairs negāja tā, kā vajadzēja, pavisam vairs ne. Saimes nebij, un priekšstrādnieks Sīlis nederēja nekam. Pats Vanags staigāja kā apdauzīts, kā apdullis, tāds kā slims, saprast nevarēja, kas viņam noticis. Pēc tā nelaimīgā ugunsgrēka, par ko ne runāt, ne domāt negribējās. Jaunā kūts šopavasār nu bij gatava — kūts! Baznīca tā bij, lieliem logiem un augšā uzbraucamu tiltu. Bet ko tas palīdzēja, kad pats tur iekšā iet negribēja, kad pats tūliņ galvu saķēra rokām, ja govys kauč Spilvā iemāvās... Vienu laiku pēc tās nelaimes briesmīgi dzēra, vai nu ar to pašu smadzenes bij pārķarsētas, vai kas. Tagad gan mutē neņēma, virsū paskatīties nevarēja. Bet izdarītāja arī nebij, no staršina amata rudenī taisījās atsacīties, nebij vairs ne prieka, ne izvedības. Pavisam balts palicis, gluži tā savā laikā vecais Brīviņš. Pati arī neizskatījās daudz labāka, ne vairs tā lepnuma, ne brašuma. Tai nu tas saprotams, ar bērniem negāja nekādā jēgā. Laura tagad jau atklāti pat uz baznīcu brauca ar to savu Kļaviņu. Gludi nosukātu galvu, baltu priekšautiņu priekšā, tā viņa sēdēja tajā savā puķu aplokā, vecā māte, tā brida kūti, tā bij ķēķī pie katla... Un tad Brīviņos tas študente, tas plēgurs, no tā jau ne saimnieka, ne cilvēka nebij un nebūs, ja vecais kādreiz kritīs, nezina kam aizies tās lepnās mājas un tā lielā manta... Kā māte to visu lai noskatās un panes? Kā tur lai mati nepaliek sirmi? Jā, jā, tā jau

tas bij, kā vecie ļaudis teica: mazs bērns spieda klēpi, bet lielie spieda sirdi . . .

Annu šie divi gadi bij padarījuši vismaz par desmit vecāku. Ieradinājusies laist ausīm pāri un sirdij garām to, kas tiecās atvērt vecās brūces un vandīt augšā zemē nosviesto un cieti piemīto, un nojaust, ko kāds domāja, vienu runādams, otru prātā turēdams un laipodams tam apkārt. Viņa neko neiebilda starpā, gaidīja pašu to galveno. Galu galā Osiene nonāca arī pie tā.

Tagad viņiem rentes vieta — pašiem sava mājlpa, viss par sevi, ar citiem nekāda saduršanās, ne satikšanās. Ak, tas labums nemaz nebij izstāstāms! Ltelā, gaiša istaba, vasaras sutoņā pat logu varēja atvērt vaļā. Plīts gandrīz nemaz vairs nekūpēja, tikai pa reizei, kad vējš no ziemeļiem pār aploka kokiem sita taisni skurstenī iekšā. Vairāks vēl šopavasār bij atnācis pār Spilvu apraudzīt, vairāk kā stundu nosēdēja ar tēvu un aiziedams teica: — Kamēr es esmu dzīvs, arī tu tajā salā dzīvoši. Strādā kā pats priekš sevis. Pieci gadi — — kas to teica? Mēs paši sev terminus nosakām. — Goda cilvēks.

Viņa pat acis izberzēja.

Tagad varētu dzīvot — tagad tikai varētu sākt dzīvot . . . Bet ko tas palīdzēja, kad veselības vairs nebij. Ne viņas ne vairs tāga plāvējas, ne linu plūcējas. Tēvs — ko tikai dabūja drusku sastaipīties, tūlīt gultā. Un tad dienām — ne gulēt, ne celties, ne ēst, ne ko. Iesāka grāvi rakt pļavā gar Ozoliņu robežu — tāpat palika. Aploka augšgalā pie Glāžšķūņa ganībām pūravietas trīs varētu nocirst — lūdums, pirmās šķiras miežu zeme, gada rente ar vienu sējumu. Bet kā nocirtis, kad rokas uz augšu nevarēja cilāt. Galīgi sabeižis sevi ar to būvi, ar tiem smagajiem baļķiem, prāta viņam nekad nebija bijis, taisni kā tāds nevēga, kā tāds puika. Ja Jaunbrīviņos gribēja dzīvot, tad laukus vajadzēja paplašināt, no tās vecās, plienainās, nostrādātās salas neko vairāk iztaisīt nevarēja, tikai klāt pieplēst, pa pūravietai ganības nolīst — otru zirgu, divjūga vāczemnieku, ar divi zirgi pudeles vest un ziemu peļņā braukt, tad nāktu nauda, tad varētu dzīvot. Ko par otru zirgu runāt, kad no šitā paša nevarēja vaļā tikt, kad tas, nolādētais, ar saviem niķiem bendēja nost . . . Cilvēka spēku vairāk vajadzēja. To pašu Tāli dažreiz pielika, lai dzen ecēšas pa arumiem, bet kas tas nu par ecētāju. Taisni sirds kāpj pa kaklu laukā: Bites beidza sēt, kalnā Silis arī taisījās, viņiem — kā auzas izkaisītas, tā

stāvēja, vārnas nolasīja graudus, bet arājs kā sakārnis kvernēja saulītē, rokām vēderu apžņaudzis... Palīgu, palīgu vajadzēja.

Anna jau labu brīdi noprata, uz kurienu viņa liec. Lai jau drīzāk skaidriba — viņa atkal paņēma Martu klēpī un pārtrauca:

— Mēs abas uz to salu neiesim, par to nemaz nav vērts runāt.

Acīm redzami Osieni tas tikpat kā negaidīts plīķis sejā. Bet tas bij tik neticami, tas bij tik nepielaižami un neiespējami, ka viņa šķīta pārklusījusi un galu galā izlikās nedzirdējusi. Turpināja paceltā, cietā balsī, kas nekādu pretimrunāšanu valrs nepielaida.

Pavasara renti viņi varēja sagrabināt tikai tā, ka pārdeva ālavas aitu, un Rutkis par ķīpu siena un trīm mārciņām sviesta bij ar mieru pēdējos sešus rubļus vēlreiz atlikt līdz rudenim. Rudzus pagājušo gadu paspēja tikai kaut kā iekaisīt, smilgas un lāčauzas vien tur tagad auga. Bet zemi nolaist nedrīkstēja, par to saimniekam tiesība uzteikt, un neviena tiesa rentniekam taisnību nespriedīs. Tas študente, tas plēgurs, bij sācis apkārt vazāties, laikam gaidīja, kad tēvs kritīs un šis dabūs tos grožus rokās. Pa Spilvu bradāja, melnos elkšņus skaitīja, droši vien pārdot falsijās. Pa ganībām vazājās, lūkoja, vai arī tur nav kaut kas, ko dot projām, pāra reižu bij manīts visai salai soli apkārt metam. Bite ar Baumani patecēja kalnā pa olnīcu līdzī — ko tiem, velņjem, vajadzēja? Pie vecā Vanaģa tie nedrīkstēja rādīties, bet tam plēguram kā suņi lēkāja apkārt...

Pat tas viņai neienāca prātā, ka, to nelieti pieminēdama, katru reizi kā nazi iedūra Annai krūtīs. Meitas ciešanas — vīls pasaules nelaiimes bij nieks pret to postu, kas apdraudēja viņu rentes vietu, viņu Jaunbrīviņus, Brīviņu salu, kuru nevarēja noturēt bez vēl viena jauna, spēcīga cilvēka. Anna ieminējās vēlreiz, cieti, skaņi, katru vārdu mātei kā šķautņainu ledus gabalu atsviezdama:

— Tās ir veltas valodas. Mēs tur neiesim.

Osieni saspiedās kaklā, viņa pameta tādu skatienu, kas pateica nepārprotami: tām abām te nebij nekas līdzī runājams. Rentes vietai Brīviņu salā vajadzēja vēl vienu stipru strādnieku, tas tikpat kā paša dieva nolemts un tikai izpildāms.

Osiene turpināja nobeigdama, lai meita vēlāk nesaka,

ka viņai nav pateikti visi nosacījumi, ar kādiem ielaista Jaunbrīviņos.

— Tēvs jau visu laiku šad un tad ieminējās: ņemsim to Annu mājās, ko viņa tur klīst svešos ļaudīs, pašu bērns taču vien ir. Bet es saku: tu tikai par viņu — ko viņa man nodarījusi, tas tev nav nekas, vēl par maz es esmu cietusi no pasaules izsmiekla, vēl par maz mana sirds mocīta un lauza. Vai viegli man nāksies izturēt, kad tas grēka bērns te vienmēr būs priekš acīm un Bitiene no Lauska būdas rādīs ar pirkstu. Kas to lai zina, cik dziļa viņai tā nožēlošana un zemošanās dieva priekšā. Ko nešķīstais reiz apsēdis, to viņš lēti netaisīti vajā. Vai man nebūs jādzīvo vienās bailēs, kad tas Brīviņu lamzaks atkal sāks ar asmeņu slaidīties pa aploka krūmiem.

Anna tik strauji pielēca kājās, ka māte neviļus atvirzījās atpakaļ ar savu ķebli. Martu klēpī vīstīdama, atkiedza nikni:

— Dzīvojiet vien bez kādām bailēm, mēs jums virsū nebāzamies. [Svešos ļaudīs tomēr ir labāk kā pie mātes — *par māti* pie tādas mātes].. Andrs atbrauks pakaļ, uz Rīgu mūs vedīs.

Arī māte slējās kājās, lika un nikna kā pārbiedēta zebiekste, vēl nespēdama apjaust, vērās platām, platām acīm. Nevarēja apgīst, jākliedz te vai jāraud. Izlauzās abi kopā.

— Pie tādas mātes... Pie kādas? Lai nu māte šāda vai tāda... Bet Jaunbrīviņu zemei vajag strādnieka — — viena jauna, spēcīga strādnieka...

Anna jau bij pie durvīm, aiz kurām ausījās Zvirbuliene. Atsviedās vēl.

— Brīviņu zeme apēda jūs, Jaunbrīviņu zeme tēvu. Viņai vajag vēl — daudz viņai vēl vajadzēs... Mēs abas gaidām Andru, mēs brauksim uz Rīgu.

Kamēr Osiene attapās, tās abas bij jau prom. Nu vairs neraudāja un nekiedza, pat dzirdīgā Zvirbuliene nevarēja lāgā saklausīt, ko viņa tur elsoja. Tie saplosītie vārdi netika pār lūpām.

— Uz Rīgu — — to jau varēja domāt... Ceļš jau ir ierauts — tur šitādas gaida... Pa ielām, ap stūriem... pa iebraucamām vietām un šenķiem — tur viņas, tādas... Bet mums Jaunbrīviņu rentes vietā vajag strādnieku — vienu spēcīgu strādnieku... Ak... ak!...

Par sevi Anna daudz nedomāja, ar sevi viņa bij skaidrībā, ne māte, ne dievs, ne velns tur vairs neko negrozīs.

Bet Lienu viņi gribēja atdot tam kolnistu sumpurnim, tā bij jāglābj. Jāpasaka kādam, lai atnāk, jāatver taču acis, lai tīšu prātu neskrien acīm redzamā postā.

Bet jau divas dienas vēlāk mājās notika tāda nelaime, kas aizēnoja visas citas. No darba atnākusi, Anna ilgu laiku nevarēja saprast, kas īsti noticis. Zvirbuliene ļaudama ārdīja savu lāvu, ka putekli griezās līdz griestiem. Augusts bij apmeties uz gluži karsta plīts stūra un trinās saviebies, neapģizdams, kur īsti viņam svilst. Bet degt dega ne pa jokam, tik nelaimīgu Anna viņu nekad nebij redzējusi.

— Jūs pati esat maīta! — viņš kļiedza mātei pretī un tad sāka mēdīties. — Nu, kāpēc tu nepagrāb kādu sauju, kad neviens neredz, virsū tak nesēd... Bet kad dišlers ir iegulies stūrī skaidu gubā un noglūn... Un kā ķer, sā-tans, tā svārkiem visa apkakle nost! Un tad apkārt visa banda — un tad tikai taustīt pa visām kabatām — pa biksēm — aiz krekla nagus... Vai tikai viņš vēl kur ko nav iegrūdis... Un nu tikai skaitīt: kas šim viņudien to cirvī aiznesis? Un kur tas viņķelis varējis kā akā iekrist? Jāpasaucot tikai žandarms un jāejot izkratīt tā būda.

— Vai tad tev nevienas acs nemaz vairs nav pierē! — Zvirbuliene lamājās. — Nevarēji papriekš apskatīties, vai kāds tur neglūn! Kurš prātīgs cilvēks tad arī dienas laikā ies pie kastes? Aītasgalva tu tāds! Vakarā, kad krēsla un šie visi ārā sasēst ap ugunskuru putru vārit.

— Muld kā pa lakstiem, kad neko nezīn! Vakarā visas kastes ir šķūnīti aiz atslēgas...

Izrādījās, ka Augusts pagrābis no kastes saujiņu kroņa naglu — drusku vairāk kā saujiņu, un tāpēc vien padzīts no darba. Izlamājušies viņi abi vaimanāja par to, ka tāda nieka pēc cilvēkam atņem darbu un maizi. It kā kroni tā sauja būtu izputinājusī! It kā šķūnī neglabātos vesela grēda tādu pilnu kastu. Nabaga cilvēkam nekur pasaulē nebij taisnības.

Bet vakarā Zvirbuliene kaut ko raka aiz cūkkūtiņas. Sivēns urkšēja kā nelabā plēsts, bet Augusts iznesa divas pilnas eļļas kannas, gluži tādas pašas, ar kādām staigāja stacijas vagonu smērētāji, tad milzīgu skrūvju griežamo atslēgu un vēl resnas glazētas māla caurules gabalu. Vairāk Anna neskatījās, negribēja zināt, ka nepiepin pašu par līdzzinātāju.

Visu nakti Zvirbuļi lamājās un vaidēja. Ko tikai nu iesāks, kā tikai nu dzīvos, kad tā lielā peļņa bij pagalam.

Līdz šim vienmēr gaudoja, ka ar tām sešdesmit kapelkām dienā nekā nevar cauri nākt, nu likās visu pasaules bagātību pazaudējuši.

Bet rītu ieradās Ošu Andrs no Rīgas. Pirktas drēbes uzvalkā, mierīgs un nosvērts, gandrīz vai cienīgi pateica Zvirbuļiem, ka te nemaz nav ko brēkt: Īre Annai paliek par trim nedēļām uz priekšu samaksāta, ja kādam iemesls runāt par krāpšanu un izputināšanu, tad tikai viņai.

Andrs paņēma Martu uz rokas, Anna nesa nastiņu ar drēbēm. Pa priekšu viņiem kukšu kukšiem aizskrēja Zemītiene. Jau vairākkārt tecējusi sūdzēt, ka Ošu Annas skuķis ēd bufetē nozagtas sviestmaizes. Kad piestāja vilciens, viņa iznāca ar spaini un lupatu aptītu saru slotu, starojošu uzvarētājas seju noskatījās, kur viņas priekštece kāpa vagonā.

Visu ceļu Annai bažīgi pukstēja sirds par svešo Rīgu un dzīvi tajā. Liena ar tās nelaimi ne reizes neienāca prātā.

6

Pakulu Bērziņu Lienai viņas nelaimē negadījās neviens glābējs.

Jau no pašas pirmās dienas manīja, ka Ličos dzīves nebūs. Blekte ar savu dēlu Reini dzīvoja kalpu gala istabiņā, kā dīvains precēts pāris ēda savu maizi, slauca savu govī un bij redzami tikai laukā, saimnieka darbā. Vecajam Blektem labā roka tievāka un nespēcīgāka, tāpēc krietnu saimnieku viņš nevarēja dabūt, lai gan Reinis bij vesels un stiprs un pastrādāja arī to, ko tēvs nevarēja veikt. Abi tie bikli un bailīgi kā iedauzīti zirgi, kā parādnieki, kas aizņēmušies un zināja, ka visu mūžu nevarēs atdot. Par brīnumu visam pagastam, uz otro gadu palikušies Ličos, tāpēc ka deramā dienā velti nosēdēja pie Raudas, neviens tos negribēja līgt.

Vairāk gājēju Liču mazajā zemītē nevajadzēja. Trīs zirgi un sešas slaucamas govīs, ko turēja cieši apžogotā aplokā, aitas viņi neturēja un iztika bez gana. Tāpat Liči neturēja ne kaķi, ne vistas, suns gan bij, bet vecs, pusakls un pussprādzis, riet nerēja, barot viņu neviens nebāroja, viņš pavalkājās pa lauku grāvjiem, laikam meklēja kaut ko ēst, un atkal ielīda rijas nojumē gulēt. Tikai kad vecā saimniece pagadījās uz to pusi, viņš klupdams metās laukā.

Atskaitot veco Līcieni, visi te savādi aprāvušies un klusi, Lienai likās, ka pat govīs Līčos netauj un zirgi nemāk zviegt. Visklusākais pats Līču Mārtiņš. Sīks, bet ārkārtīgi lokans — stāstīja, ka viņš varot atliekties at muguriski atpakaļ, pieskarties rokām zemei un atkal izslieties stāvus. Pliku galvirsu, savādi gluds un mīksts kā ar eļļu ieziests, viņš Jurgos veda Lienu no Brīviņiem uz Līciem. Visu ceļu pateica tikai piecus vārdus, tos pašus it kā ar varu izspiezdams caur brīnum baltajiem zobiem un tad vēl izkāsdams caur dzeltenajām ūsiņām, kam gali saziesti ar sviestu un sagriezti uz augšu. Bet par to viņš sēdēja tik cieši blakus, ka Liena jutās pavisam neērti. Mārtiņa ceļgals tik cieši piemiedza viņas kājas ratu dēlim, ka viņa tās pakustināt nevarēja un sarka visu ceļu.

Par vecajiem Līciem daudz dzirdēts. Kuprainis pagājušo ziemu nomiris, tagad vecene palikusi viena, un viņai nebija ar ko cauru dienu strīdēties un lamāties. Kad Liena atbrauca, viņa stāvēja sētsvidū, uz nūjas sagumusi, neliela, bet vēl diezgan žirgta, apaļu seju, tīri laipnām, gandrīz vai smaidīgām acīm. Liena tūlīt samanija, ka tas nav nekāds labais smaidis — tas it kā aplozņāja, taustīdamies un meklēdamies kādu vietu, kur iedzelt. Kad pavēra muti, paspīda tādi paši balti zobi kā Mārtiņam, bet balss bija rupja un skabargaini tarkšoša.

— Nu, trausies nu laukā! — viņa gandrīz kļiedza. — Vai nu gaidīs, kamēr puisis paņem klēpī un izceļ?

Puisis — nevis saimnieks... Lienai šķita, ka vaigā vairs netvīkst, bet taisni aizdegas. Un pie tam tas nemaz vēl netaisījās laukā kāpt, sēdēja glums kā nolaizīts, taukaini nespodrām acīm, likās pat mazliet sērīgs. Viņa ar varu izrāva savas pieslodzītās kājas un, brūņus pierēmusi, izlēca no ratiem.

Vecā Līciene nemaz neprata citādi runāt kā tikai rūkdama, meklēdamās un kniebdama, arī kad nelamāja. Istabā nevarēja pateikt vienkārši, lai noliek nastiņu gultā, bet noķēra: — Ko nu auklē klēpī, kā bērnu dabūjusī! Svied gultā un taisies uz kūti!

Patī govīs neslauca, bet bradāja apkārt nurdēdama un urdēdama. Grūti jau paciest, kad tā bikstīja un neacumirkli nelika mierā. Bet tad vēl sāka taujāt, viņai vajadzēja zināt, vai Lienai Brīviņos puīši arī nākuši un kā ar tiem tikusi galā. Un kā viņa runāja! Kā viņa runāja, ar savu nūju mēslus rakādama! Brīviņos neko ne uz to pusī nedabūja dzirdēt. Vanags pat saskaities nekad nelietoja

rupjāku vārdu, saimniece meltām neko netaujāja, Anna ar Lību sačukstēdamās sapratās pusvārdiem un aplinkiem, Bramanis lādēdamies tikai ar velniem un sātaniem mētājās. Šītai vecajai Līcienei kaut kas nelabs un smirdošs vien vēlās pār lūpām, Lienai likās, ka, ar slauceni pie govs tupēdama, grimst mēslu zampā līdz ausīm, pāri galvai. Ne pusdienā, ne vakarā ēst viņa nevarēja, Mārtiņš bij nosēdies taisni pretī, runāt neko nerunāja, acis turēja nolaistas, bet Lienai tā vien likās, ka viņš glūn plakstiem cauri.

Vakara krēslā viņa izgāja laukā, viena atvilkt elpu. Pāri piekalnes krūmiem viņpus Braslai Krasti likās augstu paslējušies, milzeņa osis savu plato cepuri iebāzis taisni sārtenajās debesīs iekšā. Liči arī diezgan augstā vietā, bet patālu no upes, krēslas pilnā dobē, vienīgais lielākais koks, apgrauztais pīlādzis, tikai mazliet paslējies ābelēm pāri. Liena paskatījās uz logu Blektes galā, bet tur bij klusu, visu dienu tur it kā neko nedzirdēja. Viņa šodien bij noskatījusies, kā sērīgais Liču Mārtiņš pie rijas palēkdamies, žmaugā, meistariskā vērienā iegāza Blektes Reinim ar dūri pa zobiem. Lielais lempis tikai galvu atsita atpakaļ, pretoties nemaz nedomāja, nostenējās un norausā asinis no lūpām... Kādā ellē viņa te bij ievesta! Liena spieda abas rokas pie krūtīm un tikko apvaldīja izmisuma kliedzienu.

Bet naktī, kad ilgi, ilgi bij vālājusies un beigu beigās tomēr piemigusi caurā miegā, viņa manīja, ka Mārtiņš pielien, apsēstas uz gultas malas un pūzdams sāk taustīties ap segu. Tad viņa vairs nevarēja apvaldīties, iebrēcās nelabā balsī, it kā kāds baltu dzelzi piegrūdis, izlēca no gultas un izskrēja ārā. Nakts apmākusies, un tumsā viņai palika bail. Aizvilkās pie rijas, saklausīja, kur nojumē vecais suns smilkstēdams kasījās, uzmanīgi pievīrijās tuvāk. Nē — tas nerēja un netaisījās kost. Tad viņa klusiņām pietupa, lai netraucētu un neapvainotu to, kam uz šo kaktu pirmās tiesības. Tā viņi tur nokvernēja līdz gaismai, katrs savā malā pērnējo salmu klēpim. Tas tur aizvilkās pirmais, palūkot, vai nelaimējas laukā nogūstīt kādu peli — nelaimīgās dienās pie vakara viņš pat nokēra un aprija vardi, lai gan tā pavisam prelīga un lahuma no viņas tiklab kā nekāda. No abiem tas tomēr tas nelaimīgākais — viņam pat sava vārda nebij, viņu sauca vienkārši par suni, un, ja Līciene netika tuvu ar rungu, tad vismaz akmeni svieda pakaļ.

Tūlīn todien Liena pārcēlās gulēt klētiņā. Durvīm vecmodes bulta, no āra ar īpašu koka slēdzeni atbīdāma. Bet viņa ar auklu stipri piesēja to cemmei, tā ka no viņas puses nebij atbīdāma. Naktī viņai likās, ka kāds tur grabinās, bet īsti ieklausīties nedabūja, uzrāva segu galvai pāri un nogulēja, čumurā sarāvusies. Otrā vakarā vēl atspieda dēli ar vienu galu pret durvīm, ar otru pret apcirknī. Tā nu viņa varēja būt pavisam droša. Varēja, bet tomēr nebij — tā nebij gulēšana, bet mokas.

Tas ļaunākais, ka te nebij neviena, ar ko parunāt. Abi Blektes, tie jau nebij cilvēki, tikai ar spiešanu no tiem kādu vārdu varēja izspiest. Darbā gāja gausi un vienaldzīgi kā tie trīs zirgi, mazliet tramīgi palika tikai tad, kad tuvumā paspīda Līču Mārtiņa plikais pauris. Mājās viņš cepuri nekad nevalkāja, mazgāja galvu ar bērzu pumpuru ūdeni un jau desmito gadu gaidīja, kad mati sāks ataugt.

Vasaru Lienai bij sevišķi grūti. Pļavas gar Bundža malu, tur ielokos pļaujot vai sienu grābjot, saule cepināja neželīgi, no sūnekļa šad un tad izrāpās kāda čūska, ko dīvajieši sauca par paugaini. Lienai bij briesmīgas bailes, ka, klēpi ceļot, nepagrābj līdz arī kādu riebīgu, lokanu rāpuli, no bailēm viņa svīda vairāk nekā no saules, dažreiz iebļaudamās nosvīda plecā pacelto sienu, iedomājusies kaut ko lokāmies gar muguru. Mārtiņš noskatījās pa gabalu, nesmējās — viņš vispār nekad nesmējās — no viņa acīm tikai glūnēja ziņkāre un neizturami pretīga tīksme. Brīviņos Liena paradusi trīs reizes dienā upē nomazgāties, te nedrīkstēja iet lejā, Mārtiņš allaž kaut kur slaištījās pa krasta krūmiem. Krekls lipa pie ādas, viņai likās, ka citi jau pa gabalu saož sviedru smaku. Tikai svētdienas rītos, kad Mārtiņš aizgāja uz baznīcu izgulēties, viņa noskrēja pie Braslas un kādā dohē noskalojās. Dažreiz vējains un apmācies, citreiz lija lietus, viņa pārnāca mājās zila nosalusi un zobus klabinādama. Vecā viņu ienīda arvien vairāk, mina uz papēžiem, kā lietuvēns nelika mieru. Tā nebij dzīve, bet mokas.

Tad garāmbraukdama sāka iegriezties Silagailu Kalviciene un ieslavēt Sveķāmuru, kas tagad ar savu sutināmo krāsni aizcēlies uz Ķepiņiem un pat zelli pieņēmis, tik daudz darba viņam bij. Naudu pelnīja gubām, bet ko tas palīdzēja, kad bez sievas ar saimniecību negāja nekā. Sivēns slika nost mēslos, puikas palika par tīriem mežoniem, pašam dažudien jāiztiek bez silta ēdiena un jāiet

neapmazgātam, neaplāpītam. Lūk, kur prātīgai meitai bij vieta! Nekāds skaistulis Sveķāmurs nevarēja teikties, padzīvojis arī — bet vai tad tam dzīvē kāda nozīme? Viņam taču nauda, bagāts viņš bij kā velns, sieva tur varēja dzīvot kā saimniece — ko, saimniece! Kā jau meistara madāma! Pirkta kleita — pašauštas drēbes Sveķāmurs nemaz neatzina —, zābaki pat darba dienā, zīda lakati, zīda mutautiņi... Kad manta bij, tad bij viss — viegla dzīve un laime, apskaužama laime... Māras Anna, tā palaidne, neprata saņemt, tāpēc tagad mēlājas pa aizlakstiešiem un staciju mātei par apsmieklu un sirdssāpēm. Viņai, Kalvicienei, tur galu galā nebij nekādas daļas, bet nevarēja taču noskatīties, ka tik jauna un smuka meita nonīka tādos Ličos, kur tas snauža kā runcis laizījās apkārt un tad atkal kā vilks glūnēja caur krūmiem. Un turpat līdzās gulēja tā lielā manta, sievas gods, lielmātes dzīve un viss...

Klusajai Kalvicienei uz reizes atradusies mēle kā vālozdei. Reiz arī pašu Sveķāmuru atveda līdzī. Tas bij uzvilcīes jauno uzvalku un garos zābakus, mati un ūsas kaut cik apgriezti, nemaz viņš neizskatījās tik pretīgs. Bet Liena daudz neko nevēroja viņu pašu, tikai pa ausu galam klausījās, ko viņš tur lielījās savā jocīgajā kolonistu izloksnē par lielo peļņu un izredzēm uz vēl lielāku. Saimnieki ar vezumiem pie viņa stāvēja rindā, viņš varēja ņemt naudā vai graudā. Gaļa viņam no aizpērnā gada, bīdelētus rudzu miltus viņš varēja dabūt un likt sievai saldskābu maizi izcept.

Par precēšanos un dzīvi ar vīru Lienai bij tikai gaužām neskaidra nojauta. Tikko skuķes gadiem pārkāpusi, bezgala kautra un bikla, viņa pat domāt kaunējās par tādām lietām. Bet tur it kā vārti pavērās laukā no šīs elles te Ličos, laukā no visas tās briesmīgās pasaules, kur Mārtiņš glūnēja taukainām acīm un snaikstījās Brīviņu Ješkas spalvainās lāča ķetnās... Sveķāmurs izrāva biezi piebāztu deņķelbuku un cirta uz apcirķa malas. *Der Deiwel hol!*¹ Cik viņa gribēja! Tūkstoti — divus tūkstošus... Lienai noreiba galva, pašai viņai lādītes dibenā bij pusotra rubļa, pie saimnieka vēl kādi trīs... Zābaki ar apaļām podziņām, zīda lakats kā Brīviņu Laurai...

Arī pa ziemu Kalviciene dažas reizes iegriezās un pa-

¹ Velns lai parauj! (Vācu val.)

sauca Lienu sētsvidū, istabā jau nevarēja vārdu parunāt, vecā Līciene tūlīņ ķēra slotu un sāka slaucīt tā, ka akmentīņi ripoja pa klonu. Reiz viņa nāca ar nēšiem no upes, nesa mīkstāku ūdeni zirņu putrai, bet garām patlaban brauca abi, Kalviciene ar savu vīru. Kalvics pieturēja zirgu, acīm redzami gribēja ko svarīgu pateikt. Un iesāka arī svarīgi. Vai viņa labi apdomājusi, ko darīja? Tā nebij nekāda nieka lieta un joks, visa dzīve un liktenis tur izšķiras. Vai viņa labi aplūkojusi šo spalvaino prūsi un zināja, kas tas par kukaini? Kāpēc Ošu Anna neņēma to laimi, bet labāk aizbēga uz aizlakstiešiem pie tā nabaga Lejnietka? Annai bij desmitreiz vairāk vajadzības nekā viņai, tik jaunai un glītai, kam visi ceļi vēl vaļā un visa dzīve vēl priekšā.

Bet tālāk arī netika. Kalviciene saklīdzēja tā, ka viņš tūlīņ palika mēms. Ko tādi vīrieši zināja par sieviešu dzīvi un likteni! Viņai pašai — tas bij liktenis pie tāda saimnieku rentnieka, kas pat otru zirgu nevarēja nopirkt, ne sievai zābakiem likt pazoles piesist? Vai tāds vīrs turēja par vajadzīgu kādreiz padomāt, kādu mūžu dzīvoja sieva darbā un nabadzībā? Vai viņa pati nevarēja aiziet pie tā paša klibā sedlinietka? Kas kaitēja amatnieka sievai? Vai Preimaņa Dārčai bij jāiet sienu plaut un diendienā jābrien pa tiem kūts mēsliem? Cik ilgi paglabājas tas glītums sejā, kad caurus rudenus jāklīkst rijas kvēpos un putekļos? Ko viņš te pielīdzināja Ošu Annu? Anna bij bezsatura cilvēks, tāda pasaules skraidule un palaidne, viņai — tādai — vajadzēja tvert abām rokām, ar zobiem turēties un nelaist vaļā. Nu jau gan laikam koda pirkstos, ka tādu mantu, tādu laimi palaidusi garām, bet nu jau bij par vēlu.

Kalvicam vēl ko iebilst viņa neļāva, pasniegusies sarautāja grožus un aizbrauca. Līcena līdz istabai paģalam nolaistīja kājas, soļi spētās mežģīdamies, nēšas šļuka no pleca. Ilgu laiku viņa ar to savu laimi šūpojās kā vilņos. Reizēm pacēlās augsti, augsti, kur tukli piebāzts naudas maks bukšēja uz apcirķņa malas un laistījās zaļi, zili un dzeltenī zīda lakati. Reizēm viņa atkal bij dziļi lejā, un no krēslas tur pretim rēgojās pāsi spalvaini, apcirpts purns... Naktī gulēja, muti pagalvja maisiņā iespiedusi, lai nepasprūk kāda nodevīga skaņa, vecajai Līcinei miegs bij kā pelei, modās no vismazākā troksniša un sāka nurdēt. Un tad atkal Mārtiņš pūzdams, kā smagu maisu nesdams, slāja pār klonu ārā, atpakaļnākdams ap-

stājās, brīdi pastāvēja, kaut ko tumsā vērodams, nošņācās un tad tikai aizvilkās prom.

Kaut jēl bijis viens cilvēks, kam paprasīt padomu lielajā neizpratnē un šaubās... Liēna iedomāja, ka tepat aiz upes Krastos Zeltiņu Līze, Upīšu Mārtiņa sieva, ar kuru savā laikā bijušas diezgan labi pazīstamas. Bet Līzei pašai savas bēdas: Mārtiņš palaidies dzeršanā un nemaz nebija valdāms. Citādi zelta cilvēks, pretim jau ne vārda nerunāja, pat par to daudz neskaitās, ka tēvs viņai līdzī iedeva to veco govī, no kuras vairāk par trim stopiem piena pat vasaru nevarēja izslaukt. Strādāja kā zvērs, viņu pašu apkalpoja kā saimnieci, bet ko tas palīdzēja, kā tikai pagriezās uz stacijas pusi, tā divdesmit kapeikas pagalam, pusrubli pagalam... Kad viņi tā varēja tikt pie zirga un uzņemt pusgraudu? Ak, nelaime, nelaime tāds dzērājs vīrs!

Tā viņa visu laiku raizējās par savu nelaimi, tās otrās likstas viņai aizskanēja garām. Liēna aizgāja tikpat gudra, kā nākusi. Tikai to viņa nu zināja, ka tā vislielākā nelaime ir dzērājs vīrs. Sveķāmurs nedzēra un nepīvoja, zirgu nopirkt un pusgraudu uzņemt viņam bija nieka lieta. Nebijusi tikai tā briesmīgā vilna un kupris mugurā... Bet kur tādu atradīs, kam nauda un nav nekādas vainas?

Tomēr, kad pavasarī mācītājs bija jau uzsaucis baznīcā, Liēna atkal pārņēma briesmīgas šaubas, neziņa un bailes. Līčos pat līdz Jurgiņiem vairs nebija izturams. Mārtiņam nu arī atradusies mute, nu viņš mācēja tā uzblaut, it kā Liēna bijusi pēdējā dienas zagle un tik nejauka, ka riebas acis uz viņu pamest. No vecās taisni jāpiesargās, ka neieģāž ar to savu rungu pa galvu. Tā jau vairs nebija lādēšanās, kas viņai vēlās pār lūpām, plūda nelabi, kā no veca piesmirduša lina mārka.

Reiz vēl ieradās Sveķāmurs. Tagad viņš vairs nerāva deņķelbuku ārā un nelielījās, sēdēja izgāzies, rokas bikšu kabatās sabāzis, kājas pār klonu izstiepis, un kā tāds saimnieks deramai meitai skaidroja, kas viņai jādara un ko viņa nedrīkstēs darīt, cik biezas gaļas šķēles jāgriež uz pannas un kā kafija jāvāra... Liēnai sirds sažņaudzās nelabā nojaudā. Šoreiz nemaz nebija apcirpies, pat lāga nomazgājies, palsa pinka viņam auga pat uz pirkstu virspusēm.

Pie Upīšu Mārtiņa Līzes vairs nebija ko meklēt glābiņu, tai pašai ar savu dzērāja vīru pagādījusies kaut kāda liela ķibe, Liēnai nepalika prātā, kas īsti. Izmisumā viņa aiz-

skrēja uz nabagmāju, bet tur neviens viņai nevarēja līdzēt. Tēvs pats bij savārdzis un, gluži tāpat kā Līze, visu laiku žēlojās tikai par sevi, par kaulu lauzēju mugurā un nelabumiem vēderā. Katlapu Kačiņa bij Vainēšos, citi nabagi tādu jaunu, čalīgu meitieša cilvēku istabā ilgi nevarēja paciest.

Jo tuvāk nāca noliktā laulību diena, jo lielākas briesmas pārņēma Lienu viņas vientulībā. Dienas darbos vēl kaut kā varēja glābties, bet nakts melnumā iedoma nebij apvaldāma, Sveķāmurs, neaizdzēnams un baismīgs, rēgojās acu priekšā, visa nākamā dzīve šķita kā melna bedre, kur viņu ar varu grūda iekšā.

Domas nabaga galviņā šaudījās daudzdamās kā klētiņā aiztaisītas bezdelīgas. Kaut kā ienāca prātā Osiene, sestdienas vakarā vēlu, kad citi jau nolikās gulēt, viņa devās pus pagastam pāri uz Jaunbrīviņiem.

Osiene gan nebij kā tie citi, par savām nelaimēm izvaidējusies, uzklaušījās arī Lienas nesakarīgo, šņukstiem sajaukto muldēšanu. Taisni rokas saņēma aiz pārsteiguma un izbrīna. Viņas abas sēdēja uz saules vēl siltā soliņa istabas priekšā — Osiene paliecās krēslā saskatīt labāk viešņas seju.

— Vai tu jau pavisam dulla esi palikusi! — viņa rājās, it kā pati dziļi aizskarta un apvainota. — Tāda manta, tāda laime pati krīt klēpī, un viņai var ienākt prātā vēl muldēt — let vai neiet! Kaunēties tev vajadzētu!

Pat nospļāvās lielā iġnumā. Un tad sāka pārliecināši, pēc kārtas, kā pēc pantiem.

— Tās ar tām smukajām sejām nekad nav bijušas tās laimīgākās. Nē — kalpa meitai skaistums tikai par postu un lāstu. Vai Zarēnu Kārlis tevī nebij ieskatījies, un vai viņš tevi varēja ņemt? Muļķa bērni jūs abi bijāt, vairāk nekas. Tagad viņam ir tā aizlakstiete — kas tad par to, ka staigā vīriešu zābakos un par dragūni viņu saukā? Par to Zarēniem tagad jauns ērbegis, procentes bankā vienmēr kārtīgi nomaksātas, un Zarēniete saka: nu vienreiz ir labi, nu man nekas nekait. Vai tu to viņiem tajās mājās varēji ienest?

Vecās atmiņas ar vilni pārplūda Lienas tagadējai nelaiimei, sirdi saspieda kā karstā sauļā, sēri sagula acīs.

— Bet Zarēnu Kārlis ir iesācis dzert, — viņa iebilda pavisam bez balss.

Laikam Osienei arī pašai tas bij prātā. Viņa brīdi pa-

domāja, kā labāk pateikt to, kas taču tik pareizs, skaidrs, neapgājams un neapstrīdams.

— Tāds plēgurs kā tēvs Zarēnu Kārlis nav un nekad nebūs. Viņš no laika gala bijis tāds savaldīgs un krietns.

— Jā — viskrietnākais... — To Lienai nopūta pati kaut kur no dziļas iekšienes izdvesa pār lūpām.

Osiene ieklausījās un palika asāka.

— Ko tu tā pūt? Tagad — kur viņš ir godīgi apprecējies un pašai — — Ja kauna nav, vismaz grēku bīties vajadzēja! Tādai kā tev vienīgais glābiņš ātrāk tikt pie vīra. Liču Mārtiņš — — domā, citur būs labāk? Tie vecie saimniekdēli, visi viņi glūn kā vilki caur krūmiem.

— Bet Sveķāmurs arī glūn... — Lienai vientiesīgi paspruka.

Osiene taisni saskaitās.

— Vai tu tiešām esi tik duma vai tikai tāda iztaisies? Tas tak kā diena un nakts. Sveķāmuram ir brīvs, viņš tevi precēs.

— Bet viņš ir tik briesmīgi nejauks... — Liena nokunkstēja.

— Nē, patiešām tu esi pavisam bez galvas! Kādu bildi tu vēl negribēsi? Man jau arī savā laikā bij tāds — par smuko Osi vien daudzina. Paklausies vien, tas pats jau ir, kas tagad tur istabā sten. Dieviņš vien zin, vai rudenī vairs būs linu mērcējs un rijas kūlējs. Kā mēs to rentes vietu noturēsim, kā mēs viņu noturēsim... — Viņa norija asaras un tikai pēc brīža varēja atsākt. — Tās bēdas un visu to zūdišanos tu met no prāta laukā, klausī, ko tev saka piedzīvojis cilvēks. Taisni cūkas laime tev ir gadijusies. Anna, tā padauza, neprata saņemt... Rīgā — tur tādas gaida — tagad varbūt pa felām vazājas, pa šņķiem... — Atkal viņa brīdi šņaukājās. — Nekāds eņģelis tas tavs Sveķāmurs nav, kas tad to neredz. Bet amatnieks labs, lielu naudu pelna. Kad tādā mantā var iesēties, roku tev vajadzētu viņam nobučot. Ja arī no sākuma būs grūtāk, gan pieradīsi un tad redzēsi, cik labi un kā var dzīvot.

Viņa aprāva un piecēlās kājās.

— Un vispār, es nezinu, ko tu vēl meklējies un ņerksti. Divas reizes jau ir uzsaukts, tas tikpat kā salaulāts. Tagad vairs nav ko runāt un ko domāt, tagad tas padarīts, un diezgan. Nepaliec pavisam dulna un nesāc vēl citiem muldēt. Ko pasaule par to sacīs? Dabūs vēl Ansonu skroderis dzirdēt, tad viss pagasts būs pilns.

Pasaule — tas bij tas briesmīgākais. Cik reižu Lienai pašai iedomā apkārt un aiz muguras jau nerēgojās smīnošas sejas un atpirgti zobi. Un pa vidu tur maisījās Ansonu skrodera riebigā murmulēšana... Nē, tikai to vien nē, to viņa nespēja, te bij kā siena, kur cauri izlīst nevarēja un pāri pārkāpt arī nē.

Notriekta un salauzta viņa gar Bundža malu vilkās uz Līciem. Augšā jau svīda vasaras rīta agrā gaisma, bet mežs vēl tumšs un baismīgs. Viņa nekad nebij bljusi no drošajām, bet tagad viena alga, pašai iekšā kaut kas daudz tumšāks un smagāks. Mazs putniņš izspurdza no apmales krūmiem, kā neredzamas rokas sviests akmens aplieca loku gaisā un nokrita egļu melnumā. Nogrīma... Pagalam...

Divas dienas viņa nostaigāja sakostiem zobiem un nemitīgi kala pati sev: tagad vairs nav ko runāt un ko domāt... padarīts un diezgan... Bet tad rītā piecēlusies, ilgāk vairs nevarēja izturēt — viņa nezināja pati, nejauki murgi naktī mocījuši vai tas pats dienu risināmais kamols savēlies, ilgāk neizturams. Izdzina govīs aplokā, pameta veco Līcieni sētsvidū lādamiem un gāja uz mācītājmuižu.

Tā nebij nekāda dūša un spēji uznākusi drosme, kas viņu dzina, bet dziļš, bezdibenīgs izmisums, apdraudētas kailas dzīvības saspriegums pēdējā glābiņa meklējumā. Divains gājiens — viņa nojauca, tikpat kā zināja, ka mācītājs nepalīdzēs, varbūt pat negribēs palīdzēt, bail bij, kājas ar varu bīdāmas uz priekšu. Kučieris Kalniņš stāvēja, vāgūža durvīs ieplēties, un skatījās, kā pēdējo ērmu ieraudzījis, — viņa turējās, zobus sakodusi, nagus delnās iecirtusi, nenovērsdamās brūnajām durvīm, aiz kurām tomēr varēja atrasties brīnums un patvērums. Junkuriešos viens bērns bij kritis akā un drēbītēm aizķēries aiz grodā izlīdušas zara tapas.

Bet nekāds brīnums netrāpījās. Kad viņa nošupstēja, ka pārdomājusi un negribot iet pie Sveķāmura, Arps strauji uzlēca no krēsla, pavisam sarkans bij palicis, pat acu baltumi pieplūduši pasārteni.

Grēka pagale un pasaules palaidne! Kas tā tagad vēl par pārdomu un negribēšanu! Velns, velns to čukstēja ausī, un visi nelabie garī mudināja! Aha! tie gan zināja, ko apsēst, kurai uz pieres bij rakstīts — — Viņš izkliedza tik briesmīgu vārdu, ko Liena tikai pa pusei saprata, kas pat vecajai Līcieni vienīgi pašās pēdējās dienās bij iz-

vēlies pār lūpām un no kura visa mācītāja rakstāmistaba sāka griezties riņķī. — Visas šitādas nešķīstās meklējās tikai smukumū, kas pats bij grēks un nelietība, un negribēja skatīties uz cienījama vīra tikumu. No mēsliem, taisni no mēsliem tas cienījamais vīrs viņu, ubadzī, vilka laukā, roku pabučot tam vajadzēja un simtkārt pateikties dievam par šo nepelnīto žēlastības dāvanu. Tas, kas nosprauda mūsu ceļus un takus, pats viņu, kā Boasam Rutī, bij izredzējis cienījamam vīram par kalponi un bāriņiem par apgādnieci, mantā un godā tas viņu cēla, un viņa, nekauna, vēl gribēja locīt tā visuspēcīgā gudro prātul Tagad, kur baznīcā divreiz uzsaukts un tikpat jau kā salaulāts, viņa vēl uzdrošinājās nākt uz mācītājmuižu, līst savam mācītājam acīs un murkšēt par savām nelietīgām pasaulīgām iekārošanām. Kā tad! Pa tiem platajiem lielceļiem, taisni uz elli, tur viņas aizveda, visas tās paklīdušās, uz samaitāšanu un mūžīgu pazušānu! Tāpat kā to vienu, kas no šejienes ar savu bandu bērnu klēpī jau aizvilkās uz Rīgu, uz to slinkuma un nozieguma perēkli, uz to zaņķi galējā tumsībā, no kura atgriešanās vairs nav.

Vairāk viņš nevarēja, sasita kājas uz grīdas un iztrieca grēcinieci laukā. Lienai bij ar rokām jāpieķeras lievenīša durvju stenderēm, lai kājas attaptu tās trīs robaini izmīnītās kāpes. Kalniņš ar savu sievu kučiera mājas priekšā, kaklus sastiepuši, noskatījās pakaļ, kur viņa aizvilkās pa bērzu gatvi kā samazgām vispāri nolieta, apdullusi un pusakla...

Tomēr salaulāja Arps viņus tepat mācītājmuižā īsti svinīgi, beigās pat roku paspieda, laimes novēlēdams. Kalviciene izberzēja acis, tik aizkustinoši tas bij. Kalvics apraudājās vakarā, bet tad jau abi ar Sveķāmuru bij izdzēruši vairāk kā pusstopu. Liena pat vēl trešā dienā neraudāja, vienkārši nevarēja lāgā attapties šajā jaunajā dzīvē.

Vispirmā kārtā viņu apmulsināja paši šie Ķeņiņi. Līdz šim vienmēr iznācis dzīvot sausā vietā. Brīviņu krastā sētsvidus bij biezu zālītes paklāju noaudzis, Līči gan patālāk no upes, bet arī tur peļķes turējās tikai pāra stundas pēc vislielākās lietus gāzes. Ķeņiņos cūkas varas vidū varēja kurā katrā vietā izvārtīties, tik zems un līdzens te bij. Līdz akai nomestās kāršu laipas sen iegrimušas dubļos, neviens tās arī vairs nemeklēja. Mēsli no kūts ar kalnu vēlās laukā, govīs nogulējušās līdz skaustam, pazīt nevarēja, kura brūna, kura melna, pat aitas un

trīs zirgi lielām lešķēm apkaltuši. Tie divi puīši un meita Jurgos atnāca tīri kā citi cilvēki, bet jau ap vasarsvētkiem bij atmetuši ar roku visai laipošanai un kāju mazgāšanai un izskatījās tādi, ka dīvajietis, svešu skretuli pa gabalu ieraudzījis, piegrūda kaimiņam un teica: — Pārgriez ceļu, tur pretī nāk viens no Ķepiņiem! — Ķepiņš izbraukdams pat Jānos uzvilka mēteli ar uzliektu apkakli un lēti nekāpa no ratiem laukā, zābaki viņam pāri ceļgaliem, bet tikai austiņas stulmugalos puslīdz tīras. Ķepiņiete visā pagastā slavena ar savu netīrību, paunu Leipka, pat tas nekad neprasiņa Ķepiņos ūdens nodzerties, bet labāk pacietās tās trīs pūravietas līdz muižas jaunajam meža ceļam un Silagaiļu rentnieka jaunmājinai. Pagājušā rudenī Ķepiņiete bij mīcījusi pienu un savīlētu piku tāpat sauļā aiznesusi linu kulstītājam junkurietim. Tas tikai paskatījies un nogrozījis galvu: — Paldies, māt. Zemes lodī es neēdu. — Tagad par to visi dīvajieši smējās.

Braucēji laipoja gar pašām abām ērbeģa durvīm, sliekšņi vienmēr bij nošķiesti dubļiem, smaka spiedās istabā, karoti bļodā iemērcot, mīksts kamols savēlās pakrūtē. Sveķāmura Liena par to vairs nedomāja. Kad pats aizgāja uz savu velēnām apslodzīto augu dienu kūpošu slieču sautējamo krāsni aiz rijas un puikas, savā valodā vāvuļodami, noklusa kur ceļa un meža pusē, viņa nošļuka uz sola un platām acīm vērās pati savās rokās. Rokas likās netīras, lipīgas un nenomazgājamas, viņa pavērsās nost. Katru locekli, visu augumu viņa sajuta lipīgu notraipītu, viņa riebās pati sev kā dubļos iemīta lupata. Kā samītu lupatu, taisni tā viņa sajuta sevi.

Jau agrāk viņai šad un tad bij paplaiksnījusies tāda nojauda, ka kopdzīve ar vīru ir kaut kas, par ko neviens nerunāja, paturēja pie sevis un slēpa kā kādu pašas netīru veļas gabalu. Bet vai tad to varēja saukt par dzīvi, kurā viņa patlaban bij iemesta? Mokas un riebums bez gala un malas.

Pirmajā dienā bij mēģinājusi kaut cik uzpost šo istabu, zem abām gultām un puiku lāvās sasviestas visādas lankas un lēveri. Bet, kad viņa tos izkārņīja istabas vidū, ienāca Sveķāmurs un saklīdzēja tā, ka slotas izšļuka no rokām. Kas tie te bij par špāsiem? Vai viņš tai pavēlējis savu degunu tur bāzt iekšā? Viņam te bij sava ordnunga, pirkstu bez atvēles nekur nedrīkstēja piedurt klāt.

Citreiz viņš atnesa no klētiņas gabaliņu gaļas un lika

sagriekt to šķēlēs. Skatījās, skatījās, kā Liēna rīkojās nedrošām rokām, un izrāva tai dūcīti — tikko neiegrieza sev pirkstā, tas bij ass kā nātre. *Zum Deiwe!* Viņa laikam gaļu redzēja pirmo reizi mūžā! Šitā vajadzēja griezt! Viņš nošķēla sev divas biezas un tiem trim katram pa vienai plānai.

Rītā, bezgala neapmierināts un nikns, Sveķāmurs šņākdams iztrausās no gultas. PAGRĀBA Liēnas jaunus brunčus un jaku un ieslēdza skapī, kur glabāja maizes klaipu un cukura trauku. No skapjaugšas norāva savas vecās sievas katūna kleitu, uzsvieda Liēnai gultā virsū.

— Pe darb šito valka! — viņš noteica. — Jauns drēbs svētdien valka. *Luder!*¹

Puikas sprauslāja uz savas lāvas. Ģērbdamies tie grūstījās, kā parasts, tikai tagad katru dunku pavadīja sauciens — *Luder!* Zviegdami drāzās pa durvīm, ārā vēl noskanēja — *Luder!* un tālāk uz ceļa atkal. Un, kad Liēna parādījās laukā, viņi kaut kur mežmalā divbalsīgā melodijā vilka Lu-uder, Lude-ēr!

Pirmā Sveķāmuriene bijusi gara kā sētas miets. Katūna kleita caurām piedurknēm, gara aste vilkāms pa dubļiem. Sākumā Liēna mēģināja to pieņemt, bet tūliņ atskārta, ka veltas pūles, ja kas abām rokām nesams, tā kā tā jālaiž vaļā. Puikas pa gabalu pīrgājās un, kad viņa sakliedza uz tiem, izkāra ģaras mēles, reizēm kāda skaida vai zemes pika atlidoja pakaļ. Šie pērtiķi viņu nīda un nicināja kā svešu nabadzi, kas ievilkusies viņu istabā un negāja prom. Spītējās un nerroja kur vien varēdami, augu dienu to tikai gudroja, kā viņai iekniebt. No sivēna barošanas kūtī atnākusi, Liēna atrada istabu riņķi apgrieztu un tā piemēslotu, ka stundu vajadzēja ņemties, kamēr dabūja kaut cik kārtībā. Plītei riņķi sasviesti pelnos, ūdens spainis piebērts gruziem — kādu vakaru gultā zem palaga Liēnas malā bij pabāzts cietais noras dadzis, desmit adatas viņai sadūrās mugurā. Ēzdami šie nelieši tišām nolaištīja galdu, lai viņai vairāk darba tirīt, pīrgādamies glūnēja viņā un murkšēja vāciski, Liēna tik daudz saprata, ka acīs zobojas par viņu.

Sveķāmurs tiem neteica ne vārdu, puikas to laikam pareizi saprata kā pamudinājumu un ar katru dienu palika nekaunīgāki. Sveķāmurs katru rītu cēlās īgnāks un ļaunāks. Ar ģaismiņu viņš bij augšā, lai vairāk izstrādinātu

¹ Maital (*Vācu val.*)

loku tēsāju puisī, kas, pēc viņa domām, bij pēdējais sliņķis un dienaszaglis. Ja Liena tūliņ nepamanījās iztrausties un pietiekoši žigli sagērbties, viņš sabļāva, koka tupelēm uz klona daudzidams un baltas acis valbīdams. Ne tikai no acīm vien — no tiem vilnas kušķiem virs acīm, no krunkām pierē, no kūkuma mugurā, no visa manāms, ka viņš to ienīda un nicināja ar katru cīpslu savā pērtiķa augumā. Tā, it kā viņa to piekrāpusi visnekaunīgākā kārtā, apzagusi un tad vēl liegusies atzīt savu vainu.

Viņš spīdināja un pazemoja Lienu kā vien prazdams. Tāpat kā puikas, dubļainām tupelēm pielāčoja istabu, lai viņai vairāk ko tīrīt. Maizes rīku grieza par pusī plānāku kā puikām, nekad viņa nedabūja paēst, cik gribēja, manīja, ka paliek vājāka un neglīta. Zīda lakati, zābakī ar podziņām... Līdz nāvei viņai riebās tās kolnistu koka tupeles, kas lauza kāju un kā nodiluši zirga pakavi klakšēja uz klona. Viena palikusi, viņa nosvieda tās, atkrija uz sola un koda pati savās rokās, lai nebūtu jākliedz pilnā kaklā.

Sveķāmurs laikam bij ilgi domājis, kā viņu vēl labāk mocīt, tikai vienu rītu, jau labi rudens pusē, viņš pavēlēja Lienai nākt palīgā izsautētos ratu lokus vilkt no krāsns. Pats viņš strādāja ar gariem ādas cimdiem rokās, bet viņai līdz pusdienai visos pirkstos bij čulgas no kvēlošiem garaņiem un sakarsušā koka. Kad pret vakaru viņa vairs lāgā nevarēja satvert asām kantēm notēsto oša kluci, Sveķāmurs sāka blaut un atvēzējās ar šautru, kas viņam patlaban pagādījās 'rokā. Bet tad vecīgais puisis, visu laiku jau vērojis, kas te notiek, nosvieda tēšamo šķilu un atgrūda meistarū tā, ka tas attenterēja pret velēnām noslodzīto, kūpošo krāsni.

— Ja tu vēlreiz mēģināsi sieviešu cilvēku bendēt šitādā darbā, galva bus nost!

Viņš draudīgi pasvārstīja smago cirvi. Sveķāmurs, balts kā linu lupata, tvarstīja elpu, lielās teļa acis bij gluži sastingušas pārbīlī.

Vairāk viņš nedzina Lienu darbā pie krāsns. Bet naidis par to bij audzis vēl lielāks. Naktī it kā pa miegam ar asu elkoni iebelza Lienai sānos. Kājām viņam bij aprepējuši, nekad neapgriezti nagi, no gultas trausdamies, lūkoja ar tiem iesnāpt sievai stilbā. Aiz pārvarīga riebuma viņa pat sāpes nejuta, tas nebij cilvēks, bet netīrs, pretīgs kustonis. Ne tikai no drēbēm, no paša nāca sūra dūmu un sasutušas ošu mizas skāba smaka.

Līdz rudenim Liena nodzīvoja kā apdullusi, kā nelabā murgā. Nakts pagāja pusnomodā, dienas likās smagas un pelēkas, lai saule dažreiz taisni brida pa Ķepiņu dubļiem. Neviena cilvēka te nebij, kam pažēloties un padomu prasīt. Dažas reizes atskrēja mazais Andrs no Silagaiļiem. bet ko ar tādu bērnu varēja runāt? Un tad Sveķāmura Morics un Kurts sāka uzglūnēt ar rungām un akmeņiem, beidzot viņš vairs nedrīkstēja rādīties Ķepiņu tuvumā Kalviciene laikam apzinājās kaut kādu vainu un sargājās satikties. Tikai reiz Liena redzēja, ka viņa ar ūdens nesamiem kāšiem aiztrieca Sveķāmura puikas, kas, savu lūderi baurodami, tur vazājās pa muižas meža ceļu. Kalvics, Lienu tajā pusē pamanījis, iemuka mājēlē, it kā pats arī ko nogrēkojis...

Tā viņa palika viena pati tajā piemēslotā istabā, kur dubļi kāpa sliksnim pāri un nelaba smaka spieda dvašu ciet. Nesaprata, uz kuriem tiecās laiks un dzīve, tikai jūta, ka ilgi neizturēs šajā drausmīgajā vientulībā — kā krātā pie tiem trim zvēriem iesprostota. Kaut kam vajadzēja notikties, kas apvērstu šo neizturamo moku pilno dzīvi. Droši vien arī Sveķāmuram kaut kas tamlīdzīgs prātā, viņš palika arvien īgnāks un glūnēja kā meklēdamies, kā ko gaidīdams.

Kādu rītu Liena pie plīts vārīja kafiju. Tā nekad neizdevās laba, Sveķāmurs vienmēr kļiedza, ka par maz vai par daudz vārīta, citreiz par vāju, un tad atkal piena pavairāk piellets klāt. Viņa tikai tāda bauru cūku meita, pie kungiem nebij dienējusi un no smalkām būšanām neko nesaprata. Pie Glāžšķūņu Drēvinga kunga, tur varēja dabūt padzerties, Drēvinga kunga maģama, tā vārīja istu vācu kafiju. Arī viņa paša pirmā sieva bij pratusi labāk — tagad viņš arvien biežāk pieminēja savu nelaiķi kā paraugu lācīgai zemniecei. Liena tiešām nemīlēja šo kungu dzērienu, kas viņai ar puikām bij jādzer tāpat bez cukura, un varbūt arī neprata izvārīt, kā pienākas. Torīt viņai sāpēja galva, apmāta, kāda viņa tagad gandrīz vienmēr staigāja, bij piegrūdusi plīti pilnu sausām ošu skaidām, Sveķāmurs patlaban nāca iekšā, kad no tas spēcīgās liesmas kafija sparīgā mutulī pāršalcās kastrolim pāri, garaiņi sprakstošā žvukstienā uzvērās līdz griestiem un pieplūda istabā.

Sveķāmurs palika traks.

— Aizmigt, aizmigt kā govī — viņš kļiedza un savil-

ktām dūrēm taisījās uzklupt viņai. — Pa nakt vajag izgulēt!

Bet tad iedomāja ko citu — veiklā tvērienā norāva siksnu no vēdera un gāza, vienreiz, otrreiz un vēl. Tās pirmās divas neko, bet trešo reizi siksnas zoslens tik sāpīgi trāpīja pleca kaulu, ka Liena skaļi iebrēcās, karote izkrita zemē, viņa palika nolaistām rokām, vaļēju muti un plaši ieplestām acīm, vēl neapjauzdama, kas te notikās, nevarēdama ticēt, ka tas tiešām tā noticis. Aiz durvīm kaut kas it kā pagrabinājās, likās, ka nāks iekšā, Sveķāmurs aizgāja dziļāk istabā, jozdamies un vāciski deiveļodams.

Kafiju dzerdams un vēlāk pusdienas ēzdams, viņš lāgu lāgiem pazibsnīja dzeltenām acīm un koda tik nikni, it kā vēl būtu līdz zobiem ģnuma un naida pilns. Ceļš tagad bij ierauts, siksnai parādīts darbs, šī pirmā reize droši vien nepaliks pēdējā. Liena visu pēcpusdienu nostaigāja it kā patiešām nakti neizgulējusies. Vai galva vēl sāp, to viņa nesamanīja, tikai briesmīgs juceklis bij tajā. Dubļu pilnā bedrē viņa visu laiku jutusies — tagad bij pašā dibenā, līdz kaklam, galvai pāri, mutē smēlās, šļakstīja ausīs.

Divajiešos tikai vēl skroderis Ādiņš sita savu sievu, kad, sestdienas vakarā no šūšanas mājās pārnācis, atrada, ka tā pa nedēļu apēdusi pusklaipu maizes vai savā neatjaucējamā izšķērdībā izmazgājusi katlu, kurā taču vēl varēja būt pielipusi kāda kripatiņa tauku. Pagastā nebij otra tik nicināma cilvēka kā šis skroderis Ādiņš, sievas tikko varēja paiet viņam garām, acīs neiesplāvušas, vīrieši vienkārši pagrieza muguru kā tādām netīram lopam. Ādiņietei bij četrdesmit pieci gadi, bet, izģindusi un noplīususi, izskatījās vecāka kā kāda nabagmājas iemīt-niece. Galva tai arī vairs nebij gluži kārtībā, runāja, ka viņa ar katru gadu paliekot glupjāka.

Liena sēdēja klēpī sanemtām rokām un skatījās sienā. Skatījās, bet neko neredzēja, Ādiņiete neizgāja no prāta. Tāds pats liktenis, tāds pats gaidīja arī viņu... Bet Ādiņietei jau četrdesmit pieci gadi — kā viņa sadzīvos līdz tiem? Un tad pavērās apkārt, kaut kādu glābiņu lūkodama, meklēdama kaut kur izeju no šī zvēru sprosta.

Kad Liena patlaban brida no kūtiņas pār sētsvidu, atskrēja kāds muižas ceļa braucējs, pēc izrunas spriežot, junkurietis. Neganti pārskaities, lamājās un ārdījās. Vai viņa bij tā smukā, tā Sveķāmura jaunā sieva, kurai jānēsā

mirušās Sveķāmurienes skrandas un jāēd tās pašas sivēnam sutinātās linsēklu pelavas? Tās viņa varēja ēst, acīm redzami nekur tāli no tā sivēna viņa nebij, ja varēja nākt pie šitā ķēma, pie šitā mežona, pie šitā kolnistu utizēdas. Bet kādēļ loku liecējs to bij nopircis par tūkstots rubļiem, ja viņa nevarēja uzpasēt tos divus dēlus, tos divus kakla griezējus? Kāpēc neturēja ķēdē piesietus tos divus prūšu suņus, kas braucēju vairs nelaida pa ceļu garām? Nupat resna kārts pārvilkta ceļam, un, kad zirgs tai lēca pāri, tad izrādījās, ka tur izkašņāta un apslēpta stāva bedre. Viņa jaunā ķēve, par laimi, kāju nenolauza, bet purnu izsita un sedulkas siksna bij pušu. Prūšu nabagi tādi! Vai tie domāja samaksāt viņa jauno ķēvi? Pavasarī Rembates tirgū viņam par to astoņdesmit rubļus deva. Slepkaņu banda te Ķepiņos bij iemetusies, taisni avīzēs ieliekama! Viņš to lietu tā neatstās! Viņš nebij no šādiem tādiem — tēva iepirktas dzimtsmājas, jaunākais brālis bij beidzis kreicskolu, strādāja par skrīveri domeņu valdē, pelnīja astoņdesmit rubļus mēnesī un krieviski tam bij tikpat kā latviski. Līdz Pēterburgai! Cietumā viņa sēdēs ar tiem abiem žūlikiem! Desmit gadi, tas bij tas mazākais...

Tik briesmīgus vārdus Liēna dzirdēja pirmo reiz. Kā ar cirvja piētu pa pieri dabūjusi, viņa stāvēja mēma un notirpušām kājām. Ķipsis izšļucis no rokas dubļos, mute palikusi pusvīru, pat asara nenobira, tik bezgalīgi viņa bij satriekta.

Istabā ievilkusies, tikko pamanīja, ka puikas atlēca no skapja un, maizes rīkas rokās samieguši, lūderēdami un sprauslādami izmetās ārā. Jau otro dienu zināja, ka Morics ar Kurtu no naglas izliekuši mūķējamo atslēgu un ta uz savu roku apciemoja maizes klaipu un Sveķāmura cukurbīķeri. Bet ko viņa tur varēja darīt? Vakar vakarā istaļa bij piegānīta zirga mēsliem, labi, ka pamanīja, kamēr vēl Sveķāmurs nebij pārnācis no darba. Šorīt tupeles nozudušas, viņa ilgi tās meklēja, līdz kamēr neviļus uzgāja sētsvidū dubļos iesviestas.

Šorīt viņa raudāja sāpīgi un ilgi, bet tagad nevarēja. Kā pa miegam izvārija tauku putru, bļodu nolika galdā. pati nošļuka uz sola.

Desmit gadi cietumā... tas bij tik šausmīgi kā pati pasterdiena, to viņa vēl nevarēja īsti aptvert. Bet ausis zvanīja nemitīgi un pieaugoši. Par tūkstoš rubļiem ratu liecējs viņu bij nopircis... Sutinātas linsēklu pelavas viņa ēda — — vai tas nebij tikpat kā taisnība? Bet

briesmīgākais tas, ka šis svešais junkurietis to zināja — pasaule par to runāja... Pasaule! Alz bailēm no tās viņa šopavasār nebij atsacījusi šitam ķēmam un kolnistu ut-izēdam... un nu ieskrējusi taisni kā skudru pūznī... nu viņu dzēla... nu koda aplipuši... Smukā... Vēl vakar viņa bij izvilkuši no lādes dibena apaļo spogulīti un paskatījusies to pinkaino galvu ar garo, noliesējušo seju un apzilējušām acīm... Ak, kāpēc viņa toreiz, kad vēl bij, nesaskrāpēja to nolādēto smukumu, aiz kura nekad un nekur nebij miera un kas viņu nu iedzina šajā mēslu bedrē un zvēru krātnā. Kas kaitēja nesmukai Leikartu Lībai? Vai viņai Lielspurēs nebij divi tāpat sveši, bet glīti apgērbti skuķi, un vai Sīpols ar spieķīti rokā čakli pa pēdām nelaipoja pakal, uzmanīdams, vai tikai izdara pa prātam?

Viņa nostenējās nāvīgā nožēlā, skaudībā, izmisumā un sāpēs. Acis aizvērās, viņa cirta nagus pret tām, bet tūlīn rokas nošļuka atpakaļ — Sveķāmurs nāca iekšā.

Jau no tupeļu klauudzēšanas varēja dzirdēt, ka viņš šovakar sevišķi nikns. Droši vien aiz rijas dzirdējis kaut ko no tā, ko tas junkurietis pirmiņ te sētsvidū kļiedza. Aizcirta durvis, it kā gribētu tās no virām izsviest, baltās acis promgriezdam, caur ūsām kā ronis pūzdam, nosvieda cimdus istabas vidū un sāka noraisīt skoteli. Pavilcīnājās, gaidīdams, vai Liena nenāks saņemt un novietot, kā tas pienācās, bet nesagaidījis atvēzējās un norēkdamies trieca pļaukstošo, sasmirdušo ādas lupatu zemē, it kā gribētu to klonam cauri izsviest. Šnākdams piegāja pie skapja un ilgi slēdza. Nesa maizes kļaiņu — bet tupeles klauudzēja arvien lēnāk, līdz apstājās pavisam. Pastiepa kaklu, dusmās aizslāpdams, tikko dabūja pār lūpām:

— Malz ir nogriezts! Vakar bij nogriezts, šodien ir nogriezts, rīt pūs nogriezts! Mats ēd no galvs nost! Maitis! *Verfluchtes Luder!*¹

Maizes pusklaiņš apvēlās uz galda, griežamais duncītis notikšēdams palēcās gaisā. Sveķāmurs rāva siksnu no vēdera, tievo galu apmeta ap roku — šoreiz nebūs pa jokam, šoreiz tai maitai vajadzēja just, ko nozīmē mājās vīrs un saimnieks.

Niknuma pieplūdušām acīm viņš droši vien nevēroja, ka Liena lēnām ceļas kājās, ka pati sliecas pretī, bet roka

¹ Nolādētā maitai (Vācu val.)

atmugurišķi tvarsta duncīša spalvu. Vai viņam laika novērsties uz tādiem sīkumiem. Viņš redzēja tikai to bezgala nīstamo pinkaino galvu, zobī špirkstēdami papīrdzās tūlītēja šmauga blieziena tīksmē.

Siksna pasvilpa gaisā, bet puslokā piepeši sametās un nošļuka lejā, Liena bij tik tuvu, ka neķertu tā kā tā. Sveķāms iekaucās ar visām iekšām, kā suns, kam naglots pāpēdis visā sparā uzmin uz kājas, kā puika palēcās augšup un nokratīja metamā aptīto galu. Viņš bij uztriecis dūri taisni virsū paslietajam griežamajam, tas līdz spalām izdūries delnai cauri, arī divus pirkstus ievalnodams. Otra brūna siksna plīkšēdama nolocījās lejup, karstu šjakatu uztrlepdama kājai aiz tupeles.

Viņš iegaudojās vēlreiz, lielā apakšlūpa drebēdama atkārās, šķita, tūlīn sāks pinkšēt. Tad saraucās tā otrā spalvainā dūre, viņš sameta kūkumu vēl vairāk, taisījās ar visu augumu mesties tai slepkavniecei virsū. Bet pamānīja tepat tuvu Lienas nejauki pārvērsto seju, pār galvu viņam slējās tas pats briesmīgais ierocis, kājas pašas sāka taustīties atpakaļ.

— Kēms! Mežonis! Prūšu utizēda! — tas briesmīgais meitieša cilvēks kļiedza uzmākdami.

Kāja sapinās paša nomestā ādas lēverī, viņš patente rēja atmuguriski un atkrita pret gultas malu, viena tupele kļaudzēdama aizkūlepoja pa klonu. Nodrebēja kā pārsists suns, sarāvās čokurā un aizvēra acis — nupat, nupat trāpīs atkal.

Tas notiktu, katrā ziņā notiktu, ja Liena nepieliekusies par tuvu un degunā neiesitusies dūmu un sasutušu oša mizu smaka. Riebuma vilnis spēji atskaloja prātu skaldrāku. Viņa atrāvās, pagrieza galvu atpakaļ un iesplāva tur, kur vajadzēja atrasties tam spalvainajam purnam.

Tad viņa izgāja laukā — šajā bedrē pietrūka elpas.

Ārā apskatījās: te kaut kur vajadzēja atrasties vēl diviem — visiem pēc kārtas... Bet tie bij vai nu noslēpušies, vai ložņāja vēl pa ošu grēdām. Sētsvidu pārbridusi, viņa atsviedās, aizspēra tās nolādētās kolnistu tupeles atpakaļ dubļos un gāja projām.

Tikai tagad dziļi atvilka elpu, ieraudzīja pasauli tādu, kāda tā bij. Taisni pretī, Silagaiļu lauku spraugā, zemu kvēloja norieta debess josla, divas kļavas, dienā sviesta dzeltenas, dega blāvā sarkanā liesmā. Kalvics žigli iemētās rentnieka mājēlē, zirgu pie kūtiņas durvīm pametis. — Nebēdz, nebēdz! — Liena noteica sevī. — Kur ir tava

Kalviciene, lai viņa nu skrien, lai paglābj savu Sveķāmuru!

Gar rentnieka mājeli nevarēja, Kalviciene taču bij tā, kas viņu apmānīja un ievilināja tajā zvēru sprostā, viņai šķita, ka nīst to vēl ciešāk nekā savu spalvaino pērtiķi. Sirds tiecās pret spožo debess apmali, bet uz to pusi būtu jāiet caur Silagaiļiem, un viņa zināja tikai vienu, ka jābēg projām no visa, kas nes cilvēka vārdu un izskatu.

Pasitās pa labi un gāja tieši mežā. Te jau gandrīz pavisam tumšs. Sākumā augšā vēl varēja sazimēt taisnā ceļa iegravu koku galotnēs, bet drīz pazuda arī tā, viņa gāja melnā, šalcošā tukšumā, rokas uz priekšu pastiepusi kā naktī tumšā Ķepiņu istabā, kad baidījās ar pieri atdurties sienā vai durvīs. Kājas pašas sataustīja celiņu blakus dziļajai apaugušai rīteņu grambai, smilgu mikstās slotiņas kā vēsi vilnīši plūsmoja gar kailajiem ceļgaliem, reizēm kāda lēdzekstes lapa īgni iedzēla kājas stilbā.

Patlaban viņai vēl nebij ne baiļu, ne vēsi, bet zobī sāka klabēt, sastieptās rokas nolaidās gar sāniem. Pēc pārvarīgā uztraukuma locekļos atlaidās briesmīgais saspringums, ausīs aprima apdullinošā dunoņa, kaut kāda doma sāka kārtoties nabaga galvā. No mēslu bedres un zvēru krātiņa viņu izdzina visās miesas cīpslās samanāma jauda, ka palikt vairs nevar, ka jābēg no tās apsmirdušās, līdz nelabumam atriebušās dzīves, kas viņu bāza sprāgušas vācietes lindrakos un kolnistu koka tupelēs, mērca dubļos un smacēja nost. Bet tagad baismīgajā meža tumsā, šņācošā tukšumā un bezgalīgā vientulībā ieskanējās jautājums: kurp? uz kurieni?... Viņa atcerējās dzirdējusi, ka pēc astoņām verstēm ceļš izbeidzas junkuriešu un pāliešu mežu saskares vietā pie lielās stūregles un tālāk tur vairs pat iemītas takas nav. Un, ja arī bijusi, — kas viņu tur tālāk gaidīja, uz kuru pusi lai pavērstos viņa, kas pat savam pagastam ne reizes nebij vienād un otrād krustim pāri pārgājusi? Atjaudās Osienes brīdinājums — Vai tiešām tāpat kā Ošu Annai ar bērnu aizklīst prom tumsā un postā?... Drebošu roku viņa apraudzīja savu manāmi pārvērsto vidukli un piepeši atskārta, ka tas, kas tur auga, nelaidīs viņu nekur projām. Sveķāmuru sprostā viņas vieta, viņas liktenis un mūžs.

Atsēdās ceļmalas rasainā zālē, nolaida kājas sūnas pieaugušā grāvī. Izdomāt jau neko vairāk nevarēja, tikai brīdi atpūsties. Zemē sēdēdama, viņa pamazām sāka apjaust savu apkārtni, ieklausījās meža baismīgo šņākoņu

un sarāvās pavisam maziņa. Tumsa šķita tik bieža, ka to pat sataustīt varētu. Viņa pastiepa roku un mēģināja — kaut kas izkrita no sauļas zālē. Pagrābājusi atrada — tas bij Sveķāmura asais maizes griežamais duncītis... Ar šalti acu priekšā uzsitās briesmīga, trīsmaini baismīga aina. Nē — tā paplaiksnījās un apdzisa, palika tikai viena vieta, nedziestoša, neizdzēšama, kā ar dzelzs urbuli oša kokā iededzināta... Tas mežonis un ķēms pār gultas malu, strupais kakls iegrimis plecos, matu kūla gaisā saslējusies, mērkaķa seja balta kā linu lupata, apaļās acis pārbīli izbolītas...

Ā! tas bij tas!... Liena cēlās kājās — nē, tā bij viņas kailā dzīvība pati, kas slējās augšām sargāt savu jaunumu, savu vēl nenobrīdušo spēku, savu sprostā ieslodzīto mūžu, pašu savu būtību. Acumirkli viņa stāvēja izslējusies, likās, ka galva izceļas meža galiem pāri un biežā tumsā izšķīlas plata plaisa. Viņa juta, ka acis aizdziirkstas un sauļa krampjaini žņaudz asā ieroča spalvu. Tas bij tas. Sāka ātri soļot atpakaļ, pati ceļa sprauga it kā plētās platāka un palika gaišāka. Tiesām, tā palika gaišāka. Debess augšā bij klaja, nespodras zvaigznes meta savu vārģo spīdumu līdz pat zemei.

Malā dzeštrāks, bet vēl gaišāks. Silagaiļu apveidi labi saskatāmi pret junkuriešu klajumu, rentnieka mājele ar visiem Kalviciem gan pilnīgi ielipusi mežmalas melnumā. Liena atrāva istabas durvis un atkal aizcirta — gluži kā viņš pirmāk. Neatizsviedusi koka tupeles, tad varētu arī klaudzināt tāpat. Kaut kas pinās kājās, tie bij Sveķāmura cimdi un skotele — viņa aizspēra tos prom, sagrābāja sērkociņus un aizdedzināja lampiņu. Nostājās liela, draudoša un gatava. Gar sienu un griestiem vēl lielāka slējās viņas melnā ēna. Uguni nakts laikā dedzināt un petroleju tērēt, tas bij stingri aizliegts, taisni tāpēc viņa to darija. Gribēja redzēt, ko viņš, un pārbaudīt savu pašas drosmi. Stāvēja, duncīša spalvu sauļā samieģusi, brīdi gaidīja.

Bet Sveķāmurs gulēja, segu galvai pārvilcis, — aizmidzis nebij, jo miegā viņš parasti krāca kā sudmalu slūžas. Vīrs segas palikusi tikai savainotā roka, lupatās un kakla lakatā ievīstīta. — Aha! — Liena nodomāja ļaunā priekā. — Tagad tu vairs siksnu necilāsi — un, ja gribi, pamēģini!

Ar šo izalcinošo pamēģini prātā viņa sāka rīkoties. Atgrūda solu, tīšām apģāza ķebli, aiznesa putras bļodu un izlēja katlā uz plīts. Pašas gulta visu laiku stāvējusi ne-

aiztikta, piemesta visādiem lēveriem un grabažām, kurām aizliegts pieskarties. Viņa izkārņija to, Sveķāmura mantas aizsvieda pa roku galam, savējās sakrāva uz sola. Spilvens bij tajā otrā gultā. Viņa padomāja, vai iet raut to laukā, bet beldzot atstāja tāpat. Salocīja veco mētelīti zem galvas un apgulās. Aizmigt nevarēja, gulēja valējām acīm un gaidīja — varbūt tomēr viņš celsies un pa tumsu vilksies šurp. Lai nāk, tagad viņai vairs nebij bail, viņa zināja, ko darīs. Tagad viņa zināja.

Sveķāmurs nenāca. Aizkrācās, bet tūlīņ atkal iekunkstējās un palika kluss. Liena noprata, ka šis spalvainais pērtiķis tikai tad liels un varens, kad negrieza viņam zobus pretī. Kāda muļķe viņa līdz šim bijusi! Līdz gaismai pārlūkoja visu savu dzīvi še Ķepiņos, pa diedziņam izārdīja kā nopietnu cauru zeķi. Un, kad tas tur savā gultā sāka knosīties un elstot rūpēs, ka puisis nenokavē darbu, viņai tikpat kā grāmatā bij skaidrs, ko turpmāk darīt.

Sveķāmurs gērbās ilgi, aizseldamies un ievainoto roku cilādams. Lielībnieks un varmāka ar reizi saplacis kā pūslis, ko pārdur ar adatu. Patiešām, kas tad tas bij vairāk kā tikai tāds adatas dūriens? Sākums tas bij — pagaidi tikai, kas tagad nāks! Pa šaurām acu spraudziņām Liena vēroja viņu, aiz sakostiem zobiem turēja degošo, augošo naidu, lai nesāktu lamāt nejauki, nedomādama par to, kas virst laukā no pārpilnās dūšas, — arī to viņa tagad varēja.

Kad Sveķāmurs jau bij iekāpis tupelēs un taisījās uz durvju pusi, Liena izlēca no gultas un aizstājās ceļā. Acis viņai nelabi zvēroja, roka draudoši aizlikta aiz muguras.

— Skapja atslēgu atdod! — viņa uzkliedza, ne pārāk stipri, bet dzelzs cietā balsī, gluži kā tas bij nodomāts.

Arī to viņa jau paredzējusi, ka tas izlikšies nedzirdējis un lūkos ar likumu tikt garām. Bet arī tur aizspēra stingru soli priekšā un atkārtoja prasījumu vēl noteiktāk. Viņš sāka grābāties, bet atslēga bij labajā bikškabatā, ar kreiso roku tur lāga netika klāt. Tad Liena iegrūda pati un izrāva. Tomēr vēl neatkāpās sāpus.

— Un klētiņas atslēgul!

Izmēģinājuma dēļ tas bij teikts mierīgāk, gandrīz jau parastā stiprumā un izskaņā. Sveķāmurs vairs nemēģināja pretoties. Klētiņas atslēga glabājās kreisajā kabatā, to viņš pats dabūja rokā. Izgāja galīgi nošļucis, kupri vēl augstak saslējis. Lūpa viņam drebēja, likās, nupat, nupat

sāks pinkšēt. Liena paņēma no skapja pašaustos brunčus un apāva zābakus, ko par savu naudu bij likusi taisīt uz kāzām. Pārsteigta vēroja, ka drēbes brīnišķīgi pārvērs cilvēku — viņa sajūtās atkal jauna, apņēmīga un droša. Nē — par kāju pameslu un izsmieklu šī kolnistu banda viņu nepadarīs! Tas tikai vēl sākums — neatlaisties, nepiekāpties ne soli, līdz pēdējam izkarot savas cilvēka tiesības. Pavisam citu būtni viņa juta sevī, nejauku, nežēlīgu un asinskāru, ar pretīgu tiksmi varēja atcerēties pat to, kā Sveķāmuram sarkana lenta nostiepās no rokas līdz kājām un kā viņš iebļāvās līdzīgi kaujamam kustomim. — Tā jūs man visi ļausiet! — viņa nodomāja, zobus sažņirgdama un pablenzdama uz lāvu, kur Morics un Kurts jau sāka savu parasto spēli.

Gulēja viņi ilgi, tepat līdz brokastlaikam, lai parādītu starpību starp vācieša dēliem un zemnieku puikām, kas jau ap saules lēktu bij ar lopiem ganos. Vismaz stundu ālējās pa lāvu, visas panckas apgriezdami apkārt, lai Lienai vairāk ko kopā vākt un kārtot. Grūslījās un dunkojās, izgudrēm lamādamies, bet Liena jau gluži labi saprata vāciski un zināja, ka katrs vārds domāts viņai. Tāpat kā citiem rītiem, izlikās neko nemanām, izgāja ārā un slepus ienesa smagu bērza vicu. Kad tie beidzot bij saģērbusies un, uzsākdami atkal divbalsīgi savu zaimu dziesmu, taisījās pa durvīm, paspēja izķērkt tikai pašu pirmo lū—, Liena metās priekšā. Tikai Kurtu vienu viņai izdevās notvert, teica, ka tas esot jaunākais, lai gan ārējās izšķirības viņiem tikpat kā nebij. Sagrāba to aiz matiem un nostiepa zemē, piemina ar kāju un sāka slānīt. Vica svilpodama šāvās gaisā un cirtās lejā, Liena strādāja, niknumā aizelsusies, ar katru vēcienu vairāk iekaisdama, ik šņakstienu pavadīja lamu vārds no tiem, ko šie nelieši paši te gvelza. Puika bij tik pārsteigts un pārbijies, ka sākumā pat ļaut neattapās, tikai locījās kā tārps, lai gan tas neko nelīdzēja, un tā viņš ikreiz pagrieza pretī jaunu, vicas vēl neķertu vietu. Tikai kad Liena, pagalam nokususi, palaida viņu vaļā, viņš izgrūda šausmīgu brēcieni, it kā nupat ādu rautu pār acīm, tad sāka gaudot un necēlās augšā, acīm redzami taisījās tā gulēt, līdz kamēr tēvs nāks brokastīs un atradīs viņu tā pusdzīvu sasistu. — Ak tā, tu man vēl necelsies! — Liena pasmējās īsti slepkavnieciski un izrāva slotai kātu. To mocekļis tomēr neizturēja, uzlēca un pazuda kopā ar to otru, kas visu laiku tāpat gluži mēms bij glūnējies no āra pa durvju šķirbu.

— Papam sūdzēties! — Liena nodomāja. — Na, pamēģiniet vien! Redzēsīm!

Brokastīs tie visi trīs sanāca, tupelēm pēc iespējas skaidrāk klausīnādāmie. Bet brašums un kaujas gatavība neko nelīdzēja. Liena jau sēdēja pie galda un grieza maizi — puikām pa šķēlītei, Sveķāmuram divas un sev tāpat. Cukura biķeris bij galdā, puikām pa graudam, pašiem abiem divi. Kafijai pieliets podiņa virsū nostājies krējums, tā arī bez cukura garšoja saldi. Tēva klātbūtnē puikas vēl mēģināja sadūšoties un pa vecai parašai noliet galdu. Bet Liena tikai ar duncīša spalvu piedauzīja galdam.

— Nelaistīties, cūkas tādi! Pie sivēna siles nolikšū!

Satīto roku Sveķāmurs turēja zem galda — puisim viņš droši vien meloja, ka to savainojis. Kreisā roka cēlās neveikli, krūziņa tinkšēja pret zobiem, pāra reizes viņš mēģināja saslieties un skatienu zibeņiem vien saplacināt šo sievieti, kas palikusi pavisam bez prāta, pavisam traka. Bet nekas tur neiznāca. Kumoss pašam spriedās kaklā, nepaēdis piecēlās un šļūca uz durvīm — tupeles tikko dzirdami plakšēja uz klona, apakšlūpa drebēja, viņš stāpīja kaklu, it kā akmeni ridams.

Nobijies un glēvs viņš izskatījās vēl pretīgāks, nekā kad te rikojās kā neaprobežots pavēlnieks un varmāka. Liena izspļāva riebumu un ķērās pie darba, līdz pusdienai visam te vajadzēja izskatīties otrādi. Sivēnam aiznesa divus klēpjus pakaišu no kaudzītes, ko līdz pavasarim nedrīkstēja aizmigt. Rušķis paslējās sēdus zampā un nourkšējās, mazās ačeles mirkšīnādams un šaubīdamies, vai visa tā neredzētā bagātība domāta viņam un vai viņš drīkst tur līst iekšā. Istabā darba bij daudz. Liena izkārnīja gultu un lāvas apakšas, visus nonēsātos lēverus sabāza plītē — pašu pirmo nelaiķes Sveķāmurienes katūna kleitu ar noslampāto asti. Pārējās grabažas, arī četrus pārus novalkātu koka tupeļu, aiznesa un nosvieda Ķepiņu mēslainē. Iztīrīja un izslaucīja visus kaktus, Silagaiļu vecainē apgriezta paegļu krūmu un izkvēpināja istabu, apslāpa kā no Jurģiem ieskābusi smaka, dūmu un meža svaigajā smaršā tika viegli elpot.

Tad sataisījās mazgāt veļu. Līdz šim, rijas pelnu sārmā vien beržot, rokas palika jēlas, bet krekli tomēr bij zili, kā apvārtīti, viņu visu laiku mocīja kauns no svešiem cilvēkiem. Tagad viņa paņēma no skapja pavisam sakaltušu zilraibo ziepju gabalu un sāka sildīt ūdeni lielajā

katlā, lai gan Sveķāmurs bij atļāvis tikai mazajā, kuram vajadzēja mazāk malkas. Redzēs, ko viņš tagad teiks? — Liena nodomāja ļauna prieka tiksmē un pataustīja brunču kabatā, kur tagad rītos tā, visiem redzot, novietoja duncīti.

Bet Sveķāmurs neteica neko. Saviebies pablenza uz ziepju gabalu, pašāva acis zem gultas, saviebies paošņāja gaisu, likās, ka viņam neciešamas zobu sāpes.

Kad viņš bij prom, Liena stājās pie veļas baļiņas. Morics atnesa un nosvieda savu kreklu un apakšbikses — kā parasti, ar nolūku noķēzītas un sagānītas, lai viņu pēc iespējas vairāk pazemotu. Liena to jau bij gaidījusi. Pirms nelietis paspēja aizmukt, viņa veiklā tvērienā sagraba to aiz pinkām, nolieca galvu līdz klonam un tik ilgi bakstīja degunu paša netīrumos, kamēr sāka tecēt asinis. Tad viņa to palaida un aizspēra veļas muskuli aizkrāsnē zem lāvas.

— Tādu pašu nemazgātu tu viņu atkal vilksi mugurā. Es jūs, velnus, izmācīšu! . . .

Līdz vēlam rudenim viņa tos patiešām izmācīja. Puikas staigāja tīriem krekliem un ilgi tīrīja degunus, pirms uzdrošinājās nākt pie galda. Ja viņi parādījās ceļa malā un taisījās aplenkt kādu garāmbraucēju, sētsvidū paslējās Lienas dūre, un viņi pazuda kā nobiedēti lapsas bērni. Pat mežā vairs nedrīkstēja aurot un nerroties, zinādami, ka arī tas nepaies bez atmaksas.

Ar Sveķāmuru notikās kaut kas līdz šim nepiedzīvots. Bij iegādājies pīpi, sākumā šad tad iebāza no puīša maka, bet tad ieradās paša tabaka, viņš sulķēja gandrīz bez apstājas, visu dienu, viebdamies un splaudamies, it kā gribētu sūrajam dūmam līdzī izkūpināt visu to nelabumu, kas sabiezēja dzīvē. Laikam neko nelīdzēja. Vēlāk dažudien puisis neticamā kārtā strādāja viens pats, meistars bij pazudis no mājas. Citreiz pārradās tikai drusku iereibis, bet citu jau tik pilnā, ka tikai kluburodams iekrita gultā un krāca otrā dienā līdz pusdienai. Liena noskatījās bezgalīgā riebumā un nodomāja: lai tikai dzer, varbūt ziemu pakritīs kādā kupenā un tāpat paliks . . .

Laikam arī kaļmiņi jau zināja. Kalviciene, nezin kā pagadījusies Ķepiņu sētsvidū, apturēja Lienu un teica:

— Kas te pie jums notiek? Sveķāmurs esot sācis dzert? Kāpēc viņš dzer?

— Laikam tak tāpēc, ka viņam garšo, — Liena atcirta.

— Un tāpēc, ka jūs neatnākat ar piena pudelīti padzirdīt.

Kalviciene nogrozīja galvu.

— Nezaimojies, Lienīt, un nelec dievam acīs. Cik dažs labs dzimtas mājas ir nodzēris, kur nu vēl tīri pliku naudul!

— To es tikai gaidu. — Liena pasmējās tīri kā ragana. — Tad tos vilcēnus sūtīslm ganos, bet paši iesim pie saimniekiem par pāriniekiem.

Zināja pati, ka nevajadzēja tā runāt, lai gan pēc Sveķāmuriem viņa Kalvicieni nīda visvairāk — tā jau bij tā, kas viņu iegrūda šajā bedrē. Bet nu jau daudz kas notikās tā, kā nevajadzēja. Duncīti jau sen vairs nenēsāja kabatā, lomas bij mainītas, viņa tagad tā rīkotāja un pavēlniece. Vajadzības vairāk nebij, bet nevarēja atlaisties, spīdzināja puikas joprojām un Sveķāmuru turēja nemitīgās aizdomās, ka nupat notiks kas vēl ļaunāks. Pavisam svešs cilvēks bij iemājojis viņā un ar katru dienu vairāk pārmāca to blijušo. Saimnieku vīstas viņa nevarēja ciest, tās kliegdamas metās bēgt no sīvēna aizgaldas, līdzko viņa pavēra kūts durvis. Vai agrāk viņa tik vienaldzīgi noskaļītos, ka kaķe, kurai pagadijušies novēlojušies bērni, no aukstuma glābdama, ar pārdabiskām mokām stiepa tos pa redeļu kāpnēm uz kūtsaugšas? Tikai prātā ienāca Ošu Anna, kas ar savu bērnu klīda pa pasauli. Varbūt pašai ar savu arī kādreiz tāpat būs jāklīst...

Bet arī to viņa iedomāja vēsi, mierīgi, ar tādu ļaunu zobgalību kā tagad visu. Patlaban nekā netrūka. Sākumā pavēlēja Sveķāmuram: iedod man rubli! iedod man pusrubli! Tagad viss maks viņas pārziņā, naudu no loku liecējiem pati saņēma. Paunu Leipka bieži iegriezās Ķepiņos, viņas lādītē krājās šādi tādi nieki, ko tas bij visvairāk ieslavējis. Pat zaļš zīda lakats tur glabājās, bet viņa ne reizes nebij apsējusies. Kam te lai greznotos?...

Liena nesa sīvēnam ēdienu ķipī. Ķepiņu sētsvidus salsis augstiem kruvešiem, kājas lauza nost. Viņa apstājās un aplūkojās kā ko meklējama.

Kad tās sarkanās kļavas Silagaiļu mežmalā apbirušas? Egles stāvēja tumši sabozušās, aukstumu paredzēdamas. Zemes zaļums arī nozudis, sētsvidu, arumus un paegļu krūmu vecaini noklājusi balta sarma.

Nē — nekas, it nekas viņai nebij meklējams, tāpēc labāk paskatījās nomākušajās debesīs un nodomāja:

— Drīz sāks snigt. Un tad būs ziema.

PIEKTĀ NODAĻA

Dīvajiešos neviens sevišķi nebrīnījās par to, ka Brīviņu kungs atteicās no pagastvecākā amata. Nelaimīgais ugunsgrēks viņu tā satriecis, ka nekāda lāga izdarītāja vairs nebij. Sirds viņam jau no laika gala pavārga, bet pēc tās nelaimes palicis pavisam balts, plikums galvvirsū plētās acīm redzami.

Nevarētu apgalvot, ka viņa aiziešanu diezīn kā nožēloja. Saimnieku aprindās Vanagam pārāk plaša piekrišana nekad nebij bijusi. Viss vairums sīkāko un nabagāko turēja viņu par augstprātīgu, lai gan galvenais iemesls tur bij parastā skaudība pret bagāto. Uzpūtību un plātīšanos Brīviņam pārmeist nevarēja, ja daudz, tad nelielu, apvaldītu iedomību par savu pārākumu zemes platībā un gudrībā. Bet, ja tā labi apsvēra, tādām prāta cilvēkam nekādu lielu godu nedarīja rīvēšanās ar Rijnieku, kas pirmais viņu nebij aizmisis. Tāda traka baznīcā braukšana un riteņu mazgāšana vīnā tagad, pēc dažiem gadiem, sāka rādīties mazliet puiciska un necienīga. Dzīve bij strauji aizskrējusi tālāk, cilvēki kļuvuši citādi, vecie vērtējumi valrs nederēja, lielais un mazais, apbrīnojamais un nīcīnāmais nostājās jaunā apskatā un samēros.

Noteikti pretinieki Brīviņu kungam bij saimnieku dēli un amatnieki. Tie viņam nekad nevarēja piedot lielo galvasnaudu un neatlaidīgo piedzīšanu, kas šķita gluži neciešama netaisnība. Ansonu Mārtiņš pārāk smalks, lai skaļi izpaustu savu naidu, bet toties dedzīgāk noņēmās skroderis, kam Brīviņu kūts degšana, Jēkaba plēgurošana un Ošu Annas aizklišana uz Rīgu sagādāja neizsmeļamu vielu. Ansonu skrodera un visas šīs pasugas nopelns bij arī tas, ka Brīviņu kunga nosaukums pamazām zaudēja izcilās cieņas pieskaņu un tāpat pamazām dabūja zobgalības un izsmiekla nokrāsu. Brīviņu kungs nemanāmi pārvērtās par veco Brīviņu, jaunais, tas bij dēls, ko par kungu dēvēt gan nevienam nenāca prātā, tāds plencis bij un palika Brīviņu Ješka, vairāk nekas. Dzīve vispār strauji atlīstījās uz smalko pusi — katram turīgākam pusgraudniekam jau bij dzelzasu rati, bet gruntnieki brauca tamboratos un līnijdroškās un savā starpā sāka paši saukties par kungiem. Saimlekmeitas jau visas bij jaunkundzes, pat glītākās kalpones ņēma ļaunā, ja viņas uzrunāja vienkārši. Saimniekdēli un Ansonu Mārtiņš baznīcā un krogā

nēsāja uzkreklus ar cietām apkaklītēm un šlipsēm un mācījās pīpot papirosus. Ka jauno pagastvecāko Jaunkalaču Jāni nevarēja saukt citādi kā tikai par kungu, tas par sevi saprotams. Viņš drusku prata krieviski, varēja sarunāties ar komisāru, pristavu un citiem ierēdņiem, kas tagad pārvaldīja zemnieku lietas. Mazliet slikta slava Jaunkalaču Jānim bij par to, ka parupjā kārtā aizdzinis večus uz pusgatavo jaunmājiņu Vilkkalnā. Bet tikpat labi visi zināja, ka ar veceni kopā sadzīvot pašai tai labākai vedeklai neiespējami, un Rijnieka sievasmāsa pie tādām taču nebūt nebij skaitāma. Gruntnieki sāka arvien vairāk ierobežoties savās dzimtsmājās un nodoties paplašināmai saimniecībai, notikumi kādā atsevišķā ģimenē vairs tā neaizņēma visu pagastu kā agrāk. Jaunā dzīve prasīja jaunu cilvēku pagasta priekšgalā, pilnīgi saprotami bij, ka Brīviņa vietā nāca Jaunkalaču Jānis. Nedēļas divas pēc amata nolikšanas Vanags bij jau puslīdz piemirsts, tikai viņa kunga nosaukums un lielmanīgās dēkas ilgi palika ļaužu atmiņā, godības un citās jautrās sanāksmēs tās allaž pārstāstīja, arvien jaunā izveidā un apgaismojumā.

Pagasta mazie ļaudis, tie Vanagu atcerējās ilgāk, tiem viņš arī tiešām bij šo to labu padarījis. Nabagmājas iemītnieki nebeidza slavēt par to, ka pārtikas deva par veselu sieku paaugstināta, pie tam to vairs neizsniedza graudos, bet pagasta samaltos miltos un putraimos. Arī veco kazaku viņš atlaida, lai gan tas bij Mežavilka brālis, kāpēc naids ar kaimiņu nenovēršams. Jaunpieņemtais Ģeģeris ar to izlauzto roku gan liels dzērājs, bet neuzstājās kā kungs un bij taisnīgāks visu biežo ķildu izšķiršanā. Pakulu Bērziņš, tas savā siltajā kaktā pie krāsns līdz pat nāvei nerima pārstāstīt, cik labi viņa Lienai klājies Brīviņos un kā Brīviņu kungs viņam pašam augstos svētkos iedevis pat divdesmit kapeikas par zirga uzpasēšanu pie baznīcas.

Bet visilgāk Vanagu pieminēt bij iemesls Upīšu Mārtiņa Līzei. Pirmajā rudenī viņa piedzīvoja lielu nelaimi. Mārtiņš ar citiem ceļa taisītājiem bij sadzēries, un tā visi sāka Rijnieku grantsbedrēs nerrot garāmbraucēju svešu pauninieku. Upīšu Mārtiņš ar savu lielību nekur nevarēja palikt beidzamais, arī še viņš ņēmās vissirsnīgāk, lai sagādātu citiem lielākus smieklus. Pauniniekam izjūdzta zirgu un apgāza ratus ar visu preču paunu un tukšo silķu mucu. Bet pēc smiekliem nāca ļoti nepatīkama nopiet-

nība. Iznerrotais bij sūdzējies uradņikam un pristavam, viņš esot sadauzīts un aplaupīts, trīsdesmit rubļi viņam izrauti no kabatas. Par to naudu, protams, bij meli, to viņš piedomāja klāt, lai iztaisītu lielāku lietu, Klidziņā jau viņa tautiešu advokātu netrūka. Upīšu Mārtiņu saņēma, aizveda uz Rīgu un ieslodzīja briesmīgajā sikadielā. Tur viņš nosēdēja visu rudeni un ziemu, divājieši runāja par pasīliju un vēl tālākām un briesmīgākām zemēm. Pret pa vasari Līze atvilkās Brīviņos tāda, ka Līzbeta viņu vairs negribēja pazīt. Brīviņi sen bij aizmirsuši, ka šķīrušies naidā, Vanags aizbrauca uz Rīgu un pēc nedēļas pārveda Mārtiņu mājās. Par to Līze divus rudenus skrēja uz Brīviņiem linus plūkt, bij atnākusi vēl tupeņus rakt, bet tad Vanags salamāja viņu un aizdzina prom.

Vecais Brīviņš, kā viņu nu sauca un kāds viņš arī pats sajūtās, dzīvoja mājās, ārpusē viņu tiklab kā nedabūja redzēt. Dzēra viņš tikai tik ilgi, kamēr izmeklēja ugunsgrēka lietu, izmaksāja apdrošināšanas naudu un pagastā valodas sāka aprimties. Kamēr būvēja jauno kūti, viņš turējās diezgan braši. Kad meistars ar astoņiem krieviem mājās, saimniekam allaž vajadzēja būt klāt un pašam visu redzēt. Bet, kad ēka bij gatava, lopī novietoti kā zālēs ar prāviem loģiem un vezumi rībēdami brauca pa slīpo tiltu augšā uz līdzeniem divcollu planku griestiem, viņš spēji nolaidās. Tāpat kā tēvs, sāka pat vasaras vidū staigāt ka žociņā, ziemu sildījās pie krāsns, vienmēr maisījās meitiešiem pa kājām un apņika visiem.

Katrā ziņā vajadzēja lauzt akmeņus un vispār domāt par jauna ērbeģa buvi, šī vecā šķuts taisni par apsmieklu rēgojās Brīviņu kalnā un tik tuvu pie lepņas kūts. Preimanis reiz ieminējās par to — pie tam neaizmirsā palaist vidējo smieklu, lai Brīviņš nedomātu, ka viņš nopietni domājis tam kādus padomus dot.

Bet tas padomāja un atbildēja gurdeni:

— Manam mūžam pietiks. Lai būvē dēls.

Preimanietei ar to pietika, lai iesteigtos saimniekgaļā un tad uz Lielspurēm pie Sīpolienes ar jauno ziņu, ka vecais Brīviņš taisoties uz miršanu.

Patlaban Brīviņu Ješka vēl nebija nekāds būvētājs. Kambarī namiņa dibenā viņam acīm redzami apņicis līdz kaklam. Varbūt visa dzīve šē Brīviņos apņikusī. Nevarētu teikt, ka viņš nestrādāja, bet tas darbs bij tāds savāds. Reizēm viņš metās ar visu krūti, it kā ilgi aizkavējies un beidzot atguvies. Bet drīz vien atkal nolaidās, rīkojās kā

nosalušiem pirkstiem, kā dienas algādzis, kā vakara dzīts klausīnieks, lai gan neviens viņu neskubināja un nerīkoja. Varbūt taisni tāpēc, ka tēvs viņam nekad neko nenorādīja, neprasīja viņa padomu, pat uz dzirnavām veselu gadu vairs nebija braukts. Lai cik stulbs, viņš tomēr nevarēja nemanīt, ka vecais Brīviņš sakostiem zobiem, ar kaut ko iekšā aizturētu staigā garām un cieš viņu tikai tāpēc, ka aizdzīt taču nav iespējams.

Līzbete, tā cieta visvairāk, par viņiem abiem. Arī bez tiem šad tad izmestiem vārdiem zināja, ka tēvs ienīst Jēkabu dziļi un negrozāmi. Par visu pagājušo — par pieviltām cerībām un gruntnieka aprēķiniem, par negodu, ko viņš tiem sagādāja, bet it sevišķi par to, ka Ješka negribēja vai nespēja pielipt ģimenei un pieķerties Brīviņu zemei kā mantinieks un nākamais saimnieks. Un vai tad tas pretī varēja būt citāds? Līzbetei allaž bija gaiša galva, viņa redzēja visu vienkārši un sprieda taisnīgi. Bet šē tēvam un dēlam katram bija sava taisnība, un viņa nevarēja atrast iemeslu nostāties viena vai otra pusē. Tēvam Jēkabs nekad neprasīja, laikam lai uzsvērtu, ka viņš te strādā bez algas, par vēderu, kā tāds pieklīdis nevajadzīgs svešnieks. Droši vien staigātu noplisis, lai pasaule redz, kā bagātais Brīviņu kungs tur savu dēlu, droši vien palūgtu Silim uztaisīt pastalas vai Zemīšam nopīt no saviem lūkiem viņam vīzes, ja māte rūpīgi nelāpījusi svārkus un neapziņojusi Klidziņā kurpnieku Šleinu, lai atnāk un nomēro jaunus zābakus. Naudu viņa tam arī iedeva diezgan bieži, gadā viņš droši vien saņēma divreiz vairāk nekā priekšstrādnieks. Bet zināja labi, ka Jēkabs nerēķinās, cik dabūjis, neieskaitīs to par nopelnītu algu, bet par dāvanu un dzeramnaudu, ko no labas sirds atmet. Vanags manīja slepenās devas, bet neteica neko, drīzāk jau atzina, ka tas taisni nepieciešami: vai tad viņš varēja dēlu taisni par kalpu līgt paša mājās un izmaksas tāpat kā citiem ierakstīt algu grāmatiņā? Bet pazagšus iedotā nauda tāpat atkal aizies, tādai taču nebija nekādas vērtības, ne cieņas.

Nejēdzīgs, apkaunojošs bezizejas stāvoklis... Vecais Brīviņš tinās kažokā, sildījās saulītē, bet sala arvien vairāk. Ar katru dienu palika kaulaināks, likāks un baltāks.

Reiz viņš gadījās sētsvidū, kad Jēkabs tikko bija atbraucis no Klidziņas un nekādi nevarēja izkļūt no ratiem. Saime sēdēja pie vakariņu galda — kāds droši vien pameta acis pa logu un pačukstēja citiem — vai nu pirmā

tāda reize. Vecais Brīviņš palīdzēja Ješkam iztrausties laukā un bezgala īgni noskatījās, kā tas, pie ilks s ķerdamies, taisījās nojūgt zirgu.

— Kad es būšu nomiris, tev, dēls, no tiem Brīviņiem trim gadiem nepietiks, — viņš teica dobji aiz rūgtuma un sāpēm, kas tik ilgi krājiēs.

Ješka pagrieza uzburbušo, saraino seju un ļauni pablenza no pietūkušo acu plakstu apakšas.

— Kad tad jūs mirsiet? — viņš atburkšēja, cits nekas neienāca dultnā prātā.

Vecais Brīviņš palika mēms. Tikai paskatījās uz istabas galu, kur reiz kāpa paraudzīt, vai pele nav ietaisījusi midzeni tēva zārkā, kas vēl šodien glabājās turpat. Likās, ka tas nebij pirms gadiem, bet vēl aizvakar ...

Droši vien par spīti un izsmieklu vecajiem, Brīviņu Ješka bij ierīkojis arī sava paša saimniecību. Kundravas bij nocirstas, taģad cirta nost Grullānu un Līkšānu rozas. Tās notīrīs un atkal audzēs jaunu mežu, bet Kundravās Zīvers gribēja ierīkot laukus un izdot pieciem rentniekiem. Vispirms viņš līdumu sadalīja divu pūravietu gabalos un atdeva uz trim gadiem nodedzināšanai un iztīrišanai. Rudzus un tad miežus līdumnieki tur varēja iesēt un novākt. Visi Dīvajās mežgaliešu pusgraudnieki un rentnieki bij kā spārnos izmantot šo nepiedzīvoto izdevību reiz iedzīvoties bagātībā. Neko vairāk tur nevajadzēja kā tikai pastrādāt, pastrādāt. Svētdienas un vasaras naktīs viņi vairs nepazina, melni un pinkaini kā lāči reizēm izlīda no saviem līdumiem, zirdziņi galvas vilka pa zemi un gāja, kājas krustodami. Pilnīgi uz savu galvu arī Brīviņu Ješka bij saņēmis sev gabaliņu un visu vasaras otro pusī nodzīvoja tur. Tikai maizes kuli un cirvi viņš paņēma no mājām, zirgu viņam aizdeva Lauska mājeles Bite, kas turpat blakus apstrādāja divus gabalus. Kad viņš beidzot pārradās mājās, Līzbeta tās piesmirdušās skrandas iesvieda krāsnī, uzdeva mugurā jauno kārtu un apziņoja to pašu nelieša zagli Ādiņu, lai nāk uzšūt Ješkam svētdienas uzvalku. Bet par to otrā vasarā rudzi viņam līdumā auga griezdamies kā kārkli, zilganvioleliem stiebrim — ar cirvi cērtami, kā viņš pats lielījās. Pats pie savas naudas viņš tiks, jaunu cepurī varēs nopirkt, pulksteni arī, tas, ko viņam Klīdziņā nozaga, bij vecs malka, kauns tādu kabatā bāzt. No kroģa mājās pārradies, viņš savā kambārī auroja pilnā kaklā — Bandinieka rudzi auga ... Līz-

bete aiz kauna no saimes ļaudīm nezināja, kur dēties, ve-
cais izvilkās ārā, roka viņam drebēja, kažoku pogādama.

Tad Ješka pasāka ciemoties pie Bitēm Lauska mājiņā, kāpēc gan nē — vai tādām bandiniekam Bites nebij paši labākie radi? Kad tikai patrāpījās pusstops kabatā, noslāja lejā un, pa Oša tiltu laipodams, aizslāja turpu. Rokas priekšautā slaucidama, savu vissaldāko smaidu sejā, Bitiene iztecēja pretī. Bij taču liels gods draudzēties ar tādiem gruntniekiem, ar tādiem augstmaņiem, visi pagasta rentnieki par to viņus apskauda. Un tā vislabāk varēja iespītēt vecajam Brīviņam, tam uzpūtīgajam ķēmam, kas droši vien bij apzadzies un aizmuka no pagastvecākā amata, lai nedabūtu uz pasiliju braukt. Acu galā tas viņus neieredzēja, dēliņu bij sapluņinjis, ka tam, puišķinam, pamisējās un, vienu ābolīti noraudams, nolauza sapuvu-
šai ābelei zaru.

Aiz visiem šiem laipnības iemesliem slēpās vēl kādi nolūki, kuru dēļ bij vērts smaidīt un sviesta podu galdā celt. Baumaniete sēdēja gultā un arī pūlējās smaidīt, tikai viņai tik labi nepadevās kā mātei. Bitiene apkārt vien minās, uzmanīdama, lai Bite neievelk mazāk no brandvīna, par ko pašam nebij jāmaksā. Bīdija sviesta podu Ješkam tuvāk.

— Uzsmērējiet, uzsmērējiet, jaunais Brīviņu kungs, biezāk, mājās jums jau nava. Saimnieka dēliem jau nekad nekā nav.

Ješka parasti neko neatbildēja. Viņš vispār skaidrā prātā runāja maz, tā ka grūti uzzināt, ko īsti domāja. Bet nepatīkami laikam taču nebij, ja tā klausījās, acis zem uzpampušajiem plakstiem bolīdams.

— Nu ka nav, — Bite apstiprināja, pelēko bārdeli paslējis.

Arī pats nebij nekāds runātājs, bet tā iedresēts, ka sievas un meitas klātbūtnē drikstēja tikai piebalsot.

— Ir gan liktenis tiem gruntnieku dēliem! — Bitiene nopūtās tik smagi, it kā viņai vienai uzkrauts nešt visu pagasta saimniekdēlu nelaimi. — Tēvs brauc lepnus zirgus, dzer pa krogiem, spēlē kārtis un ar meitām dzīvo pa Klidziņu — — Baumaniete skāpi ieklepojās, Bitiene aprāva, atgīdusies, ka nošāvusi aplam. — Dēls dzīvo kā nabadziņš, ne saimnieks, ne kalps, ne algu viņam maksā, ne cits kāds ienākums, pie sveša dienēt arī nevar aiziet, pie tām dzimtsmājām kā sunītis saitē piesiets.

— Kā sunītis saitē, — Bite piebalsoja.

— Taisni jānobrīnās un jāvalcā, kā tas mīļais dieviņš pielaiž tādu pasaules netaisnību. Lazdas Miķelim trīsdesmit gadu, bet lāga zābakus vēl nav sapelnījis. Vecais naudas maisiņu par pagalvi tur, šim ar vecām tupelēm jābrauc uz baznīcu.

Jaunajam Brīviņu kungam tas īsti nederēja, viņš pār-laida roku jauno zābaku stulmam, kas sniedzās pāri ceļ-galam. Bet vai tad Bitienei trūka citu piemēru?

— Silagaiļu Jorgis vairāk kā trīs gadi pūta lielo bass tauri. Un nu gadījies nelaime — mazliet švunkā, uz-kritis virsū un ielauzīs sānus. Klīdzlīņā salāpīt neviens ne-prot, jāved uz Rīgu, bet vecais naudu nedod. Sprukam koris jūk laukā, bez lielās bass spēlēt nevar.

— Takts neiznāk, dancot nevar, — Bite pastiprināja.

— Un tas pats Līču Mārtiņš. Pusmūža gados nāk, gal-viņa plika kā ola, precēties nevar, māte kā nemirst, tā nemirst, vedeklu arī mājās nelaiž. Bet puisietis paliek puisietis, tādu viņu dieviņš pasaulē laidis. Nevienu meitu, cilvēks, vairs nevar dabūt, pašam govīs jāslauc, Pēterīšu Minna ar to savu bērnu visu pagastu piekļiegusi pilnu — —

Baumaniete par vēlu bij sākusi klepot un mirkšīnāt acīm. Bitiene tā iedziedājusies, ka nemanīja ne to, kādai bīstamai vietai pieskaras, ne arī to, ka tiem pudele uz galda jau pāri pusei.

Jaunais Brīviņu kungs palika sarkans kā skābējamaiss svikls. Milzīgā dūre novēlās pret galdu, pat sviesta pods palēcās, nerunājot nemaz par brandvīna pudeli un citiem sikiem daiktiem.

— Liec tu Līču Mārtiņam mieru! — viņš norēca kā tukšā alus kubulā. — Revidenti atradušies! Ubagi!

Bite no bailēm arī bij satvīcis, tikko novaldījās tāpat neuzbrucis tai glupjajai bābai, kas tišu prātu bojā laukā pašas labi ievadītu lietu.

Bitienei labu brīdi bij jāmiņājas un jātaustās, līdz ka-mēr Ješka nomierinājās un viņa atkal attapa īsto. Palic-cās pie loga un nogrozīja galvu.

— Osis vēl vienmēr valkājas — dzīvotājs nav, bet nost arī nemirst. Taisni brīnums, ka dieviņš tādu nepieņem. Visas iekšas pagalam, bet dzīvība sūksta kā kaķim. Visu vasaru ne laukā, ne pļavā nav redzēts. Pašai arī deguns pa zemi velkas. Tik ir, kā ko tas leitīs uzrušina.

Pudele pie beigām, nu arī Bitem radās mute — kā pa-rasts, reizē ar lielību. Viņš samiedza bārdu saujiņā, un, kad

atkal palaida vaļā, tā palika zoda galā lika un plakana kā slapja skaida.

— Divi nabagi, vairāk nekas. Tam pašam leltim nevar samaksāt, solās, cilvēks, iet prom, par velti tak neviens nestrādās. Rudenī vēl kaut kā, bet kur šis pavasara renti ņems, peļņā braucēja tur nav.

— Peļņā braucējs! — Bitiene smējās gan piespiezdamās, bet ar ievingrinātu prasmi, tā ka izklausījās īsti sirsnīgi. — Uz kapiem, mīļie, tikai uz turieni!

— Kas no tās Brīviņu salas paliks pāri, kur šitādi mirlas trešo gadu ķēpājas? Kails un plīks pliens, usnas un lācauzas tur vairs negribēs augt. Kad mums atdotu — otru zirgu mēs nopirktu, kviešus mēs sētu!

Nebij jau pirmā reize par to runājama. Brīviņu nākamais gruntnieks papurināja galvu.

— Par to nav ko plāpāt: kamēr Osis dzīvs, vecais nevienam citam nerentēs. Taisni par brāli tur. Kad es — — kad man reiz — — es to salu pārdošu nost.

Bitem bārdele atkal atplauka plata un villaina, tām abām saulīte spīdēja sejās.

— Nu kā tad, kā tad, ka nost! — Bitiene medaini spīdza. — Vai Brīviņiem zemes trūkst? Priekš kā tādu Sibīriju turēt? Tur ienāks nauda!

Arī par to nebij pirmā reize. Brīviņu Ješkā sāka pamosties jaunais Brīviņu kungs. Tādi ubagi gribēja viņu mācīt, no kurienes nauda nāks. Lauska mājele drebēja ar visiem pakšiem, kad viņš sāka runāt, dūri šad tad galdā pietriekdamus.

— Kūts ir laba, lopus var turēt — divdesmit piecas slaucamas govīs uz Brīviņu zemes nav nekas. Trīsdesmit pūravietas dābola, piens nāks kā jūra, ar sviestu katru piektdienu Klidziņā uz tirgu... Viņš tikai ar tiem zirgiem — divi jau ir no Rutka, tās siena ķīpas vien nebeidz bāzt un auzu pūrus mērīt. Klēts gāžas kopā, Oša vecā kūtiņa kā spoks stāv kalnā. Istabā nevar ieiet, piere pret sijām sitas... Spilva mirkst akmeņu pilna, bet viņš neliek lauzt, rīkoties neprot. Šķīvju ecēšas tagad vajag tajos māla kalnos, sējamo mašīnu, lai pusi sēklas var aiztaupīt. Lejassmeltēnu Vanags tvaika kuļmašīnu pirks — par ko tas var un Brīviņos nevar?

Tur mēlei bij vēl viena brīnišķīga viela. Bitiene nenocietās.

— Nezin kā tad nu Lejassmeltēnu Jorgim iet ar tām

pamīlijas būšanām? Dzird jau, ka Kļaviņš tāpat vien dzīvoļot pa mājām.

Bet jaunajam Brīviņu kungam ģimenes lietas neinterešēja. Dūre atkal atsītās galdā, Lauska mājiņa dārdēja vēl spēcīgāk.

— Viņam naudas nav! Nevienam viņas nav, naudu vajag prast taisīt! Desmit pūravietas līduma Grullānos, tur augs ru-udzil! Grāvi pa tērci pāri Spilvai, tur augs sie-iens! Pieci vezumi zupura un tomasa katru gadu klāt virsū — kā muiža! Krūmāju aiz ataugas nost un plēst augšā. Kam to parku tur audzēt? Pusi ataugas nost, līdumā augs mie-ieži! Trīssimts baļķu, divdesmit kubiku malkas no galotnēm — tur nāks nauda!

— Un melnos elkšņus Spilvā, — Bitiene pasacīja priekšā.

— Un melnos elkšņus Spilvā! — Brīviņu mantinieks uzķēra. — Baļķi lietaskokiem, oša cenā.

— Un salu, un salu! — Bite trauksmīgi iekrita starpā, it kā tā manta nupat rīpotu garām un viņš varētu palikt bešā.

Brīviņu mantinieks bij aizbraucis pārāk tālu, jāpiespiežas, līdz tika atpakaļ tur, kur sācis. Atkļuvis tomēr pameta ar galvu.

— Un salu. Tur nāks tā pirmā nauda!

Viņš cēlās iet, Bite kā pielīpis steigšus līdz.

— Nauda mums ir. Baumanis pie zāģa pelna rubli dienā.

Baumaniete, kā iedzelta, tāpat sēdus palēcās gultā.

— Muld kā vecs lops! Rubli divdesmit, kad gadās mīkstāks koks!

— Rubli divdesmit, kad mīkstāks, — Bite pārlaboja. — Mums ir nauda! Mammiņ, parādi jaunajam Brīviņu kungam! — Bitiene smaidīdama palocīja galvu un it kā sakustējās rādīt. Bet tas tagad nebij skatītājs, šļūca uz durvīm. Bite uz pēdām pakaļ pavadīt.

— Un ar tiem rudziem paliek tā, kā norunāts. Vecajam Brīviņam nevienu vārdu! Rudenī atrausim pie Ozoliņu rijas, tikpat kāds vīkšķis salmu mums arī paliksies, jums jau viņu tā kā tā nav kur likt, jaunais Brīviņu kungs.

Baumaniete bij pieklususi pie lodziņa noskatīties, kā viņš to aizvada.

— Kad tikai viņš tur kaut ko nesamuld, — viņa bažījās. — Piedzēries, neatjēdz ne rīta, ne vakara.

— Ko šis var samuldēt! — Bitiene atsaucās, sviesta podu pagrābdama. — Tas otrs jau nav labāks, stulbs kā vērsis ar dēli pie rāgiem... Ak tu sātans tāds! Tīri vai pus podu noķepsējis!

Baumaniete atsviedās no loga. Saulīte viņām sejās bij nodzisusi, pelēkdzeltenas, baltām acīm vērās viena otrā.

— Pus podu... Vai es jums labi neteicu: uzlieciet uz tasītes, uzlieciet uz tasītes! Ko nu!... Uzsmērējiet, uzsmērējiet biežāk, jaunais Brīviņu kungs... Pricim, tam biezpienu ar staku cibiņā, sviestu lai aprij tāds Ošu Annas brūtģans!

Bitiene atgrūda podu visam galdam pāri.

— Še jau, še jau! Skrien uz Rijniekiem, nes tam savam veprim, lai līdz rudenim nobarojas!

Kad tā iesākās, tad turpinājās līdz vakaram. Dažreiz tikai vēl otrā dienā saulīte atkal sāka spīdēt sejās, acis palika mīlīgas un sejas medainas...

Tikai vienu lietu Ješka bij mātei uzstājis, un tā arī neko nepretojās, laimīga, ka dēls tomēr sāk domāt par mājām un saimniecību. Separators rūca Brīviņos — meitas grieza to un tīrīja, sākumā ar lielu interesi par šādu neredzētu piena mašīnu, bet drīz vien pierada un pat apnīka, paslepus jau pukojās par smago un garlaicīgo darbu, kas deramdienā nemaz nebija paredzēts un likās kā gluži lieks klātpienācis. Smalko Anna, pēdējā no vecu vecajiem gājējiem, bij aizprecēta uz Kurzemes krīviņiem — šķīta, ka ar viņu aizgājusi Brīviņu senā kārtība, parašas un slava. Tagad te tāpat apgriezās tikai gadsgada staigātāji, kas nepaguva ne saaugt ar saimniekiem, ne sadzīvoties paši savstarpēji. Pirmo reizi dīvajieši sāka runāt, ka Brīviņos slikti baro, gājējiem dod to pašu nomalto pienu, ko cūkām, saimnieks paliek nabagāks un saimniece skopāka.

Līzbete uztraucās un mēģināja karot pret nekrietnajām haumām, bet vecais Brīviņš palika vēl klusāks un sapoģāja ciešāk kažociņu. Velti tie domāja, ka galva viņam vāja un viņš nemana, ka saimniecība un visa dzīve Brīviņos ar varu griežas pa citu sliedi. Viņš redzēja itin visu, vēl gaišāk kā visi citi, tikai saprata arī to, kas tiem likās pavisam mīklains.

Neko tur nevarēja grozīt, ar pirmo vāczemnieka arklu un dzelzasu ratiem tas bij tā sācies un gāja arvien tālāk. Bodē viss palika dārgāks, Liepiņam par zirgu apkalšanu vien nevarēja vairs samaksāt — septiņi zirgi apēda tik

daudz, puīši vairs negribēja pa naktīm celties un barot, lielās peļņas izbeidzās, bet naudas vajadzēja arvien vairāk. Gājēji ar katru gadu prasīja lielākas algas, un tad vēl bij jāmanās laikā salīgt. Zīvera pārvaldnieks Reksons daudz nekaulējās, Zommerfeldas un Salaku muižiņas nevarēja palikt bez kalpiem un lopu kopējām, darbs tur no zvana līdz zvanam, centrifūgas dzina ar naftas motoru. Labība neko vairs nemaksāja, linus sēt pavisam nebij vērts. Līdz pieciem, līdz četriem zirgiem Brīviņus vajadzēja nodzīt. Pļaujmašīna neprasīja ne ēst, ne dzert, bet pastrādāja par pieciem. Znots Lejassmeltēnos taisījās pirkat vadājamu tvaika kuļmašīnu. Ješka bij izmuldējies par divdesmit piecām slaucamām govīm, par lopu runkuļiem un burkāniem, par saulgriežu raušiem un citu pērkamu spēkbarību.

Vecais Brīviņš skaidrā prātā apsvēra visu to, par ko tas dulnumā muldēja, pa mākoņiem braukdams. Daudz varētu, Brīviņos visu varētu, ja bijis dēls, ar ko kā ar cilvēku parunāt, ja strādājis kā nākošais saimnieks, kam tā kā tā pašam viss paliks, nedarijis kaunu ar tiem saviem bandinleka rudziem un ne vazājies uz Lauska mājiņu padomu prasīt tai zagļu bandai . . .

Sviestu kūla pati Brīviņu saimniece. Balta vienkoča muca uz kājām kā sols — Osis pats bij uzvilcis kalnā un skaisti ierīkojis, pat mugura nebij jāpieliec — tīrais prieks pagriezt kloķi un klausīties, kā iekšā klukšēja arvien tumšāk un smagāk. Bet meitām arī tas grūti, vienai jau no tās centrifūgas tirpa rokas, otrai noreiba galva, kad te visu laiku taisni kā spole griezās acu priekšā. Aust šitās vairs neprata, vērpēt negribēja, tūlī pēc vakariņām likās gulēt, rītos saimniecei bij jāceļ, lai iet lopus barot un govīs slaukt. Vilnu tagad Ardeļa dzirnavās ar mašīnu vērpa, linu dzijas un diedziņus pirka Klidziņā, stacijas miestelī apmetušās divas vēverienes, tās noauda visādiem rakstiem. Bet meitām pašausis vairs nebija nekas, viņas pirka bodē katūna un vilnas drēbes, pašas pašūt arī vairs nevižoja. Svētdienas rītos pātari tikai saimniecei pašai ienāca prātā — no tām tikai viena palika mājas darbā, tās trīs, lopus apkopušas, kur kurā, viena aizgāja vecākus apraudzīt, otra vienkārši sēdēja istabā un lasīja «Dienas Lapu», ko priekšstrādnieks pakām vien nesa no pasta mājās. Bet, lai nu kādas, kaut tikai to pašu bijis, cik vajadzīgs. Dažai tēvs uztaisījis savu mājeli stacijas miestelī, tā dzīvoja tur, pie saimnieka pļaut gāja tikai uz pū-

ravletām, linus plūkt uz saujām par naudu, tikai par skaldru naudu! Divas trīs katru gadu uz Rīgu — par šuvējām, pie kungiem istabās kalpot, fabrikā... Deramdienā bij jāmanās pirmajam, lūgšus jālūdz — kauna pilnā kārtā saimnieki meitas cits citam rāva no rokām laukā.

Grūtas domas pārdomāja Līzbete, sviesta mucīņas guldzēšanā klausīdamās. Viņai nebij tā gaišā skata, kas vecajam Brīviņam, tagad bieži satikās ar citām saimniecēm un čukstēdamās sūdzēja viena otrai savas bēdas. Kad viņas reiz tā ar Mežavilku māti bij ilgi sūrojušās un pūtušās, Brīviņš it kā pamodās no vientulīgās snaudulības. Un, tā kā saimes istabā patlaban slaistījās Ješka, viņš uzsita dūri galdā un pateica skaļi:

— Nečikstiet kā veci rati, apnicis, klausīties negribas! Cilvēki ir tādi paši kā agrāk, tikai laiks viņus griež citādi. Un saimniekiem jāgriežas līdzī, neko tur nevar darīt. Nekāda posta tur nav, uz labu un augšu visa dzīve iet. Bijuši man tie divdesmit četri gadi, Brīviņus nepazītu — muiža te būtu!

Saimniece varēja tikai nopūsties. Bet Līzbete bij palikusi stipri dievticīga, gandrīz katru svētdienu gāja baznīcā un ar lielu apmierinājumu klausījās, kā Arps, kanceļi dūrēm daudzīdams, lādēja jaunos laikus un samaitātos ļaudis.

Pirmo reizi ar sviesta spainīšiem uz Klidziņu aizbraucis, Ješka pārveda divdesmit rubļus un, ne vārda neteicis, nosvieda mātei priekšā uz galda. Līzbete nepēma: viņš to sviesta mašīnu iegribējis, viņam pienācās viss, ko tā ienesa. Otrreiz Ješka pārbrauca tikai pie vakara, par piecpadsmit rubļiem vairāk viņam pāri nebij palicis. Pēc trešā brauciena celtuves puisis otrā rītā atbrauca par kučieri līdzī, Leja bij līcis pateikt, ka vairāk viņš Brīviņu zirgu savā sētā nelaidīšot, zviēdzot cauru nakti, viņam smalki irnieki lielajā mājā, tie tādu troksni nevarot ciest. Ješka nogulēja otrā dienā līdz pusdienai, bet pēc tam Lauska mājēlē ilgi plātījās. Tāda nabagošanās vien iznāca! Viņš nevarēja Klidziņā tirgū stāvēt blakus kurzemnieku saimniecēm, kas tur sabrauca ar krējuma mucīnām un putraimu kulītēm. Trīsdesmit pūravietas dābola Brīviņos vajadzēja, divdesmit piecas slaucamas govīs, sviestu divreiz mēnesī kastē sūtīt uz Rīgu, tad ienāca nauda! Spruka ar Suntužu Bērziņu bij iegādājušies divdesmitstopu kannas un veda uz staciju Rīgas moderniecībai, tad tikai tā braukšana, darba pašiem mājās nekāda. Bet vai

viņš ko varēja? Tā viņam bij jānīkst kā nabagam, kamēr tas vecais nerrs saimniekoja un mājas acim redzami slidēja uz leju.

— Nu jau ilgi vairs nečiepstēs, — Bitiene viņu mierināja, pati stiprā cerībā. — Kad jau kažokā tinas un dzīvs lien krāsns mutē, tad ilgi vairs nebūs jāgaida.

Val Ješka arī gaidīja, to no viņa izskata nevarēja spriest. Viņš kūkoja un uzvilka savu iemīloto dziesmu par bandinieka rudziem.

Ar Ješkas rudziem neiznāca tā, kā Bite to bij izrēķinājis. Vecais Brīviņš lika puišiem sajūgt četrus zirgus, vienā dienā viss plāvums bij mājās. To izkūla pirmo. Salmus sameta atsevišķā kaudzītē, bet rītu tās vairs nebij pierijas — Bite bez gaismas aizrāvis uz Lauska mājeli. Vecais Brīviņš miļā miera labad pacieta arī to, lai gan sirds vārījās vien. Dīvus vezumus piekrāva, vecais sūtīja dīvus puišus līdzī. Tie ar tukšiem maisiem drīz vien atgriezās mājās. Ješka bij palicis Klidziņā pagaidīt, kamēr Simkam pavaļīgāks brīdis saskaitīt vezumu un aprēķināt naudu. Neviens Brīviņos nemanīja, kuru dienu viņš bij pārradies, tikai uzmodies paprasīja priekšstrādniekam pusrubli un aizsūtīja gana puiku uz Viksnas krogu pēc pusstopa...

Līzbeti un Mežavilcieni par čīkstēšanu sarādams, vecais Brīviņš bij pēdējo reiz sitis dūri galdā un uzkļedzis. Tagad Ješka tēva parašu uzsvērtā kārtā turpināja Lausku mājelē — pats viņš palika arvien klusāks un vientuļāks. Tepat vien mājās viņš bij, allaž tajā pusē, kur saulīte, tomēr visiem un varbūt arī pašam dīvainā kārtā likās, ka viņš aiziet arvien tālāk prom, kaut kur saltā ēnā, kur kažociņš jāpogā ciešāk un pašam jāsaraujas mazākam.

Vēl arī citas dīvainības sāka viņam uzrasties, vispirms tās ar lopiem. Stallī viņš gāja bieži, it sevišķi ziemas naktīs, kad rītā agri jābrauc mežā un uz puišiem nevarēja palaisties, vai zirgi kārtīgi pabaroti. Bet neviens nevarēja atcerēties, ka viņš jel reiz lopu kūti iespēris kāju. Agrāk tas bij saprotams par sevi, ka saimnieks nesaukts aizsteidzās aplūkot katru jaunpienākušu teliņu un pat jēru pāri. Līzbeta vienmēr atcerējās Upīšu Mārtiņa un Ošu Andra pēdējo vasaru un to lielo mēslu raušanu, kad kūts pustrešās dienās bij tīra. Saimnieks pats paņēma cirvi un naglu un aizgāja piesist pie sienas mieta galu, lai, mēsliem krītoties, tas neapgāztos un neizpostītu bezdelīgai ligzdu, ko tā sava muļķa prātā tur uzmūrējusi virsū. Bra-

mani jau nevarēja galvot, tas bij spējīgs padarīt arī tādu grēka darbu. Šogad veda taisni veselu nedēļu, un pat pašās beigās viņš negribēja paskatīties, vai vidū neizgrābj ar bedri, no kuras virca nevarētu nosūkties pa pamatā ietaisītām renēm ārpus krātuvē.

Ar lopiem vecajam Brīviņam bij tiri nesaprotamas lietas. Viņš nekad necēlās augšā, pirms tie nebij izdzīti laukā. Kad pusdienā vai vakarā dzina mājās, jau pie laika manijās istabā — redzēt viņš tos negribēja. Un, ja gadījās, ka laukā vai Spilvā govš nejauši iemāvās, viņš kā puika pie stacijas, lokomotīves spējā svilpiena pārbiedēts, grūda plaukstas ausīm priekšā un saviebās.

Ar Bramani pavisam otrādi. Pirmajā laikā, kad tas nedēļām strādāja Aizlakstes mežā un atkal nedēļām pie Raudas — kā ļaudis runāja — dzēra nost tos viegli nopelnītos divdesmit piecus rubļus, Brīviņu saimnieks lūkoja uztvert katru vārdu, kas kaut aplinkus zīmējās uz šo nelielīgo pasaules staiguli. Bet valodas apklusā, apdrošināšanas naudu izmaksāja, jaunā kūts bij uzcelta. Upīšu Martiņš pat dzērumā tikai atvēcinājās, kad kāds ieminējās uz to pusi. Ansonu skroderis visiem bij apnicis, bez tam viņam pašam arī sanāca diezgan jaunu stāstu, ko viens otrs vēl labprāt paklausījās. Brīviņu studente bij apcēlis Baumanieti. Bitiene ar rungu nevarēja aizvadīt to no Lausku mājiņas. Ošu Anna ar viņa meitu staigāja Rīgā pa Daugavas tirgu ubagodamas. Bērziņu Liēna savam kolnistam ar cirvi bij aizcirtusi abas rokas, tas, nabags, tagad varēja tikai dzert un raudāt pie Raudas. Rijnieks sen vairs nelielijās meklēt pakaļ visai tai ugunsgrēka lietai. Pašam raizu diezgan: Rijniece sēdēja bodē, katru dienu, katru dienu cepa bliņas no baltajiem miltiem, konfekšu kārba vienmēr bij tukša, puikas, uz skolu iedami, sen vairs nemēģināja tur iegriezties, bet gāja pie Mieža, kur par kapciķi varēja dabūt pēc izvēles — garenās, cietās vai ķeizarbonbongas ar šķidru vidu... Visa dzīve aizvirzījies tālu prom un nost, nevienam nebij nekādas daļas, ko dara vai runā tāds ubags Bramanis. Bet vecais Brīviņš ausījās — Līzbece noprata nemaldīgi, kāpēc viņš kuro reizi sarauca pieri vai kāpēc viņam baltā bārda paraustās. Taisni nelaime, kad otru pazīst tikpat labi kā sava paša sāpi.

Pilnīgi negaidot, iesākās atkal. Neviens nevarēja pateikt, no kurienes viss tas cēlās, bet pagastā runāja, ka Brīviņu ugunsgrēka lietu ceļot augšā. Viens pa ausu galam dzirdējis, ka Smalko Anna Kurzemes krieviņos kaut

ko plāpājusi un tas nācis kungiem ausīs. Otrs zināja, ka nevis Anna, bet Brīviņu Ješka pats Klidziņā krogā izmuldējies. Trešais apgalvoja, ka tā varot būt tikai stacijas kunga Jansona madāma, kas kā lopu aizsardzības dāma nevarot tā atstāt tās trīs sadedzinātās govīs.

Līzbete sākumā domājās pirmā padzirdusi, bet tūlī atskārta, ka maldījusies. Vecais Brīviņš zināja visu — kā kurmis alā, kas jau pa gabalu jauž zemi dimdam, nācēja soļiem tuvojoties. Pie bļodas taisni vilkšus velkams, dažreiz piesmeltu karoti aizmirsa rokā. Arī Līzbete pa naktīm nevarēja gulēt, ausīdamās, kā tas otrā pusē, bijušā Lauras vietā, gulēja nedzirdams, bet nomodā, tad, elkoņus gultā atspiedis, paslējās un grieza galvu pret logu. Viņa novārga un sagura līdzī, it sevišķi tāpēc, ka dienu visa saimniecības vadība bij uz viņas kakla, Ješka tiklab kā nemaz vairs nestāvēja mājās. Kad viņš bij prom, Līzbete klausījās tumsā, katrs mazākais troksnis, kādreiz iedzinkstiens pašas ausīs uztrauca maldīgu cerību — nupat, nupat viņš nāk... nu taču reiz pārvelkas mājās!... Un, kad Ješka slāja lejā uz Lauska mājeli, viņai gribējās izraut mietu un aizskriet ceļā, tik apkaunojoša un Brīviņiem pazemojoša šī draudzēšanās ar to rāvēju un zagļu bandu, no kuras pat katrs lepnāks kalpa puisis atsargājās. Protams, nekā tur nebij tāda, par ko melsa Ansonu skroderis, tas vecais paisikla, bet, kas zin, varbūt slēpās kas vēl ļaunāks, ar labiem nolūkiem Bitiene tur tos sviesta podus vis necēla galdā... Zirgu Rutkis bij pasācis ierasties ik pārnedējas, no Oša jau siena maiss bij rātos, Brīviņos pēdējo dābola kaulu salasīja kūtsaugšā un sabāza ķīpā. Algu gājējiem izmaksāt varēja, bet grāmatā pierakstīt dažreiz aizmirsa, ja pašam lika, tas tagad vilka tādus ķeburus, ka nezin vai pats varēja izlasīt. Un, ja nu viņš nomirst, kas tiem rēķiniem tad sameklēs galu vai malu?

Par vīra miršanu viņa tagad domāja tikpat bieži un vienaldzīgi kā savā laikā par tā pirmā vecā Brīviņa nāvi. Starpība tikai, ka šoreiz viņa tā negaidīja, nekādu labumu no vīra aiziešanas necerējama. Bet apnicis viņš līdz kaklam, kaulains kā tēvs, tikai sīkāks un likāks, taisni brinums, ka nesāka klepot un spļaudīties tāpat. Drošības labad izvāca ar visu gultu saimes istabā, meitas atkal saspiedās, stelles trešo gadu vairs nenesa iekšā. Likās, vecais Brīviņš nemaz neapjauca, ka novietots tēva vietā un ūdens krūze tāpat uz ķebļa pie gultas. Šī vienaldzība šķita

vēl pretīgāka — tas jau nebij vairs dzīvs cilvēks, bet koka gabals, kuram viena alga, šajā kaktā nosviests vai tajā. Pats saimnieka cieņu aizmirsis, arī saimnieci paze- moja un nomocīja līdzī. Reiz viņa neviļus ieskatījās spo- galī un nobijās. Tā vairs nebij viņa, citreiz tik lepnā Brī- viņu kunga Līzbete. Deguns palicis liels un ass kā krauk- lim, seja kā tāss, mati pavisam sirmi. Ilgi viņa nosēdēja sagumusi, tad palocīja galvu. Jā, jā... kur tas viss lai paliek... Vecais... Ješka... Un tad Laura... Kā to lai pārcieš! Tagad tā slampa nemaz vairs nekaunējās — uz baznīcu, uz Rīgu, visur Kļaviņš līdzī. Acis no mājām laukā nedrīkstēja rādīt. Un ja nu vēl sāk to ugunsgrēka lietu rakt augšā...

Pilnīgi negaidīti notika kaut kas, kā likās, uz labo pusi. Bramanš divas nedēļas bij dzēris kā bez prāta. Vienu nakti Kuģenīeks to atrada pie pārbrauktuves apsaldētām ausīm. Bet pēc divām dienām viņu ieraudzīja pakārušos turpat lielceļa malā, kļavas zarā, pretim daktera mājai. Sava paša siksna, viņu purni vēl labi bij skāruši sniegu. Trīs pagasta šķūtnieki apraka viņu pašā stūrī aiz kapu kambara, tuvumā zirgu zaglim Raibajam Marčam, ko pirms četrdesmit gadiem Lenkmaņu pieguļnieki nosītuši. Patiesībā te nemaz nebij tā sliktākā vieta kapsētā, vis- maz sausa smilks, zārks nemirka ūdenī tā kā vidus lieknā, kur glabāja tos no nabagnājas. Sausās smilgas auga tik biezas, ka tagad tikai visvecākie ļaudis varēja parādīt Raibā Marča kapu. Tā kā Ansonu skroderis jau paspējis aprunāt jauno pagastvecāko, tas neieredzēja visus Anso- nus un izsmiekla dēļ kapračos iedalīja arī ratu meistaru. Tik prastu darbu nevarēja strādāt tukšā dūšā, bet arī skaidrā zārku trijatā nest nekādi nebij iespējams, tāpēc viņi to no kapkambara aizvilka vilkšus un bedri izraka tikai tik garu un platu, ka var iebāzt iekšā. Parastais dzi- ļums divājiešos bij septiņas pēdas, bet Ansonu Mārtiņš teica:

— Man domāt, kapos ir tāda rekte: cik augstu kurš dzi- vojis, tik dziļi viņš jāierok. Ja Maksim fon Zīveram rok divpadsmit pēdas un Paula kungam deviņas, tad Brama- nim ar piecām pilnīgi pietiek! Galu galā tas arī viņa paša labā. Jūs redzēsiet, paldies viņš mums par to vēl pateiks: tajā lielajā dienā, kad sāks skanēt taures un bazūnes, Maksis fon Zīvers vēl ķēpāsies pa smilktīm, kad Brama- nis jau sēdēs pie tā jēra kājām.

Tā viņi arī izdarīja. Bet pat tās piecas pēdas ratu meis-

tars nevīžoja rakt. Visu laiku tina papīrosu, kamēr tie divi izkala pusotras pēdas sasaluma un izmeta sauso smilkti. Bet par to viņš tos pacienāja ar savu tabaku, kam tagad sakaltētas kumelītes jauca klāt, tā ka kapsēta smaršoja vēl pēc tam, kad viņi bij aizgājuši prom. Apstāvēt pašnāvnieku neviens nenāca, tāds tas likums, kaimiņš Rai-bais Marčs tāpat bij aprakts. Krustu arī nedrīkstēja likt, bet iereibušie kaprači tā vietā iesprauda tukšo pusstopu.

Bramaniete Klidziņā vai nu nezināja, vai nevarēja pāri tikt, Daugavā gāja biezi viņi, Leja cēla ar mazām laiviņām, tikai un vilcienu laiku. Bet dēls Jānis attenterēja pilns kā mārks. Veselu nedēļu divajieši smējās, kad An-sonu Mārtiņš īsti meistariski attēloja, kā viņš sēdēja uz vaļņa, rokām galvu apņēmis, klanīdamies, un visu laiku raudādams šļupstēja: tētiņ, tētiņ!

Bet, kad tie bij galā un taisījās iet, asaras viņam pie-peši apsūsēja, viņš piecēlās kājās un, dūri kratīdams, blāva, gluži tāpat kā krogā:

— Kurp jūs velkaties? Vēl vienam maitam bedri pie tās pašas reizes, vidū starp manu tēvu un Raibo Marču. Rītu vecais Brīviņš pakārsies!

Līzbete cerēja, ka vismaz tas nenāks vecajam Brīviņam ausīs. Un, jādōmā, nenāca arī. Kopš Bramanis kapsētā, viņš vairs nelīda pie durvīm klausīties, ko saimes ļaudis runā, pa naktīm gulēja mierīgi. Bet reiz, no āra pār sliek-sni kāpdams, pakrita un pats vairs nevarēja piecēlties. Vilkšus bij jāaizvelk uz gultu, labā puse viņam vairs ne-klausīja. Erceberģis viņu izvalstīja, izknaibīja, lika berzēt ar asu nebalinātu līnu dvīeli, pamēģināja nolaist asinis, tad nogrozīja galvu, paprasīja trīs rubļus un aizbrauca at-pakaļ uz Klidziņu.

Sākumā vecais Brīviņš vēl varēja kreiso roku pakusti-nāt, bet karoti saturēt nejdēza, barojams kā bērns. Tāpat pa vārdam tīri saprotami nošļupstēja, taču pamazām pa-lika pavisam kluss. Labā acs rāma un tukša, ar to otro viņš tomēr redzēja un iemanījās šo to paziņot. Mute ēr-mīgi sašķiebusies — kad Līzbete tā labāk ieskatījās, likās, ka viņš smīn, gluži kā savā laikā tēvs. Tas bij tik neizsa-kāmi pretīgi, gandrīz neizturami. Tomēr Līzbete izturēja, pa brīžam katru dienu pasēdēja pie gultas, lai gan slimais neko paprasīt nevarēja un viņai pašai nebij it nekā, ko tam teikt. Saimes un pasaules dēļ tas jādara, lai nesāktu atkal melst nezin ko.

Pusotra mēneša vecais Brīviņš tā sagulēja. Tagad arī Ješka allaž bij mājās. Līzbete viņam pateica cieti, kā ar cirvi cirzdamā: jel pasaules dēļ tagad vismaz to īso laiciņu jāatmet tā vazāšanās pa krogiem. Un varbūt tēvs vēl beidzamo reizi gribēs ko pateikt, bij jau piedzīvots, ka tādi pēdējā brīdī uz kādu mirkli atdabūja valodu. Ješka tad parasti uzturējās viņu istabā, un bieži vien pie viņa bij arī Bite no Lauska mājeles. Brīviņu saimnieci vairs nepiegrieza nekādu vērību, viņš nāca pie jaunā Brīviņu kunga, tikai ar to viņam darišanas.

To svētdienas rītu Bite atnāca ar kortelīti. Kā parasts, uz pastalu purniem turēdamies, uz slimo iesāņus pablenzclams, iemanījās dibenistabā. Tur viņi tagad sarunājās, pamazām palikdami skaļāki. Vecais Brīviņš bij palicis pavisam nemierīgs, Līzbete to redzēja no tās pašas kreisās acs, kura gan arī vairs nekustējās, tomēr šķita kaut kā atplaiksnām to, ko viņš domāja vai gribēja teikt. Vina izvaicājās šā un tā, bet nevarēja saprast. Dzert viņš nevēlējās, tas bij skaidri. Kad ieminējās par Ješku, acs taisni tā kā paraustījās dusmās. Bet tad Līzbete atcerējās Osi, droši vien to viņš gribēja redzēt. Pašai tas šajās dienās bieži ienāca prātā, un no piedzīvojumiem viņa zināja, ka tādās reizēs arī vīrs domāja par to pašu.

Veselu pusstundu Jaunbrīviņu rentnieks vilkāš, kamēr tika kalnā. Pat Līzbete viņu vairs nevarēja pazīt. Šiciņš sakaltis, taisni čokurā sarāvis, apmetās uz gultas kājgalī un mēģināja pasmaidīt, tikai nekas no tā neiznāca. Usu vairs nevarēja atšķirt, viņš bij apaudzis ar sirmu, saveltu bārdeli, mazā sejiņa taiā ietinusies kā kamolā. Ješka aiztaisīja durvis ciet, dzirdams tikai, ka Bite kaut ko pašapzinīgi stāstīja, paklepodams un ar dūri galdīnam piesīdams.

Vecajam Brīviņam kreisā acs iepeldējusi tādā kā miglainā miklumā. Kad Osis to ieskatījās, pašam izsūcās divas asaras un izplūda bez pēdām tajā sirmajā kūlā. Stundu nosēdējis, viņš ilgāk vairs nevarēja, pagrābāja slimnieka roku, kura bij auksta kā ledus.

— Uz tikšanos, saimniek! — viņš teica braši, it kā viņiem abiem ne par ko nebūtu jābēdā. — Mēs savu laiku esam labi sadzīvojuši, lai tikai lūko tie citi tāpat.

Kādu labumu šie sadzīvojuši? — Līzbete nodomāja. Osis izvilkās, čokurā savilcies, maziņš, bet it kā visa zemes smaguma pilns. Kad tikai nepakrīt tepat sētsvidū,

puišu nebij mājās — kas tad šo nostieps lejā? Viņa piecēlās un izgāja pakaļ pati, vismaz līdz pus olņīcai pavadīt.

— Mēs tā esam apskatījuši, — Bite teica Ješkam, — no tā aploka stūra vēl divas pūravietas vajag klāt, citādi nevelna neiznāk no ganībām, lopiem nav kur apgriezties. Un jums, Brīviņu kungs, tur nav ko rēķināt — grīslis, melnelkšņu krūmi un akmeņi. Vai Brīviņiem platības trūkst?

Pa draugam uzsita pļauku Ješkam uz ceļgala. Bet tam pašam bij sava valoda. Ziemas ceļš ictaisījies labs, viņš bij saņēmis Līkšānos pēdējo partiju baļķu, ar četriem zirgiem nedēlās trijās simts rubļus tur varēja nopelnīt. Tikai ragavām kūleņi jāsataisa, visiem stipenu caurumi izlauzīti, vecais, maita, jau pagājušā ziemā ne par ko vairs nerēķināja.

Bitem Brīviņu kunga lielā peļņa neinteresēja. Notrāpījis, kad tas aprāvās, atkal uzsita uz ceļgala.

— Un tad mēs esam apskatījušies. Pļavu vajadzēs mazliet tālāk, ar tādu nelielu āķi, lai iznāk līdz pašai tērcei. Vēlāk, kad izraks grāvi uz upi, tas nāks pa robežu, lopi tik viegli netiks otra daļā. Jums jau Brīviņos pļavu tā kā tā nav kur likt.

Ješka nepaguva atbildēt, tāpēc ka papriekš gribēja iedzert. Šajā acumirkli Līzbete atvēra durvis plaši vajā un teica smagā čukstā:

— Noliec to glāzi vienu brītiņu nost un iznāc laukā. Tēvs ir nomiris.

Ješka žigli nolika glāzi un pietrūkās no krēsla. Otrā istabā pie gultas nostājās galīgi apjucis un nezinādams, ko darīt. Tikai vienu šķību mirkli uzmeta tēvam — tā kā bail bij un vispār ļoti neveikli un nepatīkami. Zods viņam paraustījās, pierē taisījās ievilkties tāda pati grumba, kāda bij tēvam.

Bite stāvēja, uz pastalu purniem paslējies, kaklu satiepis, skatījās Ješkam pār plecu, acis viņam mirkšņinājās kā vistai, kad uzlaiž spēju saules spīdumu.

— Nezin, vai jau ir? — viņš iesaucās, mazliet vēl šaubīdamies. — Vai jums te spiegeļa nav? Spieģeli vajag piegrūst pie mutes — ja neapsvīst, tad gan ir droši.

Līzbete sagrāba ūdens krūzi no ķebļa. Varbūt viņa to tikai gribēja iznest laukā, bet Bite drošības labad tomēr atvirzījās atpakaļ, tālāk nost no durvīm.

Vecajam Brīviņam acis bij vajā, tās skatījās taisni gries-

tos. Bārda balta, balta, plikais galvvirss kā sīku rasu pārklāts. Šķībā mute likās smīnam — gluži kā savā laikā viņa tēvam...

Tādas bēres dīvajieši vēl nebij piedzīvojuši. Eglītes nospraustas vēl gar lielceļu, līdz pat Mežavilku olnīcai. Piecdesmit astoni vezumi — vai viss pagasts sabraucis, pat no Kurzemes daži jaunā Brīviņa draugi. Kad pārradās no kapiem mājās, viss sētsvidus bij pilns ragavām un lakotām kamanām ar piepogātām kažoksegām. Zīrgus novietoja stalli, kūti un rijā, kādai daļai prastāko bērinieku nācās novietoties bijušā pusgraudnieka galā. Līdzīgi no pāliešiem nebij ieradušies, un Osis vairs nevarēja nekur pabraukt.

Seši pūri iesala izbrūvēts alū, lepnākie viesi saimniekistabā un lielajā pie augstā gala dzēra Ķimeļa un Stricka pildījuma pudeles, sievietes un bērnus pacienāja ar vīnu. Ēdienus gatavoja divas saimnieces no Klidziņas kluba, Rimšas Tija bij tikai palīdzē un galvenā kārtā izrikoja četras meitas.

Jaunais Brīviņu kungs gan krietnā dūšā, tomēr izturējās pietiekoši cienīgi, katrā ziņā cienīgāk, nekā dažs labs bij gaidījies. Galu galā citādi tas arī nevarēja būt, pilntiesīga gruntnieka un saimnieka stāvoklis to nemaz citādi nepielāda. Nekāds muļķis viņš nekad nebij bijis, pilsētas skola arī rādīja savu iespaidu. Kad jautrība bij sakāpusi īsti augsti, ar Puķīti pameta viens otram kādu joku krievu valodā, un pat skolotājs rādījās apmierināts.

Veckalacis bij gandrīz tāds pats kā tēvatēva bērēs, tikai galva palikusi plikāka un bārda sirmāka. Arī Jūlai kārpju apaugušās spalvas izstiepušās garākas un palikušas baltas. Ancis manāmi izaudzis un nobriedis, vairāk gan plecos nekā garumā, sēdēja, elkoņus galdā uz abām pusēm plaši atstiepis, runāja maz, kā dziļu domu domādams. Amerikas cerības viņiem bij palikušas pavisam, pavisam nopietnas. Vakarā vecais neizturēja, pieslējās kājās. Krūti izliecis, roku izlocīdams un pirkstus staipīdams, novaičāja:

— Vai kāds man var pateikt, ar cik nullēm raksta miljonu? Es nezinu.

— Sešreiz sešdesmitām pietiks? — skolotājs atsaucās un smīnēdams nogaidīja, kamēr nosmējās viņa asprātībai.

Saimniekistabā tagad dzīvoja jaunais Brīviņu kungs.

Līzbeta jau trešo dienu kā pārvietota kambarī aiz namiņa. Tur viņa sēdēja, gultā sakņupusi, un ar melnā zīda lakata stūri berzēja acis. Ozoliņu māte un Kalnazarēnu pārmelderiene nezināja neko labu pateikt, tikai līdzjūtīgi palocīja galvas un nopūtās. Tad viņa izgāja paskatīties pa salmes istabas durvīm — pirmiņ neviens neievēroja, ka piecēlās no galda un aizvilkās uz savu kambari.

Arī namiņā viņu neviens nepamanīja, tikai saimniece brīdināja, lai nenogāž no sola ar rozīnēm ceptu rīsu pu-diņu. Znots — Lejassmeltēnu Jorgis patlaban stāstīja Liel-spurem, kā darbojas viņa jaunā tvaika kuļmašīna, — viņš vispār neko vecāks nepalika, tikai apakšlūpa likās vairāk nosļukusi lejup. Laura sēdēja, viņam muguru pagriezusi, prasmīgi izdzēra vīna glāzi un smaidīdama klausījās, ko labi jau iesilušais Kļaviņš tarkšēja, ar galvu allaž pamezdams un acīs skatīdamies. Nevienam tas vairs nelikās ne piedlauzīgi, ne neparasti.

Bet patlaban piecēlās Ješka un taisījās uz durvīm. Līz-betei bij jāmanās atpakaļ, pat lāgā nopūsties viņa neda-būja.

Jaunais Brīviņu kungs izgāja tāpat, vienkārši bij labā omā, un viņam gribējās ieelpot svaigu gaisu.

Aiz āra durvīm izslēja lielo augumu visā garumā un šaurām acīm aplūkojās, kur te būtu tā augstākā vieta, no kuras pārskatīt savas mājas. Aha! Viņš kāpa augšā pa kūts tiltu. Bite ķērās pie vienas rokas pieturēt, Baumanis pie otras, lai gan viņš gandrīz pilnīgi droši turējās uz kā-jām. Bet viņi bij aizdevuši Brīviņu kungam piecdesmit rubļus uz bērēm un tagad jau sajūtās Brīviņos kā paši tuvākie radi. Baumanis pat tiktāl sadūšojies, ka pirmiņ sāka uzplīties pašam Puķītim, lai piesit ar viņu glāzi, tikai sieva vēl laikā paguva aiz svārku stūra atraut atpakaļ.

Tilta galā Brīviņu kungs izslējās vēl garāks. Lielā roka spēcīgā vēciēnā apvilka loku apkārt Brīviņu nosniguša-jiem laukiem un mājām. Tad rādītāja pirksts atsevišķi pa slējās pret pusgraudnieka kūtiņu, kas zem sniega kupe-nas izskatījās pavisam knūpu sakritusi.

— To ķēmu pirmo nost! — viņš nodārdināja kā tukšā alus kublā. — Līdzko tikai nokusīs — lai nestāv pagas-tam par apsmieklu. — Tad viņš norādīja uz veco ērbeģi. — Un šito veco škuti nost! Trīs istabas man būs pašam, un viesiem zāle. Ar grīdu un četriem loģiem.

Bite ar Baumanī saskatījās un samirkšinājās. Tad abi pavērās Spilvai pāri pret Jaunbrīviņiem.

— Riju mums vajadzēs tūlīņ šogad, — Bite teica.
— Kas te ar vezumiem lai klabinās pa to Oša tiltu.

— Tilts — no desām viņš ir! — Baumanis plātījās.
— Rija mums pašiem būs, pa vasaru uztaisīsim kā nieku.
Klučus jumta skaidām tūlīņ jaunnedēļ vedīsim salā.

Brīviņu kungs tādus neklausījās, viņam galva pilna paša plāniem. Pirksts tagad pasliets pret ataugu, kas kā melna robaina sekste slējās pār ozola kalna pakausi.

— Pusi ataugas nost! Tur nāks nauda!

Bite pievirzījās tuvāk.

— Mēs tā esam apskatījušies... Piecdesmit baļķu — mums vešana iznāktu pa rokai...

— Sešdesmit! — Baumanis pārlaboja. — Mēs paši izcirstu.

— Jums? — Brīviņu kungs tikai tagad viņus īsti ieska-
tījās. — Kā bites ap svešu stropu. — Viņš uzcirta spēcīgu
pļauku Baumanim pa plecu. Ar otru roku gribēja Bitem,
bet nebij attālumu pareizi novērtējis, nesniedza. Iesmējās
līgsmi un dārdoši. — Ak jūs Bites tādi! Bitītes! Ubagil!

Un kāpa lejā. Puķītis istabā bij palaidis labu joku, ve-
cais ērbeģis saligojās varenā smieklu brāzmā.

2

Ūtrupi Baldavs pie baznīcas gan izsauca laikā, bet, tā
kā iekrita pašā Jurgu nedēļā, tikai neliels pūlītis ļaužu
bij salasījies Jaunbrīviņos. Savu daļu nedēļa vainīga, bet
galvenais iemesls tas, ka Ošiem jau nekas liels nebij, ko
pārdot, pavisam nekā no tā, kas tagad visvairāk būtu va-
jadzīgs.

Centrifūgas viņiem nebij, sviesta kuļamās mašīnas arī
nē, Osīene līdz pašam pēdējam laikam tāpat ar karoti sa-
kūla bļodiņā. Tas trīs govīs nekas, bet ceturtaiz aizdedzi-
nāti pupi — Osīene jau nebij vairs nekāda slaucēja —
un, tā kā nevarēja īsti zināt, kura tā aizlaistā, tad labāk
palikt mājās, lai neapirktos. Ošu skrūvbenķim un citām
galdniekietām gan gribētāju netrūktu — viss paša tai-
sīts, un Oša nags katram zināms. Bet nebij taču domā-
jams, ka viņš tos pārdos: tādi mirlas parasti līdz pēdējam
cerēja tikt atkal uz kājām.

Visas pārdodamās grabažas sanestas sētsvidū vienā klā-
jienā. Protams, tas pilnīgi nepareizi: katrs jau zināja, ko
viņš gribēja pirkt, un, iepriekš to aplūkojis, zināja, cik

solīt. Ūtrupē visizdevīgāk mantas citu pēc citas nest laukā, kad viena pārdota, tūlīņ dot otru saucējam rokās, tā daudzkreiz laimējās par pieklājīgu cenu aizgrūst tiro laužņu ar kādu plīsumu vai caurumu dibenā. Bet vai tad Kalvics ar Kalvicieni divi vien varēja iznest visu laikā un padot? Tāle spēja patecēt tikai ar tādiem sikākiem krāmiem, un vairāk palīgu te nebij. Bet, kad iesākts un solītāji iesiluši, tad vajadzēja traukt bez apstājas, ja tādā reizē gadījās pārtraukums, visu ūtrupī varēja izbojāt.

Viens iemesls solītāju nelielam skaitam bij arī tas, ka Oši nebij pēmuši par saucēju stacijas ormani, mutīgo Puraigaili, ko vērts paklausīties, bet gluži svešo skrīvera jauno krievu palīgu Tūrsu. Tas gan liela un smaga auguma, bet tikai divdesmit gadu vecs, lēns un tūlīgs, un pie tam runāja pavisam jocīgā malēniešu izloksnē. No tā neko labu nevarēja sagaidīt, arī Osiene pati bij nobažījusies. Vienīgais attaisnojums šādai izvēlei tas, ka Tūrs neprasīja rubli, bet bij ar mieru ar divām glāzēm groka — vienu pirms darba, otru pēc beigām.

Katiņa ar Pičuku bij kā spārnos, tāds neredzēts klājiens mantu sētsvidū, tas taču ko vērts! Viņu pašu mantas, bet tagad ārā izskatījās pavisam svešas. Lielā miltu kaste klētī bij bīstami liela, bet sētsvidū tā likās pavisam sarāvusies un īgna, lai gan zods tāpat vien sniedzās līdz vāka slīpai priekšpusei. Mātes brūnā pūra lāde ar zarainiem apkalumiem un peļu apgrauzto dibenu pavisam tukša, kad viens iekāpa un otrs aizsita vāku ciet, tad tas tur iekšā varēja blaut, lai kaut dzīvība izskrien laukā, māte tā kā tā nedzirdēja. Bet visjocīgāk sētsvidū izskatījās viņu gulta, pavisam tukša, ar līri nomazgātiem dibena dēlišiem. Rīteros viņiem salīgta maza istabiņa, otrai gultai nebij vietas, tāpēc viņi tur gulēs uz klonā pasviesta maisa. Tāda gulēšana zemē uz maisa likās taisni brīnišķa, viņi nevarēja vien sagaidīt, kas šito veco klaugu nopirks. Janka gan visu rītu staigāja sapūties: tēva auklu vijamo ķebliņi arī gribēja pārdot, un tas viņam ziemu tik labi kalpoja par jājamu zirgu. Tagad tas pavisam bēdīgs stāvēja uz apgāztas silķu pusmuciņas dibena, Jankam, lai kur bijis, acis tur vien.

Jaunais Kalnazarēns arī jau atnācis, sarunāts par piekšstītāju un naudas saņēmēju. Osiene vēlreiz pagāja tālāk istabas galā palūkot, vai nenāk vēl kāds pa Brīviņu olnīcu, gar aploka malu vai pa pļavu no lielceļa puses. Nē, tur vairāk neviena neredzēja. Bet, pret Rīteriem pa-

griezusies, tūliņ ieraudzīja. Bites pie Lauska mājiņas jau visu rītu staipīja kaklus, tagad nāca visi trīs — Bitiene ar Baumanieti pa priekšu, lakatu stūrus apraustīdamas un matus dziļāk atbraucīdamas, Bite, pelēko bārdeli paslējis, uz pēdām pakāļ. Baumaņa nebij, tas visu rītu veda malku un krāva kūts galā — nezin kāpēc tur izgudrojuši, skaidienā nē. Osiene iesteidzās istabā un uzsauca:

— Nu jau vajadzēs sākt! Jaunbrīviņu gruntnieki nāk, tie jau negribēs gaidīt.

Groka glāzi Tūrss jau izdzēris. Pameta ar galvu un, pēdējo uzkodas kumosu gremodams, cēlās kājās. Oša lielais grīdas naglu sitamais āmurs viņam turpat uz galda — katrai vajadzībai sava lieta, tā no laika gala bijusi Oša vājība, pat grīdai naglu viņš toreiz neparko negribēja iedzīt ar cirvja pietu.

Liļspuru Sīpoliene pie skrūvbeņķa cilāja galdnieka rikus un žēlojās:

— Ak tu skāde, mans Sīpols nezināja, ka Osis šitos arī laidīs prom! Skrubēvelīti viņš sen jau meklēja pirk. Es no tādām lietām neko nezinu.

Osiene izņēma viņai ēvelīti no rokas un nometa atpakaļ.

— Pagaidi, Lībiņ, pagaidi, nekur jau tev nepaliks! Tu redzi, kā viņš skatās. Šitai uztaisīja jaunu spalvu, kad tiem logiem te rāmjus sāka ēvelēt.

Osis tiešām skatījās. Visu rītu kā sasūnojis celms notupēja uz soliņa istabas priekšā, kamēr tie tās mantas sarena sētsvidū. Bet, kad sāka kravāties ap viņa amata daiktiem, viņš bij paslējis galvu, pāri sirmai bārdas kūlai no drausmīgi dziļiem dobuliem paspīda kvēli degošas acis.

Izsaucējs jau pakāpies uz apgāztas silķu pusmuciņas, Jankas zirgs nolikts turpat zālītē. Pirmo viņš laidīs solīšanā Oša sienas pulksteni — Rīteru istabiņā to tā kā tā nevarēja piekārt, griesti tik zemī, ka bumbu čiekuriem nebij kur ķēdes izstiept līdz klonam. Pulksteni pašu ar salocītām ķēdēm gaisā pacēlis, viņš ar āmura kātu iekustināja vēcekli, lai kustas, tad ar to pašu kātu pieklabināja ciparu plāksnēļ un paklakšināja mēli — patiešām, solītājiem pulkstenis tūliņ likās jaunāks un vērtīgāks. Kalviciene pamāja māsai ar galvu: šis izsaucējs varbūt nemaz nebūs tik slikts.

Bet pie izsaukšanas vēl netika, aiz pūļa, kas sastājies apkārt, sacēlās tracis. Bite pa nācienu galam bij ierau-

dzijis garās jumjamās redeļu kāpnes un iekliedzās kā apzagts:

— Ko? Trepes ar? Trepes pieder pie mājām, pēc likuma tās nedrīkst atšķirt nost! Ko es tad darīšu, kad uguns iespruks jumtā?

Un viņš jau noliecās pacelt un vilkt tās atpakaļ pie mājas, bet nekas tur nelznāca. Pirmiņ skrīvera palīgu mielodams, Kalvics arī pats bij izdzēris savu glāzi un tagad braši kārtoja svaiņa mantas izpārdošanu. Viņš patlaban gadījās turpat klāt, sagrāba Biti aiz kakla, sapurināja un tad atgrūda tā, ka tas attenterēdams tikko noturējās kājās.

— Nagus klāt neliec, bites trans tu tāds! Tu tos kokus no meža vedi un kociņus urbi? Plītē viņš uguni nekurs, bet uz jumta, pakulu gruntnieks tāds!

Bitiene pa to laiku paspējusi jau apskriet visu sētsvidu Ošu mantas viņa zināja tikpat labi kā savas pašas, viņām sen norunāts, kas te katrā ziņā jālūko nosolīt. Viņa skrēja pa priekšu, Baumaniete uz pēdām pakaļ, pavalstīja kā postu baļļiņu — vai stīpām kniedes nav norūsējušas, pie klupa skatīti ēvelētam velējamam solam ar divām kļava-vālēm, kurām rociņas Osis izgriezis taisni kā naža spalvu Solītāji smīnēdami noskatījās šajās pakulu gruntniecēs Kņadu padzirdušas, abas blaudamas metās turp.

— Kliez, kliez! — Bitiene aizsusies skubināja. — Viņš tevi gribēja nožņaupt!

Tagad arī Bite apķērās, ka viņu tiešām gribēja nožņaupt. Bārdele nodrebēja, mute pavērās, bet tomēr ne kliezja: mazliet jau bij pārkavēts, un tad tie visi rēca locīdamies, tā kā tā neviens nedzirdētu. Draugu un līdzjutēju viņam te nebij, to viņš zināja labi. Kamēr Bitiene apskatījās, tas slepkavnieks, tas žņaudzējs, arī jau bij gabalā un māja tikai izsaucējam ar roku iesākt darbu.

Tūrss bij izgriezis pulksteni, kā vajadzīgs, paknibināja vēl, paraustīja un paspieda, kur pienākas, tas sāka sist, gan mazliet stenēdams un negribīgi, tomēr visā sētsvidū sadzirdami. Pūli jautrība pieauga vairāk kā no Bitienes ķērķšanas. Izsaucējs mēloja. Tas te nebij pulkstens, bet tīrais brīnums. Kad uzvilka, viņš gāja, kad bij nogājis, apstājās — bet gluži kā labi iebraukts zirgs. Tā viņu varēja sakratīt un atkal tā, iekšas taisni kā zvēram. Par daudz Tūrss nerunāja, tik ātri arī ne kā Puragailis, bet katrs vārds pielīpa vietā, malēniešu izloksne dīvajiešu ausīm likās smagnēja un pielīpīga. Viņi sajuta tūliņ, ka

nav velti nākuši, par garlaicību šajā ūtrupē nebij ko baidīties.

Izsaucējam sava zināšana, viņš neņēma lietas pēc kārtas, bet jauca raibā rindā. Pēc pulksteņa nāca Oša zirga redeles. Tas mēlgalis prata pastāstīt, kāpēc tas tā un cik tuvs sakars abiem šiem šķietami pavisam svešiem priekšmetiem. Pēc viņa paskaidrojuma iznāca, ka pat Oša tapu ecēšai tik tuva radniecība ar Osienes linu susekli, ka ecēšas nosolītājs tikko noturējās nenopircis viņam pavisam nevajadzīgo otro lietu. Izsaucēja lielākā māksla ar reizi nomanīt, kurai mantai visvairāk gribētāju, un tad līdz beidzamam vilcināt piesīšanu, kaut vai piecām kārtām atsākt pirmo, otro un trešo reizi, brīdināt, lai nenokavē, ka vēlāk nav jānožēlo, netaupīt laiku un sava paša kaklu — katras piecas kapeikas izputējušam īpašniekam taču krita svarā. Tūrss nosvieda cepuri, brīdi vēlāk arī svārkus, rasa sāka aplāt zemo, plato pieri, saule arī sildīja jauki, tomēr tie sviedri mazāk no viņas kā no karstās amata pildīšanas.

Ozoliņu vecais saimnieks ar saimnieci arī ieradušies, stāvēja pēc iespējas tālāk no Bitēm. Žēl jau bij, ka izputēja tik krietns cilvēks kā Osis. Bet no Oša nelaimes viņiem atlēca savs labums: ja Bites nenopirkuši Jaunbrīviņus, viņiem vēl divi gadus nāktos ciest šo salkoņas rāvēju bandu Lauska mājēlē. Tiešām, pat svešam cilvēkam netīkami skatīties, kā tie visi trīs stāvēja ciešā rindā, katru no klājiena izceļamo lietu pavadīdami kārām, skaudīgām acīm, it kā arī to viņiem vajadzētu, it kā tā bijusi viņu pašu manta, ko šodien iznēsās un aizvedīs pa visu pagastu.

Krastu Zemītiene izmisusi cīnījās ar savu vīru. Kad Zemītis iedzēries, tad viņam uznāca solīšanas indeve, pilnīgs dulnums, kā Zemītiene to apzīmēja. Bij jau nosolījis slvēnu siliti, kuras viņiem nemaz nevajadzēja, un nu ar varu lauzās nopirkt Oša aso cirvi, lai gan pašam jau divi gabali mājās. Viens gudrinieks visu laiku skaļi brāķēja Oša ratus, lai atbaidītu tos citus, bet pašam dēls stāvēja otrā malā un gaidīja tikai, lai varētu nosolīt par lētāku naudu. Ūtrupē jau katram jāmanās, kā labāk iznāk.

Atbrauca arī zirgu Rutkis. Visi jau zināja, kas tam te meklējams. Oši savu niķaini bērni pagājušā rudenī beigusi izmaksāt, skaidra lieta, ka tādai malkai jau solītāju nebūs, neviens tišu prātu par savu naudu nelaimi nevedīs mājās. Vai tad tas zirgs nebij arī savu daļu vainīgs, ja

Osis tagad kvernēja kā sienmalī izmests sakārnis? Par grašiem paņems Rutkis, lai iemānītu atkal kādam citam, kas nebij dīvajietis un nepazīna. Baltas acis pavērsās uz to pusi, kur viņš stāvēja, saviem ratiem pieslējies un garlaikodamies, savu kārtu gaidīdams, ar pātagas kātu plakšināja pa zābakstulmu.

Ozoliņu tēvs bij nopircis divus krēslus, pats tagad sēdēja uz viena, vecā saimniece uz otra. Viņš mierīgi sūca pīpi, lāgu lāgiem arī savu pieckapeiku pasolīdams klāt. Nekliedza, krūti izgāzis, plātīdamies kā Zemītis, bet, ja kādu lietu gribēja paņemt par pusvelti, to viņš nepielaida. Osiene pa gabalu pameta viņam pateicīgu skatienu: šie godīgie cilvēki bij taisni kā glābēji ūtrupēs, viņi nelāva tās mantas aizvazāt ne par ko.

Tad viņa piebikstīja mātai.

— Paskaties, vai tas nav taisni tāds kā Vēveru Jorgis, kas tur nāk gar Brīviņu laukmalī?

Kalviciene pameta ar galvu — protams, ka Vēveru Jorgis pats un neviens cits. Mazs pārsteigums tas bij. Pēc tam kad Andrs aizskrēja uz Rīgu, Oši visus radniecības sakarus ar viņu ieskatīja par pārtrauktiem un izbeigtiem. Nebij gaņ dzirdēts, ka Jorgis sirdījies vai gānījies, viņš vispār ar citiem nekad nerunāja par savām ģimenes lietām un nejaucās svešu darīšanās. Tomēr Osiene apzinājās lielu vainu pret viņu un tagad nezināja, iet pretī vai bēgt istabā. Bet, tā kā Jorgis vienkārši piestāja pūlim, tad ne viens, ne otrs nebij vajadzīgs.

Leitis saģērbies uz iešanu, kulīte ar mantām arī plecos uzkārtā. Visu laiku mīņājās Zarēnu Kārlim aiz muguras, lūkodamies pār plecu, kā nauda krājas Osienes sietiņā. Viņam Kldziņā nomirls bērns un jau šodien glabājams, bet katoļu mācītājs bez trīs rubļi atteicās izdarīt nepieciešamās ceremonijas. Par pavasara darbu viņam vēl pienācās trīs rubļi un sešdesmit kapeikas, viņš nepacietīgi gaidīja, vai negadīsies kāds pārtraukums, kad varēs saskaitīt un izmaksāt viņa daļu.

Baumanis brauca ar malkas vezumu. Sieva bij patecējusi pretī un paguvusi izstāstīt par tām trepēm. Viņš jau tā soļoja lepnī atgāzies, tagad saskaities atslējās vēl vairāk. Ubagi tādi! Salīduši sētsvidū, pats ar savu malku nevar tikt pie grēdas! Gribēja braukt taisni pūlim cauri, bet neizdevās. Piecas sešas rokas sagrāba zirgu aiz apaušiem un grožiem, viens ar tikko nosolīto šķipeli uzplāja pa

muguru, kāds cits ne visai saudzīgi piepalīdzēja braucējam pašam iebriest sētmales nātrēs. Bitiene un Baumaniete spiedza velti, tikpat velti Bite kļiedza par varas darbiem un pasīliju. Viņus vienkārši atbīdīja atpakaļ, bet Baumanis ar lielu likumu un atpakaļ skatīdamies manijās piebraukt malkas vezumu kūts galā pie grēdas.

Bērais, negribēdams un pretī turēdamies, neko labu neparedzēdams, nāca no kūts. Tūrss laida darbā to labāko, kas viņam bij. Cik tad saimnieki solīja par šo sugas kumeļu, kam uz Jurģiem paliks taisni divpadsmit gadi un seši mēneši? Pie viņiem Odzienes tirgū pagājušo rudenī par šī vecāko brāli bij samaksājuši piecdesmit rubļus, tagad, pavasarī, to droši vien par sešdesmit vairs nevarēja dabūt. Kad palaidīs nedēļu zaļā zālītē, ies danciski, bez siksnas grožiem lai nemaz nemēģina iekšā sēsties...

Tad zirgu Rutkis atsvērās no saviem ratiem un svinīgi tuvojās pierakstītāja galdam.

— Desmit rubļi! — viņš izmeta nevīžīgi un sāka atpogāt ādas pusmētelīti. — No labas sirds un cerībā, ka vismaz ādu Osis uz tiem kauliem nebūs padauzījis cauru.

Bet tad pavisam negaidot aiz muguras kāds pateica: rublis klāt! Rutkis pārsteigts atgriezās un izsmiedams meklēja pūlī to aplami. Protams, vecais Ozoliņš, tas viņam laipni pameta ar galvu.

— Ozoliņu saimniekam dēls atsūtījis vēl vienu tūkstoši, — viņš zobojās. — Lai izsviež, man jau neskauž. Divpadsmit rubļi!

Un vilka denķelbuku no krūšu kabatas. Bet nu iemalsījās vēl viens ar savu rubli — Rutkis saskatīja Vēveru Jorģi, arī tas nenobijās no viņa nīrgāšanās. Pēc tam viņu atkal tikpat mierīgi pārsolīja Ozoliņu tēvs. Pūlī jau atskanēja smieklī, visi saprata, ko tas nozīmē. Tūrss bij istā sajūsmā.

— Četrpadsmit rubļi! Pirmo — četrpadsmit!

Rutkis saprata, ka viņu tišām dzen acīm redzamā zaudējumā. Bet vai tad viņš varēja piekāpties? Tas būtu nepiedzīvots izsmiekls pa visu pagastu, no kā galu galā arī velkals celtu. Viņš sapogāja pusmētelīti atkal ciet, vēl cietāk sakoda zobus un mēģināja nobiedēt tos ar diviem rubļiem.

Arī tas nelīdzēja. Kā nozvērējušies tie pārmainus, viens pēc otra, piemeta tikai pa rublim klāt. Pūlī smējās, rokas berzēdami, ļautrība auga augdama — no ādas jālec laukā,

bet atkāpšanās vairs nebija. Trakākais tas, ka tie tāpat zināja, ka Rutkis nevar vairs palikt atpakaļ, tāpēc Ozoliņu tēvs mierīgi sūca savu pīpi, bet Vēveru Jorgis pārcilāja Oša amatlietas uz skrūvbenča, tikai ar vienu ausi paklausīdamies, lai nenokavē savu reizi. Izsaucējs bija istā sajūsmā, mute kā velnam, taisni mārķā dzina Rutki iekšā, bet apstāšanās nebija, atpakaļ vairs nevarēja.

Kad uzkāpa līdz divdesmit pieciem rubļiem, viņš aizmirsa kaunu un taisni lūgdamies atskatījās uz tiem saviem bendēm, bet tiem sirds vietā kāds laikam ielicis krama gabalu. Taču, kad Vēveru Jorgis bija pateicis trīsdesmit, Rutkis vairāk nevarēja, atsviedās un steidzīgā gaitā gāja prom, viss viņa izskats rādīja: dums es esmu bijis, ar trakiem cilvēkiem taču neiet sacensties!

Bet līdz ratiem tomēr netika, solītāji savas nīrgas kā akmeņus meta pakaļ. Tāpat neapstādamies viņš nošņāca caur zobiem. Trīsdesmit viens... Protams, tas arī bija trakums — kā citkārt, kad spēlēja stukulku vai acīti. Un tas nolādētais izsaucējs, tas malēnielis!... Pirmo — otro — trešo! Āmurs taisni noblakšēja, gandrīz dibenu ielauza Osienes miltu vāceļi.

Rutkis izrāva denķelbuku, visu saturu izgāza uz galda, lai parādītu, ka viņam tas trīsdesmit viens rublis tīrais nieks. Drebošu roku atskaitīja trīs sarkanos un vienu dzelteno un aizrāva bubulī savam dūkanajam pie ilks. Tas vēl mēģināja atgriezt galvu un acīm sameklēt savus līdzšinējos saimniekus. Osieni sirds sažņaudzās, bet viņa ar varu turējās pretī tādai nederīgai mīkstulībai. — Tas tev par to, ka ar mums spītējies! — viņa mēģināja sevi pārliecināt. Nošņakstēja trīs pātagas cirtieni. Rutkis aizbrauca kā viesulis, bērīm atradušās pavisam citas kājas, viņš gāja danceniski, uz augšu palēkdamies. Solītāju pulks taisni gaviļēja. Pati Osiene pasmaidītu, ja vēl pratuši. Bet tad izveda no kūts sarkanraibo piektaļu, kas šopavasār pirmo reizi nāca slaucama. To viņa nevarēja noskatīties, uzrāva lakatiņu acīm pāri un ieskrēja ķēķī.

Malķu izkrāvis un zirgu apgriezis, Baumanis vēl stāvēja atgāzies istabas priekšā. Laikam pārlūkoja, ko īsti viņi nopirkuši, un vērtēja, vai nav par dārgi samaksāts. Istabai puslogs vaļā, viņš piegāja un mēģināja to pavārstīt. Bet Kalvics viņu visu laiku nebija palaidis no acīm, tagad atkal draudoši tuvojās.

— Ko tad nu! — jau pa gabalu kļiedza. — Istabā taisies kāpt iekšā? Tas nav tavs caurums!

Baumanis satrūcies atlēca nost. Pastulbs un tūlīgs, uz reizes neattapās, ko īsti atbildēt, tikai nomurkšēja:

— Nē — istabā nē... Gribēju tikai paraudzīt, vai eņģi turas, ka vējš neizsviež un nesaplēš.

— Aptausti pats savas eņģes, zāģeris tāds, — Kalvics kļiedza vēl stiprāk. — Negrābāties ap svešiem logiem!

Baumanis mēģināja saslieties, vismaz to pīrgātāju dēļ, tie tikai gaidīja vien jaunu joku. Pacirta dūri tukšā gaisā.

— Mēs esam samaksājuši, mums pieder...

Bet tas otrs tikai nāca tuvāk.

— Bites Māra, tā tev, plikadīdam, pieder! No aizparīta, tad jūs varēsiet te visus pakšus iztaustīt.

Kalvicu šodien nevarēja galvot, un dūša Baumanim nebij nekāda lielā. Nospļāvās, pagrāba grožus, pūlīm apbraucis, gaballīņu tālāk apturēja nogaidīt, kamēr Bites būs sapirkušies un varēs tās mantas aizvest uz Lauska mājeli.

Kad Osiene iznāca no ķēķa, Tūrss patlaban ielielidams slaistīja buntē sasietus aužamos daiktus — četrējas nītis, spēnīzers un divas šaudīklas. Ar visu godīgumu ūtrupē neviens nevarēja iztikt bez savas mazas blēdības: tādā buntē allaž ieslēpa dažas samaitātas, nekam nederīgas lietas. Tā kā saucējs minēja trīs rubļus un četrdesmit kapeikas un soliņa tikai Tupiņu saimniece un Vēveru Jorģis, Osiene no mugurpuses pielavījās tam un pačukstēja ausī:

— Spēnīzēram nagliņas galos ir aplauztas un viens pāris nīšu sadilis lupatu lupatās.

Bet Vēveru Jorģis tikai pasmaidīja.

— Nītis? Man tikai tos kokus vajadzīgs, siet es protu: pats. Pieci kapeikas klāt!

Viņš bij palicis briesmīgi vecs, svārki vienos ielāpos. Bet smaidis, tas uz mata tāds pats kā agrāk.

Zarēnu Kārlim vienā reizē bij pierakstīts un turpat arī saskaltīts. Leišu puisis, savu dabūjis, aizmetās tecīņiem, pat saimniekiem ardievas nepateicis. Kalnazarēnu jaunā saimniece arī atnākusi, droši vien rūpēs, ka vīrs pēc ūtrupes nesāk šmorēt. Kā aizlakstietei šē nekādu paziņu nebij, bet pēc savas dabas viņa tos arī nemeklēja. Liela un lācīga, trīspūru maisa nesēja, lakatā ietinusies, sagu musi sēdēja uz nomaļus atveltas alus mučeles un gaidīja, kamēr vīrs te nobeigs to skaitīšanu.

Pie Baumaņa ratiem bij liela kņada. Pašas abas iekrāvušas velējamo solu ar vālēm un Osienes lielo, vēl Andra sastīpoto lopēdiena sildāmo katlu. Bite patlaban atvēla

kāpostu balliņu. Baumanis lamājās nelabi. Pēc viņa domām, Ozoliņu tēvs bij cenu tišām sadzinis tik augstu. Pat ar kāju iespēra traukam.

— Bez galvām, bez galvām! Rubli desmit kapeikas par šito grabažu! Sešdesmit kapeikas, vairāk tas nav vērts. Jums jau dega? Jums pašiem kāpostballa nav mājās? Lai viņš būtu paturējis par rubli un piecām, tas nabags!

Tie trīs, vainīgi apzinādamies, ņurdēja vien pretī, meklēdamies vainu uzvelt cits citam. Baumanis bij atradis vēl ko pavisam briesmīgu, pat nost atlēca.

— Un ķimenēm robs! Sapuvis — pagalam! Ko sastampās, visa zupa tūliņ nost, visi kāposti pagalam! Ratos es viņu neceļu! Ar cirvil Malkā! Rublis desmit pa logu, suņam zem astes! Acu jums nevienam nebij pierē?

Bitiene bruka virsū Bitem.

— Tev nebij! Tu tas solītājs.

— Tu tas solītājs... Un kas tā sānos grūdēja? Soli, soli, citādi Ozoliņu vecis paņems! Tā ir, kā Pricis saka: malka, ar cirvi! Rublis desmit suņam zem astes! Pašai nebij? Tu jau tur pirms sākuma lūrēji.

— Vai es bez brillēm varu redzēt? — Tad Bitiene uzklupa meitai. — Tev acis gaišas, un tu neredzi! Kam tad viņa citam paliks, kad es nomiršu!

Baumaniete iespiedzās — ne kā bite, bet taisni kā lapsene.

— Mirēja! Mantu putināt, ne sakrāt! Tie brunči nepaliks, ko mantot!

Beidzot viņi sakrāva savas mantas un aizbrauca bārdamies. Solītāji izklīzdami sauca pakal:

— Aiz atslēgas glabājiet!... Zem gultas!... Ka līdz aizparītam Osis jums viņus neatzog atpakaļ.

Neskatoties uz to, ka bagāti un Jaunbrīviņus nopirkuši, Bitēms nebij neviena drauga, ne piekritēja.

Tūrss nobeidza ar vislabāko joku: pārdeva savu piesītam amuru. Pats izsauca, pats solīja, kaunināja sevi, lielīja mantu, pielika pa desmit kapeikām, sadzina līdz rublim un piesīta pats sev. Jauns tāds trīsmārciņu amurs, pie Mieža uz svara pērkot, maksāja trīsdesmit kapeikas. Tas te bij tīrais teāters, ļaudis tādēļ vien vēl pakavējās.

Paši pēdējie gāja prom Robežnieku graudnieki Sviķis un Strazds. Astonus gadus nodzīvojuši vienā istabā — pagastā smējās, tie jau neesot pušelnieki, bet miesīgi brāļi vai tīri laulāts pāris, ne paši ķildojās, ne sievas bārās, ne bērni kāvās, it neko par viņiem ārienē nedzirdēja. Tagad

Robežniekus bij iepircis vācietis Ibsens no Pļaviņām, pusgraudniekiem nākamos Jurģos jāizvācas. Kopā dzīvots, kopā viņi taisījās izputēt. Jaunu robu atrast nevienam neizdevās, viņi gribēja pamēģināt citādi un abi bij pārliecināti, ka tā ies daudz labāk. Sviķis nolūkojis stacijā pūravietu blakus Zemīšam, kokus sarauš nākamziem, kamēr vēl pašam zirgs, darbu viņš cerēja atrast pie bānmeistera, kur maksāja sešdesmit kapeikas dienā. Strazdam atkal izredzes tikt Zommerfeldā pie Reksona par priekšstrādnieku, tagadējais, Markovs, palika tur par vienkāršu puisī, tāpēc ka neprata ar pļaujmašīnām rīkoties. Ne Sviķim, ne Strazdam pirkt neko nevajadzēja, atnākuši tikai pamācīties, kā vislabāk tiek no tām grabažām valā.

— Siles un redeles jālūko jau laikus tāpat no rokas aizlaist prom, — Strazds teica, kad viņi jau nogriezās uz Spilvu. — Tu redzēji, ūtrupē tādas lietas aiziet tīri par velti.

— Jā, — Sviķis piekrita. — Un tāpat to tavu zirgu. Kurš tad pagastā nezina, ka viņš tikpat kā nemaz vairs neredz.

— Jā, — savukārt piekrita Strazds. — Būs jāmēģina Klidziņas vai Kokneses tirgos. Tu varēsi atbraukt līdzī — Ar manu zirgu, kā tad citādi, vai atpakaļ kājām nāks. Un tad — tev jau pašam nav mutes, tu neproti ielielīt, kā vajag.

— Tā pirmā lieta ir labs izsaucējs! — Strazds jūsmoja, pat uz pleca uzsita kaimiņam. — Redzēji, kā tas lubānietis prot? Kas to no izskata varētu pateikt!

— Tikai šito Tūrsu, nevienu citul Trīs glāzes groka nav ko žēlot.

— Pirms sākuma vienu un tās divas vakarā — kad no gala piedzeras, tad nav nekā.

— Ja tikai viņš līdz nākošiem Jurģiem te vēl ir. Komisārs var likt Zariņam atlaist tāpat kā Kalnasmeltēna dēlu.

— Tūrsu nevar atlaist, viņš krieviski prot labāk vēl kā Zariņš pats ...

Vakarīņas uzlikusi, Osiene izsteidzās aicināt izsaucēju un pierakstītāju — visu dienu tie taču nebija ēduši, ne dzēruši. Bet Tūrs jau vīkšās uz iešanu un nebija pierunājams. Rītu varēja atbraukt komisārs uz revīziju, tad viņam ar veco visu nakti jāpastrādā. Par tām pūlēm te nebija ko runāt, to glāzi groka viņi ar Osi izdzers citā reizē — rudenī, kad skuķi aizvedīs uz skolu.

Tam tāda mute, ka neko nevarēja padarīt. Savu āmuru

padusē pamiedzis, viņš neticami veicīgi aizmetās pār Spilvu. Tad vismaz jauno Zarēnu Osiene gribēja dabūt. Bet arī tas bij prom. Patlaban viņi abi lebrīda Ozoliņu pļavā. Pats, rokas kabatās sabāzis, kūkumu uzmetis, soļoja ātri, pati, liela un lācīga, pa gabalu manījās pakaļ. Bet taisni Lunte ar savējo, tikai šai vēl stādaigu vajadzēja iedot rokā... Osiene noskatīdamās nogrozīja galvu.

Osis turēja siētņu uz ceļgaliem un vienaldzīgi raudzījās prāvajā papīrnaudas žūksnī, kur spīdēja arī Rutka trīs sarkanie desmitnieki. Osiene ienesa naudu istabā un tūliņ atkal iznāca laukā. Pavēra klēts durvis, paskatījās tukšajā kūtī... Viņa tikko tika līdz soliņam, pakrita uz tā.

Bērni vēl plosījās tukšajā, nomīdītajā sētsvidū. Janka atkal ticis savam zirgam mugurā. Onkulis Kalvics to bij nosolījis un atdāvinājis. Vairāk viņam nevajadzēja. Arī Tāles nokultā ganu rīkste turpat nomesta — jādams viņš ar to kapāja sētsvidus zālīti un piedraudēja savam bubulim līdz rudenim izdzīt visus tos niķus.

Rīteru Minna nosolīto Osienes pūra lādi atstājusi turpat sētsmalā, paņems aizparīt, kad vedīs Ošus uz Rīteriem. Ar divi zirgi tomēr jābrauc — tās grabažas gan varētu sakraut vienā vezumā, bet Osis pats arī vairs nebij gājējs.

Pičuks klaigādams lēkāja lādē iekšā un ārā. Katiņa mazajā gala kastīnā atradusi kādu spīdīgu nieciņu un atskrējusi parādīt mātei. Osiene atplauka. Jā, tas bij viņas, to viņa pati gribēja paturēt. Plespraužamā adata, ar to viņa savā laikā piestiprināja aubi matu muskuļa virsgalā, kad ar Osi brauca uz baznīcu. Tas bij tik sen, varbūt pirms simts gadiem... Ilgi Osiene grozīja rokās to nieciņu, Osis sola galā atkal sāka elst, viņa attapās, nopūtās, pasauca skuķi un atdeva adatu atpakaļ. Nē, viņai to nevajadzēja vis, tādas vairs nebij modē, tagad tikai zīda lakatus sējās, saimniekmeitas, tās jau Klidziņā pirka cepures...

Vēlreiz pārlaida acis tukšajam sētsvidum un saguma vēl likāka.

— Tā, — viņa noteica. — Nu mēs atkal esam tādi paši. Nu būtu jāsāk no gala.

— Nu vajadzētu gan sākt, — Osis atteica pavisam klusi.

Saule bij noslīdējusi aiz Brīviņiem, Spilva un visa Jaunbrīviņu sala jau pakrēsli. Bet ozola kalnu garām ataugai viņa vēl skāra. Osis ar Osieni skatījās turpu. Pāri visai rozas mugurai noklājies rudzu lauks, tik spilgti zaļš, ka taisni dzēla acis.

Gadi četri divajiešos tiklab kā neko nedzirdēja par Ošu Andru un Annu Rīgā. Pat uz tēva bērēm viņi neieradās, par to bij ko parunāt. Bet, labi apsverot, varēja arī saprast. Kalvicu puika adresi gan zināja, bet, kamēr vēstule aizgāja, droši vien jau bij par vēlu. Osis nomira tajā pašā vasarā, kad Jurgos aizgāja uz Rīteriem. Ap mēslu vedamo laiku bij tik karsts, ka ilgāk par trim dienām nevarēja turēt. Jau tā Baldavs lika uzbērt zārkam kārtiņu smilkšu, lai varētu nostāties pašā kapa malā un uzsākt dziedāšanu.

Rīteru Alfreds, tas katru gadu vismaz reizes divas bij redzams savā pagastā, pa ziemassvētkiem un Jāņiem. Muldiņu Kārlis ar zaļi šulotu dzelzceļa skrīvera cepuri ieradās uz visām ievērojamākām zaļumu ballēm. Pēdējā laikā, kā apprecējies, gan brauca retāk, uz zaļumballēm pavisam vairs nē, reizēm pat platmali galvā, bet tad parasti aizveda no Muldiņām līdzī kādu aizvāztu spainīti vai stingri piebāztu kuli.

Par Ošiem tikai tik daudz bij zināms, ka Andrs apprecējies un strādāja fabrikā, bet Anna palikusi par šuvēju un skuķis viņai vēl dzīvs. Pieaugušie viņus sāka jau aizmirst, tie, kas vēl auga, atcerējās tikai kā pa miglu — taisnību sakot, arī atcerēties nebij nekādas vajadzības.

Bet tad Silagailu rentnieka mājelē sāka runāt, ka Andrs ar Annu taisoties atbraukt. Protams, pirmais ziņu palaida Kalvicu Andrs, ko pēc lielā aizbraukšanas vairs nebij nekāda iemesla saukt par mazo. Kalvics zināja, ka Andrs jau kādu gadu sarakstās ar to otro Rīgā, pie Raudas «Mājas Viesi» paņemot, šad un tad pagādījās arī kāda vēstule, un cita, ar ko sarakstīties, viņam Rīgā taču nebij. Varēja arī būt, ka taisni Andrs tas, kas ierosinājis šo atbraukšanu. Kalvici to nemaz neņēma ļaunā, viņi jau vicinīgie, kas tik tuvus radus nebij aizmirsuši un labprāt vēlējās tos sastapt. Bet iespējams arī, ka viņi dabūjuši zināt par Puķīša vasarsvētkos rīkojamiem lielajiem bērnu svētkiem Sirdskalnā ar karā mūziku un bengālisku ugunošanu un gribēja visus tos brīnumus redzēt. Viena alga, kā, Kalvici bij ļoti priecīgi par necerētiem ciemiņiem un vīkšās tos pa godam uzņemt. Kalvics jau nedēļas sākumā papļāva drusku sienu istabaugšai, kur rīdziniekiem gulēt, pati sestdien pēcpusdienā cepa plāceņus tīra piena iejavā ar ogām. Gailis ar vistu, vāgūzi iespundēti un galu pare-

dzēdami, klaigāja nežēligi. Marta notīrīja un nokasīja ceļu gar rentnieka mājiņu, nodusmodamās par veco Silagaili, kas te uzbūvējies pašā ceļmalā, braucēji ar assgaliem durvju tiltiņu gandrīz gāza apkārt. Mājas bez sētsvidus ar zaļu zālīti nav mājas. Kur te pie šādas ceļmalas būdas meita lai parāda savu tīrību un prasmi? Viņa sevi turēja par lielu meitu ne vien tāpēc, ka bij pilnus piecpadsmit gadus veca, paprāvu augumu un izgājusi trīs ziemas pagastskolā, bet vairāk tāpēc, ka māte rikojās pa istabu un kūti, visi ārienes darbi piekrita viņai. Ar lepnumu viņa atcerējās, ka jau pagājušā vasarā iemēģinājusi sienu plaut.

Kalvicu Andrs, tas visu dienu bij kā spārnos. Ratus mazgādams, piecus spaiņus ūdens izsmēla no aciņas. Bet zirgam, tam arī vajadzēja laistīties. Viņš aizjāja cauri Ķepiņiem līdz Braslai un tur Lazdu dziļajā atvarā nomazgāja un nosukāja tā, ka bēris tiešām spīdēja, gan tikai tik ilgi, kamēr nebij nosusējis. Atpakaļ caur Ķepiņiem nevarēja, tur viņš atkal nobridīsies līdz celgaliem, tāpēc labāk veda to ar lielu likumu gar mežmalu, pavisam aizmirsis, ka uz staciju tā kā tā jābrauc pār to pašu Ķepiņu dubļu jūru.

No meža viņš iznesa divas nastas skaistu bērziņu, izmeījoja istabaugšu un pašu istabu, pat ārā abās pusēs durvīm pieslēja pa meijai. Vilciens pienāca taisni deviņos, līdz stacijai bērim stundas tecējieni, bet braucējs nevarēja norimties. Ap pusseptiņiem zirgs jau stāvēja sajūgts, kučieris aplakšīnāja viņam uz kakla.

— Pielūko, ka tu neiznerro mani, — viņš padraudēja ar pirkstu. — Šoreiz mums Rīgas kungi būs vedami.

Bēris nosprauslojās un pakratīja galvu, tā ka loka riņķis notinkšēja. Tas katrā ziņā nozīmēja, ka viņš pilnīgi saprot šoreizējā brauciena svarīgumu un ne par kādiem nīkiem nedomā. Kalvics pats arī pienāca vēlreiz pārlūkot. Ādas sakas un lences Preimanis jau pagājušā ziemā uztaisīja, bet Andrs riņķīsus bij rūpīgi uzspodrinājis, izskatījās pavisam kā jauni. Iemaukti bērim pirmoreiz galvā, laikam viņš pats sajuta, ko tas nozīmē, tāpēc turējās tik braši. Kalvics pacēla pakaļējo kāju palūkot, vai pakavs vēl turas — tāds vaļīgāks bij, un Ķepiņu muklājā jau pavisam jaunu rāva nost. Dzelzasu rati vēl tikko pirms divām nedēļām krāsoti, gludiem brūniem galdiem un pieskrūvējamiem dēļšiem galos. Pēc vajadzības ieliekamais sēdekļis ar atsperēm apakšā un atzveltnīti muguras atspie-

šanal. Marta izskrēja ar savu zaļi strīpaino gultas segu, rūpīgi uzklāja maisiņiem, piedraudējama, lai uzpasē, ka stūri neiet ap riteni. Andrs nicīgi paraustīja vienu plecu: tāda te domāja viņu mācīt! Un ievietoja ratos gludi noēvelētu dēlīti, to noliks šķērsām pāri, kad, atpakaļ braucot, būs jāsed priekšā par istu kučieri. Bēris tik visai straujš gan nebij, bet pātagu viņš ar nolūku neņēma, gribējās palepoties lielajam Andram ar savu zirgu. Rokas sānos iespiedusi, Kalviciene uz tiltiņa smaidījama noskatījās pakaļ, kā viņš aizbrauca. Kā par rentnieci tikusi, ar reizi palika brašāka, veicīgāka, pašam Kalvicam likās, ka arī gudrāka.

Gar Ķepiņu ērbeģa sienu sētsvidus bij tā kā drusku sausāks, Andrs turēja bēro tik tuvu garām, ka abi riteni kreisajā pusē palēcās uz Sveķāmura durvju priekšā noliktās oša šķīlas. Sveķāmuriene savam lodziņam pat tilla aizkarus aizkārusi priekšā — nevižīgi gan pielikti un nokvēpuši, pat skatīties negribējās. Velēnām apliktā loku sutināmā krāsns kūpēja kā pati nelabā. No dūmu un garaiņu mutuļiem izlīda drukns pusaudzis ādas skotelē un koka tupelēs, nokvēpis kā velns, baltu cirvi rokā. Nošveinojās, garāmbraucējā noskatīdamies. Andrs izlikās to neredzam. Kamēr Kurts pie Drēviņa Glāžšķūņos mācījās par štelmaheru, viņam no viena tāda Morica nemaz vairs nebij bail — ar mēli, to gan, bet citādi aiztikt neiedrošinājās.

Andrs brauca soļiem, laika taču diezgan, nebij nekāda iemesla saskriet bēro, labāk lai pataupās atpakaļbraucēnam, kad rīdzinieki būs vezumā. Gar Bundžiem gan jāpalaiž rikšiem, citādi neizskatījās. Bet tūliņ nāca Kalnasmeltēnu grava, bēris pats zināja, ka tur jāpietur soļiem. Mājas pašā kraujas malā, sētsvidus ērbeģim otrā pusē, abi pārmeldera dēli meisterojās ar četrlemešu sējas arklu, šajā meža zemē vēlinajiem miežiem tikaļ vēl jaunnedēļ bij laiks. Andrs sveicināja — tagad jaunajiem vairs nebij dīvaļlešu mode paraustīt tikai cepures nagu — viņš pacēla visu cepuri. Atpēma Kalnasmeltēna jaunākais dēls, tas pats, kas bij pie skrīvera par palīgu un ko komlsārs lika atlaist. Pārmeldera dēli vispār bij labi audzināti, par caurbraucējiem nekad neņirgājās, taisni patīkami bij ar viņiem sastapties.

Pie Krastu smēdes apturēja kalējs Pūpols. Viņš tos ratus kala un gribēja dzirdēt, vai Kalvici neatrod kādu vainu. Nē, nekādu vainu viņi nebij atraduši. Tad kalējs nobrākēja pats: stutes balceņu galos bij par tievām, bet

ko viņš tur varēja darīt, kad tēvs atveda tādu dzelzi. Nu, tas galu galā sākums, resnāku tur varēja pielikt kurā katrā laikā, pusstunda darba. Ļoti labi, ka Andrs tos ratus tik glīti nokrāsojis. Viņš saviem kalvniekiem vienmēr bij kordinājis — tā koka daļas izturēja divtik ilgi un arī dzelži nesarūsēja.

Arī no Krastu smēdes Kalvicu Andrs aizbrauca ļoti apmierināts. Tad bij ko skatīties pāri Braslai otrā pusē. Lejassmeltēnos patlaban beidza apsist jumtu labības šķūnim. Tā bij milzīga celtnē varenim baļķu slieteniem un spāru krustiem, lai gan sienas tikai no plāniem slietiem collas dēļiem. Likās, visas pārējās Lejassmeltēnu ēkas tur varēja sabāzt iekšā, un tad vēl vidus no vieniem vārtiem līdz otriem paliktu klajs. Rudzus un visu vasarāju tur sakraus, ziemu salmi būs zem jumta, mašīnas varēs novietot, citur tās nekur nebij ievedamas. Tagad pat — jaunā lokomobile stāvēja laukā, skursteni ar lielo kubulu galā augšup izslējusi. Kuļmašīna gan apsegta ar brezentu, tikai sarkanie sāni spīdēja koši; kad pabrauca mazliet tuvāk, Andrs ar savām gaišajām acīm skaidri varēja sēlasīt melno uzrakstu: *Heinrich Lanz, Mannheim*. Kad rudenī pēc beigtas kulšanas nomazgās putekļus un ievilks šķūnī, tā ilgi stāvēs tāda pati spodra. Jā, tāds šķūnis bij ko vērts! Tagad, kad sāka kult ar tvaika mašīnām un rijas vairs nebij jākūpina, bez labības šķūņa nemaz nevarēja iztikt. Silagailu Jorģis vīkšās ziemu baļķus vest, vecais Lazda taisījās, Sniedzēs jau zāģēja dēļus, jaunais Brīviņš šogad tāpat beidza jumtu sist kā svainis Lejassmeltēnos...

Lejassmeltēnos vispār daudz ko redzēt. Gar visu sētsvidus malu tur ceriņi, tie patlaban vienos zilos ziedos. Puķu dārzs nogāzē pret vakariem, visas dobes ar saviem ripuļiem, pūsmēnešiem un kvadrātiem kā uz delnas. Pagaidām tur vēl tikai kupls zaļums, bet pašā augšā spilgti balts plankums, tur narcises ziedēja. Un blakus bieži sadēstītas tulpes kvēloja kā sarkans zīda lakats. Jā, Lejassmeltēnu Lauras dārzs bij slavens visā pagastā.

Ļaudis par Lejassmeltēnu Lauru runāja šā tā, bet Kalvicu Andram bij pašam savs ieskats. Viņš to pazina no ganu gadiem Brīviņos, ne jau Laura bij tik uzpūtīga, ne dusmīga, vismaz viņam ļaunu vārdu reti kad pateica. Tāpēc tagad, ieraudzījis viņu iznākam no Krastiem, pieturēdams nogrieza bēro gravā uz Braslas tiltu, lai tā varētu panākt.

Laura tiešām pienāca klāt. Tagad viņa nēsāja melnus brunčus un tumšsarkanu blūzi, laikam apķērusi, ka pret to viņas seja neizskatās tik tumša kā pret baltu. Bet priekšautiņš tāpat balts, kājās dzeltenas kurpes ar augstiem papēžiem, pleciem uzņemts bārkstains melns lakats ar neredzēti košām zaļām un sarkanām puķēm un tik liels, ka stūri skāra zemi. Mati tādi paši spidīgi tumši, vidū balta celiņa pāršķirti, uz kakla mezglā savīti. Nemaz pa šiem gadiem nebij palikusi vecāka, tāpat kā Brīviņos no viņas nāca tīru drēbju un vēl kaut kāda smarša, tāpat kā toreiz Andrs nevarēja izprast, vai tas ir no ceriņu ziediem vai viņa pati smaršo.

Viņa pasniedza roku, kurai piedurkne tikai līdz elkonim, un tad, galda malai to pieķērusi, gāja ratiem līdz. Acīm redzami arī viņai gluži patikami sastapt veco ganu.

— Tāds smuks puisis izaudzis, — viņa teica, pa vecam pasmaidīdama tā, ka tikai pazinējs to sauca par smaidu. — Cik tad tev nu ir gadu?

— Sešpadsmitais, — Andrs attrauca, ne druskas nesa-kaunējies un neapjucis. Ar Brīviņu Lauru vispār viegli runāt, viņa nemeklēja nekur aplinku un nedomāja citu, kā teica.

— Skolā tu vairs nedomā iet? Diezgan ilgi tu jau gāji. Vai bij kādas sešas ziemas?

Kalvicu Andram ļoti glaimoja, ka pat to Laura zina.

— Sešas un divas vasaras. Puķītis tā kā tā vairāk neko nemāca.

— Pats neko vairāk neprot! — viņa noteica paīgni, droši vien atcerējās, ka tēva bērēs Puķītis bij sācis viņu pašu iznerrot. — Un tu domā ar visu to lielo skolu palikt pie tēva par puisi?

Tā bij sāpīga vieta, Andrs pirmo reiz tā kā apjuka.

— Es vēl nezinu... Varētu palikt arī, mums Silagaiļos neiet slikti.

— Jums nekur neies slikti. Jūs visi esat krietni strādnieki — es jau dzirdu, ko pagastā runā. Ar laiku jūs droši vien tiksiet paši pie savām mājām.

— Mūsu tēvs arī tā domā.

— Par ko citu viņš lai domā? Bet tev ar savu galvu gan vajadzētu. Tādas mājas nemaz nav tik liela lieta.

Andram ieplētās acis.

— Bet Lejassmeltēni? Lejassmeltēns ir nopircis loko-
mobili un kuļmašīnu.

— Jā, to viņš ir, — Laura paraustīja plecus. — Un tad?

— Un tad — dzird, ka viņš iegādāšoties zāģu gateri.

— Jā, taisās. Un tad?

— Un tad viņš prātojot, vai Braslai nevar alztaisīt dambi priekšā un Lejassmeltēnu līcī uzcelt ūdensdzirnavas.

— Par to es neesmu dzirdējusi, man jau maz ko saka. bet plāni viņam vienmēr padomā.

— Lejassmeltēns ir pirmais saimnieks pagastā, vienmēr viņam ir plāni, katru gadu kas jauns nāk klāt. Jūs Lejassmeltēnos gan varat dzīvot.

Andrs to teica bez kādas skaudības, patiešām, viņš Laurai novēlēja visu labu. Otrā pusē ceļa graviņa tik šaura, ka ratiem blakus nevarēja, Laura gāja pa augšā iemītu kājceliņu. Tā kā Andrs brauca lejāk un krauja apaugusi krūmiem, viņa runāja skaļāk.

— Dzīvot var un sapelēt var... — Viņa vienaldzīgi atrāva lakata stūri, kas bij iekēries vilkābeles dzelksņos. — Pietiek jau tagad to klapatu, bez visiem plāniem un zāģu gateriem. — Brīdi klusēja, tad turpināja nesakarīgi, laikam savas pārdomas lāgi nesakārtojusi. — Sapelēt var... Tādas lupatas tagad valkā katra kalpa meita. Un Jurgos aiziet pie jauna saimnieka, ja vecais nav pa prātam... Mēs ar māti jau toreiz runājām, kad tu mums Brīviņos pa vakariem lasīji priekšā: no tā Kalvicu puikas kaut kas iznāks, ar tādu galvu pie arkla nepaliek... — Un tad nesaprotamā kārtā pārlēca atkal uz citu. — Es pirmiņ sukādamās ieraugu deniņos divus sirmus matus... Vai man jau vajadzētu būt? Bet laikam tak, ja nevajadzētu, tad nebūtu. Vanagi ir tāda nelāga suga, visi bez laika paliek balti... Bet tu apdomā labi, kamēr vēl laiks, tev visi ceļi vaļā — ar tavu galvu! Ja tikai tēvs nāk pretī.

— Mūsu tēvs nav tāds, es domāju, pretī viņš nebūs, — Andrs noteikti atbildēja. — Tikai pats vēl nezinu, ko es varētu. Ošu Andrejs, tas droši vien pateiks. Es tagad braucu uz staciju, gaidām abus ar sievu.

Lejassmeltēnu ceļa galā viņš pieturēja. Laura arī bij apstājusies un palikusi klusa. Lielām acīm skatījās pāri krūmu galiem, pierē nedzili ēnojās stāva grumba.

— Visu laiku par viņu nekas nav dzirdēts, laikam Rīgā iet labi. Ak tad ciemos brauc? Un sieva viņam arī ir?

— Un skuķis esot.

Lejassmeltēnu Laura vēl vienmēr skatījās krūmiem pāri.

— Taisni tā kā sastapt vajadzētu... Bet viņš jau negribēs... viņam nebūs laika... Nē — kāpēc? — nekādas vajadzības nav. — Viņa sarāva lakatu ciešāk ap pleciem, promiedama vēl pagrieza galvu atpakaļ. — Ja neaizmirsti, pasaki viņam labas dienas no manis...

Ugu gravai pārbraucis, dzelzceļa pārbrauktuvei pie pirmās būdas tuvodamies, Andrs palika nemierīgs. Ar būdnieka Vilniša Maiju viņi četras ziemas kopā skolā gājuši, pat garu vēstuli viņš tai reiz bij norakstījis. Taisni šīs vēstules pēc viņš tagad visvairāk uztraucās. Bij gan tā kā dzirdēts, ka Maija ejot Rīgā ģimnāzijā, bet tagad taču brīvlaiks un viņa varēja būt mājās. Ļaunākais tas, ka rikšiem garām palaist nevarēja, aizšķērši vienmēr stāvēja ciet, katru braucēju sevišķi laida pāri. Un ja nu iznāk Maija?... Maija neiznāca, bet Vilniene pati. Laimīgi pāri ticis, Andrs pablenza atpakaļ, likās, ka būdas logā aiz gumijkoka poda paspīd tāda kā aizdomīga gaiša galva. Vēl stacijā piebraucot, mugura viņam nebij lāgā nosusējusi.

Kad pārpilnais vilciens pienāca un stacija piešķīda pilna zaļumu braucējiem, Andrs savus ciemiņus šajā burzmā neparko nevarēja saskatīt. Vīrs ar sievu un bērnu — tādu to te bij desmitiem, pie tam Ošu Andrs pa dažiem gadiem un pilsētnieku drēbēs droši vien palicis pasvešs. Viņš bij kaklu sastiepis uz stacijas pusi un nemaz neievēroja, ka, tepat pa gabaliņu nostājušies, vīrietis, divas pilsētnieces un divi skuķi jau labu brīdi vēro viņu. Beidzot tomēr pamanīja un salēcās pārsteigumā. Ošu Andrs tas bij neapšaubāmi, bet pavīsam svešs — tāds kā zemāks un druknāks, nelielām, gaišām ūsām, pelēku platmali galvā. Tā ar to sakniebto muti, uzliekto degunteli un mazāko skuķi pie rokas katrā ziņā viņa sieva. Bet tā otra ar lielāko taču bij Ošu Anna, arī gan citāda, bet pazīstama no pirmā mirkļa.

— Izaudzis, izaudzis! — Andrejs pasmaidīja, spēcīgi roku sniegdams. — Bet Kalvicu sugu vienmēr var pazīt, taisni brīnums, no kā.

Viņa sieva gan nekādu brīnumu neatrada, Andru redzēja pirmoreiz un domāja, ka tādām puikām vajag būt. Vispamatīgāk viņu aplūkoja Anna, tad palocīja galvu.

— Labi vien ir — šitādu es viņu arī biju cerējusi.

Andram drusku neveikli, ka tie viņam piegriez tik lielu vērību. Tāds un izaudzis — kā tad viņš pats nemanīja ne to augšanu, ne kaut kādu pārvēršanos? Likās, vēl vakar

ar lielo Andru jāja pieguļā aiz Brīviņu ataugas un viņš kaitināja Annu Ozoliņu papuvē, uzvilkdams dziesmu par vecām meitām... Viegli un tīkami sastapties, no pirmā mirkļa viņš to manīja...

Bet viņš manīja arī vēl ko: tie abi nepavisam nebij tādi, kādus tos visu laiku domājās. Andrejam, tikai roku sniedzot, smaidis pavizēja acis, spēcīgs un nobriedis izskatījās, bet pārāk nopietns un apvaldījies, it kā nesen vēl briesmīgi smagu nastu nesis un tagad sargātos lieku pakustējienu, lai sāpe atkal neiedur mugurā vai sānos. Vai tad Rīgā nebij vis tik viegla tā dzīve, kā te daudzinaja? Nē, tas laikam kas cits — Andram tagad nebij vaļas pētīt. Un Annai tas pats — viņam pajaudās prātā, ka patlaban gan iznāktu vietā dziesma par vecu meitu. Tomēr vecums tas nebij — palikusi vēl glītāka, seja zem salmu cepures balta un smalka, tikai divas nelielas krunkas no mutes kaktiņiem lejup izskatījās savādas. Sen atpakaļ kāds viņu bij sagrābis ar nežēlīgu roku un ilgi turējis sažņaugtu, kamēr divi pirksti, katrs savā pusē, iegrauzās līdz kaulam.

Tas viss Andram tikai garāmslīdot paplaiksnijās, varbūt tikai paša pārāk straujā iedomā. Andreja sieva, ko sauca par Mariju, viņu tūlīņ paņēma savā rīcībā. Lai nes uz ratiem šito paciņu, tur iekšā bij otrās kleitīņas skuķiem — tā ka nesapurkā, te droši vien pletīzera neatradīs, ar ko izpletēt. Darba ratiem kāpšļu nebij, Andram jāatbalsta no muguras puses, lai viņa, uz rumbas pakāpdamās, neatkrīt atpakaļ. Un tad jāņem skuķi un jāsvēra iekšā — aiz padusēm nē, aiz padusēm nē! — tā varēja rociņas izlauzt, bet ar plaukstām ap sāniem, tur lai spiež, cik patīk. Kad viņa ar skuķiem bij novietojusies, tad Anna ar Andreju varēja sēsties katrs savā pusē, tikai uzmanīgi, ka blūzi nesaknillē, musliņš bij tik vāriģs. Sasēsties varēja tīri labi, Kalvics jau zinādams palaidis krēslu krietni pāri galdiem. Andrs labprāt izpildīja šīs Marijas rīkojumus. Viņa pavisam nebij tāda, kādu šie parasti tēloja pilsētnieci, nešņaukājās un nebaidījās nekur pieskarties, rīkojās tā, it kā pati te tā saimniece un noteicēja. Daži puvāciski vārdi gan izklausījās ļociģi, bet viņa nedīžojās ar tiem, tie viņai skanēja tik vienkārši, ka pat pasmelties neienāca prātā.

No stacijas Andrs aizlaida slaidiem rikšiem, citādi nevarēja. Bet, kad tika pāri Dīvajai un kalnā, rīdzinieki grībēja, lai brauc soļiem — vakars garš, nekur nebij jā-

steidzas, viņi taču vēlējās apskatīt laukus un ieelpot svaigu gaisu.

Gaiss tiešām bij svaigs, mazliet pavēss un valgans pēc karstās dienas. Saule nogāja, bet norieta spožums taisījās turēties ilgi. Arumi visur jau zaļi, tikai vēlino miežu lauki gulēja tumšiem plankumiem un joslām. Pie pārbrauktuves būdnieka dārziņā meiča ar gaišu galvu spilgti sarkanā blūzē locījās ap narcisu dobi. Andrs priekšā uz sava dēļa sēdēja izslējies, sastieptām rokām kā paša Zīvera kučieris. Nevarēja noturēties, palaida tādu riksi, ka rīdzinieki aiz muguras sāka lēkāt un kliegt. Toties Uģu gravā viņš pavisam apturēja, lai visi paklausās, kā lakstīgalas dzied.

Uģu grava biezi pieaugusi elkšņiem, ievām, kārklēm un visiem tiem neskaitāmajiem sikmaņiem, kas meklēja aizēnu un leknu trūdu zemi tāpat kā papardes. Piecas egles, plati izplētušās, slējās pāri, rindā līdz Braslai. Braslas krasti līdz pat dzelzceļam viena atauga — liepas, bērzi un baltie elkšņi, bet apakšā tiem sprogaini novēlies lazdu biezoknis. Cik īsti lakstīgalu te dzied, nevarēja saskaitīt, abas gravas likās pilnas līdz augšai. Ošu Andrejs ar visu krūti ierāva dvasu, it kā arī tā dziesma būtu līdzī ieelpojama. Tad viņš nopurināja galvu.

— Eh — putni, putni! Tādēļ vien ir vērts reiz gadā atbraukt, lai neaizmirstos.

— Pavasaros Arkādijā arī viens dzied, — Marija telca, — bet tam nav tik stipra balss.

Uģu grava līdz pat Ličiem skanēja viņiem aiz muguras. Tur viens patlaban nāca no upes, divieli plecām pārmetis, braucējus ieraudzījis, iekāpa grāvī un pagaidīja, kamēr tie tiek garām. Pār kārklu krūmiņu vakarblāzmā plikā galva spīdēja kā milzīga sārtena ola.

— Vai tikai tas nebij Liču Mārtiņš? — Ošu Anna ievai-cājās, kad viņi bij gabaliņu tālāk.

— Tas pats! — Andrs smējās. — Viņš labprāt ar cilvēkiem negrib sastapties.

— Un mati viņam neatauga vis?

— Nemaz. Visu laiku vēl tāds vainadziņš bij gar apkakli, bet nu to pašu ar bārdas nazi dzen nost, kad nav, lai nav.

— Un baznīcā tāpat vien iet?

— Tāpat iet un tāpat gul, — Andrs atsaucās, bet padomājis nezina kāpēc piemetināja: — Mēs gan vairs neejam, mūsu tēvs un māte arī nē.

— Ā! — Andrejs likās priecīgi pārsteigts. — To es gan nezinaļu, tas ir prātīgi darīts.

— Atradis prātu! — Marija ar elkoni iebikstīja viņam sānos. — Pievaldies, nesāc tu te ar savām gudrībām!

Bet Andram acīm redzami bij zobs pret šo Līču Mārīņu, viņš tik drīz nevarēja norimties.

— Šogad vīram iet slikti: pašam govis jāslauc, pašam piens jāsilda, dienestmeitas vairs nevar dabūt.

— Laikam ēst nedod, — Marija prātoja. — Tie lauku saimnieki esot skopi kā velni.

— Nē, pats neko, bet viņam māte, tā ir tas velns. Neviena meita nevar izturēt, dzīvu ēd nost.

— Labi, — Annai paspruka pavisam nevietā.

Patiesībā viņa gribēja teikt tā: labi, ka tu, tik liels puisis, neesi vēl ieklausījies, kāpēc meitas nedzīvo Līčos. Labi, ka tu vēl esi tāds bērns. Šitādi maitas ar savu smirdoņu sagāna visu pagastu.

Bet tūliņ viņa dabūja pārlicināties, ka tāda bērnišķība dažkārt nemaz nav tik teicama īpašība. Pret Lejassmeltēniem Andrs nenocietās neparādījis to balto un sarkano puķu plankumu, kas krēslā vēl labi saskatāms pret krasta piegāzi. Lejassmeltēnu Laurai bij tas skaistākais puķu dārzs visā pagastā, māte arī šopavasār dabūjusi no viņas dažus lauztās sirds, ķeizarkroņa un puķeņu stādus. Lejassmeltēnu Laura abonēja «Baltijas Vēstnesi» un «Austrumu», visu pagājušā gada gājumu viņš no tās bij dabūjis izlasīt. Ak tā! pirmiņ Lejassmeltēnu Laura patrāpījās ceļā un lika nodot labas dienas.

Anna gan mirkšņāja acīm, gan mēģināja pasniegties ar kāju un piespert dēlītim, uz kura tas plāpa sēdēja. Vai tad patiešām viņš toreiz Brīviņos it neko nebij manījis? Ošu Andrejs atņurdēja kaut ko, kas varēja izklausīties pēc paldies par tām labām dienām, tad skāpi paklepojās un grieza galvu uz otru pusi, taisni prom no Lejassmeltēniem, kur kādu versti attālu muižas mežs kā melniem brunčiem noplēsta stērbele, likumains un skarains, visu laiku stiepās garām. Vai Zīvers jaunā mežā arī nocirta kādu gabalu nost?

Nē, gabalu viņš necirta, tikai stigas izdzina krustīm šķērsām. Un grāvjus pa visām slīgšņām. Un nederīgo lauzu nost un laukā, lai baļķu un lietaskoki var augt. Lie-lās apses arī izcirta, tāpēc ka vecākas tās paliek cauras, un tad pat lāga malka tur vairs neiznāca. Lejassmeltēns nopirka trīs kubikas kluču jumta skaidām. Šķūnis Lejas-

smeltēnam bij simts trīsdesmit pēdas garš, visu labību tur varēja sadzīt un ziemu kuļmašīnu glabāt. Zaģu gateri Lejassmeltēns taisījās pirkt...

Nekādi nevarēja viņu apturēt, viņš tarkšēja tik ilgi, kamēr rati sāka rībēt Kalnasmeltēnu gravā. Visi trīs Kalvici iznākuši pretī līdz Ķepiņu dubļu jūrai, lai gan pati uz šo pusi tik tālu nekad nerādījās — Sveķāmurienes pēc sirdī tomēr kaut kas kremta. Krēslā braucējus lāgā vairs nevarēja saskatīt, bet Annu viņa tomēr sazīmēja un palika savādi ķerstīga. Arī par Annu mazliet kremta, visu laiku jau viņai bij tādas kā aizdomas un bažas, ka tikai neatbrauc Andrejam līdzī... Bet Anna likās bijušo aizmirsusi, vienkārši un sirsnīgi pasniedza roku un sāka jokot par čigānu bandu, ko mājās nevarēs pievietot, aploka krūmos vajadzēs sakurt uguni. Kalvics bij patiesi priecīgs par ilgi neredzētiem radiem. Ne vien skuķus, arī pašus lielos meitiešus viņš gandrīz celšus izcēla no ratiem. Marija bij ļoti apmierināta par tādu uzņemšanu.

Istabā viņu sagaidīja diezgan liels pārsteigums. Visu mūžu Āgenskalnā nodzīvojusi, tikai reizes trīs bijusi uz laukiem pie radiem Bigaunciema apkaimē. Bet tie bij puszejnīeki, istaba nabadzīga, visādām grabažām piemētāta, smirdēja kvēpi un žāvētās reņģes. Nekāda zāle jau nebija ar Silagaiļu rentniekam — kaļķu klons, sienas ar sūnu pildītiem kaķojumiem, griesti resnām sijām. Bet viss ārkārtīgi tīrs, spēcīgi smaržoja svaigās bērzu meijas, trīs tīri uzklātas gultas ar spilveniem slēpās nomalē pie sienām, Martai dibenā pat kumode ar spogulīti virsū, bet līdzās tam plauktiņš ar grāmatām un avīzēm. Galds aplāts ar pašaustu segu sarkaniem diegiem izšūtu apmalu, pašā vidū zaļa krūze ar lauku puķēm, bet līdzās tai lampa ar baltu kupolu un spožiem misiņa kalumiem — protams, viss tagad Martas kārtots un spodrināts, Kalviciene pati nebūt nebija no tām vistīrīgākajām. Nelielā krāsns nobalsināta, nekur nekarājās slapjas zeķes un veci lēveri. Nē — te jau nemaz neizskatījās kā uz laukiem! Marija noņēma salmu cepuri, novietoja uz kumodes un apsēdās dzeltenī pulētā oša krēslā. Vēlīgi pasmaidīdama, palocīja galvu.

— Pie jums jau ir gluži anštendīgi! — Un pamāja vēlreiz pašai Kalvicienei, kas jau steidzās ar vakariņām, un sāka pēc kārtas pamatīgāk aplūkot šos vīra radus.

Andrs pievedis Andreju pie sava grāmatplaukta — tie abi jau no paša sākuma vairāk kopā vien turējās. Istabā

un lampas gaismā puika izskatījās vēl brašāks un glītāks kā ārā. Bet Marija kaut ko ārā nebij ievērojusi, ar pirkstu stingri pamādana, pasaura tuvāk — mājiens tāds, lai tūlīņ saprot, ka viņai pretī runāšana nav. Pavilka aiz svārku stūra vairāk lampas gaismā, kaut ko paskatījās lejā un tad atkal žēlīgi atlaida.

— Aha! — viņa teica. — Tā ir riktīgi.

Lieta tā, ka laucinieku pastalas viņa nevarēja ciest un gribēja pārliecināties, vai Andram patiešām kamašas kājās. Kalvics nosēdās blakus, to viņa tāpat varēja aplūkot. Kājas tam basas, mugurā tikai svārki uzvesti virs krekla, bet tas bij linu auduma, labi izbalināts, izrakstītu apkakli un aprocēm. Kalvics nemaz neizskatījās apmulsis tādas smalkas personas tuvumā, seju noskuvis, matus gludi sasukājis, pīpēja papirosu no Andreja kārbīņas. Zemē viņš nespļāva, ar rokas virspusi degunu neslaucīja — tīri mierīgi un prātīgi apvaicājās, kā viņi Rīgā dzīvo un kā tur tagad iet.

Marija sākumā sajūtās mazliet aizskarta. Viņš acīm redzami neko daudz neapbrīnoja ne viņu pašu, ne musliņa blūzi un brūnos svārkus, kas viņai gluži tādi paši kā Annai. Reizēm gan pablenza uz zelta gredzenu ar lielu, dzeltenu aci rādītāja pirkstā un tad uz auskariem ar tādām pašām dzeltenām zilēm, kam tagad pie lampas vajadzēja skaisti spīdēt. Bet, tā kā Kalvics vispār izturējās kā saimnieks savā mājā un, pēc visām zīmēm spriežot, labprāt sēdēja pie viņas un runājās, Marija neatrada iemeslus dusmoties vai kaut ko ļaunā ņemt. Drusku vairāk cieņas gan vajadzēja prast, laikam nemaz vēl īsti nezināja, ar ko tam darīšana.

Rīgā tagad gāja forši! Laucinieki gubām nāca iekšā, istabas varēja izmītēt, lai cik bijušas. Mammai Ernestīnes ielā bij divas mājas, to lielo ielas malā ieņēma pati un viņa ar Andru un mazo Annu. Lielā ar savu Martu apdzīvoja mazo, sētā pie dārza. Agrāk tur mitinājās Alfrēds Rīters, arī no divājiešiem un Andreja draugs, pie tā viņš vispirms apmetās, kamēr nebij apprecējies. Rīters arī apprecējās — bagātu sievu dabūja, viņas tēvam piederēja liels gruntsgabals Gregora ielā pie Zaslauka stacijas. Andrejs gāja fabrikā un izpelnīja līdz rublim dienā. Viņas ar Annu šuva Berga bazāra veikaliem, Annai tagad bij pašai sava mašīna, to viņa šogad domāja izmaksāt.

Kalvics klausījās gan, bet, tā kā visu, ko Marija stāstīja, viņš jau pa daļai no Andra dzirdējis, tad droši vien

neizrādīja pietiekoši lielu interesi, vismaz šād un tad iemestais jā un ak stāstītāju neapmierināja. Tad viņa mazliet uzmeta jau tā drusku augšup uzliekto degunu un labāk skatījās, kā Kalvicu Marta nopēmās ar mazajām meitenēm. Nebij ko teikt, ar bērniem apieties tā prata — kumodes atvilktne vaļā, tur daudz lietu, ko pārcilāt un apspriest. Sevišķi patīkami nebij, ka lielāko vērību viņa piegriezta Annas skuķim, kuru teicās pazīstam no bērna kājas, bet iejaukties tomēr nekā neiznāca.

Kalviciene nesa vakariņas galdā. Rikojās mazliet steigīgi, lai gan nekāda satraukuma šādā steigā nebij. Pameša Marijai pa vārdam, painteresējās par bērniem, bet no Annas tā kā vairījās, tikai pazagšus uzmeta pa mirkli. Sveša — — nē, to īsti nevarēja teikt. Tā pati seja un augums, bet kaut kas cits, kaut kas pavisam cits tur bij nekā toreiz, kad viņa sēdēja sarāvusies Silagaiļu pusgraudnieka istabīnā un tina acis lakatā. Tagad šīs pašas acis raudzījās vaļīgi, droši un zinoši, it kā viņai nekas vairs nebūtu jāvaicā un ne no kā jāvairās. Kalvicienei bij mazliet bažas, vai viņa neatceras tos laikus, kad bēgšus aizbēga no Silagaiļiem, un netur vēl ļaunu prātu. Nē, laikam par to viņa nedomāja, izskatījās pavisam apmierināta, tikai nopietna, par daudz nopietna. Tās krunkas pie muts — taisni asaras pašai kāpa acīs atceroties, ko viņa pārdzīvoja un pārcieta, kamēr tās tur ieradās . . .

Kad Anna ienāca ķēķīti palīdzēt ienest cepeša un sutiņnātu kāpostu blodas, Kalviciene neizturēja, apķēra viņu un, gandrīz elsodama, pieklāva pieri pie pleca. Pateikt neko nejaudāja, par daudz vienā reizē būtu sakāms.

Un ne tikai nopietna, bet arī gudra Anna bij palikusi — noglauda krustmāti un pati atsaucās arī uz to nepateikto.

— Nesakiet neko, nav vajadzīgs, — viņa teica vienkārši un arī nenozēlōdama. — Toreiz tas iznāca taisni tā, kā bij labāk. Tagad ir pavisam labi. Mēs abas stāvam uz savām kājām, neviens mums neko vairs nevar padarīt.

Tikai par Lienu viņa gribēja dzirdēt. Kā tā īsti sadzīvoja ar to savu kolnistu? Arī tie bij nepatīkami jautājumi, lai gan par krustmātes līdzdalību šajā lietā Anna taču neko nevarēja zināt. Kalviciene pateica tai, ko allaž domāja, sevi pašu taisnodama un mierinādama:

— Liena varētu dzīvot kā lielmāte, naudas maks pašai rokās, Sveķāmurs strādā arī un pelna, nava jau tā, ka pa krogu vien. Bet kad pati nezina, ko gribētu, ko meklētu,

ko izvēlētos. Nevienai jau dzīve nav bez savām padībenēm.

Un tūlīņ novērsa runu prom, Anna nedabūja nekādu skaidrību par Lienas likteni. Arī tai dzīve nebij bez padībenēm — protams. Bet, kas pati viņas bridusi līdz vīdūklim, līdz kaklam, tai tās otras likstas vairs nelikās tik kļūmīgas un pārmērīgas. Naudas maks rokās — — patiešām, ko tad vairāk varēja vēlēties? ... Anna palīdzēja Kalvicienei nest cepeša un kāpostu bļodas, tas jau bij vienīgais, kur viņas sapratās.

Ošu Andrejs pārcilāja Andra grāmatu plauktiņū. Daudz jau tur nebij. Tautas bibliotēkas indiāņu stāstus un no Lejassmeltēniem atnesto Izabellu viņš lika mātei glabāt savā skapītī. Derīgu grāmatu nodaļas izdevumus Andrejs tāpat pazina, tikai Flamariona astronomiju nebij redzējis. Turpretī Andrs pēc tās jau visas debesis izpētījis un gribēja skriet laukā tūlīņ parādīt polāro zvaigzni un visas tās slavenākās grupas. Bet, tā kā vasaras naktis gaišas un zvaigznes toties hālākas, viņš vienojās atlikt aplūkošanu līdz septembrim. Gandrīz tāpat kā par astronomiju Andrs jūsmoja par Apsīšu Jēkaba «Svešiem ļaudīm» un bij ļoti pārsteigts, kad tas otrs nometa grāmatiņu atpakaļ un nicīgi noteica: kaķiem un vecām māmiņām! Tāpat viņš mazcienīgi pārcilāja rūpīgi salocītos «Mājas Viesa» numurus un par pusgadiem sašūtos literatūras pielikumus. Andrs taisni asarām acīs ieminējās par Poruku Jāņa «Pērļu zvejnieku» — protams, to viņš neteica, ka, pirmoreiz lasīdams, kopā ar to melno dāmu žēli noraudājās pie Anša Vairoga kapa. Izrādījās, ka arī to Ošu Andrejs pazina, tikai neatzinīgi pagrozīja galvu: ko viņš te līgsmojot par tādu mannā putriņu, par gatavo ķīseli! «Dienas Lapu» tagad vajadzēja lasīt, tur bij arī stāsti, no kuriem ko varēja mācīties. Kalvicu Andrs pamazām saduga — Andrejam tagad tādi skarbi, parupji izteicieni, tos viņš taisni kā plaukas meta pa pieri un vispār nepavisam nelikās sajūsmināts par visu to, kas taču pat saraudināt spēja. Četrus mazus sējumiņus Ļermontova rakstu Puķīša palīgs, uz citu vietu aiziedams, bij Andram atstājis, tos Andrejs pat nepašķirstīja. Krieviski runāt viņš bij iemācījies, viņa nodaļā puse bij krievu strādnieku, krievu avīzes un tehniskās grāmatas lasīt varēja, dzeja vēl lāga nevedās. Bet viņš paņēma Andra burtnīciņu un palapoja norakstus. Aizver actiņas un smaidi — debess tumša, mākoņaina — lūk, roze zied... Andrs sasarcis

atņēma to un aizbāza dziļāk, laikam tur tālāk nāca kas pavisam nerādāms.

— Debess tumša, mākoņaina... — Ošu Andrejs nicioši novilkā. — Bet Veidenbauma dzeju tev nav? Mums arī tikai dažas, mēs viņas tāpat norakstām, no galvas visas zinām.

Mēs un mums — to viņš minēja bieži. Kalvicu Andram nebij nekāda skaidra nojauca, ko tas īsti nozīmē. Pablenza Marijā un nogrozīja galvu — nē, tā nu gan nevarēja būt tā mēs. Kaut kāds jūklains pūlis, kā pirmi pie stacijas, kā Klidziņas tirgū — viņam parēgojās iedomā.

Ciema kukulim rīdzinieces atvedušas apelsīnus un dažādus saldumus, tos gan pašu skuķi visvairāk ēda. Andram līdzī pudele Allažu ķimeļa, sievietēm tas par stipru, pats no mazās glāzes tiklab kā nedzēra, Kalvicam vienam arī negāja pie sirds. Bet viņš bij izbrūvējis pusemuciņu alus, to Marija ļoti uzslavēja. Viņai gan tāda ticība, kas dzert aizliedz, bet par tādu pašdarīto tur nekas nebij teikts, to droši vien varēja pierēķināt tējai un kafijai.

Kalvicam kārojās dzirdēt par Rīgu, vispirmā kārtā viņš gribēja pārbaudīt, cik taisnības tam, ko dažkārt stāstīja. Rīteru Alfreds bij lielījis, ka ticis fabrikā par lielu meistaru un pelnīšot trīs rubļi dienā. Andrejs atbildēja negribīgi un kā iepicis. Ne par kādu lielo, bet vienkāršu apakšmeistaru, līdz divi rubļi viņš varēja gan izpelnīt. Bet vispār Rīteru Alfreds bij palicis tāds, ka par viņu nemaz negribējās runāt. — Mēs ar viņu nemaz nerunājam, — viņš teica, un Andrs atkal sevišķi ievēroja šo mēs... Muldiņu Kārlis strādāja dzelzceļa virsvaldē, nesaprotamā kārtā par saviem dzelzceļiem neinteresējās nemaz, toties vairāk par citām lielām lietām. Kalvics apvaicājās, vai taisnība, ka dažs tvaikonis tik augsts kā māja ar visu skursteni?... Tukšs viņš varēja būt vēl augstāks, bet, kad piekāva, — tad mala palika tikai pēdas sešas virs ūdens... Arī to Silagaiļu rentnieks saprata labi. Un vēl Liepu Minna, kas Rīgā kalpoja pie kungiem, bij redzējusi, ka teātrī Lenore uz melna zirga jāja pa bengālisku uguņu apspīdētiem kalniem. Ošu Andrejs arī to bij redzējis. Tikai tur nebij nekādi kalni, bet kalniem līdzīgi izkrāsotas audekla dekorācijas. Tas melnais zirgs vienkārši no papes izgriezts un cilvēks koka staklēs mugurā uzsedināts.

Nekādus brīnumus Ošu Andrejs nestāstīja, vispār par Rīgu un sava paša darbu un peļņu negribēja daudz ru-

nāt. Totiesu vairāk taujāja par visiem vecajiem paziņām divajiešos. Anna tāpat uzmanīgi klausījās, bet Marijai visi te bij sveši, lauku dzīve viņu nemaz neinteresēja. viņa drīz sāka žāvoties.

Sev un Andrejam Kalvicu Andrs iekārtoja guļas vietu tukšajā pūnē. Sievietes ar bērniem novietojās istabaugšā. Martu apguldījusi, Anna nokāpa zemē, viņa vēl gribēja drusku pastaigāt pa mežmalu. Nakts bij silta un zvaigžņota, zāle tomēr smagas rāsas pilna, Kalvics brīdinādam sauca pakaļ, lai piesargās un nesabradā kurpes. Tad viņš sāka klausīties, ko Marija tur dudīnās augšā. Pasmējās.

— Klausies, Andrej! — viņš teica paklusi un pavilka to tālāk nost. — Tev tā sieva ir gan jocīga padevusies. Man liekas, viņa to mazo dīda pātaros.

— Ehl — Andrejs atmeta ar roku. — Neko ar viņu nevar izdarīt. Āgenskalns visādu sektantu pilns, viņa daudz ar tiem. — Tad laikam apķērās, ka nepieklājīgi sūroties par paša sievu. — Sektanti un mietpilsoņi, grūti tur prātīgu cilvēku atrast. Bet tā — viņa strādā, šuj abas ar Annu. Berga bazāra bodnieki ir pirmās šķiras dīrātāji, labi ja četrdesmit kapeikas, pusrubli dienā var nopelnīt.

Viņš pavērsa valodu atpakaļ uz divajiešiem. Kā tad tagad izskatījās Brīviņos? Jaunais saimnieks laikam rīkojas lieliski?

Kā Brīviņos izskatījās, to jau viņš pats redzēs rītu, — Kalvics atteica. — Uz Rīteriem pie mātes būs tā kā jāaizbrauc, citādi tas negāja. Lieliski jau rīkojas Brīviņu Ješka, bet vai nu tādām plēgurām kas varēja izdoties. Bagātu sievu atvedis no Kurzemes, tomēr tie tūkstoši vien arī neko nevarēja līdžēt. Vecais Brīviņu kungs bij gudrs, ļoti gudrs cilvēks un labs, neviens viņu nepieminēja ļaunā. Bet arī tam visgudrākajam piemīt sava muļķība. Kādēļ viņam vajadzēja toreiz tās kūtis tā aizlaist. Nelaimīgo lopu dzīvības nepalika neatribušās, par divdesmit pieciem rubļiem pat tāds nelietis kā vecais Bramanis nebija pērkams. Protams, dieva sodība un visas tādas vecu ļaužu pasakas bij nieki, bet pašā dzīvē turējās sava likumība un taisnība, agri vai vēlu viss atmaksājas labā vai ļaunā. Lai nedomā tāds Brīviņu Ješka kādreiz tikt uz kājām. Droši vien viņu sirdsapziņa mocīja vairāk kā nelaiķi tie degošo lopu māviņi...

Viņam bij jāpraun — Anna nāca atpakaļ. Visiem laiks likties uz auss. Istabaugšā svaigā sienā baltiem palagiem

apklāta vieta. Meitenes saguldītas vidū, Andra sieva novietojusies dibenā. Nebij vēl aizmiguši, no tās čaukstinašanas vien Anna jauda, ka ne visai labā omā. Protama lieta, apgulšanās šai āgenskalnietei allaž pagara un sarežģīta ceremonija: virsējai palaga malai vajadzēja būt smuki atliektai pār segas augšgalu, pēlim bez vienas ieliekņas, otram, parādes spilvenam, gar sienu noslietam. Te virsējā palaga nemaz nebij, spilvena vietā tikai augstāk sačubināta tā paša siena grīste, kur agrās vasaras ziedos sakaltētās puķes smarvoja stiprāk vēl kā vīstošās meijas. Anna nebij droša, vai pat šis smaršu jaukums svainiņei pa prātam, par daudz pieradusi pie tā, ko katru rītu no pudelītes iepilināja blūzes atlokā un mutautiņā.

Nē, tas nē, bet viņai vienkārši bijis mazliet bail. Bērni aizmiguši, viņa viena šajā ērmīgā trijstūra telpā, kas tālāk no galda lūkas palika arvien tumšāka un beidzot pavisam melna. Kaut kas, mazliet padūkdamiem un siltu vilnīti gar degunu novēdinādams, aizlaidās pāri, un, lai tur arī viegli pazīt naktstauriņu, tomēr nevarēja jau galvot, ka viņš neuzmetas virsū un neiekož.

— Un tad tur augšā peles ņurkš, — Marija teica patiešām mazliet paīgnāk.

Anna ieklausījās. Kas tās par pelēm pašā augšā aiz spāru galiem? Nē, kā visās klētsaugšās, tur bezdelīgai perēklis, viņa sildīja savus bērnus un kārtodama ko klusi noguldzināja kaklā. Brīnišķīgi kaimiņi! Tā tur augšā, viņas septiņas pēdas lejāk — trīs sievietes ar saviem bērniem! Viņa klusi pārlīkā roku pāri Martai, kas cieši pieplakusi viņas sāniem.

Lūkai mala pamesta vajā, ārā tik silts, it kā uz lietu taisītos, lai gan nepavisam nebij gaidāms, zāle taču smagas rāsas pilna. Pa spraugu ieplūda vasaras nakts pelēkums, virs galvas slīpi slējās cieti saplātais salmu jumts ar dzeltenajām egļu kāršu strīpām. Mežs pavisam kluss, nešalca ne tā vismazākā vēsiņa. Tomēr sajūtams viņš bij tur simts soļu atstatu, jutīgi iesnaudies, jo tikai viena pati stunda viņam laika, tad ne tikai egļu pazares sāks mosties, bet kņadēs arī veco apšu un gobu caurie stumbēni.

Vecajā blīgznā, vienīgajā kokā ceļmalā pie Silagaiļu rentnieka mājeles, lielais lapu sienāzis sisināja tik neatlaidīgi un pikti, it kā kāds to visu dienu kaitinājis, ar smilgu gar ūsām vilkdams. Marijai arī tas nebij pa prātam. Viņa to sauca par circeni un domāja, ka tādām zvē-

ram arī nakts dota gulēšanai, nevis gluži aplama un nevajadzīga trokšņa taisīšanai.

Bet tad šis Marļjas circeņis pēkšņi vairs nebij dzirdams. Viņa atspiedās uz elkoņiem un visu auguma augšējo galu paslēja no gulvietas.

— Paklausies, paklausies! — viņa iēsaucās satraukta. — Kas tur tik nejauki tarkš?

— Nekas tur netarkš, tā tikai ir grieze Kalvica rudzos. Uzvelc segu uz ausīm un ļauj mieru gulēt.

Bet tā tūliņ vēl neļāva, izpētīt viņai vajadzēja. Tad nē jell tas nebij nekāds milzīgs putns, bet tāds vidējs, kā liela vīrieša dūre, garām kājām un knābi. Garas kājas? Tās viņai vajadzīgas tādēļ, ka spārnos tiklab kā nemaz necēlās, bet pa labību un zāli skrēja kā līdaka... Vai tad līdaka arī skrēja pa zāli?... Anna par tiesu saskaitās un nemaz vairs neatbildēja, kamēr tā sāka šņākt un pakšīnāt lūpām. Šī svainiene nebij kā tās saimniekmeitas, kas, gadu pilsētā nodzīvojušas, nepazīna vairs slauceni un grābekli, tāda pasuga vispār jau tikpat kā iznīkusi. Āgenskalnā, tur viņa pazina katru zvirbuli, bet laukus redzējusi tikai Bigauņciemā. Tomēr tā nebij lauku nepazīšana vien, kas Annu kaitināja. Andreja sieva viņai vispār un no pašas pirmās dienas likās tāda aprobežota — vismaz sveša tā palika visu laiku.

Grieze nerimās. Brīdi atpūtās, uzasināja dzirkles, tad atsāka atkal, ar katru nākamo reizi skaļāk. Anna zināja — uz rīta pusi gaisa palika dzidrāks un skaņāks. Tik skaņīgs, ka varēja dzirdēt, kā grieza pirms gadiem Brīviņu pļavas lielajā zālē un tad Ozoliņu rudzos, un tad... To reiz viņa gulēja viena pati — gluži viena — — par daudz viena... Un tvīksmīgi gaidīja rītu, kam vajadzēja atnest to jauno, vārdos nepasakāmo, gaisā sanošo, griezes griezumā jaužamo. Katru vasaras nakti grieze trina dzirkles, bet viņa gulēja pusmiegā un nevarēja sagaidīt sauli iespīdam pa jumta šķirbu...

Marta spēji sarāvās kļiņģerī un iztrauca vecās atjausmas. Anna atvilka roku un norija nopūtu, garu, smagu un rūgtu...

No paša rīta vienojās par dienas kārtību. Pie mātes Rīteros jābrauc, jau pasaules dēļ tas bij nepieciešami. Ošu Andrejam pasaule bijusi nebijusi, bet pašam gribējās apciemot. Anna pretī nerunāja, bet nekādu sajūsmu arī neizrādīja, likās, viņai viena alga. No Rīteriem Andrs viņus aizvedīs uz Sirdskalnu, kur Puķītis rīkoja lielus

bērnu svētkus ar kara mūziku un ilumināciju. Vilciens uz Rīgu gāja pirmdienas rītā sešos, izgulēties laika bij diezgan.

Rīdzinieki šim plānam piekrita, bet ierosinātāji bij Kalvici paši. Tur arī savs blakus aprēķins klāt. Ar vismiļākajiem ciemiņiem tomēr tikai zināmu laiku silti un tīkami, ja paliek garlaicīgi vai sāk apnikt, tad visa jaukā diena pagalam. Cik tur vajag, kad kāds ieminēties par Brīviņu Ješku — Annai tas būtu kā auksts ūdens aiz kakla. Un vai Andrejam drikstēja ko teikt par abiem nelaiķiem, Vaiņeļu Jorģi un Almu? Katram sava vaina, visu laiku jāsargās pieskarties.

Bet pēc brokastīm Kalvici veda parādīt savus laukus un visu iedzīvi, rudzi auga lieliski, Silagaiļu paviēglajā zemē tie allaž padevās, bet Kalvics bij uzsējis arī mākslīgos mēslus, tad lācauzas un citas nezāles tā nemetās. Arī vasarājs dīga smuki, tikai viens krietnāks lietus gan vajadzīgs, bet, tā kā nākamo otrdien kalendārs rādīja jaunu mēnesi, tad tas katrā ziņā arī gaidāms. Kalvicam vispār šīs vasaras izredzes likās labas, arī par pagājušiem gadiem viņš nesūrojās.

Zirgam un govīm kopīgs aploks mežmalas krūmājā. Jauno melni viņš vēl tikai šad un tad pieradināšanas labad iejūdza ecēšā vai arklā, nākamo pavasari, kad paliks trīs gadi, tad būs pilns darba lops. Piecas slaucamās govis smagiem tūmeņiem. Kalviciene jau tagad veda sviestu uz Klidziņas tirgu. Anna priecājās par skaistajām piena devējām, Marija tikai nebeidza brīdināt mazo Annuli, lai neiet par tuvu, ka neiekož.

Mežā pastaigāt arī katrā ziņā vajadzēja. Marija taču istu mežu nebij redzējusi. Āgenskalna priedes un tie pudurīši ap Bigauņciemu tīrais izsmiekls. Pa rakto ceļu Anna nevēlējās, bet pa taciņu pretim Silagaiļu ērbeģim, kur pēdējās trijās ziemās iebraukta pietiekoši plata sliede bez grabām, līdzena, pa eglu apakšu sausām skuķām un sīkiem žagariņiem miksti noklāta. Andrs aizveda meitenes pa priekšu parādīt vāveres ligzdu un pašu vāveri. Trīs sievietes tiem sekoja, Andreja sieva vairākkārt nosauca pakaļ savam skuķim, lai nesabrien kurpītes.

Kalvicam ar Ošu Andreju mežā nebij nekā jauna, ko redzēt. Tīri vai sajūsmā Kalvics runāja par saviem nākotnes plāniem. Ar šo gadu līgums še Silagaiļos izbeidzās, bet viņš neskuma. Vecais Ozoliņš pats vairs nespēja mājas valdīt, no Jurģiem izdeva uz divpadsmit gadiem, arī

daļu inventāra ar mieru atstāt rentniekam uz nomaksu. Viņiem tā lieta tikpat kā norunāta, tikai līgumu pēc vi-
siem noteikumiem jāliek notāram Klidziņā uzrakstīt! Uz
divpadsmit! — ar ko tad tas atšķiras no muižas rentes
mājām? Pats viņš ar Dārtu vēl stipri diezgan, vienu puisi
un vienu meitu, vairāk algas cilvēku nevajadzēja. Marta
jau pagājušo vasar iemēģināja sienu plaut . . .

Ošu Andrejs novēlēja Kalvicam visu labu. No bēma
kājām viņam patika šis prātīgais radnieks, ko māte savā
laikā nebeidza vien slavēt un stādīt tēvam par paraugu.
Viens no tiem stiprajiem un neatlaidīgajiem, kas sāka kā
puīši, izvirzījās pāriniekos, cauri pusgraudam un rentei
galu galā tika pat pie savām dzimtsmājām. Dzimtsmā-
jas . . . Andrejam paplaiksnījās iedomā Jaunbrīviņu mā-
jele un pie tās viens sakumpis, rokām apžņaugtu vēderu.
Un tad kāds cits, kas negribēja gājējus turēt, tāpēc ka tie
strādāja un pelnīja viņam . . . Un tad . . . Kā melni plūdi
nāca virsū aizgājušie gadi . . . kā nelabs murgs, ko reiz
taču vajadzēja pat atmiņā nožņaupt . . .

Kalvics pamanīja mākonī Andreja sejā un aprāvās. No-
janda arī, kas tam prātā, — vai tad velti abi pūnē dudi-
nāja pāri pusnaktij.

— Tikai nu nezin, kā man būs ar to Andru, — viņš
teica mazliet viltīgi, piemiegtām acīm pablendzams An-
drejā.

Aha! Trāpīts bij. Andrejs tūliņ sāka — acīm redzami
jau agrāk pārdomāto. Tomēr diezin cik sakarīgi viņam tas
vis neiznāca.

Rentes mājas — dzimtsmājas — nebij jau slikti, pagai-
dām laikam bez tām nevarēja iztikt. Bet ja cilvēks, pēc
viņām dzīdamies, dabūja galu — ja dažs pats nostrādājis
līdz nāvei un bērni saules dienas neredzēja . . . Zelta kalni
jau negaidīja arī pilsētā, tikai tādi plānā galdiņa urbēji un
gaisa grābekļi, te izbraukuši, varēja plātīties. Mašīnas
fabrikā izkalpināja labāk vēl kā tas dulnākais priekšstrād-
nieks. Tomēr Rīgā bij kaut kas, ko uz laukiem nevarēja
sasniegt, ko nekādas dzimtsmājas neatsvēra. It sevišķi, ja
cilvēkam bij dāvanas un viņš gribēja tālāk mācīties, tad
taisni noziegums piesiet viņu pie arkla un ecēšas . . .

Acīm redzami Kalvics saņēma ļaunā, ka runā ar viņu
kā ar kādu iesīkstējušu tiepšu, kas par to pašu arklu un
ecēšu vairāk neko nesaprot. Strupi, kā dzirkļēm pārgrieza
runu, pirms tā vēl pusē aizkļuvusi.

— Mēs savu Andru nemaz negribam piesiet, — viņš teica. — Un nemaz mēs nedomājam, ka kādam tikai vieglas dienas meklēt jāiet uz pilsētu. Bez darba pasaule un cilvēks nevar pastāvēt, tāda nu reiz tā kārtība. Ja viens grūtāk un otrs vieglāk savu vēderu piepilda, tam nu nav lielas nozīmes. Bet ja puikam ir galva un viņš grib mācīties... Viņam te bij tāda grāmatiņa par Lomonosovu... Basām kājām un bez svārkjiem mugurā — to nu nē, bet nekādus simtus no tiem Ozoliņiem arī nevar gaidīt. Galvenā lieta tomēr tā — vai viņš pats zin, ko tad īsti grib panākt? Jūs jau droši vien par to esat skaidrībā, par velti tās vēstules te nenāca ik pārnedējam.

Ošu Andrejs bij no sliedes laukā. Sacerētā runa izrādījās lieka, Kalvicam pašam diezgan gaiša galva, nekādas pārlaušanas te nevajadzēja. Bet galvenā lieta nebūt vēl nebij skaidra — Andrejam pašam stipri neveikli to atzīt.

— Mēs gandrīz visu nakti runājām, — viņš icminējās pavisam bez tā pirmītējā skaņuma. — Ar to vien, ko Pūtītis Andram spējis iemācīt, neko vēl nevar iesākt. Pašam viņam arī nekāda noteiktāka plāna nav. Bet Jonatāna biedrības skolā labi skolotāji, tie vienam otram strādnieku puikam palīdzējuši tikt uz ceļa.

Kalvics pamāja ar galvu — arī to viņš saprata. Šovasar nevarēja, Marta vēl nebij nekāda stingrā pļāvēja, un siens auga bagātīgi. Bet, kad rudzi būs gubiņās un papuve uzarta, tad viņš varēs braukt...

Andrs, ar abām meitenēm pa priekšu iedams, cauri sieviešu kņadai dzirdēja Ošu Andreja balsi. Tas droši vien runāja ar tēvu tā, kā naktī nospriests. Sirds sīta spēcīgāk. Tēvs jau nebij gan nekāds varmāka, māte savādā kārtā palikusi pavisam rāma un pielaidīga — pēc tam, kad te sāka pienākt tās sliktās ziņas par Bērziņu Lienas dzīvi pie Sveķāmura. Bet galvot nevarēja, tie nolādētie Ozoliņi bij pacēlušī viņus kā spārnos, citas valodas te nemaz vairs nebij. Andrs atcerējās — uz mata tāpat kā toreiz Oši Brīviņos...

Skuķi bļaudami skrēja pa mīksto meža ceļu, viņam bij jāmanās līdzī. Taisni nesaprotami, kur tādi nejēgas pasaulē trāpījušies! Pirmajam krūķļa krūmam klāt — katram savu zaru viņiem vajadzēja. Bet tad ieraudzīja lielāku paparžu ceru — meijas tūliņ zemē, kļupa tur iekšā. Vāveres perēkli egļu smalksnē viņš varēja parādīt, bet tie katrā ziņā gribēja vāveri pašu. Tā šmukšinjā lielās eg-

les galotnē, šitie nemācēja saskatīt, lai ar pirkstu vai pašas debesis izbaksta cauras. Kad abi sāka viebliņus un divbalsīga gaudošana vairs nebija tālu, Andrs sabijies aizrāva tos tālāk, solidamies parādīt kaut ko vēl labāku. Paveda nost no ceļa, sīkiem bērziem ieslēgtā, slotainā smilgām apaugušā klānī. Notupās pats un, piekodinājies turēt mutes ciet, rādīja pa zāles un zaru spraugu, kur irbe sēdēja pērēklī uz olām. Garu kaklu sastiepusi, tā skatījās baiļu izspiestām acīm. Šitiem pilsētas stulbeniem tas nelikās nekas sevišķs, putns izskatījās līdzīgs vistai, un to Āgenskalnā visas sētas pilnas. Mutes turēšana arī ilgāku laiku nebija iespējama — viņiem to sēdētāju vajadzēja dabūt rokā, un tad olas viņi gribēja aptaustīt. Atpakaļ uz ceļa izvesti, bij sapūtušies nikni, mazie putnēni, kas spurdza pa zariem, viņus neinteresēja, vērtība tikai tam, ko varēja sauļā samiegt, nagos pagrābt, kabatā iebāzt... Andrs pats saskaities un nožēloja, ka labāk nepalīcis mājās, lai Marta vadā šitās kņipas...

Pienāca lielās, Andreja sieva tūlīņ pieklupa savai notīrīt kleitiņu un apraudzīt, vai zeķes nav slapjas. Andrs pamuka tiem abiem pretī. Tēvs patlaban plaši pārstāstīja, kā Robežnieku pušelnieki kādreiz te cirtuši lazdas stīpām un āmurū kātliem un labi nopelnījuši. Andrs pats to zināja tikpat labi. Andrejam blakus soļodams, no izskata mēģināja nolūkot, vai runājuši un kas nolemts. Bet tas tikai pašā malā, kad pa spraugām jau Silagaiļu ērbeģa gals pelēksnīja pretī, pagrieza galvu un Kalvicam aiz muguras jautri pamirkšīnāja. Andram smaga nasta norīpoja no sirds, tālu prom, it kā nekad nebijusi. Viņš iesvīlās, paķēra gludu čiekuru un meistariskā sviedienā sašķaidīja to pret lielas egles stumbru. Tad, uz vienas kājas palēkdamies, skrēja uz mājām sagatavot ratus — ciemiņi jāved uz Rīteriem un uz Sirdskalnu. Uz Sirdskalnu — — uz Rīgu, uz pašu Pēterburgu viņš tagad varētu tos aizvesti...

Vecie Kalvici palika mājās, Marta taisījās pēcpusdienā kājām iet uz bērnu svētkiem. Andrs lepni sēdēja savā kučiera vietā uz dēļa ratu priekšā, arī bērains laikam manīja, ka šoreiz brauciens nav pa jokam, galvu noskurinājis, sacīta kaklu un izrāva vezumu cauri Ķeplīņiem tā, ka dubļi vien noblakšēja pakaļ.

Jāskrien nekur nebija, tālāk viņi soļiem brauca pa līkumaino un kalnaino ceļu šķērsām pāri pagastam. Ošu Andrejs izkāpa un gāja kājām blakus ratiem. Andrs parādīja visu, kas te saskatāms jauns un vērā liekams.

Pāri Muldiņu zemdegai izrakts dziļš, taisns grāvis. Andrs zināja stāstīt, ka tikai pie Kupčām tas ietecēja Braslā. Upēs pavasara palu ūdeņi sen noskrējuši, bet šis novada grāvis, vēl pilns, vēla gluži brūnus rāvas vilņus. Muldiņu, Kupču, Viliņu un Ansonu plāvās jau otro gadu vairs neauga dzērvju kājas, puplakši un zaķu spilvas, bet ēdams grīslis un smalkā zāle, augstākās vietās pat dāboliņš sāka riesties. Pat šie paši Muldiņu lempji dzīrās turēt četras slaucamas govīs vairāk, bij iegādājušies centrifūgu un veda sviestu un krējumu uz Klidziņu. Viliņu laukā un Ansonu uzkalnī rēgojās milzīgas dēļu un baļķu grēdas, abi līdz rudenim labības šķūņus gribēja dabūt gatavus. Viliņiem kūtij piebūvēts klāt jauns gals ar uzbraucamu tiltu, pie rijas vēl četras kaudzes pērngada salmu, pūravietu desmit liels dābollauks nozēlis kā vadmala. Veco tarkški beidzot piespieduši norakstīt mājas dēlam, to vairs laukā nekur neredzēja, visu pagājušo gadu taisījās mirt, bet nevarēja vien vēl. Augusts mājās rīkojās kā zvērs, bet tēvs iekrājis lielus parādus, māte veca un nebij vairs kūtī bridēja, lāgiem viņam pašam jāķeras pie slaucenes, dienestmeitas lāgā nevarēja dabūt, tāpat kā Liču Mārtiņš. Viliņu Augustam vajadzēja dūšīgu sievu, ar naudu, tādu, kam vismaz pusotra tūkstoša rubļu, viss pagasts par to skaidribā. Tā kā dīvajiešos tādas nebij, zirgu Rutkīm pasolīts piecdesmit rubļu, lai sameklē Kurzemē, tā lieta katrā ziņā nokārtojama līdz rudenim, kad šķūnim jāpērk naglas un jāmaksā meistariem, arī zāles plāvēju mašīnu Augusts taisījās uz rudens nomaksu ņemt no Matisona.

Ansonu uzkalnī viens stāvēja, plaukstu virs acīm turēdams, un skatījās braucējos. Tas bij ratu meistars Mārtiņš. Redze palikusi vāja, viņš nēsāja brilles, bet arī ar tām smalku darbu vairs nevarēja strādāt. Nebij jau arī vairs ne tā spēka, ne prasmes, tikai vecie paziņas aiz draudzības apsūtīja kādu pāri ūdens spaiņu, kādu trijkāju baļļu, kādu miltu kasti. Tagad uzradušies jauni meistari, kas tamborratus taisīja pilnīgi gatavus, ar visu lakojumu un aizpogājamu ādas segu.

Ansonu skroderis nomiris ar diloni — kā pagājušo ruden Mikeļa tirgū apsaldējās, tā arī necēlās vairs, bēres iznāca taisni otrs ziemassvētkos. Vispār, ar skroderiem dīvajieši paputējuši. Ādiņam sieva palika traka, dēls aizbēga uz Rīgu, pašu neviens vairs negribēja laist mājās. Tagad saimnieki sākuši vest Ruprehtu no Klidziņas, tas

godībās spēlēja vijoli, bikses prata šūt ar stāvām sānu kabatām un platiem kāju galiem, bet svārkus ar iežņaugu taljas vietā un šķeltni muguras lejpusē.

No Lielāru kalna Zommerfelda bij kā uz plaukstas. Milzīgā mūra kūts ar trempeli un augstu jumtu drīzāk atgādināja Glāžšķūni nekā lauku saimniecības māju. Mūra klēts gan daudz mazāka. Bijušo Mežamietānu vecais ērbeģītis lielās muižkunga mājas galā izskatījās taisni smieklīgs, vecais rentes saimnieks dzīvoja turpat, tikai tagad bij muižā par zirgu ganu, kamēr vecene baroja trīs simts vistas un rudenī plucināja kaujamās zosis. Zommerfeldā turēja deviņdesmit melnraibās govīs un plāva ar četrām mašīnām. Salakmuižā lopu bij mazāk, bet toties divi zāģu gateri, divas lokomobiles un ar motoru dzenams miltu maļamais gaņģis. Saimnieki kļiedza gvaltus, puīši deramā dienā taisni lūgšus bij jālūdž, visus pāriniekus paņēma muiža. Mēsli no tām elles kūtīm, rudzi taisni ar cirvi cērtami, bez rokām varēja palikt, kamēr tos dābola laukus sacēla vezumos. Bet darba laiks no zvana līdz zvanam, stalla puīšiem svētdienas un naktis vasaru un ziemu brīvas, alga un labības pūri pēc grāmatas, bez vārda runas, katram pārim sava istabiņa ar plīti un pieliekamo kambari — Zommerfeldai un Salakmuižai gājēju netrūka.

Caur Jaunkalačiem atkal izlaida strauji, arī Andrejs iesēdās ratos: Andrs nezin kāpēc neparko negribēja sastapt ne saimnieci ar tās saraudātām acīm, ne abus skuķus, ko Puķītis vienmēr stādīja visai klasei par priekšzīmi. Tā kā vecā skola nodegusi un patlaban otro gadu būvēja jaunu, arī pagastvecākais pa starpām uzcēlis Jaunkalačos lepnu mūra riju un pagājušā ziemā savedis būvmateriālu ērbeģim. Šopavasār abiem skuķiem un sievai nopircis cepures Rīgā, bet galvasnauda jau trešo gadu sacelta līdz desmit rubļiem. Pagasts plēsa matus, lādēja pagastvecāko, Puķīti un skrīveri, niknākie taisījās iet pie advokāta prasīt padomu, vai tai razbainieku būšanai ne maz nebij nekādas apvaldas. Sedlinieks Preimanis ievēlēts vietniekos, tas šopavasār gājis izrevidēt to skolas būvi, bet viens mūrnieks no stalažām uzgāzis viņam spaini kaļķu javas uz galvas. Tagad sagaidāma liela prāva par amata personas apvairošanu un noķēzīto jauno uzvalku.

Ošu Andrejam stipri ieinteresēja jaunā pagastvecākā saimniekošana. Bet Andrs aicināja piesēst ratos: caur mazmājiņu jāmanās rikšiem, kad patrāpsies Jaunkalaču

vecene, līdz vakaram netiks prom. Tai tagad bez dēla un vedeklas lādēšanas vēl otrs stāsts — kā viņa bij nosapņojusi par tēva nāvi, kā viņš nomira, bet, vēlreiz pamodies, pavēra acis, debesīs skatīdamies, tur laikam kādu redzēdams un ar to runādamies, čukstēja: tu visuvarenais soģi, vai tu neredzi, ko Jānis dara savai vecajai mātei? Vai tev pārkoņa lodes trūkst, un vai taviem zibeniem šautras nemaz vairs nav? . . . Andrs prata tik meistariski parādīt, kā vecene stāsta beļgās norauš pili no deguna gala, ka pat Anna pavīpsnāja, bet Marija ar skuķiem smējās pilnā kaklā. Par laimi, Jaunkalaču vecā palikusi pakurla, tikko vēl vēra durvis un bāza galvu laukā, kad Silagaiļu zirgs ar cepurainu meitiešu vezumu kā vējš aizdrāzās gar tiltiņu.

Glāzšķūnis nekūpēja vairs, lubas vletām vējš norāvis, tur rēgojās plikas ribas. Ilgāk nebij varējis strādāt — meži apkārtnē izcirsti, no tālienes vest iznāca par dārgu, bez tam pilsētā vēra vaļā oglēm kurināmas stikla fabrikas, ar kurām sacensties neiespējami. Pūsteri izklīda kur kurais, uz Rīgu, atpakaļ uz Iršiem. Tikal kungi pagaidām mitinājās turpat, kamēr izbeidza saimniecību. Drēviņš Rīgā Lubānas ielā vēra vaļā savu darbnīcu, pats Greiners stacijā cēla lepnu māju . . .

Gar Brīviņu akmens stabu nogriežoties, Ošu Andrejam sirds sāka pukstēt mazliet straujāk. Te taču katra pēda cik kārtām nomīdīta un zināma, bet tagad tomēr palikusi sveša. Krūmi nolīsti, māju ceļš gludi nograntēts un tik plats, ka ar četri zirgi blakus varēja braukt. Andrs apgalvoja, ka taisni ar četri blakus arī nākas braukt — rudenī, kad kuļmašīnai astoņus aizjūdz priekšā. Tiltam pār Dīvajū mūra sienas, bet augšā margas gar malu. Lepnīl Lepna stāvēja arī jaunā kūts ar lieliem logiem un uzbraucamo tiltu. Vecais ērbeģis likās vēl zemāk sašļucis, bijušās pusgraudnieka istabas logs galā nomaļiem aizsists, laikam dzīvot tur vairs nevarēja. Cieši galā vecajai šķutei aizsākta jaunā dzīvojamā māja, kurai tikal vajadzēja pastiepties garumā, lai tā novāktos un palautu brīvu vietu. Bet viņa nestiepās, citreizējo Lauras puķu dārzu izpostījusi un abus ceriņu krūmus noskaudusi, slāvēja bieziem akmeņa mūriem ar vienu logu un dzelteni iekrāsotām durvīm, platāka nekā gara, leļpusē robainiem āršiemu galiem, kas ilgojās turpinājuma. Lielajam trijdaļu logam lepni tilla aizkarī priekšā, bet ko tas palīdzēja, kad Istaba laikam viena pati, pat ķēķa tur nebij. Nobrīdusies

meita uzspraustiem brunčiem iznāca no tā paša vecā namīna ar lielu putas bļodu un ienesa pa dzeltenām durvīm saimniekgalā.

Kalnā ticis, Andrs pat ar grožu likumu sašāva bērīm. Brīviņu vecā un jaunā māja tikai pamirdza garām, otrā pusē nostiepās milzīgi akmeņu blāķi, nātrēm un vībotnēm galīgi apauguši. Ceļa likumā uz Spilvu izjūgts kultivators. Andra rati palēcās uz izstieptās, dzeltenī krāsotās dīsteles. Tā pati vecā klētiņa, bet ērmīgi nošķiebusies, it kā tīkoja ar jumta stūri pasniegties un atspiesties zemē. Galā tukšs caurums bez lūkas, lejā pret to, grābekļa ķepu izslējusi, zālē ieaugusi plaujmašīna, acīm redzami visu ziemu tur stāvējusi.

Ošu Andrejs pirmajā brīdī nevarēja apgīst, kas te visā apkārtnes ainā tik savādi pārvērties. Bet tad viņš ieskatījās gar milzīgā, jaunā šķūņa galu: māla kalnā pāri tērcei ataugas vietā tikai zaļa sprogaina krūmu kūla. Trīs vienuņas egles no vecās godības vēl palikušas pa gabalu cita no citas, kā izbijušās stiepa applūkātos kaklus gaisā. Tālumā pavisam dīvaini rēgojās Vainēļu liepu puduris, Lekšos spīdēja kāda balta, gluži jauna ēka, bet aiz tās pašā apvārsnī varēja sazimēt dzelzceļa eglīšu melno svītru. Ozols gan stāvēja vecajā vietā, bet likās tāds kā īsāks palicis, kā saplacis. Bet tur tā vaina viegli saskatāma: pati galotne nokaltusi, stārķa ritenis vēl turējās, sausajā stumbrā stāveniski saskāvēries.

Aiz pārsteiguma Ošu Andrejs pat nelevēroja, ka vecās olnīcas vietā viņi brauca pa raktu ceļu un ka tālāk lejā pār Spilvu grantēts uzbērums ar tiltiņu agrākās tērces vietā. Māju pusē viss lauks līdz plavai apstādīts jaunām ābelītēm, citas auga kupli, bet dažas bez mietiem, vēja apkuļātas, noliektas un pat aizlauztas. Rateniskām rindām dārznieka stādītas, bet pēc tam tur neviens nebij roku pielicis klāt. Otrā pusē līdz pat tērces liekņai biezs dābola zelmenis jau sāka apslēpt pagājušā gada rudzaitas stublājus. Bet Andrejs nevarēja vien atraut acis no tās postašas ozola kalnā.

— Traks! — viņš nočukstēja, plecus augsti saraukdams. — Kā viņš to ataugu nopostījis!

— Vai tad ataugu vien! — Andrs smējās, roku pār Spilvu pārvēzdams. — Pirmos divus gadus, tad gāja augsti! Grullānu līdumā astoņas pūravietas rudzu, Līkšānos desmit miežu, pašam plēsumi zirgu ganībās. Paskaties, kur tie melnie elkšņi palikuši!

Melno elkšņu vairs nebij, palikuši tikai tādi reti kropļi nabadziņi, no kuriem pat lāga kārtiņas neiznāca. Vecajā pusgraudnieka aplokā arī vien sīku krūmu puduris, visu augšējo galu līdz Aizlakstes mežam Bites nolīduši un uzplēsuši. Lauka vidū atstāta lielā blīgzna, galotne tai nozāģēta un ielikts ritenis stārķim. Tas pirmo gadu bij iepīnis ligzdu, pats stāvēja uz malas un, galvu piešķiebis, pētīja vēl pasvešo apkaimi.

Andru te viss nezina kāpēc ļoti pajautrināja, smieties vien viņam gribējās.

— Stārķi viņi arī vecajiem Brīviņiem noņēmuši. Lai tikai pielūko, ka to mūra ērbeģi kādu nakti nenocēļ lejā uz salu!

Pa tērcēs gultni pāri Spilvai izrakts dziļš grāvis. Bet labuma no tā laikam maz, tāpēc ka slapjums no Ozoliņu pļavām uz Riteru dūksnājiem tāpat plūda pāri. Tikai vēl ciņaināka leja palikusi, akmeņu bedres stāvēja neaizbērtas, pa daļai pašas aizaugušas, pa daļai melna ūdens pilnas.

Visu laiku, kamēr tika cauri Brīviņiem, Anna sēdēja kā uz karstām oglēm. Kad tikai kaut kur neizlien pretī spalvainais aizaudzis purns ar aizburbušām acīm!... Te lejā viņa patlaban taisījās atvilkt elpu, bet tūlīņ atkal aprāvās. Liels tracis pat ratu klaboņu pārskanēja.

Liela, lika, sirma vecene patlaban trieca Bites lopus laukā no Brīviņu pļavas. Aitas pārlēca viegli, bet govīm pakalkājas slīdēja atpakaļ grāvja glīdzainajā mālā, rāva vien šlakstījās gaisā, kamēr viņas tika pāri un tad kā plosts lēnām aizlīgoja krūmiem cauri Jaunbrīviņu daļā. Vecene pārskaitusies kaut ko ķērcā pakaļ. Bet Bitiene, noskrējusi lejā pie mežābeles, rokām plātīdamās, spiedza:

— Manas govīs tu neaiztiec! Tev nav brīv! Padzerties lopiņiem nelauj, badakāši tādi!

Sētsvidū izskrējis, Bite slaistīja bārdu un kratīja dūri gaisā.

— Ubagi tādi!

— Viņi varētu padzirdīt Dīvajā, — Andrs paskaidroja. — bet tur gar malu pļaveli ietalsījuši. Labāk, kad brien uz grāvi, lai paganās Brīviņu daļā. Ir gan viņiem tā sērģa apmetusies! Tikai no paša Ješkas kaut cik raujas, tas lielas ceremonijas netaisa. Pagājušo ziemu vienu nakti novaktējis Baumani pie siena šķūņa — divas nedēļas nebij mežā braucējs.

Sirmā vecene pakratīja vicu pretī, bet laikam pama-

nīja braucējus, nosvieda zemē un sāka slāt atpakaļ uz mājām, brunča asti pa ciņiem pakaļ vilkdama.

— Kas tā tāda ir? — Anna vaicāja, aiz Marijas slēpdamās, pašas acīm neticēdama.

— Tā? — Andrs pavaicāja, garu pirkstu pastiepis. — Bet tā tak ir vecā Līzbete. Viņai vien tie karļ ar Bītēm, jaunā istabā glabā bērnu, par resnu, laukā grūti izkustēties.

Bitiene arī tagad ievērojusi braucējus, plaukstu virs acīm turēdama, stiepa kaklu, likās, galva patlaban notrūks. Bite pievirzījās pa izbraucamo ceļu pret Lauska mājeli. Zirgu un Andru droši vien pazina, bet kas tās četras cepurainās tēdas varētu būt un tas garais ar ūti?

Andrs saraustīja grožus, izliektu krūti, sastieptām rokām aizlaida tā, ka putekļu mākonis novērpās ap Lauska mājeles galu.

Rīteru sudmalas pavisam nošļukušas stāvēja uzkalniņā. Augšējo spārnu apriņa vējš nolauzis, greizās lubu redeles izstiepis, tas gulēja turpat zemē. Apakšējam vēl nokārušās saplēstas, saulē izbalājušas zēģeles lanckas. Tie divi stāvēja kā nesapratnē un apmulsumā izplestām rokām. Rīters savas sudmalas bij cēlis vēl jaunās dienās, tikko apprecējis vecā Sprukas māsu, kurai brālis izmaksāja pūrā četri simti. Lielīgs un lepns, visu to naudu sagrūda sudmalu būvē, taisīja tās ar apaļu galvu augšā un kājām veļamo, tapaino griežamo ratu apakšā. Galva savā laikā apsista ar zaļi krāsotu skārdu, pa šiem četrdesmit gadiem tas izrūsējis caurumains, saulē un lietū noplucis taisni kā tāds člgānietes lakats. Vienīgais apmierinājums Rīteru nīkstošajām sudmalām tas, ka pāri Brīviņu kalnam un garām Lapsēnu mazajai ataugai viņas varēja saskatīt Tupiņu lielās, akmeņu mūra, tāpat jau pusē pamestās. Tupiņš savas gan vēl pakustināja, kad pašiem lopbarībai kas bij maļams, bet Rīteru Saša jau trešo gadu pēdējo pūru veda uz Ardeļa dzirnavām. Ardelis bij iemūrējis tvaika lokomobili un mala cauru gadu, arī vasaras vidū, kad Dīvaja un Brasla apsūsēja un dambis vairs lāga nekustināja ratu. Ardelis jau bīdelēja ar tērauda valčiem, bez tam viņam bij vēl vilnas kāršamās un vadmalas veļamās mašīnas — visās vajadzībās dīvajieši brauca pie viņa, vējsudmalniekiem vajadzēja labāk jau laikā ārdīt tos savus torņus nost, tā kā tā vējš tos ar laiku apgāzīs.

Braucējiem tuvojoties, garš, kaulains vecis zilgani apmāzgatā pakulu kreklā nošļūca gar ābeļdarzu lejā. Tas

bij pats Rīteru saimnieks. Tā viņš te slastījās, ne īsti vesels, ne slims, ne strādātājs, ne krietns gulētājs. Pasaule runāja, ka savā laikā pārdzēries un no tā dabūjis iekšās audzēju. Citi sprieda, ka tur tikai slinkums vainīgs, jo viņš roku nepielika darbam, bet Rīteros taisni par apsmieklu jau desmit gadus rīkojās šis Saša, pavisam svešs, nezina no kurienes atkūlies ienācējs. Tur bij vairāk kā apsmieklis, vismaz tā varēja domāt, jo Rīteru Minna vēl pagājušo ziemu bij noadījusi viņam siltus kamzolušus ar izrakstītām aprocēm, un Saša Minnu dažreiz izlamāja tā, it kā viņa te tā ienācēja un svešniece.

Ošū Andrejam nebija nekāda prieka sastapt māti. Paredzēja jau, ka pirmais vārds tai būs pārmetums par neierašanos uz tēva bērēm, par aizmiršanu — varbūt vēl tos pašus Vainelus cels augšā... Kas tad nepazīna māti! Un jaunākais tas, ka šoreiz pārmetumi iznāks dibināti — to taču nevarēja noliegt. Andrejs skatījās, kā Kalvicu bērnis smagi kāpa Rīteru smilksainajā uzkalnē, un viņam likās, ka pats iejūgts ilksis un velk to vezumu.

Anna tāpat necerēja neko labu. Visus šos gadus nebija aizmirsta pēdējā tikšanās Zvirbuļu mājīnā. Gribēja aizmirst, bet nevarēja, reizīti reizēm nejauši, pilnīgi bez iemesla izlēca atmiņā — kā dzirksts, kad riteņa riepa piešķēlas akmeņim. Atkal taisnoties, skaidrot, pierādīt — kāpti atpakaļ reiz pārbrīstos dubļos... Taisni kā melns mākonis mātās virsū.

Jau pa gabalu redzams, cik nolaisti šie Rīteri. Pašā ceļmalā mētājās lauku veltņi ar galā izkritušu tapu. No sētām tikai šur tur atlicies kāds mietu pāris un kāda sapuvusi, zālē izaugusi kārts. Pašā sētvidus viducī vecs ceriņu krūms, augšā zirgu apgrauzts, apakšā cūku izlauzīts, bet ziedos kā zilā kupenā iegrimis. Vārtu vietā abās pusēs milzīgas puszaļu žagaru gubas, malkas pagales te neredzēja.

Aiz vienas gubas viņi visi reizē izdzirda jaunu, bet veciski čērksstošu, ļoti niknu meitieša balsi:

— Utojieties, utojieties tak ar nagiem! Kad tad cūkām zāles saplūks un sakapās?

Otra balss, mazliet līdzīga, tikai tā kā jaunāka un pavisam bikla:

— Nekliedz, meitiņ, nekliedz! Nevar tak tā ar rāvienu. Visu nedēļu nav sukāts, tās pinkas čikst vien.

Otrā nepielaidās:

— Lai viņš ecē ar nagiem, vai šim ganos nav laika diezgan. Tūliņ kā būtu dārzā, gliemezis tāds!

Kad vezums pa žaģaru gubu spraugu iebrauca sētsvīdū, Ošu Tāle neko daudz nesatrūkās. Paķēra kāšos tukšos spaiņus, pārlaida tiem visiem vienu kopīgu skatienu, aizsteidzās pie akas, bet apdomājās un labāk tāpat tukšiem nēšiem pazuda aiz istabas durvīm. Bet tās tūliņ atkal vē-rās vaļā, iznāca drukns vīrs ar apaļu, dzeltenu bārdu, tādā pašā sazīlējušā kreklā kā Rīteram, bet gariem zābakiem kājās. Apaļas lūpas atvēlis, ar ikšķi spīdīgi baltos zobus izbakstīdams, vienaldzīgi noskatījās iebrāucējos, aizgāja klētiņas galā, izkraukājās, nosplāvās un uzkāpa nogulē-ties. Durvis pavērās atkal, tagad pa tām izlīda Rīteru Minna, gara kā stādaigs, smieklīgi mazu, gludi noglaustu galvu un pasarkanām atkaru ausīm. Gluži kā no krūmiem izskrējusi, paglūnēja un iemuka atpakaļ.

Baltās pinkas kasīdams, Pičuks aizvilkās kāpostdārzā virzu plūkt. Uz bluķa sēdējama, Osiene bij iemiegusi Jankas galvu starp ceļgaliem un patlaban taisījās ieskā, acis vēl visu laiku bij uz durvīm, kur iegāja Tāle, viņa nurdēja kā pukodamās, kā taisnodamās. Viesus pamanī-jusi, palaīda puiku vaļā un cēlās, bet arī celdamās vēl paskatījās uz istabu un kustināja lūpas.

Pāri soļu panāca pretī. Istenībā tos nevarēja saukt par soļiem, ar visu augumu viņa pašļūca pa mēslaino mauru. Pazīt vēl varēja labi. Jau Jaunbrīviņos viņa bij tāda, ka vairāk sakalst un saliekties nejaudāja. Tikai zoba laikam vairs neviena, mute pavisam iekļāvusies, zods uz priekšu izlauzts, plakans kā ķīlis. Tos divus acīm redzami pa-zina, bet trešo droši vien neielūkojās. Meitenes, kā no ra-tiem laukā, tā aizskrēja kalniņā aplūkot sudmalu brīnumu un it sevišķi to zemē izstiepto spārnu.

Neiespējami, ka Osiene nebūtu pārsteigta, ne izbrīnota. Bet par daudz kā cita aizņemta, lai to varētu parādīt. Kaut kā tiem roku pasniegdama, vēl vienmēr blenza uz istabas durvīm.

— Tāda viņa man ir! — žēlojās niknuma pilna. — Pat galvu izsukāt puikām neļauj. Divi lieli meitieši, tad tik daudz jau nu varētu kā cūkām dārzā paplūkt. Tagad pa-vasara laikā guļ tos garos dienvidus.

Anna ar Andreju apmulsuši saskatījās, abiem uz mata tā pati doma: tad tāda nu bij tā satikšanās un apsveici-nāšanās!

— Tas taču ir Pičuks, kas tur rāpo pa kāpostiem? — Andrejs nedroši ievaicājās.

Māte tikai paskatījās turpu un turpināja savu. Katiņa jau otro gadu pie govīm Mežavilkos. Tie bij cilvēki, tur bērns varēja dzīvot. Ganības gan klajā vietā, bet pa to bizojamo laiku vai nu saimniece pati gāja palīdzēt noganīt, vai aizsūtīja kādu meitu. Te Pičuku ar cūkām katru rītu piecos trieca laukā. Un, kad puika kādreiz aizsnaudās grāvmalā, tad Saša zināja tikai uzgāzt, lai kāds zars trāpījās pie rokas.

Marija paklausījās, paklausījās un novērsās, viņai tas bij svešs un garlaicīgs. Pacēlās pirkstgalos paskatīties, kur meitenes klaigāja, ka neiegrūz kājas tajās redelēs un nesaplēš kleitīņas. Tad uzcēla balto saulsargu un gāja pastaigāties pa sētsvidu, viebdamās laipodama ap govju piemēslotām vietām. Pielieca ceriņu zaru un oda — pārbaudāma, vai te tie smaršo tāpat kā Aģenskalnā vai citādi. Kēķa lodziņam vienā pusē abas rūtis izplēstas, tukšais caurums aizsists ar dēļu galu. Pie otrās pašāvās Rīteru Minnas kniepadatas galva, acīm redzami liela ziņkāre bij par to rīdzinieci.

Lodziņš turpat līdzās durvīm, tāpēc Osiene arī pamanīja Minnu slaistāmieš, acis viņai nemaz nebija palikušas tumšākas un maigākas arī nē. Pret ceriņa krūmu tajās laistījās zils ienaids, plānās lūpas pēc katra vārda samiedzās tik cieši, it kā nevienu pašu jaunu vairāk negribētu laist pāri. Bet vai tad tos kāds varēja noturēt?

Kā nu viņa tur glūnēja, tā saimnieku Minna! No svešiem tak laikam drusku kaunējās. Mājās nē — ne no viena — vismazāk no pašas tēva. Ak, tā jau bij tūrā Sodoma te Rīteros. No kurienes tas Saša tāds atklīdis, un kas viņš bij? Ne radnieks, ne šis, ne tas, krievs vai polis, no izrunas nevarēja saprast. Barojās kā vepris, izgulējās, pagorījās laukā, pakapāja tos pašus žaģarus — bet šī nevarēja vien apkalpot, apdancot un apcubināt. Šitādu bārdainu poli! Vēmiens nāca, kad uz to paskatījās vien. Pasaules dēļ jēl salaulājušies būtu. Bet vai tad tāds varēja? Latgalē vai citā ellē droši vien pašam sieva ar bērniem, kaut ko tādu jau padzirda ar. Sodoma, Sodoma!

Viņa sagriļojās un pieķēra roku pierēi. Laikam galva reiba — piesēda uz tā paša bluķa. Tie abi saskatījās uz kal dziļā nesapratnē. Andrejs vilcinādamies novietojās uz žaģaru klēpja, Anna uz apgāztas pārplīsušas siles. Sēzdamies pamanīja Janku, tas bij pamucis aiz otrās gubas,

balto galvu kā sermulis no alas pabāzis, blenza tramīgām, brīnišķi zilām acīm. Kalvicu Andrs, labinādami pasaukdams, mēģināja tikt klāt.

Tikko nuoti atkal pavērusi, Osiene to aizsita ciet. Tāle iznāca no istabās apsvēcinātles. Kaut cik saglaudusi stūrgalvīgās pinkas, uzrāvusi gaišdzeltenu satiņa jaku, kas spīdēja taisni neizturami pret tiem saskretušajiem brunčeliem un plikajām nemazgātām kājām. Apmēram vienos gados ar Kalvicu Martu, tikai mazāka, mazliet uzrautu kaklu — tas tāds palicis no tiem laikiem, kad ik acumirkļa bij jāvainās no mātes dūres. Tagad lomas mainījās — Osiene sēdēja sarāvusies, maziņa un klusa, tramīgiem skatītniem pavadīdama katru meltas kustību. Daudz gan tur nebij ko pavadīt, Tāle nāca stīvi, taisnā virzienā acīm redzami patī sevi ar varu vezdama un tikko noturēdama kājas, lai tās nemestos atpakaļ. Zodu iecirtusi, pa gabaliņu pablenza brālī un māsā. Pierē viņai lielas gulniskas krunkas, seja plata, neglīta un veca, iemācījusies gan lielos priekšzobus pēc iespējas paslēpt zem virslūpas. Pašai tai valodas nebij — ko ar tādu lai runā? Andrejs pamēģināja kaut ko pajautāt — vai Rīteros dzīve laba, vai viņa ar lielajiem dienestmeitas darbiem jau tika galā. Tāle izdabūja pār lūpām mm — tas laikam nozīmēja jā. Un, kad apvaicājās Anna, viņa purdēja nn — tas droši vien bij nē. Brīdi pamīdījusies un pamocījusies, tāpat aizslūca atpakaļ, tikai pa durvīm iemetās žigli.

Marija bij stāvējusī klētiņas galā un skatījusies augšā vajējā caurumā, kur iekāpa Saša. Tad aizsita saulsargu ciet un stingri iegāja Tālei pakaļ istabā apraudzīties, kā tad tur īsti izskatās.

Osiene visu laiku vēl tikai savu Tāli redzēja. Tagad sāka runāt pačukstus, ātri, lai pagūtu pateikt vismaz daļu no tā, kas sagulis smagi, kā linu sauju blāķis mārķā.

Tāda viņa bij, šitā Tāle, meita, prātam! Par šitādām satiņa jakām, par šitādiem špokiem aizgāja visa tā alga. Pirkta diegu zeķes — viņas adītās jau nemauca kājās. Kurpes ar collu augstiem papēžiem, kājas ar tādiem varēja nolauzt — un tāpat sakaltušas vien mētājās zem gultas. Aprēķina un taupīšanas ne par nagu, tīra čigāna daba. Par viņu, miesīgu māti, ne mazākās gādības, nosprāgt viņa varēja, tad arī nepienāks kā bērns un nepavaicās, sak, mamm, vai tev kas nesāp? Izlamāt — to jā! Piesargies, ka ar tiem pašiem kāšieru nedabū pa galvul No kurienes, no kurienes tāds velns radies? Divas ziemas pamēģināja

skolā, Puķītis ilgāk neturēja, caurs grozs, ne galva uz pleciem. Vai Ošu galvas kāds kādreiz ir pēlis? Vai Annat nebij, vai Andram nebļj — tāpat tiem mazajiem.

Anna un Andrejs saskatījās, bet tūliņ atkal aprāvās: viņus tā nemanīja, pavisam ko citu vēroja, citā laikā un vietā. Marija izsteidzās no istabas saviebusies, noskurlinādamās.

— Kā tie te dzīvol — viņa viebās. — To nekārtībul To šmuci! Gultām pat palagu nav virsū!

Osiene laikam pat neapjauda, par ko cepurainā rīdziņiece tā viebjas. Pičuks ar likumu, gar pašām istabas durvīm, aiznesa pie kūts klēpi virzas un sāka kapāt. Kalvicu Andrs galu galā bij pielabinājis Janku un aizvilka arī to ple siles. Osiene noskatīdamās bezcerībā locīja galvu.

Tā viņš te nīka, tas mazais nabadziņš! Pusstopiņu piena, vairāk Tāle nevižoja paņemt no saimniekiem, putru ko aizdarīt tur neiznāca. Viņai pašai — silķe rītā, silķe vakarā, gēles katru dienu ēda no tā sāļjuma. Cukura grauda nebļj, kur līkora drapes uzpilināt, kad dūša palika pavisam švaka. Katīņai Mežavilkos pieci rubļi naudā deva — kur tie palika? Zīda lakatiem un satīņa blūzēm, tur tie aizgāja.

Anna sēdēja uz siles dibena tāpat sakniebtām lūpām kā māte, kad acumirkli aplusa. Vai tad tikai tāpēc te atbraukuši, lai noklausītos tos vaidus par viņu un viņas bērniem? Vai nevarēja paprasīt, kā tiem Rīgā visu laiku klājies? Vismaz atcerēties, kāda bij tā šķiršanās, — vismaz kaut kam no toreizējā nauda vēl vajadzēja paglabāties...

Andrejs bij drūmi sagramis savās domās. Kas tas par neizprotamu liktenī! Pusmūžu viņa ar tēvu nodzīvojusi, abi neatliektām mugurām, saules gaismu neredzējuši — kaut jēl ar vārdu to pieminējusi! Un rentes vieta, un Jaunbrīviņos ar tādām mokām celtās mājas, un tā ieaudzētie lopī, un manta, un visas tās lielās cerības uz savu našu zemes stūrīti! Un Anna ar savu nelaimi, un viņš pats ar savējo... Droši vien tas ietīts kaut kur dziļāk viņas pārdzīvojumu kamola viducī un serdē, līdz tam viņa vēl nebļj notikusī, šķetināja vaļā tikai virsējo kārtu, to, kas ap viņu pašu še Rīteros visu laiku diendienā pinies un mežģijies... Bet nonāks arī līdz tam, nonāks... Gandrīz vai trīsas pārskrēja. Kā citreiz tumšā rijā, pelavas, putekli un kvēpi kūpēja apkārt, elpot palika smagi. Un ko te

varēja līdzēt — ko te varēja grozīt? Kur tad nu bij palīcis tas dievs, kuram viņa savā laikā ticēja tik bargi un nelokāmi?

Saša atkal trausās zemē no klētsaugšas — laikam Kalvicu bērns grabinājās gar lieveņa stabu un neļāva gulēt. Viņš paskatījās pāri sētsvidum, pakasīja zem bārdas un aizslāja gar ābeļdārzu lejā.

Taisni vilcienes acīm Osiene noskatījās tam pakal. Tāds nezin no kurienes uzradies pasaules klaidonis! Slaistījās kā sloga gabals te pa Rīteriem — tā nebeidza vien apdancof un apcubināt. Lai nu tā, lai nu tā — bez mātes augusi kā svešās mājās ienests kaķēns, ko tur labu varēja gaidīt. Bet Tāle — vai kāds to varēja ticēt vai domāt! Kad te vēl sudmalas griezās, tas dzērājs melderzellis reiz teica: tu, Osien, piesien to savu kazu striķi, lai nemaisās pa kājām un nelien pulsiešiem acīs. Jau toreiz, kad vēl tās ziemas pagastskolā gājai Un ko tad tagad, kad jau liela māte, kad mātes brunči jau par īslem... Ar viņu, tad tikai zināja ļaut un ar rungu pa galvu solīt. Bet, kad tam krievam aiznesa brokastis laukā, stundu varēja sēdēt blakus uz grāvmalas un zviegt, ka viss Aizlakstes mežs skanēja. Vai tad nezināms, uz ko tāda zviegšana un gavilēšana! Bij jau piedzīvots — ak, kā bij piedzīvots! Vai jau tā nav posta diezgan ar tiem mazajiem bērniem — nu vēl nelaime ar pašu to lielo, kam vajadzēja būt tiem mātes vietā... Osiene pavērsa acis gaisā — — Par ko tu mani atkal gribi tā sodīt? Vai tu vari teikt, ka es viņu neesmu diezgan pērusi un uz visu labu mācījusi? Nemaz acu tev vairs nav pierē? Kāpēc tu neuzliec to krustu tiem, kas pelnījuši? Ko tu to taisno vajā — —

Anna piecēlās kājās un māja Andrejam. Tas te ilgāk nebij izturams — tūlī, tūlī tā atcerēsies bijušo un tad — viņa vēl nevarēja apjaust, kas tad notiks... Marija nāca, abas meitenes pie rokas raudama un noskaitusies.

— Vai mēs te korteli ir apņēmuši? — viņa spiedza. — Sēdēs tik ilgi, kamēr skuķiem vairs lupatas nepalīks mugurā! Atraduši tādu lielu riteni ar tapām, viens vienā pusē, otrs otrā... Pēc mežoniem te paliek tādās lauku mājās!

Andrejam pašam te dega, viņš pasauca kučieri. Kalvicu Andrs bij palīdzējis Pičukam sakapāt vīrzu, tagad gribēja atvest mazos, lai nāk atvadīties. Bet no tā nekas neiznāca — Janka atkal pamuka aiz žagariem, Pičukam jāiet mānīt viņu laukā. Kustonītis — zvērēns — kas no

tāda izaugs? ... Andrejs steigā pasniedza mātei roku un manījās uz ratiem.

Osieneļ nenāca prātā turēt vai vēl ko jautāt. Acis viņai vairāk tikai uz ērbeģa logu, aiz kura reizēm paspīda dzeltena satina jaka. Tā viņi to atstāja turpat uz blūķa sakumpušu — kā dūksnājā iegrimušu sapraulojušu celmu...

Rīteru pļavas lejpūs ābeļdārza — vienīgais, vienīgais šajās badakakta mājās slavējamais — plētās kā paklāta, zaļiem bumbulainiem dzīpariem adīta villaine. Sīkās skābenes jau sāka ziedēt, gar laukmalām zaļajam zelmenim pa virsu stiepās pasarkanas svītras. Garie sviesta pūreni stāvēja pudurīšos, kaklus ar neatplaukušām pumpām saslējuši. Pašā ieliekņā te nebij ne dzērvju kāju, ne zaķspilvu, platais ēdamais grīslis auga tumšiem lekniem činkuriem. Viņā pusē ap abām kaudžu kārtim apaļi ķimeņu klāņi griezās sprogās. Plati un pavisam mazi kārķļu krūmi kā nobārstīti pa visu pļavas klaju. Vēl pāris gadu, un saaugš tā, ka vietām ar vāli vairs nevarēs izspraukties cauri.

Ošu Andrejs nevarēja vienaldzīgi pabraukt garām vislabākajai, bet līdz beidzamam nolaistai dīvajiešu pļavai. Mežam ļāva pieaugt, kur zelts bij grābjams... Bet tad tur pie Kalnazarēnu robežām paspīda tā kā balts, tā kā zilgans, pār krūmu paslējās dzeltena bārda... Nelietis! Un tādu te perināja dzimtsmājās, kur cilvēki varētu tik ļabi dzīvot!

Andrejs atskatījās uz Rīteriem.

Kā veca čigāniete, caurumainu lakatu ap galvu un nevarīgi papestām rokām, sudmalas čurnēja kalniņā. Ērbeģa skurstenītis pieliecies, ar varu pūlējās paskatīties pa ābeļu starpu. Melns lūkas caurums rēgojās klēts galā — tur Saša atkal līdīs gulēt...

Pavisam nejauša, aizmaldījusies un muļķīga iedoma Andrejam paplaiksniņās prātā:

— Ak, bijis vēl dzīvs vecais Bramanis!

4

Stacijas miests pa šiem gadiem galīgi pārvērties.

Dažas mājeles sabūvētas arī gar Rīteru ceļa malām. Pie lielceļa līnu tirgotājs Šmīdris cēla paprāvu mūra namu un tādu pašu noliktavu tālāk sētā. Blakus tam desinieks Marinovskis patlaban jau iestikloja logus savai koka mājai. Zivera spiķeris stāvēja biežām akmens sienām, ro-

baini izmūrētiem stūriem un divējām brūni krāsotām durvīm, rudeņos tur Gūtmanis no Klīdzinas uzpirka miežus, linsēklas un linus. Otrā pusē pretī mazajai bodītei piebūvēta kleķa mūra celtne ar galu pie ceļa. Uz spilgti nobalsinātās sienas pāri durvīm un diviem logiem brūni krāsots uzraksts milzīgiem burtiem: *Material un kolonial preču tirgotava. Firma dibināta 1886. gada. Jahn Mieze.* Logi un durvis ciet, plats stienis šķērsām pāri, acīm redzami Miežis ar sievu aizgājuši uz balli. Kuģenieku pie pārbrauktuves tikko vairs varēja pazīt. Bārda pavisam balta, seja vairs nebij ķieģeļu sarkana, arī deguns pazaudējis visu sarkanumu, tikai zilums vien palicis. Kalvicu Andrs zināja stāstīt, ka piecdesmit procentus acu gaismas zaudējis un rudenī aiziešot pensijā. Dzeltēni krāsotai pasta mājai galā liels ābeļu un puķu dārzs. Pasta kungs Roze pat svētdienā rakņājās ap dobēm, madāma baltā naktsjākā sēdēja uz soliņa un vāciski rikoja to. Pret daktera māju Andrs parādīja to kļavu, kur vecais Bramanis pakārās. Vecais Raudas krogs bij nodedzis, divstāvu koka celtņē tagad rīkojās jauns krodziniņš. Tikai Grīns gan, tāpat kā agrāk, sēdēja pretī vaļējām durvīm un, plakanu akmeni uz ceļgaliem nolīcis, klapēja zoli.

Zvirbuļa būdai tikko uzlikts balta skārda jumts. Galā, dārziņā, veranda ar šūpuļkrēslu no lazdas stībām, kurā gan patlaban neviens nesēdēja. Virs durvīm piesiets dēļa gabals ar kaut kā uzķeburotu uzrakstu rakstītiem burtiem: Bode. Lodziņā ieslieta izkopts un raibo ziepju stienis, no augšas, aukliņā pakārta, karājās baranku virtene un papīra jostiņas apžņaugts zīmuļu ducis... Ošu Anna visu to aplūkoja ar lielu interesi.

— Paskaties! — viņa iesaucās it kā īsti priecādamās. — Viņiem ir viss taisni tā, kā toreiz rēķināja.

— No tās bodes gan nekā liela nav, — Andrs teica. — Sērkokoņus, tabaku un siļķes — daudz neko vairāk nevar dabūt. Bērnu neviens pie viņiem nesūta, tad tūliņ ka-peika ir nost.

— Tomēr, — Ošu Andrejs prātoja, — ko zvirbulis pa drupatiņai vien nesalasa! Vienam kapeiciņa, otram — rublis sakrājas.

Līdz pat baznīcas un pasta ceļam visas pūravietas abās pusēs apbūvētas mājelēm. Pašās beigās Glāžšķūņu Greinera divstāvu nams ar pagrobiem piekalnē. Astonas pūravietas lielais gabals sniedzās arī Divajas viņējā krastā... Auga, auga pilsēta uz līdzenas vietas, un neko

tur nevarēja darīt. Amatnieki un dažādi sīkmaņi atrada, kur patverties, gruntnieki grieza zobus, par piecpadsmit rubļiem apaju puisī vairs nedabūja... Dīvainā kārtā Ošu Andrejam bij tikami to iedomāt, jaudās tur arī kaut kāds attaisnojums un apstiprinājums paša dzīvei.

Kad dārdēdama garām aizauļoja Klidziņas ormaņu rinda, no Sirdskalna sāka plūst lejā kara mūzikas vilņi. Kalvicu Andrs smaidīja vien — rīdzinieki dabūs redzēt, ka viņi te uz laukiem arī kaut ko spēj. Afišās Puķītis bij paziņojis, ka spēlēs Dinamindes cietokšņa orķestris divpadsmit vīru sastāvā un kapelmeistara Buharta kunga vadībā. Droši vien arī tas viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc pa kalna ceļu ļaudis steidzās virknēm vien, daudzi viņpus Divajas tilta lēca lielceļa grāvim pāri un taisni pa kājceliņiem rāpās stāvajā kraujā.

Braucējiem jāliec likums apkārt pa pavasara ūdeņu izgrauzto, avoksnaini slapjo gravu. Augšā krūmi ap smilksaino dejas laukumu izjūgtu un neizjūgtu zirgu pilni. Andrejs izkāpis drusku pastaigājās apskatīdamies. Tikai kādam pusgraudnieka zirgēlim vēl aukliņu apauši — tamborratiem un līnijdroškām pat atsējas ādas, bet iemaukti un lences baltiem un dzelteniem apkalumiem. Kā tas viss pārvērties nedaudzos gados no tiem laikiem, kad Brīviņu kungs plaujas svētkos ar ragavām brauca uz baznīcu un Rijnieks viņu uz divdesmit četrām stundām ielika pasta saku kambarī.

Ieejas biļetes jāiegādājas, pie divu bērzu savītiem vārtiem kontrolieri ar sarkanām lentām stingri vēroja, vai vīriešiem pie apkakles atloka zaļa bērzlapa un sievietēm pie blūzēm apzeltīta — afišās brīdināts piespraust redzamās vietās. Citi kārtībnieki staigāja laukuma iekšpusē, uzmanīdami, ka bezbiļetnieki nelien pa apakšu visapkārt apvilktai auklai. Viens no kasieriem izrādījās Viltņu Augusts, tagad tas izlikās, it kā no seniem laikiem bijis tuvs paziņa, Andrejam spēcīgi kratīja roku, pat kājās piecēlās un pats piesprauda sievietēm bērzlapu. Annai piespraudzams, gan tā vizdegunīgi pasmīnēja un pablenza abos skuķos, droši vien meklēdams, kura no tām varētu būt Brīviņu Ješkas meita. To pateikt nebij tik viegli, abām pilnīgi vienādas zilas kleitīņas un baltas audekla cepurītes.

Bufete ar alu un aukstiem un siltiem uzkožamiem viņā pusē, krūmmalā, tā ka no turienes arī tie bez biļetēm var pieklūt klāt. Pa gabaliņu aiz auklas slaistījās tie, kas gri-

bēja nogaidīt krēslu, lai tad lešmauktos iekšā. Daudzi no vecākajiem un cienīgākajiem iznākuši pulciņos apmesties zālītē, iedzert savu glāzi un parunāt prātīgāku vārdu. Izcilā vietā izlaidies pats Puķītis ar saviem draugiem. Programmu ar bērniem viņš jau novadījis, tie tagad maisījās lielo ballinieku jūklī, bet pats pajautrināja paziņas, mētādams dažādas asprātības un pīrgādamies par garāmgājējām lauku meitām. Kaut ko smejamu tām allaž varēja saskatīt: viena bij nodegusi brūna kā sviestā cepts tupenis, otra drusku kliboja kā sapīta vista, trešal galvā nebij cepure, bet blīna no auzu miltiem... Sos pašus jokus Puķītis rakstīja arī savās humoreskās. Humoreskas nebij lasījis ne skrīveris Zariņš, ne Spruka, ne Suntužu Arturs, toties tagad izdabādami smējās jo skaļāk. Miezis tomēr nevarēja aizmirst, ka nesen stāstā izķēzīts, arī tagad, pēc salabšanas, tikai atturīgi pavīpsnāja. Viņa kundze, tumša kā čigāniete, baltā zīda kleitā un baltās atlasa kurpēs, sēdēja, vīriešiem muguru pagriezusi, alus glāzi tikai modes pēc pielika pie lūpām, bet nesmējās nemaz, tāpēc ka augstākās aprindās sievietēm tā neplekļājas. Arī resnais uradņiks Riekstiņš nesmējās, viņa amata cieņa to vienkārši nepieļaida.

Marija un Anna ar bērniem gāja pa priekšu. Andrejs padzirda, ka Puķītis norēja pakal kaut ko par Rīgas šneiderienēm. Nelietim, acs viņam tomēr lietpratīga! Bet tie tur šoreiz nesmējās, droši vien pazīna. Pie pašiem bērzu vārtiem ceļā patrāpījās Ansonu Mārtiņš, mazs un salicis, tumšdzeltenām brillēm uz deguna, bet papirosu gluži jaunā niedres lemutī pirkststarpā samiedzis — smaršoja pēc biškrēsliņiem. Bērزلapas viņam nebij, mēģinājis piesēst Puķīša pulciņam, bet tas viņu strupi aizraidīja prom. Ratu meistars likās ārkārtīgi apvainots un pārskaities. Pat sasveicināties ar rīdziniekiem neattapās.

— Man domāt, — viņš telca, garu pirkstu pret Puķīša grupu pastiepis, — man domāt, šodien viņš atkal labi ieraus. Divsimts biļetes par trīsdesmit, divsimts piecdesmit par divdesmit pieci — kapitāli tur sanāk. Un līdz krēslal publika vēl vienmēr augs. Par pagājušās vasaras bērnu svētkiem viņš uztaisīja grāmatskapi. Šogad māte grib jaunu govī pīrkt, pats Klīdzinā apsūtījis ševlota uzvalku. Man domāt, tā ir taisni krimināla privātpadarīšana...

Kalvīcu Andrs vilka Andreju pa vārtiem, viņam bij bail, ka Puķītis neierauga viņu pašu un nesāk nerrot. Mū-

zika patlaban nespēlēja, laukumā bij tik biezs, ka tikai ar pūlēm varēja izspiesties cauri. Andrs vispirms gribēja aplūkot kara orķestri un spraucās turpu. Andrejs vēl paguva saskatīt, ka tās abas ar meitenēm novietojās nejauši patrāpītā spraugā uz sola.

Ap desmit muzikantiem sablīvējies milzīgs skolēnu un pusaudžu pūlis. Andrs atzina, ka bungas Buhartam krievu lielākas nekā Sprukas orķestri, bass taure no balta spīdīga metāla, kamēr Silagaiļu Jorģim bij misiņa. Jorģis pats ar Lazdu Miķeli stāvēja gabaliņu tālāk un lietpratīgi apsprieda kara orķestra spējas, droši vien salīdzinādami ar savējām. Andrejs zināja pastāstīt, ka šis pats orķestris reizēm pa svētdienām spēlēja Tornkalnā, Arkādijas dārzā, tikai tad tajā sēdēja trīsdesmit vīri, jau no Āgenskalna tirdziņa varēja dzirdēt. Paša Buharta te nebij, kapelmeistara vietu izpildīja vienkāršs fleitas pūtējs feldfēbelis.

Zaldāti iedzēra alu, pīpoja papīrosus un jokojās ar ziņkārīgajiem puikām, no kuriem viens otrs jau mācēja pateikt pa teikumam krieviski. Trīs pūtēji orķestrī ebreji, tie aizgājuši krūmmalā, kur viņus apstāja tautieši, zaļumbalīniekus atveduši Klidziņas ormaņi. Zaldāti un viņu instrumenti jau aplūkoti, pulkas visvalrāk interesēja piedītē uz naglas pakārts papes gabals ar uzrakstu skaisti iespiestiem latīņu burtiem. Patlaban tur lasāms: *Pause* — to varēja viegli saprast, lai gan puikas kļūdu atrada, s vietā vajadzēja z, iespiedējam bij misējies. Puķītis jāpasauc, lai nāk ar sarkanu tinti. Bet nu to noņēma un uzkāra citu — uz tā stāvēja: *Pas de quatre*. Pūlis tūlīn pastiepa kaklus, sākās lasīšana un strīdi. Tik daudz skaidri, taisi tājam nebija pareiza g, tādēļ ielicis tādu ķemu ar atpakaļ atlautu kājiņu. Pasdegatere — saburtot varēja, bet kā tādu izdancot? Izrādījās, ka dejo to pašu jau no pagājušiem Jāņiem pazīstamo padekāteri, ko toreiz prata tikai kalēja Balcera trīs meitas, Suntužu Arturs, Mieža kundze un tad vēl daži no Klidziņas. Rudenī padekāteri Ruprehts jau grieza vajā katrās kāzās, bet patlaban viss Sirdskalna laukums virmuļoja kā katls virs karstas uguns. Jāmanās nost no kājām. Andrs pūlī sastapis vecus skolas biedrus, Ošu Andrejs viens virzījās laukumam apkārt, gar malu, pa šauru likumotu spraugu, starp solu sēdētāju kājām un virpuļojošiem padekātera pāriem. Kaut kur bufetes pusē pamanīja tādu kā Upīšu Mārtiņu, gribēja pārliecināties, vai tiešām tas pats bij.

Ap bufeti drūzmējās trīs reizes lielāks pūlis nekā ap

Buharta muzikantiem. Tajā arī kāds rets pazīstams, dažs, kam vārdu vairs nevarēja atcerēties, bet viss lielais vairums gluži sveši. Neticami ātri puikas izauga lieli un lielie palika veci. Andrejs pārvilka plaukstu sejai — uz zoda nazis jau atstāja sataustāmu bārdas pamatni — gadi, gadi krājās arī pašam...

Upīšu Mārtiņu pūlī vairs nevarēja saskatīt. Tikai pavisam nejauši ieraudzīja to pašā kraujas krūmmalā nometušos ar Krastu otro pulsi Zemžanu Jāni un citreizējo Randānu mežakalpiņu Kārklu. Tūlīņ noprata, ka Mārtiņš tiem jau paguvis ko pateikt par uzpūtiņo rīdzinieku, kas vairs nevižoja pazīt paša pagasta cilvēkus, — varbūt ko citu, bet katrā ziņā tamlīdzīgu. Andrejam tuvojoties, viņš pūlējās uzplacināt sejā pārsteiguma, prieka un pagodinājuma smaidu, bet tas bij pārāk sarežģīts, tā ka nācējs tur jauda tikai samulsumu un sakaunēšanos.

Zemžans ar Kārklu attālāki pazīstami, tie drīz piecēlās un aizgāja, Upīšu Mārtiņš un Ošu Andrejs palika divi vien pie vienas tukšas un otras puspilnas pudeles. Valodu uzsākdams, Andrejs pastāstīja, ka tikko gribējis pazīt — Mārtiņš nodedzis pavisam melns, laikam Krastu laukos pret jauno mežu saule cepināja vairāk nekā citreiz Brīviņu kalnā. Mārtiņš smējās samulsis, nezinādams īsti, kā to uzrunāt — ar tu vai jūs, tāpēc drošības labad pagaidām izvairījās no abiem, kas iznāca diezgan smieklīgi. Viņš gan bij redzējis visai tai burzmai pāri, jau kad nāca pa vārtiem iekšā. Tā ar ūti un pirktiem svārkjiem cilvēks izskatījās gan pavisam svešs, un tad vēl tās gaišās ūsas, kas agrāk nemaz nebij redzētas. Bet gaita uz mātu tā pati vecā, no tās vien jau varēja saziņēt, tad jādodomā, ka arī lepnī nebūs palikuši... To daudzskaitli Ošu Andrejs pēc vajadzības un patikas varēja zīmēt vai nu uz sevi vien, vai uz visiem viņiem kopā. Tā par Annu garākā, ar to platāko cepuri un saulsargu, tā laikam gan bij kundze. Un no skuķiem tas ar gaišajiem matiem — — Mārtiņš iekoda mēlē: tā taču bij Brīviņu Ješkas meita! Vai tad par to drikstēja runāt?

Vispār viņam likās, ka daudz par ko nedrikst. Valodas nemaz neraisījās, kamēr Ošu Andrejs iedeva četrdesmit kapeikas un lika atnest vēl četras pudeles. Mēles tūlīņ palika lokanākas, atsīla vecais tuvums. Ap bufeti kņada pieauga lielāka, Andrejs pabrīnījās:

— No kura laika dīvajieši tā ar alu vien iesilst?
Upīšu Mārtiņš smējās, glāzes pieliedams.

— No alus... Zvirbulis ar savu veceni viņu silda. Tur krūmos pie zirgiem — grozs ar balto, desām un klinģeriem. Bufetes turētājs sprāgst no ādas laukā, pie šā nāk tikai tad, kad Zvirbuļu grozu apciemojuši. Kas tie vairs par tērētājiem, tāda smulināšanās vien iznāk. Uradņikam sūdzējies: par ko šis Puķīšam piecpadsmi rubļus, kad tādi krūmu laupītāji uz līdzenas vietas putina laukā! Bet kas tad Riekstiņu nepazīst, pats labprāt to stiprāko.

Pie priedītes plakātā atkal karājās pauze. Piepeši laukumā sacēlās neganta kņada. Sēdētāji lēca no solņiem skatīties, arī Andrejs ar Upiņu Mārtiņu piecēlās kājās. Vesels ļaužu kamols, strauji pieaugdams, vēlās uz bērzu vārtiem. Puikas svilpa un auroja, skolas skuķes muka no ceļa, kāda jaunkundze skaļi kļiedza par nomītu kāju. Kārtībnieki bij noķēruši vienu bezbiļetnieku — divi to veda aiz rokām, trešais turēja aiz apkakles, visi trīs lamājās cik prazdami. Tādai izvadīšanai liela audzināšanas nozīme un brīdinājums tiem, kas vēl slaistījās aiz auklas. Laikam pie uradņika stiepa to blēdi — bet, tā kā Riekstiņa tur vairs nebij, tad palaida vaļā un deva tādu belzienu mugurā, ka tas tenerēdams aizlidoja soļu divdesmit un, tikai elkšņu krūmā iekēries, noturējās kājās. Siks, bāls jauneklis raibu seju, platām, pārbiedētām acīm, cepuri burzmā pazaudējis, retie, pasarkanie mati stāvu gaisā saslējušies. Salāpītām piedurknēm, pastalām kājās, viņš izskatījās gaužām maziņš un nožēlojams. Kāds zeņķis drūzmā pacēlis viņa samīto cepuri, akmeni iekšā ievīstījis, aizsvieda pakaļ. Puķītis uzlēcis kājās, lielām melnām ūsām, sarkans pārskaities, stiepa kārtības uzturētājiem savu spieķi un kļiedza šļupstēdams: — Šel Salejiet, salejiet viņam pa kaklu, tam zellim! — Mieža baltā kundze arī ķerca, rokām plātīdamās.

— Lopu dzinējs, ne skolotājs! — Upiņu Mārtiņš igni teica, zālītē atsēzdamies. — Par tām trīsdesmit kapeikām gatavs cilvēkam ādu noraut pār acīm. Pusotra simta rubļu viņam šodien droši. Ko bērni no tā dabū redzēt? Licis vismaz iedot pa glāzei auglūdeņa, lai nenoplēš drēbes, pa to krauju uz upi rāpdamies. Un tas tur bij viņa paša bijušais skolnieks, skrodera Ādiņa dēls. Protams, paklīdis zeņķis gan, ne amatnieks, ne zemes strādnieks, apdauzīts un pamirējs no mazām dienām. Uz Rīgu bij aizdauzījies, nu atkal klāt... droši vien būs mēģinājis kādu bulku nocelt no bufetes, nagus nekad nevar novaldīt.

Par skroderi Ādiņu Andrejs savā laikā bij dzirdējis

diežgan daudz. Bet jaunāko notikumu ar Brīviņu Ješkas kažoku, to viņš droši vien nezināja. Upīšu Mārtiņš atkal attapis veco sliedi, acis spīdēja vien, mēle likās vēl lo-kanāka kā agrāk.

Par to kažoku tad tas bij tā. Brīviņu Ješkam jāšuj, bet Ruprehts uz kurām katrām mājām un pie kaut kāda plenča vis nebrauca. Jāņem tas pats Ādiņš. Piecas aitādas, tur vajadzēja iznākt, kā pienākas, bagātīgi, līdz pusstībiem, bet pie uzproves Ješka redz, ka tikai tāds kažoķelis, knapi pāri ceļgaliem. Skaidra lieta, ka skroderis atkal blēžojies, bet ko tur var teikt, kad redzējis neviens nav. Pagājušo ziemu Brīviņos dzīvoja Bramaņu Jānis — kad nebij kur šauties, vienmēr šad un tad piestāja pie saimniekiem. Pasauca Dudincki, un sestdienas vakarā pie Divajas aiz krūma abi gaida, kad skroderis taisni pār upi ies uz Vīkuļiem. Un kā grābj šo ciet un grib aptaustīt, šis blauj kā nelabais — slepkavas! laupītāji! glābiet, labie Mežavīlku ļaudis! Bet zein pusemētelīša ap vēderu aptīta Brīviņu Ješkas āda, tā visulabākā, sprogainākā, taisni apaklei liekamā. Kad tā, tad vairāk neko — pusemētelīti pār galvu, un nu tikai stīpot. Ādiņam blāušana vairs ne prātā, zobus sakodis, stenēdams, kad dzen atpakaļ uz mājām, bet Dudinckis tikai tutentiņu tausta: ak rībaš, rībaš žaglim! Bramaņu Jānis negrib atlaisties — siet ciet, pie uradņika un mīertiesai, bet Brīviņu Ješka, lai kāds plēgurs, tomēr atriebīgs nav, un tā skroderis tika ar to pērienu cauri.

Acīm redzami viņam vēl daudz kas ko stāstīt par Brīviņu Ješku, bet mūzika spēji aprāvās, un tad tepat aiz paeģļu krūma bij dzirdama varena smieklu dārdoņa — no visaugstākās skaņas kā pa kāpnēm lejup, līdz apklusa pavisam. Neviens vairāk līdzī nesmejās, skaldīt beidzis, Preimanis kļiedza pats:

— Tā es viņam! Krievam nav vairāk ko teikt, mute ciet. To tikai vēl nomurks: attaisnots. Nav pierādīts, ka viņš tišām. Es viņam pierādīšu, ka nav tišām! Vēl ir mīertiesnešu sapulce un sināts — līdz Pēterburgai!

Nu Upīšu Mārtiņš jau jutās pavisam brīvi, rādīdams, kā Preimanis tur to patlaban dara, klāja plaukstu Andrejam pa ceļgalu.

— Atkal viena liela prāva. Tiesājas par to kaļķu spaini, ko mūrnieki uzgāza uz galvas, kad šis līda revidēt jauno skolu.

Bet to Andrejs jau dzirdējis, viņš labāk apvaicājās par Mārtiņu pašu: vai taisnība, ka taisoties uzņemt pusgraudu Jaunkalačos?

Mārtiņš saslējās un vienā rāvienā iztukšoja glāzi. Nevīs pusgraudu, bet taisni rentes vietu. Jaunkalacim vecis nomiris, jaunmājiņā palika trīsdesmit pūravietas ar visām pļavām un ganībām, istaba otram rentniekam arī bij. Pašiem ar Līzi viņiem pusotras govis, nākamo vasaru būs divas. Četras aitas un sivēns — zirgu Rutkam Jaunkalacis apsoliļies pagalvot. Par ko viņam nevarēja galvot, vai viņš kādu bij piekrāpis? Rati sarunāti no tā paša Kārkla, tas taisījās apmesties stacijā un iestāties slīperniekos. Zemiņe jaunmājā nebij diezin kāda, bet lini tur padevās, tos varēja sēt. Vai Līze nebij plūcēja, un vai viņš pats kulslīt nemācēja?

Viņš taisni staroja lieliskās nākotnes izredzēs. Diezgan bij strēbta tā kalpu putra, pēdējais laiks uzsākt pašiem uz savu roku. Šādi tādi varēja, un tad viņi abi vien nē! Viņš un Līze! Taisni smiekls, vairāk nekas! Tas viens zirgs viņam pirmajā ziemā nopelnīs otru — no Daudzevas mežiem brusas uz Daugavas krastu vezdami, kurzemnieki līdz pusotra rubļa dienā norāva. Jaunkalacim tas rentnieks jaunmājiņā tāds pālietis vai junkurietis, švaks vīrelis pats, sievas nemaz nebij, dēls ar auscērmi. Nekāda aprēķina Jaunkalacim nebij tādu turēt. Līzei jau auga puika, pēc gadi pieci gans labu labais. Un kad viņiem vēl būs otrs zirgs un pāris govju pieaugs klāt — kas tad liedza paņemt visu to Vilkakalnu uz renti? Ķibeļe tikai ar veco Zeltiņu. Māte nomirusi, no Jāņa jau nebij tēva apgādnieka, pats klimstēja kaut kur pāliešos un taisījās precēties, mežā to veci tak nevarēja dzīt. Slinks kā malka, pat žagarus pacirst nevīžoja, un tad gandrīz pavisam akls arī palicis. Bet Jaunkalacis pagastvecākais un rads, vai tad nu gluži nepalīdzēs nogrūst nabagmājā — tad tā nelaime arī no kakla nost un būtu pavisam labi.

Ošu Andrejs klausījās un sāka saigt. Tagad te spēlēja Buharta orķestris, pie priedītes karājās plakāts ar uzrakstu *Française*, divājieši dejoja pirktos uzvalkos un šlīpsēm pār krūtīm, tikai retai meitai vēl nebij cepure galvā. Taisni lēcieniem kultūra pa šiem gadiem skrējusi uz priekšu. Bet Upīšu Mārtiņš te vīkšās svēto Zeltiņu vest uz nabagmāju gluži tāpat, kā savā laikā Liēna bēdājās par pakulu Bērziņu. Viena vieta šajā dzīvē bij palikusī nekustināta — kā atvars Dīvajā, kur skaidas un sausas lapas

griezās apkārt, līdz kamēr uznāca rudens un tās iesala ledū.

Bufetei ar likumu garām cēli nāca padrukns jauneklis. Virs sprogainā matu kūļa melna platmale, pleciem uz-mests pirkta drēbes vasaras mētelis, kamašas spoži no-viksētas — no visa nepārprotami redzams, ka dejošanu viņš uzskata zem sava goda. Zods tik tālu pastiepts uz priekšu, ka deguns iznāca mazliet pasliets. Kāja aizķērās aiz činkura, kamaša drusku nokūpa un pazaudēja balles spožumu, viņš noliecās un viegli nopurināja bikšu ga-lus — tikko vairs varēja pazīt Veckalaču Anci. Pretim ticis, piestāja un, mugurā vien palocīdamies, pacēla plat-mall. Andrejs savējo preti. Kad šī ceremonija bij no-beigta un Ancis aizsoļoja tālāk, Upīšu Mārtiņš piegrūda ar elkoni un pamirkšņināja acīm.

— Miljončiks!

— Vai tad nu ir gan rokā tie miljoni? — Andrejs ap-vaicājās.

— Vēl nav, bet šoruden būšot katrā ziņā.

Viņš nepaguva izstāstīt, cik bēdīgi tagad klājās Vecka-lacim Brīviņu Jūlas un dēla pārvaldībā. Pienāca Līze, prāvu puiku uz rokas nesdama. Arī to bij grūti pazīt — vājāka palikusi, deguns plānāks un smailāks, lakatiņš kā krievietei pakausī zem salocītiem matiem sasiets. Ātri ve-cas viņas paliek, tās nākamās pusgraudnieces un rent-nieces.

— Tev jau to stāstu pietiks līdz rītam, — Līze teica, ta-jās četrās tukšajās pudelēs greizi noskatīdamās. — Bet lopī drīz nāks mājās, un kas tad govi slauks?

Viņas balsī skanēja kaut kas svešs, tā kā kad trijkanšu grīslī viegli velk caur pirkstiem. Upīšu Mārtiņš cēlās žigli, lai gan redzams bij, ka labprāt vēl pasēdētu. An-drejs pameklēja kabatā, kur vēl vajadzēja būt kādai ķel-zarbondongai. Puika uzkrita kā zvērēns, Līze tikko pa-guva nolobīt papīrīti, lai ar visu neiegrūž mutē.

— Jā, jā — iesim, iesim! — Upīšu Mārtiņš mīnājās, it kā visu laiku jau bijis tīrā trauksmē. Bet acis skraidīja deļotāju virpulī un tad pavērsās pūlī ap bufeti. — Jāpa-sauc tikai Zemžanu Jānis.

— Vai nu Zemžans pats ceļu nezina! — Līze atsaucās, viņas balsī nu vairs nebija kaut kas no trijkanšu grīšļa, bet drīzāk jau no nātres.

— Nē, nē, — Mārtiņš atteica, brūno matu valnagu no-kratīdams, — reizē atnākts, nekā neizskatīsies.

Un šļūca prom uz bufetes pusī. Līze ar puiku uz rokas manījās cieši pakaļ.

Ošu Andrejs lieca pūlim likumu apkārt. Krasta pusē ligojās Brīviņu Ješka, sauajā samiegtu alus glāzi laistīdams, ar otru roku Mežavilku Jēkabu aiz apkakles pieturēdams. Melnu bārdas pinku apaudzis, tāds pats kā agrāk, tikai balss palikusi vēl rupjāka. Pa gabaliņu aiz muguras viņam stāvēja milzīgi resna un smaga saimniece, meitas gados laikam bijusi īsti skaista, tagad lēna, lempīga un bēdīga kā pārbarota pīle. Pie rokas turēja neticami maziņu, apaļu, taisni kā eņģelīti izgērbtu meiteni.

— Viņai nav jāstrādā, — Brīviņu Ješka dārdināja kā kubulā, ar glāzi pār plecu atpakaļ pamādams. — Absolūti nav! Tu tikai sēdi istabā, es viņai saku, un auklē bērnu. Tā es viņai saku — ko?

Viņš smējās, baltus zobus spīdinādams. Mežavilku Jēkabs atņurdēja jā, jā — un pablenza sāņus, lūkodams, uz kuru pusi vieglāk varētu tikt projām. Resnā saimniece nopūtās un aizpeldēja, meiteni uzmanīgi vadīdama ap smilkšainiem ciņiem.

Otrā pusē pūlī kāds vīrs bij ar elkoni uzzyvēlies bufetei. Ošu Andrejam tas jau no sākuma likās labi pazīstams, viņš mēģināja piespraukties, bet gluži klāt netika. Laiks karsts, smilkšainais laukums kūpēja kā rija, pēc katras dejas no turienes ar vilni plūda atveldzēties pie alus avotiem. Tas nenācās tik viegli, jo vecākie vīri, kas nedejoja, un naudīgākie bezbiļetnieki visu laiku turēja bufeti cieši apšestu. Taču Andrejs arī pa gabalu paspēja sazīmēt — tas viņa paziņa ģaču bij Zarēnu Kārlis. Pietika uzmet vienu pašu īsu mirkli, lai saprastu, ka tas te jau ilgu laiku, varbūt no paša balles sākuma, un ka taisni nostāvēt tagad jau nāktos grūti. Pat stērķelētas apkakles viņam nebij, dzeltenais zīda lakats savēlies grīstē un atšļūcis no kakla, tur rēgojās zilgani samazgāts kreklis ar divām paštaisītām diega pogām, kādas vēl tikai nabaga ļaužu vecenes nēsāja. Melns nodedzis, nolaidies un lempīgs tagad izskatījās citreiz tik jūtīgais, klusais un smalkais Zarēnu Kārlis. Lielais grāmatnieks, kas spēlēja vijoli, jau pie Saulīša skolā iedams, bij pierakstījis biezu kladi ar dažādiem dzejoļiem un pats tik skaisti uzzīmējis veselu gaņģi spēļu kāršu, ka tās nemaz nevarēja atšķirt no pirktajām... Ošu Andrejam taisni sirds sasāpēja, tagad viņu tādu redzot.

Bet klāt netika, ceļā aizvirzījās Briedis, tas pats, kas

reiz dzīvoja Tupiņos un reizē ar nelaiķa Osi gribēja pirkt no Rutka to niķaino bērī. Nekāds tuvāks pazīna nekad nebij bijis, bet acīm redzami gribēja kaut kā atkratīties no Jaunbrīviņu Baumaņa, kas viņu pagalam apsēdis. Kaut kā tam muguru pagriezis, pačukstēja Andrejam:

— Es tūliņ iešu uz mājām un apsoliju viņam atdot savu biļeti, pašam Bites tās trīsdesmit kapeikas nedod. Alus arī mans, ko viņš tur nagos.

Baumanis padusē iemiedzis vienu tukšu pudeli, otro, pusē pilno, turēja rokā. Iespraucās tiem abiem gandrīz starpā un pilnu muti turpināja pārtraukto, nešķobāmā pārlecībā, ka tie taču arī nevarēja runāt ne par ko citu kā tikai un vienīgi par viņa nelaimi, kas visā pasaulē tā svarīgākā.

— Jā, tā man iet! — Baumanis gandrīz kliedza, muti plati vārstīdams. Lielās, alus slapjās ūsas nikni lēkāja. — Es viens esmu tas pelnītājs, astotais gads, kā ar zāģi no balķa neesmu nokāpis, bez rokām var palikt. Rubli divdesmit — trīsdesmit dienā, kā pavasarī sāk, tā līdz vēlam rudenim. Vai es kapeiku redzu, pudeli alus nevaru pasaukt, pirksti lien no zābakiem laukā. Un nu dēls arī ir mājās, un to taisa par saimnieku Jaunbrīviņos. Bet kam tā nauda bij, ar ko varēja iepirkt? Un nu es klopcis, es tas ubadziņš, es tas rušķis! Visa banda uz vienu roku, mana Māra tāda pati. Razbainieku bandā es esmu iekūlies!

— Man liekas, tava Māra nāk tā kā uz šo pusi, — Briedis pieminēja, laukuma drūzmā skatīdamies.

Baumanim ar reizi mute ciet. Tramīgi pavērsās pūlī, klupa Briedim pie apkakles, noņēma zaļo bērzlapu un piesprauda sev. Bufetes turētājs kliedza, pirkstgalos dzērājiem pār galvu pārsniedzies:

— Bauman, pudeles nes šurp, neaizej ar visām!

Baumanis arī pārskaitās.

— Ko nu blauj, vai man tavu pudeli vajag? Vai es kāds zaglis esmu?

Un, pie bufetes virzīdamies, traucās iztecināt no pudeles pēdējās paliekas.

— Glāzi neaizmirsti atdot! Kabatā nebāz! — Briedis nosauca pakaļ, tad pievērsās Ošu Andrejam. — Tā ir velna suga! Citiem aci no pieres rauj laukā un pašļ pa mājām plēšas. Ja šitas pats kādreiz atnāk piedzēries, sieva ar sievasmāti ņem priekšā, zilu muguru nostīpo... Nu, kā tad jums lepnī iet pa Rīgu?

Andrejs kaut ko atpurdēja, šis Briedis arī nebij no la-

bažiem, netikās runāt ar to. Netālu mīdījās klibais Strazdu Pēteris, viņš labāk piegāja tam...

Anna drusku bažīgi iegāja pa vārtiem balles laukumā. Marija turējās, galvu atmetusi, degunu zem saulsarga paslēpusi. Dīvajieši sendienām necieta tādas Rīgas šņaukas, varēja sagaidīt, ka tūliņ manīs vienu otru noņirgājamies. Un vai tad viņu pašu ar bērnu nepamanīs? Sakostiem zobiem viņa atsēdās, gaidīdama, kas te pirmais mēģinās kā dubļu pikū pasviest.

Bet aizdomas un bažas izrādījās puslīdz bez pamata. Te sēdēja tādas ar vēl lepnākiem saulsargiem kā Marijai. Tur tā saimniekmeita, diendienā laukā nodegusi brūna kā ķieģelis, tagad tupēja tā, it kā tūliņ dabūtu saules dūrienu, ja kaut deguna galu pabāzusi laukā no jumtapakšas. Cepures ar puķēm un spalvām, satīņa un zīda blūzes — viņas, abas Rīgas šuvējas, te izskatījās vēl pavisam vienkāršas. Marija pirmo brīdi turējās palepni, bet, kad redzēja dīvajiešus tik cēli dejojām un uz plakāta piepriedītes saburtoja *Rheinländer*, izslietais deguns noslīda drusku zemāk. Anna sāka nomierināties. Šajā burzmā neviens viņas sevišķi neievēroja. Bez tam jaunieši droši vien vairs nepazīna, toreiz, kad še dzīvoja, dažs labais no tiem, kas patlaban saukājās par kungiem un jaunkundzēm, vēl staigāja govju baram pakal vai saimnieka plavā mēģināja pirmo vālu. Un galu galā — vai viņa nebij visam tam izbridusi pāri? Vai viņas bērnam nebij tādas pašas tiesības dzīvot pasaulē kā visiem tiem citiem? Jā, viņa pieradinājusies tagad visu tā ar prātu apsvērt, un allaž iznāca tā, ka nav ne acis jānodur, ne jāraujas kaktā. Valīgi, pat pašapzinīgi un ar lielu interesi viņa noskatījās šajā raibajā, virpuļojošā barā. Jaunības straujuma un dzīves priekā tas nebēdāja ne par kūpošo putekļu mākonī, ne par vakara dzestrumu, kas, saulei nolaižoties, ar garām ēnām līda no krūmiem un uzmācīgi sāka taustīties ap slapjajām mugurām.

Marija izbrīnījusi paskatījās: par ko viņas svaine patlaban pasmējās? Anna tikai papurināja galvu — tā te nevienu nepazīna un nesaprātis, stāsti vai nē. Bet smējās viņa par Līču Mārtiņu, jau labu laiku pūlī to vērojuši. Šis piedesmit gadu vecais lempis sieviešu barā bij palicis lokans kā zutis un griezās kā spole, jaunie viņam nevarēja turēt līdzī. Patlaban palaida savu dejojāju un griezās pie otras, kas gāja garām. Mugurkauls likās kā izsutiņāts, kad viņš palocījās zemu un platmali cēla augstu —

visa galva paspida, balta un gluda kā ola. Uzlūgtā noskatījās viņā no galvas līdz kājām, lepni papurināja galvu un pagrieza muguru. Liču Mārtiņš sakaunējies pazuda pūlī.

Bet Anna iesmējās tāpēc, ka tā lepnā bij Kalvicu Marta. Tikai barā starp citām varēja salīdzināt, cik viņa slaida un vingra noaugusi. Samta ņieburs apliecies tik vingri, gaisā bize ar platajām lentām nosniegusies tālu pāri viduklim. Viņa kustējās brīvi un pašapzinīgi, nedīždamās, bet droši vien sajuzdama savu vērtību un pievilcību. Jā, — Anna nodomāja, — tagad auga citas meitas nekā mēs tās aitas. Šitādu vairs neapmānīs kurš katrs saimniekdēls, nesamis vairs kājām kaut kāds tāds — — Viņa tikko nepieminēja vienu — tādu — vārdu — tādu, kurā bij visas pasaules rūgtums un riebums... Kā mēslainu lupatu atspēra to nost.

Marta bij ieraudzījusi viņas te un nāca šurpu. Jau pa gabalu redzams viņas bērnišķīgi tīrais smaids, kurā vēl šīs pusdienas spīdums palicis. Viņa nenāca, viņa skrēja, nedomādama, vai tas vairs piederas tik lielai meitai. Pamirdza baltais priekšautiņš ar sarkanu iešuvu — Saulīt, mana māmuliņa, pār Daugavu roku deva —, noplīvoja sarkanās lentas aiz muguras. Annai viņa atgādināja zīda magoni, kas šorīt, glezno ziedu pret vēju skurinādama, locījās Silagaiļu rentnieka mājeles dārziņā. Pat stingrā, grūti apmierināmā Marija pašmaidīja un pamāja ar galvu.

Marta gribēja vest mazās pastaigāt ballē. Viņas vēl nebij redzējušas, kā lielās bass pūtējs tajās stiprākajās vietās pats savas acis piepūta kā burbuļus. Un jādanco viņām arī bij, kad atkal sāks spēlēt un kamēr vēl gaisš.

Rokās saķērušās, visas trīs iejaucās barā, Marija tikko paguva kaut ko nosaukt pakaļ par kleitīnām un kurpītēm. Mūzikai dārdot, nekas cits nebij sadzirdams, bet tagad, kad pāros un pūļos staigātāji kā milziņā atvarā lēnām griezās uz vienu pusi, neatšķiramā jūklī šalca sarunas un smiekli.

Labu brīdi jau Anna dzirdēja tepat netālu ieblakus tādu kā salijušas bites dūkšanu, kur tas pats paņēmiens atkārtojās divas trīs reizes, lai tiktu dzirdēts un ievērots. Bet tagad tā vairs nebij bites dūkšana — veca kaķe ņaudēja grūti un skumīgi:

— Bet uz mata Brīviņu Ješkas seja. Pucē, kā gribi, divas cepures spraud galvā, dieva pirksts nav izdzēšams. Jā, jā — tā tas nu vienreiz ir.

Annai it kā ledaina ūdens šalti kāds nošļācis pār muguru. Viņa pasviedās sāpus un pieci soļi atstatu uz sola notupušos ieraudzīja Jaunbrīviņu Bitieni un Baumanieti. Pateikusi to, ko nevarēja neteikt, Bitiene patlaban lielā un žēlā līdzjūtībā nolocīja galvu. Mātei un meitai, abām zeltītas bēržlapas piespraustas taisni virs tās izcilākās vietas uz krūtīm.

Bet tur bij aiz viņām vēl arī Bite, bez biļetes, tāpēc nosēdies ar muguru pret laukumu, kājām ārpusē. Tā kā patlaban tuvumā bij redzami kontrolieri, viņš turējās, bārdu nikni pret krūmiem paslējis un izrādīdams, ka laukumā acī nav iemetis, tikai garāmiedams acumirkli piesēdis pateikt ko nepieciešamu sievai un meitai. Tūlīņ celsies un ies prom — vispār neviens lai nemēģina ķerties viņam klāt.

Anna laikam nenoturētos, lai gan nezināja, ko īsti atkliegtu tai ņaudulei pretī. Bet patlaban pienāca Preiņaņu Dārča un sāka skaļi apsveicināties un iepazīties. Pļāpa liela, bet bez žmaudzīšanās, liekulīga bikluma un pieglaimošanās, vienkārša un vaļsirdīga, kā jau veca paziņa Annai viņa ļoti patika.

— Kas ta tā par sēdēšanu ballē? Kad no Rīgas zaļumos izbrauc, tad vajag pastaigāt. Tūlīņ celieties, es jums pārādīšu, kas dīvajiešos redzams.

Marija negribēja celties — viņa jau tā redzēja visu, kas te redzams. Preiņaņu Dārča paņēma Annu zem rokas. Bet, kad viņas bij paspērušas piecus soļus, atkal atskanēja skumīgais ņaudiens: — Jā, jā... Labāk jau ir, kad neraujas kaktā no cilvēkiem — vai tad nu tīri kāds ar akmeni pa pieri sviedīs.

Anna mazliet pieturēja Preimanieti un pagrieza galvu lejup. Bitiene locīja galvu, lūpas patlaban svēti sakniebās, acis bēdīgi līdzjūtīgas, tikai pašos kaktiņos tik smaldīga tiksmē, kāda laikam bij viņas spārnainai vārda māssai, kad tā varēja iedurt snuķi zieda saldaajā pilienā. Anna dūsmās nepatapa ne aptvert, ne pārdomāt, sievietes mēle pati dzēla pretī.

— Ir gan tie dīvajieši! Sametuši taču par visiem un nopirkuši biļeti, lai kaļķu Bitem nav ar pakausi jāskatās ballē.

Bitiene jau bij pavirzījusi elkonī pabikstīt, tagad tas sastringa pusceļā starp pašas un meitas sānu. Baumanietel balti paņirgtie zobi pazuda aiz lūpām. Bite, kā bites

iedzelts, pielēca, nokrekšnājās, bet apņēmies spītīgi nokrita atpakaļ uz sola.

Tikai gabaliņu tālāk Annu parāvusi, Dārča sāka smieties kā negudra.

— Bet ir gan tev mute: agrāk tu biji tik lēna, vārds ar knīpstangām jāvelk laukā. Rīgas skola, ko?

— Laikam gan tā pati! — Anna arī pasmējās.

— It sevišķi tas kaļķu Bite! Viņi plīst no dusmām, kad tos laikus piemin, divajieši kā nozvērējušies, nedomā un nedomā godināt viņus par Jaunbrīviņu gruntniekiem lenīsta banda, neviens ar viņiem nemetas, sēd kā trīs sila celmi. Baumanis droši vien laizās kaut kur apkārt, vai nedabūs glāzi alus, suņa vietā to tēvinu netur. Bet tu nu gan pīcargies, to viņi tev nepiedos.

— Lai! Man no viņiem nav bail.

Ošu Anna atmēta galvu un gāja stalti. Patiešām, ne no viena viņai vairs nebij bail. Vai viņa kādam ko paņēmusi un parādā palikusi? Un kur pati nu arī pāri, tālu pāri. dumbrājs palicis aiz muguras, jaunās kurpes droši mīna deļotāju nokūpināto laukumu.

Preišanu Dārča bij solījusies parādīt visu, kas te skatāms, bet uz reizes pati neko tādu nevarēja ieraudzīt.

— Tās ir kalēja Balcera trīs meitas, — viņa pamāja ar galvu. — Divajiešu puīši viņas sauc par trim grācijām. Grācijām — nezin kas tas ir par lamu vārdu? — Anna redzēja pati, kur tās trīs sēdēja rindā, taisnas, slaidas un baltas, visām vienādas salmu cepures ar sarkanām lentām apkārt. Jauneklis, platmalī galvā, spieķīti no viņas rokas otrā mētādams, kā pātaģa locījās pa priekšu. — Un tas ir Mežavilku Pēteris, puikam varena galva, tagad pie Puķiņa vasaras skolā uzmācās, uz junkuru skolu taisās, savā laikā būs oficiēris.

Tajā barā Anna nākamo oficiēri gan nevarēja saziņēt, visi tie izskatījās puslīdz vienādi. Bet tad Preišaniete paraustīja viņu un pastiepa brīvo roku pār sēdētāju galvām.

— Tā tur ir jaunā Brīviņiete ar savu meitu. Droši vien atkal dabūs kājām iet atpakaļ, pats — tas jau pirms beigām prom nebrauks. Tik smagam cilvēkam tādu gabalu — ak, tas ir gan liktenis!

Piepeši atgīdās un bikli pablenza Annā. Trakā! ko tad sāka par tiem! Bet Anna arī tam bij pāri, tik tālu viņa sevi novaldījusi. Palocīja galvu. Pati bij jau ievērojusī tās divas, kas tur aizgāja gar krūmmalu, un kaut kā

noģidusi, kas viņas ir. Lielajai, neredzēti resnajai mātei blakus mazā vēlās līdzī kā tāda balta, apaļa bumbiņa.

Bet tad Anna atsvabinājās no Dārcas rokas.

— Pagaidiet šepat vienu acumirkli. Man jāpasaka Silagaiļu Jorģim pāris vārdu. — Pa spraugu starp divu solu galiem viņa izlīda aizmugurē. Lazdu Miķelis, kas Annu pazina tikai no redzēšanas, atvirzījās atpakaļ un pa gabaliņu skatījās pabaltām, izbrinētām, ne pārāk gudrām acīm. Silagaiļu Jorģis mukt nevarēja, pie viņa taču nāca, tāpēc nobraucīja savas briesmīgās ūsas un izlikās ļoti dūšīgs. Roku gan pasniedza mazliet vilcinādamies, bet, pablenzis Annā tuvāk, redzēja, ka nekā bīstama tomēr nav.

— Es tikai gribēju pateikt jums paldies, — Anna teica, gaiši viņam acīs ieskatīdamās.

— Paldies? Man? Par ko? Es jums neko neesmu iedevis... — Silagaiļu Jorģim acis taisījās tādas pašas kā viņa sirdsdraugam Lazdu Miķelim.

— Dažreiz... kad cilvēkam nekā nav — pavisam nekā nav... gluži mazs nieciņš vajadzīgs, lai viņu padarītu bagātu. — Viņa runāja gan, vārdus meklēdama, bet no teikti un atklāti. Jorģim bij nozudis piespiestais smīns. kādu parasti rāda bērniem un plāpīgiem sieviešiem. — Un es toreiz biju pavisam, pavisam nabaga. Tik nabaga, ka pat dzīvot vairs nevarēju... Atminieties — toreiz, kad Kalvici vēl mitinājās vecajā ērbeģī un es biju pie viņiem apmetusies?

Lielais ūsainis izskatījās pavisam apjucis, bāza roku kabatā un vilka atkal laukā. Skaidri redzams, atcerējās, bet kā nu tā lai tieši atzīstas?

— Nē, nē, — viņš norūca, — kas nu visus tādus sīkumus atminēsies. Nav vērts.

— To ziemas rītu, kad es ar nēšiem nācu no akas un jūs satikāt mani durvis. Piecus sešus vārdus jūs man pateicāt, bet taisni tos, ko man toreiz vajadzēja, lai es apjaustu, ka neesmu nosprādzis, krūmmalā izmests suns, vārnām ko apknābāt, bet dzīvs cilvēks, kam arī vēl vieta pasaulē... Un tad jūs minējāt par ceļiem, kas vēl vaļā, — un tas bij tas labākais. Tas bij tas labākais, ko kāds man jēlkad dāvājis. Jūs pats droši vien nezināt, cik jums laba sirds. To es gribēju pateikt, vairāk neko.

Atkal pasniedza roku. Viņas gludā šuvējas plauksta vēl pateica: es jūs vienmēr vēl atminēšos! Un Jorģa reputājnā ķepa atsaucās: es jums patiešām arī turpmāk vēlu visu labu!...

Lazdu Miķelis šļūca klāt, kaklu sastiepīs, pabaltās vēža ačeles ziņkāri mirkšīnādams. Nē, tas nebij pa jokam vien, tiem abiem katrā ziņā kāda svarīgāka lieta padomā. Bet Jorģis pagrābāja ar roku atpakaļ un atbīdīja viņu — tas nozīmēja: pagaid, netraucē, lai es noskatos! Viņš noskatījās, kur Ošu Anna aizgāja paceltu galvu, droša un viņgra, un smaidīja pats gaiši un palepni — par viņu vai par sevi, varbūt par abiem.

Gaidīdama Preimaņu Dārča bij kaut ko ievērojusi un, Annu atkal zem rokas paņēmusi, pamāja ar galvu sāņus.

— Paskaties to garo, ar puisieša galvu un šķībo cepuri. Tā ir Kalnazarēnu Kārļa Berta.

Zarēnu Kārļa Berta nebij gara vien, bet vispār liela un dūšīga. Par īsti neglītu nevarētu saukt, tikai smaga un ļempīga likās, sejā un visā augumā kaut kas vairāk tā kā no vīrieša. Roku turēja brunču kabatā iebāztu, tumšie mati apgriezti vainagā kā Upīšu Mārtiņam, nomelnojusi salmu cepure uzmešta nevīžīgi. Anna pameta acis uz viņas kājām — nezin kāpēc likās, ka tām vajadzēja būt it kā ķepiņu sētsvidū bridušām. Nē, lielās kurpes ar apkaltiņiem papēžiem gan smiltis noputējušas, bet dubļainas nebij.

Leikartū Libu Anna ieraudzīja pati, bet arī Preimaniete viņu paraustīja un pačukstēja:

— Paskaties, paskaties, kur Sīpola kundze ar savām meitām!

Bet Sīpola kundzei blakus arī pats Sīpols. Gluži melns nodedzis gan, bet toties balta spīdēja stērķelētā apkaklīte, neļaudama zodu noliekt pārāk zemu. Rozā šlipse mazliet šķībāk iegulusi vestes izgriezumā, bet viņš pats to zināja, paziņas ieraudzījis, žigli sakārtojās taisni un bikli pablenza sievā, vai tā neatradīs vēl ko labojamu. Lībai nebij laika, tāda pati melna, biezu velteņa cepurī galvā, sēdēja cēla un lepna, stingrām acīm pavadīdama savas meitas. Rokās smalki saķērušās, tās, pavisam nelielu loku mezdamas, staigāja tepat pa priekšu, tāpat kā tēvs uzmanīdamas, vai pamāte ko neparīkos. Abām zaļas, plānas kleitas, piedurknes tikko līdz elkoņiem, rokas pāri pusstiļbiem tumši brūnas, taisni pēc cimdiem izskatījās.

Vajadzēja tā kā pieiet klāt, parunāties. Bet Lība tikai cēli pameta ar galvu, sveicinājumu atņemdamā, Sīpols paraustīja cepures nagu — acīm redzamī tiem pašiem savas svarīgas ģimenes intereses. Un tad pa laukumu patlaban atslāja divi saķērušies, izmeklēti neglīti pusaudži, plātī-

damies, vāciski bjaustīdamies, icreibušies vai tikai iztai-
sīdamies tādi. Sagrūdās ar Sīpolu jaunkundzēm, cēta plat-
males, uzplīdamies sāka kaut ko gvelzt latviski. Tās at-
skatījās uz solu, nezinādamas, ielaisties vai vairīties no
šitādiem rezgaļiem. Lība pikti māja ar galvu, tas nozī-
mēja, ka var.

— Svekāmura dēli, — Preimaņu Dārča paskaidroja.
— Pirmās šķiras plenderi un padauzas. Bet viņa pati arī
tepat kur bij.

Anna jau redzēja pati, kur Liena sēdēja. Palaida, lai
Preimaniete iet viena, un pagriezās pie sola. Tā tur uz-
manīgi vēroja, kā Svekāmura puikas dairījās ap Sīpola
meitām, nācēju gluži tuvu vēl nepamanīja. Anna viņa
tikko vairs pazina. Veca, veca — tā bij pirmā doma. No-
vājējusi, pierē krunkās, divas dziļas grumbas no mutes
kaktiņiem sniedzās pār zodu. Bet, pavisam klāt piegājusi
Anna redzēja, ka tur vēl kas vairāk nekā tikai vecums!
Citkārt samtainās acis asas un jaunas kā pūcei, mati,
acīm redzami visu laiku savvalā auguši, ar vienas reizes
sukājumu nebij apvaldāmi. Uz pleciem puķains zīda la-
kats ar garām bārkstīm, mugurā zīda kleita, bet kājās
melnas, rupjas pašadītas zeķes — taisni kā ar pirkstu dūra
tāda nolādība un bezgaršība. Un agrāk viņa pat noval-
kātu katūna lakatiņu prata tā apsiēt, ka puisīiem acis
iemirdzējās paskatoties. Vienu roku viņa bij aizlikusi aiz
muguras mazam, apaļam puisītim — Anna taisni satrūkās,
tajā ielūkojusies. Ne tāpēc vien, ka matroža blūzīte, zilas
biksītes ar dzeltenām podziņām sānos un mīksta kurpes
taisni kā smalku kungu bērniem. Bet tā seja nebij viņa
paša — Liena viņam atdevusi savējo, visu, līdz pat pus-
lokā izliektajiem uzačiem, līdz pēdējam vissīkākajam
vaibstam. Tāpēc viņai pašai palikusi tikai maska, tikai
atēna no tā, kas bijis, — kā rudzu puķes aplūcīte, kad
zilās zieda bārkstis apbirušas...

Vispirms Liena tikai pavirši paskatījās — nevarēja
viegli atraut acis no tiem diviem palaidņiem, kas tur ālē-
jās, Sīpolu skuķēm priekšā dižodamies. Bet tad tomēr lat-
kam atgīdās, atvērsās un mēģināja pasmaidīt. Tas bij
bēdīgs, vecs, aizmirsts un tāpēc nedzīvi piespiests smaidis.
Annai sirds sažņaudzās. Ko viņi ar tevi izdarījuši! — ko
tie, nolādētie, ar tevi izdarījuši! — gribējās kliegt. Bet
tomēr viņa savaldījās, nosēdās blakus un ievaicājās —
neisti, tikai lai kaut kā uzsāktu valodu:

— Kā tev nu iet?

Liena laikam nedzirdeja vai negribēja dzirdēt šo bezgala novazāto jautājumu, ko ikreiz kā ielāpu klāja virsū, kur bij tukšums. Viņa atkāļ vēroja, kas tur laukumā stūri notikās, kaklā bij sastiepusies zila dzīsla kā vecenei. Un tad viņai paspruka:

— Ir gan tie Sīpoli! Ko viņi pieļauj ākstīties? Ar rungu pa galvu tādiem velniem!

Anna pati sajuta kā sitienu pierē. Ar rungu... pa galvu... velniem... Bet Bērziņu Liena savā laikā pat cūku, no tupeņiem dzīdama, varēja, ja daudz, tad par palaidni nolamāt. Un Bērziņu Lienas skaistās balsis arī vairs nebija, tā skanēja veci, smagi, iesmakusi, it kā viņa visus šos gadus kliegusi bez apstājas un beidzot piegurusi... Taisni bail palika tādai blakus, pasāktās sarunas pavediens kā ar nazi bij pušu.

— Vai jūs abi uz māju vēl nelaisāties? — Anna taustījās. — Saule jau noriet, sešas verstes, un rītu vairs nav balle. Pagl! Jūs tak laikam esat kājām? Mēs atbraucām ar Kalvicu zirgu...

Viņa bij uzlikusi roku Lienai uz ceļgala. Par Kalviciem padzirdējusi, tā atrāva kāju un laikam arī pati atvirzījās tuvāk savam dēlam. Kā lai pieskaras cilvēkam, kam katrā vietā sāp? Anna pieliecās pie puisēna.

— Kā tevi sauc, mazais ķipar?

Puika pavērās gudri, tikai mazliet neuzticīgi.

— Kārlis. — Atbilde bij noteikta un skaidra, viņš nemaz nešļupstēja.

— Un kā tevi vēl sauc? — Bet tad viņa apķērās, ka tāds jautājums mazam vīram par grūtu. — Kā dēls tu esi?

Tam droši vien ienāca prātā, ka lielie nemaz tik gudri nav, kā gribēja izlikties.

— Mammaš dēls, — viņš atbildēja kā jau tādām, kas pašu vienkāršāko lietu neapjēdz.

Liena apstiprinādama palocīja galvu. Anna tagad saprata. Viņi bij divi vien, nekāda trešā, nekāda tēva viņiem nevajadzēja. Iedomā parēgojās Sveķāmura spalvainais purns, taisni kā vēsa šalka pārskrēja mugurai. Kā viņa, bezgala vārīgā, jūtīgā un traušlā, to varēja izturēt? Ko viņa nebija pārcietusi, kamēr tās krunkas ievilkās pār zodu un balss aprūsēja! Labi, ka tam pulkam nebija nekā, it nekā no tēva! Kārlis... Annai asaras saskrēja acīs. Šajā bērniā viņa gribēja saglabāt to, kas bij viņa pati, — savu jaunību, savās samtainās acīs, savu tiro skanī-

gumu... To sen mirušo viņa gribēja paglabāt dzīvu nebeidzamā piemiņā un tikpat nebeidzamā atmiņu smel-dzē...

Anna paņēma viņu zem rokas.

— Iesim pastaigāties ārpusē. Tu jau droši vien visu laiku neesi pakustējies. Mēs drīz taisīsimies uz mājām.

Zēns gāja labprāt, viņam apnicis skatīties, kā tie citi skraidīja un plosījās, kamēr viņam vienam jāsēd. Ārā aiz vārtiem zālē jau bija rasa, smiltis aplīpa korpēm. Mie-zis ar savu kundzi aizgājuši mājās, Puķīšam tikai tie divi draugi palikuši. Suntužu Arturs kaut ko pačukstēja, viņš sašķieba lielās ūsas un rādīja tik izsmejošu smīnu, ka no tā, pēc viņa domām, visām tādām Rīgas šneiderienēm būtu jābēg ar likumu apkārt. Bet šitā nebēga, gāja garām ne-pieklājīgi tuvu un noskatījās tā, it kā viņš bijis kaut kāds plencis, kaut kāds divajiešu pusgraudnieks vai kalpa pu-sis. Apvainots un pārskaities cirta spieķi smiltis, tā ka tukšās alus pudeles gāzās šķindēdamas.

Piepeši no tās puses, kur zirgi stāvēja piesietti, iznira pretī jaunais Zarēns. Cepure atbīdīta pakausī, kājas maz-liet līgojās, bet pats aplam brašs un steidzīgs, droši vien viņam jāsteidzas paveikt vēl kādas svarīgas darīšanas.

Anna nebij laika apdomāt, viņa tikai palaida Lienas roku, aizsteidzās pati un pameta tos divus vienus.

Tie divi stāvēja, kā pierēm sadūrušies. Tad steidzīgi pa-grūda viens otram roku un atkal atrāva.

— Tu — Liena... — Zarēnu Kārlis stostījās villainu mēli. — Ilgi neredzēta... Tas laikam ir tavš dēls...

Viņa nevarēja neko atbildēt, muti nedrīkstēja taisīt vaļā, lai viņš krēslā nepamanītu, ka lūpas dreb.

Zarēnu Kārlis atkal pūlējās nostāties, lai viņa neievē-rotu, ka kājas nedrošas.

— Kā tad tev nu iet? ... Kā sauc tavu dēlu?

Pat to viņš nezināja! Un kāpēc viņam tas jāzin? Nevie-nam nekas nebij jāzin par viņiem diviem... Liena pa-ķēra puiku klēpī un aizsteidzās ar likumu atpakaļ uz bal-les laukumu. Zarēnu Kārlis noskatījās pakaļ un izberzēja acis. Tas bij gluži velti, tādā krēslā neviens tālāk neko nesaskatīs...

Kalvīcu bērns nobubināja, uz mājām prasīdamies. Siena klēpis apēsts un kājām samīdīts, neko Anna tur vairs nevarēja sagrābāt. Tad izdzirda niknu, bet tā kā pazīstamu balsi:

— Nu, kad es sakul Viņam ir caurums viducī! Maita tādsl! Ko tu nemi un neapskaties!

Otrs cirtās pretī:

— Jūs pati esat aital! Jums acu nebij pierē! Sviediet nu sunim zem astes!

Blakus Kārļsonu Zarēna rati ar iejūgtu zirgu, bet tie divi saklupuši uz Veckalača līnijdroškas. Nu kā tad! Stacijas Zvirbuliene ar savu dēlu, un tukšs skalu grozs vidū. Tagad viņiem mājai jauns jumts, bode un stikla veranda het par cauru papīra rubli plēsās tāpat. Annai aizmirsās Liena ar savu dēlu, gluži jautrā jutoņā viņa griezās atpakaļ.

Tūlīņ aiz vārtiem laukumā bij lielāks tracis. Milzīgs bars puslokā blīvējās apkārt, bet klajumiņā stāvēja desu Grietas Apanauskis, rokas bikšu kabatās sabāzis, liels un trekns, kā bullis galvu iecirtis, ņirgājās, pretīgi baltus zobus rādīdams.

— Manas mātes kaķim, tam tu varl paprasīt biļeti! Nu, panāk, panāk tuvāk! Ritu man tā kā tā desas jātaisa.

Četri kārtībnieki svaidījās, cits citu mudinādami, bet visi četri atpakaļ pūli kļaudamies. Puķītis lauzās tai blīvai caurī, spieķi slaistīdams un bļaudams: — Uradņiku! Meklējiet uradņikul! — Viņš nebij redzējis, ka Riekstiņa baltās uniformas svārki, jau kņadai sākoties, pazuda ārpusē aiz krūmiem.

Ošu Annai ļoti iepatikās šis Apanauskis, kas nepirka biļeti un kuram tie neko nevarēja padarīt. Acīm redzami arī barā daži pilnīgi atzina tādu uzstāšanos. Bet viņa nepaguva novērot, kā tā sadursme izbeidzās. Uzplijās Muldiņu Kārlis ar savu sievu. Viņam bij glīts, pelēks uzvalks un uniformas cepure ar baltu virsu un mazu sudraba ērglīti pie loka. Viņa baltā kleitā un audekla cepuri galvā, liela un ārkārtīgi neglīta, astoņus gadus pirms apprecēšanās ar veļas kurvi pa Rīgas kāpnēm kāpelējusi, kakls izskatījās līdz pusei plecos iespiests.

Muldiņu Kārlis atelsās, it kā viņam visu laiku zobs sāpējis un Ošu Anna nu piensusi īstās zāles. Ak, cik tas bij labi, ka viņš satika kādu, kas braukšus no Silagaiļu kakta! Kājām viņi nekādi vairs netika atpakaļ līdz Muldiņiem. Šurp nākot nekas, neko vēl nemanīja, bet nu Lilijai tā noberzts papēdis, ka nemaz vairs pakustēt... Patiešām, Lilija stāvēja, savu lielo celtni tikai uz saulsarga kāta un vienas kājas atbalstījusi, otra bij ceļgalā saliekta,

papēdis izcelts no kurpes laukā, pati saviebusies kā cepts grieznis.

Kārlis nerimās. Traka un traka! Cik reizes viņš nebija teicis, lai nebendē kājas nost ar tiem mazajiem apaviem. Bet nē — viņai vajadzēja kā smalkajām dāmām, jo mazāks, jo labāk. Trīsdesmit devītais viņas numurs, bet viņa trīsdesmit septīto tišu prātu, lai pirkstos žņaudz un papēdi grauž nost. Lilija mēģināja taisnoties, ka viņš pats uzspiedis trīsdesmit septīto. — Tev tās kājas kā laivas — vai tu nevari kaut cik apvaldīt! — tā viņš vienmēr bruka virsū. Ko viņa varēja darīt, kad kājas tādas izaugušas, septiņas vasaras ganos ejot un tad Kalsnavas muižā ar slauceni pie četrdesmit govīm tupot... Muldiņu Kārlis neklausījās nekādu taisnošanos. Tas bija labi, tas bija ļoti labi, ka Kalvicu Andram zirgs, citādi viņi varbūt tikai uz rīta pusi tiktu Muldiņos, bet septiņos jātiek atpakaļ uz vilcienu. Basām Lilija nevarēja, tās jau nebija kājas, bekas tās bija, citiem īneraugi metas virs pirkstiem, viņai apakšā.

Kamēr viņi visi salasījās kopā, krēsla sabiezēja pavisam. Apanauskis vēl nebija dabūts laukā, tikai kņada tagad pārvēlusies bufetes pusē. Marta ar Annuli nemaz negribēja šķirties no zaļumiem, kur gāja tik jauki. Kamēr Andrs sajūdz zirgu, viņas kļaidamas lēkāja pa rasaino zāli un miklo smilkti, papildīja viņas dejoja. Marija sakliedza pikti — nu tās kurpītes taisni ar pirmo reizi būs pagalam. Bet īstais dusmu cēlonis tas, ka šī svešā rīdziniece arī taisījās līdzī.

Neko nevarēja darīt, Muldiņu Kārļa Lilija ietraisās pirmā, stenēdama norāva kurpi un spaidīja slimo kāju, tā jau sāpēja līdz pat ikriem. Par kučieri novietojās lielā Marta, trīs vīrieši gāja nopakaļ.

Kad viņi bija lejā, taisni uz Dīvajās tilta, Strdskalnā sprāga pirmās raķetes. Sprakšēdamas slaidā lokā nolija liesmainas zvaigzniņas. Upes lejā un pār Veczemītānu kalna nogāzi uz acumirkli paplauka zaļa diena — pēc tam sarkana un tad vēl dzeltena. Līdz pat stacijas eglēm meitenes gavilēja, plaukstas sizdamas. Arī lielajiem gaiši un viegli, alzmirsās, kas dienā nepatīkams piedzīvots, vasaras vakars šūpoja kā uz siltas plaukstas. Tikai Marija sēdēja sabozusies, un Muldiņu Kārlis reizē reizēm igno noelsās.

Netālu no pirmās būdas un pārbrauktuves kāda sieviete, taisni pa grāvja malu no kalna nākdama, pagaidīja, kamēr viņi pabrauc un pāiet garām. Pašai ap galvu pa-

kausl sasiets lakats, uz rokas turēja prāvu alzmīgušu puiku. Ošu Andrejam kas ienāca atmiņā, viņš piestāja un gribēja uzrunāt, bet Kalvīcu Andrs paraustīja aiz piedurknes.

— Tā ir Ķepiņu Sveķāmuriene. Viņa ar mums negrib runāt.

Un, pār sliedēm iedams, pats ilgi lūkojās būdnieka meitas puķu dārziņā, kur it nekas nebij ko redzēt.

Marta vēl labāks kučieris nekā Andrs. Grožus viņa neraustīja, bet bēris pats gāja brašiem soļiem, tāpēc ka ceļš taču uz mājām, prasmīgi pagrieždamies tā, lai rītenis neķer kādu prāvāku oll ceļa vidū un nesakrata tos, kas viņam ratos. Reizēm braucēja deva kādu nopietnu norādījumu, tad pret gaišo joslū ziemeļvakaru debesis redzams, ka viņš pašķobīja smailās ausis par zīmi, ka liek vērā. Pāra reizes viņa atgriezās un paķircināja lielo dancotāju, kas tagad klāvās dziļāk mātei klēpī un gribēja tikai gulēt, vairāk neko. Anna ar labpatiku vēroja Kalvīcienes meitu. Jā — tā jau tagad prata grožus vadīt un ceļu saskatīt. To neviens nenobiedēs un nepagrūdis grāvi. Viņa pievilka mazo Martu ciešāk klāt un pati sajūtās silti un labi. Jā... Pavisam cits laiks, un citādi tagad auga bērni. Vakarblāzma kā tālas uguns atspīdums sniecās pār jauno mežu pret ziemeļiem, lai tur sastaptos ar rīta ausmu, tuvojās visīsākās vasaras naktis... Tagad būtu jādodomā par kaut ko tādu vieglu, neaizskarošu, attālāku... Aha! Bet Apanauskis? Patiešām, velna vīrs šis desu Grietas dēls! Vai tie viņu beigu beigās izsvieda laukā vai nē?... Anna sāka pamatīgi apsvērt šo svarīgo jautājumu, pamazām atzsnauzdamās līdzī savai meitai. Pasārtēna vakarbļāzma rāmi spīdēja viņai sejā.

Kalvīcu Andrs soļoja tiem abiem pa priekšu, jaunās bikses uzlocījis, kamašas piesargādams, lai nenaslap zālē rokas svārkkabatās sabāzis, galvu atmetis. Viņam vairāki iemesli būt ar šo dienu pilnīgi mierā. Rīdziniekus izvadāja, kā pienākas. Ar vecajiem skolas biedriem saticies un labi izrunājies. Daži no tiem vēl nebij skaidrībā, pa likt pie tēva vai mēģināt mācīties un tikt kaut kur uz augšu. Viņam pašam tā lieta skaidra, tā tiem visiem arī pateica. Vasara gan nelietīgi gara, bet varbūt tēvs būs mierā tūlīt uz rudens pusi, ar viņu jau varēja runāt, viņš nebij tāds kā dažam labam citam...

Ošu Andrejam jābrien pa pelnaino, zirgu iemīto joslū tāpēc ka pa gludo kājceļiņu gāja Muldiņu Kārlis, balto

cepuri rokā nesdams un reizēm pārvilkdams plaukstu paplikajam pakausim. Andrejs nevēroja ceļu, tepat augšā bij diezgan, kas aizņēma uzmanību. Pamalē jaunais mežs kā brunču apakšal noplēsta robaina sloksne pret norieta spīdumu aizlocījās uz ziemeļiem. No pieaugušās Braslas lejas vilka viegli samanāms dzestrums, totiesu siltāks izlikās alz ceļmalas kārkļu krūma paglabājies dienas gaisa vilnis. Pusauga dābollaikā sparīgi tarkšēja grieze... Viņš tik pierasts, it kā vēl tikko vakar atstāts, netikami iedomāt, ka rītu septiņos atkal jākāpj vilcienā un jābrauc atpakaļ uz trokšņaino pilsētu un puteklaino Āgenskalnu.

Tikami, tikami tomēr šajā pierastajā lauku pasaulē... Bet Muldiņu Kārlis nelika mieru tiksmīnāties... Viņam sava bēda, tas svarīgākais, tas vienīgais pasaulē. Pūta kā sila priede.

Tā nu viņam te jābrien pa rasu un putekļiem, slimāk kā kādam kalpa puisim. Brālim mājas un trīs zirgi, bet atvest nevarēja. Melnim kalējs aiznaglojis nagu, tas uz trim vien lēca, bet tie divi nebij ar bomi padzenami. Saimnieka, saimnieka nebij, tā tā lieta. Pašiem piens, pašiem maize, pašiem tupeņi izauga, bet čikstēja, ka nav un nav. Atdevuši viņam tos Muldiņus, tad redzētu, kas tur nāktu laukā. Bet vecākais brālis, tas vienmēr tas mantinieks, lai kāds mūlāps bijis. Vai viņš savā laikā tāpat nebij Muldiņos pa vasaru ganos gājis un grāvjus tirījis? Un kas viņam tika no tām mājām? Kamēr vēl nebij tā puikas, varēja cerēt, ka brālis drīz nomirs, ar krūtīm jau visu laiku čikstēja. Tagad — lai kaut vai rītu nomirst, tikpat nekā, Minna jau dūšīga kā zirgs, mājas valdīs pārmelderi, līdz kamēr dēls paaug. Tas vecais lops, kamēr dzīvs bij, varēja gan labāku testamentu notaisīt, bet kas tādām, taisās, ka tikai pats drīzāk tiek Iecānu griķaitā, lai palicēji lauž savus kaklus.

Pār Braslas tiltu un augšā pa ceļa iegravu Muldiņu Kārlis bij pārāk aizņemts, laipodams un kamašas sargādams. Visu gabalu no Krastiem līdz Kalnasmeltēniem viņš sūrojās par sevi pašu un savu likteni.

Ko viņš no tiem Muldiņiem bij dabūjis — ko viņš no tiem bij dabūjis? Draudzes skolā, un tad vienu gadu Kļidzinas kreicskolā. Un pat tad pa vasaras brīvlaiku pie izkopts kāta, ar sienu sakumu — vēlāk, pirmās nedēļas, spalvu nevarēja saturēt sarepušos pirkstos. Ko viņš ar to vienu klasi varēja iesākt? Eksāmenu uz pirmā čina tiesībām gribēja likt, bet tur prasīja ģeogrāfiju un vēsturi

krievu valodā. Un kā tagad, ģimenes cilvēks, lai mēcās? Jau sesto gadu viņš nika dzelzceļu virsvaldes reģistratūrā par astonpadsmīt rubļiem mēnesī, un nebij nekādas izredzes, ka kādreiz paaugstinās. Nesen viens no viņa istabas pārgāja akcīzes dienestā, bet tā vietā trīs dienu laikā pietelcās simts sešdesmit jauni. Kā traki, skaidri kā bez galvām tagad tie no laukiem līda Rīgā, nezin kādus zelta kalnus meklēdami. Kā ar astonpadsmīt rubļiem lai dzīvo? Viņš irēja divas istabiņas un ķēķīti Ērgļu ielā pie pašiem smilkšu kalniem. Seši rubļi mēnesī — tas bij taisni nedzirdēts! Un saimniece nekad ilgāk par divdesmito negaidīja, rauj kaut vai no elles. Viņam tik ļoti patikās mīkstas mēbeles — garnitūra ar dreļjātām kājām un zaļu plīšu. Uz kāzām viņi paņēma no Krūmiņietes Berga bazārā. Devīnšdesmit rubļi! Zofā ar galdu, trimo un seši krēsli. Sēdēt jau uz tiem nedrīkstēja, Lilija uzšuva baltus pārvelkamos — lai saule neizbalina un kodes lai nesaēd. Piecdesmit toreiz Lilijai bij, ko samaksāt, to citu uz nomaksu, divi rubļi mēnesī, Krūmiņietei bij vekselis. Cilpa kaklā tā bij! Cik reižu viņš jau netaisījās atnest ar roku — lai ņem atpakaļ, bet nevarēja, taisni sirdi rāva no krūtīm laukā. Garnitūra, trimo līdz griestiem...

Ošu Andrejs mēģināja glābties un pabēga tālāk, Andram blakus. Bet tas neko nepalīdzēja, Muldiņu Kārlis tūliņ atkal bij cieši aiz muguras. Klusu viņš palika tikai, kamēr pārkāpa Kalnasmeltēnu gravai, — visiem Muldiņiem aizdusa, Kārlim gan mazāka kā saimniekam. Bet augšā, no kurienes dienu jau labi varēja saskatīt Muldiņu ceļa galu, viņš atsāka atkal, traukdami, lai paspētu izstāstīt visu, kas nevarēja palikt nepateikts.

Par biedru viņš bij iestājies «Rotā», pat karognesējos ievēlēts, un, kad biedrība izgāja zaļumos Ķīsezera malā pie Arhiereja muižiņas, viņam bij plata, dzeltēna lenta pār plecu, bārkstis pa zemi vilkās. Vienu laiku viņš pat korī dziedāja. Viņam bij labs bass, un notis viņš pazina, diriģents Briģis taisni raudāja, kad apprecējies izstājās laukā. Pašam žēl, bet neko nevarēja darīt. «Rotai» laba bufete, visu varēja dabūt. Iecavas vēži ar ķimelīti — eh! Kad sanāca uz mēģinājumiem, vajadzēja tak iedzert. Bet ekonoms bij liels gauners, par trīs rubļi uz krīta, vairāk ne par kapeiku!... Astonpadsmīt rubļi mēnesī! Katrs dvorņiks dzeramnaudās vien saņēma vairāk. Bada dzīve, bada dzīve, vairāk nekas! Bet stolonačaņiks dabūja trīsdesmit piecus un činas — par katru činu pieci rubļi klāt.

Inženieri, tie pelnīja līdz trīssimts rubļu mēnesī — tad mādāma varēja pa vasaru jūrmalā dzīvot un divas dienestmeitas turēt. Bet ilgi tas tā vairs nevar turēties! Vandercīpā jau kaut kas gatavojās, vienam kolēģim pašam tur strādāja brālis, tas zināja stāstīt. Strādnieki nebij mierā ar mazo dienas algu, akorddarbā arī neko lielu nevarēja izpelnīt. Sāksies, sāksies, tad tie tūzi, tie ar tiem resnajiem vēderiem, dabūs trūkties . . .

Tā viņš pašā beidzamā brīdī gandrīz vai jūsmot sāka. Ošu Andrejs gribēja vaicāt, kāds labums dzelzceļa virsvaldes reģistratoram no tā, ja Vandercīpa fabrikā kaut kas sākās, bet laikā vēl atgīdās: tad taču sāksies vēl viens jauns stāsts. Un laika arī vairāk neiznāca. Muldiņu ceļa gals bij klāt, Marta nolēca no sava dēlīša un palīdzēja klibajai izkāpt. Tā iztrausās stenēdama, slimo kāju uz kurpes purna vien varēja balstīt. Muldiņu Kārlis palocīdamies tik cieti spieda tiem abiem rokas, it kā arī tie visu ceļu bēdājušies un vaidējuši un viņš nu izteiktu savu slīsnīgu līdzjūtību . . . Tātad rītu septiņos. Tas bij labi, ka iznāca reizē, varbūt tak viņiem Muldiņos iedos kaut ko līdzī, varēs iesviest ratos, lai nav tās sešas verstes jāstiepj kājām . . .

Kad nogriezās jau Ķepiņu laukos, Andrs atskatījās uz Muldiņu ceļu, kur tikai kas bālgans vēl bij redzams kustamies, un iesmējās, plaukstu mutei aizlicis.

— Vai tu vēl esi dzīvs? Vai tu vēl vari dzirdēt?

Ošu Andrejs nospļāvās.

— Pats nelabais mums viņu uzgrūda! Galva taisni ripkī griežas. «Rotas» karognesējs atradies! Sīc kā miklā ielipusi muša, nelabi paliek.

— Nu tu arī pieredzēji sutul — Andrs nopriecājās.

— Bet tas vēl nav nekas. Pagājušos Jāņos, kad nācu ar avīzēm no Raudas, velns mani uzgrūda viņam šepat ceļa galā. Divas stundas, goda vārds! Toreiz viņam bij izredzes tikt tarifu nodaļā, kur maksāja divdesmit divus rubļus mēnesī. Bet priekšnieks, tāds bārdains krievs, pieņēma tikai pareizticīgos vai tādus, kas varēja iemaksāt piecdesmit rubļus kukulnaudas. Piecdesmit rubļus Muldiņu Kārlis nekur nevarēja izraut. Un ko domā, viņš bij nopietni noņēmiens pārkrustīties krievu ticībā! Sarunājis katedrāles zvaniķi, tas apsolijs par trīs rubļi iemācīt viņam krievu galvas gabalus. Bet nekas tur neiznāca — tad arī Līlijai jāpārkrustas, un tā ar rokām kājām pretī. Tad viņa labāk atdodot garnitūru un trimo Krūmiņietei atpa-

kal, sasienot savas mantas paunā un braucot uz kalsnaviešiem. Ar to braukšanu uz kalsnaviešiem Muldiņu Kārlī nevarēja nobiedēt. Lai bizo, lai skrien ratā! Cik reizes viņš jau nebij pirkstos kodis, ka labāk nepaņēma to pārdevēju turpat no Laboratorijas ielas, tās tēvam Šreienbušā ceturtnā līnijā bij pašam namiņš, vismaz dzīvoklis būtu par velti. Bet garnitūra un trimo blī tikpat kā izmaksāti, tos tak nevarēja tā vienkārši izsviest pa logu laukā...

Abi Andreji, viņi tomēr īsti nekrietni, abi smējās, plaukstas mutei priekšā aizbāzuši. Bet ilgi smieties nevarēja, Kalvicu bēris jau slampāja pa Ķepiņu dubļiem, viņiem bij jāpalūko, kā aizlaipot gar pašu ērbeģi, sāniski, muguru pie sienas, kāpjot pār saimnieka un tad arī pār Svekāmura tiltiņu. Silagailu rentnieka logā spīdēja gaiša uguns, Kalviciene vēl nebij aizgājusi gulēt, gaidīja balliniekus mājās...

Rītu Andrs jau četros sacēla viņus kājās. No puspēcēm viņš gribēja izbaukt: jātiek drīzāk atpakaļ, ka līdz pusdienai var noecēt pēdējo miežu lauku — pats beidzamais laiks, rudenos salnas šajā meža līcī dažreiz uzkrita jau septembra beigās. Bet Andrejam vedējs pačukstēja arī otro jemeslu: tie Muldiņos droši vien vēl nebūs sacēlušies, un tā viņi laimīgi tiks garām bez tās jezgas.

Sievietes un bērni ar tiem miegiem bij saīguši un sabozušie. Laiks atmeties vēsāks, pūta pastiprs ziemelu vējš, balti mākoņu kamoli vēlās pāri, egles mežā locīdamās šalca nemitīgi, apse skurinājās, it kā nupat jau vai rudens ķertos aiz skausta. Meitenes iespiedās mātēm klēpjos, viņas gribēja gulēt, vairāk neko. Kalviciene vēl, uz tiltiņa stāvēdama, nožēlojās, ka puse kafijkannas palika neizdzerta.

Tomēr rītā bez tās jezgas garām viņi netika vis. Muldiņu Kārlis ar savu Liliju jau gaidīja ceļa galā, grāvmalā rindā nolikti nesamie. Neizmazgātā kulē iebāzts smags spainītis, lakatinā iesiets bundulis, tur varēja būt bieziens un putraimi. Prāvā sainī jau no ārpuses zīmējams saldskābas maizes klaips, siera ritenis un krietna šķiņķa stilbs, noplucināta vista kakla stulmu pat pabāzusi pa spraugu ārā. Sainis ar spaiņa kuli sasieta kopā, tos Kārlis gribēja mest pār plecu, ja negadījies, kas paved, un nāktos iet kājām. Maišeli kāds puspūrs tupeņu, tas krusteniski ar auklu pārsiets un stādaiga gals izbāzts cauri — to tad viņi nestu par abiem, ja netrāpījies braucējs.

Ošu Andrejam jāizkāpj laukā, lai viņš var kārtīgi sakraut savas mantas. Marija sēdēja nikna, sapūtsies un izlikās snauzam, lai nebūtu jāpavirzās neērtāk. Jāpavirzās bij Andram uz vienu dēļa galu, lai uz otra atmuguriski varētu novietoties Muldiņu Kārļa Lilija. Ar kāju varēja glābties — svaine vakar bij uzžnaugusi pelēņu sulu un šorīt apsējusi ar linu lupatu, līdz Rīgai viņa cerēja izturēt.

Kalvicu Andrs aizlaida rikšiem: gribēja izsēdināt tās un tūlīņ laist atpakaļ, lai drīzāk tiek mājās. Tie divi aizies kājām, laika līdz vilcienam atlikulikām.

Ošu Andrejs sāka knaši soļot — lai Muldiņu Kārlis nenovietotos uz kājceļiņa un viņam nenāktos atkal brist pa zirgu taku un arī lai paglābtos no garnitūras un trimo Tomēr neizglābās nekur. Pusceļu līdz Kalnasmeltēniem Kārlis, cieši pakal steigdamies, pūta vien, bet tad jau sāka atkal.

Vakarējā nācienā kamašas noputējušas pēc nelabā, bet tiem mājās nebij ne birstes, ne vikses, ar ko nospodrināt. Kā dzīvais lopiņš auga tas brāļadēls. Pat elsiņu viņi tam vēl nebij nopirkuši, lakatiņu ap kaklu sēja kā kāds iebūviešu puika.

Pār Kalnasmeltēnu gravu viņš aplusa un pūta tikai, bet, augšā ticis, atsāka, sērodamiem vēl gaudulīgāk kā vakar.

Biksēs viņš gan bij uzlocījis, bet tomēr stipri jāuzmanās, ka nenotraipa, tie ar saviem kokasu ratiem kādreiz visas smilgas notašķīja, vāgusmēra traipus pat ar terpenīnu nevarēja lāgā dabūt laukā. Šitas viņa vienīgais jaunais uzvalks, nolādētais Šmūskins Marijas ielā sešpadsmit rubļus noplēsa, un tad vēl nomaksu tikai uz sešiem mēnešiem. Acī tagad no pieres rāva laukā. Bet Andrejam vajadzēja redzēt, kāds viņš gāja darbā uz virsvaldi: piedurknes spīdēja kā nolakotas, bikšu dibenam Lilija jau otro ielāpu uzšuvusi. Kā ar tiem astoņpadsmit rubļiem lai dzīvo, kā ar tiem lai nāk cauri!

Tā viņš čīkstēja līdz Ličiem. Bet tur atskatījās, vai kāds nenāk pakal, tad piespiedās vēl tuvāk, tā ka kamašu purni reizēm piedūrās Andreja papēžiem. Balss palika klusa un noslēpumaina, cauri ņerkstiem bij dzirdama apslēpta cerība un ļauns prieks.

Ilgi tā neies, ilgi tā nevarēja iet! Viņam kolēģis, tam brālis strādājis Vandercīpā, tas zināja stāstīt. Vandercīpā bij daži tādi, un tad viens no Kriģsmaņa, divi no Felzera un vēl divi. Pa vētdienām viņi salasījās Biķernieku prie-

dēs vai izbrauca ar laivu Ķīšezerā. Ko viņi tur sprieda, to nevarēja zināt, bet tie visi bij spēcīgi vīri, trīs gordo-vojus katrs viens pats. Bozes viņiem pamatīgas, viens Vandercīpa šloserejā nokalis tuteni. Bet bez tiem bij vēl citi — daudz viņu bij, kas zin, varbūt kāds simts vai vēl vairāk. Un tie citi vēl dūšīgāki, velna zeļļi tie bij, ne no kā nebaidījās. Sarkandaugavā vai Jaunmīlgrāvī tāds pa-grabs mežā un dziļi zemē, tur bumbas lēja. Pili grībēja uzspert gaisā ar visu gubernatoru.

Andrejam neviļus paspruka smieklis. Ko tad tas nu no zīmēja, ja viņi Surovcevu uzspēra gaisā? Vai tad viņiem viens pats tāds? No Pēterburgas atsūtīs vēl labāku.

To arī gaisā! Visus viņus gaisā! ... Muldiņu Kārlis bij palicis pavisam nevaldīgs. Vai Andrejs nebij dzirdējis, viņš tur Pārdaugavā tuvāk dzīvoja. Zonnekena fabrikā viņu cirtēji taisnās uz dumpi. Sanākt sanākt, bet darbu nopem rokā, kamēr kungi pieliek desmit kapeikas dienā. Tā viņus visus vajadzētu izmācīt! Tā viņus vajadzētu dancināt! Citi arī notrūktos, visiem būtu labāk. Vai tādu razbainieku hūšanu varēja ilgāk ciest? Trīssimts sešdesmit cilvēki strādāja Rīgas—Orlas dzelzceļa virsvaldē, bet cik tur bij tādu, kas saņēma tos trīssimt rubļus mēnesī? Nabagu hūšana un bada maizes, vairāk nekas!

— Trīssimts sešdesmit, — Andrs iesmējās. — Tā jau tad arī bij vesela fabrika. Vai tad viņi paši nevarēja streikot?

Muldiņu Kārlis brīdi palika mēms aiz pārsteiguma, viņš bij Ošu Andreju turējis par drusku prātīgāku. Viņi? Virsvaldē! Bet viņi taču vietas varēja pazaudēt! Viņam pašam pēc četrdesmit gadiem nāca seši rubļi pensijas mēnesī...

Ošu Andrejs saskaitās un sāka iet tik ātri, ka Muldiņu Kārlis aizsies kļiedza, lai neskrien kā uz ugunsgrēku, laika tak diezgan. Kalvicu Andru viņi satika jau pie dzelzceļa pārbrauktuves, sieviešus teicās novietojis pirmajā klasē. Stacijā Muldiņu Kārlis nonāca pavisam slapjš un bez elpas. Nu — kam bij tā trakā steiga? Izrādījās, ka vilciens no pirmā maija neiet vairs septiņos, bet septiņos četrdesmit, un patlaban vēl tikai puseši. Bufetes preilene skatījās baltām acīm, kur tās ar saviem bērniem vikstījās uz sola un turpat rindā salikti tādi prasti saiņi, kādiem tikai trešajā klasē vieta. Bet visām piecām cepures galvā, Marijai bez tam vēl brūni glazē cimdi un tāds izskats: manī lai neaiztiek, ja negrib dabūt! Muldiņu Kārlis izli-

kās, ka viņam ar to bandu nav nekāda sakara. Tā kā viņam balta cepures virsa un sudraba ērglītis pie loka, apsēdās pie apsegtā galdiņa, skumji aplūkoja viņu un likieru pudeļu puduriti, tad pavērsa acis pret Ošu Andreju.

Tas ilgāk vairs nevarēja izturēt. Kamēr tas vēl nebija sācis jaunu gaudu dziesmu, pasauca Annu. Laika vairāk, kā vajadzīgs, varēja aiziet līdz kapsētai, viņi taču vēl nebija redzējuši, kurā vietā īsti tēvs aprakts. Marta, ratos nosnaudusies, neparko negribēja palikt pie tantes. Viņi aizgāja visi trīs.

Kapsēta tukša, tikai viņā galā pie kambara locījās kāda nabagmājas vecene, jaunsajamto kapu apravēdama. Ošu vieta ietrāpijusies pašā vidū, lepnejā gruntnieku iecirknī. Osis, kā zinādams, savā laikā apracis te savu māti, un arī pats dabūja izgulēties saimniekiem blakus, pie tam gandrīz kaimiņos Brīviņu kungam, tikai kāds aizmirsts, galīgi apaudzis kaps bija starpā.

Pie Oša tūlīņ netika klāt, priekšā Brīviņu kunga dārzs. Kalta dzelzs sēta apkārt, vārtiņi ar lielu atslēgu aizslēgti, iekšā zaļi krāsots sols ar atzveltni, taisni kā līnijdroškat. Ziedēja jau īrisi, priemulas un lauztās sirdis. Dārzs liels lielu un mazu kapu gara rinda. Brīviņu kungam ar tēvu viens pats paprāvs kaps un viens krusts par abiem. Bet par to tas arī bija krusts! Melna Spilvas granīta, nogludināts, spīdēja kā ar laku pārvilks. Mugurpusē iekalts uzraksts: *Wanag ģimīlijas krusts*. Priekšā — *Jahn Wanag, Brihwinmājas pirmais ģuntneeks*, un — *Johrg Wanag, Dihwajas pagastwezakajs*. Apakšā, pēdā, trijās rindās, ar nepareizu pārcēlumu: *Swehtigi tee sirdsschķihstee, jo tee Deewu redzehs*.

Anna paraustīja plecus.

— Gruntnieki un pagastvecākie... Bez tituliem pat kapā neļauj gulēt. Un pie tam tas nemaz vairs nebija pagastvecākais, kad mira.

— Ko var zināt, — Andrejs pasmējās, — varbūt, ka tur viņu atkal ievēlēja. Rijnieks pagaidām vēl tepat, konkurences nebija.

Ošu kapu vietai mietīņi iedzīti četros stūros, sarūsējuši stieple apkārt. Zālē ieaugusi, vārgi spīdēja dzeltēna atraītnīte. Gadiem te neviens nebija nācis paravēt vai izlīrīt. Un agrāk māte necieta, ka tur jeb viena pienene uzlīga smilktī, sestdienas vakarā pa krēslu atskrēja, lai svētdien

pasaule nevarētu sacīt, ka Osiene savu vīramāti aizmirsusi.

— Mātei telpas vēl iznāks, — Anna noteica, kaut ko savu domādama, bet Andrejs laikam saprata.

Tēva aizmirsto, apaugušo kapu tomēr greznoja skaista ozola plāksne ar iededzinātu ozollapu aploci un uzrakstu grāmatas burtiem: *Jahnis Osis* — arī dzimšanas un nāves gads.

— Tas ir mazā Andra darbs, — Anna teica. — Taisni brīnums, ka māte nav uzstājusi, lai viņš tur arī krustu izgriež.

— Jā — ko pasaule par to teiks? Visu mūžu pasaule viņu biedējusi vairāk nekā dievs ar visiem velniem.

Vēveru Jorģa un Almas kapus Katlapu Kačiņa rūpīgi apkopusi. Dārza puķu viņai acīm redzami nebij, visos četros stūros lepnī auga slotainu smilgu puduri velēnu apliktos, apcirptos aplišos. Laukumiņš nobērts dzeltenām, strīpaini nokasītām smilktīm, abiem kapiem uzsprauti lieli sviestapurēnu pušķi. Meistara darinātas ozola plāksnes ar pareiziem uzrakstiem tīri noslaucītas un uz akmeņa pamatnes labi nostiprinātas. Andrejs palocīja galvu.

— Taisni tā, kā viņš vēlējās. Akmens krusta viņam nevajag... Tas bij gudrs cilvēks — krietns cilvēks! Tie idioti turēja viņu par plānprātiņu, tāpēc ka viņam pašam sava galva un pilnīgi viena alga, ko pasaule par to saka.

Viņš nogrima lielās atcerēs. Anna negribēja viņu traucēt, aizveda Martu parādīt mazā Andra vecāsmātes kapu pašā stūrī aiz kambara starp dažādiem iebūvīšiem un vaļiniekiem. Kopiņa noaudzēta zaļiem riebulu bumbuliem, taisni kā ar sprogainu segu apklāta. Nu, protams, tas bij lielās Martas darbs — lieliska lauku meita auga no šī Kalvicu skuķa. Un plāksne kapa galā jau pa gabalu rādīja Andra roku, te viņš gribējis parādīt visu savu prasmī. Ozollapu vietā iededzinājis taisni tādus rakstus, kā viņa adīja cimdu aprocēm.

— To arī Andrs taisījis, — viņa teica. — Te guļ viņa vecmāmiņa.

Marta padomāja, ko par to lai teiktu.

— Vai viņa bij pavisam veca?

— Pavisam, pavisam veca un laba. Pirmās zeķītes tev noadīja.

— Tad es laikam biju dikti maziņa?

— Uz plaukstas tevi varēja pacelt.

Aiziedama viņa domāja par to, ka Kalvicu Andrs veseļiem trim kapiem uzlicis plāksnes bez krustiem — pasaulē par izaicinājumu. Te bij vēl viens, kas negriezta ceļu šai bijātai visuvarēnai pasaulei... Aug, aug jauna, drosmīgāka paaudze!

Andrejs atpazina tikai tad, kad viņas pienāca gluži klāt. Nu vairs ilgāk nevarēja kavēties, vilciens jau negaidīs. Laiks bij samācies un atmeties Isti dzestrs, viņi gāja ātri, lai nepaliktu vēsi. Pulksteņupītes stāvajā krastā uznesta, Marta gribēja iet kājām. Viņa vairs nebija tik maziņa, ka mamma varētu paņemt uz plaukstas. Andra vecmāmiņa tagad viņai gan vairs zeķes nevarētu noadīt.

Gar baznīcas ceļa galu pa lielceļu patlaban aizbrauca garām Klidziņas ormaņi — aurodami, smiedamies, pirkstiem cits citam atpakaļrādīdami. Kad tie bija prom, pakaļ vilkās liels, melns zirgs ar apaļu, baltu plankumiņu kā sudraba rubli pierē. Lences nobrukušas uz sāniem, groži abās pusēs likumiem vilkās pa zemi, atralsījusies pavada kūlējās zem kakla. Darba ratlīkās pavisam tukši, bet Marta bija saskatījusi un pastiepa roķeli.

— Onkul, paskaties, kā tur viens brauc!

Tas viens brauca, uz muguras kailajos dēļos pakritis, kājas lēngājās zirgam zem astes, elkoņiem atspiezdamiem, viņš mēģināja vismaz galvu pasliet uz augšu. Cepures nebija, melniem sariem noaugusi seja uzburbusi un pelēka, reižu reizēm tur atskanēja nejēdzīgs rēciens, kā kumbula dibenā.

Veselu versti līdz stacijai tam pakaļ iet, lai Marta skatās šajā riebigajā ainā! Pā eglēm labi nomīts celiņš, Anna iegriezās tur. Bet Marta nebija mierā, stiepa kaklu vēl saskatīt.

— Kas tas tāds bija?

— Cilvēks, nu — prasa kā neredzējusi!

Mazā vēl nerimās.

— Kāpēc viņš nesēd, bet guļ ratos?

— Tāpēc, ka viņam nāc miegs.

— Vai viņš mājās nav gulējis?

Glābiņa nebija no tiem jautājumiem. Anna atklēda dusmīgi un paātrināja soļus, meitene tikai tecīniem tika līdz.

Iekāpšana vilcienā Muldiņu Kārlim iznāca tā grūtākā visā braucienā. Nu Marija stāvēja muguru pagriežusi un izlikās, ka šos pauniekus ņemaz nepazīst. Lilija bija paņēmusi mazos saiņus, Kārlis mīnājās, smagi pūzdams un

savas smalkās plaukstas aplūkodams. Lieta skaīdra, viņš gaidīja, lai Ošu Andrejs ņem to lielo, prasto tupeņu maisu. Bet tas izlikās pavisam muļķis, paņēma sviesta Spaini un kāpa tikai vagonā. Muldiņu Kārlim nekas neatlika, jāķeras pašam klāt. Ja kādam te bijis laika vērot, taisni jāsmejas, kā viņš nesa — trīs pirkstus auklu krus-tam aizbāzis, patālu nost atstiepis, lai nenobružā bikses un lai, nedomā ka viņam sainī pavisam vienkārša un tā-pēc tik smaga nasta. Arī vagonā pašam jāstīvē uz plaukta augšā. Balto cepures virsu mazliet iegumzīja, to glaudī-dams, viņš ar pilnīgi dibinātu pārmetumu paskatījās An-drejā.

Anna stāvēja pie loga, kamēr izbrauca no stacijas. Ku-ģeniķis rādīja zaļu karodziņu. Aiz aizšķērša, purnu līdz zemei nokāris, kūkoja melnis, baltu plankumiņu kā sud-raba rubli pierē. Braucējs tikai saliektus ceļgalus izslējis augšā, galvu nemaz neredzēja, tā laikam nokārusies pār ratu pakaju lejup.

Viņa noskurinājās, kā kaut ko pretīgu atkratīdama nost, un sēdās. Skumjajās acīs paplaiksnījās sveša nelaba tīksme.

5

Rudzi Kalviciem gan nopļauti un savesti stirpā, lai gai-dītu Lejassmeltēnu mašīnu, kas patlaban jau kūla Kras-tos, Upīšu Mārtiņam allaž vajadzēja būt pirmajam. Pēc tam ies uz Kalnasmeltēniem, Viliņiem un Ansoniem — Ķepiņiem puslauku vēl kūla vējš un vārnas, tie rudzus dabūja tikai reizē ar vasarāju. Arī pirmais linu gabals Silagaiļu rentniekam norauts un samērķts, bet darbi ta-gad jau dzina cits citu.

Kalvics klusiņām apspriedās ar Dārtu un Martu. Andrs gan neko neteica — ne ar vārdu nepieminēja, bet vai nu viņi to nepazina. Rītos pats vairs nevarēja uzcelties, tē-vam jāpiebiksta. Divus bligznas sakumus mežā nocirtis, noliekti un sakaltuši tie stāvēja uz klētiņas lieveņa, ap-drāzt tos viņš aizmirsis. Un avīzes jau otro nedēļu nebij atnestas no stacijas. Marta zināja vēl, vairāk. Andrs rak-stījis un aizmirsis burtnīciņu uz galda vaļā, un tad viņa garāmiedama iemetusi aci. Dzejolis viņam tur iesākts — Uz dzidrajiem tālumiem... Nometu šīs zemes putekļus, brīvi kā ērglis es laižos...

— Nu vairāk neko neizdarīs, — Kalviciene teica. — Lai jau laižas vien.

Viņa samērca veļu, izmazgāja abus vecos Andra krekļus un trešo tikko pašūto, divus palagus un pāri dvieļu. izmazgāja un salāpīja gultas sedziņu, to pašu, ar ko viņš visu laiku skolā sedzās. Kalvics aizpēmās no saimnieku Jorģa piecus rubļus — līdz kamēr izkuls rudzus un aizvedīs kādu maisu Gūtmanim stacijā. Gluži bešā pats viņš nebij, bet Rīgā šis tas jāiepērkas, un nevarēja tak puiku tā gluži tukšā palatst Ošu Andrejam un Annai uz kakla.

Bērim piebāza lielu maīsu siena un iebēra kuli auzu — vismaz uz četrām dienām jārēķina. Izbrauca sestdien agri, lai svētdienas rītā tiktu Rīgā. Marta aizspieda priekšauta stūri acīm un ieskrēja atpakaļ istabā. Pie Kalnasmeltēnu ataugas, kur vēl pēdējo reizi varēja redzēt Silagaiļu rentnieka mājeles galu ar istabas logu, Andrs vēl atskatījās — Kalvics pamanīja, ka arī tam acis pilnas un viņš tikai ar pūlēm valdās. Nebij vis tā lidošana tik viegla. Kalvicam pašam silti ap sirdi — izdevušies viņam tie bērni, gauzām reti jau gadījās, ka brālis ar māsu tā cieši turas kopā.

Rīgā atbrauca bez kādām ķibelēm. Kas tad viņiem, diviem vīriešu cilvēkiem, varēja gadīties? Nebij jau vecie laiki, kad Čuibā vajadzēja gaidīt, kamēr sakrājas vesela rinda un var uzmanīt cits citu, ka žūļiki kaut ko nenorauj no vezuma. No Jumpravmuižas un Salaspils apkārtnes sievas brauca ar piena mucinām, tuvāk pie pilsētas virtenēm vien gāja sievas ar balta skārda kannām un groziem, kur bij tupeņi, gurķi, sīpoli ar visiem lakstiem, mellenes, ziedoši virši un lauku puķes.

Pirmā iebraucējus saņēma Keņģeraga audeklu balināmā fabrika ar tik sīvu klorkaļķa smaku, kas jau pa pus versti samanāma, bet, klāt piebraucot, pat rīklē koda. Kā desa gara nostiepusies, dzeltēna, ar neskaitāmu lodziņu rindu, Kreijenberga striķu fabrika nožogojā Rīgu no pļavām un smilksū lauciņiem, tālāk tā negribēja laist plesties tām dēļu būdām, maziem mūra namiem ar sakņu dārziņiem un jaunām, šausmīgā zilā krāsā notrieptām divstāvu mājām, kur patlaban logi vērās vaļā, purināja palagus vai ar plaukstu tik nīkni velēja spilvenu, it kā tas visu pagājušo nakti nekam lieti nebūtu derējis, tikai putekļus rijis. No Jāņa vārtiem jau sākās trotuāri, tie acīm redzami palika steidzīgu gājēju pilnāki. Pa Lielās Maskavas ielas apaļajiem akmeņiem rati dārdēja šausmīgi. Svētdienas rītā Rīgā braucēju nebij daudz. Piena vedēji ar kannām pie-

krautām atsperu orēm laida spēcīgiem rikšiem, lielie zirgi nobaroti, spīdēja vien, ādas pušķi apkaltās siksņās no lencēm nokārās līdz pat zemei. Turpretī maizes un desu izvadātājiem zirdziņi vēl mazāki par Kalvicu bērni, toties augsti loki ar firmas uzrakstu. Vedējs krāva dzeltenos baltmaizes klaiņus kā malkas pagales klēpī, tikko varēja iespraukties pa veikalīņa durvīm. Desinieks rāva pa savas kastes durvīm brūnas luņģu virtenes, izrādīdams, cik bezgala mazvērtīga viņam šī paša manta. Baltmatis ķipars, Ošu Jankas lielumā, jau labu brīdi nāca pa trotuāru līdz, roku izstiepis, platu muti auroja, laikam dziedāja ko zaimojošu par lauciniekiem, jo pretimnācēji pašmējās, cits vēl uzmudinādams pamāja ar galvu.

Kad viņi brauca pa viaduktu dzelzs tilta galā, jūrmalas vilciens patlaban brauca galvām pāri, dobji dunēdams un visu dambi baismīgi tricinādams. Andram arī pārskrēja slepenas trīsas: tomēr pilsētā nebij tik vienkārši, kā viņš to uz laukiem iedomājies, tomēr te cita pasaule, kur jāpierod un jāieimanās. Visi te pirkās drēbēs vien, pirkās vien, pirmo reiz viņš ievēroja, ka mātes austie pusvilnaina svārki izskatās mazliet jocīgi pretī šiem melnajiem un gaišajiem uzvalkiem.

Kārļa iela braucējiem pilna, vieglie ormaņi, garām braukdami, pazobojās par onkuļa garo siena maisu. Viņu zirgi acīm redzami bij citādās domās, mīlīgi sastieptām ausīm liecās paostīt un, kas zin, arī iekampt kādu kušķi. Stacijas laukumā jāuzmanās, ka bērnis neuziet kādam no tiem, kas te ar paunām un čemodāniem skrēja braucamajam ceļam taisni pāri, degunus pret pulksteni fasādes augšā paslējuši. Borku baznīcīņa spīdēja zeltītiem tornīšiem, krievi, garām steigdamies, krustījās pret svētbildi.

Kalvics brauca pa Marijas ielu līdz pat Elizabetes ielai un tad pagriezās uz leju. Citas šķērsielas viņš tik labi nepazina un baidījās pa tām. Pie «Stūra Stepa» Suvorova ielā vairs netika iekšā, vārti bij ciet, teica, ka iebraucamā vieta pagaidām slēgta, māju pārbūvējot par viesnīcu, un restorānu tur vērsot vaļā. Tad viņi grieza atpakaļ, turpat pāra simts soļu tālāk Elizabetes ielā pie Ezīša. Uz vārtiem izkārtņē uzzīmēts briesmīgi izspuris dzīvnieks tik garām adatām, ka drīzāk varēja būt ežacūka, nevis ezis pats. Apakšā paraksts: *Joh. Estedt*. Droši vien tas pats latviešu ezītis vien būs, — Kalvicu Andrs nodomāja, nezin kāpēc viņam ienāca prātā «Pēterburgas Avīžu piemiņa», ko vēl Puķītis deva lasīt no savas skolas bibliotēkas.

Zirgu novietojuši, viņi iegāja drausmīgi gaņģainā divstāvu namelī padzert tēju, visu ceļu uz sausa vien dzīvojuši. Pa ejām un istabelēm slaistījās šaubīgi tēviņi noskrandušiem svārkiem un uzburbušām sarkanām sejām, vienam zābaku vietā ar auklu kājām piesietas galošas. Bet viņiem ierādīja mazu, tukšu istabiņu, kur neviens netraucēšot. Telpa tik maza, ka vieta tikai galdiņam un diviem krēsliem. Zili puķotās tapetes vietām atkārušās vaļā, pa tām aizrāpoja liela, brūna blakts. Galdiņam uzklāta sega, kādreiz katrā ziņā bijusi balta, tagad vienos plankumos un apaļos ripuļos no glāzes dibena. Veca sieviņa ienesa tējkannas un cukuru, viņa bij īsti laipna, bet tikpat netīra kā tā galdsega. Sviests un biezpiens viņiem pašiem cibā, Kalvics paprasīja vēl pāri bulku, pāri bairīšdesu un glāzi šņabja — lai drošāka dūša pret Rīgas kungiem, kā viņš pats smējās.

Andrs tikai vienu glāzi tējas varēja izdzert. Visu laiku skatījās pa logu sētā, kur vēl iebraukuši daži laucinieki. Tas ar tām auklu piesietām galošām snaikstījās ap vezumiem, līdz kamēr sētas puisis paķēra pātagu un kā suni iztrieca viņu pa vārtiem... Tad — tāda bij tā Rīga... Andram ienāca atmiņā Silagaiļu meža līcis ar nopļautu rudzaitu, kur pēcpusdienā laistījās sudrabaini tikliņi un gaiss tik skanīgs, ka egles kliedzienu atbalsoja līdz pat junkuriešu robežai... Smagi un skumji palika, bet viņš piespiedās ar varu, lai tēvs nemanītu. Ko tas gan tad teiktu par tādu Rīgas kārotāju?

Bez traucējuma tomēr neiztika. Ielīda pavisam aizdomīgs skrandainis, bet ļoti pieklājīgs un lokans. Vai kungi nevēlētos engļušu pucnažus? — veselu sauju viņš izcēla no kabatas. Varbūt šķērītes, ko nagus apgriezt? — īsts zviedru tērauds, ass, līdz kamēr sadilst naga biezumā. Ar lielām pūlēm viņi to izdzina laukā. Bet pēc brītiņa klāt bij puika ar peļu slazdiņiem — uzstātija dēlīti uz galda un ar sava pirksta paraugu parādīja, cik sparīgi sit vara stieples atspere. Pirkstā patiešām iesista dziļa sarkana rievā, taisni brīnums, ka nebij vēl pavisam pušu. Kalvics pasolīja grābt viņu aiz čupra — tikai tā tika vaļā.

Gājiens uz Āgenskalna kuģīti arī nebij necik patīkams. Andrs nesa saini ar savām drēbēm, Kalvics pārtikas kuli. Taisni caur Vērmaņdarza galu viņi nedrīkstēja, pret vaļējiem vārtiem stabiņā rēgojās uzraksts: Aizliegts. Varbūt tur taisni aizliegts ar tādām nastām staigāt. Pauluči ielā Kalvics parādīja Latviešu biedrības namu, ko Andrs gan

jau arī pats zīmēja no margotām kāpnēm ārpusē. Pa margām gar augšmalu patlaban rāpās divi nosmulējušies puikas, acīm redzami no nama sētnieka dzimtas, un, ar ogļu izdegu gabaliem apbrīnojami veikli sviedzami, mēģināja uzdzīt kaķi augšējā palodzē. Andram tas likās pavisam nepieskanīgi šim apbrīnojamam namam, kur noturēja ziņību komisijas sapulces, Dace Akmentiņa spēlēja teātri un notikās vēl daudz tādas lietas, par kurām, avīzē lasot vien, sirds sila.

Vēveru un Grēcinieku ielas tik pilnas, ka viņus ar tām lielajām paunām vienkārši nobīdīja no trotuāra ielas malā, kur atkal ļoti jāuzmanās, ka neaizskar garāmbraucēju assgali. Ormanis šķērsielīņas stūrī aicināja saimniekpatru ar jaunkungu iesēst, netaupīt divdesmit kapeikas un tilta naudu. Nopļisis stūmējs, uz saviem ratiem atmeties, ēda reņģi ar bulku un noņirgājās par tiem, kas laikam bij iznākuši no Suntužu mežiem un pat Rīgā negribēja ļaut vedējam desmit kapeikas nopelnīt. Arī viens otrs trotuāra gājējs smīnēdams noskatījās šajos lauciniekos. Kalvics soļoja, ūsas omulīgi šķobīdams, it kā viņam nebūtu nekādas daļas gar visiem šiem zobgajiem. Bet Andrs nevarēja — lielā pauna, pašauštā uzvalks un viņš pats tiešām likās kā no Suntužu mežiem, ziņkāri aplūkojams un smejams. It kā adatām durstīja no visām pusēm, viņš nedabūja palūkoties pat logos, kas piekrauti dažādām pievilcīgām mantām.

Daugavmalā tāds juceklis, ka neko tur nevarēja saprast. Lielie kuģi stāvēja rindām, no pontonu tilta līdz dzelzstiltam sablīvējušies lieli un mazi velkoņi, viens stiepa liellaivu pa pašu Daugavas vidu. Patlaban atirās no krasta prāvs zils, pasažieriem un mantām pieblīvēts tvaikonis ar baltu uzrakstu: *Dahlen*. — Tas aplieca likumu un brauca pa tilta stabu starpu pret traumi. Šķērsu pāri kūlās plati kuģīši lieliem riteņiem sānos, pa vidu slidēja zemi un strupī kā raudas, braucēju galvas zem brezenta uzjuma likās kā taisni no ūdens izbāztas.

Piestātņu mājēļu, lielu un mazu, vesels jūklis, no tiem krieviskajiem uzrakstiem nekādu skaidrību nevarēja dabūt, Ošu Andreja stāstījums arī neko daudz nelīdzēja. Ļaužu te kā skudru pūznī, bet arī tikpat steidzīgi, šķitās, apturēt būtu tikpat kā aizkavēt kādu, kam Pārdaugavā dega māja, vai atkal kādu, kam bērns iekritis Daugavā un jāskrien to vilkt laukā.

Gar krastmalu sadzīti šķībi stabi ar cepurēm galā, ap

tiem apmetas lielo tvaikoņu stieplu tauvas. Uz viena tāda apsēdies noskrandis vīrs tupelēm kājās. Vlenā rokā viņš turēja samiegtu žāvētu silķi, ar otru lauza no ceļgalos iemiegtās baltmaizes šķēles. Ēzdams un saliecies skatījās pāri Daugavai, kur viņam laikam katrā ziņā jāsaskata kaut kas ne visai labi saredzams. Tam droši vien nebij jāsteidzas, Kalvics piegāja un paprasīja, kur te Āgenskalna piestātne. Silķes ēdējs tomēr sapēma ļaunā traucējumu, īgni kaut ko atburkšēja, pameta ar galvu, nebij saprotams, uz augšu vai leju, un turpināja savu neatliekamo pētījumu viņā pusē.

Bet tad pati pienāca apaļa žirgta sieviņa ar skaisti nomazgātu burkānu saiņiem grozā, Āgenskalna steķus viņiem vajadzēja? Bet tas tak tepat, pieci soļi, vai tad tie nemaz nemācēja paskatīties? Viņai, kad pirms diviem gadiem iebrauca no Lēdurgas, meita tāpat nebij atnākusi pretī, toreiz gulēja ar to pašu savu trešo skuķi. Bet viņa bij tikusi labi cauri, priekš tā jau katram mēle mutē, lai nemētājas kā akls pa pasauli. Tur tā būda uz liellaivas nebij nekāds steķis, tur uzkupči sapēma zivis no Bolderājas un Mangaļsalas zvejniekiem. Un te piestāja mazie Zunda damperi. Tā tikai izskatījās, it kā cilvēki taisni pār bulverča malu lec lejā un uz jumta, bet viņiem tur bij trepes, tādas stāvas gan. Uz Āgenskalna kuģīšiem, tad jau tikpat kā pa līdzenu grīdu varēja tikt virsū. Tepat jau tas bij — tikai biļete papriekš jānopērk. Pirmajā klasē piecas kapeikas, otrā trīs. Viņa vienmēr brauca otrajā, bet lauciniekiem jau naudas netrūka, tie varēja par pieci... Bīdīdama un mācīdama viņa pati aizspraucās pie kases līdzī un, kad tie jau kāpa lejā, no augšas vēl kliecda pakaļ, kurā galā pirmā, kur otrā klase. Kalvicu Andram svila ausis, viņš izlikās tā, it kā tās pamācības zīmētos uz kādu pavisam citu, nevis uz viņiem abiem ar tām paunām. Uz kuģīša liels, ļempīgs puisis plāceni galvā, zili strīpotu krekla priekšu, plikām krūtīm un plaukstas sānos pie ikšķa ietovētiem ziliem enkuriem, atkal sabļāva uz viņiem. Kur viņi līda kā akli dunduri, kad pirmā klase tur augšā! Andram mugura bij gluži slapja, kad viņi nosēdās uz sola pie paša kuģa deguna. Kalvics savu kuli bij nolīcis turpat priekšā. Melnīgsnējs jauns kungs uzliktām ūsiņām, baltām biksēm un zilu svārku, cietu salma platmali ar nošķeltu dibenu galvā, īgni parāvās tālāk, arī elkoni noņēma no kuģa margām, lai zemnieks nepieskaras ar savu pašausto muguru.

Būdā ar nolaistiem stikliem iesēdās kapteinis, neliels vīrs apcirptu bārdiņu, zeltītu cepures loku un milzīgu zelta enkuru zelta vainagā pie pieres. Ļoti daudz zelta viņš nesa uz galvas. Un izskatījās tāds, kas savā laikā apbraucis visas pasaules jūras un nu bezgala garlaikojas šajā nicināmā Daugavas peļķē, līdz kaklam apnicis tos, kas te jāved pāri no vienas un no otras puses. — *Rückwärts! ... Langsam! ... Vorwärts! ... Volle Kraft! ...*¹ — viņš dārdināja pa misiņa skārda cauruli lejā. Lielos riteņus blūkšīnādams un nemaz nešūpodamies, kuģis brauca Daugavai iešķērsām pāri.

Trīs knīpas bij sasēdušās pretī, galvas kopā sabāzdamas, kaut ko šļupstēja vāciski un ņirgājās — Andrs noprata, ka par viņu. Kas viņām tāds smejams varēja būt? Strīpalmajā gultas segā ievīstītais sainis nemaz nelzskatījās smieklīgs. Bet tad viņš pameta acis uz jaunkunga kāju, kas tur šūpojās aiz tēva, otrās ceļgalam augstu pārmesta. Dzeltenas kurpes ar neredzēti biežām zolēm un zillbalti strīpainas zeķes pēdai kā pieaugušas. Un tad viņa paša kamašas, Klidziņas Šteina taisītas, ceļā gluži baltas noputējušas — viņam nemaz nebij ienācis prātā iebrāucamā vietā tās ar siena kušķi kaut cik aptīrīt. Droši vien tur tā vaina, bet tagad neko vairs nevarēja labot. Viņš pabāza, cik tālu varēja, atpakaļ zem sola un paskatījās ciešāk tajās zvaigalēs. Tām pašām kaut kādas nomītas karpītes, zeķes zemu atlocītas, visi stilbi pliki, taisni kauns skatīties.

Bet patlaban vējš pacēla vienai noļukušo cepureli un taisījās aiznest Daugavā — iespiegdamās tās visas saklupa turēt, pasažieri smējās, un Andrs visskaļāk. Patiešām, tik sirsniņi viņš nekad nebij smējies. Tās palika sabozušās un klusas, tikai dusmiņi paskatījās, kad viņš tik drīz nevarēja apslēpt zobus. Lai skaišas un iegaumē, ka nekad nevajag ņirgāties par citu, kuru tu nepazīsti un nemaz nevari zināt, kas tādām padomā.

Rīgas baznīcas sāka zvanīt, latviešu dievkalpojums beidzās, vācieši, patlaban arī izgulējušies, sāka savu. Vīrs vējainā ūdens klaja atdūca neskaidri, kā no milzīgas tāles, un turpat augstu gaisā arī palika. Pārējiem lielas izšķirības nebij, tie sajaucās juceklīgā dunonā, tikai viens pa lieliem starplaikiem it kā ar vāli iezvēla pa milzīgi resnu dzelzī kubulu. Ka tas bij katedrāles lielais zvans, to

¹ Atpakaļ! ... Lēnām! ... Uz priekšul ... Pilnu tvalkul ... (*Vācu val.*)

Andrs vēl nezināja. Bet nu arī tur priekšā, Āgenskalnā, iesākās spalgs burkšis. Banks! — tinga-linga, tinga-linga — banks! Lielais tikai uzbelza, un mazie tad lēkāja, nezinādami, kur sprukt. Tik jocīgi, ka taisni smieties gribējās. Jā, pa svētdienas rītiem Rīgā gāja jautri!

Droši vien zvanīja tur tas bālais tornis ar sarkanajiem stūriem, kas visu laiku rēgojās pāri Āgenskalna iekarei. Trīsvienības baznīca — Andrs jau zināja no Ošu Andreja stāstiem. Pēc Andreja aprakstiem viņš te visu sazmēja puslīdz labi. Tas garais melnais bij AB dambis, aiz tā patlaban stāvēja divi lieli tvaikoņi, bet milzīga melna izbērtu ogļu grēda likās aizsniedzamies līdz pat pontonu tiltam. Augstā māja ar torni un pulksteni jūrnieku nams, bet taisni pretī aiz līča ieejas uz smailā stūra jahtklubs ar tornīti, verandām un mastu flagas uzvilkšanai. Nē — galu galā nekā tik briesmīgi plaša un jucekļaina šajā Rīgā nemaz nebij, ka cilvēks tur varētu pazust kā kāda adatiņa zālē.

No kuģīša krastā izkāpušiem, jāiet taisni uz Trīsvienības baznīcu, kas lingot jau mitējusies. Nebij ne ko šaubīties, ne ceļu prasīt. Ielu krastos stāvēja gorodovojs, sarkanām ūsām un bakurētains, liels un trekns nobarojies, baltiem cimdiem rokās, garu zobenu pie sāniem. Viņš izskatījās kā tāds, kas nemierā ar itin visu, kas te ap viņu. Braucējs ar zeltera un augļūdeņa kastēm vezumā un misiņiem lieliski apkaltu pajūgu pēc viņa ieskata laida pārāk ātri, kad atbraucēji te uz brīdi pieplūda visu ielu krustu. Gājēji atkal vilkās gausāk, nekā vajadzēja, — viņš čortojās, cimdaino roku vēcinādams, sirsnīgi noskaities un nosvīdis. Stipri aizdomīgi noskatījās uz tiem abiem ar tām lielajām paunām, ja vairāk vaļas bijis, droši vien apturētu un apčamdītu.

— Redzi, kā pašaustie svārki arī kādreiz paglābj! — Kalvics smējās, kad viņi jau bija pāri uz ielas. — Citādi viņš katrā ziņā būtu mūs aptaustījis.

Ar visu to lielo zvanīšanu no Trīsvienības baznīcas izlīda laukā tikai kāds ducis veču un vecēnu, arī vēl ārā aiz durvīm krustīdamies un klanīdamies pret lieveni pakārtām svētbildēm.

— Vai nu to dēļ vien bij vērts zvanus tik nežēlīgi dauzīt? — Andrs prātoja.

— Vairāk tādēļ, lai tas tur augšā dzird, ka še tiek dūšīgi strādāts, — Kalvics atteica.

Sākās gara izmargota dzelzs sēta ar ķieģeļu stabiem. Viņā pusē vecām priedēm, liepām un kastāņiem pieaudzis parks, vēl neaizvāktu būvgružu un laužas gubām piegānīts. Šī garā ēka ar apakšā aizmargotiem logiem un maziem veikaliņiem katrā ziņā bij Āgenskalna bazārs, pēc Ošu Andra apraksta to viegli pazīt. Virs stūra durvīm pie Lielās Lēģeru ielas dzelzs kātā karājās izkārtne ar aplam švītīgu kungu uzgrieztām ūsām un pāršķirtiēm, spīdīgi saelļotiem un noglaustiem matiem. Augšā uzraksts: *Friseur*, apakšā: *Parikmaherskaja*. Droši vien tas ar savu spīdošo frizūru pavadināja Kalvicu pataustīt savu pakausi — matus viņš gan nēsāja vispār galvai apgrieztus, bet uz kakla tie jau paspējuši noaugt ražīgā kūlā, un ar to steigu nebij ienācis prātā pielikt Martu ar šķērēm klāt. Tāpat Andram ap ausīm savēlusies krietna kūla — vai nu tam visu šo laiku mati bij padomā?

— Ja frizētava vaļā, — Kalvics teica, — vajadzētu tīri vai ieiet, lai apšķērē. Šitā mēs tiešām izskatāmies kā no Suntužu mežiem izlīduši.

Frizētava bij vaļā, patlaban iznāca viens gludi noskūts, seju aptaustīdams un sargādamies noliekt uz augšu saslietās ūsas. Viņi piegriezās pie loga paskatīties. Tur bij no kaut kādas vielas ar visiem pleciem izliets kungs sirmiēm, kupliem matiem un gludi sasukātiem bārdas kušķiem zem ausīm. Bez tam malās sakārtas un uz palodzes saliktas liekās bārdas, ūsas un bizes. Augšā stāvēja plakāts: *Še pār-dod parūkas masku ballēm un lauku teātriem*.

Arī Andrs atzina, ka mati būtu jāapgriež, — Anna paspējusi pačukstēt, ka Andreja sievasmāte esot aplam smalka un cimperlīga. Bet viņam bij lielas bailes no Rīgas veikaliem, par bodeszeļļu uzpūtību un nerrastību tiklab Osis, kā Upīšu Mārtiņš savā laikā daudz zināja stāstīt.

— Liekas tāda vācu iestāde, — viņš lūkoja atvairīties, — nezin vai maz prot latviski runāt.

— Nu — tu tak esi vāciski mācījies, — Kalvics ieminējās.

Vasaras skolā Andrs tiešām bij mācījies, lasīt vāciski jau varēja gluži labi. Bet runāt Puķītis neturēja par vajadzīgu, paņēma tikai Špisa Pārtulkotāju un atprasīja iekaltos vokābuļus un teikumus.

— Nezin vai ar tādām paunām laiž iekšā, — Andrs vēl mēģināja izlocīties.

— Tad pa pieri jau nesītīs! — Kalvics atsaucās gan drīz jau pikti. — Redzi, skaidri latviski uzrakstīts: izīrē.

Latviešu nauda noder, to labprāt ņem pretī. Un tad, velns lai parauj, vai latvieši pašī visu šito Rīgu nav uzcēluši?

Viņš pasīta savu kuli padusē un gāja uz durvīm ar tādu izskatu, kas teīca nepārprotami: nu, lai tīkai pamēģīna kāds pa pierī sist. Durvju stīklam pāri zelta izcīļņa burītiem un platu izliektu svītru apakšā: *Aug. Rentz*. Stīpri pukstošu sirdī Andrs ar savu sānī iespraucās pakaļ, grūti atveramās durvis ar lielū blākšķī pašas aiz muguras aizkrita cīet.

Nē — pa pierī tūlīņ neviens vēl nesīta. Pīrmo Andrs pamanīja pie sienas greznā zeltītā aplocē dzeltenu papīru ar uzrakstu *Amtsbrief*¹ un daudziem izlocītiem un ripūļainīem parakstīem, lejasstūrī zīda auklīnās karājās zaļa vaska zīmogs sudraba rubļa lielumā. Līdzās bij skaīsta bīlde, bet to Andrs nepaguvā aplūkot.

Trīs spoguļī izrobotās stīkla aplocēs līdz gīriestīem taisnī acīs apzīlbināja. Pie vīena sēdēja kungs, galvū uz krēsla atzveltnes atlauzis, drausmīgī apzīepētu zodu. Ap to rīkojās bārdzīnis sniegbaltā sajoztā apmetnī, tīk plīku galvū kā Līču Mārtīņam, pasarkanām, taisnī augšup saslietām ūsām un bezgala lokaniem pīrkstīem. Dībenā, krēslā, bij vēl vīens, pēc vīsām pazīmēm spīežot, jauneklīs, lai gan no tā tīkai mugurpuse redzama. Tas sēdēja uz augsta, ādu apsīsta tabureta un ar mīsīņa ķemmēm sukāja dēlītī piekārtū sievīešu matū buntī. Bet, kad tie abī, paunas pie durvīm nolīkušī, grozīja cepures rokās, atskanēja vēl kāda cīta balss:

— Cepurknag īr turpat, pie durvīm, uzkarīet un piesēstīet, lūdzu.

Runāja tīkpat labī kā vīsī dīvajīešu vācīešī. Novīetojīes pie sienas, pretī spoguļīem, aiz avīzēm noklāta apaļa galda. «*Düna-Zeitung*» noslīdēja zemāk, īznīra tukla seja ar brīllēm un bārdas kušķīem abās pusēs līdz zodam. Apaļais vēders īetērpts punktotā samta vestē, pār to pārstīepts zelta pulkstenķēdes puslōks. Dīvānam tas gals labī īelīecīes, uz kura vīņš sēdēja.

Andrs ar tēvū piesēda blakus uz vīnes krēsliem, resnais kungs pastūma tuvāk avīžu un žurnālīšu žūksnī. Andrs pamanīja tajā arī «*Baltījas Vēstneša*» numuru un īzvilka to — avīze taisnī nedēļū vecā. Bet lasīt tā kā tā nevārēja, sīrds vēl nebīj pārstājusi sist, acīs nīrbēja spoguļī, vīsādas pudelītes, kārbīņas un spīdošī metāla daīktī. Vīņš

¹ Diploms (vācu val.).

pablenza uz sienu — tajā skaistajā bildē redzama liela pudele ar zaļganu šķidrumu iekšā un lentām apsietu stikla korki galā. Uzrakstu latīņu burtiem Andrs nevarēja izlasīt, tas droši vien bij franču valodā. Bet pudelei uzliptnāta etiķete ar jaunu meitu, kurai gandrīz tikpat skaista seja kā savā laikā pakulu Bērziņa Lienai. Andrs pablenza vēlreiz — līdzība taisni pārsteidzoša — tikai Liena nekad tā neizlaida matus pār pleciem un nesprauda rozes tajos...

Ūsainais dzina bārdu savam klientam, tikai pa vārdam izmezdams vāciski, lai tam nerastos vajadzība atbildēt, jo muti plātīt viņš patlaban nedrīkstēja un tāpat vien atīdēja caur degunu. Jauneklis sēdēja tā, it kā būtu tikai sava trijkāja turpinājums, ne taisnā mugura, ne sprogainais pakausis nepakustējās, tikai rokas kustējās kā mašīna, matu lunti ar misiņa ķemmi sukādamas. Resnais kungs bij nolīcis «*Düna-Zeitung'u*», noņēma brilles un pārvilka plaukstu plānājiem, cieši pieglaustiem matiem, kas dīvainā kārtā apgrīzti apaļiski kā lauciniekam. Bet galvirsū tie vienā vietā pašķīrušies, un spraugā spīdēja brīnumbalta plika āda — tad tūliņ tika saprotams, kādēļ viņš tā grieza un tā sukāja.

Nešaubāmi, tas bij pats Renča kungs. Vecs cunstes meistars, viņš prata apieties ar klientiem un uzsāka sarunu. Nu, protams, ko tad citu — kā tagad gāja uz laukiem?

Andrs pamanīja, ka tēvam acis mazliet piemiegtas, tas nozīmēja, ka viņš uzmana, vai tas vācietis nesāks uzvilkt un vai nav jācērt pretī.

— Kā nu kuro reizi, — viņš atbildēja izvairīgi, vēl nezinādams, vai tas prasa nopietni vai pārsmedams. — Dažreiz labāk, dažreiz sliktāk, bet pa vidu cauri kaut kā tiek.

Bet izrādījās, ka kungs nemaz nemeklē zoboties. Kandavā dzimis un uzaudzis, tas arī bij tikpat kā uz laukiem. Viņš labi zināja, ka patlaban rudzu plaujamais laiks, un apvaicājās, kā tie šogad padevušies. Dažreiz uznāca agras salnas un maitāja ziedos, tad birums iznāca vājš.

Kalvics palika runīgāks. Nē, šovasar, kā mēdz teikt, dievs pasargāja. Pat viņam tajā meža līcī noziedēja labi.

Par mežiem padzirdis, resnais īsti atdzīvojās. Viņš ļoti milēja mežus, tā bij viņa vājība. Kādi tur pie viņiem auga, priežu vai egļu?

Tam tur bārda bij nodzīta — ūsainis aprasināja viņam gludo seju no tādas pašas zaļganas pudeles kā bildē,

nosausināja ar dvieli un nospaidīja ar vates kušķi, ko pamērcēja raibā kārbā. Istabā pieplūda brīnum jauka smarša.

Jauneklis, kā atsperes sviests, nolēca no trijkāja, norāva noskūtajam balto apmetni un iemeta skapīša apakšā. Kad nosēdās Kalvics, no virsējā plaukta paņēma jaunu, pavisam svaigu un ietina tajā.

— Tā nu ir tīrā izšķērdība, — Kalvics pasmējās. — Vešeriene taču arī par velti nestrādā, un tas jau bij vēl pavisam tīrs.

Ūsainis purināja galvu. Bet, tā kā kungs uzcēlies kājās un acīm redzami gribēja atbildēt pats, ļāva tam.

— Nē, — kungs teica ar redzamu labpatiku, — krietnā veikalā tā nav parasts. Lai arī peļņa iznāk mazāka, bet veikalam vajag uzturēt savu labo slavu.

Andram lika atsēsties pie otrā spoguļa — lai papam vēlāk nebūtu jāgaida. Viņu apsedza tāpat, jauneklis stājās darbā. Tagad spogulī Andrs redzēja, ka tas bij gan slaidis, bet izstīdējis un it kā pagalam nogurdināts pusaudzis lielu degunu un apaļām, it kā izbiedētām acīm, kas droši vien nemaz neprata smaidīt. Šķēres viņam nešņakstēja tik veikli kā tam otram, arī ķemmes reizēm iekērās — laikam par daudz pieradis pie tās dēlīti pakārtās sieviešu matu luntēs, pa kuru ar tām misīņa varēja dzīvot kā ar grābekli. Bet tas nekas, vai Andrs mājās tādu sutu vien bij piedzīvojis.

Kungs vairs nesēdās, bet runāja, pa istabu staigādams. Andrs spogulī katreiz redzēja, kad viņš gāja garām. Solus nedzirdēja, kājās bij mīkstas izsūtas naktskurpes. Rokas sabāzīs bikškatātās, vēders izliecies visā pilnībā, zelta ķēde uz samta vestes spīdēja lieliski. Bet viņš nedižojās ar to, sajūsmīgi runāja par mežiem.

Āgenskalnu sauc par dārzu pilsētu — bet kas šie dārzeļi pret Kurzemes priežu siliem! Arī te pie šīs mājas bij, par parku to vēl sauca, bet kas tas par parku? Jau otro gadu mēslu bedre tur bij. Bazāra īpašnieks nevižoja iztīrīt, ziemā vēl sniegu saveda no ielas, lai kūst līdz vasarsvētkiem, visi instrumenti tajā miklumā sarūsēja. Uztaisījis to būdu ar tādiem caurumiem, ka apgriezties nevarēja, bet īri plēsa nekaunīgu. Jā-a — viņš nopūtās — uz laukiem, kur tie lielie meži, tā bij dzīvei! Viņš pats sastāvēja ģeģeru biedrībā, katru gadu viņi ziemā vienu reizi izbrauca uz jakti Taurkalnes mežos. Jā-a, tas bij — —

Abus reizē beidza apkopt, ūsainis bij paguvis tēvam arī bārdu nodzīt. Kalvics piecēlās par pieciem gadiem jaunāks, ieziestiem un mazliet uzliektiem ūsu galiem. Andram ar kaut kādu pacietu, papīra cibiņai līdzīgu daiktu gurkstinādams brauca pār visu galvu, tagad mati likās stīvi, kā pieklīsterēti ādai.

Ūsainis vēl apvaicājās, pie kā viņi Āgenskalnā braucot. Ka pie radniekiem — tas par sevi saprotams, bet viņš palika žirgtāks, kad Kalvics pieminēja Ernestīnes ielu. Un sarāvās pavisam jocīgs, kad izdzirda numuru. Tas taču bij pie Frēlihiem! Viņš atmeta galvu un paskatījās griestos, it kā taisni tur būtu redzama Ernestīnes iela un Ošu Andreja sievasmātes māja. Vai tad viņš pazina Frēlihus? Jā, viņš pazina, ļoti labi pazina. Bet tad strupi aprāva un sāka tik sparīgi svaidīt pudelītes uz spoguļa stikla plāksnes, it kā tās tur būtu patvarīgi samainījušas vietas. Kungs vēl nosauca pakaļ: viņiem uz laukiem taču arī spēlējot teātri, pie viņa varot dabūt visādas parūkas un smiņķus. Lētāk kā pie Brudnes, kuģīša nauda katrā ziņā atmaksājoties.

Kalvics izgāja ļoti apmierināts un omulīgā jutoņā.

— Nu, ko es teicu? Vai neiznāca labi? Daudz vieglāka galva, kad to lieko pinku nošķērē nost. Tomēr citāds nags ir kā mūsu Martai. Tikai nez ar ko tās ūsas pieķēpāja, ādu mazliet tā kā velk čupā.

Andrs neko neatbildēja, viņam mati kā pielīmēti galvai, cepure likās kā garozai uzmaukta. Zinājis, ko viņš tur rīvē, neparko nebūtu ļāvis.

Ceļu pēc Ošu Andreja stāstījuma bij pavisam viegli at-
rast. No Lielās Lēģerielas pa pirmo šķērsielīņu ap baltu mūra māju, kur stūrī bilžu veikals. Līdz Vasaras ielai tiešām nebij vairāk par divdesmit soļiem. Iela nebruģēta un pavisam tukša, gar malām labas dēļu laipas.

— Rudeņos un pavasaros te gan laikam ar laivu var braukt, — Kalvics smējās.

— Liekas, te neviens nekad nebrauc, — Andrs igni at-
purdēja. Viņam nebij cepure, bet kriju grozs, taisni grozs uzmaukts galvā.

Ar katru soli tālāk viņš sajūtās neērtāk. Pat ielā skatāmo nepaguva pienācīgi ielāgot. Ielai abās pusēs lieli koki, saule tikai šur un tur lemata pa ņirbigam plankumam. Aiz redeļu sētiņām divstāvu mājas, zaļgani, dzeltenī un pelēki krāsotas. Koki, akāciju un ceriņu krūmi priekšā un sētas pusē. Lielie logi aizkariem — baltiem un dzel-

teniem, šķidriem un smagiem, uz durvīm vai pie stenderēm virs zvana tverekļa misiņa plāksnes ar īpašnieku vārdiem... Tukšs un kluss kā uz laukiem, Lēģerielas čala tikai drusku sadzirdama aiz namu rindas un dārziem. Tiesām, te bij jauka dzīve.

Kalvics apstājās un apgriezies ošņāja gaisu.

— Vai tu tā smaršo vai es pats? — viņš gluži vai nopriecājās.

Andrs atkal neko neatteica. Deguns viņam pašam visu laiku pilns tādas kā ieskābenas, tādas kā tauku smakas, sākumā tā bij tīri patikama, bet nu jau riebās. Kāds viņš tagad izskatīsies, kad noņems cepuri, ar to piemūrēto galvu.

— Brīnum apstādīta vieta! — Kalvics teica. — Nebijis te to laipu un sētas, kas ķeras elkonī, tīri varētu vai pielīdzināt mūsu pašu mežam.

Mūsu mežam!... Andrs pameta acis uz resnu kastani, kam stumbrs nezīn kādēļ zaļi krāsotu aizsargu redeļu aplocē. Uzmata degunu — te jau pat strīdēties nebij vērts!

Šī gatve izbeidzās uz Olgas ielas, tā viņus izveda uz Luizes ielas un tā arī pameta. Kad bijusi iela, bet prāvs bruģēts klajums, no kura spraugas starp mājām un dārziem aizliecās uz visām pusēm prom. Taisni pretī aiz augstas nomaļu sētas liela, nepabeigta ēka vienos logos ar nenojauktām stalažām — tā droši vien jaunā skola, par ko Andrejs stāstīja. Otrā pusē slējās garš skurstenis — Heses korķu fabrika, arī to Andrs atcerējās. Bet vai uz Ernestīnes ielu jāgriežas pa labi vai pa kreisi, tas kaut kā pazudis no galvas.

Pa vienu spraugu izlīda drūms večuks, stieplē piekārtu izdegušu cepeškrāsni uz muguras grabinādams, apstājās, kad šie sāka prašņāt par savu Ernestīnes ielu. Pamāja ar roku, tie abi gāja viņam pakal gar Heses fabriku. Tā šodien nestrādāja, skurstenis ar nokvēpušo galu un zibēņa novedēju kūpināja plānu, baltu, tikko saredzamu dūmu strūkliņu. Lielie vārti ciet, pie mazajiem, ārpusē, sēdēja večuks ar kaķi uz ceļgaliem, laikam sargs, un pusbalsī dūca: Vēlējos, vēlējos, Jēzu redzēt iegribos... Andrs īgni pasmīnēja: pilsētnieks! ar Smalko Annu vajadzēja salikt pārī, tā Brīviņu pātaros dziedāja labāk.

Uz stūra plīts nesējs pamāja pa kreisi, pats nogriezās uz labo pusi. Andrs jau pats redzēja ielas viņā pusē uzrakstu pie mājeles sienas — tā pati bij Ernestīnes iela.

Pavisam nepievilcīga iela. Patiesībā tā nemaz nebij iela, bet sabrukta smilkšu josla ar laipām šajā pusē. Otrā mājas izbeidzās, nāca paugurains, visādiem gruzļiem un mēsliem piegāzts smilkšu klajums, no kurlenes vējš atnesa vecu kaulu smaku. Pāri tam gan slējās Āgenskalna priežu kuplais zaļums ar sarkanām stumbru svītrām.

— Bēdīgā ielā novietojusies tā Frēliha kundze, — Andrs ieminējās, plecus raustīdams.

— Jā, nekas slavens te nav, — Kalvics piekrita aplūkodomies. — Smilktis kā pelni, kad saceļas vējš, tad te vajag būt rijai.

Andrs sāka lasīt nameļu plāksniņas. *Otto Runge, Friedrich Winterapfelbaum, Martin Kaddike*... Nelabaisl vai viņi nebij iemaldījušies kādā prūšu miesteli? Ahal *Brentz Mathias* — tas droši vien tas pats Matīss, par ko Ošu Andrejs stāstīja. Un turpat blakus jau arī lasāms: *Hanna Frölich* — neliels, dzeltens namelis, laikam mazliet zemē iegrimis, tāpēc ka logu apakšmalas tepat virs laipām. Šķidri aizkari priekšā no augšas līdz lejai, iekšā neko nevarēja redzēt.

Mazie vārtiņi tik šauri, ka paunas jāiestumj pa priekšu, tikai tad varēja paši iespraukties. Gar kaimiņa sētu biezi ceriņu krūmi, tikai gar mājas galu aizgājuši, iekļuva smilkšainā pagalmā. Pirmā acīs krita paprāva bumbiere ar pieciem zaliem, acīm redzami vēl negataviem bumbieriem, ap to sastādītas puķes un sētiņa apkārt. Trīs meitenes Matīsu pusē rušinājās smilktīs, viena no tām bij mazā Marta. Ielas mājā logs vajā, pie tā redzama apvāzta kājminama šujmašīna ar brīnišķi izmargotu apsegu. Taisni pretī, muguru pret trešā kaimiņu sētu atspiedis, pajauns, bet tik smieklīgi mazs namiņš, ka likās, klēpī varētu panemt un aizcelt, ja tikai šajā laukumīnā vēl bijis kāds brīvs stūris. Arī tam logs vajā, arī tur šujmašīna — kad tās abas sāka reizē dūkt, tad te gan vajadzēja izklausīties kā mazas fabrikas sētā.

Anna izskrēja smaidīdama un tik priecīga, kā sengaiditus ciemiņus ieraudzījusi. Andreja nebij mājās — vispār viņš svētdienās reti kad mājās —, bet šorīt kā paredzēdams runājis par dīvajiešiem. Paunas ienesa namelī, pašus nosēdināja uz soliņa zem loga. Ievērojusi viņu noputējušos zābakus, dabūja divas sukas — lai viņi notīroties: pusdienas ēdīšot pie Frēlihu mammas, tā viņa jau sen noteikusi... Pavisam pārstājusi, sirds Andram atkal sāka sist stiprāk.

Tepat vai vara jāpielieto, kamēr atdabūja Martu šurp apsveicināties, — tai pašal savi ciemiņi, šos abus viņa tikko vairs atcerējās. Anna apsēdās turpat parunāties.

Marijas arī nebij mājās, tai ap pusdienas laiku saiešana savā draudzē. Tagad tepat aiz tirdziņa savu baznīcu uzcēlušī, par to vien skandināja. Arī Annuli katru reizi rāva līdzī, šodien pat bērns aizgāja bļaudams. Vecā tad bij prātīgāka. Uz Mārtiņa baznīcu, protams, gāja ik pārsvētdienas, bet mājās dieva dziesmas tā neidēja kā jaunā.

Kalvics nogrozīja galvu.

— Es brīnos, kā Andrejs tādu idēšanu var ciest.

Anna brīdi padomāja.

— Ciest viņš to nevar, bet neviens te neprasa, kas viņam patīk, kas nē. Māja pieder Marijas mammal, tā gaida katru dienu, kad viņš no vienkārša strādnieka tiks Herminghausā par meistar.

— Vai tas ir tik grūti?

— Laikam nē. It sevišķi viņam. No pirmajiem gadiem viņš mācījās kā traks, vācu un krievu valodā lasa tehnikas grāmatas ar zīmējumiem. Bet tagad tas laiks tāds, viņiem visiem tik daudz kopēju darīšanu, neviens vakars, neviena svētdiena nav brīva. Gan jau Andrs pats redzēs.

— Kā viņš sadzīvo ar savu sievu? — Kalvics interesējās. — Viņa liekas no tādām smalkākām aprindām.

— Nu, par to smalkumu var dažādi domāt, Āgenskalnā tas te ir tāds īpašs, jūs jau tūliņ redzēsiet. Pie tā pierod kā pie tāda maza niešķa, kas nepāriet. Bet tā Marijas baptistu būšana, tā viņam stipri ķeras kaulos. Ja vēl to skuķi nevažājusi visur līdzī pa savām draudzēm. Andrejam kauns no darba biedriem, bet Frēlihu dzimtā viņš taču nav noteicējs. — Viņa padomāja vēl drusku un nopurināja galvu. — Nē, ar sievietēm viņam nelaimējas.

No lielās mājas patlaban iznira viņas īpašniece. Prāva, patukla, ar pusotra zoda, augstā činkurā galvīrsū savītiem matiem. Saulē paspīda saspraužamās adatas un zelta auskari ar zaļiem piekariņiem. Frēliha kundze bij gandrīz tikpat balta kā viņas platā naktsjaka ar lielām perlamutra pogām. Sarauca uzačus, it kā izbrīnījusies, kā svešos pirmo reiz ieraudzījusi, lai gan pirmiņ tos jau bij ļoti labi ievērojusi pa laipām nākam. Tie piecēlās apsveicināt, tas izskatījās diezgan smalki, un Frēliha kundze acīm redzami palika puslīdz apmierināta. Vecais viņu maz interesēja, bet toties pamatīgi viņa aplūkoja Andru, kā jau palicēju. Pat

apkārt apgrieza, lai arī no mugurpuses novērtētu. Par pašu pagaidām neteica neko, bet svārkī viņu galīgi neapmierināja. Fuil tas droši vien bij zemnieku mājās taisīts. Tik biezs un nesmuks, Āgenskalnā tāds sauca par Limbažu Jāņiem. Vai tad papam nebij naudas un viņš nevarēja iedot? Berga bazārā puslīdz labu ancuku varēja dabūt par piecpadsmit rubļiem, stiprs jau tāds nebij, bet izskatījās feini. Kurā katrā bodē — Marijai visur pazīstami.

Andrs bij sarkans kā biete. Anna acīm redzami žēloja, bet ko viņa tur varēja darīt? Frēliha kundze paziņoja, ka šodien viņa gastus aicinot pie sevis pusdienās. Neesot gan paredzēts, varbūt iznāks pamazāk, bet gan jau kaut kā pietiks. Buljonu jau uzlikusi, šmorbrātens arī cepeškrāsnī, tikai himmelšpeize vēl jāsakauj.

Buljons un šmorbrātens — Kalvicu Andram dūša nošļuka. Bet, kad vēl padzirda par himmelšpeizi, sirds pavisam apstājās. Taisni nelaimē dzina iekšā! Galvā vēl pašaudījās doma, vai nevarētu kaut kā izšmakt no šīm šausmīgajām pusdienām — vai kaut vēders nevarētu sākt sāpēt. Bet vēders nesāpēja, un cits glābiņš arī nebij sa-
gaidāms.

Frēliha kundze apgāja apkārt savai puķu dobei un augļu kōkam. Visas piecas bumbieru vālītes turpat, kur tām arī vajadzēja būt. Bet smilktī nomests dzeltens atraitnītes ziedīņš — droši vien kāds pabāzis tievo roķeli pa sētiņas spraugu un noplūcis. Frēliha kundze pameta baltas acis uz to triju palaidņu pusi, bet ciemiņu pēc novaldījās. Meitenes sakāpušas uz sola, tā ka galvas sniedza pāri sētai, un skatījās Matīsu daļā. Arī Andrs piegāja palūkoties.

Matīsu pagalms līdzīgs pusapaļai smilkšu bedrei. Pašā dibenā pie šķūniša uzstatīta savāda strupa laiva ar neredzēti garu ķili pār visu dibenu. Laiva tikko nokrāsota sarkan-zaļi-baltām joslām, liels, kustīgs jauneklis strīpainā flaneļa kreklā bez piedurknēm, plikām krūtīm, līdz pat pleciem brūni nodegušām rokām zeltīja galā uzrakstu: *Saxonia*. Patlaban viņš mitējās svilpot — tie trīs zvirbulēni pār sētu čivināja aiztikdami un zobodamies. Viņš pūlējās izlikties nedzirdam, bet tas prasīja tādu spēka piepūli, ko arī šis nodegušais sportsmenis ilgi nespēja turēt. Nāciet, nāciet! — viena no tām palaidnēm spurkšēja. Brenc, Brenc! — otra papildināja. Bet Matīss nedzirdēja. Tad viss koris ar trim balsīm spruka vaļā: Matīs, Matīs, velns tev kratīs, ķers aiz matiem, raus pār ratiem! ...

Protams, tas bij par daudz. Krāsu kārba un sarene nokrita smilktīs, meistars abām rokām grāba balža galam nozāgētu kluci un gāza to pret sētu. Pus Āgenskalna noribēja, bet tās palaidnes pazuda, kad viņš grasījās liekties, un tagad gavilēja, ap puķu dobi lēkādamas. Matīss pamanīja arī Andra galvu pār sētu, pakratīja dūri un kaut ko noķerca vāciski. Andrs nesaprata — Špīsā vācu lamāšanās vokābuļu nebij —, bet nozuda tikpat veikli no sētas kā tās mazās. Dūša tagad bij pavisam slihta. Nederēja — nē, viņš nederēja pilsētas dzīvei un nekad nederēs. Pilsētniekam jāpiedzimst, kā šīm trim mazajām palaidnēm, laucinieku nekad nepārtaisīs. Pavisam salauzts viņš apsēdās pie namiņa, sagula virsū smagas skumjas pēc Martas, mātes un bērā, pēc visa skaistā Silagaiļu meža liča... Kāpēc viņš visu to bij tik vleglprātīgi pametis?

Anna dzirdējusi traci un jau zināja, kas par lietu. Iznākusī sarāja nebēdnes, tās divas par sodu aizraidīja mājās.

— Tīrais negals ar tādiem kaimiņiem! — viņa sūrojās. — Taisni par zvērēniem paliek, nekā nav apvaldāmi.

— Bet viņš tās nemaz neaiztika, — Andrs aizstāvēja Matīsu.

— Tā jau ir tā lieta, ka tie kaut kā jau sen visus aiztikuši, ne vien mūsu Ernestīnes ielā, bet vēl daudz tālāk. Par kārklu vācisko uzpūtību vairs nesmejas, bet taisni ienīst viņus. Vecene nevar piedot nelaiķa vīram, ka tas bijis Brencis Matīss. Matīsu vēl var kaut kā izlauzīt pa vācu mēlei, bet Brencis paliek Brencis, kari klāt, kādu asti gribi. Un pie tam šis Brencis Matīss esot bijis lāga vīrs un labs enkurnieks artelī, tak liels žūpa, dzērumā pārvēlies pār laivas malu Daugavā zem plosta, tikai otrā nedēļā straume iznesusi pie Volermuižas malā. Atstājis neizmaksātu mājas parādu vācu bankā, tas viņus ēd kā zobu sāpes. Paši mitinās šķūnīša galā, tādā pašā būdā kā šī manējā. Ielas mājā seši īrnieki, tos žņauga kā trauku lupatu katru mēnesi, katru mēnesi viens vai divi kravājas laukā. Āgenskalns smejas: pie Matīsiem neesot dzīves, blaktis un prusaki kožot nost. Citu ienākumu nav. Dēls nekur nestrādā, cauru vasaru ņemas ap to laivu, pa Ķīšezeru brauc, Lielupē uz sacīkstēm, varen lepnu jūrnieka cepuri nēsā. Īsts dienaszaglis un slaists, nākamo rudenī jāiet pie lozēm. Vecene tur vistas un slepeni pārdod olas, lai iesistu vēl kādu kapeiku. Kad putni sprūk laukā, tad kaimiņu dārzeļi dabū just. Patlaban iet vaļā divas prāvas — viena pret Matīsu veceni par izplēstiem sīpoliem,

otra par pārlauztu vistas kāju, āgenskalnieši smejas par abām. Bet leņnumu Matīsi nevar zaudēt, katru otrdienas vakaru tantes sanāk uz kafiju, lai gan vecene dažreiz tekā apkārt, meklējama aizņemties mārciņu cukura, ko pum-perniķelus izcept. Gan jau tu pār sētu redzēsi, ar kādām šlepēm un kādiem groziem galvās tur velkas iekšā. Es viņas jau gadiem pazīstu, bet vēl vienmēr grūti smieklus novaldīt. Mūsu mamma arī kādu retu reizi aizčāpo, pati tikai reizi gadā, savā vārda dienā, rīko.

— Man atkal nāk prātā «Pēterburgas Avīžu piemiņa», — Andrs teica. — Kā Andrejs var izturēt šajā mietpilsoņu perēklī?

— Vecā neko, — Anna sacīja pārdomādama, — tā nekādu vācieti nespēlē, lai gan vārds un uzvārds kā paša likteņa izredzēti. Valoda, tā tāda, kādu viņi te visi runā. Bet Marija — — Viņa aprāva un tikai pēc brīža turpināja. — Nelaimējas Andrejam ar sievām, nemaz nelaimējas... Nevar teikt, ka pēc dabas slikta būtu — —

Patlaban pa vārtniņiem ielīda Marija pati, Annuli pa priekšu buksnīdama. Acīm redzami naidis krājies visu ceļu, bet uz ielas smalkais tonis nepieļāva to izrādīt. Toties aiz vārtiem sētā tas izplūda visā vaļībā. Skuķis bij pagalam sapūties, izrāvās un aizskrēja pie Martas, kas jau paspējusi saraust smilktīs krietnu kalnu. Marija tikko paguva notvert, pirms Annule vēl bij paspējusi notuities.

— Bez prāta, bez prāta! — viņa taisni vai raudāja. — Ar balto baznīcas kleitiņu zemē, smilktīs iekšā, lai ar reizi šmucīgs kā sivēns. Bet tā jau ir, kad diendienā ar tādiem no ielas — —

Pamanīja Andru, pagrūda — kreiso roku sasveicināties, tāpēc ka labā turēja cieti sagrābto Annuli. Ierāva to istabā pārgērbt uzvalciņā, kuram smilktis nebūtu tik pārāk bīstamas.

Anna piebikstīja Andram.

— Tādi no ielas — tas nezīmējās uz Martu. Tie ir tie Andreja darba biedra bērni. Mēs ar viņu satiekam labi.

Andrejs iesteidzās žirgts un no sirds priecīgs par sen-gaidīto ciemiņu. Ieskrēja istabā apsveicināties arī ar Kalvicu, bet tūlīņ atkal iznāca ārā. Andrs ievēroja, ka viņš uzposies tikpat rūpīgi kā toreiz Dīvajās braucienā. Kājas gan diezgan citīgi zālē aptīrītas, tomēr redzams, ka zābaki pāri pusei briduši slapjumā un dubļos.

— Es gandrīz noteikti zināju, ka šodien tu atbrauksi, — viņš teica un atsēdās soliņā Andram blakus. Ar visu

žirgtumu tomēr manāmi nokusis. — Bet neko nevarēja darīt, šodien pa baznīcas laiku man katrā ziņā vajadzēja būt citur.

— Kur tu tos dubļus esi atradis, ko izbradāt? Rīgas smilktājos es nevienu peļķi neesmu varējis ieraudzīt. Katrā ziņā tālu esi bijis.

Andrejs izvairīgi pasmējās.

— Kā iznāk. Dažreiz vieta nav tālu, bet, kamēr tiek līdz viņai, verstes trīs jāapmet. Tas — skatoties, kāds kuro dienu vējš.

Kāda bēda šiem uz sauszemes par vēju? — Andrs nodomāja. Bet varbūt tas nemaz nebij vējš, tikai tāda izruna. Negribējās parādīt pulkas ziņkāri, tāpēc viņš neprasiņa — tagad tam laika bij diezgan.

— Nu, kā tev patīk Rīgā, kad nu reiz tā pa īstam esi še? — Andrejs taujāja.

Andrs sāka negribīgi, taustīdamies, bet pamazām mēle raisījās brīvāk. Iebraucamā vietā redzētais viņam nepatika nemaz. Taisni kā izsmiekls tam, ko vēroja Vērmaņa dārzā vai sastapa vācu teātra apstādījumos.

— Tā ir Rīgas otrā puse, — Andrejs atteica, — jo divas viņas ir. Kā zemes lodei — kamēr vienu apspīd saule, otra mirkst dziļā ēnā. Tie vēl sīkumi, ko tu redzējis, bet ieej Maskavas priekšpilsētas skabūžos un pagrabos, pastaigā pa nomalēm, tur dažreiz dabū redzēt pavisam citādas ainas. Par Rīgu nevajag spriest pēc tās vienas puses vien, tiem sešstāvu namiem, kaltām durvīm un zīda aizkariem aizvilktiemi logiem.

— Iznāk gandrīz tāpat kā uz laukiem, — Andrs sadrūvējies noņurdēja. — Es Rīgu biju iedomājies daudz citādāku.

— Es savā laikā tāpat. Neiet tik ātri, kamēr kaut cik iepazīst, kas te īsti notiekas un kā viss tas patiesībā izskatās. Gandrīz kā uz laukiem, tu saki? Nekā, brālīt, te visa tā dzīve ir daudz sarežģītāka, viss mehānisms smalkāk iekārtots. Un starpība starp tām abām pusēm lielāka — taisni kā sēta starpā. Atceries veco Brīviņu Vanagu. Ubagi! — viņš mēdza izkliegt, kad bij lepnā prātā. Un tomēr tādām ubagam uz lielceļa nekad nepabrauca garām, nepieturējies un nepaaicinājies iesēsties. Varbūt aiz tā paša lepnuma, bet tomēr lika iesēsties. Un tad es iedomājos sava Herminghausa direktoru, kad viņš ziemu sudraba apkaltās kamanās laiž pa Dinamindes ielu, likām ilksīm augstu pāri uzsegts pušķains tīkls, lai angļu rikšo-

tājs sniega pikas nemet uz lāčādas segas. Un Raņķa dambja galā viņam pagadās taisni tas, par ko tu stāsti, ar auklu piesietām tupelēm kājās. Un viņš liek kučīeram pieturēt un saka: klausies, vecais zelli! Tev tās kamašas neliekas diezciņ ērtas. Uzmeties uz slieču galiem man aiz muguras, līdz Šoneru ielai es tevi aizraušu... Domā — viņu nenoturētu par traku? Uz galvošanu! Rotenbergā radi viņu ieslodzītu.

Viņš smējās tik sirsnīgi, ka Andrs saīga pavisam, nesaprazdams, kur te tas joks. Andrejs uzsita viņam uz pleca.

— Neviebies neko. Pavisam zaļš tu vēl esi, bet tas nepaliks ilgi, pilsēta izmāca daudz ātrāk nekā tavs Puķītis Dīvajās pagastskolā. Tikai nevajag degunu nokārt un sākt čikstēt, tad drīz var nonākt pie tā, ka jālec kaut kur Zunda grāvī galu meklēt vai jāsāk bumbas taisīt kā Muldiņu Kārlim.

Muldiņu Kārli iedomājies, atkal pasmējās. Andram Andrejs šodien vispār likās tāds neparasti aušīgs, tāpēc pats sabozās vēl vairāk. Bet, kad tas noņēma platmali un noslaucīja pieri, viņš nocēla arī savu naģeni un pataustīja garozu galvirsū.

— Jūs esat pie Renča bijuši! — Andrejs iesaucās. — Tāpēc es skatos, ka tavam tēvam arī ūsas uzskrullētas kā kādam bodes jaunkungam. Es tur savu kāju vairs nesperu, taisni kā sērga ar tām pomādēm, atkauties nevar.

Viņš vienkārši ieģrūda pirkstus Andra matu rotā un sajauca lēkšķu lēkšķēm. Tad iznesa divieli ar siltā ūdenī samērcētu galu un lika to ķītu tur pamatīgi izberzt laukā. Patiešām, tūliņ palika tā kā labāk.

Bet tas labākums pastāvēja tikai tik ilgi, kamēr Frēliha kundze sauca iekšā un sēdināja ap galdu. Viņš taču nebij paspējis apvaicāties Annai, kas tā himmelšpeize tāda ir un kā viņu ēd. Istaba pati par sevi jau iedvesa zināmu bijību. Zema gan un nelīdzenām sienām, bet dzeltenās tapetes ar zelta cīpsliņām, augšā apmalas lenta platām zeltītām puķēm. Divas plāksniņas ar tukliem spārnotiem eņģelišiem, vienā iesudrabots bībelpants latviešu, otrā vācu valodā. Stūros nolikti mīksti atzveltnu krēsli ar baltiem pārvalkiem, stūreniski pieslieti izšūti spilventiņi — dulgam cilvēkam vajadzētu būt, lai uzdrošinātos tur pieskarties. No guļamistabas tūliņ apžilbinoši balti iespīda acis gulta ar mežģīnēm apšūtu segu līdz zemei un četriem lieliem spilveniem vienā galā. Andram acis pavērsās aplū-

kot, vai otrā arī nav. Nē, otrā tādas grēdas nebij, tātad tādā gultā laikam varēja arī gulēt. Uz grīdas paklāta bal-
tas lāčādiņas pakaļējā puse ar strupu lipu un kāju stul-
miem. Še ēdamistabā stāvēja veca riekstkoka bufete,
augšā pašam stiklam piebīdīta lepna augļu vāze, karafe
ar šķautņainu stikla bumbu korķa vietā un uz sāniem no-
statīta tukša konfekšu kārba, lai labāk varētu redzēt vāku
ar lepnu dāmu piedauzīgi plikām krūtīm un rozā lentām
izkrokoto apmalu. Vidus tukšumā pārsegts izšūts dvie-
lis — Andrs tūliņ ieklausījās, ka to sauc par leiferi. Uz
tā smieklīgi maziņš, ar apzeltītiem lūciņiem pīts groziņš
ar neredzēti zilu drēbes vijolišu pušķi, dzeltena porce-
lāna zilonītis ar saliektu snuķi un vēl šādi tādi nieciņi.
Lielā, skaistā jūras gliemežvākā glabājamo, skaistām stikla
pumpiņām aplipināto piespraužamo adatu kāds bij sa-
griezis šķērsām. — Frēliha kundze piecēlās un nopukoda-
mās atgriezta gareniski. Nekādas kārtības vairs nebij mā-
jās, kā tas skuķis auga lielāks tā visu grieza apkārt un
riņķī. Tādēļ vien galu galā dienestmeita būs jāmeklē...
Māte ar meitu ne visai draudzīgi pazibsnīja viena otrai,
turpinājumu droši vien atlikdamas, kamēr svešie te klāt.
Lampa virs galda iebāzta marles apmetnī, pa to rāpoja
viena vienīgā muša. Frēliha kundze uz to jau vairākkārt
bij tāpat zibsnījusi. Tagad rāpulis aizspindza un apmetās
uz vācu bībelpantiņa. Kundze žigli piecēlās, izvilka bu-
fetei aizbāzto vecas galošas zoles pletni koka kātā un gāza
ar tādu blāksķi, ka sudraba raksti likās taisni pielīpam
sienai.

— Aha! — mediniece noteica ļaunā priekā. — To tu te
meklēji! Nekaunīgs radījums tāda muša, sargi durvis, kā
gribi, vienmēr kāda iekšā. Uz laukiem viņu jau tāpat ne-
trūkst?

— Mm... — Kalvics palocīja galvu, atbildēt viņš va-
rēja tikai zupas strēbienu norijis. — Sava iztikšana ir
mums arī.

Un slepšus pamirkšīnāja Andram. Viņš vispār likās ļoti
apmierināts un omulīgs, strēba neatlaidīgi, kamēr šķīvis
bij tukšs, un otru te nevienam nelēja. Saimniece apvaicā-
jās, kā garšojot.

— Bet taisni lieliski! — Kalvics slavēja. — Kā jūs to
dabūjat gatavu?

Frēlihu mamma smaidīja kā saulīte. Uzvilksies melnu,
spīdīgu jaku ar dzeltenām puķēm un šausmīgi platām pie-
durknēm, ap rokas stilbu paplata zelta stīpa, otrais zods

pakaklē runājot šūpojās kā piesiets vilnis, kas netiek projām. Jaunībā viņa bijusi nesalīdzināmi glītāka un iznesīgāka kā meita, kaut kas no visa tā vēl paglabājies, acīm redzami viņa pati to jauda, un ar patiku apzinājās kā šī vecā, lai arī mazliet apsūbējušā zelta īpašniece. Viņa te tā saimniece, visiem to vajadzēja ievērot.

Zupa — jā, tā bij viņas specialitāte. Zupa un kafija — pus Āgenskalna nāca viņas recepti prasīt. Nelaiķis Frēlihs bij slims ar māgas kaiti, bet aiz tās labās uzpasēšanas sadzīvoja līdz piecdesmit gadi. Kafiju viņa ņēma pie Mencendorfa, tikai pie Mencendorfa, Kerkoviusam jau vairs nebij tas. Java un Kuba viņa necieta, tas tāds ass un bez riktīgās duftes. Tikai mēlangž, tā bij viņas marka, jau četrdesmito gadu.

Andrs ēzdams klausījās. Viņa tīšām nelauzīja valodu pa vācu modeli, bet vairāk kā šai zupai kartupeļu šķēlīšu viņas latviskajā runā maisījās visādas cangas, rīvbrotēs, klopferi un tamlīdzīgas nesaprotamas lietas. Pārāk sīki tajā ieklausīties arī nebij laika — ēšana aizņēma uzmanas lielāko daļu.

Šmorbrātenis izrādījās tas pats sautētais teļa cepetis, nekas vairāk, ne mazāk. Mērce ielleta savādā traucīnā, ko sauca par zostes traucīņu, no tā smelot, prāva lāse nopilēja uz sniegbaltā galdauta... Tas bij dūres trieciens taisni pierē. Andram ausis sāka džinkstēt, viņš nosarka pāri ausīm, pārbijušās acis pašāvās apkārt. Par laimi, citi nebij ievērojuši, tikai Anna pacilāja roku, tas nozīmēja, ka viņa atmāj ar to un saka: nieki! par to nav ko uztraukties! Jā, jā, viņai tas nieki, bet ko teiks Frēlihu mamma, ja jau mušai ar pletni skrēja pakaļ un pat adatiņu nelāva otrādi apgriezt?... Viņš uzbīdīja šķīvi briesmīgajam plankumam — bet vai tad tas bij glābiņš? Reiz tā kā tā nocels nost un atradīs. Smagas rūpes apmāca ēstgribu, negaršoja vairs pat himmelšpeize, kas gan galu galā izrādījās par vienkāršu, pastingrāku, ar pienu ēdamu ķīseli.

Marija visu laiku noņēmās ar savu Annuli. Abām vēl palicis uz sirds kaut kas no neizdevīgā baznīcas gājiena. Skuķis bij īgns un gražojās, nelāva salveti mugurpusē mezglā siet, bet gribēja to tāpat ar stūri bāzt aiz blūzes apkakles. Lieta izrādījās svarīga no vairākām pusēm. Vispirms — aiz apkakles bāza tikai pieaugušie, bērniem vienmēr nācās sasiet zem pakauša. Un tad tas bij arī nopietns audzināšanas jautājums: māte nekad nedrīkstēja

piekāpties bērna untumiem, tad vēlāk nekāda apvalda vairs nebij gaidāma... Tā viņas tielējās ap salveti, kamēr citi ar zupu bij tikuši galā. Nu Annule neparko negribēja iesākt ar zupu, bet ar himmelšpeiži, kas pēc mātes domām bij tāds nedzirdēts trakums, ka arī grosamma jāsauc palīgā. Kad spītņiece tomēr galu galā sāka ēst, māte nolaida rokas klēpī un galīgi salauzta aplaida apkārt pārmocīta cilvēka skatienu.

— Tas ir neredzēti spītīgs bērns! — viņa sūdzējās.
— Taisni kapā dzen iekšā. Uz baznīcu — vilkšus, tāds kauns no visiem ielas gājējiem! Un tur atkal. Šodien pie mums viesojās mācītājs Freijs no Vecrīgas. Šitā neliete taisni ar pirkstu turp un pilnā kaklā: mammiņ, vai tas bārdainais vecis runās?... Bārdainais vecis... stīva un mēma es paliku, vēl tagad pirkstu gall ir auksti.

Annule paskatījās baltām acīm, bet, tā kā patlaban tuvojās himmelšpeižes šķivis, atlika strīdīņu kādai citai reizei.

— No kurienes viņam tas lēcies? — Marija bij dziļā neizpratnē. — Mūsu ģimijā tādu stūrgalvju nav — ne es, ne mamma, nelaiķa paps jau pavisam nē. — Bet tad viņa taisni kā diviem iesmiem iedūra Andrejam. — Kad tā ar kužām draudzējas, tad nav nekāda brīnuma, ka bērns mājās izaug par mežoni.

Andrejs tikai ēda, it kā viņam pie visa tā nebijusi ne mazākā daļa. Vislabāk sajūtās Kalvics, Frēlihu mammas labvēlību ieguvis tūlīn ar to, ka ēda dūšīgi un paslavēdams. Arī tas viņai ļoti pa prātam, ka tie abi šurpnākdami bijuši pie friziera, lai izskatītos pieņemami smalkākā sabiedrībā. Andram gan mati atkal bij mazliet sajukuši.

— Pie Renc kunga, pie Renc kunga vajadzēja iet, — mamma pamācīja. — Renc kungam ir palīgs Vahholder kungs, tas tev ar pomādi un noķemmēs gludi. Ar celiņu vai bez, lokas ieliks — visu, kā vēlies. Vahholder kungs ir liels speciālists. Viņš tikai gaida, kad lokāls tiks brīvs, pats savu šefiti vērs vaļā viņā pusē, Martas ielā.

— Karlīnes ielā, — pārlaboja Marija.

— Karlīnes ielā. Vahholder kungam ir nauda bankā, inventārs nemaz nav jāņem uz kredīta. Viņš jau mūsu Marijai arī bij tāds kavalieris — trīsdesmit seši gadi toreiz!

— Trīsdesmit pieci! — Marija pārlaboja atkal, mazliet iepīkusi par nepareizo skaitli, bet citādi tā, it kā viņai nekad nebijušas nekādas darīšanas ar šo Vahholdera

kungu. Andram tūlīņ ienāca prātā ūsainis frizētavā, kā tas atlauza galvu un paskatījās griestos. Tad viņš slepus pavērās Andrejā. Bet tas acīm redzami tikai garlaikojās un, gaidīdams, kad celsies no galda, plūkāja savu nejauki sadzīto pumpaino strādnieka delnu. Jā — Vahholdera kungam bij pavisam citādas rokas!

Kad piecēlās no galda, Marija ieveda Andru savā istabā, kur bij divas lielas un viena bērnu gulta, kumode ar porcelāna un māla nieciņiem, tāpat pantiņi ar eņģeļiem pie sienām. Freija kungs nesen bij atgriezies no ceļojuma pa Palestīnu un šodien brīnumjauki stāstīja, ko tur redzējis. Bez tam par šo ceļojumu sarakstījis arī grāmatu, ko viņš pārdeva baznīcēniem ar desmit procentiem rabata. Šo grāmatu Marija gribēja Andram parādīt.

Viņa izvilka to plauktā, virs Andreja grāmatām uz bāztu — vēl tur bij dziesmu grāmata samta vākos un zūksnis ticības brošūru. Ar lielu bijību pašķīstīja J. A. Freija sacerējumu «Zeme, kur Jēzus staigāja». Tā bij brīnišķa grāmata, Jeruzalemi tur varēja redzēt, Betlēmi, Nacareti un Jēkaba aku. Bet šitas te, pašā priekšā, uz atsevišķas lapas, tas bij pats Freija kungs beduīna mēteli un ar savu jājamo kamieli. Izskatījās tik skaisti, taisni apraudāties varēja. Šī grāmata Andram arī katrā ziņā jāiegādājas. Draudzes loceklis viņš nebij, tāpēc viss pusrublis gan jāmaksā. Purpēters bazārā droši vien neturēja, bet Freija kungam Iekšrīgā, Vaļņu un Rīdziņielas stūrī, bij pašam savs nams, drukātava un grāmatu bode, tur droši vien vēl kāda būs dabūjama. Viņš pats šodien vēl bij ieminējies, lai brāļi un māsas paskubina savus radus un pazīstamus katrā ziņā iegādāties šo svētīgo grāmatu par slavu mūsu kungam un pestītājam. To pusrubli Andrs lai šodien pat paprasa tēvam, iespējams, ka Freija kungs ierodas vēl reizi un tad tieši novaicā, cik kurš ir darījis tā kunga slavas izplatīšanai.

Andrejs arī palūkojās pār Andra plecu bildē un iesmējās garšīgi.

— Blēdis sasodītais! Ielicis vismaz sava pestītāja fotogrāfiju! Šito grāmatu vajadzētu saukt: Zeme, kur Freijs jādēlēja. Un tad — ar kamieli un beduīna uzpletni. Bet viņa kungs nēsāja garu paltraku ar striķi ap vēderu un Jeruzalemē iejāja uz ēzeļa vai ēzelienes.

Marija bij tā pārskaitusies un apvainota, ka iespēja tikai kaut ko atmurkšēt zaimotājam pretī. Kamēr viņa tur šķendējās un Ošu Andrejs smējās, Andrs paguva iemest

grāmatu plauktiņā aci. Jā, latviešu grāmatu tur milzums. Krīeviski paspīda Stepnaks-Kravčinskis, Gorkijs un Čehovs, vāciski «Moses oder Darwin», «Kraft und Stoff»... Atgriezās tīri pārsteigts un gribēja to pateikt.

Bet visu izbrīnu apslāpēja atceres par to nolādēto mērces plankumu uz galdauta. Laukā izgājušam, viņam viss Āgenskalns rādījās dzeltenpelēkā miglā. Ja visu laiku būs jāstaigā ar stīvi pieziestu pakausi, jāklausās, kā mamma lielās ar savu kafiju un Marija karo ar skuķi, un tad vēl jātrīc, ka kāds mērces piliens nenokrīt uz galdauta, tad tās te mokas, ne dzīve. Un piepeši viņu smagi sagrāba skumjas pēc tēva, kas tūliņ brauks prom, pēc mātes un Martas, kas palika Silagaiļu līcī...

Ošu Andrejs jau pa gabalu noprata, ka viņu kaut kas nospiež, varbūt arī cēloni uzminēja. Andrs negribēja neko teikt — smiesies. Kas tādām ko nesmieties, iedzīvojies un pieradis. Tomēr beigās pastāstīja gan: par brīnumu Andrejs pat nepasmaidīja zobgalīgi

— Uz mata tāpat kā man, — viņš teica, galvu locīdams. — Neko nevar darīt, mums visiem jāiziet tā smalkā skola. Un galu galā par ļaunu nemaz nav, āksti mēs tāpēc nepaliekam. Tev vajadzēja darīt tā — palocīties un teikt: lūdzu atvainojiet, bet nu gan es stipri notraipīju jūsu brīnišķo galdautu. Stipri var teikt vēl stiprāk — briesmīgi, šausmīgi — jo lielāku tu tēlo savu vainu, jo tas viņai patīkamāk. — Nekas, — viņa teiks, — man ir tādas zāles, kas visus fleķus ņem laukā... — Galvenais, ka esi ievērojis viņas apsega brīnišķo baltumu. Un pie tam tāda Āgenskalna zoss dažreiz labi zina, ka tu nemaz nedomā to, ko runā, ka tu liekuļo, varbūt pat melo. Bet tas nekas, tikai izlikties tev vajag, ārieni parādīt. Šiem Āgenskalna mietpilsoņiem gluži viena alga, smadzenes tev galvā vai biežputra. Savējos paurus viņi nekad nav pataustījuši, tāpēc ka tur arī nepavisam nav ko taustīt. Bet, ja tev matiem celiņš nebūs taisni pāršķirts vai aiz naga kāda kvēpu drupata aizmetusies, tad vari dabūt lādiņu.

Tagad viņš palaida savu aizkavēto smieklu.

— Iedomājies, visu laiku urdīja mani, lai es lūkojot tikt Herminghausā par meistarū, — tagad gan vairs nē, pateicu strupi, ka tā ir tikai mana paša darīšana un citam tur nav nekādas daļas. Un nevis tādēļ, ka es tad vairāk pelnītu — par dzīvokli un uzturu ģimenei es viņai arī tagad samaksāju tikpat kārtīgi kā Anna par to savu suņu būdu. Bet tādēļ, ka es tad nestaigātu strādnieku blūzē, bet

nēsātu elšķinu un šlīpsi un vispār izskatītos vairāk pēc kunga... Par to mums šodien vēl būs runa, gan jau dzirdēsi... Nelaika Frēlihs — vienu gadu es viņu vēl dabūju redzēt — tas arī bij vienkāršs vīrelis un nemaz neizskatījās pēc kunga, tāpēc vecene to visu mūžu nesa kā kupri mugurā. Strādāja viņā pusē pie pilsētas dārznieka, ļoti taupīgs vīrelis, beidzamo kapeiciņu atnesa mājās, slimoja ar vēderu un nomira virtuvē uz zemē pastiepta salmu maišeļa... Viņa ar savām zupām! Es šaubos, vai deva paēst pat tik, cik viņš vēl varēja dabūt iekšā. Ceturtais gads, kā Frēlihs guļ jau Mārtaņa kapos, bet viņa ne reizes nav aizgājusi to apraudzīt.

— Man liekas, tava Marija arī nav daudz labāka, — Andram paspruka zēna vientiesībā. — Es vispār lāgā neapjaužu, kā tu te vari dzīvot.

Ošu Andrejs bij ielicis ūsas galu mutē un brīdi košļāja to. Pierē viņam ievilkusies drūma grumba.

— Tavs tēvs saka, ka ar sievietēm man neesot laimes. Varbūt taisnība, varbūt nē — kāda citam tur daļa? Vai es kādam žēlojos, un vai mani kāds var žēlot? Kādu nastu sasējis, tādu nes. Vispār par savām ģimenes lietām es ne ar vienu nērunāju — tu arī vairāk neprasi.

Pamanijis, ka Andrs atkal sajūtas ko aplam izdarījis, uzsita tam uz pleca.

— Nenokar degunu, Andri! Var dzīvot arī Āgenskalnā. Taisni tagad var. Domā, Āgenskalns pieder šiem Frēlihiem, Matīsiem, Kaddikēm un citiem skaluvāciešiem, kas te tās budkas sacēlušī? Nē — mums viņš pieder, kas te mitināties tajās būdās un bēniņos un maksājam lielo naudu, lai viņi var strēbt savu mēlangž un pastaigāties ar spieķi rokā. Paskaties rītā pēc pirmās svilpes, kad mēs sāksim līst laukā, — visas spraugas būs melnas, nevienu namīpašnieku nemanīs. Viņi mūs ienīst, un mēs viņus nīcinām, šos mietpilsoņus, naida vērts viņus neturam. Lai tikai ielien dziļāk zem saviem pēļiem un domā, ka mums citas gaitas nav kā uz sviedrētavu un atpakaļ. Man šķiet, dažs apakšbiksēs izlēks sētā, kad Āgenskalns reiz sāks dārdēt.

Andrs nedroši ieminējās par Muldiņu Kārļa bumbu kaltuvi. Ošu Andrejs smējās locīdamies.

— Tas bada dzeguze! Tas ir tas stulbākais sīkbiņģelis, kādu es jebkad esmu sastapis. Kamēr nebiju apprecējies, viņš bieži nāca pie manis tajā Dukša būdā, bet, kā reiz aizņēmās trīs rubļus, tā vairāk nerādās. Tā ir visglupjākā

tauta Rīgā, par kungiem gribētu būt, bet pelna mazāk kā lauku ienācējs pirmo gadu fabrikā. Par strādnieku kustību viņi zin tikpat daudz kā zoss par svētdienu. Ja mēs kaut ko darām, tad tikai, vismaz galvenā kārtā tādēļ, lai viņš astoņpadsmit rubļu vietā varētu saņemt divdesmit divus. No šīs sugas nāk tie vēderlīžņas, spiegi un nodevēji...

Vairāk viņš nedabūja pateikt, pa vārtiem žigli ienāca jauns, dūšīgs cilvēks, mazliet kūkumu uzmetis, saļukušu velosipēdista cepuri galvā. Tikai mazliet pamāja, parādīdams, ka tos abus redzējis gan, bet veikli iemanījās Anas namiņā, laikam nebij pirmā reize nākama.

— Tas ir Kurmis, — Andrejs teica. — Nu man jāiet. Es domāju, tu arī varēsi nākt iekšā.

Domājis, bet neiedomājies iesteidzās namelī Kurmim pakal, pamezdams Andru ar pavērtu muti. Strādnieku kustība... mēs ko darām... spiegi un nodevēji... Kurmis... Tas sāka palikt interesanti! Nē, Āgenskalna mājelēs un bēniņos varbūt nemaz nebij tik neciešami šauri un pretīgi.

Tikko bij attapies sakārtot muti, kad pa vārtniem tikpat veikli un klusi iešmuka vēl viens. Šoreiz tas bij pazems, padrukns platplecis, lielām noļukušām ūsām. No platmales apakšas — Andram likās — neuzticīgi paglūnēja svešajā lauciniekā, pazuda namelī, durvis rūpīgi aiztaisīja ciet.

Andram ziņkāre auga. Kaut kas no tās Muldiņu Kārļa bumbu kaltuves tomēr atkal paplaiksnījās iedomā. Acumirkli vēl pastāvējis, viņš saņēmās, atmeta galvu un gāja iekšā.

Istaba maza, kā sērkociņu kārbīņa, taču Anna pratusi tā iekārtot, ka bez gultas, galdiņa un grāmatplauktiņa vēl pieciem stiebru krēsliem iznāca telpas. Tā kā Andram sēdamā pietrūka, Ošu Andrejs pabrīvoja stūri no savējā.

— Tas ir Lapa, — viņš teica, pret ūsaini pamādams.

Andram svešie tikai pavirši uzmeta acis. Anna jau paguvusi abiem pastāstīt. Pati viņa sarunājās ar Lapu, izrādījās, ka tas dzīvo tepat kaimiņos un ka tās viņa meitenes, kas te nāca pie Martas. Jaunais, sārtais Kurmis pārlūkoja «Dienas Lapas» vakarējo numuru, viņam bij mīlīga un smaidīga seja. Ošu Andrejs palicis ļoti nopietns, kaut ko pārdomāja.

Un tad piepeši istabiņā parādījās vēl viens — drīzāk varēja domāt, ka no griestiem nokrita, nevis ienāca pa

durvīm. Liels, kaulains jauneklīs, neveselīgu, pelēku seju un iekritušām acīm. Bez apsveicināšanās ceremonijām kā savās mājās aizspraucās aiz galdiņa, šujmašīnu pastūma tālāk, prāvo bozi ieslēja kaktā un pataustīja, vai logs pietiekoši cieti aiztaisīts. Kad Anna gribēja celties un pasniegt savu krēslu, viņš tikai īgni atmeta ar roku un palika stāvam. Acīm redzami viņam nebij daudz laika — viņš paskatījās loga stenderei piekārtā Annas pulksteņī, tad vēl pavilka no vestes kabatas savējo, melna tērauda, bet labi apdilušu un bez ķēdes. Platmali viņš neņoņēma, arī Kurmis ar Lapu tāpat sēdēja cepurēm galvās. Andrs nodomāja, ka šie pilsētnieki pavisam neuzvedas pilsētnieciski svešā dzīvoklī.

Tā kā viņš sēdēja Andrejam gandrīz klēpī, tas pačukstēja ausī:

— Tas ir Zauls...

Zauls! Andram gribējās pasmieties. Nē, Āgenskalnā droši vien nemaz nebij tik garlaicīgi! Anna īsos vārdos pastāstīja Zaulam par tiem abiem lauciniekiem, tas drūmi noklausījās, bet neteica ne jā, ne nē.

— Man ļoti maz laika, — viņš ierunājās aizsmacis, dzirdams, ka arī krūtīs mazliet sēca. Vasaras mētelītis cieši sapogāts, runājot kakls viņam it kā saraucās īsāks uzslīetā apkaklē. — Dienas kārtībā šoreiz tikai biedra Andža lieta. Lūdzu izteikties. Vārds Kurmim. Tikai īsi.

Andrs druku piebikstīja Andram — tas saprata: Andžs, tas bij viņš pats. Un Andram palika pavisam labi ap sirdi. Nē, lai saka, ko grib, te tomēr kaut kur un kaut kā jaudās tās pašas Muldiņu Kārļa bumbas.

Kurmis runāja lēnām, pasīkā balsī, it kā smaidīdams. Patiesībā gan nemaz nesmaidīja, viņam tāda paraša. Tikai pāris vārdu bij, ko teikt. Viņi Pihlavā to lietu pārrunājuši, bet pie vienbalsīga slēdziena nebij tikuši. Vairākums tomēr par to — arī viņš pats personīgi —, ka biedram Andžam jāpieņem meistara vieta savā nodaļā. Citādi tur varēja nākt Ziediņš no zāgētavas, tas līdējs un izdzinējs. Tad visi tie desmit plača strādnieki, starp kuriem bij arī seši jau krietni biedri, nonāktu ļoti neizdevīgā stāvoklī.

Lapa ar saviem biedriem turpat Herminghausā pavisam otrādās domās. Kas tad bij tāds meistars? Kungiem labā roka, sulainis un vagars vienā reizē. Vakarā viņam jāiet kantorī paziņot, rītos atkal saņemt jaunos rīkojumus un noteikumus. Vai Andžam vairs būs laiks un patika nodoties kopējam darbam, kas patlaban vēl pašā sākumā?

Nē, viņi negribēja pazaudēt biedru, kas patlaban pilnīgi nepieciešams pulciņā.

Kad Ošu Andrejs pats sāka runāt, Kalvicu Andram atkal mute neviļus pavērās. Vai tas vairs tas pats lielais Andrs, kas Brīviņos ne lāga teikumu nevarēja atmurkšēt pretī, kad Leikartu Lība un Smalko Anna sāka viņu uz-zobot? Tik nosvērtī viņš arī tagad vēl nerunāja kā tie divi, mazliet uztraucās, bet gan laikam tāpēc, ka jāsaka pašam par sevi. To divdesmit četru dēļ viņam jāatsakās no divi simt četrdesmitiem un drīz vien varbūt no divi tūkstoši četri simtiem. Un vai arī tie paši divdesmit četri nepaliks vīlušies? Vai kungi maksāja meistaram tos desmit rubļus tādēļ, lai viņš kalpotu strādnieku, nevis kungu interesēm? Nē — uz diviem gaņģiem malt viņš negribēja, viņš nevarēja strādāt tā, lai labā roka nezinātu, ko kreisā dara. Viņš atteicās, viņš kategoriski atteicās.

Arī Annai jāva runāt — viņa izskatījās tāda, kas runātu tomēr, ja pat neļāvuši. Andram brīnumi auga vēl lielāki. Kur viņa pa šo laiku ņēmusi to valodu un drosmi? Sievieša cilvēks, viņa nevarēja tā savaldīties, uztraucās, tā kā skaitās arī, straujākās vietās roku pacilāja līdzī. Kas tad tā bij par jaunu taktiku, un kas to izdomājis? Jaunu spējīgu biedru viņi gribēja izraut no sava vidus un atdot kungiem. Tīrais stulbums domāt, ka fabrikas meistars vēl varētu palikt strādnieks un ar strādniekiem. Šlipse ap kaklu un katliņš galvā pārvērta otrādi arī to, kas zem tā apakšā. Par desmit rubļiem mēnesī kungi gribēja viņu dabūt. Pēc iespējas lētāk pirkt un dārgi pārdot, tas jau bij viņu veikalu pamatlikums. Lauku saimnieki sev priekšstrādniekus un izdzinējus pirka par groka glāzi, viņu dēļ smukākās kalpu meitas par pusmārciņu bonbongu...

Ošu Andrejs trinās tik nepacietīgi, ka gandrīz grūda nost Andru no krēsla stūra. Kā katrs īsts brālis viņš nevarēja ciest, kad māsa plāpāja, un vispār necik nevērtēja viņas gudrību.

Zauls visu laiku bij ripinājis Annas mašīnā uzsprauto balta diega spolīti. Patlaban ar mazajām šķērītēm apgrieza ieplīsušo nagu. Visu laiku likās nemaz neklausā-mies, ko tie te runāja. Bet tagad steigā un pavirši savilka kopā visu sarunāto — viņš teicās rezumējot. Un tad, par lielu pārsteigumu, izrādījās, ka neviens pats vārds viņam nebij paslidējis nedzirdēts. Viņa paša ieskats te nekrita svarā. Tikai to viņš gribēja pateikt — ne tuvu nebij pa-

reizs tāds ieskats, kad varēja domāt uzlabot darba apstākļus un strādnieku peļņu, kaut kā iespaidojot fabrikas administratīvo aparātu. Ja iedabūja vienu savu meistarū kaut kādā nodaļā, tad tomēr deviņdesmit deviņās citās palika kungu ieceltie izdzinēji un spiegi un treknās govīs vēl vienmēr apēda tās liesās. Patlaban svarīgākais bij biedrošanās, apziņas un aktivitātes modināšana, cīņas drosme un gatavība uzņēmēju negēlīgiem izsūkšanas trikiem stādīt pretī strādnieku kopīgo spēku... Bet tās bij tikai viņa personīgās domas. Kā nolems pulciņā, tā biedram Andžam būs jārikojas.

Ošu Andrejs palocīja galvu.

Zauls atpogāja mēteli, un tad bij redzams, ka zem tā un virs pašaustām biksēm zilgani svārki un veste ar zelta pogām. Mētelim šķita bezdibenīgas iekškabatas, viņš izvilka krietnu žūksni nelielu grāmatiņu, lielāko daļu atdeva Andrejam, tiem abiem katram pa divām. Andram ausis sāka svilt, uz jaunu grāmatu viņš nekad nevarēja vienaldzīgi noskatīties. Lapa savas grāmatiņas iemeta cepures dibenā un uzmauca galvā, Kurmis, aiz Annas gultas gala pavīrziņies, uzlocīja bikšu stilbu galu un aizbāza aiz zeķes... Andrs izlikās neko neredzam, bet lieliska sajūsma viņu pacēla kā vilnī: lasīt to, kas tā jāglabā, tas bij ko vērts!

Ošu Andrejs ar savu mantu izmanījās laukā. Zauls sapogājās, samauca cepuri vairāk pār acīm un palika stipri svešāks. Kad viņš izslīda pa durvīm, Andrs izgāja pakal paskatīties, uz kuru pusi aiziet. Pagalmā tā vairs nebija, kad pabāza galvu pa vārtiņiem, tur vienā un otrā pusē uz laipām saskatāmi reti gājēji, smilktis klaigādami rušinājās bērni, nezin aiz kāda pārpratuma iemaldījies ormanis tukšā brauca garām — garais, kaulainais ar uzslieto apakli kā ūdenī iekritis, aiziet pa šo mirkli viņš nekur nevarēja. Andram ienāca prātā, ka nebūs gājis laukā, bet iegriezies tepat Frēlihu lielajā mājā. Viņš novirzījās gar to. Durvis vaļā, mamma kravājās ķēķītī, Marija locījās aiz savas mašīnas. Un piepeši Andram viens tikpat kā ar dūri iesita pa pieri: ja jau tā pazuda, tad nevienam arī nevajadzēja zināt, kur viņš paliek! Tas taču skaidrāk nekā skaidrs... Viņš žigli aizmetās līdz Matisu sētai un apsēdās uz sola.

Iznāca Lapa un pazuda pa vārtiņiem. Brītiņu vēlāk tāpat pazuda Kurmis. Pa vienam — cits pēc cita — kas varētu teikt, ka viņi nupat kopā bijuši? Taisni pazuda —

cita vārda te nebij. Andrs mēģināja iedomāties, kā viņi iziet uz laipām un piepeši tur viņu nav vairs. Vienkārši nav, un vairāk nekā! Brīnišķa prasme tā pazust! Un nevis pa jokam un rotaļā, bet aiz nopietnas vajadzības, aiz ļoti, ļoti nopietnas — varbūt tas pats pulciņš to tā nosacījis... Andrs pievēra acis un redzēja arī sevi pašu tā pazūdam — kādā dārzā, aiz smilkšu pauguriem — tas vēl nebij skaidri, bet taisni tāpēc tik brīnum vilinoši... Patiešām — tas viens Āgenskalns nebij nekas! Andrs juta, ka tas pamazām attālinās ar savu kafijas traipu uz baltā galdauta, ar savām glupjiem vācu vārdiem pieķēmotām valodām, ar visu... Viņš iegrūda pirkstus matos izmēzt tur laukā pēdējo, kas vēl varētu būt palicis no Renča frizētavas... Biedrošanās... aktivitāte... cīņas drosme. Tas bij tas otrais Āgenskalns. Arī šie vārdi sveši, bet tomēr kaut kā apjaušami, it kā jau no tālienes dzirdēti vai pat paša jau kādreiz runāti... Kaut kas kā ar platu roku māja uz vienu pusi, pāri šiem nameļiem, pat koki šajā mājienā noliecās uz vienu pusi... Vilnis — dzestrs, viegli skubinošs, kā pirmā pavasara pelde Braslas dambī pie Lazdām...

Ošu Andrejs nāca no šķūnīša, smilkts no rokām purinādams, izskatījās domīgs un ļoti nopietns. Kalvics pavēra durvis, Andreju ieraudzījis, tuvojās, gluži apcirpto pakausi ar ikšķi pabakstīdams. Arī viņš bij domīgs, varbūt pat drusku apmulsis, lai gan pūlējās tā kā smaidīt.

— Mēs uz laukiem gan tā nevarētu, — viņš teica, vārdus pa vienam kopā lasīdams un Andrejam garām skatīdamies. — Desmit rubļi mēnesī — tā nav nieka nauda. Es domāju, tev arī.

Andrejs pamāja ar galvu.

— Viegli mums nenākas nomaksāt vecenei par dzīvokli un uzturu, Marija likus pirkstus dabūjusi no adatas. Bet mammai pašai arī neiet viegli. Tas pats papes jumtelis — šoziem vēl izturēs, bet pavasarī katrā ziņā jāliek jauns. Tajā Dukša būdā krāsns ar skubu vien jāpārmūrē. Sēta gar ielu — kauns skatīties... Bet es taču nevarēju citādi?

Tagad māja Kalvics.

— Nē, tu citādi nevarēji. Jums te tomēr ir cita pasaule. Dīvajiešos, piemēram, gluži viena alga, es paņemu tos Ozoliņus uz rentes vai tas junkurietis. Starpība tikai tā, ka es protu labāk zemi strādāt un tāpēc arī dzīvošu labāk kā viņš, bet citiem tas ir pilnīgi viena alga. Jūs esat

daudz ciešāk saistīti cits ar citu, barā jūs strādājat, un ciešāk kopā visa tā dzīve. Tas jau teica, tikai ar reizi tāds vārdus nevar atcerēties.

— Man jau ir bīstams piemērs priekš acīm. Tas pats Rīteru Alfreds. Puslīdz lāga vīrelis bij, lai gan tāds švauksts no laika gala, pirmās dienas pie viņa vēl piemetos. Tas nu ir ticis Vandercīpā par meistaru, piecпадsmīt rubļus mēnesī izpelna vairāk, nodaļas pārvaldnieks viņu dažreiz ielūdz pie sevis uz glāzi alus. Laimi ieguvīs, jūs domājat? Roku viņam neviens vairs nesniedz, valkājas kā padzīts suns, lai tikai pielūko, ka tumsā ar ķieģeļa pusi nedabū pa pakausi vai neiztačko pavisam no fabrikas.

— Protams, viņš to vietu pieņēma bez pulciņa ziņas.

— Kas tādām par pulciņul Vēders, tas ir viņa pulciņš!

6

Iznāca Anna un mudināja viņus uz iešanu. Andrejs gribēja aizvest tos abus uz Cerības biedrību, Kalvics rītu agri brauca prom, lai vismaz dabūtu kaut ko redzēt arī no Pārdaugavas kultūras dzīves. Annai bij krietni jāpaskraida, līdz kamēr sadzina Martu draudzeņu pūli, smilksu bedrē tajos pauguros.

Visi pieci viņi devās ceļā. Lielā un tāpat Mazā Lēģeru iela bij ļaužu pilna, uz trotuāriem tik biezs, ka viņi labāk gāja pa vidu, zābakus uz dobumainā klāja nodauzīdami.

— Vai zini, te ir gluži tāpat kā pie mums Klidziņā! — Kalvics smējās, tikko nepaklupis kādā prāvākā bedrē.

— Par nomalēm pilsētas tēvi negādā ne aklī! — Andrejs sirdijās. — Bedres, smilktis un peļķes, strādnieku cilvēki lai kaklus lauž nost. Te kaut kur ir tāda sprauga, ko viņi paši izsmiekla dēļ nokrustījuši par Diķa ielu, — neesmu redzējis, rudenos un pavasaros pa to droši vien tikai ar laivu tiek pāri. Bet paskatieties otrā pusē Daugavai, ap vācu teātri, ap Vērmanģārzu, Elizabetes ielas galā, kur paši sev ceļ tās lepnās mājas. Pat laukumi tur ar cementu nolieti, apstādījumi, puķes, soli, kur apsēties pakrēslī un palasīt avīzi.

— Jā, jā, — Kalvics nosmīnēja, — tā ir tā daudzīnātā skaistā Rīga.

— Tagad jau arī daži latviešu namnieki sēž pilsētas domē, «Baltijas Vēstnesis» bieži vien lepmi piemin tos.

Bet vai latviskā Rīga mana kādu labumu no viņiem? Tādi paši buržuji, pie viena galda ar vāciešiem sēd un vienu dziesmu dzied. Gan mēs viņus visus reiz bāzīsim vienā maisā.

Kalvics tikai ūsas nobraucēja. Palielās arī jaunekļi! Vai tad paši zināja, kur tas maiss radīsies un kā tos tur dabūs iekšā?

Arkādijā bij pēdējā rudens balle. Viss kalns, gravas un lejas raiba ņudzoša pūļa pārplūdušas. Dārdēja kara mūzika, kad viņi gāja pār Marijas dzirnavu slūžām.

— Būs vai tas pats Buharts no Dinamindes, — Andrs prātoja.

— Droši vien, — Ošu Andrejs atbildēja. — Te ik pārsvētdienām iet gluži tāpat kā Dīvajas Sirdskalnā. Nekur tālu prom no laukiem Torņkalns nav vis vēl ticis.

Likumainā Lielā Altonavas iela iegrimusi brīnišķīgos vecos kastaņos, liepās un gobās. Vietām aiz zaļi krāsotām redelju sētām un sikiem krūmiem paspīda kāda veca vācieša omulīgā mītne ar stiklotu, vīnstīgām apaugušu verandu, puķu dobēm un ziedošiem kaktusiem cementa vāzēs stabu galos pie durvīm. Cerības biedrības lielais dārzs jau tālu pasniedzās pretī, pa lielo koku starpām lejā spīdēja Māras diķis ar dzeltenu smilksu joslu viņā pusē.

Zaļajā namā neviens vairs negāja iekšā. Bet jau pie vārtiem manāms, ka zāle pilna, pa atvērtiem kaplogiem dzirdama nikna runātāja balss, atskanēja arī kāds starpsauciens, cits iesmējās, vēl kāds sasita plaukstas. Jautājumu izskaidrošanas vakars bij pilnā gaitā.

Runātājs patlaban bij bēidzis, kad āgenskalnieši iegāja. Niknajai runai bij pavisam savāda atsaucība, publika aplaudēja un smējās kā negudra. Kamēr vēl tā knāda, viņi novietojās. Tiem četriem vēl iznāca kur apsēsties divu rindu galos, Martu gan Anna paņēma klēpī. Andrs palika pie sienas, kur jau bij vēl citi, viņam stundu kājās pastāvēt tīrā nieka lieta.

Nekādu Rīgas kungu šajā sapulcē nebij. Priekšējās rindās sēdēja jaukti ļaudis, acīm redzami strādnieki un nomales pilsoņi juku jukām, jaunekļi, pusaudzī un veči ar lielām bārdām, sievas plikām galvām, bet arī dažas jaunkundzes ar milzīgām, gaišām cepurēm. Tie tur turējās diezgan cienīgi un klusi, kamēr zāles lejasgals bij visai trokšņains. Apmetušās veselas ģimenes, acīm redzami no svētdienas pastaigas atgriezdamās. Sievai bērns klēpī, bez tam viņa vēl turēja stiebru kurvīti ar dažām tukšām pu-

delēm un kaut kādām ēdiena paliekām un pievaldīja vīru, kas acīm redzami jautrā dūšā, cepuri pakausī atstūmis, saklaigājās ar savu paziņu trešā rindā un katrā ziņā grībēja pārvērst šo sapulci par svētdienas izpriecas turpinājumu. Puika, tas zāles dibenā pie citiem slepus uzvilka pa dūmam no sauļā samiegtā papirosa, lai gan turpat pie sienas plakāts atgādināja, ka smēķēt aizliegts. Tieši uz jautājumu izskaidrošanu atnākušie kaubināja un klusināja trokšņpotājus. No tiem trim aiz galda pie skatuves viens sirdīgi zvanīja, okolodočņiks pirmās rindas pirmajā krēslā pagrieza atpakaļ bargu seju ar garām, dzeltenām ūsām, bet te neviens nerādīja nekādu sevišķu cieņu viņa augstajam kārtības sarga amatam.

Cetras pusauga meitenes sasēda ciešāk uz trim krēsliem un māja Andram. Sasarcis tas piesēda. Vidējais aiz galda, kājās piecēlies, zvanīja bez apstājas, kamēr zāle nomierinājās. Tas bij jauns izvedīgs cilvēks, acīm redzami radis tādas sapulces vadīt. No muguras pieliecies, Ošu Andrejs iečukstēja Andram ausī:

— Tas ir Stara naglu fabrikas kantorists.

No fabrikas — Andram viņš tāpēc izlikās vēl simpātiskāks. Tiem diviem priekšā uz galda vesela kaudze aprakstītu zīmīšu, viens pasniedza lapiņu vadītājam. Tas izlasīja un pasmaidīja:

— Pēc diviem nopietniem jautājumiem tagad lai nāk tāds pavieglāks — publikas pašas labā. Viens pilsonis vēlas zināt, kāpēc skursteņslauķi nēsā cilindrus? Kas varētu izskaidrot šo jautājumu?

Publika smējās, tāds joks pēc tām nopietnajām runām tiešām bij īstā vietā. Cits izskaidrotājs neradās, tad vadītājs teicās pamēģināt pats.

Visas strādnieku un amatnieku nošķiras mīlēja ar kaut kādu āriņu zīmi apzīmēt sava darba arodu. Rīgas pašpuiķis nēsāja platus bikšu galus un ap vēderu platas ādas jostas, tas nozīmēja, ka viņi mīl plašu dzīvi un neviens tur lai nemēģina ceļā stāt. Kuģu kalpotāji staigāja ar plīkām krūtīm un zili stripotā flaneļa krekļā, lai parādītu, ka ne vējš, ne zilais ūdens viņu ādai neko nevar padarīt. Mūrnieki mīlēja cepures ar baltiem dibieniem, droši vien tāpēc, ka tie atgādināja kaļķus, krītu un citas viņu mīcāmās baltās vielas. Un, ja skursteņslauķi izvēlējušies cilindru par savas cunfetes simbolu, tad droši vien tāpēc, ka tas atgādināja skursteni, kas viņiem apkopjams.

— Pareizi! — iesaucās kāds pasesns nosvīdis vīrs un

smiedamies atgāzās stiebru krēslā. Stara fabrikas kanto-
rists runāja veikli un ar patiku, acīm redzami labi ievin-
grinājies.

— Kas vēl nēsāja cilindrus? Strādnieks un zemnieks,
protams, nē, tikai augsti un bagāti kungi, piemēram, tir-
goņi, sākot ar otro ģildi. Vai tikai šie skursteņslauķi ne-
gribēja parādīt, ka viņi ieņem augstāku un cienījamāku
stāvokli nekā dažs tāds ar baltu vesti un zelta pulksteņ-
ķēdi pār to, jo Rīgas skursteņa galā tāds droši vien vēl
ne reizes nebij uzrāpies. Bet vai tad nebij iespējams arī,
ka asprātīgākie domāja ar to pateikt — tāds cilindrs no
lejas, no kalnu akmeņu ielas, no lakotās ekipāžas dažkārt
var uzlidot arī ļoti augstu, jumtiem pāri? Vai cilindri mā-
cēja lidot? O! Dažreiz pat ļoti. Kad Silēzijas tekstilnieki
savā laikā izdauzīja jaunās mašīnas savās fabrikās vai
kad Jorkšīras un Notingemas manufaktūristi aizdedzināja
Karstraita rūpnīcu — tad cilindri kā vērnas lidoja aug-
stāk par skursteņiem. Varbūt tāds nokvēpis vīrelis ar
savu cilindru jumta galā taisni to gribēja pateikt tiem uz
bulvāra lakotā ekipāžā?

Publika kā negudra sita plaukstas. Tās četras skuķes
Andram blakus tāpat, viņš pats arī. Ošu Andrejs pačuk-
stēja:

— Ievēro, ar ko viņi iesāk un kā nobeidz — tas še ir
parasts. Šito mēs pazīstam. Vai tu nedzirdēji kaut ko it
kā no tām pašām Muldiņu Kārļa bumbām?

Andrs pat nepatikā atrāva galvu nost. Jā — jā! Pro-
tams, viņš dzirdēja. Bet, ko Muldiņu Kārlis tur, pa ceļu
laipodams, murkšēja, tas nebij nekas. Tas te prafa pa-
teikt! Vai tad velti visa publika savilņojās un zāli satri-
cināja aplausi? Pat puikas tur pūlī samieguši papirosus
saujās un nesteidzas uzvilkt dūmu. Andram ausis svila kā
ātrā skrējienā, sirds sita tukšēdama, bet noguris viņš ne-
blī, nē, tālāk traukties viņš gribēja.

Nolasīja nākamo jautājumu: Kādos gados sievietei vis-
izdevīgāk precēties? Zālē atkal atskanēja smiekli. Vīrelis
ar pakausī atstumto cepuri iesaucās pilnā kaklā:

— Manai vecenei toreiz bij divdesmit astoņi!

Vecenes spēcīgā dūre ribās ar reizi piesēja viņam pārāk
kustīgo mēli. Zāle rēca, priekšējās rindas nicinādamas un
nosodīdamas vērsās atpakaļ. Kalvicu Andrs no sirds smē-
jās līdzī — smiekli, sajūsma vai niknums — viņu rāva
līdzī kā šalčoša straume, pašam vairs ne savas gribas, ne
iespējas. Tikai degoša ziņkāre dzirdēt, kas nu nāks, ko nu

teiks, vai neiesāks atkal tāpat ar precēšanos un nenobeigs ar Karstraita degošo fabriku un gaisā lidojošiem cilindriem?

Tās divas kuplās cepures bij satiekušās kopā, pleci zem tām paraustījās sašutumā un apvainojumā — laikam par nelietderīgu un apvainojošu jautājumu. Izskaidrošanas vadītājs palika dziļi nopietns, viņa nopietnība un asais skatiens apvaldīja aušīgo publiku drīzāk, nekā to būtu iespējis vissirdīgāk kratāmais zvans.

— Es lūgšu ārstu Skalberga kungu dažos vārdos paskaidrot šo jautājumu, — ar galvu kaut kur priekšā pamādams, aicināja vadītājs. — Skalberga kungs kā ārsts varēs dot vislietderīgākos norādījumus šajā ļoti nopietnajā lietā.

Skuķes Andram blakus sabāzušas galvas kopā. — Nezin vai viņam pašam arī ir sieva? — viņš sadzirda kļušu čukstu. — Cst! — pats nikni iešņācās, gluži aizmirsis, ka sēdēja te aiz šo pašu čukstētāju laipnības.

Skalbergs nebij nekāds veikls runātājs. Teikumam meklēja vārdus, teikumus nevarēja tik viegli dabūt tekošā ritumā. Bet bij bezgala nopietns, manāms, viņam daudz sakrājijs, ka tikai kādu mazu nieku no tā spēja pateikt. Pēc Skalberga domām, jautājums par sievietes īstajiem precību gadiem ļoti svarīgs, ne mazākā iemesla nebij par to nīrgāties. Aplūkojams no dažādām pusēm, piemēram, no tīri fizioloģiskā, no rases un klimata un tad no sabiedriskā stāvokļa un dzīves apstākļu viedokļa. Nekāda viena mēra, skaita un gada te nebij, tāpat kā nekur un nekad nebij pasaulē pastāvējusi vienāda morāle, vienāds likums un vienāda dzīves paraša. Dienvidu rasu sievietes attīstījās un novecojās agrāk nekā tās ziemeļos. Indijā bij simtiem tūkstoši atraitņu desmit gadu vecumā. Dabas likums prasīja, lai sieviete dodas laulībā, kad viņa pilnīgi izaugusi un fiziski attīstījusies. Tas bij tīri ārstniecisks jautājums, tā kā te klāt arī daudz bērnu, kam tādas lietas vēl nesaprotamas, viņš par to negribēja runāt. Bet par to gan jādōmā un jārunā, vai mūslaiku sievietei iespējams apprecēties taisni tad, kad bij tie izdevīgākie gadi? Vai sievietei vispār kaut kad un kaut kur bijis iespējams izpildīt savu dabisko uzdevumu tad, kad īstais laiks un kad viņas pašas daba tiecas uz to? Vecie ebreji sievu pieskaitīja mājlopiem, blakus ēzeļiem un kamieļiem, ko pirka tad, kad saimniecībai tas izdevīgi. Muhamedāņi savas pirtās sievas turēja serailā ieslēgtas, kā torņkalnieši vistas mal-

kas šķūnītī. Un vai pie mums tas bij labāk? Vai fabrikanta meita varēja apprecēt tēva fabrikas skrīveri, kas viņai iepatikās? — Sapulces vadītājs bij izslējies taisns un meta zibenīgus skatienus publikai pāri. — Nē, viņai jāgaida vai desmit gadi, kamēr gadījās kāds resnvēderis no pašu šķiras, kam nevajadzēja sievu, bet viņas miljonus veikala paplašināšanai. Bet tā resnvēderu pašu darīšana, citiem tur nebij daļas. Kas tad notikās strādnieku ģimenēs, Torņkalnā un Āgenskalnā, un Čiekurkalnā, un Dzegužkalnā, un pie Grīziņkalna, un ap visiem tiem kalniem, kas patiesībā nebij kalni, bet smilkšu un mēslu bedres, kuros smaka strādnieku šķira, lai fabrikanti varētu laktās ekipāžās braukt pa Aleksandra bulvāra kaltiem akmeņiem un viņu sievas ar bērniem gozēties saulītē Vērmaņa parkā vai uz Esplanādes apstādījumu soliēm. Cik nebij tādu strādnieku meitu, kas jau līdz tiem izdevīgajiem laulības gadiem bij palikušas likas pie veļas baļļas vai pelēkas un vecas aiz darbnīcas galda un fabrikas piekvēpušās telpās, kur pat ūdeņa nebij rokas apskalot, lai apēstu pusdienā sviestmaizes šķēli un iedzertu pudelē līdzpaņemto auksto kafiju? Atskaitot tās, ko tie paši fabrikas meistari un kungu dēļiņi izmeta uz ielas un kas nu izkrāsotām lūpām un uzačiem vazājās pa krēslniemiem ielu stūriem. Kad strādnieku šķiras sievietei varēja būt tie izdevīgie gadi apprecēties? Un tad vēl gadījās tādi ģeķi starp pašiem strādniekiem, it sevišķi tiem jaunajiem, kas turēja par iespējamu nīrgāties par vecām meitām, tāpēc ka viņas nebij dabūjušas vīru, un pašas godīgi pelnīja maizi. Kas zin, vai daža nebij tāda tikai tāpēc, ka jaunībā iecirtusi plauku tādām meistara lopam vai nolaižītam kunga dēļiņam un tagad iztrieca pa durvīm tādu, kas taisījās klāt tikai viņas šujmašīnai vai krājkasē noliktam ietaupījumam. Cienījamas bij šīs vecās meitas, par paraugu citām tās vajadzēja ņemt. Viņām bijusi drosme iesplaut acīs visai pasaulei, visai tai iekārtai, kas sievieti nolikusi kustoņa kārtā, kas gribēja kājām sabradāt viņas cilvēka cieņu — —

Tālāk viņš netika. Tās divas gaišās cepures bij paslējušās augstu gaisā, pleci lēkāja šķobīdamies un locīdamies, četras plaukostas sita kā negudras. Kad plaukostas neizturēja, tā mazākā cepurainā sāka velēt ar saulsarga kātu pret grīdu. Abas viņas kļiedza: — Pareizi! Bravo! — Bet nebij jau vairs viņas divas vien, visa zāle vārijās un sprakstēja kā kastrolim pāri uz plīts noplūdusi kafija.

— Mierāl Klusu! Urā! Mierā, lopil Ļaujiet runāt! Pietiekl Ārā!... Dārdēja aplausi, rībināja kājām, kāds pielēcis visu krēslu trieca pret grīdu. Resns kungs haveloka uzplētni bez piedurknēm, katliņu rokā vēcinādams, sarkans no uztraukuma, norasotu pieri un gludo galvvirsu, lauzās uz katedru. — Lūdzu vārdu! — Ārā to resnvēderi! — Kungi, kungi, neesiet mežoni! Runātājam nevar aizliegt! — Kaucoši svilpieni, smieklī. Okolodočņiks slaistīja garās ūsas un kratīja dūri pār virmojošā pūļa galvām. Sapulces vadītājs zvanīja vienā zvanīšanā.

Kalvicu Andrs arī bij kājās, sita plaukstas un kļiedza līdzī — par vai pretī, to viņš lāgā nesamanīja. Aiz muguras klapēja Anna, arī mazā Marta pakšīnāja un spiedza barā. Ošu Andrejs iesmējās Andram ausī.

— Ko es teicu? Bumba!

Kungam havelokā vārdu neļāva. — Barbarisms! Mutes aizbāzēji! — Zvanītājs izkļiedza visā jūklī, ka debates šajā jautājumā netiek pielaistas. Nākamais — par taupības nozīmi strādnieku dzīvē.

Troksnis nenorimās. Bet katedrī jau stāvēja liels, drūms jauneklis melnām ūsām un runāja. Viņam bij dūsmīga seja un varena balss, liela dūre reižu reizēm pavēcinājās gaisā.

— Tas ir students Jansons, — Ošu Andrejs pavēstīja Kalvicu Andram.

Beidzot viņš tomēr pārklīedza un pārmāca troksni. Kad publika pierima un sāka sēsties, viņa balss arī pielaidās mazliet rāmāka, tomēr spēcīgiem dārdiem piepildīja zāli. Laikam arī ārā dzirdams, Lielās Altonavas ielas abās pusēs krājās garāmgājēju pūliši. Jansons to droši vien redzēja, pavērsās vairāk sāpus un runāja arī pa atvērtajiem kaplogiem laukā.

Kad varēja sākt katru vārdu saprast, viņš jau bij gabalā. Taupība, taupība — to tagad skandināja visas birģeļu avīzes un čabīnāja Torņkalna un Āgenskalna mietpilsoņu tantiņas, ap kafijas krūzēm sasēdušās un cvībakus klāt piegrauzdamas. Taupība — tā viņām likās visa bagātības un nabadzības jautājuma atrisinājums, zelta atslēga uz šīs zemes laimīgu un mierīgu dzīvi. Kas tagad šā laika apstākļos varēja taupīt un kam bij ko taupīt? Kungi uzņēmēji un kapitālisti, tie ļoti taupīja savas plaukstas, lai tajās neieņemtas tulzņas no kuponu griešanas un zelta naudas tišanas smagos ruļļos. Torņkalna namsaimnieķelis varēja kādu gadu aiztaupīt gabalu papes, lai lietos pa to

laiku tecēja jumtam cauri un kādam nabaga zellim jūmt-istabiņā sapūdēja tās pašas nabaga grabažas, bet viņa madama atkal sataupīja rīvmaizes drupatas, ko kanārijas putniņu būrī barot. Kāds alusbodnieks, tas prata sataupīt paliekas visās glāzēs, kamēr sakrājas vesels pusstops, ko iegrūst kādam piedzērušam plostnieka politim un tā uz līdzenas vietas nopelnīt desmit kapeikas skaidrā. Taupīt varēja tikai tie, kam bij jau ietaupīts, uzņēmēji, kapitālisti, fabrikanti un tirgoņi, kam bankas, veikali un fabrikas, kam piederēja mašīnas un visi darba un ražošanas līdzekļi. Tie brauca lakotās ekipāžās un gulēja zem zīda deķiem uz dūnu pēļiem, kamēr no sešiem rītā līdz sešiem vakarā melnie vīri strādāja priekš viņiem darbnīcu sviedrētavās, uz kuģiem ostā, Daugavā, Lielupē un jūrā, mežos un lauku tīrumos. Nauda taupījās pati, kapeika pievilka kapeiku, un rublis audzēja rubli. Kapitāls bij kā no kalna palaista sniega pika, jo lejāk tā novēlās, jo lielāka palika. Bet ko varēja ietaupīt tāds nabaga vīrelis, kam viss kapitāls bij viņa divas rokas? Kam vairāk nebij ko pārdot kā savs darba spēks, kas tagad tik bezgala lēts? Viņš pats patlaban piemeties strādnieka ģimenē ar pieciem bērniem. Tā samājoja divās mazās istabiņās, kur bez tam taču arī prusakiem un blaktīm vēl jādzīvo. Pats Zonņekena zāģu un vīļu fabrikā izpelnīja rubli divdesmit kapeikas dienā, sieva pie veļas baļļas un ar pletizeri savu pusrubli. Rublis septiņdesmit kapeikas dienā — cik tas iznāca uz septiņām galvām un septiņiem vēderiem? Cik maksāja klaipiņš maizes bodē un mārciņa sviesta vai tauku Daugavas tirgū? Par to pašu dzīvokli saimnieks ņēma astoņus rubļus mēnesī, kurpju pāri Berga bazārā bez trim rubļiem nevarēja nopirkt. No rītiem viņi dzēra melnu kafiju, pudeli piena, un ūdens kliņģerus tikai svētdienas rītos redzēja viņu galdā. Mazie bērni auga uz ielas un mēsliem piegāztos smilkšu kalnos, mātei nebij vaļas viņus uzraudzīt. Lielākie palika bez skolas, tāpēc ka mātei zem veļas katla vajadzēja uguni kurināt un tiem bij jāiet skaidas lasīt ap zāgētavām un malkas laukumiem... Ko te līdzēja sprediķot par taupību? Ko šis nabaga vīrs varēja ietaupīt? Pāri ielāpu uz savām caurajām biksēm, tos gan varbūt! Birģeļu un mācītāju sludinātā taupība bij kruķi, ko viņi gribēja izsūktam un novārdzinātam strādniekam pabāzt zem padusēm...

Arī Jansons nedabūja savu runu nobeigt. Zāle taisni trakoja. — Lūdzu vārdu! lūdzu vārdu! — kļiedza vienā

un otrā pusē, daži, vairāk tā no kungu sugas, daudzīja spieķiem grīdu, otrās rokas līdz griestiem gaisā sliedami. Viņus klusināja, piedraudēja laukā sviest — viss publiskas vairums runātāja pusē. Varbūt arī otrādi, tas bij nostājies pie viņiem, pateicis to, kas katram ilgi krājes un glabājies, aizdambētai straumei parāvis ceļu. Varbūt viss jau nebij gluži tā, kā viņš teica, bet tas viena alga, tie dzirdēja tikai to, kas skanēja viņos pašos. Arī Kalvicu Andrs dzirdēja tāpat, lai gan nebūtu varējis pateikt, kas viņam kopējs ar to Zonnekena strādnieku un tā pieciem bērniem. Ausis viņam svila, vaigi kvēloja, acis spridzēja, delnas sūrstēja no sajūsmīgas klapēšanas. Viņš atguvās tikai, kad Ošu Andrejs iekliedza pakausi:

— Tas ir Torņkalna skolotājs Indriķis Cīrulis!

Katedrī bij uzkāpis liels, Jansonam gandrīz līdzīgs vīrs, tikai melnās ūsas stipri garākas. Platos plecus uzrāvis, galvu noliecis, dusmīgi skatījās caur saraukto pieri. Viņš patiešām bij dusmīgs, valoda mazliet strebuļoja, tajā kņadā maz ko varēja saprast.

Kruķi, kruķi... Ja arī taupība bij kruķi, tad tos pašus viņi gribēja nabagam izvilkt no padusēm un atstāt viņu rāpus ielas malā. Tagad bij krīzes laiki, grūti laiki, bezdarbnieki bariem stāvēja pie fabriku vārtiem, visi laucinieki skrēja Rīgā laimi meklēt, bet saimnieki uz laukiem pat par tām lielajām algām puīšus un meitas vairs nevarēja dabūt. Derīgu grāmatu nodaļā nupat bij izdevuši Apsīšu Jēkaba stāstu «Uz pilsētu» — vai viņi bij to lasījuši? Vai viņi zināja, kā mūsu ievērojamais rakstnieks tēloja laucinieku likteni Rīgā? Vai viņi bij lasījuši Neikena un Purapuķes stāstus?

— Ej tu gulēt ar saviem stāstiem! — kāds kļiedza zāles dibenā. — Par taupību runā!

— Māmuļnieks! — kāds cits piebalsoja.

— Kāpēc pats dzīvo Torņkalnā? — spiedza sievietes. — Ko viņš mūs māca? Kāpēc pats neiet uz laukiem par puisī pie saimnieka?

Vakara vadītājs zvanija velti. — Neplāpā niekus! Nav ko klausīties! Nost! — Arī Kalvicu Andrs kļiedza: nost! Ciest viņš nevarēja šo Cīruli. Katedrī pacēlās neliels, patukls vīrelis noļukušām gaišām ūsām, havelokā un katliņu rokā. Ar to viņš daudzīja pret katedra pulti, kamēr publika kaut cik norimās. Tas bij Latviešu labdarības biedrības meitskolas skolotājs Pēteris Mežvēveris, viņš nolū-

kojās zālē ar tādu izsmejošu smīnu kā klasē uz saviem muļķa skuķiem.

Tiesām — tāpat viņš sāka arī. Ko te daži kungi runāja par kruķiem, bij tirās ēvergēlības un muļķības. — Neapvainot? Pats muļķis! Zālamana gudrības grāmata atradusies. — Klusu, kungi, nepārtraukt runātāju! — Runātājs bij vājš, vairāk stiepa koknesiešu garo ā un ae, nekā varēja savārstīt sakarīgu teikumu. Tā nebij taisnība, ka latviešu cilvēks Rīgā ar taupību nekur nevarēja tikt. Varēja! Cik dažs labs ar pastalām ienācis pilsētā, par sētas puisī kalpojis, bet pēc pieciem gadiem jau pats turēja iebraucamo vietu, vēl pēc pieciem uzņēma fūrmaņa saimnieka šefi vai cēla Elizabetes ielā piecstāvu namu. Viņš pats — viņš pats — — Mežvēveris sita ar katliņu sev pa krūtīm — — viņš nepelnīja daudz, viņam vajadzēja pieklājīgi gērbties, savu glāzi alus viņš mīlēja iedzert. Bet savs ietaupījums viņam bij, ja inspektors kaut rītu izsviež no vietas, ielas malā viņam nebij jāpaliek. Tagad latviešiem pašiem savas krājkases... Katrs dvorņika dēls tagad varēja tikt uz augšu, ja tikai viņš bij taupīgs un čakls un gribēja mācīties. Jo, kā teica Fricis Brīvzemnieks un kā savā laikā rakstīja Auseklis: Dar man, tēvis, pastaliņas — —

Nosmēja, nokliedza, nosvilpa ar visām pastaliņām. Katedrī uzskrēja jauneklis, gandrīz vēl pusaudzis, zem svārkkiem viņam bij izlaists, apjots melns krekls, ar perlamutra podziņām līdz pat zodam sapogāts, rokā melna platmale ar neredzēti platām malām, to viņš kā milzīgu kraukļa spārnu reizū reizēm iespaidīgi pavēcināja gaisā.

— Māmuļnieki, pastalu čaukstinātāji un Ausekļa deklamētāji. Jā, pastalas viņiem visiem vēl bij kājās, lai gan dažam jau cilindrs galvā, kamēr cits vēl tikai haveloku uzkāries un katliņu vien būkšīnāja. — Smieklī un aplausi viņu uz labu brīdi pārtrauca. — Divdesmit piecus gadus atpakaļ savam laikam palikuši šie pastalnieki, viņi nepazīna laika garu, viņiem neslāpa gaismas un patiesības, viņi dzīvoja gara tumsībā kā pekles dziļumos! — Jauneklis sevišķi plaši novēcināja ar cepurī pusloku gaisā un ievilka elpu it kā no tiem paša pieminētiem dziļumiem. Publikai ļoti patika tādi vēcieņi, četras skuķes Andram blakus sita lielā sajūsmā un spiedza bravo! — Nekādas jaunlaiku vēsmas nebij aizskārušas atpakaļrāpuļus, caur rožainām brillēm viņi skatījās dzīves cīņos un sadzīves strāvās, redzēja mirdzošo virspusi, bet nespēja ielūkoties

viņas pūstošās padibenēs. — Ar stipru piespiešanos viņš notvēra pats sevi un nelaida tālāk skaistu vārdu lidojumā. Atvērsa acis no griestiem un pieplaka tuvāk katedrim. — Ak, katrs sētas puisis ar čaklību un taupību varēja tikt pie sava piecstāvu nama! Šādi runātāji paši gan nebij no tiem, kas ar pastalām kājās ienāca Rīgā, tās viņi apāvās vēlāk, kad vajadzēja jautājumu vakaros māmuļnieciski plātīties vai vientiesīgos lauciniekus ķert. Viņiem pašiem saimniekpaps uzāva kamašas kājās, iecēla sviesta spaini ratos un aizveda seminārā, lai mācās maizi pelnīt, latviešu bērnus stulbus taisīdami ar baušļiem un vecām pasakām. Šitādi vīri varēja staigāt havelokā un katlīnā un nest noguldīt naudu kredītbiedrībā par to, ka sulainiski kalpoja Treilāndiem, Vemberiem, Grāvišiem un visādiem čīnavniekiem, kas bij nopirkti izvajāt un iznīcināt latviešu tautu, latviešu bērnus pataisīt par krieviem, par tādiem pašiem kārklu krieviem, kādi agrāk bij kārklu vācieši.

Tagad publika vairs nebij apvaldāma. Visa zāle kājās, bērni dibenā traucās uz krēsliem. — Nost ar tautas aptumšotājiem! Bībelnieki un pārkrievotāji! — Mierā, kungļi! Lūdzu vārdu! ... — Pat vakara vadītājs pazaudējis pašsavaldīšanās, katedrī uzlēcis, zvanīja kā negudrs ar otras rokas dūri pa pulti velēdams. Okolodočniks sen kājās, jau pirmiņ vairākkārt gribēja klupt runātājam klāt un dzīt to nost, bet laikam, latviešu valodu labi neprazdams, nevarēja īsti aptvert, atļauts vai aizliedzams tas, ko tur runā. Tagad bij sarkans kā burkāns, šķīvja cepure pavisam nošķiebusies, izmisis, bļaudams ar plato, misiņa apkalto zobenu makstī daudzīja pret grīdu, tā tikai pavairrodams vispārējo troksni.

Bet tad kņada spēji sāka aprauties. Galda galā bij nostājies milzīgi garš, kaulains un pelēks, acīm redzami dilonslims vīrs platmali galvā. Tagad nevajadzēja Ošu Andreja paskaidrojuma, Andra blakus sēdētājas palēcās kā kazas un sasita plaukstas, tuvākā uzdvēsa karstu elpu viņa vaigam.

— Tas ir aktieris Jansons no Arkādijas ... Jansons!

Par ko viņas tā jūsmoja? Jansons stāvēja līdz kaklam aizpogātā vasaras mētelī, drūms un draudošs kā katoļu priesteris, kā vecās derības pravietis. Viņš pacēla roku ar gariem, zilganī dzīslotiem pirkstiem, zāle noklusa pavisam. — Nu nāks Veidenbaums! — viena no tām četrām izdvēsa kā ģibdama.

— Mosties, mosties reiz, svabadais gars, celies un sa-
lauzi kalpības spaidus! — —

Vareni basa balss pārkoņi dārdēja pāri klausītāju gal-
vām, likās, pat logi nodrebēja. Ne tikai zālē, arī tie ārā
uz ielas sastinguši. Kalvicu Andram mute līdz ausīm vaļā,
viņš bij sagulis pāri priekšā sēdētājam, bet arī tas neatta-
pās pagrūst atpakaļ. Visi viņi redzēja tikai deklamētāju,
visus šie dārdošie mutuļi rāva līdzī. Okolodočņiks arī stā-
vēja sastulbis — acīm redzami nojauzdams, ka atkal no-
tiek kas neatļauts, bet arī apmierināts, ka uzraugāmā pūli
nodibinās kārtība. Seja viņam vairs nebij tumšsarkana,
bet viegli rozā, cepure arī stāvēja sagriežta, kā pienākas.

Kā ar cirvi Jansons nocirta Veidenbauma dzeju un ātri
izgāja laukā. Publika gruva viņam pakaļ, neklausīdamās,
ko vakara vadītājs vēl gribēja pateikt par nākamo sa-
nākumi. Divi bargi gardavaji stāvēja iekšpusē pie vār-
tiem, it kā uzmanīdami, lai tie ko neatļautu neaiznes no
Ceribas biedrības mājās. Trešais uz ielas blaudams klie-
dēja pūli un neļāva iznācējiem apstāties. Kārtības sar-
ģiem tādas sejas, it kā ikviens no tiem, kas te iedrošinā-
jās ierasties, kaut ko noziedzies pret likumu, grābjams
ciet un stiepjams uz časti.

Kalvicu Andrs, ar tēvu kopā turēdamies, izkļuva laukā,
likās, ka galva kūp, viņš norāva cepuri. Ošu Andreju arī
pamanīja tepat tuvumā, Anna ar Martu vēl nebij iznāku-
šas. Aizlīgoja garām tās divas ar lielajām cepurēm. Viena bij
liela, resna un nosvidusi, zīlajā kleitā tā izskatījās kā no-
barota pīle. Otra sīka, sažuvusi un veca, melnā mētelī,
patī gluži melna, ar šauro, smailo degunu likās ļoti līdzīga
vēja svaidītai un nokausētai vārņai.

— Rashoģikes! — gardavajs blāva, acis viņam paspīda
baltas, it kā taisītos izlēkt no dobuļiem.

Anna ar Martu arī bij ārā, viņi devās prom — šoreiz
pa taisnāku ceļu, pāri Lēģerlaukam. Pulciņš jauniešu, uz
otru pusi gar Brokhauzena korsetu fabrikas sētu pāri Tu-
kuma dzelzceļam dodamies, marša taktī sparīgi dekla-
mēja: Mosties, mosties reiz, svabadais gars!

Ošu Andrejam vēl nebij pārskrējusi sapulces sajūsma,
ar savu bumbuļaino paegļu nūju sparīgi ārdīja Lēģerlauka
smilktis.

— Nu? — viņš novaicāja, spriekstošām acīm Kalvicā
nolūkodamies.

Tas tikai šķobīja ūsas un nogrozīja galvu.

— M-jā... — prātnieciski noņurdēja.

Andrs gāja, galvu nodūris, ausis vēl vienmēr dunēja jautājumu izskaidrošanas jūklis un Veidenbauma dzeja, apkārtņi viņš nemaz nesamanīja.

Aiz smilkšu pauguriem pāri melnalkšņu saudzei slējās lenšu fabrikas un Holma austuves skursteņi. Norieta debesis meta sārtenu nospulgu Marijas dzirnavu ezerā. Pār Altonavas dārziem aizgājējiem pakaļ noskatījās Luterā baznīcas dzeltenais tornis ar sarkanu ķieģeļu stūriem. Tur patlaban lēni, kā negribēdams, reizes desmit nodunēja zvans.

— Aha! — Andrejs ļauni iesmējās. — Atkal kādu nabaga vīreli iebāž Luterā kapos, Sejermanim rublis kabatā, ko nest uz pilsētas špārkasi. Tas var taupīt. — Tad doma pārlēca gabalu sāņus, viņš apvilka ar nūju loku apkārt. — Nākamo vasaru šitos smilkšu kalnus noraks. Mēslu bedres aizbērs ciet, otro pilsētas slimnīcu būvēs. Pirmā Bruņinieku ielā pārpildīta, nevar uzņemt, no fabrikām vien katru dienu nāk kāds desmits ar nomalti pirkstiem un izplaucētām acīm. Uz aizsardzības ierīcēm fabrikanti ietaupa labu grasi.

Marta piekususi, pelnu irdenās smilktis brizdama, Andrejs paņēma to panest. Tie pārējie arī likās saguruši, nevienam netikās runāt. Tikai Frēlihu sētā Andrejs atkal nostājās Kalvicam priekšā un noskatījās smaidīgām acīm.

— M-jā... — Vairāk tas arī šoreiz nezināja pateikt.

Viņš tūlīt taisījās pāri uz savu iebraucamo vietu. Zirgu pa nakti sētas puīša barošanā neparko negribēja atstāt, rītu no pusdienas katrā ziņā jādodas ceļā, darbi mājās nebij kavējami. Pēc brokastīm Andrs varēja aizbraukt palīdzēt viņam iepirkties.

Abi tie viņu aizvadīja līdz kuģīša piestātnei. Atpakaļnākdams nerunāja neko. — Andrs vēl nebij lāgā attapies, arī Ošu Andrejs likās pacilātā jūtoņā. Tikai uz laipām pie vārtiņiem iesmējās un spēcīgi uzsita uz pleca.

— Redzi nu, Andri, tāda ir tā Rīgas dzīves otrā puse. Bij taču vērts braukt, vai nē? Nu, nekas, rītvakar aiziesim uz Jonātana biedrību, lai skolotāji apskatās, ko ar tevi iesākt. Vienu lietu gan: pēc tupeņu maišeļiem un uz dīvajiešiem nebrauksi kā Muldiņu Kārlis. Mācīšanās, tā par sevi, bet arī darbs būs jāmeklē, pašam maize un dzīvoklis jānopelna. Un par visiem sameklēsim. Droši!

Drošil... Ar to, nepateiktu, bet kaut kur apziņā visu nakti glabātu, Kalvicu Andrs rītā pamodās.

Pārgulējis Annas ķēķīti uz zemē izstiepta salokāmā matrača. Šodien Lapa ar savu puiku atsūtīs savāžamu gultu ar pastatņiem un brezenta vidu, pa dienu to varēja novākt kurā katrā kaktā. Viņam bij tāda veca, malkas šķūnīti mētājās, pagājušā ziemā aukstums veselu nedēļu turējās uz divdesmit pieci grādi, visas blaktis būs izsalušas. Bez tam Žanis vēl izbrucinās ar vārošu ūdeni, tad būs tīrs uz nogalvošanu.

Uzmodināja garš, kaucošs svilpiens, kā likās, tepat pie galvas. Durvīs vaļā, dzirdams, ka Anna istabā jau gērbās.

— Uzcēla gan tevi, — viņa teica. — Nepieradis to neviens nevar izturēt. Tas ir Hess, tepat simts soļus aiz mūsu sētas, tāpēc viņš tik briesmīgi taurē. Tagad ir pusseši, sešos viņš pūtīs vēlreiz.

Cita pēc citas sāka pūst attālākās fabrikas. Viena duņēja dobji kā baurodama. — Tas ir Mantels, — Anna teica. Spiedza locīdama, parupjāk uzsākusi, galu uzspieda kaut kur augstu, augstu. — Eikerts, — Anna ziņoja un tad ar dažu acumirkļu starpbrīžiem: — Zasulauka vērptuve... Ilguciema tekstils... Spalvu fabrika... Motors...

— Aha! — viņa iesaucās, durvīs panākusi. — Tas ir Andreja Herminghauss. Tā celt nav vajadzīgs, viņš katru rītu pats kājās, ir jau gabaliņš, ko iet, un nokavēt piecas minūtes nedrīkst. Tagad droši vien viņš ir jau uz Dinamīdes ielas. Redzi, kā Marta guļ, šauj kaut ar lielgabalu. Aprādīsi, gulēsi tu arī tāpat.

Ģērbdamies Andrs sparīgi purināja galvu.

— Nē, es negulēšu, es iešu strādāt.

Annai acīs pavīda skumjš smaids.

— Tā jau visi iesāk braši un ar lielām cerībām... — Bet tad arī pati nopurināja galvu. — Nu, protams! Kāpēc nē — vai mēs neesam mācījušies strādāt?

Uzdedzināja petrolejas ķēķīti un uzlika karsēt ūdeni kafijai. Pati nosēdās pie šujmašīnas.

— Jāizmanto gaišais dienas gabals, tagad vakaros sāk jau agrāk tumst, un petrolejas stops tāpat maksā savas kapeikas. Pirksti drusku jāpaloka, kad savas septiņdesmit, septiņdesmit piecas grib sadiegt. Marijai ir drusku vieglak: baltveļu šuj un tieši no bazāra dabū. Es te strādāju

vienam kungu skroderam, tas tak arī kaut ko grib no tā paša nopelnīt.

Kamēr kafija uzvārijās, Andrs uzmanīgi pētīja Rīgas plānu, ko acīm redzami arī Andrejs savā laikā diezgan bružājis. Nosaukumi gan vācu valodā, bet Andram ar viņa Špīsa zināšanām tas lielas grūtības nedarīja. Pēc brokastīm steigšus devās prom — tēvs gribēja no pusdienas izbraukt, arī pašam taču nebij laika slaistīties. Dega apredzēt Rīgu, ķerties klāt, sākt strādāt...

Tagad viņš jau zināja, uz kuģīša nespraucās vairs kungu galā. Otrā klase publikas tik pilna, ka tikai pusei iznāca vietas, kur apsēsties uz soliēm, citi palika stāvus vai pietupās uz saviem saiņiem un paunām. Acīm redzami tā te pierasts, nebij nekādas grūstīšanās, ne ķildu, tie par savām trim kapeikām nemeklēja nekādu ērtību tām piecpadsmit brauciena minūtēm.

Braša sieva uzspraucās ar trim saiņiem, divi no tiem, steigā sasieta, ira vaļā, un viņai otrā pusē droši vien labs gabals ejams. Bet nevarēja nekā sasieta, uz vienas rokas vēl prāvs puika nesams. Tā kā Kalvicu Andrs sēdēja turpat, ērti pret margām atlaidies, viņa vienkārši pabāza tam savu dēlu uz izstieptajiem ceļgaliem.

— Lūdzu, jaunais cilvēk, paturiet man bišķīt to zellil

Pati notupās pie saviem saiņiem un sāka apvārstīt par jaunu, citas sievas palīdzēja, gan tikai ar mēli un prātīgiem padomiem. Puika arī bij dūšīgs un krietni pasmags. Sākumā nelikās diezkā apmierināts ar savu jauno glabātāju, pat ar dūri atspiedās tam vēderā atgrūst nost. Bet Andrs prata apieties ar šādiem rezgaļiem, vai mazums darišanu viņam savā laikā bijis ar to pašu Ošu Pičuku? Izstiepa lūpas versti garas, izbolīja acis kā āzis, piedevām vēl pakutināja tam zem apaļā zoda. Lielā knupja sūcēja mute pavērās smieklā, paspīda divi plati zobi augšā un viens šaurāks apakšā. — Ehe! — tas droši vien nozīmēja: vēl! Laba saticība bij noslēgta pāri visai Daugavai.

Langes kuģu būvētavā kala divu torpēdlaivu korpusus. Gari kā lidakas, tie stāvēja zem augstā stikla jumta slīpi, ar galiem gandrīz līdz pat ūdeņiem. Strādnieki kā skudras rāpoja ap norūsējušām dzelzs plākšņu sienām, simts āmuru kala kniedes ar tādu šausmīgu dārdoņu, ka visas ausis aizkrita ciet. Nikolajs jau sen grasījās karot ar japāņiem, tiem tikai no jūras puses varēja piekļūt klāt. Andrs ar savu auklējamo tāpat dūrēm kala gaisā, mēlēm līdzl taisāmo klakstoņu tikai paši abi dzirdēja.

Kad no liča izbrauca lielajā Daugavā, bij vēl vairāk ko skatīties un līdzī taisīt. Mazs kuģītis pārstiepies vilka divas plankām piekrautas liellaivas uz kuģi pie AB dambja. Vilciens skaisti brauca pār dzelzs tiltu, visu redēju režģi baltiem dūmiem piekļiedzams. Tvaikoņi gar rokas, spalgi tarkšīnādami, grieza garī pastieptās ceļamās rokas, resnās ķēdes nevīžīgi kauca, ormaņi ar piekrautiem vezumiem rindām brauca klāt un tukšā atkal projām, visa Daugavmala ņudzēdama ligojās kā melna jūra.

Andrs iznesa savu pasažieri krastā un atdeva mātei. Tai tagad divas paunas uz muguras, trešā priekšā, viņa piedodināja dēlam stingri ķerties ap kaklu, pateica paldies un aizslāja drūzmā. Andrs arī manījās pāri — galu galā tik bīstami nebij, kā no malas likās, smagie un tāpat vieglie ormaņi brauca gan kliegdami, bet soļiem, tikai no tramvajiem jāpiesargās, tie nāca zvanīdami, un nevarēja lāgā saprast, kur kurais piestāja.

No Daugavas tirgus plūda pretī svaigu gurķu, skābētu kāpostu un vecas gaļas smaka. Pa Šāļu ielas spraugu Iekšrīgā iekšā līst Andrs baidījās, drošāk tomēr palika pa Grēcinieku ielu, kur apmaldīties nevarēja. Asti uzslējās, gailis no Pētera baznīcas torņa gala īgni noskatījās, ko tāds lauku puika te meklē kungu Rīgā.

No tā gala Grēcinieku ielā vairāk tikai dzelzs lietu veikali — loģi spīdēja, tērauda, misiņa un niķeļa daiktiem piekrauti, bet Andram nēbij laika aplūkot, bez tam uz Iekšrīgas šaurajiem trotuāriem apstāties un pie loģiem skatīties laikam drīkstēja tikai dāmas zīda mēteļos un lielām cepurēm galvās. Ap vidu jau nāca skatloģi ar raibu paklāju ruļļiem, dārgām zvērādām un smalkiem balta audekla baķiem. Un tad vesela rinda, pieci vai seši, ar brīnišķīgiem puķainiem un zeltītiem Kuzņecova traukiem. Vēveru ielā pulksteņu un zelta lietu veikali cits pie cita. — Vēlāk, vēlāk, citu reizī! — Kalvicu Andrs skubināja sevi.

Skrandainis ar piesietajām galošām patlaban iznāca pa vārtiem un, vairāk gar sienām turēdamies, aizslāja pa Elizabetes ielu. Iebraucamā vieta pilna kā murds, jāpiesargās, ka ar kādas nejauši atmetas pātagas galu nedabū pa acīm. Vai tad brīnums, ka arī tāds Ezītis tika par ormaņu saimnieku vai šīs pašas riebīgās koka būdas vietā sāka uzcelt piecstāvu namu un no eža izkūņojās par Esiedtu?

Tēvs jau gaidīja. Vispirms jāuzmeklē Redlihs, jānopērk Silagaiļu Jorga bass taurei daži daikti. Englišu magazīna Kaļķu ielas galā — Andrs par to jau sen atpakaļ zināja no sludinājuma desmit kapeiku kalendārā. Viņi nogriezās no Suvorova ielas taisni pa apstādījumiem pār tiltiņu kanālim pāri. Zāliens vācu teātra galā tikpat kā no zāliem dzīpariem noausts, tīrs, neviena pūciņa tur nemētājās apkārt. Dzeltena atraitnišu lenta gar malām nostiepta, galos sniega baltu ģeorgīnu puduri. Liels, plīks bronzas sievišķis turēja paceltu smagu vāzi. Bet tur pa gabalu jau spīdēja pretī Redliha logi ar spožām misiņa taurēm, melnām fleitām un milzīgām divrindu harmonikām. Uz mata tā kā kalendārā!

Smagās stikla durvis atvērās, skanīgi notankšēdamas. Andram atkal nopukstēja sirds, kā citreiz baznīcā ieejot. Acis apreiba no tiem plauktiem, plauktiem, plauktiem gar sienām, gareniski pa vidu un šķērsām. Visur spīdēja, laistījās, mirguļoja neredzētas lietas un lietišas, trauki un instrumenti. Stikla skapī pie pusapaļā lodziņa sēdēja sirma dāma un tamborēja tā, it kā viņai pirksti sviltu, it kā viņa būtu nokavējusi un līdz vakaram tas adāmais jādabū gatavs, lai tad tur vai kājas jāatstiepj. Šur tur redzēja kādu bargu jaunu kungu ar brillēm vai bez aizspodri lakotas letes, bet ienācējiem neviens nepiegrieza ne mazāko vērību. Cepures rokā turēdami, viņi virzījās dibenā, kur plauktos laistījās dzeltenī un baltī pūšamiē un krāsaini stāipāmie un stīgojamie instrumenti. Ne visai jauns kungs ar neredzēti garu un dzislainu kaklu stērķelētā apkaklē, izspiestām acīm un ļoti platu, vardei mazliet līdzīgu muti sēdēja uz mazām, bīdāmām kāpnītēm un apkopa pirkstus. Viņš bij tā aizņemts, ka labrītu atņemt nevarēja. Tādus brīnumus Andrs vēl nebij redzējis: ar maziņu tieviņu vīlīti kungs apvilēja nagu, kas pats jau bij rozā gludens ar baltu puslociņu pamatnē, bet tālāk pirkstā uzmaukts zelta gredzens ar lielu, zilu aci.

Pēc laba brīža, kad Andram jau sāka mesties karsti, kungs strupi novaicāja, darbu nepārtraukdams un acu nepacēlis, tikai plato muti mazliet pakustinādams:

— Ko vaj'g?

— Kaut ko jau vajadzēs gan, — Kalvics teica, kā Andram likās, pavisam nenobijies, salocītu papīru no naudas maka vilkdams. — Vajadzēt jau vajag, tikai nezīn vai varēs dabūt.

Andrs piebikstīja viņam: lai nepļāpā lieku, ka nesakaitina, te taču bij bīstamāk kā citreiz pie Arpa ģērbkambarī.

— Lūk, šitādu nieku man lika palūgt, — viņš bīdīja pār leti Juliņa Heinriha Cimmermaņa katalogam izplēstu lapu, kur vienam zīmējumam Silagaiļu Jorgis ar zilu krītu apvilcis strīpu apkārt. — Šito te, kam tā zilā bante apkārt.

Likās, kungs nemaz nepaskatījās, ar pūlēm piecēlās, paspēra divus soļus, pagrūda skapim stikla durvis, paķēra taisni tādu nieciņu, kāds lapā parādīts, bezgala veikliem pirkstiem ietina glumā papīrītī, tad ar lokanā stabiņā piesietu zīmuli uzrakstīja zīmīti un pasvieda pircējam:

— Ēkš kas! — viņš teica. No visa redzams, cik ļoti tau-pīgi viņam jāprietas ar katru vārdu.

Andram sirds nopukstēja lielās bažās — ko tā lielā tamborētāja atkal teiks par traucējumu? Aiz šķērsu plauktiem nevarēja redzēt, kas pie kases notikās. Te būtu tik daudz skaistu lietu, ko apbrīnot, bet Andrs nedrīkstēja neko grozīties. Kungs atkal bij atmeties pret kāpnītēm un iekārtoja no piedurknēm mazliet izšlukušās manšetes.

Bet Kalvics, atpakaļ atnācis, vilka laukā otru papīru.

— Nu tad man vēl vajadzētu tādu lietiņu.

Tagad kungs par tiesu saskaitās, nemaz netaisījās celties.

— Ar vien reiz vajag prasēt! — viņš atsaucās īsti pikti.

— Vajadzēt jau vajadzēja gan, — Kalvics pasmīnēja, — bet, kad nav paprasīts, jāprasa otru reizi.

Kungs sakustējās gan, bet redzams bij, ka viegli tas viņam nenācās. Jāatslien augums no kāpnītēm, jāpasper četri soļi, jāpaceļas pirkstgalos, jāatbīda stikla durvis, jāpaņem, jāietin papīrītī, jāuzraksta zīmīte. Garš un sarežģīts traucējums, kamēr viņš atkal tika pie nagu vilēšanas.

Arā Andrs pabāza pirkstus zem cepures un nobružāja pieri.

— Te jau vēl trakāk kā baznīcā, — viņš atvilka dziļu elpu, uz Redliha logiem bikli atskatīdamies.

— Kas par baznīcu! — Kalvics mazcienīgi atsaucās. — Tāda pati bode vien ir, laucinieku nauda tāpat noder. Priekš kā tad viņš tur tup trepju galā? Nagus, tos var mājās apgrauzt.

Viņi gāja uz Mički, Kalvics gribēja nopirkt dažus galdnieka daiktus. Oša vairs nebij, Ozoliņos šis un tas tā kā tā pašam būs jāpataisa. Mički Andrs jau šurpnākdams ievērojīs Grēcinieku ielā uz stūra, to nebij grūti atrast.

Mičkes veikals Kungu fēlas stūrī zemāks un tik spožs arī neizskatījās. Pircēju nebij daudz. Dāma spīdošā, melnā mēteli, pati melna kā čigāniete. Meklējās sunim uzpurni, viņa bij ļoti neapmierināta, mētāja priekšā sakrautos daiktus un vāciski klabināja kā paisīklas, četri pārdevēji apkalpodami locījās aiz letes.

Kalvics pastāvēja tai vietā, kur bij zīmējami viņam vajadzīgie daikti, tad piegāja tuvāk tiem tur.

— Vai kādam kungam nebūtu laika man parādīt dažus kaltus? — viņš teica nevis lūgdams, bet jau īsti uzstājīgi. Andrs taisni pabrīnījās par viņa drosmi.

Tiešām, no pulka atšķirās pasesns kungs ar bārdiņu, zelta brillēm un paplīku galvvisu. Nebij pārāk lepns, latviski runāja daudz labāk kā tas pie Redliha. Kalvics pārādija ar pirkstu plauktā, kur kastiņām jau ārpusē piestiprināti kalti, vīles, dažāda lieluma svārpsti un ēveļu zobi. Pārdevējs izcēla kasti un nolika uz letes, lai meklējas, pašam viņam nebij laika, acis un ausis tur pie tās melnās, pat no šejienes viņš vēl meta pa vārdam kolēģiem palīgā.

Laukā izgājis, Kalvics tagad pats nosplāvās.

— Taisni kauna lieta! It kā kad tu viņiem kaut ko par velti lūgtul Vācieti, to var aplēkāt, muguras locīdami. Na, to es jums saku: gādājiet, lai latviešu cilvēkam viņa paša Rīgā nav jāstāv ar cepuri rokā kā baznīcā!

— Gan viņi mums locīsies! — Andrs atteica, krūti izliecis. Viņam pašam likās, ka taisni tādēļ atbraucis Rīgā, lai izmācītu šos vāciešus un pusvāciešu kundziņus.

Pie Popova jānopērk Lejassmeltēnu šķūnim aizkaramā atslēga un misiņa skārds kuļmašīnas vajadzībām. Tur bij zemas, drausmīgi pieblīvētas un pieslaistītas krēslas telpas. No šķērsielīņas pagrabā laida šķindošus dzelžu saiņus, kaut kur kala ar lielu āmuru. Veikals ļaužu pilns, pircējiem pa starpām maisījās lācīgi vīri ar ādas skotelēm un lieliem cimdiem rokās. Krieviski runāja vairāk nekā vāciski, šur tur dzirdēja arī kādu latvisku vārdu. Tikai vairākkārt prašņādami, līdz dibenam aizmaldījušies un atkal drusku atpakaļ atspraukušies, viņi atrada to vietu, kur pārdeva atslēgas. Pārdevējam stērķelētā apkaklīte labi melna, arī rokas melnas no dzelzs un rūsas, viņš bij diezgan laipns, tikai ļoti nevaļīgs. Tā laikam pirmā tāda piecas mārčiņas smaga atslēga divajiešos, Andrs lepni šūpoja rokā auklu pārsieto zila papīra vistokli. Misiņa skārdu satina apaļā rullī, Kalvics ar to kā ar

bungām gāja pa ielu, uz šaurās letves nevarēja ceļu pagriezt pretimnācējiem.

Dzirnavu ielā pie Zvīgznes Kalvics vēl nopirka maisu sāls, tur bij pašu ļaudis, viņi ātri tika galā. Tad brauca laukā — pa to pašu Kārļa ielu, gar Tukuma staciju augstu gaisā, līdz dzelzs tiltam un Maskavas ielas galam, taisnāku nepazīstamu ceļu Kalvics neuzdrošinājās uzņemt, varēja iznākt braukt gar ututirgu, un tur taču tas īstais žūliku perēklis.

Kad izkļuva pa dzelzceļa apakšu cauri, Kalvics pieturēja bēro. Andram atkal aizpukstējās sirds. Visu laiku viņš manīja, ka tēvam vakardienas piedzīvojumi vēl prātā. Un ja nu pasaka: tev te palikšana nav, velns viņu zina, uz ko tie tur Pārdaugavā taisās un kas ar tevi pašu var notikt... No ratiem izkāpis, viņš stāvēja, galvu nodūris, un koda lūpā.

Acumirkli arī Kalvics padomāja, bet tad nopurināja galvu.

— M-jā, — viņš teica. — Nu tad tu nu esi Rīgā... — un padomāja vēl, bet laikam neko lielu nevarēja vis izdomāt. — Acīm redzami te ir gudri cilvēki un pavisam cita dzīvība nekā pie mums uz laukiem. Mācies, dēls, un tiec uz kājām, galva tev laba... Un piesargies, arī ar labu galvu var ieskriet sienā... Bet tev jau būs Ošu Anna, viņa ir saprātīgs un nopietns cilvēks.

— Un Andrejs, — Andrs piebilda, — mēs esam labi draugi.

Kalvics pamāja ar galvu.

— Andrejs arī, un tie viņa biedri... Būs jau labi.

Pasniedza roku un pasmaidīja tā, ka Andram sirds pavisam atkusa. Neatcerējās, vai tēvs viņu kādreiz jel mazu noglaudījis, bet šoreiz tās acis taisni kā silta dvaša pārskrēja sejai. Kad viņš pēc maza brīža varēja atkal skaidri skatīties, bēris ar tumšdzeltenu loku jau ieniris melnajā straumē, kas neapstādamās plūda pa Lielo Maskavas ielu pāri kanālim un gar sarkanajiem spīķeriem.

Dzelzs tilts viņu blī pievilcīs jau vakar un šorīt, Daugavai pāri braucot. Viņš kāpa pa lielajām kāpnēm citiem pakal. Augšā, izgriežamajā posmā, vēl neko nevarēja redzēt, augsta dzelzs siena priekšā. Bet, kad tā izbeidzās, spēji atplūda spēcīgs vējš ar Daugavas miklumu un tikami rūgtenu akmeņogļu dūmu smaku.

Pirmajā brīdī bail bij paskatīties, kur dziļi, dziļi lejā plūda nemīlīgā, dzeltenpelēkā Daugava. Bet, redzēdams, cik

vienaldzīgi steidzās tie citi, kā puikas skriedami kārstās margām pāri un dažs palaidnis pat vēl splauj Daugavā, aprinās tā baiguma šalka un visa nedrosme, viņš gāja, uz vienu un otru pusi skatīdamies lejā un atpakaļ lūkodamies.

Patiešām — kāpēc tad neiet kājām, lai vismaz šito Rīgas daļu jau šodien apredzētu? Andrs atcerējās pilsētas plānu, no šīs tilta augstienes viss ar reizi pavērsās tik vienkāršs un pārskatāms. Jelgavas priekšpilsēta kā uz plaukstas priekšā. Soneru iela no ņudzošā pontontilta gala to pāršķēla pušu, izbeigdamās pie dzelzceļa, no kurienes Jelgavas šoseja kā spīdoša, pelēka lenta aizsniedzās augšā Torņkalna māju rindās, dārzos un priedēs. Ap staciju balti kūpēja lokomotīves, pret Arkādijas zaļajām kupenām spīdēja sarkanās preču vagonu rindas. Pilsētas plavas līdzenas kā zemē paklāts lakats, augstu pāri tām cēlās pilsētas bāriņu patversmes lieliskā māja ar sava parka slaidajām liepām. Un cik tad tur tālu mazajiem čukuriem aplīpušais Trīsvienības baznīcas bālais tornis ar sarkaniem stūriem... Nē, viss tik vienkāršs un saprotams — kur tad te varēja apmaldīties?

Andrs sāka sajusties arvien drošāks un vaļīgāks, acis viņam kā bezdelīgas laidelējās paredzēt visu, kas vien te aiztverams. Cauri tilta pelēkajiem režģiem otrā pusē lejā saskatāma Zaķu sala ar smieklīgi sīciņu ēku pudurīti. Visa mala nokrauta baltām planku un dēļu grēdām, mazi cilvēciņi tur rāpās augšā kā skudras ar šķersu pārmes-tiem smilgu stiebriem. Zāģnīcas skārda skurstenis sparīgi vēla melnus dūmu mutuļus. Visa sala aplīpusi samelnējušiem plošiem, pāļu gali kā sari slējās augšup pa strauti, līdz kamēr pieplūda Katlakalna un Doles mežu tumšajai blīvai. Tilta galā baltāki kūpēja Lodera fabrikas slaidais dzeltenais skurstenis, grēdas ap to izlikās augstākas un planku nesēji tā kā lielāki. Bet aiz plosta tilta stāvēja milzīgs tvaikonis, laikam tas pats, kas AB dambi noklājis ar melnu ogļu svītru. Tagad tas no divām liellaivām cēla augšām dēļu saiņus un noguldīja savā vēderā. Un tad viņš aizbrauks lejā uz jūru, kura jaudās tepat netālu baigi platās Daugavas galā... Andram pavīda atmiņā Skandināvijas suņa pastieptās priekškājas un lautzā leņķī ap tiem Kategata un Skageraka braucamie ceļi apkārt Dānijas salām... Tur droši vien aizbrauks arī tie balķi, ko viņi ar tēvu pagājušā ziemā veda no Divajas Līškā-niem uz Daugavas krastu pretim Klidziņai. Rubli par

dienu nopelnīja, pavasara renti Silagailim sabrauca... Un tie, kas te zāgēja, grēdās nesa un kuģi iekrāva, dabūja rubli divdesmit kapeikas, bet svētdienā viņi sēdēja Cerības biedrībā un niknām plaukstām sita runām par tirgoņiem, kuri līdz pusdienai varēja gulēt zem silta pēja, un par fabrikantiem, kas lakotā eķipāžā brauca pa Aleksandra bulvāra kaltajiem akmeņiem... Kalvicu Andrs atskatījās — vai tur cilindri kā vārnas jau nelidoja augstāk pār Rīgas skursteņiem? Nē, Rīga ietīta pelēkā dūmakā, pāri smirdošām tirgus būdām slējās pirmā milzīgu namu rinda, gar pašu augšmalu tālu spīdēja baltu burtu uzraksti: *Müllersche Buchdruckerei, Helmsing und Grimm*... Nolādēti vācieši! It kā šiem vien visa Rīga piederētu!... Bet tēvs no viņiem nebijās — pie Mičkes vai Redliha, visur viņš tikai smīnēdams noskatījās šajos kundziņos, it kā viņam būtu zināms kaut kas, ko tie ar tām stīvajām apkaklēm vēl nemaz nenojauca. Pirmo reiz Andrs iedomāja, ka viņam taču aprīnojami dūšīgs tēvs, un neviļus arī pats izstiepās garāks.

Vecrīga kā garu vācietes degunu izslējusi gaisā Pētera baznīcas torni. No gala tur apsūbējušais gailis īgni blenza lejā uz Daugavu un abiem tiltiem. Vecā Rīgas pils netirā kroņa dzeltenā krāsā pleknēja krastā, nošķelta torņa galā slaistījās tukša kārts, tikai kroņa svētdienās tur plīvojās valsts flaga. Andram ienāca prātā Muldiņu Kārļa bumbas, viņš neviļus iesmējās tā, ka pretimnācēja sieviņa savieba izsmejošu seju un nosauca pakal:

— Saimniekdēls no laukiem! Pīrāgus saēdies!

Nē — viņš nebij ne saimniekdēls, ne pīrāgus ēdis. Bet strādāt, mācīties un Rīgu iekarot, to viņš gan gribēja. Atcerējās atkal — bij apmēram tāda pati sajūta, kā kad vasaras sākumā pirmo reiz ielēca Lazdu dambī Braslā. Jānoelšas no asā kniebjiena, bet kaut kur iekšā jau sāka karst — turpu, atpakaļ un vēlreiz, kamēr visa āda sāk svīlēt, elpa aizraujas un gar acīm zaļas dzirksteles sprēgā...

Gandrīz skriešus noskrēja pa nobraucamo slīpni. No Torņkalna stacijas nāca preču vilciens, negribējās, ka applūdina saltiem, pēc eļļas un veciem taukiem smirdošiem garaiņiem. Atpakaļ uz Daugavas krastu un tad līdz Šoneru ielai — pa tām šaurajām spraugām viņš vēl neuzdrošinājās laisties nosūbējušo, nokvēpušo namu jūklī. No Lodera fabrikas puses pa dzelzceļa apakšu izlīda mazs puika un vēl mazāka meitene zem skaidām un priēžu mi-

zām piebāztiem maisiem. Droši vien tie paši, par kuriem vakar minēja students Jansons, skolā viņi nevarēja iet, lasīja malku, ko mātei bāzt plītī zem vejas katla... Cerības biedrībā un Annas istabā niekus nerunāja, tie zināja tik daudz, un viss, ko teica, bij dzīvē novērots un pārbaudīts. Un grāmatas viņiem bij, ko noslēpa cepurē vai iēva aiz zeķes... Andrs ar varu pievaldījās, lai nesāktu kā tāds ērms skriet pa tukšo bulverča malu.

Šoneru ielai bij grūti pāri tikt, divas nepārtrauktas braucēju rindas vairākām kārtām klabēdamas, dārdēdamas ritēja no pontonu tilta gala un uz to. Kaut kur aiz mājām neredzama bij Torņkalna preču stacija, lokomotīves tur kauca bez apstājas. Grāvju iela aizlocījās kā nelaba tvaika pilna, pavirši aptīrīta zarna. Apdrupuši mūra nameļi un šķības koka būdas ar lodziņiem sniedzās gandrīz līdz dobuļiem izmitajām ķieģeļu ietvēm. Kādā aizsūbējušā caurumā parēgojās sievietes galva ar melniem izspurušiem matiem un ugunsarkanām lūpām, Andram likās, ka vakar arī par to Cerības biedrībā bij runa... Visu, visu tie tur zināja!

Trīsvienības iela un Tuzova pirtis. Nezin no kurienes te radies ūdens, gājēji brida, dubļus šļakstinādami, kalnainā oļu klāja dobēs ligojās drausmīgi zampainas peļķes. Andram ienāca prātā dzeltenās atraitnišu lentas vācu teātra galā. Divas Rīgas, divas Rīgas — — kāpēc agrāk viņam to neviens nebij pateicis? Pāri nameļiem dārdēja Langes fabrikas kniedētāju elišķie āmuri, gan ne tik spalgi kā otrā pusē uz Āgenskalna līča. Jā, Nikolajs taisījās karot ar japāņiem, un tāpēc visai Jelgavas priekšpilsētai ausis krita ciet... Tuzova tilts bij aizpuvis un ar visiem āžiem iegrimis atekā līdz pat eļļotam, varavīksnes krāsās zalgojošam ūdenim. Bet Timma tilts viņā pusē pār kanāli stāvēja slaidā puslokā augšup izliekts, ar melni krāsotām čuguna margām un dzelteni nosludinātām margām gar malu. Divas Rīgas, divas Rīgas...

Raņķa dambis gandrīz tikpat pilns kā Šoneru iela. Tālāk, tur, kur aizstiepās Dinamīdes iela, visas tās lielās Ilguciema fabrikas. Uz turieni brauca ar ogļu, dzelžu un kokvīlnas ķīpu vezumiem, pretī uz staciju un tiltiem veda tikko aiznaglotas baltas kastes ar uzrakstiem, zaļi krāsotas mašīnas ar dažādiem ratiem un skriemeļiem un milzīgās orēs saveltas alus mucas. Tikai pret Āgenskalna bazāra parku troksnis attālinājās, Trīsvienības baznīca stāvēja klusu, aizslēgtām ozola durvīm, torņa vaļējā logā

rēgojās zaļganbrūns zvans ar lejup nokārtām raujamām auklām.

Bazāra parks stāvēja tāpat ar visām grūžu kaudzēm. Pūlis bērnu nīrbēja pa liepu spraugām. Paprāvs zenķis bij uzrāpies paugurā pie priedes. Kā vakar aktieris Jansons, tas patlaban pastiepa roku un deklamēja vareni, lai gan pēc pārkoņa viņa balss nemaz neskanēja:

— Citam nav nekāda darba, nauda kā no gaisa birst, man ir dzīve sūra, skarba, jābadojas, kamēr mirst...

Atkal Veidenbaums! Arī te viņš bij! ... Šitas droši vien arī vakar bijis Ceribas biedrībā — Andrs nodomāja un atskatījās.

Pāri piestātnes būdai un gar jūrnieku nama tornīti rēgojās gaisā pasliets Pēterbaznīcas deguns. Gailis gan no šejienes nebij saskatāms, bet droši vien turpat viņš glūnēja lejā, galvu piešķiebis un aiz īgnuma dzeltenu aci piemiedzis.

— Na, pagaidi tikai! — Andrs padraudēja un nopurināja galvu.

Uz stūra pie Renča durvīm jāpagaida, kamēr pa Lielo Lēģerielu aizbrauc garām. Četras ores ar milzīgām cementa akas caurulēm, uz lokiem spoži iezeltīti uzraksti krievu valodā: *Nevermann i Ko*. Zirgi lieli, spalvainām kājām, spīguļiem apkaltas siksnas no sedulkām stiepās līdz pat zemei, pušķi vilkās pa ielas klāju. Četri braucēji ādas skotelēm un ādas cimdiem rokās kā lāči tupēja vezuma galā uz pēdējās caurules. Bet kungs kaut kur gulēja zem pēļa un gaidīja pusdiētas...

Luizes iela tikpat klusa kā vakar. Amatnieki jaunbūvē no augšas ārdīja stalažas nost, žvakstēdams nokrita kaļķiem aptašķīts dēlis. Hesses skurstenis kūpēja apdomīgi, aiz cietā žoga kaut kas vienmērīgi dunēja. Vecuks sēdēja turpat pie mazajiem vārtiņiem, tikai kaķa viņam tagad nebij, un dziedāt viņš arī nedziedāja.

Ernestīnes ielā pret namiņu ar Vinterapfelbauma plāksni laipas aizņemtas. Kalvicu Andrs nokāpa smilktīs, bet tad apstājās paskatīties, kas tur īsti notikās.

Uz laipām ceļos nometies bārdains vīrs sniegbaltā krekļā ar platām piedurknēm un krusteniski pārstieptām bikšu lencēm. Kājās tam dzeltenām cepurēm izšūtas naktskurpes, galvā tāpat izšūta persiešu cepurīte. Turpat pie ceļgaliem viņam tupēja drausmīgi nobarots pelēks mopsis, lielu kraupas plankumu mugurā, sāpīgi atkārušos apakšlūpu un aizmiegtu, apasarājušu kreiso aci — tā otrā

skatījās bezgala drūmi, visu pasauli un sevi vispirmā kārtā apnikusi. No otras puses sētai pārliekusies madāma platā rīta kleitā, kaulainos elkoņus uz dēļu galiem noguldījusi.

— *Vorsichtig, August, vorsichtig!*¹ — viņa brīdināja.

Andrs ielūkojās uzmanīgāk: tas taču tas pats kapteinis, kas vakar ar zeltitu cepuri galvā tik pavēlnieciski sēdēja savā būdā uz kuģīša. Un, ko viņš patlaban šē darīja, arī tas viegli uzminams. Vienam sētas dēlim apakšgals nolūzis, cauruma smilktīs iesļokota gluda vaga, pa to dažs labs līdis iekšā un ārā, varbūt arī tas nezvērs, kas pelēkajam to aci pataisījis asarainu. Kapteinis iznesis jaunu dēļa galu un mēģināja piesist aplauztajam. Viena nagla viņam lūpās iemiegta, otro viņš velti lūkoja iedzīt. Sētas dēlis lēkāja, nagla nelīda iekšā, šķiebās nost. Brīdinājums bij vietā — viņš patlaban noelsās un grūda pirkstu pie mutes, iekšā nedabūja, tur jau tā nagla bij priekšā. Andram vai dusmas saskrēja par tādu nemākulību.

— Paļaujiet man, — viņš teica, — tā lieta ir pavisam vienkārša.

Āmurs bij nepiemēroti smags ar ripasveidīgu pietu, nagla četri colli, lai gan šai vietai pilnīgi pietiktu ar trīs. Andrs noguldīja dēļa galu uz laipām, iesita naglu tā, ka gals patlaban nāca cauri, tad iedzina ielāpu tik dziļi, kamēr gals tika pret biezo šķērsli, ar trim četriem vēzieniem pienagloja, kā nākas.

Saimnieks paraustīja — stāvēja kā pieaudzis. Madāma noskatījās neaicinātā palīgā, drusku pārsteiguma bij šajās ūdenszilajās acīs, tikai nekādu paldies gan tur nemānīja. Arī tas vienacis pavērās tik īgni, it kā pretīgāku radījumu par šo lauku zēnu viņš visā Āgenskalnā nebūtu sastapis.

Andrs palēkdamiem aizsteidzās pie Frēlihu vārtniņiem, bet tur apstājās. Hesse sāka pūst pusdienā. Pūta garāk, vēl asāk un griezīgāk kā šorīt. Andrs pagaidīja — ah! Mantels... Eikerts... Ilģuciema tekstils... Spalvu fabrika... Motors... Ošu Andreja Herminghauss... Andram smieklī lauzās ar varu: no vienas pašas reizes viņš tās visas jau zināja! Pēc pusdienām aizies pasiro, paskatīties, kādas tās strādnieku sviedrētavas izskatās no ārpuses.

¹ Uzmanīgi, August, uzmanīgi! (Vācu val.)

Abiem Frēlihu namiņiem logi vaļā, divas šujmašīnas tarkšēja reizē. Marija uzlikusi brilles un izskatījās gluži pelēka pret to balto audeklu, ko tur cilāja. Anna tā noliekusies pār savu šujamo, ka ienācēju nemaz nepamanīja.

Marta ar Annuli atkal sakāpušas uz sola, kārstijās pār Matīsu sētu. Kalvicu Andrs arī piegāja paskatīties. Strīpainā tajā smilkšu dobē šoreiz nebij. Laiva spīdēja sarkan-zaļi-baltām joslām, galā mirdzēja apzeltītais uzraksts: *Saxonia*.

— *Saxonia*... — Kalvicu Andrs novilka caur zobiem.

— Na... pagaidiet tikai!

Droši vien šimbrīžam pats nevarētu pateikt, ko īsti lika tiem pagaidīt.

316
312
+ 11

Андрей Упит
ЗЕМЛЯ ЗЕЛЕНАЯ
Культурно-исторический роман
Рига «Лиезма» 1987
На латышском языке
Художник И. Звагузис
Серия «Библиотека классики»

ИБ № 4815

Andrejs Uplis

ZAĻA ZEME
Kultūrvēsturisks romāns

Redaktors A. Bloks
Mākslinieciskā redaktore M. Dragūne
Tehniskā redaktore V. Ruskule
Korektore A. Gļetere

Nodota saikāšanai 21.07.88. Parakstīta iesprie-
šanai 25.03.87. Formāts 84×108/32. Tipogrā-
fijas papīrs № 1. Baltikas garnitūra. Augst-
spiedums. 39,48 uzsk. iespiedl.; 39,69 uzsk.
krāsu nov. 45,32 izdevn. l. Melns 45 000 eks.;
Pasūt. № 922-5. Cena 3 rubl. 30 kap.
Izdruņniecība «Liesma», 226256 Rīgā, Pa-
domju bulv. 24. Izdevn. № 75/32559/Klm-146.
Iespriesta Latvijas PSR Valsts izdevniecību,
poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu
komitejas tipogrāfijā «Cīņa», 226011 Rīgā,
Blaumaņa ielā 38/40.

Upīts A.

In 486   **Zaļā zeme: Romāns / Priekšv. sarakst. I. Kiršentāle. — 6. izd. — R.: Liesma, 1987. — 748 lpp., ģīm. — (Klasikas b-ka).**

A. Upīts (1877—1970), attēlojot dzīvi turīga zemnieka mājas pagājušā gadsimta 80.—90. gados, salīdzinot un kalpu savstarpējās atiecības, atklāj plašu sociālo pretrunu panorāmu, šķiras apziņas mošanos. Romānam piešķirta PSRS Velsts prēmija.

702340200—75
801(11)—87 28—87

84L7—44